LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՄԱՐՏ
MERCREDI 1 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3977

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԷՆ ԳՈՒՆԱՒՈՐ...

— օօ —

Ո՜րքան իրարու կը նմանին վերջին տարիներու պատմութիւնները, քաղաքական ճակատին վրայ...

Երբ կը կարդանք թէ Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա պաշտօնապէս յայտարարեցին Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան ճանաչումը, մեքենաբար մեր միտքը կ'իյնան Մանչուրիան, Եթովպիան, Աւստրիան եւ Չեխոսլովաքիան։ Մինչեւ անգամ Թուրքիան։ Եթէ կ'ուզէք, Գաղեստինն ալ, իր «Հրէական Տուն»ի ծրագրով։

Նոյն թաւալումը ամէն տեղ, զանազան ելեւէջներով։

Թուրքիան ալ երկու կառավարութիւն ունէր, 1919 — 22։ Մէկը սուլթանական, միւսը միլլի-քէմալական։ Օրուան յաղթականները կը շոյէին առաջինը, նոյնիսկ զինու զօրութեամբ օգնելով անոր եւ «զսպիչ վաշտեր» կազմել տալով «աւազակապետ» քէմալի դէմ։

Դէպքերը տարբեր ընթացք առին։ Սուլթանականը չկրցաւ զսպել քէմալականը, որ զէնք եւ ռազմանիւթ կը ստանար նախ գաղտնի, յետոյ յայտնի, օրը ցերեկով։ Ձեւի համար երկուքն ալ հրաւիրուեցան ներկայացուցիչներ ղրկելու Լոնտոն, հաշտութեան համար։ Ի վերջոյ սուլթանականը մէկդի դրուեցաւ պատշաճ հանդիսաւորութեամբ, եւ երական կառավարութիւն հռչակուեցաւ այն որ կը գտնուէր մահապարտ «աւազակապետ»ին ձեռքին մէջ։

Մնացեալը երէկուան պատմութիւնն է։

Մանչուրիոյ խնդիրը ծագեցաւ երբ տակաւին ի պատուի էր Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ Մինչեւ անգամ քննիչ յանձնաժողով մը ղրկուեցաւ, բայց անոր տեղեկագրին մելանը չցամքած, Ճափոն քաշուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն։ Եւ մարդիկ համակերպեցան կատարուած իրողութեան, — Մանչուքուօ, ընդ հովանաւ Ճափոնի։

Եթովպիոյ պատերազմին առթիւ ալ դեռ կանգուն էր Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ Այն աստիճան որ, 50 պետութիւններ պարսաւանքի բանաձեւ մը քուէարկեցին նախայարձակ պետութեան դէմ, եւ նիւթական-տնտեսական պաշարում հռչակեցին, ջլատելու համար զայն։

Զուր անցան բոլոր սպառնալիքները եւ պատժական տնօրինութիւնները։ Եթովպիան պարտուեցաւ չարաչար։ Եւ պարսաւանքի բանաձեւը քուէարկողները իրարու ետեւէ յայտարարեցին իտալական կայսրութեան ճանաչումը։ Իսկ ամէնէն վերջը՝ Անգլիա եւ Ֆրանսա, որոնք տիրաբար կազմակերպած էին պատժական տնօրինութիւնները։

Այժմ կարգը եկած է Սպանիոյ։

Հանրապետական կառավարութիւնը կը մարտնչէր 31 ամիսէ ի վեր, լայն աջակցութիւն ստանալով դուրսէն — ինչպէս ստացած էին սուլթանական թէ քէմալական իշխանութիւնները։ Միւս կողմն ալ, ապստամբ Ֆրանքօն, ամէն աջակցութիւն կը վայելէր դուրսէն, զէնքով թէ զօրքով։

Եւ Սպանիացիները շարունակեցին իրար ջարդել մօտ երեք տարի, մինչեւ որ հանրապետական իշխանութիւնը ուժասպառ ինկաւ, Գաթալոնիայի առջեւ։

Բուն բառով, պատերազմը չէ վերջացած տակաւին, քանի որ հանրապետական իշխանութիւնը իր ձեռքին տակ ունի կեդրոնական Սպանիան (Մատրիտ) եւ հարաւային-արեւմտեան Սպանիոյ մէկ մասը։

Եւ սակայն, ահա վճռական, մահացու հարուածը կուտան օրուան հզօրները, պաշտօնապէս հռչակելով Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան ճանաչումը։ «Ապստամբ»ը դարձնելով օրինաւոր կառավարութիւն, հանրապետական իշխանութիւնը վերածելով ապստամբի։

Նորէն «սուրին իրաւունքն» է որ կը նուիրագործուի։ Յաղթեց՝ կը ճանչնան։ Ինկաւ՝ կ'ուրանան։ «Ա՛յս է աշխարհի օրէնքը»։

Այդպէս չեղա՞ւ մեր պարագային ալ, հակառակ բոլոր հանդիսաւոր յանձնառութեանց, նոյնիսկ դաշնագրի մը ստորագրութեան։ Հոգատարութիւն խաղացին, մեզ սպասցուցին Ազգերու Դաշնակցութեան դուռներուն առջեւ, մինչեւ որ Կարսը ինկաւ, Փոքր Ասիան խորտակուեցաւ, եւ անցուկը դարձաւ մոռցուկ...

Եւ ահաւասիկ Գաղեստինի խնդիրը, նոյնքան եղերական։

Տակաւին հրատարակուած չէ բրիտանական կառավարութեան նոր ծրագիրը, այդ երկրին վարչական կազմակերպութեան մասին։ Բայց արդէն կը ցնծան Արաբները, իմացած ըլլալով թէ մէկդի դրուած է Հրէական Տունի բանաձեւը, եւ Գաղեստինը պիտի վերածուի արաբական պետութեան մը, աստիճանաբար։ Յուշիկ-յուշիկ։

Արաբները հրացան եւ ռումբ կը պայթեցնեն տարիներէ ի վեր։ Զսպողական, զինուորական բոլոր գործողութիւնները չկրցան սանձել ահաբեկիչ ցանցը։

Միւս կողմէ, արաբական աշխարհը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի ամբողջ անցուդարձին, թաքուն սպառնալիքներ հասցնելով մինչեւ Լոնտոն։ Սուրիան ալ կ'եփի, ատենէ մը ի վեր։

Արդ, Մեծն Բրիտանիան, որ նոյնիսկ Հնդկաստանի Իսլամներուն զգացումները նկատի առած էր, Հայկական Դատը թաղելու համար, կրնա՞յ անտեսել արաբական աշխարհին դիրքը, իբրեւ իսլամական կայսրութիւն։

Եւ ահա երես կը դարձնէ Հրեաներուն, եթէ ոչ թաղելով, գոնէ անճանաչելի դարձնելով Պալֆուրի հռչակաւոր յայտարարութիւնը (1917)։

Ո՜րքան իրարու կը նմանին այս պատմութիւնները։ Եւ դեռ ուրիշներ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԶՕՐ. ՖՐԱՆՔՕՅԻ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

— օօ —

Բուռն բողոքներ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ

— օօ —

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ֆրանսա եւ Անգլիա երկուշաբթի օր պաշտօնապէս յայտնեցին զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան ճանաչումը, առանց որ եւ է վերապահութեան։

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը այս որոշումը տուաւ միաձայնութեամբ։ Մասնաւոր պատուիրակ մը պիտի երթայ Պուրկոս, պաշտօնապէս հաղորդելու համար ճանաչումը։ Դեսպանը պիտի ընտրուի քանի մը օրէն։ Գ. Լէոն Պէրառ, որ վարած էր բանակցութիւնները, մերժեց դեսպանութեան պաշտօնը, չկորսնցնելու համար իր ծերակուտականի հանգամանքը։ Հաւանական թեկնածուներ կը համարուին զօր. Ժիրօ, Մեցի զինուորական կառավարիչը, Գ. Լէոն Նօէլ՝ Վարշաւայի դեսպանը կամ Գ. Փէյրութօն, որուն համար ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ անդամ է Հրեղէն Խաչի։ Փարիզի սպանիական դեսպանատունը պարպուելով պիտի յանձնուի Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան, մինչեւ նոր դեսպանին ժամանումը։ Յարաբերութեանց կանոնաւորութեան ձեռնարկ մըն ալ պիտի կատարուի այսօր, չորեքշաբթի, երբ Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ երկաթուղիներու պաշտօնեաները ժողով պիտի գումարեն, հաղորդակցութիւնները վերահաստատելու համար։

Նախագահ Ազանիա, որ Սավուա գացած էր կիրակի օր, գիւղ մը քաշուելով, չէ հրաժարած տակաւին։ Արտաքին նախարարը, Տէլ Վայօ, որ Ֆրանսա կը գտնուէր մէկ շաբաթէ ի վեր, Մատրիտ վերադարձաւ, խորհրդակցելու համար հանրապետական կառավարութեան հետ։

Նախկին վարչապետ Փօլ Պոնքուռ, նախկին նախարարներ Վ. Օրիօլ, Քօ եւ ուրիշ նախարարներ եւ երեսփոխաններ սպանիական դեսպանատունը երթալով, իրենց համակրանքը յայտնեցին հանրապետական դեսպանին, ինչպէս եւ իրենց զայրոյթը՝ Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան ճանաչման առթիւ։

Ֆրանսական կառավարութիւնը ճանաչման առթիւ հրատարակած պաշտօնական զեկոյցին մէջ կ'ըսէ թէ «տրամադիր է դիւրացնելու սպանիական ազգին պատկանող գոյքերու վերադարձը» եւ թէ երկու կառավարութիւնները փոխադարձաբար պատրաստ են բարեկամութեան եւ բարի դրացնութեան յարաբերութիւններ հաստատելու։

Գ. ՉԷՄՊԸՐԼԷՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ վարչապետը ճանաչումը հաղորդեց երեսփ. ժողովի երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, հետեւեալ յայտարարութեամբ, մինչ ընդդիմադիրները «ամօ՛թ է» կ'աղաղակէին.

— «Իրբեւ հետեւանք Պարսելոնայի անկման եւ Քաթալոնիոյ նուաճման, Զօր. Ֆրանքօ այժմ տէրն է Սպանիոյ մեծագոյն մասին, թէ ցամաքի եւ թէ ծովու վրայ։ Իր գրաւած երկրամասին մէջ կը գտնուին Սպանիոյ ճարտարագործական ամէնէն կարեւոր կեդրոնները եւ իր արտադրութեան մեծ մասին աղբիւրները։ Եթէ նոյնիսկ հարաւային շրջանի հանրապետական ուժերը շարունակեն դիմադրութիւն ցուցնել, կարելի չէ տարակոյս ունենալ պայքարին վերջնական ելքի մասին։ Պատերազմին երկարաձգումը ուրիշ հետեւանք չի կրնար ունենալ բայց եթէ նոր տառապանքներ եւ կեանքի կորուստներ։ Անկէ զատ, Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան համար անկարելի կը թուի Սպանիոյ գերիշխան կառավարութիւնը նկատել հանրապետական կառավարութիւնը, որ ցիրուցան եղած է եւ այլեւս չի կրնար բացարձակ իշխանութիւն ի գործ դնել։ Այս պարագաներուն մէջ, կառավարութիւնը որոշեց հաղորդել Զօր. Ֆրանքոյի թէ որոշած է իր կառավարութիւնը ճանչնալ իբրեւ Սպանիոյ կառավարութիւնը, եւ այս մասին պաշտօնական կարգադրութիւնները ձեռք առնուած են այսօր իսկ։ Կ'իմանամ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ այս մասին իր որոշումը պիտի ծանուցանէ այսօր։ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը գոհունակութեամբ արձանագրած է Զօր. Ֆրանքոյի եւ իր կառավարութեան յայտարարութիւնները, որոնց համաձայն պիտի պահպանուի Սպանիոյ աւանդական անկախութիւնը եւ հետապնդումներ պիտի կատարուին միայն անոնց դէմ որոնք ամբաստանուած են քրէական յանցանքներով»։

Այսպէս, երկու կառավարութիւններուն որոշումով դերերը կը փոխուին Սպանիոյ մէջ,— ապստամբ կողմէն կը դառնայ օրինաւոր կառավարութիւն, իսկ հանրապետական կառավարութիւնը կը դառնայ ապստամբ...

Անգլիոյ վարչապետին յայտարարութիւնը տեղի ունեցաւ յուզումնալից մթնոլորտի մը մէջ։ Աշխատաւորականները շարունակ հեգնական կանչեր կ'արձակէին եւ պարսաւանքի բանաձեւ մըն ալ առաջարկած էին, որ պիտի քննուէր երէկ, անշուշտ մերժուելու համար, քանի որ պահպանողականները մեծամասնութիւն կը կազմեն երեսփ. ժողովին մէջ։ Տարակոյս չկայ թէ Չէմպըրլէն աւելի ստուար մեծամասնութիւն մը պիտի շահի քան Ֆրանսական կառավարութիւնը, որ վերջին անգամ վստահութիւն շահեցաւ 62 ձայնի մեծամասնութեամբ։ Երկուշաբթի օրուան ժողովին մէջ միակ համայնավար երեսփոխանը ոտքի ելլելով պոռաց.

— «Պէտք է ամբաստանութեան տակ առնել վարչապետը»։

Աշխատաւորականներուն առաջնորդն ալ խօսք առնելով, մեղադրեց թէ վարչապետը երեսփ. ժողովին չէ հաղորդած այն ժամը ուր որոշուեցաւ ճանաչումը։ Չէմպըրլէն պատասխանեց.

— «Թոյլ չեմ տար որ զիս հարցաքննեն տրուած որոշման ճիշդ ժամուն եւ վայրկեանի մասին, մինչեւ որ հարցումը ինծի չհաղորդուի գրաւորապէս»։

— օօ —

ՊԵԼԺԻՈՅ դահլիճը, որ հազիւ մէկ շաբաթէ ի վեր կազմուած էր, հրաժարելու հարկադրուեցաւ, ընկերվարականները քաշուած ըլլալով։ Այս անգամ տագնապին գլխաւոր պատճառը այն է որ ելմտական նախարարը առաջարկած էր 5 առ հարիւր զեղչել պետական պաշտօնեաներու թոշակները։ Միւս կողմէ կը սաստկանայ հատուածական պայքարը Վալոններու եւ Ֆլամաններու միջեւ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՐԱՋԱՏ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

— օ —

Թերթերը գրեցին թէ Թուրքիոյ 20,000 խուլ – համրները որոշած են երեսփոխանական թեկնածու ներկայացնել իրենց նախագահը ։

Անշուշտ այդ նախագահը խուլ–համր մը չէ։ Այլապէս, ի՞նչ պիտի ընէր, երբ ոչ կրնայ լսել, ոչ ալ խօսիլ ։

Մնաց որ Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովին մէջ փնտռուածը ոչ խօսիլն է, ոչ լսելը եւ ոչ ալ նոյնիսկ ... մտածելը ։

Ի՞նչ հարկ, նաեւ խուլ – համրերէն ներկայացուցիչ մը առնելու, երբ ոչ միայն բովանդակ ժողովը, այլեւ ամբողջ երկիրը վերածեր են խուլ – համրի ։ «Էվվէթ էֆէնտիմ»ի եւ «Քապո՛ւլ»ի հոգեբանութիւն մը, որ դասակարգ չունի, բայց այլեւս օրէնք դարձած է Թուրքիոյ մէջ ։ Հիւսէյին Ճահիտը, օրինակ — յիշելու համար ամէնէն խիզախներէն մին— թէ՛ կը լսէր եւ թէ՛ կը խօսէր՝ երբ ընդդիմադիր էր ։ Բայց ... խուլ–համր դարձաւ՝ երբ Հալքի մէջ մտաւ ։ Այսօր, խմէթի թութակն է նաեւ այդ մարդը, երբ մինչեւ երէկ քանի մը բառերով կամ տողերով կրնար երկրին իրական տրոփումը տալ ...

Ինծի կը թուի, սակայն, որ նաեւ այս որոշման մէջ օրուան կառավարութիւնը խաղ մը կը խաղայ ։ Հայ, յոյն եւ հրեայ երեսփոխաններ առաւ, ասկէ առաջ, որպէսզի հայ, յոյն եւ հրեայ փոքրամասնութիւններուն լռելեայն ըսէ ․

— Քանի որ այս երկրին մէջ կ'ապրիք, կ'ուզեմ որ ձեր երեսփոխաններուն պէս ըլլաք ։

Այո՛, սխալած չէր *Յառաջ*, երբ, Աթաթիւրքի մահուան առիթով, կ'ըսէր թէ Թուրքիա հիմա պիտի տեսնէ իսկական դիկտատորը ։

Դիկտատոր մը, որ մատ խածնել պիտի տայ Սթալինին անգամ, մինչեւ որ ...

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՑԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ
(Անթիլիաս)

Տիգրանակերտի եւ շրջանի Հայր. միութեան Ֆրանսայի շրջ. վարչութենէն, ի յիշատակ ապրիլեան եղեռնի մէջ նահատակուած հայրենակիցներու	200
Փետր. 21ի գումարը	1140
Ընդհ. գումար՝	1340

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

«Կեցցէ՛ Թուրքիան» կ'աղաղակեն Հալէպի մէջ

— օօ —

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ՝ հակառակ Լութֆի Հաֆարի նոր դահլիճին կազմութեան, խառնակութիւնները կը շարունակուին Սուրիոյ մէջ ։ Դամասկոսէն հասած հեռագրերուն համաձայն, զանգուածային ցոյցեր կը կատարուին Ֆրանսայի դէմ ։

Անկարգութիւնները մասնաւորապէս սուր հանգամանք առած են Հալէպի մէջ, ուր հազարաւոր քաղաքացիներ մասնակցած են թափօրներու եւ ցոյցերու եւ աղաղակած են՝ «կեցցէ՛ Թուրքիան»։ Ոստիկանութեան եւ ցուցարարներու միջեւ տեղի ունեցած են ծանր ընդհարումներ ։

**** Արաբական թերթերը կը գրեն թէ Ալեքսանտրէթի շրջանի Արաբներէն շատեր սկսած են գլխարկները նետել եւ գործածել թրքական հին ֆէսերը, զոր ճնշումի տակ ստիպուած էին մէկդի նետել։ Սանճաքի կառավարիչը որոշեց կտրուկ միջոցներու դիմել։ Սանճաքի մէջ նմանապէս լայն չափերու հասած է դժգոհութիւնը ներկայ վարչաձեւին դէմ. բողոքներ կան թէ խումբ մը Թուրքեր ալ դժգոհ են ներկայ կարգուսարքէն։ Կառավարութիւնը ձեռնարկած է ձերբակալելու այն Թուրքերը, որոնք քէմալ. սկզբունքներու դէմ ատելութիւն ցոյց կուտան։ Այս կապակցութեամբ ձերբակալուածներու թիւը կը հասնի 200ի, որոնց մէջ է շարժման պարագլուխը՝ Նէճիպ Տիվալճի ։*

Ռումանիա կը վերահաստատէ Հրեաներու իրաւունքները

— օօ —

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ թէ Ռումանիոյ մէջ հակահրէական ամէն շարժումի վերջ տրուած է, այս նպատակով հրատարակուած օրէնքները մեղմացուած են, եւ հարիւրաւոր հրեայ ընտանիքներ, որոնք կը պատրաստուէին արտագաղթի, որոշեցին մնալ իրենց տեղերը ։

Կառավարութիւնը հրատարակեց յայտարարութիւն մը, որ կը ճշդէ թէ արտագաղթը կը վերաբերի միայն անոնց, որոնք ռումանահպատակ չեն ։ Ոչ մէկ յիշատակութիւն կայ այս յայտարարութեան մէջ զանգուածային արտաքսումի մասին, որ նախկին խստութեանց էութիւնը կը կազմէր ։

Նախկին սեղմումները եւ խստութիւնները ձեռք առնուած էին միմիայն այն պատճառով որ Երկաթէ Պահակներուն պատրուակ չտրուէր հակահրէական շարժում առաջ բերելու։ Կառավարութիւնը ինք ուզած էր օրէնքով սահմանագծել Հրեաներու հանդէպ վերաբերմունքը, որպէսզի անոնք անիրաւութեանց զոհ չերթային ։

Այժմ որ, Կարոլ թագաւորը եւ իր ներքին նախարար Քալինեսքու յաջողած են Երկաթէ Պահակները բնաջնջել, Հրեաներու դէմ խստութիւններն ալ վերցած են ։

Հպատակութեան խնդրի քննութիւնը տեղի կ'ունենայ հաշտարար ու փափկանկատ ոգիով։ Նոյնիսկ այն Հրեաներուն, որոնք վերջերս հաստատուած են Ռումանիոյ մէջ եւ հպատակ չեն, թոյլ կը տրուի գործել կամ առեւտուրով զբաղիլ։ Արդէն հարիւրաւոր հրեայ ճաշարանապետներու եւ գինեպաններու իրաւունք տրուեցաւ ծախել ոգելից ըմպելիներ։ Ջնջուեցան հրեայ փաստաբաններու, բժիշկներու եւ ճարտարապետներու աշխատանքին դէմ տրուած սեղմումները։ Հրեայ սրճարանները փակելու որոշումն ալ ետ առնուեցաւ ։

Այսուհետեւ Հրեաները ազատ են անդամակցելու զանազան արուեստի եւ նման ընկերութիւններու։ Վերջ գտած է հակահրէական քարոզութիւնը մամուլին մէջ, իսկ բազմաթիւ Հրեաներ ազատօրէն կ'ընդունուին Ազգային Վերածնունդի Ճակատին մէջ, որ կառավարական միակ կազմակերպութիւնն է երկրին մէջ։ Ազգային Ճակատէն քշուած են այն նշանաւոր Ռումանացիները, որոնք դեր կատարած են հակահրէական պայքարին մէջ (թիւով 150 հոգի)։ Միայն մնացած են երկու երեւելիներ՝ Գ. Գ. Քուզա եւ [illegible] ։

Այս բոլորին պատճառը այն է, որ Երկաթէ Պահակները հրապարակէն հեռացուած կամ ջնջուած են եւ Ռումանիա կ'ուզէ ցոյց տալ աշխարհին որ Գերմանիոյ կրունկին տակ չէ ։

ԴԵՌ ԳԱԼԻՍ ԵՆ, ԲԱՅՑ ԱՒԵԼԻ ԹՇՈՒԱՌԱՑԱԾ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ըստ իմ խօսակիցների՝ շատ կառավարութիւններ բոլորովին չեն հետաքրքրւում Ռուսաստանում գտնուող իրենց հպատակներով, եթէ դրանք իրենց յանձնարարութեամբ ուղարկուած պաշտօնեաներ կամ մասնագէտներ չեն։ Բանտարկուած շատ Ճաբոններ, Գերմանացիներ, Իտալացիներ եւայլն շարունակ գանգատուել են եղել իրենց կառավարութիւններից, որոնք իրանց անտես են արել։ Նոյն սակայն, բանտարկուած օտարահպատակներ, որոնց կառավարութեանց ներկայացուցիչները հետաքրքրւում էին, ջանում էին օգնութեան հասնել։ Այդպէս են եղել եւ Իրանի ներկայացուցիչները։

Վերոյիշեալներից մասամբ պարզւեց, թէ ինչո՞ւ է պակասել Պարսկաստան աքսորւող պարսկահպատակների թիւը եւ թէ ինչո՞ւ նրանց ուղարկում են փոքրիկ կարաւաններով։ Պարզուեց նաեւ, որ նոր ուղարկուածների մէջ առողջ մարդկանց թիւը շատ քիչ է եւ շատերը կան նրանց մէջ, որ աշխատելու անընդունակ են դարձել արդէն։

Իսկ թէ ինչո՞ւ նոր եկողները իրենց հետ նոյնիսկ իրենց տների կարասիները կամ ուրիշ բան չեն բերում, այդ էլ իրանք եկողները բացատրեցին նրանով, որ երկար ժամանակ բանտարկուած են եղել, իրենց ամբողջ ունեցածը, աթոռ, սեղան, կարասիներ, նոյնիսկ սպիտակեղէնները ծախել են եւ ապրեցրել իրանց եւ իրանց ընտանիքներին, այնպէս որ երբ Ռուսաստանից դուրս գալու ժամը հասել է, այլեւս ոչինչ չեն ունեցել ո՛չ բերելու, ո՛չ ծախելու։

— Ինչպէս երեւում է,— պատմում է մի ծերունի աքսորուած,— բոլշեւիկ կառավարիչները զղջացել են որ առաջին օրերին թոյլատրել են աքսորուածներին իրենց ունեցածի մի աչքի ընկնող մասը տանել իրենց հետ, այժմ խնայողութիւն ընելու նպատակով եւ հնարաւորութիւն չտալու համար, որ աքսորուածները իրենց հետ գոնէ երկու օրուայ ուտելիք եւ մի աթոռ կամ մի շապիկ տանեն, նրանց պահում են բանտերում այնքան ժամանակ, որ նրանց ամբողջ ունեցածը սպառուի, ապա միայն նրանց դուրս են անում։

Նոյն ծերունին պատմում է, որ ինքը ամբողջ եօթը ամիս բանտարկուած է եղել, եօթը ամիս իր պառաւ կինը եկամուտ չի ունեցել, տղաքն ու աղջիկները աքսորուած են եղել. պառաւը ծախել է իր տան մէջ եղած չեղածը եւ իր ծերունի ամուսնուն է հասցրել բանտը, մինչեւ որ տղաքների եւ աղջիկների կորստեան կսկիծին չդիմանալով՝ մահացել է։

— Երբ այլեւս ոչինչ չէր մնացել տանը ծախելու եւ կինս էլ վախճանուել էր, նոր միայն հրաման արձակուեց, որ ինձ էլ Պարսկաստան ղրկեն։

Ծերունիի աչքերը միշտ թաց էին։ Նա մռայլոտ էր եւ շարունակ անիծում էր Լենինին, Ստալինին եւ բոլոր բոլշեւիկներին։

×

Քանի որ խօսքը հասաւ անհատական թշուառութիւններին, թէեւ այդ թշուառութիւնները ընդհանուր են, պատմեմ իմ ընթերցողներին նաեւ մի երկու աղեխարշ դէպքեր, մի քանի բառերով միայն։

Մի կին պատմում է, որ իր երկու եղբայրներից մէկը գնդակահարուած է, մէկը բանտարկուած, ամուսինը նոյնպէս բանտարկուած եւ իրեն հնարաւորութիւն չէ տրուած նրանց տեսնելու, գոնէ նրանց դրութեան մասին մի բան իմանալու։

Այդ կինը Ռուսաստանում ծնուած, դաստիարակուած ու մեծացած է, պարսկահպատակի հետ ամուսնանալով պարսկահպատակ է դարձած մի քանի տարի առաջ։ Որպէս իրանահպատակ նա աքսորուած է այժմ Իրան, ուր ո՛չ մի ազգական կամ բարեկամ չունի, իր ամուսնու ազգականների մասին ո՛չ մի տեղեկութիւն չունի, երկրի լեզուին ու պայմաններին անծանօթ է, չգիտէ, ո՞ւմ դիմի, ումի՞ց օգնութիւն խնդրի, ո՞ւմ աջակցութեանը ապաւինի, ինչպէ՞ս եւ ի՞նչ միջոցներով պահի, խնամի եւ ծացնի իր 8—9 տարեկան երախային։ Ի հարկէ չի կարելի մինչեւ վերջը կառավարութեան նպաստով ապրել։ Այդ կինը բոլորովին մենակ է ամբողջ աշխարհում, մինչդեռ արանից մի քանի ամիս առաջ հարազատներ ունէր, ամուսին ունէր, իր տունը, իր գլուխը դնելու տեղ ունէր։

Մի երկրորդ կին պատմում է, որ հայրը, մօտ 70 տարեկան մի ծերունի, բանտում է։ Եղբայրները, որպէս լրտեսներ մահուան են դատապարտուած, բայց առայժմ ուղարկուած են տաժանակիր աշխատանքների, 18ամեայ իր աղջիկը, ինչպէս եւ նրա հայրը նոյնպէս աքսորուած են Սիբիրիա, իսկ 9ամեայ տղան պահել են Երեւանում՝ առարկելով, որ նա ռուսահպատակ է, քանի որ ժամանակին ծնողները նրան պարսկահպատակ արձանագրել չեն տուել։

Սոյնանման պատմութիւններ լսեցինք նաեւ ուրիշ կանանցից, որոնք մինակ կամ մի քանի մանկահասակ երախաների հետ աքսորուած են Պարսկաստան, մինչդեռ նրանց ամուսինները գտնւում են Սիբերիայում կամ Արեւմտեան Ռուսաստանում եւ աշխատում են որպէս ստրուկներ, որպէս մահապարտներ։

Մի տաճկահայ բարեկամ, որ ականատես եղել է տաճկահայերի ընդհանուր տեղահանութեան, տեսնելով Ռուսաստանից աքսորուած Իրանցիների սրտաճմլիկ ու թշուառ կացութիւնը, ասաց ինձ.

— Սրանց դրութիւնը ինձ յիշեցնում է այն սոսկալի օրերը եւ այն ահռելի տանջանքները, որ կրեցին եւ տարեցին տաճկահայ բեկորները Սիբերիայի եւ Արաբիայի անապատներում։ Էնվէրն ու Թալէաթը Հայերին տեղահան արին՝ իրենց ազգային ատելութեան ամբողջ թոյնը թափելով նրանց գլխին։ Բայց այս թշուառներին իրենց այս սոսկալի դրութեան հասցնողները այնպիսի մարդիկ են, որ համազգային եղբայրութեան եւ աշխատաւորների ազատութեան անունով են ճառում, հետեւաբար նրանց մէջ գութն ու մարդասիրական զգացումները պէտք է շատ զարգացած լինէին։ Սակայն, բոլորովին հակառակ բան եմ տեսնում, թաթարո-մոնղոլական թուրք կառավարիչների մէջ գտնուեցին գոնէ Ճէմալ փաշայի նըման մարդիկ, որ յանդգնեցին դէմ գնալ վերեւից տրուած հրամաններին եւ փորձեցին որոշ չափով պաշտպանել իրենց անմիջական իշխանութեան սահմաններում գտնուող Հայերին։ Մի՞թէ ամբողջ Ռուսաստանում չկայ գոնէ Ճէմալ փաշայի նման մէկը, որ եթէ ոչ յանուն մարդասիրութեան, գոնէ յանուն քաղաքակրթութեան յարեխօսէր այս թշուառների դրութիւնը մեղմացնելու համար։ Մենք Սուրիայում բոլորովին ուրիշ կարծիք ունէինք Ռուսաստանի բոլշեւիկ իշխանաւորների ու իշխանութեան մասին։

Վրդովուած բարեկամս, բաւական լռելուց յետոյ, աւելացրեց.

— Գոնէ այս թշուառները մի առաւելութիւն ունեն. Իրանի կառավարութիւնը նրանց ընդունում է եւ նախնական օգնութիւն հասցնում։ Տարագրուած, տեղահանուած Հայերը զրկուած էին այդ օգնութիւնից էլ։

Ապա մի քանի անգամ կրկնեց.

— Մենք բոլորովին ուրիշ կարծիք ունէինք բոլշեւիկների մասին Սուրիայում։ Այս թշուառների կացութիւնը բոլորովին այլ բան է ասում մեզ։

Այո՛, այս թշուառների կացութիւնը ցոյց է տալիս այն, ինչ որ իրապէս կատարւում է Ռուսաստանում։ Մինչդեռ Ռուսաստանի սահմանակից երկիրներից հեռու ապրողներին պատմել են սիրուն հէքեաթներ, որոնք շատ ախորժալուր են եղել, ինչքան լսողները աւելի հեռու են գտնուել Ռուսաստանից։

«Թմբուկի անախորժ աղմուկը հեռուից լսւում է որպէս մի ներդաշնակ երաժշտութիւն», ասել են մեր պապերը։

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԴԻՐՔԸ ԳԵՐՄԱՆ ԾԱՒԱԼԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

ԽՄԲ.— Ֆրանսացի հանրածանօթ հրապարակագիր Փէրթինաքս «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի մէջ գրած է ուշագրաւ յօդուած մը, որուն կարեւոր մասերը կու տանք ստորեւ.—

Լեհաստան դարձեալ ուշագրաւ տեղ մը կը գրաւէ եւրոպական գործերու անդաստանին մէջ։ Սեպտեմբերին՝ ան Գերմանիոյ եւ Հունգարիոյ հետ միասին յարձակեցաւ չեխական սրբին վրայ եւ, իր գործակցութեամբ համագերմանական ուժերու հետ, Ֆրանսային յուսախաբութիւն պատճառելու առիթներ տուաւ։

Անցեալ յունիսին էր, որ Վարշաւայի Ֆրանսական դեսպանը, յուսահատած արտաքին նախարար գնդ. Պէքը իր կողմը շահելու իր ճիգերուն մէջ, դիմեց մարաջախտ Սմիկլի-Ռիծին, եւ անոր յիշեցուց 1936 սեպտեմբերին ըրած խոստումը, երբ Ֆրանքօ-լեհական համաձայնութիւնը կը նորոգուէր եւ Ֆրանսա յանձնառու կ'ըլլար զէնք ու ռազմամթերք ճարելու Լեհաստանին՝ իր զինուորման ծրագիրը գլուխ հանելու։ Մարաջախտը ժխտեց թէ որ եւ է խոստում տուած է եւ յարեց.— «Եթէ ուրիշներ կը գրաւեն Չեխոսլովակիոյ մասեր, այն ատեն ոչ ոք կրնայ մեղադրել մեզ որ նոյնը ընենք»։

Այժմ ալ Իտալիա պահանջներ կը դնէ Ֆրանսայէն այն հաւատքով, թէ Գերմանիա պիտի օգնէ իրեն զէնքով՝ հատուցանելու իր մատուցած ծառայութիւնները անոր, անցեալ ամառ։ Հիթլէր յանձնառու եղած է օգնելու իր գործակցին, եւ այժմ հարց է թէ ինչքան հեռուն պիտի երթայ ան։

Պատասխանը տակաւին մութ է, բայց որոշ է որ Լեհաստանի մէկ խօսքը բաւական պիտի ըլլայ ճշդելու խնդիրը։ Եթէ Լեհաստան, ի կատարումն իր յանձնառութեան ըստ 1921ի դաշնագրի, ըսէ Պերլինի թէ պիտի ընդդիմանայ Գերմանիոյ եթէ այս վերջինը յարձակի Ֆրանսայի վրայ, Հիթլէր անկարողութեան պիտի դատապարտուի։ Եւ խաղաղութիւնը պիտի փրկուի առանց մեծ ճիգերու։

Ուրիշ խօսքով՝ լեհական բանակը, Թիթուլէսքին բարեկամ Ռումանիոյ հետ միասին, պիտի կրնայ սպառնալ Գերմանիոյ շատ աւելի ազդու կերպով, քան Չեխերը պիտի կրնային ընել Միւնիխէն առաջ։

Բայց լեհական կառավարութիւնը յարմար պիտի նկատէ՞ այս ձեւով Եւրոպան փրկել պատերազմի մը վըտանգէն։ Արտաքին նախարար Պ. Պոնէ կը հաւատայ թէ ստացած է գոհացուցիչ հաւաստիքներ գնդ. Պէքէն։ Վերջինը ըսած է Վարշաւայի Ֆրանսական դեսպան Պ. Նոէլին.— «Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ պատերազմի մը պարագային մենք չէզոք պիտի մնանք, իսկ եթէ Գերմանիա միջամտէ, մենք պիտի ըլլանք ձեր կողքին»։ Սակայն անորոշութիւնը կը մնայ, որովհետեւ գնդ. Պէք խորհուրդ տուած է Ֆրանսայի, թէ լաւագոյն քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ գոհացնել Իտալիան՝ անոր տալով Թունուզը։

Կ'երեւայ թէ Հէր Ֆոն Ռիպպէնթրոփի Վարշաւա այցելութեան գըլխաւոր նպատակն էր համոզել Լեհաստանը, որպէսզի 1934ի գերմանա-լեհ յայտարարութիւնը այնպէս մը մեկնաբանէ, որ լեհ-ֆրանսական դաշինքը անարժէք դառնայ։

Տասը տարի անընդհատ լեհ դիւանագէտները թշնամանք ըրին Չեխոսլովաք հանրապետութեան հանդէպ, եւ ամէն ջանք թափեցին, որ խորտակուի ան։ Անոնց բաղձանքը իրականացաւ։ Այլեւս անկախ Չեխոսլովակիա մը գոյութիւն չունի։ Լեհաստան իրեն միացուցած է այն 80,000 Լեհերը, որոնք չեխական վեհապետութեան տակ էին։ Բայց իբրեւ դըրացի ունի այժմ չեխական պետութիւն մը, որ կամակատարն է նոր գերման կայսրութեան, որուն հրահանգներուն չի կրնար անսաստել։

Այս չէ ամէնը։ Նացի կարգուսարքը ուժեղացած է Տանցիկի մէջ, իսկ Մէմէլը թերեւս շուտով կցուի Գերմանիոյ։ Ի վերջոյ՝ սուր աչքով դիտողներ կ'ենթադրեն, թէ Գերմանիա վերադարձած է 1918ի քաղաքական ծրագիրներուն։ Ան կը ձգտի կազմելու Ուկրայնական պետութիւն մը։

Լեհաստան մը, որ ամբողջապէս պաշարուած է նացի Գերմանիայէն ու անոր արբանեակներէն, չի կրնար ազատ երկիր մը մնալ։ Ան դատապարտուած է արագ հպատակութեան մը եւ թերեւս անդամահատման մը։

Ապշեցուցիչ է տեսնել, որ լեհական դիւանագիտութիւնը չէ նախատեսած այս աղէտը եւ խանդավառօրէն ինկաւ Չեխոսլովաքիոյ վրայ, առանց նախապէս ճշդելու Գերմանիոյ իրական նպատակները եւ կամ առանց երաշխիքներ ստանալու գերմանական ծաւալականութեան մասին դէպի հարաւային Ռուսիա։

Փարիզի եւ Մոսկուայի մէջ շատեր կը հաւատային, թէ Ռուսիա եւ Լեհաստան համաձայնած են Ուկրայնայի մասին։ Ծաւալականութիւնը դէպի Սեւ Ծով կարեւոր մէկ տարրը կը կազմէր մարաջախտ Փիլսուտսքիի ծրագրին։ Ինչո՞ւ անոր յաջորդները, Չեխոսլովաքիոյ հարցին մէջ Գերմանիոյ կողմը բռնելով, կ'անտեսեն Գերմանիոյ նպատակները՝ իրենց երկրին համար այնքան կենսական խնդրի մը մէջ։ Պ. Լիթվինով չկրցաւ իր զարմանքը ծածկել, երբ Մոսկուայի լեհ դեսպանը վերջերս ըսաւ իրեն, թէ Լեհաստան եւ Գերմանիա որ եւ է համաձայնութիւն չունին Ուկրայնայի մասին։

Այսպէս՝ կիրքն էր, ոչ թէ կշռուած քաղաքականութեան մը պահանջը, որ մղեց Լեհաստանի վարիչները՝ Չեխոսլովաքիոյ խնդրին մէջ։ Անոնք կանդոռնէին այս «փոքր ժողովուրդի» ատելութիւնը, որ կառչած կը մնար ժողովրդապետական կարգերուն եւ ժընեւի գաղափարներուն, եւ որուն պետը՝ Պ. Պենէշ, կռթնած Ռուսիոյ ու Ֆրանսայի հետ կնքած իր դաշինքներուն, կը փորձէր խաղալ միջին Եւրոպայի մէջ գլխաւոր դերը։

Պէտք է յիշել, որ Լեհաստան կը կառավարուի ընտրանիի մը կողմէ, զոր Փիլսուտսքի որոշած է իր աշակերտներուն մէջէն։ Ընտրութիւնները ցոյց տուին, որ այս ընտրանին կը ներկայացնէ ժողովուրդին 25 առ հարիւրը միայն, բայց անոր ուժը խիստ մեծ է։ Եւ անոր հայեցակէտը միմիայն զինուորական է։ Այս պատճառներով ալ՝ Փիլսուտսքի եւ իր յաջորդները Ֆրանսայի հանդէպ եւս այնքան համակիր էին որքան Չեխոսլովակիոյ հանդէպ։

Այսուհանդերձ, անարդար է չընդունիլ որ Լեհաստան իրաւացի դժգոհութիւններ ունէր Ֆրանսայէն։ Լոքարնոյի դաշինքով՝ ան դրուած էր երկրորդական դաշնակիցի մը դիրքին մէջ։ Աւելի ղատ՝ 1928ին Ֆրանսայի մէջ տիրող խօսքը այն էր, թէ «Ֆրանսա պատերազմի չի մտներ լեհական նըրանցքին պատճառով»։ Իսկ դաւաթը լեցուեցաւ 1932 դեկտեմբեր 11ին, երբ Ֆրանսա,— տեղի տալով Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու ճնշումին, որպէսզի հնարաւոր ըլլայ Գերմանիան ներս բերել զինաթափման խորհրդաժողովին — «Հաւասար զինուորական իրաւունքներ» շնորհեց պարտուած Շլայխէրին։

Յաջորդ օրը Փիլսուտսքի ժողովի կանչեց իր գործակիցները եւ ըսաւ անոնց, թէ Ֆրանսա երբեք թոյլ պիտի չտար Գերմանիոյ վերստանալու իր նախկին ռազմական ուժը, եթէ իրապէս մտադրութիւն ունեցած ըլլար օգնելու ի հարկին Լեհաստանի։ Ուստի այսուհետեւ լեհական վարիչներու պարտականութիւնն է ոչ թէ վստահիլ Ֆրանսայի աջակցութեան, այլ իր իսկ սեփական ինքնապաշտպանութեան։

Եւ 1934 յունուար 26ին ստորագրուեցաւ գերմանա-լեհական նշանաւոր յայտարարութիւնը։ Անոր համար ոչ ոք կրնայ մեղադրել Լեհաստանը։ Բայց նոյնիսկ լեհական տեսակէտով նայելով՝ Լեհաստանի ընդունած պայմանները զինք չեն պաշտպաներ գերման ծաւալականութեան դէմ։ Հազիւ վեց ամիս անցած լեհ-գերման յայտարարութեան ստորագրութենէն, Աւստրիոյ վարչապետ Տոլֆուս սպաննուեցաւ նացիներու կողմէ։ Արդեօ՞ք լեհ դեսպանը Գերմանիոյ ազատութիւն տուած էր ուզածը ընելու դանուբեան փոքր հանրապետութեան մէջ։

Նոյն ամսուն, 1934 յուլիս, Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պարթու ջանաց կնքել հիւսիս-արեւելեան պաշտպանութեան դաշինքը։ Անոր Լեհաստան պատասխանեց, թէ ինչ ալ պատահի, Չեխոսլովաքիա պիտի չէ որ օգտուի անկէ։

Պուքրէշի մէջ ալ լեհ դեսպանը աշխատեցաւ, որ տկարանայ Թիթուլէսքուի ազդեցութիւնը եւ յաջողեցաւ զայն հեռացնել իշխանութենէ։ Իսկ լեհ դեսպանները հետեւողականօրէն հակառակեցան ֆրանսա-ռուսական դաշինքին, թէեւ ան կնքուած էր գլխաւորաբար Լեհաստանը եւ միւս լաւ պետութիւնները ապահովելու համագերմանականութեան դէմ։

Այս միջոցներով Լեհաստան փորձեց Չեխոսլովաքիոյ եւ ... խորտակելու «Ֆրանսական դրութիւնը»։ Այս խորտակումը համապատասխա՞ն էր իր իսկ շահերուն։ Ան որոշ պատճառներ ունէ՞ր յուսալու, թէ Գերմանիա, «Միջին Եւրոպան» իրականացնելէ ետք, պիտի յարգէր Լեհաստանն ու անոր անկախութիւնը։ Ի՞նչ կ'ակնկալէր Լեհաստան, Գերմանիոյ ձեռքը ուժեղացնելու գործին այսպէս աջակցելով։

Իմ նպատակս չէ պարսաւանքի խօսքեր ընել այս իրողութիւնները յիշելով, այլ ցոյց տալ թէ ինչպէս ստեղծուեցաւ այսօրուան կացութիւնը, որուն ենթարկուած է Լեհաստան։ Լեհաստան դարձակէտ մըն է։ Պաշտօնապէս ան կը մերժէ ... եւ է կանխակալ կարծիք Գերմանիոյ նպատակներուն մասին կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ, եւ կը սպասէ դէպքերու զարգացումին։ Պէրխթէսկատէնի մէջ Հիթլէր ջանաց փարատել գնդ. Պէքը, որուն հետեւանքը հաւանաբար այն եղաւ, որ գնդ. Պէք մերժէ Ռուսիոյ առաջարկը՝ միասին ընդդիմանալ ուկրայնական քարոզութեան։ Բայց գնդ. Պէք տակաւին պէտք է ըսէ, թէ ինչ պիտի ընէ Լեհաստան եթէ Գերմանիա գործի անցնի արեւմուտքի մէջ։ Այստեղ է ահա կարեւորութիւնը Հէր Ռիպպէնթրոփի Վարշաւա այցելութեան։

Ես կը կարծեմ թէ Լեհաստան ժամանակ մը եւս պիտի վարանի իր դիրքը ճշդելու։ Ցաւալի է սակայն որ ան չիյնայ համագերմանականութեան ծուղակին մէջ, ինքզինք պաշտպանելու փորձով։ Բայց հարկէ, Լեհաստան իրաւունք պիտի ունենայ իր վերջին չորս տարիներու քաղաքականութիւնը շարունակելու եթէ Պ. Տալատիէ եւ Պ. Պոնէ որոշեն նոր ոգի ու կենդանութիւն ներարկել 1921ի զինուորական դաշինքին

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այո՛, Սեդա, ես ընդունում էի նրան, որ բերում էր իւր հետ իմ վաղեմի երազների պսակը, իմ անսահման երջանկութիւնը, իմ երանութեան երկինքը... Ընդունում էի նրան, որ կրում էր իւր մէջ իմ սիրապատար սիրտը, իմ սիրաշունչ հոգին... որի հայեացքը յափշտակում էր իմ էութիւնը, որի ձայնը հնչում էր իմ ականջին ինչպէս քերոբէների մեղեդին... եւ այդ դիւցազնը, այդ գեղեցկական արարածը, Սեդա, իմ փեսան, իմ ամուսինն էր... Օ՛հ, միթէ կարելի՞ էր այդքան երջանկութեան դիմանալ։

«Եւ այն բոլոր փառահեղ պատրաստութիւնները, իշխանների ցոյց տըւած յարգանքը, Գարդմանցոց ու Հայ զօրաց ողեւորութիւնը շատ փոքր բաներ էին երեւում իմ աչքում։ Ես կամենում էի, որ Աշոտ-Երկաթի համար այդ ամէնը կրկնապատկուէր, եռապատկուէր. չէ՞ որ նա բոլոր ընտիր Հայերից ընտրելագոյնն էր, համայն հայ իշխաններից՝ բարձր ու վերադասն էր... Ա՛խ, Սեդա, եթէ գիտենայիր աղամարդիկ, թէ ի՛նչպէս մենք հպարտանում ենք նրանցով. թէ ի՛նչպէս կնոջ փխրուն սիրտը դառնում է ադամանդ՝ երբ կապւում է նա ճշմարիտ արժանաւոր տէր հերոսի հետ... Օ՛հ, այն ժամանակ նրանք երբեք չէին իջնել տեղանի այն բարձրութիւնից, որի վրայ մեր բարեպաշտ սիրտը երկրպագում է նըրանց...

— «Անդէն կին...», ընդհատեց ինքն իրան Սեդան։

— Հայրս պահնորդ գնդով թագաւորին դիմաւորելուց առաջ՝ պատուիրել էր որ ես, իբրեւ Արքայի հարսնացու եւ Գարդմանաց հզօր իշխանի աղջիկ, չելնեմ իմ դաստիկոնից եւ չերեւամ ժողովրդին, մինչեւ որ ինքն Արքան գղեակը գալուց յետոյ չպատրաստուէր ինձ ընդունելու։ Պալատական օրէնքը այս է պահանջում, ասում էր նա։ Բայց ես... ո՛վ երջանկութեան անզուսպ վայրկեաններ... չհամբերեցայ դիմանալ եւ պալատական օրէնքներին յանձնառել։ Բոլոր Գարդմանը իմ Արքայի ու փեսայի ընդունելութեան փառքը պիտի տեսնէր, ինչպէ՞ս կարող էի ես զուրկ մնալ այդ հաճոյքից։ Եւ ահա փակել տուի ես իմ դաստիկոնի մուտքը, նաժիշտներին հրամայեցի ոչ ոքի չընդունել եւ ես նրանցից մէկին վերցնելով, գղեակի գաղտուկ նրբանցքով բարձրացայ մեծ աշտարակի գըլուխը։ Այնտեղ բարձրացե՞լ ես դու, Սեդա։

— Ո՛չ. կինն ինչպէ՞ս կարող է բարձրանալ։ Բերդապահ նետաձիգները հազիւ են ասում այդ անցքից։

— Բայց մենք բարձրացանք ինչպէս այծեամ։ Գարդմանայ շրջակաները երեւում են այնտեղից՝ ասես թէ ափի մէջ։ Դաշտը, գետակը, լեռները, բոլորը մեր աչքեւն էին։ Ժողովուրդը խռնուած էր ամէն տեղ։

«Երբ առաջին անգամ դէպի կամուրջը նայեցի, յառաջապահ հեծեալների գունդը տեսայ, որոնք սպիտակ դրօշը ծածանելով թռչում էին հողմի պէս։ Նրանց հետեւում էր Արքան, շրջապատուած իւր գեղահասակ թիկնապահներով, որոնց փայլուն զրահները շողշողում էին արեւի առաջ եւ կարծես իրանց շուրջը կայծակներ թօթափում։ Թագաւորը նըստած էր սպիտակ եւ ոսկեսար նժոյգի վրայ, հագած ոսկեթել զրահներ եւ ծածկած նոյնպիսի սաղաւարտ, որի վրայ ծածանում էր արծուաձեւ զարդանակը հովանաւորող՝ ձիւնաթոյր ցցունքը։

«Արքային հետեւում էր հայրս՝ իւր Գարդմանացի ասպետներով. ապա Սիւնեաց իշխանները, Ռշտունիկների խումբը, Ալուանից Սեպուհը, Գուգարաց Բդեշխը, Արծրունեաց ու Մոկաց իշխանները, Արցախու եւ Խաչէնի Տանուտէրերը, եւն., եւն.։

«Այնուհետեւ գալիս էին Պետական ու Տանուտիրական զօրքերը, Սեպուհ, Դրանիկ եւ Ռոտանիկ գնդերը, եւ վերջապէս շրջականերից հաւաքուած ժողովուրդի ստուարախումբ ամբոխը։

«Երբ յառաջապահ հեծեալների խումբը մօտեցաւ բերդին եւ փողերը Արքայի գալուստն աւետեցին, Գարդմանը հեղեղող իշխանների, զօրքի եւ ժողովրդեան բազմութիւնն անհետացաւ իմ աչքից։ Իմ աշխոյժ ու անյագ հայեացքը յառեցի միայն իմ փեսայի եւ սիրարժան թագաւորի վրայ։ Թիկնապահների խումբը բերդի դըռանը հասնելով՝ կանգ առաւ երկու կարգի վրայ։ Թագաւորն առաջ անցաւ։ Նրա ահիպարանոց նժոյգը՝ ըղպալով կարծես թէ ի՛նչ դիւցազն է կրում իւր վրայ, մօտենում էր դարպասին աւելի սիգապանծ եւ արտասահման խրխնջիւնով։ Եղբայրներս իրենց հետեւորդներով ընդառաջեցին թագաւորին՝ բերդի հանդիպակաց դռներում, իսկ մայրս ընդունեց նըրան գղեակի մուտքի առաջ, շրջապատուած Գարդմանի աւագանիներով եւ նրանց տիկիններով։

«Եթէ համոզուած չլինէի որ ... շլացուցիչ փառքին հաղորդ պիտի ... նեմ ես, եթէ չգիտենայի որ ինձ ... պատկանում այն անձը, որին ամէն ... աշխատում են մօտենալ, որի հայ... եացքը այնպէս ճգնում են յափշտա... կել, եւ ես միեւնոյն ժամանակ տես... նէի ինձ այնքան նրանից հեռու, ... աշտարակի մէջ բանտարկեալ, օ՛, ... ցի այդ բարձրութիւնից իսկ գլորի... ինձ ներքեւ... բայց երբ մտածում էի թէ նա իմն է, թէ այդ բազմամբոխ զօրքի եւ ժողովրդեան հրամայող ... իմ ապագայ ամուսինն է, երբ տես... նում էի որ երբեմն իմ ձեռքը խնդրո... իշխաններն այժմ անհուն մեծարան... քով ու ակնածութեամբ գլուխ են խո... նարհում նրա առաջ, եւ այդ բոլոր... ես տեսնում եմ՝ ներքին հրճուանք... սիրտս կամենում էր դուրս թռչել... եւ այդ միեւնոյն սիրտը, եթէ գտ... նուէր այդ րոպէին իմ ձեռքում, ... տառացիր, իմ բարի Սեդա, ես կը ... լորէի նրան, այդ դիւցազնի ... առաջ...։

(Շար.)

ՂԵՒՈՆԴ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Մայր Արաքսի լեռնահովիտին մէջ, մարտական Ջուղայէն դէպի արեւելք, Իրանի սահմանին մէջ կը գտնուի Դարաշամբ անունով հայկական գիւղ մը (այժմ աւերակ եւ ամայի)։

Այս գիւղին մօտիկ, գողտրիկ հովիտ մը մէջ, Մաղարթ լերան ստորոտին 1500 տարիներէ ի վեր կը կանգնի Ս. Ստեփաննոս նախավկայի վանքը, որուն կամարներուն տակ, բազմաթիւ աւանդութեան, Թաղուած են Վարդանանց պատերազմին նահատակուած հայ զինուորներէ շատեր։

Վանքը, դարերու ընթացքին եղած է նաեւ հայկական մշակոյթի եւ կրթութեան կեդրոններէն մէկը։ Բարբարոսական փոթորիկները ժամանակի ընթացքին քայքայեցին վանքի միաբանական ուխտն ու տնտեսութիւնը։

Վերջին յիսնամեակի ընթացքին Դարաշամբի վանքը դարձաւ ազատագրական շարժումներու գլխաւոր կայաններէն մէկը, ուրկէ յեղափոխական խումբեր կ'երթեւեկէին Երկիր։ Այս վանքի սենեակներէն մէկ կան մէջն էր, որ յայտնի խմբապետ Ճաւոն զաղանաբար սպանեց եւ ամառ իր դիակը ստորաբանի Արին վրդ. Թոխմախեանի, կարծելով թէ այս ազգասէր եւ յեղափոխական վարդապետը «մատնիչ» եղած էր։ Այս վանքին մէջ ապրեր է Սեւքարեցի Սագօն՝ իբրեւ վանական գործակատար, բայց իրականութեան մէջ անոր գործն էր ընդունիլ, հիւրասիրել եւ ճամբու դնել դէպի Երկիր՝ յեղափոխական խումբերն ու գործիչները։

Երբեմն Հայրիկի 1903 Նոյեմբեր 5ի կոնդակով Ղեւոնդ վարդապետ Փափազեան կը նշանակուի այս վանքին վանահայրը որ պաշտօնը կը շարունակէ ամբողջ 35 տարի, մինչեւ իր մահը, 22 Յունուար 1939։ Հանգուցեալը ծնած էր Վասպուրականի Մոկս գաւառի Գոմեր գիւղին մէջ, 1866ին։ Նախնական ուսումը ստացած էր Վանի ծովուն մէջ գտնուող Կտուց Անապատ կղզիի մենաստանը՝ աշակերտելով հռչակաւոր Խրիմեան Հայրիկի, յայտնի հայկական Ճեմարանը, Մաշտոցի վարդապետ Մաժակունեան։ Էջմիածին կ'անցնի 1898ին, որպէս վարդապետ՝ (սարկաւագ ձեռնադրուած էր 1894ին, իսկ վարդապետ 1897ին) եւ կը հետեւի Էջմիածին նեմարանի Ա. Բ. եւ Գ. լսարաններու դասախօսութեանց եւ բաւական հմտութիւն ձեռք կը բերէ ուսման մէջ եւ ինքնաշխատութեամբ շատ լաւ կը սորվի հայոց պատմութիւն եւ մատենագրութիւն ինչպէս նաեւ կրօնական գիտելիքներ։ Իբրեւ Վանահայր շատ արժանիքներ ունէր եւ վանքը դարձուցեր էր իրական ապաստան – կայան Հայերուն եւ Պարսիկներուն համար։ Իր հաճելի եւ հիւրասէր բնաւորութեան շնորհիւ, իրեն ժողովրդականութիւն կը վայելէր նաեւ պարսիկ գիւղացիներու եւ պետական ու զինուորական շրջանակներուն մէջ։ Շնորհիւ իր հանգամանքաւոր բնաւորութեան կրցաւ ամբողջ 35 տարի վարել վանահայրութեան պաշտօնը։ Թէեւ արծաթասէր էր, սակայն այս բոլորը վանքը չէին պաշտելու եւ չարունակ երթեւեկող հայ եւ պարսիկ ուխտաւորները հիւրասիրելու համար կ'ընէր։ 1900ական թուականներուն մեծապէս օժանդակած էր երկիր երթեւեկող յեղափոխական եւ զինուոր խումբերուն, ինչպէս նաեւ Իրանի սահմանադրական եւ յեղափոխական շարժումներուն գործօն մասնակցութիւն ցոյց տուող հայ յեղափոխական խումբերուն եւ գործիչներուն։

Աստրպատականի Հայոց առաջնորդարանի կողմէ Կարապետ Ա. քահանան գնաց վանքը եւ կատարեց թաղումը յունուար 26ին։ Թաղման ներկայ եղած էին Դարաշամբի ամբողջ գիւղացիները (20 տուն, 100 շունչ)։ Վանքին վերակարծին երբ Կարապետ քահանան Ջուղա հասած էր, այստեղի բազմաթիւ պետական պաշտօնեաները ցաւակցութիւն յայտնած էին Վարդապետի մահուան առթիւ։ Ար – ծաթասէր վարդապետը մեռաւ անժառանգ։ Նոր վանահայր նշանակուեցաւ Սահակեան քահանայ տէր Յովհաննէսեան, որ հետեւելով Վարդապետի օրինակին, չէն ու պայծառ պիտի պահէ այդ պատմական վանքը։

ՄԱՍԻՍ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Փետրուար 9ին Երեւանի մէջ բացուեցաւ Հայաստանի բժիշկներու Գ. համագումարը։ Կը մասնակցէին 150 պատգամաւորներ եւ նոյնքան թիւով հիւրեր։

Առաջին նիստին ներկայ էին նաեւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղար Ղեւոնդեան, գործավարներու խորհուրդի փոխ – նախագահ Վելիբէկով, կեդ. գործավար Բ. Մարտիրոսեան, եւ ուրիշներ։

Առողջապահական գործավար Բ. Աստուածատուրեան կատարեց բացումը։

Պատուոյ նախագահութեան կազմը՝ Ստալին, Բերիա, Թելման, Եոզէ – Դիազ, Դր. Ցարութիւնեան։ Գործօն նախագահութեան կազմը՝ Ղեւոնդեան, Մ. Պապեան, Ա. Փիրուզեան, Վելիբէկով, Բ. Մարտիրոսեան, Մալամուժով, Փրոֆ. Գեանջուցեան, փրոֆ. Եօլեան, փրոֆ. Արէշեան, փրոֆ. Գաբրիէլեան։

Օրակարգի վրայ՝ զեկոյցներ հետեւեալ հարցերուն մասին.—

«Բժշկական օգնութիւնը եւ գիւղական բժշկական կայանները ամբացումը» — «Պայքար համաճարակային հիւանդութեանց դէմ Հայաստանի մէջ» — «Պայքարը մալարիայի դէմ» — «Վիժումները արգիլելու եւ ծննդաբերութեանց օգնութեան գործը ընդարձակելու մասին կառավարութեան որոշումները»։

Վիճաբանութեանց մասնակցեցան բժիշկներ՝ Կծոյեան (Վաղարշապատ), Մարտիրոսեան (Ախտա), Սկանեց (Գորիս), Բորոյեան (Ալավերդի), Կոոյեան (Ալավերդի), Կարապետեան (Հոկտեմբերեան), Մալամուժով, Մելիք – Քարամեան, փրոֆ. Արէշեան, փրոֆ. Բ. Փիրումեան, փրոֆ. Քեչեկ, բժիշկներ Ա. Ալեքսանեան, Ա. Գրիգորեան (Դիլիջան), Ա. Դաւթեան (Կիրովական), Ն. Զաքարեան (Ախտա), Բայրամով (Ազիզբէկով), Ա. Եսայեան, Բ. Բայբուրդեան։

Համագումարը տեւեց մինչեւ փետրուար 15։ Վերջինթեր նիստը յատկացուած էր մասնագիտական զեկոյցներու՝ յօդացաւի, արեան փոխ-ներարկումի, մլիտարուժութեան, աղետալիքներու մասին,— զեկոյց տուին փրոֆէսօրներ Լ. Յովհաննէսեան, Հ. Գաբրիէլեան, Ա. Եօլեան, Ա. Գեանջեցեան, Ե. Փիրումով։

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Հայաստանի աշխարհագրական ընկերութիւնը ձեռնարկած է կազմելու աշխարհագրական բառարան մը, որ պիտի ունենայ մօտ 15 հազար բառ կամ անուն։ Այս բառարանին նպատակն է միաձեւութիւն մտցնել աշխարհագրական անուններու մէջ։ Համառօտ տեղեկութիւններ պիտի տրուին աշխարհագրական նիւթերու (նով, լիճ, գետ, լեռնաշղթայ, բնակավայր, պետութիւն) մասին։ Խմբագրութիւնը յանձնուած է համալսարանի դասախօսներէն Ս. Բերբերեանի եւ Հ. Ստեփանեանի։ Անոնց աշխատանքին պիտի մասնակցին նաեւ աշխարհագրական ընկերութեան վարչութեան անդամները։

*** Աշխարհագրական ընկերութեան քարտուղար Հ. Ստեփանեանի ջանքերով, պատրաստուած է Հայաստանի վարչական քարտէսը հայերէն լեզուով եւ բազմագոյն։ Քարտէսը գծագրած է Ա. Շահմուրադեան։

ՏՊԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

«Խորհ. Հայաստան» ի աշխատակիցներէն մին, Գասպիկ Անտոնեան, փետրուար 12ի թիւով կը գանգատի, որ ողբալի վիճակ կը տիրէ պետական տպարաններուն մէջ։ Ապարանքները չեն կատարուիր ժամանակին, տպագրութիւնը այնքան անխնամ ձեւով կը կատարուի, որ հազարաւոր օրինակներ կը փճանան՝ երբ տպագրութեան կը յանձնուի գիրք մը։ Աշխատաւորները կը զբօսնուն եւ ոչ թէ կ'աշխատին, իրարու տակէ աթոռ կը փախցնեն։ Կազմելու ժամանակ, մէկ գիրքի մը կողքը կը հագցնեն ուրիշ գիրքի մը։

Գետհրատի տնօրէն Հայկ Դոնոյեան կ'աշխատի որ շատ ապարանք տանէ եւ ապարանքները կը մնան կիսատ, — կիսատ աշխատանքներու գումարը 250 հազար րուբլիի կը հասնի, ինչ որ կ'ազդէ տպարանին նիւթական կացութեան վրայ։

Տպարանին բանուորական ճաշարանին մէջ ոչ աթոռ կայ, ոչ ալ... թէյի դգալ։ Բանուորները կը ճաշեն ոտքի վրայ։

ԳՐՔԻ ՊԱԼԱՏ

Փետրուարի սկիզբը Երեւանի կառավարութիւնը քննութեան առաւ գրքի պալատին շինութիւնը։ Գրքի պալատին շինութեան եւ կահաւորման համար պիտի ծախսուի 11 միլիոն 251.500 րուբլի։ Այս գումարէն 5,178,800ը ընդհանուր շինութեանց համար, 913,400 րուբլին՝ առողջապահական պարագաներու համար, 5.159.300ը՝ կահաւորման համար։

*** Գաբրիէլ Տէր – Յովհաննէսեանցի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ՝ լոյս տեսաւ «Տէր Սարգիս» հատորը։

ՓԵՏՐ. 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փետրուար 19ին Սոսիէթէ Սաւանթի մեծ սրահին մէջ տօնուեցաւ փետրուար 18ի տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Եղիշատացի» կոմիտէին, կը նախագահէր ընկեր Գ. Բալայեան, որ կարճ բանախօսութեամբ մը բացատրեց ապստամբութեան իմաստը։ Առաջին բանախօսը, պնդ. Տ. Բաղդասարեան, ծանրացաւ մարտական դիմադրութեան վրայ, որ կը ներշնչուէր առողջ հայրենասիրութեան բնազդէն։

Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ բաւական թիւով Վրացիներ։ Ուստի ֆրանսերէն ճառ մը խօսեցաւ ընկեր Հ. Սամուէլ.— «Պարզ յեղափոխական կուսակցութեան մը ցոյցը չէր փետրուար 18ը, այլ ամբողջ ժողովուրդն էր որ կը մարտնչէր կարմիր բռնակալութեան դէմ յանուն իր ազատութեան։ Թշնամին թալանեց գիւղացին, եւ նոյնիսկ տասնեակ հազարաւոր որբերու կաթը եւ հացը խլեց, Մոսկուայի շտեմարանները լեցնելու համար։ Մտաւորականներու եւ ազատներու տխուր կարաւանը բանտերէն աքսորի ճամբան, որ շատերուն գերեզմանը եղաւ։ Ու Հայաստան մինակ էր այս պայքարին մէջ...»։

Ապա խօսք առին երկու վրացի ներկայացուցիչներ, մէկը վրացերէն, միւսը ֆրանսերէն, գնահատելով հերոսական խոյանքը։ «Հայերը կը կռուէին իրենցմէ անհամեմատօրէն մեծ ուժի մը դէմ, տագնապալից կացութեան մէջ եւ որ եւ է ձեռք չերկարեցաւ անոնց օգնելու համար»։ Վրաստանը ինքը եւս կռուի մէջ ըլլալով, իսկ Լեհաստանը շատ հեռու գտնուելով, իր բախտին ձգեցին Հայաստանը։ Այժմ անհրաժեշտ է միանալ, որպէսզի կարենանք ապահովել մեր ազատութիւնը։ Երկուքն ալ վերջացուցին իրենց խօսքը գոչելով. — «Կեցցէ հայ ժողովուրդը, կեցցէ Անկախ եւ միացեալ Հայաստանը»։ Վերջին բանախօսն էր ընկ. Վ. Իշխանեան, որ դէպքը վերլուծելով, կը յանգէր այն եզրակացութեան թէ՝ Կովկասեան երկիրները եթէ նախանձախնդիր են իրենց քաղաքական ազատութեան եւ նոյնիսկ իրենց գոյութեան, պէտք է միացնեն իրենց ուժերը, դէմ դնելու համար դրացի երկու դարաւոր թշնամիներուն, որոնք փոխադարձաբար Կովկասը իբրեւ կամուրջ եւ պատերազմի ժամադրավայր կը գործածեն։ Փետրուար 18ի յիշատակը չի պարունակեր միայն մեր նահատակներու տխուր դէմքերը, այլ եւ հայ վրէժխնդիր ձեռքին հարուածը, ուղղուած իր ազատութեան բռնաբարողներուն։

Մենք տեսանք թէ Հայը ինչպէս սիրեց ազատութիւնը իր կեանքէն ալ աւելի։ Ճիշդ է որ պարտուեցանք մարտի դաշտին վրայ, բայց աւելի մեծ յաղթութեան դարձիններու տիրացանք գաղափարական պայքարին մէջ եւ վստահ կրնանք ըլլալ թէ քանի ունինք այս գաղափարը, մեր ժողովուրդը չի մեռնիր»։

Փոխն ի փոխ եղան երգեր եւ արտասանութիւններ։

Սօնա

ՆՄԲ — Դժբախտաբար տեղ էր ետևենմ հանդէսին գեղարուեստական բաժինը, հակառակ դերակատարներու նախաձեռնողութեան։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԻԷՌ.— Շաբաթ երեկոյ, Անիէռ Պուա Քոլոմպի Հ. Կ. եւ Մարտիկներու միութիւնը կազմակերպած էր դասախօսութիւն մը, Վարդանանցի տօնին առթիւ, ընկերվարականներու սրահին մէջ։ Դասախօսն էր Պնդ. Տ. Բաղդասարեան որ մանրամասն բացատրեց Վարդանանց պատերազմը՝ հիշեցնելով մեր բոլոր հերոսներու եւ մարտիկներու յիշատակը։ Ընկերներէն Ա. Ակչաեան գրաւոր բացատրեց Հ. Կ. եւ Մարտիկներու դերը մեծ պատերազմի միջոցին եւ մասնաւորապէս քաջալերական խօսքեր ուղղեց հայ զինուորներուն, որոնք ներկայիս կը ծառայեն Ֆրանսայի մէջ, թելադրելով որ միշտ վառ պահեն հայրենիքի սէրը։

Վ.

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՔՈՅԻ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Զօր. Ֆրանքօ հրատարակեց հրամանագիր մը, որ 89 յօդուածներով կը ճշդէ, թէ պարտուած կողմի ո՛ր մարդիկը ի՛նչ պատժական արամադրութիւններու պիտի ենթարկուին։

Հրամանագիրը ընդհանուր կերպով կ'ըսէ, թէ փոխվրէժի նպատակով ու ոգիով պատիժներ պիտի չտրուին, որպէսզի Սպանիոյ ազգային միութիւնը չաւրէ եւ բազմաթիւ դերակատարներու յանցանքին համար անոնց ընտանիքները չտառապին։ Նոր օրէնքը խստիւ պիտի հետեւի, որ պատիժներու պատճառով երկրին տնտեսութիւնը չվնասուի։ Ուստի տնտեսական պատժարկութիւնները թեթեւ պիտի ըլլան։

Տնօրինուած պատիժներն են՝ յանցաւորը աքսորել, առանց զայն տարհապարակ չարչարանքներու ենթարկելու, եւ ծայրայեղ պարագաներուն միայն զրկել սպանիական հպատակութենէ։

Պատիժի ենթակայ են բոլոր անոնք, որ 1934 Հոկտ. 1էն մինչեւ 1936 Յուլիս 18— քաղաքացիական պատերազմը սկսելէ անմիջապէս առաջ— ընդդիմացան ազգայնական շարժման զարգացման, չօշափելի թշնամական ձայներով։ Օրէնքէ դուրս հռչակուած են բոլոր ժողովրդական կուսակցութիւնները, մասնաւորաբար անոնք որ ժողովրդական ճակատի մաս կազմած են։ Այս կուսակցութիւնները կը լուծուին եւ անոնց ստացուածքները կը բռնագրաւուին։ Բայց կուսակցութեանց պատկանող պարզ անհատներու կամ գործաւորական միութեանց անդամակցող բանուորներու ստացուածքները բռնագրաւուելէ զերծ պիտի մնան։

Այն ազատ որմնադիրները, որոնք 1936 Յուլիս 18էն առաջ հրաժարած չեն այդ կազմակերպութենէն, պիտի պատժուին։

Պատիժները պիտի տրուին բռնագրաւած յանցանքի ծանրութեան,— աքսոր Սպանիայէն, աքսոր հիւսիսային Ափրիկէի գաղթավայրերու մէջ, աքսոր իր բնակավայրէն ուրիշ վայր մը, արգիլել պետական պաշտօն կատարելու իրաւունքէ, մասնակի կամ ամբողջական բռնագրաւում ստացուածքի կամ դրամական տուգանք։ Աքսորի տեւողութիւնը պիտի ըլլայ 15 տարիէն մինչեւ 6 ամիս։

ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Հռոմի թերթերը կը գրեն.— Եթէ Իտալիոյ ազգային, նահանգային ու քաղաքապետական բոլոր ճամբաները իրարու միացնենք, հինգ անգամ աշխարհի շրջանը ընելու կը բաւեն։

Իտալիոյ, Եթովպիոյ եւ Լիբիայի ճամբաներու ընդհանուր երկարութիւնն է 110,000 մղոն։ Անոնց մեծագոյն մասը շինուած է ֆաշական իշխանութեան օրով։

Միայն Իտալիոյ մէջ ճամբաներու երկարութիւնն է 105,000 մղոն։ Ասոնցմէ 12,000 մղոնը ազգային են, մնացեալները՝ նահանգային ու քաղաքապետական։

Իտալիա Եթովպիոյ մէջ շինած է 2,000 մղոն ճամբայ եւ տարիէ մը կ'աւարտէ ուրիշ 1000 մղոն ճամբայ մը եւս։

Լիբիոյ մէջ շինած է 2000 մղոն, որու 1250 մղոնը կ'երկարի եգիպտական սահմանէն Թունուզ։

Իտալացիները կը պարծենան թէ իրենց երկրին ճամբաները Եւրոպայի ամէնէն գեղեցիկ, ամուր եւ մաքուր ճամբաներն են։

ՄԵՔՍԻԿՈՅԻ մէջ քարիւղի վէճին վերջ տալու նպատակով, քարիւղի ընկերութիւնները պիտի առաջարկեն մեքսիկեան կառավարութեան վճարել 30 միլիոն ոսկի, փոխարէնը 50 տարուան համար շահարկումի իրաւունք ստանալով։

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՀԱՆԴԷՊ ՍՈՒՐԻՈՅ

Թուրք ծանօթ հրապարակագիրը, Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն, որ վերջերս անձնուէր բանտ գրեց Իտալիոյ դէմ, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ «Եէնի Սապահ»ի մէջ, այս խորագրին տակ.

— «Վերջերս հասած սուրիական թերթերը, Թուրքիոյ Սուրիոյ հանդէպ ունեցած բաղձանքներու մասին կարգ մը հաւանականութիւններէ կը խօսին։ Անոնք, միայն անձնական խորհրդածութեամբ մը, սայլէս կրնանք ամփոփել եւ վերլուծել.

Միջերկրականեան աշխարհին մէջ մեծ անկայունութիւն մը եւ խառնակութիւն մը կը տիրէ։ Թուրքիա, օգտուելով այս առիթէն, իր հարաւային սահմանները քիչ մը եւս ընդարձակելու մտադրութիւն ունի, կ'ըսեն։

Թուրքիոյ վերագրուած այս մտադրութիւնը, կասկած չկայ թէ, ենթադրութիւն մըն է միայն։ Պետութիւնները առիթէ կը սպասեն։ Երբ առիթը ներկայանայ, ազդեցութիւն եւ տիրապետութիւն ձեռք բերել կը ջանան։ Ասիկա հինէն ի վեր տեւող ճշմարտութիւն մըն է։

Թուրք Հանրապետութիւնը, հայրենիքի շահուն համար, բացարձակ է որ, ազգային բաղձանքներու համար կատարել անհրաժեշտ շարժումներուն ոչ մէկէն պիտի հրաժարի։ Բայց նոյնքան բացարձակ պէտք է ընդունիլ որ, Թուրք կառավարութիւնը, միայն փաստաբանութեան, ապահովութեան եւ շահու մղումով իր դրացի ազգերուն օրինաւոր իրաւունքներուն դէմ յարձակում պիտի չգործէ։ Թուրքիոյ սահմանները, ազգային պայքարի սկիզբը Թուրք ազգը անձնապէս գծեց եւ զայն «ազգ. ուխտով» աշխարհի յայտարարեց։ Թուրքիա, այս ազգային սահմաններէն դուրս ոչ մէկ հողի աչք ունի։ Այն ատենէն ի վեր իր հետեւած բացայայտ, անկեղծ քաղաքականութիւնը՝ այս մասին բաւարար եւ վճռական ապացոյց մը կը կազմէ։

Եթէ քաղաքականութեան տեսակէտ ներելի եւ բնական իսկ նկատուի, ազգային շահերու անհրաժեշտ դարձուցած շարժումները, առիթէն օգտուելով, տեսակ մը բռնագրաւումի, ասպատակի եւ աւազակութեան ձեւով կատարել, Թուրքիա, յանուն մարդկային եւ բարոյական բարձր սկզբունքներու, իրեն չի վայլեցներ նման ընթացք մը։ Թուրքիա, իրեն պերարերեալ իրաւունքները, շահակիցներուն հետ անկեղծօրէն խօսելով կը յաջողի ձեռք բերել։ Թուրքիոյ համար, Նեղուցներու խնդրէն սկսեալ գործադրած այս բացորոշ քաղաքականութենէն հրաժարելու ոչ մէկ պատճառ կը տեսնեմ։ Հետեւաբար, անոնք որ Թուրքիոյ Հանրապետութեան, առիթէն օգտուելով, Սուրիոյ ի վնաս կատարուած խրողութիւն մը առաջ բերելը հաւանական կը դտնեն, այդպիսիները, կը նշանակէ թէ կ'անգիտանան այն բոլոր բարոյական բարձր սկզբունքները, որոնք ներշնչումի աղբիւրը կը կազմեն Թուրք յեղաշրջումին քաղաքականութեանը։

Դարձեալ սուրիական թերթերու մէջ արձագանգ գտնող բոի բռանեպու կարգին, Ֆրանսա նոր վարչաձեւ մը պիտի տայ Սուրիոյ։ Այս առթիւ, Թուրքիոյ բարեկամութիւնը ապահովելու համար, Հաթայի հարցը աւելի հիմնական կերպով մը լուծելու հակամէտ է եղեր, եւ նոյնիսկ բանակցութիւններ կ'ըլլան եղեր Անգարայի եւ Փարիզի միջեւ։

Այս տարաձայնութեան հաւատալու համար, պէտք է չճանչնալ Թուրքիան, ուրիշ ազգի մը իրաւունքին, անկախութեան դէմ յարձակելու համար, որ եւ է երկրի մը հետ մեղսակից չի կրնար ըլլալ։ Սուրիա բաժնուելիք աւար մը չէ։ Սուրիան Սուրիացիներուն է եւ Սուրիացիներն ալ, ազգութեան սկզբունքներու սահմանին մէջ ազատ եւ անկախ ապրելու իրաւունք ունեցող քաղաքակիրթ ազգ մըն են։ Թուրք Հանրապետութիւնը, յանուն մարդկային խղճի եւ բարոյականի, հաճելի չի գտներ որ ուրիշ պետութիւն մը գրաւէ Սուրիան։ Հետեւաբար, սուրիական թերթերու մէջ երեւցած այս կարգի զրոյցները, բատ (՞), կա՛մ դիտումնաւոր կերպով յերիւրուած թշնամի խօսքեր են, կամ ենթադրուած կամ յարմարցուած խորհրդածութիւններ են։

Այս տարաձայնութիւններուն երրորդն ալ կայ։ Սուրիոյ մէջ Պաղեստինի հետ դաշնակցութիւն մը առաջ պիտի բերուի եղեր։ Սուրիոյ եւ Պաղեստինի մէջ, երբ հովանաւորող պետութիւնները վճռական հաշուեյարդար մը ընդունելով, դէպի Սուրիոյ անկախութիւնն ու ազատութիւնը հիմնական քայլ մը առնեն, այդ միջոցին, Սուրիոյ կարեւորութիւնն ալ խորհելու, անկախ Սուրիոյ որ եւ է յարձակումէ մը զերծ մնալուն համար կարգ մը միջոցներ ձեռք առնելու եւ յանձնառութեանց տակ մտնելու ստիպուած են։ Այն համոզումը ունինք որ, այսպիսի բանակցութիւն մը առանց Թուրքիոյ չի կրնար ըլլալ։ Երբ Սուրիոյ վճռական վարչաձեւը պիտի որոշուի, Թուրքիա ալ կը բաղձայ որ ասիկա պէտք է Սուրիոյ ազգային բաղձանքներուն եւ շահերուն համապատասխան ըլլայ։

Մենք Սուրիան անկախ, բարօր, ազատ եւ զօրաւոր կ'ուզենք տեսնել։ Միեւնոյն ատեն, կ'ուզենք ապահով ըլլալ թէ Սուրիա որ եւ է յարձակումէ զերծ պիտի ապրի։ Ասիկա ո՛չ միայն Սուրիոյ եւ ամբողջ Արաբներու հանդէպ մեր տածած բարեկամական եւ եղբայրական զգացումներուն, բարոյական բարձր սկզբունքներուն մեզի թելադրած պարտականութեանը բերումով է, այլ մեր սահմաններուն ապահովութեանը տեսակէտէն ալ անհրաժեշտ է»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԷՆ

ԸՆԴՎԶՈՒՄԻ ՕՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 22 փետրուար.— Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն այս տարի եւս կազմակերպած էր փետրուարեան ապստամբութեան տարեդարձը։

Շաբաթ է, գեղեցիկ է օդը, վառ է ընկերներու տրամադրութիւնը։ Կոմիտէի եւ յանձնախումբի ընկերները գործի վրայ են։

Տօնակատարութիւնը զուգադիպած ըլլալով Բարեկենդանին, հանդէսը սովորականէն քիչ մը ուշ սկսաւ, ժամը 9ին, օրուան նախագահ՝ ընկ. Մկրտիչ Դաւիթեան հաւաքոյթը բանալով, պանծացուց փետրուարեան ապստամբութիւնը։ Եւ ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել նահատակները։

Ցարգանքի այս պահէն վերջ՝ փոքրիկ նուագախումբը՝ օրիորդները՝ Ե. Եղիկեան եւ Գ. Մարտիրոսեան՝ ջութակ եւ ընկեր Գ. Քիրէճճեան՝ Մանտոլին, յաջողութեամբ նուագեց մէկէ աւելի ազգային եւ յեղափոխական երգեր՝ առաջնորդութեամբ ընկեր Գ. Քիրէճճեանին։

Ամբերգէ մը վերջ՝ որ երգուեցաւ ներկաներուն կողմէ, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, Ընկեր Գեղամ Սարոյեան։ Ընկերը պերճ ճառով մը բացատրեց փետրուարեան ապստամբութեան շարժառիթները, պոլշեւիկներու խժդժութիւնները, կողոպուտը, գնդակահարութիւնները, բռնագրաւումները, զինուորականներուն եւ մտաւորականներու աքսորը։

Նուագէ մը վերջ, փակուեցաւ հանդէսին պաշտօնական մասը, եւ սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Եղուարդ Գասեան, Ճոխ սեղանը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր։ Այս առթիւ երգեցին տիկիններ Քիրէճճեան, Գասեան, Գալստեան, Փափազեան եւ ուրիշներ, եւ կովկասեան պար մը պարեց ընկեր Մարտիրոս Գոյաճեան։ Հաճելի էին նաեւ Գ. Իսքէնտէրի մեներգները, եղան արտասանութիւններ եւ խաղեր։ Փոքրիկն Վ. Գասեան յաջողութեամբ արտասանեց՝ Եղիշէ Չարենցի «Հայաստան»ը։

Նուէրներէն գոյացաւ 318 ֆրանք։

Շ. Սեւան

Տանր դէպքեր Պաղեստինի մէջ

»»» · «««

Մինչ Լոնտոնի մէջ ծրագիրներ կը մշակուին լուծելու համար Պաղեստինի խնդիրը, ահաբեկչական գործունէութիւնը վերսկսաւ արտակարգ ուժգնութեամբ։ Երկուշաբթի օր, իրարու ետեւէ 14 մահափորձեր կատարուեցան Պաղեստինի զանազան մասերուն մէջ։ Այս առթիւ սպաննուեցան 32 Արաբներ, իսկ վիրաւորուեցան 50 հոգի ։

Երուսաղէմի մէջ սպաննուեցան երեք Արաբներ, ռումբի մը պայթումով։ Ուրիշ մը սպաննուեցաւ ահաբեկիչի մը կողմէ եւ քանի մը հանրակառքեր հրկիզուեցան։ Հայֆայի մէջ քանի մը ռումբեր նետուեցան երկաթուղիներու արհեստանոցի մը եւ արաբական շուկային մէջ։ 21 Արաբներ սպաննուեցան, 44 հոգի վիրաւորուեցան։ Եաֆայի մէջ Արաբ մը սպաննուեցաւ եւն.։

Ինչպէս գրած էինք երէկ, անգլիական կառավարութիւնը կը խորհի առժամանաբար արաբական պետութեան մը վերածել Պաղեստինը։ Դեռ պաշտօնապէս հաստատուած չէ այս լուրը, բայց Արաբները կը ցնծան արդէն, «կեցցէ Չէյմպըրլէն» աղաղակելով, իսկ Հրեաները յուսահատած են եւ առջի օր մերժեցին մասնակցիլ Լոնտոնի խորհրդաժողովին։ Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Արաբները խարոյկներ կը վառեն լեռներու վրայ, ի նշան ուրախութեան։ Թէլ-Ավիվի հրէական գաղութին քաղաքապետական խորհուրդը բանաձեւ մը քուէարկեց, որով կը յայտարարէ թէ Հրեաները երբեք պիտի չընդունին որ քանդուի Պաղեստինի վերաշինութեան գործը։ Միեւնոյն ատեն հեռագիր մը ուղղուեցաւ Անգլիոյ գաղթային նախարարին, ազդարարելով թէ պիտի ընդդիմանան ծրագրի մը «որ ոչ միայն հակառակ է բրիտանական կառավարութեան հանդիսաւոր յանձնառութեանց, այլեւ տարրական իրաւունքի եւ արդարութեան »։

Լոնտոնի հրէական պատուիրակները մերժեցին մասնակցիլ ճաշի մը որ սարքուած էր ի պատիւ երկու պատուիրակութեանց անդամներուն ։

Հակագերման ցոյցեր Լեհաստանի մէջ

—— oo ——

Ուրբաթ օրէն ի վեր Վարշաւայի մէջ եւ այլուր տեղի ունեցող հակագերման ցոյցերը վերջ գտան, ոստիկանութեան բուռն միջամտութեան շնորհիւ։ Իւրաքանչիւր ոստիկան պաշտօնի կանչուած էր հսկելու անդորրութեան վրայ։ Գլխաւոր քաղաքներու գլխաւոր փողոցները եւ հանրային վայրերը պաշտպանուած էին ձիաւոր եւ հետիոտն ոստիկաններով։ Մասնաւոր պաշտպանութեան տակ առնուած էին գերման դեսպանատունը, ինչպէս նաեւ Սաքսոնական պալատը, ուր իջեւանած էր Իտալիոյ արտաքին նախարարը, Կոմս Չիանօ ։

Նշանաւոր հրապարակագիր Սիննոր Կայտա, որ կ՚ընկերանար Կոմս Չիանոյին, լեհ թղթակիցներու խումբի մը հետ այցելեց Ատրիա ակումբը։ Նըւագախումբը նուագեց իտալական ազգային երգ մը եւ անմիջապէս ետք՝ անգլիական «Թիփէրըրի» ժողովրդական երգը։ Ասոր վրայ Գ. Կայտա բարկացած մեկնեցաւ ակումբէն։

*** Վարշաւայէն կը հեռագրեն փետրուար 27 թուականով — Հակառակ պաշտօնական ժամուլին հրատարակութեանց որոնք կը գատապարտէին հակագերման ցոյցերը եւ կարգապահութեան կը հրաւիրէին ուսանողները, նոր ցոյցեր պատահեցան, երբ լսուեցաւ թէ Տանցիկի Գերմանացիները նորէն Բազմարուեստեան Վարժարանէն դուրս նետած են լեհ ուսանողները։ Այս պատճառով ոստիկանութիւնը պաշարած է Վարշաւայի գերմանական դեսպանատան փողոցը եւ թոյլ չի տար որ ինքնաշարժներ կամ անցորդներ երթեւեկեն խմբովին։ Միեւնոյն ատեն կարեւոր ցոյց մը տեղի ունեցաւ Քրաքովիայի մէջ։ Ուսանողները փողոց թափելով թշնամական կանչեր արձակեցին արտաքին նախարարին դէմ։ Գնդ. Պէքի բարեկենդանային մէկ խամաճիկը շինուած էր, ուսին վրայ պզտիկ Հիթլէր մը որ բաներ կը փսփսար իր ականջին։ Տանցիկի այսօրուան դէպքերուն առթիւ Լեհաստանի պաշտօնական գործակալութիւնը ցեկոյց մը հրատարակեց որ կ՚ըսէ — Տանցիկի Բազմարուեստեան Վարժարանին լեհ ուսանողները նորէն յարձակում կրեցին համազգեստ հագած գերման ուսանողներու կողմէ։ Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ քանի մը լեհ ուսանողներ ձերբակալուեցան, բայց յետոյ արձակուեցան։ Լեհական կառավարութիւնը գիտէ իր ընելիքը, եթէ Տանցիկի իշխանութիւնները կրաւորական դիրք բռնեն եւ արդէն պահանջած է Ազատ Քաղաքին ծերակոյտէն որ փակէ վարժարանը, ցնոր անօրէնութիւն ։

*** Իտալիոյ արտաքին նախարարը երկուշաբթի օր ալ շարունակեց իր բանակցութիւնները։ Կ՚ըսուի թէ գնդ. Պէք հաւաստած է որ Լեհաստան Ֆրանսայի զինակիցն ըլլալով հանդերձ, պիտի չընդդիմանայ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ օրինաւոր շահերուն։ Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաւաստեն թէ Լեհաստանի արտաքին նախարարը որ եւ է հաւաստիք չէ տուած իր երկրին «բարեացակամ չէզոքութեան» մասին ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին նախարարը, Սարաճօղլու, Աթէնք գնաց վարչապետ Մէթաքսասի հետ։ Այս առթիւ յայտարարեց — « Իբրեւ օտարական չէ որ կուգամ այս քաղաքը, այլ իբրեւ մէկ քաղաքացին այս երկրին։ Մենք պիտի քալենք ձեռք ձեռքի, սիրտ սրտի, լաւ թէ գէշ օրերուն»։

ՔՍԱՆ ՏԱՐԻ բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Միխայիլ Վոռնէօժնաքի, անթեւլի պաշտօնեայ մը, 24 տարեկան, որ անհոգութեամբ պատճառ եղած էր օդաչու Լեվանեւսկիի մահուան։ Այս առթիւ ալ պարզուեցան «խոստովանութեանց» տեսարաններ, որոնց մանրամասնութիւնները պիտի տանք յաջորդով ։

ԼԷՆԻՆԻ ԱՅՐԻՆ, Նատեժտա Կրուպսկայա, որուն 70ամեակը տօնուած էր քանի մը օր առաջ, յանկարծամահ եղաւ փետրուար 27ին։ Կանուխէն նուիրուած էր քաղաքական կեանքին եւ բանուորական պայքարի հիմնադիրներէն կը համարուէր։ 1896ի գործադուլին ատեն Սիպերիա աքսորուած էր եւ այն ատեն էր որ ամուսնացաւ Լէնինի հետ։ Գրած է բազմաթիւ գիրքեր հանրային կրթութեան մասին եւ գործ մըն ալ՝ Լէնինի նուիրուած ։

ՔՈՄԷՏԻ ՖՐԱՆՍԷԶԻ թատերախումբը Լոնտոն գնաց, հանրապետութեան նախագահին այցելութեան առթիւ։ 1879էն ի վեր առաջին անգամ է որ խումբը պաշտօնապէս Լոնտոն կ՚երթայ ։

ՃԻԳՈՒԹԻԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ զօրացնելու համար, 225 նոր զինուորներ եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ հասան այդ քաղաքը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ քաղաքապետարանին մէջ արիւնալի կռիւ մը տեղի ունեցաւ երկու ընկերվարականներու միջեւ, նոր քաղաքապետին ընտրութեան առթիւ։ Երկու ոսոխներէն մէկը սպաննուեցաւ, իսկ անմեղ կին մըն ալ, որ կը դիտէր կռիւը, վիրաւորուեցաւ արձակուած գնդակներէն։

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Ֆինիսթէռի նահանգապետարանին մէջ (Գըր – թանյը), ծանր վնասներ պատճառելով։ Մարդկային զոհ չկայ։ Դատավարութիւնը կը վերագրուի ինքնավարութեան կուսակիցներու ։

140.000 ՀՐԵԱՆԵՐ հեռացած են Գերմանիայէն, մինչեւ 1938 նոյեմբեր։

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ Ալֆորվիլի Հ. Օ. Ս. Մ. Միասեան ենթակոմիտէին, 2 Մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Cinéma Victor Hugoի մէջ, Rue Victor Hugo, Ալֆորվիլ ։

Կը ցուցադրուին՝ ԳԵՂԶԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն)։ ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՈՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Gancei գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ ։

Մուտք՝ 4 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք ։

Տօքթ. Ա. Պօղոսեան եւ զաւակը՝ Մհեր, Գ. Սուրէն Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Պէյլէրեան (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Նարլեան եւ զաւակունք, Տիկին Դոհար Վարդանեան, Տիկին Մարիցա Մսրեան (Սոֆիա), Տէր եւ Տիկին Տօքթ. Վ. Պօղոսեան եւ զաւակը՝ Գարոյր (Նիւ Եորք), Տիկին Մաքրուհի Գասմանեան եւ զաւակը Վահրամ (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Թէրզիպաշեան եւ զաւակունք (Մարսէյլ), Գ. Զարեհ Պօղոսեան (Ռումանիա), Մանուկ Պօղոսեան, Տիկին Ռեբեկա Վարդանեան եւ զաւակները՝ Մուշեղ, Համազասպ, Արմենուհի, Լեւոնիքա եւ Պերճուհի (Հիւս. Ամերիկա), Տիկին Ռեբեկա (Հ. Ամերիկա), Շնորհք Կիլարճեան եւ Շնորհիկ (Հ. Ամերիկա), Վարդան Շահպազ (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Թօզեան, սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, մօր, քրոջ, զարմիկին, հարսին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՏՈՔԹ. ՊՕՂՈՍԵԱՆի

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ փետրուար 26ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 1 մարտ, չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 11ին իր բնակարանին մէջ, 27, Rue du Marché, Montmorancy (S. et O.), ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Մոնմորանսիի գերեզմանատունը։

ՀԱՂ. ՄԻՋՈՑ — Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նորէն ժամը 9, 9.15, 9.35 10 եւ իջնել Անկէն լէ Պէն եւ առնել օթօպիւս թիւ 69 եւ իջնել Թէրմինիւս ։

ԾԱՆՕԹ — Մահազդ գրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» Կոմիտէն Ընդհանուր Ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 3 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ave. d'Italie սրճարանի վերնայարկը։

Կը խօսի Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ կը պահանջենք Հայաստանի սահմաններու ընդարձակում»։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Գայլ Վահան» խումբի ընկերական ժողովը՝ 3 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին Ճանոթ [illegible] բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ կարեւոր օրակարգ.

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ Հ. Յ. Դ. «ԽՕՑՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

5 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—11

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ մէջ, 13 Rue Pierre Curie

Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի

Երգ, արտասանութիւն, պար։ Կը ներկայացուի Րաֆֆիի «Սամուէլ»էն երեք արար։

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու 3 ֆրանք։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ, Լիոն։

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 0.95 ֆրանք ։

Մարզպետի յիշատակին

Սէնթ Անթուան ի «Մարզպետ» խումբը կը տօնէ

« ՄԱՐԶՊԵՏ»ի մահուան քսանամեակը, 5 մարտ կիրակի օր Սէնթ Անթուանի մէջ։

Առաւօտ — Պատարագ եւ հոգեհանգիստ եկեղեցւոյն Ս. Թադէոս մատրան մէջ։ Կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին թէյասեղան — հաւաքոյթ Գառ Վիատիւքի սրահին մէջ։ Գ. Մաքսուտի սրճարանը, (կամուրջին տակը)։

Կը նախագահէ՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկերուհի ՆԱՐԿԻԶ ՔԻԳՐԻԹՃԵԱՆ ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ — Մուտք 5 ֆրանք

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Լ. Գեւոնեան 50 ֆր. կը նուիրեն Ֆ. Կ. Խաչի կեդր. վարչութեան, փոխան ծաղկեփսակի, Տիկին ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ ։

×

Տէր եւ Տիկին Զարեհ Մինասեան 50 Ֆր. կը նուիրեն Սեբաստիոյ Հայր. միութեան ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ թէյասեղանին առթիւ հետեւեալ նուիրատուներուն — Տիկին Գայծառ Համբարձումեան (խմորեղէն), Տիկին Գայլուն Պէրպէրեան (շաքար եւ կիտրոն) եւ բոլոր այն անդամուհիներուն որոնք նուիրեցին իրենց վճարականութեան համար (10 կտոր)։

Ա Զ Դ

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան Վարչութիւնը կը ծանուցանէ վարիզահայ հասարակութեան որ Մարտ 2էն սկսեալ իր կեդրոնը՝ 8 Ռիւ Գոսիէ, կը բանայ ընթերցարան մը ուր գրասէր այցելուն պիտի գտնէ գաղութահայ բոլոր թերթերը ։ Սրահը բաց պիտի ըլլայ առժամաբար շաբաթը մէկ անգամ, Հինգշաբթի երեկոները, ժամը 8էն 11։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք ազգականներու եւ բարեկամներու, Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» Ենթակոմիտէին եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակից եղան մեր սիրեցեալ զաւկին՝ փոքրիկն ՄԱՐԻի կսկծալի մահուան առթիւ ։

Տէր եւ Տիկ. Նափոլէոն Սարգիսեան

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» Ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Նափոլէոն Սարգիսեանին իր փոքրիկին մահուան առթիւ։

×

Տէր եւ Տիկին Հ. Զրուանդեան եւ զաւակը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն Այրի Տիկին Ա. Ճիւէչեանին եւ բոլոր պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր՝ ՄԿՐՏԻՉ ՃԻՏԷՃԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԾԱՆՕԹԵԱՑ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը բացած է հայերէնի դասընթացքներ երկսեռ երիտասարդութեան համար։

Առաջին դասը եւ արձանագրութիւնները տեղի կ՚ունենան յառաջիկայ Կիրակի, 5 Մարտ, առաւօտեան ժամը 10էն 12, Տիկին Գասպարեանի բնակարանը, 63 Fbg. Poissonnière, Paris (9)։

Le Gerant : H. STEPHAN

17, Rue Dameme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ՄԱՐՏ
JEUDI 2 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3978

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՈՉ ԴՈՒՐՍԷՆ, ՈՉ ԱԼ ՆԵՐՍԷՆ

»»» . «««

Անենէ մը ի վեր ռամկավար մամուլը ճակատ յարդարած է Բարեգործականին դէմ :

Վերջերս քննադատութիւնները այնքան յառաջ գացին որ, Բարեգործականն ալ պարտք սեպեց պատասխանել, իր պաշտօնաթերթին մէջ, «Միութիւն», խծբծանքներ եւ առասպելներ կոչելով զանոնք :

Այսքանը բաւական էր, որպէսզի նոր թափ ստանար յարձակողականը, բռնելու համար բաներ որոնք այլեւս «հին ազգաց պատմութիւն» են Դաշնակցական մամուլին համար :

Այսպէս, Ամերիկայի ռամկավարներուն օրգանը երկար խմբագրական մը գրեց, հետեւեալ խորագրով,— «Քննադատութենէ կը խուսափին» («Պայքար», 2 փետրուար) :

Ռամկավար թերթը նախապէս գրած էր թէ Բարեգործականի «վարչական մեքենան մեծածախս է, շրջանակներուն եւ մանաւանդ կեդրոնին մէջ, որուն թոյլատրուած է ունենալ գործի պահանջէն աւելի թիւով պաշտօնեաներ» :

Բարեգործականի կեդր. վարչութիւնը պատասխանեց թէ իր պաշտօնեաները կը ստանան միայն 6500 տոլար, «մէջն ըլլալով փոխ-պատուիրակին թոշակն ալ, մինչ այդ ճղճիմ գումարին դէմ Միութեան տարեկան ընդհ. մուտքին գումարը 300-400,000ի մէջ կը տատանի» :

Ռամկավար օրկանը քրքիջ մը կ'արձակէ այստեղ, բաղդատելով տոլարին երէկուան եւ այսօրուան սակերը (15 եւ 37 - 38) : Եւ կ'անցնի նոր յարձակողականի մը.

— « Բայց հարցը այն չէ թէ հինէրը ի'նչ ժառանգ ձգած են եւ նոր եկողները ի'նչ գումարներ կը տրամադրեն իմենաբուխ կերպով, այլ այն է թէ՝ «փիթ-խարի կազմակերպութիւնը» իր գրեթէ նոյնութեամբ «փիթ-խարի» վարչային կազմածով իր ճակատի քրտինքով ի'նչ կ'արտադրէ. ի'նչ մասը այն ծախքերուն, որ կ'ընէ, որովհետեւ հնարամտութեանէն աւելի հեռուն տարուած բան մը կ'ըլլայ վարչային այդ ծախքերուն համար տարիներով ու տարիներով կարգել ծուխ-փառատօնութիւններէն եւ կտակներէն, որոնց համար ամբողջ «աշխատութիւնը» փոխանակագիր մը մէկ տեղէն միւս փոխադրելէն անդին չանցնիր » :

Անդին, Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, որ երբեք խմբագրականը քիչ գտած էր իբրեւ պատասխան, այլապէս պերճախօս մեղադրանքներ կը սահեցնէ .

— « Վտանգը զոր վաղուց կը տեսնէինք՝ հոս է տխուրակ. Միութեան վարիչները — գուցէ ոչ ամէնքը, բայց շատերը անոնցմէ — չեն հանդուրժեր որ *դուրսէն* ո եւ է մէկը խառնուի իրենց ըրածին ու չըրածին : *Դուրսէն* է, իրենց համար, մինչեւ իսկ Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը, որ հաւատարիմ եւ անհատապար այնքան հաւատարմութիւն եւ գուրգուրանք յայտնած է Բարեգործականին, անոր հիմնադրութեան օրէն մինչեւ այսօր: Այդ վարիչները, հոգ չէ թէ ոմանք մենէ շատ վերջը մտնեցած ըլլան անոր եւ մենէ շատ պակաս *նեղուած* ըլլան անոր համար, մեզի իրաւունք չեն ճանչնար հիմա՝ գոնէ իրենց չափ մերը համարելու Բարեգործականը եւ անոր մասին մտածելու եւ գրելու՝ ի հարկին իրենց մտածածէն տարբեր կերպով: Կը բաւէ որ տարբեր ըլլայ այդ մտածումը, ան կը դառնայ *պատգամ*, եւ ո՞վ է որ կրնայ «համարձակիլ» պատգամ տալ անձերու, որոնց համոզումն է՝ թէ տեւական մը ստուածային շնորհով — որ է ըսել՝ խնամիական, բարեկամական եւ ընկերային դիրքի նկատումներով կատարուած ինքընտրական դրութեամբ — կոչուած իրենց պաշտօնին՝ *յաւագոյնը* կ'ընեն ու պիտի ընեն միշտ, ինչ որ ալ ըսեն ուրիշները ···» : («Արեւ», 9 փետրուար) :

Դեռ ուրիշ օրինակներ ալ կրնայինք յիշել նոյն օրկաններէն եւ ուրիշ ռամկավար թերթերէ, ապացուցանելու համար թէ «դիւանագիտական» յարաբերութիւնները լրջօրէն լարուած են Բարեգործականին եւ ռամկավարներուն միջեւ: Բայց կը բաւէ այսքանը, իբրեւ նմուշ :

Ուրեմն Բարեգործականը չի հանդուրժեր ոչ դուրսի, ոչ ալ ներսի քննադատութեանց :

Դուրսէն՝ մինչեւ հիմա Դաշնակցականներն էին որ կը քննադատէին այդ «ընդհանուր» կոչուած Միութիւնը, եւ կ'ամբաստանուէին իբրեւ քանդիչ: «Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ կործանե՜լ Բարեգործականը...» : Եւ ռամկավարները օգնութեան կը հասնէին, կրակը մարելու համար :

Հիմա, մօտաւորապէս երկու տարիէ ի վեր, նոյն բաները կ'ըսեն «ներսի» մարդիկը, ռամկավարները,— Բարեգործականը ազգային է, խնամիական է, սեղանաւորական է : «Պէտք է աւելի լայն տեսնէ եւ աւելի լայն գործէ : Պէտք է հրաժարի ինքնագոհութեան եւ ինքնահաւանութեան ոգիէն, որ հետզհետէ արմատ կը նետէ իր մէջ» : (Արեւ) :

Ռամկավարները երդում-պատառ կ'ըլլան թէ իրենց քննադատութիւնը «շինարար է» : Բայց, ապերա՜խտ Բարեգործական, այս «բարեացակամ» քննադատութիւններուն ալ չի հանդուրժեր, բան չփոխելով ոչ իր ոգիէն, ոչ կարգուսարքէն, ոչ ալ առօրեայ գործունէութենէն :

Ի՞նչպէս կը բացատրէք այս երեւոյթը, դո՛ւք, հաւատաւոր անդամներ Բարեգործականի, հիմա որ «ներս»ն ալ միացեր է «դուրս»ին, անոր բառերն անգամ իւրացնելով ...

Չէ՞ք ընդունիր թէ փտախտը այնքան անցեր-զարգացեր է որ, բարեկամներն անգամ այլեւս անհանդուրժելի, անչնչելի կը գտնեն Բարեգործականի մթնոլորտը :

Իսկ դարմա՞նը, կարելի՞ է որ եւ է դարման, երբ վարիչները ոչ դուրսի ձայնը կը լսեն, ոչ ալ ներսի :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՆԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

— oo —

Նոր դեսպաններ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ

— oo —

Պ. Մանուէլ Ազանիա, Հանրապետական Սպանիոյ նախագահը 1936 մայիսէն ի վեր, որ գիւղ մը քաշուած էր կիրակի օր, երեքշաբթի հաղորդեց իր հրաժարումը :

Հրաժարագիրը գրուած էր սովորական թուղթի մը վրայ եւ կարդացուեցաւ նախագահին արտորդապետին կողմէ, մօտ 50 թղթակիցներու առջեւ, որոնք երկխօսութեամբ լսեցին զայն եւ յետոյ խուժեցին գիւղին (Քոլոնժ-սու-Սալէվ) հեռախօսը, հեռագրելու կամ հեռախօսելու համար: Ամբողջ ընթերցումը տեւեց 12 վայրկեան: Նախագահը ննջարանին պատուհանէն կը դիտէր արարողութիւնը, խորին տխրութեամբ :

Իր հրաժարագրին մէջ Պ. Ազանիա կ'ըսէ.

— « Այն օրէն ի վեր որ սպարապետը վարչապետին ներկայութեանը ինծի յայտարարեց թէ պատերազմը անդարմանելի կերպով կորսուած է հանրապետութեան համար, ես պարտականութիւնս կատարեցի կառավարութեան յանձնարարելով անմիջապէս հաշտութիւն կնքել մարդասիրական պայմաններով, խնայելու համար նոր եւ ամուլ զոհողութիւններ: Ես անձնապէս այս ուղղութեամբ աշխատած եմ որքան թոյլ կուտային իմ գործելու սահմանափակ միջոցներս: Բայց ոչ մէկ դրական բան ստացայ: Պետութեանց, մանաւանդ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ կողմէ օրինաւոր կառավարութեան մը ճանաչումը Պուրկոսի մէջ, գիս կը զրկէ միջազգային իրաւական ներկայացուցչութեան հանգամանքէն, իմ պաշտօնիս հեղինակութեամբ օտար կառավարութեանց լսել տալու ոչ միայն ինչ որ կը թելադրէ Սպանիացիի խիղճս, այլեւ մեր երկրին ստուար մեծամասնութեան խորունկ բաղձանքը: Պետական կազմը — խորհրդարան, կուսակցութեանց գերագոյն ներկայացուցչութիւն եւն. — անհետացած ըլլալով, Սպանիոյ ներսէն եւ դուրսէն ինծի կը պակսին խորհրդակցութեան եւ գործունէութեան անհրաժեշտ օրկանները, վարելու համար կառավարութեան գործերը, համաձայն կացութեան պահանջներուն: Այս պայմաններուն մէջ, ինծի համար անկարելի է պահել, նոյնիսկ անուանապէս պաշտօն մը որմէ ձեռնթափ չէի եղած Սպանիայէն հեռացած օրն իսկ, որովհետեւ կը յուսայի օգտուիլ այդ ժամանակամիջոցէն, խաղաղութեան համար» :

Հրաժարագիրը ուղղուած է խորհրդարանի նախագահին, որ նոյնպէս Ֆրանսա կը գտնուի եւ որուն կ'իյնայ փոխանորդաբար վարել նախագահութիւնը :

Ուրեմն Պ. Ազանիա պարզ քաղաքացի մըն է այլեւս : Միեւնոյն օրը Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն Պ. Բօշա Պուրկոս գնաց, պաշտօնապէս հաղորդելու համար Ֆրանսայի ճանաչումը : Դարձեալ նոյն օրը Փարիզի սպանիական դեսպանը — հանրապետական — պարպեց շէնքը, ուր անմիջապէս տեղաւորուեցաւ ազգայնական կառավարութեան ներկայացուցիչը, Մարքիզ Քինոնէս տէ Լէոն: Ներսը կը սպասէր Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը, բարի գալուստ մաղթելու համար: Լոնտոնի հանրապետական դեսպանատունն ալ պարպուեցաւ, յանձնուելով ազգայնական դեսպանին :

ՉԷՅՄԲԸԼԷՆ ՅԱՂԹԵՑ 137Ի ԴԷՄ 344 ՁԱՅՆՈՎ

— oo —

Աշխատաւորականներուն բուռն յարձակումը

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, ընդդիմադիրները բուռն յարձակում մը գործեցին վարչապետին դէմ, Զօր. Ֆրանքոյի ճանաչման առթիւ: Այն աստիճան որ Պ. Չէմպըրլէն զայրացաւ եւ իր կարգին սուր խօսքեր արտասանեց: Աշխատաւորականները պարսաւանքի բանաձեւ մը առաջարկած էին, բայց ժողովը մերժեց 137ի դէմ 344 ձայնով, ուրեմն կառավարութիւնը վստահութիւն շահեցաւ 207 քուէի մեծամասնութեամբ :

Ժողովը սկսած առեն, աշխատաւորականներուն վարիչը, Պ. Էթլի ամբաստանեց թէ վարչապետը Ֆրանքօն ճանչնալ որոշած էր անցեալ հինգշաբթի, բայց գիտակցօրէն մինչեւ շաբթուան վերջը յետաձգեց իր որոշումը, որպէսզի երեսփ. ժողովը կատարուած իրողութեան մը առջեւ գտնուի եւ չկարենայ արդիւնաւոր վիճաբանութիւն մը կատարել :

— « Հինգշաբթի օր վարչապետը յայտարարեց թէ չի հանդուրժեր որ հարցաքննութեան ենթարկուի: Կարծես դիկտատոր մըն էր որ կը խօսէր Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդին առջեւ: Կ'ուզէի յիշեցնել իրեն թէ ինք Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետն է եւ կը վարէ պաշտօն մը որ իր պատասխանատուութիւններն ունի: Ան փորձեց խուսափիլ հարցէն, ջանալով համոզել թէ ճանաչման որոշում չէ տրուած: Այսպէս չեն վարուիր երեսփ. ժողովին հետ» :

Չէմպըրլէն զայրանալով պատասխանեց .

— «Ես այս ժողովին անդամ եղած եմ քսան տարի: Այդ ժամանակաշրջանին երկար առեն եղած եմ անդամ այս կամ այն կառավարութեան: Ես ալ մեղքեր ունիմ անշուշտ, ամէն մարդու պէս. բայց անոնք որ լաւ կը ճանչնան զիս, պիտի ընդունին թէ ես անկարող եմ մոլորեցնելու ժողովը կամ վիճաբանութենէ խուսափելու, նոյնիսկ եթէ նիւթը նեղացուցիչ ըլլայ կառավարութեան համար: Երկար առենէ ի վեր այս ժողովը չէ լսած այնքան բուռն եւ կրկնակի յարձակումներ անհատի մը դէմ. բայց ես թոյլ չեմ տար որ այս հարցը այլասերի եւ դառնայ անձնական վէճ մը» :

Աշխատաւորական վարիչը կ'ամբաստանէր թէ վարչապետը խաղ մը խաղացած է, որպէսզի նախ Տալատիէն խօսի, իր որոշումէն առաջ, բայց Ֆրանսայի վարչապետը յուսախաբութեան մատնեց զինքը, յայտարարելով թէ Ֆրանսա Ֆրանքօն պիտի ճանչնայ իբրեւ հետեւանք Մեծն Բրիտանիոյ ճնշումին :

Իր յայտարարութեանց մէջ, Պ. Չէմպըրլէն բացատրելով Ֆրանքոյի ճանաչման անհրաժեշտութիւնը, ըսաւ .

— « Ոչ ոք կրնայ ըսել թէ ինչ մնացած է Սպանիոյ Հանրապետական կառավարութենէն եւ կամ ո՛ւր կը գտնուի ան: Նախագահը Սպանիա չի գտնուիր այլեւս եւ արդէն հրաժարած է: Նախարարներէն ոմանք Ֆրանսա կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՕՍՔԵՐ՝ ԱՑՐԱԾ ՍՐՏՈՎ

— o —

« *Ցառաջ* » սրամիտ ակնարկ մը ունէր երէկ:

Անգլիա եւ Ֆրանսա, հազար նազերէ վերջ, ճանչցան Ֆրանքոյի իշխանութիւնը: Այս ճանաչումով, Ֆրանքոյի բանակը, որ «ապստամբ» կը կոչուէր, կը դառնայ «կառավարական», իսկ կառավարականները կը դառնան «ապստամբ»:

Այսպէս են գործերը մեծապատիւ եւրոպացիներուն տանը մէջ: Տակաւին մինչեւ երէկ, մենք ալ «դաշնակից» կը ճանչցուէինք քաղաքակրթութեան այդ ռահվիրաներուն, կամ «ջահակիր»՝ խաւարակուռ Արեւելքի: Իսկ Քէմալ կը կոչուէր «աւազակապետ»: Շատ չանցած՝ մենք դարձանք «հայմաքըլըռ», «մէթէք», «գաղթական», աւելի անարգ նիւթ քան Ափրիկեան կիսավայրենի ցեղերը, իսկ Քէմալ դարձաւ հաւասար եւրոպացի վեհապետներու,— թաղումն ալ՝ արքայավայել :

Ուրիշներ պոռնկութիւն կ'անուանեն եւրոպացիներուն այս ընթացքը, — բառն ալ եւրոպական է արդէն,— բայց մենք ատիկա հասկցանք՝ երբ ոտք դրինք Եւրոպայի վրայ: Ի՞նչպէս չդատապարտել սա խեղճ Սպանիացիները, որոնք, Եւրոպայի վարի յարկին բնակիչ՝ դարերէ ի վեր, չեն ըմբռնած թէ *փանսիոնի* վերածուած է վերի յարկը :

Մեղքը չառնենք Եւրոպային,— աշխարհն ամբողջ այդ օրէնքով կը քալէ: Ցետիները առաջին, եւ առաջինները յետին:

Վա՜յ վերջը մնացողին :

×

Փիէր Օտիա մխիթարական կէտ մը կը գտնէ այս դառն իրողութեան մէջ, — ապստամբութեան մէջ *ռոմանթիք* գեղեցկութիւն մը կայ եւ ներոսական խոյանքի մը տպաւորութիւնը: Ահա թէ ինչո՛ւ հանրային կարծիքը համակրանքով կը հետեւի ապստամբական շարժումներու :

Ուրեմն, եթէ Սպանիոյ «կառավարական»ները կորսնցուցին կռիւը եւ «ապստամբ» դարձան, կրնան երջանիկ համարիլ իրենք զիրենք՝ որ իրենց պիտի ուղղուի, այսուհետեւ, ժողովուրդներու համակրանքը :

Եթէ այդպէս է, ա՛խ, օր մըն ալ, բախտը անանկ մը ընէր որ մեզ այս վիճակին բերողը ա՛յս վիճակին հասցնէր, եւ այնուհետեւ թող ամբողջ աշխարհ անո՛ր տար իր համակրանքն ալ, իր օրհնէնքն ալ, իր գովասանքն ալ, իր բարեկամութիւնն ալ, եւ դեռ վրայէն իր քոյրն ալ՝ կնութեան համար :

Մենք շատ տեսանք, ալ կշտացա՜նք :

ԱՐԱՋ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Կ'ԱՅՑԵԼԷ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԻՆ

— oo —

Նախապէս առնուած ժամադրութեան համաձայն, Կիլիկիոյ կաթող. ընդհանուր փոխանորդ Սարաճեան արք., ընկերակցութեամբ Կարոյեան արք.ի եւ հայ երեսփոխաններ Պ. Պ. Թիւթիւնճեանի եւ Լէյլէկեանի, ունկնդրութեան ընդունուեցաւ մարզպան Պ. Փիւոյի կողմէ :

Ընդհանուր փոխանորդը բարի գալուստ մաղթեց մարզպանին յանուն ծերունազարդ հայրապետին, որ իր յառաջացած տարիքին բերումով չէր կրցած անձամբ գալ այդ պարտականութիւնը կատարելու: Ցետոյ ներողութիւն խնդրեց յապաղումին համար, յայտնելով որ քաղաքէն բացակայ էր: Սրբազանը յաջողութիւն մաղթեց մարզպանին իր դժուարին առաքելութեան համար եւ բովանդակ հայութեան երախտապարտութիւնը յայտնեց Ֆրանսայի արժանաւոր ներկայացուցիչին՝ այն վերաբերումին համար, զոր մեր ժողովուրդին ցոյց տուած են հովանաւոր պետութիւնը եւ տեղական իշխանութիւնն ու ժողովուրդը:

Խորապէս զգածուած, մարզպանը շնորհակալութիւն յայտնեց եւ խնդրեց իր ողջոյնները հաղորդել Ն. Ս. Օծութեան: Պ. Փիւօ յետոյ ըսաւ.

— « Ֆրանսական կառավարութիւնը միշտ բարեացակամ վերաբերում ունեցած է հայութեան հանդէպ եւ կը պահէ միշտ այդ վերաբերումը: Քաղցր պարտականութիւն մըն է ինծի համար ծառայել Հայերուն, անոր համար որ թէ հայրս եւ թէ եղբայրս մօտէն հետեւած են հայկական դատին եւ միշտ համակրանք ցոյց տուած են հայ ժողովուրդին» :

Պատուիրակութիւնը բաժնուեցաւ շատ գոհ տպաւորութեամբ :

Հայերը թրքական դրօշը վար կ'առնեն Սուէտիոյ մէջ

— oo —

Դամասկոսի «Էլ - Ինշաա» արաբական թերթը կը գրէ թէ Սանճագի կառավարութիւնը որոշեր է Մուսա լերան կարգ մը կէտերուն վրայ պահականոցներ հաստատել, ու թրքական դրօշը պարզել :

Սուէտիոյ հայ եւ արաբ բնակիչները զայրացած այս ընթացքէն՝ կը յարձակին պահակատուներու վրայ եւ վար կ'առնեն դրօշները :

Կառավարութիւնը նախ կ'որոշէ զինուոր ղրկել, բայց հետեւանքներէն զգուշանալով տեղի կուտայ եւ կը փակէ պահականոցները :

Նոր ռումբ մը, որ անօդի անեներ կրնայ գործել

— oo —

Մ. Նահանգներու ծերակոյտին մէջ, երբ ամերիկեան նոր սպառազինումներու մասին վիճաբանութիւն տեղի կ'ունենար, յայտարարուեցաւ թէ Գերմանացիները հնարած են խառնել օդով ու ածխային իւղով շինուած ռումբ մը, որ ահռելի ուժով կը պայթի եւ ամէնուրեք աւեր կը սփռէ: Այս տեղեկութիւնը հաղորդած է ամերիկեան բանակի օդանաւային ուժերու հրամանատար Զօր. Արնոլտ, որ ըսած է թէ այս ռումբը փորձուած է Պարսելոնայի մէջ եւ սպաննած է մարդկային ամէն չունչ քառորդ մղոն տարածութեան վրայ, իսկ կէս մղոն տարածութեան վրայ գտնուողները բոլորն ալ նուաղելով գետին ինկած են: Զօր. Արնոլտ ըսած է նաեւ թէ այս նորագիւտ ռումբը կը պայթի աննախընթաց ու ահաւոր աղմուկով մը: Ամերիկայի պատերազմական նախարարութիւնը Պարսելոնայի վրայ կատարուած փորձի մը նկարներն ունի :

— oo —

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Գերագոյն Դատարանը ապօրինի հռչակեց նստուկ գործադուլը: Այս որոշումը տրուեցաւ մեծամասնութեան քուէով :

ՊՈՒՐԿՈՍԻ մէջ 100.000 հոգի խանդավառ ցոյցեր կատարեցին Զօր. Ֆրանքոյի բնակարանին առջեւ, անգլիական ճանաչման առթիւ: Զօր. Ֆրանքօ ճառ մը խօսելով, գովեց Գերմանիան, Իտալիան, Փորթուկալն ու Ճափոնը՝ սպանիական քաղաքացիական պատերազմին հանդէպ իրենց բռնած դիրքին համար :

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Պալքանեան Համաձայնութեան ժողովը, որ գումարուեցաւ Պուքրէշի մէջ, վերջացուց իր աշխատանքները (20—22 Փետրուար): Այս ժողովը (5րդ) իր նախորդներէն կը տարբերէր քանի մը պատճառներով:

Պալքանեան Համաձայնութիւնը կնքուեցաւ 1934 Փետր. 9ին՝ հինգ տարուան պայմանաժամով: Այդ պայմանաժամը լրացաւ այս տարի: Ուրեմն, վերջին ժողովը նորոգուած շրջանի մը առաջին ժողովն է: Աւելի ճիշդ՝ Համաձայնութիւնը հարկ գտած է պահել իր գոյութիւնը: Կը նշանակէ՝ հինգ տարի վերջն ալ Էնկիւրի, Պուքրէշ, Աթէնք ու Պելկրատ անհրաժեշտ նկատած են ուխտակիցներ կամ զինակիցներ մնալ:

Կ'արժէր, անշուշտ, անցնող հինգ տարիներու իր հաշուեկշիռը դնել մէջտեղ: Առ այժմ, ըսենք միայն, որ զայն կազմեցին Էֆթիչ, Րիւշտիւ Արաս եւ Թիթուլէսքու՝ գլխաւորաբար, թէեւ գաղափարը առաջին անգամ հրապարակ կը նետէր Եուկոսլաւիոյ Աղեքսանդր Թագաւորը: 1934ը ուխտերու շրջանն էր: Կամ՝ «հաւաքական ապահովութեան» դրութիւնն էր որ կը փորձուէր այդ օրերուն, վերաքննական խլրտումներուն դէմ: Եւրոպայի ծոցէն մինչեւ Ադրիական ու Սեւ Ծով կար ուրիշ խմբաւորում մը, — Փոքր Համաձայնութիւնը — որ պատկառելի ուժ մըն էր. ու, ընդգծենք, պատուար մը՝ Պալքաններուն առջեւ:

Այսօր հրապարակէն անհետացած են Էֆթիչ, Րիւշտիւ Արաս եւ Թիթուլէսքու: Այս երեք անունները կը բնորոշէին հակավերաքննական անցնող քաղաքականութիւն մը, որ, թեւը երկարած Արեւմուտք, գոյավիճակի պահպանումին կը ձգտէր՝ բռնի ուժին կռթնած: Ուրեմն եւ՝ անոնց հիմնած Պալքանեան Համաձայնութիւնը ուրիշ բան չէր, բայց եթէ հակավերաքննական, հաւաքական ապահովութեան կողմնակից, ու տրամադիր՝ կառչելու՝ յանուն այդ երկու սկզբունքներուն:

Այսօր անհետացած են նաեւ ուրիշ իրողութիւններ: Անզօր յիշատակ մըն է դարձած «հաւաքական ապահովութեան» սկզբունքը: Չեխոսլովաքիոյ անդամատումով փլած է նաեւ այն պատուարը, որ, շնորհիւ Փոքր Համաձայնութեան, Պալքանները կ'առանձնացնէր Միջին Եւրոպայէն, եւ, — ինչ որ կարեւոր է մանաւանդ ներկայիս — դժգոհ պետութիւններէն մեծագոյնը՝ Գերմանիան հիմա կը սպառնէր Պուլկարիայէն (աշխարհագրականօրէն) եւ Հունգարիայէն (քաղաքականօրէն): Գերմանիա այսօր իջած է Դանուբ, նստած է Վիէննա, քաղաքականօրէն գրեթէ նուաճած է Հունգարիան, եւ իր հետ ունի Իտալիան, որ, 1934ին, իր ամենագլխաւոր ընդդիմադիրն էր Պալքաններու մէջ ու Դանուբի աւազանին: Աւելին, — այսօր Հունգարիա արդէն իսկ ետ է առած (Չեխոսլովաքիայէն) իր նախկին հողերէն մաս մը, իսկ Առանցքը մէջտեղ դրած է փոքրամասնութեանց սկզբունքը: Այլեւս նախկինը չեն նաեւ ոչ Հունգարիա եւ ո՛չ ալ Պուլկարիա՝ ռազմապէս, քանի որ ստացած են վերազինուելու իրաւունք, եւ, Եւրոպայի այդ մասին մէջ, Եուկոսլաւիայէն վերջ, ուրիշներու հետ չափուելու չափ ուժեղ են: Նոյնիսկ՝ գերազանց: Զանց առենք Եուկոսլաւ-Պուլկար սերտ բարեկամութիւնը՝ որ նոր է ու լուրջ հիմքեր ունի: Ինչպէս նաեւ՝ Եուկոսլաւ-Հունգար մերձեցումի փորձերը, — թէեւ այս երկու իրողութիւնները բաւական կը մեղմեն Պալքանեան Համաձայնութեան միասնականութիւնը՝ ընդդէմ Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ:

Ահա այս պայմաններուն մէջ էր որ տեղի ունեցաւ Պալքանեան Համաձայնութեան հինգերորդ խորհրդաժողովը:

Ան իր նախորդներէն կը տարբերէր նաեւ օրակարգով: Ըսել կ'ուզենք թէ՝ Պուքրէշի խորհրդաժողովի օրակարգը եւս կը հաստատէր թէ կացութիւնը ու պայմանները փոխուած են: Այսպէս, Պուքրէշի ժողովը իբրեւ օրակարգ ունէր. — Ա) Ուխտի պայմանաժամին երկարաձգումը, Բ) Համաձայնութեան յարաբերութիւնը՝ Հունգարիոյ հետ, Գ) Պուլկարիոյ վերաքննական ձգտումները Միւնխէնէն ասդին, Դ) Միջազգային կացութեան քննութիւնը, Ե) տնտեսական խնդիրներ եւայլն:

Կը տեսնուի, որ ժողովին ծանրութիւնը հակած է երկու կողմ, — Հունգարիա եւ Պուլկարիա:

Պալքանեան Համաձայնութեան ժողովը առաջին անգամն է որ Հունգարիայով կը զբաղի: Հունգարիան պահանջներ ունի Ռումանիայէն: Ունէր եւ՝ Չեխիայէն: Վերջինի հետ կարգադրեց: Կը մնայ Ռումանիան: Նախապէս՝ Փոքր Համաձայնութեան օրակարգերուն նիւթն էր ան: Եւ որովհետեւ այս վերջինը չկայ, Ռումանիա զայն փոխադրեց Պալքանեան Համաձայնութեան սեղանին վրայ: Պուլկարիոյ հարցը եւս դրուած է նոր ձեւով: Առաջ, ոչ թէ նկատի կ'առնէին անոր պահանջները, այլ կը քննէին այդ պահանջներուն դէմ կիրարկուելիք հաւաքական միջոցները: Պելկրատ — Սոֆիա բարեկամութենէն ասդին՝ այս հարցը փոխած է իր բնոյթը՝ յաչս Համաձայնութեան: Պելկրատ, համաձայն ըլլալով իրմէ հողամաս մը զիջիլ, կը ջանայ համոզել նաեւ միւսները: Միւնխէնի օրերուն, գրուեցաւ թէ արդէն իսկ տրամադրութիւն կայ բաւարարելու զայն, Սելանիկի համաձայնութիւնը՝ Սոֆիայի եւ Աթէնքի միջեւ՝ քայլ մըն էր այդ նպատակին տանող: Վերջին ամիսներուն, սակայն, երեւան եկան նոր իրողութիւններ: Սթոյատինովիչ ինկաւ: Եուկոսլաւիոյ նախկին վարչապետը ունէր անձնական նպաստաւոր տրամադրութիւններ եւս դէպի Պուլկարիան, — թէեւ Պելկրատ, բաց պաշտօնական յայտարարութեան, փոխած չէ իր արտաքին քաղաքականութիւնը: Իտալիա զբաղած է Արեւմտեան Միջերկրականով եւ իր դէմ ունի Ֆրանսայի նման հզօր պետութեան մը ծառացումը: Անգլիա աննախընթաց սպառազինումի մը ետեւէ է: Սեպտեմբերէն մինչեւ Փետրուար՝ Լոնտոն — Փարիզ առանցքը ոչ միայն կրցած է որ եւ է վտանգ դիմագրաւելու չափ զինուիլ, այլեւ ապահոված է Միացեալ Նահանգներու տրամադրութիւնը եւ կը ջանայ Վարշաւայի եւ Պուքրէշի մէջ երաշխիքներ ապահովել՝ Պելկրատի անձեռնմխելիութիւնը (Առանցքին) կասեցնելէ վերջ: Կամ, ուրիշ խօսքով, գրեթէ յաջողած է ի դերեւ հանել այն ծիրը, որով Հռոմ ու Պերլին կը փորձէին «Արեւելեան Թումբ» մը ստեղծել՝ Վարշաւա—Պուտափեշտ — Պրակա — Պելկրատ գիծը կապելով իրենց...

Պարզ է, ուրեմն, որ Պուքրէշի ժողովը Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ յատուկ օրակարգի իր հարցերուն քննութեան ատեն պիտի ուզէր կռթնիլ այս յենակէտներուն վրայ: Հոս կը տեսնուի, արդէն, որ վիճակի կամ շահերու նոյնութիւն մը գտած են Ռումանիա (Հունգարիոյ պահանջին առջեւ) եւ Յունաստան — Թուրքիա — Ռումանիա (Պուլկարիոյ պահանջին առջեւ):

Իրերու այս վիճակն էր որ Թուրքիան մղեց, վերջերս, դիւանագիտական մեծ գործունէութեան մը: Օրինակ, ան, Պալքանեան Համաձայնութեան խորհրդաժողովէն առաջ դիմեց Ռումանիոյ՝ «Սեւ Ծովեան Ուխտ» մը ստեղծելու համար, թէեւ չյաջողեցաւ: Որովհետեւ, Պուքրէշի քաղաքական շրջանակները յստակ էին նման ուխտի մը կարելիութեան մասին, երբ Պուլկարիոյ դիրքը որոշ է, ու, միւս կողմէ, Ռուսիոյ հետ զինակցութիւն մը կամ գործակցութիւն մը կրնար դժգոհեցնել Գերմանիան եւ Իտալիան: Էնկիւրի գիտէ նաեւ որ Սոֆիա իր պահանջներուն մէջ անտես չառներ Թրակիոյ Թրքական շրջանը, հակառակ անոր որ, ան այժմ, Պուլկարիա, — կ'երեւի իր դէմ որոգայթ մը պակաս ունենալու համար, — միայն Եգէականի ելքի եւ Տոպրուճայի մասին պահանջներ կը ներկայացնէ: Կասկած չկայ, որ նաեւ այս անգամ Պուլկարիոյ պահանջներու գլխաւոր ընդդիմադիրն է եղած Թուրքիան, որովհետեւ, Պուլկարիան բաւարարելը իրեն համար ոչ թէ հողամասի մը զիջումի խնդիրն է, այլ՝ Եւրոպական ցամաքամասէն գրեթէ հեռանալու եւ Յունաստանի հետ իր աշխարհագրական կապը կտրելու լուրջ վտանգ մը, ինչ որ պիտի նշանակէր՝ իր զրկանքը Պալքանեան Ուխտէն եւ թուրքօյոյն զինակցութենէն:

Համաձայն հաղորդուած տեղեկութեան, Պուքրէշի ժողովը որոշած է միակամ ընդդիմանալ եղած պահանջներուն: Չենք գիտեր թէ այս «միակամութիւնը» ի՞նչ չափով Հունգարիոյ, եւ ի՞նչ չափով Պուլկարիոյ համար է նախատեսուած: Առաջինին համար աւելի արժէք ունի, օրինակ, Լեհաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ դիրքը, քան թէ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ «պատրաստակամութիւնը»: Երկրորդին համար կրկին մէջտեղ դրուած է նոյն տեսակէտը, — «Եթէ Պուլկարիա կ'ուզէ գոհացում ստանալ, կը մտնէ Ուխտին մէջ ու իբրեւ Համաձայնութեան անդամ մը կը գոհացնենք զինքը»: Իսկ Պուլկարիա ճիշդ հակառակ կերպով բանաձեւած է իր տեսակէտը. — «Նախ տուէք, ու յետոյ կ'անդամակցիմ»: Ըստ մեզի՝ առաջին բանաձեւը մերժելու ձեւ մըն է. իսկ երկրորդը՝ պահանջին վրայ հաստատ մնալու ձեւ մը: Որովհետեւ՝ մտնելէն առաջ թէ վերջ՝ Պուլկարիան գոհացնելէ ետք՝ Պալքանեան Համաձայնութիւնը իր գոյութեան իմաստը կը կորսնցնէ, քանի որ իր կազմութեան պատճառն է եղած ու կը մնայ՝ Պուլկարիոյ վերաքննական ձգտումը ապարդիւն դարձնել: Այսօր՝ կ'ընդունին բաւարարել, բայց պայման կը դնեն անդամակցութիւնը:

Ուշագրաւ է, որ Պուքրէշի ժողովը կրկին հաշտուած է իր ծոցին մէջ երկրորդ — Թուրքօյոյն — զինակցութեան գոյութեան:

Ամիսներ առաջ, երբ յաջորդական յօդուածներով խօսած ենք այս մասին: Քանի ի զօրու է այդ մասնակի զինակցութիւնը, Պալքանեան Համաձայնութիւնը կը մնայ ձեւական համախմբում մը միայն, եւ ոչ թէ միակամ կամ միասնական ոյժ մը: Ի զուր է, ուրեմն, որ Պոլսոյ République («Հանրապետութիւն» Ֆրանսերէն հրատարակութիւնը) Պուքրէշի ժողովին առթիւ կը կրկնէ իր յանկերգը «Պալքանեան 70 միլիոննոց պետութեան մը» մասին: Թէեւ, այս անգամ, ան կը խոստովանի թէ պատրանք մըն է ատիկա, քանի որ կ'ըսէ՝ «այդ ուժը սահմանափակուած պէտք է ըլլայ պաշտպանելու խաղաղութիւնը՝ առանց զէնքի դիմելու»...: Ի՞նչպէս, սակայն:

Վերջացնելէ առաջ, յիշենք որ գերման մամուլը այս ժողովին առթիւ եւս կը կրկնէ այն ինչ որ ըսած էր նախորդ Պալքանեան Խորհրդաժողովին օրերուն: Կը յիշուի, որ Պերլինի մամուլը Պալքանեան Համաձայնութիւնը նկատած էր «դիակ մը՝ առանց Պուլկարիոյ մասնակցութեան»: Ո՛չ մէկ կասկած, որ Պերլին ու Հռոմ պիտի շարունակեն դժգոհներ փնտռել եւ «փոքրամասնութեանց սկզբունքը» արծարծել: Մանաւանդ որ՝ Պուլկարիոյ աշխարհագրական դիրքը ո՛րքան նպաստաւոր է ու կարեւոր՝ Ե՛ւ Առանցքին ե՛ւ իրեն՝ Պուլկարիոյ համար: Մեծերու այս հզօր պայքարին մէջ, ինչո՞ւ անտեսել կարելիութիւնը նաեւ Լոնտոն-Փարիզ առանցքի նպաստաւոր տրամադրութեան՝ դէպի Պուլկարիան՝ Հռոմ — Պերլին առանցքին կռուան մը պակաս ընծայելու համար: 1914ին, նոյն Փարիզն ու Լոնտոնն էին որ Միտիա — Էնոս, Թրակիա կը խոստանային Սոֆիայի:

Այսպէս կամ այնպէս, Պուքրէշի ժողովը պարագայական որոշում մը միայն տուած եղաւ: Այս հարցին մէջ մեզ հետաքրքրողը բացառապէս Թուրքիոյ պարագան է, անշուշտ: Ու՝ 1939ին եւս իր չէզոքուած վախը թէ՝ հողային անլոյծ հարցեր կան, իտալական ցանկութիւններէն անջատ, որոնք Գերմանիոյ «կրաւորական յարձակում»ին խարիսխներ են: Իսկ Տարտանէլը նոյնքան նուազ ամուր է, որքան առաւել դժգոհ է Պուլկարիան...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՊԱՊԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պապականութիւնը այնքան հսկայ դեր խաղացած է անցեալին, ո՛չ միայն կրօնական, այլեւ ընկերային ու քաղաքական աշխարհի մէջ, եւ իր բարոյական ազդեցութիւնը այնքան մեծ է մարդկութեան վրայ, որ, հակառակ դարերու ընթացքին իր ըստեղծած սարսափելի պատերազմներուն, քստմնելի գայթակղութիւններուն եւ երկպառակութիւններուն, դեռ կը պահէ իր հեղինակութիւնը: «Յառաջ» արդէն հրատարակեց շատ մը պատմական տեղեկութիւններ: Կ'ուզէի լրացնել զանոնք:

Պապը՝ եկեղեցական կարգի տեսակէտէն, միւս բոլոր եպիսկոպոսներուն հաւասարն է, բայց իր օրէնսդրական իրաւասութեամբը, դերիվեր է միւս բոլոր կրօնականներէն:

Պապը, Ս. Պետրոսի ուղղակի յաջորդը, Յիսուս Քրիստոսի փոխանորդը, կաթոլիկ եկեղեցւոյն պետն է եւ 1929էն ի վեր Վատիկանի պետութեան վեհապետն է:

Անցեալին մէջ, եկեղեցական առաջնութեան համար երկու վարդապետութիւններ գոյութիւն ունէին, որոնք եկեղեցին բաւական ատեն երկուքի բաժանեցին: Մէկն էր ազնուապետական կառավարութեան տեսակէտը, որուն համաձայն եկեղեցւոյն մէջ երկու իշխանութիւններ կային. Պապը եւ եպիսկոպոսական մարմինը: Պապականութիւնը եւ եպիսկոպոսականութիւնը: Պապը, Ս. Պետրոսին յաջորդն է, իսկ եպիսկոպոսները՝ Առաքեալներուն: Այս ըմբռնումով Պապը դերիվեր է ամէնէն եւ իր ամբողջ իշխանութիւնը աստուածային հաստատութիւն կը համարուի:

Միւս վարդապետութեան կողմնակիցներ կ'առարկէին թէ գերագոյն իշխանութիւնը կը պատկանի ոչ թէ Պապին, այլ տաճարական մարմնոյն, այսինքն եպիսկոպոսականութեան: Իշխանութիւնը կը պատկանի տիեզերական ժողովին, որ, դերիվեր է Պապէն:

Այս ըմբռնումը 1378ին տեղի տուաւ մեծ հերձուածին, որուն մէջ երկու Պապեր ընտրուեցան, մէկը Հռոմ եւ միւսը՝ Աւինեոն: Այս ցաւալի երկպառակութեանց վերջ տալու համար, աստուածաբաններ, իրաւագէտներ ուրիշ իշխանութիւն մը փնտռեցին որ դերիվեր ըլլար այս երկու Պապերուն իշխանութեանց եւ յայտարարեցին Տիեզերական ժողովին, այսինքն բոլոր եպիսկոպոսներուն ժողովին գերիշխանութիւնը պապական իշխանութեան վրայ, — թէ եկեղեցիին կառավարութիւնը կը պատկանէր եպիսկոպոսներուն որոնց նախագահն է Պապը, բայց ստորադաս ժողովէն: «Կալլիկանութեան» վարդապետութիւններէն, որոնք արտայայտուեցան 1682ին «La Déclaration du Clergé de France» թուղթով, Պոսիւէի կողմէ պատրաստուած, մին է նաեւ եպիսկոպոսականութիւնը: Յետոյ, արտասահման ալ տարածուեցաւ այս վարդապետութիւնը, ինչպէս Հոլանտա եւ Աւստրիա, «Ֆէպրոնիանիզմ» անունով:

Սակայն, հակառակ այս ահաւոր ընդհարումներուն, եկեղեցւոյն աւանդական վարդապետութիւնը մնաց, ընդունուեցաւ, եւ հաստատուեցաւ վերջնականապէս 1870ի Վատիկանի ժողովին մէջ, որ վերջին Տիեզերական ժողովն էր, յայտարարելով ամբողջ աշխարհի, պապին գերիշխանութիւնը եւ անսխալականութիւնը, որմէ ոչ մի իշխանութիւն գերիվեր է եւ որուն վճիռը, վերջնական է: Պապը, Pontifex Maximus, կաթոլիկ կրօնական աշխարհին պետն է. Judex Supremis:

×

Քրիստոնէութեան առաջին դարերուն, Պապը՝ իբր Հռոմի եպիսկոպոս, կ'ընտրուէր, միւս եպիսկոպոսներուն նման, թէ կրօնականներուն եւ թէ ժողովուրդին լիուլի համաձայնութեամբ: Ժողովուրդին ներկայութիւնը երաշխաւորութիւն մըն էր թէ արժանի ու վստահելի մէկը պիտի ընտրուէր, ընտրութիւնը ժողովուրդին տեսակ մը քննադատութեան կ'ենթարկուէր: Բայց զինքը նշանակողները եպիսկոպոսներն էին հաստատական կարծիքը նկատի ունենալով: Եթէ բաժանում ըլլար, պիտի ընտրէին այն՝ որ կեդրոնացուցած էր ամենաշատ քուէ եւ միաձայնական ամենամեծ արժանիքները:

Ուրեմն ընտրութիւնը՝ Պապ նշանակելու մէկ կերպը եղաւ առաջին դարերէն իսկ: Սակայն այս ընտրութիւնները յաճախ կ'եղծանուէին ազնուականութեան կողմէ, Հռովմէական ընտանիքներու մրցակցութեամբ, իշխաններուն եւ Թագաւորներուն միջամտութեամբ: Կարօլինեաններուն շրջանին, Թագաւորները յաւակնութիւններ սկսան ունենալ պապական ընտրութեանց մէջ դեր մը խաղալու: 817ին, Լոթար Թագաւորը՝ իբր իրաւունքը՝ կը պահանջէ որ ինքը իրաւասութիւնը ունի ընտրուած Պապը վաւերացնելու: Մանաւանդ 11րդ դարն է որ երբ «Սուրբ կայսրութիւն» վերահաստատուեցաւ Օթոն կայսերու շնորհիւ, Հենրիկոս Գ. կայսր երեք պապերն ալ վար առնելով, անոր դրաւ Կղեմէս Բ.ը, ծագումով գերման, եւ անոր յաջորդեցին «գերմանական Պապեր», ուղղակի կայսեր կողմէ նշանակուած:

Ուրեմն ընտրութիւնը փաստօրէն ջնջուած էր: Կղերականութիւնը անզօր, տխրութեամբ եւ գայթակղութեամբ կը դիտէր այս դէպքերը եւ չէր կրնար հանդուրժել արքայական այս անվերջ ու անտանելի միջամտութիւններուն:

1059ին, Նիկողայոս Բ.ի սահմանադրութեան համաձայն, բարեփոխումներ մտան պապական ընտրութեան մէջ: Այսուհետեւ, ընտրութեան մէջ գլխաւոր դերը պիտի խաղային կարտինալ-եպիսկոպոսները, հարցնելով կարտինալ-քահանաներուն ու կարտինալ-սարկաւագներուն խորհուրդը: Իսկ աւելի վարի աստիճանի կրօնականները ինչպէս նաեւ ժողովուրդը միայն իրենց հաւանութիւնը պիտի տան, կայսեր միջամտութիւնը կ'ընդունուի շատ աղօտ բացատրութիւններով, ինչ որ անվերջանալի վիճաբանութիւններու եւ պայքարներու ծնունդ տուաւ: Հետեւաբար, երբ Գրիգոր Է., պատմութեան մէջ յաջորջուած «երեւելին Հիլտէպրանտ», Պապ կ'ընտրուի, տխրահռչակ պայքարը մղուեցաւ անոր եւ կայսեր միջեւ: Ալ կայսրը չէր կրնար միջամտել եւ եթէ միջամտէր ալ, պարզապէս իր հակապապ նշանակելու համար կ'ըլլար:

×

Ի՞նչպէս եղած են պապական ընտրութեան եղանակները:

Այս ընտրութիւնները իրենց մեծ կարեւորութիւնը ունէին, որովհետեւ, աշխարհական իշխանութիւնները, ինչպէս իրենց գրեթէ բոլոր [illegible] հաստատութեանց մէջ, հոս եւս կրօնական [illegible] ազդուեցան եւ գրեթէ նոյն մեթոտները կը գործածէին Թագաւորի ընտրութեան համար երբ ժառանգական չէր: Գերմանիոյ Թագաւորը ժառանգական չէր, ընտրուած Թագաւոր էր

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Թ.

ԱՆՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թագուհին ընդհատեց խօսքը մի քանի վայրկեան, կանգնելով, կարծես, իւր աշխոյժը չափաւորել եւ ապա նորէն եռանդով շարունակեց.

— Այո՛, Սեդա, դու իրաւունք ունիս: Արդարեւ, կարելի է անցեալ քաղցրութիւնները յիշելով մոռանալ մի փոքր ներկայի դառնութիւնները... Եւ ինչպէ՜ս սիրելի է ինձ այժմ անցեալը... Մտաբերում եմ այն երջանիկ վայրկեանը, երբ առաջին անգամ ներկայացայ Թագաւորին: Նա նստած էր այդ ժամանակ գեղեցիկ մեծ դահլիճում, շրջապատուած իւր ատագաններով: Բոլորն էլ ինձ էին սպասում: Հէնց որ հօրս հետ դահլիճի դռներում երեւացի, Թագաւորն իսկոյն բարձրացաւ աթոռից եւ դիմաւորելով մեզ՝ վայելչաբար ողջունեց: Անշուշտ ես շառագունեցի, որովհետեւ երեսս սկսաւ այրուել... Ինչպէ՜ս լաւ յիշում եմ այդ վայրկեանը... Հայրս յանձնեց նրան իմ ձեռը ասելով. — «Ահա, Արքայ, իմ դուստրը եւ քո հարսնացուն»:

Թագաւորն ուրախ եւ ժպտադէմ առաւ իմ աջը, ջերմութեամբ համբուրեց եւ առաջնորդելով ինձ՝ տարաւ մինչեւ իւր գահոյքը, որից քիչ հեռու պատրաստուած էր ինձ համար ծիրաններով ծածկուած աթոռ:

— «Ներկայացնում եմ ձեզ, իշխաններ, ձեր ապագայ Թագուհուն», հանդիսաւոր եղանակով ասաց Թագաւորը, եւ ամէնքը միաբերան գոչեցին՝ «կեցցէ՛ Թագաւորը, կեցցէ՛ Թագուհին»...

«Յետոյ բոլոր իշխանները մօտեցան եւ ողջունեցին ինձ աւագութեան կարգով: Այնտեղ էին, Սեդա, ինձանից մերժուած բոլոր իշխանները... Օ՜, ինչպէս կամենում էի որ այդ բոպէին լինէի ես աշխարհի միակ գեղեցկուհին, որ ամէնքը հիանային ինձնով եւ ասէին թէ՝ Հայոց Թագաւորը ընտրել է, արդարեւ, իւր անուան արժանի հարսնացու:

— Դու գեղեցիկ էիր ինչպէս աւետաբեր քերովբէն...

— Եւ ուրախ էի որ չէի ամաչեցնում իմ փեսային:

— Այո՛, նա յայտնել էր Մարզպետանի իշխանին թէ՝ երջանիկ է համարում իրան որ դու գեղեցկութեամբ գերազանցում ես Աբասի ամուսնուն: Ափխազիայի մեծ իշխանը, ասել էր Թագաւորը, այլեւս չի պարծենայ թէ՝ իւր դուստրն է միայն Հայոց արքունիքի զարդը:

— Երբ պսակի ժամանակ եպիսկոպոսը առնելով իմ ձեռը տուաւ արքային, ես բարձրացրի աչքերս եւ նայեցի նրան... Օ՜հ, ի՜նչպէս վեհայուզ երեւաց նա ինձ այդ բոպէին, եւ ես, որքա՜ն նրանով բարձրացած... «Ահա վերջապէս մարմին առան իմ յոյսերը, ես երջանիկ եմ», մտածում էի ինքս ինձ եւ ապա յանդուգն մտքեր յղանում. — «Սա, այս Աշոտը, այս երկաթի Թագաւորը, իմն է. ոչ ոք այլեւս չի կարող խլել ինձանից. մենք արդէն պսակուած ենք. մեր միութեան դաշնագիրը վաւերացնում է աստուածային կնիքով... «Զոր Աստուած զուգեաց, մարդ մի՛ մեկնեսցէ», ասում է եպիսկոպոսը:

«Բայց այսօր, Սեդա, ես զրկուած եմ նրանից, նա այլեւս իմը չէ. ի՞նչպէս դառն է հաւատալ այդ ճշմարտութեանը... Բայց չէ՞ որ «Աստուած մեզ զուգեց», ո՞վ եղաւ բաժանողը. ի՞նչպէս պատահեց այդ. ասա՛, Սեդա, ասա՛, չէ՞ որ դու էլ այդ գիտես, չէ՞ որ խոստացար պատմել...

— Ես շատ բաներ պատմեցի, սիրելի Թագուհի:

— Ո՛չ. դու ինձ չպատմեցիր, թէ ի՞նչպէս սկսուեցաւ մեր դժբաղդութիւնը. չէ՞ որ նախկին կայծերի հրդեհը մի յայտնի պատճառից բորբոքուեցաւ:

— Այո՛, պատճառը դարձաւ մեր թշնամին եղաւ...

— Ո՞վ:

— Յուսուփը:

— Ի՞նչպէս:

— Յիշո՞ւմ ես որ ձեր հարսանեաց օրերը նա մեծագին ընծաներ ուղարկեց Թագաւորին:

— Այո՛, արքայական թագ, ականակուռ սուր, Արաբիայի ոսկեսար նժոյգներ եւ ուրիշ շատ թանկագին զարդեր:

— Այլեւ մի մեծ գունդ Հագարացի հեծելազօր, իբրեւ արքունական բանակի սատար:

— Այո՛, յիշում եմ:

— Ի՞նչ էր այդ բարեկամութեան նպատակը:

— Ասում էին որ Յուսուփը Վասպուրականին ինքնագլուխ տիրելու համար կամենում է Ամիրապետից առանձնանալ: Եւ որովհետեւ այդ ժամանակ Հայոց Թագաւորը յաջողութեան մէջ էր, Յունաց կայսրը դաշնակից էր նրան, Հայոց իշխանները միաբան էին հետը, հաշտուել էր նա, մինչեւ անգամ, Գագիկ Արծրունու հետ, իսկ նրա միակ թշնամին, Աշոտ բռնաւորը, չարաչար յաղթուելով՝ փախել էր Դուին, ահա այդ պատճառով կամենում էր եւ Թագաւորի բարեկամութիւնը վաստակել: Եւ մեր հարսանիքը յարմար առիթ եղաւ նրա համար: Իբր այդ հարսանեաց ընծայելով, արդարեւ, Յուսուփը Թագաւորի սիրտը շահեց:

— Բայց տես թէ այդ ընծայաբերութեան մէջ ուրիշ ի՜նչ գաղտնիք թագնուած: Հագարացոց ասպ[...] հարկս, Հայոց Թագաւորի յաջողութեան ցանկացող չէր, սակայն խնդրում էր նրա բարեկամութիւնը, որովհետեւ այդ միջոցին յաջողութեան մէջ էր Աշոտ Թագաւորը:

«Բայց այն հեծելազօրը, որ Յուսուփը ուղարկել էր Թագաւորին, իբր նրա բանակին օգնութիւն, պատճառ դարձաւ մեծ դժբաղդութեան: Թագաւորը չէր կարողանում համբերել Աշոտ բռնաւորի ապստամբական շարժումներին: Ուստի երբ հարսանեաց տօները վերջացան, նա որոշեց գնալ Դուին եւ հալածել նրան մայրաքաղաքից:

«Եթէ յիշում ես, այդ մասին հակառակ չէր Սահակ իշխանը: Ուստի նրանք միասին բանակ կազմեցին [illegible] արքայական զօրքին միացրին [illegible]մանացի գնդերը եւ Յուսուփի հեծելազօրը եւ այդ միացած ուժերով դիմեցին Դուին:

(Շար.)

ւէր, «Սեթը ընտրողներու կողմէ, որոնք մինչեւ 18րդ դարուն վերջը, ընտրական մարմինը կը կազմէին ընտրական կայսրութեան: Հոս եւս ընտրութիւնը միաձայնութեան ըստ ... ութեանց տեղի տուաւ մեծամասնութեան սկզբունքին, դարձեալ կրօնական իրաւագիտութեան ազդեցութեամբ: Զմայլելի Հռովմէական իրաւագիտութիւնը պապականութեան օրէնքին մէջ թրծուեցաւ, յղկուեցաւ եւ փոխանցուեցաւ բոլոր աշխարհական պետութեանց:

Ինչպէս եպիսկոպոսներուն, պապին ընտրութեան համար ալ կրօնական իրաւագիտութիւնը երեք եղանակ ունեցած է.—

1) Inspiration — 2) Compromis — 3) Scrutin.

Առաջին եղանակով, Թեկնածուն կ'ընտրուէր ընտրողներուն կողմէ աղաղակի: Սակայն, Inspiratio չէր ըլլար, եթէ ապացուցուէր որ Թեկնածուին եւ ընտրողներուն միջեւ դաւադրութիւն մը գոյացած էր, որ կ'ընդունէր «սիմոնականութիւն»:

Երկրորդ եղանակը երկու աստիճանի էր: Նախ՝ կարտինալները կ'ընտրէին իրենց լիազօրները, երեք, հինգ կամ եօթը «իրաւախոհներ», որոնք կ'ընտրէին Պապը, պայմանաւ որ բոլոր կարտինալներուն բացարձակ միաձայնութիւնը ունենան:

Այս երկու եղանակները պատմական են: Արդի գործածական եղանակն է ուղղակի ընտրութիւն կարտինալներու կողմէ:

Պատմական այս շատ համառօտ ակնարկով կը տեսնենք թէ պապին ընտրութիւնը, որուն կը մասնակցէին նախ ժողովուրդը ու կղերականները, յետոյ իշխանները, թագաւորները, կայսրերը, վերջ ի վերջոյ միմիայն կարտինալներու ձեռքին մէջ կեդրոնացաւ: Ամենամեծ որոշումները կ'առնուէին տիեզերական ժողովներուն մէջ, որոնց ամէնէն նշանաւորները եղան, առանց յիշելու Նիկիոյ ժողովը (325), Պալի, Ֆոնսթանցայի, Թրանթինայի եւ Լատերանի ժողովները: Այս վերջինին մէջ, 1179 Թուականին, որոշուեցաւ որ բոլոր կարտինալները հաւասարապէս իրաւունք ունին Պապը ընտրելու, այսինքն, ապա ալ սակաւ կեդրոնացուեցաւ նախ, Հռոմի կարտինալներու, յետոյ, ամբողջ կաթոլիկ աշխարհի կարտինալներուն ձեռքը որոնց միութիւնը կը կազմէ College Cardinalice: Այսպիսականէն սկսեալ պապական ընտրութիւնը միմիայն այս մարմնոյն կը պատկանի եւ որուն հմայքն եւ ազդեցութիւնը դարերու ընթացքին շատ շատ բարձրացաւ:

Նորընտիրը պիտի ըլլայ 267րդ Պապը:

ԱՐՄԷՆԱԿ ՍԱԼՄԱՍԼԵԱՆ
(Իրաւագէտ)

ԱՆԳԼԻՈՅ օդատորմիղի կեդրոնատեղին մէջ կորսուած է շատ կարեւոր փաստաթուղթ մը: Հակառակ հազարի ոստիկանութեան փնտռտուքներուն, ցարդ կարելի եղած չէ գտնել:

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ հրովարտակով մը լուծուած յայտարարուեցաւ Իտալիայ Երեսփ. ժողովը: Նոր հրովարտակով մը Մարտ 23ին նիստի պիտի հրաւիրուի Ֆաշիստներու եւ ընկերակցութիւններու ժողովը, որուն բացումը պիտի կատարէ Թագաւորը:

Թագուհի Պալթազարեան

Հին սերունդի ականաւոր դէմքերէն մէկն ալ կ'անհետանայ յանձին Օրիորդ Թագուհի Պալթազարեանի: Եւ մէկը անոնցմէ զոյգ չէ կարելի փոխարինել ոչ մէկ կերպով՝ քանի չկան այն միջավայրն ու պայմանները, որոնք ծաղկեցուցին, բեղմնաւորեցին, արժեւորեցին անոնց գործը:

Անցեալ երեքշաբթի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, ազգականներու, մտերիմներու, բարեկամներու եւ խումբ մը սրտցաւ մտաւորականներու ներկայութեան կատարուեցաւ անոր յուղարկաւորութիւնը:

Դագաղը, զետեղուած բարձր մահարձանի մը վրայ, ծածկուած էր բազմաթիւ ծաղկեպսակներով եւ շուրջը — կենդանի բայց գլխահակ ծաղիկներ — բոլորուած էին Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան սանուհիներու ազնիւ ներկայացուցիչները, իրենց յետին յարգանքը մատուցանելու համար իրենց սիրելի Օրիորդին:

Առաջն. փոխանորդ Տիրան վրդ.ի դամբանականէն վերջ, խօսք առաւ Տոքթ. Թորգոմեան, ինք ալ մէկը Պալթազարեաններու արժանաւոր սերունդէն եւ ոգեկոչեց, յուզուած բառերով, հանգուցեալին յիշատակը, պանծացուց անոր կատարած գործը եւ հրաւիրեց նորերը որ հետեւին անոր օրինակին: Յետոյ Դպրոցասէրի սանուհիներուն կողմէ Օր. Աղաւնի Փիրփիրեան անոնց յարգանքի խօսքը եւ հուսկ ողջոյնը բերաւ սիրելի հանգուցեալին՝ խանդաղատանքով եւ յուզումով:

Տոքթ. Թորգոմեանի պարզ ու անսեթեւեթ, բայց այնքան զգածուած եղկու խօսքը այդ դագաղին վրայ եւ երկրորդ Փիրփիրեանի հրաժեշտի ողջոյնը՝ հեծկլտացող սեւաւոր որբուհիներու գլխուն վերեւ, ամբողջ շրջան մը բացին աչքիս առջեւ, եւ անհաւատալի անջրպետը որ կը բաժնէ Երէկը Այսօրէն:

1879,— կրթական վերածնունդի Թուական հայոց համար: Օր. Թագուհի Պալթազարեան, Տիկին Սրբուհի Տիւսաբ, Օրիորդ Նուրիկ Սիմոնեան եւ Տիկին Արմաւենի Մինասեան կը հիմնեն Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութիւնը: Շուտով անոնց շուրջ կը հաւաքուին խումբ մը ուրիշ տիկիններ եւ օրիորդներ, մէկը միւսէն աւելի խանդավառ, մէկը միւսէն աւելի եռանդուն, կը բանան Դպրոցասէրի Օրթագիւղի վարժարանը, որ յետոյ կը փոխադրուի Գում – Գափու:

Հայուհեա՛ց Միութիւն, Դպրոցասէ՛ր Տիկնանց Ընկերութիւն, Միացեալ ընկերութիւնք Հայոց: Վերածնութեան նոր շրջան մը, լո՛յս, լո՛յս այս ժողովուրդին համար, որ հացի չափ կարօտն ունի ուսման:

Ու մանաւանդ լոյս գաւառի հայութեան համար:

Ու Միացեալը դպրոցներու ցանցով մը կը ծածկէ հայկական գաւառները:

Բայց ուսուցիչներ, ու մանաւանդ վարժուհիներ պէտք են այդ դպրոցներուն համար:

Ու Դպրոցասէր Տիկնանցը այդ աշխատանքին է որ կը լծուի եւ կուտայ երեք հարիւրէ աւելի պատրաստուած ու նուիրուած մշակներ:

Բայց կուգայ ահաւոր պատերազմը եւ անսեղիտալի հեղեղը փետուրի պէս կ'առնէ կը տանի մեր «Թուղթէ զէնքերն» ու շէնքերը: Դպրոց, մշակ, ուսանկերտութիւն՝ քար քարի վրայ չեն մնար եւ արիւնի հեղեղը կը քշէ կը տանի ամէն բան:

Բեկորներ միայն կ'ազատուին եւ բեկոր մըն ալ Դպրոցասէրը, ինքզինք կը գտնէ Սելանիկ, օտարութեան առաջին կայանը:

Հոն է Օրիորդ Պալթազարեան, կրկին աջակից ունենալով Դպրոցասէրի ձեռնասուններէն քանի մը փրկուածներ եւ անոնց գլուխը՝ Տիկին Պօյաճեանը:

Արտասահմանի մէջ, պատերազմին յաջորդող ծանր տարիներուն, կրթական գործէն շատ աւելի հրատապ եւ անհրաժեշտ աշխատանք մը կայ, Որբախնամ գործը:

Եւ Դպրոցասէրը կը լծուի այդ աշխատանքին:

Ու անկէց ի վեր այդ հաստատութիւնը, խլուած իր կենդանի արմատներէն ու տեղահանուած, կ'ենթարկուի գաղթական հայութեան դժխեմ բախտին, Սելանիկէն Մարսիլիա, Մարսիլիայէն Փարիզ, ջանալով արմատ բռնել տեղ մը, յարմարելով տեղական նոր պայմաններու, մաքառելով նիւթական անհնարին դժուարութիւններու դէմ, կուրծք տալով ամէն արգելքի: Թագուհի Պալթազարեանի եւ իր գործակիցներուն գնահատելի արժանիքներէն մէկը պիտի կազմէ այն գերմարդկային ճիգը որ անոնք ի գործ դրին կանգուն պահելու համար այն հաստատութիւնը որուն բախտը իրենց ձեռքերուն յանձնուած էր:

Հին օրերէ մնացած ոչ մէկ կրթական ու մշակութային հաստատութիւն կ'ապրի այսօր, բացի Դպրոցասէրէն:

Եւ ահա անոր հիմնադիրներէն եւ բարոյական սիւներէն մէկն ալ կ'անհետանայ այսօր, յանձին Թագուհի Պալթազարեանի:

Յարգա՛նք իր յիշատակին:

Ա. Հ.

Քորսիքա կղզին երէկ եւ այսօր

Եւրոպայի մէջ քիչ երկիրներ կան, որոնց պատմութիւնը այնքան տխուր ըլլայ, որքան Քորսիքա կղզին: Անոր բնակիչները շատ տոկուն պէտք է եղած ըլլան՝ կարենալ դիմացած ըլլալու համար այն բոլոր նեղութիւններուն, որոնց ենթարկուած են 2500 տարիներէ ի վեր:

Այս կղզիին բնիկները շարունակ ենթակայ եղած են օտարքին արշաւանքներու եւ տիրապետութեանց, բայց միշտ յաջողած են պահել պաշտպանել իրենց անյաղթահարելի անհատականութիւնն ու ինքնուրոյնութիւնը: Նախ Հելլէնները, յետոյ եկած են Գոթերը, Վանտալները, Մաւրերը: Ասոնցմէ զատ բնիկ աւատապետները, որոնք անընդհատ պայքարած են իրարու հետ եւ իրենց բռնակալութեանց լուծին տակ տառապեցուցած կղզեցիները:

Բայց միմիայն բարեկեցութենէն չէ, այլ տառապանքէն է որ կը ծնին շարքաշուութիւնն ու տոկունութիւնը: Քորսիքացիները իրենց ալեկոծ անցեալին պարտական են այն հռչակաւոր Սահմանադրութիւնը, որուն տիրացան եւ որ մինչեւ այսօր ալ կը վարէ անոնց քաղաքական կեանքը:

11րդ դարուն վերջերը Քորսիքայի համար ծնաւ գերութեան եւ տառապանքի նոր դարաշրջան մը: Քորսիքացիները, կարծելով թէ աւելի ապահովութեան կը տիրանան, ընդունեցին Պապական Աթոռի տիրակալութիւնը եւ ենթարկուեցան Փիզայի հանրապետութեան, որ այն ժամանակները ամէնէն ահարկու մրցակիցն էր Ճենովայի հանրապետութեան: Եւ յաջորդ 100 տարիներուն, այս երկուքը՝ Փիզա եւ Ճենովա պայքար մղեցին Քորսիքայի տիրապետութեան համար: Այս մրցակցութեան վերջ դնելու մտադրութեամբ Քորսիքացիները դիմեցին Արագոնի թագաւորին, բայց 20 տարի անոր լուծին տակ մնալէ ետք, տեսան որ աւելի նախընտրելի է Ճենովական լուծը: Ուստի Քորսիքա ենթարկուեցաւ այն ժամանակի հզօր առեւտրական ընկերութեան՝ Սան Ճիօրճիոյի դրամատան կառավարութեան, որ դուրս քշեց կղզիէն Սպանացիները եւ 16րդ դարուն կէսերուն ամբողջն հաստատուեցաւ այնտեղ:

Այս Դրամատան իշխանութիւնը նման էր աստուածաշնչական Ռոբովամի իշխանութեան,— անյագ ընչաքաղցութիւն եւ անողոք անգթութիւն: Աւելի ալ առաջ եկաւ քորսիքեան նշանաւոր վրէժխնդրութիւնը (Վանտէթթա):

Ի վերջոյ, Ճենովայի հանրապետութիւնը իշխանութիւնը առաւ Դրամատան ձեռքէն եւ ինք իշխեց այնտեղ 150 տարի եւս, հակառակ Սամփիէրօ տի Պասթէլիքայի ապստամբութեան, որ ձախողեցաւ իր աջակիցներու պառակտումին պատճառով:

Ապստամբութենէն առաջ համաճարակը, զանգուածային գաղթը եւ բարբարոս ծովահէնութիւնը այնպիսի ողբալի վիճակի հասցուցած էին կղզին, որ նորէն ապստամբութիւն ծագեցաւ 1729ին, բայց այս անգամ ալ Կարոլոս Զ. կայսեր գերման յելուզակները ճնշեցին զայն:

Քսան տարի ետք, երբ Գերմաններ, Ֆրանսացիներ եւ Անգլիացիներ՝ բոլորն ալ խառնուած էին Քորսիքայի գործերուն, ազգային հերոս Փասքալէ Փաօլի պարզեց ապստամբութեան դրօշը: Անոր աջակցեցաւ Նափոլէոն Պոնափարթի հայրը: Այս ապստամբութիւնն ալ ձախողեցաւ, եւ կնքուեցաւ Քորսիքան Ֆրանսային վաճառելու դաշնագիրը: Յեղափոխութեան առեն Փաօլի իշխանութեան կոչուեցաւ եւ կղզին կառավարիչ նշանակուեցաւ, բայց իրեն դէմ հակառակութիւններ ծագեցան, եւ ան չվարանեցաւ Անգլիացիները իրեն աջակցութեան հրաւիրելով՝ ապստամբութիւն յարուցանելու: Ան յաջողեցաւ դուրս քշել Ֆրանսացիները եւ կղզիի վեհապետութիւնը յանձնել Անգլիոյ Ճորճ Գ. Թագաւորին: Բայց 1796ին Անգլիացիները դուրս ելան, երբ Նափոլէոն բանակ դրկեց այնտեղ: Այնուհետեւ, Վաթէրլոյէն ետք, հաշտութեան դաշնագրով Քորսիքան տրուեցաւ Ֆրանսայի:

Անկէ իվեր պատմութեան անցած են Ֆրանսայի Թագաւորական Թագը եւ Երկրորդ Կայսրութիւնը, բայց Քորսիքայի հաւատարմութիւնը Ֆրանսային մնացած է անյեղլի: Այս իրողութիւնը անգամ մըն ալ փաստուեցաւ, երբ իտալական ձգտումներուն հետեւանքով բովանդակ Քորսիքան ցոյցեր կատարեց եւ վարչապետ Տալատիէի այցելութեան առթիւ խանդավառօրէն արտայայտեց իր կամքը՝ «Ապրիլ եւ մեռնիլ իբրեւ Ֆրանսացի»:

Տ. Թ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐ. 18Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. կոմիտէն փետրուար 18ի առթիւ սարքած էր ընկերահամակրական խնջոյք մը Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» ակումբին մէջ: Ճիշդ ժամանակին սրահը լեցուած էր: Ընկերներ ստիպուած ոտքի վրայ մնացին, տեղ ճարելով հանդիսականներուն որոնք բոլորուած սեղաններու շուրջ, կ'երգէին խումբ խումբ:

Ընկեր Ս. Գալուստեան քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին իմաստը.— «Փետրուար 18ը հայ ժողովուրդի արդար ընդվզումին պատմական տօնն է, ինչպէս Վարդանանցը: Ըմբոստացած՝ կարմիր բռնակալութեան դէմ, որ կ'ուզէր փճացնել մեր նորածին Հայրենիքը»: Ընկեր Յակոբ Մաթոսեան յաջողութեամբ արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Հայրենիքդ իմ ներիր ինծի», նոյնպէս Գ. Ա. Գալճեան բրաւ յաջող արտասանութիւն մը: Օր. Վարդուհի Սահակեան երգեց երկու երգեր: Յետոյ սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Դաւիթ Երեմեան եւ սկսաւ խնջոյքը աւելի տաք մթնոլորտի մը մէջ, երգերով, արտասանութիւններով, եւ բանախօսութիւններով: Կերուխումը տեւեց մինչեւ ժամը 12ուկէս եւ հանդիսականները բաժնուեցան ազատութեան վառ զգացումներով:

Կէտ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Մեր գաղութը թէեւ փոքրաթիւ, 400 — 450 հոգի, բայց սկիզբէն ի վեր եղած է նախանձախնդիր ազգային կեանքի:

Մեր գաղութն ալ ունի քանի մը միութիւններ եւ կուսակցութիւններ, բայց մէկ բանով կը տարբերի ուրիշներէն,— Ազգը ամէն բանէ վեր: Երբ խնդիրը կուգայ դպրոցի կամ եկեղեցիի, բոլոր ժողովուրդը մէկ ճակատ է: Գաղութին պաշտօնական մարմինը Հայ Ազգ. միութիւնն է որ տարին մէկ անգամ կ'ընտրուի ընդհ. քուէարկութեամբ:

Անցեալ նոյեմբերէն ի վեր կը պաշտօնավարէ Հմայեակ վարդապետ, հայերէնի դասեր ալ տալով: Արդէն 68 մանուկներ կը յաճախեն դպրոց: Դասարաններու անջատումը լրացած է եւ դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան կանոնաւորապէս: Կազմուած է նաեւ երգչիկ խումբ մը որ կը կատարէ պատարագի արարողութիւնը Զիլինկիրեանի եղանակով, միաձայն, կ'երգէ ազգային երգեր մեծ յաջողութեամբ: Վարդապետը Սէն Շամոն պատարագի գացած ատեն այդ խումբին անդամները կը տանի հոն, երգեցողութիւնը կատարելու համար:

Ազգ. միութիւնը յունուար 14ին կազմակերպած էր դպրոցական հանդէս մը ուր երկսեռ փոքրիկները եկած էին իրենց ամբողջ կազմով: Շատ ճոխ էր յայտագիրը,— Արտասանութիւններ, մեներգներ, եւ խմբերգներ: Ամէնէն ժլատ աչքերն անգամ յուզումով կ'ունկնդրէին: Ապրի՛ք փոքրիկներ եւ հայ ապրիք, օր մը երթալու համար մեր ազատ հայրենիքը:

Օրուան նախագահն էր Միութեան փոխ – ատենապետը, Գ. Գ. Թաշճեան որ թելադրեց ժողովուրդին, աւելի եռանդով փարիլ Ազգային Միութեան, աւելի կարենալ ընելու համար: Վարդապետն ալ քաջալերական խօսքեր ուղղեց: Ազգ. Միութեան քարտուղարը, Գ. Յ. Ջասուրեան համառօտակի պարզեց մէկ տարուան գործունէութիւնը եւ առաջարկեց դպրոցը կոչել Սահակ – Մեսրոպեան, տասը ֆրանք նուիրելով: Այս առթիւ Գ. Գ. Արամ Խաչատուրեան, Օ. Վ. Արքահամեան, Տ. Թոթարեան, Ս. Գարակէօզեան, Ա. Աստուրեան, Յ. Թափանճեան, Կ. Ինճէեան եւ Օր. Կլազեան նուիրեցին 10ական ֆրանք: Լօֆիճ Գազազեան, Յ. Կլազեան, Վ. Գայնարեան 5ական ֆրանք, Մ. Յակոբեան, Գ. Թաշճեան, Խ. Երամեան, Օր. Գույումճեան, Ա. Գալփաքեան, 20ական ֆրանք: Գ. Սեդրաքեան 15 ֆրանք, Վահան Սահակեան 50 ֆր., Ս. Ստեփանեան 55 ֆրանք, Հմայեակ վարդապետ 100 ֆրանք, ինքը ստանձնելով դպրոցի կնքահայրութիւնը: Դպրոցը կոչուեցաւ Սահակ Մեսրոպեան վարժարան: Իսկ նուէրներու ընդհ. գումարը եղաւ 425 ֆրանք:

Դպրոցին տարեկան ծախսն է մօտ 10.000 (տասը հազար) ֆրանք, որուն 6000ը կ'ուղարկէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, իսկ մնացեալը կը հայթայթուի ազգ. մարմնի կողմէ, զանազան ձեռնարկներով: Ազգ. վարչութիւնը եւ ժողովուրդը կը յուսան թէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը տեսնելով կենդանի աշխատանքը, աւելի լայն չափով պիտի օժանդակէ մեր դպրոցին: Կ. Խալի ժառանգորդը եւս երբեմն դպրոցին փոքր նուէրներ կ'ընէ: Ահա մեր փոքր գաղութին գործունէութեան պատկերը, որ կրնայ օրինակ հանդիսանալ ուրիշներու:

Ս. Ստեփանեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի Սթատ Ժէոյի մէջ տեղի ունեցաւ ֆութպոլի մրցում մը Մուրատեան վարժարանի Ա. ժիւնիոր խումբին եւ U. S. Géop Ա. ժիւնիոր խումբին միջեւ:

Մուրատեան վարժարանի խումբը մէկ տարուան դադարէ վերջ շատ լաւ խաղարկութիւն մը կատարեց:

Առաջին խաղամասին իսկ Հայերը յաղթական եղան 3ի դէմ 0 նշանակէտով: Երկու կոլը յաջողցուց Գ. Ուզունեան, իսկ երրորդը Գ. Ստեփանեան՝ Գ. Սիւրմէնեանի մէկ փասով:

Երկրորդ խաղամասին Հայերը միշտ տիրական էին եւ աւելի կը գրոհէին:

Յիշատակութեան արժանի են Գ. Գ. Տամլամեան, երկու Տատեանները, Մանուկ Սէֆէրեան եւայլն:

Կը մաղթենք որ Մուրատեանի խումբը միշտ այս կիրակիի յաջողութիւնները ունենայ առաջիկայ մրցումներուն մէջ ալ:

Տորք Տէր Յակոբեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

— Այս կէս գիշերէն յետոյ, ետ պիտի քաշենք մեր բոլոր ուժերը, ու Հիսար պիտի երթանք:

Ներկաները գլխահակ մտիկ ըրին փաշային այդ որոշումը, որ մինչեւ այն ատեն բան մը չէր ըսած կացութեան մասին, թէեւ ամէնքն ալ իրազեկ ըլլային տիրող վիճակին: Արդէն, ամէն հրամանատար միեւնոյն որոշումը պիտի տար այդ կացութեան հանդէպ:

Կէս գիշերէն յետոյ մեկնումը յուզումնալից եղաւ: Զինուորները, Պաշտօնեաները եւ հրամանատարները շատ զգածուած էին: Բայց ի՞նչ կրնային ընել, երբ կացութիւնը այդպէս կը պարտադրէր:

Էնվէր փաշայի զինուորները քիչ մը ոգեւորուած էին մթնշաղին Եուրչիէ հասած ատեններ: Փաշային տուած հրահանգին համաձայն, ճամբու ընթացքին՝ զինուորներուն բացատրուած էր նահանջին պատճառը:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏԸ ՄԱՍԱՄԲ ԽԱՆԳԱՐՈՒԱԾ ԷՐ

Ռազմիկներուն բարոյական կորովը չխախտելու համար, կ'ըսէին թէ մեծ շարժում մը պիտի ընէին, թշնամին պաշարելու համար: Արդարեւ, զինուորները ոգեւորուած էին: Նոյնիսկ կ'երգէին Եօրչի մտած ատեններ: Էնվէր փաշայի ձօնուած երգը յուզումնալից էր:

Սակայն, Էնվէր փաշա, որ իրականութիւնը կը տեսնէր, շատ ջղայնացած վիճակ մը ունէր: Ան չէր ախորժեր զինուորներու երգերէն, բայց կը խորհէր որ ներողամտութեամբ վարուելու էր անոնց հետ:

Էնվէր փաշայի զինուորներուն ետ քաշուելու լուրը առնելուն պէս, կարմիր բանակը բնականաբար սկսած էր հետապնդել փաշան: Այս լուրը Էնվէր փաշայէն առաջ, Հիսար հասած ըլլալով տրամադրութիւնները փոխուած էին: Սկիզբը, Էնվէր փաշայի հաւատարիմ ու անոր ազգային վրայ վստահ եղողները հիմա համոզում գոյացուցած էին թէ անել գործի մը մէջ մտած էին:

Սակայն, Էնվէր փաշա առանձին բաներէ չէր վախնար. շատ փորձառու էր ան, կեանքի զանազան փուլերուն մէջ վտանգաւոր պահեր ապրած ըլլալուն համար:

Ժողովուրդը զգածուած էր Էնվէր փաշայի զինուորներուն նահանջէն, հակառակ եղած փրոփականդներուն: Աւելէ խեղոյն օգտուիլ ուզող Ռուսերը եւ անոնց աջակիցները հակափրոփականդ կ'ընէին ու ժողովուրդը յուզման կը մատնէին: Ուստի արտավայրերը եւ նոյնիսկ Հիսարի շրջակայքը բնակողները սկսան ուրիշ տեղեր փոխադրուիլ:

Գաղթը ձիւնակոյտի կը նմանի: Յանկարծ կը մեծնայ ու կ'ընդարձակուի: Այսպէս ալ եղած էր Հիսարի մէջ ու շրջակայքը: Ժողովրդական դասուն պատկանող կիներ, այրեր եւ տղաք մեծ իրարանցումով եւ անճապարանքով սկսան խոյս տալ: Անշուշտ, այս կացութիւնը զինուորներուն վրայ ալ ազդեցութիւն գործեց:

Էնվէր փաշա եւ իր զինուորները Հիսարի պարպուած շէնքերուն մէջ տեղաւորուեցան: Հոն նոր ճակատ մը կազմելու եւ ինքնապաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առնելու էր: Էնվէր փաշա այդ տեսարանէն ազդուած էր, սակայն կը շարունակէր իր գործովը սրտապնդել ու մխիթարել ինքզինքը:

Այդ միջոցին, զանազան կողմերէ լուրեր կը հասնէին: Ամէն տեղ միեւնոյն կացութեան մէջ կը գտնուէր: Կարմիր բանակը կը յառաջանար, Պասմաճիները եւ Էնվէր փաշայի կողմնակիցները կը ցրուէին, ու աւելի ապահով շրջանակ մը կ'երթային:

Այս լուրերը շատ ցնցեցին Էնվէր փաշան: Ան իր դիրքը դէշ կը գտնէր աշխարհագրական այդ պայմաններուն մէջ: Երբ իմացաւ որ ուրիշ տեղեր ալ միեւնոյն կացութիւնը կը տիրէր, քունը աչքերէն փախաւ: Ցերեկներն ալ մխիթարական գործ մը չկար: Փաշան ի՞նչ պիտի ընէր հիմա: Արեւմտեան մարզին մէջ կը գտնուէր: Բոլոր դէշ լուրերն ալ այդ մարզէն կը հասնէին:

Էնվէր փաշա առաջ մաքով խորհեցաւ յետոյ ուրախացաւ. Նոր բան մը գտած ըլլալուն համար: Արեւելեան ճակատէն եկած լուրերը աննպաստ չէին: Ուստի փաշան կը խորհէր արեւմտեան ճակատի բոլոր զինուորները արեւելք փոխադրել ու շրջանիկ շարժումով մը պաշարել Ռուսերը: Փաշան շատ գոհ էր այս գիւտէն: Ուստի այդ մասին հրամաններ տուաւ իր զինուորներու պետերուն: Արեւմտեան ճակատի զինուորներուն լուր ղրկուեցաւ: Փաշան արեւելեան ճակատին կարեւորութիւն պիտի ընծայէր այլեւս, ու նոր ծրագրի համաձայն պիտի գործէր:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱ ՀԱԿԱՓՐՈՓԱԿԱՆԴ Կ'ԸՆԷՐ

Շաբաթներ անցան մինչեւ որ արեւելեան մարզը փոխադրուեցան արեւմտեան կողմը գտնուող զինուորները: Այդ միջոցին, Ռուսերը հակայարձակում չէին գործեր բնաւ: Այն ատեն Ռուսերը կը կարծէին թէ Էնվէր փաշայի ռազմաճակատը բնաջինջ եղած էր: Ժողովուրդին վրայ ալ դէշ ազդեցութիւն գործած էր փաշային բանակներուն ետ քաշուիլը:

Ռուսերու լրտեսական կազմակերպութիւնը օրը օրին կարմիր բանակին իմաց կուտար անցուդարձերը, ժողովուրդի գաղթն ալ ռուս հրամանատարութեան եւ աւելի բարձր իշխանութեան տեղեկագրուած էր:

Բնականաբար, Ռուսերը շատ ուրախ էին իրենց ստացած այդ լուրերէն, ու չէին ուզեր պարապ տեղը արիւն թափել յարձակումով մը: Ասոր համար էր որ շաբաթներով անշարժ մնացին: Էնվէր փաշա շատ լաւ կ'ըմբռնէր կացութիւնը: Սակայն կը զգածուէր, տեսնելով որ զինուորներուն բարոյական կորովը կը նուազէր ու ժողովուրդը խոյս կուտար: Պէտք էր համարձակութիւն ունենալ: Շաբաթներ անցած ըլլալով հանդերձ, Ռուսերուն յարձակողականի անցած ըլլալը լաւ առիթ մը ընծայեց Էնվէր փաշայի, հակափրոփականդ ընելու համար: Փաշային կողմնակիցները կ'ըսէին.

— Ռուսերը վախերնուն՝ հոս չեն գար ու պիտի չգան:

(Շար.)

ղոնուլին, ուրիշներ Սպանիա: Տոքթ. Նէկրինի նախարարներէն եւ խորհր – դականներէն շատերը կը թախանձեն որ դադրեցնէ պատերազմը եւ կասկածելի է թէ այդ կառավարութիւնը կրնա՞յ օրինաւոր նկատուիլ: Ի՞նչ կ'արժէ այդ կառավարութեան հեղինակութիւնը, երբ նախագահը բացակայ է եւ կարելի չէ նիստի հրաւիրել խորհրդարանը: Մեր կատարած գործը ոչ միայն չի խախտեր միջազգային աւանդութիւնները, այլեւ մենք այդ աւանդութիւնները խախտած պիտի ըլլայինք մերժելով ճանչնալ Զօր. Ֆրանքօն, ներկայ պարագաներուն մէջ: Ճանաչման յետաձգումը ոչ հանրապետական կառավարու – թեան պիտի օգնէր, ոչ ալ Մատրիտի ժողովուրդին: Ընդհակառակն, պիտի դառնացնէր մեր յարաբերութիւնները Սպանիոյ նոր կառավարութեան հետ եւ պիտի փճացնէր մեր ազդեցութիւնը »:

Պ. Չէյմպըրլէն յետոյ կարդաց Զօր. Ֆրանքոյի մէկ հեռագիրը, (22 փե – տրուար), որ կ'ըսէր — « Ազգայնական Սպանիան շահեցաւ պատերազմը: Հետեւաբար պարտեալներուն կը մնայ անձնատուր ըլլալ առանց որ եւ է պայմանի: Սպանիա տրամադիր չէ ընդունելու որ եւ է օտար միջամտութիւն որ պիտի վնասէր իր միութեան կամ գերիշխանութեան: Եթէ կարմիր վա – րիչները երկարաձգեն դիմադրութիւնը եւ նոր կեանքեր զոհեն, պատաս – խանատուութիւնը իրենց վրայ պիտի իյնայ »:

Հեռագիրը կը հաւաստէր նաեւ թէ քրէական յանցաւորները պիտի դատ – ուին 1936 յուլիս 6ի օրէնքով: Չէյմպըրլէն եզրակացուց.

— « Բոլորին ուզածը այն է որ պատերազմը վերջանայ: Մենք ուրախու – թեամբ պիտի կատարենք որեւէ բան որ կրնայ օգնել զինադադար մը կնքելու: Պիտի չզարմանամ, եթէ այդ զինադադարը կնքուի քանի մը օրէն»:

Վարչապետին յայտարարութեանց հաւանութիւն յայտնեց նախորդ ար – տաքին նախարարը, Պ. Իտըն:

Նոր դէպքեր Պաղեստինի մէջ

— օո —

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ խռովութիւնները կը շարունակուին ուժ – գնօրէն, հակառակ ձեռք առնուած խստութեանց: Թէեւ աւետաբեր լուրեր հա – սած էին Լոնտոնէն, բայց Արաբներն ալ ահաբեկչական գործունէութեան ձեռնարկեցին, սպաննելով քանի մը Հրեաներ: Վայրենի ռմբը մը գործուեցաւ Թէլ-Աւիւի դաղութին մէջ, — հրեայ կին մը եւ երեք զաւակները սպաննուե – ցան տունին մէջ: Ապստամբները կարգ մը յարձակումներ գործեցին Պաղես – տինի հիւսիսային սահմանագլուխին վրայ, կրակ բանալով հրեայ աշխատա – ւորներու դէմ: Չորս հոգի սպաննուեցան, երեք հոգի վիրաւորուեցան: Ուրիշ գաղութի մը մէջ ալ երկու Հրեաներ սպաննուեցան եւ արջառը աւարի առ – նուեցաւ:

Արաբները մասնակի գործադուլ մը սարքեցին Հայֆայի մէջ, փակելով խանութները: Երթեւեկը դադրեցաւ եւ միայն թղթատարական պաշտօնեա – ները կը շարունակէին աշխատանքը: Ոստիկաններ եւ զինուորներ հսկողու – թիւն կը կատարեն քաղաքին մէջ, զրահապատ ինքնաշարժներով: Երուսաղէմի մէջ ալ բոլոր խանութները փակուած են:

»»» · «««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

240 ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐ (ուսուցչապետ եւն.) Ֆրանսայի իրաւագի – տական, գրականութեան, գիտութեանց, բժշկական եւ դեղագործական հա – մալսարաններէն յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, որով ուժգնօրէն կը բողոքեն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հողային պահանջներուն դէմ: «Որ եւ է ի – տալական տեղաւորում Թունուզի մէջ պիտի կազմէ մահացու սպառնալիք մը ոչ միայն Ալժերիոյ, այլեւ մեր ափրիկեան ամբողջ կայսրութեան եւ Միջերկ – րականի մեր դիրքին համար: Գերմանական ափրիկեան տիրապետութեան մը հաստատումը Գերմանիոյ պիտի ապահովէ զինուորական, ծովային եւ օդա – նաւային ահարկու խարիսխներ, որոնց շնորհիւ ան պիտի կրնայ խափանել համաշխարհային հաղորդակցութիւնները եւ երկուքի բաժնել մեր ափրիկեան ստացուածքները, յարձակման նոր ճակատ մը կազմելով մեզի դէմ, գործակ – ցութեամբ իտալական գաղթավայրերու »:

ՀԱԿԱԳԵՐՄԱՆ ՑՈՅՑԵՐԸ կը շարունակուին Լեհաստանի մէջ: Առջի օր 20.000 հոգի նորէն բուռն ցոյցեր կատարեցին Վարշաւայի մէջ, աղաղակելով. — « Անկցի՛ Հիթլէր, անկցի Գերմանիա, Տանցիկը Լեհաստանի կը պատկա – նի»: Ցուցարարները ուղեցին արտաքին գործերու պաշտօնատունը եւ գեր – մանական դեսպանատունը երթալ, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց: Ցխուն հոգի վիրաւորուեցան: Լեհական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղեց Տանցիկի Ծերակոյտին, պաշտպանութիւն խնդրելով լեհ ուսանողներուն հա – մար: Կ'ըսուի թէ Լեհաստան ի հարկին տնտեսական տեղմումներ պիտի հաս – տատէ Տանցիկի մէջ եւ լեհական համալսարաններէն պիտի վտարէ գերման ուսանողները:

ՊԱՊԸՆՏԻՐ ԺՈՂՈՎԸ բացուեցաւ երէկ, չորեքշաբթի: Կը կարծուի թէ կարճ պիտի տեւէ: Դարերէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով 12 մայրապետներ կը պատրաստեն փակարանին մէջ «բանտարկուած» 62 կարտինալներուն ճա – շը: Ընտրութեան արարողութիւնը չարժանկարի պիտի վերածուի:

ԽՐԱՄՆԵՐ ԿԸ ՓՈՐՈՒԻՆ ՓԱՐԻԶԻ շուրջը, քառ քիլոմեթր տարածու – թեան վրայ, ամրացնել թաքստոցներով որոնց մէջ կարելի պիտի ըլլայ պա – տսպարել 80.000 քաղաքացիներ: Այս խրամները աւելի խորունկ պիտի ըլլան քան անոնք որ փորուեցան անցեալ սեպտեմբերին:

ՄԱԺԻՆՈՅԻ ԳԾԻՆ ճարտարապետներէն մօրմ մօլիվալը ձերբակալուե – ցաւ, ամբաստանուած ըլլալով թէ զինուորական գաղտնիքներ ծախած է օ – տար պետութեան մը, 300.000 ֆրանքի փոխարէն: Ճարտարապետը այդ ամ – րութեանց մէջ կ'աշխատէր 1933էն ի վեր: Շարունակ ինքնաշարժներ կը սարքէր եւ շռայլ ծախքեր կ'ընէր, ինչ որ կասկած հրաւիրեց:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ նոր փոփոխութիւններ կատարուեցան Չեկային եւ կարմիր բանակին վարչութեանց մէջ: Ադրբէջանի մէջ Ներքին գործավարութեան (Չեկա) ամբողջ կազմը փոխուեցաւ, իսկ Ուկրայնայի եւ Սպիտակ Ռուսիոյ մէջ միայն վարիչները փոխուեցան:

ՆԻՍԻ մէջ ձերբակալուեցան երեք հոգի, ամբաստանուած ըլլալով թէ կեղծ անցագիրներ եւ անձնագիրներ կը շինէին Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ Հրեաներուն համար եւ մեծ գումարներ կը շորթէին:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կառավարութիւնը արտօնած էր որ 12 իտալական օդանաւեր Եթովպիա երթան Եգիպտոսի վրայէն թռչելով, պայմանաւ որ չանցնին կարգ մը ռազմագիտական վայրերէ: Առաջին վեց օդանաւերը անցած ատեն, եգիպ – տական կառավարութիւնը իմացաւ թէ այս պայմանը չէ յարգուած, ուստի վար գրաւ իտալացի օդաչուները, գրաւեց անոնց չարժանկարները եւ արգի – լեց միւս վեց օդանաւերուն թռիչքը:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ Թագաւորը Պէլկրատ գնաց, խորհրդակցելու համար խնա – մակալ իշխանին հետ, պալքանեան խորհրդաժողովին առթիւ:

ՊԵԼԺԻՈՅ նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ ծերակուտական Սուստի (ընկերվարական):

1000 ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐ հեռացան Քորսիքայէն, հարիւր հոգի ալ՝ Լիոնէն: Ուրիշներ ալ հայրենիք պիտի վերադառնան:

ՑՈՅՑ ԽՄԲԱԳԻՐ մը 15 օր բանտարկութեան եւ 300 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ Փարիզի մէջ, իր թերթին մէջ անարգած ըլլալով վարչա – պետ Մէթաքսասը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» Կոմիտէն Ընդհանուր Ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 3 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ave. d'Italie սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ կը պահանջենք Հայաստանի սահմաններու ընդարձակում»:

ԱՆԻԷԹ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆԿի «Արամ» ենթակոմիտէի դաստիարակչական Ընդհ. Ժողովը՝ 3 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւա – քատեղին: Կը խօսի՝ Ընկեր ՌՈՒԶԱՆ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Գայլ Վահան» խումբի ընկերական ժողովը՝ 3 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին ծանօթ ճաշարանին: Բոլոր ընկերներու ներկա – յութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԱ–ԼԻՒԶԻԻ (Մարսէյլ) «Մ. Վարանդեան» խումբի Ընդհ. Ժո – ղովը՝ 4 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բը – նակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկա – յացուցիչը:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ Հ. Յ. Դ. «ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

5 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—11

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ մէջ, **13 Rue Pierre Curie**

Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի:

Երգ, արտասանութիւն, ժողովրդական պարեր: Կը ներկայացուի Րաֆֆիի «Սամուէլ»էն երեք արար:

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու 3 ֆրանք:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրա – հին մէջ, Լիոն:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 0.95 ֆրանք:

Մարզպետի յիշատակին

Սեն Անթուան ի «Մարզպետ» խումբը կը տօնէ

« ՄԱՐԶՊԵՏ»ի մահուան քառամեակը, 5 մարտ կիրակի օր Սէնթ Ան – թուանի մէջ:

Առաւօտ. — Պատարագ եւ հոգեհանգիստ տեղւոյն Ս. Թադէոս մատրան մէջ: Կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին թէյասեղան – հաւաքոյթ Գառ Վիտալիքի սրահին մէջ: Պ. Մաքսուտի սրճարանը, (կամուրջին տակը):

Կը նախագահէ՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկերուհի ՆԱՐԿԻԶ ՔԻՒՐԻԹՃԵԱՆ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ Մուտք 5 ֆրանք

«ՐԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 2 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet:

Կը խօսի՝ Պ. Ս. ՏԷՐ Թ.ՎՄԱՍԵԱՆ: Նիւթ՝ «Մի՛ մոռնանք Փե – տրուար 18ը»:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. սրահին մէջ, Տէսին:

Կը ներկայացուի ՉԱՐ ՈԳԻՆ

Մուտք՝ 4 ֆրանք, 7 տարեկան երախաներուն 2 ֆրանք:

Սրահի ջերմութիւնը ապահովուած է:

ԿԻՍԱԴԻՄԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
(Bal des loups)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՊԷՏԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕԳՆ. Մ-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆԻՆ

18 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 22ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle Hocheի մէջ, **9 Ave. Hoche, Paris (8)**

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ Լ. ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

Բառաջնակարգ նուագախումբ, ընտիր պիւֆէ-պառ

աննախընթաց անակնկալներ

ՄՈՒՏՔ՝ 30 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԶԳԵՍՏ ՀԱԳՆԻԼ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ Է

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ Ալֆորվիլի Հ. Օ. Գ. Մ. Մինասեան ենթակոմիտէին, 2 Մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին **Cinéma Victor Hugo**ի մէջ, Rue Victor Hugo, Ալֆորվիլ:

Կը ցուցադրուին՝ ԳԵՂՋԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն): ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՕՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Gance ի գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ:

Մուտք՝ 4 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին, 6 մարտ երկուշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին, կը վերջանայ ժամը 11ին:

Մուտք՝ 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Այն կազմակերպութիւնները եւ կամ Միութիւննե – րը, որոնք կը փափաքին օգտուիլ այս շարժանկարի ցուցադրութիւններէն, թող դիմեն «Յառաջ»ի խմբագրատունը, ժամադրութիւն առնելու համար «ՍԻՆԷ ՍԷԹՕ»ի ներկայացուցիչէն, որ Փարիզ պիտի մնայ միայն 15 օր:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Աշճեան 50 ֆրանք կը նուիրեն Ֆ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը բացած է հայերէնի դասընթացքներ երկսեռ երիտասարդութեան համար:

Առաջին դասը եւ արձանագրու – թիւնները տեղի կ'ունենան յառաջի – կայ Կիրակի, 5 Մարտ, առաւօտեան ժամը 10էն 12, Տիկին Գազանճեանի բնակարանը, 63 Fbg. Poissonnière, Paris (9):

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան տարեկան վիճակախա – ղի տոմսերը հրապարակ ելած են, հատը 3 ֆրանքի: Կը շահին բազմա – թիւ արժէքաւոր առարկաներ: Տոմ – սերը կը գտնուին հետեւեալ վայրե – րը. — «Յառաջ»ի մօտ, գրատուն Հը – րանտ Սամուէլ, գրատուն Մ. Պար – սամեան, 46 Rue Richer, Paris, Տ. Յա – րութիւնեանի մօտ, 18 Rue d'Orsel, Paris:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ Մասնաճիւղի անդամուհիները Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրուին 5 Մարտ, Կիրակի կէսօ – րէ վերջ ժամը 4ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ Յառաջդիմասիրաց Միութեան Վար – չութիւնը Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները 4 Մարտ, Շա – բաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սր – րահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Հայրա – պետեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Հայրապետեան կը ծանուցանեն թէ յառաջիկայ Կիրակի, 5 Մարտ, պա – տարագ եւ հոգեհանգիստ արարո – ղութիւն պիտի կատարուի Գուլ. Օս – տոյի Ս. Յակոբ մատրան մէջ, ող – բացեալ ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆի քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիր – ուին հանգուցեալին յիշատակը յար – գողները:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
ԱՆԿԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ, Անկէնի Rue du Marché, Municipalitéի շէնքին մէջ, ամէն հինգշաբթի, ժամը 2էն 4.30: Հայկական դաստիարակութեան նախանձախնդիր ծնողքները կրնան արձանագրել տալ իրենց զաւակները նոյն տեղը, Մարտէն սկսեալ ամէն հինգշաբթի ժամը 2—3:

Ա Զ Դ

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միու – թեան Վարչութիւնը կը ծանուցանէ ողջ փարիզահայ հասարակութեան որ Մարտ 2էն սկսեալ իր կեդրոնը՝ Ռիւ Պոսիէ, կը բանայ ընթերցարան մը ուր գրասէր այցելուն պիտի գտնէ գաղութահայ բոլոր թերթերը: Սրահը բաց պիտի ըլլայ առժամապէս շաբաթը մէկ անգամ, Հինգշաբթի երեկոները, ժամը 8էն 11:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՄԱՐՏ — VENDREDI 3 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3979

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՆՉ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ ԿԸ ՄԽԱՅ...

»»» . «««

Վերջերս առիթ ունեցանք երկու գրութիւններ արտատպելու «Խ. Հայաստան»էն, մասնաւորապէս ուղղուած Էջմիածնի դէմ :

Ցետին պարզամիտն ալ չի կրնար ժխտել թէ ինչ որ Էջմիածին կամ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութիւն կը կոչենք, նախորդին ծաղրանկարն անգամ չէ : Պարզապէս խրտուիլակ մը, ստուեր մը, ինչպէս Պոլսոյ պատրիարքութիւնը :

Եւ սակայն, խորհրդային իշխանութիւնը այդ ստուերին ալ չի հանդուրժեր, եւ պարբերաբար կը պրկէ օղակները, որպէսզի ամէն ինչ փոշիանայ օր առաջ :

Այդ նպատակին կը ծառայէին մեր արտատպած երկու յօդուածները :

Ահաւասիկ երկու հատուածներ, Թարմացնելու համար յիշողութիւնները .

— « Եկեղեցականների թշնամական աշխատանքը դեռ բոլորովին չի դադարել : Այդ խաւարամոլները ամէն կերպ աշխատում են օգտագործել հաւատացեալների կրօնական նախապաշարմունքները, որպէսզի նրանց մէջ տարածեն իրենց ազդեցութիւնը» :

... « Խորհրդային Հայաստանի Գերագոյն խորհուրդի ընտրութիւնների ժամանակ Լենինականի քաղաքում եւ Ղուկասեանի շրջանի Ղազանչի եւ Քոռաղբիւր գիւղերի ընտրական երկու տեղամասերում կրօնականները ուղղակի յանձնարարութիւններ էին տալիս հաւատացեալներին, որպէսզի վերջիններս զրպարտիչ բաներ գրեն ու դէմ քուէարկեն կոմունիստների եւ անկուսակցականների պլոքի թեկնածուներին » :—

Յօդուածագիրներէն մէկը հին ու նոր պատմութիւններ իրար խառնելով, կը շարէ նաեւ հետեւեալ ամբաստանութիւնները.—

Էջմիածին հլու կամակատարը եղած է ցարական կառավարութեան գաղթային քաղաքականութեան :

Ան օգնած է հակաբոլշեւիկ պայքարին, «Փաշիստ Դաշնակցութեան ղեկավարներուն հետ» :

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին այցելած են Գերմանիոյ, Աւստրիոյ, Անգլիոյ եւն. ներկայացուցիչները, պայքարելու համար բոլշեւիկներուն դէմ :

1920 մայիսի բոլշեւիկեան ապստամբութեան առեն, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը հրատարակած է «իր մայիս 14ի տխրահռչակ կոնդակը, որով չնական հայհոյանքների տարափ էր թափում այդ շարժման վրայ » :

« Էջմիածնի կրօնաւորները գործօն մասնակցութիւն են ունեցել 1921ի փետրուարեան ապստամբութեան մէջ» :

Էջմիածին «լրտեսական կապեր է ունեցել արտասահմանի Փաշիստ գործակալների հետ» : Հայ կաթոլիկ վարդապետ մըն ալ Էջմիածին ղրկուած է Հռոմի պապին կողմէ, «լրտեսութիւն ընելու» : Եւայլն, եւայլն :

Ինչպէս կը տեսնէք, բաւական զօրաւոր է «դատական թղթածրարը», արդարացնելու համար Էջմիածնի դէմ սարքուած դաւը :

Արտասահմանի մամուլը հազիւ կրցաւ լուսաբանել այդ քանդելի դաւին զանազան ծալքերը : Դեռ շատ մը ոճիրներ եւ չահատակութիւններ կը մնան անյայտ,— կը կարօտին ժամանակի կամ հրաշքի մը, ամբողջովին լուսաբանուելու համար :

Մեր կարծիքով, միայն այս պարագան բաւական էր, սթափեցնելու համար այն բարեմիտները որ տակաւին դեր մը կը վերագրեն Էջմիածնի :

Բայց մենք այդ սթափումն ալ չտեսանք : Ընդհակառակն, եղան հոսանքներ ու թերթեր, որոնք զարմանք, նոյնիսկ սրտնեղութիւն յայտնեցին, երբ Դաշնակցական մամուլը պարտք սեպեց վերլուծել կաթող. տեղապահին հռչակաւոր «հարցացուցակ»ը, այնքան անճոռնի, հակասական եւ հաւատաքննական բովանդակութեամբ :

Աչինչ, թող անոնք թմրին իրենց երանաւէտ ինքնախաբութեան մէջ, մինչեւ որ լախտի նոր հարուած մը եւս իջնէ, ափսոսանքներ արձակել տալու համար :

Բոլորովին տարբեր հարց մըն է որ կը զբաղեցնէ մեզ, այսօր, «Խ. Հայաստան»ի խաչակրութեան առթիւ :

Բարեպաշտ մարդիկ — անոնք որ Հայ. Եկեղեցին կը նկատեն փրկութեան գերագոյն գօտին — «աղէտ»ի մը տպաւորութիւնը կը կրեն, երբ մեր աշխարհէն կը բաժնուի բարձրաստիճան կղերական մը :— «Իրարու եռեւէ կ'երթա՜ն, կ'անհետանան, ո՞վ պիտի բռնէ անոնց տեղը ... » :

Կ'ուզէինք հարցնել այս ողբասացներուն,— քանի որ այնքան կը ցաւի ձեր սիրտը, անխուսափելի կորուստներու առջեւ, ո՞ր օրուան կը սպասէք, զգացնելու համար ձեր ներկայութիւնը՝ դէթ Էջմիածնի հանդէպ :

Ծուռ չհասկնաք, ո՛չ յեղափոխութիւն է որ կ'առաջարկենք, ոչ ալ տեղափոխութիւն :

Բսել կ'ուզենք թէ քանի որ Էջմիածինը չի կրնար կատարել իր աւանդական դերը, ոչ ալ Պոլսոյ պատրիարքարանը կրնայ վերադառնալ իր նախկին դիրքը, դուք ի՞նչ միջոցներ կը խորհիք, դարմանելու համար «անդարմանելին» :

Ուրիշ խօսքով, ժամանակը եկած չէ՞ Հայ. եկեղեցին ալ պատշաճեցնելու օրուան պահանջներուն, իր բարձրութեան վրայ դնելով բարձրաստիճան կղերը, որ պարզապէս քաղաքականութիւն կը խաղայ :

Արդարեւ, երբեք այսքան ամքած, հլու հնազանդ խրտուիլակի մը վերածուած չէր այդ կղերը, իր սասուար մեծամասնութեամբ :

Եւ երեւակայել որ Մելքիսեդեկ արք.ները շատ աւելի կորովի էին, տարիներ առաջ, երբ ամենազօր ցարն էր գահին վրայ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՊԸՆՏԻՐ ԺՈՂՈՎԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

—— oo ——

Ժամէ ժամ կը սպասուի ընտրութեան

—— oo . —

Ինչպէս գրած էինք, պապընտիր ժողովը սկսաւ մարտ 1ին, երբ աւանդական սովորութեան համաձայն փակուած մտան 62 կարտինալները : Առաջին անգամ ըլլալով ներկայ են ամերիկեան բոլոր կարտինալները : Կացումէն առաջ, մասնաւոր պահակներ շրջեցան փակարանին յատկացուած յարկին բոլոր սենեակները, դուրս հանելով բոլոր անոնք որ կապ չունին ընտրութեան հետ : Անսասաողները ենթակայ են գերագոյն բանադրման : Ցետոյ փակարանին մշտնջենական մարաջախտը, իշխան Չիկի աւանդական արարողութիւնը ըրաւ 62 կարտինալներուն : Երրորդ զանգակէն առաջ ճառ մը խօսեցաւ գերապայծառ Պաչչի, բացատրելով ընտրողներուն պարտականութիւնները եւ պարզելով քրիստոնէութեան դէմ բացուած պայքարին նոր երեւոյթները (ակնարկութիւն հիթլէրականութեան եւ Փաշականութեան) :

Մինչեւ նոր պապին ընտրութիւնը 62 կարտինալները եւ անոնց 200 քարտուղարները, ծառաները եւ պաշտօնեաները արտաքին աշխարհին հետ պիտի հաղորդակցին մասնաւոր պաշտօնեաներու միջոցաւ որոնք գաղտնապահութեան երդում ըրած են : Բոլոր նամակները կը գրաքննուին, որպէսզի դուրսէն որ եւ է ճնշում չփորձուի կարտինալներուն վրայ :

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ նոր պապը ընտրուած պիտի ըլլայ կիրակիէն առաջ : Դարերէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով ընտրութիւնը պիտի ծանուցուի ոչ միայն աւանդական ծուխով, այլեւ անթելով : Կարգադրութիւններ եղած են օրական չորս անգամ լուր տալու համար անթելով, ի սփիւռս աշխարհի, առաջին երեքը 1984 մեթր, վերջինը 3106 մեթր երկայնութեամբ :

Առաջին քուէարկութիւնը կատարուեցաւ հինգշաբթի առտու եւ ճերմակ ծուխը չերեւցաւ, ինչ որ կը նշանակէ ժխտական :

«Ոչ մէկ թիզ Ֆրանսայի հողէն»

———

Երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբը առջի օր լսեց Պ. Ժորժ Պոնէի մանրամասն զեկուցումը՝ միջազգային քաղաքականութեան մասին :

Զօր. Ֆրանքոյի ճանաչման առթիւ, նախարարը կրկնեց թէ ազգայնական կառավարութեան ներկայացուցիչը բացորոշ հաւաստիքներ տուած է խոսելու եւ գերման զինուորներու հեռացման մասին, պատերազմէն անմիջապէս վերջը : Գալով իտալական պահանջներուն, նախարարը բացատրեց թէ որ եւ է բանակցութիւն չէ կատարուած : Ճիշդ է որ Իտալիա զինուոր եւ ռազմանիւթ ղրկած է Լիբիա : «Բայց մենք ալ օգնական զօրք ղրկած ենք Թունուզ» : Ֆրանսական եւ անգլիական յածանաւերը միասնաբար կը յածին Միջերկրականի եւ Կարմիր ծովուն մէջ : Ֆրանսա վճռած է մէկ թիզ հող չզիջիլ իր կայսրութենէն : Ֆրանսա չի կրնար մասնակցիլ միջազգային խորհրդաժողովի մը, եթէ առնոր նպատակը պիտի ըլլայ նոր զիջումներ ընել տալ իրեն : Ինչ կը վերաբերի կեդր. Եւրոպայի գործերուն, նախարարը հաւաստեց թէ Ֆրանսայի դիրքը մեծապէս բարւոքած է այն օրէն ի վեր որ այդ երկիրները տեսան թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա միասին կ'ընթանան բոլոր միջազգային հարցերուն մէջ : Նախարարը լաւատես տեղեկութիւններ հաղորդեց Լեհաստանի քաղաքականութեան մասին, որ երբեք չի ձգտիր վնասել Ֆրանսայի հետ հաստատուած բարեկամութեան :

Ներկաները եւ մասնաւորապէս ձախակողմեան երեսփոխանները զանազան հարցումներ ուղղեցին նախարարին, մանաւանդ Սպանիոյ մասին : Պ. Ժորժ Պոնէ բոլորին ալ պատասխանեց, թէեւ ձախերը գոհ չմնացին, ինչպէս կը հետեւի իրենց հրատարակութիւններէն :

Մարաջախտ Կէօրինկ կը սպառնայ...

—— oo ——

Գերմանիոյ օդանաւային զինուորը, մարաջախտ Կէօրինկ, շնորհալից ճառ մը խօսեցաւ առջի օր, «օդապաշտութեան օրուան» բացման առթիւ : Ահաւասիկ իր խօսքերը .

— « Նոր եւ կարեւոր պարտականութիւններ կան մեր առջեւ եւ մենք պէտք է միասնաբար աշխատինք, սրելու համար Թուրը... Առանց հասուցի մը խաղաղութիւնը պիտի կործանի : Առաջնորդը ի՞նչպէս պիտի կրնար Գերմանիոյ միացնել Աւստրիան, հակառակ մեր թշնամիներու կատաղութեան : Առանց այդ զինուորական ուժին ի՞նչպէս պիտի կրնայինք փրկել Զուտէթեան երկիրը : 1938ին մեր օդատորմիղը խոհեմ ազդարարութիւն մը ուղղեց բոլոր անոնց որ կ'ուզէին յարձակում փորձել : Եթէ խաղաղութիւնը պահպանուեցաւ սեպտեմբերի օրերուն եւ Գերմանիա առաւ իր իրաւունքները, պատճառը այն չէ որ ուրիշ ազգեր ուզեցին ճանչնալ զանոնք, այլ որովհետեւ անոնք գիտէին որ եթէ խնդիրը խաղաղութեամբ չլուծուի, հրաման մը պիտի արձակուի Գերմանիոյ ռազմական ուժերուն, այլապէս լուծելու համար զայն : Եւ անոնք գիտէին որ մենք անմէջ սպառնալիքներ չենք ըներ : Մենք պատրաստ էինք : Հրաման մը,— եւ ահա դժոխք մը պիտի բացուէր թշնամիներուն համար. արագ հարուած մը,— եւ հետեւանքը պիտի ըլլար անոնց կատարեալ կործանումը : Մենք մեզ չխաբենք : Քաղաքական կացութիւնը լարուած է : Մեզ կը զրպարտեն : Հրէական առեւտուրը գրգռութիւնները եւ ընչաքաղցութիւնը կը ճարակին ովկիանոսի մէկ ափէն միւսը : Ոդատորմիղներութեանց տենդը վարակած է ամբողջ աշխարհը : Մեր հակառակորդները մերժեցին Առաջնորդին զինաթափութեան առաջարկները եւ հիմա մեզ պատասխանատու կը ներկայացնեն իրենց զինուորման : Մեզի կը մնայ պահպանել մեր առաջնութիւնը օդին մէջ, առաջնութիւն մը զոր անկասկած ունինք եւ նոյնիսկ աւելցնել զայն : Մենք պէտք է օդանաւեր արտադրենք անընդհատ » :

*** Կ'ըսուի թէ մարաջախտ Կէօրինկ Իտալիա երթալով պիտի մնայ մէկ ամիս եւ թէ նոր տեսակցութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի միջեւ, սահմանագլուխին վրայ :

—— oo ——

ԻՐԼԱՆԴԻ վարչապետ Զօր. Նուրի Սաիտ, որ կարեւոր դեր մը կատարեց Պաղեստինի խորհրդաժողովին մէջ, Լոնտոնէն Պաղտատ վերադարձաւ օդանաւով :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԶՆՈՒՈՒԹԻՒՆ

— o —

« Խորհրդային Հայաստան »ի մէջ կը կարդամ (12 փետրուար), այս խորագրին տակ .

— « Երեւանի Խնտուրիսա հիւրանոցի աշխատակից ընկեր Վահրամ Սիմոնեանը փետրուար 11ին հիւանոցի մօտ գտնում է կանացի ձեռքի մի պայուսակ (ռետիկուլ), որի մէջ գտնւում են Վաղարշապատի շրջանի Դեմիրճի գիւղի կոլտնտեսուհիներ Սինուշ Հասանովա Բուղաղի եւ Իզաեւ Լէյլա Աբաս Կզիի անցագրերը :

Ընկեր Վ. Սիմոնեանը ցուցաբերեց խորհրդային քաղաքացուն յատուկ ազնուութիւն եւ գտնուած պայուսակը յանձնեց «Խ. Հ.»ի խմբագրութեանը՝ վերեւում նշուած քաղաքացիներին յանձնելու համար » :

Արեւդ սիրեմ, խորհրդային քաղաքացի :

Ի՞նչ ազնուութիւն, ի՞նչ ազնուութիւն ...

Մեր աշխարհին մէջ, որ կը կոչուի «բուրժուա – կապիտալիստական » , մարդիկ իրենց երազին մէջ անգամ չեն տեսած այդպիսի առաքինութիւն :

Անոնք եթէ բան մը գտնեն ճամբան, շոգեկառքին կամ հանրակառքին մէջ, պուրակի մը կամ պարտէզի մը խորը, ոչ թէ ոստիկանին կամ տիրոջը կը յանձնեն, այլ փառաւորապէս կ'իւրացնեն :

Մի՛ մեղադրէք : Խեղճերը զրկուած՝ բոլշեւիկեան արեւէն, ո՞ւր կրնային սորվիլ «խորհրդային քաղաքացուն յատուկ ազնուութիւնը » :

Անշուշտ այդ ազնուութիւնն ալ չափ ու սահման չունի, ինչպէս ամէն ինչ որ կը բուսնի խորհրդային աշխարհին մէջ :

Արդ, խոնարհաբար պիտի խնդրէի «Խ. Հայաստան»ի խմբագրութենէն, ազնուութեան ապացոյց մը եւս արձանագրել :

Ուզածս կորսուած պայուսակի մը կամ քսակի մը վերադարձը չէ :

Հայաստանի կորսուած սահմաններուն մասին ալ խօսելու համարձակութիւն չունիմ :

Ուզածս շատ սովորական, շատ անմեղ բան մըն է .

— Ո՞ւր կարելի է գտնել այն «կորսուած» անունները որ այլեւս երբեք չեն երեւար ոչ «Խ. Հայաստան»ի էջերուն վրայ, ոչ ալ որ եւ է հաստատութեան կամ ժողովի մէջ : Ոչ իսկ Լատնու արեւուն տակ :

Իմ կարճ խելքով, 50 - 60ի կը հասնին այդ անունները,— գրագէտ, բանաստեղծ, կուսակցական կամ պետական գործիչ, ակադեմական, «վերաբնակեալ» արեւմտահայ : Վերջապէս մարդիկ որոնց համար կ'ըսէին թէ «Նստած » են կամ «պառկած » :

Պզտիկ յուր մը, ի՞նչ կ'ըլլար :

Միայն «Նստած»ներու եւ «պառկած»ներու անունները զանազանէիք, իսկապէս «խորհրդային քաղաքացուն յատուկ ազնուութիւն» մը կատարած պիտի ըլլայիք :

Դիտեմ, ձեզի համար այդ անունները կոպէկ չեն արժեր կոլտնտեսուհի Սինուշ Հասանովայի եւ Լէյլա Աբաս Կզիի «ռետիկիւլ»ին քով :

Բայց մենք, յետամնաց «բուրժուա»ներ, կը հետաքրքրուինք այդպիսի բաներով :

Մի կոտրէք մեր սիրտը :

ՎԱՀԷ

«ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԷՆ ԼՌԱԿԵԱՑ ՄԻԼԻԱՌՏԱՏԷՐԸ»

—— oo ——

« Փարի – Միտի », իր առաջին էջին վրայ, Զորեքշաբթի հրատարակեց յօդուած մը, հետեւեալ խորագիրներուն տակ.— «Աշխարհի ամէնէն լռակեաց միլիառատէրը 70 տարեկան է այսօր.— Պ. Գալուստ Սարգիս Կիւլպէնկեան, որ, ընդհ. պատերազմի միջոցին, թոյլ տուաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի որ շահագործեն Մուսուլի քարիւղի հորերը, կ'ապրի Փարիզ, երկու ապարանքներու մէջ» : Ու կը հրատարակէ Կիւլպէնկեանի նկարն ալ, որ այնքան դժուար է ունենալ : Ցետոյ կը շարունակէ .

— Գալուստ Սարգիս Կիւլպէնկեան, այս անունը, որու արտասանութիւնը երեւակայել կուտայ արեւելեան առասպելական հարստութիւնները, անունն է Հայու մը, որ ծնած է Թուրքիոյ մէջ, հպատակ Անգլիոյ՝ կ'ապրի Ֆրանսայի մէջ, հարստութիւն դիզելէ ետքը շնորհիւ Միջագետքի քարիւղին :

Թերեւս լսած էք իր անունը, խօսակցութեան մէջ, հոն ուր կը շահուին ձեր չունեցած միլիոնները եւ միլիառները, հոն ուր իրազեկ քաղաքացի մը կը յայտարարէ, հասկնալի շեշտով մը.

— Կիւլպէնկեանն ըրաւ այս ...

Եւ յետոյ մոռցած այդ անունը : Այդ անունն ալ գնաց, ձեր միտքին մէջ, միանալ այն խորհրդաւոր անձնաւորութիւններուն, որոնք, ինչպէս Լօրընսը, հարիւրապետ Վայտմանը կամ Ռիքէթը, մաս ունին ամէն բանի մէջ բայց այդպէս ցոյց չեն տար : Կիւլպէնկեանը կարելի դնել այդ դասակարգին մէջ : Սակայն համեմատելով իրեն հետ, Լօրընսը, Զախարոֆը, Ռիքէթը շատախօս մարդիկ են : Արդարեւ, կասկած չկայ որ այս Հայը աշխարհի վրայ միակ միլիառատէրն որ ամէնէն քիչ ծանօթ է :

Այսուհանդերձ, առանց այս Հայուն՝ Անգլիա եւ Ֆրանսա լուրջ նեղութիւններու պիտի հանդիպէին, ընդհանուր պատերազմին մէջ, քարիւղ ճարելու համար իրենց պատերազմական կարիքներուն : Այսուհանդերձ, Ֆրանսա — զոր կը սիրէ, բայց յամառօրէն մերժած է Ֆրանսայի կողմէ քանիցս իրեն ընծայուած պատիւները — այս Հայուն կը պարտի մեծ մասով այն շահաբաժինը որու տէրն է Միջագետքի քարիւղի հորերուն շահագործումին մէջ : Պ. Կիւլպէնկեան հռչակաւոր Իրաքի Քարիւղի Ընկերութեան մէջ, Անգլիոյ, Միացեալ – Նահանգներու եւ Ֆրանսայի ամէնէն զօրաւոր երեք ընկերութեանց կողքին իբրեւ շահակից անհատաբար կը ստանայ արժեթուղթերու հարիւրին 5ը : Եւ այս համեստ շահաբաժինը իրեն կը բերէ տարեկան 200.000 սթերլին :

(Մնացեալը յաջորդով)

Պատերազմ տեղի պիտի չունենայ, կը յայտարարէ Քերենսքի

—— ● ——

Ալեքսանդր Քերենսքի տեսակցութեան մը մէջ յայտարարեց, թէ «յետաձգուած պատերազմ մը կորսուած պատերազմ մըն է անոնց համար որ կը սպառնան պատերազմել, հետեւաբար խաղաղութիւն պիտի ունենանք արեւմտեան Եւրոպայի մէջ :

Ռուսիոյ նախկին վարիչը գովեց «Միւնիխի իմաստութիւնը» եւ ըսաւ.— « Պայքարի ձեւերը փոխուած են այժմ. տնտեսական ու եկրական ազդեցութիւնները իրենց դերը պիտի խաղան եւ աստիճանով զօրաւոր երկիրները պիտի մնան իրենց բարձր դիրքերուն վրայ : Եւ քանի որ Անգլիա կը սպառազինուի ուժգնօրէն եւ Ֆրանսա փոխուած է ու ամրացած, մենք շատ ալ վախնալու

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ե.

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄԻՒՍ ԵՐԵՍՆԵՐԸ

Լոյտ Ճորճ իր յուշերուն մէջ կ'արձանագրէ միայն երկու հանգուցեալ նախարարներուն ամբաստանագիրները՝ եւ սակայն հայ ժողովուրդը չէ մոռցած տակաւին թէ ի՛նչ հակա-Թուրք գրականութիւն մը զարգացաւ, ժամանակաւորապէս այս երկրին մէջ, զինադադարի ճակատագրական տարիներուն եւ ի՛նչ մեղրածորան խօսքեր արտասանուեցան ի նպաստ մեզի, ի նպաստ մեր ազատագրութեան։

Արդարեւ, ձեռքի տակ ունիմ ամբողջական հաւաքածոյ մը «Հայասիրական» ճառերու եւ յօդուածներու որոնց ընթերցումը, ահաւոր Եղեռնէն քառորդ դար վերջն ալ, դեռ սիրտ կը բզկտէ։ Ծաղրողներուն անուններ մաս կը կազմէին «Հայասէրներու յարաճուն փաղանգին— լորտ Ճէյմս Բրայս, լորտ Րոպըրթ Սեսիլ, լորտ Կլէտսթըն (ազատական վարչապետին որդին), լորտ Սիտըմ, լորտ Փարմըր, Մաքտոնըլտ, Հէնտըրսըն, Օքօնըր, փրոֆ. Կիլպըրթ Մըրէ, Գըբըրթըն, Ճօն Կօլտուըլը եւ բազմաթիւ ուրիշներ, կղերականներ, լրագրողներ, մտաւորականներ, պետական անձեր, երեսփոխաններ եւ գրագէտներ։ Թերեւս ոչ Լեհաստանի, ո՛չ ալ Չեխոսլովաքիոյ անկախութեան հարցը այնքան հետաքրքրութիւն ստեղծեց Եւրոպայի մէջ, որքան հայ ժողովուրդը Թրքական լուծէն ազատելու անհրաժեշտութիւնը։ Ու երբ մեր բախտակիցները կ'իրագործէին իրենց բաղձանքները Վերսայլի մէջ՝ շնորհիւ օրուան յաղթականներուն, մեզի կը մնար հաւատալ մեր երեւելի ու աներեւոյթ բարեկամներուն հաւաստիքներուն զօրէ կէտին։ Իմաստակութիւն է պնդել թէ Եւրոպան դաւեշտ մը կը սարքէր մեր գըլխուն. ընդհակառակն, ողբերգութիւն մը տեղի պիտի ունենար շուտով ի վնաս իր Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ունեցած կենսական շահերուն եւ քաղաքական հեղինակութեան։

Մեր պարտութիւնը հետեւանք էր Դաշնակիցներու սխալ հաշիւներուն։ Այս հաւաստիքը կուտար ծանրախոհ «Թայմզ»ը իր 1919 Օգոստոս 13ի խմբագրականով։ Բացատրելէ վերջ թէ «Հայաստանը քաղաքակրթութեան կամուրջն է որուն կարելի է թերեւս վստահիլ ոչ միայն Հնդկաստանի ապահովութիւնը, այլ նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան հմայքն ու համբաւը», պահպանողական թերթը գիտել կուտար թէ «Դաշնակիցները աքանչելի կերպով պարզեցին իրենց խոստումները. բայց զանազան պատճառներով— մէկ մասը դատապարտելի— անոնք վտանգաւոր ճեղքեր բացին այդ խոստումներուն եւ անոնց իրականացումին միջեւ. ու այդ ճեղքերը սարսափելի են մանաւանդ Հայաստանի խնդրին մէջ»։

«Ազատամարտ» Մուսթաֆա Քէմալի յաղթէն ճիշդ երեք ամիս վերջ, կիսապաշտօնական օրգանին մէջ արձանագրուած այս մանուածապատ խոստովանութիւնը աշխարհաբարի մեկնելով կ'ունենանք բացորոշ եզրակացութիւն մը— Գերմանիան զինաթափ ըրինք, բայց Թուրքիան զինաթափ ընելու մոռցանք. հետեւաբար...

Ողբերգութեան շարունակութիւնը պիտի նկարագրէ Լոյտ Ճորճ որ գըլխաւոր դերակատարն էր հաշտութեան խորհրդաժողովներուն մէջ։

Թուրքիոյ խնդիրը այնպիսի բարդութիւններ կը ներկայացնէր, կը գրէ նախկին վարչապետը, որ [illegible] առժամեայ կարգադրութեան մը համար հարկ եղաւ սպասել մինչեւ 1920։ Երբ Ռուսիան պատերազմէն քաշուեցաւ, Պոլսոյ, Նեղուցներուն եւ Հայաստանի խնդիրները լուծումի կը կարօտէին։ Պատերազմը ցոյց տուած էր թէ վտանգաւոր է Թուրքիոյ նման ապականեալ ու անվստահելի պետութեան մը հակակշիռին ենթարկել Նեղուցներու անտարբեր շրջանը, որ այնքան կենսական նշանակութիւն ունէր Հարաւային Ռուսիոյ կամ Ռումանիոյ համար։ Մէկ կողմէն Թրքական կառավարութիւնը կրնար քմահաճօրէն օտար երկիրները զրկել Ռուսիոյ բարեբեր հողերուն արտադրութիւններէն, միւս կողմէն Ռուսիան ինքն ալ կրնար «խեղդամահ» ըլլալ պատերազմի մը պարագային, երբ Թուրքերը յանկարծ փակէին դուրսէն օգնութիւն ստանալու միակ ճամբան։ Եւ այդպէս ալ եղաւ արդէն ընդհանուր պատերազմի առաջին ամիսներուն։ «Գերմանական կամ Աւստրիական բանակները չէին որ պարտութեան մատնեցին Ռուսիան ու Ռումանիան, այլ Տարտանէլը։ Եթէ Դաշնակիցները չկրցան օգնութեան հասնիլ անոնց՝ պատճառը դարձեալ Տարտանէլն էր։ Այդ Նեղուցներուն առջեւն էր որ «բրիտանական նաւատորմն ու բանակը ջախջախիչ պարտութիւն մը կրեցին»։ Տարտանէլը պահ մը վտանգեց նոյնիսկ Դաշնակիցներուն յաղթանակը կամ առնըւազն յետաձգեց զայն մօտ երկու տարի։

Հետեւաբար Դաշնակից պետութիւնները չէին կրնար կնքել հաշտութեան դաշնագիր մը որ դարձեալ Թրքական Թնդանօթներուն պաշտպանութեան պիտի յանձնէր այդ միջազգային ճամբան. չէ՞ որ Թուրքերը չարաչար գործածեր էին իրենց տիրապետութիւնը այդ շրջանին վրայ։ Ուրեմն պետութիւնները նախ եւ առաջ լուրջ ապահովութիւններ պիտի ստանային Թրքական ապառնալիքը չէզոքացնելու համար։ Պատերազմի առաջին ամիսներուն իսկ, կ'ըսէ Լոյտ Ճորճ, Դաշնակիցները եկան այն եզրակացութեան թէ անհրաժեշտ էր ապահովել Վոսփորի եւ Տարտանէլի նեղուցներուն ազատութիւնը, ոչ թէ Թրքական ստորագրութիւն կրող երաշխիքներով, այլ անոնց բանալիները յանձնելով այնպիսի վստահելի ձեռքերու որոնք կրնային ազատ անցք տալ Հաշտութեան Ուխտը յարգող բոլոր ազգերուն։

Միջերկրականէն մինչեւ Սեւ ծով երկարող ճամբուն ազատութիւնը առաւելապէս կը շահագրգռէր Ռուսիան, Անգլիան եւ Ֆրանսան։ Հետեւաբար ցարական կառավարութեան թելադրութեան վրայ երեք գլխաւոր Դաշնակիցները հաւանեցան Նեղուցները յանձնել Ռուսիոյ հողատիրութեան։ 1915 Մայիս 18ին Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա կնքեցին գաղտնի համաձայնութիւն մը որուն յետոյ իր հաւանութիւնը տուաւ նաեւ Իտալիան։ Համաձայն այդ վաւերաթուղթին Ռուսիա կը ստանար.—

«Պոլիս քաղաքը, Վոսփորի, Մարմարայի եւ Տարտանէլի արեւմտեան ափերը։ Հարաւային Թրակիան մինչեւ Էնոս – Միտիա գիծը։ Վոսփորէն մինչեւ Սաքարիա գետը եւ Իզմիթի ծոցը երկարող փոքր Ասիական ափունքը։ Մարմարայի կղզիները ինչպէս նաեւ Իմպրոս ու Թէնէտոսը։ Անգլիա եւ Ֆրանսա մասնաւոր ու անբացառելի իրաւունքներ պիտի ունենային այդ հողամասերուն վրայ»։

Այս կարգադրութեամբ Նեղուցներու շրջանը բացարձակօրէն կ'ենթարկուէր Ռուսիոյ հակակշիռին։

Եւ սակայն յանկարծ պայթեցաւ բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը։ Ռուսիա բաժնուեցաւ իր Դաշնակիցներէն, քարուքանդ եղաւ իր ներքին կազմակերպութիւնը եւ անոր կառավարութիւնը մերժեց վերոյիշեալ համաձայնութիւնը։ Քաղաքական պայմանները յեղաշրջուեցան, բայց Անգլիա եւ Ֆրանսա անփոփոխ պահեցին իրենց հիմնական ծրագիրը— անկարելի էր Նեղուցները պահել Թուրքիոյ նման «տկար ու կաշառակեր» կառավարութեան մը հովանաւորութեան տակ. Թուրքերուն համար երբեք ձեռնտու չէր ազատ անցք տալ Տարտանէլէն ներս։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԻՆ ՀԱՐՍՆԻՔԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԵՀՐԱՆ 20 ՓԵՏՐ.— Իրանի մայրաքաղաքը՝ Թեհրանը այսօր անսովոր եռուզեռի մէջ է։

Շուտով, այն է Փետրուար 24ից, պիտի սկսին Իրանի Թագաժառանգի հարսանիքի հանդիսութիւնները, եւ մայրաքաղաքը, ինչպէս եւ գաւառական քաղաքները, նախապատրաստական եռանդուն աշխատանքների մէջ են։

Պատրաստւում են պարսիկ հասարակութեան եւ ազգային համայնքների կողմից մեծարժէք նուէրներ, պատրաստւում են զարդարելու մայրաքաղաքը եւ մասնաւորապէս այն փողոցները, որոնցմով պիտի անցնի հարսանեկան Թափորը, գահաժառանգին ու իշխանուհի Ֆովզիէի, Եգիպտոսից վերադարձին, ուղեկցութեամբ Եգիպտոսի Թագուհու եւ իշխանուհիների իրենց շքախմբով։

Մայրաքաղաքի ճարտարապետները, ճարտարագէտները, նկարիչները, քանդակագործները եւ բազմաթիւ արուեստագէտներ ու արհեստաւորներ գործի են լծուած։ Բոլորին ձեռքից ձեռք են խլում, քանզի կառավարական հաստատութիւնները մի առանձին նախանձախնդրութեամբ ձեռնարկած են կառուցանելու յաղթական կամարներ, զարդարելու իրենց շէնքերը, եւայլն։

Արդէն յայտարարուած է ամուսնութեան ծրագիրը իր էական մասերով։

Ըստ այդ ծրագրի, գահաժառանգը մեկնելու է Եգիպտոս Փետրուար 24ին. նրան ուղեկցելու է խորհրդարանի նախագահի գլխաւորութեամբ մի մեծ շքախումբ։ Ամբողջ ճանապարհին՝ Թեհրան – Բաղտատ – Դամասկոս – Պէյրութ Թագաժառանգին ցոյց են տրուելու զինուորական յարգանքներ ու տեղի են ունենալու պաշտօնական շքեղ արարողութիւններ։

Պէյրութից Թագաժառանգը մեկնելու է Մարտ 2ին Աղեքսանդրիա եգիպտական արքայական յատուկ շոգենաւով։

Եգիպտոսում մնալու է մինչեւ Ապրիլ 2, ապա մեկնելու է դէպի Իրան յատուկ շոգենաւով այնպէս, որ Ապրիլ 15ին ժամանի Բենդար Շահփուր (Պարսից ծոցում, Իրանի գլխաւոր նաւահանգիստը)։

Այստեղից մինչեւ Թեհրան կրկին տեղի են ունենալու զինուորական պատուոյ արարողութիւններ։

Բենդար Շահփուրում Եգիպտոսի Թագուհուն եւ իշխանուհիներին ողջունելու են Իրանի Թագուհին եւ իշխանուհիները եւ ապա միասին արքայական գնացքով ուղեւորուելու են Թեհրան։

Թեհրանի կայարանում, Ապրիլ 16ին, ժամը 3ին, Շահնշահը, շրջապատուած նախարարական կազմով, խորհրդարանի անդամներով ու բարձրաստիճան հիւրերով բարի գալուստ է մաղթելու Եգիպտոսի Թագուհուն, իշխանուհի Ֆովզիէին եւ միւս իշխանուհիներին։

Կայարանում կարճատեւ հանգստից յետոյ ինքնաշարժներով մեկնելու են Գոլիստան պալատը։ Այստեղից եգիպտական արքայական ընտանիքը մեկնելու է իրան յատկացուած պալատը, Սահէբղարանիէ։

Ապրիլ 22ին սկսելու են ամուսնութեան արարողութիւնները եւ տեւելու են մինչեւ Ապրիլ 25ը։ Այդ չորս օրուայ ընթացքում Թեհրանում ու գաւառներում տեղի են ունենալու ուրախութեան ցոյցեր, հրապարակային զուարճութիւններ ժողովրդի համար։

∴ Իրանի մամուլը ամիսներ առաջ սկսել է զբաղիլ գահաժառանգի ամուսնութեան խնդրով։

Եգիպտոսի ու Իրանի Թագաւորական ընտանիքների մէջ այդ ամուսնութեամբ հաստատուած սերտ բարեկամութեան մէջ մամուլը տեսնում է մի նոր գործօն երկու երկիրների յառաջդիմութեան ու բարգաւաճման համար։ Շարունակ լոյս են տեսնում յօդուածներ, նուիրուած Եգիպտոսի Թագաւորական ընտանիքին, Եգիպտոսի պատմութեան, մշակոյթին ու տնտեսական կեանքին։ Մի խօսքով ջանք չի խնայւում Թագաժառանգի ամուսնութեան առթիւ հաստատելու Իրանի եւ Եգիպտոսի ժողովուրդների միջեւ նաեւ հոգեմտաւոր սերտ կապ։

••• Թեհրանը ապրուստի սղութեան տեսակէտից կարող է մրցել աշխարհի ամենամեծ կեդրոնների հետ, ինչպէս են՝ Նիւ-Եորքը, Լոնտոնը, Փարիզն ու Բեռլինը։

Կենսամթերքների արժէքներն ու բնակարանների վարձքերը վերջին տարիներում անտանելի չափերի են հասել։ Մի բնակարան, որ երեք տարի առաջ վարձու էր տրւում 30—40 Թումանով, այսօր, մեծ դժուարութեամբ կարելի է վարձել 80—100 Թումանով։ Կենսամթերքներն էլ նոյն համեմատութեամբ սղել են։ Այսպէս, օրինակ, երեք տարի առաջ, ձմեռուայ ամիսներին, կարելի էր մի ղրանով (կամ ռէալով) գնել 10—12 ձու, այսօր միայն չորս ձու են տալիս...

Կառավարութիւնը վաղուց է ուշադրութեան է առել այս ծանր վիճակը եւ պայքարում է սղութեան դէմ։

Արդէն հրատարակուած է եւ Փետրուարի 20ից ոյժի մէջ է մտել բընակարանների վարձի աժանացման օրէնքը։ Նախապատրաստական աշխատանքներ են կատարւում նաեւ կենսամթերքների աժանացման համար։

Բնորոշ է, որ ժողովուրդի մէջ այս բոլոր ձեռնարկները կապւում են Թագաժառանգի ամուսնութեան հետ։

∴ Նախապատերազմեան շրջանում, ինչպէս յայտնի է, պետութիւնների տնտեսական կեանքը հիմնուած էր ազատ մրցման սկզբունքի վրայ, եւ կեանքը, աւելի բնական պայմաններում էր ընթանում։ Ապրանքների արժէքները ենթակայ չէին այսօրուան Թռիչքներին դէպի վեր, եւ այն էլ չտեսնուած արագութեամբ։

Սակայն մեծ պատերազմը ո՛չ միայն ոչնչացրեց միլիոնաւոր կեանքեր, այլ եւ հիմնիվեր քայքայեց աշխարհի տնտեսական կեանքի ամբողջ կառուցուածքը։

Վերջին 20 տարուայ ընթացքում կատարուած վերակառուցման ջանքերի մէջ ուրիշ ելք չմնաց, եթէ ոչ զօրացնել պետական բարձր իշխանութիւնների մանրակրկիտ միջամտութիւնը ժողովրդական տնտեսութեան մէջ։ Այս հոսանքը, ինչպէս յայտնի է, զարգանալով հասաւ մի շարք պետութիւններում մինչեւ պետութեան ստորուածացման եւ անհատի նախաձեռնութեան ծայրայեղ սահմանափակման։

Պետական իշխանութիւնները այդ երկրներում իրենց վրայ վերցրին ժողովուրդների ո՛չ միայն քաղաքական կեանքի, այլ եւ տնտեսական-ընկերային ու նոյնիսկ հոգեկան կեանքի ղեկավարութիւնն ու նաեւ պատասխանատուութիւնը։ Դրօշ, եկեղեցի, մամուլ, գրականութիւն, արուեստ, թատրոն, շարժանկար,— ամէնը ենթարկեցան պետութեան հսկողութեան ու հրահանգներին...

Այսօր, երբ ամբողջ աշխարհը շարունակում է ապրել խաղաղ պատերազմի վիճակ, երբ քաղաքական յարաբերութիւնների ձգտումը միջազգային կեանքի մէջ ո՛չ միայն շարունակւում է նոր ահաւոր պատերազմի սպառնալիքի տակ,— դժւար է վերջնական գնահատանքի խօսք ասել արդի տնտեսական կեանքի կազմակերպութեան այդ երկու սխեմաների՝ ազատ մրցման ու պետական միջամտութեան ու ղեկավարութեան մասին։ Մնում է հաշուել տիրող իրականութեան հետ եւ սպասել, յուսալով, որ, թերեւս, խաղաղութեան համար ճգնած ջանքերը յաջողութեամբ կը պսակւին եւ աշխարհը վերջապէս կը վերադառնի բնականոն կեանքին։

ԿՎԻՆԴԱՄ

Մարդ-մեքենայ մը պիտի կատարէ Ամերիկ. ցուցահանդէսին բացումը

Տենդագին կ'աշխատին Ամերիկայի մէջ ժամանակին հասցնելու համար ցուցահանդէսին շինութիւնները։

Հետաքրքրական է մարդ-մեքենան որ պիտի կատարէ ցուցահանդէսին բացումը։ Չորս մեթր մեծութիւն ունի, սիրտը՝ վեց ձիու ուժ, ձայնը չորս քիլոմեթրի հասողութիւն։ Արդարեւ որ բացումը կատարելէ վերջ, պիտի վառէ ցուցահանդէսի լոյսերը՝ լոյսի ծովու մը մէջ ողողելու համար հսկայ քաղաքը։

Եթէ, բացման օրը, երկինքը պայծառ ըլլայ, մարդ-մեքենան ցուցահանդէսին ջահերուն լոյսը պիտի առնէ... երկնքի աստղերէն։ Զօրաւոր հեռադիտակ մը պիտի ուղղէ երկինքի եւ երբ աստղի մը ճառագայթները իյնան իր վիթխարի աչքին վրայ, որ կազմուած է ելեկտրա – լուսանկարչական խցիկի մը ձեւով, երկինքի լոյսը պիտի փոխակերպուի հոսանքի։ Այդ հոսանքը պիտի բարձրացնէ մարդ – մեքենային աջ բազուկը եւ մարդ – մեքենան, բարձրացնելով բազուկը, պիտի կոխէ ելեկտրական կոճակի մը վրայ.— Եղիցի լոյս եւ ցուցահանդէսը պիտի ողողուի հեքիաթային լոյսերով։

Առաջին անգամ է որ աստղ մը կը վառէ լոյսերը երկրի վրայ։ Բայց ո՛ր աստղը,— վիթխարի մարդամեքենային վայել աստղ մը, Արջ աստղը։

Այս աստղը, որ կը փայլի կարմիր լոյսով մը, երկրէն հեռու կը գտնուի 400.000 միլիար քիլոմեթր,— այսինքն 39 տարի պէտք է որ իր լոյսը հասնի մեր բնակած երկրին։ Ուրեմն, լոյսը որով պիտի վառէ այս տարի ամերիկեան ցուցահանդէսը, 39 տարի առաջ ճամբայ ելած է արջ համաստեղութենէն։ Այսինքն այն տարին, երբ բացուեցաւ Շիքակոյի ցուցահանդէսը։ Ուրիշ խօսքով՝ 20րդ դարու առաջին լոյսն է, որ պիտի վառէ ամերիկեան ցուցահանդէսին լոյսերը։ Կամ Շիքակոյի ցուցահանդէսին ժամանակ վառած լոյսով մը պիտի վառեն Նիւ-Եորքի ցուցահանդէսին լոյսերը։

Եւ սակայն ամերիկեան ցուցահանդէսին միակ հետաքրքրական կողմը այս մարդ – մեքենան չէ անշուշտ. Այնտեղ պիտի տեսնէք նաեւ ուրիշ մարդ – մեքենաներ, առասպել կամ [illegible] չափով ինծի եւ քեզի նման, որոնք պիտի քալեն, խօսին, Թուաբանական հաշիւներ ընեն կամ պատասխանեն իրենց ուղղուած հարցումներուն։ Ճիշդ է որ այդ մարդամեքենաներուն հետ խօսելու համար սորված չէք մարդկային լեզու գործածելու։

Շարք մը սուլիչներ պիտի դրուին ձեր տրամադրութեան տակ, որպէսզի հրամայէք հնազանդ մարդամեքենային։ Անոր ուղեղը տեսակ մը մարտկոց է միքրոֆոններու, այնպէս որ ձայնական ալիքները կը փոխակերպուին ելեկտրական հոսանքի, որ շարժման մէջ կը դնէ «գործարան» մը, սուլիչին ձայնական աստիճանին համապատասխան։ Օրինակ, քալելու հրաման տուող սուլիչին ձայնը լսելով՝ մարդամեքենան կը սկսի քալել լա՛փ – լա՛փ։ Վերջապէս բառ ձայնին՝ վազել, կանգ առնել, թիկնա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

«Կաթուղիկոսը, սակայն, ընդդէմ էր այդ կռուին. ուստի չտապեց պատերազմն արգիլելու։ Չէ՞ որ երկու կողմից էլ հայ զօրքեր պիտի ջարդուէին։ Վեհի բոլոր ջանքը, հաշտեցնելու հակառակորդներին, անցաւ ապարդիւն։ Թագաւորը մի կողմից իւր ուժի վրայ վստահացած եւ միւս կողմից, ասում են, քո եղբօրից՝ Գրիգոր իշխանից՝ գրգռուելով, բռնում է պատերազմը։

«Բայց որովհետեւ Յուսուփը դեռ ռազմի բարեկամ էր Աշոտ բռնաւորին, ուստի նրա զօրքը, համաձայն իրանց զօրավարի Թագուն հրամանին, դաւաճանեց Թագաւորին։ Կռուի ամենասաստիկ ժամանակը նրանք թողին ճակատը եւ թիկունք դարձնելով՝ փախան։ Այդ յանկարծական դիմադարձութիւնը շփոթել էր Թագաւորական զօրքերին, որով նրանք բռնաւորից չարաչար յաղթուեցան։

Ահա՛ Յուսուփի խարդախութեան շնորհիւ ստեղծուած այդ անյաջողութիւնը եղաւ պատճառ, որ Թագաւորը նոր պատերազմ սկսելու պատրաստութիւններ տեսաւ։ Նա օգնական զօրք բերել տուաւ Ափխազաց իշխանից. ապա մեծ բանակ կազմեց սեփական զօրքերից։ Մտադիր էր առաւօտ կռիւ սկսել հակառակորդի հետ։ Բարեբաղդաբար, այս անգամ Կաթուղիկոսը կարողացաւ իւր աղերսախառն Թախանձանքներով համոզել նրան եւ հաշտեցնել բռնաւոր հակառակորդի հետ...

— Սեդա, բոլոր այդ պատմածները յայտնի են ինձ. բայց դրանք կապ չունին իմ դժբաղդութեան հետ։

— Ընդհակառակը, Թագուհի, շատ մօտիկ կապ ունին։

— Ի՞նչպէս։

— Հապա՛։ Թագաւորի այս անյաջող ընդհարումը եղաւ պատճառ, որ Ուտիքում վերակացու կարգուած Մովսէս իշխանը ապստամբեցաւ Թագաւորից։

— Եւ յետո՞յ։

— Թագաւորը եւ Սահակ իշխանը գացին միասին նրան նուաճելու։

— Եւ նուաճեցին։ Թագաւորը կըռուի մէջ արդէն [illegible] էր նրա գլուխը եւ վերջը աչքերը հանել։

— Այո՛, բայց Մովսէս ապստամբի փոխարէն նա Ուտիքում վերակացու կարգեց Ցլիկ – Ամրամին։

— Ցլիկ-Ամրամի՞ն... Այո՛, յիշում եմ. ուրեմն այնտեղից սկսուեց հա՞...

Թագուհին մի անհանգիստ շարժումով մի կողմ հրեց բարձերը եւ մահճի մէջ ուղիղ նստելով, յառեց աչքերը դայեակի վրայ։

Սեդան ոչինչ չէր խօսում. բայց երեւոյթին նա աշխատում էր փախուստ տալ նոր մերկացումներից, որովհետեւ վախենում էր՝ չլինի թէ Թագուհին նորից վրդովուի։

— Ինչո՞ւ լռեցիր, Սեդա, հարցրեց Թագուհին։

— Չգիտեմ թէ՝ ուրիշ ի՞նչ խօսեմ, պատասխանեց դայեակը տխուր ժըպտալով։

— Ասացիր որ Թագաւորը Ուտիքում վերակացու կարգեց Ցլիկ – Ամրամին, այնպէս չէ՞։

— Այո՛։

— Ինչո՞ւ անպատճառ նրան եւ ոչ մի ուրիշին։ Ի՞նչ գիտես դու այդ մասին։

— Ասում էին որ Ամրամի մասին բոլորն էլ գովեստով էին խօսել Թագաւորի հետ։

— Այո՛, նա հուժկու եւ զօրաւոր մարդ է, եւ հէնց իւր զօրութեան համար էլ նրան Ցլիկ են ասում։ Բայց միթէ՞ միայն այդ էր պատճառը։

Սեդան լուռ էր։

— Պատմի՛ր ինչ որ գիտես, առանց մի կէտ թաքցնելու, հրամայեց Թագուհին այնպիսի մի խիստ եղանակով, որ Սեդան այլեւս չհամարձակուեցաւ եւ պատմեց նրան հետեւեալը.

— «Մովսէսի ապստամբութիւնը Ուտիքում ճնշելուց յետոյ եղբայրդ՝ Գրիգոր իշխանը՝ վերադարձաւ Գարդման միայնակ, առանց մեծ իշխանին։ Մորդ հարցրին՝ թէ ո՞ւր մնաց Սեւադայ իշխանը, նա պատասխանեց, թէ Թագաւորի հետ միասին պիտի գնայ Երազգաւորս Թագուհուն տեսնելու։ Բայց ո՛րքան մեծ եղաւ մեր զարմանքը, երբ մեծ իշխանը երկու օրից յետոյ վերադարձաւ նոյնպէս Գարդման, վերին աստիճանի տխուր եւ յուսահատ։

«Իշխանուհին շատ անհանգստացաւ, կարծելով թէ որեւէ մի տխուր լուր է առել նա քեզանից։ Բայց իրան, իշխանին սիրտ չարաւ բան հարցնել, որովհետեւ, ինչպէս գիտես, հայրդ սովորութիւն չունէր իւր տխրութեան մասին բացատրութիւններ տալ մարդկանց եւ շատ զայրանում էր, եթէ մէկը համարձակւում էր հարցեր անել նրան դրա համար։

«Երկու օր շարունակ իշխանը դըղեակից դուրս չեկաւ։ Երրորդ օրը գաղտնի խորհուրդ ունէր մօրդ եւ եղբօրդ հետ։ Այնուհետեւ, համարեա, բոլոր տունը տխրեց։ Այդ հանգամանքը անհանգստացնելու չափ ինձ հետաքրքրեց։ Սակայն իշխանուհին, որ ինձանից ծածուկ ոչինչ չունէր, յայտնեց շուտով իրանց տխրութեան պատճառը։— «Իմ Սահականոյշը, Սեդա, դժբաղդացաւ արդէն...», ասաց նա ինձ մի օր։

— Ինչո՞ւ, հարցրի ես զարմանալով։

— «Ամուսնոյս գործ դրած նախազգուշութիւններն ապարդիւն անցան. ասաց նա տխրութեամբ. իշխանը կարծել էր թէ՝ Սեւորդեաց [illegible] Ցլիկ – Ամրամի հետ ամուսնացնելով կը ջնջէ արքայի սրտից նրա սիրոյ յիշատակը. բայց սխալուել է չարաչար. նախկին սիրոյ կայծերն սկսել են արդէն երեւան գալ, եւ գուցէ հրդեհ առաջացնեն...

— Ի՞նչպէս, վախենալով հարցրի ես։

— Մովսէս ապստամբին նուաճելուց յետոյ Թագաւորն իջել է Սեւորդեաց ձորը զօրքին հանգստութիւն տալու։ Այնտեղ դիմաւորել է նրան Ցլիկ – Ամրամը՝ Սեւորդեաց իշխաններով՝ եւ հրաւիրել Թագաւորին իւր ամրոցը Տաւուշ։ Սեւադան աշխատել էր որ նա այդ հրաւէրը չընդունէ, որովհետեւ գուշակել է գալիք դժբաղդութիւնը, բայց իւր ջանքն ապարդիւն է անցել։ Ասում է թէ՝ Թագաւորը, որ մինչեւ այն շտապում էր Թագուհուն տուած իւր խոստումը կատարելու, այն է՝ նշանակած ժամանակին Երազգաւորս վերադառնալ, սիրով ընդունեց Ամրամի հրաւէրը եւ գնաց Տաւուշ։

— Յետո՞, հարցրի ես։

(Շար.)

թօոք մը մէջ նստիլ արքայական վեհութեամբ, նոյնիսկ երգել ամփառութեամբ, նոյնիսկ երգել ամ-պարտութեան ձայնով։ Ան կրնայ նաեւ ձեզի ժէկիկ ժէկիկ թուել Միացեալ—Նահանգներու նախագահներուն անունները, ակիզբէն մինչեւ մեր օրերը։ Կրնայ յայտնել ձեզի Հոլիվուտի մեծ նկարչատուներուն տարիքը։

Փոյութիւն ունի նաեւ ուրիշ մարդ—մեքենայ մը, որ կը գործէ ոչ թէ ձայնական ալիքներով, այլ լուսական ալիքներով։ Ան կրնայ ձեզի յայտնել, օրինակ, թիւի մը քառակուսի արմատը։

Անմիջապէս ըսենք որ բոլոր այս արդամեքենաները տրուեր խաղալիկ մը թուին։ Զինուոր—մեքենային գործը,— պզպզատեայ հսկայ մը։ Իր ստեղծողն է ճարտարագէտ Ճօ Ուիթմէն։ Նրբարեւ Շիքակոյի այս ճարտարարուեստն է որ շինած է զայն։ Զինուոր—մեքենան կը գործէ հերցեան ալիքներով, որոնք իրեն կը հաղորդուին օդէն, ժամանակ կայանի մը կողմէ։

450 քիլօ կը կշռէ այս զինուոր—մեքենան, բայց երբ կը շարժի, շատ արագ կը շարժի, շնորհիւ վիթխարի սրտին, որ ունի 18 ձիու փոքր թաթերու պէս հաստատ ձեռքը եթէ զարնէ զէտաձիի կրնայ սպանել զայն։ Ուղեղին մէջ պահուած ելեկտրաչարժ մեքենայ մը բազուկներուն ու ոտքերուն կը հաղորդէ ամէն հրաման որ կը տրուի հերցեան ալիքներով, որ եւ է հեռաւորութենէ։

Զինուոր—մեքենան կոյր է,— չէ՞ որ զինուորը գործիք մըն է որ կը կատարէ իր հրամանատարին։

Այս ցուցահանդէսին վրայ ծախսուած է 150 միլիոն տոլար։ Բացումը պիտի կատարուի նախագահ Րուզվէլթի կողմէ, Ապրիլ 30ին։ Պիտի ցուցադրուին ամերիկեան եւ օտար արտադրութեան գլխաւոր ճիւղերը։ Խորաքանչիւր տաղաւար, ներկայացման համար, ժողովուրդին յատկացուած հարիւրաւոր աթոռներ ունի։ Պիտի ցուցադրուին կին կամ աղջիկ մոտելներ, զաւեշտական ցուցատախտակներ, ձղախէժէ մարդակերպներ, զանգուածային թափորներ։ Արտասահմանի թանգարաններէն բերուած 500 կտոր անգնահատելի նկարներ։ Կրօնքի տաճար անունով ժամանուոր տաղաւար մը։ Հացագործներու ընկերութիւնը ցորենի դաշտ մը ցոյց տայ, քաղաքացիներու համար թէ ինչպէս կը պատրաստուի հացը։ Ցուցահանդէսին ամենամեծ շէնքը Փրանսերէն Տ գիրին ձեւն ունի, երկարութիւնը քառորդ մղոն, յատկացուած՝ երկաթուղիի ճարտարարուեստին։ Այստեղ շինուած է երկաթուղի մը, որ պիտի կրնայ փոխադրել 800 հոգի։

Ցուցահանդէսին խորհրդանիշն է «Վաղուան աշխարհը»։ Ուստի պիտի աշխատուի ներկայացնել թէ 30 տարի վերջ ինչ ձեւ հաղորդակցութիւն պիտի ունենայ Ամերիկա։ Կամուրջներու տակէն կամուրջներուն վրայ բարձրացող ճամբու մը շինութիւնը հետաքրքրական է մասնաւորապէս։ Քաղաքի ընկերութիւնը շինած է կատարեալ դաշտ մը քարիւղի հորերու։ Երկրագործական ընկերութիւնը շինած է ելեկտրական սարքով պատրաստուած ագարակներ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

« Յ Ա Ռ Ա Ջ »Ը

Վրացական թերթ մը կ'ընդդիմանայ թիւրքական ուղղութեան

ԽՄԲ.— Փարիզի վրացերէն Քարթլոսի թերթը, օրգան «ամբողջական ազգայնականութեան», (արխայա—կան), կը գրէ իր 16 — 18 թիւերուն մէջ.—

Մեր չարժումին նպատակն է վերահաստատել Վրաստանի թագաւորութիւնը.

Վերահաստատելու համար Վրաստանի թագաւորութիւնը անհրաժեշտ է նախ ազատագրել Վրաստանը Ռուսաստանի լուծէն եւ տալ անոր անկախութիւն։

Ռուսիոյ դէմ պայքարելու առեն մենք պարտաւոր ենք կողք կողքի քալել բոլոր այն ուժերուն հետ որոնք կը հետապնդեն նոյն նպատակը ինչ որ եւ մենք. Այդ ուժերը առաջին հերթին մեր ամիջական դրացիներն են,—Հիւսիսային Կովկասը, Ազրպէյճանը եւ Հայաստանը։ Մենք մէկ վայրկեան իսկ չենք կասկածիր, որ կովկասեան բոլոր ժողովուրդները կը ձգտին ազատագրուելու Ռուսաստանէն։

Հայաստանը վախնալով ապագայ թիւրքական վտանգէն, մէկ աչքը սեւեռած էր Ռուսաստանի վրայ, ներկայիս ան ալ երես դարձուցած է Ռուսաստանէն եւ կեցած է ամբողջ Կովկասի ազատութեան գետնի վրայ։ Այսպէսով կովկասեան բոլոր ժողովուրդները կը ձգտին անկախութեան եւ անոնց մէջ տարաձայնութիւններ չկան։

Տարաձայնութիւնը կը սկսի Կովկասի բռնելիք քաղաքական ուղղութեան շուրջ։

Մօտաւոր անցեալը ցոյց տուած է ու նաեւ հօս տարագրութեան մէջ ակներեւ է, որ ամէն ինչ կանոնաւոր չէ այդ ճակատին վրայ։

Կովկասի ժահմէտական մասը, որ ամենամեծն է, կը ձգտի ազատագրութիւնով միայն, հրապուրուած է թրքական հակումով (օրիանթասիօն)։

Ասիկա շատ տխուր երեւոյթ է, քանի որ այդ ձեւով կը քանդեն իմերը միացեալ Կովկասի ու ճամբայ կը բանան թրքական ծաւալականութեան վերիշխանութեան համար Կովկասի մէջ։

Թուրքիան մեր դրացին է եւ անոր հետ մենք պատրաստ ենք վարել դրացիական եւ բարեկամական յարաբերութիւններ, սակայն անկախ Կովկասի շահերը չեն ներդաշնակիր ժահմէտական մասին այն ձգտումներուն հետ, որով անոնք կ'ուզեն գերիշխող դեր տալ թրքական քաղաքականութեան։ Մենք պիտի ստիպուինք այդ ոչ—կովկասեան քաղաքականութեան հակադրել այն ուղղութիւնը որ կը ձգտի պաշտպանել կովկասեան քաղաքականութիւնը եւ անոր հողային ամբողջութիւնը։ Ստիպուած ենք հետեւիլ այդ ուղղութեան, ամենալաւ համար թրքական տարրերու ձգտումները։ Վրացիները ամբողջն կեցած են Կովկասեան գետնի վրայ, Հայերը կ'երթան նոյն ճամբով, որով երկու այդ ժողովուրդներուն շահերը նոյնացած են։

Ինչպէս Վրաստանը, նոյնպէս Հայաստանը իրենց քաղաքական ձգտումներով եւ ցանկութիւններով կեցած են կովկասեան գծի վրայ եւ շահերու եւ նպատակներու միասնութեամբ ամրապնդուած ըլլալով, անոնք միասին հաստատօրէն պիտի գործեն՝ ի նպաստ անկախ ու միացեալ Կովկասի։ Հակառակ պարագային կը կրկնուի 20 տարի առաջ պատահած երեւոյթներ։

Այն ժամանակ քաղաքական ուղղութեան խնդիրը քայքայեց Կովկասը եւ ամէն մէկ ժողովուրդ սկսաւ փնտռել իր սեփական ճամբան։ Ներկայիս Վրաստանի եւ Հայաստանի ճամբաները նոյն են։

Տ. Մակլակելիձէ

Հայերը Պուլկարիոյ մէջ

ԽՄԲ.— Սոֆիայի երեկոյեան մեծ օրաթերթը, *Միր*, իր 18 փետրուար թիւով հրատարակած է գրութիւն մը Ի. Փ. Ի. ստորագրութեամբ։

«*Միր*»ի խմբագրութիւնը այդ առթիւ կը գրէ.

— «Պուլկար երկնքին տակ կը բնակին շուրջ 28 հազար Հայեր, բոլորն ալ աշխատասէր եւ օրինապահ քաղաքացիներ։ Անոնց համար այսօր փոքրիկ տեղ մը կուտանք թերթին մէջ աւելի շատ տեղ պահելով մեր սրտին մէջ»։

Ստորեւ թարգմանաբար կուտանք քանի մը յատկանշական մասեր Միր»ի մէջ լոյս տեսած այդ յօդուածէն.—

Պուլկարիոյ մէջ կան շուրջ 28 հազար Հայեր, որոնք գլխաւորաբար կ'ապրին քաղաքներու մէջ — Փլովտիւ՝ 6500, Սոֆիա՝ 4000, Վառնա՝ 4000, Ռուսէ՝ 3000, Պուրկազ՝ 2000 եւ մնացեալները ուրիշ քաղաքներու մէջ։ Գիւղերու մէջ Հայեր գրեթէ չկան։

Անոնց Պուլկարիա գաղթը կը սկսի տակաւին 500 տարի առաջ։ Սոֆիայի հայկական հին եկեղեցին 450 տարուան հնութիւն ունէր։ Անոնց թիւը զանգուածօրէն աճեցաւ երկու անգամ — 1896ի Պոլսոյ ջարդէն յետոյ, երբ Նաւրոզով գրեց իր «Հայերը» բանաստեղծութիւնը, եւ 1922ին, երբ Փոքր Ասիայէն եւ Թրակիայէն եկան շուրջ 20 հազար Հայեր։

Ամբողջ երկրին մէջ Հայերը ունին 16 դպրոցներ, որոնցմէ մէկ մէկ փրոկիմնազիաներ Սոֆիայի եւ Փլովտիւի մէջ։ Կան նաեւ ակումբներ։ Աշակերտներու ընդհանուր թիւն է 2000։ Բաւական մեծ թիւով հայ աշակերտներ կ'ուսանին պուլկար դպրոցներու մէջ։

Պուլկարիոյ մէջ կան 12 հայկական եկեղեցիներ, որոնցմէ Փազարճըքի եկեղեցին 350 տարուան հնութիւն ունի։

... Հակառակ տարածուած կարծիքին, Հայերը միայն առեւտրականներ չեն։ Իր հայրենիքին մէջ Հայը հողագործ էր։ Բայց, երբ շատ բախտէն ցրուեցան ամբողջ աշխարհի մէջ, անոնց մէկ ու մեծ մասը սկսաւ զբաղիլ առեւտուրով, իսկ աւելի մեծ մասը նուիրուեցաւ զանազան արհեստներու, զորս ի գործ կը դնեն Պուլկարիոյ մէջ ալ — ժամագործութիւն, ոսկերչութիւն, կօշկակարութիւն, երկաթագործութիւն, դերձակութիւն, մետաքսագործութիւն եւայլն։ Ասոնցմէ շատեր վարժու բանուորներ են։ Ցաւալեօքս Հայերը Պուլկարիա բերին վերոյիշեալ արհեստները։

Բնորոշ է — եւ ատիկա ամէն ոք կրնայ տեսնել — որ Հայերը շատ որճարաններ կը պահեն։ Իսկ պետական պաշտօնեաներ չկան, կամ գրեթէ չըկան։

Եւ կը թուի թէ այդ մարդիկը վարակուած են պուլկար լրագիրներու տառապանքէնէն։ Սոֆիայի մէջ Հայերը ունին օրաթերթ «Ազատ Խօսք», շաբաթաթերթ՝ «Պայք. Մամուլ», երգիծաթերթ՝ «Մեղու» եւ երկու պարբերաթերթեր։ Փլովտիւի մէջ կը հրատարակուի եռօրեայ թերթ մը, «Փարոս»։ Ասկէ զատ ունին նաեւ մանկական գեղեցիկ ամսաթերթ մը։

Հայերը ունին նոյնպէս շատ մը մշակութային — կրթական ընկերութիւններ։

... Պուլկարիոյ հայ գաղութը կապ չունի հանրապետութեան (Ս. Խ. — Խ. Հայաստանի) հետ, բացի անոնց մէկ, որոնք թղթակցութիւն ստացան մէկ քանի հազար հոգիով հոն գաղթելու։

Հայերը խաղաղ ժողովուրդ են՝ ողբերգական ճակատագրով։

... Անոնք մեզ մօտ կ'ապրին մշակութային լայն ինքնավարութեամբ մը ինչպէս, ի դէպ, Պուլկարիոյ բոլոր փոքրամասնութիւնները։ Լաւ քաղաքացիներ են եւ քիչ հոգեր կը պատճառեն իշխանութեանց։

... Նուիրական մեծ խնդիր մը կը ջերմացնէ սիրտը իւրաքանչիւր Հայու, այդ «տարագիր խլեակներուն» (Ս. Խ.— բանաստեղծ Նաւրոզովի արտայայտութեամբ), որոնք անսպառ կրեն իրենց անկարելիից ռախտը։ Խօսքը, մէկ խօսքով, ամփոփուած մէկ խօսքի մէջ — ՀԱՅԱՍՏԱՆ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Ռումանահայ Միութեան կեդր. վարչութեան ատենապետ Պ. Գրիգոր Ջամպազեան եւ ատենադպիր Պ. Յ. Ճ. Սիրունի ներկայացան ներքին գործերու փոխ—նախարար եւ Պուքրէշի ոստիկանական վերատեսուչ Ջօր. Կապրիէլ Մարինէսքուի, յանձնելու համար Միութեան մէկ յիշատակագիրը, որ կը խնդրէ Նանսէնեան Հայերը զերծ կացուցանել իրենց հպատակութիւնը կորսնցնողներուն, որ եւ է կանոնաւոր հպատակութիւն չունեցողներուն եւ երկրին մէջ արտօնութեամբ ապրողներուն մասին գրուած նոր տարեօակերէն։

Պ. Ջամպազեան պարզեց հայ ազգին օրինապահ եւ շինարար դերը այս երկրին մէջ դարերու ընթացքին, եւ անոր ամբողջական յարումը ռումէն ժողովուրդի բաղձանքներուն եւ աշխատանքներուն, ու աւելցուց թէ նորեկ Հայերը, որոնք իրենց երկրորդ հայրենիք ըրած են Ռումանիան, հոգեկան նոյն կապը ունին դէպի աստուածային այս հողը։ Ցիշէ՛ք վերջ որ զանազան վայրերու մէջ սկսած են Նանսէնեան Հայերէն եւս պահանջել յիշեալ տարեկանը, մինչդեռ օրէնքը որ եւ է ակնարկութիւն չըներ Նանսէնեաններուն մասին, Պ. Ջամպազեան խնդրեց անդրադառնալ այդ ուղղման՝ մանաւանդ որ Նանսէնեան անձնագիր ունեցող Հայերը մեծ մասամբ համեստ դիրքի տէր մարդիկ են, եւ ի վիճակի չեն վճարելու պահանջուած այդ նոր տուրքը, որ մինչեւ 10.000ի կը հասնի։

Ջօր. Կապրիէլ Մարինէսքու ուշադրութեամբ լսելէ վերջ Ռումանահայ Միութեան ներկայացուցիչներուն լուսաբանութիւնները եւ վերահաստ ըլլալով յիշատակագրին պարունակութեան անմիջական հրահանգ տուաւ պատկանեալ պաշտօնէութեան ներկայացնել այդ առթիւ լիակատար զեկուցում, քառ այնմ անօրինելու համար անհրաժեշտը։

Հայ պատուիրակութիւնը անգամ մը եւս իր շնորհակալութիւնը յայտնելէ վերջ Պ. նախարարին, յիշատակագիրը յանձնեց ու մեկնեցաւ։

*** Կ'իմանանք թէ Ռումանահայ Միութեան ձեռնարկէն անկախաբար ներքին նախարարութեան դիմում կատարուած է նաեւ Նանսէնեան Օֆիսի նախագահութեան կողմէ նոյն տուրքէն զերծ կացուցումը խնդրելով առհասարակ բոլոր Նանսէնեան—ներուն,— Ռուս, Հայ, Հրեայ, Ուքրայնացի, եւայլն։ Սոյն դիմումը կը քննուի համապատասխան իշխանութեանց կողմէ, ինչ որ կը նշանակէ յետաձգումը Հայոց կողմէ եղած դիմումին շուտափոյթ լուծման։ Ռումանահայ Միութիւնը պիտի շարունակէ իր ձեռնարկները։

ՊԱՑՄԱՆԱԺԱՄԸ ՄԻ ԱՆՑԸՆԷՔ

Վերջերս բազմաթիւ հայրենակիցներ բանտարկութեան եւ տուգանքի կ'ենթարկուին ոչ միայն ինքնութեան թուղթերու յետաձգման համար, այլ եւ Նանսէնեան դրոշմաթուղթերը չըփոխելու պատճառաւ։

Անոնք որ Նանսէնեան դրոշմաթուղթը լրիւ չեն վճարած, իրենց ինքնութեան թուղթերու վրայ նշանակուած է պայմանաժամը։

Արդ, եթէ ինքնութեան թուղթի գինը վճարուած է երեք տարուան համար, իսկ Նանսէնեան դրոշմաթուղթի համար պայմանաժամ նշանակուած եւ անցած է, ենթական կը դատապարտուի անպայման տուգանքի եւ բանտարկութեան։

Ուրեմն հարկ է ժամանակին վճարել Նանսէնեան դրոշմաթուղթը։ Իսկ անգործներն ու անկարներն ալ Նանսէնեան Օֆիսէն հարկ եղած վկայականները առնելու են, խերոյն ներկայացնելու համար Ոստիկանական վերատեսչութեան։

« ԵՍ ՄԵՌԱԾ ԵՄ ... »

Մոսկուայի օդանաւային ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ դատավարութիւնը Միշէլ Վոզնէսէնկիի, որ ամբաստանուած է թէ իբրեւ անթել հեռագրիչ՝ սխալ լուրեր տալով պատճառ դարձած է օդանաւորդ Լեւանեւսկիի մահուան։

Բժիշկները հաստատեցին որ ամբաստանեալը տէրն է իր մտային կարողութիւններուն, հետեւաբար պատասխանատու։

Արդ, հարցաքննութեան ընթացքին, ամբաստանեալը յայտարարեց, որ եթէ սխալ տուած է լուրերը, պատճառն այն է որ յոգնած էր երկար աշխատելով։ Զալքովի օդանաւային փորձերուն ընթացքին չէր քնացած չորս օր անընդհատ, Կրոմովի փորձերուն ընթացքին՝ ամբողջ երկու օր։

— Ցետոյ ինքզինքս յանձնեցի գինովութեան։ Կայանին խոհարարին հետ՝ նստած կը խմէինք օրն ի բուն։ Կամ ընթերցումի մէջ կը թաղուէի, մոռնալով աշխատանքս։

Երբ օր մը հեռագրով կը հաղորդուի թէ պաշտօնանկ եղած է ինքը, Վոզնէսէնկի, հեռագրով պատասխան կուտայ.

— Ես մեռած եմ տասնըհինգ օրէ ի վեր ...

Դատարանին նախագահը հարցուց թէ կ'ըմբռնէ՞ իր գործած սխալներուն ծանրութիւնը, պատասխանեց.

— Միշտ էլ թէ ոչ եմ ես ուղեղիս մէջ։

Ինչպէս գրած էինք, ամբաստանեալը դատապարտուեցաւ 20 տարի բանտարկութեան։

ԼԵՆԻՆԻ ԱՅՐԻՆ

Լէնինի այրին, Նատեժտա Կոնստանտինովնա Կրուփսկայա, որուն մահը հաղորդած էինք արդէն, նոր թեւակոխած էր 70րդ տարին։ Տակաւին մանկամարդ աղջիկ, մտած էր յեղափոխական կազմակերպութեանց շարքերուն մէջ։ Առաջին անգամ կը ձերբակալուի 1896ին, մասնակցած ըլլալով Փեթերպուրկի գործաւորութեան պատրաստութեան։ Հինգ տարի անցուց աքսորի մէջ։ Ցետոյ անցաւ արտասահման, առանց կորելու իր կապը Ռուսիոյ գաղտնի կազմակերպութեանց հետ։ Ամբաստրական քարտուղար բոլշեւիկ թերթին, «Իսկրա» (Կայծ), որ կը հրատարակուէր գաղտնի, կը ծանօթանայ Լէնինի, որու հետ, 1905ին, երբ կը պայթէր յեղափոխութիւնը, կը մտնէ Ռուսիա։ Կազմակերպական աշխատանք կը կատարէ նախ քան Ֆինլանտայի բոլշեւիկեան համագումարը։ Ցեղափոխութեան ձախողութենէն վերջ, կ'անցնի արտասահման, բայց եւ այնպէս կը շարունակէ իր գաղտնի թղթակցութիւնը ռուս յեղափոխական կազմակերպութեանց հետ։ Երբ Լէնին, 1911ին, Փարիզի մօտիկ, Լոնժումոյի մէջ կը բանայ դպրոց մը, Կրուփսկայա եւս իր մասնակցութիւնը կը բերէ գործօն աշխատանքներով։

Ժամանակ մը վերջ, Լէնին եւ Կրուփսկայա կը մեկնին Քրաքովիա, հաստատուելով հոն՝ սահմանագլուխին մօտիկ, հետեւելու համար յեղափոխական շարժումներուն։ Քրաքովիայէն էր, որ թղթակցութիւն կը հասցնէր «Փրավտա»յին, զոր այդ չէնին կը խմբագրէին Մոլոթով եւ Սթալին՝ Փեթերպուրկի մէջ։ 1915ին Կրուփսկայա կը մեկնի Զուիցերիա, մասնակցելու կիներու միջազգային համագումարին։

Ցարական իշխանութեան տապալումէն վերջ, Լէնին եւ Կրուփսկայա կը մտնեն Ռուսիա, ուր վերջինը կ'աշխատի բանուորուհիներու կազմակերպութեամբ, հաղորդակցութիւն պահելով հանդերձ Լէնինի հետ, որ այդ օրերուն պահուըտած էր՝ Սիմպիրի Ֆինլանտայի...

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան օրերուն, Կրուփսկայա կը գործէր Սմոլնիի մէջ։ 1917ին կը մտնէ կրթական գործավարութեան մէջ, 1929ին՝ կրթական փոխ — գործավար։ Վերջերս անգամ ընտրուած էր Խորհ. Միութեան Գեր. Խորհուրդին։

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

« Ժուռնալ թէ Տէպա » (16 փետրուար) կը գրէ թէ փրոֆ. Կոսէ, Աստաֆէլ Ձաքըրեան եւ Մակրոն քիմիական տարրալուծումի ենթարկած են բուսական եւ կենդանական խլիրդներու զանազան տեսակներ։ Եւ հաստատած որ կենդանիին խլիրդը կը նմանի, գայլախոյի, սիլխոխոյի եւ մագնէզիումի իրենց նուազ, իսկ փոթասիումի եւ ֆոսֆորի իրենց բարձր իւրացումով, այն քոսին, զոր կը սահեցնեն կենդանական մակարոյծները, եւ խլիրդին, որ կը տեսնուի կենդանական աշխարհի մէջ։ Ասկէ կը հետեւի, որ խլիրդները տարրաբանական միութիւն մը կը ներկայացնեն։

« Թան » եւս արձագանգ տուած էր հայ գիտնականին աշխատանքներուն, որոնք ներկայացուեցան Ֆրանս. Ակադեմիային։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ, 28 փետրուար.—Մեր գիւղին մէջ խումբ մը կիներ փափաքելով օգտակար ձեռնարկի մը լծուելու, անցեալ տարի կազմեցինք Տիկնանց Միութիւն մը եւ բացինք հայերէնի դասընթացք մը տեղական օրէնքներու համաձայն։ Ինչպէս «Յառաջ»ի մէջ ալ գրուած էր, օգտակար արդիւնքով մը տարին բոլորեցինք։

Այս տարի նոր տարեշրջանին կարգ մը մարդիկ, ամէն միջոցի դիմեցին խանգարելու համար այս աշխատանքին բնական եւ համերաշխ ընթացքը։

Ներկայիս նկատելով որ կարելի չէ միասին գործել հակառակ մեր փափաքին, ստորագրողներս ի դիմաց խումբ մը կիներու, որոշած ենք առանձին շարունակել մեր հանրային պարտականութիւնը։

Տիկին Վառվառ Ճիհանշահեան, Տիկին Մ. Միրտիճեան։

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Այդ միջոցին քանի մը նամակներ ղրկուած էին Պուխարայի էմիրին։ Սակայն, էմիրը պատասխան չէր տուած։ Էնվէր փաշա կը հասկնար ասոր պատճառը։ Ռուսեւափղան դաշնակիցին համաձայն, Աֆղանները չէին կրնար օգնութեան հասնիլ Պուխարացիներուն, ու իրենց շրջանակներուն մէջ ապրող Պուխարացիներուն ալ թոյլատրել ու գործունէութիւն ցոյց տալ։

Էնվէր փաշա այլեւս վարժուած էր այս օրերու։ Ամէն կողմէ հասած անպատեհ լուրերը ոչ կը զայրացնէին եւ ոչ ալ կը ջղայնացնէին փաշան։ Ինք ու ընկերները համոզուած էին որ նոր յարձակումով մը պիտի յաջողէին անպատճառ։ Փաշան այսպէս կը մխիթարէր ինքզինքը։

Բաւական օրեր անցան, ու Օզոս—տուէն յետոյ Պուրպան Պայրամի տօնը եկաւ։ Ռուսերը սկսէ շարժում չէին ըներ։ Էնվէր փաշա եւ իր ընկերները շատ զգածուած էին այդ օրերուն, Որովհետեւ Պալճիվան կը գըտնուէին, ու Ռուսերուն կարեւոր մէկ սառը մինչեւ այդ տեղին մօտերը տեւած էր։ Էնվէր փաշա իր բանակը հոն հաստատած ըլլալով զինուորական պատրաստութիւններ կը տեսնէր։ Հանդարտութեան շրջանը երկարելուն համար, փաշան կը սպասէր, վաղուան վրայ վստահ։

Էնվէր փաշա եւ ընկերները որոշեցին գիւղ մը երթալ, Պայրամի նամազը ընելու համար։ Փաշային ընկերները անհրաժեշտ կը նկատէին այդ քանը, որովհետեւ հաւատացեալներու միջավայրի մը մէջ կը գտնուէին։ Փաշան ալ յարմար դատեց նամազի երթալը։ Ուստի, փոքր գիւղ մը գացին, որուն մզկիթը փոքր գերեզմանատան մը քով կը գտնուէր։ Պայրամի առաւօտ, գիւղացիները մզկիթ կը մտնէին իրենց աղօթքը ամելէ յետոյ։ Նորա մտնողները կը տեսնէին որ մզկիթին մէջ տեղւոր վիճակ մը կար։ Որովհետեւ հոն կը գտնուէր Պուխարայի բոլոր զինուորներուն հրամանատար Էնվէր փաշան։

Նամազը աւարտեցաւ։ Աղօթքներ եղան։ Էնվէր փաշա շատ զգածուած էր, ու դէմքին վրայ կը կարդացուէին իր վիշտը ու գիղը։ Փաշան մզկիթէն ելլելով խառնուեցաւ այն բազմութեան, որ աղօթատեղիին առջեւ հաւաքուած էր։

Էնվէր փաշա իր ընտանիքէն ստացած նամակներով կը մխիթարուէր

Այդ շրջանակին մէջ սովորութիւն մը կար։ Բոլոր գիւղացիները մզկիթէն ելլելէն յետոյ կը հաւաքուէին ու Պայրամը կը շնորհաւորէին իրարու։ Ցետոյ իրենց գիւղերը կը վերադառնային։

Էնվէր փաշա գիւղացիներուն մէջ կը գտնուէր։ Ամէն ոք անոր ձեռքը կը համբուրէր ու մէկդի կը քաշուէր։ Բոլորին նայուածքները փաշային ուղղուած էին. կարծես թէ նոր ուղեղին մը կը սպասէին անկէ։ Շատեր մտահոգութեան մատնուած էին։ Հեռաւոր գիւղերու բնակիչները ու կարմիր բանակի գրաւման շրջանակներու մէջ գտնուողները շատ դժուարաւ եկած էին։ Անոնք կ'ուզէին իրականութիւնը իմանալ փաշային բերնէն, որովհետեւ գաղթը կրնար սկսիլ նամակներու եւ իրենց տեղերուն մէջ։

Փաշան կռահեց գիւղացիներուն մտահոգութիւնը, ու սրտապնդիչ խօսքերով հանդարտեցուց անոնց խանգարուած ջիղերը։ Ամէնքն ալ ոգեւորուեցան այդ խօսքերէն յետոյ։

Պայրամի նամազէն յետոյ, Էնվէր փաշա հրաժեշտ առաւ գիւղացիներէն, ու ձիուն վրայ հեծած, իր ընկերներուն հետ ճամբայ ելաւ դէպի Պալճիվան։ Իր քով կը գտնուէին 25 հոգի, իսկ միւսները Պալճիվան մնացած էին։

Ռուսական ճակատին վրայ շարժում մը առաջ եկած չէր Պայրամի օրերուն։ Էնվէր փաշա նամազի գացած առեն բաւական յուզման մատնուած էր, անոր համար որ իր եօթն ձգած զինուորներուն գլուխը կը գտնուէին Պատմանիները միայն։

Փաշան ընկերներուն հետ նամազի գացած ըլլալուն, զինուորները կառավարող զօրաւոր մարդիկ չկային։ Սակայն աս մտածումը կ'ունենար. «Ի՞նչ պիտի ըլլայ։ Ռուսերը ո՛րքան ալ յառաջացած ըլլան, դարձեալ պիտի կրնանք դիմադրել զանոնք»։

(Շար.)

պէտք չունինք։ Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի համար յարձակումի նպաստաւոր վայրկեանը անցած է արդէն»։

Քերենսքի նոր վերադարձած է Մ. Նահանգներէն, ուր չորս ամիսէ ի վեր դասախօսութիւններ կը կատարէր։ Ան յայտարարեց. «Երեք տարի պէտք եղաւ Մ. Նահանգներուն նոյն բերելու 1914ի պատերազմին։ Միայն վեց ամիսը բաւական պիտի ըլլայ, որ ան մասնակցի նոր պատերազմին, եթէ ծագի»։

Քերենսքի յայտարարեց նաեւ որ ինք քարոզութիւն կը մղէ «Ռուսաստանը դարձնելու ժողովրդավար պետութիւն մը»։ Անդրադառնալով այժմ Խ. Միութեան մէջ տիրող կացութեան եւ Ծայր. Արեւելքի մէջ խմորուող վտանգին, ըսաւ. — «Այս վտանգը միշտ գոյութիւն պիտի ունենայ, որքան ատեն որ չկայ վերահաստատուած, անտեսապէս ու քաղաքականապէս առողջ Ռուսիա մը։ Սթալինի այժմեան միահեծան եւ տխմար քաղաքականութիւնը ուրիշ բանի չառաջնորդեր, եթէ ոչ ներքին ահաւոր տագնապի մը, աւելի շուտ թերեւս քան կը սպասենք»։

»»» · «««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՏՐԻՏԷՆ կը հեռագրեն թէ Մարթինէզ Պարիօ, Հանրապետական խորհրդարանին նախագահը, հաւանած է ստանձնել նախագահութեան պաշտօնը։ Արտաքին նախարարը, Տէլ Վայօ, յայտարարութիւն մը ուղղելով մամուլի ներկայացուցիչներուն, ըսաւ. — «Ամէն մարդ իր պաշտօնին վրայ է։ Մենք չենք ծածկեր մեր դժուարութիւնները։ Կացութիւնը կը պահանջէ անդորրութիւն եւ կարգապահութիւն»։ Կ՚ըսուի թէ Զօր. Ֆրանքօ յարձակողական մը կը պատրաստէ Մատրիտի դէմ։

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ խորհուրդը գումարուեցաւ երէկ, ընտրելու համար Պուրկոսի դեսպանը։ Ամէնէն աւելի կը խօսուէր մարաջախտ Փէթէնի մասին, ինչ որ բացառիկ նշանակութիւն ունի։

ՍՏԱՑԱԿԱՆ ՀԶԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ (նաթիւրալիզասիոն) պայմանները խստացնելու համար, օրինագիծ մը ներկայացուց դատական նախարարը։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ խնդիրը անելի մը յանգած է Լոնտոնի մէջ։ Երուսաղէմի Հրեաներու ժողովը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որ կը պահանջէ հոն ստեղծել պաղեստինեան անկախ պետութեան մը հաստատման ծրագիրը։ Անգլիայ երեսփ. ժողովին մէջ եղած հարցումի մը պատասխանելով, գաղթային նախարարը ըսաւ թէ կառավարութիւնը երբեք միտք չունի հրէական անկախ պետութիւն մը հաստատելու Պաղեստինի մէջ, իբրեւ կեդրոն առնելով Թէլ-Ավիվի նաւահանգիստը։ Երէկ հրէական պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Պ. Չէյմպըլէնի։

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ճարտարագործութիւնը քաջալերելու համար, կարգ մը զեղչեր եւ ուրիշ դիւրութիւններ հաստատուեցան հին շէնքերու նորոգման կամ նորերու շինութեան առթիւ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը երկրէն վտարեց «Քորիէրէ Տէլլա Սէրա»յի թղթակից Պ. Մոնէլլին։ Առիկա փոխադարձութեան քայլ մըն է իտալական կառավարութեան հանդէպ, որ վերջերս Հռոմէն վտարեց կարգ մը Ֆրանսացի թղթակիցներ ու գրողներ։ Փարիզի մէջ կան մօտ 40 իտալացի թղթակիցներ, մինչ Հռոմի մէջ Ֆրանսացի թղթակիցներու թիւն է վեց։

ԱՆԳԼԻՈՅ նաւային սպառազինումներու ծախքը 1939ին պիտի հասնի 153.666.631 ստերլինի։ Այս գումարով պիտի շինուին 60 նոր մարտանաւեր։ Ծովային օդանաւերու տորմիղին համար եւս յատկացուած է խոշոր գումար մը։ Այս տորմիղը պիտի ունենայ 133.500 հոգի։

ԹՐՔԱԿԱՆ ածխահանքի մը մէջ, Զօնկուլտաք, պայթումի մը հետեւանքով մեռան 30 եւ ողջ ողջ թաղուեցան 16 աշխատաւորներ։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ գանձային նախարար Պ. Մորկընթօ յայտարարեց թէ Ուաշինկթընի կառավարութեան տրամադրութեան տակ գտնուած երկու միլիառ տոլարի երաշխաւորութեան հիմնադրամը մեծ դեր կատարեց, որ աշխարհ չիյնայ դրամական քաոսի մէջ։ Այս հիմնադրամի միայն մէկ տասներորդը՝ 200 միլիոն տոլար շահարկութեան դրուած է ցարդ եւ շահ բերած է աւելի քան 9 միլիոն տոլար։ Նախարարը պնդեց, որ խորհրդարանը վերանորոգէ նախագահին իրաւասութիւնը՝ ի հարկին արժեզրկելու տոլարը եւ պաշտպանելու ամերիկեան արտաքին առեւտուրը։

ՖԱՔԻՐ ՓԻՐՄԱՆ, այլ անուամբ Սարիմ Մաքսուտեան անցեալ տարի 3000ական ֆրանք (ռսկեդրամի սակով 66.000) տուգանքի դատապարտուած էր իր ընկերոջ, Պիրքէլի հետ, իբրեւ խարեբայ։ Երկու դատապարտեալներ ըրը վերաքննութեան դիմած ըլլալով, տաճի օր քննուեցաւ դատը։ Պաշտպան փաստաբանները դիտել տուին թէ Ֆաքիր Փիրման ոչ միայն խարեբայ մը չէ, այլեւ «բարերար մը եղած է պետական գանձին», խրախուսելով ազգ. վիճակահանութեան տոմսերուն սպառումը եւ այդ մասին ճառ մըն ալ խօսելով պետական անթէյէն ...

«ԷԿԼՈՆ»ը (Արծուիկ) արգիլուեցաւ Նափոլիի մէջ, ներկայացումէն մէկ ժամ առաջ։

ԼԻՈՆԻ ՕՓԵՐԱՆ փակուած պիտի մնայ մէկ տարի, կարգ մը նորոգութեանց համար։

Մարզպետի յիշատակին

Սէնթ Անթուան ի «Մարզպետ» խումբը կը տօնէ

«ՄԱՐԶՊԵՏ»ի մահուան քառասնամեակը, 5 մարտ կիրակի օր Սէնթ Անթուանի մէջ։

Առաւօտ. — Պատարագ եւ հոգեհանգիստ տեղւոյն Ս. Թադէոս մատրան մէջ։ Կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին թէյասեղան – հաւաքոյթ Պառ Վիտորիքի սրահին մէջ։ Պ. Մաքսուտի սրճարանը, (կամուրջին տակը)։

Կը նախագահէ՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկերուհի ՆԱՐԿԻԶ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ Մուտք 5 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. սրահին մէջ, Տէսին։

Կը ներկայացուի ՉԱՐ ՈԳԻՆ

Մուտք՝ 4 ֆրանք, 7 տարեկան երախաներուն 2 ֆրանք։

Սրահի ջերմութիւնը ապահովուած է։

Թէյասեղան–դասախօսութիւն

Կ. Խաչի Լիլայի մասնաճիւղին կողմէ

5 Մարտ, կիրակի ժամը 3 — 7, 34, Ave. Porte des Lilasի սրահին մէջ (մէթրօ Փորթ տէ Լիլա)։

Կը խօսի Տ. Ա. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ։ Նիւթ՝ Մնողներու պատասխանատուութիւնը օտարացման վտանգին առջեւ։

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ՝ մասնակցութեամբ Օր. Կնեազեանի, Տիկին Լուսպարոնեանի, Պ. Արծնեանի, Պ. Պօյաճեանի եւ Պ. Քօփարանեանի։

Մուտք 3 ֆրանք

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեան եւ պարագաները կը ծանուցանեն, թէ այս Շաբաթ օր, 4 Մարտ, ժամաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ողբացեալ եղբօրը ԼՈՒՍԻՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆի տարելիցի յիշատակին առթիւ։ Ներկայ պիտի ըլլայ Մարսէյլի քահանայական դասը։

ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ԱԿՈՒՄԲԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

4 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ, ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՏԱՍՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Hôtel Napoléon Bonaparti ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, 38 Ave. de Friedland (Etoile,

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (ԵՐԳ), **Yvone Galli, Radio Citéէն,**

Mlle. Adelita Romano, élève de Mme. Moreno de l'Opéra de Barcelone

(ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՊԱՐ), Պ. ՄԵՀՏԷՐԵԱՆ (ԵՐԳ), ՕՐ. ՔԷՏԻՃԵԱՆ (ԴԱՍԱԿԱՆ ՊԱՐ)։

Առաջնակարգ նուագ. հաճելի անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ։ ՄՈՒՏՔ 12 ՖՐԱՆՔ,

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եդիկպասցի» Կոմիտէն Ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 3 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ave. d'Italie սրճարանի վերնայարկը։

Կը խօսի Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ կը պահանջենք Հայաստանի սահմաններու ընդարձակում»։

ԱՆԻԷՌ – ԳՈՒԱՔՈԼՈՆՊի «Արամ» Ենթակոմիտէի դասախօսական Ընդհ. ժողովը՝ 3 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ Ընկեր ՌՈՒԶԱՆ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Գայլ Վահան» խումբի ընկերական ժողովը՝ 3 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՊՈՒԱ–ԼԻՒԶԻԻ (Մարսէյլ) «Մ. Վարանդեան» խումբի Ընդհ. ժողովը՝ 4 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Ընկեր Կարօ» Ենթակոմիտէի, «Հայր Աբրահամ» խումբի ընկերները, 5 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ընկ. Ս. Պօյաճեանի ագարակին մէջ։ Ներկայ կ՚ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

«ՄԱՐՕ» խումբի ընկերուհիներու ժողովը՝ 5 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայ կ՚ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՎԱԼՊԱՐԻԶԻ (Մարսէյլ) «Վարուժան» խումբի ժողովը՝ 5 Մարտ, Կիրակի, ընկ. Արամ Պետիկեանի բնակարանին մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ Հ. Յ. Դ. «ԽՕՑՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

5 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—11

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, **13 Rue Pierre Curie**

Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի։

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական պարեր։ Կը ներկայացուի Րաֆֆիի «Սամուէլ»էն երեք արար։

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու 3 ֆրանք։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՓԵՏՐ. 18ի հանդէսը յետաձգուած է Մարտ 11ին։

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը բացած է հայերէնի դասընթացքներ երկսեռ երիտասարդութեան համար։

Առաջին դասը եւ արձանագրութիւնները տեղի կ՚ունենան յառաջիկայ Կիրակի, 5 Մարտ, առաւօտեան ժամը 10էն 12, Տիկին Գաղանճեանի բնակարանը, 63 Fbg. Poissonnière, Paris (9)։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան տարեկան վիճակախաղի տոմսերը հրապարակ ելած են, հատը 3 ֆրանքի։ Կը շահին բազմաթիւ արժէքաւոր առարկաներ։ Տոմսերը կը գտնուին հետեւեալ վայրերը — «Յառաջ»ի մօտ, գրատուն Հրանտ Սամուէլ, գրատուն Մ. Պարսամեան, 46 Rue Richer, Paris, Ե. Յարութիւնեանի մօտ, 18 Rue d'Orsel, Paris։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ Մասնաճիւղի անդամուհիները Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին 5 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ Յառաջդիմասիրաց Միութեան Վարչութիւնը Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները 4 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ԱՆԿԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ, Անկէն, Rue du Marché, Municipalitéի շէնքին մէջ, ամէն հինգշաբթի, ժամը 2էն 4.30։ Հայկական դաստիարակութեամբ նախանձախնդիր ծնողները կրնան արձանագրել տալ իրենց զաւակները նոյն տեղը, Մարտէն սկսեալ ամէն Հինգշաբթի ժամը 2—3։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Քէօսեան 50 ֆրանք կը նուիրեն Սեբաստիոյ Հայր. Միութեան, ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ։ Նոյն տխուր առթիւ 50ական ֆրանք կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Յակոբեան եւ Տէր եւ Տիկին Երամեան։

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Հայրապետեան կը ծանուցանեն թէ յառաջիկայ Կիրակի, 5 Մարտ, պատարագ եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն պիտի կատարուի Պուլ. Օսմանի Ս. Յակոբ մատրան մէջ, ողբացեալ ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆի քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ԱԶԴ

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան Վարչութիւնը կը ծանուցանէ փարիզահայ հասարակութեան որ Մարտ 2էն սկսեալ իր կեդրոնը՝ 8 Ռիւ Պոտիէ, կը բանայ ընթերցարան մը ուր գտնելի այցելուն պիտի գտնէ գաղութահայ բոլոր թերթերը։ Սրահը բաց պիտի ըլլայ առժամապէս շաբաթը մէկ անգամ, Հինգշաբթի երեկոները, ժամը 8էն 11։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Եթէ կ՚ուզէք թրքական լաւ, ամուր եւ մաքուր սիկարի թուղթ ունենալ դիմեցէք Պ. Գալսաֆաթեանին, 25 Rue Bernard des Bois, Marseille 90 տետրակը 5 ֆրանք։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԾՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 4 ՄԱՐՏ — SAMEDI 4 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3980 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐՋԻՆ ԹԵՂՆ ԱԼ ՓՐԹԱՒ

Պատմութիւնը գիտէք,— 1938 նոյեմբեր 24ին Բարեգործական Կեդր. Վարչութիւնը երկու ամիս պայմանաժամ սահմանած էր Հայաստանի կառավարութեան, որպէսզի վերահաստատէ իր յարաբերութիւնները եւ գանձէ սահմանուած գումարները։ Այլապէս, «զաղութներու մէջ առժամապէս համանման նպատակներու» պիտի յատկացնէր «յօգուտ Հայաստանի հիմնարկներու եւ ձեռնարկներու իր տրամադրութեան տակ մնացած զանազան գումարները»։

— «Այս պատճառաբանեալ որոշմնագիրը 1938 դեկտ. 1ին պաշտօնապէս հաղորդուած է, յանձնարարեալ նամակներով, Երեւանի ժողկոմխորհի նախագահին եւ Փարիզի խորհրդային դեսպանին, Եշդելով թէ Միութեան մեծագոյն բաղձանքն է ըստ առաջնոյն Հայաստանի մէջ շարունակել իր հայրենասիրական գործունէութիւնը, փոխադարձաբար կնքուած համաձայնութեանց հիման վրայ»։

Ինչպէս կ'երեւայ, Երեւան չէ բարեհաճած որ եւ է պատասխան տալ։ Ան բացատրութիւն չէր տուած նաեւ Բարեգործականի եւ Հօկի «լուծարք»ին առթիւ, զոր իմացանք «Ս. Հայաստան»ի մէկ թիւէն։

Երեւան քար լռութիւն պահած է նաեւ Բարեգործականի այս վերջին զեկուցման առթիւ։ Եւ անհրաժեշտ հետեւանքը, համաձայն իր պաշտօնաթերթին հրատարակութեան (Միութիւն, 1939 յունուար - փետրուար).

— «Արդ, այս վերջնագոյն հաղորդագրութիւնն ալ, սահմանուած երկամսեայ պայմանաժամին ընթացքին, անպատասխան թողուած ըլլալով, Կեդր. Վարչ. ժողովը հարկադրուած է գործադրել իր որոշումը, իրաւունք չունենալով աւելի երկար ատեն անկախ պահել իրեն վստահուած գումարները, երբ կարելի չըլլար զանոնք օգտագործել Հայաստանի մէջ։ Ըստ այնմ, Օգնութեան Նախաձեռնողը թելադրած ըլլալով գլխաւորաբար Նուպարաշէնի յատուկ գումարները տրամադրել Սուրիոյ եւ Յունաստանի տնազուրկ չքաւոր գաղթականներու զետեղման գործին, որ ոչ նուազ կարեւոր եւ նոյնիսկ ստիպողական ձեռնարկ մըն է, Կեդր. Վարչ. ժողովը, իր վերջին նիստին մէջ, որոշում կայացուց 3000 անգլ. ոսկի Աթէնքի, Պէյրութի եւ Հալէպի չքաւոր տնազուրկ գաղթականներու զետեղման գործին յատկացնել, իսկ 1000 անգլ. ոսկի Անտիոք - Սուէտիա շրջանին կամ Լիբանանի յարմարագոյն մէկ վայրին մէջ հողագործական - գիւղատնտեսական ձեռնարկի մը հաստատման, առ այդ օգտագործելով նաեւ ողբ. Տ. Մկրտիչ Պալեանի նուիրած 400 ոսկին։

Նոյնպէս, որոշուեցաւ 500 անգլ. ոսկի յատկացնել Միութեան Նպաստընկալ ազգային վարժարաններու գրասեղաններու եւ այլ պիտոյքներու գնման համար»։

Պաշտօնաթերթը այս առթիւ ամբողջութեամբ հրատարակած է Կեդր. Վարչութեան որոշմնագիրը, զոր պիտի արտատպենք յառաջիկային։

Այդ որոշմնագրին մէջ մեր ուշադրութիւնը գրաւեց նաեւ հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— «Ասկից զատ, Հայաստան փոխադրուելու համար ազգային ուրիշ ընկերակցութիւններու կողմէ Միութեան յանձնուած զանազան տրամադրելի գումարները պիտի կրնան այդ կազմակերպութեանց վերադարձուիլ, իրենց խնդրանքին վրայ, վեց ամիսէն, այն պարագային ուր, այդ ժամանակամիջոցին, Հայաստանի կառավարութիւնը այդ բանին չհակառակի»։

Այսպէս ուրեմն, վերջին թելն ալ կը փրթի։ Թէ՛ փաստօրէն եւ թէ իրաւապէս։ Ինչ որ Հայաստան կը կոչենք, դարձեր է աղէ արձան, նոյն իսկ իր ինքնակոչ բարեկամներուն համար, որոնք մինչեւ հիմա ծաղիկներ կը ցանէին իր ճամբուն վրայ, օրհներգներ հիւսելով...

Զարմանա՞լ, թէ զայրանալ։ Անօգուտ են երկուքն ալ։

Ցարաբերութեանց այս խզումը անխուսափելի էր այն օրէն ի վեր, երբ խորհրդային իշխանութիւնը սկսաւ գլխատել Հայաստանի պետական եւ կուսակցական կազմը, իր արիւնազանգ թաթը երկարելով մինչեւ գրական, գիտական եւ ակադեմական անդաստանները, որոնք ակիզբէն ի վեր անկարելին կը փորձէին, եթէ ոչ ծաղկելու, գէթ չնչելու համար։

Մահազանգը հնչած էր դեռ 1936 յուլիս 9ին, երբ չարաշուք հեռագիր մը կը հաղորդէր ամենազօր Խանջեանի «անձնասպանութիւնը», Մոսկուայէն վերադարձին։

Այնուհետեւ պատահած քստմնելի դէպքերը, խմբական դընդակահարութիւններէն, բանտային սպանդներէն մինչեւ Խորէն կաթողիկոսի սպանութիւնը, մինչեւ անխնայ «մաքրագործումը» ամբողջ սերունդի մը,— զաղտնիք չունէին մեզի համար։

Այդ անհամեմատ ողբերգութիւններէն վերջը, միայն հաստատ պաշտօնէներ կրնային հաւատալ թէ «վերջը բարի պիտի ըլլայ»։ Մանաւանդ որ, Ձեռային տապարը նոյն ուժգնութեամբ իջաւ նաեւ ինքնամատոյց «բարեկամ»ներու գլխուն, առանց խտրութեան։ Հաւատարապէս դաւաճան, զեղծարար կամ առ նուազն անբաղձալի հռչակուեցան նաեւ Բարեգործականը, դիմակաւոր Հօկը, Վերաշինացները եւ ուրիշ ինչ որ ունէինք, իբրեւ «դաշնակից» Երեւանի։

Որքան ալ անախորժ ըլլան այս խորհրդածութիւնները, աւելորդ չէր անգամ մը եւս կրկնել, քանի որ մարդիկ դեռ կը յամառին իրենց սիրած եղանակով դատել անվիճելի, անվիճաբանելի դէպքեր։

Այժմ փորձենք վերլուծել Բարեգործականի նոր տնօրինութեանց հետեւանքները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՊ ԸՆՏՐՈՒԵՑԱՒ ԿԱՐՏԻՆԱԼ ՓԱՉԷԼԼԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԸ, ԵՐՐՈՐԴ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ

Պապընտիր ժողովը հինգշաբթի օր, կէս օրէն վերջը, երրորդ քուէարկութեամբ Պապ ընտրեց Վատիկանի արտաքին գործերու վարիչը, կարտինալ Փաչէլլի, որ պիտի կոչուի Պիոս ԺԲ.։

Գրեթէ աննախընթաց է այս արագ ընտրութիւնը ներկայ ժամանակներուն մէջ եւ կը նշանակէ թէ կարտինալը ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը կը վայելէր առաջին օրէն, հակառակ իտալական կարգ մը թերթերու չկամութեան։ Աւանդութիւններէ շեղում մըն է նաեւ Վատիկանի արտաքին գործերու վարիչին ընտրութիւնը, որ նոյնպէս աննախընթաց կը համարուի։

Ընտրութիւնը անմիջապէս հաղորդուեցաւ ի սփիւռս աշխարհի. հինգշաբթի կէս օրէն վերջը ժամը 5.28ին։ Արդէն անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր Ս. Պետրոսի հրապարակին վրայ, երբ երեւցաւ սպիտակ ծուխը, իբրեւ աւետիս։ Առտուան երկու քուէարկութիւններէն վերջը սեւ ծուխ մը կը բարձրանար Վատիկանի ծխնելոյզէն, ինչ որ կը նշանակէր թէ մեծամասնութիւն չէ գոյացած։ Իրիկուան ժամը 6ին լոյս մը երեւցաւ մայր եկեղեցւոյ կեդրոնական պատուհանէն, վարագոյրը մէկդի քաշուեցաւ եւ կարտինալ մը պատշգամէն պաշտօնապէս հաղորդեց նոր պապին ընտրութիւնը, լատիներէն։ Այդ միջոցին նուագախումբը պապական քայլերգը կ'երգէր ներքէն։ Հրապարակը թնդաց բուռն ծափերով։ Մութը կոխած էր արդէն, երբ պատշգամին վրայ երեւցաւ նոր Պապը, եւ ամբոխը բացագանչեց — «Էվվիվա իլ Փափա» (Կեցցէ՛ Պապը)։ Պիոս ԺԲ. բարձրացուց իր ձեռքը եւ իր օրհնութիւնը յայտնեց Հռոմի եւ աշխարհի, իբրեւ «Եպիսկոպոս Հռոմի, Փոխանորդ Յիսուսի Քրիստոսի, յաջորդ իշխանին Առաքելոց, Գերագոյն Քահանայապետ Տիեզերական Եկեղեցւոյ, Պատրիարք Արեւմուտքի, Եպիսկոպոսապետ Իտալիոյ, Արքեպիսկոպոս եւ Առաջնորդ նահանգին Հռովմայ, Վեհապետ Վատիկան Քաղաքի պետութեան»։

*** Նոր Պապը (267րդ) 63 տարեկան է եւ կը պատկանի բուն իսկ Հռոմ ծնած ընտանիքի մը որ անցեալին մէջ սերտ կապեր ունեցած է Վատիկանի հետ։ Իր աստուածաբանական կրթութիւնը լրացնելով Պապական Ակադեմիային մէջ, քահանայ ձեռնադրուեցաւ 23 տարեկանին եւ արագօրէն յառաջացաւ ասպարէզին մէջ։ Իր իրաւագիտական ուսումնասիրութիւնները ուշադրութիւն գրաւեցին եւ 1917ին նշանակուեցաւ պապական նուիրակ Միւնիխի։ Այդ միջոցին էր որ ներկայացուց Բենեդիկտոս ԺԵ.-ի «Խաղաղութեան ծրագիրը», որ մնաց ժխտալ տառ։ 1920ին փոխադրուեցաւ Պերլին, իբրեւ նուիրակ եւ հոն մնաց մինչեւ 1930, կնքելով պապական պայմանագիրը Գերմանիոյ հետ։ Այնուհետեւ նշանակուեցաւ արտաքին գործերու վարիչ, կարտինալութեան բարձրացած ըլլալով 1929ին։ Հանգուցեալ Պապը անսահման վստահութիւն ունէր իր վրայ։ Այցելած է նաեւ Մ. Նահանգները, ճամբորդութեան մեծ մասը կատարելով օդանաւով։ Ինքն էր որ լուծեց կնճռոտ վէճեր՝ Սպանիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ։ 1936ին, երբ Մուսոլինի կը մարտնչէր Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ, կարտինալ Փաչէլլի բացէ ի բաց Առաջնորդին կողմը բռնեց հրապարակային բանախօսութեամբ մը։ Ճգնաւորի դէմք ունի, սակաւախօս է եւ երբեք չէ ծխած. բայց օժտուած է դիւանագիտական հմտութեամբ։ Սահուն կերպով կը խօսի գերմաներէն եւ ֆրանսերէն եւ հեղինակն է կարգ մը օրէնսդրական գիրքերու, իտալերէն, լատիներէն եւ գերմաներէն։ Կը կարծուի թէ օծումը պիտի կատարուի Մարտ 12ին։

Նոր Պապին ընտրութիւնը լաւ տպաւորութիւն գործեց մանաւորապէս Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի մէջ։ Վատիկանի արտաքին գործերու վարիչ նշանակուեցաւ կարտինալ Մակլիոնէ, Փարիզի նախկին նուիրակը։

Մարաջախտ Փէթէն դեսպան ազգայնական Սպանիոյ մէջ

Նախարարական խորհուրդը միաձայնութեամբ Պուրկոսի դեսպան նշանակեց մարաջախտ Փէթէնը, որ 83 տարեկան է։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս ընտրութեան։ Վէրտէօնի յաղթականը ուսուցիչն եղած է Զօր. Ֆրանքոյի, 1926ին, Փարիզի զինուորական վարժարանին մէջ։ Այս փափուկ պաշտօնը յանձնելով ծերունի մարաջախտին, Պ. Տալատիէ կ'ուզէ օգտուիլ անոր հեղինակութենէն, ի դերեւ հանելու համար Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ խաղերը։ Բաց ի իր անձնական բարեկամութենէն՝ Զօր. Ֆրանքոյի հետ, մարաջախտ Փէթէն ջերմեռանդ կաթոլիկ է, ինչ որ մեծ արժէք ունի ազգայնական Սպանիոյ համար։

Մարաջախտ Փէթէն 1934ին պատերազմական նախարար էր Տումէրկի դահլիճին մէջ ու թէեւ գործօն կեանքէ քաշուած է երկար ատենէ ի վեր, բայց Պ. Տալատիէ միշտ իր խորհուրդներուն կը դիմէր, տագնապալի պահերու մէջ, ինչպէս անցեալ սեպտեմբերին։

Նախապէս կը խորհուէր սահմանափակել նոր դեսպանին պաշտօնավարութեան շրջանը, նկատի առնելով իր տարիքը, բայց յետոյ աւելորդ համարուեցաւ այդ սահմանափակումը (երեք ամիս)։ Մարաջախտը յօժարութիւն յայտնած է դեսպանութիւնը վարելու այնքան որքան կը պահանջէ երկրին շահը։ Իրեն պիտի ընկերանան վարժ դիւանագէտներ։ Իր անուանումը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց ազգայնական Սպանիոյ մէջ եւ Փարիզի սպանիական դեսպանը սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցաւ իրեն հետ։

*** «Թան» կը գրէ թէ ծերակուտական Լէոն Պէրարի հետ կատարուած բանակցութեանց առեն, Ֆրանսա յանձն առած է Զօր. Ֆրանքոյի վերադարձնել Պանք տը Ֆրանսի մէջ ի պահ դրուած սպանիական ոսկին, Ֆրանսա փոխադրուած բոլոր զէնքերը եւ ռազմամթերքը, արջառը, բոլոր գեղարուեստական գանձերը, նաւերը, կառքերը եւն.։ Միեւնոյն առեն միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, հեզահետէ Սպանիա վերադարձնելու համար փախստականները, քաղաքացի թէ զինուոր։ Այս առթիւ աջակողմեան թերթերը անձկութեամբ կը հարցնեն թէ ի՞նչ պիտի ըլլան անոնք որ վերադառնալ չեն ուզեր — առնուազն 40—50.000 հոգի— իբրեւ քէջական յանցաւորներ, անիշխանականներ եւայլն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՕՁԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ԳԼՈՒԽ»

Խօրագիրը կ'առնեմ թուրքերէն «Վաղըթ»էն, որ ունի նաեւ երկրորդ վերնագիր մը, «Հայ Դաշնակներու անպատշաճութիւնը» (26 փետր.)։

Ի՞նչ է պատահեր։

Սոֆիայի մեծ օրաթերթը, «Սլօվօ», յացառիկ թիւ մը նուիրած է հայ ժողովուրդին, աշխատակցութեամբ հայ եւ պուլկար մտաւորականներու եւ ականաւոր դէմքերու։ (Այսօր հրատարակած ենք պուլկար բարեկամներու մէկ մասին գրութիւնները)։

Սովորական բան մը՝ լրագրական կեանքի մէջ։ Եւ պարզապէս մարդկային արտայայտութիւն մը։

Բայց, կարելի՞ է Թուրքի գլուխ ունենալ եւ ծուռ չմեկնել ամէնէն տարրական բաներն ալ։

Եւ ահա թուրք ու մուր՝ Վաղըթի էջերէն, առնուն ու իրարու իրար խառնելով եւ պղտորելով պուլկարական Լառավարութեան միտքը.

— «Վառնա, Պուրկազ եւ Ֆիլիպէի մէջ բնակող Հայ Դաշնակ կուսակցութեան պատկանողները՝ Սոֆիայի մէջ կուսակցապետ զօր. Գարեգին Նժդեհի գլխաւորութեամբ, Թուրքիոյ եւ կամ Թրքութեան դէմ 12 էջէ բաղկացեալ փրոփականտի յայտարարութիւն մը հրատարակած են։

«Վերջին վար ափիզդիվեր անոնց առաջնութիւններով լեցուն այս յայտարարութեան միջոց եղած են վարչապետ Գէօսէ Իվանոֆի հակառակորդներէն նախորդ վարչապետ Ցանքոֆի ընկերները»։

Թուրք թերթը այնքան շլմորեր է որ, բացառիկ թիւին բովանդակութիւնը տուած ատեն, «Մեծ եւ միացեալ Հայաստանի երեւակայական գաղափար» մըն ալ կը սահեցնէ, Յակոբ Կարօնեանի կը վերագրէ՝ «Հայաստանն կը փրկուի» խորագրով յօդուած մը, Սիամանթօն կը դարձնէ «Պանք Օրտման ոմբաձիգներէն»... Եւ կը շարունակէ.

«Մանօթ է որ Պուլկարիոյ Հայերը, Դաշնակ եւ սոցիալ դեմոկրատ անուններով երկուքի բաժնուած եւ Դաշնակցականներու միացածներ, տարիներէ ի վեր Թրքութեան եւ Թուրքիոյ դէմ կը գործեն, բայց գիտենք նաեւ որ Գէօսէ Իվանոֆի կառավարութիւնը գործի գլուխ գալէ վերջ, բոլոր կուսակցութիւնները, հատուածները եւ ժխտական կազմակերպութիւնները փակեց եւ ցրուեց։

Արդի պուլկար դահլիճին հակառակորդ Ցանքոֆի կուսակիցները, քանի մը թափառաշրջիկ Հայերէ սորվեր ի՞նչ կը սպասեն որ 60 տարիներէ ի վեր Թուրքեւպուլկար յարաբերութիւններու այնքան անկեղծ մէկ պահուն, նման բարբանջանքներ հրատարակելու միջոց եղած են։

Մանաւանդ որ յանուն Թուրք եւ պուլկար ազգերու կենսական շահերու, երկու երկիրները պէտք ունին աւելի մօտենալու եւ բարեկամութիւնը եղբայրութեան վերածելու մասին ջանքեր կը նուիրուին։ Այս միջոցին է որ պալքանեան անամպ եւ վճիտ մթնոլորտը այլայլելու կը ձեռնարկեն։

Վստահ ենք որ Թուրքիոյ մեծ բարեկամ Գէօսէ Իվանով պիտի տայ պէտք եղած դասը, զօր. Գարեգինի շուրջը հաւաքուած 5 — 10 Դաշնակ նախկին արկածախնդիրներուն»։

Երեւի Վաղըթ Ռումէլիի երբեմնի «Իթթիհատ»ը կը նկատէ Պուլկարիան։

Իր չար բախտէն, պուլկար ժողովուրդը արդէն տուած է շառաչուն դաս մը, ամբողջովին սպառելով բացառիկ «Սլօվօ»ն։ (Այդպէս սպառեցաւ նաեւ, Աթէնքի մէջ, «Արմենիք Մուսան», հայ բանաստեղծներու յունարէն ծաղկեփունջը եւ այժմ ձեռնարկուած է Բ. տպագրութեան)։

«Օձերը գործի գլուխ» անցած են նորէն, այո՛։ Բայց ոչ թէ Սոֆիայի կամ Աթէնքի, այլ Թուրքիոյ մէջ, շարունակ թոյն սրսկելու եւ ժողովուրդները իրար ձգելու համար։

ՎԱՀԷ

«ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԷՆ ԼՌԱԿԵԱՑ ՄԻԼԻԱՌԱՏԷՐԸ»

Հատուած մը եւս Փառի – Միտի գրութենէն, որուն առաջին մասը հրատարակեր էինք երէկ.—

Ժողովուրդը չի ճանչնար այս մարդը, որուն ուժը կամ ազդեցութիւնը, պատերազմի ընթացքին եւ պատերազմէն վերջ, հաւասար էր բազմաթիւ պետական մարդոց ուժին,— նոյնիսկ աւելի էր։ Ժողովուրդը չի ճանչնար այս մարդը, որ նստած – ելած է Լօրէնսներու, Պրիաններու, Տէթէրտինկներու, Քալֆըրներու, էմիր Հիւսէյիններու եւ Ֆայսալներու հետ։ Ժողովուրդը չի ճանչնար այս մարդը, որովհետեւ ան չի սիրեր խօսիլ իր մասին, ոչ ալ կ'ուզէ խօսեցնել իր մասին։

Ոմանք կ'ըսեն. «Ֆրանսայի ամէնէն հարուստ մարդն է»։ Ուրիշներ կ'ըսեն. «Աշխարհի ամէնէն հարուստ հինգ մարդոցմէն մէկն է»։ Տեսակէտով մը, հարստութիւնը անհաշուելի տարր մըն է։ Եւ սակայն Իզվոլսկիի – ցարական Ռուսիոյ Փարիզի վերջին դեսպանը եւ Սազանովի — արտաքին նախարար ցարական Ռուսիոյ — մտերմական թղթակցութենէն կը հետեւի, որ, ընդհանուր պատերազմին, իր հարստութիւնը կը գնահատուէր 25 միլիոն սթերլին, — օրուան դրամով՝ 4 միլիառ 450 միլիոն։ Ոչ մէկ պատճառ կայ ենթադրելու թէ այդ հարստութիւնը նուազեցաւ այնուհետեւ։ Ընդհակառակն։

Ըսին թէ իր դիրքը շինած է նախ կօշիկի կապիչ (իրաց) ծախելով Պոլսոյ փողոցներուն մէջ։ Թէ սպասեակ եղած է պանդոկներու մէջ։ Միլիոնատէրներուն համար սովորութիւն է ըսել «ոչինչէն հասած են» իրենց այդ դիրքին։ Բայց այդպէս չէ պարագան Գալուստ Ս. Կիւլպէնկեանի։ Երբ աշխարհ եկաւ, 70 տարի առաջ, իր ծնողքը, որ կը սերէր Հայաստանի թագաւորներէն(?), Փոքր Ասիոյ մէջ տէր էին այն դիրքին, զոր Ռոչիլտ ունէր արեւմտեան Եւրոպայի մէջ։ Օսմ. կայսրութեան գլխաւոր կեդրոններուն մէջ, իր հայրն ու հօրեղբայրը հիմնած էին, 1850էն սկսեալ, սեղանաւորական տուներ, ներածման եւ արտածման գրասենեակներ, դրամատուներ եւ զանազան ձեռնարկներ։

Ըսին թէ ծնած է Լիվըրփուլ, Պոլիս, Էրզրում, Ո՛չ, Կապադովկիացի է, ծնած է Կեսարիոյ մէջ։ Կը պատկանի այն լեռնցիներու ցեղին, զօշաքաղ, յամառ, անյողդողդ, ամրապինդ ինչպէս տապարը, որ Պոլիս գալով՝ գիտցաւ նոր կեանքի անհրաժեշտութեանց պատշաճեցնել իրենց բնատուր կարողութիւնները եւ աշխատելու ընդունակութիւնը։ Այն ուղիով, զոր հայրը գծեր էր, իր ընդունակութիւնները զարգացան եւ կատարելութեան հասան։

(Վերջին մասը յաջորդով)

ԻՐԱՆԻ ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԸ, որ Եգիպտոս կ'երթայ ամուսնանալու համար Թագաւորին քրոջը հետ, արտակարգ ընդունելութեան մը արժանացաւ Պէյրութի մէջ։ Ֆրանսական պատուիրակութիւն մը մինչեւ սահմանագլուխ գացած էր դիմաւորելու համար իշխանը։ Այս առթիւ զինուորական պատիւներ ալ եղան եւ մարզկանք սեղան մը սարքեց։ Գահաժառանգը Աղեքսանդրիա գնաց շքեղ զբօսանաւով մը։

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՏՈՒՆԸ

ԱՆՈՂՈՔ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Քանի մը շաբաթէ ի վեր, Եւրոպայի քաղաքական ամէնէն հրատապ խնդիրը Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան իրական ու իրաւական ճանաչումն էր Ֆրանսայի ու Անգլիոյ կողմէ, որ վերջապէս տեղի ունեցաւ։ Լոնտոնի ու Փարիզի կառավարութիւնները միաժամանակ յայտարարեցին այս ճանաչումը, որուն իբրեւ հետեւանք՝ Հանրապետական Սպանիոյ նախագահը, Մանուէլ Ազանիա հրաժարեցաւ եւ մեկուսացաւ հանրային կեանքէ։

Այսպէսով՝ Սպանիոյ մէջ կացութեան տէրն ու տիրականը մնաց Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութիւնը։

Իրաւ է, տակաւին Մատրիտի եւ Վալենցիոյ մէջ դիմադրողներ կան, տակաւին վարչապետ Նէկրէն ու քանի մը նախարարներ յուսահատ ճիգեր գործ կը դնեն եթէ ոչ պատերազմը շահելու կամ կռուի ճակատը պահպանելու, գէթ նուաստութենէն բան մը փրկելու, բայց իրենց դատը կորսուած է ընդմիշտ եւ չկայ աշխարհի մէջ ոեւէ ուժ, որ կարենայ կացութիւնը շրջել։

Կը մնայ միայն, որ, Սպանիոյ ազգային միութեան շահերուն եւ ապագայ աւելորդ ու անիմաստ արիւնահեղութեանց առաջքը առնելու նախանձախնդրութեամբ, պարտուած կողմը զէնքերը վար դնէ ու հաշտուի անողոք իրականութեան հետ, մանաւանդ որ Ազանիայի հրաժարումով Մատրիտի կառավարութեան օրինականութիւնը խախտուած է այլեւս եւ ան կորսնցուցած է ամէն յենարան, թէ՛ ներսը եւ թէ՛ դուրսը։

Քաթալոնիոյ անկումէն եւ աւելի քան 380,000 փախստականներու Ֆրանսա ապաստանելէն ետք, Զօր. Ֆրանքոյի զինուորական կատարեալ յաղթանակը անվիճելի դարձած էր։

Այս կացութեան առջեւ՝ չէին կրնար անտարբեր մնալ Փարիզի ու Լոնտոնի դահլիճները, որոնք շտապեցին անմիջական բանակցութիւններով ճամբայ հարթել ճանաչումին համար։ Եւ ճանչցան։

Ճանաչումը տեղի ունեցաւ արագ, թէեւ ոչ անպայմանելի կերպով։ Երկու ժողովրդավար մեծ պետութիւններ չէին կրնար առանց իրաւական կամ գաղափարախօսական բիւզանդարանութեանց անձնատուր ըլլալ եւ ուշացնել ճանաչումը։ Անոնք լսեցին իրականութեան անողոք ձայնը եւ շտապեցին բնականոն յարաբերութիւններ հաստատել կառավարութեան մը հետ, որ դեռ երէկ ապստամբ՝ բռնի ուժով տապալած էր երկրին օրինաւոր իշխանութիւնը։

Այս աճապարանքը կարելի է դիւրաւ բացատրել, երբ նկատի առնենք սպանիական ներքին պատերազմին անդրադարձումը Եւրոպայի քաղաքական ընդհանուր կացութեան վրայ, եւ մանաւանդ երբ յիշենք թէ Լոնտոն, ու մանաւանդ Փարիզ կենսական շահեր ունին Սպանիոյ հետ բարի դրացիական յարաբերութիւնները վերահաստատելու մէջ։

Արդէն ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը, որուն հետեւեցան սկիզբէն ի վեր այս երկու ժողովրդավար մեծ պետութիւնները, ուրիշ նպատակ չէր կրնար յանգիլ, եթէ ոչ յաղթական կողմի ճանաչման։ Ճանաչումը ոչ թէ միջամտումն էր ոչ-միջամտութեան ուղեգծին, այլ անոր եզրակացութիւնը։

Անգլիա կը շտապէր ճանչնալ Զօր. Ֆրանքոյի իշխանութիւնը եւ ազդեցութիւն գործ կը դնէր Փարիզի մէջ, որ նոյնը ընէ։ Անգլիա առանձին պահանջներ չունէր Սպանիայէն, ոչ ալ կը մտածէր ճանաչումը պայմանաւորել մասնաւոր ակնկալութիւններով։ Անոր համար պէտք էր խաղաղած, իր հողային ամբողջականութեան նախանձախնդիր իշխանութիւն մը, — ազգայնական թէ ձախակողմեան, տարբերութիւն չըներ — որ տէր կանգնի Իբերեան թերակղզիին, վերջ տայ քաղաքացիական պատերազմին — այսպէսով վերջ տալով միաժամանակ օտար մեծերու մրցակցութեան Սպանիոյ մէջ — եւ չափով մըն ալ յաղթականի ներողամտութիւն ու վեհանձնութիւն ցուցնէ պարտուած կողմին հանդէպ։

Եւ Լոնտոն յաջողեցաւ ձեռք ձգել այս պայմանները, եթէ կարելի է ճանաչումի պայման համարել զանոնք։ Ան բաւ համարեց զօր. Ֆրանքոյի խոստումը, թէ Սպանիոյ անկախութիւնը պիտի պահպանէ, թէ փոխվրէժի քաղաքականութիւն պիտի չվարէ հակառակորդին հանդէպ եւ թէ — ինչ որ ամէնէն կարեւորն է — պիտի հրաւիրէ օտար զինուորական ուժերը մեկնելու երկրէն, երբ կռիւը վերջ գտնէ։

Փարիզ փորձեց քիչ մը աւելին ձեռք ձգել։ Ան ջանաց որ վերոյիշեալ կէտերը ոչ միայն դաշնագրային համաձայնութեան մը ձեւով ընդունուին զօր. Ֆրանքոյի կողմէ, այլեւ Սպանիոյ նոր կառավարութիւնը գրաւոր յանձնառութիւն ստանձնէ, թէ պիտի չմտնէ Հակակոմունիստ Ուխտին մէջ։ Այս կէտը Բուրկոսի ընդդիմութեան հանդիպեցաւ այն պատճառաբանութեամբ, թէ այդպիսի յանձնառութիւն մը այժմէն Սպանիոյ վեհապետական ազատութիւնը կաշկանդելու կը ծառայէ։ Ասիկա չէր նշանակեր, թէ Բուրկոս անպատճառ կը մտնէ կամ մտադիր է մտնելու Պերլին — Հռոմ առանցքին մէջ, բայց Սպանիոյ նոր կառավարութիւնը, իր ճանաչումը վաստկելու համար, տրամադիր չէր իր վեհապետական իրաւունքներուն վրայ ոեւէ կաշկանդում ընդունելու։

Եւ Փարիզ տեղի տուաւ։

Ան կնքեց զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան հետ գրաւոր համաձայնագիր մը, որով կը կանոնաւորէին երկու դրացի երկիրներու երկաթուղիներու, թղթատարական յարաբերութիւնները, փախստականներու վերադարձի, Գանձ որ Ֆրանսայի մէջ պահուած սպանիական ոսկեպահեստի յանձնումի եւայլն խնդիրները։ Եւ ճանչցաւ անոր իշխանութիւնը իր սահմանակից թերակղզիին վրայ։

Այս ճանաչման նախորդող վիճաբանութիւններու ընթացքին՝ Ֆրանսայի խորհրդարանին մէջ վարչապետ Տալատիէ ըրաւ համարձակ յայտարարութիւն մը, որ շատ ուշագրաւ է։ Ան բաւ ի մէջի այլոց.

— «Յունուարի վերջէն ի վեր, 600 քիլոմեթրի վրայ իբրեւ դրացի ունինք զօր. Ֆրանքոն։ Պաշտպանելիք երրորդ ճակատ մը չունենալու համար է, որ կ'առաջարկեմ բարի դրացնութեան յարաբերութիւններ հաստատել իրական կառավարութեան հետ։ Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութեանց ներկայութիւնը Բուրկոսի մէջ աւելի օգտակար քաղաքականութիւն մըն է քան բացակայութիւնը, որ պիտի նշանակէր անշարժութիւն։ Ես համոզուած եմ որ այս տարի, գալիք շաբաթներու կամ ամիսներու ընթացքին, մենք հարկադրուած ենք անցնելու [illegible] հրուանդաններէ։ Խաղաղութիւնը տէրն է պաշտպանողի մեծ աչալրջութեամբ»։

Շատ բացորոշ է։ Ֆրանսա սահմանակից է ազգայնական Սպանիոյ եւ կենսապէս շահագրգռուած է անոր հետ վարել դրացիական բարեկամական յարաբերութիւններ։ Հետեւաբա՞ր։ Ան չի կրնար բացակայիլ Բուրկոսէն։ Ճանաչումը անյետաձգելի է ու հարկադրական։

Նոյնը մասնաւորապէս Անգլիոյ համար՝ որ Ճիպրալթարը ունի, ինչպէս նաեւ, որ էականն է, սպանական կնճիռը հարթելու փակելու եւ Եւրոպայի խաղաղեցման նոր ազդակ մը աւելցնելու մտահոգութիւնը։

Այս վերջին շարժառիթը ոչ միայն անկարեւոր չէ, այլ թերեւս հիմնականն է Փարիզ — Լոնտոն առանցքին համար։ Ան կը վախնայ — եւ իրաւունք պատճառներ ունի ատոր համար — որ Իտալիա շուտով հրապարակ իջնէ իր պահանջներով Ֆրանսայէն։ Գերմանիա արդէն պաշտօնապէս դրած է իր գաղթային պահանջները։ Ճափոն Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ ամէն օր նոր անակնկալներու առջեւ կը դնէ ժողովրդավար երկիրները. վերջերս ան գրաւեց Հայնան կղզին, որ լուրջ սպառնալիք մը կը կազմէ Ֆրանսական Հնդկաչինին, ամերիկեան Փիլիպեան կղզիներուն կամ անգլիական Հոնկքոնկին։

Այս բոլորը ոչ թէ Միւնիխի ոգին ընդարձակելու կամ զարգացնելու նշաններ են, այլ, ընդհակառակն, աշխարհը նոր Սեպտեմբերներու առջեւ դնելու։ Ցաւնալի նշաններ կան ամենուրեք։ Դժգոհները տակաւին դժգոհ են ու կը շարունակեն պահանջել։ Իսկ գոհացածները, ժողովրդավար մեծերը, որոնք լիացած յագեցած են հողերով ու գաղթավայրերով, տրամադիր չեն տեղի տալու, նոր Միւնիխներով անձնատուր ըլլալու։

Եւ ոչ միայն կը զինուին անոնք արտակարգ թափով ու խելայեղ, ցնորական հեւքով, այլ օրէ օր կը կնճռոտեն իրենց դէմքերը եւ սպառնալից կամ առնուազն անզիջող կը դառնան։

Ատոր համար է, որ Տալատիէ կը շեշտէ, թէ ժողովրդավար ջոջերը շուտով «պիտի հարկադրուին անցնիլ [illegible] խորխորատներէ»։

Նոր Սեպտեմբերներու վտանգը աւելի քան իրական է ու կենդանի Եւրոպայի մէջ։

Այս նախատեսութեամբ ալ, Լոնտոն ու Փարիզ կը փութան լեզու գտնել Սպանիոյ իրական իշխանութեան հետ, կը բաղձան եթէ ոչ ռազմական, գոնէ քաղաքական ճակատ մը պակաս ունենալ իրենց կողքին։ Որովհետեւ ճանաչում մերժելը ոչ միայն իրատեսութեան դէմ մեղանչել պիտի ըլլար, այլ յայտնապէս մղել զօր. Ֆրանքոն, որ ամբողջապէս իյնայ ամբողջատիրական պետութեանց գիրկը եւ Պերլին—Հռոմ առանցքը վերածէ Պերլին — Հռոմ — Բուրկոս առանցքի։

Լոնտոն ու Փարիզ ճանաչումի յայտարարութեամբ ատոր առաջքն է որ կը փորձեն առնել։

Ճշմարիտ է, զօր. Ֆրանքօ շատ սերտօրէն կապուած է Պերլինի, բայց մանաւանդ Հռոմի, որուն անուրանալի աջակցութեամբ հասաւ այս օրուան։ Ան պարտական է Առանցքին։ Բայց ասիկա չի նշանակեր թէ գիտակից է անոր, մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի դիրք բռնելու Անգլիոյ ու Ֆրանսայի դէմ, որոնք Մատրիտի Հանրապետականները չեն վերջապէս, որոնց դէմ զէնք վերցնելը այնքան ալ դիւրին ըլլար։

Եւ զօր. Ֆրանքոյի Սպանիան ոեւէ շահ ալ չունի ճակատ պարզելու ժողովրդավար պետութեանց դէմ. ընդհակառակն, շահեր ունի անոնց հետ բարեկամութիւն հաստատելու մէջ։ Երկիրը աւերուած ու հիւծած է. կը կարօտի վերաշինութեան. կիրքերն ու թշնամական տրամադրութիւնները տակաւին եռուն են. ժամանակ պէտք է հանդարտեցնելու, վէրքերը սպիացնելու եւ սպանիական ժողովուրդի ազգային միութիւնը [illegible]։ Ասոնք էական հարցեր են Սպանիոյ համար, եւ կը մղեն զայն վարելու խելօք, շրջահայեաց, ինքնամփոփ ու շինարար քաղաքականութիւն մը թէ՛ երկրէն ներս ու թէ՛ երկրէն դուրս։

Բուրկոս շահած է յաղթանակը։

Բայց ասկէ տուժած չեն «Ջոջերու» շահերը։ Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան ճանաչումը ժողովրդավար պետութեանց պարտութիւնը չէ։

Ա. ԿԵՍԱՐ

ԱԿԱՆԱՒՈՐ ՊՈՒԼՂԱՐՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԵՒ ԱՆՈՐ ԴԱՏԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. — Ինչպէս գրած էինք, Սոֆիայի «Սլօվօ» մեծ օրաթերթը Փետրուար 18ին բացառիկ թիւ մը նուիրած էր հայ ժողովուրդին, բազմաթիւ յօդուածներով եւ պատկերներով։ Այդ համարէն կը քաղենք հետեւեալ գրութիւնները. —

Սոֆիայի մետրապոլիտ Սթէֆան արք. կը գրէ (առաջին էջ, առաջին սիւնակ).

— «Միատեսակ ճակատագիրը իրարու կը մօտեցնէ եւ կը կապէ մարդիկն ու ժողովուրդները։ Հոգեբանական այդ օրէնքի զօրութեամբ Պուլկարներն ու Հայերը շատոնց իրարու մօտ կը զգան իրենք զիրենք, որովհետեւ անոնց հայրենիքները դարերով միեւնոյն ճակատագրին ենթակայ եղած են եւ խմած են միեւնոյն դառն բաժակէն։ Պուլկարիոյ ժողովուրդը ազատութեան ուրախալի օրը, որով դարերու գերութեան մոխիրներու տակէն ծնաւ եւ կառուցանեց անոր նոր պատմութիւնը։ Հայաստանը շարունակեց խմել տրտմութեան դառն բաժակը։ Սակայն, հակառակ ատոր, անոր զաւակները չդադրեցան մեծ անձնազոհութիւններով ձգտիլ իրենց ազատութեան եւ պաշտպանել իրենց իրաւունքները։ Մենք, որ գիտենք այդ ձգտումին սրբազան արժէքը եւ ունինք զոհերու հարուստ պատմութիւն մը անոր իրագործման համար, հայ ժողովուրդի հանդէպ իրական անկեղծ համակրանք մը կը սնուցանենք, ջերմօրէն ցանկալով տեսնել իրենց քաջութիւնը յաջողութեամբ պսակուած։

Բազմաչարչար հայ ժողովուրդի պատմութիւնը մէկ կողմէն կշտամբանք մըն է մարդասէր Եւրոպային եւ ամօթ մը 20րդ դարուն, իսկ միւս կողմէ այդ պատմութիւնը ապացոյց մըն է, որ ան չի շիջիր, ինչպէս նաեւ պիտի չշիջցնէ ազգային գիտակցութիւնը եւ ազատութեան սրբազան հուրը։

Հայ ժողովուրդը ի վերջոյ արժանի է տեսնել իր հայրենիքը ազատագրուած ու միացեալ, անոր մէջ յարութիւն առնելու համար իր անցեալ մեծութիւնը եւ կառուցանելու իր լուսաւոր ապագան։

Պուլկարիոյ Հայերը, օգտուելով մեր անոնց հանդէպ ունեցած բնական համակրանքէն, արդիւնք մեր ճակատագիրներու նմանութեան, կասկած չկայ, որ իրենք զիրենք կը զգան իբրեւ իրենց հայրենիքին մէջ։ Այդ զգացումը մասնաւորապէս շեշտուեցաւ պատերազմներու միջոցին եւ յայտնուեցաւ քաղաքացիական քաջութեամբ, իբրեւ հաւատարիմ եւ անձնուէր որդիներ իրենց երկրորդ հայրենիքին։

Վստահ որ Պուլկարիա ընդունուած եւ տեղաւորուած Հայերը երբեք պիտի չմոռնան մեր հիւրընկալութեան բարոյական դրդապատճառը, ջերմապէս կը մաղթենք տեսնել իրենց Հայրենիքը ազատուած եւ հոն վերադարձին իրենց հետ տանին բոլոր այն ըզգացումները, մտքերն ու գործերը, որ հիմն ու միջոցները եղան իրենց ապրումներուն համբերատար եւ աշխատասէր Պուլկարիոյ երկնքին տակ եւ հաստատեն անքակտելի դաշնակցութիւն մը երկու երկիրներու՝ Պուլկարիոյ եւ Հայաստանի միջեւ»։

Հաղորդակցութեան նախարար Պ. Վլատիմիր Ավրամով.

— «Պատմութիւնը կը ճանչնայ շատ մը ժողովուրդներ, որոնց ճակատագիրը եղած է ծանր եւ տաժանելի։ Սակայն քիչ են Հայի նման ժողովուրդներ, որ հակառակ բազմաթիւ երկիրներու մէջ տարտղնուած մնալու հարկադրանքին, ցարդ պահած են իրենց հոգեւոր միութիւնը։

Պուլկարիոյ Հայերը կը ճանչցուին իբրեւ աշխատասէր բանուորներ, յառաջադէմ քաղաքացիներ, եւ խնայողներ, ու անոնց ներկայացուցիչները մեր մշակութային, հանրային եւ տնտեսական կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ [illegible] կը վայելեն։

Անոնց յատկապէս այդ յատկութիւնները երաշխիք մըն են իրենց յառաջդիմութեան, որ անտարակոյս պիտի [illegible] իրենց [illegible]»։

Նախկին վարչապետ Պ. Նիկոլա Մուշանով.

— «Բազմաչարչար ժողովուրդ մը, որու հալածական զաւակները [illegible] հիւրընկալութիւն գտան մեր Հայրենիքին մէջ։

Այդպէս եղաւ 1895 թուին, հայկական ջարդերու առթիւ, ինչպէս նաեւ Պալքանեան պատերազմէն վերջ։

Ինչպէս անցեալին մէջ, նոյնպէս ներկայիս, մեզ մօտ կան շատ Հայեր որոնք միշտ եղած են ամէնէն պատուաւոր քաղաքացիներ եւ ամէնէն հաւատարիմ պուլկարահպատակներ։

Մեզ մօտ ապրող Հայերուն կը [illegible] եւս պահել իրենց ազգային զգացումը եւ միշտ հաւատալ ճշմարտութեան յաղթանակին»։

Նախկին նախարար Պ. Սթոյան Քոսթուրքով.

— «Հայերը տառապած ժողովուրդ են։ Այդ տեսակէտէն անոնք [illegible] են Պուլկարներուն։

Դարերով ապրելով Թուրքերու իշխանութեան տակ, անոնք իրենց աշխատանքով եւ շնորհներով [illegible] տեղ գրաւեցին Թրքական կայսրութեան մէջ իբրեւ դրամատէրեր, առեւտրականներ, արհեստաւորներ եւայլն։ Անոնք Թուրքիոյ տուին ամէնէն ակնառու նախարարները, ինչպէս օրինակ Նորատունկեան։

Հայերը ընդունակ, երաժշտասէր, աշխատասէր եւ պարկեշտ ժողովուրդ են։

Իբրեւ պուլկար պետութեան քաղաքացիներ, Հայերը խաղաղ են եւ [illegible]։

Հետաքրքրական եւ ուշագրաւ է, [illegible] ցարդ տեսնուած չէ հայ գինով կամ մուրացկան մը։

[illegible] մէջ Հայերու կողմէ հաստատուած [illegible] ամենամեծ բանտապետ [illegible], կը վկայէ թէ Հայերը օժտուած են մարդկային ամէնէն [illegible] առաքինութեամբ՝ երախտագիտութեամբ։

Հայերը, իբրեւ ժողովուրդ, արժանի են բարի եւ պարկեշտ մարդոց համակրանքին»։

Նախկին նախարար Պ. Պոեան Սմիլով.

— «Միւնխենի համաձայնութենէն յետոյ, ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը նշանաբան մըն է, որուն յառած են բոլոր ճնշուած ժողովուրդներու հայեացքները։ Ուրախ պիտի ըլլայի, եթէ հայ ժողովուրդն ալ բոլոր միւս ճնշուած ժողովուրդներուն նման, իր ճակատագիրը կարգաւորէր իր փափաքներուն համաձայն, իր ամբողջութեան կամ մէկ մասին մէջ»։

Նախկին վարչապետ փրոֆ. Ալեքսանդր Ցանքով.

— «Ես կը համակրիմ բոլոր անոնց, որ կը պայքարին իրենց ազատութեան եւ անկախութեան համար»։

Նախկին նախարար եւ Ազգ. խորհրդարանի պատգամաւոր Պ. Գր. Վասիլեւ.

— «Իբրեւ ուսանող Ժընեւի մէջ, 1905 — 1906 թուականներուն առաջին անգամ Հայերու հետ յարաբերութեան մէջ մտայ։ Ատոնք «Դրօշակ»ի խմբագիրները եւ «Դաշնակցութիւն» հայ յեղափոխական կազմակերպութեան ղեկավարներն էին։ Առաջիններն էին Սարգիս (Մինասեան) եւ Մալումեան։ Բոցավառ հայրենասէրներ, անոնք կը պայքարէին իրենց ժողովուրդի ազատութեան համար։

Սարգիս մեկնեցաւ Ամերիկա, Մալումեան մնաց Ժընեւ։ Երկու տարի վերջ, երիտասարդ Թուրքերու յեղաշրջումէն յետոյ, ես Մալումեանը գտայ Պոլսոյ մէջ։ Համաձայն իմ լիազօրութեան, բանակցեցանք Թուրքերու — Թուրք ժողովուրդներու դաշնակցութիւն մը կազմելու հարցին շուրջ, որ տեղի պիտի ունենար երիտասարդ Թուրքերու համաձայնու-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Իշխանն ընկերացել է նրան, շարունակեց մայրդ, եւ ահա թէ ինչ է պատմում. — Այնտեղ էր, ասում է, Արքայի նախկին սիրելին, Ցլիկ-Ամրամի կինը։ Սա ինքը դիմաւորեց թագաւորին ամրոցի դռների մօտ։ Այնպէս գեղեցկացել եւ հրապուրիչ էր դարձել, որ անկարելի էր տեսնել նրան եւ չհիանալ։ Երբ առաջին անգամ հանդիպեց թագաւորին, ես տեսայ թէ ինչպէ՞ս նա այլափոխուեցաւ եւ շառագունեց։ Նայողները կը կարծէին թէ՝ ամաչելուց, կամ թագաւորի ներկայութիւնից ճնշուեցաւ. բայց ինձ յայտնի էր պատճառը։ Իմ փորձուած աչքերից, ասաց հայրդ, չթաքնուեցաւ նոյնիսկ թագաւորի յուզմունքը։ Ամրամի կինն այդ վայրկեանին այնքան հրապուրիչ էր, որ ես չէի զարմանայ, եթէ թագաւորը դըր-կախառնուէր նրա հետ։ Ես պարզ տեսայ, որ նախկին սիրոյ կայծերը ցոլացին երկուսի աչքերումն էլ եւ նրանց խորհրդաւոր հայեացքները հասարակ աչքերի համար աննշմարելի մտքեր հաղորդեցին միմեանց... ։ Բայց թագաւորը կարողացաւ զսպել իրան. նա այնուհետեւ այլեւս իշխանուհուն չէր նայում եւ երեւի Ցլիկ-Ամրամը նեղանում էր, որ իւր կինը թագաւորի ուշադրութիւնը չէր գրաւում։

«Սակայն շուտով իմ կասկածները մարմին առան։ Թագաւորը, որ մտադիր էր Ուտիքի վերակացութիւնը յանձնել իմ որդուն՝ Գրիգորին, յանկարծ միտք յղացաւ այդ իշխանութիւնը տալ Ցլիկ-Ամրամին։ Ես չհասկացայ նրա այդ դիտաւորութեանը, որովհետեւ պարզ տեսայ, որ գեղեցիկ իշխանուհու մի լուռ հայեացքը աւելի շատ բան պիտի ասէր եւ աւելի շուտ համոզէր նրան, քան իմ ճարտարախօսութիւնը։ Հետեւեալ առաւօտը թագաւորն ստորագրեց «Ուտիքի իշխանութիւնը» Ամրամին յանձնող հրամանը։ Իշխանուհին անձամբ եկաւ Արքային իւր շնորհակալութիւնը յայտնելու՝ զրահաւորուած իւր բոլոր գեղով եւ կանացի գրաւչութեամբ։ Ինչ վերաբերում է Ցլիկ-Ամրամին՝ ուրախութիւնից քիչ էր մնում թագաւորի ձեռքերը համբուրէր։

«Նոյն աւուր երեկոյեան ես յիշեցի թագաւորին Թագուհուն արած իւր խոստումը՝ Երազգաւորս դառնալու մասին եւ զարմացայ, որ նա յայտնեց, թէ՝ ցանկութիւն ունի երկու օր եւս Տաւուշ մնալու, որպէսզի կարգադրութիւններ անէ Ուտիքի մասին եւ կարեւոր հրահանգներ տայ Ցլիկ-Ամրամին։

«Ես այլեւս չէի կարող մնալ այնտեղ, ասում է իշխանը, եւ հանդիսատես լինել՝ թէ նախկին սիրահարները ի՛նչպէս են նորոգում իրանց բարեկամութիւնը. ուստի վեր կացայ եւ եկայ այստեղ, որովհետեւ Երազգաւորս գնալու այլեւս սիրտ չէր մնում. ի՛նչ երեսով երեւայի ես իմ աղջկանս, Սահականոյշին եւ ի՞նչպէս արդարացնէի թագաւորի Տաւուշ մերդում ուշանալը»։

— Երկու օրից յետոյ մեծ իշխանը կանչեց ինձ եւ ասաց — «Սեդա, իմ դուստրը եւ քո Սահականոյշը միայնակ է. այսուհետեւ նա աւելի կարօտ է քո խնամքին. պատրաստուիր վաղը եւեթ ճանապարհուել Շիրակ»։ Ես ուրախութեամբ համաձայնուեցայ, որովհետեւ ոչ մի պաշտօն չէր կարող ինձ համար աւելի սիրելի լինել, քան իմ Թագուհուն ծառայելը։

«Իշխանն արդէն իմացել է որ մայրդ պատմել է ինձ ամէն բան։ Ուստի ճանապարհելուս ժամին կանչեց ինձ իշխանուհու մօտ եւ ասաց. «Սեդա, դու արդէն գիտես թէ ի՞նչ վտանգ է սպառնում իմ դստեր ընտանեկան երջանկութեանը. նա դեռ երիտասարդ է եւ կարող է իւր վարմունքով շատացնել վերահաս վտանգը։ Գնա՛ եւ հսկիր նրա ամէն մի քայլին։ Դու փորձուած եւ կեանքը ճանաչող կին ես։ Աշխատի՛ր, որ քո Թագուհին զինուած լինի միշտ կնոջ ամենաուժեղ հրապոյրներով, որ նրա ամէն մի քայլը, խօսքը, հայեացքը սէր զարթեցնէ իւր ամուսնու մէջ եւ մոռացնել տայ նրան Ամրամի կնոջ հրապոյրները, նրա դիւթող ու կախարդող աչքերը... Ճշմարիտ է. արհեստական միջոցներով դժուար է սէր զարթեցնել, բայց նոյն այդ միջոցներով կարելի է հանգցնել հին սիրոյ կայծերը կամ արգիլել նրա բոցավառուելը նորից։ Գաղտնի չէ պահւում ամուսնու սէրը. եւ ամուսնացեալները չպէտք է երբեք բարձի թողի անեն միմեանց սիրելի լինելու եւ շարունակ միմեանց հրապուրելու միջոցները։ Ամուսնական կեանքի ընթացքում հարկաւոր է շարունակել նոյն մրցութիւնը, որով որ մարդ ձեռք է բերել իւր սիրած անձին. եւ պէտք է շարունակել այդ աւելի եռանդով, որովհետեւ, բնութիւնը մարդուն ստեղծել է այնպէս, որ ցանկալի նպատակին հասնելուց յետոյ, դադարում է այլեւս նոյն [illegible] գրաւուելուց եռանդուելուց։ Եւ ահա հէնց այս ժամանակն է որ փորձութիւնը վրայ է հասնում։ Քո Թագուհին այս բաները չգիտէ եւ երանի թէ՝ երբեք էլ չփորձէ... Նա, արդարեւ, սիրում է անկեղծօրէն. եւ հէնց այդ պատճառով էլ մեծ հաւատ ունի թագաւորի վրայ։ Բայց ով որ անկեղծութեամբ է սիրում, նա էլ հեշտութեամբ այնպիսի սխալ քայլեր է անում, որոնք հեռացնում են իրանից իւր սիրած անձին, մանաւանդ եթէ վերջինի մէջ բուռն չէ փոխադարձ սէրը, կամ պատրաստ կայ մի հակառակորդ, որ կարող է հրապուրել նրան։ Շատ անգամ մի անզգոյշ խօսք, մի անվայել ծիծաղ, մի կոպիտ շարժում, նոյնիսկ հագուստի մի տգեղութիւն բաւական է լինում որ, ձեզ սիրող սրտի մէջ կաթեցնէ զզուանքի թոյնը. առաջին կաթիլին հետեւում է երկրորդը, երրորդը, եւ այնուհետեւ այլեւս հեռացող սիրան անհնար է լինում գրաւել։

«Այս բոլորը գիտես դու, Սեդա. գնա եւ պատրաստիր քո Սահականոյշը հնարաւոր վտանգներից։ Թագաւորի սիրտը առաւած է արդէն. այդ ես հաստատ տեսայ. աշխատիր որ իմ դուստրը վերջին հարուածը չտայ... Իսկ ես իմ կողմից հնարներ կը մտածեմ սպառնացող վտանգի առաջն առնելու...»։

(Շար.)

Ի ՊԷՏՍ ՀԱՒԴ ՅՇԵԼՈՑ

Լիբիի Արագ.— Եղիշէ գրեթէ Տիկնայք ?ով կը փակէ հերոսապատ... Հայոց աշխարհին զօրու... մը հրամանատարին մահէն, ... մեծամեծ դէմքերէն ... եւ անհետանալէն կամ ... վերջ, ընդհանուր ... մը կ'արձակէ երկրին վիճա... ... վրայ, եւ ամայութիւնը ողբալով ..., քաղաքական յաղթանակին ... ի վեր կը հանէ, եւ ընդ... ... անձնուրացութեան մը ակզբնա... ...ութիւնը կ'աւետէ :

Եւ երբ, յանկարծ, այն տպաւո... ...թեան տակ կը գտնուիս, թէ աճա ... է ի կատարած, ամբաժից ժխոր ... կը տարածուի վերջաբանին վրայ ... Տիկնայք փափկասունք Հայոց ... :

...ական է, չէ՞, գիտնալ, թէ ամբողջ ... ծանօթ սասանութեան մէջէն — ... ի՞նչ կ'ըլլայ տիկնութիւնը — նա... ...արաններուն, ապաններուն, ազնուա... ... կիները: Եւ, այսպէս, Ե... ... այդ անմահ գլուխը մեր հին ... պատմութեան մէջ, մանրա... ...թիւններու տեսակէտով, կը ... մեր ոչ սակաւ քաջ... ...թիւններուն մէկ գոհարն ալ, ... կնոջ հոգւոյն յարումը, փարա... ազգային դատին, անոր մասնակ... ... Ազգին ուրախ եւ տխուր ... Բայց ուշադրութեամբ ... Մանաւանդ դուք, Ոսկի ... եւ Ղեւոնդ, ժառան... Ոսկեանց, Սուքիասեանց ..., ազատալարը Հայկա... ազգային — եկեղեցական անշէջ ... Աճա սառնց վրայ աւելցած

...թեամբ, ամրապնդելու սահմանա... ...կան կարգուսարքը երկրին մէջ եւ ... արդարութիւն մը տալու բոլոր ... պարտաւորութիւններուն :

Շատ լաւ սկսանք, բայց բաղձալի ... ձեռք չձգուեցաւ :

Անդրանիկ կը դիտէր նոր ժամա... ..., բայց վստահութիւն չունէր ... նախաձեռնութեան հանդէպ :

Վարանդեան կը գրէր իր գրքերը, ... ամէնքը համակուած էին ... թեամբ :

Ցեռոյ անցաւ Ահարոնեան, Հայկական համբաղեկութեան նախագահը : ... փոխուեցան հիասթափու... թեան :

Հայ ժողովուրդը տեսաւ ... Հիասթափութիւններ իրա... կը յաջորդէին :

Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը կը ... աղէտներով եւ դժբախտու... թեամբ :

Հայ ժողովուրդի հաւատարիմ բա... եւ անոր տառապանքի ամէնէն ... պատմագիրը կը մնայ Եղիշէ, ... երբ Հայերու մասին հանճա... ... գործ մըն է :

Բայց Հայերը յուսահատիլ չեն գի... Ասիկա անոնց ամէնէն մեծ ...կութիւնն է: Հակառակ ամէն բա... անոնք կը յուսան, եւ հակառակ ... բոլոր յեղյեղումներուն, ա... պիտի պայքարին :

Անոնք տակաւին նոր զոհեր պիտի ... ազատութեան համար, զոր պի... ... օր մը :

Այն ատեն անոնք պիտի համոզուին ... ժողովուրդ մը իր ամբողջ սրտով ... իրենց :

Ասիկա պուլկարն է » :

Ուրիշ վկայութիւններ՝ յաջորդով :

Հայ կնոջական ճշմարիտ տիպարը, Ե. Դարու Տիկինները, որոնք, պարհա... վարար մեծապէս օժանդակեցին նաեւ գրական մշակոյթին, Սահակի եւ Մեսրոպի ներշնչումներէն արթնցած:

Հայոց աշխարհին փափկասուն տիկինները, որոնք իրենց համար մասնաւոր դեսպակներ եւ գահաւորակներ ունէին, հիմա, իրենց հայրենիքին ողորմուկ վիճակին մէջ, գիշեր ցերեկ հետի ու բոպիկ աղօթատուններ կը վազեն խնդրելով, ուխտեր խոստանալով որպէսզի Աստուած համբերութիւն տայ իրենց, որ կարենան համբերել այդ նեղութեան :

Տիկնայք փափկասունք Հայոց աշխարհին, որ գրգեալք եւ գգուեալք էին յիւրաքանչիւր բաստեռունս եւ ի փախուորակս, հանապազ բոկ եւ հետի երթային ի տունս աղօթից, ան... ձանձրոյթ խնդրեալ ուխտիւք զի համբերել կարասցեն մեծի նեղութեանն :

Անոնք որ մանուկ հասակէ սկսեալ կը սնանէին զուարակներու ուղեղներով եւ ժառզչուկ երէներով, հիմա վայրենիներու պէս խոտ կ'ուտէին առանց սակայն տրտնջալու, եւ չէին յիշեր բնաւ իրենց սովորական փափկութիւնը :

Որ ի մանկութենէ իւրեանց սնեալ էին ուղղովք զուարակաց եւ ամենովք երէոց (ամիճ կամ ամիկ — մէկ տարուան ձագ), խոտաբուտ (խոտակեր) կենօք իբրեւ զվայրենիս բնդուէին զհերակուրն մեծաւ խնդութեամբ, եւ ոչ յիշէին զամենեւին զսովորական փափկութիւնն :

Անոնց մարմիններուն մորթերը սեւցան, որովհետեւ ցերեկները արեւէն կ'այրէին եւ գիշերները գետնի վրայ կը պառկէին :

Սեւացեալ նորկան մորթ մարմնոյ նոցա, վասնզի ցերեկ արեւակէզ էին եւ զամենայն գիշերն գետնադիրք:

Սաղմոսք էին մշտնջենաւոր մրմունջ ի բերանս նոցա, եւ մխիթարութիւնք կատարեալք՝ ընթերցուածք մարգարէից: (Որպէսզի ազգային իրենց ցանկութեան յաղթողը վայելեն, գոնէ ընթերցանութեամբ, ոչ թէ բուհեր ական զզուելի եւ կախարդասար փորձերով, որոնց հիմա, աւաղ, անձնատուր եղած են մեր մէջէն շատեր — կիներ):

Խումբեր կազմեցին առանձինն կամ երկուական հոգիով, որպէսզի շարունակ իրարու մօտ գան, զիրար քաջալերեն, որ կարենան թեթեւ այս կերպով տանիլ ու չմոռնալ, մինչեւ գայ հասնի ցանկալի խաղաղութիւնը, եւ տեսնեն իրենց դարձեալ հաստատուած իրենց տուներն ու տեղերը :

Միաբանեցին երկու երկու՝ իբրեւ ամոլք հաւանք եւ հաւասարք՝ ուղիղ տանելով զակօսն արքայութեան, զի առանց վրիպելոյ հասցեն ի նաւահանգիստն խաղաղութեան :

Մոռացան զկանացի տկարութիւն, եւ եղեն արուք առաքինիք (քաջ՝ էրիկ մարդոց պէս) ի հոգեւոր պատերազմի: Մարտ եդեալ կռուեցան ընդ մեղսն կարեւորս, հատին կտրեցին եւ ընկեցին զմահաբեր արմատս նոցա :

(Ով պատուական տիկիններ, հինգերորդ դարու Հայ մայրեր, քոյրեր, հարսեր, օրիորդներ: Անոնցմէ շատերը տակաւին մանկամարդ, գեղանի, քաղցրիկ պայծառութեամբ բացառիկ մարմիններու, ծաղիկ աչքերու, եւ, հետեւաբար, նշանակ հետաքրքրութեան, նոյնիսկ բնութիւնն ալ իրենց թշնամի: Բայց արիացան, ոչ մէկը կրցաւ, համարձակեցաւ իրենց թեւերն դպչիլ, որովհետեւ իրենք ալ իրենց ներքինը կը զգային, յիշատակով հաւատարմութեան իրենց մեռած, նահատակուած կամ բանտարկուած ամուսիններուն :

Միամտութեամբ յաղթեցին խորամանկութեան, եւ սուրբ սիրով լուացին զկապուտակ ներկուածս նախանձուն: (Իրարու դէմ նախանձ, ատելութիւն ինչ է, չէին գիտեր: « Ես կ'եղեցիկ եմ, դուն տգեղ » — ասանկ ապէգ ժամանցներ տեղ չունէին այդ փափկասուն տիկիններուն մէջ):

Այրիք որ ի նոսա էին՝ եղեն վերստին հարսունք առաքինութեան, կամօք կապեցին զմարմնաւոր ցանկութիւնս, եւ եղեն կցորդ չարչարանաց սուրբ կապելոցն, եւ ի հեռաստանէ եղեն վարդապետք մխիթարիչք բանտարկելոցն: (Գիշեր ցերեկ այնքան կը զբաղէին իրենց ամուսիններով, որոնք հեռուն պարսկական բանտերու մէջ կը հեծէին, որ ո եւ է բղջախոհ կամ յայրատ շուայտ կիրք չէր բանկեր անոնց մէջ):

Մատամբք իւրեանց վաստակեցին եւ կերակրեցան: Անարիւն ճիրանց նմանեցին որ երգոյն քաղցրութեամբ առանց կերակրանաց կեան, և կենդանի են միայն զօդն ծծելով, զանմարմնոցն բերեն զնմանութիւն :

Ձուաց յուզումով եւ անպատսաժ նրացումով կարդացէք սա հետեւորդ տողերը.—

Բազում ձմերանց հոլեցան առանց տնիք, եւ սա գարուն եւ եկին նորեկ ծծեռունք, տեսին եւ խնդացին կենցաղասէր մարդիկ, եւ նոքա (տիկնայք) ոչ երբեք կարացին տեսանել ցանկալիսն իւրեանց: Տաղիկք գարնանայինք յիշատակեցին զպսակասէր (հաւատարիմ) ամուսինս նոցա, եւ աչք իւրեանց կարօտեալ տեսանել զցանկալի գեղ երեսաց նոցա: (Ի՞նչ հարկ կայ նոր գրականին նշդրակով ի դպրոցն Մեծարենցեանայ լանջբը)

Բնագրօք յիշատակեցան նոքա (Հին գեղեցիկ տնական արձանագրու — թիւնները — բնագիրք — մէջէնեղ կը հանէին, կը կարդային, որպէսզի, գոնէ, այդ կերպով տեսած ըլլան իրենց ամուսինները):

Ոչ եւս սովորեցին հարցանել զեկեալ ոք ի հեռաստանէ, եթէ երբ լինիցի մեզ տեսանել զսիրելիսն մեր, այլ այն էին խնդք աղօթից նոցա առ Աստուած, եթէ որպէս սկսանն՝ քաջութեամբ ի նմին կատարեսցին լի հիկնաւոր սիրովն: (Առաջները Պարսկաստանէն եկողներու կը հարցնէին, թէ արդեօք յոյս մը կա՞յ որ իրենց ամուսինները պիտի ազատուին գան: Բայց վերջերը այդ սովորութիւնն ալ մէկ կողմ դրին: Հասկցան թէ թշնամին միտքը դրած է ուրացող ընել զանոնք իրենց հաւատքէն: Ուստի կը փափաքէին որ բանտին մէջ մեռնին անոնք, իրենց սկսած գործը կատարեալ ընելու համար, քանի որ հաւատուրացութիւնը համազօր է ազգուրացութեան, մանաւանդ այն ժամանակները: Չէ՞ որ Ցաղկերտի նպատակն էր նախ հաւատքէն դրժել տալ, յետոյ ցեղէն):

Ի՜ սողայ, Հայոց աշխարհին այդ փափկասուն տիկիններուն յիշատակով զօրացած, ուշադիր եղէք գոնէ պահպանելու ձեր ցեղը, եւ ցանկցէք սերմի պէս ձեր չուրջը այն գաղափարը, թէ արտասահմանեան այս վաւախտարակ տարագրութեան մէջ, կամայ թէ ակամայ ցեղային ուրա — ցումի ախտէն նախ կը բռնուին կիներ, իբրեւ տկարագոյն տարրաժամներ եւ սերմնցու ստարածին զաւակներու :

Սիրելի Արագ, սա՛ մեր դասարաններ պլուխէն մինչեւ միւս ծայրը ողնասացող աչքերուն կայծը քեզի ալ չի՞ խօսիր մէթէ, կենդանի պատկեր մը չէ՞ այս երեւոյթը մեր յոյսերուն : Բայց ո՞ւր են մեր աղջիկները ...

Երբ կենդանի նահատակները տեսանք — Վարդան եւ Տիկնայք — տեսնենք նաեւ մէջէն դարերու մէջ ուրացողներու տխրահռչակ իշխանին՝ Վասակին վախճանը, մինչ Եղիշէին լոյսով ...

ՏԱՐԱԶ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սուրիոյ ազգայնական խմբակցութիւնը (Պօք) հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակեց, օրուան կացութեան առթիւ.

— « Դաշինքի հրաժարման վրայ, Պլոքի ժողովը գումարուեցաւ եւ քննեց ներկայ քաղաքական կացութիւնը այն դէպքերու լոյսին տակ, որոնք տեղի ունեցան, 1936ի դաշնագրով ընտանեկան յանձնառութիւններէն Ֆրանսայի հրաժարումին հետեւանքով: Անկէ զատ, Ֆրանսա քանի մը անգամ փորձեց չճանչնալ 1936ի դաշնագրին մէջ յիշատակուած եւ երեսփոխանական ժողովին կողմէ միաձայնութեամբ վաւերացուած ժողովրդական արդար իրաւունքները: Նոյնպէս չուզեց ճանչնալ Երեսփ. ժողովի պատմական նիստին մէջ վաւերացուած իրաւունքները, որոնք անցեալի յայտարարուած էին :

Պլոքի ժողովը նկատի առաւ Ֆրանսայի այդ քաղաքականութեան ցաւալի հետեւանքները: Մանաւանդ վերջերս, երբ Երեսփ. ժողովի իրաւասութիւնները խլուեցան եւ ժողովուրդի արդար իրաւունքները ոտնահարուեցան :

Ժողովը որոշեց ժողովուրդը հրաւիրել որ պատրաստ գտնուի պայքարելու Սուրիոյ անկախութեան եւ ամբողջականութեան պաշտպանութեան եւ Ֆրանսայի կողմէ ճանչցուած դաշնագրին պահպանման համար: Այդ դաշնագրին համար սուրիացի ժողովուրդը 20 տարիէ ի վեր վճարած է շատ սուղ գին մը, իր արիւնն ու հարստութիւնը :

Ժողովը որոշեց ժողովուրդը կոչին հրաւիրել միութեան եւ համերաշխութեան, ամէն գնով եւ միջոցով սիրանալու համար իր իրաւունքներուն :

Միեւնոյն ատեն որոշեց հետապնդել այդ իրաւունքները օրինաւոր ազգային իշխանութեան միջոցաւ, որովհետեւ իշխանութիւնը ժողովուրդին արդար իրաւունքն է: Դաշինքը տակաւին պիտի լուծուի Սահմանադրութեան սահմաններուն մէջ եւ Հանրապետութեան նախագահին միջոցաւ :

Ժողովը որոշեց նաեւ որ ընդունելի դաշինքը, որոնցմէ ալ կազմուած ըլլայ, հաւատարիմ մնայ երեսփոխանական ժողովի 31 դեկտեմբերի որոշումներուն եւ մերժէ այն պայմանները որոնք մերժուեցան նախորդ դաշինքին կողմէ, իբրեւ անհամապատասխան ազգային գերիշխանութեան ըղ —

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Կ. Խաչը վերջերս կազմակերպած էր խնճոյք մը: Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր հայրենակիցներով եւ աթոռները եւ սեղանները շատ քիչ եկան: Խաչուհիները պատրաստ գտնուեցան աթոռներ եւ սեղաններ ճարելով հասարակութիւնը տեղաւորեցին: Հոն էին Ս. Էթիէնի «Բուհանը» եւ Գ. Օհանը իրենց ուտով եւ ջութակով: Մթնոլորտը տաքցած էր եւ սրահը կը թնդար ուրախ երգերով եւ զուարճութիւններով: Գիշերը կը պարպուէին մէկ մէկու ետեւ, իսկ ուտելիքը այնքան առատ էին որ մնակը ! Փրանքի ծախսուեցան : Ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ գիշերուան ժամը 12.30: Սրահին ... եւ տիկինը փափաքեցան տեսնել հայկական պարերը: Փոքրիկները իրենց սիրուն պարերով ծափեր խլեցին ներկաներէն եւ օտար հիւրերէն :

Խորոված հաւ մը անուրջի դրուելով դոյացաւ կոկիկ գումար մը, շահողը եղաւ Գ. Գ. Քէնտըրեան, որ հաւը Կ. Խաչին նուիրեց, առաջարկելով նորէն անուրջի դնել, բայց խաչուհիները աւելի յարմար գտան զայն բաժնել բոլոր սեղաններուն: Ջերմապէս գնահատելի է մեր խաչուհիներուն աշխատանքը պաղութիւ մէջ: Բոլորը սիրայօժար կը հասնին հիւանդին, չունեւորին եւ ուրիշ պէտքերու :

*** Կ'իմանամ թէ գաղութիս մէջ կազմուած է երիտասարդական միութիւն մը որուն կը մասնակցին 15 – 22 տարեկան ֆրանսախօս պատանիներ: Անոնք կը ջանան հայերէն սորվիլ: Հմայիչ վարդապետ չարաթը երկու անգամ հայերէնի դասեր կուտայ եւ տղոց չհասկցած բառերը կը հասկցնէ ֆրանսերէնով : Երեւոյթը շատ մխիթարական է: Քաղաքի զանազան կայքերը բնակող պատանիները շաբաթը գոնէ 3 — 4 անգամ քով քովի են եւ կ'աշխատին ուրիշներ ալ հաւաքել :

Ս. Ստեփանեան

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը

ԿԱՐՏԱՆ, 27 Փետրուար.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կարտանի «Նիկոլ Դումանի» խումբի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Էքսի «Քեռիի» խումբի, հանդիսաւորապէս կատարուեցաւ փետրուարեան ապստամբութեան 18րդ տարեդարձը, փետրուար 26ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ : Կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուած էր սրահը, ժուռքի դրան աջ ու ձախ կողմերը ...

... կը ծածանէին հայկական եւ Ֆրանսական դրօշները: Հանդէսը բացաւ ընկեր Լ. Գեղունի, քանի մը պատշաճ խօսքերով .

Դպրոցի սան — սանուհիները կողմէ երգուեցաւ « Մեր հայրենիք »ը : Ցեռոյ արտասանեց փոքրիկն Ց. Մարկոսեան՝ «Հայրուկ եմ ես»ը: Երգչախումբը մէջ ընդ մէջ երգեց «Կռուեցէք տղերք» եւ «Հիմի էլ լռենք»ը: Ն. Աբովեանի Վարթանի երգերը արտասանեց Օր. Սիրանոյշ Թումոյեան: Արտասանեց նաեւ Գ. Նշան Առաքելեան: Ընկեր Ս. Բրուտեան, որ Կարտան կը գտնուէր, մեծ յաջողութեամբ արտասանեց «Հայ հերոսներ» եւ ներկաներու բաղձանքին վրայ կրկնեց Ա. Ահարոնեանի «Մաւխոզ»ը :

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ս. Միլտոնեան որ մանրամասնօրէն ներկայացուց Փետրուարեան ապստամբութեան շարժառիթները : Եզրակացնելով շեշտեց որ հայ ժողովուրդը միացեալ ճակատ մը կազմէ ամէն ճակատի վրայ, միակ ու բացարձակ երբեր ու փրկութիւնը հայ ժողովուրդին պէտք է այդ կարգախօսին մէջ փնտռել: Հանդէսը փակուեցաւ «Ցառաջ նահատակ»ով .

*** Հ. Յ. Դ. Կարտանի Նիկոլ Դումանի խումբի վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 43, 412, 114, 367, 126, 195, 369, 373, 186, 329, 113, 185, 246, 18

Ստանալու համար դիմել ընկեր Միհրան Ղազարեանի՝ հետեւեալ հասցէով: 158, Puit Rivert, Gardan, B. D. R.:

Դաշնակցական

Հ։ ՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԾԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

1923 Սեպտեմբերին Երեւանի մէջ բացուեցաւ հասարակածային հիւանդութեանց ուսումնարանը, որ նպատակ ունէր գիտական ձեւով քննել եւ ուսումնասիրել հասարակածային հիւանդութիւնները, որ գոյութիւն ունին գաւառներու մէջ, գործնական պայքար բանալու համար անոնց դէմ : Այդ հիւանդութիւններէն՝ ջերմախտը կամ ճահճատենդը (մալարիա) չափազանց տարածուած է Հայաստանի մէջ: Ուրեմն Երեւանի Ուսումնարանին առաջին գործը պիտի ըլլար պայքարիլ ճահճատենդին դէմ: Ուսումնարանը որոշ յաջողութիւններ ունեցաւ : 15 տարուան ընթացքին, պատրաստած է 46 գիտական աշխատասիրութիւններ, որոնք ոչ միայն դեղ ու դարման հասցուցած են հիւանդներուն, այլեւ քննած թէ ի՛նչքան տարածուած է հիւանդութիւնը եւ ի՛նչ կարելի է ընել՝ վերջ դնելու համար ճահճատենդին : Այսպէս յետոյ աշխատանք թափուած է չորցնելու համար ճահիճները, ոչնչացնելու համար մժեղները : Ու տեսնուած է որ ճահճատենդէ տառապողներուն թիւը նուազած է հետզհետէ :

Ուսումնարանը աշխատած է նաեւ երրորդ ճակատի մը վրայ,— պատրաստել մասնագէտներ: Մինչեւ այժմ տուած է 192 բժիշկ, 400 հիւանդապահ եւ կազմակերպած փորձարաններ, ուր կ'աշխատին, յիշենք, բժշկուհիներ Վարդուշ Հէղնարեան եւ Մարիամ Սարգսեան: Ուսումնարանը հրատարակած կամ տպագրութեան համար պատրաստած է 150 գիտական աշխատութիւններ, եւ 300 դասախօսութիւն տուած դանգուածներուն :

Ուսումնարանին տնօրէնն է փրոֆ. Ե. Փիրումով, որու ղեկավարութեան տակ կ'աշխատին բժիշկներ Ե. Քալանթարեան, Ծ. Սաթեվոսեան, Ա. Միրզոյեան, Ս. Անանեան, օգնական բժիշկներ Վ. Սաղոյեան, Լ. Իսթամանեան, Ա. Տատուրեան, Ա. Բաղլեան, Մ. Սարգսեան, Մ. Սալինեան:

Հայաստանի առողջապահական գործավարութիւնը, դոհ կատարուած աշխատանքներէն, Ուսումնարանին հիմնարկութեան 15րդ տարեդարձին առթիւ, Ուսումնարանին նուիրեց ինքնաշարժներ եւ լաբորատորի գործիքներ նիւթական տարքով տրուեցան նաեւ բժիշկները :

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Բասմաչի ճամբայ կտրած էին, երբ իրենց դիմաց երեք հեծեալներէ բաղկացած թղթատարը եկաւ, որ փաշային յղուած նամակներ կը բերէր : Ղուխարացի բարեկամներու միջոցաւ Էնվէր փաշայի կնոջմէն եկած նամակներ էին անոնք: Փաշան յուզուած առաւ կողակցին նամակները, բայց կարդալէ առաջ, սա հարցումը րաւ.

— Նոր շարժում մը կա՞յ: Ռուսերը բան մը չե՞ն ըներ:

— Ոչ մէկ բան ...:

Էնվէր փաշա շատ գոհ էր: Խակոյն ձիէն վար իջաւ, ու ընկերներուն գիտակ նստած, սկսաւ կարդալ բնտաներէն եկած նամակները: Քանի՛ ընթերցումը կը շարունակէր, աչքերը կը թրջէին: Փաշան գոնէ կը մխիթարուէր իր կնոջ գրկած նամակներով, քանի որ անոր ողջ ըլլալուն լուրը առած էր, մինչ իր ընկերները ո՛ եւէ լուր չունէին հեռաւոր տեղեր մնացած իրենց ընտանիքներէն:

Նամակները կարդալէ յետոյ Էնվէր փաշա խակոյն ձի հեծաւ: Իր մարդիկն ալ անոր օրինակին հետեւեցան: Ու խումբը ճամբայ ելաւ:

Էնվէր փաշա վերադարձին յուզման մասնուեցաւ յանկարծ, երբ իմացաւ որ կարմիր զինուորները տեսնուած էին: Որովհետեւ ասիկա կը նշանակէր թէ բոլշեւիկները երկար անգործութենէ մը յետոյ ատարած էին իրենց պատրաստութիւնները : Իսկ Էնվէր փաշայի ուժերը շատ նըւազած էին այդ միջոցին: Շրջակայքը գտնուող Պասմաճիներէն շատեր դէպի հիւսիս քաշուած էին: Փաշան վստահ ալ չէր որ պիտի կրնար պէտք եղածին պէս օգտուիլ արեւմտեան կողմը համախմբուած զինուորներէն: Անկէ զատ, Աֆղան կամաւորներ եւ զանազան կողմերէ եկած ռազմիկները քաղաքական ազդեցութիւններու պատճառով հեռացած էին: Էնվէր փաշայի զինուորներուն թիւը շատ քիչ ըլլալուն, Ռուսերուն դէմ ելլելու գործը դժուարութեան կը մատնուէր: Մնաց որ, փաշային զինուորներուն մէկ կարեւոր մասը զէնք ու ռազմանիւթ չունէր: Գտնուած զէնքերն ալ այլազան էին:

ՌՈՒՍԵՐՈՒՆ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՈՒՄԸ

Էնվէր փաշա երկար ատենէ ի վեր մտահոգութեան մատնուած էր սա մտածումով թէ ի՞նչ պիտի ընէր, եթէ օրին մէկը Ռուսերը յարձակում գործէին: Այդ օրը հասած էր վերջապէս: Փաշան առիպուած էր հակայարձակում ընել: Ուրիշ բան չէր կըրնար ընել: Ուստի ջոկատ մը ղրկեց այնտեղը, ուր երեւցած էին Ռուսերը: Այդ ջոկատը նշմարեց որ Ապտրայի շրջանակին մէջ մեծ գիւղ մը կ'այրէր: Ռուսերուն կողմէ կրակի տրուած էր ան:

Ժողովուրդը արտերուն մէջ ցըրուած, ողբուկոծ կ'արձակէր: Ջոկատը խակոյն լուր ղրկեց Էնվէր փաշային եւ պահեստի ուժերուն: Փաշան պահեստները ղրկեց Ռուսերուն դէմ: Այդ կողմը ղրկուած 25 զինուորները մեծ համարձակութիւն մը ցոյց տուին եւ իրենց արքուած հրամանները ճշտապահութեամբ գործադրեցին: Էնվէր փաշա գոհ էր: Ռուսերը չպիտի կրնային այդ ճակատէն յառաջանալ: Կը մնար արեւելեան ճակատը: Էնվէր փաշա ամէնէն աւելի յոյս դրած էր այդ ճակատին վրայ, ուր վերջերս շարժում մը կը նշմարուէր:

Արեւելեան ճակատին զինուորական կացութիւնը աւելի լաւ քննելու համար, Էնվէր փաշա երեք Պասմաճիներ ղրկեց հոն: Այդ տեղին շատ լաւ ծանօթ Պասմաճիները առողջակելով յառաջացան: Երեք օր յետոյ ողջամբ վերադարձան եւ փաշային տուին սա իմաստով տեղեկագիր մը. «Ռուսերը կարծուածին չափ զօրաւոր չեն արեւելեան ճակատին վրայ: Սակայն արեւմտեան ճակատին վրայ, 750 զինուորներ յառաջխաղացումի սկսած են խակոյն»:

Էնվէր փաշա այդ կողմերը մէկ ջոկատ եւ 25 զինուոր ունէր, այսինքն 30 հոգի ընդամէնը : Ուրեմն աղէտալի էր կացութիւնը. 750 հոգի թշնամիին դէմ 30 հոգի միայն: Սակայն տակաւին տարոյ չէր որ իրական վիճակը սա ըլլար: Էնվէր փաշա թըղթատար ղրկեց ջոկատին այդ լուրը ստուգելու համար:

Աշխարհագրական դիրքի տեսակէտէն՝ ջոկատը կատարելապէս կը տիրապետէր իր գտնուած տեղին վրայ: Թշնամին շարժելու հնարաւորութիւն չունէր: Այս լուրը առնելուն պէս, Էնվէր փաշա հանգստացաւ: Սակայն միւս կողմէ սա մտահոգութիւնը ունէր թէ ջոկատը քանի մը օր միայն պիտի կրնար դիմադրել: Ռազմանիւթ եւ պարէն հասցնելու էր անոնց: Տրամադրելի զինուորներն ալ աջ ու ձախ ղրկելու էր: Այդ պարագային, Էնվէր փաշայի դիրքը պիտի դժուարանար: Ինչ որ ալ ըլլար, պէտք էր ռազմանիւթ եւ պարէն ղրկել այդ ջոկատին: Ուստի օգնական զինուորները ճամբայ ելան ամէն պիտոյքներով: Բայց չորս հոգի ի՞նչպէս պիտի կրնային փոխադրել 25 ռազմիկներու յատկացուած ռազմանիւթը եւ ուտելիքը: Անոնք սիրայօժար կատարեցին այդ գործը, վստահ թէ Ռուսերուն պիտի յաղթէին:

Այդ զինուորներուն մեկնումէն յետոյ Էնվէր փաշա լուր առաւ թէ իր դիմաց գտնուող Ռուսերը սկսած էին յառաջխաղացում ընել դէպի գիւղ մը, որ փաշային բանակատեղէն երեք ժամ հեռու կը գտնուէր:

Շատ կարեւոր էր այդ լուրը: Որովհետեւ մէկը արեւելքէն, միւսը արեւմուտքէն յառաջխաղացում մը մ'ըլլան ալ զանազան ըլլար, երրորդ թեւ մը մէջտեղէն կը յառաջանար:

(Շար.)

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Ճէպէլը Մուսայի մէջ

—— օօ ——

Քանի մը օր առաջ արաբական թերթէ մը արտատպելով գրեր էինք թէ Հայերը եւ Արաբները վար առած են Սանճաքի դրօշը՝ Ճէպէլ Մուսայի մէջ։

Պէյրութի «Ժուռ» թերթը (23 փետրուար) կը գրէ այս առթիւ. — Մեզի կը հաղորդեն թէ ծանր դէպքեր ծագելու վրայ են Ճէպէլ Մուսայի մէջ, Սանճաքի սահմանին վրայ։ Ճէպէլ Մուսա, որուն բնակչութիւնը մեծ մասով Հայերէ կը բաղկանայ, թշնամի է Թուրքիոյ։ Սանճաքի եւ Սուրիոյ սահմանագծման յանձնաժողովի աշխատանքներուն առթիւ, գրոյց կը շրջի թէ Ճէպէլ Մուսա պիտի թողուի Հաթայի իշխանութեանց։ Այս լուրը խոր դժգոհութեան կը մատնէ հայ բնակչութիւնը, որ կը յայտարարէ թէ ի հարկին զէնքով պիտի արգիլէ թրքական ամէն տիրապետութիւն՝ Ճէպէլ Մուսայի վրայ։

Միւս կողմէ կ'իմանանք թէ միջադէպեր ծագած են արդէն այդ շրջանին մէջ։

*** Դամասկոսի «Քրոնիկ»ն ալ (23 փետրուար) կը գրէ, սա խորագրին տակ. «Ճէպէլ Մուսայի բնակչութիւնը, զէն ի ձեռին կը մերժէ պարզել Հաթայի դրօշը» — Ճէպէլ Մուսան կը մնայ Սանճաքի միակ շրջանը, ուր Թուրքերը տակաւին չեն կրցած հաստատել իրենց ազդեցութիւնը։ Այդ շրջանը, որուն բնակիչները Հայեր եւ Արաբներ են, մինչեւ հիմա դուրս մնացած է անզական իշխանութեանց հսկողութենէն։

Երէկ, Հաթայի դրօշը պարզուած էր Ճէպէլ Մուսայի վրայ։ Արաբները եւ Հայերը հաւաքուեցան սպառազէն եւ խլելով կտոր կտոր ըրին դրօշը։

Տեղական իշխանութիւնը անմիջապէս սուրհանդակ – զինուորներու կարեւոր ուժեր ղրկեց, բայց բնակչութիւնը հրաւիրեց զանոնք հեռանալ, արիւնահեղութեան տեղի չտալու համար։

Ճէպէլ Մուսայի բնակչութեան այս որոշումը հաղորդուեցաւ կեդրոնական իշխանութեան, որ սուրհանդակ-զինուորներուն հրամայեց անմիջապէս ետ քաշուիլ։ Հայերը եւ Արաբները խանդավառութեամբ կ'արձանագրեն այս յաղթանակը իշխանութեանց վրայ, որ տեղի տուին ըմբոստութեան սպառնալիքին առջեւ։

Պէտք է աւելցնել թէ այլեւս խնդիր չկայ Ճէպէլ Մուսայի մէջ պարզելու Հաթայի դրօշը։

«Աղդակն գիտել կուտայ թէ այս հրատարակութիւնները «յամեցած ու չափազանցուած արձագանգն են հին դէպքի մը, զոր պարզած էինք փետր. 17ին։ Ըղած Սանճաքի դրօշին վրայ արձակուած գնդակի մը միջադէպն է, որ անմիջապէս հարթուած է, առանց ունենալու ենթադրուած ծանր հետեւանքները»։

Նոր խստութիւններ օտարներու հպատակութեան մասին

»»» · «««

Ինչպէս հաղորդած էինք, դատական նախարարը օրինագիծ մը պատրաստած է, աւելի խստացնելու համար օտարական հպատակութեան պայմանները։

Այս առթիւ տեղական թերթերը կը գրեն թէ ամէնէն առաջ մարդահամար մը պիտի կատարուի, վերջնապէս ճշդելու համար Ֆրանսայի օտարականներուն թիւը, ըստ ազգութեան, կրօնի, արհեստի։ Պիտի ճշդուի նաեւ թէ այդ օտարականները աւելի՞ կուգան թէ պակաս, իւրաքանչիւր արհեստի եւ շրջանի համար։ Այդ մարդահամարին հիման վրայ է որ այսուհետեւ պիտի սահմանուին գալիք եւ հաստատուելիք օտարականներու թիւը եւ որակը։ Հիւպատոսները վիզա պիտի կրնան տալ միայն նկատի առնելով երկրին պէտքերը։ Միեւնոյն ատեն սահմանայլուններուն վրայ հսկողութիւն պիտի կատարուի մասնաւոր յանձնաժողովներու կողմէ, ստուգելու համար թէ վիզան կանոնաւոր է եւն.։

Հպատակութեան համար դիմում կարելի է կատարել հինգ տարի մնալէ վերջ, կամ, մասնաւոր պարագաներու մէջ, 3 —1 տարիէն

Ուրիշ մանրամասնութիւններ վաղուան թիւով

»»» · «««

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

600.000 ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ դրօշի տակ առնուեցան Իտալիոյ մէջ (1917ի եւ 1918ի դասերը, ինչպէս եւ 1914ի, 1915ի եւ 1916ի յետաձգուածները)։ Իտալական թերթերը կը գրեն թէ եղածը սովորական բան մըն է եւ իրար անցնելու պատճառ չկայ։ 18 տարեկան Իտալացիներն ալ պիտի ծառայեն օդատորմիղին մէջ, ըստ յարմարութեան։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ խորհրդարանը ընդունեց որ պատերազմական Նախարարութեան այս տարուան ծախքերուն յատկացուի 499.857.936 տոլար։ Մեծ պատերազմէն ի վեր այս գումարը ամենամեծ վարկն է։ Այս գումարէն 50 միլիոն տոլարով անմիջապէս պիտի գնուին 784 օդանաւեր, իսկ 18 ամիսէն՝ 1.069 օդանաւեր, այնպէս որ ամերիկեան օդային ուժը չուտով պիտի հասնի 3.200ի։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ հաստատումէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Պ. Չէմպըլէն ներկայ եղաւ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատան մէջ սարքուած ընդունելութեան մը։ Առեւտրական բանակցութիւնները կը շարունակուին Մոսկուայի հետ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ այս տարուան նախահաշիւը պիտի ըլլայ 43.500.000 անգլ. ոսկի, այսինքն երկու միլիոն աւելի՝ բաղդատելով անցեալ տարուան հետ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ հրէական պատուիրակութիւնը տեղի տալով Պ. Չէմպըլէնի յորդորներուն, որոշեց շարունակել բանակցութիւնները։ Վարչապետը հաւաստած է թէ անգլիական նոր ծրագիրը վերջնական չէ եւ թէ Հրեաները կրնան հակառաջարկներ ներկայացնել։ Վարչապետը միեւնոյն ատեն ազգարարութիւններ ուղղած է Հրեաներուն։

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Տոքթ. Քիւթնէր, որ Փարիզի մարզական կարեւոր ընկերութեան մը գանձապահն էր, դատապարտուեցաւ երկու տարուան բանտարկութեան, 1.300.000 ֆրանք չորթած ըլլալով ընկերութեան գանձէն։ Դատարանը մերժեց նաեւ որ իւրացուցած գումարը վերադարձնէ։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ ապաստարկութեան պիտի դրուին երկյարկանի հանրակառքեր, որոշ թաղամասերու մէջ։

ՆՈՐ ՌՈՒՄԲԵՐ ՊԱՅԹԵՑԱՆ Լոնտոնի մէջ, վնասելով երկու կարեւոր ջրուղիներու, որոնք եթէ կործանէին, հետեւանքը պիտի ըլլար կատարեալ ջրհեղեղ մը։ Այս արարքն ալ կը վերագրուի յեղափոխական Իրլանտացիներու։

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ ՄԸ ձերբակալուելով Լիոնի մէջ, խոստովանեցաւ թէ սպաննած է երեք կիներ եւ երեք այրեր, զանազան վայրերու մէջ։ Մարդասպանը կը կոչուի Լուի Ֆիլիփ կամ «Վոժի Ֆիլիփը» եւ 29 տարեկան է։

Ցաւով կը տեղեկանանք նկարչուհի Օր. ԷՕԺԷՆԻ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆի (տաղանդաւոր ընկեր Վռամեանի քոյրը) յանկարծական մահը որ տեղի ունեցած է մարտ 2ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 4 մարտ, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 բիւ Ժան Կուժոն։

Կը հրաւիրուին ազգականները եւ բարեկամները։

Գ. Յովհաննէս Մխիթարեան եւ Տիկին Աղաւնի Մխիթարեան կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր՝ Այրի Տիկին ՌԷՀԱՆ ՄԱՐԿՈՍ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆի (Սասունի Շէնիք գիւղէն) զանազան մահը որ տեղի ունեցած է փետրուար 4ին Ցէտէպա-ճի (Ցանասանի) մէջ եւ մարմինը ամփոփուած է տեղւոյն գերեզմանատունը։

ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ԱԿՈՒՄԲԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

4 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ, ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 5ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Hôtel Napoléon Bonaparti, ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, 38 Ave. de Friedland (Etoile

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (ԵՐԳ), Yvone Galli, Radio Citéէն,

Mlle. Adelita Romano, élève de Mme. Moreno de l'Opéra de Barcelone

(ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՊԱՐ), Պ. ՄԵԶՏԷՐԵԱՆ (ԵՐԳ), ՕՐ. ՔԷՏԻՃԵԱՆ (ԴԱՍԱԿԱՆ ՊԱՐ).

Առաջնակարգ ճազ. հաճելի անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ. **ՄՈՒՏՔ 12 ՖՐԱՆՔ.**

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՊՈՒԱ-ԼԻՒԶԻԻ (Մարսէյլ) «Մ. Վարանդեան» խումբի Ընդհ. Ժողովը՝ 4 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Ընկեր Կարօ Ենթակոմիտէի, «Հայր Աբրահամ» խումբի ընկերները, 5 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ընկ. Ս. Պօյաճեանի ագարակին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Ներկայանալ անդամատետրով։

«ՄԱՐՕ» խումբի ընկերուհիներու ժողովը՝ 5 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՎԱԼՊԱՐԻԶԻ (Մարսէյլ) «Վարուժան» խումբի ժողովը՝ 5 Մարտ, Կիրակի, ընկ. Արամ Պետրիկեանի բնակարանին մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓՈՐԹ Տ'ԻՓՍԼԻԻ Հ. Յ. Դ. «ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

5 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—11

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ մէջ, 13 Rue Pierre Curie

Մէթրօ Փօրթ տ'Իթալի։

Երգ, արտասանութիւն, Ուրախական պարեր։ Կը ներկայացուի Րաֆֆիի «Սամուէլ»էն երեք արար։

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու 3 ֆրանք։

Մարզպետի յիշատակին

Սէնթ Անթուան ի «Մարզպետ» խումբը կը տօնէ

«ՄԱՐԶՊԵՏ»ի մահուան քսանամեակը, 5 մարտ կիրակի օր Սէնթ Անթուանի մէջ։

Առաւօտ.— Պատարագ եւ հոգեհանգիստ տեղւոյն Ս. Թադէոս մատրան մէջ։ Կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Թէյասեղան – հաւաքոյթ Պառ Վիատուքի սրահին մէջ։ Գ. Մաքսուսի արճարանը, (կամուրջին տակը)։

Կը նախագահէ՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկերուհի ՆԱՐԿԻԶ ՔԻՓՐԻԹՃԵԱՆ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ Մուտք 5 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. սրահին մէջ, Տէսին։

Կը ներկայացուի ՋԱՐ ՈԳԻՆ

Մուտք՝ 4 ֆրանք, 7 տարեկան երախաներուն 2 ֆրանք։

Սրահի ջերմութիւնը ապահովուած է։

ԹՈՒՂԹԱԿՑԻՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ Մասնաճիւղի անդամուհիները Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրուին 5 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ Յառաջդիմասիրաց Միութեան Վարչութիւնը Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները 4 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ Կազախները կազմակերպած են դասախօսութիւն մը այսօր, Շաբաթ, 4 Մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, 15 Ave. Hoche, Մէթրօ Etoile կամ Courcelle։ Պիտի խօսին Ազատ – Կազախներու Ազգային Կեդրոնի Նախագահ Զօր. ՔՕՆՕՎԱԼՕՎ եւ պատմագէտ Զօր. ԲԻԿՈԴՈՐՕՎ, բացատրելով որ Կազախները ինչո՛ւ կը հետապնդեն իրենց անկախութիւնը, միանալով իրենց հարեւաններուն հետ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ռօզ Սըիֆըրէ 200 ֆր., Տիկին Վարդենի Պարտիզպանեանէ եւ Լուլու Ծուազիմէ 100ական ֆր. փոխան ծաղկեպսակի Օր. Թ. ՊԱԼԹԱԶԱՐԵԱՆի մահուան առթիւ։

Դ Ա Ս Ե Ր

Համալսարանաւարտ այր եւ կին կուտան հայերէնի, Հայոց պատմութեան, ֆրանսերէնի, ռուսերէնի, մաթեմաթիքի, բնագիտութեան (Physique) եւ քիմիութեան (chimie) դասեր։ Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Սահակ Տէր Թովմասեան եւ Օր. Ֆ. Շէօհլեան, Տիկին ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ, կը նուիրեն, փոխան ծաղկեպսակի, 50 ֆր. Ֆ. Կ. Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղին, 50 ֆր. Սեբաստիոյ Հայր. Միութեան։

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Տօքթ. Խ. Տամլամեան 100 ֆր. կը նուիրեն Ֆ. Կապոյտ Խաչի Կեդր. Վարչութեան

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍԻ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ հանրութեան թէ՝ յառաջիկայ 5 Մարտ «Անառակ»ի Կիրակին եկեղեցական արարողութեանց կը նախագահէ Առաջն. փոխանորդ Տիրան վարդապետ Ներսոյեան եւ կը քարոզէ օրուան նիւթին շուրջ։ Այս առթիւ Ս. եկեղեցւոյս մէջ օծումը պիտի կատարուի Յարութեան պատկերի մը՝ զոր պաստառի վրայ նկարած է գիւղիս երիտասարդներէն՝ Պ. Մարկոս Եսայեան։ Կը հրաւիրենք Թաղիս եւ շրջաններու բարեպաշտ հայ ժողովուրդը

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ԱՆԿԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ, Անկէն, Rue du Marché, Municipalitéի շէնքին մէջ, ամէն հինգշաբթի, ժամը 2էն 4.30։ Հայկական դաստիարակութեան նախանձախնդիր ծնողները կրնան արձանագրել տալ իրենց զաւակները նոյն տեղը, Մարտէն սկսեալ ամէն Հինգշաբթի ժամը 2—3։

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացում

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍԻ ՍԻՆԷՄԱ CASINOի ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին, 6 մարտ երկուշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին, կը վերջանայ ժամը 11ին։

Կը ցուցադրուին՝ ԳԵՂՋԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն)։ ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՕՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱՆՃԱՆԸ, Abel Gance-ի գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ։

Մուտք՝ 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այն կազմակերպութիւնները եւ կամ Միութիւնները, որոնք կը փափաքին օգտուիլ այս շարժանկարի ցուցադրութիւններէն, թող դիմեն «Յառաջ»ի խմբագրատունը, ժամադրութիւն առնելու համար «ՄԻՆԷ ՍԷԹՕ»ի ներկայացուցիչէն, որ Փարիզ պիտի մնայ միայն 15 օր

Թէյասեղան դասախօսութիւն

Կ. Խաչի Լիլայի մասնաճիւղին կողմէ

5 Մարտ, կիրակի ժամը 3 — 7, 34, Ave. Porte des Lilasի սրահին մէջ (Մէթրօ Փորթ տէ Լիլա)։

Կը խօսի Տ. Ա. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ։ Նիւթ՝ Ծնողներու պատասխանատուութիւնը օտարացման վտանգին առջեւ։

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ՝ մասնակցութեամբ Օր. Կեանգալ (?) Տիկին Լուսպարոնեանի, Պ. Արծնեանի, Պ. Պօյաճեանի եւ Պ. Քօփարեանի։

Մուտք 3 ֆրանք

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameune — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1676 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 5 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3981

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՆԻ՞Ն ՈՐԵՒԷ ԾՐԱԳԻՐ

Ուրեմն Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնն ալ յոյսը կտրելով Երեւանէն, որոշած է «առժամաբար համանման նպատակներով յատկացնել յօգուտ Հայաստանի հիմնարկներու եւ ձեռնարկներու իր տրամադրութեան տակ մնացած զանազան գումարները».

Եւ, խօսքէն-գործի անցնելով, գլխաւորաբար Նուպարաշէնի առնմանուած վարկէն 3000 անգլ. ոսկի յատկացուցած է Աթէնքի, Պէյրութի եւ Հալէպի տնագուրկ տարագիրներու տեղաւորման գործին, իսկ հազար ոսկի ալ՝ «Անտիոք - Սուէտիա շրջանին կամ Լիբանանի յարմարագոյն մէկ վայրին մէջ հողագործական - գիւղատնտեսական ձեռնարկի մը հաստատման»: Ուրիշ մանրամասնութիւններ կարդացէք երէկ, ամփոփուած՝ Բարեգործականի պաշտօնաթերթէն՝ «Միութիւն»

Այստեղ հարց մը կը ծագի,— Բարեգործականը իրաւունք ունի՞ գործածելու այդ գումարները, իր տրամադրութեան տակ դրուած՝ իբրեւ նուէր, կտակ եւայլն:

Կեդր. վարչութեան 1938 Նոյեմբեր 24ի որոշմնագրին մէջ, որ քուէարկուած է միաձայնութեամբ, պատճառաբանութիւններ կը կարդանք նաեւ այս մասին :

Օրինակ, Նուպարաշէնի գումարներուն համար բանաձեւը կ'ըսէ թէ Կեդր. Վարչութիւնը «ազատ է այդ գումարները գործածելու նմանօրինակ նպատակի մը, որպիսին է Յունաստանի եւ Սուրիոյ մէջ անտուներ չինել, անպատսպար մնացած հայ գաղթականներուն համար »:

— « Մանաւանդ որ, Նուպարաշէնի հաստատման նպատակն էր հայ գաղթականներ պատսպարել, եւ թէ Հայաստան ներգաղթը բոլորովին դադրած է եւ միւս կողմէ մեր Նիւ Եորքի Կեդր. Յանձնաժողովը, թարգման հանդիսանալով նուիրատուներուն, պահանջած է Նուպարաշէնի տրամադրելի գումարները օգտագործել, առիջողաբար տեղաւորելու համար Յունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթականները որոնց տուները քանդուած են »:

Որոշումը կը վերաբերի նաեւ «չոր տրամադրելի» գումարներուն, «անոնց մէջ ըլլալով տարեկան յատկացումները, որոնց գործածութիւնը անցեալ տարիէն ի վեր անհնարին եղած է Հայաստանի մեր ձեռնարկներուն լուծարքին եւ Երեւանի կառավարութեան հետ մեր յարաբերութեանց խզումին հետեւանքով»:

Բանաձեւը բացառութիւն կը հաստատէ միայն Մելքոնեան վարկին համար, «որուն մասին իրեն կը վերապահէ որոշում մը տալ յարմար ժամանակին »:

Այսպէս ուրեմն, Բարեգործականը ստիպուած է իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացնել գաղութներու վրայ, ձեռքի տակ ունենալով մեծագումար դրամներ: Բան մը որ պէտք է աւելի կանուխ եղած ըլլար, առանց վնասելու Հայաստանի վերաշինութեան:

Ամէն անգամ որ առիթ եղած է շօշափելու այս խնդիրը, մենք միշտ ալ յիշեցուցած ենք թէ ունինք երկու ճակատ,— Հայաստան եւ Հայկական Արտասահման: Երկուքն ալ արժանի՝ մեր գուրգուրանքին, բայց ոչ մէկը միւսին ստորադասելու գնով: Մանաւանդ որ գիտենք թէ Երեւանը ոչ միայն ամէն բան չէ, այլ մեզի պէս չի հասկնար ամէն բան :

Անհաւասիկ վերջին փաստը,— յարաբերութեանց խզում եւ լռութիւն մը չարաշուք: Ըմբռնեցուցի՛չ:

Արդ, հիմա որ Բարեգործականը «դրամ չունիմ» չի կրնար ըսել, ունի՞ որոշ ծրագիր, յստակապէս մշակուած ուղեգիծ, օգտակարապէս գործածելու համար տրամադրելի գումարները·

Մենք մասնաւոր առարկութիւն մը չունինք առաջին յատկացումներուն համար,— տեղաւորում կարօտ գաղթականներու :

Բայց, «տեղաւորումը» ընդհանուր խօսք է: Բարեգործականը ունի՞ ծրագիր, օրինակ, հողին կապելու համար այդ չքաւոր տարագիրները, մասնաւորապէս Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ: (Այդպիսի գաղութ մը ունինք Իրաքի մէջ, Հավրէզը, որ վրիպած է նաեւ Կեդր. Վարչութեան ուշադրութենէն):

Ցետոյ, ի՞նչպիսի ձեռքերու յանձնուած է տրամադրելի գումարներուն գործածութիւնը :

Բարեգործականը «իր մարդիկ»ը ունի ամէն տեղ եւ կը գործէ անոնց միջոցաւ: Դժբախտաբար քարացածներ կամ գիմակաւորներ ալ պակաս չեն անոնց մէջ, ինչպէս կը հետեւի Աթէնքի պատմութիւններէն :

Ժամանակը եկած չէ՞ թօթափելու կանխակալ կարծիքները, աւելի լայն գետնի մը վրայ դնելու համար այս հարցը: Աւելի մօտենալու համար ժողովուրդին :

Եթէ Բարեգործականը տեղաւորման խնդիրն ալ պիտի ձեւակերպէ ու գործադրէ այնպէս ինչպէս իր կրթական - դպրոցական ծրագիրը, այն ատեն երանի՜ բարիք սպասողներուն:

Ուրիշ հարց մը եւս.— 1938 Նոյեմբեր 24ի բանաձեւը կը հրաժարի ետ առնել այն գումարները որ Բարեգործականին յանձնուած են զանազան ընկերակցութեանց կողմէ, Հայաստան փոխադրուելու համար:

Տարօրական ձեւակերպութիւն մը: Բայց առով կը փակուի՞ հարցը :

Հազարաւոր տոլարներ կամ Ֆրանքներ հաւաքուած են տարիներէ ի վեր, ինչպէս եւ իրեղէններ գնուած, Հայաստանի համար : Բարեգործականի յանձնուած գումարներէն զատ, կան ուրիշներ ալ, որ կը մնան Հօկերու, Վերաշինացներու, զանազան Հայրենակցականներու եւ Թերեւս ալ անհատներու քով :

Արդ, ո՞վ կ'երաշխաւորէ այդ հարստութեանց անկորուստ պահպանումը: Ո՞վ խորհած է գործնական միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի անոնք չմսխուին եւ ի պահ դրուին իբրեւ անձեռնմխելի աւանդ, հայրենիքին համար : Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ե՞ՐԲ ՊԻՏԻ ՀԵՌԱՆԱՆ ԻՏԱԼԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ

Զօր. Ֆրանքօ կը սպառնայ Մատրիտի

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ նոր դժուարութիւններ ծագած են Փարիզի եւ Պուրկոսի կառավարութեանց միջեւ, Սպանիոյ իտալացի կամաւորներու հեռացման մասին: Վերջին բանակցութեանց ընթացքին որոշ հաւաստիքներ տրուած չեն հեռացման թուականի մասին: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը իր առջի օրուան զեկուցման ընթացքին ի վիճակի չէր հաստատելու թէ Զօր. Ֆրանքօ խնդրած է Հռոմէն՝ անյապաղ ետ քաշել իտալացի կամաւորները: Այս փուշոտ հարցին կարգադրութիւնը յանձնուած է նոր դեսպանին՝ մարաջախտ Փէթէնի .

Միւս կողմէ կը հաւաստեն թէ իտալական կառավարութիւնը հասկցուցած է Զօր. Ֆրանքոյի թէ՝ ազգայնական յաղթանակը վերջնական չի կրնար նկատուիլ, ցորչափ Մատրիտի կառավարութիւնը կը շարունակէ ապարէզ կարդալ, կեդրոնական Սպանիոյ մէջ: Ֆրանսա մտահոգ է անոր համար որ կը կասկածի թէ Իտալացիները պիտի չքաշուին, մինչեւ որ ամբողջ Սպանիան անձնատուր չըլլայ Զօր. Ֆրանքոյի :

Վերջին լուրերու համաձայն, Զօր. Ֆրանքօ պատրաստութիւններ կը տեսնէ, ուժգին յարձակողական մը սարքելու համար Մատրիտի դէմ: Սպայակոյտը անհամար հրասայլեր կեդրոնացուցած է Մատրիտի շրջանին մէջ, բազմաթիւ ռմբաձիգ օդանաւերով: Այս յարձակողականին առթիւ աճապին քանակութեամբ ալիւր, պահածոյ եւ ուրիշ ուտելիքներ ամբարուած են : Պուրկոս – Մատրիտ ճամբան խճողուած է ապրանքներով :

*** Անգլիական կառավարութիւնը Պուրկոսի դեսպան նշանակեց Իրաքի դեսպանը, Սըր Մորիս Փիթըրսըն, որ 50 տարեկան է եւ Պաղտատ կը գտնուէր մէկ տարիէ ի վեր :

«Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն...»

Նոր Պապը , Պիոս ԺԲ. իր առաջին պատգամը ուղղեց աշխարհի, խաղաղութիւն մաղթելով: «Այս տագնապալի եւ տաժանելի ժամերուն, երբ այնքան դժուարութիւններ խոչընդոտ կը հանդիսանան խաղաղութեան, մենք Քրիստոսի կ'ուղղենք մասնաւոր աղօթք մը, բոլոր անոնց համար որոնց կ'իյնայ ժողովուրդները դէպի բարօրութիւն եւ յառաջդիմութիւն առաջնորդելու բարձր պատիւը եւ ծանր պատասխանատուութիւնը »:

Այս առթիւ Պապը յայտնեց թէ պիտի շարունակէ իր նախորդին քաղաքականութիւնը Կարգ մը բացատրութիւններ այն տպաւորութիւնը կը ձգեն թէ աւելի դիւանագիտօրէն պիտի գործէ, զգուշանալով բացայայտ ընդհարումներէ :

Թէեւ քուէարկութիւնը գաղտնի կը պահուի, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Նոր Պապը ընտրուած է գրեթէ միաձայնութեամբ: Առաջին քուէարկութեան շահած էր 35 ձայն, ուրեմն կը պակսէր 7 ձայն, երկու երրորդի մեծամասնութեան համար: Երկրորդ քուէարկութեան շահեցաւ 40, իսկ երրորդին՝ 61: Երբ արդիւնքը հաղորդեցին, պահ մը վարանեցաւ, ինքզինքը անարժան համարելով, բայց յետոյ հաւանութիւն յայտնեց:

Նոր Պապին ընտրութիւնը տհաճութիւն պատճառեց մասնաւորապէս Գերմանիոյ մէջ, ուր անցուցած է իր ամէնէն գործօն տարիները: Մուսոլինի ընտրութիւնը ջերմապէս շնորհաւորեց հեռագրով մը: Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահն ալ անմիջապէս շնորհաւորութիւններ ուղղեց: Փարիզի մէջ բոլոր հոսանքներն ալ, նոյնիսկ ընկերվարականները գոհ են ընտրութենէն:

Անգլիա ի՞նչ խոստացած էր Արաբներուն

Անգլիական կառավարութիւնը մարտ 3ին հրատարակեց կարգ մը պատմական նամակներ, մէջտեղ հանելով 23 տարիէ ի վեր խստօրէն պահուած գաղտնիքներ: Այդ հրատարակութիւնը, որ եղաւ Պաղեստինի Արաբներուն ճնշումին վրայ, կը վերաբերի Եգիպտոսի բրիտանական մարզպանին՝ Սըր Հէնրի Մաքմահոնի եւ Շէրիֆ Հիւսէյնի միջեւ փոխանակուած նամակներուն (1915 —16): Պաղեստինի վերաբերեալ մասը հետեւեալ նամակն է , զոր մարզպանը ուղղած էր Շէրիֆ Հիւսէյնի, 1915 հոկտեմբեր 24ին :

— « Միրսինի եւ Ալէքսանտրէթի երկու շրջանները եւ Սուրիոյ այն մասերը որ կը գտնուին Դամասկոսի, Հոմսի, Համայի եւ Հալէպի արեւմտեան կողմը, չեն կրնար զուտ արաբական համարուիլ եւ պէտք է դուրս մնան պահանջուած սահմաններէն »:

Արդ, Արաբները կը պնդեն թէ Պաղեստինը չի մտներ այս հողերուն մէջ, իսկ Անգլիա երբեք չէ ընդունած այս տեսակէտը: 1922ին Վ. Չըրչիլ երբ գաղթային նախարար էր, մերժեց ընդունիլ թէ Պաղեստինն ալ կը գտնուի Արաբներուն խոստացուած հողերուն մէջ: Այս վէճն է որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր, յանգելու համար ներկայ անելին: Գաղտնի նամակներուն հրատարակութենէն կը հետեւի թէ Անգլիա այժմ կ'ուզէ փոխել իր քաղաքականութիւնը, մէկդի դնելով Հրէական տան ծրագիրը :

*** Լոնտոնի Հրէական պատուիրակութեան անդամներէն քանի մը հոգի մեկնեցան, դառն յուսախաբութեան մը մատնուած ըլլալով :

— oo —

ՀԻՒՍ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ռուսական եկեղեցիի արքեպիսկոպոս Նիքոլա Կեդրով ամբաստանութեան տակ առնուեցաւ, վկայած ըլլալով թէ Քոսոլափով անուն մէկը ծնած է Մ. Նահանգներու մէջ, որպէսզի կարենայ իբր քաղաքացի Մ. Նահանգները մտնել. մինչդեռ կառավարութիւնը ստուգած է որ մարդը ծնած է Ռուսիոյ մէջ: Եթէ արքեպիսկոպոսը յանցաւոր հռչակուի, եօթը տարի բանտարկութեան վճիռ պիտի տրուի :

ԼԻԲՆԻ ՄԷՋ վեցական ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան չինուորութեանց օժնութիւնի չորս վարիչներ, խախտած ըլլալով աշխատանքի ազատութեան օրէնքը: Զանազան պատիժներու դատապարտուեցան նաեւ 8 բանթողներ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՀԱՅ ԱՂԲՐՏԻՔ »

Երգիծանքի նոր սեռ մը կը փորձէ Նշան Պէշիկթաշլեան, — «ՀԱՅ ԱՂԲՐՏԻՔ»:

Առաջինը , *Վանեցին*, կարդացինք անցեալ կիրակի: Այսօր՝ *Կեսարացին*: Եւ այսպէս ամէն կիրակի, — *Սատփաղարցին*, *Պոլսեցին*, *Իզմիրցին*, *Ակնցին*, *Ատանացին*, *Կարնեցին*, *Խարբերդցին*, եւայլն: Իսկ ամէնէն վերջը, անշուշտ, *Ընդհանուր* կամ *Ընդհանրական Հայը* :

Որքան գիտեմ, ուրիշ երգիծագիրներ պատահաբար միայն շօշափած են այս նիւթը: Այն ալ առանց ամբողջական պատկեր մը տուած ըլլալու :

Մեր երիտասարդ աշխատակիցը պիտի ջանայ ներկայացնել յատկապէս մշակուած շարք մը, ինչպէս «Ծաղրանկարներ» եւ «Երգիծական»:

Շատ աւելի բարդ եւ հանգամանք ունի երգիծանքի այս նիւթը: Եւ մանաւանդ··· փափուկ :

Ուրիշ բան է որոշ դէմք մը առնել դիմացը, եւ վրէն վար չափել, քրքրել, բըքվել, *ծաղրանկարել* զայն: Բոլորովին ուրիշ բան՝ նոյն փորձը կատարել ամբողջ գաւառի մը, շրջանի մը կամ քաղաքի մը վրայ :

Միայն բոցավառ երեւակայութիւնը, հռսուն, զուսպ, ազ - պըզպեղ լեզուն բաւական չեն, գրիչ տալու համար այս անդաստանին մէջ:

Անհրաժեշտ է նաեւ սուր հոտառութիւն, *աչք* , եւ , ինչո՞ւ չէ, պրպըտում :

Այսպէս, իրար կը խառնուին գիծերն ու գոյները, եւ պատկերը կը դառնայ գրչի խաղ :

Երգիծանքը գրականութեան այն նիւթն է ուր մարդիկ խոշորացոյցով կը դիտեն, խտացնելով գոյները, խառնելով կամ խորացնելով գիծերը :

Նշան Պէշիկթաշլեան արդար պիտի ըլլայ բոլորին հանդէպ, երեւան հանելով իւրաքանչիւրին յատկանշական գիծերը,— միշտ իբրեւ երգիծանք :

Գիտեմ, քիչ մը չափազանց դիւրազգած են մեր հայրենակիցները, «քաղքցի» թէ «գիւղացի»:

Այդպիսիներուն պիտի յիշեցնէի հռչակաւոր «Մարիուսը» եւ «Օլիվ»ը, որոնց մասին ամբողջ գրականութիւն մը մշակուած է: Եւ չէ եղած Մարսէյլցի մը, «Հարաւցի» մը որ միտքէն ուրիշ բան անցուցած ըլլայ, բաց ի լայն եւ պայծառ ժպիտէ մը:

Թարթարէնցի Թարասքոնը, Պոլլանդերու «Պայ Կանեօն» կամ «Կապրովացին» տեղ գրաւած են նոյնիսկ միջազգային գրականութեան մէջ :

Անտէ՞ր ժողովուրդ, մեր գրագէտներն ալ դատապարտուած են ծաղկելու միայն հայկական անդաստանին մէջ :

Ի՞նչ փոյթ, Նշան Պէշիկթաշլեանի մարդերնին մէջ թող փունջ մը եւս ծաղկի, ճոխացնելով մեր երգիծական գրականութիւնը, որուն անմըցիլի վարպետը կը մնայ մեր օրերուն:

Քիչ մը ժպիտ, հայ աղբրտիք: Ծըպիտ մը, ուր երգիծանքն իսկ արցունքի տեղեր կը բանայ ···

ՎԱՀԷ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ

Անհրաժեշտ կը գտնենք անգամ մը եւս յիշեցնել մեր հայրենակիցներուն թէ պարտաւոր են ժամանակին գործադրել նոր օրէնքներն ու կանոնները՝ ինքնութեան Թուղթի եւն. մասին: Փարիզի ամերիկեան թերթն անգամ, «Նիւ Եորք Հէրըլտ», ամէն օր կը յիշեցնէ այս տարրական պարտականութիւնները, որպէսզի դժուարութեանց չմատնուին ամերիկեան հպատակները: Այս առթիւ կը պատմէ թէ ամերիկացի կին մը դատարան քաշուած է, ինքնութեան Թուղթ առած չըլլալով: Ուրիշ Ամերիկացի մը բանտարկուած է, իր Թուղթերը նորոգած չըլլալով: Անգլիացի մարդիկ մը դատապարտուած է մէկ ամիս բանտարկութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի: Ներկայ օրէնքին տրամադրութեամբ, ինքնութեան Թուղթերու (անձնագիր) նորոգման համար պէտք է դիմում կատարել պայմանաժամին լրանալէն երեք ամիս առաջ, եւ ոչ թէ երեք ամիս վերջը, ինչպէս կ'ըլլար առաջ: Այն օտարականները որոնց անձնագրին վրայ «օչ – աշխատաւոր» գրուած է, պէտք է առեւտրականի տոմս առնեն, որ կը տրուի փոխան հին անձնագրին: Անոնք որ այս դասին չեն պատկանիր, նոր անձնագիր առնելու պարտաւոր չեն, մինչեւ որ երեք ամիս մնացած ըլլայ պայմանաժամին լրացման: Ամերիկացի մը 1921էն ի վեր նորոգած չըլլալով իր անձնագիրը, ենթակայ է տուգանքի եւ բանտարկութեան:

Ուրիշ կանոնի մը տրամադրութեամբ, 15էն մինչեւ 200 Ֆրանք տուգանքի կը դատապարտուին անոնք որ միասին չեն առներ իրենց անձնագիրը: Ցանցանքը կրկնուած ատեն բանտարկութեան պատիժ ալ կը տրուի :

Ցետոյ, ամէն օտարական որ ուրիշ օտարական մը կ'ընդունի իր տանը մէջ, պէտք է ոստիկանութեան լուր տայ 48 ժամուան մէջ, այլապէս կը դատապարտուի 100էն մինչեւ 1000 Ֆրանք տուգանքի եւ մէկ ամիսէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան :

Բոլոր տուգանքները կը հաշուեն ռակեդրամ. հետեւաբար կը բազմապատկուին 12ով, փրանքի ներկայ սակին փոխարժէքը գտնելու համար :

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Սուրիոյ մէջ

Պէյրութէն կը հեռագրեն մարտ 3 թուականով .—

Մարզպանը խանդավառ ընդունելութեան մը արժանացաւ Հասիչէի մէջ, որ վարչական կեդրոնն է Ճէզիրէի շրջանին: Քաղաքը զարդարուած էր Ֆրանսայի եւ Ճէզիրէի դրօշներով: Մարզպանը օդանաւէն իջած ատեն հետիոտն անցաւ քաղաքէն եւ ծափերով ընդունուեցաւ ժողովուրդին եւ արաբ ձիաւորներու կողմէ որոնք Ֆրանսական դրօշներ պարզած էին: Զինուորները աչքէ անցընելէ վերջ, մարզպանը կառավարական պաշտօնատան մէջ ընդունեց պաշտօնատարները, սպաները, անջատական քրիստոնեայ եւ իսլամ հողեւոր պետերը, Սուրիոյ հետ միացման կուսակից եւ անջատական ցեղապետները, քիւրտ եւ ասորի պետերը եւ անջատման կուսակից երեւելիները: Մարզպանը Ֆրանսայի համակրանքը յայտնելով, հաւաստիքներ տուաւ անոր ներկայութեան մասին եւ յայտարարեց թէ հաւասարմօրէն կառավարութեան պիտի հաղորդէ իր տեսածները :

*** Արաբական թերթերը կը գրեն .—

Ճէզիրէէի անջատման կողմնակից տարրերը շաբաթէ մը ի վեր պատրաստութիւններ կը տեսնէին Գամըշլըի մէջ, փառաւոր ընդունելութիւն մը ընելու համար մարզպանին: Անոնք իմացած ըլլալով թէ կառավարութիւնը կարգ մը լեցուն սուրիական դրօշակ դրկած է Ճէզիրէ, անմիջապէս Նըսէպինի կայարանին մէջ ուժեր կը հաւաքեն, դրօշակները կը գրաւեն եւ կ'այրեն: Ցետոյ խմբովին կը պարեն գոյացած մոխիրին շուրջ: Ճէզիրէցիներու այդ խումբին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔԵՊ. ԳՈՒՇԱԿԵԱՆ

(ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՆԻՇԵՐ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Կը հաւատա՞ս Աստուծոյ, հարցուց յանկարծ։

Ցեռնաշու խօսակցութեան նիւթ մը չէ այս, որպէսզի կարելի ըլլար պատասխանել ... մարտողական ձեւով, Ուստի ուշացաւ պատասխանս։

— Ես կը հաւատամ, պատասխանեց ինք իր հարցումին։ Անշուշտ չեմ երեւակայեր Աստուած մը, մօրուքով ու լուսապսակով, որ նկարիչներու քմայք մըն է միայն։ Բայց կը հաւատամ գիտակից ուժի մը, որ ներդաշնակութիւն կը ստեղծէ տիեզերքի մէջ եւ կը վարէ մեր ճակատագիրը։ Կը հաւատամ նաեւ մեր իրականութենէն վեր կեանքի մը գոյութեան, աւելի կատարեալ, որ ոչինչով կը յիշեցնէ մեր իրականութեան ռամկութիւնը։ Կը կարծեմ թէ այս ըմբռնումս հաշտ է քրիստոնէական վարդապետութեան հետ, որուն հիացողներէն եմ։

Պատասխանեցի թէ Աստուծոյ գոյութեան հարցը փիլիսոփայական մարզանքի առարկայ մըն է միայն եւ ուրիշ արժէք չունի։ Ոմանք կ'ընդունին թէ մարդկային միտքը ի ծնէ կը ձգտի համադրութեան,— ուրիշներ, ընդհակառակն, կը պնդեն թէ կը ձգտի վերլուծման։ Աստուածաշնչական աւանդին իսկ աւանդութեամբ, սակայն, անէծք դրուած է վերլուծական ոգիին վրայ զոր կը մարմնացնէ Եւան, վասնզի չար է եւ անդուլ՝ այդ ոգին, ընդհակառակն բարի է եւ հանդարտ՝ համադրական ոգին։ Ահա թէ ինչո՛ւ բոլոր կրօնական վարդապետութիւնները կը դիմեն համադրութեան։ Աստուած համադրական ոգիի արտայայտութիւն է, առարկայ մը որու վրայ յարձակիլ սիրելի է փիլիսոփաներուն, ցոյց տալու համար վերլուծական իրենց կարողութիւնը, ինչպէս սովորութիւն է համբակ կռփամարտիկներուն՝ իրենց ուժը փորձել կաշիէ գնդակի մը վրայ։ Այս մարզանքը, հիմա, յարգ չունի։ Արդի փիլիսոփայութիւնը չի հետաքրքրուիր այդ մարզանքով, պատճառ՝,— որովհետեւ տեսնուեցաւ որ մարդկային միտքը, վերլուծման փորձ կատարած ժամանակ, ինքզինքն է որ կը վնասէ փշրուած համադրութեան բեկորներուն մէջ եւ ոչ թէ էութիւնը կամ տարրերը այդ մարզական տարազին։ Դժուար չէ հաստատել թէ համադրութիւն կամ վերլուծում առարկայական նկարագիր չեն կրնար ունենալ երբեք։ Երբ իմ խառնուածքիս պակսի calciumը կամ երբ խանգարուի իմ ներծոր գեղձերուս բնախօսական ներդաշնակութիւնը, իմ մտքիս ճառագայթը ոչ միայն կը փոխէ փայլը, այլ եւ ուղղութիւնը։ Աստուծոյ պատկերը կը շրջուի։ Այս պայմաններուն մէջ՝ իմ որոնումներս, հարցերը լուծելու եղանակներս համեմատական են իմ էութեանս հետ։ Եկեղեցին անծանօթ չէ այդ համեմատական տարազին,— ծոմերով եւ զրկանքներով նուազագոյն անսուաղութեան (carence) դատապարտուած հաւատացեալը, խունկի հոտերով նուազագոյն թունաւորումի, միսթիք աղօթքներով՝ [illegible] զգայախաբութեան (hallucination) ենթարկուած անհատը չի կրնար այլեւս իր տարբալոյծ թթուն թափել բաղադրեալ դաշտափարներու վրայ, իր մէջ կը սկսի ռանայ ըմբոստութիւնը ու գետին կը պատրաստուի հաշտ երթալու համադրական իրականութեան հետ, բոլոր ուսուցուած թէեւ մաշած վարդապետութեանց հետ։

— Բայց դուն ժխտեցիր նաեւ վերլուծման արժէքը

— Ես ուզեցի ըսել միայն թէ Աստուած ստեղծուած իմ պատկերովս (եւ ոչ թէ ես՝ իր պատկերովը), այլ եւ յայտնել թէ ոչ ընդհանրական է, ոչ ալ յաւիտենական այն Աստուածը որ ստեղծուած է իմ պատկերովս։ Հին աստուածները ազգային հերոսներ էին (գերմանական տեսակէտ), նոր աստուածները...

— Այն ատեն ի՞նչ վարդապետութիւն կը խանդավառէ քեզ, ապրելու համար՝ պէտք է հաւատալ...

— Հաւատալ ինչի՞, ճշմարտութեա՞ն թէ պատրանքներու։ Գրեցի Մեղեդիները՝ ապաքինելու համար սարսափելի ճշմարտութենէն։ Քա՛ղցր է ինծի դիտել իրականութիւնը խորհուրդի մը քօղին տակ,— այդ խորհուրդը ինծմէ թխած մշուշ մըն է։ Ուրեմն ենթակայական շղարշ մը, որ կը նետուի իրականութեան վրայ։ Ընդհակառակն պատրանքները ի վերջոյ յուսահատութեան կը մատնեն տարուողը։ Լաւագոյն աշխատանքն է մտաւորականին հոգւոյն մէջ ստեղծել սեփական կլիմայ մը...

— Գրական ի՞նչ աշխատանք կը կատարես հիմա...

— Ժամանակ չկայ աշխատելու, օրերը կարճ են արեւմուտքի մէջ։ Ծրագիրներ շա՛տ, բայց թերեւս երբեք չիրականանան։ Ամբողջ օրս կը կորսուի յոգնութեան մը մէջ, որ ոչինչ կը խօսի ինծի։ Եւ խորհիլ որ ի՛նչ պատմական աշխատութիւններ կարելի է կատարել այս դարուն, երբ ամէն ինչ վերադնահատութեան կ'ենթարկուի։ Ինծի հետ ամուլ աշխատանքներու մէջ կը մեռնին նաեւ նոր գրողները...

— Համ չեմ առներ մեր նոր գրողներուն գործերէն

— Կազմուած գրողներ քիչ ունինք, մտաւորական տարիքով ոմանք շա՛տ են տակաւին։ Ամէն ժամանակաշրջան իր ոճն ունի,— պատերազմէն վերջ ստեղծուեցաւ երեք ոճ։ Մեր երիտասարդ գրողները չկրցան հետեւիլ ոճերու այդ յեղաշրջումին։ Անկարգ ոճը (style désordonné) որուն՝ գլխական վարդապետութիւն մը էնթափանցական գոյն ունեցաւ, յանձնապաստան դարձուց մեզմէ շատերը։ Մարզական ոճը (երբեմն կոչուած style de choc այժմ պաղթած արտայայտման եւ մա'նաւորապար Ամերիկա), որ լեզուական անպարտութիւններով դարմանք կը փորձէ [illegible], ու թօթուել տուաւ խորութեան իր պակասին պատճառով։ Դասական ոճը, որ դարձեալ կ'իջնէ հրապարակ, թերեւս փրկէ անոնք որ պիտի դիտեան յեղաշրջուելը։

— Գրական այս հարցին մէջ դէթ, կը տեսնեմ որ նոյն ձեւով կը մտածենք։ Գրականութիւնը գրօսանք չէ, այլ դպրոց մը քաղաքակրթութեան։ Մեր գրականութի՛ւնն էր, որ մեզի տուաւ եկեղեցի մը։ Եթէ չունենայինք գրականութիւն, չէինք ունենար հայկական եկեղեցի։ Ճիշդ է թէ գոյութիւն ունէր եկեղեցին, բայց հայ գրականութի՛ւնն էր որ լեցուց զայն, բովանդակութիւն տուաւ անոր, հայ ժողովուրդին հոգին դրաւ անոր մէջ։ Ըսել չեմ ուզեր թէ այսօր ալ տակաւին պէտք է մշակել միայն կրօնական գրականութիւն, բայց ցանկալի է որ արդի գրականութիւնը եւս լեցուած ըլլայ ազգային ոգիով, մարդկային խոհեալով եւ բարոյականով։

Ցետոյ բարձրացանք իր սենեակը։ Ուրիշ մտաւորականներ ալ եկան այցելութեան,— մէկը գնաց, միւսը եկաւ։ Քանի մը անգամ ուզեցի հրաժեշտ առնել, թայլ չտուաւ որ մեկնիմ. Կարդաց իր բանաստեղծութիւնները եւ իրեն յատուկ շեշտով մը, որ դժուար է վերլուծել, ըսաւ.

— Նոյնինք կը հաւնի՞ս։

Կարդացած քերթուածներէն մին կը յիշեմ տակաւին։ Շոգեկառքով ճամբորդութեան մը ընթացքին՝ կը դիտէ դաշտին մէջ արածող կենդանիները, որոնք երբեմն գլուխ անգամ չեն վերցներ՝ երբ ամպահարի նման փչացող ու սուրացող վայրաշարժը կ'անցնի իրենց մօտէն։ Ու խորհրդածութիւններ

Ցետոյ ինծի նուիրեց Նարեկի իր թարգմանութիւնը։ Ուզեցի ունենալ «Երիժեան Հայրիկն» ալ, զոր խոստացաւ յետոյ ղրկել Եգիպտոսէն։ Այս տեղին ըսաւ թէ սպառած է [illegible] գիրքը ամբողջ.

Վերջապէս բաժնուեցայ, խոստանալով նորէն այցելել։

— Եկո՛ւր, հաճելի է ոգեկոչել անցեալը, Արմաշը։ Եւ հաճելի է գաղափար փոխանակել գրական եւ իմաստասիրական հարցերու մասին։

X

Եւ սակայն անգամ մըն ալ չգացի ուղեւս իր մօտ։ Ո՛չ ինք «Երիժեան Հայրիկ» ղրկեց, ոչ ալ ես տող մը բան գրեցի իրեն՝ երբ յետոյ պատրիարք ընտրուեցաւ։ Զ. Ո. Միաբանութեան կռիւները դես կը բաժնէին իրմէ։ Կը յիշեմ, երբ մեր եկեղեցականներու յիմար քաղաքականութեան մասին յօդուածաշարք մը կը գրէի, սուր ակնարկ մըն ալ ուղղած էի իր խմբագրականներուն, (երբեմն ալ գնահատած)։ Ցետոյ աններելի դատայ իր գիրքը «Երիժեան Ճեմարանի» սուտ հիմնադրին հանդէպ, (տխրաւոր եւ հարուստ աղջիկ շատ կը տկարանար, ինչպէս բոլոր մեր վարդապետները)։ Դառնացած, Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան դարադարձի հանդիսութեանց նուիրուած իր հատորին մէջ կը քննադատէր տեսակէտներս՝ եւ ամէն միրթի ղրկեց այդ հատորը, բայց չղրկեց ՀԱՑ-ԲՈՑԺԻ։ Հին ու մաշած տեսակէտներ էին իր քննադատութիւնները, որոնց չպատասխանեցի, որովհետեւ չէր ղրկած գիրքը։

Այն ժամուկը, որ երէկ կը թափառէր եկեղեցիին շուրջը ի խնդիր «մասի», հիմա շատ մանկական կը գտնէ ինչ որ կրնայ եկեղեցին տալ իրեն, «մաս» կամ հոգեկան մխիթարութիւն.

Այստեղ ոչինչ կայ զարմանալի

Եւ նոյն ժամուկը, որ հասեր է տեսակէտ ու վարդապետութիւն բանաձեւելու տարիքին, հոգ չէ թէ տարբեր մանկութեան օրերու գաղափարներէն, պարտք կը զգայ ըսել այսօր, երբ իրեն կը վիճակի ստորագրել իր մանկութեան կուռքին մահագրութիւնը

— Վարդապե՛տ, աճեր եմ քեզմով խանդավառուած, եւ եթէ այսօր կը քննադատեմ քու քալած ճամբադ, մի՛ ցաւիր սառը համար, որովհետեւ, տակաւին այնքան մաքուր, որքան մանկութեանս օրերուն, դես հիմա կը ներշնչէ աւելի փառաւոր պատկեր մը։ Ցետոյ ի՞նչ փոյթ եմ ու քու ցաւդ, բոլորին նպատակն է ծառայել այս ժողովուրդին։ Եւ ժողովուրդներու պատմութիւնը կը գեղեցկանայ իրար սրբագրելով միայն։

X

Դուք գիտէք իր կեանքը։ Պարտիզակցի է, մանկութեան անունով Մըկրտիչ, յետոյ Թորգոմ՝ Արմաշի մէջ, ուր փոխ–վանահայր։ Ցետոյ առաջնորդ Սեբաստիոյ եւ Եգիպտոսի։ Ամէնէն վերջ պատրիարք Երուսաղէմի։ Աշխատակցած՝ «Հանդէս Ամսօրեայ» պարբերականին, «Արեւ» օրաթերթին (Նոտար ծածկանունով)։ Խմբագիր «Սիոն»ի. Հրատարակած՝ Եղիշէ Դուրեանի ամբողջական գործերը, (կ'արժէր քիչ մը խնամք տանիլ, ուղղելու համար վրիպները, որոնք սպրդած են դասախօսի այդ նօթերուն մէջ)։ Թարգմանած՝ Ֆոնսեկրիվի «Հոգեբանութիւնը» (այս գործը թարգմանած է նաեւ Ե. Տէր-Անդրէասեան, Արմաշի մէջ, ի պէտս դպրեվանքի ուսանողութեան), այժմ անարժէք, որովհետեւ շատ յեղաշրջում կրած է հոգեբանութիւնը։ Կենսագրութիւններ՝ «Երիժեան Հայրիկ» եւ «Եղիշէ Դուրեան»։ Թարգմանութիւններ ֆրանսացի բանաստեղծներէ։ Կրօնաշունչ քանի մը քերթուածներ ինքնագիր

Իբրեւ մտաւորական, քիչ է իր այս վաստակը։ Մանաւանդ որ ոչինչ կը պակսէր իրեն՝ տալու համար աւելին, աւելի արժէքաւոր

Դուրեանի նման, Թորգոմ կը վայելէր «զանգարաթաղոյցի» համբաւ։ Դուրեան, տակաւին կենդանի, հերքեց զրոյցը իր մասին, թէեւ իր բերքը յարգանք կը պարտադրէր տրուած չափով իսկ։ Ընդհակառակն, Թորգոմ քանքարաւոր մտաւորականի իր համբաւին չկրցաւ հասցնել ժառանգը զոր կը թողու։ Ու ես չեմ գիտեր, հայ մտքի պատմութեան մէջ իր ո՞ր մտաւորական ժառանգով աթոռ պիտի առանայ արժանաւորութեան։ Նարեկի թարգմանութեա՞մբ, որ,— դեռ չեմ ըսեր թէ շատ հաջնեա կատարուած է, այն ալ ոչ ամբողջական (դանց առած է կարեւոր հատուածներ),— ստեղծագործութիւն չէ։ Երիժեանի կենսագրութեա՞մբ, որ,— դեռ չեմ ըսեր թէ վերադնահատութիւն կը պահանջէ իր առարկան,— ներշնչեալ մտաւորականի բանբեր չէ։ Սեբաստիոյ վանքին ձեռագիրներուն արձանագրութեա՞մբ, Ցոփի գրքին տաղաչափական մարզանքո՞վ, եկեղեցական կիրակնօրեայ քարոզներո՞վ, «Սիոն»ի խմբագրականներո՞վ, ինչո՞վ, ուրեմն ինչո՞վ։

Ձեզ սիրեր անոնք որ կը կրկնեն յաւերժ գրողի մը խօսքը, Չեխովին սիրելի.— «Մեռելներո՛ւն մասին կամ լաւ խօսէ՛, կամ բնաւ»։ Ընթացիկ հրապարակագրութենէն եւ աւանդութիւններէն անկախ, քննական ոգի կրող յեղափոխական մտաւորականին պարտքն է դատաւորել արժէքները լաւ ծանրութեան։ Ինծի սիրելի դէմք մըն է Թորգոմ, ու ցանկալի՝ փնտռել իր արժէքները։ Եւ երբ չեմ գտներ, կը հարցնեմ ես ինծի թէ ի՞նչը արգելք եղաւ, որ այս օժտուած մտաւորականը մեզի թողու աղքատ ժառանգութիւն մը։

Ահա բացատրութիւնս.—

Արմաշի դպրեվանքը ստեղծեց երկու հոսանք.— Օրմանեանականութիւն եւ Դուրեանականութիւն։ Ոմանք հերքեցին հոսանքներու գոյութիւնը, բայց մենք գիտենք որ ժամանակ մը որոշ ձեւ առած էին այդ հոսանքները։

Օրմանեանականութիւնը կը յատկանշուէր քաղաքական – ընկերային կեանքի իր զօրաւոր ձգտումով. Այս «վարդապետութիւնը» գործունէութեան գետին կ'ընտրէր առաջնորդական աթոռը, ձեռք առնելու համար ժողովուրդին վարչական մեքենան (վատիկանիզմ)։ Ուրեմն այդ դպրոցը կը պատրաստէր «Իշխաններ» (իր հին իմաստով, որ կը մօտենայ աւատապետութեան), աշխարհական վարդապետներ՝ եթէ կարելի է կոչել այսպէս։ Մենք այս հոսանքին ներկայացուցիչները կը գտնենք, համաձայն տիպարագրութեան (typologie) սկզբունքներուն, carbonique խումբին մէջ,— աշխոյժ եւ տոկամիտ անձատներ են ասոնք, արիւնոտ (pléthorique) եւ մաղձային, որոնք կ'աշխատին իշխանապէս ծրագիրներու վրայ։ Զուրկ են գեղեցկագիտական մտահոգութիւններ, վայելչութեան եւ արուեստի սէր։

(Նիւթը չծանրաբեռնելու համար, գիծերով միայն կուտամ պատկերը եւ կը հրաժարիմ մեր եկեղեցական պատմութեան մէջ հին տիպարներ օրինակ բերելէ)։

Դուրեանականութիւնը կը յատկանշուէր մտաւորական կեանքի իր զօրաւոր ձգտումով։ Այս «վարդապետութիւնը» գործունէութեան գետին կ'ընտրէր իմացական դաշտը։ Ուրեմն Դուրեանի «դպրոցը» կը պատրաստէր clercներ (իր հին իմաստով, որ կը մօտենայ արդի փիլիսոփային), փղոսկրեայ աշտարակի բնակիչներ, չքեղ առանձնութեան սիրահար եւ հեռու՝ պնդուածէն։ Մենք այս հոսանքին ներկայացուցիչները կը գտնենք phosphorique խումբին մէջ,— հեզ եւ հանդարտ են ասոնք, աւշային եւ փափկակազմ մարմնով, նուազկոտ ու մարմրուն նայուածքով, վայելչասէր եւ [illegible] հոգիով կեանքէն իրենք կը բաժնէ սեփական վարդապետութիւնը։

Եւ հիմա առէք Դուրեանը, այս հեզանազ հոգին, որ կը սիրէր ապրիլ փղոսկրեայ աշտարակի մէջ, իբրեւ մտաւորական՝ բառին ամէնէն ազնուական իմաստով, իբրեւ մտքի իշխան։ Ռընան մեծապէս ազդած էր վրան։ Կարելի է ըսել՝ Ռընանի հայկական տպագրութիւնն էր, իր զօրեղներուն ուղղութեամբ եւ դէմքին վրայ կաղապարուած հելլենական ironieով։ Նոյնքան սեփական՝ կեանքի եւ դանդուածներու շարժումին մասին։ Ան իր աշակերտներուն մէջ հոսեցուց նոյն սեփական աւիշը, եւ գեղեցկագիտական մտահոգութիւն, իմացապաշտ աշխատանքի սէր։

Թորգոմ, չափազանց փառասէր, նահանջ մը կատարեց դուրեանական դպրոցէն՝ երբ ինքզինք ուժեղ զգաց դեր մը խաղալու համար եկեղեցիին դուռը, եկեղեցիով։ Այսպէս միացուց օրմանեանականութիւնը դուրեանականութեան հետ,— Երուսաղէմը որ կրնար երկրորդ Արմաշ մը դարձնել իբրեւ աշտարակ հայ դպրութեանց, կամ փարոս հայ մտքի, երկրորդ Վենետիկ՝ իբրեւ նոր փորձ մը ներկայ քաղաքական դէպքերուն մէջէն քալելու համար դէպի հայկական նոր Արշալոյս մը, ուզեց դարձնել Վատիկան մը, էջմիածնի մը թոռ քաղաքական հակառակութեան Սիսեր էր, որդէն, գաղութէ գաղութ անցնիլ երիտասարդ վարդապետներ, որոնք իր գործակալներն էին [illegible]։

Լքած՝ մտաւորականի իր աշխատանքները, այսպէս ուզեց դնել նոր կղերապետութեան մը հիմը։ Ու ժամանակ չունեցաւ հերկելու իր հողին որու հրաշալի հողը կրնար տալ բերք մը որքան հարուստ նոյնքան արժէքաւոր, այլ մանաւանդ աւելի [illegible] ու յարգարժան քան իր ծրագիրի կղերապետութեան իր ցանկութիւնը, որ ժամանակավրէպ է։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՑ ԱՂԲՐՏԻՔ

ԿԵՍԱՐԱՑԻՆ

Ս. Բարսեղ Հայրապետը, որ մը [illegible] կը քալէ ճամբէ մը, որոնելով [illegible] աղօթքներ։ Իրեն կը հետեւի Սատանան, զինքը փորձելու համար։ Բարսեղ կը հանդիպի կարաւանի մը, բաղկացած ուղտերով եւ էշերով բոլոր բեռնաբարձ։ Վաճառականները, Փղշտացի, Սկովտացի ու Օվ[illegible]նիացի, կը ծաղրեն Ս. Բարսեղը [illegible] կ'ըսեն.

— Ապրանք ծախէ, փոխանակ աղօթութիւն ծախելու։

Ս. Բարսեղ կը սրտմտի։

Փղշտացի մը կ'ըսէ.

— Եթէ իրաւ սուրբ ես, հրաշք մը գործէ տեսնենք։

Ս. Բարսեղ, փրփրած, գաւազանը [illegible] կը զարնէ կարաւանին։

Ու յանկարծ, հրա՜շք, [illegible] բաշխ մը։

Մուխ ու փոշի կը բարձրանայ, բոլոր վաճառականները, ամբողջ կենդանիները, ինչպէս նաեւ ապրանքները— խողի իւղ, եղ, կոմս, գինի, մեխակ, չամիչ, պղպեղ, [illegible] փոշոց, [illegible], մարթ, կաշի, դորդ— կը դառնան [illegible] խմորի մը։

Ս. Բարսեղ անիծելով կարաւանը կը հեռանայ։ Իրեն հետեւող Սատանան կը մտնէ խմորին մէջ ու [illegible] կը շինէ նոր մարդիկ, իր փչելով շունչը անոնց մէջ։

Այդ մարդիկը Կեսարացիներն են։

Ահա թէ ի՛նչ խմորէ շինուած են։

Կեսարացին կը ծնի զարգացնելու համար Փղշտացի, Սկովտացի, [illegible]նեցի իր նախնիքներուն [illegible]։

Կախարդ մըն է ան որ գիտէ ամէն բան ոսկիի փոխարկելու գաղտնիքը։ Մէկ բան միայն չէ կրցած ոսկիի փոխարկել,— հայերէն լեզուն։ Թերեւս ատոր համար է որ հայերէն չի խօսիր, հայերէն չի գիտեր։ Թերեւս ալ հայերէնը ինքնին ոսկեղէնի [illegible] մը ընդունելով, իր հրաշքը չէ ուզեր փորձել։

Քար մը դրէք Անկիւրի [illegible] այդ քարէն աղբիւր մը կը հանէ։ Նոյն այդ քարը դրէք Վանեցիին [illegible]քը՝ ան ալ քարէն իր հացը կը հանէ։ Այդ քամուած քարը յանձնեցէք Կեսարացիին՝ ան կը բանէ քարը ու [illegible] կարծր քարը ոսկի կը [illegible]։

Կեսարացիին համար կեանքի [illegible] ամէնէն խոր բանը նուէթահօրն է, ամէնէն ընդարձակ բանը՝ դորդը, ամէնէն նուրբ բանը՝ ապուխտը.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Այս խօսքերով ճանապարհ դրաւ ինձ մեծ իշխանը։ Այնուհետեւ, ինչպէս գիտես, ես եկայ Շիրակ։ Թագաւորն արդէն քեզ մօտ Երազգաւորում էր։ Բայց նա գուրգուրում էր քեզ ջերմ սիրով։ Դու գոհ էիր բաղդից։ Իշխանի յայտնած կասկածները չէին արդարանում. գոնէ ես ոչ մի փոփոխութիւն չէի նշմարում Թագաւորի մէջ, որովհետեւ նրան միշտ քաղցր եւ սիրալիր էի տեսնում քեզ հետ։ Բայց երբ նա նոյն ամրանը զբօսանքներ պատրաստեց քեզ համար Սիւնեաց եւ Գուգարաց լեռներում եւ ընկերուհիներ կարգեց քեզ Սիւնեաց իշխանուհիներին, իսկ ինքը գնաց Սեւորդեաց կողմերը, իբր թէ Ուտիքի մէջ կարեւոր կարգադրութիւններ անելու, այն ժամանակ արդէն կասկածը պաշարեց ինձ։ Ի հարկէ ես քեզ ոչինչ չյայտնեցի. դու այնպէս ուրախ եւ երջանիկ էիր... որ ոչ մի սպառած սիրտ չէր յանդգնիլ կասկածի անմաքուր շնչով քո անարատ հոգին խռովեցնելու, քո հաստատուն հաւատը սասանելու... Բայց թէ Թագաւորի սիրտը գրաւուած էր Ամրամի կնոջմով, այդ բանին ես հաւատում էի արդէն...։

«Այնուհետեւ Թագաւորի այցելութիւնները Ուտիքին կրկնւում էին յաճախ. դու ոչինչ չէիր կասկածում, բայց մենք, այսինքն ծնողներդ՝ Գարդմանում, իսկ ես՝ Արքունիքում, գրեթէ հալ ու մաշ էինք լինում։ Վերջերում Թագաւորի այդ այցելութիւնները այնքան յաճախ կրկնուեցան, որ Արքունիքի կանայք եւ նոյնիսկ Արքայի թիկնապահներն ասում էին թէ՝ «Թագաւորը սիրահարուել է Սեւորդեաց աշխարհի վրայ...»։

— Եւ ի հարկէ դրանք բոլորը գիտէին թէ ինչո՞ւ Թագաւորը յաճախում է Ուտիք, այնպէս չէ՞. Հարցրեց Թագուհին, գրեթէ յուզմունքից դողալով։

— Ո՛չ... կարծեմ միայն երկու հոգի իր թիկնապահներից...

— Ա՛խ, Սեդա, էլ ինչո՞ւ համար ես ծածկում, երկու հոգին էլ բաւական են երկու հարիւրին իմացնելու համար։ Իսկ Արքունիքի կանանցից որի՞ն է յայտնի իմ դժբաղդութիւնը։

— Այն ժամանակ կարծեմ ոչ ոքին։ Բայց երբ Աշոտ Արքայեղբայրը իր աներոջ, Աբխազաց Գուրգէն իշխանի հետ միանալով՝ դաւադիր եղաւ Արքային եւ կամենում էր բռնել նրան կամ սպանել, Թագաւորը խոյս տուաւ նրանցից։ Դաւադիրները փնտռեցին նրան նախ Շիրակում եւ ապա զօրքով դիմեցին Երազգաւորս։ Անշուշտ յիշում ես, որ մինչեւ նրանց գալը՝ Թագաւորը մեզ բոլորիս վերցրաւ եւ շտապով հարցրեց Ուտիք, Սեւորդեան ձորը։ Այնտեղ մենք ամփոփուեցանք Տաւուշ բերդում, Ցլիկ–Ամրամի մօտ։ Ահա այդ ժամանակ մեր [illegible] երկուսը նկատել էին Թագաւորի եւ իշխանուհի Ասպրամի մտերմական յարաբերութիւնը եւ յայտնում էին, որ նա այդ տագնապալի ժամանակ մեզ իւր սիրուհու տանն է պատսպարել եւ ոչ թէ Սիւնեաց բերդերից մէկում։

— Ովքե՞ր էին այդ տիկինները, Սեդա, տուր, ես կամենում եմ անպատճառ իմանալ, հարցրեց Թագուհին։

— Մէկը մեր Շահանդուխտի մայրը, միւսը՝ Գոհար իշխանուհին։

— Եւ նրանք քեզ հե՞տ խօսեցին այդ մասին։

— Այո՛, բայց գաղտնի։ Մեզանից դատ ոչ ոք գիտէր այդ բանը։ Սակայն ես իմ կողմից աշխատեցի ցրել նրանց կասկածները։

— Ի զուր. դու նրանց աչքերը փակել չէիր կարող... Բայց դու, Սեդա, ինչո՞ւ նոյնիսկ այդ ժամին չյայտնեցիր ինձ այդ գաղտնիքը։ Եթէ ես գիտենայի թէ ինձանից զատ ուրիշներն էլ են նկատել այդ բանը, այն ժամանակ ես դաշոյն կը ցցէի նախ այդ անզգամի եւ ապա իմ սիրտը. այն ժամանակ Աշոտ–Երկաթի իշխանութիւնը չէր վտանգուիլ, Սահակ Սեւադան եւ իւր որդին չէին կուրանայ...։

— Ի՞նչպէս, Թագուհի, մի՞թէ դու էլ այդ բանը Տաւուշ բերդում իմացար։

— Այո՛, Սեդա, նոյնիսկ այն անզգամի ապարանքում, մեր այնտեղ հասնելուց մի քանի օր յետոյ։

— Ինչպէ՞ս։

— Այն օրը, որ մենք հիւր էինք Ամրամի մօտ, եւ այդ իշխանը զինուորեալ մտածել էր իւր կոչումը եւ հաճոյական զրոյցներ էր անում ինձ հետ եղող իշխանուհիների հետ, յիշո՞ւմ ես, հեռացայ ես նրա դահլիճից։ Մի ինչ որ տխրութիւն պաշարել էր յանկարծ իմ սիրտը, չգիտէի ինչո՞վ փարատել նրան. իշխանուհիներից ոչ մէկին չէի կամենում ընկերացնել ինձ։ Ուստի միայնակ ելայ եւ սկսայ Ամրամի ապարանքը շրջել։ Ցոյս ունէի պատահել մի տեղ Թագաւորին, որովհետեւ նա առանձնացել էր՝ Ոստանից հասած նամակները կարդալու համար։

«Մի նրբանցքից անցնելու ժամանակ, յանկարծ իմ ականջին հասաւ Թագաւորի ձայնը. ես ուրախութեամբ դիմեցի դէպի հանդիպակաց դուռը, որ Ասպրամ տիկնոջ դահլիճն էր տանում։ Այդտեղ լսեցի նրա ձայնը։ Ասպրամին իւր սանտիկնութեան հոգսերով զբաղուած էի կարծում, բայց զարմացայ, որ նա այնտեղ խօսակցում էր Թագաւորի հետ։ Մի տխուր նախազգացում պաշարեց իմ սիրտը. չունէս կարծես [illegible] էր. առաջ անցայ յուսայ եւ երկիւղ մէջ. բացի այն դուռը, որտեղից [illegible] ձայն էր գալիս... [illegible] տեսայ, Սեդա... Օ՜, ինչպէ՞ս [illegible] ժամին չշնչասպառ չեղայ ես, ինչպէ՞ս չմեռայ... Ասպրամ իշխանուհին Սեդա... Թագաւորի գրկում...

— Աստուա՛ծ իմ...

— Այո՛, իմ Աշոտը, իմ [illegible] սիրոյ եւ երջանկութեան թագաւոր [illegible] գրկախառն Ցլիկ–Ամրամի կնոջ հետ... Ա՛խ, Սեդա, զգո՞ւմ ես արդեօք, ինչ հարուած էր սա ինձ համար... ո՞ր շանթը, ո՞ր կայծակը կարող է [illegible] մարդկային սիրտն աւելի անողորմ կերպով հարուածել...

— Եւ յետոյ ի՞նչ արիր։

— Ոչինչ։ Նրանք երկուսն էլ [illegible] լի դոյն առան. իսկ ես համր ու [illegible] խօս դուրս եկայ այնտեղից եւ ապա [illegible] սենեակի մօտիկ սենեակներից մէկը [illegible]

(Շար.)

իսկ ամէնէն բարձր, օրինակելի, անձնուէր մարդը Գալուստ Կիւլպէնկեան է։

Կեսարացիին կայսերական կամ հանրապետական հարստութեան սպասարկող պետերը օթերլիններն են, պաշտօնեաները՝ տոլարները, գնդապետները՝ ֆիորինները, փիւսթաններ, մարքերը, ռուպիները ֆրանքները, լիրերը, հասարակ զինուորներն են դրամ, տրախմին, լէյը, լէվան, ... Կեսարացիին օգտագործողը պատեթուղթերն են, միշտ ձեռուէջի մէջ։

Կեսարացիին դաւանանքը առուտուրն է, տաճարը՝ շուկան, խորանը՝ խանութը։ Իր աստուածը ոսկին, սուրբը՝ արծաթը, սուրբ ... պղինձը, հրեշտակը՝ ... գոհարեղէնը։

Կեսարացին իր կրօնքին ու պետութեան զօրութեամբ պատերազմի մէջ խաղաղութեան առնե, ինչպէս խաղաղութեան մէջ է, պատերազմի ատենաք։

Իր ոսկիներով կը սկսի Կեսարիա... ու կը վերջանայ հոն ուր ինք կը... է դիզել քանի մը միլիոն։

Իր ուղեղն ալ մատներուն մէջ է, սրտին ալ սնտուկին մէջ է, ստամոքսը ... մէջ ու հոգին դրամատան մէջ։

Եւ այն կեսարացին որ մեր նկա... գրածին պէս չէ, աննուազն դասալիք մըն կամ այլասերուած մըն է։

×

Կեսարացիին համար արուեստ մը կամ արհեստ մը ունեցող մարդը ոչ մէկ արժէք ունի։ Ան այդպիսի մէկը ... իր ծառայութեան մէջ։ Իր ... պաշտօնեայ ըլլալու համար մարդ պէտք է գիտնայ առնուազն տասը անհամ գործ — հաշուակալութիւն, մեքենագրութիւն, նամակագրութիւն, թարգմանութիւն, սրճեփութիւն, սափրիչութիւն, ներկարարութիւն, ելեկտրագիտութիւն, վաճառորդութիւն, աւելածութիւն ու խաչելութիւն։ Բայց ժամանակ բանաւորութիւն Կեսարացին կը քաշքշէ միայն քանի մը բազմարհեստանիները։

Կեսարացի վաճառականը կ'ըսէ իր ... պաշտօնեային առած բազմատառանցին։

Նոյն որ պղտի ժամերդ պարապ ... քանի մը կարեւոր արհեստներ ալ սորվիս, օրինակ կօշիկի նորոգութիւն, արդուկ, մազ կտրել։ Սորվածդ ալ բան մը ունենալու համար։

Օր մըն ալ կ'ըսէ իր գրագիրին.

— Սա քանի մը գործերը շալկէ ու Սահաթճեանին խանութը տար։

Պաշտօնեան փորձէց վերջ, կուզայ ու կ'ըսէ.

— Աղա, գործերը տանելու համար, տեղէն փոքրենել անկարելի եղաւ։ Սարգսեան Սահաթճեանին խանութն ալ հեռու է։ Դժբախտաբար ուժէս, կարողութենէս վեր է այդ գործերը շալկել ու տանիլ։

Կեսարացին պահ մը կը նայի իր գրագրին աչքերուն խորունկը ու կ'ըսէ.

— Քանի՞ քիլօ կուգան այդ գործերը.

— Չեմ գիտեր... սակայն կը կարծեմ որ հարիւր քիլօ մը ըլլալու են...

— Տօ՛, եթէ հիմա քեզի հարիւր քիլօ ոսկի նուիրեմ, չե՞ս կրնար մինչեւ տունդ տանիլ։ Կը տանիս չէ՞, փետուրի պէս առած կը տանիս։ Ու թէ կը տանիս այլ կը թռչնես։ Ծանրութիւնը միեւնոյնն է, ինչո՞ւ ...

... ոսկին պիտի տանիս եղեր ու գործերը պիտի չկրնաս տանիլ։ Ծօ՛, շալկէ՛, Եալլա՛հ.

×

Հակառակ իր ունեցած առեւտրական անզիջողականութեան, Կեսարացին երբեք գործ մը չի հիմներ մինակը։ Անպատճառ կ'աշխատի ընկերով։ Իր գործի ընկերն է Սատանան, որ երբեք ո՛չ հաց կ'ուտէ, ո՛չ ալ ջուր կը պահանջէ։

Ան Սատանային հետ կ'ըլլայ ընկեր — գաշնակից ու մտիկ կ'ընէ անոր խօսքը։

Երբ կը մտածէ, երբ կը հաշուէ, երբ կը սակարկէ, երբ կ'աշխատցնէ, երբ կուտայ կամ կ'առնէ՝ Սատանան, անտեսանելի, միշտ քովն է ու կը կրկնէ.

— Ես եմ. Սաղայէ՛լը... միակ խորհրդատուդ, որ քեզ հասնցի նեղութենէ, թշուառութենէ, անկումէ։ Ինծմէ զատ ուրիշ ընկերներ չունենաս։ Զըլլայ որ եկեղեցի, դպրոց, հիւանդանոց կամ որբանոց շինես։ Ամէն բարիքէ չարիք կը ծնի, ինչպէս կ'ըլլայ ընդհակառակն։ Աստուծոյ բրած առենդ չմոռնա՛ս Աստուծոյ եւ սուրբերուն անունները բերանդ առնել ու երդնուլ անոնցմով։ Հանդստութեան օրը մոքէդ հանէ։ Անիկա ծոյլի օր է։ Միակ հանդստութիւնը դրամ շահելուն մէջ կը կայանայ։ Եօթներորդ օրն ալ աշխատէ, ... մանաւանդ աշխատցուր։ Քանի մը ոսկի աւելի շահիլը նայէ։ Ոչ ոք գործ չի հիմներ ուրիշները ապրեցնելու համար, այլ ինքը ապրելու համար վաստակելու։ Իրաւ է որ վեց օրուան մէջ շինուեցան երկինքն ու երկիրը սակայն եօթներորդ օրը ծախու հանուեցան։ Երկիրը ես Սաղայէլս գնեցի ու երկինքը կողոպտեցի հրեշտակները։ Վաճառականութեան մէջ ոչ հայրդ ճանչցիր, ոչ ալ մայրդ, ապա թէ ոչ մարդ քեզ չի ճանչնար։ Մարդոց հոգին իրենց քսակին մէջն է։ Վարպետ չնաբան մը եղիր, վաճառատանդ վերի յարկը շուն մը պահէ ու միշտ կրկնէ յաճախորդիդ առջեւ — շունէն զատ ըլլամ եթէ սուտ կը խօսիմ։ Գողութիւն մի՛ ըներ... երբ քնացած ես։ Դրացիիդ դէմ սուտ վկայութիւն ընելէ մի՛ քաշուիր, եթէ այդ կը պահանջէ նիւթական շահդ։ Մի՛ ցանկար դրացիիդ տանը, այլ անոր խանութին ցանկա, մի՛ ցանկար դրացիիդ կնոջը, այլ անոր աղջկան, դրացիիդ ծառային կամ աղախնին մի՛ ցանկար, այլ անոնց ստացած աշխատանքներուն, մի ցանկար դրացիիդ եզին, այլ անկէ պատրաստուած աղուխտին, անոր էշուն մի՛ ցանկար, իսկ եթէ ցանկաս, գնէ՛ սատկած էշու գնով ու զայն ներկելով ծախէ երիտասարդ աւանակի արժէքով։

Կեսարացին, հեշտագին համբերութեամբ, մինչեւ խոր ծերութիւն, հաւատարմօրէն կը գործադրէ Սատանային պատուիրանները։

Օր մըն ալ, յանկարծ, կ'այլափոխուի Կեսարացին։ Կը բռնէ Սատանան, կը խոթէ պարկը ու կը կապէ։ Եւ կը սկսի ափերով ոսկի տալ, երբեմն նոյնիսկ իր ամբողջ ունեցածը տալ, ազգօգուտ գործերու համար։

Ուրեմն Կեսարացին չատ ալ գէշ մարդ մը չէ՝ թէեւ իրմէ աղէկները կարելի է գտնել ... գծախքին մէջ։ Նոյնիսկ մէջ մէկն ու հոն մինչեւ պիտի գէշերն ալ կարելի է գտնել ... արքայութեան մէջ։

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

(Յաջորդով՝ Աստափազարցին)

ՆԵՐԿԱՅ

Այցելու մը։

Ձայնը ինծի ծանօթ էր, բայց երեսին վրայ տաւար մը կ'երեւար, թէթեւ, բարակ, այնպէս որ բանով մը սեւաւորուած էր երեսը, ու ըսի, «Հայկանոյշ» ու ժպտեցայ։

Հայկանո՞յշը։

Մեզի գրացի, գաւառացի աղջիկ, միշտ զինքը երիտասարդ կը տեսնէի այն օրերուն։ Ամբողջ թաղեցին զինքը կը սիրէր ինծի պէս, ու երբ անունը կուտային ու կը կանչէին, աչքերը իր անունին պէս կ'անուշնային, ու խոսած ատենը, նոր հնչիւն մը կը լսէիր ձայնին մէջ։

Հայկանոյշը աղջիկն էր բոլոր դրացիներուն, ու երբ անոր գեղեցկութեան համար ըսելիք բառ չէին գտներ, կը կրկնէին իրարու,— «Աստուած ալ բան գործ չունէ՞ր որ գրաւեր է այս աղջիկով»։ Բայց հիմակ երեսին վրայ անոր գեղեցկութիւնը, տարօրինակ տրտմութեան մը ձեւը առած էր։

— Հայկանոյշ, դո՞ւն ես, ըսի, ու երբ զարմանքով նայեցայ իրեն, ի՞նչ կար որ երեւիլ կ'ուզէր, ու չէր կրնար տեղ գտնել երեսին վրայ։ Իծոած առենք, ան ձայնին մէջն էր։ Երեսին վրայ խորունկ վերջալոյս մը կար, ու ժպիտը անգամ չէր կրնար դիմանալ անոր։ Սակայն Հայկանոյշ կը ջանար պահել իր դալարութիւնը՝ քիչ մը բռնելու համար իր սիրտը։ Բայց իր վսեմութիւնը չէր առեր։

— Հայկանոյշ, ըսի, չատ փոխուեր ես։

Ու խնդացի։ Հառաչեց, ու պատասխանելու տեղ, աչքերուն կոպերը իջեցուց։ Կարճ լռութենէ մը ետք, սակայն, «Կը սխալինք, ըսաւ։ Զսխալելու համար ամէն բան կ'ընենք, յետոյ, աւելի խոշոր սխալներ կը գործենք»։

— Հայկանոյշ, ի՞նչ ըսել կ'ուզես։

Կրկին հառաչեց, բայց խնդալով այս անգամ, ըսաւ,— «Միրանոյշին գրեցի, որպէսզի չամուսնանայ օտարի հետ»։

— «Ամուսինս օտար մըն է։ Օտար մը... իմ տեղս ըլլալու էք, հասկնալու համար՝ թէ մարդ ինչպէ՞ս կը տառապի, երբ իր սէրը դատապարտուած կը տեսնէ։ Ու ստիպուած եմ հետեւիլ ամուսնոյս ամէն մէկ շարժումին՝ իր ուզածը տալու համար սրտէս իրեն։ Անոր յանձնուած եմ հոգիով մարմնով։ Ամուսինս գիտէ այս բանը, ու կը գուրգուրայ վրաս։ Ամէն ատեն, հետաքրքրութեամբ կը լսեմ իր երկրին վրայ։ Գաւառներու ատեն, լերան մը, լճակի մը, գետակի մը, մարգագետնի կամ անտառներուն գեղեցկութիւնը, այնպիսի անկեղծ ու չիտակ բառերով կը պատկերացնեմ, որ իր ուրախութիւնը տեսնելը ուրախութիւն մըն է, ու ատեն կուգայ որ կը համբուրէ զիս։ Բայց շուտով կը փոխուի այս ուրախութիւնը, երբ հայերէն բառ մը կ'երգեմ։ Ոլոփեսեւ այս պահուս ուրախութեան մը հանդիպած եմ, կը լուռնայ սիրտս։ Բայց ինծի կը նայի ամուսինս, ու տեսակ մը եղած աչքերը, իմ ուրախութիւնս նմանցնելու թաքուն ճիգեր կ'ընէ, տեսակ մը միմոսութիւն, որ ինծի նմանները կը տեսնեն, որքան ալ ծածկուած ու խորունկ ըլլայ։ Ինչ ուրիշ մըն է այս պահուն, ու ես կը տեսնեմ իր ներքը պահուըտած մէկալ մարդը։ Ամէն բան գիտէին է տաղերուն համար։ Շատ անգամ նոյնն առենք էին, որքան որ բարի է ինծի համար իմ ամուսինս, երբ իմ հայրենիքիս վրայ կ'ուզեմ խօսիլ, կը կարօտի յանկարծ իր բարութիւնը աչքերուն մէջ, ու չի կրնար նայիլ ուղածին պէս, կը նեղուի, ըսելիքները չի կրնար ըսել։ Այդ պահուն, իր նայուածքը շուտեր որ բան մը ըսեն հայրենիքիս համար, բայց մաքէս բան մը կուգայ, ու դողալով կ'ըսեմ — «Ինչպէ՞ս կրնայ պահել մարդ իր գեղեցկութիւնը, երբ ուրիշ գեղեցկութիւն մը կը մարի իր սրտին մէջ»։ Ու ամէն գնով, կ'ուզէի պահել երեսիս վրայ մնացած գեղեցկութիւնը, բայց միշտ հայրենիքս կը տեսնէի, ու տրտմութիւն մը կը գոցէր երեսս։

— «Ու՜հ, ես այնքան հեռուն էի իմ հայրենիքէս որ... Աստուած, մի՞թէ մէկ հայրենիքիս համար բան մը երգելը։ Բայց օտարի մը ձեռքերուն մէջ, արդէն հայրենիք չունիս։ Օտար... կը վախնամ հիմակ այս բառը ըսելու առնելու։ Ամէն անգամ որ այս բանը միտքս կուգայ, կամ կը լսեմ ատոր անոր բերնէն, մարդը՛ աչքերուս կ'երեւայ անճանաչելի արարած մը։ Նորէն պիտի գրեմ Միրանոյշին, որպէսզի չամուսնանայ օտարի հետ»։

×

Երբ օտարի մը ձեռքերուն մէջն ես, զգալը կարծես յանցանք մըն է։ Ո՞վ չունի հոգին կախարդանքը։

Մենք, չգրուած քերթուածը ունինք մեր Արեւելքին։ Ան, կեանքի բարախումն էր մեր հայերուն սրտին մէջ, ու մենք, մեր ցեղին զաւակները, կը պատենք անոր։

Ո՞վ չէ երազած ոսկիի ու աղամանդի մէջ իր հայրենիքը։

×

Հայկանոյշը իր հետը շատ մը յիշատակներ կը բերէր։ Ինծի հետ խօսած ատենը, իրենց պարտէզին վարդերը միտքս կ'իյնան յանկարծ։ Հոն, չատ ծաղիկներ կային, բայց վարդերը հռչակաւոր էին։ Մենք մանչ ու աղջիկ խենթ կ'ըլլայինք անոնց համար։

Հայկանոյշին մայրը, ուրախ գթութ, թաղին մէջ ամէնուն կը բաժնէր վարդենիի ճիւղեր։ Անոնցմէ ո՞վ չ'անէր իր պարտէզին մէջ իրենց բոլոր գոյներով։ Վարդենինները իրենց պատմութիւնը ունէին։

— «Քաղեցէք, կ'ըսէր Հայկանոյշին մայրը, փրցուցէք վարդերը, բանդակ կամ օշարակ պատրաստելու համար, բայց չըլլայ թէ երկայն ճիւղերով քաղէք, կը խախտէք արմատները...»։ Ու ոմանք թերթիկ թերթիկ կը քաղէին վարդերը, ու զոգնոցները լեցուն դուրս կ'ելլային պարտէզէն։

Ա՜խ, աս մեր վարդէ անուշը...

Մեզի համար, Հայկանուշենց պարտէզը մտնելը հարսնիքի օր մըն էր։ Այդ օրը գինով էինք, ու մեր ուրախութիւնը կը խառնուէր ծաղիկներուն։ Անոնք մեզի համար բացուած էին, մեզի համար անոնք իրենց գոյները կուտային անհատնում գուրգուրանքով մը։ Ու մենք՝ գարունին կը սպասէինք։ Գարունը, ծաղիկներուն խունկը կը բերէր մեր սրտերուն։

Ու Հայկանոյշը իրենց պարտէզին մէջ, կարմիր կամ բաց դեղինով խօլոր վարդ մը կը խօթէր ամէն անգամ սեւ մազերուն մէջ, ականջին մօտիկը, ու

— Դուք ալ ինծի պէս ըրէք, կ'ըսէր իր բարեկամուհիներուն, ու մէկ մէկ վարդ կուտար անոնց ամէնուն։

Իր մօրը կը նմանէր Հայկանոյշը, իր ունեցածէն մաս մը տալը անոր սովորութիւն մըն էր, ու «Աս ալ քեզի...» ըսած ատենը, ժպիտ մըն ալ կուտար հետը։

Դիմացինս, հիմակ, այդ օրերուն նկարի պէս աղջիկը չէր։ Ուրիշ գեղեցկութիւն մը ունէր։ Իր տրտմութիւնը... ու «խեղճ Հայկանոյշ, ըսի միտքովս, աս քու վիշտդ միայն կը վայլէ խորունկ սրտերուն»։ Այս պահուն երբ ինծի նայեցաւ, իր վշտին անկեղծութիւնը կը տեսնուէր երեսին վրայ։ Իր այն ատենուան սիրտը՝ մնացած էր այն օրերու սիրտը։

Ինչ երազներով զինքը ծնեցուցած էր իր մայրը եւ ինչ գուրգուրանքով։ Մեր մայրերուն օրօրները պէտք է մտիկ ընել...

×

Մեծ հրապարակ մը Հայկանուշենց պարտէզին ետեւը։ Ծառի մը կոճղը։ Այդ հրապարակը ժամադրավայրն էր գիշերուան սանդխտի. Երիտասարդները հոն տարիքներուն քով, աղջիկ մանչ խառն, մութին կը յանձնէին իրենց սիրտերը, ու ամէն իրիկուն, խօսակցութիւնը կը սկսէր հատնող արեւին հետ՝ երազի մը խառնուած։

Մութին մէջ, ես շատ կը սիրէի այդ անկիւնը։ Ամէն բան կը մտնէր սրտիս, ու երկինքէն բան մը կը վաւէր, չեմ գիտեր սրտիս մէջ ինչպէ՞ս։ Ես մանաւանդ, կը սիրէի մեծերուն խօսակցութիւնը, որոնց մէջ ժամանակը, իրմէ պատկեր մը կը դնէր խորունկ գոյներով։ Գիշեր ատեն, ան իր ճշմարիտ գոյնը կ'առնէ հոգիներէն ներս։

Երկինքը շատ կը մօտեցնէր մեզի մեծերուն խօսակցութիւնը։ Անոնց չտեսածները մենք կը տեսնէինք։ Անոնց բառերը, խելօք խելօք պլպլացող աստղերուն մէջն էին, ու մենք՝ քով քովի նստած պզտիկներս, մեր աչքերը երկինքին վրայ կը մնար վերը՝ տեսնելու համար այն աստղերը, որոնք Հայաստանի վրայ կը պլպլային։ Ամէն մարդ մէկ մէկ բան կ'ըսէր անոնց համար։ Կ'ըսէին թէ անոնք ամէնն ալ իրենց պատմութիւնը ունէին։

Ու մենք կը սպասէինք տեսնալու համար՝ թէ ինչպէ՞ս Հայաստանի երկինքը կը մտնէր մեզի իր աստղերով։ Կ'ուրախանայինք, ու մեր աչքերը կը մնային աստղերուն վրայ՝ այնքան փայլուն։ Ո՜հ, որչափ անուշ բան մը կար հոն վերը։

Ու զարմանալի բան մը տեղի կ'ունենար ինծի համար ամէն գիշեր։ Ես որչափ կը նայէի աստղերուն, կը պլպլայի տեսակ մը դողով՝ որ անոնք իմ սրտէս կ'անցնէին, ու ամէն գիշեր, լուսաւոր բան մը կը ձգէին հոն։ Ինծի համար, երկինքին չափ գեղեցիկ տեղ մըն էր Հայաստանը։ Երկինքի մը երազը կուտար ան ինծի, կը տեսնէի, բայց չէի կրնար մօտենալ անոր։

Չէի կրնար ես մօտենալ անոր, ու սիրտս աւելի հեռուն կը թռչէր։ Սիրտս գացած էր արդէն կախարդանքի մը։

Հրաշքի երկինք, գեղեցիկ երկինք։

Ուր որ կ'երթայինք, մեզի հետ էին մեր աստղերը։ Անոնք ամէն տեղ մաքուր ու փայլուն էին։ Ամէն տեղ անոնք իրենց խորհուրդը կը պահէին։

Երբ իր խոշոր աչքերը լարեց Հայկանոյշը ու նայեցաւ ինծի, այն անդրանիկ միտքս ինկաւ, ու մեր աստղերը երեւցան աչքերուս, ու այդ գիշերները, աւելի խորհրդաւոր ու իրենց մթութեան մէջ պայծառ, աւելի կենդանութիւն առին։

Մենք մանչ ու աղջիկ, պզտիկներս, մեր երկինքին պատմութիւնը ունէինք։ Հայկանոյշը ինչպէ՞ս կրնար մոռնալ այս ամէնը...

Բայց ան, միշտ պատրանքի մը առջեւն էր։ Իրեն նայող աչքերը ուրիշ էին։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅ ԺՈՂ. ԵՐԳԻ ՊԱՏԱՌՆԵՐ

ԹՄԲ.— Վանի այս ժողովրդական գեղեցիկ երգը տրտունջ մըն է այն ամուսնութիւններուն դէմ, որոնք կը հնքուին տակաւին չատ պզտիկ տարիքի մէջ։

« Իմա՞լ էնիմ, Իմա՞լ էնիմ,
Սարեր ձիւն ա, շիւարեր իմ,
Եար պզտիկ ա, մալուլեր իմ,
Հետս չի գայ տանեմ տանիմ։
Մինդիր աղա, արեւդ սիրես,
Էսօր էրթաս հիւսեր պերես,
Որ քո լանում օրրոց շինես,
Մէջը դնես օրօր տաս.
Իմա՞լ էնիմ...

Էրիկ մ'ունիմ հաւու ճուտ ա,
Քոլին փակեմ, թող խոտ ուտա,
Էրիկ մ'ունիմ եղին դեղին,
Կը նմանի գարնան եղին,
Ձեռնէն բռնեմ տամ գրողին,
Խողնեմ էրթամ խետ սիրողին։
Իմա՞լ էնիմ... »։

×

Իսկ այս երկրորդը կ'արտայայտէ դժգոհութիւնը գիւղացի աղջկան, որ կը նախընտրէ ամուսնանալ աղքատ գիւղացի կտրիճին հետ քան հարուստ քաղքցիին հետ.—

« — Քա՛, ո՛ւ, ո՛ւ, սեւաւո՛ր մարէ,
Բարի՞ն իմ տուն աւերեցիր,
Նորին իմ ձեռքէն խլեցիր,
Իմ կանանչ արեւն էրեցիր։

—Քա՛ ո՛ւ, ո՛ւ, սեւաւո՛ր աղջիկ,
Արի քի տամ Վանայ խոջին,
Որ քի դնի ծոցուն ոտին,
Քեզ խացցնի թուխ կոնտուռէն,
Արերէդ քաշի չամ գարտին,
Քո տակ թալի կուրթնի տոշակ,
Քամար կապի մէջքիդ պարամ,
Ասղասից բարձ դնի երեսիդ,
Դոշիդ կախի դեղին ոսկին,
Եղմաս մատնիք քո մատներին,
Եշմիս խոթուն նորա ոտին։

—Քա ո՛ւ, ո՛ւ, սեւաւոր մարէ,
Վանայ խոջէն կուրբան կ'անիմ
Իմ Սախոյի էրկէն բոյին,
Գէոշ-կալի պարակ վզին,
Ուր չուլաևուն, թուխ կոտոշին,
Սեւ քէոլագին, չուռ քճագախուն,
Թուխ մազերուն, թուխ աչքերուն,
Երկէն քթին, բէղ բեղերուն,
Կարկա բերնին, խաղտո ձեռնին,
Մազոտ դոշին, քաֆուլներուն,
Շալ շլվարին, կտաւէ շապկին,
Մէջաց ծարկին, Արզուն թաթին,
Ռուսց չարըխին, որչիբներուն,
Նախրափէտին կեապամակին,
Փայտի թռամին, ուր շորբաց,
Սախօն էհէր սարեր կան գէր,
Որ հէվարին, խետ ուր նախրին,
Հօ՛, հօ՛ անէր, հէ՛, հէ՛ անէր,
Դառներ տուն գէր,
Որ իմոր ձէն գիկ անուշ գէր,
Դիշեր ցերեկ սարեր կան գէր»։

ՕՐԻՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՒՊԱՐ

(Հէքեաթ)

Ամբողջ գիւղը խռովքի էր մատնուած։

Հոն, անդունդի մը մօտ, երեւան էր եկած գեղեցիկ յաւերժահարս մը։ Ան, գիշեր մը, ճամբուն վրայ կեցուցեր էր ծերուկ գիւղացի մը եւ յանձնարարեր էր հաղորդել գիւղի բնակչութեան թէ՝ ինք կը փափաքի մարմնիլ գիւղի քաջերէն մէկուն հետ՝ այն պայմանով որ եթէ պարտուի, վերջ պիտի տայ իր մենակեցութեան, ու պիտի ըլլայ նման գիւղի կիներուն ամուսնանալով նոյն այդ քաջին հետ։ Իսկ եթէ ինք յաղթէ՝ երիտասարդը պէտք է դառնայ մենակեաց ու ապրի իր հետ՝ անդունդին մէջ։ Աւելցուցեր էր, միանգամայն, թէ ամէն գիշեր գուբը պիտի գայ նոյն տեղը, եւ պիտի սպասէ, այնպէս որ՝ ամէն ոք կրնայ գալ եւ ազատ կերպով տեսնել զինքը. Գայմանաւ որ՝ որ եւ է բառ չարտասանէն, այլապէս համր կը դառնան։

Մերուեին այս բոլորը պատմեր էր գիւղը, ու ամէնքը խռովեր էին։ Հոգին կը զգար ամէն հօր ու մօր թէ՝ չըլլայ որ իրենց զաւակը սրտէ մարմնիլ յաւերժահարսին հետ։ Իսկ մամիկները կը խաչակնքէին ու կը շնչէին.

— Տէ՛ր Աստուած, ինչո՞ւ թոյլ կուտաս որ սրբապիղծը ժուռ գայ աշխարհի վրայ։

Գիւղին այն քաջերը, որոնք տակաւին նշանած չունէին, ինչպէս եւ անոնք որ կը զգային զայն, հետաքրքրութենէ թէ ինքնասիրութենէ մղուած՝ գացին ու տեսան յաւերժահարսը։ Որքան գեղեցիկ էր ան։ Ու չատերը ցանկացին իբրեւ կին ունենալ զայն. բայց, դիւրին չէր գլուխ ելլել անոր հետ։ Որով եւ՝ բոլորը հոտ քաշուեցան։

— Ինչուս պէտք, կ'ըսէր ամէն մէկը,— գիւղը աղջիկ չա՞տ...

Միայն Թօթին էր որ,— Լէնիոյի նշանածը,— երբ տեսաւ յաւերժահարսը, մոռցաւ նշանածն ու ծնողքը, եւ որոշեց կռուիլ անոր հետ։

Լէնիօ երբ լսեց իր նշանածին այս որոշումը, սեւեր հագաւ, եւ ողբաց իր սրբացած սէրը...։ Մայրը կը փետտէր իր սպիտակ մազերը, կ'ողբար իր սեւ ճակատագիրը, եւ կ'անիծէր յաւերժահարսը որ եկած էր ամայացնելու իր տանը։

— Մանչս,— կ'ըսէր տղան,— ո՞ւր է տեսնուած որ մէկը կարենայ գլուխ ելլել յաւերժահարսին հետ։

Աւա՜ղ։ Վարագոյր էր իջած Թօթիի աչքերուն, ու ոչինչ կը լսէր ան։ Միայն մէկ մտածում ունէր,— յաղթել յաւերժահարսին, զայն դարձնել իր կինը, ու հպարտանալ անոր երկնասահութեամբն ու գեղեցկութեամբը։

Իրիկնամուտին, Թօթի ուղղուեցաւ դէպի անդունդը։ Երկու-երեք տարեկիցներ ընկերացան իրեն՝ քաջութիւն ներշնչելու համար անոր։ Քիչ վերջ հասան եւ ուրիշ գիւղացիներ՝ երկու կամ երեք առ երեք։

Արդէն իսկ մթնած էր, ու աստղեր կը փայլէին երկնակամարին վրայ։ Ցանկարծ, աստղ մը թռաւ, գծեց լուսաւոր ճամբայ մը, ու անհետացաւ անհունութեան ծոցը։

Բոլորը ցնցուեցան։

— Մե՜ղք Թօթիին, ըսին անոնք, իր աստղը ինկաւ. յաւերժահարսը պիտի յաղթէ։

Վախ մը մտաւ նաեւ Թօթիին սիրտը։ Բայց, ի՞նչպէս դառնար գիւղ։ Ի՞նչ երեսով։ Լէնիօն եւս իրը չէր այլեւս, այրի մըն էր։ Ու Թօթի իր վճիռը տուաւ։ Պիտի պայքարէր՝ ինչ ալ ըլլար վախճանը։

Ճիշդ այդ րոպէին յայտնուեցաւ նաեւ յաւերժահարսը՝ անդունդին մէջէն։ Բոլորը խաչակնքեցին, եւ դողդղացին...։ Ցուրտ քրտինք մը պատեց անոնց մարմինները, ու ոտքերնին սկսան իրար զարնել։ Սիրտերը կը տրոփէին, ու ոչ ոք կրնար բառ արտասանել։ Տէր ողորմեա...։ Վախէն՝ ամէնքին ուղեղները քարացեր էին։ Ու ոչ ոք սիրտ կ'ընէր բերան բանալու։

Թօթի ամփոփեց այն քիչիկ մը քաջութիւնը զոր դեռ մնացեր էր իր քով, բաժնուեցաւ իր ընկերներէն, ու գնաց յաւերժահարսին դէմ։ Աղջիկը ուշադրութեամբ նայեցաւ անոր, եւ պայքարը սկսաւ։ Մարտնչեցան բաւական ատեն։ Թօթի ամուր կը մնար։ Բայց, տեղի չէր տար նաեւ յաւերժահարսը։ Ու կռիւը կը շարունակուէր։ Ի վերջոյ, յաւերժահարսը սկսաւ յոգնիլ։ Իր գերդ ձեռքերը, որոնք սկզբնաւորութեան տանտական ուժ երեւած էին մէջին, հետզհետէ թուլցան։ Ու այդ ձեռքերը, որոնք ատտափեալ եղունգներ ունէին, այլեւս չկրցան ամբօղջն բռնել։ Իր մեղկ ոտքերը, որոնք, մութին մէջ, կը փայլէին երկու շուշաններու նման, կթոտեցան, ու ան զգաց որ իր ամբողջ մարմինը տկարացած է այլեւս։ Այդ մարմի՞նը, օ՛, որ կիրքեր ու խռովքներ կը հրահրէր...։ Անոր կարծր ու ցցուն կուրծքերը բարձրացան՝ բայց ինկան խանչինքէն, ինչպէս եւ կիսովփակուեցան իր մթին աչքերը, որոնցմէ բոց կը ցոլա՜ր...

Ու Թօթի, որ դեռ կը շարունակէր ամուր մնալ, յաջողեցաւ գրկել զայն՝ թեւերը օղակելով մէջքին, ու սեղմել...։ Կը մնար վերցնել ու փռել գետին։

Եւ, սակայն, յաւերժահարսը չէր ցանկար կորսնցնել պայքարը։ Եւ ոչ ալ՝ գերի երթալ գիւղ, ուր զինքը ցոյց պիտի տային մատով։ Ուշքի եկաւ բոպէապէս, ու նիւթեց զաւ մը։ Ու մինչ Թօթի գրկեր էր զինք, ան իր պլլիչ թեւերը օղակեց երիտասարդին վիզին շուրջ, եւ՝ սկսաւ՝ զայն համբուրել շրթներէն, աչքերէն, այտերէն, ծոծրակէն, ուր որ կը հասնէին իր շրթները, տաք, երկար, խելայեղ համբոյրներով...

Ու համբուրեց, համբուրեց, համբուրե՜ց...

Այնքան որ՝ Թօթիի թեւերը սկսան թուլնալ, մարմինը կորսնցուց իր ուժը, ծունկերը կթոտեցան, եւ գլուխը ծռեցաւ դէպի յաւերժահարսին ուսը։ Ու աղջիկը, մօրը կուրծքին ննջող մանուկի մը նման զայն առած իր թեւերուն վրայ, մեղմութեամբ եւ զգուշութեամբ դրաւ գետին։

Թօթի պարտուած էր... Ու գիւղացիները վերադարձան գիւղ՝ լուռ ու մտախոհ։

ԱՐԿԻՍ ՔՈՐԱՔԱՍ

Թարգմ. ՍՕՍԻԱՑ ՏՂԱՆ

գլուխը կը գտնուէր ոստիկան – զինուորներու հազարապետ Պերճիս :

Լուրը Հալէպ հասածատեն, հոկայ ցոյց մը տեղի ունեցաւ: Ցուցարար – ները հակաֆրանսական արտայայտութիւններ ունեցան եւ հատեր խօսեցան

Մարզպանին պատուիրակը ուժգին բողոքագիր մը յանձնեց Հալէպի կառավարիչին :

*** «Հայթայթ», որ Սանճաքի եւ արաբական երկիրներու մէջ Թրքական քարոզութեան պաշտօնական գործակալութիւնն է, հետեւեալ ընկոյզը հրատարակեց :

— « Թուրք քաղաքական շրջանակները մեծ շահագրգռութեամբ կը հետեւին Սուրիոյ կացութեան: Տեղի կայ կարծելու որ եթէ այս կացութիւնը շարունակուի այն ճամբով որուն մէջ զայն մղուցած է Սուրիոյ դիւանագիտական շրջանակներու վարանոտ քաղաքականութիւնը, օր մը պիտի հրաւիրէ արեւելեան մեծ պետութեանց միջամտութիւնը : Մաղթենք որ չկրկնուին անկէ 20 տարի առաջ պատահած դէպքերը, երբ Սուրիա նոր կը մտնէր Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ: Ֆրանսայի համար ամէնէն ճիշդ քաղաքականութիւ – նը պիտի ըլլայ՝ անկախութիւն շնորհել Սուրիոյ :

Թուրքիա որ Լօզանի դաշնագրով երաշխաւորած է օսմանեան կայսրու – թեան անդամատումէն ծնած պետութեանց անկախութիւնը, պիտի չկրնայ ձեռքերը ծալլած մնալ անվերջ, երբ իր դրան առջեւ ծանր դէպքեր կը պատահին: Օտար մեծ պետութիւնները պարտաւոր են խաղաղութիւնն ու կարգը հաստատել այդ երիտասարդ պետութեանց մէջ, որոնք անկախութեան եւ ազատութեան կը ձգտին, եւ թոյլ չտալ որ ներկայ կացութիւնը շատ ծանրակշիռ հետեւանքներ ունենայ »:

Իրանի գահաժառանգը Եգիպտոսի մէջ

— ∞ —

Իրանի գահաժառանգը, Շահփուր Մոհամմէտ Րիզա, Եգիպտոս հասաւ ուրբաթ առտու, «Մահրուսէ» դրօշանաւով, որուն կ'ընկերանար Ֆրանսական թորփիլահալած մը, Պէյրութէն: Անգլիական երկու մարտանաւեր ալ ողջունեցին գահաժառանգը, թնդանօթներ արձակելով: Եգիպտական բանակէն զօրագունդ մը զինուորական պատիւներ ընծայեց, մինչ օդանաւեր կը սաւառնէին Աղեքսանդրիոյ վերեւ: Քարափին վրայ իշխանը ընդունուեցաւ Եգիպտոսի գահաժառանգին կողմէ, եւ մասնաւոր կառախումբ մը նստելով, գնաց Գահիրէ, ուր ողջունուեցաւ թնդանօթի 21 հարուածներով: Թափօրը երկու մղոն ճամբայ կարեց, Գահիրէէն մինչեւ Ապտինի պալատը :

Ահագին բազմութիւն խռնուած է Գահիրէ, արքայական հարսանիքին առթիւ: Տօնախմբութիւններ գիշեր ցերեկ պիտի շարունակուին մինչեւ մարտ 24 : Անհամար կարաւաններ այցելուներ կը փոխադրեն Սուրիոյ եւ Իրանի հեռաւոր մասերէն: Ամուսնութիւնը պիտի կնքուի մարտ 16ին: Հարսին միայն զոհարեղէնները կը գնահատուին 275 000 տոլար :

»»» · «««

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՆՈՒԶԷՆ վերադառնալով, երեսփոխան Մորէն, յայտարարեց թէ Ֆրանսա 60.000 զինուոր համախմբած է Լիբիոյ սահմանագլուխին վրայ, եւ թէ Թունուզի պաշտպանութիւնը ապահով է :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ ձերբակալուած են մօտ 100 ուսանողներ, որոնք հակասեմական ցոյցեր սարքած էին վերջերս :

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ դահլիճը վաւերացուց պատերազմական նիւթացոյցը, որ կը հասնի 31ն միլիոն սթերլինի: Այս գումարէն 270 միլիոն պիտի յատկացուի չինական պատերազմի ծախքերուն :

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ԼԷՆԻՆԻ աճիւնը զետեղուեցաւ Քրեմլինի պատին մէջ մասնաւոր տեղ մը, որ հանդիպակաց է իր ամուսնոյն դամբանին՝ կարմիր հրապարակին վրայ: Սթալին ինք անձամբ տարաւ աճիւնը եւ տեղաւորեց որոշեալ վայրին մէջ: Արարողութեան մասնակցեցան Լիթվինով եւ ուրիշ վարիչներ: Զինուորական պատիւներ եւս ընծայուեցան: Ցուցարկաւորութեան կը մասնակցէին 750.000 հոգի :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ երկու Արաբներ մտնելով Եաֆայի ֆրանսական փոխ – հիւպատոսին բնակարանը, երեք գնդակ արձակեցին եւ թեթեւապէս վիրաւորեցին փոխ – հիւպատոսը: Բոլշեւիկները թուուցիկներ ցրուած են ամբողջ Պաղեստինի մէջ, միացեալ ճակատ կազմելու համար Հրեաներու եւ Արաբներու միջեւ, ընդդէմ օտար աշխարհակալութեան :

ՍՊԱՆԻՈՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ վիճակը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ կառավարութեան: 150 միլիոն ֆրանքի նոր վարկ մը քուէարկուեցաւ: Օրական 15 ֆրանք ծախք կ'երթայ առողջ փախստականներուն, իսկ 60 ֆր.՝ հիւանդներուն: 1936ին ծախսուած էր 5.250.000 ֆրանք, 1937ին՝ 63.150.000, 1938ին՝ 25 միլիոն, առանց հաշուելու 1939ին բացուած վարկերը: Ընդհ. գումարը կը հասնի 274.680 000 ֆրանքի :

ԹՈՒԹ – ԱՆ – ԽԱՄՈՆ փարաւոնին անէծքը նորէն գործեց: Անգլիացի Հաուըրտ Քարթըր, որ 1922ին լորտ Քարնարվոնի հետ գտած էր անոր դամբարանը վերին Եգիպտոսի մէջ, մեռաւ երկար հիւանդութենէ մը վերջ: Լորտ Քարնարվոն մեռած էր դամբանը գտնելէ քանի մը շաբաթ ետք, խայթուելով թունաւոր միջատէ մը: Աւանդութիւն կայ թէ Փարաւոններու դամբանները բացողները թունաւոր միջատներէ կամ օձերէ խայթուելու անէծքին կը դատապարտուին :

ԹԵՐԼԻՆ այցելեցին Լիխթէնշթայնի իշխան Ֆրանց Եոզէֆ Բ. եւ իր երեք նախարարները ու մեծ յարգանքներով ընդունուեցան Հիթլէրի ու արտաքին նախարարին կողմէ : Լիխթէնշթայն փոքր իշխանապետութիւն մըն է Գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ միջեւ, ընդամէնը 65 քառ. մղոն տարածութեամբ, Զուիցերիոյ պաշտպանութեան տակ: Կը կարծուի թէ այս փոքր երկիրն ալ պիտի կցուի Գերմանիոյ :

ՕՐ. ԷԺԷՆԻ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆի յուղարկաւորութիւնը որ տեղի պիտի ունենար շաբաթ, մարտ 4ին, յետաձգուած է օրինական ձեւակերպութեանց պատճառաւ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ է եւ քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ Haiastanի երկրորդ թիւը: Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

*** Առաջին թիւէն սակաւաթիւ օրինակներ մնացած ըլլալով, «Հայաստանի» վարչութիւնը կը խնդրէ գործակալներէն ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԻՐԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵԼ ԱՒԵԼՑԱԾ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐԸ եւ ճշդել իրենց պէտք եղած քանակութիւնը :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Հայրապետեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Մ. Հայրապետեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Գ. Գ. Մանուկեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Փ. Աստուածատրեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Հայրապետեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Մ. Յովակիմեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Զ. Գասպարեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գ. Սարգիսեան եւ զաւակունք (Տէօրն), Տէր եւ Տիկին Լ. Ջնտոեան եւ զաւակունք, Պ. Յ. Կարապետեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Տարօն – Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին, Հ. Յ. Դ. (Վռամեան) Ենթակոմիտէին, Գուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչին, Հ. Յ. Դ. «Բրիստափոր» Ենթակոմիտէին, Սալնոյ Ջորի Հայր. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին, Վասպուրականի Կարճկան գաւառի Հայր. Միութեան, բարեկամներու, ընկերներու եւ հայրենակիցներու որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆի վաղամեռ եւ զաւակոյն մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Մարսէյլի մէջ 23 Յունուար, 1939ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Գ. Միսճէրեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկ. Գրիգոր եւ ընկ. Ռուբէն Մանուկեաններու եւ պարագաներուն՝ իրենց հօր դառնակսկիծ մահուան առթիւ :

×

Գ. Եղիազար Մինասեան իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տոքթ. Ա. Փօղոսեանի իր տիկնոջ՝ ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՓՕՂՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Արամ Վտարանդի 50 ֆրանք կը նուիրեն Մոնթրէօյի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՓՕՂՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ :

×

Նոյն տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Աղապապ Պարսամեան 25 ֆրանք կը նուիրեն Իսի լէ Մուլինոյի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSARIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15-76
Chèque Postal Paris 1698-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՄԱՐՏ
MARDI 7 Mars 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3982 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՇՈՒՔՆ ԱՆԳԱՄ ...

Բարեմիտներ կը հարցնեն, կարդալով Երեւանի եւ Հայկական Արտասահմանի յարաբերութեանց խզման լուրերը,— Հայրենիք մըն ալ չունինք ...

Ի՞նչ պատասխանել, երբ Երեւանցիները քար լռութիւն կը պահեն մօտ երկու տարիէ ի վեր, առանց խորութիւն դնելու որ եւ է ստանքի միջեւ :

Այն պաշտօնական զեկուցման մէջ, զոր հրատարակած է Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնը, զարմանազան բաներ կը կարդանք յարաբերութեանց դադարման մասին :

Զեկուցումը կ'ըսէ թէ Բարեգործականի ներկայացուցիչ Գաբրիէլեանի «վերջին նամակները թուագրուած են 1937 յունիս 1 եւ 18» :

— Իսկ ուղղակի Երեւանէն «մեր ստացած ամենավերջին պաշտօնական հաղորդագրութիւնները են Հօկի նախորդ նախագահ Մանուչարեանի 1937 Սեպտ. 2 թուակիր նամակը՝ Նուպարաշէնի մասին եւ 9 հոկտեմբեր թուակիր հեռագիր մը, որով մեզի կը յանձնարարէր չծախել Նուպարաշէնի համար Նիւ Եորք գնուած թրակտորը եւ ներածութեան արտօնագրին համար սպասել Խորհ. Հայաստանի կեդրոնական մաքսային վարչութեան մօտ իր կատարած դիմումի արդիւնքին» :

Այնուհետեւ ո՛չ մէկ լուր այս մասին։ Ոչ ալ որ եւ է պատասխան «Երեւան ղրկուած բազմաթիւ նամակներու» :

Անպատասխանի մնացած են նոյնպէս «1938 ապրիլ 29 թուականով Ա. Միութեան Փարիզի գրասենեակին ուղղած մեր կրկնակի նամակները», ինչպէս եւ Բարեգործականի Ժընեւի պատուիրակին ձեռքով խորհրդային պատուիրակութեան կատարուած «նորոգուած դիմումն ալ», թէեւ «այս վերջինը խոստացած էր այս մասին Մոսկուայէն պատասխան մը հաղորդել մեզ» :

Ուրեմն, Երեւան թէ Մոսկուա, ոչ իսկ սպանիացի կամ չինացի գործիչի մը չափ նկատի կ'առնեն Հայկական Արտասահմանը, դրական ըլլալով հաւատարիմներուն հաւատարիմը, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը :

Արդ, որքան ալ փորձենք յուսատես երեւալ եւ աչուըն հետ մտածել թէ «դժբախտ օրերը կուգան ու կ'անցնին»,— մեր առջեւ ունինք իրականութիւն մը որ թէ՛ աննախընթաց է եւ ընդվզեցուցիչ :

Գացինք եկանք եւ նորէն, իբրեւ բաժին, մեզի մնաց մէկ մխիթարանք,— « Հզօրոր հայրենիք», որու մասին ռամկավար մամուլն սկսաւ ճառ խօսիլ, քանի կը հետեւի «յաւիտենական իրականութիւնը» :

Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը վերջերս նոյնիսկ «խանդավառութեան» քարոզ մը կը կարդար.

— « ... Մեր խորունկ համոզումն է թէ՝ առանց անոր (խանդավառութեան), արտասահմանի Հայութիւնը պիտի չկրնայ ո եւ է օգտակարութիւն ունենալ ոչ ինքզինքին եւ ոչ ալ Հայութեան համար, պիտի մնայ ամուլ եւ պիտի չորնայ այնքան աւելի շուտ որքան այդ աւիշը պակսի իրեն, ինք արգիլէ անոր բարձրանալն ու շրջագայիլը իր մէջ» : (4 փետրուար).

Բանդագուշանքներ կամ քարոզներ պիտի բաւեն թէ մխիթարուելու պատճառ չկայ, քանի որ գիտենք թէ Հայաստան մը կը շնչէ Կովկասի մէջ, թէեւ մենք զրկուած ենք անոր ոչ միայն արեւէն, այլեւ բարեւէն :

Ո՛հ, այդ ալ սփոփանք մըն է,— նման անոր զոր կ'ունենայ վշտաբեկ մայր մը, իմանալով թէ իր զաւակը ողջ է եւ կը գտնուի այնինչ միջնաբերդին մէջ, թէեւ զրկուած՝ իր տեսութենէն...

Բայց, այս սարսափելի մխիթարութիւնը կրնա՞յ հանդարտեցնել ժողովուրդ մը, որ ցիրուցան՝ ի սփիւռս աշխարհի, վարդավառ երազներ կը հիւսէր տարիներէ ի վեր։ Կը բաւէ՞, մանաւանդ, պարզելու համար իր հոգին, այնքան փորձութեանց եւ արկածներու մէջ, որոնց ենթակայ է իբրեւ պանդուխտ :

Ինչպէս կը հաստատեն բոլոր տեղեկութիւնները եւ նոյնիսկ շարաչուք երեւոյթներ, նորէն Մոսկուան է պատասխանատուն այս նոր կացութեան,— ոչ մէկ հաղորդակցութիւն Արտասահմանի հետ։ Ոչ բարոյական, ոչ ալ նիւթական։ Մենք մեր թաթին տակ առած ենք ձեր երկիրը, եւ զայն կը վարենք մեր յարմար տեսած եղանակով. դուք ձեր գլխուն ճարը նայեցէք :

Ուրիշ իմաստ չունի խորհրդային իշխանութեան ընթացքը, երբ կը մերժէ պատասխանել նոյնիսկ սփիւռքական, թախանձագին աղերսներու, որոնց վարպետն է Բարեգործականը :

Եւ այս իշխանութիւնն է որ 1922ին շատ քարոզ կը կարդար Լօզանի մէջ, յանձն առնելով 150 - 250,000 հայ գաղթականներ տեղաւորել Քուպանի եւ Թրքիզներու երկրին մէջ, միանգամ ընդ միշտ լուծելու համար Հայկական Հարցը ...

Կ'ուզէինք իմանալ թէ գոնէ նոյնութեամբ Հայաստանի մէջ պատմե՞ծ է այն 25 - 30,000 գաղթականները, որ անցագիր ստացան ու գացին, 1925էն մինչեւ 1936 Մայիս 9 (վերջին կարաւանը, Ֆրանսայէն) :

Երես դարձնելով Արտասահմանի հայկական բազմութեանց եւ ամէն կապ խզել տալով անոր եւ Երեւանի միջեւ, Մոսկուան անգամ մը եւս չա՞պացուցաներ թէ բոլորովին խաչ քաշած է Հայկական Դատին վրայ, աւելորդ համարելով զայն լուծել նոյն իսկ իբրեւ «տնտեսական» հարց, ինչպէս կը ներկայացնէր Գ. Բէգզադեան, Ճենովայի խորհրդաժողովին մէջ (1922) :

Ո՛ր կողմէն ալ քննենք հարցը, դժուար է յանգիլ որ եւ է բարենշան եզրակացութեան :

Հետեւապէս, դատապարտուած ենք միայն տեսողութեան ուժով կապուելու մեր հայրենիքին հետ, ինչպէս այն նաւաբեկեալները որ հեռուէն կը տեսնեն ցամաքը, բայց չեն կրնար մօտենալ..

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՏՐԻՏ Կ'ՈՐՈՇԷ ԴԻՄԱԴՐԵԼ

Ըմբոստութիւն մը Կարթաժէնի մէջ

Մատրիտէն կը հեռագրեն թէ վարչապետ Նէկրինի կառավարութիւնը, որ կը գործէր 1937 յունիսէն ի վեր, տապալեցաւ մարտ 5ի կէս գիշերին եւ ազգ. պաշտպանութեան կառավարութիւն մը կազմուեցաւ, նախագահութեամբ Զօր. Քազատոյի, ներկայացուցիչը ժողովրդական բանակին։

Կը նշանակէ թէ դիմադրութիւնը պիտի շարունակուի. թէեւ «Իւմանիթէ» վերապահութեամբ կ'արձանագրէ այս փոփոխութիւնը :

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, ըմբոստութիւն ծագած է Կարթաժէնի պահակազօրքին մէջ։ Այս առթիւ Ֆրանքոյի կառավարութիւնը ձայնասփիւռ կոչ մը ուղղեց բոլոր հանրապետական զինուորներուն, որպէսզի անձնատուր ըլլան, խոստանալով ընդհ. ներում շնորհել բոլորին, բաց ի քրէական յանցաւորներէն : Ազգայնական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ ըմբոստութեան գլուխը անցած էին ծովային սպաները։ Կարթաժէնէ վերջին նաւահանգիստն է ուր Հանրապետականները ունէին նաւարաններ եւ զինուորական մթերանոցներ։ Ազգայնականները կ'ըսեն թէ մարտանաւերը հեռացած են նաւահանգիստէն, անծանօթ ուղղութեամբ. իսկ հանրապետական աղբիւրէ կը պնդեն թէ ըմբոստութիւնը արագօրէն եւ կատարելապէս ճնշուած է եւ կը գովեն պահակազօրքին քաջութիւնը : Հաղորդակցութիւնները խզուած ըլլալով, կարելի չէ ստուգել բուն իրականութիւնը. Օրանէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ հինգ օդանաւեր Ալժերիա հասան Կարթաժէնէն :

**** Մատրիտի դէմ յարձակելու համար Զօր. Ֆրանքօ չորս հարիւր հրետանի եւ 900 օդանաւ կեդրոնացուցած է մայրաքաղաքին հինգ ճամբաներուն վրայ, հիւսիսէն արեւմուտք։ Քաթալոնիայէն դրաւող զինուորներէն 100.000 հոգի եւս կեդրոնացած են նոյն ճամբաներուն վրայ, իսկ ուրիշ 100.000 ալ իբրեւ օժանդակ։ Հակառակ այս պատրաստութեանց, կը կարծուի թէ Մատրիտ պիտի իյնայ առանց արիւնահեղութեան, հանրապետական զօրքը վհատած ըլլալով :*

Ֆրանսայի ընկերվարականներու արտակարգ ժողովը

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարեց շաբաթ եւ կիրակի, քննելու համար ներքին եւ արտաքին խնդիրներ։ Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ լուրջ անհամաձայնութիւններ կը տիրեն կուսակցութեան ղեկավարութեան մէջ։ Լէոն Պլում հիւանդ ըլլալով, չկրցաւ ներկայ ըլլալ ժողովին.

Արտաքին գործերու մասին խօսելով, ղեկավարներէն Զիրոմսքի թելադրեց հետեւիլ յանդուգն եւ ձեռներէց քաղաքականութեան մը։ Այս առթիւ առաջարկեց ջնջել Թունուզի Իտալացիներուն տրուած իրաւունքները, եւ առնել 1935ին Իտալիոյ ձգուած հողերը եւ վերջապէս գործօն աջակցութիւն ընծայել Հանրապետական Սպանիոյ։ Բանախօսը կ'ընդունէր թէ այս ճամբան կրնայ պատերազմի առաջնորդել, բայց դիմել [illegible].

« Պէտք է աչք առնել պատերազմի վտանգը, խաղաղութիւն ստանալու համար » :

Գ. Վէնսան Օրիօլ, նախկին դատական նախարարը, մտահոգութիւն յայտնեց ներքին պառակտումներու մասին.

— «Կը վիճինք մեր թիւրիմացութեանց մասին։ Մեր կուսակցութեան մէկ մասը միւսը կ'ամբաստանէ որ չի հաւատար խաղաղութեան, իսկ երկրորդը առաջինը կը մեղադրէ թէ չի հաւատար ազգային պաշտպանութեան, եւ այսպէս կը քանդուի մեր համերաշխութիւնը »:

Երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան նաեւ ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւններու յարաբերութեանց մասին։ Իզէրի երեսփոխանը բանաձեւ մը առաջարկեց, որ կ'ըսէր թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը պէտք է անկախ մնայ եւ թէ անօգուտ է հաւաքական ժողովներ գումարել ուրիշ կուսակցութեան մը հետ։ Զիրոմսքի ընդդիմացաւ այս բանաձեւին, առաջարկելով համախմբուիլ «վերանորոգուած ժողովրդական ճակատի մը մէջ »:

Ի վերջոյ 1287ի դէմ 3330 ձայնով ընդունուեցաւ Իզէրի երեսփոխանին բանաձեւը։ Ձեռնպահ մնացին 2642 պատգամաւորներ :

Մեծամասնութեամբ ընդունուեցաւ նաեւ արտաքին քաղաքականութեան բանաձեւը, որ բացարձակ ընդդիմութիւն կը տրամադրէ Տալատիէի դահլիճին արտաքին քաղաքականութեան դէմ։ Եւ կ'աւելցնէ .

— «Ֆրանսա չի կրնար կրաւորական դիրք բռնել նոր տագնապի մը հանդէպ։ Ան պէտք է ստանձնէ նախաձեռնութիւնը յանդուգն քաղաքականութեան մը. այնպէս որ Իտալիա եւ Գերմանիա հասկնան թէ թոյլ պիտի չտրուի որ հողեր գրաւեն Սպանիայէն։ Ֆրանսա պէտք է հաւատարիմ մնայ իր միջազգային յանձնառութեանց, անոնց գլուխն ըլլալով Ֆրանքօ-անգլիական համաձայնութիւնը եւ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը» :

Բանաձեւը քուէարկուեցաւ 3140ի դէմ 4018 ձայնով :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարը, Թէոտոր Կաֆէնքու, Վարշաւա գնաց, պաշտօնապէս բանակցելու համար լեհական կառավարութեան հետ, երկու երկիրներու քաղաքականութեան մասին, քանի որ երկուքն ալ մտահոգ են Գերմանիոյ քաղաքական եւ տնտեսական ծաւալումէն՝ կեդր. եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ։ Լեհաստանի քաղաքական շրջանակներու մէջ դիտել կուտան թէ լեհեւռումանական զինակցութիւնը միակն է իբրեւ ազդակ արեւելեան Եւրոպայի ապահովութեան որ իր ուժը կը պահէ Միւնիխի համաձայնութենէն ի վեր։ Իբրեւ հետեւանք նոր բանակցութեանց, կը յուսացուի աւելի զօրացնել այդ զինակցութիւնը եւ եթէ կարելի է զայն տարածել պալքանեան պետութեանց վրայ։ Հաւանական է որ այս առթիւ քննուի նաեւ Պալթիկէն Սեւ ծով ջրանցք մը հաստատելու ծրագիրը, Դանուբ – Վիսթուլա – Տնիէսթէր ճամբով :

ՊԵԼՃԻՈՅ նախարարական տագնապը չէ լուծուած տակաւին։ Թագաւորը կը սպառնայ լուծել երեսփ. ժողովը, եթէ ելք մը չգտնուի :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԲ ՈՒԶԵՆ ԿԸ ՅԱՋՈՂԻՆ

Այս տարի կարգ մը հանդէսներ եւ մասնաւորապէս փետրուար 18ը Միջին եւ Հարաւ. Ֆրանսայի մէջ տօնուեցան «տեղական միջոցներով» :

Ոչ աւելի կամ պակաս « մեծ հռետոր » կանչուեցաւ Փարիզէն, ոչ ալ «աննախընթաց » պատրաստութիւններ տեղի ունեցան :

Նման 15 տարի բոլոր տեսակի հռետորները լսելէ վերջ, ժամանակը շատոնց եկած էր յաջորդներու մասին մտածելու։ Բեմն ալ գրաւելու ատենաբար :

Մարդ յողալ կրնա՞յ սորվիլ առանց ջուրը նետուելու :

Այդպէս ալ ատենախօսութիւնը :

Անոնք որ յարմարութիւն ունին, պէտք է օգտուին առիթէն, հանդէսի մը բացումը կատարելու, ժողով մը վարելու, աւուր պատշաճի ճառ մը խօսելու համար :

Մանաւանդ սա տօնակատարութեանց առթեն, որ իրարու կը նմանին, ամէն տեղ եւ ամէն տարի :

Միտք չունիմ հանգստեան կոչելու Փարիզի մեծ ու փոքր հռետորները : Անոնք միշտ ալ պարտաւոր են — եւ պատրաստ — բեմ ցատկելու, երբ անհրաժեշտ ըլլայ :

Բայց, ինչո՞ւ անպատճառ «երեւելի» մը հրաւիրել եւ շրջան կատարել տալ, բեռ մըն ալ հոգ ստանձնելով, երբ կարելի է որ եւ է հանդէս պատշաճօրէն կատարել տեղական միջոցներով :

Ամէն քաղաք ալ զտուած - քամուած հասարակութիւն մը ունի իր ւարքած հանդէսներուն համար։ Այն ինչ որ կը կոչուի «կոկիկ բազմութիւն » :

(Թղթակիցներ ունինք որ հոծ, նոյն իսկ «ծովածաւալ» բազմութիւն կը տեսնեն... անհատական բնակարանի մը մէջ) :

Եկողը պիտի գայ, ով որ ալ ըլլայ ճառողը :

Իմ թելադրած ուղեգիծս .—

1.— Կարելի եղածին չափ խուսափիլ «արտաքին օգնութենէ», օգտագործելով տեղական ուժերը։ Երբ ուզես, կը յաջողիս :

2.— Խօսիլ գրաւոր կամ «նօթ»երով, երբ յարմարագոյն եղանակով մտածելու պատճառներ ունիս :

3.— Խօսիլ պարզ, առանց ուռուցիկ բառեր գործածելու կամ պոռոտ շարժումներ փորձելու :

4.— Լաւ սերտել նիւթը, մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի աւանդական տօնակատարութեանց :

5.— Միշտ յիշել թէ՝ եղած ուժերը հետզհետէ մաշելով կամ անհետանալով, օր մը նոր խօսողն անգամ մոմով պիտի փնտռուի :

Օսմ. սահմանադրութեան շրջանին, երբ ափ մը խլէզներ թաղէ թաղ կը պտտցնէին օրուան հռետորները, ողբացեալ Շահրիկեան դիտել կուտար, սրդար դառնութեամբ .

— Բայց մինչեւ ե՞րբ այսպէս ... Դուք ալ վարժուեցէք, որպէսզի բացը չմնաք, երբ մենք մեռնինք :

Եւ այնպէս մը մեռաւ որ, առտու մը մնացեալներէն ամէն մէկուն վրայ տասը հոգ ինկաւ,— գրել, խօսիլ, գործել, սերտել, կռուիլ ...

Այսօրուան «մնացորդացները » աւելի բախտաւոր են, աւելի ազատ միջավայրի մէջ անած, զարգացած ըլլալով :

ՎԱՀԷ

ՅԱՐ. ՃԳՆԱՒՈՐԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Պուքրէշէն հասած հեռագրէ մը ցաւով կ'իմանանք մահը «Յառաջ»ի ընդհանուր գործակալին, ընկեր Յարութիւն Ճգնաւորեանի :

Ողբացեալ ընկերը, որ Պոլսէն Պուքրէշ գաղթած էր 1922ին, տարիներէ ի վեր կը զբաղէր հայ թերթերու եւ գիրքերու գործակալութեամբ, միշտ ջանալով կարելի եղածին չափ զարկ տալ անոնց սպառման : Յառաջիկային կը ներկայացնենք իր կեանքը :

Մեր ցաւակցութիւնները իր պարագաներուն :

ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՅԼ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆ

Իտալիոյ արտաքին նախարարին Լեհաստանէն վերադարձէն ի վեր, իտալական մամուլը աւելի ուժգնօրէն կ'արծարծէ գաղթային խնդիրը։ Գ. Կայտա, որ Մուսոլինիի բերանը կը համարուի եւ որ ընկերացած էր նախարարին, խմբագրականով մը կը բացատրէ թէ Իտալիա, Գերմանիա եւ Լեհաստան պէտք է գաղթավայրեր ունենան, որովհետեւ կրնան զանոնք լեցնել բազմածին գիւղացիներով։ Այս առթիւ կը հարցնէ որ եթէ գաղթային պետութիւնները անկեղծօրէն համաձայն են հում նիւթ բաժնելու ամէն պետութեան, ինչո՞ւ համար չեն բաժներ իրենց գաղթավայրերը, հում նիւթ ստանալու երաշխաւորութեամբ : «Իտալացիները եղած են եւ են աշխարհի առաջին եւ ամենամեծ նաւարկուները։ 2000 տարուան պատմութիւնը կ'ապացուցանէ այս : Բայց Իտալացիները չստացան իրենց բաժինը ընդհանուր աւարէն, որովհետեւ ուշ իրականացուցին իրենց անկախութիւնը իբրեւ ազգային պետութիւն, բաժնուած եւ հարստահարուած ըլլալով օտար պետութեանց կողմէ : Բայց պատմութիւնը կը քալէ։ Գաղթավայրերը այսօր հողագործական խնդիր են։ Անոնք պէտք ունին գիւղացի աշխատաւորներու։ Իտալիա, Գերմանիա եւ Լեհաստան կրնան ճարել այդ աշխատաւորութիւնը, Անգլիա եւ Ֆրանսա չեն կրնար։ Գաղթավայրերը մարդու պէտք ունին ծաղկելու համար։ Իտալիա, Գերմանիա եւ Լեհաստան ունին յարաճուն ծնունդ։ Անգլիոյ եւ մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ մահերը ծնունդներէն աւելի են» :

**** Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզչութեանց նախարարը, բուռն ճառ մը խօսելով, քննադատեց ժողովրդավար պետութեանց արտաքին քաղաքականութիւնը։ Եւ նորէն դանգատեցաւ թէ Գերմանիա իր բաժինը չէ ստացած աշխարհի հարստութիւններէն։ «Գերմանիա տակաւին չունի որ եւ է գաղթավայր որուն շնորհիւ կարենայ հոգալ իր նախանիւթերը, մինչդեռ Մեծն Բրիտանիա եւ ուրիշ երկիրներ գաղթավայրեր ունին ի սփիւռս աշխարհի եւ անոնց շնորհիւ կը ճարեն բոլոր անհրաժեշտ նախանիւթերը։ Ի՞նչ է միւս երկիրներուն միտքը,— ձգել որ 80 միլիոննոց ժողովուրդ մը պատուաւորապէս մեռնի՞ անօթութենէն » :*

**** Գ. Կայտա նոր յօդուած մը գրելով, կ'ազդարարէ թէ Գերմանիա, Իտալիա եւ ուրիշ երկիրներ մօտերս մէջտեղ պիտի դնեն իրենց պահանջները, «յանուն արդարութեան եւ հաւասարութեան»։ Եւ կը բացատրէ թէ յառաջիկայ պատերազմին պատասխանատուները ժողովրդավար պետութիւնները պիտի ըլլան, եթէ մերժեն գոհացում տալ։ Այս առթիւ «կասկածելի լաւատեսութիւն» կը կոչէ այն լուրը թէ Իտալիա պատրաստ է բանակցելու Ֆրանսայի հետ, եթէ Ֆրանսա առաջին քայլը առնէ :*

**** Գերմանական կարեւոր թերթ մը խօսելով Իտալիոյ պահանջներու մասին, դիւրին կը գտնէ Սուէզի եւ Ճիպութիի հարցերուն լուծումը, իսկ Թունուզի համար կը նախատեսէ մեծ դժուարութիւններ։ Իր կարծիքով, Ի —*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Զ.

ԱՆԳԼԻԱՆ Է ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ...

Ցարական Ռուսիոյ փլուզումը քաղաքական եւ զինուորական լուրջ առղնալ մը պիտի ստեղծէր ի հարկէ Դաշնակից պետութիւններուն համար։ Ուրեմն երկար խորհրդակցութիւններ տեղի կ'ունենային Լոնտոնի, Փարիզի եւ Ուաշինկթընի միջեւ ու 1918ի Յունուար 5ին Լոյտ Ճորճ պաշտօնապէս կը յայտարարէ Դաշնակիցներուն պատերազմի հիմնական նպատակները։ «Թուրքիան իր մայրաքաղաքէն կամ Փոքր Ասիոյ եւ Թրակիոյ զուտ Թրքաբնակ հողերէն զրկելու համար չէ որ կը կռուինք», կը հաստատէր այդ յայտարարութիւնը։ Դաշնակիցները հակառակ չեն Օսմանեան կայսրութեան պահպանումին, հակառակ չեն նոյնպէս որ ան մայրաքաղաք ունենայ Պոլիսը— պայմանաւ որ Նեղուցները միջազգային հակակշռի ենթարկուին եւ չէզոքացուին— բայց միեւնոյն ատեն «ըստ մեր դատողութեան Արաբիան, Հայաստանը, Միջագետքը, Սուրիան եւ Պաղեստինը իրաւունք ունին պահանջելու իրենց ազգային անկախութեան ճանաչումը»։ Անշուշտ այդ իրաւունքին ճանաչման ձեւն ու տարողութիւնը նկատի պիտի առնուէին յետագային, բայց «անկարելի է որ Դաշնակիցները այդ հողամասերը վերադարձնեն իրենց նախկին տէրերուն վեհապետութեան»։

Ուրեմն 1918ին Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ամերիկա միաձայնութեամբ որոշած էին ազատել հայ ժողովուրդը թրքական լուծէն եւ անկախութիւն պարգեւել անոր. ուրեմն մինչեւ 1918 այդ ծրագիրը բացարձակօրէն համապատասխան էր մեծ պետութիւններու շահերուն։ Իսկ եթէ նիւթական դժուարութիւններ կային այդ նպատակին իրագործումը ամբողջութեամբ գլուխ հանելու համար, հայ ժողովուրդը մասամբ հարթած էր զանոնք, երբ իր սեփական միջոցներով, առանց արտաքին աջակցութեան եւ անհաւասար պայմաններու տակ կը հռչակէր իր անկախութիւնը 1918ի Մայիսին՝ իր պատմական հողերուն արեւելեան սահմաններուն վրայ։

Լոյտ Ճորճ կը բացատրէ որ պատերազմի տեւողութեան Դաշնակիցները պատեհութիւն կամ հնարաւորութիւն չունեցան վերջնական լուծում մը տալու համար Նեղուցներու հարցին։ Ռուսիան բացակայ ըլլալով, պիտի փորձէին վստահելի փոխանորդ մը։ Ամերիկան ալ բնականաբար մեծապէս շահագրգռուած էր այդ խնդրով։

Արդ, Նախագահ Ուիլսընի Փարիզ հասնելէն առաջ էր որ Անգլիա եւ Ֆրանսա օրակարգի վրայ կը դնեն Օսմանեան կայսրութեան հողերուն բաժանման հարցը։ Լոնտոնի եւ Փարիզի կառավարութիւնները սկզբունքով ընդունած էին Գերմանիոյ ափրիկեան գաղթավայրերուն, ինչպէս նաեւ Թուրքիայէն անջատուելիք հողամասերուն վրայ հոգատարութիւններ հաստատելու ծրագիրը։ Բայց Միացեալ Նահանգներու լիազօր ներկայացուցիչը եւ իր կառավարութիւնը բացարձակօրէն հակառակ էին այդ հոգատարութիւններէն բաժին առնելու առաջարկին։ Մենք պէտք եղածէն աւելի սեւամորթներ ունինք մեր երկրին մէջ, յայտարարած էր Նախագահը, նոր բազմութիւններ աւելցնելու տրամադիր չենք։

Եւ սակայն, գիտել կուտայ Լոյտ Ճորճ, Ուիլսըն աւելի բարեացակամ վերաբերում ցոյց տուաւ, երբ քըննութեան կ'առնուէր Հայաստանն ու Նեղուցները ամերիկեան հոգատարութեան ենթարկելու թելադրութիւնը։ «Բացայայտօրէն մենք չէինք կրնար ընդունիլ հաշտութիւն մը որ Հայաստանի հալածական ժողովուրդի մնացորդը պիտի յանձնէր դարձեալ վայրագ ցեղի մը տիրապետութեան, ցեղ մը որ ջարդած, կոտորած ու կողոպտած էր այդ ժողովուրդը սերունդներով եւ նոյնիսկ մինչեւ պատերազմին վախճանը»։ Դաշնակիցները գիտեն որ «Հայաստան աշխարհը իր վհատած խլեակներով ի վիճակի չէ դիմադրելու՝ մէկ կողմէն Թուրքերուն, միւս կողմէն պոլշեւիկներուն»։ Ուրեմն անհրաժեշտօրէն պիտի գտնեն «հոգատար պետութիւն մը որ, իբրեւ մարդկային պարտականութիւն, յանձն պիտի առնէր պաշտպանել այս տանջուած քրիստոնեաներու համայնքը՝ Հայաստանի լեռներուն վրայ»։ Բայց ո՞վ պիտի ստանձնէր այդ բեռը. ո՛չ Անգլիան, ո՛չ ալ Ֆրանսան տրամադիր էին նոր պատասխանատուութիւններ բարդելու իրենց ուսերուն։ Իտալիան անգամ չէր ուզեր յանձնառութիւններու տակ մտնել Անատոլուի մէջ։ Հայաստանի կամ Նեղուցներուն լաւագոյն հոգատարը կրնար ըլլալ անշուշտ Ռուսիան, կը շեշտէ հեղինակը։ Մինչեւ Յեղափոխութիւնը կրօնական խաչակրութիւն մըն էր որ տուն կուտար ցարերու քաղաքականութեան, Ռուսիա պիտի ազատէր ու պաշտպանէր Թուրքիոյ քրիստոնեաները. անոր բանակները չէի՞ն որ անկախութիւն շնորհած էին պալքանեան ժողովուրդներուն. ո՞վ էր որ ազատեց պահ մը Հայերուն մէկ մասը Արեւելեան Նահանգներուն մէջ։

Ու արդէն նախկին վարչապետը գրի կ'առնէ յանդուգն խոստովանութիւններ.

— «Եթէ չըլլար մեր (Անգլիոյ) չարաշուք միջամտութիւնը, Հայերուն մեծամասնութիւնը 1878ի Սան Ստեֆանոյի դաշնագրով, մտած պիտի ըլլար Ռուսական դրօշին պաշտպանութեան տակ։ Համաձայն այդ դաշնագրին տրամադրութիւններուն, ռուսական բանակները պիտի գրաւէին հայկական նահանգները մինչեւ որ գոհացուցիչ բարենորոգումներ կատարուէին այդ նահանգներուն մէջ։ Սակայն մեր պատուական ճնշումներուն արդիւնքը՝ Պերլինի դաշնագիրը (1878)— զոր ողջունեցինք իբրեւ բրիտանական մեծ յաղթանակ մը, որովհետեւ մեզի կուտար «պատիւով շահուած հաշտութիւնը»— ջնջեց այդ պայմանը։ Հայաստանը զոհուեցաւ յաղթութեան այն խորտենին վրայ զոր մենք կառուցեր էինք։ Ռուսական բանակը ստիպուեցաւ նահանջել։ Խեղճ Հայերը անգամ մը եւս ինկան իրենց հին տէրերուն կրունկին տակ՝ ստանալով միայն հայկական նահանգները բարելաւելու խոստում մը։ Մենք ամէնքս ալ գիտենք թէ ինչպէս չյարգուեցաւ այդ խոստումը, հակառակ այն բազմաթիւ բողոքներուն զորս կը կատարէր այս երկիրը։ Եթէ Հայաստանը թրքական իշխանութեան կ'ենթարկուէր դարձեալ, առաջին պատասխանատուն էր Անգլիան։ Բրիտանական կառավարութեան այդ քայլն էր որ անխուսափելիօրէն պատճառ հանդիսացաւ 1895—97ի եւ 1909ի սարսափելի ջարդերուն, ինչպէս եւ 1915ի աննախընթաց սպանդին։ Այդ խժդժութիւններուն հետեւանքով—որոնց նմանը գրեթէ չկայ Թուրքիոյ յոռի վարչութեան տխրահռչակ պատմութեան մէջ — հայ ժողովուրդը կորսնցուց աւելի քան մէկ միլիոն իր համրանքէն։ Նըկատի ունենալով այն դերը զոր մենք կատարած էինք կարելի դարձնելու համար այդ թշուառութիւնները, բարոյապէս պարտաւոր էինք առաջին պատեհութեան իսկ, դարմանել մեր պատասխանատուութեամբ գործուած անարդարութիւնը եւ աշխատիլ մեր ուժերուն ներածին չափ, որպէսզի ուրիշ անգամ չկրկնուին այդ ոճիրները որոնց համար պատմութիւնը միշտ յանցաւոր պիտի բռնէ մեզ»։

Նախկին լիպերալ վարչապետը իր այս արտառոց խոստովանութեան պոչին կը կապէ հաւաստիք մը որ հիմա արդէն հեգնանքի մը տպաւորութիւնը կը գործէ մեր վրայ։

— «Երբ Թուրքերը զինադադար առաջարկել կարդացին Բրիտանական կայսրութեան որպէսզի ան մահու կենաց կռուին մէջ մտնէր, մենք զգացինք թէ վերջին պատեհութիւն մը կը ներկայանար մեզի սրբագրելու համար այն անարդարութիւնը որուն պատասխանատուն մենք էինք»։

Պատերազմի առաջին օրէն, կը գրէ Լոյտ Ճորճ, Անգլիոյ բոլոր պետական անձնաւորութիւնները առանց կուսակցական խտրութեան, իրենց մտքին մէջ տեղաւորած էին կարեւոր պարագայ մը— «Եթէ յաջողէինք պարտութեան մատնել այդ տմարդի կայսրութիւնը, հաշտութեան մեր հիմնական պայմաններէն մէկը պիտի ըլլար ազատել Հայաստանը Թուրքերուն արիւնարբու իշխանութենէն»։

Մեր ասպետակա՛ն բարեկամները միայն ճառ չէին խօսեր սակայն. կը մտածէին գործնական քայլերու մասին ալ։ «Սայքս—Փիքոյի համաձայնութեան (1916 Մայիս 16) առթիւ կատարուած խորհրդակցութեան մէջ օրակարգի նիւթերէն մէկն էր նաեւ Հայաստանի ճակատագիրը։ Որոշուած էր որ Հայաստանի հիւսիսային կէսը պիտի յանձնուէր Ռուսիոյ, իսկ հարաւային կէսը պիտի առնէր Ֆրանսան»։

Այս խորհրդակցութիւնները, ինչպէս յայտնի է, տեղի կ'ունենային ցարերու մայրաքաղաքին մէջ, Յեղափոխութենէն մէկ տարի առաջ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԻՆ ՀՆՉԱԿԵԱՆԻ ՄԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ ԵՒ ՅՈՐԴՈՐԸ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ

»»» · «««

ԽՄԲ.— Վաստակաւոր Հնչակեան մը, «Կռունկ», (Սմբատ Ռստիկեան), որ Ֆրէզնօ կը բնակի, հետեւեալ բաց նամակը ուղղած է նոյնպէս հին Հնչակեան Պ. Գրիգոր Եղիկեանի, «Հայրենիք»ի միջոցաւ։ (Կարգ մը նախադասութիւններ ստորագծուած են մեր կողմէ, ի պէտս զարգացնելոց...)—

Այս տարուան Յունուար 18էն ըսկսեալ, օրաթերթ «Հայրենիք»ի էջերուն մէջ հետեւեցայ այն յօդուածաշարքին, որուն խորագիրն էր «Մեր դերը հանդէպ Հնչակեան վարիչներուն»։

Նախ ըսեմ թէ՝ իմ հետաքրքրութիւնը այդ յօդուածաշարքին հանդէպ կը բխի գլխաւորաբար այն հանգամանքէն, որ ես, իբրեւ վաղեմի, շատ հին Հնչակեան մը, յաճախ իմ գործօն մասնակցութիւնը բերած եմ այդ կուսակցութեան, երբ 1893 Թըւականներուն Գարեգին Չիթճեանի, Ցար. Շէքէրճեանի եւ Նշան Կարապետեանի (Խան — Ազատ) ջանքերով հիմը դրուեցաւ Հնչակեան մասնաճիւղերուն Միացեալ Նահանգներու մէջ։

Երկրորդ՝ 1895ի գարնան, Ամերիկայէն Կիլիկիա մեկնող Հնչակեան անդրանիկ խումբին իբրեւ մէկ անդամը, գործօն մասնակցութիւն ունեցած եմ 1895ի աշնան Կիլիկիոյ ապստամբութեան, ուր Զէյթուն, Հաճըն, Զօք—Մարզուան եւ Սուէտիա (Մուսա Տաղ) գլխաւոր վայրերը հանդիսացան այդ խիզախ շարժման։

1902ին Լոնտոնի մէջ կայացած Հնչակեան Ընդհ. Պատգամաւորական ժողովին, ուր ներկայ էր նաեւ Ռուբէն Բերբերեան, Ամերիկայէն գնացող ընկերներէն մէկը ես եղած եմ։ Հոն ես իմ բոլոր ճիգերը նուիրեցի 1896ին պառակտուած հին ու նոր Հնչակեան հատուածներուն միութեանը, որ հազիւ իր մեղրալուսինը ապրած՝ կրկին պառակտուեցաւ եւ ողբերգութիւնով վերջացաւ։

Այսքանը կը բաւէ կարծեմ, որ դուք ինծի իրաւունք տաք հետաքրքրուելու ձեր այդ յօդուածներովը եւ արդարացի գտնէք հին արտացաւ ընկերոջ մը զգացած սուր դառնութիւնները, որոնց հետ կ'ուզէի մասնակից ընել ե՛ւ ձեզ ե՛ւ բոլոր հին անձնուէր ընկերները, բանտի, աքսորի, հալածանքի, զէնքի եւ յաղթանակի բոլոր ռազմիկները։

Ձեր այդ յօդուածաշարքին մէջ, սիրելի Եղիկեան, ես չգտայ մէկ հատ նորութիւն, որ յաճախ պատահած եւ կլկնուած չըլլար։ Այն, ինչ որ տասնեակ տարիներ շարունակ տեղի ունեցեր է զանազան Հնչակեան շրջաններու եւ ընկերներու մէջ, գլխաւորաբար վարիչ մարմիններու մէջ, այս անգամ ալ այդ հին ցաւը եկեր եւ քեզ է գտեր. ուրիշ ոչինչ։ Դու տակաւին բախտաւոր համարելու ես ինքզինքդ, որ զոհ չես գնացեր հանգուցեալ «Հօկ»ի քարտուղար՝ տըխրահռչակ Տրապիզոնցի Գրիգոր Վարդանեանի ընկերասպան դաւերուն։ Չէ՞ որ անոր առաջնորդութեամբ 1903ին Օտեսայի եւ Փոթիի մէջ տեռորի ենթարկուեցան երկու անմեղ եւ ժողովրդական յեղափոխական ընկերներ՝ Գարեգին Չիթճեան եւ Տարօնցի Մխօ—Շահէն։

Զայրոյթով է որ գրի կ'առնեմ այս տողերը։ Կատարուած այս անքաւելի ոճիրներուն դէմ ձեզմէ եւ ոչ մէկը ոեւէ տեղէ բողոքի ճիչ արձակեց. ձեզմէ ոչ մէկը ճիգ մը ըրաւ սթափեցնելու ոճրագործները, որոնք կը գործէին Հնչակեան մայր կուսակցութեան հրահանգներովը եւ անունովը։

Հետեւա՞նքը։ Ինքը՝ Հնչակեան մայր կուսակցութիւնը դաշունահար ինկաւ պատմութեան դատաստանին առջեւ։

Ինչո՞ւ կը զարմանաք, որ ձեր այդ ներքին վէրքը այսօր աւելի քան երբեք նեխած է։ Կարմիր բռնակալութեան կուռքին խնկարկելու աստիճան ստորնացած է այսօր Հնչակեան մամուլը։ Միայն ձեզ դէմ չէ որ կը հայհոյէ, կը զրպարտէ եւ ցեխ կ'արձակէ այդ մամուլը։ Բարեբաղդաբար, հայ ժողովուրդի առողջ բնազդը վաղուց խլած է ձեր այդ կարմիր ընկերներուն ձեռքէն իր սրբազան դատին դրօշը եւ յանձնած իր մէկ հաւատարիմ եւ փորձուած զաւկին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Իմ խոր համոզումով եւ իմ [illegible] փորձառութիւնով ես կը տեսնեմ թէ՝ հին Հնչակեաններու ներկայ ողբալի միայնութիւնը, զոր դուք դառնօրէն երեւան կը բերէք, պատահական ըղձանքներու եւ սայթաքումներու հետեւանք չէ, այլ պարզ ու բնական արդիւնքն է 1896ի Հնչակեան Պառակտումէն ի վեր ստեղծուած թունաւոր մթնոլորտին։ Հնչակեան պառակտումին միւս հատուածն է ներկայ Ռամկավար—Ազատական հոսանքը, որ կը տառապի նոյնպէս Հնչակեան պառակտումի անբուժելի թունաւոր [illegible]։

Այդ դժբախտ թուականէն ի վեր Հնչակեան կուսակցութիւնը, (խօսքս վարիչներու մասին է), հին թէ «վերակազմեալ», Արշակաւանի վերածուեցաւ։ Զանազան բախտախնդիրներ ազատ ու համարձակ մուտք գտան անոր մէջ, Ռինճեանի, Թաւշանճեանի, Ա. Արփիարեանի եւ ուրիշներու արիւնովը յղփացան եւ աւելի այլասերեցան, կարծես ուխտած էին աւելի դառնացնելու Հնչակեան Կուսակցութեան հոգեվարքը։

Այս [illegible] պատկերը աւելի պայծառ, աւելի խոր ներկայացնելու համար վերյիշում մը պիտի ընեմ։

Հնչակեան կուսակցութիւնը 1896ի պառակտումէն առաջ հայ ազգային վերածնութեան շարժումն էր։ Հնչակեան կուսակցութիւնը հայութեան ծոցէն ծնած հրաշալի մանուկի մը կը նմանէր։ Անոր շունչին տակ Կարին, Պոլիս, Սասուն, Փոքր Ասիա, Կիլիկիա հայ ժողովուրդը անսպասելի յանդգնութիւն յայտնաբերեց, ազատ ապրելու սեփական կամք եւ խիզախութիւն ցուցաբերեց։ Բռնութիւնները, բանտի զնդանները, կախաղաններ եւ համատարած ջարդերը չկրցին մեղմել Հնչակեան կուսակցութեան կորովը։ 1894ի Սասնոյ կոտորածը ցնցեց քաղաքակիրթ մարդկութեան խիղճը եւ բարենորոգումներու հարցը դարձաւ քաղաքական հարց։

Հնչակեան գործիչներու միջոցաւ էր որ Հայկական Դատի եւ Սասնոյ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽՄԲ.— Շաբաթ օր հրատար… էինք կարգ մը յօդուածներ՝ Լոն… ջի մեծ օրաթերթին՝ «Սլովօ»ի բե… ցառիկ թիւէն։ Ահաւասիկ ծաղ… փունջ մը եւս.—

Ուսուցչապետ Կ. Քացարով կը… «Պուլկարիա եւ Հայաստան» խո… գրին տակ.

— «Անկեղծ եւ խորունկ համա… կրութիւնները, որ իրարու կը տա… երկու ժողովուրդները, Պուլկարն… ու Հայերը, որոնց պատմական անց… ապրիլ պարտադրեց այնքան բազ… մաթիւ տառապանքներ եւ կռիւ… շատ բնական են եւ բացատրութե… չեն կարօտիր։

Իրապէս, երկու ժողովուրդներ… միջեւ պատմական կապերը կարգ… հաստատել տակաւին հին դարե… մէջ։ Անոնք շարունակուեցան… միջին դարերուն եւ հասան մ… մեր օրերը։ Առանց մտնելու ման… րամասնութիւններու մէջ, պիտի նշ… ենք միայն որ երկու ժողովուրդ… րու գործակցութիւնը խոր ա… հրած է անոնց մշակութային… մական զարգացման մէջ։

Հայերն ու Պուլկարները, որ… ապրեցան եւ կը տառապին նո… սոր միատեսակ անիրաւութիւն… եւ դժբախտութիւններէ, բնակա… որ միշտ իրարու համակիր են։

Իբրեւ ամէնէն անժխտելի արտայ… յութիւն այդ համակրանքին ապ… նուս զոհերն են, որ Հայերը… իբրեւ կամաւորներ 1912 — 1913… պուլկար ժողովուրդի ազատագրակ… եւ միացման պատերազմին։ «Բա… ան եղաւ, ինչպէս կ'ըսէ մեր ան… նաւոր հանրային գործիչ… Հայերն էին միակ մեր համակր…

կատարածին արիւնոտ պատմութ… մուտք գտաւ Կիլիկիա եւ Զէյթ… Ռէս Գրգոյի եւ Շաքէներու հերոս… կան զրոյցները յուզեցին կի… հայ լեռնականները եւ, երբ թ… փորձեց կրկնել Սասնոյ կոտոր… րոճարը Զէյթունի, ցեղին վրէ… բորբոքած, խոյացաւ թրքական… բանակին վրայ, արհամարհելով… ցոյց թնդանօթներու ռումբեր… կռուեցաւ քաջաբար, մինչեւ որ… սող թշնամին գլխաբեկ… Զէյթունի յաղթական սուրին առջեւ։

Զէյթունի այս յաղթանակը… չըջեց Հայի անունը։ Եւրոպայի… ջեւ Հայը այլեւս երէկուան երկ… չէր։

Արդ, սիրելի Եղիկեան, կարո՞ղ… Ռմանութեան եղբայր գտնել… րուն ապրող եւ գործերող 20… հանգներուն եւ ներկայի Հնչակ… Մայր կուսակցութեան անունով… ռող խլէզներուն միջեւ։

Իմ զգացած դառնութիւններէ… ռաջնորդուած, ես կը թելադրեմ… ս.ն մէկ բան՝ ծալլել Հնչակեան… անունը եւ յանձնել պատմութ… չխաւտելով, չպղծելով յիշատակ… Նահատակներուն, որոնք կամովին… գիտակցօրէն եւ անշահախնդր… զոհաբերեցին իրենց կեանքը ՀԱՅ… ՏԱՆԻ եւ ո՛չ թէ Չինաստանի փրկ… թեան սեղանին վրայ։ Եւ այդ կը… ամենամեծ գնահատանքը Հնչակ… Մայր կուսակցութեան։

ՍՄԲԱՏ ՌՍՏԻԿԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Այդ երեւի այն ժամանակն էր որ դու հիւանդացար։

— Այո՛, հիւանդացայ հէնց այդ չարագուշակ դէպքի պատճառած ցաւից... երկու ամիս շարունակ տանջուեցայ իմ այդ ծանր վշտի գաղտնի կսկիծից...

— Զարմանալի է. եւ մեզանից ոչ ոքին ոչինչ չյայտնեցիր։

— Չյայտնեցի, որովհետեւ չկամեցայ Հայոց թագաւորի ընտանիքը կործանել. չկամեցայ Սահակ Սեւադայի դստեր ձեռքով՝ Հայոց թագին ու գահին անարգանք դրօշմել եւ... ա՛խ, ինչո՞ւ թագցնեմ, Սեդա, չըյայտնեցի որպէսզի իմ հակառակորդները չուրախանան, որպէսզի յաջողկոտ իշխանուհիները ցնծութեան տօն չկատարեն եւ իմ նախկին փեսացուները իմ հպարտութիւնը չծաղրեն...

— Իմ խե՛ղճ Տիրուհի... շշնջաց Սեդան ինքն իրան։

— Եւ սակայն իմ հպարտութիւնն ինձ չարաչար պատժեց....

— Աստուած ողորմած է, Տիրուհի. Դու, որ այդպէս հերոսաբար տարել ես այդ ցաւերը, անկարելի է, որ նախկին երջանկութիւնը նորէն չճաշակես։

— Խե՛ղճ Սեդա, ինչքա՛ն բարի ես դու.... Բայց մի՞թէ լսած կաս, որ մեր օրերում մեռելները յարութիւն առնեն... Վե՛ր կաց, մայր Սեդա, վե՛ր կաց եւ գնա հանգստացիր, քեզ շատ յոգնեցրի. պիտի ներես ինձ...

Սեդան, որ վաղուց սպասում էր այդ հրամանին, մօտեցաւ թագուհուն, հանեց նրա մնացորդ շորերը, ուղղեց մահճի անհարթութիւնները եւ «բարի գիշեր» մաղթելով նրան՝ քաշուեցաւ քնարանի մօտ գտնուող խուցը։

Թագուհին նոյնպէս պառկեց քնելու։

Բայց տխուր մտածումները երկար տանջեցին նրան։ Լոյսը բացուելու մօտ էր որ նրա աչքերը ծանրացան, մինչդեռ Սեդան վաղուց վայելում էր խաղաղութեան հրեշտակի բարիքները։

Ժ.

ԿՈՅՐ ՎՐԻԺԱՌՈՒՆ

Արեւը մայր մտնելու վրայ էր։ Երկու հեծեալներ արշաւասոյր անցնում էին Գանձակու դաշտից։ Նրանցից մէկը տարիքաւոր եւ ազնուական դէմքով տղամարդ էր, ծածկած պղնձէ թեթեւ սաղաւարտ եւ զինուած արծաթապատ սրով ու փոքրիկ, փայլուն վահանակով, միւսը՝ զրահազգեստ, պողպատեայ գլխանոցով, ծանր ասպարով, վաղակաւոր աղեղին եւ երկար նիզակը ձեռին՝ յաղթանդամ մի երիտասարդ։ Տարիքաւոր տղամարդը, որ ըստ երեւոյթին իշխան էր, ընթանում էր առաջից, իսկ երիտասարդը, որ նրա թիկնապահն էր, հետեւում էր նրան։ Երկուսի ձիաներն էլ սաստիկ քրտնած էին եւ փրփուրով ծածկուած։ Երեւում էր որ նրանք երկար ճանապարհ էին կտրել։

Երբ հեծեալներն ընդարձակ դաշտն անցնելով Գարդմանայ ձորը մտան, իշխանը թիկնապահին դառնալով ասաց.

— Եզնի՛կ, արեւն արդէն մայր մըտաւ, պէտք է շտապել հասնել ամրոց դեռ մութը չկոխած. ես չեմ կամենում որ բերդապահներն աղմուկ հանեն դռները բանալու պատճառով։

— Ինչի՞ց ես քաշւում, Տէ՛ր, հարցրեց թիկնապահը։

— Չեմ կամենում որ մեր այստեղ գալը Սահակ իշխանն իմանայ. մտադիր եմ ներկայանալ նրան իբրեւ մի անծանօթ։

— Բայց մի՞թէ նրա դղեակում ոչ ոք չի ճանաչում քեզ։

— Կարծեմ, ոչ ոք։ Ութ տարուց աւելի է ինչ ես Գարդման չեմ մտել. նոյնիսկ Թագաւորի հարսանիքին չկարողացայ ներկայ լինել։ Ո՞վ կարող է ուրեմն ինձ յիշել։ Իշխանի տան մէջ ծառայողներից մէկը Սեդան է, որ մեզ մօտ, Գանձակում է։ Ինձ կը ճանաչէր իշխանուհին, բայց նա էլ կենդանի չէ։ Իշխանի Դաւիթ որդին Ամրամի բանակումն է. մնում է ինքը իշխանը եւ իւր Գրիգոր որդին։ Իսկ նրանք երկուսն էլ կոյր են. հետեւապէս չեն կարող ճանաչել ինձ, եթէ ես ո՛վ լինելս ծածկեմ նրանցից։

— Եթէ այդպէս է, ես չպէտք է բերդը բարձրանամ, այլ պէտք է գիշերեմ աւանում։

— Ինչո՞ւ, հարցրեց իշխանը։

— Որովհետեւ ինձ ճանաչում են ոչ միայն Սեւադա իշխանի ծառաները, այլեւ բերդապահ զինուորները։

— Ի՞նչ վնաս։

— Նրանք գիտեն որ ես ծառայում եմ իշխան Մարզպետունուն, ուրեմն եւ իմ պատճառով կը ճանաչեն նաեւ քեզ։

— Եթէ այդպէս է, մնա՛ աւանում։

— Ծառայ եմ հրամանիդ։

— Այդ լաւ է. գուցէ քեզ յաջողի նաեւ տեղեկութիւններ հաւաքել Սեւադայ իշխանի մասին թէ՝ ի՛նչ չափով նա մասնակից է այս ապստամբութեան գործին։

— Անշուշտ. Եզնիկը չի հանգստանալ, մինչեւ որ ամէն բան տեղն ու տեղը չիմանայ։ Այդտեղի ք… շատախօսի մէկն է, ես նրա մօտ… նեմ։

— Բայց քի՛չ խօսիր եւ շատ լ…

— Կարող եմ բոլորովին լռ… սակայն առատ աչալուրջ կը…

— Այդ էլ լաւ է. պատրաստ… ծաթ ունի՞ս։

— Գեղջուկ քահանային պէտք… րամներով էլ կը գոհացնեմ։

Հեծեալները խօսելով հասան Գա… մանայ վտակին։

— Դէ՛հ, էլ մի ուշանար, գնա… հրամայեց իշխանը։

Թիկնապահը ողջունեց տիրոջը… մտրակելով ձին՝ անցաւ վտակը… Գարդ… ուղղուեցաւ դէպի ձախ, աւանը գնալու համար. իսկ իշխ… րանց ամրոցի ճանապարհը։

Երբ հասաւ բերդապարիսպ… երեւաց Գարդմանը իւր ապառաժ… բլուրներով եւ հզօր աշտարակներ… որոնք ամբառնում էին բերդի պար… մեծան կողմից եւ աջ ու ձախ ն… լով՝ միանում հիւսիսային մասի… մասնչելի լեռնալանջին եւ հարաւ… ու արեւելեան կողմերի՝ վիհերի… ժայռերի բնական պատնէշներին։

(Շար.)

Այսպէս օրինակի համար, 1878ին երբ Փլեվնիի մէջ, եւրոպական յանձնաժողով մը նիստ գումարած էր պատրաստելու համար Արեւելեան Րումէլիոյ համար սահմանադրական կանոնագիր մը, Հայերն էին միակը, որ ուղղեց եւրոպային եւրոպական ներկայացուցիչներուն, ուժ տալու համար պուլկարներու պահանջներուն: Այդ յուշագրին մէջ անոնք բռած են.— «Այսօրուան կացութիւնը բախտաւորութիւն է մեզ համար եւ մենք երախտիքով կը յիշենք անցեալը»: Արդ, բոլոր փոքրամասնութիւնները ... եւ կամ Թուրք իշխանութեան վերադարձը ուզեցին »:

Ցարպանքի եւ համակրանքի քնքուշ ... արտայայտութիւն մըն է ... Պուլկարիոյ հանդէպ Հայերու ... մեր բանաստեղծ Նալպանդեան ... կառուցումը. անոր՝ որ ... սրտաշարժօրէն երգեց հայ ... անսահման տառապանքը որ ... կրեց պուլկար ժողովուրդը: Մենք վստահ ենք, որ այդ գեղեցիկ ... աւելի եւս պիտի զօդէ ... ժողովուրդներու կապերը եւ ... պիտի մղէ բոլոր ջանքերու, համագործակցութեամբ պատրաստելու աւելի երջանիկ օրեր՝ երկու ժողովուրդներուն համար :

Տօքթ. Լազարով կը գրէ, «Դարաւոր յարաբերութիւն մը» խորագրով.

— «Կայ ժողովուրդ մը, որ շատ ... տուած է մարդկային մշակոյթին, բայց որ անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր մնացած է գերութեան մէջ...

Կայ ժողովուրդ մը, որ ուրիշ ժողովուրդներուն տուած է եւ կրօնք, եւ գիտութիւն, եւ թագաւորներ, բայց որ ... իր բոլոր տուածներուն կը մնայ առանց դպրոցի, առանց թագաւորի եւ առանց կազմակերպուելու իր հողին վրայ, ուր իր ... ու նախնիները թաղուած են իրենց ազգի փառքը եւ մարդկութեան յառաջդիմութիւնը ...

Այդ ժողովուրդը հայ ժողովուրդն է, այդ երկիրը Հայաստանն է:

Տասնեւմէն երրորդ դարուն, հայ ժողովուրդը, իր արժանաւոր զաւակ Գրիգոր Լուսաւորիչի հոգեւոր ղեկավարութեան տակ քրիստոնեայ մկրտուեցաւ, որմէ յետոյ անոր քարոզիչներու միջոցաւ, իրարու եւ ուրիշ ժողովուրդներ, Ասիոյ եւ Եւրոպայի մէջ, սկսան յարիլ քրիստոնէական կրօնին, որ գիտութիւններու մէջ յաջորդէն բացաւ ճամբաները ընկերային արդարութեան, կրօնական ազատութեան, ոգիի լուսաւորութեան եւ խորունկ հոգեւոր սորվեցութեան եւ նախապաշարումներու ... կապանքները, որոնց կաշկանդած էին ժողովուրդները:

Նոյն հայ ժողովուրդը, մշակութապէս զարգացած, չուշացաւ իրագործելու բիւզանդական եւ ուրիշ ժողովուրդներու արքայական գահերը եւ իմաստութիւն ու բարեկեցութիւն հաստատելու այն երկիրներու մէջ, որոնք կը կառավարուէին հայ թագաւորներու կողմէ, իսկ պատերազմներու մէջ հայ զօրահրամանատարները յաղթանակներ եւ ընդարձակ հողամասեր: Շատ ժողովուրդներ, մեծ պետութիւններ, մինչեւ այսօր ալ կը լրացնեն իրենց համալսարանները եւ զանազան գիտութիւններու փրոֆէսէօրները Հայաստանէն ...

Եւ այս հայ ժողովուրդը, մարդկութեան բերած իր այնքան ծառայութիւններով, կրցած չէ ազատութիւն ունենալ, գոնէ ամենափոքր ազատութիւն: Ինչպէս յայտնի է, Հայաստան չի կրնար խանգարել մեծ պետութիւններու զարգացումը, որ ուղղութեամբ ալ որ ուզեն դալ անոնք, իրենց ընդլայնման եւ ազատութեան համար... Բայց ոչ... կարելի չէ ...

1918ին եւրոպական համաժողովը քաղաքական ազատութիւն մը տուաւ հայ ժողովուրդին եւ կազմուեցաւ ազգային իր ազգագրական ու պատմական սահմաններուն մէջ, իբրեւ առանձին պետութիւն: Սակայն շուտով վրայ հասաւ ժողովուրդի հիասթափութիւնը... Հայաստան կրկին ինկաւ գերութեան մէջ, ուր կը գտնուի մինչեւ այսօր :

Հայ ժողովուրդի համար այդ կացութենէն դուրս գալու միակ ելքը համբերութիւնն է ... Համբերատար աշխատանքով նուիրուիլ առեւտուրի եւ մշակոյթի, որուն ինք ընդունակ է, եւ գտնալով ազդակ մը, զոր բոլոր պիտի փնտռեն ու նախընտրեն... Կեցցէ՛ Հայաստան ...

Պուլկար լրագրողներու դաշնակցութեան Ցախագահ Պ. Ներսեան Մեչևարով.

— «Մարդկային պատմութեան մէջ չկան աւելի ողբերգական էջեր, քան ինչ որ վիճակուած է Հայերուն: Բայց չկայ ճակատագրի բոլոր յեղյեղումներուն դիմաց աւելի յամառ, աւելի տոկուն եւ աւելի յարմարող ժողովուրդ մը, որ իր մշտական առաքինութեամբ ուրիշներուն օրինակ ծառայէ եւ կչտամբանք մը ըլլայ աշխարհին, որ առիթ մը չգտաւ արդարութիւն ընելու անոր եւ հատուցանելու անոր զոհերն ու տառապանքները :

Մեզ մօտ Հայերը եղած են քաջ զօրմիկներ, ազատագրական պատերազմներու առեն, եւ շինարար տարր մը՝ մեր պետութեան կառուցման մէջ »:

Պուլկար Գրողներու Միութեան Ցախագահ Պ. Տօպրի Նեմիրով.

— «Ազգային մեծ իտէալները կը ծնին գերութեան մէջ: Հայ ժողովուրդի համար կարելի չէ լռել ըսել թէ գերութեան մէջ կ'ապրի, բայց ձգտումը դէպի ազգային միասնութիւն զայն կը դարձնէ խիստ թանկագին եւ առողջ՝ իր ազգ. երազներուն համար :

Ես կը համակրիմ հայ ժողովուրդին իր ազատութեան համար, իր յամառ եւ համբերատար ճիգերուն համար, իր աշխատասիրութեան.բարիքներ ստեղծելուն համար եւ հայկական ոգին թարմ, յանդուգն եւ ամբողջական պահելուն համար :

Պուլկար ժողովրդ. դրամատունեբու Միութեան տնօրէն Պ. Սր. Ֆեռմանեւ.

— «Հայ ժողովուրդը, մերինին նման, դժբախտութիւնն ունեցաւ ապրելու երկարատեւ գերութեան մէջ: Սակայն ոչ մէկ բան կ'ընկճէ անոր ոգին: Յեղափոխական պայքարները հայ եւ մակեդոնական կազմակերպութիւններու, որոնք երկար առեն ձեռք ձեռքի աշխատեցան, այսօր ալ կը մընան ազատութեան եւ մշակութային կեանքի համար ամէնէն լուսաւոր էջերը մարդկային պատմութեան մէջ :

Տակաւին թրքական տիրապետութեան առեն, հայ եւ պուլկար առեւտրականներու միջեւ գոյութիւն ունէր գործակցութիւն, որ երկու ժողովուրդները իրարու կը միացնէր նաեւ տնտեսական գետնի վրայ: Այսօր ալ այդ գործակցութիւնը կը շարունակուի մեր երկրին մէջ, ուր Հայերը ամէնէն օրինապահ պուլկար քաղաքացիներն են:

Այդ քաջ եւ աշխատասէր ժողովուրդը արժանի է աւելի լաւ ճակատագրի: Մենք, Պուլկարներս, որ անոր ամենալաւ բարեկամներու կարգը կը դասուինք, կրնանք միայն մէկ բան բաղձալ անոր — աւելի շուտով ազգային միութիւն, որ հիմ ծառայէ իր տնտեսական բարեկեցութեան եւ մշակութային յառաջդիմութեան »:

Աշխարհի ամենէն շուտեաց միլիառատէրը

(Գ. եւ վերջին մաս)

Զախսպանց փառասէր, կանուխէն շահագրգռութիւն ցոյց տուաւ քարիւղի հարցին: 22 տարեկան էր — 1891 — երբ Revue des Deux Mondesի մէջ գրեց երկար յօդուած մը Բագուի քարիւղին մասին :

Այդ յօդուածին մէջ, բացառիկ յստակատեսութեամբ մը, կը մատնանշէր այն շահը զոր Ֆրանսական կառավարութիւնը կրնար քաղել՝ շահագործելով կարգ մը հորեր :

Տեսնելով որ Ֆրանսացի դրամատէրները «հասունցած» չէին տակաւին, որոշեց համոզել Անգլիացիները: 1902ին, դիմում կատարեց անգլիական դրամատուն համար: Անգլիահպատակ է այսօր ալ տակաւին, թէեւ հաստատուած է Փարիզաբնակ 1902էն ի վեր, կրկնապատկեց իր ջանքերը՝ Անգլիացիներուն մօտ Մուսուլի քարիւղին մասին, որ կը պատկանէր Օսմանեան Սուլթանին: Իբրեւ առեւտրական խորհրդական Լոնտոնի թրքական դեսպանատան, Կիւլպէնկեան, շնորհիւ քաղաքականութեան մը, որու մէջ փայլեցան իր նրբամտութիւնն ու ճարտարութիւնը, գլուխ հանեց, 1912ին, Թրքական Քարիւղի Ընկերութեան կազմութիւնը, շահագործելու համար Մուսուլի հռչակաւոր հանքերը: Արժեթուղթերը բաժնուած էին Օսմ. դրամատան (50 առ հարիւր), Տէօյչ Պանքի (25 առ հարիւր), Րոյլ Տըչ Շէլի (25 առ հարիւր) միջեւ: Երկու տարի վերջ, 1914 մարտին, ուրեմն շրջանէ մը վերջ, երբ զարմեւս Կիւլպէնկեանի դիւանագիտութիւնը գործեց ի նպաստ բրիտանական շահերուն, Օսմ. դրամատան շահաբաժինը կ'անցնէր տ'Արսիի խումբին ձեռքը,— անգլօ-իրանական քարիւղի ընկերութեան :

Այս շատ կարեւոր ծառայութեանց ի վարձատրութիւն, Կիւլպէնկեան ստացաւ 5 առ հարիւրի շահաբաժին մը, որու տէր կը մնայ տակաւին բաշխումնագրութեան այս հզօր ընկերութեան (այժմ Իրաքի քարիւղի ընկերութիւն): Պայմանագրութիւնը կնքած են Տէթէրտինկ՝ յանուն Րոյլ Տըչ Շէլի, Սըր Ճոն Քէտման՝ յանուն Անգլօ-իրանական ընկերութեան, Ֆոն Կուհլման՝ յանուն Տէօյչ Պանքի: Թուրքիա եւս, իր կարգին, ճանչցաւ այս ստորագրողներուն սեփականատիրութիւնը Մուսուլի քարիւղին հորերուն վրայ: Այսպէս կազմուեցաւ անգլօ-գերմանական դաշնակցութիւն մը, բայց եւ այնպէս շուտ խզուեցաւ հակամարտ անդրադարձով երկու կողմերուն: Այդ ըմբռնումները ... Անգլիոյ բերան: Թուրքիան եւ Բրիտանիա ... Լոնտոնի նոր յաղթանակ մը եւս կը տանէր քարիւղի շուկային վրայ: Տէօյչ Պանքի հարիւրին 25ը չէր կրնար ծանր կշռել Նաւթին մէջ, երբ կը ծագէր պատերազմը :

Թշնամութիւնները տակաւին չըսկսած, Անգլիա կրնար իր հակակշռին տակ պահել Մուսուլի քարիւղին արդիւնաբերութիւնը, 75 առ հարիւր համեմատութեամբ մէջ: Կիւլպէնկեան, որ Հայ է հակառակ Թուրքիացի ըլլալուն, բռնեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմը, անոնց ապահովելով քարիւղը որու պէտք ունէին պատերազմի ընթացքին :

Այսօր 70 տարեկան այս Հայը, որ կարեւոր գլուխ մը ունեցաւ քարիւղի վէպին, լուռ կ'ապրի Փարիզի մէջ : Բայց կը շարունակուի քարիւղի պատերազմը: Եթէ նոր պատերազմ մը ծագի, որոշ չափով հետեւանքն է քարիւղի այդ պատերազմին: Գերմանիա, որ ցաւ ունի իր կորսնցուցած 25 առ հարիւր բաժնին՝ Մուսուլի քարիւղին մէջ, կ'աշխատի վերահաստատել հաւասարակշռութիւնը՝ օգտուելով փոխարէն առաւելութիւններ փնտռելով Իրանի մէջ :

Եւ Իտալիան, որ ինքզինք մեծապէս վնասուած կը համարի Լօզանի համաժողովին մէջ, միշտ կը պահանջէ իր շահաբաժինը Մուսուլի քարիւղէն : Մուսուլի քարիւղին հարցը կապուած է Պաղեստինի հարցին: Եթէ Իտալիա կը հետապնդէ քաղաքականութիւն մը, որ հաճելի է Արաբներուն, Արաբներուն շահուն համար չէ անշուշտ, այլ Միջերկրականի քարիւղին, դէպի Տրիպոլիս եւ Հայֆա երկարող քարիւղատար խողովակներուն համար միայն: Լօզանի համաժողովին մէջ, Իտալիա փութաց միանալ Միացեալ-Նահանգներուն, երբ այս վերջինները բողոք բարձրացուցին ընդդէմ Անգլիոյ որ տէր կը դառնար Միջերկրականի քարիւղին: Միացեալ-Նահանգները չառնեցան եւ իրենց բաժինը ստացան,— համաձայն վերջին պայմանագրութեանց՝ Ամերիկեան Ստանտարտը այնքան շահաբաժին ունի նոր ընկերութեան մէջ, որքան կը ստանան Քարիւղի Ֆրանս. Ընկերութիւնը, Րոյլ Տըչ Շէլը եւ Անգլօ-իրանական ընկերութիւնը: Իսկ Իտալիա ոչինչ ստացաւ: Այսպէս դուրս մնաց նորակազմ ընկերութենէն: 1930ին Իտալացիները ստացան 25 առ հարիւրի բաժին մը Պրիթիշ Օյլ Տէվէլըփմէնթ ընկերութեան դրամագլուխին մէջ, որու շահակից են նաեւ Ֆրանսացիները, Գերմանացիները, Զուիցերիացիները, եւ սակայն չգոհացուեցան Իտալացիներու բուն ցանկութիւնները :

51, Ավընիւ տ'Իենա: Երկու պահակ ոստիկաններ հսկայ ապարանքի մը առջեւ, որ երեք յարկ ունի առկախ պարտէզով մը :

Երբեմն ոսկեզօծ աղուոցեղ շունի մը հետ դուրս կ'ելլէ ապարանքէն այս յախճապակէ ծերունին, որ երիտասարդի քալուածք ունի: Իր նայուածքը, արտակարգօրէն սուր, կը փայլի յօնքերուն տակէն որոնք ա՛յնքան թանձր ու խիտ են: Ոչ մէկ չքանչան իր լանջակին վրայ: Ան միշտ մերժած է այն բոլոր շքանշանները, զորս Ֆրանսական կառավարութիւնը ուզած է տալ իրեն:

— Եթէ անպատճառ կ'ուզէք Կիւլպէնկեանի մը շքանշան տալ, տուէք մզում :

Եւ իր որդին, Նուպար, Պատուոյ Լեգէոնի հրամանատարի շքանշան ունի :

Կիւլպէնկեան կը հետաքրքրուի երկու բանով,— քարիւղ եւ գեղարուեստական առարկաներ: Շատ քիչեր կան, որ բախտն ունեցած են դիտելու այն գլուխ-գործոցները, որոնք կը գտնուին իր ապարանքին մէջ: Եթէ Կիւլպէնկեան երբեմն թոյլ տուած է որ ցուցադրուին իր թանկարժէք նըկարները քանի մը ցուցահանդէսներու մէջ, երբեք չի սիրեր ցոյց տալ իր հնութեանց շարքը: Ներկայիս իր ամէնէն արժէքաւոր նկարները կը գտնուին Լոնտոն:

1936ի ընտրութիւններէն վախնալով, ղրկած էր Լոնտոն: Շուտով կը վերադարձուին եւ կը գտնեն իրենց տեղը այն ապարանքին մէջ, որուն իւրաքանչիւր սենեակը գոհարատուփ մըն է :

Կարելի է կարծել թէ Կիւլպէնկեան կը սիրէ բնակիլ Ավընիւ տ'Իենա, իր հարստութեանց, իր տարաշխարհիկ թռչուններուն, իր ծաղիկներուն միջեւ, որոնք կը զարդարեն իր առկախ պարտէզը: Արդարեւ օրուան մեծ մասը կ'անցընէ իր ապարանքին մէջ, բայց չի բնակիր հոն: Աւելի հանգիստ ըլլալու համար, կը գիշերէ Րիցի իր յարկաբաժնին մէջ: Երբ կը ճամբորդէ, միշտ իրեն կ'ընկերանան քարտուղարուհի մը, իր բժիշկը եւ իր խոհարարապետը: Որովհետեւ «Քարիւղի Թալէյրանը» երբեք չկրցաւ վարժուիլ արեւելեան խոհանոցէն տարբեր ուրիշ խոհանոցներու :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ (16 փետրուար)—

Ցունուար 19ին, Մարմարշէնի հանքափոր բանուորները, Դիլիջանի շրջանի Ներքին եւ Վերին Ղանլիջա գիւղերու շրջանին չէչաքարի հանքերուն մէջ, պատահմամբ երեւան հանեցին հնադարեան բնակարաններ:

Հնութեանց պահպանութեան կոմիտէն անմիջապէս քննութեան ղրկեց Բոլ. Եղիազարեանը: Առաջին քննութիւնը երեւան հանեց, որ օղակաձեւ անցքերով իրարու միացած շարք մը բնակարաններ են ասոնք: Բնակարաններէն ոմանց առաստաղը գմբէթաձեւ ունի, ոմանցն ալ՝ կամարաձեւ :

Բոլոր բնակարանները փորուած են ըթածայր գործիքով, որու հետքերը կը նշմարուին բնակարաններու պատերուն վրայ: Բնակարաններէն մէկուն մէջ գտնուեցան կաւէ սոթը ամաններ, որոնք կողք կողքի շարուած էին պատի մը տակ: Ասոնց երկուքը խնոցիներ են: Ամաններէն երեքը սեւցած են դուրսէն, գործածուած ըլլալով կրակի վրայ: Ամաններէն մէկուն շրթունքը կոտրած ըլլալով, նորոգուած է ճերմակ չաղախով, որ շատ ամուր փակցուած է կտորը: Բնակարաններուն ընդհանուր մուտքին մօտ գտնուեցան անասունի եւ թռչունի ոսկորներ, կաւէ ամաններ եւ սեւ ու կարմիր փխրաքարի կտորներ: Գտնուած է նոյնպէս եղջիւր մը, որ հաւանաբար կը գործածուէր իբրեւ աման խմելու, ինչպէս նաեւ երկաթէ փոքրիկ օղ մը, կեռ ծայրով ձողիկ մը, որ հաւանաբար կը գործածուէր կարելու կամ գործելու համար:

Իբրեւ եզրակացութիւն կատարուած քննութեանց, կ'ընդունուի որ այս գետնափոր բնակարանները եւ առարկաները կը պատկանին յետխալդեական տիրապետութեան շրջանին (Ն. Ք. 500 թուականներուն), երբ բրոնզի արհեստը կատարելագործութեան հասած էր: Իր ընդհանուր կառուցուածքով, բնակարանը կը համապատասխանէ Քսենոֆոնի նկարագրութեան, այդ տեսակէտով՝ այս բնակարանները եւ առարկաները պատմական մեծ արժէք կը ներկայացնեն :

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ» ԵՒ «ՓԵՏՐ. 18»

ՇԱՎԻԼ.— Անցեալ կիրակի օր, մօտ 200 հայրենակիցներ հաւաքուած էին Շավիլի քաղաքապետարանի նոր սրահին մէջ, տօնելու համար Վարդանանցի եւ Փետրուարեան ապստամբութեան տօներու յիշատակը: Հանդէսին նախագահ ընկեր Հրաչ, համառօտ, իսկ օրուան բանախօս ընկեր Իշխանեան մանրամասն կերպով բացատրեցին փետրուարեան ապստամբութեան շարժառիթները: Ընկեր Իշխանեան մասնաւորապէս վեր հանեց նմանութիւնը 15 դար առաջ տեղի ունեցած «Վարդանանց» պատերազմի եւ 1921ի փետրուար ապստամբութեան :

Երիտա երգչախումբը ղեկավարութեամբ ընկեր Ս. Յովհաննէսեանի երգերով եւ հայկական պարերով յաջողութեամբ կատարեց հանդէսին գեղարուեստական բաժինը, արժանանալով ներկաներու գնահատանքին: Ընկերուհի Եսկիճեան, տիկին Սարգիսեան, Օրիորդներ Զապել Տէմիրճեան եւ Անահիտ Քէօսէեան իրենց երգերով, Պ. Պ. Խորէն Գոչեան, Փանոսեան, Գր. Փափազեան, Թուբիկեան, փոքրիկներ Օր. Քնարիկ Օհանեան, Լուիզ Օհաննէսեան, Գեանեան եւ Կիւլեան արտասանութիւններով մասնակցեցան գեղարուեստական բաժինին: Մեր նորահաս սերունդէն Պ. Պ. Փանոսիկ եւ Մեհրուժան Փանոսեանները թէեւ սկսնակ, սակայն բաւական լաւ ներկայացուցին կատակերգութիւն մը, «Անծրեւոտ գիշեր» մը :

Ժամը 7.30ին լմնցաւ հանդէսի բաժինը: Ցետոյ ընտանիքներ հաւաքուեցան սեղաններու շուրջ եւ սկսաւ կերուխումը, ուրախ խօսակցութիւններով: Մեր տղաքը պէտք եղած պատրաստութիւնը չէին տեսած պիւֆէի համար մտածելով որ ապառիկ չեն ունենար, հիմակ ուրկէ՞ գտնել Քրիստոս մը որ 4 ձուկով եւ 5 հացով կշտացուց այս բազմութիւնը: Բարեբախտաբար խանութները դեռ բաց էին.— Ոն, վազեցէք տղաք, անօթի մի թողուք ձեր հիւրերը: Իսկ սա մեր Իսիի տղաքը Շավիլ եկած առեն կարծես 3 օր ծոմ պահած կ'ըլլան.— ուտելով, խմելով չեն կշտանար: Քիչ յետոյ հնչեց նուագախումբը եւ պարերը: Մինչեւ կէս գիշեր ուտելով, խմելով ու պարելով անցուցինք մեր ժամանակը :

Գր. Վարդունի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ՏՕՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Շրջ. Կոմիտէի հովանաւորութեամբ եւ նախաձեռնութեամբ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի տեղի ունեցաւ փետրուար 18ի յեղափոխութեան տօնակատարութիւնը 25 փետրուար շաբաթ իրիկուն, Շահինեան սրահին մէջ :

Բեմը զարդարուած էր մեր պաշտելի տարազիր եռագոյնով եւ Ֆրանսական դրօշով: Սրահին մէջ խանդավառութիւնը արդէն սկսած էր հանդէսի բացումէն առաջ: Ջայնադիրներ կը հնչեցնէին ազգային եւ յեղափոխական երգեր :

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր հանդիսականները լսեցին յոտնկայս: Նախագահ ընկեր Գուլումեան հրաւիրեց բոլորն ալ յարգել յիշատակը ազատագրութեան պայքարին համար մարտնչող եւ հերոսաբար ինկող փետրուար 18ի զոհերուն: Ցետոյ յիշեց թէ արտասահմանի մէջ հայ ժողովուրդը պահ մը հաւատք ընծայեց լենինեան գաղափարի «հողշողուն արտայայտութեան, բայց իրապէս ազգակործան դաւադրութեան» եւ ջերմ կոչ մը ուղղեց միացեալ ճակատի :

Արտասանեցին ընկերներ Բրուտեան, Թիւթէլեան: Տիկին Վարժապետեան մեներգեց երկու անգամ: Արտասանեց նաեւ փոքրիկն Գասպարեան: Հանդիսականներու երկարատեւ ծափերէն վերջը փոքրիկ աղջիկը արտասանեց նաեւ կտոր մը Եղիշէ Չարենցէն, շատերէն արցունք խլելով :

Օրուան բանախօսը, ընկեր Հիւսեան սուր պատշաճի ճառով մը փառաբանեց փետրուար 18ը եւ հայ ժողովուրդի ազատ անկախ ապրելու արդար ձգտումները :

— «18 տարի առաջ, այս մեծագոյն պայքարին մասնակցեցան բոլորն ալ անխտիր, սակայն այսօր անոնք բութ ակռաներ կ'արձակեն մեզի, Դաշնակցականներուն: Թող անոնք մտածեն ինչպէս որ կ'ուզեն, սակայն Դաշնակցութիւնը հաւատարիմ կը մնայ Փետրուար 18ին, որովհետեւ այդ ըմբոստութիւնը ծնաւ հայ գիւղացին, յաղթելու համարհամայնավար բռնակալներու կատարած ազգադաւ սարքերուն դէմ »:

Ընկերը մանրամասնօրէն թուելով իր ականատեսի վկայութիւնները, յորդորեց փարիլ միացեալ ճակատի բանաձեւին :

Այս ճառէն վերջ, ընկերները թնդացուցին «Մշակ բանուորը»: Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ :

Մշակիկոս

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՂՏՆԻՔԸ

ՊԱՍՄԱՃԻՆԵՐԸ ԵՏ ԿԸ ՄՂԵՆ ՌՈՒՍԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ

Էնվէր փաշա բաւականաչափ զինուոր չունէր իր քով: Ինք ալ չէր կրնար ետ քաշուիլ: Այդ պարագային՝ ճակատը գիծ պիտի իյնար: Բայց ան կ'ուզէր ամէն գինով դիմադրել եւ ինքզինքը սուղ ծախել Ռուսերուն: Ցաւան վստահ էր թէ Ռուսերը ճիշդ տեղեկութիւն ունէին իր ունեցած զինուորներու թիւի մասին:

Այդ միջոցին, արեւելեան շրջանին մէջ գտնուող Պասմաճիները յարձակում գործելով յառաջխաղացում ըրող Ռուսերուն վրայ, ետ մղած էին զանոնք:

Բնականաբար, Էնվէր փաշա ուրախացաւ, այս գոհացուցիչ լուրը առնելուն պէս, ու մեծ համարձակութեամբ մը որոշեց յառաջխաղացումի շարժում մը ընել: Սակայն, զինուորներու բարոյական կորովը բարձրացնելու էր: Ուստի Էնվէր փաշա անոնց ալ հաղորդեց Պասմաճիներու յաջող յարձակման լուրը, ու քովիններուն ըսաւ.

— Ինչպէս կը տեսնէք, ահ մը Պասմաճիներ ետ մղած են Ռուսերը: Առաւօտեան շնորհիւ, ընաջինջ պիտի ընենք զանոնք: Մեր առաջին խաղն է սարկա: Տակաւին ի՛նչ զասեր պիտի տանք անոնց....

Էնվէր փաշա քաջ զինուոր մըն էր, ու գիւրաւ չէր վախնար մահէն: Ամէն առթիւ կը յայտարարէր թէ ինք զինուորին կը վստահէր, ու իր տիրապետութիւնը ցոյց տալու համար հրացանը կը հանէր ու թռչուններուն նշան առնելով վար կը ձգէր զանոնք:

Այդ շրջանին մէջ արծիւի որսորդութիւնը տարածուած էր, ու արծիւ որսացողները համարում կը վայելէին: Էնվէր փաշա այդ բանը գիտնալուն համար, մավզէրով նշան կ'առնէր օդին մէջ թեւածող թռչուններուն, ու թաւալագլոր վար կը ձգէր զանոնք: Այս ճարտար նշանառութիւնը տեսնող զինուորները Էնվէր փաշային շատ կապուած էին: Ուստի անոնք կ'ըսէին.

— Եթէ Էնվէր փաշա զայրանայ, ալն առեն կը տեսնէք....

Արդարեւ, Պասմաճիներու յաջողութեան լուրը հասնելէ յետոյ, Էնվէր փաշա մեկնումի հրամանը տուաւ զինուորներուն: Անոնք երգելով ճամբայ ինկան: «Էնվէր փաշա մեր առաջնորդն է, Էնվէր փաշա մեր սահմանն է», կը գոչէին եղանակաւոր շեշտով: Զինուորներուն երգը փաշային ականջը կը հասնէր, ու կը տեսնէր որ իր ռազմիկական խօսքերը ապարդիւն եղած չէին:

Ռուսերը միայն արեւմտեան ճակատին վրայ 750 զինուոր ունէին, ու ստոյգ էր որ նոյնքան զինուոր ալ պիտի ղրկէին Էնվէր փաշայի ուժերուն դէմ: Հակառակ պարագային, 750 զինուորներէն խումբ մը յառաջխաղացումի պիտի ձեռնարկէր :

Էնվէր փաշա շատ յուզուեցաւ ու աչքերը թրջեցան զինուորներուն երգերը լսելով: Ցետոյ իր ընկերներուն կողմը դարձաւ ու սա հրամանը տուաւ.

— Ամէնքս ալ միասին պիտի մեռնինք :

Այս յառաջխաղացումը շատ վտանգաւոր էր, որովհետեւ Էնվէր փաշա իր վերջին յաղթաթուղթը կը նետէր: Իր եւրին պահեստի զինուոր չունէր բնաւ: Թնդանօթ ալ չկար բացարձակապէս: Սակայն փաշան ամէն բան աչքը առած էր: Կամ պիտի յաջողէր եւ կամ... լեզուն չէր ուզեր ըսել :

Փաշային ընկերներն ալ կացութեան տեղեակ էին: Անոնք գիտէին թէ ուր կ'երթային: Բայց փաշային գործակից ըլլալնուն, կ'ուզէին կուիւը շարունակել, անոր հետ մեռնելու կամ յաղթական հանդիսանալու համար:

Զօրավար Թարիք կրակի տուած էր իր զինուորները Ափրիկէէն Սպանիա փոխադրող նաւերը, որ անոնք դարձի յոյսերնին կտրեն ու Սպանիան գրաւեն: Միեւնոյն կացութեան մէջ կը գտնուէին Էնվէր փաշայի ընկերները: Միշտ պիտի յառաջանային, որովհետեւ մահը ստոյգ էր, եթէ ետ քաշուէին :

(Շար.)

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ 10ԱՄԵԱԿԸ

2 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԺԱՄԸ 3-12 AÉROCLUBի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

տալիս հող չի պահանջեր Թունուզէն, այլ հաւասարութիւն: «Թունուզը Ֆրանսական գաղթավայր չէ, բայց Ֆրանսա, որ հոն գացած է պարզապէս իբրեւ հովանաւոր, այնպէս կը վարուի իբրեւ թէ իրեն պատկանէր այդ երկիրը: Իտալացիները կը հարստահարուին, իտալացի բանուորները կը ճամբուին եմ»։

>>> · <<<

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԵՐԱՑԱԾ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ հանգստեան թոշակի օրինագիծը նորէն քննուելով երեսփ. ժողովին մէջ, որոշուեցաւ այսուհետեւ հանգստեան թոշակ վճարել բոլոր այն վարձու կամ անկախ աշխատաւորներուն որ 60 տարեկան են կամ աւելի: Ասոնք պիտի ստանան տարեկան 2200 ֆրանք, իսկ ամուսնացած զոյգերը, երբ երկուքն ալ աշխատաւոր են, 3200 ֆրանք: Ձախակողմեան երեսփոխանները առաջարկեցին առաջին գումարը բարձրացնել 2900ի, իսկ երկրորդը՝ 4200ի, բայց երկուքն ալ մերժուեցան:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ նամակ մը ուղղեց վարչապետին, անոր ուշադրութեան յանձնելով հետեւեալ խնդիրները.— 1. Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան չյանձնել Ֆրանսայի մէջ ի պահ դրուած ոսկին.— 2. Անոր չյանձնել Ֆրանսա փոխադրուած ռազմանիւթերը.— 3 Զինաթափ Սպանիացի զինուորները մինչեւ պատերազմին վերջը: Երկրորդ նամակով մը կուսակցութիւնը կ'առաջարկէ միջազգային խորհրդաժողով մը հրաւիրել, նկատի առնելով քաղաքական կացութեան ծանրութիւնը:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ կեդր. կոմիտէն երկար նամակ մը ուղղեց ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. խորհուրդին՝ առաջարկելով միասնաբար պայքարի ձեռնարկել ամբողջ երկրին մէջ, օգնութեան հասնելու համար հանրապետական Սպանիոյ, անոր վերադարձնելով բոլոր ռազմամթերքը եւ զէնքերը: Այս առթիւ կը հրաւիրեն նաեւ բողոքել հրամանագիր-օրէնքներու գործադրութեան դէմ, անոնց փոխարէն առաջարկելով Պլումի երկրորդ դահլիճին նիւթական ծրագիրը:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Զուիցերիոյ կառավարութեան դիմումին վրայ ետ առաւ երեք թղթակիցներու վտարման հրամանը: Ինչպէս կը յիշուի, այդ թղթակիցներէն մէկն էր Փօլ Ժանթիյոն, «Թանփ»ի աշխատակիցը, որ Հռոմ կը գտնուի 12 տարիէ ի վեր:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ օդանաւ մը, որ կորսուած էր փետրուար 24էն ի վեր, գտնուեցաւ Նիսի շրջանին մէջ, 1800 մէթր բարձրութեան վրայ: Բոլորովին ջարդուփշուր եղած էր եւ տասնըմէկ դիակներ ածխացած էին: Զոհերէն ինը ողջ ողջ վառած էին: Հաստատուած է թէ օդանաւը Սպանիայէն ճամբայ ելած էր Գերմանիա վերադառնալու համար, անցնելով Նիսի զինուորական գօտիէն:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ որ առաջ վերադարձնելու համար բանակցութիւններ կը կատարուին զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան հետ, որ հաւանութիւն յայտնած է ներս առնելու օրական 300 հոգի, Իրունի ճամբով: Նկատելով որ այս կարգադրութիւնը շատ երկար պիտի տեւէ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը առաջարկեց բանալ նաեւ ուրիշ սահմանամերձ կայարաններ, որպէսզի հազարաւորներ կարենան վերադառնալ: Փարիզի սպանիական դեսպան նշանակուեցաւ Ճօզէ Լէքուէրիքա, Պիլպաոյի քաղաքապետը, որ գործօն դեր կատարած է քաղաքացիական պատերազմին մէջ:

ՄԱՀԱԹՄԱ ԿԱՆՏԻ, մեծ Հնդիկը դարձեալ ծոմ կը պահէ, այս անգամ «մինչ ի մահ», իբրեւ բողոք նահանգապետի մը օրինազանցութեան դէմ: Բրիտիշները կը վախնան որ մեռնի, եթէ չշարունակէ ծոմապահութիւնը:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ նախկին վարչապետ Շուշնիկի համար կ'ըսեն թէ Ապրիլին ազատ պիտի արձակուի եւ թոյլ պիտի տրուի որ ապրի վերին Աւստրիոյ փոքր քաղաքներէն մէկուն մէջ:

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ պակասին պատճառով, գերման կառավարութիւնը արգիլեց որ սրճարանները եւ հիւրանոցները սպասաւորներ գործածեն ծխախոտ, լրագիր եւն. ծախելու:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ վերջին տեղեկագրին համաձայն, փետրուար 25ին Ֆրանսայի մէջ կային ընդամէնը 414.756 անգործներ: Նախորդ շաբթու անգործներու թիւն էր 418.207:

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ մեկնող այն բոլոր Հրեաները, որոնք 50 ռեթերսմարքէն աւելի դրամ ունին, մասնաւոր տուրքի մը պիտի ենթարկուին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ սկսան չինել մանուկներու համար կազմուած դիմակներ, նման անգլիականներուն:

ԹՈՒԼՈՆԻ ՄԷՋ ՀՐԱՑԱՆԻ ԲՌՆՈՒԵՑԱՒ նաւային սպայ մը, Մարք Օպէռ, 26 տարեկան, որ զինուորական գաղտնիքներ ծախած էր իր սիրուհին ապրեցնելու համար: Մէկ շաբաթէ ի վեր կիսախելագար վիճակի մը մատնուած էր, ոչ կ'ուտէր, ոչ ալ կ'ածիլուէր, բայց եւ այնպէս հանրապետութեան նախագահը մերժեց ներում շնորհել: Գնդակահարութիւնը կատարեցին 12 նաւաստիներ: Սիրուհին ալ դատապարտուեցաւ երեք տարի բանտարկութեան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Լէնինկրատի զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց երկու լրտեսներ, մէկը՝ իբրեւ օտար գործակալ միւսը՝ պետական պաշտօնեայ մը որ կ'ամբաստանուէր թէ զինուորական գաղտնիքներ ծախած է:

ՀՐԶԻԳ ՌՈՒՄԲ ՄԸ գտնուեցաւ Լոնտոնի թղթատարական իշխանութեանց կողմէ,— ծրար մը որ ուղղուած էր Ապահովութեան Տեսչութեան: Ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան եւ յանձնարարուեցաւ որ ամէն Անգլիացի գաղտնի ոստիկանի դեր կատարէ, երեւան հանելու համար ամբողջ դաւադրութիւնը, որ միշտ կը վերագրուի Իրլանտացի յեղափոխականներուն:

Գումար

ՎԱՆԻԿԻ կոմիտէի ընդհ. ժ. կ. ժողով՝ այս Հինգշաբթի. 9 Մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին. Հ. Յ. Դ. «Եփրատ»ի ակումբ: Կը խնդրուի անդամակցութիւններու միասին բերել: կարեւոր օրակարգ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ, Լիոն:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ԸՆԿ. Ն. ՍՈՍԷԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ ԸՆԿ. Վ. ԽՈՐԽՈՐՈՒՆԻ

Բանախօսութենէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք մինչեւ լոյս Բարեգործականի սրահին մէջ 202 Rue Boileau՝ ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 0.95 ֆրանք:

ՕՐ. ԷՕԺԷՆԻ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆԻ (ողբացեալ Վռամեանի քոյրը) յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 7 Մարտ, երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ: Կը հրաւիրուին ազգականները եւ բարեկամները:

Այրի Տիկին Նոյեմզար Կիւրճեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Կիւրճեան, Պ. Սուրէն Կիւրճեան, Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Գարամանուկեան եւ զաւակունք, Պ. Մովսէս Կիւրճեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Մարթա Փիլիկեան (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ապաճեան, Այրի Տիկին Հեղինէ Ղըզէրեան, Այրի Տիկին Եսթեր Տէվէճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Մ. Շէյխեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Օհան Կիւրճեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Կիւրճեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Ն. Հալաճեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Ֆոթինէ Գէնլեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Մ. Կիւրճեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յարէթ Փիլիկեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Նաթան Մուրատեան եւ զաւակունք (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Սուրէն Մուրատեան եւ զաւակունք (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Մինաս Արուկեան (Արժանթին), Պ. Պօղոս Արուկեան (Արժանթին), իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Սեբաստիոյ Ենի Խանի Հայրենակցական եւ Վերաշինաց միութիւններուն, եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին, իրենց քրոջ, քենիին, քրոջ աղջկան, եղբօր աղջկան, ազգականին,

ՕՐ. ԱՐԱՔՍԻ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ

(Սեբաստիոյ Ենի Խան գիւղէն), ղառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 1939 Փետրուար 27ին, Մարսէյլի մէջ, 22 տարեկան երիտասարդ հասակին:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 9 Մարտ, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին Միութեան կեդրոնը 8 Rue Jacob է, Փարիզ: Կը դասախօսէ՝ Պ. Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայկական գրամներ, իսկական գրամներու ցուցադրութեամբ»:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Ե. Էլմասեան (Մուշեղի քոյրը եւ քեռայրը) եւ Անդրանիկ Երիմեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տոքթ. Ա. Պօղոսեանի եւ պարագաներուն իրենց կնոջ, մօրաքրոջ՝ Տիկին Լուսաբեր Տոքթ. Պօղոսեանի ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ եւ Օր ՖԼՈՐԱ ՇԷՕՀԼԵԱՆ փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆրանք կը նուիրեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Թանգարանին, Օր. ԷՕԺԷՆԻ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆԻ ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Արշակ Մկրեանի, որ 50 ֆրանք նուիրեց միութեան իր անդրանիկ թոռնուհիին՝ ԿԱԿՈՅԵԱՆի ծնընդեան առթիւ: Նաեւ խորին շնորհակալութիւն Պ. Արամ Նշանեանի, որ միութեան 100 ֆրանք նուիրեց իր մէկ գործին յաջողութեան առթիւ...

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը եղած իր երդչախումբին առաջին գաւնթացքը տեղի պիտի ունենայ 8 Մարտ, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ:

Կը խնդրենք նախօրօք արձանագրուած բոլոր անդամներէն եւ անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A.DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը բացած է հայերէնի դասընթացքներ երկսեռ երիտասարդութեան համար:

Առաջին դասը եւ արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան յառաջիկայ Կիրակի, 5 Մարտ, առաւօտեան ժամը 10էն 12, Տիկին Գազանճեանի բնակարանը, 63 Fbg. Poissonnière, Paris (9):

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Հ. Յ. Դ. «Զարզարեան» գրադարանը բաց է կանոնաւորաբար հանրութեան առջեւ շաբթուան հետեւեալ օրերը.— Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8—10 իսկ Շաբաթ օրերը կէսօրէ վերջ ժամը 3.30—5.30:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Եթէ կ'ուզէք թրքական լաւ, աժան եւ մաքուր սիկարի թուղթ ունենալ դիմեցէք Պ. Գալաֆաթեանին, 25 Rue Bernard des Bois, Marseille: 90 տետրակը 5 ֆրանք:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

«Շահրիկեան» սրահի յանձնախումբը կը յայտարարէ Մարսէյլահայ հասարակութեան թէ սրահին յարդարումը վերջացած ըլլալով այսուհետեւ կը տրամադրուի դիւրամատչելի պայմաններով: Հակառակ ապրուստի սղութեան, անցեալ տարուան սակացուցը պահած ենք անփոփոխ:

Ներկայացումներու վարձք 200 Ֆր. հարսնիքի՝ 150, նշանտուքի՝ 125, խնջոյք, ընտանեկան հաւաքոյթ՝ 150, հրապարակային բանախօսութիւն՝ 75, վարչական ընդհանուր ժողովներու՝ 15 ֆրանք:

Դիմել հետեւեալ հասցէին.— Assadour Keusseyan, 11 Place Jules-Guesde, Marseille:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameane, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1078 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՄԱՐՏ
MERCREDI 8 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3983 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ

Այն օրէն ի վեր որ արմատականները պաշտօնապէս բաժնուեցան Ժողովրդական Ճակատէն եւ Տալատիէ սկսաւ տիրաբար կառավարել, ուշագրաւ խմորումներ տեղի կ'ունենան Ֆրանսայի ձախակողմեան եւ աշխատաւորական հոսանքներուն մէջ:

Ճիշդ է, դեռ բոլորովին խզուած չեն կապերը եւ պարբերաբար սիրալիր խօսքեր կը փոխանակուին, բայց մթնոլորտը մեծապէս փոխուած է, եւ կը փոխուի օրէ օր: Տեսակ մը խմորում, որուն ելքը դժուար է նախատեսել:

Այսպէս, որոշ ձգտում մը կը տեսնուի թօթափելու բոլշեւիկեան տիրապետութիւնը: Այս երեւոյթը ամէնէն առաջ չեշտուեցաւ Արհեստակցական միութեանց մէջ, վերջին ամիսներու ընթացքին. Բազմաթիւ խմբակցութիւններ հեռացան Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութենէն, բողոքելով բոլշեւիկեան ոտնձգութեանց դէմ: Անոնց ուզածն է,— անվթար պահել Աշխատանքի Դաշնակցութեան անկախութիւնը, գործելով միայն եւ միայն արհեստակցական գետնի վրայ: Բազմամեայ աշխատաւորներ եւ գործիչներ չեն անդրադառնար որ բոլշեւիկները «տուն - տեղ ըլլան» (քոլոնիզասիոն) Արհեստակցական Միութեանց մէջ, իրենց քաղաքական խաղերը խաղալու համար:

Աշխատանքի Դաշնակցութենէն բաժնուած սէնտիքա մը, Թուլոնի մէջ, հետեւեալ պատճառաբանութիւնը կը ներկայացնէր վերջերս.

— « Նաւահանգիստներու եւ նաւարաններու դաշնակցութեան համագումարէն ի վեր, որ տեղի ունեցաւ 1938 յունիս-ին, Նանթի մէջ, կեանքը անտանելի դարձած է Թուլոնի նաւահանգիստին մէջ: Մենք որ համայնավար չենք կը համարուինք զանցառելի քանակութիւն եւ կ'ենթարկուինք ամէն տեսակ դաւերու եւ զրպարտութեանց... Մենք իրաւունք ունինք մեր շահերը պաշտպանելու, երբ մեզի դէմ բանսարկութիւններ եւ սպառնալիքներ կ'ըլլան Մոսկուայի վարձկաններուն կողմէ... Կը նախընտրենք բաշխուիլ Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութենէն եւ մեր միութենէն, մինչեւ որ անհրաժեշտ մաքրագործումը կատարուի »:

Ուրիշ կոչ մը բախտակից աշխատաւորներու.

— « Օ՜ն, ընկերներ, թոյլ չտանք որ տուն - տեղ ըլլան: Եկէք մեզի միացէք, պահպանելու համար ինքնավարութիւնը: Թերեւս Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը քիչ մը սթափի եւ հասկնայ թէ անհրաժեշտ է կասեցնել Գ. Գ. համայնավարներուն յաւակնութիւնները. մարդիկ որոնք իրենց ուզածին պէս կը վարուին եւ կը ծաղրեն արհեստակցական կարգուսարքը, ի շահ իրենց կուսակցութեան: Մենք որ եւ է գնով տրամադիր չենք տանելու այն դիկտատուրան որ հաստատուած է Աշխատանքի Դաշնակցութեան մէջ, համայնավար կուսակցութեան կողմէ»:

Նոյն տրտունջները փոթորիկ յարուցին Հիւսիսային շրջանի արհեստակցական միութեանց վերջին համագումարին մէջ: Այն ատեն որ, ընդհ. քարտուղարը, Ժորժ Տիմուլէն, յայտարարեց.

— « Հոն ուր համայնավարութիւնը կը մտնէ, մշտնջենական երկպառակութիւն մըն է որ կը ծագի մարդոց միջեւ,— ստորերկրեայ մրցակցութիւն, ատելութիւն եւ շատ աւելի գէշ բան մը,— կասկածամտութիւն, մատնութիւն եւ լրտեսութիւն »:

Տարրական ճշմարտութիւններ, որոնք որ եւ է գաղտնիք չունին մեզի համար...

Մինչ այս խմորումը կը շարունակուի աշխատաւորական եւ արհեստակցական ճակատին վրայ, բոլշեւիկները կը փորձեն պահել գոնէ իրենց քաղաքական դիրքերը, անդադար հնչեցնելով ծանօթ նշանաբանը,— « Միութի՛ւն, Միութի՛ւն»:

Այս կոչը ամէնէն առաջ ուղղուած է ընկերվարականներուն, որպէսզի եթէ կարելի չէ մէկ մարմին կազմել, գոնէ միասին գործեն, ներքին թէ արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

Քանի մը օր առաջ, ընկերվարականներու Ազգ. Խորհուրդը քննեց նաեւ այս հարցը, եւ 1387ի դէմ 3330 ձայնով մերժեց Զիրոմսքիի մէկ բանաձեւը, որ կ'առաջարկէր «վերանորոգուած ժողովրդական ճակատի մը մէջ համախմբել բոլոր ժողովրդավար եւ աշխատաւորական կազմակերպութիւնները, պայքարելու համար յանուն ազատութեան, արդարութեան եւ խաղաղութեան»: (Քուէարկութեան ատեն բացակայ էին 289 պատգամաւորներ, իսկ 2642 հոգի ձեռնպահ մնացին):

Քուէարկուած բանաձեւին համաձայն, ընկերվարական կուսակցութիւնը պիտի մնայ անկախ, «կարելի պայծառութիւնը հաստատելով իր քաղաքականութեան եւ գործունէութեան մէջ»:

Ուրեմն, ոչ ձուլում, ոչ ալ հաւաքական գործունէութիւն: Ընկերվարականները պիտի գործեն առանձին, բոլշեւիկները առանձին:

Այս վերջինները յուսահատած չեն տակաւին: Եւ երէկ իսկ, իրենց առաջնորդը, Մորիս Թորէզ, նորէն կ'աղաղակէր,— «Միացում', միանա՛լ»: Կոչ մը որ ամէն օր կ'երեւայ «Իւմանիթէ»ի ճակատը:

Ընդհ. քարտուղարը արձանագրելով իրենց առաջարկներուն մերժումը ընկերվարականներուն կողմէ, կը գրէ.

— « Մենք ոչ նեղսրտութիւն, ոչ ալ ձանձրոյթ պիտի յայտնենք: Մենք պիտի շարունակենք ջատագովել աշխատաւորներու միակ ճակատը եւ իրականացնել ամէն ուր որ կարելի է»:

Կը թուի թէ խմորումները աւելի պիտի զօրանան այսուհետեւ, հիմա որ Մատրիտի մէջ իսկ երես դարձուցած են բոլշեւիկներուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱԿԱԲՈԼՇԵՒԻԿ ՇԱՐԺՈՒՄ ՄԱՏՐԻՏԻ ՄԷՋ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷ ՄԸ ՏԱՊԱԼԵՑ ՆԵԿՐԻՆԻ ԴԱՀԼԻՃԸ

Վարչապետը եւ ութ նախարարներ Ֆրանսա ապաստանեցան օդանաւով

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Նեկրինի դահլիճը տապալեցաւ կիրակի օր եւ անոր յաջորդեց ազգ. պաշտպանութեան կառավարութիւն մը:

Այժմ կը ճշդուի որ այս շարժումը ուղղուած է բոլշեւիկեան հոսանքին դէմ, դիւրացնելու համար հաշտութեան կնքումը: Վարչապետ Նեկրին, արտաքին նախարար Տէլ Վայօ եւ ուրիշ եօթը նախարարներ Մատրիտէն փախան օդանաւ նստելով եւ Թուլուզ իջնելով, Փարիզ եկան: Դաւադրութիւնը սարքած է զնդ. Քազատօ, որուն զօրավարի աստիճան տուած էր Նեկրին: Քազատօ մերժեց այդ աստիճանը, յայտարարելով թէ այօրէն կառավարութիւն մը իրաւասութիւն չունի տիտղոսներ բաշխելու: Եւ անմիջապէս ազգ. պաշտպանութեան կառավարութիւն մը կազմեց, նախագահութեամբ ապարապետին՝ Զօր. Միախայի: Արտաքին նախարարն է չափաւոր ընկերվարական մը, Պեսթէյրօ, պատերազմական նախարարը՝ զնդ. Քազատօ:

Նոր վարչապետը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, որ մանաւորապէս կը չեշտէ.

— « Սպանիացիներ, մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք, բայց պատուաւոր խաղաղութիւն մը ինչպէս պատերազմը: Մենք այդ խաղաղութիւնը կ'ուզենք, մինչ ուրիշներ կ'ուզէին շարունակել եղբայրասպան պայքարը: Ձեզմէ շատեր պիտի հարցնեն թէ ինչու աւելի առաջ ձեռք չառինք այս միջոցը: Որովհետեւ քաղաքական կիրքեր արգելք կը հանդիսանային եւ չէինք ուզեր արիւն թափել: Ահա թէ ինչու սպասեցինք: Պէտք եղածէն աւելի արիւն թափեցաւ այս պայքարին մէջ: Մենք չդաւաճանեցինք ո եւ է մէկուն դէմ եւ հպարտ ենք ատոր համար. որովհետեւ կառավարութիւն չկար: Ան որ կը յաւակնէր շարունակել իբրեւ կառավարութիւն, պայքարի մէջ էր հանրապետութեան նախագահին հետ: Մենք գոհ ենք բանակին եւ ժողովուրդին ընծայած օգնութենէն: Մենք կը յուսանք թէ այս պատերազմէն վերջը Սպանիացիները բարօրութիւն պիտի վայելեն եւ թոյլ պիտի չտան խրել այնպիսի պայքարներու մէջ ուր ո'վ որ ալ յաղթէ, ի վերջոյ հայրենիքն է որ կը տուժէ: Սպանիացինե՛ր, կեցցէ՛ Սպանիան »:

Նոր կառավարութեան առաջին գործը եղաւ գրաւել բոլշեւիկներու կեդրոնը եւ ուրիշ կարմիր հաւաքատեղիներ: Վերջին լուրերու համաձայն արդէն իսկ ձերբակալուած են հարիւրաւոր բոլշեւիկներ: Գետական հարուածէն եւ Նեկրինի դահլիճին անդամներուն փախուստէն անմիջապէս վերջը, ապարապետ Միախա Մատրիտ հասնելով, իր աջակցութիւնը խոստացաւ նոր կառավարութեան, առանց որ եւ է վերապահութեան: Հանրապետական շրջանի կառավարիչները եւ բարձրաստիճան սպաներն ալ անմիջապէս հաւատարմութիւն յայտնեցին. Գնդ. Քազատօ եւ Զօր. Միախա երկար խորհրդակցութենէ մը վերջը կազմեցին նոր կառավարութիւնը: Թէեւ Մատրիտ հանդարտ մնաց յեղաշրջման ընթացքին, բայց բոլշեւիկները ուժգնօրէն կ'ընդդիմանային նոր կառավարութեան: Ատոր համար էր որ անմիջապէս ձեռնարկուեցաւ զանգուածային ձերբակալութեանց: Այս առթիւ ձայնասփիւռ զեկոյց մը կ'ըսէ.

— « Մինչ շրջանին բոլոր իշխանութիւնները խանդավառութեամբ յարած են ազգային պաշտպանութեան խորհուրդին, ցաւալի է որ համայնավար կուսակցութեան կարգ մը տարրերը կը փորձեն խանգարել բարեկարգութիւնը եւ ջլատել Ազգ. պաշտպանութեան Խորհուրդին ջանքերը: Խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, ջախջախելու համար անոնք որ չեն հպատակիր Ազգ. Խորհուրդին հրամաններուն »:

Բոլշեւիկեան կեդրոններէն զատ, խիստ հսկողութեան տակ առնուած են բոլոր ահղանաւորական հաստատութիւնները եւ հանրային շէնքերը: Զինուորներ կը պտտին փողոցներուն մէջ, քննելով անցորդներուն թուղթերը:

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ նոր կառավարութիւնը իր դիրքը ամրացնելէ վերջ, պիտի խնդրէ Զօր. Ֆրանքոյէն, իբրեւ սկզբունք ընդունելով Սպանիոյ անկախութիւնը, ազատ՝ ամէն օտար ազդեցութենէ եւ բոլոր Սպանիացիներու հաշտութիւնը: (Բանակցութիւնները սկսած են արդէն

Գնդ. Քազատօ, որ մինչեւ վերջերս հրամանատարն էր կեդրոնական շրջանի հանրապետական զօրքին, կը վայելէ ընկերվարականներու, ձախ հանրապետականներու, անիշխանականներու եւ արհեստակցական միութեանց աջակցութիւնը: Իր արտաքին նախարարը՝ ընկերվարական Պեսթէյրօ, որ խորհրդարանին նախագահ ալ եղած է, ամէնէն ժողովրդական դէմքն է Մատրիտի մէջ եւ հոն կը բնակի պատերազմին սկիզբէն ի վեր:

Ի՞նչպէս կատարուեցաւ յեղաշրջումը

Թերթերը զարմանազան մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն այս զինուորական յեղափոխութեան մասին, որ 106րդ է, հարիւր տարուան ընթացքին: Կարծողներ կան թէ Մատրիտի անգլիական հիւպատոսը դեր ունի այս դաւադրութեան մէջ եւ թէ շատոնց յարաբերութիւն հաստատած ըլլալով գնդ. Քազատոյի հետ, մղած է զայն այս ձեռնարկը կատարելու: Հիւպատոսին կարծիքով, երբ համայնավարները դուրս ձգուին, հաշտութիւնը կը դիւրանայ, քանի որ Գերմանիա եւ Իտալիա մանաւորապէս կը կռուէին բոլշեւիկներուն դէմ: «Իւմանիթէ», որ առաջին օրը կը յանձնարարէր վերապահութեամբ ընդունիլ յեղաշրջման լուրը, այժմ բացէ ի բաց «Լոնտոնի եւ Փարիզի կառավարութեանց» կը վերագրէ կատարուած «բռնութիւնը» եւ կ'ըսէ թէ դաւը սարքուած է«խորտակելու համար սպանիացի ժողովուրդին դիմադրութիւնը»: Համայնավար թերթը «աւ մը արկածախնդիրներ եւ յաղթապաշտներ» կը կոչէ նոր կառավարութեան անդամները: «Զէյմպըլէնի եւ Ժորժ Պոնէի ծառա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԻՐՈՅ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

« Փարի - Սուար » կիրակնօրեայ էջ մը ունի ... սիրոյ նուիրուած: (Ինչո՞ւ միայն կիրակի,— յուր օրը պահոց օ՞ր է արդեօք եւ «պաշելը» արգիլուած, ինչպէս ձուկ ուտելը՝ ամէն Դշ. օր, մեծ պահքի այս օրերուն: Իմ կարծիքովս, կը սխալի Փարի-Սուար, կիրակին երբեք սիրոյ օր չէ, նոյնիսկ բժշկա - հոգեբանական ուսումնասիրութեան մը մէջ կարդացած եմ, որ կիրականախտ մը կայ (mal de Dimanche), ճիշդ ինչպէս երբեմն գոյութիւն ունի «վերջալոյսի ախտ» մը, որու ենթակաները կը տխրին, նեղսրտութենէ կը դառնան՝ երբ կիրակի կ'ըլլայ կամ մերջալոյսը կ'իջնէ,— բայց այդ մասին ուրիշ անգամ ու չգատապարտենք Փարի-Սուարը, որ կիրակի օրը կը խօսի սիրոյ մասին, բոլոր այն մատղաշ ընթերցողուհիներուն մասին, որոնք փիսիկ - փիսիկ կը խաղան, իրենց մուշտակն ու թուշը կը քսեն հնոցի մը պէս տաք այրերու շուրթներուն):

Սիրային ի՞նչ ողբերգութիւններու արձագանգ կուտայ Փարի-Սուարի այդ էջը,— կը կարդա՞ք: Ես կը կարդամ եւ մե՜ծ հետաքրքրութեամբ, բոլոր անոնց նման, որոնք վէպ կը կարդան մեթրոներու մէջ, հանրային պարտէզներու մէջ, աշխատանոցներու մէջ:

Երիտասարդ աղջիկներ են ընդհանրապէս կամ նոր ամուսնացած կիներ, որոնք անկեղծութեամբ եւ յուզումով սիրտ կը բանան, վիշտ կը պատմեն եւ խորհուրդ կը հարցնեն Փարի-Սուարի սիրաբանական հարցերու մասնագէտին, ապահովաբար ինծի պէս ... ուրբաթական մը, որ աշխարհը կը դիտէ Մախաթմա Կանտիին պէս:

Ձեզի թարգմանեմ մէկ - երկու նմոյշ: Հասուն աղջիկ մը կը գրէ.—

« Խենթերու պէս սիրեցինք զիրար: Ամուսնացանք: Հիմա կ'աշխատի հեռանալ ինծմէ, չհանդիպիլ ինծի: Կը տառապի՛մ: Կարելի՞ բան է որ երիտասարդ մը մոռնայ իր սիրականը, խենթի պէս սիրելէ վերջ»:

Զափահաս այր մը.—

« Կ'ապրինք հասարակածային երկրի մը մէջ: Կինս ուզեց եռանալ «Հնոցէն»: Ղրկեցի Եւրոպա. այն ծրագրով որ գործերս կարգի դնեմ, ծախեմ ծախծխեմ եւ երթամ իր մօտ: Օրական 11 ժամ կ'աշխատէի, հանելի կեանքի մը բոլոր պայմանները ապահովելու համար կնոջս: Երբ կը վերադառնամ Եւրոպա, կ'իմանամ որ կինս կապուեր է երիտասարդի մը հետ, լիմէ աւելի պզտիկ, բայց նիւթապէս անկարող ապրեցնելու զայն: Կը սիրեմ զինքը, բայց որովհետեւ խզելու բաժանումը չի յարգեր, նորէն կ'ըսեն թէ բանէ մազերէն ու դուրս վռնտէ տունէն: Երբ տարու աղուոր աղջնակ մը ալ ունիմ: Ի՞նչ ընեմ, խորհուրդ մը տուէք »:

Դժբախտ կին մը եւս.—

« Երբ ամուսինս կը խմէ, ինծի կը մնայ փախչիլ տունէն դուրս: Այսպէս յաճախ դուրսը կ'անցրնեմ գիշերներ: Նախընտրելի ծեծէն: Հակառակ ատոր, կ'ըսէ թէ շատ կը սիրէ զիս՝ երբ խելքը գլուխն է: Բայց այս ի՞նչ տեսակ սիրել է: Ե՞րբ պիտի գայ իմ օրս, ապրելու եւ վայելելու »:

Ինչպէս կը տեսնէք, կ'արժէ ծոյլ եւ ականջ տալ մարդկային այս տառապանքին: Կ'արժէ քանի մը նմոյշներ ալ տալ, որպէսզի անցնինք ... դասի, ի պէտս զարգացելոց. Տարագեան հմտութեամբ:

ԱՐԱԶ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏ-ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՄԱՀԸ

Ռումանիոյ պատրիարք - վարչապետը, Միրոն Քրիսթէա, որ փետր. 24ին Քան գացած էր դարմանուելու համար, մեռաւ երկուշաբթի գիշեր: 71 տարեկան էր: Պուքրէշէն կառախումբով ճամբորդած ատեն պաղ առած ըլլալով, տկարութիւնը սաստկացած էր: Քան հասած օրէն ի վեր անկողին էր, թոքատապէ վարակուած ըլլալով:

Հանգուցեալը ծնած էր Թրանսիլվանիա եւ ուսումը աւարտելէ վերջ գործօն դեր կատարեց ազգային շարժման մէջ: Եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ 1920ին, իսկ պատրիարք ընտրուեցաւ 1925ին: Այդ հանգամանքով անդամ էր Ռումանիոյ գահուն խնամակալութեան, 1927էն մինչեւ 1930, երբ Կարոլ թագաւորը յաջորդեց Ֆէրտինանտի: 1938 փետրուարին, Թուեղ ազգայնական Կոկայի դահլիճին հրաժարումէն վերջը, թագաւորը իրեն յանձնեց դահլիճին կազմութիւնը: Նոյն տարուան մարտին թեթեւ փոփոխութիւն մը կատարուեցաւ իր կառավարութեան մէջ, որ կը գործէ մինչեւ այսօր:

Կարմիր բանակը ունի 1,800,000 զինուոր

Խորհրդային թերթերը մարտ 5ին տօնեցին Կոմինթերնի հաստատման 20րդ տարեդարձը: Այս առթիւ «Փրաւտա» առաջ բերած է գերման զինուորական թերթի մը՝ «Տէօյչ Վէհրը»ի թիւերը՝ կարմիր բանակի ուժի մասին:

Ըստ այս թերթին՝ խաղաղութեան ժամանակ կարմիր բանակը կը բաղկանայ 1.800.000 հոգիէ, իսկ պատերազմի ատեն այս թիւը կը բարձրանայ 11 միլիոնի: Կարմիր բանակը ունի 30.000 թեթեւ արագահարուած թնդանօթ, 23.000 ծանր արագահարուած, 11.000 թեթեւ հրետանի, 1600 ծանր հրետանի, 6 – 10.000 հրասայլ, 9000 օդանաւ: Առաջին անգամն է որ խորհրդային մամուլը կարմիր բանակի ուժի մասին այսպիսի թուական տեղեկութիւններ կը հաղորդէ: Վերջին անգամ 1935ին էր, որ գնդակահարուած մարաջախտ Թուխաչեւսկի ըսած էր, թէ կարմիր բանակի ուժը 1.350.000 է, խաղաղութեան ատեն:

Լրտեսներու դատ մը Ամերիկայի մէջ

Լոս Անճէլըսի մէջ տեղի կ'ունենայ լրտեսական դատ մը: Կը դատուին խորհրդային «Ինթուրիսթ»ի վարիչը, իր կինը եւ ուրիշ մեղսակից մը: Ասոնք կ'ամբաստանուին թէ ամերիկեան նաւային գաղտնիքներ ծախած են ճափոնեւցիներու գործակալներու: Դատավարութեան ընթացքին դատախազը բսաւ, թէ ճափոնեւցիներու դաւ մը սարքուած էր Մ. Նահանգներու նաւահանգիստներու ջուրերը վտանգաւոր թթուով մը ողողելու: Այս թթուն կը խորտակէ ո եւ է մարտանաւ, որ կը մտնէ նաւահանգիստ: Դատախազը ամբաստանեց նաեւ որ դաւադրութեան մասնակցած են Մեքսիքացիներ եւս: Այս թթուն, զոր պիտի թափէին ծովու ջուրին մէջ, կազոլին չէր, այլ ուրիշ տեսակ թթու մը, որ խառնուելով ջուրին հետ կրնայ քայքայել ամէն տեսակ մետաղ: Երկու Ճափոնացիներ ձերբակալուեցան այս թթուն ծով թափած ատեն:

ԶԻՆՈՒՈՐԱՑՈՒՆԵՐՈՒՆ.— Պատերազմական Նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ ապրիլին կանչուելիք զինուորացուները ճամբայ պիտի հանուին ապրիլ 3ին եւ 4ին. Ոչ մէկը պէտք է տունէն հեռանայ ապրիլ 3էն առաջ: Այս կոչը կը վերաբերի ապրիլի բոլոր շաբքերուն:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄՏԱՀՈԳ՝ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԷՆ

»»» • «««

Նոր չէ որ Թուրքիա մտահոգութեամբ կը դիտէ Պալքանեան Համաձայնութեան պարզած վիճակը:

Ցունաստանի, Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ հետ կնքելով այդ ուխտը, Աթաթիւրք կը ձգտէր երկու նպատակի:

1. Թոյլ չտալ որ Պուլկարիա քակէ դաշնագրային կապանքները եւ մանաւանդ փորձէ տիրանալ արեւելեան Թրակիոյ (Էտիրնէ եւ շրջանները):

2. Թումբ մը քաշել իտալական յաւակնութեանց դէմ:

Շնորհիւ Վէնիզէլոսի բուռն պայքարին, յաւելուածական պայմանագրութեամբ մը ճշդուեցաւ թէ Ուխտի անդամներուն յանձնառութիւնը ներքին է եւ ոչ թէ արտաքին: Այլ խօսքով, եթէ յարձակողը Պուլկարիան է, անդամները մէկ ճակատ պիտի կազմեն անոր դէմ: Բայց եթէ Իտալիան է, զերծ պիտի մնան այս պարտաւորութենէն:

Իր պատճառաբանութեան մէջ, Վէնիզէլոս կը հարցնէր թէ Ցունաստան ինչպէս կրնար կռուիլ Իտալիոյ դէմ, երբ ֆաշական նաւատորմը ի վիճակի է մէկ օրէն քար ու քանդ ընելու հելլէնական ծովեզերքը:

Յաւելուածական վերապահումը շատ բան պակսեցուց Ուխտին արժէքէն, բայց Թուրքերը նորէն գոհ էին, այն յոյսով որ գործնականին մէջ իրենց ուզածը պիտի ըլլայ: Այսինքն՝ սլաւոնական մը պարագային, Ցունաստան եւ միւս երկիրները պիտի ստիպուէին զէնքով արգիլել իտալական արշաւանքը:

Անցեալ Մարտէն ասդին, երբ գերմանական փոթորիկը փրթաւ Աւստրիոյ վրայ եւ սպառնաց տարածուիլ դէպի արեւելք, Թուրքիա սկսաւ մտահոգուիլ լրջօրէն: Եւ երեսփոխան Յունուս Նադի, որ այդ միջոցին միակ իրաւասու բերանն էր Անգարայի, բազմաթիւ խմբագրականներով առաջարկեց ուղղակի զինակցութիւն մը կազմել: Այս ձեւով— կ'ըսէր— մէջտեղ կուգայ 60 միլիոննոց զանգուած մը, որուն առջեւ ոչ ոք կրնայ մագլցիլ Կարպատեան լեռները կամ վար սահիլ Դանուբի մէջ:

Ի հարկէ ականջ կախող չեղաւ եւ Գերմանիա կատարեց երկու մարզանքներն ալ, թէ՛ Կարպատները բարձրանալով թէ Դանուբի մէջ լողալով:

Վերջերս, մտահոգութիւնը արդէն վերածուեցաւ կատարեալ խուճապի մը, ժողովուրդի թէ մամուլի մէջ: Աւելորդ է, ի հարկէ, խօսիլ շրջան ընող զրոյցներու մասին:

Նախ՝ հասկնալի են: Երբ բոլոր փոքրերը կը դողան, Թուրքը չէ որ բացառութիւն պիտի կազմէր, մանաւանդ երբ գիտէ թէ ամէնէն աւելի իր հողը ցանկայարոյց է:

Երկրորդ՝ զրուցապատումը կրնայ ֆանթէզիի տպաւորութիւնը տալ խնդրի մը մէջ, ուր կատարեալ լրջութիւն անհրաժեշտ է:

Հետեւաբար, մէկդի դնելով [illegible], նորէն դիմենք Թրքական մամուլին, այսինքն անժխտելի խոստովանութեանց:

Մուհարրէմ Ֆէյզի Թօկայ, «Ճումհուրիյէթ»ի քաղաքական բաժնի խմբագիրը, բաւական բան կ'ըսէ Փետր. 6ի իր յօդուածին մէջ: Շեշտելէ յետոյ թէ Անգլիա ձեռք քաշեց կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայէն եւ Ֆրանսա մտահոգուած է սեփական հողերու պաշտպանութեամբ եւ հետեւաբար չի կրնար օգնել իր հեռաւոր դաշնակիցներուն, յօդուածագիրը [illegible] կուտայ.

Այս կացութեան առջեւ, Եւրոպայի բոլոր փոքր պետութիւնները ստիպուեցան փոխել իրենց արտաքին եւ ներքին քաղաքականութիւնը:

Անցնելով մանրամասնութեանց, Թուրք խմբագիրը կ'ըսէ թէ Հունգարիա կ'ուզէ հողեր առնել նաեւ Եուկոսլաւիայէն եւ Ռումանիայէն, եւ թէ Իտալիա կը փորձէ խաղաղութեամբ կարգադրել այս հողային փոփոխութիւնները: Այս առթիւ կը յիշէ նաեւ Պուլկարիան:

Հունգարիոյ նման, Պուլկարիան ալ կ'ուզէ իր նախկին հողերը: Եւ ամէն բանէ առաջ մտադրած է վերագրաւել Հարաւային Տոպրուճան, զոր ժամանակին բռնութեան տակ քաղուց Ռումանիոյ:

Ամէնէն վերջն ալ՝ եզրակացութիւն.

Միջազգային քաղաքական շարժումները բնականաբար կը փոխեն փոքր տէրութեանց ներքին քաղաքականութիւնն ալ: Իւրաքանչիւր տէրութիւն, մէկ կողմէ կը զգուշանայ այնպիսի ընթացքներէ որոնք կրնան դէմ երթալ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ու անոնց թշնամութիւնը հրաւիրել, միւս կողմէ կ'աշխատի ամրացնել իր ներքին դիրքը՝ գոհացնելով դժգոհ տարրերը: Ատոր համար փոխուեցան ռումէն եւ եուկոսլաւ դահլիճները:

X

Ինչպէս կը հետեւին քանի մը շահեկան եզրակացութիւններ.—

1. Քանի որ «բոլոր փոքր պետութիւններ» կը փոխեն իրենց արտաքին քաղաքականութիւնը, կասկած չկայ թէ անոնց մէջ է նաեւ Թուրքիան:

2. Քանի որ բոլորը կը փորձեն գոհացնել ներքին դժգոհ տարրերը, ուրեմն Անգարան ալ այս միջոցին կը դիմէ կարենալ դիմադրելու համար արտաքին վտանգը: Այսպէս է, որ երեսփոխան դարձուց Հիւսէյին Ճահիտ եւ Քեազըմ Գարապէքիր փաշայի նման ամէնէն կատաղի ընդդիմադիրները: Եւ պիտի դարձնէ նաեւ ուրիշներ, խորհրդարանական նոր ընտրութեանց առթիւ:

ԴԻՏ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀՌՈՄԷՆ ԲԻՕ ՏԸ ԺԱՆԷՅՐՕ օդանաւային գիծ մը հաստատելու նպատակով իտալական օդաչուներ փորձնական թռիչք մը պիտի կատարեն մօտերս: Այս թռիչքին պիտի մասնակցի Մուսոլինիի որդին՝ գնդ. Պրունօ Մուսոլինի: Կ'ըսուի թէ Իտալացիները օդանաւ պիտի ծախեն Պրազիլիոյ եւ փոխարէնը սուրճ պիտի ստանան:

«ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹ, ՈՒՐ ԿԸ ՍԱՅԹԱՔԻ ՄԵՐ ՊԱՏԻՒԸ»

Les Volontaires պարբերաթերթին մէջ, [illegible] մը, հրատարակուած է փօլ տիւ Վէռի հետեւեալ ուսումնասիրութիւնը, որ ծախ մտքի արտայայտութիւն չէ: Հակառակ ատոր, պարբերականին խմբագրութիւնը գիտել կուտայ որ եթէ փօլ տիւ Վէռ չի ներկայացներ իրենց տեսակէտները, բայց կը ներկայանայ իբրեւ մասնագէտ սուրիական հարցին եւ իր գիրքերը հեղինակութիւն մը կը կազմեն Միջն. Արեւելքի քաղաքական պատմութեան մէջ.—

Տիզրայէլի (Լորտ Պիքընսֆիլտ) կ'ըսէր, վեր ի վերոյ, թէ աշխարհի խաղաղութիւնը, օր մը, պիտի հաստատուի այն նաւահանգիստին կողմէ, զոր [illegible] ցոյց կուտայ Կիպրոս: Տիզրայէլի կը վերաբերցնէր Աղէքսանդրի, Նաբոլէոնի եւ Իպրահիմ փաշայի տեսակէտները: Աղէքսանտրէթն էր, որ Աղէքսանդր եւ Նաբոլէոն կ'ուզէին մեկնիլ՝ արշաւելու համար Ասիոյ վրայ: Սուրիոյ մէջ է, կ'ըսէին Պոնափարթ եւ Իպրահիմ, որ կը պաշտպանուի Ասիան: Վերջապէս Աղէքսանտրէթի մէջ է որ կը պաշտպանուի Սուրիան:

Ահա թէ ինչո՛ւ, 9 Նոյեմբեր 1914ին, տակաւին Թուրքիոյ դէմ պատերազմական գործողութեան չձեռնարկած, անգլիացի ծովակալը Փէյր կը ծրագրէր յարձակիլ Աղէքսանտրէթի վրայ: Ահա թէ ինչո՛ւ, 25 Նոյեմբերին, Չըրչիլ բրիտանական պատերազմական խորհուրդին կ'առաջարկէր Թուրքիոյ վրայ յարձակումը ընել Աղէքսանտրէթէն: Ահա թէ ինչո՛ւ Ֆրանսացի ծովակալ Տարթիժ տիւ Ֆուռնէ կը խնդրէր 150,000 զինուոր ցամաք հանել Աղէքսանտրէթի ծոցէն: Ահա թէ ինչո՛ւ Քիչնէր, 1915ի աշնան եւ յաջորդող ձմրան մէջ, օգնութեան կոչելով երկու պետութեանց ծովակալներուն տեսակէտները եւ այն փորձառութիւնը, զոր կազմած էր դէպի Մուտրոս կատարած ճամբորդութեամբ, ողջ իրեն կ'աշխատէր համոզել Ֆրանսան, որ ձեռնարկէ զինուորական լայն գործողութեան մը Աղէքսանտրէթի վրայ: Ի զուր, աւա՜ղ, նժարին մէջ դրաւ իր հրաժարականը: Ան գիտէր որ Դաշնակիցները Թուրքերուն ճամբան կրնային կտրել միայն Աղէքսանտրէթի մէջ: Ան գիտէր որ Տաւրոսի եւ Ամանոսի կիրճերուն գրաւումով դաշնակիցները կրնային իրենց տիրապետութեան տակ առնել Ատանայի դաշտն ու երկաթուղիներու հանգոյցը, արգիլել համար Թուրքերուն եւ Գերմանացիներուն, որ չմտնեն Սուէզի ջրանցքին, [illegible] դառնալ Կիլիկիոյ բամպակին, Ճէզիրէի ցորենին, Միջագետքի քարիւղին, որ երկաթուղիով թռչէ թռչէ կը փախուէր դէպի Գերմանիա:

— «Եթէ երբեք կարելի էր երեւակայել ռազմավարական փայլուն գործողութիւն մը, կը գրէ Հինտէնպուրկ իր յիշատակներուն մէջ, այդ կ'ըլլար Աղէքսանտրէթի մէջ: Այդ արշաւանքը կրնար մեծ տպաւորութիւն գործել ամբողջ աշխարհի վրայ եւ բախտորոշ ազդեցութիւն մը՝ Թուրքիոյ վրայ»:

Ահա թէ ինչո՛ւ Լէկ եւ Փուանքարէ, խաղաղութիւնը կնքուած ժամանակ, մեծ շահագրգռութիւն ցոյց տուին՝ ստանալու համար Սուրիան, Աղէքսանտրէթը եւ Կիլիկիան: Ահա թէ ինչո՛ւ, ազատագրելէ վերջ Սուրիան, մեր յառաջխաղացութիւնը շարունակեցինք մինչեւ Տաւրոս.— «Աչք պըտըցուցէք քարտէզին վրայ», կը կոչէր Պրիան՝ այն օրերուն, Աղէքսանտրէթը Ատանայի եւ Մերսինի հետ միասին, ահա կատարեալ ծովախորշ մը եւ լեռներ ձեզի, որ կ'ապահովեն զինուորական պաշտպանութիւնը մինչեւ շատ հեռուները: Ատոր համար է որ մեր ազդեցութեան գօտին երկարեցինք աւելի հեռու, յօժարութեամբ Հայերուն եւ անոնց խնդրանքով: Ի՛նչ հրաշալի դիրք: Աղէքսանտրէթի ծոցը [illegible] դիրք մըն է Միջերկրականի մէջ: Ֆրանսայի ապագային համար՝ կենսական պայման է տիրանալ այդ դիրքերուն: Եւ մեր զինուորներուն համար, ի՛նչ աւելի [illegible] զոհողութիւն քան գրաւել այդ երկրամասը, քանի որ ժողովուրդներու [illegible] է որ կը կանչէ զիրենք:

X

Պարտութիւններուն սուրը դարձաւ իրենց իսկ դէմ, սակայն անոնք կը սիրէին հրամայել: Ինչ որ կորսնցուցին շնորհիւ մեր ուժին՝ ձեռնարկեցին վերստանալ օգտուելով մեր տկարութենէն: Վերականգնեցին իրենց դաշինքը: Գերմանացի եւ Թուրք իրար գտան՝ դարձեալ միացած: Իրենց միացան Իտալացիները, մինչ դժգոհ:

1921ին, Ֆրանսա, որ յաղթած էր Թուրքերուն երկու անգամ, սուլթանին՝ Արարայի վրայ, Քէմալին՝ Ծոնիճէի մէջ, տեղի տալով անոնց ճնշումին, հակառակ իր յաղթանակներուն, [illegible] իր պարտականութիւններուն տակ, այսինքն Թուրքերուն խողովակով՝ Գերմանացիներուն եւ Իտալացիներուն տուաւ Կիլիկիան, Տաւրոսը, Սուրիոյ անպարտելի սահմանը: Զինուորական արշաւանքները Տաւրոսէն կրնան անցնիլ միայն նեղ կիրճով մը, զոր Հիթիթները գիտէին անառիկ դարձնել: Մենք լերան հետ տուինք դաշտն ալ, այսինքն բամպակը, Մերսինի նաւահանգիստը, զոր կարգի դրած էինք, եւ «Թրոս» դէպի Արեւելքի ճամբան, Պաղտատի երկաթուղին, որու տիրանալ կը ցանկար Վիլհէլմ Բ.:

Այսքանը բաւական չեղաւ դեռ: Ֆրանքլէն Պույիոն Էնկիւրիի դաշինքին մէջ գրաւ այնպիսի յօդուած մը, որ Թուրքերուն իրաւունք կուտար անակնկալ կերպով ոտք դնել Աղէքսանտրէթի վրայ: Անոնց առջեւ կը բանար նոր պահանջներու ուղի մը: Եւ Թուրքերը շարունակ զօրք համախմբեցին սահմանին վրայ, կտրելու համար Անտիոքէն Հալէպ տանող ճամբան, սարսափ տարածելու համար Ամանոսի ստորոտ. Անոնք սկսան այնպէս մը ընել, որ զզուի Ֆրանսան Սանճաքէն:

Ֆրանսան գոյութիւն ունէր այն գաղափարին մէջ որ զայն տարած էր Էնկիւրի: Ֆրանսա ոչ մէկ թշնամութեան դիմեց: Ան իր պէտքը ի գործ դրաւ շահելու համար Թուրքերուն ազդեցութիւնը: Երկրին բնակչութիւնը, որ դեռ երէկ մեզի յանձնուած էր խանդավառ խոյանքով մը, որ կ'ուզէր ուխտ դարերու փոխադարձ համակրանքով, այժմ [illegible] կը դիտէր այս տեսարանը:

(1)

ԳԵՐՄԱՆ ԹԱՓԱՆՑՈՒՄԸ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

(Պոլշեւիկեան ակնոցով)

Ս. Ֆէօդորով կը գրէ Մոսկուայի թերթերուն մէջ.—

Գերմանական աշխարհակալական ձգտումները երկու ուղղութիւն ունին:

Նախ, տնտեսական եւ քաղաքական թափանցումով գաղթավայրի վերածել բոլոր արդիւնաբերութեան յետամնաց երկիրները, ինչպէս Պալքանները, Իրանը, Աֆղանիստանը, նոյնիսկ բաղդատաբար աւելի զարգացած Թուրքիան. Գերման աշխարհակալութիւնը այդ երկիրներուն կը նայի իբրեւ հում նիւթի աղբիւրներու եւ իբրեւ ռազմագիտական կայանի, որ կրնայ օգտակար հանդիսանալ յետագային, զինուորական նուաճումներու համար: Գերման աշխարհակալութիւնը ներկայիս պայքար կը մղէ ետ առնելու համար իր նախկին գաղութները:

Գերմանիոյ նախկին գաղթավայրերու տնտեսական արժէքը աննշան է: Եթէ Գերմանիա կ'ուզէ ետ առնել այդ գաղթավայրերը, պատճառն այն է որ ռազմագիտական կայաններ կը փնտռէ: Ամբողջ այդ գործունէութիւնը նախապատրաստական քայլ մըն է գաղթավայրերու վերաբաժանումը դընելու համար օրակարգի վրայ:

Մամուլի մէջ արձագանգ գտան արդէն այն արտասովոր շարժումները, զորս կը կատարէ Գերմանիա՝ թափանցելու համար Միջն. Արեւելքի մէջ: Գերման մասնագէտները [illegible] կը ճամբորդեն այդ երկիրներուն մէջ, նպատակ ունենալով ստուգել պետական ցանցէն ներս, ամրանալ պետական օղակներու մէջ, [illegible] համար Միջն. Արեւելքի տնտեսական զարգացման վրայ: Գերմանական ընկերութիւնները, օրինակ, կ'առաջարկեն իրենց մասնագէտներուն միջոցով ձրիաբար օգտագործել այդ երկիրներուն հանքային հարստութիւնները: Այս կամ այն արդիւնաբերական կայանին շինութեան համար պայմանագրութիւն կնքելու ժամանակ, կը տրամադրեն գերմանական դրամատուններուն կողմէ երաշխաւորուած վարկեր:

Ռազմական կարեւորութիւն ներկայացնող քիմիական գործարաններ, զինարաններ, կրակիչի գործարաններ, մանարաններ, ելեկտրակայաններ,— ահա այն շինութիւնները, զորս կը ստանձնէ շինել գերմանական [illegible]: Մասնաւորապէս ուշադրութիւն կ'ընծայէ Միջն. Արեւելքի երկիրներուն ռազմական արդիւնաբերութեան: Ցայտնի է որ Գերմանիա յամառօրէն կը ձգտի մասնակցիլ Տարտանէլի նեղուցին ամրացման, յուսալով վերհսկողութեան ենթարկել համաշխարհային ուղիներու այդ չափազանց զգայուն կէտը:

Գերման աշխարհակալութիւնը Միջն. Արեւելքի վրայ կը նայի իբրեւ իր տնտեսութեան մէկ հողային կցորդը: Ատոր ապացոյց՝ նախարար Ֆունքի յայտարարութիւնը: Երբ Թրքական կառավարութիւնը, ի պատիւ գերման նախարարին, հացկերոյթ մը տուաւ, Ֆունք յայտարարեց թէ «Գերմանիա եւ Թուրքիա, տնտեսական տեսակէտով, կը լրացնեն իրարու», ու խորհուրդ տուաւ զարգացնել ժողովրդային տնտեսութեան այն ճիւղերը, որոնք աւելի եւս կ'ամրապնդեն երկու երկիրներու [illegible] կապերը: Գերմանիա Թուրքիայէն կը ներածէ գիւղատնտեսական արտադրութիւններ եւ պարզ է, որ հետեւելով Ֆունքի խորհուրդին՝ Թրքական տնտեսութիւնը ինքզինք կը վտանգէ արագօրէն իյնալով գերման քաղաքականութենէն կախում ունեցող լիակատար դիրքին մէջ, մանաւանդ որ գերմանական նացիզմը [illegible] դիրք գրաւած է արդէն Թուրքիոյ մէջ:

Աւստրիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը պարզ կերպով ցոյց կուտայ գերման աշխարհակալութեան ցանկութիւնները փոքր ու տկար երկիրներու վերաբերմամբ: Չեխոսլովաքիոյ բախտը— հետզհետէ գերմանական գաղութ դառնալու վտանգին վիճակուած է ամէն երկրի, որ դիմադրութիւն չուզեր ցոյց տալ գերման աշխարհակալութեան:

Իրանի մէջ գործող գերման նացիները, իրենց ժողովներուն մէջ, բացէ ի բաց կը յայտարարեն թէ Իրանը ամէնէն յարմար հողամասն է Գերմանիոյ աշխարհակալական ծրագիրներուն համար:

Պատմութենէն ծանօթ են օրինակներ, երբ գերման աշխարհակալութիւնը կը փորձէր Պաղտատի երկաթուղիով Գերմանիոյ կապել Միջն. Արեւելքի երկիրները, զանոնք վերածելու համար ռազմագիտական կէտերու, յետագային յարձակելու նպատակով Հնդկաստանի վրայ: Այժմ գերման աշխարհակալութիւնը կը փորձէ քիչ մը փոխուած ձեւով վերակենդանացնել այդ հին ծրագիրը:

Ֆրանսական թերթ մը, «[illegible]» կը գրէ թէ Ֆունքի առաքելութիւնը դէպի Թուրքիա, ուր բանակցութիւններ վարեց նաեւ Իրանի արտաքին նախարարին հետ, նպատակ ունէր համաձայնութիւն գոյացնել [illegible] Դանուբ — Սեւ ծով — Թուրքիա — Իրան գծին վրայով դէպի Հնդկաստան տանող առեւտրական նոր ճամբան մը ստեղծելու մասին: Թէ գերման նացիները լրջօրէն կը զբաղին Հնդկաստանով, ատոր փաստն այն է որ կ'ուզեն հաստատել Պերլին — Աթէնք — Դամասկոս — Պաղտատ — Թէհրան — Քապուլ օդային գիծ մը: Օդանաւերը այդ տարածութիւնը կը կտրեն 30-35 ժամուան մէջ: Այդ գծին վրայ նոր կայաններ, արդէն կը կատարուին կանոնաւոր թռիչքներ, եւ օդանաւերուն մէջ աթոռներուն մէկ մասը վարձուած է գերման կառավարութեան կողմէ, մասնաւոր ճամբորդներու համար:

Անգլիերէն թերթ մը, «[illegible]», անցեալ [illegible] կը խոստովանէր թէ ոչ մէկ առեւտրական ընկերութիւն շահագրգռուած [illegible] համար Պերլին — Թէհրան — Քապուլ գիծը: Կը նշանակէ թէ Գերմանիա տարբեր նպատակ կը հետապնդէ [illegible] Իրան, Թուրքիա, Աֆղանիստան «ցամաքային մատոյցներ»ն են դէպի Հնդկաստան տանող ճամբուն վրայ, եւ ուր դիրք գրաւած են գերման նացիները:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Լեռան գագաթին թառած այդ անառիկ ամրոցը, որ մութի կոխելու վրայ, մանաւանդ, ահարկու տպաւորութիւն էր անում ամէն մի անցորդի վրայ, մօտեցող իշխանի սիրտը տխրութեամբ համակեց: Նա յիշեց [illegible] տարի առաջ իր եւ արքայորդի Աշոտի մուտքն այս ամրոցը: Այդ ժամանակ, արդարեւ, նոյնպէս ուրախ չէր իր սիրտը. Հայոց թագաւորը նահատակուած, իշխաններն անմիաբան, արքայորդին անօգնական, ինքը վիրաւոր... հարկաւ, ուրախ լինել չէր կարող: Բայց Գարդմանն այն ժամանակ յոյս ու հոգի էր ներշնչում մօտեցողին. Սահակ Սեւադան հրաւիրում էր այնտեղ ինչպէս մի հզօր առիւծ. նրա համբաւը ահարեկում էր թշնամիներին եւ խրախուսում լքուածների սիրտը, իսկ հիմա՞... Այժմ կարծես թէ ամրոցը սուգ էր մտել եւ նրա արտաքին պատկերը ոչ թէ զօրութիւն, այլ լքումն ու յուսահատութիւն էր արտայայտում:

Օրը տարաժամել էր: Ձնայելով որ իշխանի ձին յոգնած եւ ճանապարհը զառիվայր էր, այսուամենայնիւ նա շտապեցնում էր խեղճ կենդանուն, որպէսզի ամրոց հասնէ մի քանի վայրկեան առաջ:

Ձնայելով իշխանի այդ ջանքերին, բայց դեռ ամրոցի առաջոտին չհասած, նա լսեց որ միջնաբերդից փողը փչեցին: Այդ արդէն ամրոցի դռները փակելու նշանն էր: Ուրեմն էլ շտապելու հարկ չէր մնում:— «Անիծեալներ, ի՞նչ դռնփակի ժամանակ է...», քրթմնջաց ինքն իրան իշխանը, եւ ձիու սանձը ձգեց: Կենդանին կարծես զգաց որ [illegible], տար ինքն էլ իր ծանր քայլափոխին սկսաւ:

Դղեակում արդէն ճրագները վառել էին, երբ իշխանը հասաւ ամրոցի դըռանը, որ գտնւում էր արեւելեան կողմից բարձրացող երկու աշտարակների մէջտեղը:

Իջնելով ձիուց, նա մօտեցաւ աշտարակի դրան պահարանին եւ վերցնելով այդտեղ պահուող փայտէ մեծ մուրճը, երեք անգամ ամուր զարկեց պատի վրայ ամրացրած տախտակէ չնակին:

— Ո՞վ է, խռպոտ ձայնով հարցրեց մի պահապան:

Իշխանը վարանեց պատասխանելու, որովհետեւ չէր մտածել թէ՝ ի՞նչ անուն պիտի տայ իրան:

— Ո՞վ է կոչ անողը, հարցրեց կըրկին պահապանը փոքր ինչ զայրացած եւ այս անգամ աշտարակի նեղ պատուհանից դուրս հանեց իւր ահագին գլուխը:

— Արքայի բանբերը... պատասխանեց իշխանը, առանց մտածելու:

— Արքայի բանբերը չի կարող մտնել մեր ամրոցը— զայրացած պատասխանեց պահապանը,— միթէ՞ թագաւորը չգիտէ որ Գարդմանն արդէն իր հին տիրոջն է պատկանում: Այս ասելով նա իր գլուխը ներս առաւ դէպի աշտարակը եւ լռեց:

Իշխանը մնաց շուարած: Նա չէր սպասում որ Գարդմանցիք միաբանած լինէին Ուտիացիների հետ: Թէպէտ հաստատ գիտէր, որ Ցլիկ-Ամրամի ապստամբութեան գործում խառն է նաեւ Սահակ Սեւադան, մանաւանդ նրա Դաւիթ որդին յայտնի կերպով միացած էր Ամրամի հետ, այսու ամենայնիւ յոյս ունէր որ Գարդմանայ ամրոցի բերդակալը, որ կարգուած էր թագաւորից, չի դաւաճանել իր տիրոջը, որովհետեւ նըրա բազմաթիւ հաւատարիմներից մինն էր: Բայց երբ պահապանի պատասխանը լսեց, համոզուեցաւ որ բոլոր երկիրն ուրեմն Ամրամի հետ է:

«Ի՞նչ անել այժմ», մտածեց ինքն իրան իշխանը եւ սաստ որոշեց խորամանկութեան դիմել: Նա կրկին մուրճը առաւ եւ առաջուանից աւելի ամուր զարկեց կոչնակին:

— Բարեկամ, երբեք քո թագաւորի ապստամբները տիրում են աշտարակներից կախուել, յանդգնութեամբ գոչեց վերեւից պահապանը եւ գլուխը կրկին պատուհանից հանելով՝ աւելացրեց. ցանկանո՞ւմ ես որ մի փքին ուղղեմ կրծքիդ:

— Ցիմա՛ր, քեզ փորձում էի. քեզ նման տեսաւորը միայն կարող է անօրէն թագաւորին սպասաւորել:

— Ո՞վ ես դու ուրեմն, հարցրեց պահապանը ձայնը մեղմացնելով:

— Ամրամ իշխանի համհարզը: Սեւադայ իշխանին կարեւոր լուր եմ բերել:

— Իսկ եթէ սուտ լինի այդ:

— Տխմար. ձեր բերդն ուրեմն մի զօրակա՞ն էլ կարող է առնել, ինչի՞ց ես վախենում:

— Սպասի՛ր, պէտք է բերդակալից հրաման առնենք: Այս ասելով պահապանը հեռացաւ:

Մի քառորդ ժամից յետ աշտարակի պատուհանից կախեցին մի վառած լամբար, տեսնելու համար թէ արդեօք ուրիշ մարդիկ չկա՞ն դռան առաջ. եւ երբ ստուգեցին թէ սպասողը միայն մէկ հեծեալ է, եկան եւ ամրոցի դուռը բացին:

Պահապանները տեսնելով որ ներս մտնողը իշխան է եւ ոչ հասարակ զինուոր, պատշաճ յարգանք մատուցին նրան, բայց միեւնոյն ժամանակ խնդրեցին, որ բարեհաճէ նախ բերդակալին ներկայանալ, որովհետեւ իրենց այդպէս էր հրամայուած:

Իշխանի նպատակն էլ այդ էր [illegible] կամենում էր տեսնել, թէ արդեօք բերդակալն իսկապէս միացա՞ծ է ապստամբների հետ, թէ ստիպուած [illegible] է հպատակւում նրանց [illegible]:

Պահապաններն առաջնորդեցին իշխանին դէպի մօտիկ [illegible] մինը, որի վերնայարկում սպասում էր նրան բերդակալը: Փոքրիկ ցած դռնից ներս մտնելով, նա [illegible] բարձրանալ քարեայ նեղ [illegible] ձապատոյր սանդուղներով: [illegible] պահապանը կանգ առաւ վերնայարկի մուտքի առաջ եւ խնդրեց իշխանին որ բարեհաճէ նախ յանձնել [illegible] իւր սուրը եւ ապա մտնէ ներս:

Իշխանը հնազանդուեցաւ՝ զգուշութեան համար ընդունուած սովորութեանը եւ յանձնելով [illegible] իւր սուրն ու վահանակը, մտաւ բերդակալի մօտ: Վերջինս մի [illegible], [illegible] զարդարուած [illegible], սպասում էր, որ փոքրիկ [illegible] մէջտեղը [illegible] սպասում էր իւր [illegible]:

(Շար.)

Բարեգործականի կեդր. Վարչութեան ուղղումը

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

...ՄԲ — Ինչպէս հաղորդած էինք, ...եգործականի Կեդր. Վարչութիւ-...ողուած է ամփոփ գաղութ — ...ւ մէջ գործածել Հայաստանի վե-...ութեան սահմանուած գումար-...ճախի որ յարաբերութիւնները ...ռուած են երկար ատենէ ի վեր, Ն — ...ւ մեր ետեւ։

...ամսաթիւ այդ որոշմնագրին ...ամէնը, 1938 Նոյ. 24), երատա — ...ուած՝ «Միութիւն» թերթին մէջ. — «Կեդրոնական Վարչական Ժո — ...վը, վերստին հիմնապէս քննելով ...ւ կացութիւնը որ աւելի քան ...ւել տարիէ ի վեր ստեղծուած է՝ Խ. ...ւ Հայաստանի հետ ամէն յարաբերու — ...թեան խզումին հետեւանքով, եւ վե-...րտելով ըլլալէ յետոյ Երուսաղէմ — ...ամ Ծանծնաժողովին եզրակացու — ...թիւններ եւ Օգնութեան Ծանծնաժողո-...ին յայտնած համեստ կարծիքին.— ...նկատելով թէ Երեւանի կառավա — ...թիւնը յանկարծ լուծած է, Հա — ...ստանի Օգնութեան Կոմիտէին հետ ...հ, միաժամանակ, մեր Միու — ...թեան տեղական կազմակերպութիւ — ...ը, որ կը ներկայացնէր մեր գոր — ...ակատարը Տ. Հ. Գարակէօզեան, ...ւղեւ եւ Երեւանի Համալսարանին ...ւմակցուած Մելգոնեան Հիմնադրա-...ին ձեռնարկը. Թէ, ի շզոյզ ո եւ է ...ողովրդագրութեան, այս լուրը ի — ...ւացուեցաւ «Խորհրդային Հայաստա — ...ի պաշտօնաթերթին 1937 Դեկ — ...տեմբեր 8ի թիւին մէջ երեւցած գի — ...ւցումով մը. Թէ՝ Տ. Գարակէօզ — ...եանի (որուն համար կ՚ըսուի թէ ...ձերբակալուած է) վերջին նամակնե — ...ը թուագրուած են 1937 Յունիս 10 և 18, որոնց առաջինը մանրամասն տե-...ղեկութիւններ կը բովանդակէր Նու — ...պարաշէնի մասին եւ երկրորդը կը ...վերաբերէր յայտնի բարերարի մը ...ժառանգային նուիրատուութեան, որ, ...հակառակ իր անձնական դիմումնե — ...րուն եւ Միութեան թափած ջանքե — ...րուն, քաղաքակ երել մը չէր յան — ...ձուած դերագահ...։ Թէ՝ Երեւանէն ...մեր ստացած ամենավերջին պաշտօ — ...նական հաղորդագրութիւններն են ...ՀՕԿի նախորդ նախագահ քաղ. Մա — ...ւլարեանի 1937 Սեպտեմբեր 2 թը-...ւակիր նամակը՝ Նուպարաշէնի մա — ...սին, եւ 9 Հոկտեմբեր թուակիր հե — ...ռագիր մը՝ որով մեզի կը յանձնա — ...րարէր չթափել Նուպարաշէնի համար ...նի-Եորք գնուած հանրակառքը եւ ...երաժշտութեան արտօնագրին համար ...գաւառ Մոսկուայի կեդրոնական ...ժողովրդային վարչութեան մօտ իր կա — ...տարած դիմումին արդիւնքին.

Նկատելով թէ Միութեան Երեւան ...ղած բազմաթիւ նամակները, մաս — ...նաւորապէս Ժողկոմխորհի նախա — ...գահին, ՀՕԿի նախագահին, Համա — ...լսարանի Ռեկտորին եւ մեր գործա — ...կալ քաղ. Գարակէօզեանի ուղղուած ...նամակները բոլորովին անպատասխա-...նի մնացած են.

Նկատելով թէ Միութիւնս ի զուր ...ջանացեր եղած է իր Երեւանի գրա-...սենեակին եւ Հայաստանի մէջ իր ու-...նեցած ձեռնարկներուն եւ հիմնար — ...կութեանց մասին ո եւ է որոշ տեղե — ...կութիւն ձեռք բերելու. Թէ՝ 1938

Մարտ 11 եւ Օգոստոս 14 թուական — ներով Երեւանի Ժողկոմխորհի Նա — խագահին, 1938 Յունիս 2 թուակա — նով Երեւանի Կոմկուսի Քարտուղա-րին, եւ 1938 Ապրիլ 29 թուականով Սովետական Միութեան Փարիզի Դեսպանին ուղղած մեր կրկնակի նա-մակները մինչեւ այսօր նոյնպէս ան-պատասխանի մնացած են, հակառակ ներկայացուած հարցերուն կարեւո — րութեանց. Թէ՝ մեր ծրնէվի պատ — ուիրակ Տ. Բաչալեանի Սովետական Պատուիրակութեան մօտ կատարած նորագոյն դիմումն ալ նմանապէս ո-եւէ արդիւնք չէ տուած, հակառակ որ այս վերջինը խոստացած էր այս մասին Մոսկուայէն պատասխան մը հաղորդել մաւ.

«Նկատելով թէ սոխպողապէս հարկ էր լուծել ինչ ինչ հարցեր զոր կարելի չէր անսահմանօրէն առկախ պահել, ինչպէս Մելգոնեան Հիմնադրամի հաշուոյն Գերմանիա գնուած տասա-ձուլիչ մեքենայի մը փոխադրութիւնը եւ Միութիւնը պարտաւոր էր, ա — ռանց այլեւս յապաղելու, գործածել օգտակար ձեռնարկներու յատկաց — ուած գումարները։ Թէ՝ հետեւաբար այդ պատճառաւ յարմար գատուած էր Երեւանի Ժողկոմխորհի Նախագա-հին ուղղուած երկրորդ նամակը, ո եւ է թղթակցութեան տեղի չտա — լու համար, վերջացնել հետեւեալ նշանակալից պարբերութեամբ.

« Վստահ ենք թէ, նկատի առնելով մեր պատասխանատուութիւնը, լիու-լի պիտի ըմբռնէք մեր կրկնակի դի — մումներուն նպատակը եւ պիտի բա — րեհաճիք հետեւանք տալ մերձապէս մեր խնդրանքներուն. հակառակ պա — րագային, մեր կեդրոնական վարչա — կան ժողովին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ որոշել թէ ինչ նպատա — կայարմար միջոցներով պէտք է օգ-տագործէ, ի նպաստ արտասահման գտնուող բարենպատակ ձեռնարկնե — րուն եւ հիմնարկութեանց, առկախ մնացած Հայաստանի յատուկ գանա — զան վարկերը եւ պայմանքներըը».

(Մնացեալը յաջորդով)

Մարսէյլի Մշակութ. Միութեան Ընդհ. Ժողովը

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Մշակութային միու — թեան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ փետրուար 17ի իրիկունը Շահրիկ — եան սրահին մէջ։

Առօրեական գործողութիւններէն վերջ նախ կարդացուեցաւ նախորդ վարչութեան գործունէութեան ման-րամասն տեղեկագիրը, զոր կը խտա-ցնենք ստորեւ։

1938 — 39 տարուան վարչութիւնը յաջողած է նոյն տարուան ընթացքին Միութեան շուրջ համախմբել 33 գոր-ծօն եւ 40 պատուոյ անդամներ։ Մը-շակած եւ ընդհ. ժողովի կողմէ վա — ւերացնել տուած է Միութեան ծրա — գիր — կանոնագիրը, որ տպագրուած բաժնուեցաւ ժողովականներուն։ Ցե-ւոյ դիմումներ կատարած եւ յաջո — ղած է ձեռք ձգել միութեան պաշտօ-նական վաւերացումը պատկան իշ — խանութեան կողմէ։

1938ի գարնան շրջանին վարչութիւ-նը կազմակերպած է մէկ հրապարա-կային վիճաբանական ժողով, 14 հա-ւաքոյթներ գրական — ընկերային — տարզական հարցերու շուրջ։

Նոր շրջանին իր ժառանկցութիւնը բերած է Գ. Արշակ Չօպանեանի գրա-կան յոբելեանաայ գործունէութեան յո-բելեանին կազմակերպութեան, եւ օգտուելով իր ներկայութենէն, հրա-ւիրած է զինքը բանախօսելու միջնա-դարեան աշուղ Կոստանդին Երզնկա-ցիի մասին։

Այս շրջանի ամէնէն յիշատակելի օ-րը պիտի մնայ անպայման Մշակոյթի Օրուան տօնախմբութիւնը (հոկտ. 30ի կիրակիի օրը), որու հանդիսաւոր եւ պատշաճ գործադրութեան համար վարչութիւնը ոչինչ խնայած էր։ Ա-ռաւօտուն Փրատոյի մայր եկեղեցիի մէջ կատարուած է հոգեհանգիստ մը-շակոյթի զոհերու յիշատակին, այց տրուած է Մարսէյլիա թաղուած մտա-ւորականներու շիրիմին, իսկ երեկո-յին ալ կազմակերպուած է գրական-գեղարուեստական հանդէս մը, նոխ ծրագրով, որուն գտած ջերմ ընդու-նելութիւնը ապացոյց մըն է մշակու-թային միութեան ժողովրդականու — թեան։

Ձմեռնային եղանակին կազմակեր — պուած էր 10 դասախօսութիւններու շարք մը, նուիրուած ամէնն ալ հայ գրական ողջ թէ մեռած ուշագրաւ դէմքերու։ Այս դասախօսութիւննե — րը, որոնց մասին «Յառաջ»ի մէջ պար-բերական զեկուցումներ տրուեցաւ, իրենց վիճաբանական ռահուամանքով կրցան հետաքրքրութիւն ստեղծել ի — րենց շուրջ։

Վարչութեան նախաձեռնութեամբ անցեալ տարի տպագրութեան յանձ — նուեցան Շ. Նարդունիի «Երուսաղէմ, Երուսաղէմ»ը, որ առաջին հատորը կը կազմէ նմանօրինակ հրատարակու — թեանց շարքի մը։

Ցարաբերութեանց գետնի վրայ վարչութիւնը միշտ ընդառաջ գնա — ցած է քոյր միութեանց՝ «Երաժշտա-սէրներ»ու, «Երիտասարդաց», «Բա-րեկամներ» միութեան ձեռնարկնե — րուն, ջանալով գործակցութեան ա — ռիթներ ստեղծել անոնց հետ։

Վարչութիւնը իր շնորհակալութիւ-նը կը յայտնէ Շահրիկեան սրահի վարչութեան որ սրահը միշտ տրա — մադրած է հաւաքոյթներու առանց փոխարինութեան։

Վարչութիւնը պարտք կը զգայ մասնաւորապէս իր շնորհակալութիւ-նը յայտնել «Յառաջ»ի խմբագրու — թեան, որ այս միութեան ծնունդէն ի վեր լաւագոյն աջակիցը եւ քաջալե — րողը հանդիսացած է անոր ձեռնարկ-ներուն յաջողութեան։ Արդարեւ «Յառաջ» միշտ լայն տեղ տուած է միութեան բոլոր յայտարարութեանց եւ միշտ ալ արձանագրած միութեան բոլոր ձեռնարկները։ Շնորհակալու — թեան բաժին մըն ալ «Հայ Սիրտ»ին, իր բարեացակամ վերաբերումին հա-մար։

Այս բարոյական հաշուետուութե — նէն վերջ ներկայացուեցաւ միութեան նիւթական գործառնութեանց հաշի — ւը, որուն ամփոփումը ահաւասիկ.—

ՄՈՒՏՔ. — 1937 տարեշրջանէն փո-խանցուած գումար 519.65 ֆրանք։ 1938 տարեշրջանէն վիճաբանական եւ դասախօսական հաւաքոյթներէն զուտ հասոյթ 584.35։ 1938 տարեշրջանէն պատուոյ անդամակցութիւններէ եւ նուիրատուութիւններէ 570։ 1938 տա-րեշրջանէն անդամավճարներէ 472։ 1938 տարեշրջանէն ծախուած «Երու-սաղէմ...» գիրքերէն 1235։ Գումար՝ 3381 ֆրանք։

ԵԼՔ. — Զանազան գործերու տպա-գրութեանց, յայտարարութիւննե — րու, ջերմութեան եւ սրահի 320.80 ֆրանք։ Գրենական պիտոյքներ, թղ-թակցութիւններ, միութեան վաւե — րացման եւ ծրագիր — կանոնագրի տպագրութեան 460.25։ Գրքերու ա — ռաքման եւ ընթացիկ ծախսերու (հը-րաւիրագիր) 237.25։ «Մշակոյթի օր-ուան» ծախսերուն համար, ելքի տարբերութիւն 447.70։ «Երուսաղէմ» գրքերու տպագրութեան ի հաշիւ վը-ճարուած 1207։ Սնտուկը պատրաստ 939ի շրջանին փոխանցելի 708։ Գու — մար՝ 3381 ֆրանք։

ԾԱՆՕԹ. — Զանազան վայրեր եւ անդամներու մօտ պահած գրքերէ եւ անդամավճարներէ գանձելի կը մնայ 1938 տարեշրջանէն 2594 ֆրանք։ Զապահած ունինք նաեւ՝ 310 «Երու — սաղէմ» գիրք։

Ընդհանուր ժողովը իր գնահատու-թիւնը յայտնեց նախորդ վարչութեան հասցէին ու յառաջիկայ շրջանին հա-մար ընտրեց հետեւեալները անդամ նոր վարչութեան, Փ. Սանասար, Կ. Փոլատեան, Լ. Մելքոնեան, Լ. Փէօզեան, Տիրատուրեան, (վերջին չորսը վերընտրուած)։

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԱԺԻՇՏ ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Փետրուար 12ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ համերգ մը, նուիրուած՝ ե-րաժիշտ Արամ Խաչատրեանի ստեղ — ծագործութեանց։ Այս առթիւ «Խորհ. Հայաստան» կը յայտարարէ թէ ե — րիտասարդ երաժիշտը մէկն է Խորհ. Միութեան լաւագոյն երաժիշտներէն։

Խաչատրեան ծնած է 1904ին, Թիֆ-լիզ։ Միջնակարգ կրթութիւնը ստա — նալէ վերջ, երբ դեռ 18 տարեկան էր, կը մեկնի Մոսկուա եւ կը մտնէ հա — մալսարան, հետեւելու համար բնա — գիտական — թուագիտական դասըն — թացքներուն։ Այդ շրջանին տակաւին ոչ մէկ հետաքրքրութիւն ցոյց կու — տար երաժշտութեան մասին։ Երաժշ-տութեամբ կը զբաղի պատահաբար։ Եւ յանկարծ կը խանդավառուի երա-ժշտութեամբ ու կը մտնէ Գնեսինի ե-րաժշտանոցը, թաւ-ջութակի դասա — րանը, միաժամանակ հետեւելով ե — րաժշտութեան տեսական դասերուն։ Գնեսին, տեսնելով երիտասարդին արտակարգ ընդունակութիւնը դաշ — նակարութեան (harmonie) մէջ, կը թելադրէ տալ ստեղծագործութիւն — ներ։ Առաջին իսկ ստեղծագործական փորձերը հաստատեցին որ տաղանդ ունի։

1929ին կը վերջացնէ երաժշտանո — ցը եւ կը մտնէ Մոսկուայի պետ. ե-րաժշտանոցը, ստեղծագործական բաժին, Փրոֆ. Միասկովսկիի դասա-րանը։ 1933ին կը վերջացնէ Երաժշ — տանոցը «գերազանց» նիշերով։ Կ՚աշ-խատի նոյն փրոֆէսօրին մօտ երկու տարի, իբրեւ ասփիրանդ։

Տակաւին Գնեսինի երաժշտանոցին մէջ, Խաչատրեան կը հրատարակէ քանի մը ստեղծագործութիւններ, (քանի մը անգամ նոր տպագրութեան արժանացած), յիշենք՝ «Պօէմա» դաշնամուրի համար, «Պար» ջութա-կի համար՝ ընկերակցութեամբ դաշ — նամուրի եւ ուրիշ գործեր։

Տաղանդաւոր երաժիշտը մինչեւ այժմ հրատարակած է 35 կտոր ըս — տեղծագործութիւն։ Քանիցս շքա — նշան ստացած՝ զանգուածներու եւ արեւներու յատուկ իր երգերով, նը — ւագախումբի իր գործերով, պարե — րով ու քայլերգներով։ Վերջին ան — գամ, «Զանգեզուր» շարժանկարին համար գրած իր քայլերգը ստացաւ առաջին մրցանակ այն համամիութե-նական մրցումին մէջ, որու կը մաս — նակցէին բովանդակ Թուսիոյ առաջ — նակարգ երաժիշտները, որոնք կը ներկայացնէին աւելի քան 100 քայ — լերգ։

Փետրուար 12ի համերգին յայտա — գիրը իր առաջին մասին մէջ տուաւ «Առաջին սէնֆոնիան», երկարա — շունչ ստեղծագործութիւն մը, որու մէջ օգտագործուած են հայ ժողովր-դական երգի եւ երաժշտութեան էն-թոնասիոնները եւ ռիթմերը։ Այս գործը տուած է տակաւին ուսանող, հակառակ ատոր՝ կը համարուի խոր-հրդային սէնֆոնիք երաժշտութեան մեծ նուաճումներէն մէկը։ Անոր մէջ Խաչատրեան կը յայտնուի արդէն սէնֆոնիստ իր վարպետութեամբ։ Սէնֆոնիզմը, որ երաժշտական մտա-քի զարգացման ամէնէն բարձր եւ կատարեալ ձեւն է, Խաչատրեանի սրուեստ իսկ է։ Այդ է պատճառը, որ Խաչատրեան կը յաջողի իր սէն — ֆոնիին տալ պրկում, զօրաւոր կամքի ձգտում եւ պայքարի պատրաստ ոգ-ևորութիւն։

Համերգին երկրորդ մասին մէջ տուաւ դաշնամուրի իր ստեղծագոր — ծութիւնը, ընկերակցութեամբ՝ սէն-ֆոնիք նուագախումբի։ Դաշնակին վրայ՝ միջազգային մրցումներու պը-սակաւոր, Մոսկուայի պետ. Երաժշ-տանոցին փրոֆէսօր, հռչակաւոր դաշնակահար Լեւ Օբորին։ Ծանէ-նի երաժշտութիւնը մասնագիտօրէն եւ նրբօրէն արտայայտող այս մեծ դաշնակահարը զարմանալի հարազա-տութեամբ կրցաւ արտայայտել նա — եւ Խաչատրեանի ստեղծագործութիւ-նը, անոր ռիթմիք սրութիւնը, ինքնատիպ լիրիզմը եւ արեւներու հզօր շարժումը։ Այս գործը խորհը-դային երաժշտութեան մեծագոյն նը-ւաճումներէն մէկն է անպայման։ Խաչատրեան անոր մէջ օգտագործած է ոչ միայն դաշնամուրին բոլոր կա-րելիութիւնները, այլ եւ ստեղծած նոր հնչականութիւններ, ընդլայնե — լով դաշնամուրը օգտագործելու կա — րելիութիւնները։

Երեւանի երգչախումբը, ընկերակ-ցութեամբ սէնֆոնիք նուագախումբի, երգեց «Պօէմ ստալինի մասին» գոր — ծը, յօրինուած աշէքի աշուղ Միր — զէի բնագրին վրայ,— այս երաժշ — տութիւնը իրապէս հմայիչ է։

Խաչատրեանի տաղանդը մեծ ապա — գայ ունի։

«Խորհ. Հայաստան» կը հրատարա-կէ նաեւ տաղանդաւոր երաժիշտին նկարը,— մեծ ու փարթամ աչքերով երիտասարդ մը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՍԻՆ, 2 Մարտ.— Հայ Լեգէոնա-կան Միութեան Լիոնի եւ շրջաններու մասնաճիւղի կողմէ կազմակերպուած հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի 26 փետրուարին, Տէսինի Սօսիէթէ Լիո-նէզի սրահին մէջ։ Գաղութը հոծ բազ-մութեամբ մը ներկայ էր այս հան-դէսին, որուն կը նախագահէր մի — ութեան պատուակալ նախագահ Գ. Թէքէեան։ Առաջին կարգին վրայ կը նշմարուէին Տէսինի Ֆրանսական նախկին մարտիկներու միութեան, եւ շքանշակիրներու ներկայացուցիչ — ները, եւ S. L. T.ի բարձր պաշտօնէու-թիւնը, եւ ուրիշ ֆրանսացի հիւրեր։ Ժամը 3ին ֆրանսական նուագախումբ-մը հնչեցուց «Մարսէյեզ»ը։ Անմի — ջապէս յետոյ սկսաւ գեղարուեստա — կան բաժնին առաջին մասը Ֆրանսե — րէն Ցեսայ Գ. Թէքէեան խօսեցաւ լեգէոնականներու մասին,— թէ ինչ-պէս կազմուեցաւ եւ ինչ գործունէու-թիւն ցոյց տուած է հայկական լե — գէոնը, յիշելով նաեւ ընդհ. պատե — րազմին հայութեան կրած տառա — պանքները։ Բանախօսութենէն վերջ Միութեան կողմէ գեղեցիկ կազմա-րի կազմուած մը նուիրուեցաւ նա — խագահին։

Հանդէսին երկրորդ մասը կը բաղ-կանար միայն հայերէնէ,— արտա — սանութիւններ, երգեր, եւ զաւեշտ մը «պաշտօնեա է Երժրայ» որուն դերա — կատարները Տիկին Շահնիկ Ասլան — եան, Գ. Գ. Ց. Հալէպեան, Օ. Գա — պալեան եւ Խորանեան յաջողապէս ներկայացուցին իրենց դերերը։ Օր. Նուպնար Տէր Պետրոսեան իր դմայ — լելի ձայնով երգեց հայերէն եւ ֆը — րանսերէն կտորներ, ջերմ ծափերու մէջ։ Գովելի էին Օր. Տօնապետեան, Տօլպաշեան եւ Արապեանի ֆրանսե — րէն եւ հայերէն արտասանութիւնն-րը ինչպէս եւ Գ. Գ. Հալէպեանի եւ Խորանեանի ֆրանսերէն փանթէզին— « Après la Bataille»ը։

Ամէնէն վերջ Գ. Թէքէեան լուսար-ձակով ներկայացուց դրուագներ Մու-սա լեռէն եւ գաղթականութեան եւ լեգէոնի կեանքէ քաղուած նկարները, մանրամասն բացատրութիւններ տա-լով օտար հիւրերուն որոնք շատ գոհ մնացին եւ շնորհակալութիւն յայտ — նեցին իրենց եղած հրաւէրին համար։

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 6ին, որմէ յետոյ յարակից սրահին մէջ ըն-կերներու եւ բարեկամներու ընտանե-կան շրջանակի մը մէջ ճաշ մը տեղի ունեցաւ ի պատիւ Գ. Թէքէեանի։ Ժամը 8.30ին սկսաւ ընտանեկան պա-րահանդէսը որ տեւեց մինչեւ առ — տուան ժամը 1ը։

Վարչութիւն

ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՆՓԵԼԻԷԻ ՄԷՋ

ՄՈՆՓԵԼԻԷ, (յապաղած).— Հ. Ց. Դ. Իշխան խումբի ընկերահամակրա-կան հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ փե — տրուար 26ին։ Ներկայ էր ընկեր Ց. Պապիկեան որ պարզեց փետրուար 15ի ժողովրդական ըմբոստութեան շարժառիթները։ Այս առթիւ շեշտեց. — «Մեր դարաւոր կեանքին մէջ շատ մը գիպուածներ ենք ունեցեր եւ ա — մէն անգամ յաղթած՝ երբ միա — ցին ենք եղեր։ Ցաղթեցինք փետր. 18ին, որովհետեւ համերաշխ էինք։ Ահա թէ ինչու միացեալ ճակատի մը պահանջը կ՚արծարծենք»։ Մեր շար-քերուն վրայ աւելցաւ նոր ընկեր մը։

Մեր գաղութը հազիւ 12 —15 ըն — տանիքէ կը բաղկանայ, բոլորն ալ աշխատաւոր, առհասարակ դերձակ եւ կօշկակար։ Քիչ շատ բոլորն ալ բարեկեցիկ վիճակի տէր են։

Երեք ընկերներ ունինք ֆրանսուհի-ներու հետ ամուսնացած, երրաքան — չիւրը 2 —3 զաւակներու տէր։ Երեքն ալ Դաշնակցական են։

Ունինք նաեւ կարգ մը անպէտներ որ ամէն բան վերջացած համարելով հայկականութենէ հեռու կը մնայ։ Իսկ տասնեակ մը ընկերներ գիտակից իրենց կոչումին, նախ համեստ ձեռ — նարկով մը հրապարակ եկած կազմե-լով Երիտասարդաց միութիւն մը, յե-տոյ աւելի օգտակար տարր մը դառ-նալու համար կազմեցին Հ. Ց. Դաշ — նակցութեան «Իշխան» խումբը, որ հազիւ վեց ամսուան կեանք ունի, բայց արդէն Դաշնակցականի վայել աշխատասիրութեամբ կ՚աշխատինք հայկական մթնոլորտ ստեղծելու գա-ղութին մէջ։

Արա

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ.— Հ. Ց. Դ. կոմիտէն կազ — մակերպած էր ներկայացում մը, Սէրքըլ Կաթոլիքի սրահին մէջ, որ լեցուած էր հանդիսականներով։

Ներկայացուեցաւ ընկեր Ա. Մար — տիրոսեանի կողմէ թատերադրուած խաղ մը, «Սասնոյ հսկաները» (5 ա — րար) յեղափոխական կեանքէ։ (Ա — ռաքելոց վանքի կռիւը, Խալիլ պէյի սպանութիւնը, Սասնոյ ապստամբու-թիւնը եւ հայ մասնիչի մը սպանու — թիւնը, որուն մէջ գործօն դեր ունէին յայտնի ֆէտայիներ)։ Բոլոր դերա — կատարները ալ յաջողապէս կատարե-ցին իրենց դերերը։ Ընկեր Դ. Երեմ-եան Թուրք կառավարիչի դերը կա — տարեց շատ բնական արտայայտու — թեամբ, նոյնպէս ընկեր Ն. Արախ — ճեան, ջիւրտ Խալիլի դերը։ Օր. Վ. Սահակեան՝ «Սօսէ»ի դերը, Գ. Ս. Անչուեան՝ հայ մասնիչի դերը, Գ. Կ. Ջարդարեան՝ (սուրհանդակ), Գ. Ա. Նաճարեան (թուրք զինուոր, եր — կուքն ալ նոր սկսնակ), ընկերներ Ց. Մաթոսեան (Անդրանիկ), Ա. Մա — կաքեան (Գէորգ Չաւուշ), Կ. Գըծ — եան՝ (Սպաղանաց Մակար եւ Սեբաս-տացի Մուրատ), Մ. Կարապետեան՝ (Վահան), Ս. Գալուստեան (Հրայր), Գ. Ս. Մաթոսեան (Սեպուհ), բոլորն ալ անթերի էին իրենց դերերուն մէջ։

Ներկայացումը լրացաւ շատ ուշ, սակայն հանդիսականները չէին բաժ-նուեր սրահէն։ Այս առթիւ կոմիտէն իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր դերակատարներուն որ իրենց պարտաճանաչութեամբ կրցան հանե-ցին այս դժուարին գործը։ Նոյնպէս բոլոր հանդիսականներուն որ իրենց ներկայութեամբ քաջալերեցին սոյն ձեռնարկը։ Կոմիտէն պիտի աշխատի երկրորդ ներկայացումով մը գոհա — ցում տալու ժողովուրդին։ Կ՚արժէ նաեւ արձանագրել թէ Վիէնի գաղու-թը միշտ ներկայ եղած է մեր բոլոր հանդէսներուն, ներկայանալի թի — ւով, թէեւ ամէն կիրակի ներկայա — ցում մը տեղի կ՚ունենայ քաղաքին մէջ։

Կէտ

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Էնվէր փաշա պահեստի ուժ չունէր

Զինուորները իրենց յառաջխաղա — ցումին ատեն կը նշմարէին Բոլշեւիկ-ներուն կողմէ կրակի տրուած գիւ — ղին բարձրացող ծուխերը։ Դիտակով կը տեսնուէր նաեւ հոն տիրող խու — ճապը։ Էնվէր փաշա ազդուեցաւ այդ տեսարանէն, բայց քաջութիւն ներշնչ-չելու համար զինուորներուն, սա հը — րամանը արձակեց.

— Թող զինուորները դրաւեն ձա — խակողմի բլուրը։ Պէտք կրնանք ար — դիւնք ձեռք բերել, եթէ այդ բլուրը դրաւենք, թշնամին չյառաջացած։

Էնվէր փաշա կը քննէր զինուորա — կան կացութիւնը, ու շատ լաւ կը գա — ներ իր զինուորներուն դիրքը, որոնք դանազան բարձունքներ գրաւած էին։ Այդ բանը մեծ ուժ եւ վստահութիւն ներշնչեց փաշային։ Փոքրաթիւ զին-ուորներու ձեռք բերած այս յաջո — ղութեան հանդէպ փաշան կ՚ուզէր յա — ռաջխաղացում մը ընել, բայց որքան լաւ կ՚ըլլար, եթէ քիչ մը պահեստի ուժ ալ ունենար։

Առաջին անգամ ըլլալով տասնը զինուորի մնացած ըլլալէն շատ ըզ — գածուած էր Էնվէր փաշա։ Այդ մի — ջոցին, մաքին մէջ կը պատկերանային պատմական շատ մը յիշատակներ։ Աչքերուն առջեւ կը բերէր Եըլտըզը Պալատը։ Ան ալ միեւնոյն կացու — թեան չէ՞ր մատնուած միթէ։ Փաշան կ՚ուզէր անոր հետ բաղդատել ինքզին-քը, բայց նկատի առնելով առաջ գա-լիք արդիւնքը, աղէտին հանդէպ կը խուսափէր։ Փաշան կը ձգտէր նոր յար-ձակում մը ընել, բայց կը խորհէր թէ քիչ մը պահեստի ուժէ ալ զուրկ էր։ Գոնէ քանի մը հարիւր Գամաճիներ օգնութեան հասնէին։ Ասոնց հետ ալ կապը խզուած էր։ Եթէ այդպէս չըլ-լար, Գամաճիները օգնութեան պի — տի հասնէին։

Էնվէր փաշա ստիպուած էր կռուիլ ամէն բանէ հեռու, եռեւէն գալիք զինուորներէ եւ ռազմանիւթերէ զուրկ։ Պէտք էր առաջ երթալ, բայց ո՞ւ դէպի ետ։

Այդ միջոցին կը տեսնուէր Ռուսե-րուն յառաջխաղացումը։ Փաշան ատ-ֆէ չէր վախնար, այլ կը մտահոգուէր որ շրջապատիկ շարժում մը կ՚ընեն ալ եւ ձախ թեւերուն վրայ գտնուող տասն զինուորները։ Այդ պարագային՝ կա-ցութիւնը աղէտալի պիտի դառնար։ Էնվէր փաշա անգամ մըն ալ քննեց զինուորական կացութիւնը։ Նոյնպէս նկատի առաւ նահանջի գիծը։ Ի վեր-ջոյ սա եզրակացութեան յանգեցաւ թէ յառաջխաղացումէ զատ ուրիշ ճար չկար։ Փաշան կ՚ուզէր ինք ալ մասնակցիլ ռազմաճակատին վրայ տեղի ունենալիք կռիւին։

Շատ չանցած, լուր հասաւ թէ Ռու-սերը գիւղէն դուրս ելած չէին։ Էնվէր փաշա օգնական ուժ չղրկեց իր յա — ռաջացող զինուորներուն, որովհետեւ պահեստի ուժ չունէր։ Ուստի փաշան առաջեց իր ընկերներով ռազմաճակատ նըթալ ու միանալ միւս զինուորնե — րուն։ Այսպէս խրախուսուած պիտի ըլ-լար կռուի գիծին վրայ գտնուող զին-ուորները։ Ի հարկին, փաշան իր սուրը քաշելով ու հրացանը գործա — ծելով թշնամիին վրայ պիտի յարձա-կէր։ Փաշային ընկերները հակառա — կեցան այդ գաղափարին, որովհետեւ չէին ուզեր որ ան իր անձը վտանգի մատնէր, ու զինուորով մը պատժուէր։

Սակայն Էնվէր փաշա այդպէս չէր խորհեր։ Մահը մոքէն չէր անցներ բնաւ։ Ան կ՚ուզէր կռուիլ ու իր պար-տականութիւնը կատարել։ Անոր հա-մար էր որ յառաջխաղացումի որո — շումը հաղորդած էր իր ընկերներուն։ Եւ իր տեսակէտը սապէս կը պաշտ — պանէր.

— Երաւունք ունիք։ Յառաջխաղա — ցումը վտանգաւոր է, բայց ընելիք ուրիշ գործ ալ չկայ։ Հակառակ պա — րագային, բոլորովին առանձին պիտի մնանք, յառաջացնել գծի վրայ կա-պը պիտի խզուի։ Այն ատեն աղէտալի կացութեան մը պիտի մատնուինք. չպիտի կրնանք ոչ ետ եւ ոչ ալ առաջ երթալ։

Կացութիւնը շատ ծանրակշիռ էր

Էնվէր փաշա խօսած պահուն գէնքի ձայներ կը լսուէին։ Փաշան եւ ընկեր-ները մտահոգութեան կը մատնուէին, խորհելով որ թշնամին կը յառաջա — նար։ Զէնքերուն ձայնը լսած պահուն ան խօսքը ընդհատեց, ականջ դրաւ, ու յետոյ անփութօրէն բսաւ.

— Օ՛ն, երթա՛նք։

(Շար.)

ները միայն մէկ ծրագիր ունին,— յետաշրջական ուժերը անոնց պաշտօն յանձնած են կռնակէն դաշունահարել հանրապետութիւնը, դադրեցնել դիմադրութիւնը եւ զայն անձնատուր ընել տալ Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի գինա-կիցներուն »:

Գնդ. Քազատօ յեղաշրջումը կատարելէ անմիջապէս վերջը ունկնդրու-թեան ընդունելով օտար թղթակիցները, տեղեկութիւններ հաղորդեց իր ծրա-գրի մասին: Այդ միջոցին հեռաձայնը անդադար կը զարնէր: Գնդապետը ե-րեք անգամ կրկնեց սպայակոյտի ընդհ. պետին, Զօր. Մաթալլանայի.

— « Այստամբած ենք, ապստամբա՛ծ... ես պատրաստ եմ ամէն բանի»:

Հեռաձայնը նորէն հնչեց. Այս անգամ ներքին նախարարն էր: Գնդապետը կրկնեց

— « Ամէնքն ալ ապստամբած են. իմ քովս կը գտնուին բոլոր կուսակցու-թեանց եւ սէնտիքաներու ներկայացուցիչները, բացի բոլշեւիկներէն, ինչպէս եւ բանակին ներկայացուցիչները: Բոլորն ալ զզուած են ձեզմէ. Հասկցէք վերջնապէս. ժողովուրդը այլ եւս չի կրնար կրել այս տառապանքը: Մենք ալ ժողովուրդին ներկայացուցիչներն ենք: Դո՞ւք էք իշխանութեան պահակները: Ո՛չ. խելքս կորսնցուցած չեմ տակաւին: Դուք այլեւս ժողովուրդին ներկայա-ցուցիչը չէք. դուք ընդամէնը երեք հոգի էք»:

Ներքին նախարարը աղաղակեց թէ կառավարութիւնը Մատրիտ պիտի գայ: Գնդ. Քազատօ պատասխանեց.

—«Ո՛չ. ի սէր մեր բարեկամութեան կը յանձնարարեմ որ չգաք: Ժողո-վուրդը պղտոր է ձեզմէ: Ազգ. պաշտպանութեան Խորհուրդը շատ աւելի ի-րաւասութիւն ունի քան ձեր կառավարութիւնը »:

Գնդապետը յետոյ խօսեցաւ դատական նախարարին հետ, որ խոստացաւ Մատրիտ չգալ: Ետքը խօսեցաւ Զօր. Միախայի հետ, որ նախ չհասկնալով բարկացաւ: Գնդապետը ամէն բան բացատրեց եւ յետոյ աւելցուց.

— « Եկէք, սիրելի զօրավար, պիտի ընդունուիք իբրեւ հրամանատար, ամբողջ սրտովս կը խօսիմ: Հինգ նախարարներու հետ խօսեցայ եւ չհամաձայ-ցին. Եթէ Մաթալլանան գրկէք, հետեւանքը պիտի ըլլայ բնաջնջում: Եկէք, այժմէն կը համբուրեմ ձեզ »:

Կարմիր մարտանաւերն ալ փախան

Ֆրանսական կառավարութիւնը լուր առաւ թէ Կարթագինէի հանրապե-տական նաւատորմը, որ կը բաղկանայ երեք յածանաւէ եւ տասը թորփիլահա-լածներէ, եւ որ նաւահանգիստէն հեռացած էր կիրակի օրուան ըմբոստութե-նէն վերջը, Ալժէ հասած է: Հրամայուեցաւ այս փախստական տորմիղը փո-խադրել Պիզէրթա, որ Թունուզի գլխաւոր նաւակայանն է: Բոլոր մարտանա-ւերը զինաթափ ըլլալով, վար պիտի դրուին մինչեւ պատերազմին վերջը:

*** Օրանէն (Ալժերիա) կը հեռագրեն թէ Մուրչիայի հանրապետական զինուորները ապստամբած են իրենց սպաներուն դէմ: Երեք օդանաւեր հասան Օրան, շատ մը հանրապետական փախստականներով որոնց մէջ կը գտնուի հռչակաւոր յեղափոխականուհին, «Լա Փասիոնարիա» (Տիկին Տոլորէզ Իպար-րուրի), դեր նախագահ Սպանիոյ խորհրդարանին: Սպաներուն մէջ կը գտնուէին Թուսեր ալ, հանրապետական համազգեստով:

»»» • «««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆԻ գահաժառանգ իշխան Շահփուր Փահլէվի, որ Գահիրէ կը գտնուի ամուսնանալու համար Ֆարուք թագաւորին քրոջ հետ, այցելեց Եգիպտոսի թագաւորական ընտանիքի գամբարանը, ինչպէս նաեւ մեծ մզկիթները. Գա-հաժառանգը Ֆարուք թագաւորին ընծայեց Փահլէվի կարգի առաջին պատ-ուանշանը, իսկ Եգիպտոսի թագաւորն ալ փոխադարձաբար անոր ընծայեց Մուհամմէտ Ալի կարգի առաջին շքանշանը: Ամուսնութեան պայմանագիրը պիտի կնքուի մարտ 15ին, Գահիրէի մէջ, իսկ բուն հարսնիքը տեղի պիտի ունենայ Թէհրանի մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երեսփ. ժողովէն պատուիրակութիւն մը մեկնեցաւ Ճի-պութի:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ մէջ կառավարութեան հրահանգով արգելուեցան բազմաթիւ քաղաքական յանցաւորներ՝ Խրուաթ թէ Սերպ:

ՊՈԼՍՈՅ շուկային մէջ հրդեհ մը ծագեցաւ, որ տեւեց 17 ժամ: Վնասը կը հաշուին մօտ երկու միլիոն ոսկիի, որմէ մաս մը ապահովագրուած էր անգ-լիական ապահովագրական ընկերութիւններու կողմէ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարար Գաֆէնքու վերադարձաւ Վարշաւա-յէն, ուր գացած էր բանակցելու համար երկու երկիրներու քաղաքականու-թեան մասին: Այս առթիւ քննուեցաւ նաեւ հրէական խնդիրը: Ռումանիոյ մէջ կան մէկ միլիոն, իսկ Լեհաստանի մէջ 3.500.000 Հրեաներ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը կը խորհի 3 — 5 միլիոն ոսկիի փոխ մը բանալ Չինաստանի, որպէսզի կարենայ դիմադրել ճափոնական յարձակո-ղականին: Կ'ըսուի թէ այս փոխատուութեան նպատակն է պարտադրել Թո-քիոն, որ հաշտութիւն կնքէ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Միութեան եւ Մանչուքոյի սահմանագլուխին վրայ դարձ-եալ արիւնալի միջադէպ պատահեցաւ: Ճափոնական ղեկոյցին համաձայն, 40 խորհրդային պահակներ մտած են Մանչուքոյի սահմանէն ներս եւ կրակած ճափոնական պահակազօրքի վրայ: Երկուստեք կան սպաննուածներ եւ վիրաւոր-ներ:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ Չինաստանի Հայցօ քաղաքը, որ շրջանի աղահանքերու գլխաւոր կեդրոնն է, գրաւուեցաւ ճափոնական բանակին կողմէ: Ճափոնա-կան ուժերը ներս մտան քաղաքին հինգ կողմերէն: Կ'ըսուի թէ անոնք պաշար-ման շղթայի տակ առած են 60,000 չինական զինուորներ եւ քաղաքին 100.000 բնակիչները:

ՊԻՈՍ ԺԲ. ՊԱՊԸ որոշեց, որ մարտ 12ին իր թագադրութիւնը եւ օծումը տեղի ունենան ոչ թէ Ս. Պետրոսի մայր եկեղեցիին մէջ, որ հազիւ 40 —50000 ժողովուրդ կ'առնէ, այլ բաց պատշգամին վրայ, որպէսզի հանդիպակաց հրա-պարակէն 400 — 500.000 հոգի կարենան տեսնել արարողութիւնը: 18րդ դարէն ի վեր ոչ մէկ Պապի թագադրութիւնը կատարուած է հրապարակաւ: Պիոս ԺԲ. պիտի դնէ իր նախորդին խոյրը: — Քանի մը օր առաջ նորընտիր պապը անպատրաստ սանդուղէն աջ ոտքը թեթեւապէս վնասուեցաւ:

ՊԵԼԺԻՈՅ թագաւորը լուծեց երեսփ. ժողովը, տեսնելով որ չորս շաբաթէ ի վեր անկարելի է դահլիճ կազմել: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին ապրիլ 2ին եւ երեսփ. ժողովը նիստի պիտի հրաւիրուի ապրիլ 13ին:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՇԱՀԻ 1939ի Գ. շարքին վիճակահանութիւնը կը կատար-ուի այսօր, չորեքշաբթի, Կրասի մէջ (Ալփ Մարիթիմ):

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ծերակոյտը վաւերացուց ծրագիր մը որուն համա-ձայն ռազմական օդանաւերու թիւը պիտի բարձրանայ 6000ի (նախապէս 5500 որոշուած էր):

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ հրէական պատուիրակութիւնը հաւանեցաւ շարունակել բա-նակցութիւնները, այն յոյսով թէ կարելի է միացեալ պետութիւն մը կազմել Արաբներուն հետ: — Վերջին երկու օրուան մէջ տասը Արաբներ սպաննուեցան Պաղեստինի մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ընկ. ժողով՝ այս Հինգշաբթի, 9 մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբը. կը խնդրուի ան-դամակցներէ միասին բերել: կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները 10 մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանը, 181 rue Lafayette. Բոլոր ընկերներու ներ-կայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը տեղի պիտի ունենայ 10 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Վալանսի Մասնա-խումբի Ընդհ. Ժողովը՝ 10 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբը: Օրա-կարգ — Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մաս-նաճիւղի Վարչութիւնը իր խորին ցա-ւակցութիւնը կը յայտնէ Տիկ. ԼՈՒ-ՍԱՌԵՐ Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ եւ Օրիորդ ԼՕԺԷՆԻ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆԻ մահուան առ-թիւ իրենց պարագաներուն:

■

Հ. Յ. Դ. Վալանսի Կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ ցա-ւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ԳՕՑԱՃԵԱՆԻ, իր մեծ մօր ցաւալի մահուան առթիւ:

×

Սէնթ Անթուանի (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ Ենթակոմիտէն եւ «Ռոստոմ» խումբի ընկերները իրենց խորին ցա-ւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. ԳՐԻ-ԳՈՐ եւ ընկ. ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-ներու եւ պարագաներուն՝ իրենց հօր ղառնաղէտ մահուան առթիւ

×

Սէնթ – Անթուանի (Մարսէյլ) «Մարզպետ» խումբը իր խորին ցա-ւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Գրի-գոր Մանուկեանի եւ պարագաներուն, իր հօր՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ղառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Աննա Չիւրիւքեան ծըն. եալ Քիրէմիթճեան, Քրքաղաճցի, հօր անունը՝ Գաբրիէլ, մօր անունը՝ Անթառամ, կը փնտռէ իր եղբայրնե-րը՝ Խաչատուր, Աբրահամ, Մկրտիչ Քիրէմիթճեանները: Աբրահամը՝ զին-ուորագրուած է ընդհ. պատերազմին Թրքական բանակին մէջ: Խաչատուրը եւ Մկրտիչը անյայտացած են Իզմիրի կոտորածէն վերջ: Կը կարծուի թէ իր եղբայրներէն մէկը կը գտնուի Փա-րիզ: Իմացնել՝ Տիկին Աննա Չիւ-րիւքեանի, 9 Ave. de Gière, Grenoble (Isère):

Իսի լէ Մուլինոյի Կապոյտ Խաչի «Երիմեան» դպրոցի միաժի ընդար-ձակման եւ բարեզարդման համար ե-կած են հետեւեալ նուիրատուութիւն-ները:

Ցանկ թիւ 5

Պ. Հ. Կամկամեան 100 ֆրանք, Կ. Կերմիրլեան, Ոմն, Վ. Պուլտուքեան, Ա. Պաղտիկեան, Թ. Գալիկեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Պօյաճեան, Օր. Տէր-տէրեան 50ական ֆրանք: Պ. Ն. Գը-չիկեան 30 ֆր.: Տիկ. Տ. Բանիկեան, Պ. Մ. Սեւեան, Գ. Թունտաեան 25-ական ֆր.: Պ. Պ. Ս. Փանոսեան, Գ. Թոռոնեան, Կ. Աղազարեան, Յ. Գալա-պանեան, Ա. Պետեան, Յ. Սարաֆ-եան, Ա. Վարդեվարեան, Յ. Ալէք-սանեան 20ական ֆր.: Պ. Պ. Մ. Այն-պէգլեան, Ո. Ղուկասեան, Հ. Զէյլիկ-եան, Յ. Շիրինեան, Ա. Օհանէսեան, 10ական ֆր.: Պ. Մ. Փեհլիվանեան 5 ֆր.: Գումար՝ 770 ֆր.: Փետր. 8ի գումարը՝ 5180: Ընդհ. գումար՝ 5950 Ֆրանք:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

" Վ Է Մ "

Լոյս տեսաւ «Վէմ»ի ԻԴ թիւը հետեւեալ բովանդակու-թեամբ.—

Ա. ԿԵՍԱՐ՝ «Հայկական խնդիրը 19րդ դարուն»: Ա. ԱԲԵՂ-ԵԱՆ՝ «Միջազգային դաշնագիրները Հայաստանի մասին»: Գնդ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ՝ «Վանի երկրորդ կռիւները եւ վերջին իշխա-նութիւնը»: ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ «Յուշատետրէս»: Ա. ԲԷՐԲԷՐԵԱՆ՝ «Պատրանքների շրջանից»: Յովհ. Թումանեան՝ պատերազմի հանդէպ»: Ա. Ա.՝ «Լեման Հաուպտ»: Մ. ՎԱՐԱՆԴ-ԵԱՆ՝ «Մի համաձայնութեան առթիւ»: ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ « Հ. Յ. Դ. Տունը»: ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ: ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ: Շ. Նար-դունի, Ս. Վր.: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Գ. Մխիթարեան»: Գրագիտա-կան գաղութը:

Բաժանորդներէն կը խնդրուի փութացնել բաժնեգինի առա-քումը:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այսուհետեւ «Վէմ»ին վերաբերող նա-մակները եւ դրամը ուղարկել հետեւեալ հասցէին՝

S. Ter Tovmassian, 79 bis Rue des Chesnaux, Montmorency (S. et O):

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Ֆրանսա եւ Սուրիա տարեկան 60 ֆրանք. Ամերիկա, Բրիտ. Կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 4 տոլար, մնացեալ երկիրները՝ 3 տոլար

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

[illegible]

Ամսագրի փետրուարի թիւը (2) ութը յաւելուածական էջերով եւ հետեւ-եալ բովանդակութեամբ —

Գրք. Արք. Տրապիզոնի՝ ՄԵԾԸ: Թ.՝ ՔՈՒՆԸ (թարգմ. Ժան Էպրլ) Հմ. Խոսրովեան՝ ԳՐԻԳՈՐ ՁՕՀՐԱՊԻ ՀԵՏ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԲԵՄԵՐՈՒՆ, ՐԱՑ: Մերուժան Պարսամեան՝ ՎԱՅՐԿԵԱՆՆԵՐ ՈՒ ՎԱՆԿԵՐ: Արտ. Յովհա-նէսեան՝ ՏԵՍԻԼՔ: Նորայր Բագրատ՝ ՄՕՐ ԵՐԳԸ: Յովհ. Թումանեան ԱՄ ՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹԸ: Բժ. Վ. Բալասան՝ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԹՈՒԹԻՒՆ եւ ԳԻՐՔԵՐ ՈՒ ԴԷՄՔԵՐ:

Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 46, Rue Richer, Paris (9):
Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, արտասահման՝ 50 ֆրանք:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e) (ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՐՏ — JEUDI 9 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3984 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԳՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՏԷՐ "ԳԱՒԱՌԸ,,

— ∞ —

Թուրքիոյ մէջ՝ «գաւառ»ը Պոլսէն դուրս եղած տարածութիւնն էր, մէջն ըլլալով Հայաստանը

Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ ալ, «գաւառ» կը կոչեն ինչ որ կը գտնուի Փարիզէն դուրս: Մանաւանդ հայկական հասկացողութեամբ:

Թուրքիոյ մէջ «գաւառ»ը կը գանգատէր բազմազան հալածանքներու, հարստահարութեանց, հարկային կեղեքումներու, բռնաբարութեանց, եւ, պարբերաբար, ջարդերու դէմ: Կը գանգատէր, կը բողոքէր եւ դարման կը խնդրէր Թախանձագին:

Այդ բարբարոսական չարիքներէն ազատ ենք այս երկրին մէջ: Բայց այստեղ ալ հոգեր կան որ դարման կը պահանջեն: Դարման՝ կեդրոնէն, երբ կը սպառին տեղական միջոցները:

Այդ կարգէն է, օրինակ, «անկանոն»ներու հարցը, — բնակութեան եւ աշխատանքի արտօնագիր, անձնագիր, արհեստաւորներու խնդիր եւն.:

Նոր օրէնքներ հրապարակուեցան անցեալ տարի մայիսին եւ նոյեմբերին, եւ տեղական իշխանութիւնները խստօրէն կը գործադրեն զանոնք: Եւ ահա բազմաթիւ զոհեր, մէկ մասը անհոգութեամբ, ուրիշներ Թիւրիմացութեամբ:

Մարսէյլէն անցորդ մը եկաւ առջի օր եւ պատմեց Թէ քանի մը տասնեակ «անկանոն» Հայեր բանտարկուած են: Սահմանուած պատիժը լրացնելէ վերջն ալ, չատերը կը գտնուին նոր սպառնալիքի մը տակ, — նորէն բանտարկութիւն եւ այս անգամ աւելի երկարատեւ, եթէ չվճարեն տուգանքը, 100 ֆրանք ոսկեգրամ (1100 - 1200 ֆրանք):

Կայ նաեւ ուրիշ հոգ մը, — ամսական 25 ֆրանք տուգանք, անձնագրի նորոգումը ուշացած պարագային:

Եւ նեթականները աջ ձախ ինկած են, ճար մը գտնելու համար: Դիմած են նաեւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան: Այս վերջինն ալ իր կարգին փորձելով տեղին վրայ, մնացեալին համար դիմած է Փարիզ, — զոյգ Օֆիսներուն, Բարեգործականին եւ ուրիշ ուր որ կրնան ելք մը ճարել: Նոյն իսկ մասնաւոր ներկայացուցիչ մը ղրկած է, որպէսզի բերանացի ալ բացատրէ կացութեան ծանրութիւնը:

Արդի՞ւնքը, — «Իչալլահ մաշալլահ»: Ամէն պարագայի մէջ, մենք կիրճակի չենք դրական տեղեկութիւն մը հաղորդելու, առ այժմ: Չենք ալ գիտեր Թէ որ եւ է դիմում կատարուա՞ծ է, հաւաքաբար, ձեռնհաս իշխանութեան բարեացակամութիւնը ապահովելու համար:

Աւելորդ է բացատրել Թէ օրէնքը ամէնուն համար է, եւ չի կրնար փոխուիլ մեր սեւ աչքերուն համար: Ոչ իբրեւ «փոքր դաշնակից», ոչ ալ իբրեւ խեղճուկ հայրենազուրկ:

Բայց, կը գտնուինք երկրի մը մէջ ուր արդարամտութիւնը եւ արդարութեան զգացումը կ'օգնեն ելքեր գտնելու ամէնէն անել պարագաներու մէջ իսկ: Եւ փաստեր ալ չեն պակսիր: Կը բաւէ որ կարենալ լրջօրէն հիմնաւորել գանգատները, եթէ արմատական դարման մը չգտնեն, գոնէ մեղմացում կը ստանան, վարչական իշխանութեանց միջոցաւ:

Արդ, կատարուա՞ծ է այսպիսի ձեռնարկ մը, յանուն Փարիզի եղած - չեղած իշխանութեանց (քանի որ չունինք որ եւ է կեդրոնական ղեկավարութիւն, այսքան տարի վերջն ալ...):

Եթէ կատարուած է, ինչո՞ւ չեն հաղորդեր արդիւնքը: Եթէ չէ կատարուած, ո՞ր օրուան կը սպասեն:

Հայկական սովորութիւն է, — «աղջովին» կը չարժինք, երբ աղէտ մը պատահի:

Այս պարագայի՞ն ալ այդպիսի բանի մը կը սպասէ հայկական Փարիզը, քիչ մը երերալու համար:

Եւ կամ «գաւառ»ը աչքէ հեռու ըլլալու մե՞ղքն է որ կը քաշէ:

Բայց Թղթածրարին դիզած նամակնե՞րը: Հապա մասնաւոր դիմումներն ու բերանացի բացատրութիւննե՞րը:

Եթէ իրաւասու իշխանութեանց ներկայացուցիչները տակաւին չեն համոզուած տագնապին խորութեանը, Թող բարեհաճին պտոյտ մը կատարել դէպի գաւառ, եւ տեղին վրայ ստուգել ամէն բան: Լսել իրենց ականջներով, տեսնել իրենց աչքերով: Շօշափելի ժամանակ կա՞յ որ կը պակսի, Թէ ճամբու ծախքը:

Եթէ չեն ուզեր խանգարել իրենց հանգիստը, կրնան քննիչ յանձնախումբեր կազմել նոյնիսկ տեղին վրայ:

Ամէն պարագայի մէջ, միջոցներ չեն պակսիր, արժեցնելու համար իրենց հանդամանքը:

Իսկ եթէ բոլորովին անճար են, Թող այդ ալ յայտնեն հրապարակաւ, փոխանակ միտք եւ սիրտ պղտորելու:

Ուրիշ տագտուկ մը, այս առթիւ:

Կարգ մը խմբակներ սկսեր են գոյգգոյն կոմիտէներ կազմել գանազան քաղաքներու մէջ, աւետաբեր հաւաստիքներով, ձրի կամ վճարովի:

Չենք ուզեր վրդովել Թէ ո՛րը բարեմիտ է, ո՛րը պարզապէս մրցակցութիւն:

«Յառաջ» կը հաւատայ միայն մէկ բանի, — եթէ որ եւ է ձեռնարկ պիտի յաջողի, կրնայ յաջողիլ միայն եւ միայն միացեալ ճակատով, եւ ոչ թէ իրար վարկաբեկելով կամ խաչաձեւելով:

Եթէ երրորդը, չորրորդը խելք մը, ճար մը, կապ մը գտեր են, Թող բարեհաճին հաղորդել եղած օրկաններուն, եւ դատը հետապնդեն միասնաբար, զործակցելով, իրար լրացնելով, փոխադարձաբար: Այլապէս, ամէնէն առաջ տագտկալի պիտի դառնան երկրին ձեռնհաս իշխանութեանց առջեւ, որոնք դժբախտաբար միշտ մեր լաւ կողմերը չէ որ կը տեսնեն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱՏՐԻՏԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

— ∞ —

Ամբոխը կ'ուզէ բզկտել պոլշեւիկները

— ∞ —

Անձնատուութիւնը անխուսափելի կը համարուի

Մատրիտի վերջին յեղաշրջումէն ի վեր, օրերու խնդիր կը համարուի քաղաքին անձնատուութիւնը, մանաւանդ որ Զօր. Ֆրանքօ մեծ ուժեր կեդրոնացուցած է այդ ճակատին վրայ եւս:

Մինչ այս մինչ այն, երեքչաբթի օր կատաղի կռիւներ ծագեցան քաղաքին փողոցներուն մէջ, պոլշեւիկները ըմբոստացած ըլլալով նոր կառավարութեան դէմ: Բոլշեւիկները աջ ու ձախ կը կրակէին զրահապատ ինքնաշարժներու մէջէն եւ առնուազն մէկ ժամ տէր դարձած էին փողոցներուն եւ անթելի կայանին: Միեւնոյն ատեն օդանաւային յարձակումներ ալ տեղի կ'ունենային, Մատրիտի հիւսիսային շրջանէն: Գիշերը կարելի եղաւ վերահաստատել բարեկարգութիւնը, բաց ի հիւսիսային շրջանէն ուր բոլշեւիկները ամրացած են կիսաւարտ շէնքերու մէջ: Կառավարութիւնը տասնաթիւ զինուորներ կեդրոնացուց ապստամբական շրջանին մէջ, հրասայլերով եւ գնդացիրներով:

Ըմբոստութիւնը ծագեցաւ գիշերանց եւ տեւեց գրեթէ ամբողջ օրը, հակառակ նոր կառավարութեան ձայնասփիւռ կոչերուն: Երբեմն ալ գագրեցաւ քանի մը ժամ եւ քաղաքացիներուն յանձնարարուեցաւ տուներէն դուրս չելլել: Կառավարութիւնը վերջնագիր մը ուղղեց ըմբոստներուն, որպէսզի անձնատուր ըլլան: Քանի մը բոլշեւիկներ ձերբակալուելով անմիջապէս գնդակահարուեցան:

Զօր. Միախա, նոր կառավարութեան վարչապետը, ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— «Մատրիտցիներ, ձեզի կը դիմեմ արտանց: Ահա երեք տարիէ ի վեր կը կրենք ծանրութիւնը պայքարի մը ուր այնքան արիւն հոսեցաւ: Ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը, միակ իշխանութիւնը հանրապետական շրջանին, կազմուեցաւ վերջացնելու համար պատերազմը մարդկային եւ պատուաւոր եղանակով մը: Մենք այլեւս չենք ուզեր արիւն Թափել: Իմ ամբողջ բաղձանքս այն է որ խաղաղութիւնը վերահաստատուի: Թող ողջմտութիւնը լուսաւորէ բոլորդ եւ կը վստահեցնեմ Թէ ամէն ինչ պիտի վերջանայ շուտով: Ձեր մէջ կան քաղաքացիներ որ կը կռուին անգոյ կառավարութեան մը, Նէկրինի կառավարութեան համար: Գիտէ՞ք ուր կը գտնուի ան, — Ֆրանսա»:

Վերջին լուրերու համաձայն, Զօր. Քազատոյի ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը կը պատրաստուէր ձերբակալելու եւ դատաքննութեան առնել անձնելու Նէկրինի կառավարութեան անդամները, բայց անոնք վտանգը նախատեսելով գիշերանց օդանաւ նստան եւ փախան: Թղթակից մը կը պատմէ Թէ Նէկրին Կարթագինէի ըմբոստութիւնը զսպելէ վերջ, կարծելով Թէ բան մը կը գտնայ Մատրիտի մէջ, անմիջապէս հեռաձայնով խօսեցաւ զնդ. Քազատոյի հետ: Այս վերջինը պատասխանեց Թէ այլեւս հրամաններ չընդունիր վարչապետէն, իր կառավարութիւնը կազմած ըլլալով: Եւ խնդրեց նախարարներէն որ Մատրիտ գան, խորհրդակցելու համար: Նէկրին եւ ընկերները մերժեցին այս հրաւէրը, վախնալով որ կը բանտարկուին: Յետոյ իմացուեցաւ Թէ զնդապետը արդէն իսկ ստորագրած է ձերբակալման հրամանագիրը եւ կը խորհի զօր. Ֆրանքոյի յանձնել վարչապետը եւ իր նախարարները, իբրեւ պատանդ: Նէկրին անմիջապէս հեռաձայնով խօսեցաւ շրջանային հրամանատարներուն հետ եւ ափ ի բերան մնաց, իմանալով Թէ բոլորն ալ Քազատոյի միացած են, բաց ի Ալիքանթէի զինուորական կառավարիչէն: Նախարարները հասկցան Թէ ուրիշ ընելիք չունին եթէ ոչ հեռանալ Սպանիայէն: Նէկրին եւ արտաքին նախարարը օդանաւ նստան Ալիքանթէի մէջ, գաղտնի կայանէ մը:

Փախստական վարչապետը եւ իր նախարարները Փարիզ կը գտնուին արդէն: «Էքսյլի Մէյլ»ի Թղթակիցը կը գրէ Թէ Պ. Նէկրին եւ իր արտաքին նախարարը արդէն պատրաստ էին բանակցելու Զօր. Ֆրանքոյի հետ, պայմանաւ որ ընդհ. ներում տրուի եւ օտար զինուորները հեռանան Սպանիայէն: Նոյն աղբիւրին համաձայն, երկուքն ալ խոստովանած են Թէ այլեւս կարելի չէր շարունակել դիմադրութիւնը: «Պատերազմը վերջացած է, Ֆրանքօ կը մնայ յաղթական»:

Պ. Նէկրին ուրիշ Թղթակցի մը յայտարարած է Թէ «ամէն ինչ պիտի կարգադրուի շուտով»:

Փախստականներէն բոլշեւիկ յեղափոխականուհին, Լա Փասսիոնարիա, որ Ալժերիա գացած էր, Մարսէյլ հասաւ 140 հանրապետական զինուորներու հետ: Օդանաւով Թուլուզ իջած էին 24 նախարարներ եւ զօրավարներ, որոնց մէկ մասը Փարիզ եկած է արդէն:

••• Մատրիտի յեղաշրջումը մեծ զայրոյթ պատճառեց Մոսկուայի մէջ: Թերթերը այժմ իբրեւ «դաւաճան» կը ձաղկեն Զօր. Միախան, զոր հերոս հռչակած էին երէկ: Անոր պատկերները, որոնք ազատօրէն կը ծախուէին Մոսկուայի մէջ, այժմ հրապարակէն քշուած եւ պատառ պատառ եղած են:

Սպանիոյ փախստականներու հարցը

— ∞ —

150 միլիոն ֆրանք ծախս

Ֆրանսական կառավարութիւնը ամէն ջանք կը Թափէ, լուծելու համար Սպանիոյ փախստականներու խնդիրը: Անոնց Թիւն է 450.000, որոնց 150.000ը հանրապետական բանակի զինուորներ են: Ֆրանսա ոչ միայն նիւթական ծանր բեռի տակ ինկած է անոնց պատճառով, այլեւ կը վախնայ որ քաղաքական տագնապի մը պարագային այս փախստականներու գոյութիւնը կը դանդաղեցնէ Ֆրանսական բանակին զօրաշարժը:

Փախստականները բոլորն ալ ցուցակագրուած են այժմ: Անոնցմէ 40.000ը կարելի չէ վերադարձնել Սպանիա, որովհետեւ 10.000ը յանցագործներ են, իսկ 30.000ը քաղաքական գործունէութեան մէջ բռնուած մարդիկ, որոնք կրնան զօր. Ֆրանքոյի վրէժխնդրութեան ասարկայ դառնալ: Ֆրանսա կը մտածէ առաջին 10.000ը ղրկել արտասահման եւ այս ծրագրով ալ բանակցութեանց մտած է հարաւ. Ամերիկայի երկիրներուն հետ:

Գալով մնացեալ 320.000 փախստականներուն՝ Զօր. Ֆրանքոյի կառավա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉ ԸՍԱՒ ԿԱՐԿԻՆԸ

— • —

Անցեալ օր խատուած մը արտատպեր էի Պոլսոյ Վագըթէն:

Թուրք օրկանը կատղելով Սոֆիայի Սլովօ օրաթերթին բացառիկ թիւէն, որ նուիրուած էր հայ ժողովուրդին դարաւոր պատմութեան եւ կրած հալածանքներուն, կ'ողբա՛ր թէ «օձերը գործի գլուխ» են անցած նորէն:

Եւ կը պահանջէր որ Պուլկարիոյ վարչապետը, «Թուրքիոյ մեծ բարեկամ Քէօսէիվանով պէտք եղած դասը տայ 5 — 10 Դաշնակ արկածախնդիրներուն»:

Ինչպէս կ'երեւայ, Վագըթի քուքը փախած է, այդ հրատարակութենէն ի վեր:

Նոյն Հացգը Սուեա կը փչէ նոյն բերթին մէջ:

— «Երեւակայութեան կարկինը երկու ոտքեր ունի, որոնց մէկուն ծայրը կը գտնուի երկրիս կեդրոնը, իսկ միւսինը ամպերուն մէջ: Այս կարգէն է նաեւ մեծ Հայաստանի երեւակայութիւնը, որուն, իբրեւ ցեղերք, հաւատք չեն ընծայեր ծանրախոհ մարդիկ:

Կարգ մը ապուշներ, որոնք իրենք իրենց գաղափարապաշտի հովեր կուտան, երբեմն կը միջամտեն այսպիսի գործերու, որոնք ոչ հայրենասիրութեան, ոչ ալ յեղափոխականութեան հետ կապ ունին, այլ շահախնդրական ոգիով գործուած խարեբայութիւններ (տոլավէրա) են: Այս արարքը աշխարհի ամէն կողմը իբր անբարոյականութիւն կ'ըմբռնուի: Վերջապէս անհասական արարք մըն է մէկը շորթել, տուն մը կողոպտել, բայց ներելի կրնա՞յ ըլլալ այն արարքը որ կը միտի քարեացակամ կառավարութեան մը հոգին վրայ հասնելու եւ արդար պայմաններու մէջ ապրող ցեղակիցը դէմէ հանել եւ փորձանքի ենթարկել զայն: Այսպիսի արարք մը հազար անգամ մեծ ոճիր մըն է:

Անոնք որ իրենց գլուխը կաթիլ մը խելք ունին, գիտեն Թէ ներկայ Թուրքիան, որ քայլ առ քայլ կը հետեւի իր սահմաններէն դուրս գտնուող չարաչործներու գործունէութեան, Թոյլատրէ կրնա՞յ գտնուիլ որ իր երկրին մէջ չունչ առնէ նման չարագործութիւն մը: Այսպիսի արարք մը ինչ օգուտ կրնայ ունենալ, բացի այստեղի Հայերուն վնասելէ:

Դաշնակները պէտք է լաւ ըմբռնեն Թէ, ոչ Թէ գիրք, հանդէս, ճառ, պոռոտախօսութիւն (փալավրա), այլ մինչեւ անգամ նուագախումբեր ալ պտտցնեն մեր փողոցներուն մէջ, մէկ հոգի իսկ պիտի չտեսնեն իրենց հետեւող:

Մենք մեր մէջ իրաւունք կը զգանք պուլկար ազգէն պահանջելու որ, իրենց երկրին մէջ աչք չգոցեն նման անպատեհութիւններու: Այս է մեր «լանդ»»

Ես ալ կարկինը ձեռք առնելով — իրականը, ոչ թէ երեւակայականը — ուզեցի չափել թէ թուրք մամուլը ո՛րքան ճամբայ կտրած է, Սուլթանական շրջանէն մինչեւ իթթիհատականը եւ անկէ մինչեւ Քէմալ — Իսմէթականը:

Կարկինը գնաց եկաւ եւ կանգ առաւ երկու կոտոշներու վրայ սրանց գլուխը կ'երեւային Տալավէրա եւ Փալավրա բառերը, կարմիր գիրերով:

— Բայց չէ՞ որ յեղափոխութիւն ծագեցաւ Թուրքիոյ մէջ, հանրապետութիւն, զուիցերիական օրէնք, ծնրացեր ես, կարկին աղբա՛ր:

— Իսլէֆիդ պտո՛ւկը սիրեմ: Կարկինեան ցեղը ձգախէժի կամ ձեր լեզուին չի նմանիր, որպէսզի ուզածիդ պէս քաշես կամ դարձնես: Մենք մեր կոչումէն չենք շեղիր, — կէտ, գիծ կամ բոլորակ, նեղ թէ լայն: Տես, եթէ երկու կոտոշներէն քայլ մը անդին ցատկեմ, պիտի կարդաս ուրիշ բառ մը, — Եաթաղան:

— Կարկին. դուն ալ տանկցեր ես:

— Վա՛յ քեզ, եթէ գիտութեան, իրականութեան լեզուին ալ չես հաւատար: Լման խօսքը.

ՎԱՀԷ

Մամուլին տեղեկութիւնները

Ալէքսանտրէթի շրջանէն

— ∞ —

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք (2 Մարտ).

— «Փետրուար 8ի գիշերը, Քէսապի մօտ գտնուող Օրտուի գայմագամութենէն 20 ստրկան եւ 15 — 20 զինուած Թուրք գիւղացիներ կ'երթան Քէսապի Գալատուրան զուտ հայաբնակ գիւղը՝ հին փախստական մը ձերբակալելու պատրուակով: Գիշերանց կը ձերբակալեն 5 — 6 հոգի, կը հարցաքննեն ու ազատ կ'արձակեն: Յետոյ կը բռնեն փախստականին քեռայրը ու կը ծեծեն անխնայ: Կ'երթան տունը, կը հրամայեն անկողին փռել: Հրամանը կը կատարուի: Ոստիկանները պետը, գտնալով ներկայ Հայերուն, կը յայտարարէ

— «Այս անկողինին վրայ, ձեր կիները, մայրերն ու քոյրերը ձեր ներկայութեան բռնաբարել պիտի տամ Թուրքերուն···»:

Անգին, զինուած Թուրք գիւղացիներու խումբը կը մտնէ տունէ տուն, խուզարկութեան պատրուակով կը կողոպտէ, կը Թալլէ: Կ'իյնայ փողոցները, բռնած հաւերը կը մորթէ (հաւերը առ այժմ...) հայհոյանքներով, ամէնէն աղտոտ ու գռեհիկ բառերով, արիւն ու ջարդ հոտող սպառնալիքներով:

Յաջորդ առաւօտ, նոյն խուժանը Օրտու վերադարձին, ճամբան կը հանդիպի 13 — 14 տարեկան հայ տղու մը: Հրացաններու կոթով՝ չարաչար կը խոշտանգեն անզօր տղեկը: Աւելի վարը, կը հանդիպին հայ հովիւի մը, իր «ղըշլա»ին մէջ: (Ղըշլա, — ձմեռ ատեն, այծերու պաշտպանութեան համար գիւղէն դուրս շինուած առժամեայ պատսպարան): Անխնայ կը խոշտանգեն նաեւ հովիւը, կը կապեն ձեռքերն ու ոտքերը, կը հանեն ղըշլային տանիքը ու կը նետեն վար՝ աղաղակներով:

— «Կեավուրներուն համար կապարը աւելորդ է··· ձեզ այսպէս պիտի ոտնկոխենք ...»:

Արտի մը մէջ կը գտնեն հայ երկրագործ մը՝ որ ցորեն կը ցանէ: Կը Թափեն տոպրակի սերմնցուն, տեղը քարեր կը լեցնեն, տոպրակը կը կախեն մարդուն վիզէն ու կը սկսին չարչարել ..

Զինուած Թուրք գիւղացիները Օրտու եւ Պէգլէ (մօտակայ Թրքական գիւղ մը) հասնելէ ետք, զէնքերը կը յանձնեն Հալք էվին ու կը ցրուին:

Այս բարբարոսութեանց վրայ, ժողովուրդը հաւաքաբար եւ խոշտանգուածները անհատաբար կը բողոքեն Օրտու, գայմագամութեան: Պատասխան.— «Եղածը Թիւրիմացութիւն է...»:

••• Հալէպի «Քրոնիկ» Թերթը կը գրէ Թէ Թուրքիոյ զինուորագրութեան օրէնքը նոյնութեամբ պիտի գործադրուի Սանճաքին մէջ եւ Թէ այդ շրջանին կցումը օրերու խնդիր է:

••• «Ազդակ» վերապահութեամբ կը հաղորդէ նաեւ ուրիշ լուր մը, — Գոնեայի Հայերը կառավարութենէն հրահանգ ստացած են պատրաստ գտնուելու: Աւելի առաջ ալ Հայերը արձանագրուած էին ոստիկանութեան կողմէ: Տեղահանութի՞ւն: — Էնկիւրիի Սահակ քահանան Պոլիս գացած է, «զգամանուելու համար»:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄՏԱՀՈԳ՝ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԷՆ

»»» · «««

(Բ. Եւ վերջին մաս)

«Պալքաններ ամանգիտ են» վերնագրով մը, որ ինքնին պերճախօս վկայ մըն է, Հիւսէյին Ճահիտ արտակի կը յայտնէ իրենց մտատանջութիւնը՝ Եուկոսլաւիոյ նոր դահլիճի առաջնային հանդէպ։ Այսպէս, յայտնելէ յետոյ թէ Պելկրատի ներքին տկարութիւնը կրնայ ազդել նաեւ իր արտաքին քաղաքականութեան վրայ, կը կրկնէ հինէն ի վեր «Ճումհուրիէթ»ի փայփայած երազը.— Պալքանեան իրական զինակցութիւն՝ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ։

«Պալքանեան Ուխտէն սպասուած ամենամեծ չահը — կ'ըսէ Ճահիտ — Պալքանները դնելն է այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ կարենան Պալքանները սպաշտպանել օտար ազդեցութեան դէմ։ Եուկոսլաւիոյ հանդարտութիւնը, կայունացումը եւ անկախութիւնը՝ մեր ալ հանդստութիւնը եւ կայունացումը կը նշանակէ։

Պալքանեան Ուխտը առաջին առաւ Պալքաններու ծոցին մէջ ամէն տեսակ յարձակման եւ վէճի հաւանականութեանց. բայց Պալքանները գոհանալու չեն ապահովագրուելով միայն ներսէն ծագելիք պատերազմի մը դէմ, այլ միացեալ ճակատ կազմելու են նաեւ դուրսէն գալիք ազդեցութեանց դէմ։ Այս տեսակ միութիւն մը աւելի պիտի ամրացնէ նաեւ իրենց ներքին քաղաքականութիւնը (Ենի Սապահ, 7 Փետր. 1939)։

ցութիւն մը կնքել անոնց հետ։

Պալքանեան երեք երկիրները արդեօ՞ք են զինակցութեան մը, որուն դէմ այնքան ուժով ծառացաւ հետաեւ Վենիզէլոսը, երբ ոչ Աւստրիան գլանուած էր, ոչ ալ Չեխիան քայքայուած։

Խորամանկ մարդ, Հիւսէյին Ճահիտ ճարպիկ հարցումով մը կը փակէ խնդիրը.

Պալքանները ո՞ր ատիճան պիտի ըմբռնեն ու գործադրեն այս անհրաժեշտութիւնը, որ իրենց համար այնքան ատիպողաբար (ամէն) մէջտեղ եկած է։ Մօտիկ ապագան պիտի ցուցնէ ասիկա։

Բայց «Ճումհուրիէթ»ի երիտասարդ խմբագրապետ Նատիր Նատի, իբրեւ անփորձ, բացէ ի բաց կը յայտնէ, ինչ չկայ Պալքանեան Ուխտէն։

Խօսքի համար (Չաֆ օրուան տէյի) չփիմնուեցաւ Պալքանեան Ուխտը։ Մեծ մարդիկ, որոնք տարիներ առաջ տեսան Եւրոպայի ընթացքը, գնահատեցին այդ խմբակին կարեւորութիւնը եւ ստեղծեցին զայն։

Բայց Պալքանեան Ուխտը դեռ կ'ապրի՞, պահելով առջի օրերու կենդանութիւնը։ ՄԵ՞ՂՔ, որ առայժմ դժուար է անվարան «այո» պատասխանել այս հարցումին։ Եւրոպայի քաղաքականութեան ընդհանուր զարգացումը՝ պալքանեան երիտասարդ ազգերը ամէն վայրկեան դժնդակ քննութեան մը առջեւ դնելու վրայ է։ Բոլորս ստիպուած ենք պատրաստուիլ այս քննութեան։ Փոքր շփոթութիւն մը, սխալ քայլ մը կրնայ կազմալուծել Պալքանեան Միութիւնը։ Եւ այդքան ճիշդ ու գեղեցիկ մտածումներով մէջտեղ եկած մեծ գործը կրնայ կարճ ատենէն դառնալ «ԿԱՐ ՉԿԱՐ, ՄԷԿԸ ԿԱՐ...»։

X

Բաղդատեցէք երկու Թուրք լրագրողներուն յօդուածները, եւ պիտի տեսնէք որ հիմնական տարբերութիւն մը կայ պալքանեան միւս երկիրներուն եւ Թուրքիոյ վիճակներուն միջեւ։

Այսպէս, երբ միւսները, համաձայն Մուհարրէմ Ֆէյզիի խոստովանութեան, «կը զգուշանան այնպիսի քայլերէ որոնք կրնան դէմ երթալ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, ընդհակառակն Թուրքիա պէտք կը տեսնէ «միացեալ ճակատ կազմելու նոյն երկու մեծերուն դէմ»։

Կը հետեւի թէ՝ Եուկոսլաւիա, Ռումանիա եւ Յունաստան այնքան վախ չունին եւ կը յուսան թէ համակերպումով կրնան փրկել իրենց կաշին։ Իսկ Թուրքիա մեծ վախ կը զգայ եւ զէնքէն դուրս փրկութեան միջոց չի տեսներ։

Երիտասարդ խմբագրապետը այնքան յուզիչ ու արտորաց չեչտերով կուլայ իրենց տէրտը, որ աւելորդ է ուրիշ բառ աւելցնել։ Միայն յիշեցնենք թէ «մեծ մարդիկ» խօսքը կը վերաբերի Աթաթիւրքին։ Թուրք լրագրողը բանալ կ'ուզէ.

— Մեր հանճարեղ պետը ժամանակին հասկցաւ որ Մուսոլինին կրնար մը պիտի հրաւէ մեր գլխուն, եւ այս վտանգին դէմ կազմեց Պալքանեան Ուխտը։ Մե՞ղք, սակայն, որ իր մահուան վրայ կը մեռնի նաեւ այդ ուխտը, առիթ տալով մեզ որ մօտ ատենէն գերախտութիւնն ունենանք հէքեաթ նկատելու այդ «մեծ գործը»։

— Կա՞ր չկար, մէկը կար....

Եւ իրաւամբ։ Այդ «մեծ գործ»ին կողմութենէն յետոյ է որ Թուրքիա համարձակեցաւ վերադինել Թրակիան, ինքզինք ապահով նկատելով Պուլկարիոյ դէմ։ Մինչդեռ հիմա, «մեծ գործ»ին քայքայման վրայ, Պուլկարը սկսած է պահանջել նաեւ այդ հողամասը։

Բայց ինչո՞ւ չեն յիշեր որ ուրիշ մեծ մարդ մը, Վենիզէլոս, իրական մեծութիւն ցոյց տուաւ, տարիներ առաջ նախատեսելով այսօրուան վիճակը եւ ընդդիմանալով պալքանեան զինակցութեան ծրագրին։ Մանաւանդ Իտալիոյ դէմ։

Անդարս կը զգայ ուրեմն, որ իր եւ իր պալքանեան դաշնակիցներուն պայմանները տարբեր են։ Ինքը ուղղակի կը կազմէ մեծերու ցանկութեանց առարկան, իսկ պալքանեան միւս երկիրները աւելի շատ միջնորդի դեր պիտի կատարեն, ի խնդիր այդ առարկայի տիրացումին։ Ատոր համար ալ ի բուն կ'աշխատի զինակ-

ԴԻՏ

«ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹ, ՈՒՐ ԿԸ ՍԱՅԹԱՔԻ ՄԵՐ ԴԱՏԻԸ»

Եկաւ Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը։

Այս դաշնագիրը հետեւողաբար կը կրկնէր Վէյկանի եւ տը Ժուվնէլի ծրագիրը, անկախութիւն կուտար միացեալ Սուրիոյ։ Իր վաւերացումով Դամասկոսի խորհրդարանին պիտի փոխանցուէին օրէնսդիր եւ վարչական իշխանութիւնները, որոնք կը պատկանէին Ֆրանսայի ձեռքը։ Թուրքերը պատրուակ գտան առարկելու իշխանութեան այս փոխանցումին առթիւ եւ Սանճաքին մէջ Թուրք մեծամասնութեան մը պաշտպանութեան համար։ Անոնք կը պնդեն թէ իրենց Թուրք եղբայրները մեզի յանձնուած էին պայմանագրական ձեւով, ինչպէս շնորհ մը, որովհետեւ պարտուած չէին համարեր իրենքզիրենք ոչ 1918ին, ոչ ալ 1921ին, այլ իբրեւ յաղթական՝ դաշինք կնքած են Մուտրոսի, Սեւրի, Լօզանի մէջ։ Սանճաքի իրենց Թուրք եղբայրները ազատ կամքով յանձնուած էին մեզի, ուստի ազատ կը զգային իրենքզիրենք ետ առնել զանոնք, երբ կ'ուզէինք յանձնել տարբեր իշխանութեան մը, մանաւանդ իրենց այնքան չատ արհամարհած Արաբներուն։

Առարկութիւնը ուժեղ չէր, Թուրքերը դաշնագիր կողմ չէին այն դաշինքին մէջ, որ մեզի կը յանձնէր Ալեքսանտրէթը։ Սան-Ռէմոյի մէջ, Դաշնակիցները, ուզելով Թուրքերուն ձեռքէն ազատագրել այն ժողովուրդները, որոնք կը հարստահարուէին, մեզի յանձնեցին Ալեքսանտրէթի բնակչութիւնը, միաժամանակ Սուրիոյ բնակչութեան, որու մաս կը կազմէր։ Թուրքերը Սանճաքին մէջ կը կազմէին բնակչութեան 35 առ հարիւրը։ Վերջապէս Սահմանադրութիւնը, զոր տուինք Սուրիոյ եւ զոր վաւերացուց Ընկերութիւն Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ որու դէմ չբողոքեցին Թուրքերը, կը հաստատէ թէ Ալեքսանտրէթի Սանճաքը կը կազմէ Սուրիոյ մէկ նահանգը, եւ որուն հողերը անկաճառելի են։

Այս պետութիւնը, իր ամբողջութեանը մէջ, մեր առնն է, եւ մենք պարտաւոր ենք հաշիւ տալու մեր ստանձնած հոգատարութեան մասին՝ իրաւունքի տեսակէտով Ազգերու Դաշնակցութեան, արդարութեան տեսակէտով՝ Սուրիոյ։ Այսպէս մեզի արգիլուած է թիզ մը հող տալ ուեէ մէկուն, վտանգելով ըլլալով մեր պատիւն։ Եւ յետոյ տեսնուեցաւ որ Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը պիտի չվաւերացուի։ Թուրքերուն զգացական առարկութիւնը անհիմն էր ուրեմն։

Եւ սակայն Ֆրանսա նկատի առաւ Թուրքական առարկութիւնը։ Ան կը չարունակէր ընդլայնել ինքզինք Քէմալիզմի գաղափարով։ Իր կառավարութիւնները կը յուսային Թուրքերէն ստանալ, միշտ նուէրներ տալով, միակ բանը զոր Թուրքերը կուտան միայն բռնի ուժի տակ,— բարեկամութիւն եւ իրենց բարեկամութիւնը։

Եւ Գոնէ վճռեց Սանճաքը տալ Թուրքերուն։ Դժուար բան, քանի որ Սանճաքը սուրիական է եւ սուրիական հողէն մաս մը հող կարելի չէ տալ ուրիշին։ Ինչ որ չէր կրնար տալ փիրաւական ձեւով, որոշեց տալ ծածուկ ձեւով։ Ազգերու Դաշնակցութենէն խնդրեց մշակել Թրքական սահմանադրութիւն մը արտաքան այս նահանգին համար։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պատուիրակներ ղրկեց, քննութեան համար։ Անոնք գացին արձանագրեցին ժողովուրդին ցանկութիւնը եւ տեսան որ Ալեւիները Հայերուն հետ մեծամասնութիւն կը կազմեն այնտեղ։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, անոնց վերադարձէն վերջ, հաստատեց սահմանադրութիւնը, զոր մենք խնդրած էինք։ Թուրքերուն տուաւ իրաւունք եւ երաշխիք՝ սուրիական վեհապետութեան եւ մեր հովանաւորութեան տակ, զոր անոնք չէին պահանջեր։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չէր կրնար տալ աւելին։ Մենք ընդունեցինք այդ սահմանադրութիւնը։ Էնկիւրի նոյնպէս։ Եւ Ընկերութիւն Ազգերու Դաշնակցութիւնը վաւերացուց զայն։ Դէչ ազէկ վերջնական էր այդ, եւ Ֆրանսա ուրիշ բան չըրաւ, բայց եթէ գործադրել զայն պարկեշտօրէն։

Գոնէ կարծեց իրաւունք ունենալ զայն բռնաբարելու։

X

Սահմանադրութիւնը մեզի կը պարտադրէ պահպանել Սանճաքին մէջ սուրիական վեհապետութեան բոլոր նշանները,— ազգային դրօշ, արտաքին ներկայացուցչութիւն, դրամ, մաքսատրական եւ հեռագրական ծառայութիւն, մաքսային միութիւն։ Սահմանադրութիւնը կը ջնջէ բոլոր այս կէտերը։ Արդ, 29 Նոյեմբեր 1937ին, այն օրը երբ կ'որոշէինք գործադրութեան դնել սահմանադրութիւնը, մեր պաշտօնատարները իջեցնել տուին սուրիական դրօշը Սանճաքին մէջ։ Եօր յուզում տիրեց բովանդակ Սուրիոյ մէջ, երբ տեսան, ութ դարերու փառքէն վերջ, որ կը սայթաքի մեր պատիւը առաջին անգամ ըլլալով։

Սահմանադրութիւնը կը նախատեսէր ընտրել Երեսփ. ժողով մը 40 երեսփոխաններով։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը Սանճաք ղրկեց ընտրական յանձնախումբ մը, որ կը բաղկանար 10 անդամներէ, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ հանդէպ չէզոք ազգաց անձնաւորութիւններէ, ապահովելու համար ընտրութեանց ազատութիւնը։

Այս նոր յանձնախումբը եւս տեսաւ նոր մարդահամարէ մը եւ նոր քննութենէ վերջ, որ Թուրքերը փոքրամասնութիւն կը կազմեն եւ որ կարելի չէ 40ի վրայ 17է աւելի աթոռ տալ անոնց։ Եւ սակայն, այն ձեւով որ քաղաքս մարդիկ գիտեն շինել ատեաններու մէջ, դէչ խաղ մը խաղալու ժամանակ, Ֆրանսացի նախարար մը Սուատ Տավազի մօտ գնաց յայտարարելու թէ կառավարութիւնը, ինչ ալ ըլլայ ընտրութեանց արդիւնքը եւ ինչ ալ ըլլայ բնակչութեան կամքը, 22 աթոռ պիտի տայ Թուրքերուն։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ապօրինի գտաւ այս յանձնառութիւնը։ Մերժեց ընթացք տալ եւ շարունակեց իր աշխատանքները։

Գոնէ Սանճաքէն ետ կանչեց այն երկու պարկեշտ մարդիկը, Գարօ եւ Նարիւրապետ Քէրիւ, որոնց համար ընտրութեանց ազատութիւնը պատուոյ օրէնք է, եւ ընտրութեանց խարդախումը՝ պաշտօնազանցութիւն։ Գոնէ անոնց տեղը պաշտօնի կոչեց հազարապետ Գոլէն, ամժամաբար տալով փոխ-գնդապետի տիտղոս եւ պաշտօն՝ Թուրքերուն Եռւազագոյն 22 աթոռ ապահովելու, ինչ ալ ըլլայ ընտրութեանց արդիւնքը.

Թէ ինչպէս կատարեց իր պաշտօնը փոխ-գնդապետ Գոլէն, Ազգ. Դաշնակցութեան պատուիրակները գրած են իրենց զեկոյցներուն մէջ։ Անոնք նկարագրած են իշխանութեանց գործած ապօրինութիւնները, պաշտօնազանցութեան պարագաները, դէպքերու այնպիսի ճշգրտութեամբ որ այդ վաւերաթուղթը կը դառնայ ամբաստանագիր մը՝ մեր երեսը կարմրցնելու աստիճան։ Այն հեղինակութիւնը, որ ազատ երկիրներու այս ազատ քաղաքացիներուն նկարագիրը կուտայ իրենց ատորագրութեան, այս ամբաստանագիրը կը դարձնէ անհերքելի

Եւ ահա թէ ի՛նչ կը գրէ Ազգ. Դաշնակցութեան պատուիրակներէն մին, որ ոչ Ֆրանսացի է, ոչ ալ Թուրք. «Մօտ երեք ամիս առիթ ունեցայ հարցաքննելու 3000 քրիստոնեաներ, Արաբներ, Թուրքեր, Քիւրտեր, Ալեւիներ, Հայեր, Չէրքէզներ։ Հետեւաբար մօտէն տեղեակ եմ այս դըժբախտ բնակչութեան ցանկութիւններուն, հակաթուրք կամքին, այնպէս ինչպէս արձանագրուած է մեր յանձնախումբին կողմէ։ Խորապէս վրդովուած եմ այն զարմանքին համար, որուն ենթարկուեցան Սանճաքին ոչ-Թուրք բնակիչները, այն բազմաթիւ վատութեանց համար, որ գործուեցան հանդէպ անոնց, այն մեծ անարդարութեան համար, որոնց զոհերը դարձան իրական Ֆրանսայի բարեկամները»։

Յանձնախումբը նկատեց որ այլեւս գործ չունէր փոխ-գնդապետ Գոլէի մօտ, մերժեց կատարել իր աշխատանքը, հեռացաւ Սանճաքէն։ Ամէն բռնադատութենէ ազատագրուած, Գոլէ հրովարտակով մը 22 աթոռի իրաւունք շնորհեց Թուրքերուն։ Ցուցմը անցաւ Սուրիոյ մէջ։

Ֆրանսա յետոյ Սանճաքի պետութեան տուաւ նախագահ մը։ Ըստ սահմանադրութեան, պէտք է որ նախագահը ծնած ըլլայ Սանճաքին մէջ, այնտեղ բնակութիւն հաստատած 1 յունուար 1937էն առաջ։ Աթաթիւրք մասնանշեց իր բարեկամը, Թուրք Թայֆուր Սէօքմէն, Պրուսայի երեսփոխանը, որ 1920—1922 կը վարէր ըմբոստական խմբաստութիւնները Կուպայի զօրաբաժնին պատերազմական տեսանը զայն գատապարտած է մահուան՝ իր կատարած ոճրագործութիւններուն համար։ Գոնէ ընդունեց զայն անմիջապէս։

Սահմանադրութիւնը կ'արգիլէ, ինչ պատճառով ալ ըլլայ, Սանճաքին մէջ մտցնել օտար զինեալ ուժեր։ Մեր պաշտօնատարները հրահանգ ստացան որ Թոյլ տրուի Թրքական զօրքին մտնելու,— 2500 զինուոր կ'ըսեն անոնք որ կը սիրեն փաղաքշել Թուրքերը, բայց իրականին մէջ 6000է աւելի։ Անոնց տեղ տալու համար պարպեցինք Ալեքսանտրէթի, Պէյլանի եւ Գըրըք–Խանի զինուորական կէտերը, այսինքն Սանճաքին պաշտպանողական գիծը։ Անոնց նուիրեցինք մեր զօրանոցները, զորս կառուցած էինք ֆրանսական բանակին համար, ֆրանսական դրամով։

Թէեւ Սահմանադրութիւնը Սանճաքը, ինչպէս նաեւ սուրիական միւս նահանգները, կը մտցնէր Սուրիոյ մաքսային միութեան մէջ, մենք ետ կանչեցինք մեր մաքսային պաշտօնեաները։ Մեծաչուք Սէօքմէնի [...] վարութիւնը եւ Երեսփ. ժող[ով] շնորհօքն փոխ-գնդապետ [...] ղրկեցին մաքսը Սանճաքին եւ Թ[ուրքիոյ] միջեւ, բայց մաքս հաստա[տեցին] Սանճաքին եւ Սուրիոյ միւ[ս] նահանգներուն միջեւ։ Առանց [...] յայտարարութեան՝ ճամբեցին [...] պաշտօնատարները,— փրօֆէ[սոր] պատուար, խորհրդականներ [...] կարգի։ Ետքոյ — հրճուելով [...] ստն, աքանչելի տեսարան, թէ [...] Ֆրանսացիներուն պատիւը [...] րեցաւ իրենց առջեւ — պաչ մը [...] չեցան, ինչպէս հանդչեցաւ [...] ստեղծելէ վերջ Երկիրը։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՈՅԺԸ

Մինչեւ վերջերս սովորական Ֆրանսացի պատասխանատու մարդիկ րերնէն լսել, թէ քաղաքական դաշ[ինք]ը քայքայումի հասցուցած են Ֆ[րանսայի] ռանսայի օդանաւային ույժը։ Տարա[կոյս] կոյս չկայ, որ 1918էն իվեր քաղաք[ա]կան անցուդարձերը պատճառ դա[ր]ձած են որ մեծապէս տուժեն Ֆրան[ս]այի եւ Անգլիոյ օդային ույժերը.

Պատերազմի վերջաւորութեան Անգլիա եւ Ֆրանսա օդանաւային մէջէն հզօր պետութիւններն էին։ Բայց պատերազմին յաջորդող խաղաղութեան շրջանին՝ Անգլիա անտեսեց եւ արհամարհելի քանակի իջեցուց իր այդ ուժը, իսկ Ֆրանսա, որ [...] քան ալ վստահ չէր ապագայի [...] դէպ, այնքան անտարբեր չեղաւ։

1923ին էր որ անգլիական կառավարութիւնը զգաց, թէ օդանաւային տեսակէտէ իր ակարութիւնը պատճառ դարձած է որ իր ազդեցութիւնը մեծապէս նուազի Եւրոպական գործերուն մէջ։ Ուստի որոշուեցաւ որ անգլիական մայր ցամաքի օդանաւային ույժը բաղկանայ 52 օդախումբէ։ Բայց եկաւ 1925ի Լոքարնոյի դաշնագիրը, յետոյ 1926ին զինաթափման խորհրդաժողովի նախապատրաստական Յանձնախումբը եւ վերջապէս 1932ի զինաթափման խորհրդաժողովը։ Ցաջորդ տարուան Նոյեմբերին Սըր Ճօն Սայմըն ընդունեց, թէ [...] տարի առաջ որոշուած օդանաւ[ային] ույժի 20 առհարիւրը իրագործ[ուած] չէ եւ Անգլիա, օդանաւային ույժի [...] սակէտէ, ինկած է աշխարհի պետ[ութիւններու] շարքին հինգերորդ [...]

Զինաթափման խորհրդաժողովի ձախողումէն ետք Անգլիա սկսաւ [...] մէջ ապառազինուիլ լրջօրէն, [...] ի վեր։ Իսկ Ֆրանսայի դէչ օրեր[ը] նէ վերջն է որ պիտի գային։

Գերմանիոյ մէջ օդային ապառ[ազինու]ում տեղի կ'ունենար լրջօրէն [...] շատ առաջ այն օրէն, երբ պաշտ[օնապ]էս յայտարարուեցաւ 1935 [...] 1ին, թէ Գերմանիա օդանաւ կը [...] Այն ատեն Անգլիա եւ Ֆրանսա [...] րան լիովին չըմբռնեցին, [...] յղարձակութիւնը այն ապառա[զինու]ման, որուն ձեռնարկած էր Գեր[մա]նիա, երկրորդ, Գերմանիա կը [...] արդիական ռազմական օդանաւ[...] մինչ անգլիական եւ ֆրանսական [...] դանաւերը կամ հինցած էին կամ [...] ափի մեքենաներ էին։ Ֆրանս[այի] յրապրող մը իրաւամբ գիտել կու[տայ] — «Մեր օդանաւերը գերազանց [էին] մինչեւ 1935, բայց 1936էն ի վեր [...]

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

— oo —

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Հէնց որ իշխանը ներս մտաւ, բերդակալը դրկարաց վազեց դէպի նրան եւ բացականչեց.

— Գէորգ իշխան, այս դո՞ւ ես, ի՞նչ հոգմ, ի՞նչ դիպուած։ Այս ասելով, նա գրկախառնուեցաւ իշխան Մարզպետունուն եւ համբուրուեցաւ նրա հետ։

Իշխանն այս սիրալիր ընդունելութիւնից արդէն գուշակեց՝ որ բերդակալն ապստամբների հետ չէ, ուստի նշանացի յայտնեց նրան, որ պահապանը կանգնած է դրան առաջ, եւ խնդրեց որ հեռացնէ նրան։

— Ո՞վ կայ այդտեղ, գոչեց բերդակալը դէպի դուռը գնալով։

— Ես եմ, Տէր, պատասխանեց պահապանը եւ ներս մտաւ։

— Դի՛ր այստեղ իշխանի սուրն ու աղեղնակը եւ իջի՛ր ներքեւ, հրամայեց բերդակալը եւ պահապանը կատարելով նրա հրամանը հեռացաւ։

Երբ նրանք միայնակ մնացին, բերդակալն առաջինն սկսաւ խօսել.

— Չէի կարծում որ այստեղ եկողը Արքայի մարդկանցից է. պահապաններն ասացին, որ դու քեզ նախ Արքայական եւ ապա Ցլիկ-Ամրամի համհարզն ես անուանել։ Սկզբում չհօթուեցի, կարծելով թէ եկողը Ամրամի մարդկանցից է. բայց յետոյ իմացայ, որ մեր պահապանն՝ Արքայի հասցէին ուղղած անպատշաճ խօսքերից յետոյ ես խօսք փոխել, իսկոյն գուշակեցի, որ մեր հաւատարիմներից մէկն է եկողը։

«Այժմ ասա՛, ո՞րտեղից եւ ինչպէս համար այստեղ. ինչո՞ւ միայնակ ես. ո՞ւր են թիկնապահներդ. ի՞նչ լուր ունիս Արքայից. արդեօք Եղբօրցիներից յոյս կա՞յ, թէ Ոստանում պէտք է զօրաժողով անել... չատացաւ եւ իրար ետեւից հարցեր արաւ բերդապալը։

Մարզպետունի իշխանը, ըստ երեւոյթին, հեղինակաւոր անձն էր բերդակալի համար։ Վերջինի հարցերին նա չշտապեց պատասխանել. այլ նստելով տախտակէ աթոռակի վրայ, որ այնտեղի միակ կարասին էր, առաջարկեց խօսակցին նոյնպէս նստել իր հանդէպ՝ գիտանոցի պատուհանին։

— Դու դեռ երիտասարդ ես, Վահրամ, իսկ ես տարիքս անցրած։ Ճանապարհի երկարութիւնն ինձ յոգնեցրել է. թո՛ղ որ մի փոքր հանգստանամ եւ ապա խօսեմ, նկատեց Մարզպետունին։

— Ա՛խ, ներէ՛ր ինձ, իշխան, քո ներս մտնելով ես այնպէս ուրախացայ, որ մինչեւ անգամ չփոթուեցայ եւ տանտիրական պարտաւորութիւնս մոռացայ... նոյնիսկ նստել չառաջարկեցի քեզ... Ներէ՛ր ինձ, աղաչում եմ։ Բայց մենք ինչո՞ւ այստեղ ուչանանք. շնորհ արա՛ ինձ, ե՛կ իմ տուն, այնտեղ յոգնութիւնդ կ'առնես եւ աւելի հանգիստ կը խօսակցես։

Այս ասելով բերդակալը վեր կացաւ եւ կամենում էր առաջնորդել իշխանին։ Բայց նա տեղից չշարժուելով, նրան էլ առաջարկեց նստել։

— Վահրամ, ես քո տունը գալ չեմ կարող, ասաց իշխանը. ինձ չպէտք է տեսնեն քո տանը։ Մի քանի տեղեկութիւններ ունեմ քեզանից առնելու՝ եւ փոխարէնը քեզ հաղորդելու. այդ վերջացնենք, եւ առաւօտեան ես պիտի գնամ Սեւադայ իշխանի մօտ։ Մենք այժմ այնպիսի ժամանակի մէջ ենք, որ հիւրասիրական իրաւանց ու պարտաւորութեանց ուշադիր լինել չենք կարող։

— Շատ լաւ, արա՛ ինչ որ հաճելի է քեզ, պատասխանեց բերդակալը եւ նորը նստեց։

Մարզպետունի իշխանը յառեց աչքերը բերդակալի վրայ եւ մի խորհրդաւոր հայեացքով նայելով նրան ոտից մինչեւ գլուխ, լուրջ ձայնով հարցրեց.

— Վահրամ իշխան, կարելի՞ է այժմ վստահանալ քեզ վրայ այնպէս, ինչպէս վստահանում էինք տարիներ առաջ Վահրամ Սեպուհի վրայ։

— Իշխան, շնորհակալ եմ այդ անկեղծ հարցի համար։ Այժմ այնպիսի ժամանակում ենք ապրում, որ Մարզպետունի իշխանն իրաւունք ունի կարծելու թէ՝ նախկին Վահրամ Սեպուհը դարձել է արդէն մի մատնիչ, մի տիրադրուժ. մանաւանդ որ այժմ ծառայում է ապստամբների դրօշակի տակ։ Բայց ես կարող եմ հաւատացնել քեզ, որ ոչ տարիները եւ ոչ հանգամանքները չեն փոխել իմ մէջ ոչինչ։ Արքայի նախկին հաւատարիմը, այսօր էլ նրա հաւատարմագոյն ծառան է։ Թէ ի՛նչու ապստամբների հետ եմ այժմ, դրա պատճառը ոչ թէ իմ, այլ արքայի չահն է, որ ես չկարողացայ անտեսել։

— Ի՞նչպէս. բացատրի՛ր ինձ։

— Երբ լուր հասաւ այստեղ, թէ Ցլիկ-Ամրամը ապստամբութեան դրօշ է պարզել, Սեւադայ իշխանը յարմար առիթ համարեց օգուտ քաղել այդ դէպքից՝ իր վաղուց գուրգուրած նպատակն իրագործելու համար։ Անմիջապէս նա հրաւիրեց մօտ Գարդմանայ ազնուականների ժողովրդի գլխաւորները։ [...] ուածների մէջ էի եւ ես։ Իշխան[ը] պիտի ճառ խօսեց մեր առաջ Գարդմանացի հայրենասէրները [...] րովին խելագարուեցան։

— Ի՞նչ էր ասում։

— Ձեզ կարող բոլորը մէկ[...] ինչ որ չեմ մոռացել, այն կը [...] գեմ։ Ազնուականները խմբուա[ծ] իշխանի պատշգամբում, իսկ [...] վրդի գլխաւորները՝ ապարանքի [...] կում։ Երկու ծառաներ թեւերից [...] նած դուրս բերին Սեւադայ իշխ[անին] [...] երկու ուրիշ ծառաներ էլ՝ [...] իշխանին։ Ծանր, տարապայման [...] տպաւորութիւն արաւ մեզ վրա [...] հօր ու որդու երեւալը՝ Դեռ [...] դայ իշխանը բերանը չբացած [...] կում խռնուած ժողովուրդի մէ[ջ] [...] գաւորի անուանն ուղղուած ա[...] ներ լսուեցան։ Սեւադայ իշխա[նը] [...] կի պատշգամբի եզերքը յառա[ջ] [...] լով՝ յենուեցաւ գաւազանի վր[այ] [...] մտաւորապէս հետեւեալը խօս[եց]

(Շար[ունակելի])

…ժամ չարաթը

1938 յունուար 18ին Գ. Կի լա Շամպր դարձաւ օդային նախարար: Ան յայտարարեց, որ 1938ի սկիզբին երեք կարեւոր հարցերու առջեւ գտնուած էր ինքզինք. առաջին՝ օդանաւերու արտադրութիւնը տեղի կ'ունենար միջին հաշուով ամիսը 38 հատ: Երկրորդ՝ նոր զինուած օդանաւերը յոլորն ալ հին ձեւի մեքենաներ էին: Երրորդ՝ Ֆրանսայի օդանաւային արդիւնաբերութիւնը այնքան նահանջական վիճակ մը կը ներկայացնէ որ կարելի է ըսել, թէ արդիւնաբերութիւն գոյութիւն չունի:

«Բըվիւ տը Տէօ Մոնտ» մասնագէտ աշխատակից մը 1938 մայիս 15ին հետեւեալ պատկերը կուտար միւս երկիրներու օդային սպառազինման մասին. —

Ամսական արտադրութիւն՝ Գերմանիա 300, Անգլիա 250, Իտալիա 200, Ֆրանսա 40—50: Վերջին թիւը նախարար լա Շամպր հաստատեց յայտարարելով, թէ 1938 սեպտեմբեր 1էն գինտեմբեր 1 Ֆրանսա արտադրած է ամսական 53 օդանաւ:

Բանկգործական Կեդր. Վարչութեան որոշումը ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Նկատելով թէ Կեդր. Վարչ. Ժողովը համախորհուրդ իր խորին ցաւը կը յայտնէ որ Հայկ. Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Խ. Հայաստանի մէջ հետապնդած գործը, որով իր համեստ օժանդակութիւնը կը բերէր անոր վերաշինութեան, մշակոյթին եւ մասնաւորապէս ներգաղթի ձեռնարկին, հաւատքով մը եւ եռանդով մը զոր Հայաստանի կառավարութիւնը միշտ խրախուսած եւ գնահատած էր, այսպէս յանկարծակի ընդհատուած է, առանց որ Կեդր. վարչական ժողովը կարենար գիտնալ այս խզումին պատճառները եւ ոչ ալ թէ Երեւանի կառավարութիւնը ինչ պայմաններու մէջ ձեռնարկած էր այս լուծարքին, բացայայտօրէն հակառակ այն պայմանադրութեանց որ մեր փոխադարձ յարաբերութիւնները կ'որոշէին նորմալ պայմաններու մէջ, միասնաբար իբրեւ հայրենասիրական ձեռ-…

…մը կայ պայմանագիր երկու կողմերուն միջեւ, անոր որ բարեմտօրէն կ'ընծայէ իր նուիրատուութիւնը վաւերաթուղթերու համաձայն, եւ անոր որ շինդունիր այդ նուիրատուութիւնները՝ ստորագրուած պայմանագրութեանց եւ փոխադարձաբար կնքուած յանձնառութեանց համաձայն:

«Նկատելով թէ հարկ է սակայն…

Վերջին ամիսներուն սակայն մեծապէս բարուոքած է Ֆրանսայի օդային արդիւնաբերութիւնը: 1938ին ընդունուեցաւ V ծրագիրը, որ կը տրամադրէր 3 տարիէն շինել 2500 օդանաւ: Աւստրիոյ կցումը պատճառ դարձաւ, որ կառավարութիւնը որոշէ թէ այս ծրագիրը պէտք է իրականանայ ոչ թէ երեք, այլ երկու տարիէն: Այսպէս Ֆրանսա 1940ին պիտի ունենայ 2500 առաջին գծի օդանաւային խումբ, 2370ը մայր երկրի, 470ը ափրիկեան գաղթավայրերու մէջ: Անկէ զատ՝ Փարիզի կառավարութիւնը վերջերս Ամերիկայի մէջ ապսպրած է 1000 օդանաւ:

…անցեալ տարիէն ի վեր անհնարին եղած է Հայաստանի մեր ձեռնարկներուն լուծարքին եւ Երեւանի կառավարութեան հետ մեր յարաբերութեանց խզումին հետեւանքով (ի յաց առեալ Միկոեանի վարկը, որուն առջեւ իրեն կը վերապահէ որոշում մը տալ յարմար ժամանակին), առժամապէս յառկացուին,—մինչեւ այն օրը որ հայկական կառավարութիւնը տրամադիր ըլլայ վերստին ի զօրու ընելու այն պայմանագրութիւնները կամ անոնց տեղ նորեր կնքելու,—նըմանօրինակ ձեռնարկներու, յօգուտ հայ գաղթականներուն որ օտար երկիրներու մէջ ցրուած են, պայմանաւ որ կարելի եղած չափով համաձայն ըլլան իւրաքանչիւր հիմնադրամի բակզբնական նպատակին եւ անոնց յատկացումը կիրարկուի բստ կարելւոյն հաւատարիմ մնալով նուիրատուներուն բաղձանքին:

«Այս որոշումները գործադրելի են՝ յանձնարարեալ նամակներով անոնց Երեւանի Ժողկոմխորհի նախագահին եւ Փարիզի տովիէթական դեսպանին…

«Մանուկներու Օր»ը

ԱՆԿԷՆ.— Փետրուար 26ի կիրակին Անկէնի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի «Մանուկներու Օր»ը, որուն կազմակերպութիւնը, ինչպէս ամէն նմանօրինակ առիթներու՝ սիրայօժար ստանձնած էր Տիկին Հերմինէ Բաբերդեան:

Մեծ մասամբ ծնողքներ եւ համակիրներ փութացած էին հանդիսարահը, եւ բոլորն ալ խանդավառութեամբ եւ հպարտութեամբ ականատես եղան Մանուկներու աշխատանքին: Հանդէսը սկսաւ «Յառաջ Նահատակ» խմբերգով:

Մէջ ընդ մէջ գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին 4—5 տարեկան Տէրպալեանէն, Մովսէսեանէն, Գայճեանէն մինչեւ 12 տարեկանները, մանկական սիրուն ճռուողումէն մինչեւ հայրենաշունչ եւ ոգեւորիչ արտագրութիւնները հայ անմահ քերթողներէ:

Մանուկով պիտի սկսէր եւ մանուկով պիտի վերջանար հանդէսը, եւ այդպէս ալ եղաւ: Ծիրայր Բաբերդեան մաքուր հայերէնով եւ տիրական ոճով՝ նախ պատմական ակնարկ մը նետելէ վերջ Հայաստանի սահմաններուն, Հայութեան…

…տեղի ունեցան դաշնակի ընկերակցութեամբ:

Տղոց բաժնուեցաւ ատտ նախընթրիք, կաթով հացիկներ եւ շոքոլա, իսկ մրաջան անդամուհիներէն տիկին Արաքս Մկրտիչեան ճոխ եւ համեղ կարկանդակներ նուէր բերած էր, որ հիւրերուն եւ բոլորին մեծարուեցաւ:

«Մանուկներու Օր», ամէն ինչ հայ եւ հայրենաշունչ եւ բոլորն ալ պզտիկներու կողմէ կատարուելով՝ յուզեցին մեծերու հոգիները: Անհարապատ եւ օտար այս միջավայրին մէջ մեր փոքրիկները առեղծեցին ու ապրեցուցին քանի մը անփոխարինելի ժամեր, ոգեկոչումովն ու տեսքովն նախայ Արարատին: Արծարծեցին ակըրքն ու կարօտը հայ արեւուն, հայ հայրենիքին, կարօտը հեռաւորին, աչքը հարազատին: Կրկին արծարծեցին հայ ցեղին հզօր ձայնը, ապրելու կրանիդեայ կամքը եւ տոկալու ամէն հակազդիչ ուժի, քանի որ հայ կինը, հայ մայրը կը գիտակցի եւ միշտ պիտի գիտակցի իր մեծ դերին:

Անկէնի մասնաճիւղի անդամուհիներէն մին յանուն վարչութեան քանի մը խօսքով փակեց հանդէսը, մասնաճիւղին եւ բոլորին կողմէ շնորհակալութիւն յայտնելով Տիկին Բաբերդեանի, իր կազմակերպած այս գեղեցիկ հանդէսին համար, եւ յայտարարեց թէ Անկէնի մասնաճիւղն ալ մարտ ամսէն սկսեալ հայերէնի դասընթացք մը բացած է պզտիկներու համար, ամէն հինգշաբթի կէս օրէն վերջ: Այս առիթիւ կոչ ըրաւ որ իրենց զաւակներուն հայկական դաստիարակութեան նախանձախնդիր ծնողքները օգտուին առիթէն:

Սեդա

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Սէն Ժէրոմի «Հայաստան» ենթակոմիտէն փետրուար 18ի առթիւ սարքած էր ընկերահամակրական երեկոյթ մը, փետրուար 26ին, ընկեր Մ. Գասպարեանի սրահին մէջ, որ լեցուած էր կանուխէն:

…

Փետրուար 18ի զոհերուն համար:

Գեղարուեստական բաժնին, երգերով, արտասանութիւններով նուագով, պարով իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին օրիորդներ Սանտալեան, Գ. Գասպարեան, Ե. Անտոնեան, Տիկին Խոջեան, պարոններ՝ Ա. Սանտալեան, Կ. Յարութիւնեան եւ ուրիշներ: Երգուեցան ազգային երգեր. Ինչոյքին գեղարուեստական բաժնէն ետք, «Հայաստան» ենթակոմիտէի վարչութեան կողմէ խորովածի խոշոր հաւ մը աճուրդի սրուեցաւ, ղեկավարութեամբ ընկեր Մ. Թաշճեանի: Զուտ հասոյթ գոյացաւ 210 ֆրանք: Աճուրդը շահեցաւ Յ. Դաւիթեան, որ խորոված հաւը նուիրեց հանդիսականներուն: Եղան խմբական գեղջկական պարեր: Երեկոյթը բառին բովանդակ առումով հայկական էր, ու անցաւ խանդավառ ու շէն:

Ն. Մ. Կ.

×

ԱՎԻՆԵՈՆ (յապաղած)— Փետր. 25, շաբաթ երեկոյ կատարեցինք փետրուար 18ի տօնակատարութիւնը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շաքէ խումբին եւ հովանաւորութեամբ Մուրատ ենթակոմիտէին: Հանդէսը անցաւ խիստ յաջող եւ խանդավառ: Սովորականէն աւելի մեծ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը:

Նախագահ ընկեր Լ. Օվիկեան հանդէսը բացաւ «Յառաջ Նահատակ» խմբերգով, որ երգուեցաւ երգեցիկ խումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ ընկեր Ա. Փափազեանի: Արտասանողին ընկեր Գեղամ, որ Մարսէյլէն հասնած է իր զինուորական շրջանը լրացնելու, եւ օրիորդներ Նուարդ Գաբրիէլեան, Արուսեակ Մարօեան եւ փոքրիկն Համազասպ Սէթեան: Երգեց ընկեր Մ. Գաբրիէլեան:

Գեղարուեստական բաժինը լրանալէ ետք բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան ատենախօսը ընկեր Յ. Գապիկեան (Մարսէյլէն), որ մանրամասնօրէն պարզեց փետրուար 18ի պատմութիւնը եւ անոր պատճառներն ու հետեւանքները: Ժողովուրդը ունկնդրեց մեծ յուզումով: Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով, գիշերուան ժամը 11ին:

Հանդէսէն վերջ ունեցանք ընկերահամակրական ժողով մը: Մեր շարքերուն վրայ աւելցան երկու նոր ընկերներ:

Լ. Օ.

ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի աւագ ուսուցիչները խորհրդակցութիւն մը կատարեցին Փետրուարի սկիզբը, Մշակոյթի տան…

…

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ձիերու վրայ հեծնելով Էնվէր փաշա եւ ընկերները սկսան յառաջանալ՝ …

…

ԻՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՈՒԵՑԱՒ ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱ

…

կրկնեցին.

— Ա՜հ, խոյսընկէց մը ըլլալու էր….

Սակայն, կարմիր զինուորները կը յառաջանային: Պէտք էր անոնց դէմ կռուիլ դէմ առ դէմ: Ի տես իր զինուորներուն կացութեան եւ թշնամիին յառաջխաղացումին, Էնվէր փաշա սավզէրը առաւ եւ ուղեց առաջ նետուիլ: Սակայն քովինները ըսին.

— Աման փաշա, ի՞նչ կ'ընէք:

Էնվէր փաշա չափազանց ջղայնացած, գոչեց.

— Ի՞նչ կայ… ի՞նչ պիտի ըլլայ: Մահուընէ՞ պիտի վախնամ….

Յետոյ փաշան չորս դին աչք պըտըտցուց: Անոր աչքերը նշանակալից արտայայտութիւն մը ունէին: Կարծես փաշան կ'ըսէր.

— Մահուընէ՞ պիտի վախնամ: Ահա՛ կեանքը… անոր ամէնէն կարեւոր ու դժնդակ ճամբաներէն անցայ: Իսթանպուլէն Մակեդոնիա… հոնկէ Մանասթըր… յետոյ Սելանիկէն Իսթանպուլ… 33 տարուան Խալիֆա մը գահընկէց ընող խումբի մը մէջ…: Ի վերջոյ իշխանութեան գլուխ… :

(44)

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

(Տէյլի Թէլէկրաֆ)

րութիւնը ո՛ եւ է առարկութիւն չի կրնար ընել զանոնք ներս ընդունելու, բայց սպանեւֆրանսական սահմանագլուխը ամբողջովին գոցուած է եւ թոյլ չի տար ո՛ եւ է մէկուն ներս մտնել :

Ֆրանսական կառավարութեան դիմումներուն ի պատասխան՝ Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութիւնը յայտնած է, թէ Պուրկոս այժմ զբաղած է Գաթալոնայի բնակչութիւնը կերակրելով եւ չուտով ալ իր վրայ պիտի ծանրանայ Մատրիտը կերակրելու հոգը, ուստի չի կրնար ներս ընդունիլ 320.000 հոգի, որոնց պարէնաւորումը խիստ դժուար է :

Կը մնայ որ նախարար Պոնէ եւ զեսպան մարաջախտ Փէթէն բանակցութիւններով հարթեն փախստականներու խնդիրը Պուկոսի հետ եւ Ֆրանսան ազատեն այս ծանր բեռէն :

** Կառավարութիւնը 150 միլիոն ֆրանքի նոր վարկ մը պահանջեց, Սպանիոյ փախստականներուն համար, մինչեւ մարտ 15: Երեսփ. ժողովին ելմտական յանձնախումբը որոշեց լուսաբանութիւններ խնդրել արտաքին եւ ներքին նախարարներէն: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ 450.000 փախստականներ կը գտնուին Ֆրանսայի մէջ եւ թէ օրական 15 ֆրանք ծախք կ'երթայ իւրաքանչիւր փախստականի, իսկ 60 ֆրանք՝ անոնց որ հիւանդանոց դրուած են :

Ռումանական բանակցութիւններ

Ռումանիոյ արտաքին նախարար Գաֆէնքու, որ երեք օր մնաց Վարշաւայի մէջ եւ կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ արտաքին նախարար գնդ. Պէքի հետ, վերադարձաւ Պուքրէշ: Այս տեսակցութեանց առթիւ հրատարակուեցաւ պաշտօնական զեկոյց մը, որ կ'ըսէ թէ «քննութեան առնուեցան այն բոլոր խնդիրները որ ուղղակի կը վերաբերին լեհեւռումանական դաշինքին եւ կամ կը ծագին երկու երկիրներու քաղաքական ու աշխարհագրական կացութենէն »

Երկու նախարարները ոչ միայն վերահաստատեցին երկու երկիրներու սերտ գործակցութիւնը, այլեւ եղբայրացութեան մը յանգեցան Հրէական արտագաղթի մասին: Կ'ըսուի նաեւ թէ Ռումանիա հաւանած է սկզբունքով, որ Լեհաստան սահմանակից ըլլայ Հունգարիոյ՝ Ռութենիոյ մէջ :

»»» · «««

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ պատրիարք – վարչապետին յաջորդեց ներքին նախարարը, Արման Գալինէսգու, որ 46 տարեկան է եւ Երկաթեայ պահակներու ոխերիմ թշնամին կը համարուի: Պատրիարքին մարմինը Քանէն Ռումանիա պիտի փոխադրուի այսօր, հինգշաբթի :

ՈՒԹ ՄԻԼԻԱՐ ՖՐԱՆՔԻ յաւելուածական վարկ մը քուէարկուեցաւ ծերակոյտին մէջ, ազգ. պաշտպանութեան համար :

ԾԵՐԱՑԱԾ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ հանգստեան թոշակի խնդիրը նորէն քննելով, երեսփ. ժողովը վերջնապէս քուէարկեց տարեկան չափը,— 2200 ֆրանք՝ անհատ աշխատաւորներու, 3200 ֆրանք՝ այր եւ կնոջ համար, եթէ երկուքն ալ աշխատաւոր են եւ 60 տարեկան կամ աւելի: Որոշուեցաւ ամէն տարի վերաքննութիւն կատարել, ի հարկին 10 առ հարիւր աւելցնելու համար սահմանուած թոշակը, համաձայն ապրուստի սղութեան :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ծերակոյտը 8ի դէմ 77 ձայնով քուէարկեց 300 միլիոն տոլարի վարկ մը, 6000ի հասցնելու համար ռազմական օդանաւերու թիւը :

ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ գողցուեցան Անգլիոյ պատերազմական պաշտօնատունէն: Խիստ քննութիւն բացուած է, երեւան հանելու համար դաւը :

ԿԱՆՏԻ զադրեցուց իր նոր ծոմապահութիւնը, կեանքը վտանգուած ըլլալով: Առաջին ճաշն եղաւ նարինջի ջուր:

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ պիտի կատարուի ապրիլ 6ին (առաջ հինգշաբթի): Նախարարական խորհուրդը մօտերս պիտի գումարուի, ազգ. ժողովին գումարման թուականը որոշելու համար :

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ բանաձեւ մը ներկայացուց երեսփ. ժողովին, պահանջելով որ կառավարութիւնը նախաձեռնութիւնն առանձնէ միջազգային խորհրդաժողով մը հրաւիրելու :

ՓԱՐԻԶԻ եւ Գաղտառի թրքական գեսպանները հանգստեան կոչուեցան :

ՀԱՅԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ բացառիկ թիւ մը հրատարակեց Լիոնի «Ժէգիւի Միսիոնէր» ամսաթերթը, շահեկան բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ : Գինն է 2.50 ֆրանք: Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՆԱՓՈԼԻԻ մօտ, 800 արտավար հողի մը վրայ, պիտի շինուի օդանաւի նոր գործարան մը: Մուսոլինի այս մասին հարկ եղած հրամանը արձակեց:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց 160.000 ոսկիէն յատկացնել, շինելու համար ռազմական ճամբայ մը՝ Եգիպտոսի եւ Պաղեստինի միջեւ :

ԳԵՐՄԱՆ լրատու գործակալութիւնը նոր բառ մը գործածեց. այսուհետեւ Semigrant պիտի կոչուին Գերմանիայէն փախչող տարագիր Հրեաները (սեմական տարագիր .

ՊԱՊԸ Վատիկանի գիւանապետ նշանակեց կարտինալ Թէտէշինին, որ պապական նուիրակ էր Ֆրանսայի մէջ: Պապը տակաւին անուանած չէ արտաքին գործերու վարիչը, թէեւ թերթերը գրած էին թէ կարտինալ Մակլիոնէ նշանակուած է :

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ջութակի անմրցակից վիրտուօզ

ՖԻԼԻՊ ԱՂ ՃԱՐԵԱՆԻ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

12 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

ՄՈՆՊԼԸՆՈՒՅԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 90, rue d'Aubagne

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Մօցարթ, Սարազաթ, Վիէօթան, Արազարեան, Քրայսլեր, Կրանատոս, Փականինի, Քուսպերսքի: Դաշնակ Տիկ. ՍԻՐԱՆՈՒՇ ՃԵՏՐԸ:

Մուտք 10 եւ 15 ֆրանք: Դիմել՝ **M. TELIAN, 8a, Rue Francis de Pressensé et photo Rex, Place Jules Guesde** Պ. Տ. Զօրիկեան, **5 Avenue Camille Pelletan** եւ Պ. Գ. Մերիկ, Խանց, **13 Rue des Dominicaines**

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացում

ՄԱՐՍԷԼԻ ՍԻՆԷՄԱ ՎԱՐԻԷԹԷՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին:

9 Մարտ հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8·30ին :

Կը ցուցադրուին՝ ԳԵՂՋԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն), ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՕՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Gance-ի գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ :

Մուտք՝ 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք :

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Ամասիոյ – Մարզուանի Հայր. Միութեան կողմէ

18 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ :

ՍԱԼՈՆ ՖԼՈՐԻՏԻ ՄԷՋ, 7 ՌԻՒ ՎԱՆԹԻՒՌ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Աչքերու գեղեցկութեան մրցում: Կը ներկայացուի ՆԱՄՈՒՍԷՆ մէկ արար Եւրոպական պարեր՝ ընկերակցութեամբ 6 հոգինոց ՇԻՆՇԻԱՆԵԱՆ նուագախումբի : Ձոխ պիւֆէ Մուտք 8 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ընկ. ժողովը՝ այսօր հինգշաբթի. 9 Մարտ, երեկոյեան ժամը 8 30ին. Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբը: Կը խնդրուի անդամատոմսերը միասին բերել : Կարեւոր օրակարգ.

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները 18 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8 30ին «Զարդարեան» գրադարանը, 181 Cours Lafayette: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ.

ԿՐԸՆՈԲԼԻ «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը Մարտ 11 շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, կ. խայի սրահին մէջ: Անդամատոմսերը միասին բերել :

ՏԵՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 11 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 5ին, սովորական վայրը: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ատեղծադար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները, 18 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Ներկայանալ անդամատոմսով :

« ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 11 Մարտ, շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ: Ներկայանալ անդամատոմսով :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

11 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ, Լիոն:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ն ՄՈՄՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Բանախօսութենէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք մինչեւ լոյս Թարգմանական սրահին մէջ 202 **Rue Boileau**: Ճոխ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 0.95 ֆրանք :

Փետրուար 18ի տօնը

Ընկերահամակրական բանախօսութիւն

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի

կիրակի 12 մարտ կէսօրէ ետք ժամը 3ին. Պրն Փոտիէի սրահին մէջ

կը բանախօսէ՝ ընկ Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Մա րսա մնութիւն հյր ա հաւա ն վ այ

Հրապարակային դասախօսութիւն

Մեծն Մեսրոպի մահուան 1500 ամեակին առթիւ: Կազմակերպուած Համազգայինի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ:

11 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Սալ տէ Նոսի մէջ, Մարսէյլ:

Կը նախագահէ Պ. Վ. ԽԱՐՃԱՆԵԱՆ : Կը խօսի Պ. Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ :

Նիւթ՝ Ս. Մեսրոպի կեանքն ու հայ գիրերու գիւտը:

Մուտք 0.95 ֆրանք :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 9 Մարտ, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին. Միութեան կեդրոնը 8 Rue Jassieu, Փարիզ: Կը դասախօսէ՝ Պ. Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայկական դրամներ, խաչական դրամներու ցուցադրութեամբ».

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ԱՊՐԻԼ 8ԻՆ

Ընտանեկան խնճոյք

Կազմակերպուած Իսիի Հայ Երիտ. Միութեան կողմէ, 11 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին, երիտասարդ սրահին մէջ, **2, Rue de la Défense** :

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ Մուտք 5 ֆրանք

(Օշարակ, պանիր եւ խմորեղէն միասին):

Ցերեկոյթ—պարահանդէս

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ : 26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր . **157bis, Jean Jaurès, Maison Alfort:**

Խմբերգներ եւ հայկական պարեր ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ: Նուագախումբ ԳԱՐԻՕ ԳԱՆԹԻԻ:

Մատչելի պիւֆէ: ԱՃՈՒՐԴ ՉԿԱՅ: Մուտք 6 ֆրանք

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Պասթիյէն առնել 81 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել վերջաւորութենէն 2 կայան առաջ, մեծ դպրոցին մօտ :

Հայ Մշակութային Միութիւն, Մարսէյլ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 9 Մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ:

Hommes **Dames**

NALBANDIAN TAILLEUR

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro Bonne Nouvelle Tél Gut 93 70.

Le Gerant : H. STEPHAN

17, Rue Dancourt – PARIS (13)   Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

" ՇԻՐԱԿ "

Արեւելքի միակ իսկական օղին է

Անզուգական: Անմրցելի. ...

...

բեր, պատրաստուած զուտ ...

թով: Հայ աւանդական սեղանին ...

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Փրանսայի մեր պահեստը հաշուեյարդարի ենթարկած ըլլալով, հնարաւորութիւն ունինք, կապոցներով Ռուսաստան ղրկելու, զանազան կերպասներ, ճերմակեղէններ, կօշիկներ եւայլն, անմրցելի գիներով: Պահեստի քանակը սահմանափակ ըլլալով, փութացէք օգտուիլ առիթէն.

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris 9e, 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE - COUVERTURE

Eau. Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը.

ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant, Paris (20)

ՄԱՅՐԵ՛Ր

փրկեցէք ձեր տղոց ակռաները փտութենէ

Մաքրել տուէք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները **DOLINE ALCALINE** ակռայի փոշիով (պատրաստուած Տօքթ. Արամ Ճինճեանի formule-ին վրայ):

Doline Alcaline-ի

կանոնաւոր գործածութիւնը կ'արգիլէ ակռաներու փտութիւնը (caries) մասնաւորաբար կրազրկութեան (décalcification) ենթականերու մօտ

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ

Դեղարաններէն Doline alcaline ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար, ան է որ կ'արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ բերնի բթութիւներու կազմութիւնը :

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ

Կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE, 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette, Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg :

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԽԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e)

Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սղուտոս Մոնթօլոնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Պ. Հրանտ Գրիգորեան եւ Տիկինը՝ Սրբուհի (Փարիզ) եւ զաւակունք իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Պ. Գաբրիէլ Աղաճանեանի եւ զաւակներուն, Այրի Տիկին Ռոզա Տօնիկեանին (Փոն տը Շէրիւի), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր եւ Շուշան Փափազեանի (Փոն տը Շէրիւի) եւ պարագաներուն իրենց սիրելի կնոջ, մօր, հարսին, եղբօր աղջկան եւ ազգականին՝ Տիկին ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆի ղառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Մարտ 4ին, Սէնթ Էժէնի հիւանդանոցին մէջ (Լիոնի շրջան), 33 տարեկան երիտասարդ հասակին:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր եւ բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Գրիգոր Մանուկեանի, եղբայրներուն եւ պարագաներուն, իրենց հօր՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի (Ռէօ) ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

⁂ Իմ խորին ցաւակցութիւնս կը յայտնեմ ընկեր Գրիգոր Մանուկեանին, Ռուբէնին եւ եղբօրը, իրենց սիրեցեալ հօր՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի ղառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Ազգին

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը տեղի պիտի ունենայ 10 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Վալանսի Մասնախումբի Ընդհ. Ժողովը՝ 10 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբը Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Հայր. Միութիւնը ձեռնարկած է հրատարակել Տրապիզոնի հայութեան պատմութիւնը: Պէտք ունի Տրապիզոնի նախկին արժէքաւոր յուշերու, լուսանկարներու եւ յիշատակութեան արժանի նշանակներու, գրուած զանազան գործիչներու կողմէ: Անոնք որ իրենց մօտ ունին այդպիսի նիւթեր եւ կը թող հաճին զրկել Հայր. Միութեան, վերադարձնելու պայմանաւ: Հասցէ.— **Y. Haroutunian, 13 Rue Orsel Paris (18e)** :

Ֆ. Կ. Խաչի Իսիի Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Թ. Թօթոյեանէ, փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆրանք, Պ. Մանուկեանի որդւոյն մահուան առթիւ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կը փութանք մեր խորին շնորհակալութիւնը յայտնել Տիկին Վարդանեանին, որուն մայրական գաղափարով յղացուցինք ... դարմանները: Նոյնպէս ... Dyvraude Théveninի, Տիկին Զիւթեանի, Օր. Մարկոսեանի եւ ... որոնց աշխատակցութեամբ վերջնապէս վերադարձուած ... առողջանք :

Մելինէ Հարութեան (Վիէնն)
Նուհիտ Փանոսեան (Շավիլ)

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ Պ. Պ. Միրիամ Շահպազեան, Յովհաննէս Ալէքսանեան, Յովսէփ Քիւրքճեան, ... Թահթաճեան: Սոյներ ... համար դիմել «Յառաջ»ի ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	315 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՄԱՐՏ
VENDREDI 10 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3985

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՐԴԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ...

— ∞ —

Մինչ արիւնը կը հոսի Սպանիոյ մէջ, նորագոյն պառակտումներով, առ- ւելին կը պարզուի այլապէս քստմնելի ողբերգութիւն մը,— փախստականներու խնդիրը.

Մօտաւոր՝ Ֆրանսայի մէջ խռնուած 400 — 450,000 փախստականներու ծախսը բաւ՝ — օրական 7.200.000 Ֆրանք, ամիսը 216 միլիոն — Երեսփ. ժողովին ելմտական յանձնախումբը հարկ դատեց լուսաբանութիւններ խնդրել կառավարութենէն: Եւ աւելի օր ներքին եւ արտաքին նախարարները հաղորդեցին մանրամասն տեղեկութիւններ, որոնք տուն կուտան դառն խորհրդածութեանց:

Այսպէս, հաստատուեցաւ որ 40—50.000 փախստականներ վերջնապէս պիտի հաստատուին Ֆրանսայի մէջ, աշխատանք եւ զանազան կապակցութիւններ ունենալով: Հաւանական է որ 15.000 հոգի ալ ընդունուին զանազան երկիրներու մէջ, մասնաւորապէս Հարաւային Ամերիկա:

Արդ, Զօր. Ֆրանքօ առ այժմ կը մերժէ ներս առնել օրական 250 հոգիէն աւելի, առարկելով պարենաւորման դժուարութիւնները: Միւս պետութիւնները պլուխն ըլլալով Անգլիա եւ Մ. Նահանգները, նոյնպէս կը մերժեն փախստական ընդունիլ: Կը մերժէ նաեւ Խ. Միութիւնը, դուռը գոցելով նոյնիսկ այն 2000 գերման, իտալացի եւն., բոլշեւիկներուն առջեւ որ կը կռուէին միջազգային վաշտերուն մէջ, ի հաշիւ հանրապետական բանակին:

Կը մնայ միայն մէկ մխիթարութիւն, ինչպէս հայկական ողբերգութեանց ատեն,— Մեծն Բրիտանիա յանձն առած է 40.000 ոսկի ճարել, իբրեւ մարդասիրական օգնութիւն: Խորհրդային իշխանութիւնն ալ տրամադրած է հինգ միլիոն Ֆրանք: Հանգանակութիւններ կը կատարեն նաեւ ուրիշ երկիրներ, որոնց մէկ մասը սպանիացի մանուկներ ալ հիւրընկալած է, անցեալ տարիէն ի վեր, (օրինակ, փոքր Պելժիան՝ 2—3000 մանուկներ):

Կրկնութի՞ւն կ'ըլլար յիշել թէ նորէն հայկական պատմութիւնն է որ կը վերանորոգուի,— պատերազմ, ջարդ, գաղթ, աննկարագրելի թշուառութիւն, եւ — ողորմութիւն, յանուն քրիստոնէութեան եւ մարդասիրութեան:

Կը թուէր թէ Մոսկուան բացառութիւն պիտի կազմէ այս աւանդութենէն, ինչպէս ուրիշ պարագաներու մէջ:

Բայց ահա մէջտեղն է փաստը: Ան ալ կը մերժէ ներս առնել նոյնիսկ իր զինուորեալները: Այն ատենէն որ, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը պարտք սեպած է դիմել առ որ անկ է, որպէսզի խորհրդային իշխանութիւնը գտնէ դուրսէն աջակցութիւն ընծայել Սպանիոյ փախստականներուն »:

Ահա այսպէս, անգամ մը եւս կը հաստատուի դարաւոր ճշմարտութիւնը,— վա՜յ պարտուելին: Եւ մանաւանդ այն դասին որ իր յոյսը դրած է արտաքին աջակցութեան վրայ...

Եթէ Ֆրանսան ալ հետեւած ըլլար միւսներու օրինակին, կրնաք երեւակայել թէ ինչ ահռելի տեսարան մը պիտի պարզուէր, սահմանագլուխին վրայ, Պարսելոնայի անկումէն անմիջապէս վերջը:

Անշուշտ Ֆրանսայի մէջ ալ հաճութեամբ չէ որ ստանձնեցին այս ահաւոր բեռը: Եւ օրուան վարիչները ամէն դուռ կը զարնեն, ելք մը գտնելու համար:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉ ԿԸՍԷ ՍՈՒՐԲ ՄԱՂԱՔԻԱՆ

— • —

Այն պահուն, երբ ամէն մարդ մտահոգ է վաղուան մասին, երբ տխուր գրագէտներ շրջան կ'ընեն զարնանային «որբուհիի» մը մասին, երբ «մութ ամպեր» կը ծածկեն քաղաքական հորիզոնը՝ ինչպէս կ'ըսեն խելացիները, երբ կերպարանէս մեր գրավաճառները ալ պէս երազահան կը ծախեն, խորհեցայ գտնել սուրբ մարգարէի գուշակարան մը եւ ձեզի յայտնել թէ ի՛նչ պիտի պատահին յառաջիկային:

Կ'ենթադրեմ որ հրապարակի վրայ ծանօթ երազահաններէն աւելի արժէք կը ներկայացնէ Ս. Մաղաքիային գուշակարանը, քանի որ կը կոչուի «Պապական Գուշակութիւնք»

Ս. Մաղաքիա իրլանտացի կրօնաւոր մըն է, մեռած՝ 1148ին. Գիշեր ցերեկ աշխատելով՝ մէկիկ մէկիկ շարեր է Պապերուն անունները. Կեղեստինոս Բ էն մինչեւ ... աշխարհի վերջը: Իւրաքանչիւր Պապի տուած է քանի մը տող՝ յատկանշելու համար քաղաքական կլիման, որու մէջ ապրեցան Պապը:

Այսպէս Բենեդիկտոս ԺԵ. Պապին շրջանին համար Ս. Մաղաքիա կը գրէ.— «Քրիստոնէութիւնը աղետաբեր եւ ... »: Գիտէք որ Բենեդիկտոս ԺԵ. գահակալեց 1914 — 1918 տարիներուն, երբ քրիստոնեայ աշխարհը էր որ իրարու դէմ ելած էր՝ արեան էջ խնդրելու համար իրար:

Պիոս ԺԱ. Պապին շրջանին համար կը գրէ.— «Բոցավառ հաւատք»: ...ընել կ'ուզէ թէ նորոգ հաւատացեալ Պապը մեծ հաւատք ունէր խաղաղութեան գաղափարին վրայ, հակառակ Հայաստանի, Սպանիոյ եւ այլոց մարտիրոսութեան:

Կարեւորը, սակայն, հիմակ է որ պիտի ըսեմ.—

Ս. Մաղաքիա գուշակած է նաեւ թէ ի՛նչ պիտի պատահի հանգուցեալ Պապին յաջորդին շրջանին. «Սուր եւ հուր»:

Ի՞նչ կը նշանակէ «Սուր եւ հուր »: Մենք Հայերս շատ ծանօթ ենք այդ բացատրութեան, որ մեկնութեան կարօտ չէ:

Ուրեմն, ըստ Ս. Մաղաքիայի գուշակութեան, նորընտիր Պապը պիտի մեռնի սուրով եւ հուրով: Բայց սուրն ու հուրը, մինչեւ Վատիկան հասնելէ առաջ, ի՞նչ աւերներ պիտի կատարեն իրենց ճամբուն վրայ:

Զըսի նորէն կարեւորը.—

Թրքական հուրն ու սուրը տեսնելով հանդերձ փիւնիկի պէս ողջ մնացող Հայերս ապահովաբար ողջ կը մնանք ութապական այդ հուր ու սուրէն ալ: Միայն թէ Ս. Մաղաքիա աւելի «զգացուցանող» գուշակութիւն մը կը կատարէ:

Հաշուելով Պիոս Բ. Պապը, վեց Պապ եւս պիտի գահակալէ Վատիկանի մէջ, եւ այնուհետեւ ... կործանում աշխարհի:

Մինչեւ վեց Պապ ապրողը կը սորվի թէ ո՛րքան ստոյգ է գուշակութիւնը Սրբոյն Մաղաքիայի: Ոմանք պիտի խորհին թէ տակաւին երկար ժամանակ կայ մինչեւ աշխարհի կործանումը: Բայց պապերը ծերացած կ'ըլլան՝ երբ կ'ընտրուին, այնպէս որ հազիւ քանի մը տարի կ'ապրին:

Հետեւաբար պիտի չուշանայ աշխարհի կործանումը: Այսքանը յայտնելէս վերջ, գիս Յովնան մարգարէ՞ն կարծեցիք, որ ձեզի գուշեմ.

— Ապաշխարեցէ՜ք:

ԱՐԱՋ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՏՐԻՏԻ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ ԵՂԱՆ 24 ԺԱՄ ԿՌՈՒԵԼԷ ՎԵՐՋ

500,000 ազգայնական զինուորներ պատրաստ խաղաղ մտնելու

— ∞ —

Սպանիոյ ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը, որ կազմուեցաւ նախաձեռնութեամբ գնդ. Գազատոյի եւ նախագահութեամբ Զօր. Միախայի, պաշտօնական զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ բոլշեւիկ ըմբոստները անձնատուր եղան, գիշերային կատաղի կռիւէ մը վերջը, որ տեւեց 24 ժամ: Սակայն արիւնահեղութիւններ տեղի ունեցան քաղաքին մէջ եւ շրջակաները: Հակառակ այս պաշտօնական զեկոյցին, երագներ կ'ըսեն թէ կացութիւնը անորոշ է տակաւին, կռիւները կը շարունակուին ուրիշ վայրերու մէջ եւ կը վախցուի որ ջարդ ալ պատահի: Անձնատուութենէն առաջ, առ նուազն հինգ վաշտ զինուորներ միացած էին բոլշեւիկներուն, Մատրիտի մէջ եւ շրջակաները: Կռիւներու ընթացքին կառավարական զօրքը յարձակում գործեց թնդանօթներով եւ հրասայլերով, Մատրիտի գլխաւոր հրապարակներուն վրայ: Քաղաքին արեւելեան մասին մէջ բոլշեւիկները յաջողեցան գրաւել այն կառախումբերը որ պաշար եւ ռազմանիւթ կը փոխադրէին Մատրիտ, սպառնալով կտրել քաղաքին եւ Վալենցիայի հաղորդակցութիւնները: Ուրիշ ճակատէ մըն ալ կարգ մը բոլշեւիկեան վաշտեր քալեցին Մատրիտի վրայ, օգնութեան հասնելու համար իրենց ընկերներուն: Գնդ. Գազատոյի զօրքը փոխադարձաբար գրոհ տուաւ բոլշեւիկեան դիրքերուն վրայ: Գնդապետը հրատարակեց վաւերուն բոլշեւիկ զինուորական հրամանատարներու ցանկը, հրամայելով սպաննել զանոնք առանց այլեւ այլի:

Զորեքշաբթի առտու կացութիւնը տագնապալի էր, ըմբոստութիւնը ծաւալուն հանգամանք ստացած ըլլալով: Ըմբոստները առաջին ձախողանքը կրեցին երբ Կուատալախարայի հաւատարիմ զօրքը, որ կը գտնուի զօր. Միախայի հրամանին տակ, խոյացաւ բոլշեւիկեան պատնէշներուն վրայ եւ պաշարեց զանոնք, գերի բռնելով հազարաւորներ: Այս յաջողութենէն վերջը զօրքը հակայարձակումի ձեռնարկեց բուն քաղաքին մէջ եւ բոլշեւիկները քշեց դուրս, դէպի հարաւ, ի վերջոյ գերի վարելով եւ զինաթափ ընելով զանոնք:

Այս երկու յաջողութիւններէն վերջը, գնդ. Գազատո վերջնագիր մը ուղղեց ապստամբներուն, պահանջելով որ անձնատուր ըլլան մինչեւ կէս օր: Կէս ժամ վերջը պաշտօնական զեկոյց մը կը հաղորդէր թէ անձնատուութիւնը կատարուած է: Առոր վրայ կրակը դադրեցաւ:

Պուրկոսէն կը հեռագրեն թէ Զօր. Ֆրանքոյի 500.000նոց բանակը, որ այժմ կեդրոնացած է Մատրիտի շուրջը, սկսած է շարժիլ եւ կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ յարձակելու համար, եթէ բոլշեւիկները յաջողին տապալել Մատրիտի նոր կառավարութիւնը: Զօրավարը իր բանակատեղին հաստատած է ճակատէն քանի մը մղոն հեռու, եւ ժամէ ժամ լուր կը ստանայ Մատրիտէն: Մասնաւոր ոստիկանութիւն մը կազմուած է բոլշեւիկներուն դէմ գործելու համար, երբ ազգայնական զօրքը քաղաք մտնէ: Զօր. Ֆրանքօ Մատրիտի գրաւման համար ամէն պատրաստութիւն տեսնելով հանդերձ, կը սպասէ որ կացութիւնը պարզուի: Կ'ըսուի թէ Մատրիտէն մասնաւոր գործակալներ ղրկուած են, հաշտութեան մասին բանակցելու համար: Ֆրանքօ միշտ կը պնդէ անպայման անձնատուութեան մասին. բայց երագներ կը հաւաստեն թէ բանակցութիւնները աւելի պիտի դիւրանան, եթէ Մատրիտի կառավարութիւնը յաջողի վերջնապէս ջախջախել բոլշեւիկները:

Անգլիական մեծ յածանաւ մը այս միջոցին կը յածի սպանիական ջուրերուն մէջ: Կ'ըսուի թէ այդ մարտանաւին մէջ ալ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին, հաշտութիւն գոյացնելու համար:

*** Ազգայնական հրամանատարութիւնը որոշեց պաշարել Միջերկրականի ծովեզերքը, մասնաւոր ազդարարութիւններ ուղղելով բոլոր նաւերուն

** Նախկին կառավարութեան անդամները, վարչապետ Նէկրին եւն. բնակարաններ վարձեցին արուարձաններուն մէջ եւ այլուր, իրաւունք չունենալով Փարիզ հաստատուելու: Փարիզ եկած է նաեւ Մատրիտի հրամանատարը, Զօր. Լիսթեր որ վերջին պահուն փախած էր:

Սպանիոյ փախստականներէն 50,000 հոգի Ֆրանսա պիտի մնան

Երեսփ. ժողովին ելմտական յանձնախումբը աւելի օր լսեց արտաքին եւ ներքին նախարարները, 150 միլիոն Ֆրանքի նոր վարկ մը պահանջուած ըլլալով Սպանիոյ փախստականներուն համար:

Ներքին նախարարը բացատրեց թէ փախստականներուն թիւը կը մօտենայ 450.000ի եւ թէ հաւանական է որ անոնց 40—50.000ը վերջնապէս հաստատուին Ֆրանսայի մէջ: Արտաքին նախարարն ալ բացատրեց թէ դիմումներ կատարուած են զանազան պետութեանց, մաս մը փախստականներ ընդունելու համար, բայց դրեթէ բոլորն ալ մերժած են: Շատ — շատ 15.000 հոգի կրնան ապաստան գտնել զանազան երկիրներու մէջ (Հարաւ. Ամերիկա):

450.000 փախստականներուն 220.000ը զինուորներ են, 40.000ը քաջառողջ քաղաքացիներ, 10 հազարը վիրաւորներ, իսկ 180.000ը կիներ, ծերունիներ եւ մանուկներ: Նոյն իսկ Խ. Միութիւնը կը մերժէ ընդունիլ որ եւ է փախստական, արտաքին նախարարութեան ուղղուած հեռագրով մը: Անգլիա, Մ. Նահանգները եւ Խ. Միութիւնը մերժելով ընդունիլ փախստականները, պատրաստութիւն կը յայտնեն դրամական եւ նիւթական օգնութիւն հասցնելու, մասնաւոր ընկերութեանց միջոցաւ:

Զեկուցումներէն երեւան եկաւ որ Զօր. Ֆրանքօ յանձն առած է օրական միայն 250 փախստականներ ընդունիլ, առարկելով պարենաւորման դժուարութիւնները: Մ. Նահանգները չեն ուզեր անցնիլ Սպանիոյ համար սահմանուած սարեչափը — 352 հոգի:

»»» . «««

ԱԶԳ. ՔԱՐՈԶՉԱԿԱՆԸ 1939ի Դ. շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի Փարիզ, Սէն Լազարի կայարանը, Մարտ 22ին:

ՃԻՊՈՒԹԻԻ ՄԷՋ հինգ Իտալացիներ ձերբակալուեցան իբրեւ լրտես եւ Ֆրանսա փոխադրուեցան, դատուելու համար:

ԱՆԳԼԻԱ 200.000 ԶԻՆՈՒՈՐ ՊԻՏԻ ՏՐԱՄԱԴՐԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ, ԵԹԷ...

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, պատասխանելով զանազան հարցումներու, պատերազմական նախարարը յայտարարեց թէ Մեծն Բրիտանիա այժմ ի վիճակի է 19 զօրաբաժին (200.000 զինուոր) փոխադրելու ցամաքային Եւրոպա, եթէ վտանգուին Ֆրանսայի կենսական շահերը: Այս ուժը պիտի բաղկանայ հետեւեալ զօրամասերէն,— 13 զօրաբաժին հետեւակազօրք, չորսը կանոնաւոր, մնացեալ ինը երկրապահ բանակէն. — երեք զրահապատ զօրաբաժին հրասայլերով, երեք մեքենաշարժ զօրաբաժին, երկու կիսաբաժին հեծելազօրք եւն.: Նախարարը չյայտնեց տրամադրելի զօրքին թիւը. բայց մասնագէտներ խաղաղութեան ատեն 10—12.000 հաշուելով մէկ զօրաբաժինը, ընդհ. գումարը կը հաշուեն 190 — 200.000:

Մեծ պատերազմը ծագած ատեն, Անգլիա հարիւր հազար զինուոր ղրկեց Ֆրանսա, առաջին ամսուն: Մնացեալ վիթխարի ուժը ղրկուեցաւ աստիճանաբար:

Նախարարը այս առթիւ 161.133.000 ոսկիի վարկ մը պահանջեց, բանակին ծախքերուն համար, ի հաշիւ յառաջիկայ տարեշրջանին որ կը սկսի ապրիլէն: Այս առթիւ նորէն շեշտեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի շահերուն համերաշխութիւնը:

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

— ∞ —

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Նորէն ծանր անկարգութեանց լուրեր կը հաղորդուին Սուրիայէն, ուր Քիւրտ Տաղի բնակիչները (Հալէպի եւ Հաթայի՝ Սանճաքի միջեւ) ապստամբած են տեղական իշխանութեանց դէմ եւ յարձակած ոստիկան — զօրքին վրայ: Ըմբոստութիւնը ծագեցաւ երբ ցեղախումբին անդամները յարձակեցան Զէյթունի վրայ: Անոնք սպաննեցին հրամանատարը եւ երկու ոստիկան-զինուորներ եւ առեւանգեցին հինգ հոգի, լեռը տանելով իրենց հետ: Ֆրանսական հեծելազօրքը եւ զրահապատ ինքնաշարժներ ղրկուեցան, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու եւ երկաթուղին պաշտպանելու համար: Ոստիկանութիւնը թակարդը ձգելով ցեղապետ մը եւ 50 հետեւորդներ, փոխադրեց Հալէպ: Սուտարաթիւ ոստիկան-զինուորներ կտրեցին բոլոր լեռնային ճամբաները, պատժական արշաւախումբ մը փութացնելով խռովարարներուն դէմ:

Թրքական սպառնալիքը Հալէպի վրայ

— ∞ —

Դամասկոսի «Էլ-Քիր» թերթը կ'արծարծէ նշանակալից խմբագրական մը մէջ (28 փետրուար).

— « Սուրիոյ հիւսիսային սահմանները, որոնք 1921էն Տաւրոսէն աւելին տեղափոխուեցան եւ 1938ին հասան մինչեւ Օրոնդէսի գետաբերանը, անգամ մըն ալ տեղի պիտի՞ տան՝ հասնելու համար Հալէպին ջուր հայթայթող Քուէք գետէն առջին:

Անգարայի դաշնագրէն յետոյ, Թուրքերը յայտարարեցին.— «Մենք գոհացած ժողովուրդ մըն ենք. այլեւս կը հրաժարինք Օսմանեան կայսրութեան ծաւալական քաղաքականութենէն: Այսուհետեւ պիտի մնանք Անատոլու, երկիր մը որ աւանդօրէն մերն է եւ պիտի մնայ մերը: Բոլորովին անտարբեր պիտի մնանք մեր դրացի երկիրներու վիճակին »:

Այս քաղաքականութիւնը գործադրուեցաւ միայն այն ատեն, երբ Թուրքիա կը կռուէր իր անկախութեան համար եւ կը ջանար ազատիլ օրուան «յափշտակիչներէն»: Գործադրուեցաւ նաեւ ազատագրման պայքարէն վերջ, երբ Թուրք ժողովուրդը սկսած էր կազմակերպուիլ քաղաքականօրէն եւ տնտեսականօրէն: Բայց կը թուի թէ անկէ յետոյ Թուրքերը լքեցին զայն:

Բոլոր դիկտատորութեանց նման, Թուրք դիկտատորութիւնն ալ, յարատեւելու համար, արտասահմանի մէջ կը փնտռէ կիսամիջոցներ, որպէս զի անոնցմով զբաղեցնէ Թուրք ժողովուրդը, որ չստացաւ վարչաձեւէն իր սպասած ներքին գոհացումները:

Դեռ 1926ին, Թուրքիա աչք տնկեց Մուսուլի վրայ. բայց Ազգաժողովն ու ժողովրդավար պետութիւնները մեծ ազդեցութիւն ունէին այդ ժամանակ եւ ժընեւեան վճիռ մը բաւեց շուրը ձգելու Իրաքի վրայ Թուրքիոյ ունեցած բոլոր յոյսերը:

Այնուհետեւ թրքական ախորժակը կեդրոնացաւ հիւսիսային Սուրիոյ վրայ:

1936ի վերջերը ծագեցաւ Ալեքսանտրէթի հարցը: Թուրք կառավարութիւնը օգտագործեց այս առիթը... Հետեւանքը յայտնի է բոլորին: Ճարտարօրէն կատարուած եւ մամուլի կողմէ հիանալիօրէն ներդաշնակուած, Ալեքսանտրէթի շանթաժը յուսացուածէն աւելի յաջող անցաւ: Ազգաժողովի եւ ժողովրդական ճակատի Ֆրանսայի անկարութիւնը, ինչպէս նաեւ օրուան միջազգային պայմանները յաջողցուցին թրքական «անշլուսը»՝ Ալեքսանտրէթի սուրիական հողին վրայ:

1937 — 38ի շրջանին, Թուրքիա յաջողեցաւ տեղաւորուիլ Սանճաքի մէջ — զոր Հաթայ անունով մկրտեց — եւ հարկ եղած հանգամանքները տալ «իր գոյութեան»: Անկէ յետոյ, թրքական քարոզութիւնը Հաթայէն պիտի տարածուէր դէպի Սուրիոյ հարաւան շրջանները, հարաւէն՝ դէպի Լաթաքիա, արեւելքէն՝ դէպի Հալէպ: Այսօր, այդ քարոզութիւնը կատարեալ գործունէութեան մէջ է երկու կողմէն ալ:

Միւս կողմէ, այդ քարոզութիւնը աւելի զօրաւոր ու վտանգաւոր դարձած է անով, որ Թուրքիա փոխեց ոճը եւ նոր պետը անկասկած պիտի ջանայ դղրդալի «հարուած» մը փորձել, իր հմայքը զօրացնելու համար:

Վերջերս, հիւսիսային Սուրիոյ մէջ յամառ զրոյց տարածուեցաւ թէ Թուրքիա պիտի փորձէ յարձակիլ Հալէպի վրայ: Թրքական մամուլն ալ եկաւ ուժ տալու այդ զրոյցին:

Այս զրոյցները կը զուգադիպին թրքական թերթերու յօդուածներուն, որոնք չափազանց կը շահագրգռուին «Սուրիոյ մօտաւոր ճակատագրով» եւ «անոր անկախութեան անհրաժեշտութեամբ»:

Կը թուի թէ առիկա յառաջաբանն է մեծ յարձակողականի մը եւ քայլի մը, որուն բնոյթը եւ տարողութիւնը դժուար է նախատեսել հիմակուընէ: Այդ քայլը պիտի ճշդուի, անմիջապէս որ արտասահմանի մէջ գործելու աւելի մեծ ազատութիւն մը ունենայ Թուրք կառավարութիւնը, որ ներկայիս զբաղած

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Է.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ինչո՞ւ չիրականացաւ Թրքական հողերու բաժանման ծրագիրը ։

Գլխաւոր պատճառներէն մէկն էր անշուշտ Ռուսիոյ բոլշեւիկեան Յեղափոխութիւնը, որ տակնուվրայ ըրաւ Դաշնակիցներուն հաշիւները ։ Լենինի նորընծայ իշխանութիւնը առանց վարանումի ջուրը նետեց այն բոլոր համաձայնութիւնները որոնք կնքուած էին Դաշնակիցներուն եւ ցարերու կառավարութեան միջեւ ։ Հայկական նահանգներու ապահովութիւնը կամ Նեղուցներու ազատութիւնը օրակարգի անմիջական նիւթեր չէին նոր վարչաձեւին համար ։ Բանուորներու եւ գիւղացիներու կառավարութիւնը պիտի աշխատէր նախ բարեկարգել ու վերաշինել իր սեփական հայրենիքը, որ ծայրայեղ թշուառութեան մատնուած էր պատերազմի ընթացքին եւ յետոյ պիտի մտածէր նաեւ բովանդակ աշխարհի զրկուածները դրամատէրներու ճիրաններէն ազատելու միջոցներուն մասին ։ «Ո՛չ հողային կցում, ո՛չ ալ պատերազմական տուգանք» կը քարոզէին համայնավարներն ալ 1917ին, թէեւ երեք տարի վերջ պիտի մոռնային այդ հանգամանքը՝ գաւազրաբար իրենց հայրենիքին անծայրածիր տարածութիւններուն կցելով— յանո՛ւն համաշխարհային յեղափոխութեան — Կովկասի երեք անկախ հանրապետութիւնները ։

Այս պայմաններուն մէջ, ուրեմն, Ռուսիան չէր կրնար հոգատարութիւններ ստանձնել ո՛չ հայկական հողերուն, ոչ ալ Նեղուցներուն վրայ ։

Լոյտ Ճորճ կը բացատրէ թէ կարելի էր Տարտանէլն ու Վոսփորը յանձնել Յունաստանի, որ պատմական ու ցեղագրական տեսակէտներէ կարգ մը իրաւունքներ կրնար պահանջել այդ հողամասերուն վրայ ։ Պոլիսը ժամանակին եղած էր բիւզանդական կայսրութեան մայրաքաղաքը, իսկ հիմա միլիոնաւոր Հելլէններ կ'ապրէին Նեղուցներու հարեւան շրջաններուն ինչպէս նաեւ մօտակայ կղզիներուն մէջ ։ Այդ տեսակ կարգադրութիւն մը, սակայն, դիտել կուտայ հեղինակը, ընդդիմութիւն պիտի առնէր Իտալիոյ մէջ եւ չափազանց անախորժ պիտի թուէր Ֆրանսայի համար ։ Լաւագոյն ձեւն էր, թերեւս, Նեղուցները յանձնել միջազգային վարչութեան մը որուն, անտարակոյս, մաս պիտի կազմէին Անգլիան, Ֆրանսան, Ամերիկան եւ Իտալիան ։ Եւ սակայն այդ լուծումն ալ իր վտանգները ունէր, անշուշտ տարակարծութիւններ կրնային թշնամութիւն ստեղծել ամէնէն աւելի իրարու բարեկամ նկատուած պետութիւններուն միջեւ, որովհետեւ Եւրոպայի գլխաւոր երկիրները կարեւոր շահեր կը հետապնդէին Միջերկրական Արեւելքի այդ շրջաններուն մէջ ։ Բացայայտօրէն ուրեմն, կը գրէ Լոյտ Ճորճ, Դաշնակիցներու լաւագոյն կարգադրութիւնը ըրած պիտի ըլլային հոգատար նշանակելով պետութիւն մը որ իր ներկայութեամբ կրնար հեռացնել հաւանական մրցակցութեան մը վտանգը եւ որուն աշխարհագրական դիրքը, քաղաքական հեղինակութիւնն ու ուժը կրնային երաշխիք մը ըլլալ իր անկողմնակալութեան մասին.

Դաշնակիցները միեւնոյն սկզբունքէն պիտի առաջնորդուէին Հայաստանի խնդրին մէջ, կը բացատրէ նախկին վարչապետը ։

— «Գործնական չէր միջազգային վարչութեան մը յանձնել հայկական նահանգները. ո՛չ Անգլիան, ո՛չ Իտալիան պատրաստակամութիւն յայտնեցին Ռուսիոյ լքուած ափերուն վրայ հաստատուելու ։ Իսկ Ֆրանսան Հայաստանի հարաւային նահանգները իր տիրապետութեան տակ առնելու տրամադրութիւն եւ նոյնիսկ բուռն փափաք մը ունենալով հանդերձ, երբեք չյօժարեցաւ այդ տիրապետութիւնը տարածել մինչեւ հիւսիսի շրջանները» ։

Հետեւաբար Դաշնակիցները կը յանգին բացորոշ եզրակացութեան մը — Հայաստանը ինչպէս նաեւ Նեղուցներու հոգատարութիւնը կարելի է վստահիլ միայն Ամերիկայի, որ ամէն առաւելութիւն կը ներկայացնէ արժանաւորապէս կատարելու համար այդ պատասխանատու դերը ։ Հաշտութեան Խորհրդաժողովը, որ քննութեան կ'առնէ այդ ծրագիրը, ամբողջ հաւանութիւն կը յայտնէ ։ Եթէ հակառակէր, դիտել կուտայ Լոյտ Ճորճ, այն ատեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի համար ամէնէն ձեռնտու կարգադրութիւնը պիտի ըլլար Նեղուցները յանձնել Յունաստանին որ, նկատի ունենալով իր աշխարհագրական բացառիկ դիրքը, երբեք պիտի չհամարձակէր փակել Տարտանէլն ու Վոսփորը պատերազմի մը պարագային ։ Եթէ Միացեալ Նահանգները վճռապէս մերժած ըլլային իրենց ներկայացուած առաջարկը, Նեղուցները ենթարկուած պիտի ըլլային հելլէնական հակակշիռին.

Ցետոյ Լոյտ Ճորճ կը խօսի մեր պահանջներուն եւ տեսակէտներու մասին ։ Հայերը իրենք ալ կ'ուզէին զօրաւոր պետութեան մը հոգատարութեան յանձնուիլ, մինչեւ որ ի վիճակի ըլլային պաշտպանելու իրենց հայրենիքը՝ թշնամի դրացիներուն դէմ. Եթէ ապահով պայմաններ ստեղծուէին իրենց համար, հարիւր հազարաւոր Հայեր որոնք այժմ ապաստանած էին օտար երկիրներու մէջ, անմիջապէս հայրենիք պիտի վերադառնային ։ Հոգատար պետութիւն մը պէտք է գրաւէր հայկական նահանգները՝ տասը–հինգ, քսան տարուան համար ։

Երբ Ռուսիան հրապարակէն քաշուեցաւ, Հայաստանը կցելու խնդիրն ալ միաժամանակ ջուրը ինկաւ, կ'ըսէ Լոյտ Ճորճ ։ 1916ի Սայքս–Փիքոյի համաձայնութենէն յետոյ ազգերու ինքնորոշման սկզբունքը աւելի ուժ առաւ ։ Անոր վրայ հիմնուած էր Դաշնակիցներու հաշտութեան քաղաքականութիւնը ։

— «Պատերազմէն առաջ քրիստոնեայ պետութեան մը մէկ նահանգը ըլլալու մտադրութիւն խուսանակաւորութիւնը երջանկութիւն կը պատճառէր Հայերուն. մինչդեռ հիմա անոնք վճռած էին հիմնել անկախ հայրենիք մը վերականգնելու համար Հայաստանի հինաւուրց փառքերը» ։

Լոյտ Ճորճ այս պարագան հաստատելու համար մէջբերում մը կը կատարէ այն Յուշագրէն զոր Ազգային Պատուիրակութիւնը (չշփոթել Հ. Հ. Պատուիրակութեան հետ) Լոնտոնի եւ Փարիզի կառավարութեանց կը ներկայացնէր 1918ի Յունիսին, այսինքն «մանրանկար» Հանրապետութեան հռչակումէն հազիւ քանի մը շաբաթ ետք ։

Արդարեւ Պօղոս Նուպար փաշայի պատուիրակութիւնը Դաշնակից Մեծ պետութիւններէն կը պահանջէր Անկախ հայկական պետութիւն մը ստեղծելու իրաւունքը ։ Հոգատար մը պիտի նշանակուէր երկրին կազմակերպութեան համար. Հովանաւորող պետութիւնները իրենք պիտի պատրաստէին վարչաձեւին գլխաւոր գիծերը՝ փոխանցման շրջանին համար. իսկ աւելի ուշ, Սահմանադիր Ժողով մը պիտի ճշդէր, պետութեանց հաւանութեամբ, կառավարութեան տեւական ձեւը ։ Առժամեայ վարչութիւնը պիտի տեւէր այնքան որքան անհրաժեշտ էր արտասահմանի Հայերը հայրենիքին սահմաններէն ներս հաւաքելու համար ։

Հայաստանի կամ Նեղուցներուն վրայ հոգատարութիւններ ստանձնելու ծրագիրը աններդաշնակ չէր Նախագահ Ուիլսընի գաղափարապաշտ հակումներուն, դիտել կուտայ Լոյտ Ճորճ ։ Զինքը համոզելու պէտք չկար, որովհետեւ անիկա վստահ էր որ եթէ Ամերիկա յօժարէր այդ պատասխանատուութիւնը ստանձնելու, մեծ չափով սատարած պիտի ըլլար մարդկութեան յառաջդիմութեան եւ տեւական խաղաղութեան գաղափարին ։ Ո՛չ ոք պիտի համարձակէր յետին նպատակներ վերագրել այդ տեսակ հաւանութեան մը ։ Բնականաբար եւրոպական պետութիւններն ալ, իր կարծիքով, պիտի ուզէին որ ամերիկեան դրօշը ծածանէր Նեղուցներուն վրայ ։

Ուրեմն, երբ Նախագահ Ուիլսըն ընդհանրապէս կը հաւանի հոգատարութիւններու առաջարկին, խորհրդակցութիւն մը տեղի կ'ունենայ գլխաւոր պետութեանց պատգամաւորներուն միջեւ եւ ահա 1919ի Մայիս 14ին Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը Չորսերու ժողովին կը ներկայացնէ հետեւեալ բանաձեւը

Ա. Կ'ընդունուի հոգատարութիւն մը հաստատել Հայաստանի մէջ որուն սահմանները յետոյ համաձայնութեամբ պիտի գծեն Անգլիոյ, Միացեալ Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատուիրակութիւնները

Բ.— Կ'ընդունուի հոգատարութիւն մը հաստատել Պոլիս քաղաքին, Տարտանէլի եւ Վոսփորի Նեղուցներուն, Մարմարայի եւ յարակից հողամասերուն վրայ որոնց սահմանները պիտի գծուին Միացեալ Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատուիրակութեանց կողմէ

Բանաձեւը կը չեշտէ որ թէ Հայաստանի եւ թէ Նեղուցներու հարցին մէջ թելադրութիւններ նկատի պիտի առնուին, եթէ միաձայնութեամբ կատարուին, բայց հոգատարութեան խնդիրը Չորսերու ժողովին չլուծուի այլեւս ։

Լոյտ Ճորճ կը յիշէ որ երբ բանաձեւը կը քուէարկուէր, Իտալիոյ վարչապետը բացակայ էր Հռոմ մեկնած ըլլալով, սակայն իր վերադարձին ան ալ [illegible] հաւանութիւն տուաւ ծրագրին ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

«ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԵԹ, ՈՒՐ ԿԸ ՍԱՅԹԱՔԻ ՄԵՐ ՊԱՏԻՒԸ»

(Գ. եւ վերջին մաս)

Այդ միջոցին Արաբները եւ Հայերը սկսան գաղթել ։ Իրենց տեղը մնացին սակայն Մուսա Լերան Հայերը, հերոսներ, որոնք, ընդհանուր պատերազմին յաղթականօրէն վաթսուն օր դիմադրեցին թրքական զօրաբանակին, որու կը հրամայէին Գերմաններ ։ Անոնք տեղի պիտի չտան երբեք ։ Մեծ մասը անդամ է Նախկին Պատերազմիկներու Միութեան, որ ճանչցուած է ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, եւ որու պատուոյ նախագահն է Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը ։ Սանճաքին Թուրք ոստիկանները անհատաբար կը կանչեն ոստիկանատուն, կ'առնեն անոնց անդամատոմսերը եւ կը պատռեն, եւ երբ Հայերը կը պոռան. «Կեցցէ՛ Ֆրանսան», բանտ կը նետեն զանոնք ։ Մեր գթութեան քոյրերը հեռացան հիւանդանոցէն. Ալեքսանտրէթի որբանոցը եւ քաղաքապետական բուժարանը փակուեցան, բայց երբ Թուրքերը ուզեցին առնել որբուհիները, գթութեան քոյրերը զանոնք փոխադրեցին այլուր» ։

Եւ թրքական խաղը վերսկսաւ ։ Ֆրանքօ-թրքական յանձնախումբ մը գծեց Սանճաքը Սուրիոյ միւս նահանգներէն բաժնող սահմանագիծը ։ Այս սահմանագիծերը, որոնք վարչական շրջանային սահմաններ են՝ գծուած սուրիական կառավարութեան կողմէ, անհրաժեշտաբար չեն ներկայացներ նոր ճշդումներ, եւ եթէ հարկ ըլլար նոր սրբագրութիւններ կատարելու, անիկա գործ մըն էր որ կը հետաքրքրէր ֆրանսական եւ սուրիական կառավարութիւնները միայն, Թուրքերու մասնակցութեան պէտք չըկար ։ Եւ սակայն Գոնէ զանոնք ընդունեց սահմանագծող յանձնախումբին մէջ, եւ թոյլ տուաւ որ յանձնախումբը իր որոշումները ենթարկէ Թուրքիոյ գնահատութեան ։

Այս յանձնախումբը պաշտօն չունէր միայն սահմանագծելու, այլ եւ փոփոխութիւններ ալ մտցուց սահմաններուն մէջ ։ Ցանուարի կիսուն, 4 քիլոմեթր առաջ տարաւ սահմանը, Կումբեթ սուրիական գիւղը մնաց Սանճաքին մէջ, եւ թրքական զինուորական ուժերն ալ յառաջացան [illegible] նոր գծուած սահմաններուն ։

Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստին ընկերութիւնը ֆրանսական է ։ Նախագահը, Սուպրէ, Ֆրանսացի է ։ Ֆրանսան եւ Սուրիան էին որ արժեւորեցին նաւահանգիստը ։ Ալեքսանտրէթի աղէտը գրքիս մէջ գրած եմ թէ Ֆրանսա եւ Սուրիա ի՛նչ զոհողութիւններ ըրած են այս նահանգին համար ։

Անտեսելով սեփականատէր ընկերութեան, Սուրիոյ եւ Ֆրանսայի շահերը, Թուրք եւ անգլիացի ճարտարագէտներ ձեռնարկեցին աշխատանքներու, որոնց համար արտօնութիւն անգամ չխնդրեցին Ֆրանսայէն, եւ ոչ ալ Սուրիայէն ։ Եւ երբ Սուպրէ ուզեց տեղւոյն վրայ քննել այդ աշխատանքներուն խաղաղասիրական կամ պատերազմական հանգամանքը, Պէյրութի մարզպանը աշխատեցաւ հրաժարեցնել այդ ցանկութենէն ։ Իսկ Սանճաքին Թուրքերը բնակութեան իրաւունքը կրճատեցին ։ Եւ վերջապէս, սուրիական դրօշը իջեցնելէ վերջ, նոր նշանով մը հաստատելու համար հարուածը զոր մեր իսկ ձեռքերով կը հասցնենք մեր սանին վեհապետական իրաւունքներուն, թոյլ տուինք որ Թուրքերը Սանճաքին մէջ յաւերժացնեն Աթաթիւրքի մահուան յիշատակը,— Աթաթիւրքի որ իրենց պետն էր, բայց ոչ Սանճաքին,— եւ շրջանակի մէջ առին Սանճաքի Փոստին վաճառած դրօշմաթուղթերը, այնպիսի ձեւով մը որ ջնջուի Սուրիոյ անունը ։ Թոյլ տուինք որ Սանճաքը Թուրքիայէն դրօշմաթուղթ ապսպրէ, եւ ապահովաբար այդ դրօշմաթուղթերուն վրայ պիտի չգտնուի Սուրիոյ անունը

×

Իսկ հիմա՞ ։

Անգամ մը, յետոյ երկրորդ անգամ, եւ ուրիշ շատ անգամներ, մեր պատիւը կորսնցաւ Ալեքսանտրէթի մէջ, մեր իսկ ձեռքերով պիտի թաղե՞նք արդեօք մեր պատիւը ։ Ի՞նչ է մեր վարիչներուն նպատակը ։ Թուրքիոյ բարեկամութի՞ւնը եւ խաղաղութի՞ւնը, որ, կը կրկնեմ, կը սպառին միայն բանի ուժով ։ Թուրքերը դատական հետապնդումի ձեռնարկած են ընդդէմ Ժէրոմ եւ Ժան Թարօ եղբայրներուն, այն ամբաստանութեամբ թէ հանրութեան սեփականութիւնը դարձուցած են որ Իսմէթ Ինէօնիւ ծանր կը լսէ ։ Կը պահանջեն որ ներողութիւն խնդրուի, եւ այդ ներողութիւնը խնդրելու պայմանին կը կապեն թուրք-ֆրանսական բարեկամական դաշնագրին վաւերացումը ։ Անկարայի թմբուկին կարծրանալը, սակայն, դժբախտութիւն մըն է որ կը հարուածէ ամէն մարդ, երբ կը հասնի ծերութիւնը,— զայն հաստատելը անարգանք մը չէ ։ Բայց եւ այնպէս Թուրքերը մեզ կ'ստիպեն, Աստուծոյ օրը, իրենց մամուլին մէջ, որ կառավարութեան հակակշիռին տակ կը գտնուի, անարգանքներով, որոնց նպատակն է անարգել ։ Պիտի փորձե՞նք գնել խաղաղութիւն եւ բարեկամութիւն ամէն մէ՛կ կողմէն միայն ներողութիւն խնդրել պահանջելով

Մեզի կ'ըսեն թէ,— եւ այս դէպքէն ի վեր անցած են չորս ամիսներ, երբ փայլակները կը լուսաւորէին Դանուբը,— Գոնէ կը յիշեցնէ Թուրքերուն թէ Ալեքսանտրէթը նուէր տրուելուն փոխարէն անշուշտ Թուրքերը զինակից պիտի ըլլան Ֆրանսայի ։ Թուրքերը կը պատասխանեն թէ չէզոք պիտի մնան եւ այդ չէզոքութեան փոխարէն պահանջեցին նոր զոհողութիւն մը. «Սանճաքը առանց այլեւայլի կցել Թուրքիոյ, Սուրիոյ հիւսիսային ամբողջ շրջանին մէջ հաստատել վարչաձեւ մը համանման Ալեքսանտրէթի վարչաձեւին, Ալեւիները ենթարկել հոգատարութեան մը, որու մէջ պիտի մտնեն Թուրքերը» ։

Որովհետեւ Թուրքիա ճշդած էր իր դիրքը այն օրէն իվեր որ Փրուսիացին սկսաւ լսելի դարձնել իր մոյկերուն կրունկի ձայնը ։ Ան կը ժպտի ուժին եւ կը ծաղրէ բարեմտութիւնը. Ան...
է որ կեցնենք վազքը դէպի կործան...
ւոյթ ։ Պարպեցինք Ալեքսանտրէ...
Հիւս. Ափրիկէի այս առաջաւոր...
սանդուխը, սարսափելի հրապ...
Միջերկրականի մէջ, բանալի...
քը, որուն անհրաժեշտ է տիրա...
Ֆրանսայի ազգային համար...
նի մը շաբաթ անցաւ եւ Իտալացի...
սկսան կանչել. «Թունի՛զ, Ալժ...
թի՛» ։ Հապա Հայ կը հարցնէ Պա...
«Ալեքսանտրէթի աղէտէն վերջ...
ո՞ւ պիտի գրէ՞ Սուրիոյ...
ալ, յետոյ՝ գաղութներու...
Ոչ, շնորհիւ Միացեալ Ջանքե...
Խորհրդարանի երկու Արտաքին Գ...
Յանձնաժողովներուն եւ երեսփոխ...
ջերկրականեան Կոմիտէին, որ կա...
մուած օրն իսկ ցոյց տուաւ իր...
...թեամբ եւ անկեղծութեա...
զօրացած, քանդուեցաւ սուրիակ...
պաշտպանը ։ Անոնք կրցան կեցն...
սալ Սանճաքին պարագամբ...
ւին երկու ֆրանսական վաշտեր...
րաւման տակ կը պահեն Անտիոք...
...ն հողամասը, զոր կը շրջապատ...
Օրոնտէս գետը ։ Այժմ լուծման եր...
ձեւ կայ, կամ թոյլ մը, դէպի...
կին դիրքերը, խաղաղօրէն մեր վ...
...նրը կը հասցնէ Պէյլանի կիրճ...
իրաւունքին ուժով, պարզապէս...
տարելով մեր պարտականութիւ...
...րժանագրուած է հոգատարութ...
Թուղթին մէջ ։ Եւ մեր զինուորն...
պիտի փակեն ճամբան Թուրքերու...
եւ անոնց եղբայր Գերմաններու...
ջեւ, գրաւման տակ պիտի պա...
Սուրիան որպէսզի գրաւման...
մնան Թունուզը եւ Ջիպութին...
կամ,— եւ այս այն լուծումն է դէ...
...ր կ'ընթանայ Գոնէ, Ֆրանսա պի...
...ւի պահանջէ Թուրքերէն պարպ...
...ն զօրամասերը Սահմանադրութեան...
Երբ թրքական ուժերը ետ կանչուին...
ետ պիտի կանչուին զաւաղականութ...
նաեւ ֆրանսական ուժերը. Պէյրութի...
մէջ մարզպանին հետ տեսակցելէ...
վերջ, փոխ-ծովակալ Բոյլ մեկնա...
ցաւ... ։ Պարկեշտ մարդ...
րու վստահուած է այսօր Սուրի...
հակառակորդը, տուաւ իր վճռակա...
հրահանգները. Թող Բոյլ հետեւի...
խորհուրդներուն, ի հարկին, մեր...
պիտի ունենայ իրեն այն ատեն Սո...
րիա կը վերստանայ իր սահմանադր...
...թիւնը, եւ Հայ գիւղացիները երգե...
կը սկսին հերկել Մուսա Լերան կա...
...ը ։

Այն ատեն Իտալացիները պիտ...
հասկնան, որ մեր պատիւը չի կրնա...
սայթաքիլ այլեւս, որ զո՞ւր է այսու...
հետեւ խորհիլ մեր գաղթային հա...
րստութիւնը բաժանելու մասին,...
Ֆրանսական կայսրութիւնը վերագ...
տաւ իր երկաթագրութիւնը ։ Եւ...
...օրը, երբ Ֆրանսայի...
Անգլիոյ ծովակալները, պետակա...
վարիչները որոշեն Ալեքսանտրէթ...
մէջ փակել ճամբան Թուրքերուն...
Գերմանացիներուն առջեւ,...
կանգնին... ցորենին եւ Մի...
...բարիքին, երբեք պէտք պիտ...
չըլլայ նաւարկութեան վտանգին են...
թարկուելու, ֆրանսական արիւն թ...
փելու՝ վերադարձնելու համար...
կենսական անհրաժեշտութիւն ներ...
կայացնող նաւահանգիստը, որ գրա...
ուած է ֆրանսական արիւնով երկ...
անգամ ։ Բայց եթէ Գոնէ չպարտադր...
այսօր այս լուծման ձեւերէն մէկն...
միայն, եթէ ստիպուի մեծ զոհողու...
թիւններով կատարել շատ ուշ ին...
կրնայ ընել այսօր խաղաղութեամբ...
ո՞վ պիտի հաշուէ չպահանջէ իրմէ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

«Իշխաններ եւ ժողովուրդ. ձեր աչքով ահա տեսնում էք որ հզօր Սեւադան, ամիրայի փեսայից կուրացած՝ իր ծառաների շնորհիւ է միայն ձեր աչքին երեւում ։ Չէի կամենալ որ իմ ժողովրդի ամէնից սիրելի անդամը տանջուէր այսպիսի դժբաղդութեան, որ ծերունի հօր եւ երկրատէր որդու համար [illegible] հարազատի ձեռքը ։ Ծանրատաղ մի վիշտ է այս ։ Դուք տեսնում էք Գարդմանը, նրա երկինքն ու արեւը, լեռներն ու դաշտերը, նրա ծաղիկն ու գարունը... Ես զրկուած եմ այդ բոլորից, բայց այդ չէ միայն իմ ցաւը ։ Ես չեմ կարողանում իմ ժողովրդին անձամբ տեսնել, նրա վշտերն ամոքել, իմ հիւանդներին այցելել, իմ որբերին պաշտպանել, իմ այրիների արտասուքը սրբել, իմ գերեալներին վերադարձնել... «Սեւադան կարօտ է այժմ իր ծառաների շնորհին. եթէ նրանք չկամենան, ո՛վ Գարդմանցիք, ես չեմ կարող մինչեւ անգամ արեւի ճառագայթներով իմ սառած մարմինը ջերմացնել... Իմ տունը, որ մի օր կենդանութեան հնոց էր, այժմ կոյր բուիճակների կացարան է դարձել ։ Այս ամէնը տանում եմ ես, որովհետեւ զրկուած եմ Աստծոյ լոյսը տեսնելու կարողութիւնից ։ Բայց դուք, Գարդմանցի քաջեր, դուք, որ առողջ աչքեր, զօրեղ բազուկներ, աննկուն կորով ունէք եւ ունէք, ինչպէ՞ս էք կարողանում տանել այն անարգանքը, որ Աշոտ Երկաթը դրօշմեց ձեր ճակատին, ձեր հայրն ու առաջնորդը կուրացնելով, ձեր ազատութիւնը ջնջելով» ։

«Ժողովուրդ Գարդմանայ, բացականչեց իշխանը, ես բարձրացրի քո անունը իմ յաղթութիւններով, դու ստորացրիր նրան քո անմռունչ հպատակութեամբ... Եթէ քաջութիւն չունէիր դէն ձգել այդ անարգանաց լուծը, քաջութիւն ունեցիր գոնէ մի սուր ցցել իմ կրծքին, որպէսզի Սահակ Սեւադայի վշտերը գոնէ նրա մահուամբ անհետանան աշխարհից, որպէսզի քո որդիները Սեւադայի բողոքը չլսեն եւ քեզ չանիծեն...» ։

Իշխանը դեռ չէր վերջացրել խօսքը որ բոլոր ատեանին եւ նրա հետ էլ ժողովուրդը միաբերան աղաղակեց.

— «Կորչի՛ բռնաւորը. Գարդմանն ազատ է այս վայրկեանից եւ մեր իշխանն է Սահակ Սեւադան...» ։

«Մի քանի րոպէից յետոյ ամբողջ ամբոխը խռովեալ ծովի կերպարանք առաւ. ժողովուրդը դուրս եկաւ զէնքերը ձեռքին, կարծես թէ թագաւորի բանակը պաշարել էր նրան ։ Պատնէշներից դուրս վռնտեցին Վանանդացի պահապաններին, սպառնալով կոտորել բոլորին, եթէ չէին հնազանդիլ Սեւադայի հրամանին ։ Իսկ կատաղած ամբոխը դղեակի բարձունքից յափշտակելով Արքայական դրօշը, նրա տեղ Գարդմանայ վիշապանիշը կարգեց...

— Օ՛, այդ արդէն չափազանց է, բացականչեց Մարզպետունին ։

— Այո՛, եւ ուրիշ մեծամեծ աւերներ կ'անէին, եթէ ես խոյոյն իմ պահնորդների խումբը հաւաքելով՝ հպատակութեան երդում չերդուէի Սեւադային ։

— Աւելի լաւ չէ՞ր լինել եթէ քո խմբով հեռանայիր ամրոցից. քան հըպատակութիւն երդուէիր ։

— Ոչ. այն ժամանակ Արքայի օգտին գործելու կամ Ուտիացոց շարժումները դիտելու հնարաւորութիւնից կը զրկուէի ։ Իսկ այժմ ապստամբների մէջ գտնուելով՝ կարողանում եմ շատ բան տեսնել ու իմանալ ։

Բերդակալին պատմածները ծանր տպաւորութիւն արին Մարզպետունու վրայ, նա գլուխը կախեց եւ ընկաւ մտածութեան մէջ ։

— Մի՞թէ դու ինձ մեղադրում ես, հարցրեց բերդակալը փոքր լռութիւնից յետոյ ։

— Այո՛, մեղադրում եմ, պատասխանեց իշխանը գլուխը վեր բարձրացնելով ։

— Բայց չէ՞ որ ես տեղի եմ տուել ստիպողական հանգամանքներին ։

— Միշտ եւ ամէն տեղ լինում են այդպիսի հանգամանքներ եթէ ամէն մի բերդակալ տեղի տայ ստիպողական հանգամանքներին, այն ժամանակ բոլոր պետական ամրոցները թշնամու ձեռքը կ'անցնեն.

— Ես տեղի եմ տուել ոչ թէ արտաքին, այլ ներքին թշնամիներին ։ Ես չէի կարող իմ փոքրիկ գնդով դէմ դնել բազմաթիւ ամբոխականներին. չէի կարող նաեւ եղբայրասպան կռիւ մղել իմ հարազատների դէմ. բաւական է, որքան միմեանց արիւն թափեցինք....

Բերդակալը վերջին խօսքերն արտասանեց ջերմութեամբ.

Մարզպետունին նայեց նրան մի խորհրդաւոր հայեացքով եւ գլուխը շարժեց.

— Մի՞թէ ինձ վրայ բարկանում ես դու, կամ, գուցէ, անկեղծ չե՞ս գտնում իմ պատասխանը ։

— Ընդհակառակը, շատ անկեղծ եմ գտնում. ինչ լաւ ըմբռնում եմ մեր դրութեան ծանրութիւնը ։ Թշնամին աչքերը յառած սպասում է յարմար առիթի՝ մեր երկիրն արշաւելու, մենք էլ մեր ձեռքով պատրաստում ենք այդ առիթը ։ Դու, բարեկամ, չես կամենում եղբայրասպան կռիւ մղել հարազատիդ դէմ ։ Մի՞թէ ես կարող եմ այդ արդար իրաւունքին հակառակել, չէ՞ որ եղբայրասպանութիւնը նոյնիսկ անձնասպանութիւն է...

— Շնորհակալ եմ որ հասկանում ես ինձ ։ Ես իրաւունք կը տայի քեզ սուր ցցել իմ կրծքի մէջ, եթէ այդպիսի թուլութիւն արտաքին թշնամու դէմ անէի. բայց ի՛նչ մեղքս թագցնեմ, հարազատի վրայ ձեռք բարձրացնել չեմ կարող

— Եւ երբեք էլ չպիտի բարձրացնես... բայց գուցէ կարողանայիր իմաստութեան ճանապարհով այդ պատահմանն առաջքն առնել ։ Պետութեան ամբողջութիւնը պահպանելու համար, այո՛, չպէտք է երբեք հարազատի արիւն թափել, բայց ապստամբ հարազատին զինաթափ անելու նպատակով՝ կարելի է խորամանկել

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով ։

Փարիզեան ներկայացումներ

ԼԻՈՆԷՆԿ. — Փետրուար 16ին եւ ... կիրակի, Վէ — [illegible]

[illegible]

Ֆրանսերէն ներկայացումն էր «Les Fourbe... [illegible]

[illegible]

Ճօֆրոյ կիրակի տեղի ունեցաւ Վարդանանց տօնը, տեսուչ Հ. Գարեգին Վրդ. Լազարեանի տօնին հետ ... [illegible]

Տիգրան Ալեքսանեան [illegible] ... Արամայի հանգստարանին շուրջ, կատարուեցան մաղթանքներ, եր — [illegible]

ՓՕԼ ՏԻՒ ՎԷՈՒ

... դուեցան հայրենի երգեր՝ «Տէր, կեցո դու զՀայս», «Լռեց ամպերը», վար — ժարանի քայլերգը, «Բամ Փորո — տան» եւայլն :

Շարաթ մը, չարունակ, նախատա — կաց յիշատակարանը — որուն բացու — մը կատարուեցաւ յոբելեանի տօնա — կատարութեան ընթացքին — հայկա — կան եւ խտալական եռագոյններով ծա — ծկուած մնաց օտար եւ մերազգի ... դրուե — լով :

Հոգեկան հրճուանքի կենդանի աղ — բիւրներէն մին է Մ. Ծ. վարժարանը, ... Հայ իրականու — թեան ... [illegible]

Ջերմօրէն շնորհաւորելի են վար — ժարանին տեսուչը, Հ. Գարեգին Վրդ. Լազարեան, եւ իր աջակիցները՝ Հ. Եղիա, Հ. Սերովբէ եւ Հ. Յորէն, ի — րենց փառաւոր ...՝ յօգուտ հայ նոր սերունդին.

Հ. Բ.

«ՋՈՐՍ ՃԻՒՂՆԵՐՈՒ», ԴԱՏԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Միջերկրեայ Լէնինաք — Քիւլնէցքի քաղաքին մէջ — որ հանքածուխի կա — րեւոր կեդրոն մըն է — տեղի ունե — ցաւ ... դատերէն մին : Ջին — ... դատարան մը կը դատէ ... Քլիփ եւ ... ուսուցիչներ՝ ... 160 մանուկներ, 10—12 տա — րեկան, ... [illegible]

[illegible]

Այս չորս ճիւղերը ... [illegible]

[illegible]

Վօյտովա ... [illegible]

Ոչ չարունակէլէ եաք՝ սորվեցուցին անոր ըսել.

— «Այո, ես յանցաւոր եմ. կը պատկանիմ Փաշական հակայեղափո — խական կազմակերպութեան, եւ պե — տըն եմ այդ կազմակերպութեան: Արդէն 1935էն սկսած եմ անդամներ արձանագրել այս կազմակերպու — թեան, որպէսզի ապստամբինք»:

Չորս ճիւղերը խոստովանեցան դատարանին մէջ, թէ այնքան ալ դժ — ուար չէր իրենց համար վերժեցնել սանուկները: Բայց մէկ կէտ մոռցած էին - 1935ին Վօլոտիա հազիւ 7 տա — րեկան էր եւ իր անդամագրած «ա — պստամբները» ալ 4 — 5 տարեկան մանուկներ :

Դատախազ Քլիփ դատապարտուե — ցաւ 5 տարուան բանտարկութեան, իսկ երեք ուսուցիչները ստացան 10, 7 եւ 5 տարուան բանտարկութեան վճիռներ :

Դատիժները այս մեղմութիւնը պարտանք պատճառած է բոլորին : Կ'ըսուի թէ ատիկա հետեւանք է այն նոր քաղաքականութեան, որով «մաք — րագործումներ»ը վերջ պէտք է գտ — նեն եւ խառնութիւնները դադրին, ար — յալէս չորս «հրէշները» անպատճառ մահուան պատիժ կը ստանային :

Այս դատը իր մանրամասնութիւն — ներով միայն սիպերիական թերթե — րուն մէջ արձագանգ գտած է: Ուրիշ կայքերու մէջ եւս մանուկներ բան — տարկելու եւ տանջելու դատեր տեղի ունեցած են, բայց մամուլը լուռ կը մնայ.

Գ. ՂՈՒԹԷ Գ'ԴՂՈՒԹ

Զ. ՄԱԹԻԿԵԱՆԻ ԵՒ Վ. ԳԱՐՏԱՇԵԱՆԻՆ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նիւ Եորքի մէջ յանձնաժողով մը կազմուած է հանրային հանգանակու — թեամբ տապանաքար դնելու համար ծանօթ գործիչներ՝ Զ. Մաթիկեանի եւ Վ. Գարտաշեանի հողաթումբե — րուն վրայ :

Յանձնաժողովը կոչի մը մէջ կ'ըսէ ի մէջ այլոց.

— «Զաւէն Մաթիկեան եւ Վահան Գարտաշեան եղան սիրուած ու յար — գուած դէմքեր հայութեան եւ մեր պատմութեան համար: Երկուքն ալ ... [illegible]

[illegible]

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՑԱՌԱՋ»Ը

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԸ ԼՍԷ ԳՈՐԾԱՏԷՐԵՐՈՒ ԳԱՆԳԱՏՆԵՐԸ

Հանրապետութեան Նախագահը, Իսմէթ Ինէօնիւ Պոլիս այցելելով, Տոլմապաղչէի պալատին մէջ լսեց զանազան ասպարէզներու ներկայացուցիչ — ներուն գանգատները: Թուրք թերթե — րը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն այս մասին.—

Ամէնէն առաջ Բեյօղլի պատուակէն Նաճի Իփէքճի ներկայացաւ: Ինէօնիւ իր մօտ հրաւիրեց զայն ըսելով.

— «Դէմս նկար ... Ի՞նչ գործով կը զբաղիս, ըսէ տեսնենք»:

— Սինէմայի գործով, մեր գործե — րը լաւ են: Ժողովուրդը մեծ սէր ցոյց կու տայ շարժանկարին հանդէպ: Ծուրքերուն զեղչումը թէ ժողովուր — դին եւ թէ մեզի օգտակար եղաւ: Բո — լորս ալ գոհ ենք, երեւնիս խնդաց այս տարի :

— Սինէմաները գիշերը ժամը քա — նի՞ն կը փակուին :

— Ժամը տասներկուքին :

— Լաւ. աշխատիլ, ուսումնասիրել եւ ... աշխատելու աւելի ազգ մը հաճոյքի համար պէտք չէ ատկէ աւելի անքուն մնայ: Մանկական շարժանկարներ ալ կը ներկայացնէ՞ք.

— Դժբախտաբար Եւրոպայի մէջ այդ կարգի ֆիլմերը քիչ են :

— Պէտք է այդ մասին ջանադիր ըլ — լաք եւ միշտ նկատի ունենաք թէ մանկական հոգիները շատ հակամէտ են տպաւորուելու արտ. թելադրու — թիւններէն: Շարժանկարի արտադրու — թեան մէջ ի՞նչ ատոիճանի վրայ էր գտնուինք

— Մեր ատոիճանակից ազգերէն ա — ւելի առաջ ենք, բայց դժբախտաբար չենք կրնար մեր ուզածին չափ ծա — ւալուն արտածել:

— Տարին քանի՞ շարժանկար կու — գայ դուրսէն :

— 250 ֆիլմ, 250 հազար ոսկի ար — ժէքով.

— Շատ չէ: Տեղական լաւ շարժա — նկար մը քանի՞ ոսկիով կը պատրաս — տուի:

— 60 — 65 հազար ոսկիով :

— Լաւ շարժանկար պատրաստելու համար ի՞նչ ունենալու ենք :

— Դրամ... դերասան եւ մեծնա[illegible] գէտ :

— Ֆիլմերը կարելի չէ՞ շրջուն սի — նէմայի գործիքներ դնել:

— Կարելի է, բայց դեռ ձեռնարկող չէ եղած :

— Տեղական շարժանկարները ի՞նչ — պէս կրնան յառաջդիմել :

— Դերասաններով եւ մասնագէտ — ներով: Քիչ դերասան ունինք, այն — պէս որ ժողովուրդը կը ձանձրանայ [illegible]

[illegible]

թիւն կը գործուի եւ 3 ոսկինոց կտորը 20 — 25 ոսկիի կը ծախուի :

— Ձե՞նք կրնար այդ կտորները հոս չինել: Իսթանպուլի Ֆո՞քան ալ չէ կրնար շինել :

— Անկարելի է: Գողպատին ջուր տալ չենք գիտեր: Միայն Ամերիկա — ցիները գիտեն: Գերմանացիներն իսկ չեն կրնար շինել :

— Որքա՞ն ինքնաշարժ կայ Իսթան — պուլի մէջ :

— 750 անձնական, 850 թաքսի, 115 օթօպիւս, 650 քամիօն: Գումար 2675 կառք: Շարժավարներու թիւն է 5000:

— Շատ լաւ, զաւակս: Շնորհակալ եմ: Ուրիշ ըսելիք մը ունի՞ս :

— Ողջ եղէք... Պէնզինը աժանցու — ցիք, ապա շատ աւելի եւ: Մէյ մը սա «կտործի խնդիրն ալ կարգադրե — ուէք...

Փաստաբան Աճմէտ Րիզա Թօկայ ալ փուռերուն առատութեան մասին դժ — գոհութիւն յայտնեց, ըսելով թէ Իս — թանպուլի մէջ 182 փուռեր կան, ո — րոնք 3 հազար պարկ ալիւր կը սպա — ռեն, ինչ որ ցոյց կու տայ թէ շատերը շատ քիչ են :

— Եթէ փուռերուն թիւը կէսի իջե — ցնե՞նք, հարցուց Հանրապետութեան Նախագահը:

— Այն ատեն չինութեան ծախքը պիտի նուազի եւ հացերը պիտի ա — ժաննան 20 — 30 փարա :

— Եթէ հացի գործարան մը բա — նա՞նք

— Կրնայ ըլլալ, քանի մը գործա — րան բանալու պայմանաւ, որովհե — տեւ դժուար պիտի ըլլայ հացերուն ամբողջ քաղաքին մէջ բաժանումը :

(Մնացեալը յաջորդով)

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»

ՓՈՐԹ ՏԻՒԹԱՅԻ.— Փետրուար 18ի տարեդարձը տօնուեցաւ Փորթ տ'Ի — թալիի մէջ մարտ 5ին, կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, Գ. Յովհաննէսեանի սրա — հին մէջ, որ ամբողջութեամբ լեց — ուած էր ընկերներու եւ համակիրնե — րու բազմութեամբ :

Օրուան նախագահը, ընկեր Աշոտ Խաչակեան քանի մը խօսքով բա — ցատրեց Փետրուար 18ի իմաստը եւ թելադրեց վար պահել հաւատը ա — պագայի մասին :

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Վ. Ի... խանեան, որ բաղդատութիւնը ըրաւ Վարդանանց պատերազմի եւ Փետր. 18ի ապստամբութեան, շեշտելով թէ ժողովուրդի մը ուժը իր թիւին մէջ չէ, այլ իր բարոյական կորովին եւ քաջութեան: Փետրուար 18ը եւ Մա — յիս 28ը մեր նորագոյն պատմութիւ — նը կերտեցին: Հայ ժողովուրդի վե — րածնունդի համար անհրաժեշտ է, որ [illegible]

[illegible]

Գորդիկեան (Սամուէլի հայրը եւ Մուշեղ Մամիկոնեան), Յարութիւն Հայրապետեան (Մեսրոպ), Ֆիլիփ (Սա — հակ) :

Ժամը 6.30ին սկսան եւրոպական պարերը, տեւելով մինչեւ ժամը 11:

Հանդէսը սկիզբէն մինչեւ վերջ ան — ցաւ շատ յաջող, նիւթապէս եւս վար — ձատրելով Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայր — եանց խումբի թափած ջանքերը՝ հա — մեստ թաղամասի մը մէջ :

Ներկայ մը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ ՄԷՋ

ԹՈՐՈՆԹՕ, (Յառաջ) — Գ. Վար — դան Եղիշէեան Վարդանանցի տարե — դարձին եւ իր անուան տօնախմբու — թեան առթիւ, հանդէս մը սարքած էր իր անձնական միջոցներով: Սրահի բազմութեան մէջ՝ բացի Հայերէ կը տեսնուէին Ֆրանսացի, Իտալացի, ա — րաբ, յոյն եւ Մուրք ընտանիքներ, ո — րոնք բոլորն ալ հետաքրքրութեամբ հետեւեցան հանդէսին.

Հանդէսը բացաւ Բժ. Արամ Պէօ — լիւքեան որ Ֆրանսերէն գրաւոր դե — ղեցիկ ճառով մը բացատրեց Վար — դանանց պատերազմը Յազկերտ Թա — գաւորին դէմ որ կ'ուզէր զինուզօրու — թիւամբ Հայոց վանքերն ու եկեղեցիներ — ը կործանել եւ անոնց տեղ կրակա — պաշտական մեհեաններ կանգնել: Յե — տոյ խօսեցաւ Գ. Վարդանեան (հա — յերէն), ծանրանալով դաղութներու անտարբեր վիճակի վրայ, եւ շեշտելով ինքնապաշտպանութեան պահանջը. Այս առթիւ փաստեր յիշեց մեր դա — րաւոր պատմութենէն. Ճառերէն վերջ վարագոյրը բացուեցաւ Վար — դանանցի կենդանի պատկերով: Տե — սարանը յուզիչ էր: Բեմին վրայ Վար — դան զօրավար (Գ. Վարդան Եղիշէ — եան), աջ կողմը՝ Ղեւոնդ երէց խա — չով ու աւետարանով՝ (Յակոբ Նալ — պանտեան), ճերմակ շրջազգեստի տակ ծունր եկած կ'աղօթէր Վարդա — նի դուստր՝ Շուշանիկ (Անահիտ Վար — դանեան), ձախ կողմը առաջ հակած Իշխան Վրոյր՝ Շուշանիկի խօսեցեալ՝ թաւշեայ բարձի մը վրայ դրուած սուրը երկու ձեռքով կը մատուցանէր Վարդանին (Սարգիս Վարդանեան), իսկ անդին վարագոյրին ետեւ ձայ — նասփիւռը հայկական պատարագը կը նուագէր: Ապա Գ. Ստեփան Նալ — պանտեան Ֆրանսերէն երկու գեղեցիկ կտոր նուագեց ջութակի վրայ: Կար — դալ բեմ եկան փոքրիկն Ս. Վարդան — եան երկու արտասանութիւններով, մէկը՝ Ֆրանսերէն եւ «Օդօէնի Նամա — կը»:

Ներկայացուեցաւ պզտիկ դաւեշտ մը «Կուռնելիոս աղա» Եղիշէեանի եւ Վարդանեանի փոքրիկներու կողմէ. [illegible]

[illegible] ... կաւարթացուց բոլոր հանդիսականնե — րը: Արտասանութենէն վերջ ստացաւ գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը փոքրիկ Վահրամ Նալպանտեանէ :

Հանդիսականները պատուասիրուե — ցան կերուխումով: Յետոյ սկսան հայկական ու եւրոպական պարերը մինչեւ ժամը մէկ :

Թղթակից

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

...խորհրդային պատերազմ... այդ ... կատարուած գործեր: Վերին ... Էնվէր փաշա... իր ... բարեկամներուն հանդէպ ... բարձրացած էր որ իր երկի — ... Էնվէրպաշա, Էնվէր ... [illegible]

[illegible]

— Զիլլա՛ր, չիլլա՛ր:

Սակայն փաշային որոշումը վճռա — կան էր: Իր աչքերէն հրաբուխ կը ժայթքէր կարծես: Զախաղանց յուզ — ուած ու ջղայնացած, ամբողջ մարմ — [illegible]

[illegible]

դրուած էր: Վերջին հոգեւորը արտա — սանեց Իսլամներու խալիֆային փե — սային, Պուխարայի եւ Թուրքեստանի հրամանատարին վրայ: Յետոյ ար — ցունքներու մէջ հողով ծածկուեցաւ վերջին հանգստարանը Էնվէր փաշա — յի որ տեսլապաշտ մը եղած էր իր մը — ղած պայքարներուն մէջ:

(Վերջ)

է խորհրդարանական ընտրութիւններով եւ իր ներքին դիրքը զօրացնելով ։

Մենք չենք ուզեր եղերական ցուցնել կացութիւնը եւ անաղանդ հնչեցնել։ Բայց շատ առիպողական է որ ձեռք առնուին կանխարգել կորովի միջոցներ, ոչ միայն զինուորական, այլ եւ բարոյական եւ քաղաքական գետնի վրայ ։ Անհրաժեշտ է որ Ֆրանսա, որ ներկայիս այնքան կը խօսի կայսրութեան մասին, միանգամ ընդմիշտ ճշդէ այդ «կայսրութեան» պաշտպանութեան սահմանները։ Միւս կողմէ, Ֆրանսա որ տակաւին հոգատարն է Սուրիոյ, բաց մեզի եւ չահակից երկիրներուն՝ թէ «ֆրանսական սահմանները կը գտնուին Թուէքի գետափը» ։

Թերեւս միայն այս ձեւով կարելի է արգիլել որ «Հալէպի աղէտ» մը ա– ւելնայ «Ալեքսանտրէթի աղէտ»ին վրայ։ (Կ'ակնարկէ Փոլ տիւ Վէռիի համա– նուն գիրքին, որ մանրամասնօրէն կը պարզէ Սանճաքի ողբերգութիւնը)։

Ընդոստութիւն մը Իրաքի մէջ

Պաղտատէն կը հեռագրեն մարտ 8 թուականով.—

Իրաքի կառավարութիւնը իմացած ըլլալով որ ըմբոստական շարժում մը կազմակերպուած է խումբ մը սպաներու կողմէ, Բաշիտի բանա– կավայրին մէջ, (Պաղտատի հարաւակողմը), անմիջապէս ձերբակալեց շարժ– ման դրդիչները — մօտաւորապէս 50ի չափ սպաներ Պաղտատի, երեք հոգի ալ Մուսուլի մէջ։ Արգելափակուեցան նաեւ կարգ մը ընդդիմադիր երեւելի– ներ, որոնց մէջ կը գտնուի նախկին վարչապետը, Հիքմէթ Սիւլէյման ։

Զինուորական վարչութիւն հռչակուեցաւ Բաշիտի շրջանին մէջ։ Այս առթիւ հրատարակուած հրամանագիրը կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ միեւնոյն միջոցները ձեռք առնել բոլոր շրջաններուն մէջ, համաձայն ապահովութեան պահանջներուն։ Միեւնոյն ատեն զինուորական ատեան մը հաստատուեցաւ, որուն առջեւ պիտի դատուին խռովարարները ։

Իրաքի Թագաւորը յայտարարութիւն մը ուղղելով բանակին, azդարարեց թէ թոյլ պիտի չտայ որ զօրքը խառնուի քաղաքական գործերու։ Թագաւորը կը յանձնարարէ որ ժողովուրդը գործիք չդառնայ զանազան խաղերու որոնք «միայն վէպի կործանում պիտի առաջնորդեն երկիրը»։ Եւ կ'աւելցնէ թէ պա– լատին դուռները բաց են ամէնուն առջեւ ։

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 1939ի Գ. վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի, Կրասի մէջ. Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 206.012 թիւը ։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 314.899, 908.052, 216.762, 1.066.151։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.— 126.264, 070.407, 1.071.310, 1.340.729, 984.846, 522.892։

66795 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք ։

29.781 եւ 33.830 վերջացող թիւերը շահեցան 80.000 ֆրանք։

54.100 եւ 78.888 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք ։

4555, 3618, 5182 եւ 2397 վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 ֆրանք։

686 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք ։

754 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք ։

97 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք ։

08 եւ 22 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք ։

7 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐԱՋԱՍՏ ՊԻԼԻՍԵՐԻ անունը այլեւս չի յիշուիր ոչ կուսակցութեան պատմութեան, ոչ ալ վերջերս հրատարակուած զինուորական պատմութեանց մէջ, մինչդեռ նախապէս կը յիշուէր իբրեւ մէկը քաղաքացիական պատերազմէն ծնած զինուորական տաղանդներու փայլուն օրինակներէն։ Այս պարագան ալ կը հաստատէ թէ մարաջախտը բոլորովին աչքէ ինկած է, եթէ ոչ բան– տարկուած։ Այս անկումը կը վերագրուի Մանչուրիոյ անցեալ տարուան կռիւ– ներուն, ուր խորհրդային բանակը չարաչար տուժեց, կարգ մը սխալներու հետեւանքով ։

ՍՊԱՆԻՈՅ հանրապետական տորմիղէն 11 մարտանաւեր, որոնք փախած էին Կարթաժենէէն, Պիզէրթա (Թունուզ) հասնելով, զինաթափ եղան ֆրան– սական իշխանութեանց կողմէ։ Մարտանաւերուն մէջ կը գտնուէին 4500 հո– գի, որոնց 4 — 500ը փախստական քաղաքացիներ։ Կիներ եւ մանուկներ ալ կան, վերջին պահուն նաւ մտած։ Բոլոր ռազմամթերքը ցամաք հանուեցաւ, իսկ թնդանօթները անգործածելի վիճակի մը վերածուեցան ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՀԱՄԱՐ նոր ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ անգլիական կա– ռավարութիւնը, արաբ եւ հրեայ պատուիրակներուն, որոնք տակաւին կը սպասեն Լոնտոնի մէջ։ Եթէ այս ծրագիրն ալ չընդունուի, Անգլիա վերջացած համարելով խորհրդաժողովը, անկախ քաղաքականութեան մը պիտի հետեւի, հարցը լուծելու համար։

ԱՆՀԱՄԱՐ ՀՐԵԱՆԵՐ խռնուեցան Պերլինի ամերիկեան հիւպատոսարանին առջեւ, անցագիր առանալու եւ գաղթելու համար։ Այս առթիւ ծագած հրմշտուքէն միակ ոստիկանը գետին փռուելով կոխոտուեցաւ, բայց վէրքերը ծանր չեն։ Գերմանիոյ հրեաներուն կէսը դիմում կատարած է Մ. Նահանգ– ները երթալու համար. սակայն հաստատուած տարեչափէն գատելով, շատեր հարկադրուած են սպասել մինչեւ ... 82 տարի, որպէսզի կարգը իրենց գայ։ (Գերմանիա ծնած հրեաներու համար Ամերիկայի տարեչափն է 27.370 հոգի, մէջն ըլլալով Աւստրիան)։

ՆՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ նախագահը, Պ. Էռիօ, ճաշի հրաւիրած էր Փարիզի երեսփոխանը, համաձայն աւանդական սովորութեան մը։ «Մաթէն» կը գրէ թէ կարգ մը ազգայնական երեսփոխաններ մերժած են հրաւէրը, իմանալով թէ կոչնականներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Պ. Անտրէ Մարթի, պոլշեւիկ երես– փոխանը որ Սեւ ծովու ֆրանսական մարտանաւերու նաւազները ապստամբե– ցուց 1919ին, իսկ Սպանիոյ պատերազմէն ի վեր գործօն դեր կը կատարէր հանրապետական բանակին մէջ։

Շարժանկարի քաջարի ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին։

Իսի լէ Մուլինոյի սինէմա **ALHAMBRA**ի մէջ, երեքշաբթի **21** մարտ, երեկոյեան ժամը **8.30**ին ։

Կը ցուցադրուին՝ ԳԵՂՋԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն)։ ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՈՆԱՓԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Gance*ի գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ* ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ ։

ՍԱՔՍՕՖՕՆԻ երաժշտական կտոր մը, Ամերիկեան ծովայինները սուլթանին հարէմին մէջ, (կէս ժամ անընդհատ խնդալ)։

Հաղորդակցութեան միջոց.— Մէթրօ Mairie d'Issyէն, տասը քայլ հեռու կը գտնուի սինէման ։

Մուտք՝ 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Ամասիոյ – Մարզուանի Հայր. Միութեան կողմէ

18 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ ։

ՍԱԼՈՆ ՖԼՈՐԻՏԻ ՄԷՋ, 7 ՐԻՒ ՎԱՆԹԻՒՌ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Աչքերու զինցնութեան մրցում։ Կը ներկայացուի ՆԱՄՈՒՍԷՆ մէկ արար Ներսէսեան պարեր՝ ընկերակցութեամբ 6 հոգինոց ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ նուագա– խումբի ։ Ձոխ պիւֆէ Մուտք 6 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԻԷԼՕ ՔԱՇԱՐԻ «Ալա իւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր ակումբին մէջ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Երջ. կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները 10 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանը, 181 Քուռ Լաֆայէթ. Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով.

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Մկրտիչ Եաթմաճեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը Մարտ 11 շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 8ին, կ. խայլ ը սրահին մէջ։ Անդամատոմսը միասին բերել ։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 11 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 5ին, սովորական վայրը։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները, 18 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատոմսով ։

« ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 11 մարտ, շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատոմսով ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

11 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ, Լիոն։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ԸՆԿ. Ն. ՄՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Բանախօսութենէն վերջ ընկերահամակրական խնճոյք մինչեւ լոյս Բարեգործականի սրահին մէջ 202 Rue Boileau։ Ճոխ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով։

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 0.95 ֆրանք ։

Փետրուար 18ի առթիւ

Ընկերահամակրական բանախօսութիւն

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի

Կիրակի 12 Մարտ կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ազգ. վարժարանի սրահին մէջ

Կը բանախօսէ՝ ընկ. Յ. ՊԱԳԻԿԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

«ՀՕՄԱՐԴՈՑԻՆԵ»Ի ՊԵՏ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ ԵՒ

ՏԻԿԻՆ Ա. ԲՕՒԴՕՂԵԱՆ

Կը ներկայացուին՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ Յ. Պարոնեանի

ՋԱՐ ՈԳԻ Շիրվանզատէի եւ ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ Դեր. Դեմիրճեանի

Կը մասնակցին՝ Պ.Պ. Տմբէթեան, Լաքա. տիկիններ՝ Ազնաւուր Սարգիսեան, օրիորդներ՝ Ազնաւուր, Պըլըճեան եւ Սամուէլ Մուրատեան Վար. ժարանի Սանուց Թատերախումբ խումբը։ Բեմադրութիւն եւ բեմազարդութիւն Պ. Ս. Լաքայէ.

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին՝ «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատունը, Յ. Ցամուէլ գրատուն, 51 rue Mr. Le Prince Paris-5, Մ. Պարսամեան գրատուն, 46, rue Richer, Paris-9, Ե. Յարութիւնեան, 13, rue d'Orsel, Paris-18.

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ջութակի ճանաչուած վիրտուոզ

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

12 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ ՀԻՆԳ ՅԻՆ

ՄԸՋԸՆՈՑԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 90, rue d'Aubagne

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Մոցարթ, Սարասաթ, Վիթալի, Աղազարեան, Քրայսլէր, Կրանատոս, Փականինի, Մուսորքսկի. Դաշնակ Տիկ. Հէլֆրինե

Մուտք 10 եւ 15 ֆրանք։ Դիմել՝ **M. TELIAN, 5a, Rue Francis de Pressensé et photo Rex, Place Jules Guesde** Պ. Տ. Զօրիկեան, **5 Avenue Camille Pelletan** եւ Պ. Գ. Մերէկ, գանց, **13 Rue des Dominicaines**.

Հրապարակային դասախօսութիւն

Մեծն Մեսրոպի մահուան 1500 ամեակին առթիւ։ Կազմակերպուած Համազգայինի Սարսէլի մասնաճիւղին կողմէ ։

11 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Սալ տէ Նոաի մէջ, Սարսէլ։

Կը նախագահէ Պ. Վ. ԵՐԱՄԵԱՆ ։ Կը խօսի Պ. Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ ։

Նիւթ՝ Ս. Մեսրոպի կեանքն ու հայ գիրերու գիւտը։

Մուտք 0.95 ֆրանք ։

Ընտանեկան խնճոյք

Կազմակերպուած Իսիի Հայ Երիտ. Միութեան կողմէ, 11 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Իսիմեան սրահին մէջ, 2, Rue de la Défense :

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ Մուտք 5 ֆրանք

(Օշարակ, պատէ եւ խմորեղէն միասին) ։

Նուագահանդէս

Հովանաւորութեամբ **Office Théâtrale Européenne**ի

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ **Salle Chopin-Pleyel**ի ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 25ԻՆ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը տեղի պիտի ունենայ 10 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին իր դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Վալանսի Մասնախումբի Ընդհ. Ժողովը՝ 10 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբը։ Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Հ. Լ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի Մասնաճիւղի Վալըր Թիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները կիրակի 12 Մարտ առաւօտեան ժամը 9ին, 7 րիւ տէ Փրթիթ Մառի պառ Մասիս Վերջին հրամանագրով Carte du Combattantի իրաւունք տրուած ըլլալով, կը խնդրուի զինուորական թուղթերը միասին բերել։

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ կամաւորներու եւ մարտիկներու Միութեան դասախօսական ժողովը՝ 12 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Իրիմեան սրահին մէջ։

Կը դասախօսէ գնդ. ՊՕՂՏԱՍ ԼԻ– ՃԵԱՆ, ներկայ քաղաքական կացութեան մասին։ Կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Բ. Ը. Մ. Երիտ. Ընկերակցութեան հրապարակային դասախօսութիւնը ուրբաթ իրիկուն 10 Մարտ, ժամը ճիշդ 9.30ին Բարեգործականի սրահին մէջ, 22 rue Petit St. Jean.

Կը խօսի՝ ՏՔԹ. Ե. ՏԻԿԻՐԵԱՆ, նիւթ՝ ո՞վ էր փանթէօն եւ ինչ իր գործը։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութեան գործիչներու դասախօսութիւն շաբաթ 11 Մարտ ժամը 4ին ... Պօպինէ։ Նիւթ՝ Առեղծուածութիւն ... հաշուապահութիւն. դասախօս ... Ե. Միսաքեան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի մահուան առթիւ, իր ... պարագաներուն։

Հանգուցեալը ... Ջէնձ ... Անթուանի վասպուրականի Հայր. Միութեան եւ անխոնջ ... տող լիայոյս միշտ վարուան ... հանգիստ ոսկորներուն ...

ՓԱՐԻԶԻ ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Հայր. Միութիւնը ձեռնարկած է հրատարակել Տրապիզոնի հայութեան պատմութիւնը։ Պէտք ունի Տրապիզոնի նահանգի արժէքաւոր յուշերու, լուսանկարներու եւ յիշատակութեան արժանի ... մակներու, գրուած զանազան ... ծիչներու կողմէ։ Անոնք որ իրենց մօտ ունին այդպիսի նիւթեր եւ ... թող հաճին դրկել Հայր. Միութեան հասցէին, վերադարձնելու պայմանով։ Հասցէ.— Y. Haroutunian, 13 Rue D'Orsel Paris (18e) ։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GObelins 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 11 ՄԱՐՏ
SAMEDI 11 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3986

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԽԱՉԵԼՈՒԹԻՒՆ ԱՆՏԻՈՔԱՅ,,

— oo —

Միայն բարեմիտներ կրնան տարբերութիւն մը գտնել Կիլի-կիոյ եւ Ալեքսանտրէթի շրջանին ողբերգութեանց միջեւ: Մէկը միւսին լրացուցիչ մասն է: Կատարեալ «խաչելութիւն», Փօլ տիւ Վէօի բառով:

Հոգատար իշխանութիւնը Կիլիկիան պարպեց դաշնագրի մը հիման վրայ, եւ անոր պօչին կապեց յանձնառութիւն մը որ եկաւ յօդուցաւ «Սանճաք»ի ողբերգութեան:

Կիլիկիան պարպուեցաւ, խուճապահար պարպել տալով նաեւ անոր հայ բնակչութիւնը, հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն:

Ալեքսանտրէթի շրջանը չպարպուեցաւ, երեւութապէս. Ֆրանսա եւ Թուրքիա համաձայնեցան 2500ական զինուոր փոխադրելու, մինչեւ նոր կարգուսարքին հաստատումը: Ֆրանսական զօրքը աստիճանաբար քաշուեցաւ, աննշան քանակութիւն մը թողլով, իսկ Թուրքերը տուն-տեղ եղան, մինչեւ 5-6000ի հասցնելով իրենց զօրքին թիւը, ինչպէս կը հաւաստեն իրազեկներ:

Եւ թրքական մարզը սկսաւ գործել. Ամբողջ կարգուսարքը փոխուեցաւ: Թրքական բոլոր օրէնքները նոյնութեամբ հաստատուեցան ինքնավար շրջանին մէջ, որ այժմ կը կոչուի «Հաթայ»:

Մէկ խօսքով, ընկլուզի ստացաւ իր նրագծէն ալ աւելին: Եւ մինչեւ այսօր անընդհատ կը գործէ, պակաս բան չձգելու համար: Վերջին լուրերու համաձայն, որոշած են Թուրքիոյ զինուորագրութեան օրէնքն ալ գործադրել ինքնավար շրջանին մէջ:

Ծակուին չենք յիշեր բուն Սանճաքի սահմաններու բռնաբարման խնդիրը, որ նոյնքան ծանրակշիռ հանգամանք ստացած է: Կ'ուզենք խօսիլ նաեւ Թուրքիոյ ուրիշ յաւակնութեանց մասին, զոր այնքան ճռճռաօրէն կը պարզեն Պ. Փօլ տիւ Վէօ, ծերակուտական Գոթրօ եւ ուրիշներ:

Արեւելեան գործերու մասնագէտ մը, Կոմս Քրլսաթի, վերջերս ճառ մը խօսելով Փարիզի Ծնտեսական եւ Աշխարհագրական Ընկերութեան մէկ ժողովին մէջ, զատօրէն կ'ըսէր, յիշելէ վերջ թէ Ֆրանսա Մոսուլը կորսնցուց, իբրեւ հետեւանք Քլէմանսոյի առողջութեան.

— « Առոր յաջորդեցին Ֆրանքլէն Պույօնի լքումները: Լիազօրի հանգամանքով, ան Թուրքերուն լքեց հիւսիսային Սուրիան եւ սքանչելի Կիլիկիան, արեւելքի այդ ամէնէն հարուստ շրջանը, որուն բնակչութեան մեծամասնութիւնը կազմուած էր քրիստոնեաներէ, Հայերէ, բոլորն ալ մեր ամէնէն հաւատարիմ յանձնառուները: Եւ այս լքումները եղաւ այնպիսի ատեն մը, երբ մեր զօրաւորներու ներկայութիւնը կը յաղթանակէր ամէն կողմ... Վերջին տարիներու ընթացքին, տեղի տալով Քէմալ փաշայի պահանջին, Ֆրանսայի մէջ իշխող կուսակցութիւնը հաւանեցաւ որ Ֆրանսան եւ Թուրքիան հաւասարաբար իշխեն Սանճաքի վրայ, եւ վերջապէս թրքական ուժեր մտնեն հոն:

Թուրքերը այս ձեւով կը պատրաստուին առաջին առթիւ գրաւելու Սուրիան: Ասիկա կը զուգադիպէր այն դէպքին, զոր վերջերս յիշեց երեսփոխան Կասթօն Իւթու: Անցեալ Սեպտեմբերի վերջերը, երբ պատերազմ ծագելու վրայ էր, Անգարա կը փորձէր մեզմէ ստանալ Ճէզիրէն, որ Իրաքի չափ քարիւղ կը պարունակէ: Բայց միայն քարիւղը չէ որ կ'ուզեն Թուրքերը, այլ եւ Պաղտատի ճամբան: Անոնք ծրագրած են վերագրաւել Օսմանեան կայսրութեան մաս կազմող բոլոր երկիրները, Սուրիան եւ Իրաքը»:

Մենք չենք յաւակնիր գիտնալ թէ մինչեւ ո՛ւր կը հասնին Թուրքիոյ ցանկութիւնները: Բայց, ինչ որ տեղի ունեցաւ Ալեքսանտրէթի շրջանին մէջ, բաւական է, սթափեցնելու համար յետին միամիտը:

Այսպէս, Ֆրանսացիները տակաւին չեն պարպած ինքնավար շրջանը, բայց թրքական իշխանութիւնը Սուրիոյ այդ նահանգին մէջ կը գործէ այնպէս ինչպէս Գոնեայի կամ Սղերդի մէջ:

Արդէն իսկ Թուրքը իր թաթը երկարած է մինչեւ ճէպէլը Մուսա, դէպի այն գօտին որ կը գտնուի ֆրանսական ազդեցութեան տակ: Եւ Թուրք ոստիկաններ ու պաշտօնեաներ հայ գիւղացիներուն հետ կը վարուին ճիշդ այնպէս ինչպէս Անատոլուի մէջ:

Այս տեսակէտէն չափազանց պերճախօս է այն դէպքը, որ պատահած է անցեալ փետրուարին, Քէսապի Գալատուրան հայկական գիւղին մէջ,— խուզարկութիւն, ծեծ, արիւնալական անարգանքներ եւն.:

— « Կեանքերնուն համար կապարը աւելորդ է, ձեզ այսպէս պիտի սատկեցնենք »...

Ինչո՞ւ զարմանալ որ, այսպիսի դէպքերէ վերջ, մարդիկ նորէն կը մտածեն արտագաղթի մասին, հազիւ համակերպած՝ նոր կարգուսարքին: (Իրազեկներ 3000 կը հաշուեն մինչեւ հիմա հեռացած Հայերու թիւը, առանց հաշուելու Արաբները, Ալէվիները, եւ նոյնիսկ Թուրքեր):

Արդ, ո՞ւր է տարբերութիւնը երկու խաչելութեանց միջեւ:

Անտիոք-Ալեքսանտրէթի ողբերգութիւնը աստիճան մը աւելի վրդովիչ է անոր համար որ, Կիլիկիոյ ժողովուրդը ամբողջովին հեռացած էր, իսկ ինքնավար շրջանին ժողովուրդը մեծամասնաբար կը մնայ, համակերպութեան գերագոյն ճիգը փորձելով: Եւ մանաւանդ վստահելով հոգատար իշխանութեան «պատիւ»ին, որ, սա՛ գ, «կը սայթաքի», ինչպէս գիտել կուտար «Կիլիկիոյ խաչելութեան» հեղինակը...

Գիտենք, Փարիզի մէջ արթնցած են արդէն, մանաւանդ գերմանական եւ իտալական պահանջներէն վերջը: Բայց, այդ սթափումը բաւակա՞ն է, ապահովութիւն ներշնչելու համար Սանճաքի ժողովուրդին, որպէսզի նորէն խուճապի չմատնուի, այնքան չարչարանք իրողութիւններ տեսնելէ վերջը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱՏՐԻՏԻ ՄԷՋ

Ապստամբութիւնը կը ծաւալի

— oo —

Հակառակ Մատրիտի ազգ. պաշտպանութեան Խորհուրդին տաքի օրուան զեկոյցին, պոլշեւիկներու ապստամբութիւնը բոլորովին չէ զսպուած տակաւին եւ կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն: Զօր. Միախա շարժման մէջ դրած է բազմաթիւ հրասայլեր եւ օդանաւեր, ջախջախելու համար շարժումը: Բոլշեւիկները յաջողած են շրջականերէն Մատրիտ փոխադրել շարք մը կարեւոր վաշտեր: Ազգ. Պաշտպանութեան Խորհուրդն ալ (նոր կառավարութիւնը) օգնական ուժեր կը հաւաքէ:

Հինգշաբթի գիշեր կացութիւնը այնքան ծանրացած էր որ Ազգ. Խորհուրդը ստիպողական հեռագիրներ ուղղեց Վալենսիա եւ ուրիշ հանրապետական կեդրոններ, որպէսզի օգնական ուժեր ղրկեն:

Երթեւեկը խանգարուած ըլլալով Մատրիտի փողոցներուն մէջ, կիներուն եւ մանուկներուն հրամայուեցաւ տուներէն դուրս չելլել: Վերջին լուրերու համաձայն, բոլշեւիկները ամուր դիրքեր բռնած են քաղաքին հիւսիսային արուարձաններուն մէջ: Ազգ. Խորհուրդը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ գերի բռնուած են 1400 բոլշեւիկներ, բայց ուրիշ հեռագիրներ կ'ըսեն թէ ապստամբութիւնը ծաւալած է ուրիշ հանրապետական քաղաքներու մէջ, — Վալենսիա, Ցիուդատ Ռէալ, Ցինչիլլա եւն.: Ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդին օդանաւերը անընդհատ կը ռմբակոծեն բոլշեւիկեան դիրքերը:

Միւս կողմէ կը հաւաստեն թէ Զօր. Ֆրանքօ կը խորհի գերագոյն յարձակողականի մը ձեռնարկել անյապաղ, գրաւելու համար Մատրիտը:

Ազգ. պաշտպանութեան Խորհուրդը զինուորական գործողութիւնները շարունակելով հանդերձ, անընդհատ կոչեր կ'ուղղէ ըմբոստներուն, որպէսզի վերջ տան եղբայրասպան արիւնահեղութեանց: Վերջին անգամ հրատարակուած կոչ մը կ'ըսէ.

— « Բոլշեւիկներ, մինչ դուք անձնատուր եղած էք այս խելագար արկածախնդրութեան, Նէկրին, Տէլ Վայօ, գնդ. Լիսթըր եւ ուրիշներ հանգիստ կը պտտին Փարիզի փողոցներուն մէջ»:

Այս կոչերուն կը յաջորդեն անընդհատ ռմբակոծութիւններ, օդէն եւ ցամաքէն: Հաղորդակցութիւնները կտրուած են Մատրիտ եւ Սպանիոյ միւս մասերուն միջեւ: Բոլշեւիկներն ալ իրենց կարգին կը շարունակեն կազմակերպել դիմադրութիւնը:

Վալենցիայէն կը հեռագրեն թէ պատժական միջոցներ ձեռք առնուած են Կարթաժէնէի ապստամբութեան զինուորական վարիչներուն դէմ: Այդ շրջանին հրամանատարը կը ծանուցանէ թէ Զօր. Գէրնա եւ ուրիշ 2500 ըմբոստներ ձերբակալուած են եւ պիտի դատուին անմիջապէս: Նոյն աղբիւրին համաձայն, 19 սպաներ, որոնք ապստամբած էին ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդին դէմ, գնդակահարուեցան մարտ 9ին:

*** Ազգ. պաշտպանութեան ձայնասփիւռը հետեւեալ զեկոյցը հաղորդեց Խ. Միութեան դէմ.

— « Ռուսաստան կ'ուզէ քաջականութիւն հաստատել Սպանիոյ մէջ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դէմ, որովհետեւ իր ուզածը համաշխարհային պատերազմ է: Այդ պատերազմը պայթեցնելու համար, ան կ'ուզէ բուռն ընդդիմութիւն մը յարուցանել մէկ կողմէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ, միւս կողմէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ: Ան չուզեր որ համաձայնութիւն գոյանայ Եւրոպայի մէջ, որովհետեւ գիտէ որ ինքը դուրս կը մնայ բոլոր խօսակցութիւններէն: Ան գիտէ նաեւ որ եթէ ընդհանուր համաձայնութիւն մը գոյանայ, խաղաղութիւնը ապահովուած է եւ համայնավարութիւնը վտանգուած: Ահա թէ ինչու Ռուսիա խաղեր կը փորձէ Սպանիոյ մէջ: Մեզի ղրկուեցան ռազմական ապրանքներ եւ երկրորդական մասնագէտներ: Բայց այժմ Խ. Միութեան օգնութիւնը կը փոխանայ: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ զինուորական կշիռը աննպաստ է հանրապետական վարիչներուն համար: Համայնավարութեան շահը հիմնուած է սպանիական հանրապետութեան ձախողանքին վրայ: Հարկ էր ամէն գնով խափանել խաղաղութիւնը: Ասոր համար էր որ Ռուսաստան Փիէթրօն հեռացուց հանրապետական կառավարութենէն: Ցետոյ բերաւ Նէկրինը, խափանելու համար խաղաղութիւնը: Եւ Նէկրին գործեց համաձայն բոլշեւիկեան հրամաններուն: Այս ազետալի քաղաքականութենէն եւ անձնապաշտութենէն վերջը, պատասխանատուները վատօրէն տրտմահման փախան»:

*** Սպանիոյ բոլշեւիկ յեղափոխականուհին, Լա Փասիոնարիա, Մարթէյլէն Փարիզ եկաւ ուրիշ փախստականներու հետ: Ոստիկանութիւնը անմիջապէս հաղորդեց թէ չի կրնար Փարիզ բնակիլ: Նոյն ազդարարութիւնը ուղղուեցաւ գնդ. Լիսթըրի, միջազգային վաշտերու երբեմնի հրամանատարին: Փախստական վարչապետին՝ Նէկրինի եւ իր նախարարներուն եւ ուրիշ երեւելիներու բնակութեան խնդիրը երէկ քննուեցաւ նախարարական խորհուրդին մէջ:

Անգլիոյ ազդարարութիւնը

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարարը ազդարարութիւններ ուղղեց սպանիական կառավարութեան, ծովեզերքներու պաշարման առթիւ: Նախարարը ըսաւ թէ Անգլիա պիտի հարկադրուի գործել, եթէ անգլիական նաւեր յարձակում կրեն ազգայնական մարտանաւերու կողմէ: «Ն. Վեհափառութիւնը չատ ծանր պիտի նկատէ անգլիական առեւտրական նաւերու խորտակումը, նոյնիսկ Սպանիոյ ներքին ջուրերուն մէջ, մանաւանդ եթէ որ եւ է ազդարարութիւն եղած չըլլայ նախապէս եւ միջոցներ ձեռք առնուած չըլլան նաւաստիներու ապահովութեան համար: Հետեւաբար, հրահանգներ տրուած են բրիտանական մարտանաւերուն, որպէսզի պաշտպանեն առեւտրական նաւերը»:

Արդէն իսկ անգլիական մարտանաւեր ճամբայ հանուած են դէպի սպանիական ջուրերը:

»»» . «««

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հերքեն այն զրոյցները թէ Խ. Միութիւնը խոստացած է պաշտպանել Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի սահմանագլուխները, եթէ յարձակում գործուի: Այս զրոյցները ծագած էին Ռումանիոյ արտաքին նախարարին վերջին այցելութեան առթիւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՀԱԼԱԼ » ՊԱՏԱՆՔ

— • —

Հետաւոր Իրանէն բարեկամ մը, Վահրամ, հետեւեալ պատմութիւնը գրած է ինծի.

— Նախկին Իրանի ցեղապետներէն մին կը կանչէ իր տղան եւ կ'ըսէ.— « Տղաս, շուտով պիտի մեռնիմ: Ինչ որ ունինք մեր տունին մէջ եւ մեր ցեղակիցներուն մօտ բոլորը թալանով կամ գողութեամբ ձեռք բերուած են: Հաւատացեալի մը համար անվայել է հարամ պատանքով թաղուիլը: Գնա ինծի համար հալալ պատանք մը ճարէ»:

Տղան ճամբայ կ'իյնայ եւ կը հանդիպի մեծ փաթթոցով մոլլայի մը: Բարեւի փոխարէն փայտի հարուածով գետին կը տապալէ մոլլան, գլխէն կը փրցնէ փաթթոցը եւ կ'ըսէ.— «Հալալ Էրէ սա փաթթոցը, մայրս պիտի պի-տի մեռնի, հալալ պատանքի պէտք ունի»:

— « Աւազակութիւն է ըրածդ, բաւական չէ եւ կ'ուզես որ հալալ ընեմ», կը մռլտայ մոլլան ինկած տեղէն:

Փայտի հարուածները իրարու կը յաջորդեն, մինչեւ որ մոլլան կը ստիպուի ըսել.— «Հալալ, հալալ ըլլայ, տար, միայն ազատ ձգէ զիս»:

Տղան, մօրը յանձնելով փաթթոցը, կ'ըսէ.— « Ալ վստահ եղիր որ ասոր աւելի՞ հալալ ըլլալու ձայնը մինչեւ երկինք հասաւ»

Աթաթիւրքի հետեւորդներն ալ չորս կողմը նայելով ուրիշ բան չգտան հալալ պատանքի համար, բացի Սանճաքեան խանէն եւ Բանկալթիի գերեզմանատունէն:

Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ պիտի խլէ մեզմէ Սթալին, իբրեւ պատանքի փոխարժէք »:

Մեր բարեկամը թիւրիմացութեան մէջ է:

Աթաթիւրք ստացաւ շատ աւելի փառաւոր պատանք մը,— Ալեքսանտրէթ:

Եւ հալա՛լ ըսին ոչ միայն Ազգերու Դաշնակցութիւնը, այլ եւ հոգատար իշխանութիւնը: Վկայ՝ Paul du Véou, որուն փաստացի յօդուածաշարքը կարդացինք այս օրերս, կամ ծերակուտական Gustave Gautherot, որուն մէկ նամակը պիտի կարդաք այսօր:

Գալով Սթալինին, մարդիկ անոր մեռնելուն չսպասեցին, հալալ պատանք մը ճարելու համար: Եւ քանի՜ անգամ...

Միայն Հայաստանի պարագան գլխու պտոյտ կրնայ պատճառել:

Սթալինեան սահմանադրութեամբ Հայաստան զրկուեցաւ Ղարաբաղէն, Նախիջեւանէն, Ախալքալաքէն եւ ուրիշ հայրենի ժառանգութիւններէ:

— Հալա՛լ ըլլայ, աղաղակեցին մարդիկ, ծափահարելով Արտաշատեանէն:

Սթալին խումբ-խումբ գնդակահարել տուաւ ամբողջ սերունդ մը: Ոչ միայն պետական-կուսակցական գործիչներ, այլեւ գրագէտ-բանաստեղծներ: Ոչ միայն տարէցները, այլ եւ երիտասարդները: Նոյնիսկ վարդապետներ եւ կաթողիկոսը:

— Հալա՛լ ըլլայ, հալա՛լ ըլլայ, աղաղակեցին դուրսէն:

Սթալին լռել տուաւ ամէն կապ՝ Եւրոպայի եւ Հայկական Արտասահմանի միջեւ:

— Հալա՛լ ըլլայ, ձայն տուին դուրսի «բարեկամները»:

Եւ դեռ շարքը չէ վերջացած:

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՆԱՄԱԿ ՄԸ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

— • oo —

Լուար ինֆէրիէօրի ծերակուտական Պ. Gustave Gautherot, նախագահը Միջերկրականի կոմիտէի վարչական խորհուրդին եւ Սուրիա — Լիբանան հաստատութեան, մեզի ղրկած է պատճէնը հետեւեալ նամակին, հրատարակութեան խնդրանքով: Նամակը ուղղուած է արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Բոնէի, Մանթոնէն, մարտ 8 թուականով.

— « Պարոն նախարար, հարկադրուած ըլլալով ատեն մը եւս հանգստանալ հարաւային Ֆրանսայի մէջ, առողջական վիճակս թոյլ չտուաւ յիշեցնելու Ալեքսանտրէթի վերաբերեալ գործերու հարցադրումը, որու մասին պատիւ ունեցած էի ձեզի գրելու 1938 հոկտեմբեր 16ին:

Բայց եւ այնպէս, ես երբեք չդադրեցայ հետեւելու այս հարցին: Եւ պատեհութիւն ունեցայ այդ մասին գրելու ձեզի, իբրեւ նախագահը «Միջերկրականի կոմիտէ»ին Սուրիա — Լիբանան հաստատութեան:

Արդ, վերջին ամիսներու ընթացքին, Սանճաքին կացութիւնը այնքան ծանրացաւ որ, կը թուի թէ Թուրքիաայսօր ինքզինքը տէր տիրական կը կարծէ այդ նահանգին:

Արդարեւ, հակառակ մեր միջազգային յանձնառութեանց, մենք թոյլ տուինք որ ան ջնջէ Սանճաքին ինքնիշխանութեան բոլոր նշանները: Մենք անոր ձգեցինք վարչութիւնը, մաքսատուները, դատական իշխանութիւնը, թղթատարական վարչութիւնը: Անշուշտ Պ. Կապուէլ Փիւօ իբրեւ ապօրէն մերժած է այն թրքական նամականիշները որ վերջերս հրապարակ հանուեցան Ալեքսանտրէթի մէջ, Քէմալ Աթաթիւրքի նկարով, բայց մենք թոյլ տուինք որ Սանճաքին մէջ ծախուած սուրիական նամականիշներու վրայ փակցուած յաւելուածական տուրք մը ջնջէ Սուրիոյ անունը: Մենք վար առինք սուրիական դրօշը: Մենք թոյլ տուինք որ թուրք զինեալ ուժը Սանճաք արշաւէ եւ տեղաւորուի հոն: Մենք Սանճաքին մէջ հաստատեցինք օրէնսդիր ժողով մը թրքական մեծամասնութեամբ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընտրական յանձնաժողովին տեղեկագիրը հարկադրուեցաւ կեղծով արձանագրել այն բռնութիւնները զոր մեր գործակալները չեն վախցած կատարել, այդ թուրք եւ հակաֆրանսական ժողովը պարտադրելու համար արաբ եւ ֆրանսասէր բնակչութեանց:

Մենք մասնակցեցանք ֆրանքօ-սուրիական յանձնաժողովի մը, գծելու կամ կրճատելու համար սահմանները Սանճաքին եւ Սուրիոյ միւս նահանգներուն միջեւ, այսինքն Սուրիոյ ներքին սահմանները, ինչ որ միայն ֆրանքօ-սուրիական յանձնաժողով մը կրնար կատարել:

Որովհետեւ Սանճաքը, զոր ձեր պաշտօնատունը թրքական «Հաթայ» անունով կը կոչէ անճահօրէն, կը մնայ սուրիական նահանգ մը: 1937ի կազմական կանոնագիրը այդ պարագան կը հաստատէ բացորոշապէս. 1938ի ֆրանքօ-թուրք դաշնագիրը կը վաւերացնէ զայն:

1936ի ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին ոչ-վաւերացումը կը վերահաստատէ մեր հոգատարութեան բոլոր պարտաւորութիւնները ամբողջ Սուրիոյ վրայ: Մեր պարտաւորութեանց առաջինը կը կազմէ պաշտպանել մեր պատուէն յանձնուած երկրամասին եւ ֆրանսական կայսրութեան ամբողջութիւնը:

Այս պայմաններուն մէջ, կը խորհիմ խնդրել նախ ձեզմէ, պարոն նախա-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՊԱՅՔԱՐ «ՈՒՆԵՒՈՐ»ՆԵՐՈՒ ԵՒ «ՉՈՒՆԵՒՈՐ»ՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Կռիւ ունեւորի եւ չունեւորի, հարուստի եւ աղքատի միջեւ։

Այս է հիմնական պայքարը, որ կը մթագնէ Եւրոպայի քաղաքական հորիզոնը եւ նոր մեծ պատերազմի մը ուրուականը կը ցցէ տակաւին մարդկութեան առջեւ։

Կան պետութիւններու կամ մեծ ազգերու երկու խմբակցութիւններ, մին, որ կը մեղադրուի թէ տէր է հարուստ գաղթավայրերու եւ առատ նախանիւթերու, մարդկային ու նիւթական անսպառ աղբիւրներու, միւսը՝ որ միշտ կը տրտնջայ թէ սեղմուած ազգային հողամասի սահմաններուն մէջ, յաճախուն բնակչութեամբ ու օժտուած ուժական կարողութիւններով, զուրկ է նախանիւթերէ ու արտաքին շուկաներէ կամ գաղթավայրերէ։ Մէկ կողմը՝ ժողովրդավար պետութիւնները՝ հարուստ մարդով, նիւթով ու դրամով. միւս կողմը՝ ամբողջավար պետութիւնները՝ աղքատ ոչ թէ մարդով, այլ նիւթով եւ դրամով։

Այս է տանջքը այն յաւերժական պայքարին, որ կը մղուի 1918էն, Վերսայլի խաղաղութեան ժողովէն ասդին եւ որուն զանազան փուլերն են միայն դիւանագիտական այն դաւաւորումներն ու խաղերը, որոնք տեղի կ'ունենան անընդհատ տարբեր երանգաւորումներով ու ձեւերով, եւ որոնց անդրադարձումները իրենց վրայ կը զգան աշխարհի բոլոր ժողովուրդները ամէնուրեք, մեծ ու փոքր։

Այս հիմնական պայքարն էր որ սառնանշեց յունուար 20ին Հիթլէր, երբ Մեծն Գերմանիոյ առաջին Ռայխստակին առջեւ խօսեցաւ իր շնորհալից ճառը եւ սեղանի վրայ դրաւ գերման գաղթավայրերու վերադարձի պահանջը։ Այս մասին է որ դեռ քանի մը օր առաջ շեշտեց գերման պետութեան բարձրախօսը՝ Տօք. Կէօպէլս, ընդգծելով թէ մարդկութիւնը չի կրնար անվտանգ թոյլատրել որ 80 միլիոննոց ժողովուրդ մը աղքատութեան մէջ տապլտկի ընդմիշտ։ Նման ... դաղակ է որ կ'արձակէ ամիսներէ ի վեր Փաշական մամուլը վերէն վար, միաբերան, օր մը սպառնալից, ուրիշ օր մը քիչ մը զուսպ, բայց միշտ խոժոռ ու դժգոհ։

1938ին այս պայքարի թափը հասաւ իր բարձրագոյն կէտին եւ միայն Միւնիխի համաձայնագրով էր որ քաղաքական տենդին ջերմաչափը քիչ մը վար իջաւ, երբ Հիթլէր իրականացուց Մեծն Գերմանիան, կցելով Աւստրիան ու Զուտէթիան։

Սակայն Միւնիխը վերջնական կայա՞ն է Եւրոպայի քաղաքական դոյավիճակը յաւականչելու, թէ պարզ հանգրուան մը, որ մէկ կողմէ Պերլին–Հռոմ առանցքին շունչ քաշելու պատեհութիւն ընծայեց նոր ուրիշ ոստումներ փորձելու, եւ միւս կողմէ ժողովրդավար մեծերուն աչքը բացաւ կանխապատրաստուելու, արթուն մնալու, որպէսզի բախտորոշ բոպէին «յիմար կոյսերու» վիճակին չենթարկուին։

Կը թուի թէ երկրորդն է ճշմարտութեանը։ Ասոր ապացոյց են այն ահռելի ու անչափելի զինաւորումները, որոնց լծուած են Անգլիա ու Ֆրանսա, չէզոքելու համար միւսները։ Անգլիա սպառազինումներու վրայ կը ծախսէ այժմ երեք օրը մէկ միլիառ ֆրանքի հաշուով առասպելական, աստղագիտական գումարներ. իսկ Ֆրանսա՝ 9 օրը մէկ միլիառի հաշուով։ Մ. Նահանգներն անգամ զերծ չեն այս համատարած զինախաղէն եւ մտած են բարձրագին զինումի աննախընթաց հեւքի մը մէջ, հակառակ երկու ովկիանոսներով պաշտպանուած ըլլալու եզական առաւելութեան։

Ասոր ապացոյց են այն անհաշուելի դիւանագիտական խլրտումները որ տեղի կ'ունենան հարաւ արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն մէջ, որոնք մօտէն կամ հեռուէն շահագրգռուած են այս հիմնական պայքարով եւ կ'իյնան առաւել կամ նուազ չափով գերմանական ծաւալականութեան ճամբաներուն վրայ, դէպի հարաւ–արեւելք։

Այն օրէն, երբ անկախ ու միացեալ Ուքրայնայի մը ծրագիրը ուրուագծուեցաւ Պերլինի մէջ եւ գերմանական «դրոհը դէպի արեւելք» սկսաւ զգացնել իր թափը, այն օրէն մանաւանդ, երբ Հունգարիա հարկադրուեցաւ մտնել հակաբոլշեւիկ ուխտին մէջ, պալքանեան Համաձայնութիւնը կազմող պետութիւնները եւ Լեհաստան անձկութեան ակնյայտնի նշաններ ցոյց տուին։ Պահ մը կարծուեցաւ թէ բոլորը աստիճանաբար, կամայ ակամայ, պիտի ենթարկուին Պերլին–Հռոմ առանցքին ազդեցութեան, մանաւանդ երբ արեւմուտքի «մեծերը» շատ հեռուն էին եւ անզօր կամ անպատրաստ՝ Առանցքին «դրոհը» կասեցնելու։ Իտալիա կ'որոտար Ֆրանսայի դէմ եւ Սպանիոյ մէջ զօր. Ֆրանքօ յաղթանակներ կ'արձանագրէր։

Կը թուի թէ կացութեան պատկերը փոխուած է այժմ, զգալի չափով մը։ Անգլօ–ֆրանսական սպառազինումը եւ դիւանագիտական միասնականութիւնը ազդած է ջիղերու վրայ։ Փոքրերը ...չըի սկսած են գալ, իսկ Առանցքը սանձուելն կը վարանի կամ կը զգուշանայ որեւէ յախուռն քայլ առնել, Եւրոպայի մէջ կամ այլուր։

Դեռ նոր տեղի ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարար Կոմս Չիանոյի այցելութիւնը Վարշաւա։ Ըստ երեւոյթին ան չօշափեց Լեհաստանի տրամադրութիւնները եւ տեսաւ որ իտալօ-ֆրանսական բախումի մը պարագային Լեհաստան առ առաւելն կրնայ չէզոք մնալ, իսկ երբեք դրականօրէն աջակցիլ Պերլին–Հռոմ ճակատին կամ խզել իր դաշնակցային սերտ կապը Ֆրանսայի հետ։

Անկէ առաջ նախարար Ֆոն Ռիպէնթրոփ ալ այցելած էր Վարշաւա եւ չէր յաջողած ռուսօ-լեհ դաշնագրութիւնը չեղեալ դարձնել։ Լեհաստան կը վարանէր իր ճակատագիրը կապել Առանցքի կառքին եւ պիտի վարանի միշտ.

Նոյն վարանումները տեսանելի են Պելկրատի եւ նոյնիսկ Պուքրէշի մէջ։ Երկու մայրաքաղաքներուն մէջ ալ դահլիճները փոխուեցան։ Ու նախորդ «գերմանասէր»ներու տեղ իշխանութեան գլուխ անցան մարդիկ, որ կը ձգնին անկախ եւ իրենց երկրի շահերէն բխած քաղաքականութիւններ վարել։ Առեխա անշուշտ չի նշանակեր թէ Հունգարիա եւ Եուկոսլաւիա տրամադիր են Առանցքին դէմ ճակատ յարդարելու, ոչ. բայց բացայայտ նշան է թէ անոնք նոյնպէս տրամադիր չեն անտարբեր դիտելու Առանցքին յառաջխաղացքը դէպի արեւելք եւ պատրաստ են առնուազն պաշտպանելու իրենց անկախութիւնը եւ դիրք ճշտելու ազատութիւնը։

Իսկ Ռումանիա՞ն, որ կարեւոր մէկ օղակը կը կազմէ Պալքանեան Համաձայնութեան։ Ան ճնշած է արդէն «Երկաթեայ պահակներու» վտանգը երկրէն ներս, սերտացուցած է իր կապերը Եուկոսլաւիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ հետ եւ նոյնիսկ Լեհաստանի հետ զինակցելու փորձեր կը կատարէ։

Դեռ անցեալ օր նախարար Գաֆէնկուա այցելեց Վարշաւա և սերտացուց երկու երկիրներու յարաբերութիւնները։ Կ'ենթադրուի նոյնիսկ, թէ Ռումանիա, որ մինչեւ այժմ կը հակառակէր լեհեւհունգար սահմանակցութեան Ռութենիոյ մէջ, այժմ իր համաձայնութիւնը տուած է, որպէսզի փոխարէնը ստանայ մէկ կողմէ Լեհաստանի զինակցութիւնը եւ միւս կողմէ Հունգարիոյ բարեկամութիւնը։ Պուքրէշ կը ձգտի փլած Փոքր Համաձայնութեան պատնէշին տեղ նոր պատնէշ մը ստեղծել իր անմիջական սահմանակից երկիրներուն հետ։ Այս պատճառով ալ տակաւին կը յամառի չվիճիլ պուլկարական հողային պահանջին՝ Տոպրուճայի մասին։

Նոյնիսկ Չեխոսլովաքիա, որ Միւնիխէն ետք կը թուալ գերմանական ծիրին մէջ, ամբողջապէս կարգի մտած չէ եւ մերթ ընդ մերթ պարսաւանք ու սպառնալիք կը ստանայ Պերլինէն։

Այս բոլորը խիստ մեկին կերպով կը դիտէ ու կը տեսնէ Գերմանիա։ Եւ այս պատճառով է որ ան դանդաղեցուցած, մեղմացուցած է իր գլուխն թափը դէպի հարաւ–արեւելեան Եւրոպա։ Կը թուի թէ ան ոչ մէկ մտադրութիւն ունի թատերական ձեւով եւ յանկարծակի դուրս գալու իր սահմաններէն։ Ան չի մտածեր դէպի Ուքրայնական դաշտերը հասնելու իր ծրագիրը գլուխ հանել, ճամբուն վրայ փռուած մեծ ու փոքր ազգերն ու պետութիւնները ոտքի կոխան դարձնելու գնով։

Անկէ զատ՝ իտալական ձգտումները Միջերկրականի մէջ պատճառ դարձած են, որ Պերլինի ղեկավարները իրենց ուշադրութիւնը դարձնեն «բարեկամ» Մուսոլինիի հարցերուն եւ վերապահ մնան արեւելքի մէջ, որպէսզի տեսնեն թէ դէպքերը ինչ դասաւորում պիտի ստանան արեւմուտքի մէջ եւ իտալական պահանջներու խնդիրը Ֆրանսայէն ինչ ելքի պիտի յանգի.

Անտարակուսելի է, որ անգլօ-ֆրանսական զինաւորումը, ինչպէս եւ նախագահ Րուզվէլթի բռնած դիրքը ամբողջավար պետութեանց դէմ շատ ուժգնօրէն ազդած են Պերլին–Հռոմ Առանցքին վրայ։ Եւրոպան կ'ապրի նախօրեակը մեծ դէպքերու, բայց այդ դէպքերը թերեւս այնքան գահավէժ ընթացքով չզարգանան, ինչպէս անցեալ տարի, որովհետեւ Եւրոպայի հարաւ–արեւելեան պետութիւններու տրամադրութիւնները եւ անգլօ-ֆրանսական նոր կեցուածքը զգուշաւորութեան մղած են Պերլինի եւ Հռոմի ղեկավարները։

Այսուհանդերձ, պայքարը իր էութեան մէջ կը մնայ անփոփոխ։ «Ունեւոր»ները եւ «չունեւոր»ները կըռուի կրկէսին մէջ են։

Ա. ԿԵՍԱՐ

Ի ՊԷՍ ՉԱՐԴԱՐԱՆԱՑ

Սիրելի Արազ.— Շուտով անցնինք այդ — Վասակ — նիւթին վրայէն։ Զարաշուք համբաւով այս անունը հայեցի միաբանութեան, ազգային ինքնորոշումի նուիրական բոպէներուն, կարծես նախախնամական կամ բնազդային դաս մը կը պարունակէ սեր անցեալ ու ապագայ փրկութեան համար։ Ե. դարէն սկսեալ մինչեւ հիմա, ազգային միաբանութեան, ազգային համայնական ո եւ է ձեռնարկի առթիւ պահանջուած երբերաշխութեան պահուն, խափանարարի տխուր դեր կատարողը կամ կատարողները Վասակ անունով յորջորջուած են։ Դիւանագիտական կամ քաղաքական ինչ նրբամտութիւն ալ գործածուի, այդ անունին առաջին տիրոջ վասառնուն արարքը սանկ արդարացնել ջանալու համար, Հայ պատմութիւնը, Հայ աւանդութիւնը, Հայ հէքեաթը կ'ընդվզի այդ ջանքին դէմ — Վասակը միշտ Վասակ է, գործը եղերելի, անունը անարգ։ Շնորհալին, այդ որքան հեզահոգի նոյնքան ազգասէր ոգին, Վասակներու դէմ իր նզովքը, իր սրտմտութիւնը գոռալու նուագային չափը ընտրած է՝ իր եկեղեցական բարձր դիրքին ներողամտութեամբը իսկ՝ յաւիտենական զզուանք ներշնչել բոլոր Վասակներուն հանդէպ, երբ կ'աղաղակէ.— Ախտակցաբար արտասուեսցուք փութացողսն.. Լանք, ողբանք ուրացողներուն վրայ։ Տարաւոր այս լացը, այս ողբը ոչ միայն ազգային զզուանքն է ամէնկարգի ուրացողներուն դէմ, այլ գուշական մրգողը՝ միաբանական փարախին մէջ տաւաղելու, հաւաքելու բոլոր ազգային կամքերն ու ճիգերը, երբ ընդերը կը կայանայ մեր պատմական գոյութեան շուրջ կամ ցեղային արժանապատուութիւնը բարձր բռնելու պարտականութեան մէջ։ Վասակներուն կատարած չար գործը իր տեսակները ունի, ժամանակի պահանջին ու պէտքերուն համաձայն։ Վասակութիւն է հիմա առաւելապէս ինչ որ կրնայ տեղի ունենալ՝ ցանկալի միաբանութիւնը խանգարելու, ազգին գոյութեան համապատասխան ջանքերը վատօրէն խաչաձեւելու համար։ Հեռուները երթալու եւ ոչ ալ բառերը ծամծմելու հարկ չկայ, ըսելու համար, թէ Վասակութիւն է, երբ օտարութեան մէջ այսպէս հետզհետէ մոռնանք հայերէն խօսելու, հայերէն սորվելու մեր վարժութիւնը, Վասակութիւն է, Հայ դրոշմ ու կնիք կրելով հանդերձ, օտարին համար զաւակ պատրաստել, օտարացնել իր հարազատ սերունդը, եւ այս Վասակութիւնը նոյնիսկ օտար խղճմիտ ու արդար անձնաւորութիւններ զզուանքով ձաղկած են, յայտարարելով թէ «Հայը պէտք է աշխատի Հայ մնալ»։ Ուրեմն նոյնիսկ օտարին աչքին Վասակութիւն է Հայուն զաւակներուն օտարացումը Հայ մօր կամ Հայ հօր մեղսակցութեամբ։

Բայց Վասակութեան ինչ զարհուրելի, ինչ պժգալի մեղք մը ըլլալը ահա այսօր պիտի հասկնաք Եղիշէին գրիչէն դուրս եկած այն քստմնելի տողերէն, որ կը նկարագրէ Վասակին կրած չարչարանքը Ցազկերտի բանտին մէջ։ Ինչ յաւիտենական դաս բոլոր երեւելի եւ աներեւոյթ Վասակներուն, որոնք մեր պատմութեան ամէն շրջանին — ներկայ, անցեալ եւ ապառնի — ազգային միահաղոյն դատին, ազգային ոգիին դէմ դաւաճանեն ի նպաստ օտարին։ Արդարեւ ինչ դաս. ահա այդ օտարը՝ որուն համար աշխատեցար, արդար դատաստան կ'ընէ, ամէնէն անարգ, ամէնէն չարչարալից բանտարկութեան մահուամբ քեզ։ Գոգցես ուղղակի դաս մը, ահա, բոլոր Ցազկերտներուն կողմէ բոլոր Վասակներուն ջամբուած։

Սիրելի Արազ, խնդրեմ ուշադիր ըրէ դասանդը, թէ ո եւ է ուրիշ յանցանքի համար ո եւ է աւելի ծանր պատիժ այսքան սեւ գիծերով ստորագրուած չէ ո եւ է պատմական գրուածքի մէջ, որքան ահա Եղիշէի սա նկարագրականը։ Հերոս Վարդանին ու անոր արժանաւոր զոյգոստաններուն [illegible] համհարզներուն [illegible] գործը Մեծաքանչին պանծալի [illegible] գեղերփնելէ վերջ, հո[illegible] Հելլէններէն հմայքով իր [illegible] աստղազարդելէ վերջ, տես, [illegible] փիւնոյն Մեծաքանչին մա[illegible] ուած մթին, աղիտալի, գժո[illegible] ներով կը խարանէ յաւէտ [illegible] Վասակին։ Ե. Դարու պժ[illegible] դարերու մէջէն նոյն ուժ[illegible] կը պոռթկայ արհամար[illegible] Վասակութեան դէմ։

[illegible] Արազ, իրաւունք ունիս, բայց [illegible] մեթերդ, վերջին կամ եր[illegible] է այս Վարդանանցի [illegible] չեխումին, ու մենք կը մտ[illegible] մեր սամենաբն, մեր [illegible] Հերաթափ մեր պարտ[illegible] ելով, ինչպէս աշխատ[illegible] փորձ ու անխոհ եղբ ակօս[illegible] մէջ։

Բայց ինչ կարեւորութիւն ունի [illegible] Եղիշէին հետեւեալ համա[illegible] քով.—

Իսկ արբացեալն Վասակ հայէր ի [illegible] թիւն սուրբ կապելոցն, որք [illegible] ութեամբ ընդունէին զչար[illegible] հայէր եւ կարօտէր . .

([illegible] հետ միւսնոյն բանտին [illegible] միւս սուրբ կալանաւորները, քիչ մը անդին, բայց անոնք [illegible] Ազգին համար իրենց [illegible] զրկանք ու քաշած չարչա[illegible] պարտութեամբ, կ'երգէին [illegible] իրենց հաւատքը կը ջրեն[illegible] զօրացնէին։ Անդին Վասակ [illegible] կ'ուտէր կատաղութենէն [illegible] դառատան, բուն յանցաւորը հիւ[illegible] կը նկատուի, Ցազկեր[illegible] Մուշկանին զայրոյթը անոր [illegible] է։ Կը տեսնուի ահա յայտնապէս, թէ արդար ու յանկարծական դնդակը յաճախ օրհնութիւն մըն է մատնիչ [illegible] ուրացողին համար քան անտանելի [illegible] տառապանքը՝ որուն ահա կ'ենթար[illegible] կուի Վասակ։ Բայց նայեցէք յաջորդ [illegible] տողերուն).—

Եւ օր ըստ օրէ թերէին իբրեւ զգէշ յԵկեղուիթ ի մեծ հրապարակին, ձա[illegible] դէին ու այպանէին, եւ տեսիլ ամենեցուն կարաւանին զնա առնէին (Ամէն օր որոշեալ ժամու մը դուրս կը հանէին զայն եւ դիակի մը (գէշ) պէս կը նետէին բանտին մեծ հրապարա[illegible] կին վրայ, խայտառակելով, ծաղկելով զայն, ահագին բազմութեան [illegible] (կարաւան) ներկայութեան)։

Եւ իբրեւ այսպէս յամենայն կող[illegible] մանց հարեալ վատթարացաւ, [illegible] յախտս դժնդակս անկեալ ի կապանս (Անտանելի ցաւեր, հիւանդութիւններ եկան այս սարսափելի բանտարկութեան հետեւանքով։ Եւ Եղիշէ [illegible] բանտային արդարութեան ճարտա[illegible] ու փորձ բժիշկի մը պէս, ահա [illegible] տեղեկագրէ Վասակին գլխուն եկածները։ Եւ բժիշկ մը միայն կրնայ ճիգիւ մեր դասարանին բացատրել [illegible] ւացողին դառնագառն վիճակը)։

Զեռաւ փոր նորա, եւ հարան եւ ա[illegible] բորեցան զօգ նորա, եւ եմուտ [illegible] ցաւ թանձրամսութիւն նորա [illegible] ցին որդունք ընդ աչս նորա, եւ [illegible] կայր սորեցին ընդ ռնգունս նորա [illegible] (Փորը տաքէն կրակ կտրեցաւ, կուրծքը բոլորովին ներս անցաւ, ո՞ւր է [illegible] մա այն գիրութիւնը, մարմինը [illegible] զաւ, քամուեցաւ։ Աչքերուն մէջ որդեր վխտացին եւ քիթին ծակերէն վար սկսան թափիլ)։ Ուցան լսելիք նորա, եւ ծակոտեցան շրթունք նորա, եւ յօդկոյս [illegible] կրկուիք ոտից նորա։ (Ականջները [illegible] գոցուեցան, շրթունքը ծակ ծակ [illegible] զաւ, եւ ոտքին կրունկները բոլորովին [illegible] ծակ ծակ գացին ծռեցան,

Բղխեաց ի նմանէ հոտ մահու. [illegible] զուն միայն կայր կենդանի ի [illegible] նորա, եւ ոչ գտաւ խնամովանի [illegible] ի շրթունս նորա (մեղմաբար մը [illegible] չղջաց)։

Եւ այն որ կամէր թագաւոր [illegible] Հայոց աշխարհին, ոչ երեւեցաւ [illegible] գերեզմանի նորա, քանզի իբրեւ զ[illegible] մեռաւ եւ իբրեւ զգէշ քարշեցաւ [illegible] չինչ եթող չարիս՝ զոր ոչ գործեաց կեանս իւր, եւ ոչինչ մնաց ի մեծա[illegible] մեծ չարեաց՝ որ ոչ անցին ընդ [illegible] մահուան նորա։ (Այս հատուածը [illegible] կան պերճախօս է որ ինքնին կը [illegible] կցուի, ըլլայ հին, ըլլայ նոր գրա[illegible] կան)։

Զարհուրելի այս պատկերին գծագրութիւնը կը վերջացնէ Եղիշէ [illegible] տեսեալ կորուստ երկտողով.— Դրա[illegible] ցաւ յիշատակարանս այս վասն նորա [illegible] ւող ի կշտամբութիւն մնաց նորա [illegible] ամենայն որ զայս լուեալ գիտասցէ [illegible] եղովս ի հետ արկցէ, եւ մի լիցի [illegible] կցորդ գործոց նորա . . . ։

Այսուհետեւ ո՞վ պիտի համարձակի Վասակ ըլլալ . . . ո եւ է ձեւով [illegible]

Բայց մենք դառնանք մեր քերթո[illegible] նութեան։

ՏԱՐԱԶ

ՎՐԻՊԱԿ.— Նախորդին մէջ կը [illegible] բոտցած տեսանել, կարդալ կարօ[illegible] ցան տեսանել։

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՏՕՂԱՇԱՐ ՄԵՔԵՆԱՆ

Ամերիկայի Հայերը գնահատե[illegible] Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան օգտակար գործունէութիւ[illegible] իրենց միջեւ 5000 տոլար հանգանակած եւ արդիական բոլոր նորութիւններով օժտուած տողաշար մեքենա մը ղրկած են Վենետիկ։

Այս առթիւ Վենետիկի մէջ [illegible] հանդէս մը կազմակերպուած է, [illegible] րուն մասնակցած են բոլոր միաբանները եւ աշակերտութիւնը։ Մեքենան ամբողջ Իտալիոյ մէջ երրորդն է [illegible] տեսակին մէջ։

Մեքենան սկսած է բանիլ 1938 [illegible] յիմբեր 13ին եւ վանահայր Հայր [illegible] վրայ գրաշարը առաջին անգամ [illegible] «Նախնապիտութիւն» բառը շարած [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Ամբոխն ամէն տեղ էլ նման է այն ոչխարներին, որոնք գայլի խուզերից խաբուելով՝ նրա ձեռքն են մատնել պահապան շներին, որպէսզի այդպիսով գայլի բարեկամութիւնը վաստակեն. իսկ վերջինս, պահապան շները խեղդելուց յետ, սկսել է յիմար ոչխարները կոտորել։ Կախելու արժանի են այն իշխանները, որոնք հաստահարում են ամբոխի այդ անմտութիւնը։ Մեզանից ամէն մէկը իր բոլոր զօրութեամբ պիտի զինուի այդ դաւաճանների դէմ։ Ով որ հայրենական գահի թշնամին է, նրան ամէն մի Հայ իր իսկ անձի թշնամին պիտի համարէ։ Որովհետեւ այնքան ծանր զոհաբերութիւններով ձեռք բերած այս հարստութիւնը կորցնելուց յետ, մեզ դարձեալ գերութիւն եւ ստրկութիւն է սպասում։

— Այդ ամէնը գիտեմ. բայց ես խորամանկելու էլ ճանապարհ չունէի, սիրելի իշխան։

— Լաւ, քեզ չեմ մեղադրում, անցածն անցել է։ Այժմ ի՞նչպէս, ի՞նչ ձեւով միացնենք մեր այս պառակտումները. մտածե՞լ ես երբեւիցէ այդ մասին. չէ՞ որ չարաչափ դէպի կործանում ենք գնում։

— Մտածել եմ, այն էլ երկար ժամանակ։ Մինչեւ անգամ որոշ ծրագիրներ եմ կազմել թէ՝ ի՞նչ դէպքում ի՞նչ ձեւով պիտի գործէինք։ Բայց դու, իշխան, ամէնից առաջ պատմիր ինձ թէ՝ ովքե՞ր են թագաւորի հետ միասին, ո՞րքան զօրք կարելի է անջատել բերդերից. եւ յետոյ թէ՝ ինչո՞ւ դու միայնակ գտնւում ես այժմ այստեղ. միով բանիւ, ծանօթացրու ինձ մանրամասնօրէն մեր արդի դրութեան հետ, որովհետեւ այս հեռաւոր անկիւնում ես շատ քիչ տեղեկութիւն եմ առնում ձեր կողմից, և այնուհետեւ ես իմ խորհուրդները կը յայտնեմ քեզ. եթէ յանաւոր կը գտնես նրանց, կը գործադրենք միասին, եթէ ոչ, կ'անեմ այն, ինչ որ դու կը հրամայես։

Բերդակալի հետաքրքրութիւնն ու արած հարցերը կարծես տարակուսանքի մէջ ձգեցին Մարզպետունի իշխանին. Նա կասկածում էր թէ՝ չլինի՞ իր ծրագիրները խանգարելու նպատակով է բերդակալն այդ հարցերն ուղղում իրան։

Այս մտքերն առիպեցին իշխանին լռել մի քանի վայրկեան։

Բերդակալը գուշակեց նրա լռութեան պատճառը եւ ժպտալով նկատեց.

— Թող կասկածները սիրտդ չպղտորեն, սիրելի իշխան. իմ հաւատարմութիւնը մի՛ չափիր այն դրութեամբ, որի մէջ գտնում ես ինձ, այլ չափիր այն անցեալից, որ ծանօթ է քեզ եւ Արքային։ Առաջի որ խռովել եմ Սեւադայից՝ իմ թագաւորի շահն ունենալով նկատի, եւ այս է միակ ճշմարտութիւնը, որ յայտնեցի քեզ. ուրիշ գիտումներ մի՛ որոնիր վարմունքիս մէջ։ Եթէ ամբողջ Գարդմանն ինձ նուիրելու լինէին, դարձեալ այդ նուէրը իմ աչքում չէր գերազանցել այն անարգանքին, որին ես արժանի կը համարէի ինձ, եթէ իսկապէս դաւաճանած լինէի իմ Արքային...

Այս խօսքերն արտասանեց այնքան անկեղծօրէն, որ Մարզպետունի իշխանի կասկածները փարատեցան։

— Այո՛, Վահրամ, չեմ ծածկում քեզանից իմ կասկածը. վախենում եմ ամէն բան յայտնել։ Ժամանակը եւ մարդիկ կործանել են իմ հաւատը։ Բայց քեզ վրայ, այս վայրկենից սկսած, տածում եմ արդէն մեծ վստահութիւն։ Այսու ամենայնիւ, շատ բան չպիտի խօսեմ քեզ հետ, որովհետեւ ժամանակը կարճ է. պէտք է շտապել Սեւադայի մօտ։ Կ'աշխատեմ կրկին վերադառնալ այստեղ, իսկ եթէ այդ չյաջողի, այսու ամենայնիւ պիտի հաւատամ որ Գարդմանի մէջ Արքան իր հաւատարիմն ունի։

— Ամենամեծնուէր հաւատարիմը։

— Շնորհակալ եմ, լսի՛ր։ Ռոստոմն առ այժմ խաղաղ է։ Ինչպէս գիտես, Թագաւորը վաղուց հաշտուած է Աբաս եղբօր հետ՝ շնորհիւ [illegible] Վասակ իշխանի։ Միակ չարիքը Աշոտ սպարապետի գժտութիւնն էր, այդ էլ մէջտեղից վերացաւ։ Ես եւ Կաթողիկոսը ամէն հնար գործ դրինք մինչեւ որ հաշտեցրինք նրան թագաւորի հետ։ Երկուսը միասին մինչեւ անգամ Դուինը պաշարելով գրաւեցին եւ Հագարացիներին դուրս քշեցին նրա սահմաններից։ Սպասում էինք որ երկար ժամանակ այլեւս ոչ մի խռովութիւն չի ծագիլ մեր սահմաններում։ Մինչեւ անգամ առնախմբութիւններ սարքեցինք Դուինում եւ քանի օր էր որ [illegible] էինք զբաղուած։ Եւ ահա յանկարծ Ցլիկ — Ամրամ ապստամբութեան լուրն առանք։ Թագաւորը չէր հաւատում, թէ ապստամբութիւնն այդքան մեծ ծաւալ կը լինէր ըստ[illegible] ացած, ուստի միայն իւր թիկնապահների խմբով դուրս եկաւ Շիրակից։ Նա այն կարծիքին էր թէ՝ Ուտիք հասնելով՝ տեղական բանակի գունդը կ'անցնէր եւ, գուցէ, առանց արիւնհեղութեան ապստամբը կը նուաճէր։ Բայց գնալով այդտեղ, գտնում է ամբողջ նահանգն ապստամբած։ Երբ նա լուր տուաւ ինձ այդ մասին, ես արդէն թագաւորական ընտանիքը բերած էի Գառնի, որ[illegible] տեւ Երազգաւորսի ամրութեան [illegible] եւս վստահանալ չէ կարելի Աբաս[illegible] Սիւնաց Գուրգէնը բաւական [illegible] խղճօրէն աւերել են նրան։ Այ[illegible] անդ, սակայն, ես թագուհուն [illegible] նիցի ապստամբութեան վտանգ[illegible] կերպարանք առնելու լուրը, որ[illegible] չանհանգստացնեմ նրան, բայց [illegible] այնպէս սարքեցի, որ նա ինքն [illegible] խնդրեց ինձ գնալ Ուտիք՝ թագա[illegible] արշաւանքի մասին տեղեկութիւն [illegible] նելու եւ, եթէ հարկաւոր էր, [illegible] կան զօրք հասցնելու նրան. Եւ ես [illegible] կայ։ Բայց ի՛նչ տեսայ, ոչ [illegible] ամբողջ Ուտիքը, այլեւ Արցախ[illegible] Գուգարաց մեծ մասը ապստամբ[illegible] Արքային հանդիպեցի Գուգարք[illegible] մորում։

Նա յուսահատած էր եւ կամ[illegible] էր վերադառնալ Ռոստոմ, բայց [illegible] մի վտանգաւոր ձեռնարկութիւն [illegible] Եթէ առանց Ցլիկ – Ամրամը [illegible] լու նա մտնէր Շիրակ, հաւանա[illegible] եմ, ապստամբութիւնն աւելի [illegible] ծաւալ կը ստանար, եւ պետու[illegible] ամբողջութիւնն անդարմանելի [illegible] ղով կը քայքայուէր։

(Շար.)

ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒ ՄԸ ԵՒՍ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

« Յառաջ »ի ընթերցողները կը յիշեն Սոֆիայի « Ալցիօ » մեծ օրաթերթին բացառիկ թիւը, նուիրուած՝ հայ ժողովուրդին։

Լիոնի «Ճէզուիթ Միսիոնէր » Փրանսերէն պատկերազարդ հանդէսը, որ շուրջ տարիէ ի վեր ամէն ամիս կարեւորագոյն լոյս կը տեսնէ, եւ կը խմբագրուի պաշտօնի հրամանատար Հէն E. Janot կողմէ, իր կարգին յատուկ ամսուան թիւը գրեթէ ամբողջութեամբ նուիրած է Հայերուն ։

Կը կարծեմ թէ նոր ժամանակներու մէջ առաջին անգամ է որ Փրանսերէն անկէ մը բացառիկ հրատարակութիւն մը կը կատարէ, Հայերը տեղեկացնելու ծանօթացնելու համար ։

Այս բացառիկին մասնակցած են անի մը Փրանսացի վարդապետներ, որոնց յօդուածները, համաձայն իրենց կոչումին ու հանդէսին ուղղութեան, որքան կրօնական շունչ ունին, նոյնքան եւ գեղեցիկ դասաւորումով մը, ժեծապէս կը գնահատեն հայ ժողովուրդի ընդհանուր արժանիքը։

Առաջին յօդուածը, Հայ Ազգը, զոր ստորագրած է հայր Փ. Լէվի՝ կը վերլուծէ թէ Հայերը քաղաքակրթուած ժողովուրդ մըն էին արդէն երբ ընդունեցին Քրիստոնէութիւնը Գ. դարու սկիզբներուն։ Ցետոյ, կը յիշէ երկար ժամանակներուն դարձը, հայ մշակութական բարձր ոգին, Ե. դարու գրական ստեղծագործութիւնը, գրական գրականութեան փառքը, Վարդանանց պատերազմը, եւ ահաւասիկ աշխատութեան եւ անկախութեան համար ցոյց տուած կորովի պայքարները Պարսից, Սելճուքներուն, Արաբներուն եւ Թուրքերուն դէմ։

Երկրորդ յօդուածը խմբագրած է ծանօթ հեղինակ հայր Վիքթոր Փուշէլ Զօղուածագիրը, որ կը թուէ թէ մեր պատմութիւնը բաւական լայն ուսումնասիրած է, Հայ Մարտիրոսներու վերնագրի տակ իր յօդուածով կ'խօսի հայ քրիստոնէական հաւատքի զօրութեան մասին։ Ան Բ. դարէն սկսեալ, մեր պատմութեան մէջ երեւան եկած չորս մը յայտնի դէմքերն ու դէպքերը ներկայացնելով, կը պանծացնէ հայ ցեղի հաւատքին դարաւոր կամքն ու զոհաբերութեան արժանիքը։

Լ. Շոմէլ, որ երկար ատեն Սուրիա եւ այլուր անձամբ յարաբերած է Հայերուն հետ, ապրած է անոնց մէջ, ստորագրած է երրորդ յօդուածը՝ Հայուն Նկարագիրը։ Այս սքանչելի յօդուածը բացարձակ ներբող մըն է մեր ցեղին յատուկ այն բազմաթիւ յատկութիւններուն, որոնց տէրն ըլլալու գիտակցութեամբ կրնանք մեր հայութիւնը հպարտօրէն արտասանել ամէն տեղ ։

Հայ Մշակոյթին մասին գրած են Յառաջի ընթերցողներուն ծանօթ հայրենիքներ՝ հայր Մ. Թալոն եւ հայր Լ. Հիւէթ։ Առաջինը սեղմ գիծերով կը ներկայացնէ հայ գրականութիւնը, հայ ճարտարապետութիւնը եւ հայ մանրանկարչութիւնը, իսկ երկրորդը կը խօսի հայ երաժշտութեան մասին։ Անկարելի է ըսել որ, այս երկու գրութիւններն ալ գողտրիկ, մտերմական ու խանդավառելի ոճերով կը ձգտին ցոյց տալ հայ հանճարին կարողութիւնը։

« Ստեղծագործող հանճարի երգ մըն է հայ ժողովուրդը... »

Հինգերորդ յօդուածով, հայր Ա. Պոու կը պատմէ միսիոնարական յուշեր եւ իր յօդուածին վերջաւորութեան կը յիշէ Հայերուն բացառիկ յատկութիւնը արեւելեան միւս ցեղերուն բաղդատմամբ, անկախութեան տիրանալու պայքարին արդիւնքը եւ տասը հազարաւոր կը մնացած սուլթան Համիտի կատարած կոտորածները։

Հայաստանի նախկին միսիոնար հայր Է. Տ'Օթիւմ, ստորագրած է վեցերորդ յօդուածը, Զարդերը 1914ին։ Եօթներորդ եւ անստորագիր յօդուած մը կը խօսի թէ ինչպէս Եւրոպան դրականօրէն երբեք չէ օգնած Հայերուն, եւ այս անգամ ալ, հակառակ անոնց ցոյց տրուած մեծ զոհաբերութեան, ձեռնհաս պետութիւններ ձգեցին որ անոնք վերստին իյնան մէկ կողմէն Թուրքերուն ձեռքը, իսկ միւս կողմէն Կովկասի մէջ կորսնցնեն իրենց անկախութիւնը։ Ցաւագին սակայն, մեր պայքարի ութին վստահ, կ'ուզէ հաւատալ թէ, հայ ժողովուրդը չի մեռնիր։ Եւ բաւական ալ կը կը ներկայացնէ գաղթականներուն կողմէ, եւ յետոյ ընդարձակ կ'ան Հայերուն գործի եւ հաւաքի կենդանի աշխուժութիւնը։

Վերջաւորութեան, Աբիւնոտ Ճամբաձ վերնագրով ուրիշ յուզիչ պատմուածք մը, երեք մեծ սիմանակներ լեցուած է, որուն հերոսը 70 տարեկանը անց Վարդանը, տարագրութեան ահաւոր ճանապարհի ընթացքին երբեք չի կորսնցներ իր ոգեւորութիւնը, եւ ապրելու ի խնդիր կը ներշնչուի չարքունակ, յիշելով իր հայրենի տան ու գիւղին մէջ ցրուած Սմբատ Քաջին եւ Վարդանանց պատերազմին պատմութիւնները։

Այս հանդէսին կողքը կը ներկայացնէ հայ պատանի հովիւ մը, որ քաջաբար կը ջանայ տաճկան հասնիլ, պատսպարելու համար զինքը հալածողներու ձեռքէն։ Միւս նկարներուն մէջ, յատկանշական են հայկական տաճարները, որոնց վրայ արագիլներ բոյներ դրած են, Անի քաղաքի արտաքին պատերին մէկ մասը, Հայաստանի մէկ սիրուն հովիտը, հայ պատանիի մը երախտագիտական նուէրը տարագրութեան մէջ, հայկական հանդէսի մը միջոցին, հայ հին տարազով իշխանական պարը, հին հայ վանք մը, ճարտարապետական հիանալի եկեղեցիի մը յառաջամասը, հայ քահանայ մը իր եկեղեցիին դրան առջեւ, հին ու նոր Հայաստանի քարտէսը, վրէժխնդիր աչքերով լեցուն հայ հերոս մը, կիսովին հիւսուած գորգի հէնք մը եւ Աղաճանեան կաթող. պատարագին նկարը ։

Այս բացառիկ հրատարակութեան առթիւ, կը փութանք յայտնել մեր շնորհակալութիւնները թերթի հայր խմբագրապետին եւ անոր սիրայօժար մասնակցութիւն բերող միւս հայրերուն։

ԿԻՐԻԿՐԻՍ ԽՐԱՑԵԱՆ

Ցիլիք Աղազարեան

Երիտասարդ եւ տաղանդաւոր ջութակահարը, որ ծանօթ է « Յառաջ »ի ընթերցողներուն նաեւ իր աշխատակցութեամբ, Փետրուար ամսուն նուագահանդէսներ տուաւ Պաղիլէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ, (արդէն վերադարձած՝ նուագահանդէս մը կուտայ վաղը, կիրակի Մարսիլիոյ մէջ)։ Եգիպտոսի իր այդ նուագահանդէսները իրական յաղթանակ մը դարձան, այնքան որ մամուլին մէջ երեւցան գովասանքի եւ ազգային հպարտութեան արտայայտութիւններ ծանօթ գրողներու կողմէ։ Քանի մը հատուածներ այդ գրութիւններէն, կիրակի մեր թիւին՝ « Միտք եւ արուեստ »ի բաժնին վերապահելով Լ. Նազարեանցի յօդուածը, որ ուսումնասիրութիւն մըն է, հմտութեամբ եւ ժամանակոռոբէն գրուած։

« Ցուսաբեր » կը գրէ.

— « Ամերիկեան Համալսարանի մեծ սրահը լեցուած էր մեծ բազմութեամբ մը, լսելու համար երիտասարդ ջութակահար Ցիլիք Աղազարեանը։

Ներկաները մեծ ծափերով ողջունեցին երեւումը հայ արուեստագէտին, որ փրոֆ. Շուլցի դաշնակի ընկերակցութեամբ, նուագեց ընտրուած յայտագիր մը եւրոպական մեծանուն երաժիշտներէ՝ որոնց կարգին նաեւ երեք կտոր իր հեղինակութիւններէն։

Իր նուագը սկսաւ Գորելլիի La Folia կտորով, բարդ ու գեղեցիկ, ընդհանուր հետաքրքրութեան մէջ։ Հազիւ քանի մը վայրկեան անց, երիտասարդ արուեստագէտը արդէն իսկ նուաճած կը թուէր ներկայ հասարակութիւնը եւ այն համոզումը ներշնչած՝ որ կը գտնուէին ջութակի երիտասարդ վարպետի մը առջեւ։ Եւ հազիւ աւարտած իր առաջին կտորը, հասարակութիւնը՝ գրեթէ անակնկալի եկած այս յայտնութեան առջեւ՝ հրճուանքով լեցուած, բուռն ու երկարատեւ ծափերով ողջունեց արուեստագէտը եւ մէկէ աւելի անգամներ բեմ կանչեց։

Քիչ անգամ կը պատահի որ հասարակութիւնը անակնկալի գայ եւ յուսախաբութիւններ չունենայ։ Երէկուան նուագահանդէսը այս քիչերէն, հաղուագիւտներէն եղաւ։ Աղազարեան նուագեց արտակարգ ինքնավստահութեամբ, դիւրութեամբ մը՝ որ զարմանք կը պատճառէր եւ ջութակը կը դարձնէր մէկ կողմէ պարզ գործիք մը՝ իր ձեռքը, եւ միւս կողմէ՝ հրաշքի աղբիւր՝ որմէ կը բխէր ձայներու անհուն գեղեցկութիւն մը։

Գահիրէի La Patrie թերթը, ֆրանսագիտական հեղինակաւոր օրաթերթ մը, հոն (11 Փետր. շաբաթ), կը գրէ.

— « Այս երիտասարդ երաժիշտը լի է ներութեամբ եւ տաղանդով։ Անիկա եզաւ փափուկ, թափանցող, համոզիչ, ուրախ, տրտմագին, ժուժկալ կամ խանդավառ, անվիճելի վարպետութեամբ մը նուագելով բարդ եւ միանգամայն պարզ գործեր։ Ան գիտցաւ ճկունութեամբ կամ փոթորկոտ թափով տալ այն ամէնը ինչ որ այս գործերը կը պարունակին իբրեւ զգացում եւ յուզում։

Ցիլիք Աղազարեանի տաղանդը, լի անհուն փափկութեամբ եւ աջանէ ձախ լիօրէն սլէօպեառ նրբերանգներով, զայն կը դասէ իր ժամանակակիցներուն մէկ քանի գերազանց ջութակահարներուն կարգը։

Ցայտագիրը որ կը համախմբէր Մոցարտի, Կրայզլէրի, Տէ Ֆալյայի, Սարազաթի գործերը, երիտասարդ ջութակահարի « Հայկական մեղեդին » եւ « Օրօրը », երկարօրէն ծափահարուեցաւ։

Երբ աւարտեց իր նուագացանկը, Աղազարեան նուագեց Փաւերեւսքիի Մէնուէթը։ Կարծէք թէ կախարդ մըն էր որ մեզ կը փոխադրէր գեղեցիկ եւ յաղթելու երկիրը։

Մէկ խօսքով, Ցիլիք Աղազարեան մեծ արուեստագէտ մըն է եւ երէկի խանդավառ յաջողութիւնը անոր աւ պացուցեց թէ ունկնդիրները ոչինչ կորսնցուցած էին իր խորութեան »։

« Արեւ »ի մէջ Միք. Կիւրճեան կը գրէ.

— « Գայք Ցիլիք Աղազարեանի նուագահանդէսին եւ մեկնեցայ հաւատացած միտքը այն թանկագին ուրախութիւններուն զոր կ'ունենամ ամէն անգամ որ հրաւիրուած կ'ըլլամ բնութեան կամ արուեստի մէկ նշմարիտ տօնին. ամէն անգամ որ կը գտնեմ ինքզինքս գեղեցիկ տեսարանի մը կամ մեծ արուեստագէտի մը դիմաց։

«A thing of beauty is a joy for ever », ըսած է՝ խօսքը Քիթսի։

Երաժշտագէտ մը չեմ բնաւ. եւ այս տարիքիս մէջ չէ որ պիտի յաւակնէի երաժշտական քննադատի խառնուածք ունենալ։ Բայց Աղազարեանը լսած ըլլալէ յետոյ՝ կը ցաւիմ, խորապէս կը ցաւիմ որ չեմ ոչ մին ոչ միւսը՝ որպէսզի կարենայի զինքը ներկայացնել այնպէս եղածին եւ ուզածիս պէս, գովելով, հիանալով այնքան գիտութեամբ որքան խանդավառութեամբ, վերլուծելով, պատճառաբանելով տպաւորութիւններս, փոխանակ՝ զանոնք իրենց բնազդական, իրենց ըմբռնելի, նախնական, հում վիճակին մէջ հրամցնելու ընթերցողներուս։

Եթէ լեզուաբանութեանս չափ... ձեռնհաս ըլլայի, պիտի ըսէի ձեզի հեղինակաւոր չեշտով մը, « Աղազարեան ներկայ ժամանակներու ամէնէն մեծ երեք կամ չորս ջութակահարներէն մէկն է. փայլուն եւ ճկուն, հզօր եւ զգոյշ, անիկա ունի բոլոր ձիրքերը։ Հնչականութիւն մը ջերմ, փայփայող, քաղցր եւ թրթռուն. technique մը աւելի քան ընտիր, որով՝ հետեւ կը վայլեկս անոր արդիւնքները առանց ըզգալու միջը »

Պիտի կրնայի ըսել նաեւ.

« Իր խաղացանկին բազմազանութիւնը կը մատնանշէ գերանուրբ արուեստագէտը որ կայ իր մէջ եւ ուր կը տիրապետէ վիրտուոզը։ Ո՛չ մէկ արուեստականութիւն եւ չուզեանք իր խաղացուածքին մէջ որ խորհրդածուած է եւ հաւասարակշիռ, լի շնորհալիութեամբ եւ երանգներով, հզօր՝ վաղցրութեան մէջ եւ նրբութեան, ու տողորուած բանաստեղծական ներքին զգացումով մը »։

Պիտի կրնայի ըսել տակաւին, ֆրանսերէն մասնագիտական գրեթէ անթարգմանելի բառեր ալ խառնելով նախադասութիւններուս, իմաստակութեան թեթեւ վտանգ մը աչքի առնելով.

« Թափանցել՝ ինչպէս կ'ընէ Աղազարեան, Լրգլէրի մը, Շումանի մը, Ցօռէլի մը արուեստին խորհրդաւոր ալքերուն, աստ՛ ինչ որ արժանի է մեր ուշադրութեան։ Ձայները կը հոսին անթիւ կատարելութեամբ, եւ ճկուն կը ձեռնուին արտասովոր տիրականութեամբ մը։ Liéներու եւ coulée-ներու հնչականութիւն, միջա լեցուն. harmoniqueներու փայլ մը, ճշգրտութիւն մը, դիւրութիւն մը՝ խիստ հազուագիւտ։ Կարելի է իրաւամբ կոչել զինքը «ջութակին կախարդը»։

Բայց, պիտի նշմարած ըլլաք հարկաւ, ատոնք խօսքերն են եւրոպացի հեղինակաւոր երաժշտագէտներու։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ կոկիկ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԵՐ

Երեւանի կառավարութեան արուեստի գործերու վարչութիւնը 20 մարտ 1938ին մրցում մը բացաւ թատերագրութեան։ Ժիւրին 21 փետրուար 1939ին կը հաղորդէ արդիւնքը.

1. Մինչեւ 1 Դեկտեմբեր 1938 ներկայացուած են 120 թատերախաղեր։

Այս գործերէն ոչ մէկը արժանի համարուեցաւ առաջին մրցանակի։

Երկրորդ մրցանակին արժանի դատուեցաւ

Ա. Անմոռանալին, հեղինակ՝ Արմէն Գուլյակեան, վաւերական բեմագիր։ (Նիւթը Սուրէն Սպանդարեանի կեանքէն առնուած)։ Կը ստանայ հօթը հազար րուբլի։

Բ.— Երկիր Հայրենի, հեղինակ՝ Դերենիկ Դէմիրճեան, ծանօթ գրող։ Կը ստանայ հօթը հազար րուբլի։

2. Նկատելով որ առաջին մրցանակը չահող չեղաւ, սահմանուած տասը հազար րուբլին որոշուեցաւ բաժնել երրորդ մրցանակը շահողներուն միջեւ, պայմանով որ երրորդ մրցանակը շահողներուն թիւը երկուքէն բարձրացուի չորսի։ Այսպէս երրորդ մրցանակը շահեցան

Ա.— Գայծառուփին, հեղինակ՝ Եղիշէ Պետրոսեան։

Բ.— Բուշոն, հեղինակ՝ Մուշեղ Ղազարեան։

Գ.— Թող բացուին վարդեր, հեղինակ՝ Վասակ Խուդավէրդեան եւ Ցալէն Հացագործեան։

Դ.— Իշը, հեղինակ՝ Գուրգէն Սարգսեան։

Իւրաքանչիւրը կը ստանայ հինգ հազար ֆրանք։

3.— Հետեւեալ թատերախաղերը մրցանակ չեն ստանար, բայց կը յանձնարարուին բեմադրութեան համար.

Ա.— Վահան Մամիկոնեան, հեղինակ՝ Լուդվիգ Միքայէլեան։

Բ.— Հերոսի Հետքերով, հեղինակ՝ Նշան Մուրադեան։

Գ.— Հերոսը, հեղինակ՝ Գարեգին Բեւ ։

Ժիւրին կը յանձնարարէ արուեստի գործերու վարչութեան գնել այս թատերախաղերուն հեղինակի իրաւունքը, գինը ճշդելով ըստ իր հայեցողութեան։

Ա— Ժիւրին կը յանձնարարէ արուեստի գործերու վարչութեան թատերական բաժնին եւ Գրողներու Միութեան, որ վերամշակութեան նպատակով քննութեան առնեն հետեւեալ թատերախաղերը. (հեղինակներուն անունները ծածկանուն են) —

Քաջարի զինուոր (Միտէլ), Կարմիր եւ սեւ (Հիմանի), Հասարակական չարիքի զոհերը (Կամօ), Անզարտելին (Ցօրձանք), Եղբայրը (Քեասիր), Գաղտնի պատերազմ (Լօյօ), Տաշկըն (Վպէրիտ) Ստալինեան ցեղ (Վարդ) Հայն եւ մաշ (Գուրեան), Անմահական խնձոր (Գուսան), Հացի երգը (Կոլխոզնիկ), Ցաղթանակի մարտեր (Այգ), Դիվերսանտը (Սահմանապահ) Ջադա (Նաֆիս)։

Ժիւրիի անդամներ՝ Գ. Շահինեան (Նախագահ), Ս. Մելիքսէթեան, Ա. Իսահակեան, Հ. Մելիքեան, Հ. Մարգարեան, Գ. Ցովեան, Տ. Շամիրխանեան, Ղ. Ղազարեան, Վ. Վարդանեան.

ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐՈՒ

ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Փետրուար 15ին, Ա. Փիրուզեանի՝ նախագահութեամբ, նիստ գումարեց Գործավարներու Խորհուրդը եւ քննեց 1938 տարուան հաշուետուութեամբ։ Սնունդի, տնտեսական եւ թեթեւ արդիւնաբերութեանց գործավարութիւնները պատրաստած չէին տակաւին իրենց տարեկան հաշուետուութիւնը, — հինգ օր պայմանաժամ տրուեցաւ անոնց։ Մարզական վարչութեան մէջ անհոգութեամբ պատճառով (յամպէտս վատնուած է աւելի քան տասը հազար րուբլի), պաշտօնանկ եղան մարմնակրթական կոմիտէի փոխ–նախագահ Սեւաչէրեան, գանձապահ Սարգսեան, հաշուապահ Բաբայեան, իսկ նախագահ Գ. Մարտիրոսեան յանձնուեցաւ դատարանի։

Արգիրի եւ Դիլիջանի հանքային ջուրերու կայանին բարեզարգութիւնը լրացած չըլլալով, առեւտրական գործավար Արրահամեանին հրահանգ տրուեցաւ մինչեւ մայիս լրացնել ամառնային սրճարանին շինութիւնը, Արգնիի մէջ, իսկ սնունդի արդիւնաբերութեան գործավար Չուխաճեանի՝ սարքել մինչեւ մայիս՝ թիւ 7, 15 եւ 42 հանքային աղբիւրներուն շշալցման բարեզարգութիւնը ։

Որոշուեցաւ նոյնպէս դասընթացքներ բանալ՝ գիւղական խորհուրդի նախագահներ, քարտուղարներ եւ վարչական այլ կարգի պաշտօնեաներ պատրաստելու համար ։

ԲԱԶՄԱՆԴԱՄ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Բազմանդամ ընտանիքներուն օգնելու համար, Երեւանի կառավարութիւնը մասնաւոր որոշումներ տուած էր աւելի քան երկու տարի առաջ ։ Այդ ժամանակամիջոցին՝ Հայաստանի մէջ ապրող բազմանդամ ընտանիքները կառավարութենէն ստացած են 30 միլիոն 411,000 րուբլի նպաստ ։ Միայն անցեալ տարի, Մարտունի շրջանէն 224 բազմազաւակ մայրեր ստացած են մէկ միլիոն րուբլի ։ Աճափոյ շրջանի Իլլի գիւղէն Նոյեմ Ցովհաննիսեան մինչեւ այժմ ստացած է 22.000 րուբլի, Սիսիանի շրջանի Բազարչայ գիւղէն Տանիա Մորոզովա՝ 17,000 րուբլի, Բասարգեչար շրջանի Զոդ գիւղէն Սաղաթար Սայեն — Կըզի Հայեէյվա՝ 14,000 րուբլի։

ԱՒԱՆԴԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հայաստանի աշխատաւորներու խնայողական դրամարկղերու Կեդր. Վարչութիւնը հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտայ, հրատարակելով թիւեր, որոնք կը հաստատեն թէ աւանդատուներուն մէջ իրենց խնայողութիւնը պահող աշխատաւորներուն թիւը կ'աճի այս վերջին տարիներուն։ Այսպէս 1 յունուար 1938ին Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունէին 62,067 աւանդատուներ, ուր պահ դրուած էին 19 միլիոն 125.000 րուբլի։ Անցեալ տարուան ընթացքին աւանդատու աշխատաւորներուն վրայ աւելցան 7515 հոգի, աւանդատուներու մէջ պահ դրուած գումարին վրայ՝ վեցուկէս միլիոն րուբլի ։

Անցեալ յունուարին խնայողական տետրակներու մէջ դրամ դրած են աւելի քան հազար հոգի ։

ԳԱՂԹ. «ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ»

Ստացած ենք հետեւեալ գեկոյցը, կ'ատարակութեան խնդրանքով.—

Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովին կողմէ հրաւիրուած համագումարը տեղի ունեցաւ 1939 փետրուար 25ին, Փարիզ, Բարեգործականի Տան մէջ, 8 րիւ Գուժէ ։

Ներկայ էին Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովին 9 անդամները եւ 14 պատուիրակներ որ կը ներկայացնէին գաղութահայ հետեւեալ հայ եկեղեցական իշխանութիւնները եւ ազգային հաստատութիւնները եւ կազմակերպութիւնները ․

1.— Կիլիկիոյ Հայ կաթողիկոսութիւն, 2.— Երուսաղէմի հայ պատրիարքութիւն, 3.— Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութիւն, 4.— Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայ Աւետ. համայնք, 5.— Մանչեսթրի հայ գաղութ, 6.— Պելճիքահայ Ազգ. Միութիւն, 7.— Փարիզի հայ – կաթոլիկ համայնք, 8.— Փարիզի հայ աւետ. համայնք, 9.— Մարսէյլի հայ եկեղեցական ընկերակցութիւն, 10.— Մարսէյլի հայ – կաթոլիկ համայնք, 11.— Լիոնի Ազգ. Միութիւն, 12.— Վալանսի Ազգ. Միութիւն, 13.— Մարսէյլի, Լիոնի եւ Վալանսի հայ Աւետ. համայնք ։

Ժողովը, պատուիրակներուն ներկայացուցչական հանգամանքը ճշդելէ եւ հաստատելէ վերջ, իր դիւանը կազմեց հետեւեալ կերպով.— նախագահ Տ. Վ. Մալէզեան, փոխ – նախագահ՝ Տ. Մ. Միհրդատեանց, Ատենադպիր՝ Տ. Օ. Թաշճեան եւ փոխատենադպիր՝ Տ. Ս. Զիլինկիրեան ։

Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովը հրաւէր ուղղած ըլլալով 28 հաստատութեանց եւ կազմակերպութեանց, 32 ձայնի իրաւունքով, Համաժողովը եզրակացուց թէ սովորական մեծամասնութիւնն իսկ չունի, այսինքն կէսէն մէկ աւելի, որով չէր կրնար օրինապէս գումարուիլ, եւ որոշում կայացուց նոր հրաւէրով մը յառաջիկայ Ցունիսին վերստին գումարել Համաժողովը ։

Այսուհանդերձ, թէ ներկայ պատուիրակներուն եւ թէ Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովի առաջարկութեան վրայ, Համագումարը նպատակայարմար դատեց իբրեւ խորհրդակցական ժողով շարունակել նիստը ։

Ժողովը նախ եւ առաջ լսեց Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովի 1937 – 1938 երկամեայ տեղեկատուութիւնը, որուն մասին ուղղուած լուսաբանութիւնները տրուեցան Ցանձնաժողովին անդամներուն կողմէ, եւ յետոյ ընդարձակ խորհրդակցութեան նիւթ ըրաւ նախորդ համագումարին որոշման համաձայն պատրաստուած հիմնական կանոնագիրը, որուն նկատմամբ ինչ ինչ թելադրութիւններ եղան, մասնաւորապէս Պելճիքահայ Գաղթ. Միութեան Պատուիրակին կողմէ ։

ԽՄԲ.— Պիտի անդրադառնանք այս հարցին ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ՏԷՍԻՆ, 6 Մարտ.— Երկու տարիէ ի վեր Հ. Ց. Դ. կոմիտէն պարբերաբար կը կազմակերպէ թատերական ներկայացումներ, որոնք միշտ ալ քաջալերութիւն կը գտնեն ժողովուրդէն։

Այդ յաջողութեանց պատճառը, եթէ մասամբ մը վերագրենք ժողովուրդին Դաշնակցութեան հանդէպ տածած համակրանքին, մէկ պատճառն ալ ներկայացումներուն խնամուած ու խղճամիտ կազմակերպումն է ։

Թէեւ մեր ներկայացումներուն բոլոր դերակատարները շարունակ պարզ սիրողներ եղած են, այսուհանդերձ աքնաջան աշխատանքի եւ շարունակական փորձերու շնորհիւ կարելի եղած է գոհացուցիչ արդիւնք ձեռք բերել ։

Այս անգամ կոմիտէն ընտրած էր ընտանեկան թատերախաղ մը, Շիրվանզադէի «Զար ոգին»՝ այնքան յուզիչ ու ողբերգական, որուն մէջ կ'արտացոլայ հայրենի բնաշխարհը աւանդական պարզութեամբ, խիստ բռնակալ բարքերով, անապաշտ ու աններող։

Կիրակի, մարտ 5ին, Հ. Ց. Դ. Տան սրահը բերնէ բերան լեցուն էր անհամբեր բազմութեամբ մը ։

Վերջապէս վարագոյրը կը բացուի։ Ժողովուրդը հեւ ի հեւ կը հետեւի խաղին։ Արտասուք, յոյզ ու թախիծ, խինդ ու ծիծաղ փոխն ի փոխ կը սպառեն բոլորին դէմքերը ։ Խաղին ղեկավարներն էին ընկերներ Պօղոս Տէր Պօղոսեան եւ Նուպար Պօտուրեան, որոնք քրտնաթոր աշխատեցան ժողովուրդը գոհ թողուլ ։ Անոնք էին նաեւ, որ կը կազմէին խաղին առանցքը։ Առաջինը՝ գիժ Դանիէլի դերով յաջողապէս արտայայտեց խելացնոր ու տանջուած մարդու մը խռովքը, յուզելով ներկաները. Երկրորդը, ճարտարօրէն ուրուագծեց պայտաշ գործ Ոսկանի դիմաստուերը, հարբեցող ամուսինը՝ տղէտ, կոպիտ ու ընտանեկան կեանքին անհաղորդ։ Եւ սակայն խաղին թախծութիւնը բարեխառնեց, խնդուք սփռելով չորս բոլորը ։ Օր. Մարիցա Պասմաճեան, գիտցաւ նոյնանալ իր դերով։ Սօնան էր (մեծցած), պարզամիտ, անկեղծ, բարեպաշտ ու ցաւագար. «ընկնաւոր» (յուսնոտ)։

Տիկին Շաքէ Թաշճեան մարմնացումը եղաւ արտաքուստ, գորովագութ ու ընտանեսէր մօր մը՝ (Շուշան), արցունքներ խլելով շատերու աչքերէն։ Օր. Գ. Գասպարեան Զահավիրի դերով, մեզ զգացուց ներկայութիւնը չարամիտ, նախանձոտ, անգութ մեծհարսին, որ գիտէ խլխել ու դաւել իր գերակշիռ դիրքը պահելու համար։

Օր. Ա. Պետրոսեան (Զառնիշան) կեսուր մօր բնական արտայայտիչը հանդիսացաւ, մերթ կարեկցող, մերթ միամիտ ու նախանձախնդիր ։ Օր. Վերճուհի Աստուրեան (փոքրիկ Սօնա), Օր. Ա. Կէնճոյեան (Զարիկ), Օր. Մ. Համբարձումեան (Մանան), փոքրիկն Էլէյէքեան (Խաչիկ), համարձակ ու անսխալ, իրենց տարիքին համապատասխան խաղարկութիւն ի յայտ բերին ։ Մեր պատանի ընկերներէն Ա. Խորէնեան Մուրատի դերով յայտնութիւն մը եղաւ մեզի համար ։

Վերջապէս ընկեր Կ. Պօտուրեան եւ ընկեր Վ. Հիւսեան կ'ամբողջացնէին խաղը, մին (Զաւուր Կարապետ), բնական անսաչ գիւղացիի տիպարով, երկրորդը (Միանսաղ) կախարդուհիի բնական ու ինքնեկ խաղարկութեամբ։

Վստահ եմ որ մեր դերակատարներուն թափած ջանքերը զուր չանցան ։ Ժողովուրդը սրահէն բաժնուեցաւ գոհունակ ու խորապէս ազդուած։

*** Ապրիլին մէջ պիտի ներկայացուի «Աւազակապետը կամ Խան Ձաղար» թատերախաղը («Վանական»ին շարունակութիւնը)։

Գ. Ց. Պօյաճեան

բար, եւ, Փարիզ վերադառնալէ անմիջապէս վերջը՝ այսինքն մարտ 15էն առաջ՝ ծերակոյտէն, որպէսզի հաճիք Զատիկէն առաջ նշանակել Թուականը իմ հարցապնդումիս՝ Ալեքսանտրէթի համաձայնութեանց եւ Ֆրանքլեն-Պուեօ քաղաքականութեան մասին։

Եթէ Պ. Կապուրէլ Փիւոյի Պէյրութ առաքումը ձեզի թոյլ կուտայ յուսալ մեր կացութեան շուտափոյթ վերականգնումը Սուրիոյ մէջ, նուազ կենսական չէ որ Ֆրանսացիները եւ մեր Սուրիացի հովանաւորեալները, իսկ այս վերջիններուն մէջ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մեր բարեկամները կանուխէն գիտնան թէ դուք ինչպէս կ՚ըմբռնէք իրական եւ սատանց փոխարինութեան լքումը սուրիական հայրենիքի այս նահանգին, մասը մեր կայսրութեան, էական՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի, ինչպէս եւ Ֆրանսայի ապահովութեան, այն պարտականութիւններով որ ունինք մեր սահին հանդէպ եւ այն յանձնառութեամբ զոր բարձրաձայն հռչակեց ձեր կառավարութիւնը, — որ եւ է հող չզիջել, բռնութեան, բանակցութեան կամ ենդգամութեան առջեւ, կայսրութեան տարածութենէն, այսինքն այն երկրամասէն որուն վրայ Ֆրանսական դրօշը կը ծածանի կամ պէտք է ծածանի։ Համեցէք ընդունիլ եւն.։

Նոր՞ն զինաթափութեան ժողով...

Լոնտոնի Թերթերը կը գրեն թէ Պ. Չէյմպըլէն կը խորհի յառաջիկայ ամառ խորհրդաժողովի մը հրաւիրել մեծ պետութիւնները, խորհրդակցելու համար սպառազինութեանց կրճատման մասին, նկատելով որ խելագար Թափ առած է զինարշաւը, ցամաքային, ծովային Թէ օդանաւային։

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն Թէ հեռու չէ Սպանիոյ պատերազմին վախճանը եւ Թէ Իտալիոյ պահանջները Ֆրանսայէն կրնան կարգադրուիլ առանց պատերազմի։ Եթէ Եւրոպայի խաղաղութեան այս երկու գլխաւոր արգելքները վերնան, այն ատեն Չէյմպըլէն ժամանակը յարմար պիտի նկատէ հրաւիրելու իր ծրագրած խորհրդաժողովը։ Եւ որպէսզի ժողովը 1927ի ամռւլ խօսակցութեանց ճակատագիրը չունենայ, Անգլիոյ վարչապետը նախապէս պիտի շօշափէ Եւրոպայի մեծ պետութեանց տրամադրութիւնները։ Կ՚ըսուի Թէ Պ. Չէյմպըլէն միջոցներ կ՚որոնայ, Գերմանիոյ գաղթային պահանջներու մասին ալ ելք մը գտնելու համար։

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ օդանաւային նախարարը 205,951,000 ոսկիի վարկ մը պահանջեց, օդանաւային սպառազինութեանց համար։ Այս առթիւ շեշտեց Թէ իր նախարարութիւնը ոչ միայն ռազմական օդանաւերու արընթաց տարմիզ մը կը կազմէ, այլեւ նոյնքան ուշադրութիւն կ՚ընծայէ ամրաձիգ օդանաւերու, թշնամի քաղաքներուն դէմ գործելու համար ուժգին հակայարձակումով մը։ «Մենք չենք հրաժարած հակայարձակման աւանդութենէն, իբրեւ էական տարր մը օդանաւային ռազմագիտութեան մէջ։ Պահանջուած ահագին վարկերը պիտի գործածուին օդանաւերու յարաճուն յաւելման, նոր գործարաններու եւ օդանաւային նոր կայաններու շինութեան։ Կրնանք ամենայն վստահութեամբ յայտարարել Թէ մեր արդիական օդանաւերը նոյնքան ահարկու են որքան աշխարհի որ եւ է պետութեան օդանաւերը եւ Թէ մեր նոր ռմբաձիգները եւ հետապնդող օդանաւերը աշխարհի լաւագոյն տեսակներն են։ Յառաջիկայ ապրիլ 1ին մեր առաջին կարգի օդանաւերուն Թիւը պիտի հասնի 1750ի։ Անցեալ մայիսին ծանուցուած ծրագիրը, որ 2370 օդանաւեր կը նախատեսէր մայր երկրի պաշտպանութեան համար, մինչեւ ներկայ նիւթական տարեշրջանի վերջը, պիտի գործադրուի սահմանուած ժամանակին մէջ»։

ՑՐՆՈՒԱԾ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՀՐԷՇԸ, Վայտման, որ ամբաստանուած է իբրեւ սպանիչը վեց քաղաքացիներու (մէկը ամերիկացի պարուհին), սկսաւ դատուիլ երէկ, ուրբաթ, Վերսայլի եղեռնադատ ատեանին առջեւ։ Ահագին բազմութիւն խռնուած ըլլալով, խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան։ Ամերիկայէն ալ բազմաթիւ Թղթակիցներ եկած են, հետեւելու համար դատավարութեան։ Վայտմանի հետ միասին կը դատուին նաեւ իր Ֆրանսացի մեղսակիցները, — Քոլէթ Թրիքօ եւ իր սարփածուն՝ Ռոժէ Միլիոն, Ժան Պլան, զաւակը մեծահարուստ միլիոնատէրի մը որ առժամապէս ազատ արձակուած էր։ Դատաստանը հազիւ 100 հոգի կ՚առնէ, իսկ միայն Թղթակիցներու Թիւն է 85։ Վայտման այլեւս վարժուած՝ մահուան գաղափարին, կ՚ուզէ մեռնիլ քրիստոնէաբար, հաշտուելով Աստուծոյ հետ... Վաթսուն ոստիկաններ եւ շրջուն պահակներ յատկացուած են դատարանին հսկողութեան

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» Ֆրանսերէն ամսագրին Բ. Թիւը, ճոխ բովանդակութեամբ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Այրի Տիկին Թագուհի Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Անահիտ Գույումճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տիարպէքիրեան (Պուէնոս Այրէս), Օր. Արշակուհի Գույումճեան, Այրի Տիկին Սոնա Գույումճեան եւ զաւակը (Աղեքսանդրիա), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ահարոնեան եւ զաւակունք (Աղեքսանդրիա), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գույումճեան եւ զաւակունք (Պաղտատ), Տէր եւ Տիկին Աքսիփիտինէս (Աղեքսանդրիա), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գույումճեան (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Կիւլապի Կիւլպէնկեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կիւլպէնկեան եւ զաւակունք (Նիւ Եորք), Պ. Ներսէս Կիւլպէնկեան եւ աղջիկը (Լոնտոն), Տէր եւ Տիկին Կիւմիւշկերտան եւ զաւակունք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Պալեօզեան եւ զաւակունք (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Կիւլպէնկեան (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Քիւչիւկեան (Նիւ Եորք), Պ. Տիրան Կիւլպէնկեան (Նիւ Եորք), Այրի Տիկին Հ. Սելեան եւ զաւակը՝ Պ. Երուանդ Սելեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տիարպէքիրեան եւ զաւակունք (Պուքրէշ), Այրի Տիկին Այճըճեան եւ զաւակունք (Աղեքսանդրիա), Այրի Տիկին Երկանեան եւ զաւակունք (Պոլիս), ինչպէս նաեւ Գույումճեան, Տիարպէքիրեան, Ահարոնեան, Կիւլպէնկեան, Կիւմիւշկերտան, Պալեօզեան, Քիւչիւկեան, Սելեան, Այճըճեան, Երկանեան, Սալերեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՀԱՅԿԱԶՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ Ի

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Նիսի մէջ, 70 տարեկան հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Մարտ 9ին եւ հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Մարսէյլի գերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանին մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօղոսեան, Վարդանեան եւ Թէրզիպաշեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն՝ Փարիզի Սեբաստիոյ Հայր. Միութեան, Ֆ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով եւ բարենպաստ հաստատութեանց նուիրատուութիւններով ցաւակցութիւն յայտնեցին սիրելի եւ անմոռաց ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՏՈՔԹ. ՊՕՂՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ։

Պարահանդէս

Առնուվիլէի Հայ Երիտ. Երիտասարդաց միութեան կողմէ։ 12 Մարտ, կիրակի ժամը 3 — 7, Սալ Կալմանի մէջ, կայարանին դիմացը։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, հայկական պարեր, անակնկալներ։

Մուտք՝ 6 Ֆրանք։

ԾԱՆ. — Կառ. տեւ Նորէն շոգեկառք առնել ժամը 1.27, 2.40, իջնել Villier le Bel :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՅԻ «Աը խ.» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր ակումբին մէջ։

Գաւառ

ԿՐԸՆՕԲԼԻ «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը մարտ 11 շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 8ին, Կ. Խալբ սրահին մէջ։ Անդամատետրերը միասին բերել։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 11 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 5ին, սովորական վայրը։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները, 18 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

«ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 11 մարտ, շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՕՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

11 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8-30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ, Լիոն։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ԸՆԿ. Ն. ՄՈՄՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Բանախօսութենէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք մինչեւ լոյս Բարեգործականի սրահին մէջ 202 Rue Boileau՝ ձայնասփիւռ դիւրամատչելի գիներով։

Մասնակցութեան համար մուտք՝ 0.95 Ֆրանք։

Փետրուար 18ի առթիւ

Ընկերահամակրական բանախօսութիւն

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի

կիրակի 12 Մարտ կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ազգ. վարժարանի սրահին մէջ

կը բանախօսէ՝ ընկ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները անդէոյն վրայ։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ա. ԲԱԲԻԴՐԱՆԵԱՆ

Կը ներկայացուին՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ Յ. Պարոնեանի

ՉԱՐ ՈԳԻ Շիրվանզադէի եւ ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ Դեր. Դեմիրճեանի

Կը մասնակցին՝ Պ.Պ. Գմբէթեան, Լազա. տիկիններ՝ Օգնաւոր Սարգիսեան, օրիորդներ՝ Օգնաւոր, Գրլըճեան եւ Սամուէլ Մուղատեան Վարժարանի Սանուց Թատերախումբը։ Բեմադրութիւն եւ բեմադրագութիւն Պ. Մ. Լաջայէ.

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 Ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին՝ «Յառաջ»ի եւ «Ալպագա»յի խմբագրատունը Ցամուէլ գրատուն, 51 rue Mr. Le Prince Paris-5. Մ. Պարսամեան գրատուն, 46, rue Richer, Paris-9. Ե. Ցարդ Թիւնեան, 13, rue d'Orsel, Paris-18.

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ջութակի ձեռնածութի վիրթիւոզ

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

12 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

ՄՕԶԸՆԱՅԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 90, rue d'Aubagne

ՅԱՅՏԱԳԻՐ. — Մոցարդ, Սալլազամ, Վիթալի, Աղազարեան, Քրայսլեր, Կրանատոս, Փականինի. Նուագակցի դաշնակ Տիկ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Մուտք 10 եւ 15 Ֆրանք։ Դիմել՝ M. TELIAN, 8a, Rue Francis de Pressensé et photo Rex, Place Jules Guesde Պ. Տ. Զօրիկեան, 5 Avenue Camille Pelletan եւ Պ. Պ. Ճերիկ, զանց, 13 Rue des Dominicaines.

Հրապարակային դասախօսութիւն

Մեսրոպ Մեսրոպի մահուան 1500 ամեակին առթիւ։ Կազմակերպուած Համազգայինի Սարսէլի մասնաճիւղին կողմէ։

11 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Սալ տէ Նոսի մէջ, Սարսէլ։

Կը նախագահէ Պ. Վ. ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ։ Կը խօսի Պ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ։

Նիւթ՝ Ս. Մեսրոպի կեանքը եւ հայ գիրերու գիւտը։

Մուտք 0.95 Ֆրանք։

Ընտանեկան խնջոյք

Կազմակերպուած Իսիի Հայ Երիտ. Միութեան կողմէ, 11 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8-30ին, Խրիմեան սրահին մէջ, 2, Rue de la Défense :

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ — Մուտք 5 Ֆրանք

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՇԱՒԱՐՇ

(Օշական, պատուղ եւ խմորեղէն միասին)։

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի սինէմա ALHAMBRAի մէջ, երեքշաբթի 21 մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին :

Կը ցուցադրուին՝ ԳԵՂՋԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն)։ ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՕՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Gance-ի գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ։

ՍԱՔՍՕՖՕՆԻ երաժշտական խաղ մը, Ամերիկեան ծովայինները սուլթանին հարէմին մէջ, (կէս ժամ անընդհատ խնդալ)։

Հաղորդակցութեան միջոց. — Մէթրօ Maine d'Issyէն, տասը քայլ հեռու կը գտնուի սինէման։

Մուտք՝ 5 Ֆրանք, փոքրիկներու 2 Ֆրանք։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐԵՃԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

23 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն կէս գիշեր

Petit Journalի սրահին մէջ, 21, Rue Cadet

կը ներկայացուի ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Մանրամասն լեթիւնները մօտ օրէն.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. ԿՈՂՄ.

12 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5էն 12 «Շահրիկեան» սրահը 5 Rue de l'Eclipse

Կը նախագահէ՝ Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱԼՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին. — Նուագ Թառով՝ ՋՈՐՊԱՃԵԱՆ եղբայրներու կողմէ։ Արտասանութիւն՝ Օրիորդներ Ռօզա Եղիշէեան եւ Իվօ Աճէմեան

Մէջընդմէջ պիտի նուագէ «Ալգազի» բարձրախօսը նոր հրապարակ եկած ձայնապնակներով՝ հայկական ընտիր եղանակներ։

Հայկական, Կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, գեղջկական զուարճալի շուրջպար։ Պիտի ցուցադրուին խիստ հետաքրքրաշարժ Ֆիլմեր։ Դաշնակի վրայ պիտի նուագէ Օր. Լուիզ Հայգազբեան։

Մուտք 4 Ֆրանք

ԷԴՈՒԱՐԴ ԴԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74–81, 47–22

Օտար դրամներու փոխանակութիւն։ Ձեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ

[illegible]

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԻՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e)

Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մօնթօլոնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է

[illegible]

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԻՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԻՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Փրակայի մեր պահեստը հաշուեյարդարի ենթարկած ըլլալով, հնարաւորութիւն ունինք, կապոցներով Ռուսաստան ղրկելու, զանազան կերպասներ, ճերմակեղէններ, կօշիկներ եւայլն անմրցելի գիներով։ Պահեստի քանակը սահմանափակ ըլլալով, փութացէք օգտուիլ առիթէն։

Դիմել American Lloyd, Paris 9e, 7 rue Auber

Tél. Opéra 67 77

ՐԱՖՖԻ

Փարիզի առաջնակարգ հայկական ճաշարանի տնօրէնութիւնը, գոհացում տալու համար իր սիրելի յաճախորդներուն եւ հայրենակիցներուն բաղձանքին, ամէն երեկոյ ժամը 7 – 12, կազմակերպած է հայկական եւ կովկասեան երաժշտութիւն, ղեկավարութեամբ

ՍԱՆՈՑ ԹԵՈՒՈՒՍ ԱՐԵԳԱՐ

եւ ընկերակցութեամբ յայտնի երգիչներու։

Հասցէ՝ 8, RUE MAUBEUGE, Métro Le Peletier, Cadet, N. D. Lorette

---

ՑՈՒՑԱՏԵՍԴ

Հ. Լ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները կիրակի 12 Մարտ առաւօտեան ժամը 9ին, 7 րիւ տէ Փըթիթ Մարի, պաշտ. Մասիս Վերջին հրահանգով Carte du Combattantի ընդունուած ըլլալով, կը խնդրուի գինուորական Թուղթերը միասին բերել։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ կամաւորներու եւ մարտիկներու Միութեան գասախօսական ժողովը՝ 12 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Խրիմեան սրահին մէջ։

Կը դասախօսէ ընկ. ՊԱՂՏԱՍԱՐ-Ե Ն. ներկայ քաղաքականութեան կացութեան մասին։ Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութեան գործիչներու դասախօսութիւնը այս շաբաթ 11 Մարտ ժամը 4ին, 6 րիւ Գօսըէ. Նիւթ՝ Առողջապահութիւն եւ հաշտապահութիւն. դասախօս Տիկ. Ն. Միքայէլեան։

ԽԱՂԱՎԱՅՐԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Ազգային Խաղավայրերու կողմէ 11 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ 15 Av. Hocheի սրահին մէջ (métro Etoile et Courcelle)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ խաղավայրերու, խաղախանն եւ կովկասեան պարեր եւն.

Եւրոպական պարեր եւ ճոխ պիւֆէ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Եթէ կ՚ուզէք Թրքական լաւ, ամէն եւ մաքուր սիկարի Թուղթ ունենալ, դիմեցէք Պ. Գալաֆաթեանին, 25 Rue Bernard des Bois, Marseille: 90 տետրակ 5 Ֆրանք։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 12 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3987

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ...

— oo —

Ձեր գիտցածը չէ այս,— ցուցակագրութիւն երկրի մը բնակչութեան, ստուգելու համար անոր համրանքը ։

Թէեւ, եթէ ուզէինք խոստովանիլ, մենք ալ պէտք ունինք այդ կարգի ցուցակագրութեան մը, Հայկական Արտասահմանի մէջ։

Արդարեւ, տարիներէ ի վեր 800,000էն մինչեւ մէկ միլիոն կը տատանինք տարագիր բազմութեանց թիւը։ Բայց, իրականին մէջ, կը պակսին վաւերական աղբիւրներ, բուն համրանքը մէջտեղ հանելու համար։ Եթէ կան գաղութներ որ արձանագրութիւն պահած եւ քիչ - շատ վաւերական մարդահամար մը կազմած են, ուրիշներ կը շարունակեն յօրանջել, ամէն ինչ հիմնելով ենթադրութեանց վրայ ։

Բոլորովին տարբեր բան է մեր այսօրուան մտածումը, — մարդահամար ։

Կ'ուզէինք որ փորձ մը կատարուէր, իմանալու համար թէ ինչ ունինք իբրեւ պահեստի եւ խոստմնալից տարր, հայկական մշակոյթի ճակատին վրայ ։

Բացատրենք,— վերջին քսան տարիներու ընթացքին, իրարու ետեւէ հալեցան կամ յաւիտենապէս թաղուեցան բազմաթիւ արժէքաւոր դէմքեր,— քաղաքական գործիչ, գրագէտ, հրապարակագիր, գիտուն, բանաստեղծ, բանաւէր, մատենագիր, թարգմանիչ, «վարդապետ Դպրութեանց», բեմական աշխատաւոր եւն. ։

Կը բաւէ ընդհանուր ակնարկ մը նետել, համոզուելու համար թէ մեծ թիւ մը չեն կազմեր անոնք որ ողջ են դեռ եւ կը գործեն այս կամ այն ճակատին վրայ ։

Նոյնիսկ հանրային կեանքի տարրական պէտքերուն համար յաճախ ճրագով կը փնտռուին տրամադրելի կամ ընդունակ տարրեր։

Արդ, կեանքը իր անողոք պահանջներն ունի։ Մարդիկ պիտի ծերին, պիտի յոգնին, եւ օր մըն ալ պիտի մեռնին։ Դիրքեր, աթոռներ, բեմեր, աշխատանքի եւ ստեղծագործութեան վառարաններ պիտի պարպուին ։

Բայց, կեանքը կանգ չառներ։ Յոգնածին, մեռածին պիտի յաջորդէ նորը, շարունակելու համար ճամբան ։

Այս տարրական բացատրութիւնն անգամ աւելորդ է, երբ գիտենք որ ընդհանուր վհատութիւն մը կը համակէ գաղթաշխարհը, երբ քիչ - շատ արժէքաւոր դէմք մը գերեզման կ'իջնէ ։ Օրինակ՝ վերջին դժբախտութիւնը, — մահ Թորգոմ արք.ի ։

Արդ, ի՞նչ ընել, որպէսզի բացը չմնանք, երբ անխուսափելին կը պատահի, ցնցելով կամ տկարացնելով այս եւ այն ճակատը։

Մեր ձեռքը չէ կասեցնել մահուան ընթացքը։ Բայց մեր ձեռքն է կարելին փորձել, որպէսզի մտքի մշակը կարելի եղածին չափ երկար ապրի եւ մանաւանդ կարենայ արտադրել ։

Յետոյ, մեր ձեռքն է միջոցներ խորհիլ, որպէսզի յաջորդ հասնի գացողին ետեւէն, բոլոր ճակատներուն վրայ ։

Ահա այս պահանջը դիմաւորելու համար է որ կ'առաջարկենք մարդահամար մը կատարել,— երեւան հանել թէ ինչ ունինք անկիւն մը մոռցուած, անտեսուած, անելի մատնուած։ Տարէց թէ երիտասարդ ։

Եթէ բուն մարդահամարը — մեր մարդկային համրանքը — որոշ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ, այս մէկը «պարզապէս» նախաձեռնութեան մը կը կարօտի։

«Քառասուն հոգի ենք, իրար կը ճանչնանք», պիտի ըսէր շուկացի մը ։

Այո, քառասուն կամ չորս հարիւր։ Եթէ կ'ուզէք, աւելի քան քառասուն վաւերական արժէքներ, եւ չորս հարիւր ալ՝ ընդունակ տարրեր՝ արժանի՝ ուշադրութեան, գուրգուրանքի եւ նիւթական աջակցութեան, ծաղկելու եւ արտադրելու համար։ Բաց մնացած դիրքերը գրաւելու եւ ստեղծագործելու համար։ Կէս մնացած գործերը ձեռք առնելու եւ շարունակելու, զարգացնելու համար։

Միայն Անդրանիկներու գործը չէ որ կէս մնաց։ Եւ Անդրանիկներն անգամ պատրաստութեամբ, հոգածութեան մէջտեղ կուգան։

Չմխիթարուինք Մխիթարեանց կամ Երուսաղէմի վանքերով։ Առաջիններն ալ ծանր ցնցումներ կրեցին տարիներու ընթացքին, իբրեւ ակադեմիաներ. իսկ վերջինը դեռ ի լինելութեան է ։ Աւելի ճիշդ՝ պարպուած։ Հարցական մը, որուն դժուար է դրական պատասխան տալ ։

Ուրեմն Աշխարհական Միաբանութի՞ւն մը հաստատենք, ինչպէս կ'առաջարկուէր քանի մը տարիէ ի վեր ։

Այո՛, պիտի ըսէինք մէկ անգամէն, եթէ վստահ ըլլայինք թէ Մովսէսի գաւազան մը զարնելով քարին, «հրաշիւք իմն» մէջտեղ պիտի հանէ հայ հարուստ մը, կազմ եւ պատրաստ՝ հաստատելու այդ աշխարհական մենաստանը,— վառարան մշակոյթի, ակադեմիա գիտութեանց, ուսումնասիրութեանց եւ արտադրութեանց։

Մենք այդպիսի տրամադրութիւն չենք տեսներ հայ հարուստներուն քով։ Ոչ իսկ սովորական մեկենաս մը, որ ասպարէզ իջնէր հասարակական ձեռնարկի մը համար, « ի սէր ազգութեան»։ Դուք բաէք՝ յանուն Հայկական Մշակոյթի զարգացման ։

Ուրե՞մն։ Նախ համրել, մէջտեղ հանել արժանաւոր մշակները, իրենց կարողութիւններով եւ անձնական կացութեամբ։ Պրպտումներ կատարել ամէն գաղութի մէջ,— տեսակ մը «Կը փնտռուի», նախաձեռնութեամբ ազգ. իշխանութեանց եւ ձեռնհասութեանց։ Նոյնիսկ անհատներու միջոցաւ, աչքէ հեռու եւ փոքրաթիւ գաղութներու մէջ ։

Այս տարրական աշխատանքէն վերջ, բաւական կը դիւրանայ ճամբան, գործի ձեռնարկելու եւ կարելին փորձելու համար։

Իսկ ամէնէն կարեւորը, այս նախաձեռնութեամբ ստուգած կ'ըլլանք թէ ո՛ր աստիճան կարելի է շարունակել յաջորդութեան կապը ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆՈՐՈՇ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԱՏՐԻՏԻ ՄԷՋ

Կռիւները կը շարունակուին անընդհատ

Հակասական լուրեր կը շրջին Մատրիտի կացութեան մասին։ Իբրեւ բարենշան տեղեկութիւն, առջի օր հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ Զօր. Ֆրանքօ ազատ արձակած է Մատրիտի նոր վարչապետին՝ Զօր. Միախայի որդին, փոխանակելով նախկին դիկտատոր Փրիմօ տէ Ռիվէրայի կրտսեր զաւկին հետ։ Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ Միախայի զաւակը Վալենցիա պիտի երթայ, միասին տանելով Զօր. Ֆրանքոյի մէկ նամակը, որ պայմաններ կ'առաջարկէ անձնատուութեան համար։ Ազատ արձակուած կալանաւորը սահմանագլուխ հասնելով, Մարսէյլ գնաց եւ կը կարծուի թէ այնտեղէն նաւ պիտի նստի, Վալենցիա երթալու համար ։

Բարենշան կը համարուի նաեւ այն պարագան որ Զօր. Ֆրանքօ չուզեր օգտուիլ կացութենէն, Մատրիտ արշաւելու համար։ Լաւատեսներ կ'ենթադրեն թէ բանակցութիւններ կը կատարուին Մատրիտի անձնատուութեան համար ։

Մինչ այս մինչ այն, կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Մատրիտի շրջանին մէջ։ Կ'ըսուի թէ անհամաձայնութիւն ծագած է Զօր. Միախայի եւ գնդ. Քազատոյի միջեւ ։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Մատրիտի արեւելեան մասին մէջ ծագած կատաղի ճակատամարտէ մը վերջ, բոլշեւիկները բոլորովին պարտութեան մատնուեցան ։ Երկու հակառակորդները հրասայլեր ալ գործածած են այս ճակատամարտին մէջ եւ ի վերջոյ ազգ. պաշտպանութեան զօրքը յաջողած է ետ առնել ծովային նախարարութիւնը, որ Սպանիոյ ամէնաբարձր շէնքն է, 17 յարկով։ Բայց եւ այնպէս բոլշեւիկները տակաւին գրաւած կը պահեն կարեւոր դիրքեր։ Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, բոլշեւիկները հակայարձակում ձեռնարկելով, ետ առած են քաղաքին կարգ մը մասերը։ Գնդ. Քազատօ վերջնագիր մը ուղղելէ վերջ, օդանաւերով ռմբակոծել տուած է բոլշեւիկեան դիրքերը։ Միեւնոյն ատեն ազգ. պաշտպանութեան զինուորները կը ջանան խորտակել դիմադրութեան բոլոր կեդրոնները։ Զօր. Միախայի հաւատարիմներէն երկու կիսաբաժին զօրք ճամբայ ելած է դէպի Մատրիտ ։

Կարգ մը գրողներու համաձայն, Մատրիտի փողոցները քստմնելի տեսարան մը կը ներկայացնեն։ Բազմաթիւ խանութներ եւ տուներ աւերի տրուած են, այրեր, կիներ եւ մանուկներ ջարդուած են.։ Զրոյց կը շրջի նաեւ թէ Մատրիտի պահակազօրքին մեծ մասը ապստամբներուն միացած է եւ թէ այս վերջիններուն ձեռքն են հաղորդակցութեանց միջոցները, ինչ որ կը ջլատէ Զօր. Միախայի շարժումները ։

Մէկ խօսքով, կացութիւնը անորոշ է տակաւին եւ արիւնը կը հոսի անընդհատ ։

ԲՈՒՌՆ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

— - oo —

«Դաւաճան, սրիկայ, մարդասպան ..»

Երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր զբաղեցաւ Սպանիոյ փախստականներու հարցով, Ազգայնական երեսփոխան մը, Իպարնէկարի, հարցուց թէ կառավարութիւնը ինչ միջոցներ ձեռք առած է, լուծելու համար Սպանիոյ փախստականներու խնդիրը, որ այնքան ծանր հոգեր կը պատճառէ աւելի քան 40 օրէ ի վեր։ Տակաւին կան 450.000 փախստականներ, որոնց 220.000ը զինուորներ են։ Ասոնց համար ամէն օր կը ծախսուի աւելի քան 7.000.000 ֆրանք։ Պ. Իպարնէկարի այս առթիւ խստօրէն դատապարտեց Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան եւ բանակին վարիչներուն «վատութիւնը եւ դաւաճանութիւնը»։ Այդ միջոցին համայնավար երեսփոխանները անդադար կ'աղմկէին։ Նախագահը կարգի հրաւիրեց։

—Դաւաճա՛ն, վա՛տ, ծախուա՛ծ, աղաղակեցին երկու կարմիր երեսփոխաններ ։

Նախագահը սպառնաց դադրեցնել նիստը։ Պ. Իպարնէկարի շարունակեց.

— Ինչ որ ըսի այս բեմէն, արտաքին նախարար Պ. Պոնէ ըսած է արտաքին յանձնաժողովին առջեւ եւ համայնավարները չեն պատասխանած ։

Բուռն բանավէճէ մը վերջը, ազգայնական երեսփոխանը շարունակեց իր հարցապնդումը ․

— Ի՞նչ պիտի ընէ կառավարութիւնը։ Ֆրանսա չի կրնար տանիլ այս ծանր բեռը։ Կառավարութեան պահանջած 150 միլիոնի նոր վարկը պիտի սպառի մարտ 15ին։ Արդէն ծախսուած է 275 միլիոն ֆրանք, ամիսը աւելի քան 200 միլիոն։ Եթէ Ֆրանքօ ներս չառնէ աւարառուները, չարագործները, ի՞նչ պիտի ըլլան այս մարդիկը որ իրենց խղճին վրայ ունին աւելի քան 500 000 սպանութիւններ, հրկիզումներ։ Անոնք մարդկութեան մրուրն են եւ խառնամուժը։ Իսկ սա միջազգային վաշտերու 9000 զինուորնե՞րը, Գերման, Չեխ, Լեհ, բոլորն ալ անբաղձալի։

Յետոյ Պ. Իպարնէկարի իր խօսքն ուղղելով բոլշեւիկ երեսփոխան Մարթիի, ըսաւ.

— Ես ձեզի դէմ երբեք յարձակած չեմ ոչ իմ գրութիւններով, ոչ ալ խօսքով։ Բայց այստեղ մենք գիտենք այն կարեւոր դերը զոր կատարած էք այդ միջազգային վաշտերու կազմակերպութեան մէջ։ Մեր պաշտօնակիցներէն ոմանք տեսած են որ դուք զանոնք աչքէ կ'անցընէք Փէրթիւսի մէջ։ Իսկ իբրեւ նորութիւն ըսեմ որ այդ զինուորները կ'ամբաստանեն ձեզ։ Անոնք ամէնէն սարսափելի ամբաստանութիւնները կ'ընեն ձեզի դէմ։ Եթէ ճիշդ կ'ըսեն, այն ատեն դուք մարդասպան մըն էք։ Իսկ եթէ կը ստեն, զրպարտիչներ են։ Կ'ուզէինք իմանալ թէ դուք արժանի՞ էք այստեղ նստելու։ (Ջերմ ծափեր աջակողմէն)։

Պ. Մարթի իր նստած տեղէն պատասխանեց թէ ինք զօրահանդէս չէ կատարած ։

Հարցապնդող երեսփոխանը շարունակեց ․

— Պ. Տորմուա (նախկին նախարար, ընկերվարական) ձեզ կ'ամբաստանէ թէ դուք Ֆրանսացիներ սպաննած էք։ Բացատրութիւն տուէք։ Ճի՞շդ է։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ.)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՆՑ ՎԵՐՆԱԳՐԻ

— • —

Ամերիկայի թերթերէն կ'իմանամ եղերական վախճանը Չմշկածագցի երիտասարդի մը, որ կարմիրներուն կարմիրը դարձած էր սպանիական պատերազմէն ի վեր, թէեւ հայրը կամ հօրեղբայրը Դաշնակցական է, իսկ մէկ եղբայրը՝ ռամկավար ․

— « Ամերիկայէն Սպանիա մեկնած կամաւորները սկսած են վերադառնալ։ Կառավարական շարքերուն մէջ կռուող ամերիկեան կամաւորներուն մէջ կային Հայեր ալ։ Ասոնցմէ Աշոտ Անդրէասեան պատերազմի ճակատին վրայ մեռած է։ Անդրէասեան, որուն ծնողքը Նիւ-Եորք կը բնակին, Գանտէզայի դէմ կառավարական յարձակում մը կատարած միջոցին սպաննուած է, երբ կը հրամայէր խմբակի մը։ Աշոտ Անդրէասեան նախապէս ալ վիրաւորուած էր, բայց զինուորական հիւանդանոցին մէջ դարմանուելէ վերջ իր փափաքով նորէն ճակատ մեկնած էր»։

Եթէ չեմ սխալիր, անցեալ տարի ալ ուրիշ հայ երիտասարդի մը մահը հաղորդուեցաւ, նոյն ճակատէն։ Կան վիրաւորներ ալ ։

— Բայց Հայերը ի՞նչ գործ ունին Սպանիոյ մէջ։

— Գացեր էին կռուելու փաշականութեան դէմ, յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան։ Այն համոզումով թէ՝ Խ. Միութիւնն ալ, Հայաստանն ալ պարտուած կ'ըլլան, եթէ հանրապետական Սպանիան պարտուի

— Ի՞նչ բարակ բաներ ալ մտածեր են Ամերիկայի մէջ...

— Միայն Ամերիկա՞յի մէջ։ Կարդա սա նամակը, զոր երէկ ստացայ, Լա Սէյնէն (Վառի նահանգ)․

— « Մեր շրջանէն ալ բաւական [illegible] երիտասարդներ գացած էին սպանիական ճակատը։ Այս օրերս խղճալի նամակներ կը ստանանք, որոնց համաձայն 18 հայ երիտասարդներ կը գտնուին Արժէլէս - սիւռ - Մէրի կեդրոնացման կայանին մէջ (Փէրփինեան)։ Իրենց հասցէն է Յակոբ Մարտիրոսեան։ Կը խնդրեն որ ճար մը գտնենք զիրենք ազատելու համար։ Կ'ըսեն թէ ուրիշ ազգերու հիւպատոսները գալով իրենց մարդիկը կը ժողվեն եւ իրենց երկիրները կը ղրկեն. բայց մենք անտէր անպաշտպան, անօթի ծարաւ կը մնանք »։

Շատ պիտի խնդրէի որ օգնութեան հասնէիք այս թշուառներուն։ Այժմէն մեր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնենք ձեր ազգասիրութեան»։

Ի՞նչ կրնայի պատասխանել ։

Այս տղաքը, որոնց մէջ հաւանաբար բախտախնդիրներուն հետ կան մոլեռանդ հաւատացեալներ եւ ցնորամիտներ ալ, իրենց հակափաշական պայքարի ճակատին մէջ առած էին, նաեւ, Դաշնակցութիւնը ։

Ձեր մազերը փուշ - փուշ կ'ըլլան, եթէ կարդաք իրենց թղթակցութիւնները կամ իրենց ընկերներուն յօդուածները...

Բայց եւ այնպէս, կոչը կ'արձանագրեմ իբրեւ մարդասիրական պարտականութիւն ։

Այս առթիւ, ուրիշ պատմութիւն մը եւս.—

Անցեալ տարի Մարսէյլի մէջ ձերբակալուելով մէկ ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ լրագրավաճառ մը, Եղիա Տէօվլէթեան, ամբաստանուելով թէ «Իւմանիթէ» ծախած ատեն անարգեր է վարչապետը, Պ. Տալատիէ։

Ամերիկայէն հայրենակից մը, կարծեմ իր եղբայրը, նամակով մը տեղեկութիւն կը խնդրէր այս մասին։

Բան - գործ ըրի եւ իմացայ թէ տղան մէկ ամիս բանտարկուելէ վերջ, նետուեր է գաւառական անկիւն մը, անտէր անպաշտպան, երբեմն օր ալ անօթի մնացած, եւ օգնութիւն կը սպասէ իր բոլշեւիկ ընկերներէն...

Քանի որ առանց վերնագրի սկսայ, կը վերջացնեմ առանց խորհրդածութեան ։

Հասկցողը թող բացատրէ չհասկցողին ։

ՎԱՀԷ

ՖՐԱՆՍԱ Կ'ՈՒԶԷ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐԵԼ ԲՈԼՈՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Մէկ միլիոն զինուոր հանելու համար

»»» · «««

Երեսփ. ժողովը առ այժմ յետաձգեց առաջարկ մը, զոր ներկայացուցած էին Պ. Տալատիէի արմատական խմբակցութեան 13 անդամները, մէջն ըլլալով կուսակցութեան փոխ - նախագահը, Պ. Շիշէրի։

Բանաձեւը՝ կ'առաջարկէր զինուորագրել Ֆրանսայի մէջ ապրող օտարականները, մէկ միլիոնի յաւելուածական ոյժ մը ապահովելու համար։ Զինուորագրութեան պէտք է ենթարկուին այն բոլոր օտարականները, որոնք կը փափաքին Ֆրանսական քաղաքացի դառնալ եւ կամ հարկատու են։

Օրինագիծը կ'ընդգրկէ այն բոլոր քաղաքական տարագիրները, որ հաստատուած են այստեղ, եւ այն օտարական աշխատաւորները, որ մտադրութիւն չունին իրենց հայրենիքը վերադառնալու ։

Օրինագծին նախաբանը կ'ըսէ.— «Զինուորութիւնը պայման պիտի դրուի հպատակութեան եւ մանաւանդ անոր փութացման։ Իսկ զինուորութիւնը մերժելը պիտի նշանակէ արտաքսել երկրէն եւ կամ համախմբել կեդրոնացման մասնաւոր կայանի մը մէջ»։

Օրինագծին տրամադրութեամբ, 30էն վար օտարականները պէտք է երկու տարի զինուորութիւն ընեն Ֆրանսայի կանոնաւոր բանակին, եւ ոչ թէ մասնաւոր զօրաբաժիններու մէջ։ Իսկ 30էն վեր տարիք ունեցողները պէտք է մարզանքի շրջաններ կատարեն, Ֆրանսացիներու նման։ Զինուորական իշխանութիւնը կարգադրութիւններ պիտի ընէ, որպէսզի օտարականները չպատերազմին իրենց հայրենիքին դէմ ։

Օրինագծին նախաբանը կ'ըսէ նաեւ թէ անցեալ սեպտեմբերի մասնակի զօրաշարժը ցոյց տուաւ որ վտանգաւոր է ստուարաթիւ ոչ - զինուոր օտարականներ ունենալ բանակի թիկունքին մէջ։ Այն ատեն երկրին կարգ մը վայրերուն մէջ լուրջ բախումներ տեղի ունեցան ճակատ մեկնող Ֆրանսացիներու եւ երկրին մէջ մնացած օտարականներու միջեւ ։

Վարչապետ Տալատիէ ճառ մը խօսեցաւ ծերակոյտին մէջ եւ ըսաւ, թէ կառավարութիւնը շուտով պիտի ներկայացնէ ազգային պաշտպանութեան ընդարձակ ծրագիր մը։ Ֆրանսա կը փափաքի, յարեց ան, խաղաղութեամբ ապրիլ իր սահմաններուն մէջ, բայց վճռած է որ եւ է բան չզիջիլ իր հողամասերէն կամ իր իրաւունքներէն։

Ծերակոյտը յետոյ միաձայնութեամբ քուէարկեց երկամեայ զինուորութեան օրինագիծը, զոր երեսփ. ժողովին քուէարկուած էր արդէն փետրուար 1ին, միաձայնութեամբ ։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

(Իր ամբողջական գործերուն հրատարակութեան առթիւ)

— ∞ —

Ա. ՆՈՐԱՆԱԿԱՆ

Օրաթերթերու բնակիչ մը չէ այս բանաստեղծը, հոգ չէ թէ, երբեմն, Ահարոնէն եկած հովէ մը սօսափած ըլլան մեր թերթերը։ Այն ատեն, ո՞ւր կ'ապրի այս «հազուագիւտ»ը, ամպերուն մէ՞ջ, անապատին մէ՞ջ, գիշերուան մէ՞ջ, բայց ապահովաբար հեռո՜ւ բազմութիւններէն, ուր մարդկային ռամկութիւնը շուկայ կը բանայ՝ նոյն կշիռքով չափելու համար տաղանդը եւ պանիրը, սոխը եւ բանաստեղծութիւնը։ Ասկէ՝ այն առանձնութիւնը որ Ահարոնը կը նմանցնէ կանանչ յուշկապարիկի, անտառներու մէջ թափառող, սրնգահարելու համար օրն ի բուն, շաղփաղփելու համար ինքն իրեն հետ, մինչեւ որ հետաքրքիր աչքեր վախցնեն զինք,— Տանթէական հէքեաթներու պատմած ձեւով՝ անիկա յանկարծ կեցած տեղը կը փոխակերպուի ծառի, ճիւղերը կը կախէ մեղմահառաչայթ եւ կը սկսի սարսռա՜լ, սօսափե՜լ։ Հետաքրքիրը չի կրնար որոշել, մա՞րդ էր թէ յուշկապարիկ, երա՞զ էր թէ իրականութիւն, այլ մանաւանդ ի՞նչ կ'երգէր, ի՞նչ կ'երգէր։

Եւ որովհետեւ չի հասկնար, կ'անուանէ՝ ցնորք կամ ցնորաբանութիւն։

×

Կարելի՞ է, սակայն, հասկնալ ճշմարիտ բանաստեղծութիւնը։

Հրապարակին ծանօթ են երկու տասնեակներ, ակադեմակա՜ն առասպելներ,— բանաստեղծութիւնը այն է որ հասկնալի է եւ օգտակար։ Եւ անխուսափելի հարցում մը.— Որո՞ւ համար կը գրէ։ Հապա՛, ըսէ՛ տեսնեմ, որո՞ւ համար կը գրես։ Այս հարցումը անպարտելի մարդու յատակնութիւն մըն ալ կը մատնէ։ Կը սպասէ որ, ըսես.— «Ժողովուրդին համար»։ Վա՛յ թէ ըսիր։ Բայց ո՛չ, պարո՛ն անպարտելի, ո՛չ, հանրային տարանք չէ բժշկութիւնը, ոչ ալ փիլիսոփայութիւնը. ճիշդ է թէ աշխատանքներ կատարուած են բժշկութիւնը կամ փիլիսոփայութիւնը ռամկացնելու, ժողովրդականացնելու, բայց ժողովուրդին տրուած այդ մասը չի ներկայացներ բուն գիտութիւնը. Այնպէս ալ բանաստեղծութիւնը,— գոյութիւն ունի բարձր բանաստեղծութիւն մը որ հասկնալի չէ ամէն մահկանացուի։

Եւ ահա մեծ վէճը,— մո՞ւթ թէ յստակ բանաստեղծութիւն։ Վալէրի կը պատասխանէ. «Անկարելի է յըստակ ըլլալ առանց մութ ըլլալու, երբ հարկ է նուազագոյնին իջեցնել բառերու թիւը եւ կրճատել նախադասութիւնները»։ Ինծի ըսել մի՛ թէ ինչ որ յստակ է, բանաստեղծութիւն չէ, բայց ընդունեցէք որ ոչ մէկ խօսք այնքան կատարելութեամբ կը բացատրէ բանաստեղծութիւնը, որքան Սաղմոսին սա խօսքը մեր աշխարհիկ գրաբարով. «Գիշեր լոյս շուրջ զինեւ» (Գլ. ՃԼԹ.)։ Արդարեւ, բանաստեղծը,

[illegible] «լուսոյ»ն մըն է, որ կը նետուի հոգիներու «անդնդային խաւար»ին մէջ, կը փնտռէ յաւերժահարսը՝ ինչպէս Տանթէ իր Պէաթրիչէն։

Շարունակէ՛ լիզդ, յեյուզա՛կ ծռվանեմ,
Խո՛ղ մուք ըլլայ... մուքը կարճ է
fու եւ իմ։

Բանաստեղծը չի վախնար մութէն, մութը իր «կաթն»ն է, կը սնանի անով. ի՛նչ հրաշալի բացատրութիւն։ Վասնզի ստեղծագործին համար մութը «լուսեղէն գիշեր» մըն է, արտայայտութիւն մը, որու գեղեցկութիւնը չի ծագիր երկու հաղորդութիւն իրար ձուլելու ճիգէն, հայկական ստեղծագործութեան այնքան սիրելի, ինչպէս

Գարուն ա, ձիւն ա արել...,

այլ անկէ որ բանաստեղծը, վարժ՝ խոյս տալու իրականութենէն, կը յօրինէ գերիրական պատկերներ, որոնց կարելի է ընտելանալ ոչ թէ բառերու կամուրջի մը վրայէն մտնելով անոնց, այլ իր հոգին եւս կլիմայափոխութեան ենթարկելով, բանաստեղծացնելով։

Ուրեմն, բանաստեղծութեան եւ ընթերցումին միջեւ հաղորդակցութիւնը ապահովելու համար՝ անհրաժեշտ է կատարել կլիմայափոխութիւն մը, այլապէս ընթերցողը չի կրնար հասնիլ նոր իրականութեան, ու չի կրնար հասկնալ։ Թերեւս կը յիշէք Վիքթոր Հիւկոյի արկածը,— օր մը կը խնդրեն բացատրել իր մէկ քերթուածը։ Հիւկօ կը կարդայ եւ չի հասկնար։ Ի վերջոյ կը պատասխանէ.— Երբ այս քերթուածը գրած եմ, կը հասկնայինք ես եւ Աստուած միայն, հիմա Աստուա՛ծ միայն կը հասկնայ։ Վասնզի Հիւկօ չկրցաւ երկրորդ անգամ կատարել հոգեկան կլիմայափոխութիւնը, որ իրեն տուած էր այդ քերթուածը։

Յառաջիկային պիտի բացատրենք մեր տեսակէտները բանաստեղծութեան էութեան մասին,— այսօր մեր նպատակն էր խօսակել այն թշնամութիւնը, որ կ'ուղղուի բարձր բանաստեղծութեան դէմ։

Այդ թշնամութիւնը կու գայ օրաթերթերէն եւ գրախօսականներէն,— սհաւասիկ անուանեցի քննադատութեան [illegible]։

Օրաթերթերն են, որ բանաստեղծութեան մասին ստեղծեցին էյլէնճէ վըստըլըխ ճաշակ մը։ Սպաննեցին քննադատութիւնը, գրական սեռերուն մէջ վերջնակը եւ կատարեալը (ըստ Անաթոլ Ֆրանսի), այն որ Եհովային նման՝ պիտի ստեղծէր նոր բանաստեղծութիւնը։ Եւ ժողովուրդին հասնելու ռամիկ ճիգով մը, աշխատեցան մանրուքի վերածել բանաստեղծութիւնը, ամէնուն հասկնալի, ամէն սեղանի վրայ մատուցանելի, ու առաւելն վէպի պէս բան մը։ Քանդեցին Ողիմպոսը, հարթեցին բոլոր բարձրութիւնները։ Ի՞նչ փոյթ թէ աւելի տժգոյն դարու մը մէջ Նարեկացի, ժողովուրդի՛ն իսկ համար գրած իր աղօթքներով, մերժեց ներ-[illegible] փաճարքի հանել հրապարակին վրայ։ Մեր դարաշրջանին մէջ մուսաները դարձան աւելի աժան քան աղցանը։

Այս գեղեցկապիտութեամբ՝ օրաթերթերը [illegible] «գրախօսական»ը, որմէ [illegible] սեռ մը,— այսինքն երբ ածականով՝ գիրք գչելու արհեստը, մինչ ձկնավաճառները աւելի շատ ածական կը շնորհեն իրենց ապրանքին։

Անցորդներ են դրախտական հերոսները, որոնք՝ հրապարակագրութեան հրապարակէն անցած ժամանակ՝ փափաք կ'ունենան փորձելու իրենց ձայնը, բայց երբ բանաստեղծութեան գովքը կը կատարեն, քեզի այնպէս կու գայ թէ ձուկի մասին կը խօսին։

Եւ ունեցանք բանաստեղծներ, որոնք տաղաչափութիւն չեն գիտեր (հարիւրին 90 համեմատութեամբ), ինքնիքէ մասին որեւէ ուսումնասիրութիւն չեն կարդացած, ու խորք գնելու համար ոչինչ ամբարած են։

Այս ամայութեան մէջ, դէպի միջնակութիւն ու նախնականութիւն այս վազքին մէջ, ողջունելի է Ահարոն, որ կը կանգնի իբրեւ ճշմարիտ բանաստեղծ, միայն ու միայն բանաստեղծ, ազնուական բանաստեղծ, որ արդարօրէն կը սոնքայ թէ ինքզինք երջանիկ կը զգայ Ողիմպոսի գագաթը, փոյթ չէ թէ մարդիկ torticolis ունենան ու չկարենան վեր նայիլ։ Այսուհանդերձ կ'արժէ հրաւիրել, որ պահ մը վեր բարձրացուին նայուածքները։

Այդ նպատակով՝ այս յօդուածաշարքը, որ փորձ մըն է միայն։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ, ստուար հատոր մը, էջ 304, փառաւոր տպագրութեամբ, Փարիզ, 1938։
ՊՈՀԷՄԱԿԱՆՔ, քերթողագիրք, մօտ 160 էջ, որ լոյս կը տեսնէ քանի մը շաբաթէն։

ՀԱՅ ԱՂԲՐՏԻՔ

ԱՏԱՓԱԶԱՐՑԻՆ

Աւանդութիւն մը կ'ըսէ թէ Սրբուհի անուն մայրապետ մը, յանկարծ կը սիրահարուի, կրակապաշտ քուրմի մը ու կ'ամուսնանայ անոր հետ, ընդունելով հեթանոսութիւնը։ Այդ սիրութենէն կը ծնի բարի ծաղիկ մը։ Անիկա Ատափազարցին է։ Մայրը կը զղջայ քրիստոնէութեան եւ իր զաւակը մկրտել կու տայ, հօթը եկեղեցիներու մէջ, դործածելով՝ ահագին ջուր, մեռոն եւ օղի։ Կնքահայրը կ'ըլլայ, ըստ աւանդութեան մեծին, Տոն Քիշոթը։

Ու զաւակը, այսպիսով, կը քաշէ իր արբուհի մօրը, ինչպէս իր հեթանոս հօրը կամ իր ծուռ ու մուռ կնքահօրը.

Բարի ու բարեպաշտ կ'ըլլայ Ատափազարցին եւ կը սկսի պաշտել Ս. Մարիամը ու առհասարակ բոլոր Մարիամները։

Իր սեփական տանը մէջ մատուռ կը շինէ ու կը ջանայ ուրիշին տանը մէջ ալ կանգնել մեհեան մը։

Ձեռներէց է ու միշտ հեւքի մէջ։ Մէկու մը մէկ բրածին ինք երկուքը կ'ընէ։ Մէկ քաշելուն գիտէ երկու սկռայ հանել, մէկ նետելուն գիտէ երկու հոգիի կլլեցնել։ Իր կեանքը համակ շարժում է, որով կը սիրէ բոլոր շարժուն բաները. օրինակ շարժանկարը, ինքնաշարժը ու երկրաշարժը։

Կը սիրէ նաեւ օղետունը որ իրեն համար «ծով» մըն է յարաշարժ։

Գիտունները կրնան ստանալ յաւիտենական շարժումը՝ Ատափազարցիի մը կզակին մէջէն։

Ատափազարցիին առողջութիւնն ալ լի է շարժական ալիքներով։ Եռանդուն եւ եռքիչ է միանգամայն, քանի որ կը խօսի եղանակով։ Իր կեանքը, ամէն օր, օփէրա-քոմիք մըն է, մերթ օփէրան աւելի ու յաճախ քոմիքը շատ։

Ուսումնասէր է, ինչպէս նաեւ գըրասէր։ Կը նախընտրէ, սակայն, երգիծաբանութիւնը, իբրեւ գրական նիւթ։ Երգիծաբանութիւնն ալ, փոխադարձաբար, կը սիրէ Ատափազարցին... իբրեւ հում նիւթ։

Որ երկրին մէջ ալ գտնուի, միջոցը կը գտնէ, կարճ ժամանակի մէջ, տեղացիներուն հետ մշակելու բարեկամութիւն։ Օր մըն ալ կը տեսնես, հաստատեր է յարաբերութիւն նախարարներու նախագահներու եւ Թագաւորներու հետ։ Բոլոր օտարները հայասէր կը շինէ։ Մի՛ զարմանաք, եթէ օր մը, Հայերու թիւէն աւելի՝ հայասէրներ գտնուին աշխարհի վըրայ։ Ատափազարցին մասնագիտութիւնը ունի ստանալու պետութիւններէ քիլերով պատուանշաններ, ինչպէս նաեւ կանգուն կանգուն մըրցանակներ։ Քիչեր կան որ պատուըւած չեն ներբողագիրներով։ Անոնք ալ անշուշտ այսօր վաղը կ'ընդունին իրենց արուեստին, քաջագործութեանց եւ գործողութեանց արժանի պատուանշանները։

Քառասուն էջնոց տեղեկատու շաբաթաթերթ մը հազիւ բաւէ Ատափազարցիներու ստացած ասափճաններուն եւ գովեստներուն ուրախ լուրերը հաղորդելու եւ անոնց պետական անձերու հետ ունեցած երկարաշունչ եւ ազգօգուտ տեսակցութիւնները արձանագրելու համար։

Ատափազարցի մը, Բարեկենդանի Հըջանին, դիմակ ու տարազ վարձելու պէտք չունի փայլուն դառնալու համար։ Կրնայ դիմակաւորուիլ իր վըկայականներով եւ զգեստաւորուիլ իր գունագեղ պատուանշաններով։

Պէտք չէ մոռնալ որ կան խոնարհ Ատափազարցիներ ալ։ Անոնցմէ մէկը, օր մը, ըսաւ.

— Հպարտ եմ ես, հպա՛րտ եմ։

— Ինչո՞ւ, հարցուցի։

— Որովհետեւ կուրծքս բաց է, որովհետեւ պատուանշան չունիմ, ինծի համար միակ պատուանշանը Թագուհիին համբոյրն է։

Ատափազարցին միայն պատուանշանին գերին չէ։ Ան գերին է նաեւ կամ իր մօրը, կամ իր կնոջը։ Բացառութիւններ կան։ Անոնք ալ իրենց սիրուհիին գերին են։

Ատափազարցին իր հոգին կու տայ իր ընտանիքին համար։ Ուրիշին ընտանիքին համար ալ մարմինը կու տայ։ Այսպէսով իրեն կը մնայ իր հագուստ կապուստը միայն։ Ու այս պատճառով է որ մերթ խրտուիլակի ձեւ կ'առնէ, սարսափեցնելով թըռչունները։

Ատափազարցին այնքան հիւրասէր է որ իր ճաշասենեակը դուռ չունի։ Հիւրերը դուռն անգամ կերած են։

Դժուար կ'ամուսնանայ, սակայն, դիւրաւ զաւակ կը բերէ։ Որեւէ տեղէ դիւրաւ ներս կը մտնէ, սակայն դժուար դուրս կ'ելլէ։ Իր մէջ ամէն բան, դիւրաւ կը շինուի, սակայն, կ'աւրուի դժուար։ Կը գրէ դժուար, յաճախ չի ալ գրեր, սակայն կը սորվի դիւրաւ։

Երբ Ատափազարցի մը տեսնեմ՝ ա՛յն տպաւորութիւնը կ'ունենամ թէ կատակերգութեան մը ներկայ պիտի ըլլամ։ Ու քիչ անգամ յուսախաբ կ'ըլլամ։ Ոչ-կատակերգու Ատափազարցին անգամ՝ կեանքի կատակերգութեան ընդարձակ սրահին մէջ այնպիսի տաղանդաւոր հանդիսատես մըն է որ, շատ անգամ բեմի վրայ խաղացողներէն աւելի կը ժպտեցնէ մեզ։

Սուտ չի խօսիր, այլ պաշտօնական ճշմարտութիւններ կ'ըսէ՝ այսինքն ճշմարտութիւնը կը բազմապատկէ հազարով եւ կամ խոշորացոյցերու տակ կը բռնէ։ Կ'ուզէ մեծցնել ճշմարտութեան գիծը։

Եթէ օդային յարձակման փորձի մը ներկայ ըլլայ, կը յայտարարէ.

— Չորս ժամ տեւող դժոխային ռմբակոծութեան ընթացքին մէկ հոգիի քիթը չարիւնեցաւ։

Կը մոռնայ որ մէջտեղը վիրաւոր մը կայ, գլուխէն զարնուած, ու անիկա ինքն է։

Եթէ կլլող ձեւանաս՝ կը շարունակէ ու կ'ըսէ.

— Հիւանդապահուհիները սկսան նեղուիլ վիրաւոր չըլլալուն։ Անոնց մէջէն խաս գեղեցիկ մը, իր ձանձրոյթը փարատելու համար, սկսաւ մենապար մը դառնալ, լուսնին տակ։ Ու փոխանակ վիրաւոր դարմանելու, իր նայուածքին նետովը վիրաւորեց սիրտս ու թոյլ տուաւ որ մեր Զալխին պէս արիւնս վազէ...

Ատափազարցին ունեցած է համբաւաւոր օղետուն մը, զայն անուանելով «Մանոլին Ծովը»։ Թէեւ այս «ծով»ը աշխարհագրութեան չոր ու ցամաք քարտէսներուն մէջ կարելի չէ գտնել, սակայն, այնտեղ, ահագին թիւով մարդիկ խեղդուած, հոգիով լողցած կամ սուզուած են, ունայնութեան նաւահանգիստներէն հեռանալու համար։ Ատափազարցին Միջերկրականի ծովափնեայ ալ ըլլայ, ան միշտ կը փնտռէ «Մանոլին Ծովը», ուր այնքան տապատներ մաշեցուցած է։ Ի՜նչ պատկերալից է սակայն այս «ծով» բառը։ Մարդ գինովնալով կը ծախէ քաղաքները, երկիրները ու վերջապէս ամբողջ ցամաքամասը։ Հողերը վաճառած մարդուն կը մնայ ապրիլ ծովուն եւ իր ալեկոծութեան մէջ։ «Ծով»՝ նաեւ արդարացնելու համար Ատա (կղզի) անունը։ Կղզի մը հրջապատուած պէտք է ըլլայ հեղուկով։ Ուրեմն Ատափազարը կղզի մըն է որ կը գտնուի «Մանոլի Ծով»ին մէջ, այսինքն շրջապատուած է հեղուկով եւ այդ հեղուկը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ անմահութեան ջուրը՝ օղին։

Ատափազարցիները կղզեցի ըլլալէ աւելի ծովեցի են, քանզի հաստատուն ցամաքին վրայ ապրելէ աւելի՝ տատանած են հեղուկի վրայ։

Հիմա, խօսքը Ատափազարցիին է որ խօսի մեզի ծովուն հրաշքներէն։

— Հինգ հոգիով Մանոլին Ծովը մտանք ու յիսուն հոգի եղած դուրս ելանք։ Ս. Սարգիսին մտանք ծով ու Բուն Բարեկենդանին դուրս ելանք ծովէն։ Սախարիա գետին չափ օղի խմեցինք։ Ծովին մէջի բոլոր ձուկերը կերանք ու բոլոր ոստրէները ճաշակեցինք։ Ոստրէները դանակով չէինք բանար։ Հնարք մը գտած էինք։ Կը յօրանջէինք եւ որովհետեւ յօրանջելը փոխանցիկ է՝ ոստրէներն ալ մեզի նայելով կը բանային իրենց բերանները ու մենք առիթէն օգտուելով՝ կը կլլէինք զիրենք։ Մեր գաւաթները իրար զարկած ատեն՝ Մեղարլըխին մեռելները իրենց գլուխները հողերէն դուրս կը հանէին, ձունուշ՝ կը պտտային, իսկ Հայ[illegible] բաց փողոցի մըջ կիները, մէկ [illegible] տեղ, երկուորեակ կը բերէին [illegible] խարհ։ Նուագը փաթթրիկի պէս [illegible] բռնար ծովին մէջ։ Մեր զուռնա[illegible] ձայնը Արմաշէն կը լսուի ու Զար[illegible] բան Աստուածամայրը մեր Ս. Լ[illegible] ւաւորիչէն այցելութեան կու[illegible] Երկուքը մէկ, թեւ թեւի, Մա[illegible] Ծովէն ներս մտան։ Տալդանե[illegible] վրայէն քալելով մեր քովը եկա[illegible] Օրհնեցին մեզ ու խնդրեցին որ [illegible] բերը հալածենք աշխարհի վրայ[illegible] Քաշեցինք դանակները ու մէկ [illegible] Նիս տասը եղած դուրս ելանք ծով[illegible] Ցամաք ոտք կոխեցինք չկոխեցինք [illegible] պատերազմը սկսաւ. Ցամաք[illegible] Նեհանք, պաշտամունութիւն, խուճա[illegible] յաղթանակ։ Ուրիշներ ալ խառնա[illegible] ցան։ Ու այսպէս սկսաւ ընդհանուր պատերազմը։ Չորս տարի. Դար[illegible] ուով եղաւ։ Ատափազարը կորսնցուցինք, սակայն տիրացանք ուրիշ երկիրներու, ինչպէս Աթլանտիկ[illegible] Փարիզի Սիթէին։ Ծովը նորէն [illegible] է ու միշտ կը ջարդէինք ու կը ջար[illegible] վինք։

×

Մեր պատուական Ատափազարցին [illegible] փափաքած է որ [illegible] նը ըլլայ միջազգային լեզու [illegible] պատճառով իր լեզուն գրած էր Թուրքերուն եւ Ցոյներուն բերնին [illegible] դանոնք ընելով հայախօս։ Ցանկալ[illegible] տեսած է որ իրեն լեզու չէ մնացած։ Այն ատեն սկսած է հայհոյել ներ[illegible] ընչուած կերպով։

×

Կը պատմեն թէ Ատափազարցի մը Սպանիացի ողորմած հոգի ազնուա[illegible] կանի մը նման, հեծած ձիու մը կը [illegible] րայ, կը սուրայ սիգապանծ բազ[illegible] մութեան մը աչքերուն առջեւ. Յան[illegible] կարծ կ'իյնայ ձիէն ու հասարա[illegible] հանդիսականներուն կը յայտարար[illegible] առանց աւրելու ինքզինքը.

— Արդէն պիտի իջնէի (զարդ ու[illegible] ճէլ)։

Ուրիշ Ատափազարցի մը, սակայն, նոյն պայմաններուն մէջ կ'իյն[illegible] ձիէն, կոտրելով իր ոտքը. Ու գոռ[illegible] լի ճարտասանութեամբ մը կը պո[illegible] ռայ, զինքը շրջապատողներուն.

— Ըսելու պէտք չկայ, գիտեք [illegible] իշխ եմ։ Գիտէք ալ որ իշխը մա[illegible] դէ չի վախնար։ Բայց ինծի պէս [illegible] ւէն իշխ, իր տիրուհին դէմ [illegible] ատեն՝ միմիակ դաւաճանութենէ կը վախնայ։ Եւ ո՞վ կը համարձակի [illegible] ծի դէմ դաւաճանութիւն ընել եթէ [illegible] միայն իմ ոտքս՝ որուն խելքը [illegible] է տիրուհին առջեւէն գիս փախ[illegible] ու խայտառակել։ Ահա թէ ինչու [illegible] մար ոտքս կոտրեցի։ Կաղ ոտք մը [illegible] կրնար դաւաճանել։ Հիմա որ [illegible] անը իր ցած նպատակին չի [illegible] հասնիլ, ալ ո՞վ կը համարձակի [illegible] գիս մէկ թիլին դպչիլ։

Այս բոլորը ըսելէ վերջ կը [illegible] ձիուն կողմը։ Ձին սակայն [illegible] Փողցած էին.

Իրեն կ'ըսեն.

Զէնկիլերցի մը փախցուց [illegible]

Ու Ատափազարցին կ'ըսէ.

— Զէնկիլերցի՞ն... Անիկա [illegible] խառնագնա է։

Կարելի չէ գտնել քաջ Ատափազարցի մը որ խայտառակուած ըլլայ. [illegible] նիկա քաջութիւնը կը խայտառա[illegible], սակայն ինքզինքը երբեք չի խայտառակեր.

(Յաջորդով՝ ՊՈԼՍԵՑԻՆ)

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

— ∞ —

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

«Բայց ի՞նչ անէինք, զօրք չկար. Եւիրի բերդերն ու ամրութիւնները փակած էին Թագաւորի առաջ, հաւատարիմ ճանաչուածներն անգամ միաբանել էին Ամրամի հետ։

«Այսուամենայնիւ, հարկաւոր էր ցոյց տալ թէ Թագաւորն անօգնական չէ Ուտիքում եւ ապստամբին պէտք էր տեղն ու տեղը նուաճել։

«Ահա այս նպատակին հասնելու համար խորհուրդ արինք, որ Թագաւորը շարունակէ իւր ճանապարհը դէպի Եգերացոց աշխարհը, ցոյց տալու համար թէ՝ այցելութեան է գնում նրանց Թագաւորին եւ թէ Ուտիքում կանգ առնելու նպատակ չէ ունեցել։ Իսկ Եգերացոց Թագաւորը, հաւատացած էինք, օգնական զօրք կը տար Արքային, որովհետեւ նա շնորհապարտ էր նրան այն բարութեան համար, որ նա արաւ իրան, Աբխազաց [illegible] թագաւորից Եգերացոց սահմանները հալածելով եւ նրա ապստամբները ցրելով։

«Թագաւորը իւր թիկնապահներով Ճանապարհ ընկաւ։ Իսկ ես սկսայ Ուտիքը շրջել եմ մի հաւատարիմ հետ միասին։ Բոլոր շէներն ու աւաններն անցայ, բերդերը դիտեցի, ապստամբութեան սահմանները քննեցի եւ եկայ այն եզրակացութեան, որ չկայ այս կողմերում մի կէտ, որին ապաւինել կարողանայինք, գործը խաղաղութեան միջոցներով աւարտելու համար։ Մնում էր ուրեմն յայտնի պատերազմ մղել ապստամբի դէմ։ Այս միջոցում ահա Եգերացոց աշխարհից Արքայի սուրհանդակը հասաւ, որ աւետում էր ինձ թէ՝ Եգերացոց Թագաւորը մեծ զօրք է յանձնել նրան, եւ թէ ինքը շուտով կը ճանապարհուի այս կողմերը։

— Ուրեմն Թագաւորը գալիս է Եգերացոց զօրքերով, ուրախացած հարցրեց բերդակալը։

— Այո։ Եւ ես հէնց մի քանի օր առաջ սուրհանդակ ուղարկեցի Թագաւորին յայտնելով նրան թէ՝ շուտով Ամրամի ապստամբութիւնը պիտի ճնշենք. բայց չյայտնեցի նրան թէ դիմել ենք Եգերացոց օգնութեան։

— Կարիք էլ չկար։ Բայց շո՞ւտ կը հասնէ այստեղ Թագաւորը։

— Անշուշտ մի քանի օրից. բայց ինձ հարկաւոր էր՝ մինչեւ նրա հասնիլը՝ մի վերջին գաղտնիք եւս բանալ, այն է՝ թէ ի՞նչը գրգռեց Ցլիկ-Ամրամին ապստամբել Արքայի՝ իւր բարերարի դէմ։ Չէ՞ որ Աշոտ — Երկաթի աննախանձ բարութեան շնորհիւ է որ նա այսօր Ուտեաց աշխարհի կուսակալը եւ հիւսիսային բանակի հրամանատարն է։ Ինչո՞ւ նա չարութեամբ է փոխարինում բարութիւնը։

— Այո՛, Ամրամի այդ վարմունքը զարմացրել է նաեւ ինձ։

— Դու ոչ մի պատճառ չգիտե՞ս, հարցրեց Մարզպետունի իշխանը մի տեսակ կեղծ պարզութեամբ։

— Ոչ։

— Ինձ թւում է թէ նա ապստամբել է Սեւադայի խորհրդով։

— Իսկ ես ընդհակառակը՝ կարծում եմ որ Սեւադան ապստամբեցրեց Գարդմանացիներին՝ միմիայն Ամրամի համարձակութիւնից խրախուսուելով։

— Եւ չե՞ս սխալւում։

— Ինձ թւում է թէ՝ չեմ սխալւում. Սեւադան նրան գրգռել չէր կարող։

— Բայց ես հէնց այս հանելուկը լուծելու համար եկայ այստեղ։ Ես կասկածում էի Սեւադայի վրայ, եւ մի քանի տեղեկութիւններ էլ որ քաղեցի իմ ճանապարհորդութեան ժամանակ, հաստատեցին իմ կասկածները։ Ես սակայն չգիտէի թէ՝ նա Գարդմանն էլ է Արքայից ապստամբեցրել, որովհետեւ, ինչ մեղքս ծածկեմ, չէի կարող հաւատալ թէ՝ Վահրամ բերդակալը թոյլ կը տար նրան այդ քայլն անել...

— Ես բացատրեցի քեզ թէ ինչ հանգամանքներ ստիպեցին ինձ վարուել այդպէս...

— Մի՛ ընդհատիր. ես քեզ չեմ մեղադրում. արդէն ծանօթացայ այդ հանգամանքներին եւ տեսնում եմ որ Գարդմանն էլ ապստամբների հետ է. եւ որ մեզ մնում է բարեկամ միայն Վահրամ բերդակալը։

— Որի վրայ կարող է Թագաւորը վստահանալ ամէն դէպքում։

— Անշուշտ։ Այժմ ուրեմն դու մնա այստեղ եւ հրամայիր որ պահապաններիցդ մինն առաջնորդէ ինձ դէպի Սեւադայի ապարանքը։ Ես նրան պիտի ներկայանամ իբրեւ մի անծանօթ կամ օտարական. եւ ամէն հնար գործ պիտի դնեմ ինձ համար այդ անյայտ գաղտնիքը պարզելու։

— Բայց դրանից ի՞նչ օգուտ։ Միթէ քեզ չէ՞ համար թէ՝ ո՛վ ո՞ւմ է գրգռել. ապստամբութիւնն ակներեւ է, դրա դէմ պէտք է գործել։

— Դրա դէմ, այո՛, պէտք է գործել եռանդով. բայց կարեւոր է նաեւ այս գաղտնիքը լուծել, որպէսզի չարիքը կարողանանք արմատից խլել։

— Աւելին հարցնելու իրաւունք չունիմ. արա ինչ որ հաճելի է քեզ։ Զարկաւ, քո փորձառութիւնը չի կարօտում իմ խորհրդին, պատասխանեց բերդակալը, եւ պահապաններից մէկնին կանչելով՝ հրամայեց առաջնորդել իշխանին մինչեւ Սեւադայ իշխանի ապարանքը։

Մութը կոխել էր եւ ամրոցի նեղ մանուածապատ ուղիներն անտեսանելի դարձրել։ Բնակիչները քաշուել էին տուն. լռութիւնը տիրում էր ամէն տեղ եւ մենաւոր անցքերում լսւում էր միայն իշխանի ձիու քայլուածքը, որ մի-մի տեղ ստիպում էր պահապան շներին յարձակուել անցորդի վրայ եւ իրանց աղմկարար հաչիւնով խանգարել ամրոցականների խաղաղութիւնը։

Սահակ Սեւադայի ապարանքը հասնելով, իշխանը հրամայեց իւր առաջնորդին վերադառնալ եւ ինքը միայնակ առաջ անցաւ։

Իշխանի ապարանքը, որ մինչեւ [illegible] ժամանակ զօրաւոր մի դղեակ էր [illegible] չբռնուայ այդ ժամին փակած չէր [illegible] կողմից։ Ըստ երեւոյթին նրա [illegible] աչքերը չէին սպասում ոչ մի [illegible] ժամանակ եւ չէին իսկ երազում [illegible] կը գտնուի մի մարդ թշնամի [illegible] սիրտ կ'անէ գիշերուան այդ [illegible] երկու դժրախտների գիշերուայ խաղաղութիւնը վրդովելու։

(Շար.)

ՁԱՅՆ ՄԸ ԳԵՐԵԶՄԱՆԷՆ

Կծու խօսքեր

(ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ)

ԽՄԲ. — Ողբացեալ բանաստեղծին Համակը կ'արտատպենք Մուրատ…եան Վարժարանի նախկին …ների Միութեան օրկանէն … 1938 Մայիս–Դեկտեմ…բեր)։

.. Քեռթող

Ընդունեցայ․ եր գրքոյկը։ Շնորհակալութիւն։ Ցատուկ նամակով մը … — « Ցուսամ քանի մը … հրաւէք հրատարակու… ձեր ընտրած Թերթին …։ Այս նոր օրինակ մուրացկանու… մըն է, Գարո՛ն։ Ես դավինիք … չեմ․ դավինին երբ բոլոր… մը շուրջ՝ պէտք է միշտ … անոր բղեղին հոյզով։ … ներսէջ ըսել՝ Թէ ձեր բղեղը … բան ունի՝ բայց կենսաւորող … ամենուն․ երկրորդ օրն իսկ … տերեւները շորցած պիտի …

Զուգակի վարպետը

«ԱՐՄԷՆԻԹԻ ՄՈՒՍԱ»

ԽՄԲ. — Ինչպէս գրած էինք, հելլէն բանաստեղծ Ալեփիս յունարէն թարգմանած է շարք մը հայ բանաստեղծներու գործերը, «Արմէնիթի Մուսա» անունով։ Այս գործը ջերմապէս գնահատուելով, ամբողջովին սպառեցաւ և արդէն լոյս տեսած է Բ. տպագրութիւնը, Աթէնքի մէջ։

Ցոյն գրագէտ մը, Սթրաթոս Միրիվիլիս, որ հելլենական գրականութեան Ռըմարքը կը համարուի, իր խոկապատերազմեան գիրքերով, իր կարգին հետեւեալ գնահատականը կը գրէ այդ հատորին հրատարակութեան առթիւ․ (Էթնիքի, 27 Փետր.)․

— Գեղարուեստ գիրքը զոր առջեւս ունիմ, մեզի նմուշներ կուտայ՝ քանի մը հինգ հայ բանաստեղծներու գործերէն։ Որքան թախիծ եւ որքան ցաւ այս երգերուն՝ եւ այն համառօտ կենսագրական նոթերուն մէջէն՝ որոնց կը հետեւին ծիրուձէն եւ մարտիրոսական կեանքին աննիւթացած անոնց դէմքերը։ Որքան ազնուութիւն այս ազատագրական զառ…

Ցատ ենք տառապած իբրեւ ցեղ՝ չյուսալէս զգալու համար ուրիշներուն ցաւը։

ՄԻՐԻՎԻԼԻՍ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՊԱՏԿԱՐ

ՀԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՆՈՐԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ

Լ. Ն.

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան ԺԲ. համագումարը բացուեցաւ Փետրուար 26ին, Սունդուկեան Թատրոնին մէջ։

*** Ալավերդիի շրջանին Հայրում եւ Աքորի գիւղերը, Մեղրիի շրջանի Ագարակ եւ Կարճեւան գիւղերը, Հոկտեմբերեան շրջանի գերանի գործարանը ելեկտրական լոյս պիտի ըստանան Ձորհ. Միութեան Հանրապետութեանց կոմունիստ կուսակցութիւններուն համագումարը չրացուած։

*** Թ.Ի.Ի. արդիւնաբերութեան գործավարութիւնը որոշեց այս տարի շատցնել կօշիկի եւ հագուստի արտադրութիւնը, — պիտի ծախսուի 5 միլիոն րուբլի։ Երեւանի կաշիի գործարանին կից պիտի բացուի արհեստանոց մը ձեռնոց ու պայուսակ արտադրելու համար, …

ՅԱՌԱՋԻ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՉՈՀԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

ԱՐՄ. ՓՈՒԹԱՐԵԱՆ

(1)

(Շար.)

Փոթորիկը պայթած էր արդէն։ Ամէն կողմէ կ՚աղմկէին։ Ուրիշ ազգայնական երեսփոխաններ կը հարցնէին․

— Մի՞շդ է որ Մարթի Ֆրանսացիներ սպաննել տուած է։

Մարթի փորձեց պատասխանել, Պ․ Պպարնէկարի պնդեց թէ Պ․ Տորմուա այդ մեղադրանքը ըրած է ընկերվարականներու ազգ․ խորհուրդին մէջ։ Ընկերվարական երեսփոխանները չպատասխանեցին։ Պ․ Իպարնէկարի պահանջեց քննիչ առեան մը կազմել եւ հարցաքննել Մարթին։ Նախագահը հարկադրուեցաւ դադրեցնել նիստը։

Երբ ժողովը վերսկսաւ, այս անգամ ուրիշ ազգայնական երեսփոխան մը, Պ․ Անրիօ, պատմելով 40 պատանդներու ջարդը՝ սահմանագլուխին վրայ, իր կարգին ամբաստանեց Մարթին։ Այս վերջինը կը խնդար նստած տեղէն։ «Մարդասպանը կը խնդայ», դիտել տուաւ ազգայնական երեսփոխան մը։ «Կեցցէ Մարթի», կը պոռային բոլշեւիկները։ Պ․ Անրիօ ուզեց ապացուցանել թէ Մարթի գնդակահարել տուած է Ֆրանսացի սպայ մը։ Բոլշեւիկ երեսփոխանները անընդհատ կ՚ընդմիջէին․

— Ստախօ՛ս, մարդասպան, վա՛ռ, նախ քու ձեռքերդ լուա․․

Նախագահը ի զուր կարգի կը հրաւիրէր։ Պ․ Անրիօ չկրցաւ վերջացնել իր ճառը։ Ժողովին շարունակութիւնը յետաձգուեցաւ երեքշաբթի օրուան։

Չեխ զինուորները խուժեցին
Սլովաքիոյ անջատական շարժումը

Ուրբաթ օր ծանր տագնապ մը ծագեցաւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ, որ հազիւ սկսած էր վերակազմուիլ, անցեալ սեպտեմբերի անդամահատումէն վերջ։

Հանրապետութեան նախագահը հաստատած ըլլալով որ անջատական շարժում մը կը սարքուի Սլովաքիոյ մէջ, այդ ինքնավար շրջանին կառավարութեան ձեւով, անմիջապէս պաշտօնանկ ըրաւ վարչապետը, ներքին գործոց, ինչպէս եւ տնտեսութեան, հաղորդակցութեանց եւ հանրօգուտ շինութեանց նախարարները։ Ետոյ ձերբակալուեցան երկու երեսփոխաններ, որոնք շարժման գլուխը անցած էին։ Չեխական զօրքը անմիջապէս գրաւեց Սլովաքիան։ Կեդրոնական կառավարութիւնը առ այժմ տէրն է կացութեան։ Կ՚ըսուի թէ դաւադիր նախարարները դանդաղատիպ մը ղրկած էին Պերլին եւ կ՚ուզէին անջատել ոչ միայն Սլովաքիան, այլ եւ Կարպաթեան Ուկրայնան։ Պաշտօնական վիճակ հրատարակուեցաւ Պրատիսլավայի մէջ։ Բոլոր ռազմագիտական դիրքերը, ճամբաները եւ սահմանային պահականոցները հսկողութեան տակ առնուեցան։

Նոր Նախագահին ընտրութիւնը

Վերջնապէս որոշուեցաւ Ֆրանսայի նոր նախագահին ընտրութեան թուականը,— ապրիլ 5 (առաջ չորեքշաբթի)։

Ինչպէս յայտնի է, նախագահական ընտրութիւնը կը կատարեն երեսփ․ ժողովը եւ Ծերակոյտը, միացեալ նիստ մը գումարելով Վերսայլի պալատին մէջ։ Այժմէն կը յիշուին շատ մը թեկնածուներու անունները,— Պ․ Պ․ Տալատիէ, Ժանէնի (Ծերակոյտին նախագահը), Էռիօ, Ֆէրնան Պուիսոն (երեսփ․ ժողովին նախկին նախագահը որուն կազմած դահլիճը չորս օր տեւեց), ծերակուտական Լէոն Պէրառ, որ Սպանիա գնաց վերջերս, նախկին նախարար Փիէթրի եւն․։ Պ․ Լըպրէնի վերընտրութեան մասին ալ կը խօսուի, թէեւ նախագահը կը մերժէ։ Էռիօ վճռապէս մերժած է։ Ծերակոյտին նախագահը 74 տարեկան ըլլալով, ծեր կը համարուի։

Այս առթիւ թերթերը խօսելով նաեւ նոր կառավարութեան մասին, այլ եւս անհաւանական կը գտնեն որ ազգ․ դահլիճ մը կազմուի մասնակցութեամբ ընկերվարականներուն, թէեւ անոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն երեսփ․ ժողովին մէջ։ Պ․ Տալատիէ արդէն յաջողած է ապահովել տարբեր մեծամասնութիւն մը։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ արտաքին յարաբերութեանց յանձնախումբի նախագահ Պէրանժէ ճառ մը խօսելով ամերիկեան ակումբին մէջ, ըսաւ թէ Ֆրանսա չի ձգտիր Միջերկրականի տիրապետութեան, բայց իր շահերը պիտի պաշտպանէ ուժգնօրէն, նոյնիսկ եթէ հարկ ըլլայ պատերազմիլ։

ՊԱՊԻՆ թագադրութիւնը տեղի կ՚ունենայ այսօր, կիրակի, աւանդական հանդիսաւորութեամբ։ Ներկայացուցիչներ ղրկած են 40 ազգեր։ Պապը աշխարհական իշխանութիւն ստացած ըլլալով, բազմաթիւ պետութիւններ այս անգամ նշանակած են մասնաւոր պատուիրակութիւններ, փոխանակ իրենց դեսպաններուն։ Արարողութիւնները պիտի լսուին ի սփիւռս աշխարհի, մասնաւոր ձայնասփիւռներով, չորս ժամ տեւողութեամբ։

ՓԱՐԻԶԷՆ ՄԱՐՍԷՅԼ երկու ժամէն թռաւ ֆրանսական օդանաւ մը, Լօռէն, 40 վայրկեան կրճատելով տեւողութիւնը։

ՉԻՆԱՍՏԱՆ հինգ միլիոն ոսկի վարկ ստացաւ անգլիական կառավարութենէն։ Ամերիկեան կառավարութիւն ալ 25 միլիոն տոլար տրամադրած էր անկէ առաջ։

ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ իրարու կը յաջորդեն Իտալիոյ մէջ։ Այդ գիրքերէն մէկը, «Ֆրանսան պատմութեան առջեւ», կը ձգտի հերքել այն աւանդութիւնը թէ Ֆրանսա եւ Իտալիա լատին քոյրեր են։ Ընդհակառակն, կը փորձէ ապացուցանել թէ Ֆրանսա դարերու ընթացքին ինքզինքը Եկեղեցւոյ հռչակելով, կը ջանար սորկացնել Ս․ Պետրոսի աթոռը, տիրապետելու համար Իտալիոյ վրայ։

Մ․ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը որոշեց շինել 45000 թօն տարողութեամբ նոր մեծ դրահաւոր մը, որ պիտի կոչուի «Նիւ Եորք»։ Այս առթիւ ծովային նախարարութիւնը հարիւր միլիոն տոլարի նոր վարկ մը խնդրեց։ Երբ այս դրահաւորին շինութիւնը աւարտի, պիտի հանդիսանայ աշխարհի մեծագոյն մարտանաւը։ Անկէ աւելի մեծը կարելի չէ շինել, որովհետեւ չի կրնար անցնիլ Փանամայի ջրանցքէն։ Մ․ Նահանգներու միւս մեծ դրահաւորները ունին իւրաքանչիւրը 35.000 թօն տարողութիւն։

ՔՍԱՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻ ԹԻԱՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցան, Մանչէսթըրի մէջ, հինգ Իրլանտացիներ, որոնք ահաբեկչական արարքներ կատարած էին վերջերս։ Մէկն ալ դատապարտուեցաւ 14 տարուան, իսկ 22 տարեկան աղջիկ մը՝ 7 տարուան։

14 ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐ ժամը 9էն վերջը պիտի չբանին երկուշաբթի օրէն սկսեալ։ Քաղաքապետութիւնը կը յուսայ 3.000.000 ֆրանք խնայել այս կրճատումներով։ Ապրիլ 1էն սկսեալ քառն տոմսակնոց տետրակը պիտի արժէ 12 ֆրանք, փոխանակ 10.50ի։

88 ՋՈՒԹՑԵՐՈՒԱՑԻ ՋԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ձիւնակոյտերու մէջ մնացած են Ալպեաններու մէջ, 1250 մեթր բարձրութեան վրայ։ Երեք հոգի մեռած են արդէն։ Ազատարարներէն չորս հոգի ալ մեռան, նոր ձիւնակոյտերու տակ մնալով։

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ 18րդ համագումարը բացուեցաւ մարտ 10ին, Մոսկուայի մէջ, Ստալինի ճառով։ Մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ։

ԹՐՔԱԿԱՆ թերթերը կը գանգատին թէ Պարիի անթէլը (Իտալիա), սուտ լուրեր կը տարածէ, խանգարելու համար Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Էլպիս Փափազեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Արաքսի Սամիկեան եւ զաւակունք, Օր․ Ֆլօրա Շէօհլաեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Փարիզի Հ․ Յ․ Դ․ Եզիպտացի կոմիտէին եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՕՐ․ ԽՕԺԷՆԻ ԴԵՐՋԱԿԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAYASTAN

Նոր սերունդին ամսագիրը, 16 էջ, հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.—

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ՝ Խորհրդածութիւններ։ Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ՝ Աւարայր եւ Փետրուար 18։ ***՝ Հայոց պատմութիւն։ ԱՇՈՒՂ ՋԻՒԱՆԻ՝ Երգ։ Մ. ՉԵՐԱԶ՝ Վերջին պարը (Պատմուածք)։ Ա.՝ Հայ գրականութեան պատմութիւն։ Մ. ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ՝ Զէյթունի աղջիկը (Թարգմ. Ա. Զօպանեան)։ Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ՝ Հայկ. հարցի մասին։ ՊԱՅՔԱՐ՝ Նոր սերունդ։ Ա. ԱԹԱՆԱՍԵԱՆ՝ Հայ լեզուն։ Մանր լուրեր։

Դասընթացք հայերէն լեզուի եւն․։ «Հայաստան»ի այս թիւը զարդարուած է քարտէզներով։

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 ֆրանք, Արտասահման 1 տոլար, ձեռքէ հատը 2.50 ֆրանք։

Փնտռել բոլոր այն կրպակներուն մէջ, ուր ՅԱՌԱՋ կը ծախուի։

Խմբագրական հասցէ — Armik Djamalian, 5, Villa Virginie, Paris (14e)

Վարչական հասցէ — H. Keussèyan, 51, Rue du Caire, Paris (2e)

Այրի տիկին Եւդոկ Միրաքեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Միրաքեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Վարդանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Միրաքեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Միրաքեան եւ զաւակունք (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Վարդան Միրաքեան եւ զաւակունք (Մարսէյլ), Սիմէօն Միրաքեան (Մարսէյլ) եւ Մեսրոպ Միրաքեան (Ամերիկա) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԴԱՒԻԹ ՄԻՐԱՔԵԱՆԻ

գանդաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ մարտ 10ին Փարիզի մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ՚ունենայ 14 մարտ, երեքշաբթի, առաւօտ ժամը 9.15ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ։

ԾԱՆ — Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԽՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1078 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՄԱՐՏ
MARDI 14 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3988

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԳԻՐ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՀՈՎԵՐ...

— oo —

Վերջերս նոր յանձնաժողով մը կազմուեցաւ Նախագահութեամբ վարչապետին, զբաղելու համար ծնունդներու նուազման և օտարականներու փշոտ հարցով,— ներգաղթ, բնակութեան, աշխատանքի եւ առեւտուրի արտօնութիւն, հպատակութիւն, եւայլն:

Յանձնաժողովին գլխաւոր գործերէն մէկը պիտի ըլլայ գիւղացիներու օտարազգիներու ձուլումը: (Բուն բառը չէ այս, բայց եւ այնպէս միտքը այդ է):

Տեղական մամուլը առենէ մը ի վեր միշտ կը յուզէ այս խնդիրները: Իսկ ծանրաբարոյ «Թան»ը վերջերս երկու խմբագրականներ հրատարակեց, վերջինը՝ դեռ երէկ:

Կը բաւէ կարդալ միայն այս վերջինը, իմանալու համար թէ ինչպիսի նոր քաղաքականութիւն մըն է որ կը ծրագրուի:

«Ներգաղթի քաղաքականութիւն» խորագրով այդ յօդուածին մէջ, «Թան» ամէնէն առաջ կը յանձնարարէ խստացնել օտարականներու ներգաղթը: Այս առթիւ դիտել կուտայ թէ վաւերական վիճակագրութիւններ կը պակսին անոնց մասին, մանաւանդ որ շատեր «կը խուսափին վարչական հետախուզութիւններէ»: Բայց եւ այնպէս, աւելի քան երեք միլիոն հաշուելով օտարականներու թիւը, կը յանդի որոշ եզրակացութեանց, որոնց գլխաւորն է «իւրացումը» (ասիմիլասիօն): *Իսկ ատոր համար ալ, անհրաժեշտ կը գտնէ որ հաստատուի «ներգաղթի քաղաքականութիւն մը»:*

Ուրեմն, հիմնական խնդիրներէն մէկն է օտարականներու ամբողջական ձուլումը: Ֆրանսա պէտք է ջանայ հետզհետէ իր մէջ լուծել, իւրացնել օտար զանգուածը: Բայց զգուշութեամբ, որոշ ստեղծ մը դնելով, որպէսզի «չայլափոխուի իր դէմքը եւ մարմինը»:

Այս թելադրութենէն անմիջապէս վերջը, «Թան» իր խօսքն ուղղելով նորակազմ յանձնաժողովին, կ'առաջարկէ որ ան անյապաղ «վարդապետութիւն մը եւ քաղաքականութիւն մը յօրինել տալու ազգային հպատակութեան եւ ներգաղթի մասին»:

— « Ամէն բանէ առաջ ստիպողական է, ոստիկանական հսկողութեան աւելի սեղմ տնօրինութիւններով, վերջ տալ գաղտնի ներգաղթին եւ խստօրէն արգիլել որ եւ է քաղաքական գործունէութիւն օտարականներու կողմէ: Մենք չենք կրնար հանդուրժել որ փորձեն մեր երկրին մէջ ալ յարուցանել նոյն խռովութիւնները որոնք արիւնալի կռիւներու յանգած են արտասահմանի մէջ: Մեր ներքին կռիւները մեզի կը բաւեն: Թերեւս յարմար է նաեւ վերաքննել 1927ի օրէնքին տրամադրութիւնները, որոնք մեքենաբար եւ անխտիր Ֆրանսացի կը դարձնեն Ֆրանսա ծնած օտար տղաքը, երբ չափահասութեան հասնին, նոյն իսկ երբ անոնց իւրացումը գծուար կ'երեւայ: Նոյնպէս անհրաժեշտ է յօրինել յուրջ կանոնագիր մը քաղաքական փախստականներու համար՝ խաղաղութեան թէ պատերազմի ատեն: Խելքի դէմ է որ մեր երկրին ապաստանած օտար փախստականներ կարենան խուսափիլ զիրենք հիւրընկալող երկրին պաշտպանութեան պարտաւորութենէն, որուն ենթակայ են բոլոր Ֆրանսացիները»:

Ուրեմն, երեք հիմնական խնդիրներ: 1. — Սահմանափակել ներգաղթը: 2.— Վերաքննել ստացական հպատակութեան օրէնքը, նոյն իսկ Ֆրանսա ծնած օտարականներուն համար: 3.— Օտարականներն ալ զինուորագրել:

Այս վերջին պայմանը, որ արդէն կը գործադրուի հայրենազուրկ Հայերու եւ Ռուսերու համար, աւելի պիտի ընդարձակուի: Եւ այս իմաստով օրինագիծ մըն ալ ներկայացուած է երեսփ. ժողովի արմատական խմբակցութեան կողմէ, այն հաշուով թէ կարելի պիտի ըլլայ մէկ միլիոն նոր զինուոր ապահովել:

Ինչպէս գրած էինք, օրինագծին քննութիւնը յետաձգուեցաւ: Բայց պէտք չէ բարենշան երեւոյթ մը համարիլ այս պարագան: Ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը կ'ուզէ պարզապէս ժամանակ շահիլ, աւելի ընդարձակ եւ ամբողջական ծրագիր մը ներկայացնելու համար: Մնաց որ, մամուլը ամէն օր կ'արծարծէ այս հարցը, իսկ «Թան»ի համամտութիւնը կը նշանակէ թէ խնդիրը հասունցած է:

Շատ աւելի նշանակալից է «Թան»ի խմբագրականին եզրակացութիւնը:

Կիսապաշտօնական օրկանը բացատրելէ վերջ թէ տեղական արհեստները եւ առեւտրական ասպարէզները արդէն իսկ պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առած են, օտարականներու մրցումին դէմ, աւելի ազդու միջոցներ կը պահանջէ, կը թելադրէ ճշդել աշխատաւոր ձեռքերու իրական պահանջը, եւ ձեռնարկել մանաւոր քաղաքականութեան մը, «ատորճանական իւրացման համար»:

— « Ամէն բան ծայրէն պիտի սկսինք այս հարցին մէջ: Անհանդուրժելի և վտանգաւոր է որ մեր հողին վրայ կարենան կազմուիլ օտար գաղութներ՝ կապուած իրենց հայրենիքին հետ եւ երբեմն ենթակայ անոնց հսկողութեան. գաղութներ որ կրնան ի վերջոյ դառնալ ճշմարիտ փոքրամասնութիւններ»:

Պահպանողական թերթը չի ժխտեր մարդասիրութեան եւ ասպնջականութեան աւանդութիւնները, բայց կը պահանջէ որ ներգաղթի ամբողջական քաղաքականութիւն մը մշակուի եւ գործադրուի ոչ թէ ի հաշիւ օտարականներուն, այլ «բուն իսկ Ֆրանսացիներուն համար, անոնց ներկայ եւ ապագայ ապահովութեան համար»:

Ինչպէս կը տեսնէք, նոր հով մը կը փչէ, որուն հետեւանքներէն ազատ պիտի չկրնանք մնալ նաեւ մենք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՏՐԻՏԻ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

— oo —

Կացութիւնը անորոշ է տակաւին

Մատրիտի ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը պաշտօնապէս կը տեղեկացնէ թէ բոլշեւիկեան ըմբոստութիւնը ջախջախուած է: Այս առթիւ օտար թղթակիցներ կը գրեն թէ Նէկրինի կառավարութեան տապալումէն, այսինքն մէկ շաբաթէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով բնակիչները կրցան քաղաքին մէկ մասէն միւսը երթալ ազատօրէն, կիրակի օր: Անոնք որ ձեղնայարկերու մէջ ապաստանած էին վերջին կռիւներէն ի վեր, կրցան դուրս ելլել եւ արեւ տեսնել: Բոլշեւիկեան վերջին մնացորդը, կուսակցութեան կեդրոնը խորտակուեցաւ թնդանօթներու եւ հրասայլերու կրակին տակ, անկախութեան հրապարակին վրայ: Անձնատուր ըլլալէ առաջ, կարմիրները կրակի տուին իրենց առեղծագրութիւնները եւ թուղթերը: Բոլշեւիկեան կեդրոնին ճակատը ամբողջովին ծակ ծակ եղած էր արձակուած ռումբերէն:

Ապստամբութեան զսպումէն վերջ, կառավարական անթենը կոչ մը ուղղեց բանուորներուն, յայտարարելով թէ «ծրագրուած ապստամբութիւնը» ջախջախուած է եւ ամէն մարդ պէտք է իր գործին վերադառնայ: «Անհրաժեշտ է անյապաղ վերահաստատել մայրաքաղաքին տնտեսական կեանքը: Բանուորներ, պէտք է անգամ մը եւս ապացուցանէք ձեր հայրենասիրական անձնուրացութիւնը եւ ձեր հաւատքը հանրապետութեան վրայ»:

Կիրակի առտուան կռիւներու ընթացքին ազատուեցան 500 պատանդներ որոնք արգելափակուած էին բոլշեւիկներուն կողմէ: Գերիներուն մէջ կը գտնուէր Մատրիտի քաղաքային կառավարիչը: Թուրմանական զեսպանատունն ալ ազատեցաւ, վեց օր երբեւ բոլշեւիկեան ամբոց գործածուելէ վերջ: (Ուրիշ աղբիւր մը կը հաղորդէ թէ բոլշեւիկները անձնատուր եղած ատեն արձակած են 3000 պատանդներ):

Բոլշեւիկներուն անձնատւութիւնը տեղի ունեցաւ զարհուրելի ռմբակոծութենէ մը վերջ, որ կը սարսէր ամբողջ քաղաքը: Անձնատուր եղած զինուորները կ'աղաղակէին — « կեցցէ՜ հանրապետութիւնը», «կեցցէ՜ ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը»: Անձնատուութենէն վերջ հաստատուեցաւ թէ կարմիրները առատ ուտելիք, պահածոյ, խտացած կաթ, օճառ եւ ուրիշ անհրաժեշտ պիտոյքներ ունէին:

Հակառակ այս յաջողութեան, իրազեկներ կը կարծեն թէ կացութիւնը անորոշ է տակաւին: Զօր. Ֆրանքոյի կուսակիցները կ'ըսեն թէ բոլշեւիկները աւելի զօրաւոր են քան ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը, մանաւանդ որ կը շարունակեն զինադրել քաղաքին շրջանակներուն մէջ: Ազգայնական շրջանակներուն մէջ տարբերութիւն չեն դներ Նէկրինի, Միախայի եւ բոլշեւիկներուն միջեւ:

Ամէն օր 6-7000 փախստական պիտի վերադառնայ Սպանիա

Տեղի տալով Ֆրանսական կառավարութեան ստիպողական դիտողութեանց առջեւ, Զօր. Ֆրանքօ հաւանեցաւ սահմանագլուխը բանալ եւ ներս առնել օրական 6 — 7000 փախստականներ: Մինչեւ հիմա օրական միայն 3 — 400 փախստականներ կ'ընդունուէին Իրունի ճամբով:

Արտաքին նախարար Գ. Ժորժ Պոնէ մասնաւոր ունկնդրութեան ընդունելով Զօր. Ֆրանքոյի ներկայացուցիչը, բացատրեց թէ հազարաւոր փախստականներ խռնուած են Գաթալոնիոյ սահմանին վրայ եւ Ֆրանսայի միւս մասերուն մէջ, ինչ որ անտանելի վիճակ մը կը ստեղծէ: Եւ առաջարկեց սահմանագլուխը բանալ, դիւրացնել վերադարձը եւն.: Նախարարը անմիջական պատասխանի մը կը սպասէր, ինչ որ չուշացաւ: Ասոր վրայ կառավարութիւնը հրահանգներ ուղղեց գաղթակայաններու, որպէսզի ամէն միջոց ձեռք առնեն զանգուածային վերադարձի համար: Երկաթուղիներու վարչութիւնը մասնաւոր կառախումբեր յատկացուցած է, փախստականները սահմանագլուխ փոխադրելու համար:

**** Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան այն անդամները որ Փարիզ եկած էին վարչապետ Նէկրինի հետ, ինչպէս եւ զինուորական հրամանատարները Փարիզ բնակելու արտօնուած չըլլալով, տեղաւորուեցան գաւառական քաղաքներու մէջ:*

ԱԹ ԼԻՆ ԿԸ ՊԱՆԾԱՑՆԷ ԽՈՐՀՐԴ.ՅԻՆ ՔԱՂՍՔԱԿ.ՆՈՒԹԻՒՆԸ

— oo —

«Կ'ուզենք փոխը առնուանցնել մեզին ձեռ»

Ինչպէս գրած էինք, բոլշեւիկեան 18րդ համագումարը բացուեցաւ մարտ 10ին: Այս առթիւ Սթալին երկար ճառ մը խօսելով, փառաբանեց խորհրդային քաղաքականութեան յաջողութիւնները, արտաքին թէ ներքին: Եւ մասնաւորապէս կանգ առաւ հետեւեալ չորս կէտերուն վրայ.—

1.— Խ. Միութիւնը պիտի շարունակէ իր խաղաղասիրական եւ առեւտրական յարաբերութիւնները բոլոր երկիրներուն հետ, պայմանաւ որ անոնք ալ նոյն քաղաքականութեան հետեւին եւ չփորձեն վնասել իր շահերուն:

2.— Խ. Միութիւնը միշտ արթուն պիտի մնայ, պատերազմի չքանուելու համար անոնց կողմէ որ կը ջանան պատերազմ յարուցանել, որպէսզի ուրիշները կարենան կրակէն շագանակներ հանել իրենց համար:

3.— Բոլոր միջոցներով պիտի զօրացնենք կարմիր բանակը եւ նաւատորմը, որոնց ուժը կը կազմէ խորհրդային քաղաքականութեան գլխաւոր խարիսխը:

Սթալին բացատրեց թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա չեն ուզեր ընդդիմանալ նախայարձակ պետութեանց, քաջալերելու համար պատերազմը՝ ուրիշներու միջեւ, այն ակնկալութեամբ թէ ի վերջոյ իրենք պիտի քաղեն հունձքը: Իր տեսակէտին համաձայն, Անգլիա եւ Ֆրանսա ներքին յեղափոխութենէ չէ որ կը վախնան, այլ կ'ուզեն ծանրագոյն դժուարութեանց մատնել Գերմանիան եւ Ճափոնը, որպէսզի պատերազմի բռնուին Խ. Միութեան հետ: «Այդպիսի պատերազմէ մը վերջը, ժողովրդավար պետութիւնները կը կարծեն թէ պիտի

(Մնացեալը շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԱԶՆՈՒԱԿԱՆ » ԲԱՐՔԵՐ

— • —

Տեղական թերթերը կը պատմեն — Մոռ Լոթի, երէկ թագուհի Փարիզի, այսօր թշուառ եւ անտէր, շաբաթ օր արտաքսուեցաւ իր բնակարանէն, որ կը գտնուի էթուալի կողմը:

Ուրեմն, Մոռ Լոթի, որ Փարիզի շփացած զաւակն էր պատերազմէն վերջը եւ ամէնէն շատ վճարուած արուեստագիտուհին, որուն ոտքերուն շուրջ ոսկի կը ցանէին օրուան երեւելիները, ոչ տուն ունի, ոչ ալ դրամ: Եւ իր տարփածուներէն, հիացողներէն ոչ մէկը երեւցաւ վերջին պահուն: Մինչդեռ, տարիներ առաջ, պաշ կը կազմէին, իր երեսը տեսնելու, իր մէկ ժպիտը ծծելու, իր չարաճճի ծեքծեքումները վայելելու համար:

Մոռ Լոթի առաջին համբաւը շինելով Պառտոյի մէջ, եկած էր Փարիզ, ուր նախ փայլեցաւ Մեթերլինկի «Կապոյտ թռչուն»ին մէջ: Յետոյ, 1923-ին դարձաւ անզուգական «աստղ» մը, երկու ժողովրդական խաղերու մէջ,— «Հարիւր միլիոններ որ կ'իյնան» եւ «Ինչո՞ւ չըրիր այդ բանը»:

Այսպէս քանի մը տարի եւս փառք վառք խոյանալէ վերջ, օր մըն ալ իր սրբեւը մարեցաւ:

Այլեւս իր անունը չէր երեւար մեծ թատրոններու խաղացանկին վրայ: Հասարակութիւն ալ հետզհետէ մոռցաւ, եւ ահաւասիկ անգամ մը եւս կը յիշէ, երբ արուեստագիտուհին փողոց նետուած է, քուրջի կտորի մը պէս:

Մաշեցա՞ր, ինկա՞ր,— դո՛ւրս:

— Եթէ մենք ըլլայինք, թոյլ չէինք տար որ փողոց նետէին խեղճ կինը: Դունէ Ազգ. Հիւանդանոց փոխադրած կ'ըլլայինք:

— Եւ յետոյ փառաւորապէս կը թաղէինք...

Այս ալ ուրիշ պատմութիւն: Մեզի Միլիւքովի վէպը, քանի որ պատմողը իր թիրթն է, Պոլսեանիա Նովոստի.

— « Զօրավար Ֆ. Աբրամով, մէկ քանի օր առաջ ժողովի հրաւիրեց Ռովսի. (Ռուսական Զինուորական Միութիւն) Պուլկարիոյ մասնաճիւղի աւագ անդամները եւ անոնց յայտարարեց հետեւեալը.

— Պարոնայք, ձեզ հրաւիրեցի զաւակիս՝ Նիկոլայի մասին տարածուած զրոյցներուն համար: Դժբախտաբար եւ յամօթ ինծի՝ այդ զրոյցները ճիշդ են: Իմ զաւակս Խորհրդ. Միութենէն ինծ մօտ եկաւ չորս տարի առաջ: Ինչպէս ամէն հայր, ես ուրախացայ: Նիկոլայ պաշտօն ստացաւ Ռովսի դիւանատանը մէջ, գլխաւոր Ֆոսի ղեկավարութեան տակ: Որոշ ժամանակ մը վերջ, գլխաւոր Ֆոսի պահած մէկ քանի կարեւոր փաստաթուղթերը կորսուեցան: Այս երեւոյթը կրկնուեցաւ: Միեւնոյն ատեն Նիկոլայ սկսաւ լայն միջոցներ ունենալ, լաւ ապրիլ, դրամ վատնել: Գլխաւոր Ֆոս ինծ յայտնեց թէ կը կասկածի որ իմ տղաս գողցած է փաստաթուղթերը:

Ես կանչեցի զաւակս, տարօրինակ մը տուի իրեն եւ առաջարկեցի անձնասպան ըլլալ: Նիկոլայ մերժեց: Այն ատեն ես ամէն բան յայտնեցի ոստիկանութեան եւ խնդրեցի վտարել զաւակս Պուլկարիայէն: Այդպէս ալ եղաւ »:

Ո՞ւր իջար, ո՞ւր իջար, «Ռուսաց ազնուականութիւն »:

Երէկ ցարական ռազմին նախարարի մը աղջիկն էր որ կ'ամբաստանուէր իբրեւ բոլշեւիկեան գործակալ, նոյնակ մարդասպան:

Յետոյ իմացանք պատմութիւնը զօրավար Սկոպլինի եւ անոր արուեստագէտ կնոջը, Տիկին Սկոպլինի քաջագործութիւնը, որ վերջացաւ քանի տարի բանտարկութեամբ:

Իսկապէս ազնուակա՞ն բարքեր, մէկը միւսէն պատկերազարդ:

ՎԱՀԷ

ՊԱՀԵՍՏԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Պատերազմական նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակելով, կը յիշեցնէ թէ պահեստի զինուորները (մէջն ըլլալով անոնք որ ազատ կացուցուած են առողջական եւ այլ պատճառներով), պարտաւոր են մէկ ամիս առաջ տեղեկութիւն տալ, երբ կը փոխեն իրենց բնակարանը կամ բնակավայրը: Ուստի պէտք է իրենց զինուորական տետրակով ներկայանան իրենց նոր բնակավայրի ոստիկան – զօրքի վաշտին, կամ ոստիկանութեան տեսչութեան կամ քաղաքապետութեան, եթէ ոստիկան զօրք չկայ: 5000էն աւելի բնակչութեամբ քաղաքներու մէջ ալ պարտաւոր են այդ յայտարարութիւնն ընել, եթէ հասցէ կը փոխեն:

Այն պահեստիները որոնք իրենց բնակավայրէն կը բացակային աւելի քան չորս ամիս, մեկնելէ առաջ պարտաւոր են իրենց զինուորական տետրակը արձանագրել տալ իրենց սովորական բնակավայրի ոստիկան – զօրքի հրամանատարութեան: Եթէ արտասահման հաստատուելու կ'երթան, պէտք է հաւաստեն լուր տան Ֆրանսական հիւպատոսարան: Անոնք որ չեն գործադրեր այս պատուէրները, ենթակայ են մէկ օրէն մինչեւ ութ օր բանտարկութեան:

Միւս կողմէ, բնակավայրի փոփոխութիւնը կրնայ զուգադիպիլ զօրաշարժի տետրակի փոփոխութեան՝ յաւելուածական պայմանաժամ ստանալու համար, համաձայն երթալիք տեղի հեռաւորութեան: Այն պահեստիները որ կ'անտեսեն այս կանոնին, կրնան ըմբոստ համարուիլ եւ ենթարկուիլ զինուորական օրէնքին տրամադրած պատիժներուն:

Պապին թագադրութիւնը

»»» • «««

Պապին Թագադրութիւնը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, աւանդական հանդիսաւորութեամբ: Աւելի քան կէս միլիոնի բազմութիւն մը խռնուած էր Ս. Պետրոսի հրապարակին վրայ: Բարեկարգութեան կը հսկէին 20.000 պահակներ: Ամէն կողմէ բազմութիւն մը խուժած էր դէպի Հռոմ: Արարողութիւնը սկսաւ առտուան ժամը 8.15ին եւ վերջացաւ կէս օրին: Ձայնասփիւռը բոլոր արարողութիւնները կը հաղորդէր ի սփիւռս աշխարհի, անթելի մասնաւոր կայան մը հաստատուած ըլլալով: Վերջնապէս Վատիկանի արտաքին գործերու վարիչ նշանակուեցաւ կարտինալ Մակլիոնէ, որ հասուն դիւանագէտի համբաւ մը շինեց իր սամանամեայ նուիրակութեան ատեն, Ֆրանսայի մէջ:

**** Մօտ հարիւր տարիէ ի վեր առաջին անգամ էր որ հրապարակաւ տեղի կ'ունենար Պապին Թագադրութիւնը: Ս. Պետրոսի մայր եկեղեցիին լրացումէն ի վեր (1626) երբեք այսքան բազմութիւն խռնուած չէր: 71.000 տոմսակներ հանուած էին: Առտուն ժամը 5.30ին տակաւին 35.000հոգի դուռներուն բացման կը սպասէին, որ տեղի ունեցաւ ժամը 6ին: Հարիւրաւորներ մարեցան արարողութեանց պահուն եւ դարմանատուն փոխադրուեցան: Աւելի քան 40 ազգեր պաշտօնական պատուիրակութիւններ ղրկած էին: Մայր եկեղեցին շքեղօրէն զարդարուած էր: Արարողութիւններէն վերջը պատշգամին վրայ երեւցաւ պապական դրօշակիրը, աւանդական դրօշով որ առաջին անգամ կ'երեւար 1870էն ի վեր: Ժամը 1ին Պապն ալ երեւցաւ պատշգամէն, եւ ձեռքը երեք անգամ բարձրացնելով դէպի երկինք, իր օրհնութիւնը ընծայեց, մինչ կէս միլիոն ժողովուրդ ծունկի եկած էր եւ զանգակները կը հնչէին:*

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ը.

ԻՆՉՈ՞Ւ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահ Ուիլսըն սկզբունքով կ՚ընդունի Հայաստանի հոգատարութեան առաջարկը, բայց որոշ կերպով կը հասկցնէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի գլխաւոր պատուիրակներուն թէ իր հաւանութիւնն ու որոշումը բաւական չեն ձեռնարկին յաջողութեան համար եւ ամերիկեան Ծերակոյտն է որ կրնայ արտասանել վերջին խօսքը՝ Համաձայն սահմանադրութեան։ Ամերիկա միշտ խուսափած է՝ արտասահմանեան յանձնառութիւններէ մանաւորաբար Եւրոպայի մէջ եւ հոգատարութեանց առաջարկը նոր անակնկալի մը առջեւ պիտի դնէր իր վարիչները։ Ուիլսըն մեծամասնութիւն չունէր Խորհրդարանին մէջ եւ հաւանաբար ընդդիմադիրները վճռապէս պիտի մերժէին իր կողմէ ներկայացուած բանաձեւ մը։

Եւ սակայն, հակառակ այդ աննըպաստ երեւոյթին, նախագահը յոյս ունէր յաջողելու, «նկատի ունենալով այն պարագան որ Միացեալ Նահանգներու հանրային կարծիքը միշտ բարեացակամ հետաքրքրութիւն մը ցոյց տուած է Հայաստանի տառապանքին ու ցաւերուն հանդէպ»։

Լոյտ Ճորճ կը բացատրէ թէ Ուիլսըն հոգատարութեան հարցը ներկայացուցած էր իր խմբակցութեան կարեւոր անդամներուն եւ ստացած էր անոնց հաւանութիւնը. բայց դժբախտաբար երբեք չէր հարցուցած հանրապետականներուն կարծիքը՝ այդ վիճոտ խնդրին մասին։ Եթէ խորհրդակցած ըլլար անոնց հետ, Գերագոյն Ժողովին առջեւ խօսք տալէ առաջ, հաւանաբար անոնք ընդունէին իր առաջարկը, կը գրէ Լոյտ Ճորճ.

— «Իր նեղմիտ ու նախանձոտ կուսակցամոլութիւնն էր որ ձախողութեան մատնեց ու քայքայեց այն ծրագիրները որոնց իրականացումը գործնապէս սատարած պիտի ըլլար բարեբաստիկ հաշտութեան մը տեւականացումին»։

Նախկին վարչապետը, որ ընդհանրապէս կը սիրէ միշտ դիմացինը յանցաւոր բռնել, ուրիշ պատճառներ եւս կը փնտռէ, պատասխանատուութեան ամբողջութիւնը Ուիլսընի ուսերուն վրայ նետելու համար։ Եթէ ընդդիմադիրներուն կարծիքը շօշափէր, վերջ վճռական մերժում մը ստացած էր, կը գրէ ան, ուրեմն գիտէր թէ ինք այլեւս ի վիճակի չէր քուէարկել տալու Հայաստանի կամ Նեղուցներու հոգատարութեան առաջարկը։ Այդ պարագային իրեն կը մնար անցուդարձին տեղեակ պահել Խորհրդաժողովի իր պաշտօնակիցները, որպէսզի անոնք առանց ժամավաճառ ըլլալու, տարբեր միջոցներու մասին մտածէին, «Նեղուցներու ազատութիւնը ապահովելու եւ Հայերը պաշտպանելու համար»։

Երբ Ուիլսըն Փարիզէն կը մեկնի, խորհրդաժողովը տակաւին այն տպաւորութեան տակ է թէ կոչ մը իր կողմէ Ամերիկայի ժողովուրդին՝ պիտի ջախջախէ հաւանական ընդդիմութիւն մը։ Թրքական դաշնագրին բանակցութիւններն ալ յառաջ կը տարուէին համաձայն այդ լաւատես ենթադրութեան։ «Ստիպուած էինք յետաձգել թրքական հարցին լուծումը, մինչեւ որ ամերիկեան Ծերակոյտը վաւերացնէր Վէրսայլի դաշնագիրը», դիտել կուտայ Լոյտ Ճորճ։ Այդ յետաձգումը պիտի տեւէր տարի մը։

Նախագահ Ուիլսըն Ամերիկա հասնելով, անմիջապէս օրակարգի նիւթ կ՚ընէ Հայաստանի եւ Նեղուցներու հոգատարութեան խնդիրը։ Առաջարկը այնքան անպատեհ էր եւ անընդունելի Ամերիկայի քաղաքական աւանդութիւններուն որ, հանրային կարծիքը հազիւ թէ լրջօրէն նկատի առնէր զայն։ Համաձայն Լոյտ Ճորճի կարծիքին, նախագահը չկրցաւ անհրաժեշտ քարոզութիւնը կատարել, բացատրելու համար Ամերիկացիներուն թէ իրենք քաղաքակրթական պարտք մը ունէին «Դաշնակիցներուն յանձնուած յետամնաց ժողովուրդներուն հանդէպ»։

Հեղինակը յետոյ կը պարզէ այն գլխաւոր պատճառները որոնց հետեւանքը պիտի ըլլար Հայաստանի հոգատարութեան ծրագրին վիժումը։ Նախագահը մեծամասնութիւն չունէր Խորհրդարանէն ներս. քաղաքական ճկունութիւնը կը պակսէր իր մօտ, իսկ ամէնէն կարեւորը, առողջութիւնը քայքայուած ըլլալով, ի վիճակի չէր հակառակորդներուն դէմ պայքարելու։ Եւ ի լրումն դժբախտութեան, ռամկավար (դեմոկրատ) կուսակցութեան շարքերուն մէջ չկար զինքը փոխարինող ո եւ է դէմք։ Արտաքին նախարար Լէնսինկը «զանցառելի արժէք» մըն էր, իր համոզումով։ Գնդապետ Հաուզը, որ անցեալին մէջ իր լիազօր ներկայացուցիչը եղած էր Լոնտոնի կամ Փարիզի կառավարութեանց մօտ, առայժմէն հեռացուած էր յանկարծ, Ուիլսընի խառնուածքին ամէնէն ցայտուն գիծն էր «իր արտասովոր յամառութիւնը», որուն շնորհիւ պաշտօնի վրայ մնաց այնքան երկար ժամանակ։ Չուզեց հրաժարիլ եւ չուզեց մանաւանդ իր պատասխանատուութիւնները փոխանցել ուրիշներուն։ Խօսելու կամ գործելու առաքինութիւնները պահելով հանդերձ, խանգարուած էր իր ջղային դրութիւնը

Բնականաբար, դիտել կուտայ Լոյտ Ճորճ, այս առկախ վիճակը պիտի դժուարացնէր Դաշնակիցներուն աշխատանքները Փարիզի մէջ։ Կարելի չէր ձգձգել Թրքական հարցին կարգադրութիւնը։ Յոյս չկար այլեւս որ Ամերիկան պիտի ընդունէր Հայաստանի հոգատարութիւնը, առանց Ուիլսընի «ուժեղ պաշտպանողականին» կամ միջամտութեան։ Միեւնոյն ժամանակ, Դաշնակիցները չէին կրնար անտարբեր ըլլալ եւ «մեռած» նկատել նախագահը, մանաւանդ որ յուսադրիչ հաւաստիքներ կուտային բժիշկները իր ապաքինումին մասին։ Եւ ահա Վէրսայլի Արիսպագոսը կ՚ըսպասէ քանի մը շաբաթ եւս։ Անգլիա եւ Ֆրանսա փորձեր կը կատարեն Ուիլսընի կարծիքը շօշափելու Թրքական դաշնագրին նոր պայմաններուն մասին. նոյնիսկ Սըր Էտուըրտ Կրէյ Ամերիկա կը մեկնի, տեսակցութիւն մը ունենալու համար իրեն հետ, բայց Նախագահը կը մերժէ ընդունիլ զայն՝ առաջնորդութեան հետ առնչութիւն չունեցող պատճառներով։ Ու եթէ հատուկտոր տեղեկութիւններ կը հասնէին Փարիզ իր ապաքինարանէն, այդ բոլոր տեղեկութիւնները որոշ կերպով կը պարզէին իր քաղաքական դաւանանքը Թրքական հարցին մէջ -- Ուիլսըն հակառակ էր փոփոխութիւն ներմուծելու Թուրքիոյ դաշնագրին մասին տրուած առաջին որոշումները. չէր ուզեր լսել որեւէ նոր թելադրութիւն։

Դաշնակիցները ի՞նչ կրնային ընել այդ յուսահատական պայմաններուն մէջ։ Կ՚արժէ՞ր անդարմանելի վէճ մը ստեղծել Ամերիկայի հետ։ Ուիլսընի հակառակորդները կրնային զինքը զըպարտելու չափ յառաջ մղել իրենց ներքին պայքարները, բայց անշուշտ թոյլ պիտի չտային որ Դաշնակիցները զանց առնէին Միացեալ Նահանգներու նախագահը՝ այդքան կենսական հարցի մը կարգադրութեան առեն։

Եւ սակայն, ամիսներ ետքը յայտնի պիտի ըլլար որ Ուիլսընի առողջութիւնը լրջօրէն վտանգուած էր։ Հաւանական չէր այլեւս որ ան հրապարակ իջնէր նորէն՝ պաշտպանելու համար Հայաստանի հոգատարութեան ծրագիրը։ Դաշնակիցները ըստիպուած էին տարբեր լուծում մը գտնել։

Եւ ահա 1920 Փետրուար 17ին խորհրդաժողով մը տեղի կ՚ունենայ Լոնտոնի մէջ։ Յիշենք անմիջապէս որ այդ թուականին փոփոխութիւններ յառաջ եկած էին ֆրանսական, իտալական եւ անգլիական դահլիճներուն մէջ։ Քլէմանսոյի յաջորդած էր Միլլըրան, Օրլանտոյի տեղ վարչապետ նշանակուած էր Նիթթի, իսկ Անգլիոյ Արտաքին նախարարութեան աթոռը գրաւած էր Լորտ Քըրզըն։

Այդ խորհրդաժողովին մէջն է, ուրեմն, որ Լոյտ Ճորճ եւ Լորտ Քըրզըն երկարօրէն կը բացատրէին թէ ինչու վիժեցաւ հոգատարութեանց ծրագիրը։ Ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը բարդեն Ուիլսընի ուսերուն եւ կը թելադրեն նոր ձեւերու մասին խորհիլ՝ փութացնելու համար Թրքական դաշնագրին կնքումը։ «Բացորոշապէս յայտնի է հիմա որ Ամերիկան պիտի չընդունի հոգատարութիւնը, իսկ եւրոպական ոչ մէկ պետութիւն խելացի բան մը ըրած պիտի ըլլար ստանձնելով խնամակալութիւն մը անկախ Թուրքիոյ վրայ», կ՚եզրակացնէր Մեծն Բրիտանիոյ Արտաքին Նախարարը։

Լոյտ Ճորճ դիտել կուտայ որ այդ շրջանին զգալի փոփոխութիւն մը յառաջ եկած էր Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ քաղաքական աշխարհահայեացքին մէջ։ Ստեղծուած էր նոր մթնոլորտ մը, ուր մարդիկ տարբեր ակնոցով կը դիտէին Թրքական հարցը։ 1919 Յունիսին Փարիզի մէջ հաւաքուած լիազօր պատուիրակները ծափահարած էին Գալիփըրի ամբաստանութիւնները Թուրքիոյ դէմ, մինչդեռ հիմա իտալական եւ ֆրանսական պատուիրակութիւնները բոլորովին տարբեր մտայնութիւն մը կը մատնէին եւ կը հետեւէին քաղաք. նոր ուղեգծի մը։

Քլէմանսոյի եւ Օռլանտոյի օրով Դաշնակիցները միաձայնութեամբ որոշած էին Թուրքը Եւրոպայէն վտարել դէպի Փոքր Ասիոյ տափաստանները։ Իսկ Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ ակներեւ էր որ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ նորընտիր կառավարութիւնները չեղեալ համարած էին այդ ծրագիրը, առանց Միացեալ Նահանգներու պատասխանին սպասելու։ Ուրեմն Անգլիան մինակը մնացած էր։ Միլլըրան եւ Նիթթի կը պնդէին թէ անհրաժեշտ էր Պոլիսը պահել իբրեւ Թուրքիոյ մայրաքաղաքը. այդ ձեւով ջուրը կ՚իյնար Կլէտսթընի «բեռները կապել ելլելու» քաղաքականութիւնը զոր Լորտ Քըրզըն այնքան ջերմօրէն պաշտպանած էր տարի մը առաջ։ «Մենք չէինք կրնար կռուիլ մեր Դաշնակիցներուն այդ անպարտելի ընդդիմութեան դէմ»։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲՈՂՈՔԻ ՁԱՅՆ ՄԸ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՇԱՐՔԵՐԷՆ

ԽՄԲ.— Այս թղթակցութիւնը ըստացած ենք Ռումանիայէն, իբրեւ յաց նամակ Գ. Դր. Եղիկեանի, խմբագրութեան ուղղուած նամակի մը հետ (6 Մարտ), ուր յօդուածագիրը յայտնելով իր ինքնութիւնը, կը գրէ.

— «Ստորագրեալս երկար տարիներ եղած եմ Հնչակեան կուսակցութեան գործօն անդամներէն մէկը։ Համեւրոպական պատերազմէն վերջ, դժբախտաբար տեսնելով որ մեր կուսակցութեան մասնաւորապէս ղեկավար տարրերու ելոյթը բոլորովին դատապարտելի է, օրուան դժնդակ կացութեան հանդէպ, ինծի պէս շատեր մեր դիտողութիւնները յայտնեցինք, խորհուրդ տուինք եւ եկաւ պահը որ հաւաքաբար հրաժարելու ըսպառնալիք ալ ըրինք, մասնաւորապէս վերջին պատգամ. ժողովին, բայց տեսնելով որ մեր բոլոր խնդրանքները եւ առաջարկները կը մնան ձայն բարբառոյ յանապատի, ստիպուած ենք դիմել պատաքին միջոցներու, մամուլի, այն յայսով որ մեր մեծաւորները հետզհետէ ինքնագիտակցութեան կուգան. եթէ մանաւանդ «Յառաջ»ի պէս ժողովրդական եւ բազմատարած թերթեր յաճախ բաժին ըլլան պատեհութիւն եւ հնարաւորութիւն տալու մեր արտայայտութեանց։ Թղթակցութեանս մէջ յիշուած կողոպուտներու եւ աւարառութեանց մասին կրնամ թիւերով, թուականներով եւ աւարառուներու անուններով մերկացումներ կատարել, ճիւթական թէ քարոզական, եթէ «Յառաջ» ազգասիրաբար ինծ անկիւն մը տալու տըրամադրութիւն յայտնէ»։

Իբրեւ պատասխան, աւելցնենք թէ պատրաստ ենք հրատարակելու միայն փաստացի մեղադրանքներ, պայմանաւ որ ստորագրուած ըլլան.—

Յարգելի ընկեր Գրիգոր Եղիկեան, «Յառաջ»ի մէջ ձեր գրած թղթակցութիւնները կը կարդացուին յոյժ ախորժով եւ հաճոյքով՝ գաղթաշխարհի հայութեան ստուար մեծամասնութենէն ընդհանրապէս եւ բոլոր դըժգոհ ու բողոքող Հնչակեաններէն մանաւորապէս։ Գահ մը մէկդի թողլով մենք քաղաքական դաւանանք կամ մամուլի հանգամանք, բոլորովին անհամբեր թերթը ձեռքէ ձեռք կը խլենք յաճախ, երբեւ քանի մը կաթիլ դաղ եւ զովացուցիչ պաղպաղակ այրող սիրտեր, երբ կը տեսնենք բողոքող Հնչակեաններու սրտէն ու զգացումներէն խօսող ձեր համակրելի ստորագրութիւնը։

Թոյլ տուէք, յարգելի ընկեր, բացորոշ հակիրճ կերպով՝ թէ ինչ է պատճառը այս յատկանշական կենդանի երեւոյթին եւ ելոյթին։

Գաղթաշխարհի հայրենազուրկ եւ թափառաշրջիկ թշուառ հայութեան մէկ փոքրիկ մասնիկը, մենք՝ դժգոհ Հնչակեաններս ալ ականջալուր եւ կարօտակէզ կը սպասենք թէ ի՞նչ լուրի խայրիկ կամ սեւ՝ ախրաւիթ րօթ պիտի բերէ զարնուած, վիրաւոր Կռունկը — զուգ — ալեփառ Արարատի ստորոտը ապաստանած, ժողովուրդի մնացորդացներէն։ Խորհրդային դիւակերտ դժոխքին առաւելապէս ներքին հակամարդկային աննախընթաց իրադարձութիւններու մասին — խոշտանգում, հալածանք, աքսոր եւ ցեղակահարում — ձեր հաւաստի տեղեկութիւնները որքան ալ սրտաճմլիկ ու արիւնոտ, կոչուած են մնալ, բարեբախտաբար, պերճախօս փաստեր, հարազատ արձանագրութիւններ, արիւնաթաթախ կարմիր նշխարներ ապագայ պատմագիրներուն համար։

«Յառաջ»ի յունուար 26ի թիւին մէջ «իմ պատասխանը արտասահմանից ինձ հետ թղթակցող հնչակեաններին» թղթակցութիւնը ինչպէս մեր, նոյնպէս եւ բոլոր շրջանի Հնչակեաններուն միայն զայրոյթ ու նողկանք պատճառեց։ Զայրոյթ, որովհետեւ ամէն պարտաճանաչ եւ հետեւաբար իր կոչման եւ սկզբունքին գիտակից ընկերի անխախտ հաւատքն էր որ անցեալ օգոստոսին 1938ին, Փարիզի մէջ կայացած պատգամաւորական — եթէ կարելի է սակայն այսպէս որակել՝ դատելով իր դատապարտելի ելոյթէն ու բնոյթէն — ժողովը պայծառ շրջահայեցութեամբ մօտենալով կուսակցութեան ներկայ խարխլած եւ արգահատանք առթող գոյավիճակին, բոլոր շրջանները միաւորելու, միացնելու իմաստուն ճիգ ու ջանք պիտի յայտնաբերէր արտակարգ ժեսթով մը։ 14 թէ 16 պատգամաւորներու անիմաստ եւ անմիտ «ձեռք» դժբախտաբար բոլորովին յուսախաբութեան մատնեց մօտաւորապէս քսան տարիէ ի վեր սպասող եւ յուսալի ու մանաւանդ ամէն զոհողութեան յօժարակամ շարքայինները։

Պատգամաւորական ժողովին մէջ ոչ միայն չպատկանեցան շարքերու բացարձակ մեծամասնութեան բացարիկ յարգանքին ու համակրանքին արժանի ձեռ պէս հեղինակաւոր եւ անբասիր ղեկավարները իրենց զոհաբերութեան չափով, այլեւ ամբաստանուեցան, դատապարտուեցան ամենաստոր դաւաճանութեամբ, ապերախտօրէն ...

Մօտաւորապէս երկտասնեակ մը երկար տարիներու խելագար խարխափումներէ եւ անհերքելի ձախողանք-ներէ վերջ, իրաւունք չունէի՞նք ակնկալելու, որ Փարիզի ժողովը թօթափելով ամէն բորոտած կիրք եւ անհատական կամայականութիւններ, ցուցամատի մէկ ազդանշանով իր շուրջ պիտի հաւաքէր բոլորը եւ ապահովէր գէթ ներքին համերաշխութիւնը, իբրեւ նախաքայլը եւ վաղուան միջկուսակցական համերաշխութեան, որուն հրամայական պահանջն ունի հալածական եւ անպաշտպան հայ ժողովուրդը։ Ահա թէ ինչ կը սպասուէր Պատգամաւորական Ժողովէ մը, եւ ինչ կը յուսացուէր կուսակցական — յեղափոխական [illegible] կեչտութենէն։ Բայց այդ բարի կամեցողութիւնը ինչպէ՞ս պիտի կրնար արտայայտել ժողով մը, ուր կուսակցական դաստիարակութենէ բացարձակապէս զուրկ եւ հետեւաբար քաղաքական աշխատանքի անընդունակ քանի մը բախտախնդիր [illegible] էին հաւաքուած, իբրաքանչիւրը [illegible] րահուած խլրդային զանազան ու զարմանազան զէնքերով՝ իրարու դէմ [illegible] շրջան շրջանի դէմ գործածելու. [illegible] չէ թէ որքան կործանարար, [illegible] անպատուաբեր։ Ու ըսէք դուք [illegible] կեր, ծածկուած համոզումներով [illegible] յարդախուած սկզբունքներով ու [illegible] կեղծաւորական - յեղափոխական [illegible] դիմակներով քլիքէ մը կարելի [illegible] պառել ներարկումը վերականգնման [illegible] ցնող շինուքին, երկար ատեն է [illegible] հոգեվարքի վերջին եւ չարաչար [illegible] հոնգիւններով գալարուող հիւանդ [illegible] Ոչ քան իրաւամբ «աւա՜ղ փառաց [illegible] ցաւոյն» պիտի աղաղակեն ամէնքը [illegible] մեր բոլոր նահատակներուն, զաղափարի լուսաբողբոջ ճամբուն վրայ [illegible] ինկած անձնուրաց ռահվիրաներուն։

Ձեր թղթակցութեամբ կը յայտնէք [illegible] որ, ընկեր, «Հայրենիք» ամսագրին մէջ կը հրատարակէք ձեր յիշողութիւնները, որոնց մէջ կան բազմաթիւ իրատաթաղթեր՝ Հնչակեան այսօրուան վարիչներէն շատերու երկերեսութիւնը, կեղծամտութիւնը եւ անոնց հակակուսակցական հրէշային արարքները հարազատ ու յստակօրէն ցոլացնող։ Արդարեւ գնահատելի գործ մը կատարուած պիտի ըլլայ [illegible] մէզի համար մատչելի «Յառաջ»ի էջերը «Հայրենիք» ամսագրէն մասամբ արտատպելով ձեր «Յիշողութիւնները» հանրութիւնը ընդհանրապէս եւ շարքերը մանաւորապէս [illegible] տակ պահէ Հնչակեան կուսակցութեան ներքին ու արտաքին այսօրուան դոյավիճակին եւ կուսակցութեան քայքայման պատճառ դարձող պատասխանատուները քաշելով հասարակային դատաստանին առջեւ, զանոնք իրենց կարծիքին զսպելու անարգանք [illegible] որինին։ Ցայտնեմ անմիջապէս, [illegible] միայն Ռումանիոյ շրջանին մէջ [illegible] սահած տղեղ դէպքերն ու եղած [illegible] ւարն ու կողոպուտները, կուսակցական եւ Վերաշինաց միութիւններու գոյքերուն — հարիւր հազարներու արժողութեամբ, թուել կը [illegible] լիակատար լոյս սփռելու, եթէ «Յառաջ» չարաթական գոնէ քանի մը [illegible] տողի համար տեղ յատկացնել [illegible] կողմէ եղած անաչառ յայտնութիւններուն։

Եւ մենք վստահ ենք, որ «Յառաջ» ընդ առաջ պիտի երթայ մեր բազմաթիւ [illegible] քին, թելադրուած մանաւանդ [illegible] րային շահերէ եւ կուսակցական [illegible] կզբունքներու նախանձախնդիր

ԲՈՂՈՔՈՂՆԵՐ — ՀՆՉԱԿ[illegible]

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Իշխանը մտաւ ապարանքի բակը զգեակի մեծ դռնով։ Երկյարկեան այդ ընդարձակ շինութիւնը իւր մեծամեծ դահլիճներով, բազմաթիւ սենեակներով եւ աջ ու ձախ թեւերէն գրկած հզօր աշտարակներով թաղուած էր համարեա խաւարի մէջ։ Չնայելով որ Սեւադան այդ միջոցին արդէն իւր երկրի ու ամրոցի տէրն էր, այսու ամենայնիւ նրա ապարանքում կենդանութիւն չէր երեւում, ձայն ու շշուկ չէր լսւում։ Ապարանքի մի կողմի վրայ գտնուող մի քանի նեղ պատուհանների մէջ միայն երեւում էր նուաղ լոյս, իսկ ստորին յարկի խցերում խլրտում էին ծառաները.

Իշխանը նայեց այդ հսկական շինութեան վրայ եւ նրան շրջապատող տխուր լռութիւնը ճնշեց իւր սիրտը։ Նա յիշեց այն երջանիկ օրը, երբ ինքը առաջին անգամ ոտք դրաւ այդ տան դռանը։ Ի՜նչ կեանք, ի՜նչ աղմուկ, ի՜նչ ուրախութիւն էր թագաւորում այն ժամանակ այդ տան շուրջը. իսկ այժմ՝ որպիսի մեռելութիւն... Կարծես թէ իրօք մահուան աւերիչ ձեռքը ծանրացել էր այդ իշխանական զգեակի վրայ։

— «Եւ այս բոլորի պատճառը մի ապօրինի քայլ, ոխակալութեան դէմ մի յանցանք...», շշնջաց ինքն իրան իշխանը եւ խոր յոգոց հանեց։ Ապա մօտենալով ներքին յարկի խցերից մէկին, մտրակի կոթով դուռը բաղխեց։

Դուրս եկողը իշխանի հին ծառաներից մէկն էր. Մարզպետունին իսկոյն ճանաչեց նրան, որովհետեւ ճրագը նրա ձեռքումն էր։ Այդ անյաջող հանդիպումը տխուր տպաւորութիւն արաւ իշխանի վրայ, որովհետեւ եթէ իրան ճանաչէին, այլեւս իւր ծրագիրներն առաջ տանել չպիտի կարենար։ Մի նուաղ յոյս էր միայն մնում նըրան, այն է թէ՝ գուցէ այդ ծառան մոռացած լինի իրան։

Վերջինս որ իշխանի արտաքինից արդէն տեսաւ թէ հասարակ մարդ չէ իրանց այցելողը, իսկոյն դուրս կանչեց ընկերներին, որոնք այս ու այն կողմերից հաւաքուելով՝ վառեցին բակի մէջ պատրաստ եղող կպրածխութի զամբարը, եւ սկսան իրանց ծառայութիւնը մատուցանել իշխանին։

Լուր հասցրին իսկոյն ներս իրանց տիրոջը, որ մի նշանաւոր հիւր է եկել իրանց։

Իշխան Սեւադան հրամայեց յայտնել հիւրին, որ «տիրով սպասում է իւր հին բարեկամ եւ ամենասիրելի իշխան Գէորգ Մարզպետունուն»։

Իշխանը շէմքի վրայ մնաց զարմանքից սառած։

— Որտեղից իմացաւ իշխանը, թէ Մարզպետունին է իւր հիւրը, հարցրեց նա լուր բերող ծառային, փոքր ինչ այլայլուած։

— Օ՛, ես տուի նրան այդ աւետիքը. կամեցայ ուրախացնել իմ իշխանին, ինքնագոհ ժպիտով պատասխանեց ծառան։

— Իսկ դո՛ւ, տղա՛յ, ճանաչո՞ւմ ես ինձ։

— Սա իմ որդին է, Տէր, մօտենալով իշխանին՝ ժպտալով խօսեց հինաւուրց ծառան — ես յայտնեցի նըրան թէ մեզ հիւր եկողը փառաւոր Մարզպետունին է... Ճանաչո՞ւմ ես, Իշխան, որդիս մեծացել է, այն ժամանակ որ դու հիւանդ պառկած էիր մեզ մօտ, սա դեռ փոքր էր. խեղճ, պատուական տղայ է...

Իշխանը տեսաւ որ էլ ծածկելու տեղ չմնաց։

— Այո՛, երեւում է, Աստուած պահէ, արագ–արագ պատասխանեց նա շատախօս ծառային եւ ներքին դըժգոհութեամբ բարձրացաւ վերին գաւիթը։

«Ապարդիւն այցելութիւն... գուցէ եւ իմ ձեռնարկութեանց համար խափանարար հանդիպում...», մտածեց ինքն իրան իշխանը եւ ներս մըտաւ Սեւադայի առանձնարանը։

Գարդմանայ հինաւուրց իշխանը նստած էր այնտեղ, առանձնարանի անկիւնում դրուած եւ բարձերով զարդարած մի տախտի վրայ ծալապատիկ, համակ սեւազգեստ, համրիչը ձեռքին։ Նա գլուխը բարձր բռնած եւ ուշադրութիւնը լարած, ինչպէս սովորաբար անում են բոլոր կոյրերը, ուղղել էր դէմքը դէպի առանձնարանի դուռը։ Հէնց որ ներս մտնող քայլերի ձայնն առաւ, ժպտալով հարցրեց.

— Իշխա՞նն է եկողը։

— Այո՛, քո խոնարհ ծառան, պատասխանեց Մարզպետունին եւ արագ քայլերով սկսաւ մօտենալ։

— Եկ, իմ սիրարժան հիւր. ե՛կ, մօտեցի՛ր ինձ, ես չեմ կարող քեզ ընդառաջել. Աստուած զրկել է ինձ այդ ուրախութիւնից. եկ եւ գրկիր ինձ...

Այս խօսքերի հետ նա բացաւ իւր գիրկը եւ Մարզպետունի իշխանը, որ արդէն մօտեցել էր՝ ջերմագին գըրկախառնուեցաւ նրան։

Սեւադան սեղմեց նրան իւր կրծքին, համբուրեց մի քանի անգամ եւ հեկեկալով ասաց.

— «Կերպարանքդ չեմ տեսնում, իմ ազնիւ բարեկամ, բայց հոգիս միացած է հոգուդ եւ նա ինձ շշնջում է թէ՝ սիրտդ խռոված է Սեւադայի դժբախտութեամբ եւ թէ աչքերդ արտասւում են արդէն....

Եւ իրաւ, Մարզպետունի իշխանը չկարողացաւ զսպել իրան. Սեւադային գրկում արդէն նա փղձկում էր լուռ, անձայն արտասւում էր։

Այդ մարդը, որ արտաքուստ այնքան զօրեղ եւ աննկուն էր երեւում, նորատի կնոջ չափ փափուկ սիրտ ունէր։

— Նստի՛ր այստեղ, ինձ մօտ, [illegible] եղբայր. արհամարհիր ճակատագրի հարուածները, միայն թէ... [illegible] սիրելիս (այս ասելով նա իշխանին նստեցրեց իւր կողքին), միայն մի՛ արհամարհիր երբեք [illegible] խիղճը ... Աշխարհում ոչ մի յանցանք անպատիժ չէ մնում... [illegible] Սեւադան էլ գործել է այս [illegible] արժանի մի յանցանք...»

— Չէի սպասում, թէ այդքան [illegible] ան խօսքերով ինձ կ՚ընդունես, [illegible] սեց Մարզպետունին դիմելով [illegible] ոչ որ ստիպէր իւր դժբախտ հիւրի [illegible] կալին փոխել զրոյցի տխուր [illegible] կը։

(Շար.)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Զուիցերիոյ հայ գաղութի մասին [խօսելու] առթիւ, աչքի առջեւ ունենք մանաւանդ Ժընեւի հայութիւնը, որ բաղ–դատաբար աւելի բազմաթիւ է: Հոս սակայն պէտք է նկատի ունենալ գաղու–թի երկու մասերը: Նախ քա–ղաքը կազմող հաստատուած, տուն տեղ ե–ղողները, ընդհանրապէս տարէցներ, ...անները, ... միւս կողմէ Գ. Քրաֆթ Պօնարի ...անները, որոնք այս օտարամերժ ա–...ները եկան շատ փոքր ու արդէն այս–...ը դարձած են մէկ մէկ կորիններ:

Սակայն գաղութին հոգեբանութիւ–նը հասկնալու համար, պէտք է նախ ...ճանչնալ միջավայրին, որուն ազ–դեցութիւնը շատ կարեւոր դեր մը կը [խաղայ]:

Փոքրիկ հողամասի մը վրայ սեղմ–ուած քանի մը տարբեր ցեղերու ...անուրդէն կազմուած ժողովուրդ ...ն է Զուիցերիացին: Շրջապատ–...ած բարձրաբերձ լեռնաշղթաներով, ...յս ժողովուրդը չունի երեւակայու–...եան այն խոյանքը, հոգեկան այն ...րոչքը զոր լայն ու անծայրածիր հո–րիզոնները կուտան մարդուս: Սեղմ–ուած նեղ ու խոր հովիտներու մէջ, ...ր ապրուստը ապահովէն հանելը ...յս դարաշրջանին այնքան ծանր է, Զուիցերիացին եղած է գերազանցա–պէս նիւթապաշտ եւ անհատապաշտ: ...Զուիցերիական համայնքը անդամ ...ցուած է այս մտայնութենէն, եւ ...մէկ համայնքէն միւսը, մէկ նահան–...էն միւսը նոյնիսկ մէկ քաղաքի եր–...ու թաղամասերը իրարու կը նային ...սարի աչքով: Վերապահելով իրենց ...ցեղային գեղեցիկ նշանաբանը « մէկը ...մէնուն, ամէնը մէկուն համար »ը, ...տարբեր վտանգներու դիմագրա–...ելու համար:

Այսպիսի մթնոլորտի մը մէջ, մեր ...ազգային կացութիւնը պարարտ հող ...չը գտնէ զարգանալու եւ ուռճանա–...լու, տանելու համար արտաքոյ ծայ–րայեղութեան.

Բնութենէն արդէն եսասէր, Զուի–ցերահայ մեր գաղութը եղած է գե–րանհատապաշտ: Ամէն մարդ քաշ–...ած իր պատեանին մէջ, իր հոգե–...ը միայն կը զբաղի եւ կամաց կա–մաց ազգութեան գաղափարը, զգա–ցումները կը ակարանան: Աստիճա–նաբար հեռացող տեսարանի մը նման ...աղօտանան ու կը կորսուին՝ օր մըն ...ալ բոլորովին:

Թէեւ այս գաղութը ունի իր մէջ ...յանի անհատներ համալսարանի դասախօսներ, բժիշկներ, վաճառա–կաններ, նորէն անկարողութիւն մը ...ունին կ'ըլլայ զործօն կեանք մը ...ապրելու, հայկական մթնոլորտ եւ միջավայր մը հաստատելու:

Գ. Քրաֆթի սաները աւելի բախ–տաւոր եղած չեն: Անոնք թէեւ ալ–...ով մը, չեն ունեցած իրենց քայ–լերը առաջնորդող մէկը: Գ. Քրաֆթ իր դրդումներուն մէջ մոռցած է թէ, ...որդ ոչ միայն կ'ապրի հացով, այլ եւ ազգային կեանքով ու խօսքով: Ինչպէս որ այս աղոց ազգային կըր–թութիւնը կաղացած է եւ անոնք մեծ ...ով կ'անդրադառնան « հայկական ...ումունքներ»ը:

Գաղութին այս երկու հատուածնե–րը շատ յարմար կերպով իրար պի–տի կարենան լրացնել: Եթէ մէկ կող–մը զետ իր մէջ ունի վառ ազգային բոցը, միւսը իր աշխուժովը կրնայ իր ջահը վառել այդ բոցէն ու շարունա–կել ճամբան հայկական:

Վերջերս թէ մին եւ թէ միւսը փոր–ձեր մը կատարեցին օթաւելու եւ հաստատելու միութիւն մը որ այս գաղութին տար քիչ մը հայկական շունչ ու եռանդ:

Գաղութին երէցները փորձեցին « միութենական կեդրոն » մը հիմ–նել: Թերեւս այս ձեռնարկը աւելի յաջող եւ արագ ընթանար, եթէ սեսե–պուէի մը չպղտորեր մթնոլորտը, հա–զիւ չոր հոգինոց խորհրդակցական ժողովի մը մէջ:

Անշուշտ Ժընեւի գաղութը այս փրանդէտօը անտեսելով պիտի շարու–նակէ իր ջանքերը, այդ գեղեցիկ ձեռ–նարկը յաջողցնելու համար:

Միւս կողմէ ուրախալի է տեսնել Գ. Քրաֆթի սաներուն ինքնագիտակ–ցութեան զարթումը: Անոնք ալ կը ջանան երիտասարդական միութիւն մը յառաջ բերել: Յաջողութեան պայ–մանները ամէնքն ալ կը լրացնեն, կը բաւէ որ գաղութէն եւ մղուած ծխա–մածառը այս կողմ չդարձնէ իր սոսոր խաղերը: Բայց այս երիտասարդները ամէն ընդունակութիւն ունին իրենց ուզածը գիտնալու եւ չեն ձգեր որ հասնողը իր քիթը խօթէ իրենց գոր–ծերուն մէջ:

Երիտասարդական միութեան տա–նելիք աշխատանքը գերազանցապէս հայկական աշխատանք մը պիտի ըլ–լայ զուիցերահայ երիտասարդու–թեան մէջ եւ վստահ եմ թէ մեզմէն ոչ մէկը պիտի զլանայ իր աջակցու–թիւնը, դասախօսութիւններով եւ բանախօսութիւններով օժանդակելու երիտասարդութեան այս շարժումին:

ԳԵՐՃ

ՐԱՖՖԻ ԼՍԱՐԱՆ

Դասախօսութիւն

Անցեալ հինգշաբթի գիշեր տեղի ու–նեցաւ Րաֆֆի լսարանի հերթական դասախօսութիւնը: Դասախօսն էր Գ. Սահակ Տէր Թովմասեան: Նիւթը՝ « Ո՞վ ստեղծեց Փետր. 18ը »:

Նախագահուհին կարճ նախաբանով մը ներկայացուց դասախօսն ու նիւ–թը, ծանրանալով այն կէտին վրայ թէ օրուան դասախօսը Հայաստանի մէջ գտնուելով այդ շրջանին ու ա–կանատես ըլլալով բոլոր դէպքերուն, ի վիճակի էր «Փետր. 18ի » մասին լրիւ տեղեկութիւններ տալու:

Նախ քան բուն նիւթին անցնիլը, դասախօսը ակնարկ մը նետեց 1917-1920 պատմական շրջանին վրայ ու մէջբերումներ ըրաւ զանազան աղ–բիւրներէ

— « Փետր. 18 »ի մասին արտա–սահմանի մէջ սխալ գաղափար կը տի–րէ: Ըստ բոլշեւիկեան քննադատնե–րուն, պատմական այս դէպքը ուրիշ ոչինչ էր եթէ ոչ «մաուզերիզմ»ը, հակայեղափոխութեան Դաշնակներու դաւադիր փորձը, իրենց կորսնցուցած իշխանութիւնը ետ առնելու համար: Իսկ ըստ զաղթահայութեան Փետր. 18ը Դաշնակցութեան անհերքելի ար–կածախնդրական գործունէութեան շղթայի մէկ օղակն էր — եղբայրաս–պան կռիւ, եւ կամ Թուրքիոյ աջակ–ցութեամբ պայքար՝ խորհրդային «փրկարար» ուժերու դէմ: Դաշնակ–ցութեան դէմ պայքարը խորացնելու եւ Դաշնակցութիւնը հայութեան հո–գեկան աշխարհէն հեռացնելու հա–մար միայն հրապարակ նետուած այս մեղադրանքները որեւէ չափով չեն կրնար իրականութեան մօտենալ: Մասնաւորաբար զաղթահայութիւնը որ նման պատմական դէպքերու մա–սին իր ծանօթութեան փորձերուն մէջ կ'առաջնորդուի գլխաւորաբար ըղձա–ցումով եւ դէպքերը հեռուէն դիտե–լու հոգեբանութեամբ, գերազանցա–պէս աղղուած դէպքին մեղք անհե–պատ կողմերու գերազնահատու–թեամբ, անհրաժեշտօրէն պէտք ունի դէպքերը քննելու առարկայօրէն եւ անկողմնակալ: Այս տեսակէտէն ան–հրաժեշտ է Փետր. 18ի ծագման էու–թիւնը փնտռել քիչ մը աւելի անցեա–լին, այսինքն 1917ի Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան շրջանին մէջ:

Ի՞նչ է եղած նոր Ռուսիոյ իրական վերաբերումը Հայաստանի քաղաքա–կանութեան մասին,— Լենինի յայտարա–րութիւնը 1917 Սեպտ. Հոկտեմբեր–եան յեղափոխութենէն առաջ, Ստա–լինի յայտարարութիւնը 1917 Հոկտ. յեղափոխութենէն ետք:

Այս առաջին շրջանն էր ուր խոս–տումներ կը տրուէին շռայլօրէն, հա–յութեան խոստանալով ոչ միայն իր նիւթական և բարոյական իրաւունքնե–րուն վերականգնումը, այլ եւ ազգե–րու ինքնորոշման իրաւունք, հայու–թեան քաղաքական ազատութիւնը մինչեւ լիակատար անկախութիւն:

1920ին մասնաւորաբար Երրորդ Միջազգայինի քաղաքականութիւնը Արեւելքը բռնկցնելու իր ծրագրին մէջ անողոքին ճիգեր կը թափէ արե–ւելեան երկիրներու եւ մասնաւորա–պար Թուրքիոյ մէջ: Բագուի խորհր–դաժողովի (1920 սեպտեմբեր) մէջ, Զինովիէվ, Էնվէր փաշայի մասնակ–ցութեամբ յանուն «համաշխարհային սոցիալիստական շահերուն», կակոր–դիլոսեան արցունքներ թափելով հա–յութեան կրած ողբերգութեան վրայ, ոչ մէկ խօսք ունէր Հայաստանի քա–ղաքական պահանջներու մասին: Հոս էր որ հանդիսաւորապէս Հայաստանը կը զոհուէր Թուրքին, Ռուսաստանի հաճութեամբ ու օրհնութեամբը:

Իւրացնելով այս ուղղութիւնը հայ–կական հարցի մասին, խորհրդային իշխանութիւնը ամէն ճիգ ի գործ դը–րաւ, գոհացնելու համար Թուրքիան, իր գլխաւոր զինակիցը այդ օրերուն:

Դեռ 1920 յունիսին գոյացած էր այն համաձայնութիւնը որով յետա–գային 1921ին, Կարսի դաշնագրով Հայաստանը պիտի զոհուէր Թուր–քիոյ:

Ռուսական այս քաղաքականու–թեամբ ուրեմն, պէտք է մօտենալ այն դէպքերուն, որ տեղի ունեցան 1920–ին, մասնաւորաբար Հայաստանի մէջ

Հայ ժողովուրդը՝ ազատութեան արժէքը ըմբռնեց 1921 փետրուար 18ին միայն:

Զափազանց յատկանշական էր 1921 մայիս 28ի տօնակատարութիւնը բաղ–դատմամբ նախորդ տարուան: Երբ 1920ին ժողովուրդը կը տօնէր ազա–տութեան տարեդարձը, որուն կը մասնակցէր բանակը, կրնամ առանց քաշուելու ըսել թէ զինուորները շատ ինկած վիճակի մէջ էին, իսկ 1921ին պատկերը բոլորովին տարբեր էր, ժողովուրդը բարւոք վիճակի մէջ, բանակը բոլորովին կազմակերպուած:

Մայիսեան յարձումները բացին եր–կար պայքարի շրջան մը որմէ յաղթական ելաւ իշխանութիւնը: Թրքական շար–ժումները սկսան Նախիջեւանի եւ Շա–րուրի շրջանէն, ռուսաթրքական գործակցութեամբ: Հայաստանի կա–ռավարութիւնը քայլեր առաւ հայկե–րուս բանակցութիւններ վարելու Շանթի պատուիրակութեան միջո–ցաւ: Մոսկուայի բանակցութիւնները ձգձգուեցան ռուսական մութ հաշիւ–ներով, որպէսզի Թուրքիան ազատ մնայ իր նպատակները յաջողցնելու Հայաստանի հանդէպ: Այս վերջինը շիշին պատճառներ փնտռելով յարձա–կեցաւ Հայաստանի վրայ ու գինուո–րական շարժումները սկսան Շարուր, Նախիջեւան, Դարալագեազ եւ Զան–գեզուրի շրջաններէն: Հայկական բա–նակը կանգ առաւ Նախիջեւանի մէջ, Թուրքերուս գործակցութեան հան–դիպելով: Այս բոլորի հետեւանքով ժողովուրդը հոգեբանօրէն շատ տկա–րացած էր ու յոգնութեան նշաններ ցոյց կուտար:

Թուսեւթուրք վտանգին դէմ ուրիշ միջոց չգտնելով, Հանրապետութեան կառավարութիւնը նախընտրեց երկու չարեաց փոքրագոյնը, բանակցու–թիւններէ վերջ, Ռուսհր. իշխանու–թեան հետ դեկտեմբեր 2ին, համա–ձայնութեան եկաւ յանձնելու Հա–յաստանը, պայմանաւ որ Ռուսաստա–նը ամէն դիւրութիւն տայ նախկին կառավարութեան անդամներուն հե–ռանալու Հայաստանէն, իսկ մնացող–ները չհետապնդէ: Ռ. Իշխանու–թիւնը երբ հաստատուեցաւ, ժողո–վուրդը չունեցաւ անոր հանդէպ ոչ խանդավառութիւն եւ ոչ ալ հըր–ճուանք, ընդհակառակն, տեսաւ որ «բարեկար Քեռին» իր շռայլօրէն խոստացած բարիքները չբերելէ զատ, սկսած էր իր ունեցածն ալ կողոպ–տել եւ անլուր բարբարոսութիւններ կատարել:

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱՋԱՋԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՅԱՌԱ՞Ջ ԳԱՑԵՐ ԵՆ ԹԷ ԵՏ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք առջի օր, Ռոխազաև Իսմէթ Ինէօնիւ Պոլիս այցելելով, լսած է առեւտրականնե–րու եւ զանազան արհեստաւորներու պահանջները եւ բողոքները: Ա–հաւասիկ նմոյշ մը եւս.—

Ցետոյ ներկայացաւ Սիրքէճիի խօ–վիփէք պանդոկին տէր Օսման Պէշիր.

— Քանի՞ տարիէ ի վեր պանդոկ կը բանեցնես.

— Կանուխ սկսայ: Նախ պաշտօն–եայ էի: 21 տարիէ ի վեր այս գործով կը զբաղիմ:

— Պանդոկդ քանի՞ հոգինոց է:

— Ցիսուն: Ամէն բանը կատարեալ է. հեռաձայն, լոգարան, ամէն բան..

— Օտար յաճախորդներ ունի՞ս:

— Ամէնէն շատ Ամերիկացիներ, Գերմանացիներ եւ Անգլիացիներ կու գան:

— Ըսել էղուն պանգատ չունիս:

— Ունիմ, ունիմ: Մեր ցաւը ազատ–ականներու (կարօտ) խնդրին մէջ է: Դժուար է ազատական գտնել, պէտք է դպրոց մը բանալ, աւելի, որբեր ծառայել սորվեցնելու համար: Ցու–նաստանի մէջ կայ եղեր այդպիսի դպրոց մը. ես չտեսայ, որովհետեւ Ներոպա չեմ գացած:

— Այդ չեղաւ: Ջեռներէդ ես, երի–տասարդ ես, պէտք է որ երթայիր:

Հոս կուսակալը խօսքի խառնուելով ըսաւ թէ ազատականի դպրոց մը բանալ կը խորհի արդէն

Պանդոկատէրը յետոյ բացատրեց թէ եթէ լաւ ազատականներ պատրաս–տուէին, դրամատէրները փոխանակ ա–փարթըլմանի, պանդոկ պիտի շինեն, եւ Սիրքէճիի խարխուլ պանդոկներուն տեղ առողջապահիկ շէնքեր պիտի ու–նենայ քաղաքը, այսպէս զբօսա–շրջութեան զարկ տալով:

— Եթէ այսպէս երթայ, ըսաւ պան–դոկատէրը, օր պիտի գայ որ օտար զբօսաշրջիկի երես չպիտի տեսնենք: Բոլորն ալ պանդոկներէն դժգոհելով շոգենաւերուն մէջ կը գիշերեն:

— Զբօսաշրջիկ չգալուն պատճա–ռը ա՞յս է:

— Ոչ. դեռ կայ թարգմանի խնդի–րը, ազութեան, զբօսատեղիներու չգոյութեան խնդիրները: Օտարները մեզի կը հարցնեն թէ ո՞ւր կրնան զբօսնուլ: Մենք ալ անոնց «Տարիւլ–պէտայի»ն եւ սինէմաները ցոյց կու–տանք:

Պանդոկատէրին յաջորդեց կօշկա–կար Ապտուլլահ Վահապ Արբման, որ ըսաւ թէ 5 տարի առաջ համագոր–ծակցական ընկերութիւն մը հիմնած է, որ 217 անդամ հաստատութիւն–ներ ունի:

— Կօշիկ չէ՞ք արտածեր:

— Գօնթէնժան չեղած, ապրանք կը ղրկէինք Ամերիկա, բայց մրցակցու–թեան եւ կազմակերպութեան պակա–սի պատճառաւ ալ չենք ղրկեր: Մենք գիտակից մրցակցութիւն չենք գի–տեր: Կը կարծենք թէ շահը ապրան–քին նիւթէն գողնալուն մէջն է: Գէյ–տըրանք կը շինենք: Կաշիները լաւ չեն: Գէյզօղի գործարանը լաւ կաշի չի պատրաստեր:

— Ի՞նչ դարման կը խորհիս:

— Փոքր արհեստներու օրէնքը խղճմտութեան կարեւորութիւն պիտի տայ եւ մակարդակ դասակարգը պիտի ջնջէ:

— Տրեխ կը շինէ՞ք:

— Քիչ: Գիւղացիները միայն դաշ–տին մէջ տրեխ կը հագնին: Անոնք ալ Լօշիկ հագնիլ սկսան:

— Ի՞նչ կը հասկցուի աւէլ:

— Գիւղացիին բարօրութիւնը:

Կօշկակարը յետոյ գիւղացիներուն ծախած կօշիկներուն տոկուն չըլլալը մէջ բերաւ եւ իմէրջոյ խնդրեց որ կօշկակարները զերծ կացուցուին զոր–ծառնութեան տուրքէն:

Իսմէթ Ինէօնիւ յետոյ լսեց նաեւ Արհեստաւորներու Միութեան նախա–գահ Տօքթ. Հալիլ Սէզէրը, ծխախոտի բանուոր Զազրալը Էյուպը եւ հիւս–ուածեղէնի գործարանատէր Ֆաւա–տը, որոնցմէ զանազան բացատրու–թիւններ առաւ:

Իսմէթ Ինէօնիւ 5 ժամ անընդհատ աշխատած էր սեղանին գլուխը, ժո–ղովուրդին բարօրութեան համար: Ազգ. պետը ոտքի ելլելով ըսաւ.

— Ցտեսութիւն, ընկերներ, վաղը առաւօտ ժամը 9ին դարձեալ կը տես–նուինք:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ – ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փետր. 5ին տեղի ունեցաւ Կապոյտ Խաչի Լիլայի մասնաճիւղի թէյասե–ղանը՝ դասախօսութեամբ Տիկ. Շահ–լամեանի: Ըստ հայկական սովորու–թեան փոխանակ յայտարարուած ժա–մուն սկսելու, հանդէսը սկսաւ միայն 4ին: Սկսելէն վերջն ալ դեռ շատեր կուգային, ինչ որ պիտի խան–գարէր դասախօսութիւնը:

Բացման խօսքէն վերջ, Տիկ. Խա–չիկեան ցաւ յայտնեց « որ այսչափ հետաքրքիր նիւթի մը շուրջ եղած դա–սախօսութիւն մը չէ բերած աւելի շատ բազմութիւն, հակառակ անոր որ վարչութիւնը այս անգամ աւելի մեծ սրահ էր վարձած, փոխանակ դըպ–րոցին մէջ ընելու որ կրնար երկու հարիւր հոգի տեղաւորել: Ցետոյ հը–րաւիրեց օրուան դասախօսը, Տիկ. Շահլամեանը, որ շատ գեղեցիկ ու յստակ ոճով մանրամասնօրէն բա–ցատրեց այն վտանգը որ կը սպառ–նայ նոր սերունդին: « Կապոյտ Խա–չի եւ միւս բոլոր կազմակերպութիւն–ներու թափած ջանքերը եւ զոհողու–թիւնները պէտք եղած արդիւնքը չեն կրնար տալ, եթէ ծնողքները եւս ի–րենց կողմէն ճիգ չընեն ու աշխատանք չթափեն այդ ուղղութեամբ. քանի որ ամէն օր չփման մէջ են իրենց զա–ւակներուն հետ. իսկ հայերէն դըպ–րոցն ու դասախօսութիւնը մէկ օր է միայն. երբեմն ալ կէս օր. ինչ որ անշուշտ կաթիլ մը ջուրի դերը պիտի կատարէ այս ծով քաղաքին մէջ: Թե–լադրեց որ աւելի մայրերը բծախնդ–դիր ըլլան եւ ազգային գիտակցու–թիւնը արթնցնեն իրենց զաւակներուն մէջ, զանոնք միշտ հայկական շրջա–նակի մէջ մտցնելով: Ու գեղեցիկ օ–րինակներով պատկերացուց հին նա–հապետական ընտանիքներու համե–րաշխութիւնն ու սէրը. մանաւանդ անոնց ազգային գիտակցութեան զօ–րաւոր ճիգը՝ այդ զգացումը փոխան–ցելու համար իրենց զաւակներուն: Մենք ալ պէտք է նոյնը ընենք հետե–ւելով իրենց օրինակին եւ տանք մեր յաջորդ սերունդին այն, ինչ որ մեր նախնիքները մեզ տուին:

Մէկ ժամ տեւող այս դասախօսու–թիւնը վերջացաւ բուռն ծափերով:

Ներկաներէն հարցումներ տրուեցան թէ ի՞նչ պէտք է ընել արտասահ–մանի հայութիւնը որպէսզի մեր նոր սերունդը ազատէ այլասերումէ: Տիկ. Շահլամեան բոլորին պատասխանեց սիրայօժար:

Տիկ. Խաչիկեան շնորհակալութիւն յայտնեց փարչութեան կողմէ: Օր. Կի–նազեան, Տիկ. Լուսպարոնեան եւ Գ. Քօփարանեան երգեցին գեղեցիկ կը–տորներ, որոնք կրկնուեցան ժողո–վուրդին փափաքով: Իսկ Գ. Արծրն–եան արտասանեց երկու կտոր, « Ախ մը մոխիր » եւ « Ինչքան աւեք », արժանանալով ջերմ ծափերու: Գ. Գօյաճեան իր շատ սիրած Օմար Խայ–յամէն զանազան կտորներ արտասա–նեց, կրկնապատկելով ժողովուրդին ուրախ տրամադրութիւնը: Փոքրիկն Գօյաճեան եւս արտասանեց:

Տիկ. Էլլէն Բիւզանդ շատ գեղեցիկ օրինակով մը բացատրեց թէ պէտք է նախ տանք յետոյ պահանջենք: Պէտք է կազմակերպութեան մէջ մտնենք ու անոր օգտակար ըլլանք որ ան ալ մեզ օգնէ: Անհատ մը առանձին այն ար–ժէքը չի ներկայացներ, ինչ արժէք որ կը ներկայացնէ ընկերութեան մէջ մտնելով: Ու իր խրախուսիչ խօսքե–րով խանդավառեց ներկաները:

Ժամը եօթն էր եւ դեռ ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ այդ տաքուկ մթնոլորտէն:

— Լիլայի վարչութիւնը շնորհակա–լութիւն կը յայտնէ Տիկ. Հաւլուճեա–նի եւ Տիկ. Ճէրկեահեանի որոնք քը–սանըչորս (24) թէյի բաժակներ նուի–րեցին մասնաճիւղին:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ « ՅԱՌԱՋ »Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՁՕՀԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՕԳԻՆ

Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն կռան կարծելով, մէջքներս երկու տակ կը լինի. էդ դեռ հերիք չէ, հիմա էլ մեր քաղցր քունը խռովեր, իրարու կռուցէն կախ ենք ընկեր, թէ ի՞նչ է— զէնք առէք: Ախպէ՛ր, մենք Հայ ենք. բա սա հարուստները հայ չե՞ն: Միթէ՛ Թուրքը կոտորածի ժամանակ հարուստներուն կը խնայէ: Ենդափո–խութիւն սատծը պէտք է արդարու–թիւն զործէ. Եղբա՛յր, ամէնցաւ,ա–մէն նեղութիւն մեզ՝ էս զէնքի ցաւն էլ թող հարուստներ քաշեն: Առա–ւօտէն մինչեւ իրիկուն միննապի մը–ռայ նստած գետղ կը չափեն, գեղա–կան կը խաբեն, իրիկունն էլ մաս–տրիկ ու մեթաքսա զօնեակը կա–կուղ-կակուղ կ'իջեցնեն, սպա հան–գիստ քուն կը մտնեն: Հա՛ թո՛ղ Դաշ–նակցականները սար ու քար ոտքի տակ տան, անոնց հոգը չէ: Բա՛ սա արդարութի՞ւն է: Ո՞ր Աստուած կ'ընդունի:

— Դու պրծա՞ր, Մկլօ, դէհ հիմի թո՛ղ, որ ես ասեմ — ըսաւ Գրիգո–րը!— էն օր, որ մենք Դաշնակցու–թեան դրօշակի տակ մտանք, մենք երդում ըրինք հաւատարիմ մնալ ա–նոր սկզբունքներուն: Դաշնակցու–թեան հիմը զոհաբերութեան ոգին է: Դաշնակցականը կանգ պիտի չառնէ ամէն կարգի զոհաբերութեան առջեւ, նա պիտի զոհէ իր քունը, իր հան–գիստը, իր գործը, տունը, ընտանի–քը եւ վերջապէս՝ իր կեանքը հայ ժո–ղովրդի ազատութեան համար: Այո՛ մենք պէտք է մտնենք, որպէսզի ապ–րի՛ հայ ժողովուրդը իր ցեղերովն ու ազգուկներով միասին, եւ մենք Դաշնակցականներս, պէ՛տք է տանենք այս զոհաբերութիւնն անտրտունջ: Ու ի՞նչ ես կարծում, Մկլօ, եթէ մենք հարուստներին զէնք առնել տանք, միթէ՞ նրանք կռուի պիտի դուրս գան մեր կողքին: Էլ՛ ես ու դու ապ–ռի կռուինք, իսկ նրանք իրենց հան–գիստ քունը քաշեն, եւ դու գիտես, որ կռուի ելնողը պիտի հաշտուի մեռ–նելու մտքին հետ: Մկլօ, դու որ քու կեանքը զոհելու պատրաստ ես, մի՞ քանի ոսկի՞ պիտի խնայես զէնքի հա–մար: Խօսքս ի հարկէ քու մասին չէ, քանի որ դու շատ վաղուց ունես. խօսքս նրանց մասին է, որ զլանում են զէնք առնել:

— Լա՛ւ, ախպէր, առնե՛նք, առնենք չասինք թէ չառնենք, բայց չէ՞ որ սա հաստավիզ Թարզիբաշին, Ծիտա–շին ու Գափամաշին ու միւսները կա–րող են այնքան զէնք առնել, որքան մենք, հազար հոգի միասին: Ցանձնե–ցէ՛ք ինծի այդ գործը, ես իմ Աստ–ուած, թէ ես այդ հաստավիզերէն հազարական ոսկի չհանեմ, ես Մկլօ չլինեմ:

— Մկլօ, չկարծես թէ անոնք զերծ պիտի մնան, անոնք ալ պարտաւոր են վճարել, բայց հարկաւ տակտով պէտք է գործենք. ապա թէ ոչ, գործը կը վիժի, եւ յօնքը շինելու տեղ աչ–քը կը փճացնենք. դու լաւ ծանօթ ես անոնց բնաւորութեան: Մինչեւ այս–օր տեսնուա՞ծ է մի հայ հարուստ, որ ինքնաբերաբար մի զումար նուիրէ մեր զիփօնին: Ի հարկէ, մինչեւ ուժ ցոյց չտանք անոնցմէ բան դուրս չի գար, բայց չափաւոր:

— Շատ ճիշտ կ'ըսէ ընկեր Բուլ–կարացին — ըսաւ Ռուբէն: Ինչո՛ւ մոռացա՞ք, որ Թարզիբաշին քսան ոս–կու փոխատուութիւն անել չուզելուն համար, քիչ էր մնացեր մի մեծ դէպք ծագէր:

— Էդ ո՞ր ժամանակ, ըսաւ Արշակ:

— Անդրանիկի խմբի Սասունէն Աղ–խամար վերադարձին:

— Հայ հարուստը եթէ զէնքի յար–ղը իմանար, հայ ժողովուրդն այսօր ոտքէն մինչեւ գլուխը զինուած կը լինէր — ըսաւ Կոլօտ Միհրանը:

— Էդ հարցը փակէ՛ք — նկատեց Նշանը — դա հին ցաւ է: Դո՛ւք կան–խիկի մասին խօսեցէք: Հիմա հերթը քոն է, Ռաֆայէ՛լ, դու ի՞նչ առար–կութիւն ունես:

Ռաֆայէլը միայն կարմրեց ու ոչ մի խօսք չարտաբերեց:

— Թող տուէք, որ Ռաֆայէլի փո–խարէն ես խօսիմ, ըսաւ Միհրանը: Ռաֆայէլի վիճակը մեր աչքի առջեւն է. նա նոր տուն կը շինէ եւ երկար ժամանակ ու միանգամայն զգամ հարկաւոր է աւարտելու համար, եւ վոզը ձիուն ձեռն կուգայ ու կարելի չէ շինութիւնը կիսատ թողնել: Դուք բոլորդ էլ գիտէք, որ նա զոհաբերող տղայ է, եթէ ունենայ չի խնայեր:

— Շատ բարի, Միհրա՛ն, մենք էլ գիտենք, որ այդպէս է. բայց մեր խմբին պատիւ կը բերէ՞, որ միայն մէկը անզէն մնայ, առարկեց Ղեւոն–դը:

— Լաւ, ի՞նչ կարող ենք ընել:

— Միթէ՞ չենք կարող անոր օգնել: Եթէ ամէն մէկս կէս ոսկի փոխ տանք Ռաֆայէլին, անոր տանոցի արժէքը կը գոյանայ: Ես իմ կողմէն կըտամ կէս ոսկի:

— Էլ ո՞վ կարող է տալ, հարցուց Միհրանը:

—Մէկ ոսկի էլ ես կուտամ, ըսաւ Բորդոմեան Սահակը:

— Մէկ ոսկի էլ ես, ըսաւ Ճիտաշ–եան Գէորգը:

— Կէս էլ ես ...

— Մէկ էլ ես... Ու աչա տաս ոս–կու փոխատուութիւնը լրացաւ:

Ռաֆայէլը միայն գլուխը կախ կը լռէր:

— Էս շատ լաւ գործ եղաւ, ըսաւ Գանիբեան Սարգիսը, բայց նկատի ունեցէք որ էս մարդը մէկ կողմէ իր տունը պիտի շինէ, իսկ միւս կողմէն ալ տասն ոսկու պարտքի տակ ընկաւ: Ի՞նչպէս տակէն դուրս պիտի գայ — չգիտեմ:

— Գիտէ՞ք ինչ, ըսաւ Նազլուի Խա–չիկը, ես Ռաֆայէլի տունը կ'աշխա–տիմ ու գիտեմ ամէն մանրամասնու–թիւնը: Անոր տան առաջին յարկն ար–դէն վերջացեր է, երկրորդը՝ նոր է սկսեր, փայտեղէն ու երկաթեղէնը պատրաստ են,մնացեր է աղիւսի գոր–ծը: Զորցածները պէտք է շուտ – շուտ մէջտեղէն հաւաքել շինութեան տակը եւ միւս կողմէն նորերը կտրել, որ–պէսզի այս արեւին չորանան, ու ըլ–լան աշնանային ձիւն ու անձրեւին: Էս աղիւսները հաւաքելու գործը կապուած է բանուորներու հետ, որ բաւական ծախսի կը նայի, մենք եթէ ուզենանք, թոյլ չենք տար որ Ռա–ֆայէլը առոր համար դրամ ծախսէ:

— Ի՞նչ կարող ենք անել, ըսին ամէնքը:

— Ես մէկ առաջարկ ունիմ. սակ, վախենամ վրաս ծիծաղէք, ժանա–ւանդ էս վարժապետները:

— Ասա, ասա, տեսնենք, ինչ է առաջարկդ:

(2)

(Շար.)

կրնան դիւրաւ իրենց կամքը պարտադրել ուժապաշտ կողմերուն»։

Խօսելով Ուկրայնայի անջատման ծրագրի մասին, որուն առաջին կայանը Կարպաթեան Ուկրայնան պիտի ըլլայ, Սթալին ըսաւ թէ այս վերջին շրջանը միայն 7000.000 բնակիչ ունի, իսկ խորհրդային Ուկրայնան՝ 30.000.000։ Եւ շարունակեց սուր հեգնութեամբ.

— «Անշուշտ, կարելի է Գերմանիոյ մէջ կը գտնուին խենդեր որոնք կ'երազեն փիղ մը ամուսնացնել մժեղի մը հետ, այսինքն խորհրդային Ուկրայնան այսպէս կոչուած Կարպաթեան Ուկրայնայի հետ։ Եթէ իսկապէս այդպիսի մարդեր կան Գերմանիոյ մէջ, մեր երկրին մէջ բաւական թիւով բըժշկարաններ ունինք, այդ խենդերուն համար»։

*** Կոմինտերնի ռուսական բաժնին նախագահը, Մանուիլսկի, իր զեկուցման մէջ շեշտեց թէ անհրաժեշտ է շարունակել բանուորական միակ ճակատի քաղաքականութիւնը, մասնաւորապէս Ֆրանսայի մէջ։ «Ժողովրդավար կոչուած պետութեանց քաղաքականութեան մէջ փոփոխութիւն մը ապահովելու համար, անհրաժեշտ է որ բանուոր դասակարգը օգտագործէ նաեւ նիւթական ճնշումի ուժերը՝ քաղքենի կառավարութեանց վրայ։ Բանուոր դասակարգին զէնքերն են գործադուլները եւ ժողովրդական շարժումները՝ ատաբառու պատերազմներու դէմ»։

Նոր Փոթորիկ Չեխոսլովաքիոյ մէջ

Փրակայի կառավարութիւնը յաջողեցաւ կանխել Սլովաքիոյ անջատական շարժումը, նոր կառավարութիւն մը նշանակելով եւ կացութիւնը հանդարտ է առ այժմ։ Եւ սակայն, իրազեկ շրջանակներ կը կարծեն թէ կացութիւնը միշտ ծանր է, մանաւանդ որ Գերմանիա լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին։ Սլովաքիոյ գերման փոքրամասնութիւնը հակառակ է նոր կառավարութեան եւ վրդովիչ պրոյցներ կը տարածէ։ Կ'ըսուի թէ հիթլէրական պահակներ համախմբուած են չեխական սահմանին վրայ։ Սլովաքիոյ նախորդ դահլիճին անդամներէն Տուրքանսքի, որ Վիէննա փախած էր, գրգռիչ յայտարարութիւններ ըրաւ ձայնասփիւռին առջեւ, թելադրելով ընդդիմանալ Փրակայի կառավարութեան։ «Այլեւս կասկած չկայ, Չեխերը միայն եւ միայն իրենց շահերը կը հետապնդեն, ի վնաս Սլովաքներուն։ Չեխերը որ եւ է դաշնաւոր պատմութենէն։ Անոնք կ'ուզեն Սլովաք ժողովուրդը զրկել իր արդար իրաւունքներէն, որոնց համար կռուած է քսան տարի անընդհատ։ Ինքնավարութեան օրէնքին պատրաստութեան առթին, Փրակա դժուարութիւններ հանեց ամէն քայլի առջեւ եւ ստեղծեց ինքնավարութիւն մը որ իրականին մէջ գոյութիւն չունի»։

Գերմանական թերթերն ալ խստօրէն կը մեղադրեն չեխական կառավարութիւնը։ Վերջին լուրերու համաձայն, մեծաքանակ զէնք եւ ռազմանիւթ կը փոխադրուի Սլովաքիա։ Մայրաքաղաքին Գերմանները 1500 հրացան ստացած են։ Պերլինի մէջ յոռետես են կացութեան մասին։

Ութ օր ութ գիշեր խրախճանք

— - ∞ —

Իրանի գահաժառանգին՝ իշխան Շահփուր Մոհամմէտի եւ Եգիպտոսի թագաւորին քրոջը՝ իշխանուհի Ֆավզիէի հարսանեկան պայմանագրութիւնը պիտի ստորագրուի հինգշաբթի օր, Գահիրէ, Ապտինի պալատին մէջ, նախագահութեամբ կրօնապետ Շէյխ Մորաղիի։ Այս առթիւ արբիներ եւ արքունիքներ թափոր մը պիտի կազմեն եւ սկաւառակաձեւ չքանշանը պիտի տրուի Ֆարուք թագաւորին։ Խրախճանքները պիտի շարունակուին մինչեւ մարտ 24, գիշեր ցերեկ։ Այս առթիւ ուտեստ եւ հագուստ պիտի բաշխուի աղքատներուն։ Դաշնաւոր գոհարեղէններ, իրանեան գորգեր եւ կերպասներ աննախընթաց փայլ մը պիտի տան հանդիսութեանց։

Արքայական ամոլը Թէհրան պիտի երթայ ծովու ճամբով, ընկերակցութեամբ մայր թագուհի Նազլիի եւ իշխանուհի Ֆավզիէի քոյրերուն, որոնք բուն հարսնիքին ներկայ պիտի ըլլան Թէհրանի մարմարեայ պալատին մէջ։

Թէեւ իշխանուհին միայն լուսանկարով կը ճանչնար իր նշանածը, մինչեւ մարտ 3, բայց ինքն իր ազատ կամքով ընտրած էր զայն։ Իրազեկներ կը պատմեն թէ երբ Իրանի ներկայացուցիչները Ֆարուք Ա.ի կարծիքը հօշափեցին, համաձայն իսլամական սովորութեան, թագաւորը (19 տարեկան) պատասխանեց թէ որոշումը իր քրոջը կ'իյնայ։

Իշխանուհի Ֆավզիէ, որ թագաւորին անդրանիկ քոյրն է եւ տիպար մը եգիպտական գեղեցկութեան, ունի երեք քոյրեր եւս։ Երկրորդը, 15տարեկան, նշանուած է Իսլը Սէուտի մէկ զաւկին հետ, երրորդը՝ 12 տարեկան, Իրաքի թագաւորին մէկ զաւկին հետ։

Իրանի գահաժառանգը, իշխան Շահփուր Մոհամմէտ, անդրանիկն է Շահին ինը զաւակներուն եւ մասնաւոր կրթութիւն ստացած։

ԶԱՆԱԶԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ խորհրդաժողովին հրէական պատուիրակութիւնը որոշեց չմասնակցիլ նիստերուն, մինչեւ որ անգլիական կառավարութիւնը չերաշխաւորէ թէ հողատարութեան հիմնական սկզբունքները պիտի չքանդուին, Արաբներուն գոհացում տալու համար։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Լանքաշիր պիտի այցելէր, բայց վերջին պահուն յետաձգուեցաւ ճամբորդութիւնը, նկատելով որ իրլանտացի յեղափոխականները կրնան վրէժխնդրական միջոցներու դիմել, իրենց եօթը ընկերներուն դատապարտութեան հետեւանքով։

15 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ, 60 հոգի ալ ամբաստանութեան տակ առնուեցան, իբրեւ գործակալները կամ զոհերը միջազգային կազմակերպութեան մը որ կը զբաղէր թմրեցուցիչներու առեւտուրով, մասնաւորապէս Ամերիկայի հետ։ Վարագոյրը բացուած էր Նիւ Եորքի մէջ, երբ ոմն Ժոզէֆ Տէվին ցամաք ելած ատեն բռնուեցաւ էրօինի բեռով մը։ Նիւ Եորքէն տրուած հեռագիրներու վրայ, Ապահովութեան Տեսչութիւնը հետապնդումներ կը կատարէր երկար ատենէ ի վեր, Փարիզի, Մարսէյլի, Նիսի, Քանի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։ Ամբաստանեալներուն մէջ կան օտարականներ ալ, ինչպէս եւ կիներ։ Առաջին ձերբակալութիւնը կատարուեցաւ Քանի մէջ, ուր ազնուաշո՞ւք տիկին մը, Սիմոն Կէռէն, այլ անուամբ Պէրթիէ, յաջողած էր բազմաթիւ յաճախորդներ հաւաքել իր բնակարանին մէջ... ծուխ արձակել տալու համար, անո՛ւշ երազներով։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ վարչապետը Էնկիւրի պիտի երթայ մարտ 18ին եւ պիտի մնայ երկու օր։

ՊՈՒՇ – ՏԻՒ – ՌՕՆԻ նահանգապետ Պ. Ֆրանսուա Կրօ յանկարծամահ եղաւ շաբաթ օր։ 59 տարեկան էր եւ այդ պաշտօնը կը վարէր 1938 մարտէն ի վեր։ Մեծ պատերազմին ատեն քաջաբար կռուելով ծանրապէս վիրաւորուած էր։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԹԵՐԹ ՄԸ շեշտելով միջազգային կացութեան դժուարութիւնները, կ'առաջարկէ Գերմանիոյ վերադարձնել նախկին գաղթավայրերը։ — Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան օրկանը իր շաբաթական տեսութեան մէջ կը բացատրէ թէ հնչած է ժամը՝ վերաքննելու համար գաղթավայրերու, հողատարութեանց եւ թեւարկութեանց խնդիրները։

ՃԻՊՈՒԹԻԻ ճակատը զօրացնելու համար Սենեկալցի արձակազէններու նոր վաշտ մը եւս ճամբայ ելաւ Մարսէյլէն։

ԼԻՈՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ հանդիսաւորապէս բացուեցաւ մարտ 12ին, կիրակի, նախագահութեամբ Պ. Էռիոյի։ Ներկայ էին նաեւ առեւտրական եւ թղթատարական նախարարները։

ՄԱՐԱՋԱՒՏ ԿԷՕՐԻՆԿ Իտալիայէն Ֆրանսա անցաւ եւ Մոնթէ Քարլօ իջնելով, մասնակցեցաւ ծաղիկներու ճակատամարտին։ Ցետոյ վերադարձաւ,

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆի «Վարանդեան» Երջ. կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները, 15 մարտ չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Զարդարեան գինետանը, 181 Քուռ Լաֆայէթ։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն անպայման ներկայ գտնուիլ։

Ջոկոյց՝ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները, 18 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄՕՏ ՕՐԷՆ

ՅՍՌԱԴԻՄԱՄԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ի. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

(Թուականը եւ մանրամասնութիւնները մօտ օրէն)։

«ՐԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 16 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet։

Կը դասախօսէ Պ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ ձախողեցաւ հայկական դատը»։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Գերմանիա։

ԳԵՐՄԱՆ ՀՐԷՇԻՆ, Վայմարի դատավարութիւնը կը շարունակուի ութ օրէն ի վեր, Վէյտմայի մէջ։ Մարդասպանը առ հասարակ լուռ կը մնայ, եւ նախագահը կը հարկադրուի քանի մը անգամ յիշեցնել միեւնոյն հարցումները։ Երբեմն ալ, երբ պաշտպան փաստաբանը կը փորձէ արդարացնել զինքը, մարդասպանը կը յայտարարէ, — Ո՛չ, ես սպաննեցի երկուքն ալ...։ Այժմ կարգը եկած է ամերիկացի պարուհիին սպանութեան մանրամասնութեանց։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՄԱՐՏ
MERCREDI 15 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3989

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԱՅԻ ԽՕՍՔ

Ո՞Ր ՔԱՐՑԻՍՆ Է ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ...

— oo —

Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, ամէն տարի Մարտին դղրդագին դէպք մը կը սարքուի Պերլինի մէջ, ապշութեան եւ սրտնեղութեան մատնելով ամբողջ աշխարհը։

Այսպէս, 1935 մարտ 16ին Հիթլէր վերահաստատեց պարտաւորիչ զինուորութիւնը։

1936 մարտ 7ին չեղեալ հռչակելով Լոքառնոյի դաշինքը, գրաւեց Հռենոսի շրջանը։

1938 մարտ 12ին գրաւեց Աւստրիան։

Նոյն տարուան սեպտեմբերին, ուրիշ յանդուգն գործողութիւն մըն ալ կատարեց Չեխոսլովաքիոյ դէմ, անդամատելով զայն եւ Զուտէթեան շրջանը կցելով Գերմանիոյ։ Այս առթիւ Լեհաստան եւ Հունգարիա եւս կորզեցին իրենց բաժինը, տաքը-տաքին, առանց սպասելու որ զոհը քիչ մը շունչ առնէ։

Եւ ահաւասիկ նոր անակնկալը,— անջատում Սլովաքիոյ։

Իրականին մէջ, անակնկալ մը չէ այս։ Նախ իր բաժինը ապահովելու համար, Հիթլէր 1938 սեպտեմբեր 30ին չուզեց ուրիշ խնդիրներ յարուցանել, Միւնիխի մէջ։ Եւ ստացաւ իր սպասածէն աւելին։

Արդ, մինչ լաւատեսներ կը կարծէին թէ անդամատեալ Չեխոսլովաքիան պիտի կրնայ շնչել, մէկ պետութիւն կազմելով Սլովաքիոյ եւ Ռութենիոյ հետ, խմորումներն ու ներքին դաւերը կը շարունակուէին լռելեայն, այդ երկու երկիրներուն անջատումն ալ հասունցնելու համար։

Կը թուի թէ ժամանակը հասած էր։ Սլովաքիոյ վարչապետը եւ կարգ մը նախարարներ արդէն ձեռնարկեր էին գաղտնի գործունէութեան մը, որ պիտի յանգէր անջատման։ Փրակայի կառավարութիւնը անմիջապէս պաշտօնէ արձակեց վարչապետը, երկու նախարարներ ալ բանտարկելով։ Բայց ահաւասիկ նորէն Գերմանիոյ Առաջնորդն է որ կ՚երեւայ վարագոյրին ետեւէն։ Աւելի ճիշդ, վարագոյրը պատռելով։

Արդարեւ, աննախընթաց պարագայ մը չէ՞, երբ ամբաստանեալ եւ պաշտօնանկ վարչապետ մը կ՚ապաստանի դրացի երկիր մը եւ կ՚արժանանայ զինուորական պատիւներու։ Ցետոյ պաշտօնապէս ունկնդրութեան կ՚ընդունուի այդ երկրին Առաջնորդ-վարչապետին կողմէ, հրահանգներ կը ստանայ եւ անմիջապէս կը վերադառնայ իր հայրենիքը, անկախութիւն հռչակելու համար։

Դեռ ուրիշ յատկանշական պարագայ մը,— Սլովաքիոյ ամբաստանեալ եւ փախստական նախարարներէն մէկը շունչը Վիէննա (Գերմանիա) առնելով, առաջին գործը կ՚ըլլայ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսիլ եւ ապստամբութիւն քարոզել կեդրոնական կառավարութեան դէմ։

Ուրեմն, շատոնց սարքուած էր ամէն բան, եւ մարդիկ պատեհ ժամուն կը սպասէին, անմիջապէս գործի ձեռնարկելու համար։

Օրուան լուրերը կ՚ըսեն թէ Պերլինի մէջ խօսքէն գործի անցած են ժամը ժամին, նախ քաջալերելով եւ իր հայրենիքը վերադարձնելով Սլովաքիոյ պաշտօնանկ վարչապետը, յետոյ շարժման մէջ դնելով բանակը, ապա վերջնագիր մը ուղղելով Փրակայի կառավարութեան։

Մէկ խօսքով, սրընթաց եւ վճռական գործողութիւն մը, ինչպէս նախորդները։ Արարք մը, որ կը կապէ, կը կաշկանդէ միւս մեծ պետութեանց ոտքն ու ձեռքը, ինչպէս նախորդ պարագաներուն մէջ։

Եւ ահաւասիկ արդիւնքը,— մեծերը նորէն կը նախընտրեն չէզոք մնալ, կացութեան անհամապատասխան գտնելով իրենց խոստացած երաշխաւորութիւնը։— Ի՞նչ ընենք, երբ Չեխոսլովաքիան կը ճարճատի ինքն իր մէջ, առանց դուրսէն յարձակում կրելու։ Մանաւանդ որ, երաշխաւորներէն երկուքը, Իտալիա եւ Գերմանիա մինչեւ հիմա չեն ստորագրած պայմանագրութիւնը...

Ահա այսպէս, անգամ մը եւս զօրաւորին բռունցքը վեր ի վայր կը հրէ երկրի մը քարտէսը, ուրիշ զօրաւորներու անտարբերութեան առջեւ, քալեցնելով իր խօսքը։

Ի՞նչ կրնար ընել փոքրիկ եւ անճար Հայաստանը, երկու հզօր թշնամիներու, մուրճին եւ սալին մէջտեղ, երբ իր Դաշնակիցները մէկ-մէկ Պիղատոս դարձած, անկիւն մը քաշուեր էին, շատոնց հաւաքած ըլլալով իրենց շագանակները։

Եթովպիան կրնա՞ր աւելի երկար դիմանալ, երբ յիսուն ազգեր դոհացան միայն բանաձեւեր քուէարկելով։

Աւստրիան որո՞ւ ապաւինէր, երբ գերմանական զօրաբանակները կը սպասէին սահմանագլուխին վրայ, կազմ եւ պատրաստ։

Չեխոսլովաքիան իր ո՞ր ուժին կամ դաշնակիցներէն որո՞ւն վստահէր, երբ Հիթլէր ամէն բան պատրաստած էր, դրոհ տալու համար 24 ժամէն...

Իսկ այսօր շատ աւելի յուսահատական է իր կացութիւնը, քանի որ ոչ Ազգերու Դաշնակցութիւն մնաց, ոչ Փոքր Համաձայնութիւն, ոչ ալ որ եւ է ապաւէն՝ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ։

Օրուան լուրերը կը հաստատեն թէ այլեւս ժամերու խնդիր է Սլովաքիոյ անկախութեան հռչակումը, եթէ չէ կատարուած արդէն։

Բայց Սլովաքիան վերջին գլո՞ւխն է կեղր. Եւրոպայի քարտէսին փոփոխութեան։ Հապա՞ Ռութէնիա՞ն։ Իսկ բուն Ուկրայնայի խնդի՞րը։

Անկարելի՞ են նոր վերիվայրումներ, մինչեւ սեպտեմբեր (վեց ամիսէ վեց ամիս...)։

Պետութիւններ նախապէս պատերազմ կը մղէին, ափ մը հող կորզելու համար։ Այսօր ամբողջ քարտէսներ վերի վայր կը հըրուին, առանց պատերազմի։ Ցանո՞ւմ խաղաղութեան...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ ՆՈՐԷՆ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

— oo —

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ. ՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՎ

— oo —

200,000 գերման զինուոր սահմանին վրայ

Մէկ օրէն միւսը վրդովիչ հանգամանք ստացաւ Չեխոսլովաքիոյ նոր տագնապը։ Հիթլէր, որ կը պատրաստուէր Վիէննա երթալու, յետաձգեց իր ճամբորդութիւնը, իսկ մարաջախտ Կէօրինկ սերտողաբար Գերմանիա վերադարձաւ Իտալիայէն, ուր գացած էր հանգստանալու։ Հաւասի թղթակիցը կը հաստատէ թէ 200.000 գերման զինուորներ համախմբուած են Չեխոսլովաքիոյ սահմանին մօտ։ Զօրամաս մը կը գտնուի Տրէզտէն, երկրորդ մը Լայփցիկի եւ Շէմնիցի մօտ, երրորդ մը՝ Վիէննա։ 1913ի դասը զէնքի տակ առնուած է, եւ զինուորական իշխանութիւնները կը բռնագրաւեն տնհատական կառքերը։

Օրուան լուրերը կը հաստատեն թէ Աւստրիոյ կցման տարեդարձին օրը (12 մարտ), Հիթլէր նոյն անակնկալ եւ ուղղակի գործողութիւնները կը կատարէ այսօր ալ, նորէն յաւզելով հեզր. Եւրոպայի խնդիրը։ Առաջնորդը հանդիսաւորապէս ունկնդրութեան ընդունեցաւ Սլովաքիոյ վարչապետը, գերապայծառ Եօզէֆ Թիսօ, որ պաշտօնանկ եղած էր ուրբաթ օր, Փրակայի կեդրոնական կառավարութեան կողմէ եւ Պերլին եկած՝ օդանաւով մը, Գերմանիոյ օգնութիւնը խնդրելու համար Չեխերուն դէմ։ Հիթլէրի հետ մէկ ժամ խօսելով եւ երկու երկար խորհրդակցութիւններ կատարելով Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ, գերապայծառը սոյնից Փրէզպուրկ վերադառնալ օդանաւով։ Կը հաւաստեն թէ գերապայծառը ներկայանալով Սլովաքիոյ խորհրդարանին, պիտի տեղեկացնէ թէ հզօր Գերմանիան իրենց հետ է, ապահովելու համար Սլովաքիոյ կատարեալ անկախութիւնը։

Պերլին գացած ատեն, գերապայծառին կ՚ընկերանար ուրիշ պաշտօնանկ նախարար մը, Տուրչանսքի, որ Վիէննա փախչելով ձայնասփիւռ ճառ մը խօսած էր, որպէսզի Սլովաքները բացէ ի բաց պայքարին, անկախութիւն ստանալու համար։ Գերապայծառը թէեւ պաշտօնանկ եղած էր, բայց Պերլինի մէջ ընդունուեցաւ զինուորական պատիւներով, որոնք յատուկ են միայն վարչապետներու։

Հիթլէրի անձնապահ գունդէն 1500 հոգի երկուշաբթի առտու կանուխ գացած էին սահմանագլուխ, խորտակելու համար չեխական որ եւ է դիմադրութիւն։ Իրազեկներ կը կարծեն թէ այլեւս ապահովուած է Սլովաքիոյ եւ Թերեւս Կարպաթեան Ուկրայնայի կատարեալ անկախութիւնը, քանի որ Փրակա ի վիճակի չէ կռուելու Գերմանիոյ դէմ։ Լաւագոյն պարագային, Չեխոսլովաքիան պիտի վերածուի դաշնակցային պետութեան մը, թոյլ կապերով, եւ երեք երկիրները պիտի իյնան Հռոմ–Պերլին առանցքին տիրապետութեան տակ։ Երկուշաբթի գիշեր, գերապայծառ Թիսօյի այցելութենէն վերջը, Պերլինի խօսնակն գծագրութիւն ալ այցելեց Հիթլէրի։

*** Գերմանական մամուլը բուռն յարձակումներ կը կատարէ Չեխերու վրայ, Սլովաքիոյ կացութեան առթիւ։ Շռնդալից վերնագիրներ կը զարդարեն թերթերու առաջին էջերը, ինչպէս՝ «Պէնէշի օրերը վերադարձած են։ Չեխերու անիրաւութիւնները։ Դաւաճանութիւն Սլովաքներու դէմ։ Առաջին նահատակը Սլովաքիոյ մէջ» եւն.։ «Ֆոլքիշէր Պէօպախթէր» կը ներկայացնէ Սլովաքիան՝ չեխական սուիններու ենթարկուած, իսկ միւս թերթերը կ՚ըսեն, թէ Փրակայի կառավարութիւնը կը հալածէ Սլովաքները եւ կը շարունակէ Պէնէշի գործելակերպը։

*** Սլովաքիոյ զանազան մասերուն մէջ բախումներ պատահեցան չեխ քաղաքացիներու եւ գերման փոքրամասնութեան զինեալ խմբակներուն միջեւ։ Պրնոյի մէջ նացիներ թափօր պտտեցան երգելով՝ «Մէկ ժողովուրդ, մէկ Գերմանիա, մէկ Առաջնորդ»։ Ասոր վրայ հանդիսատեսները գրգռուեցան եւ յարձակում գործեցին։ Վիրաւորուեցան 30 հոգի։ Ուրիշ վայրերու մէջ եւս նացիները ցոյցեր ըրին։

Երկուշաբթի օր վեց հոգի սպաննուեցան եւ շատեր վիրաւորուեցան, երեք ռումբեր պայթած ըլլալով Պրաթիսլավայի մէջ (Սլովաքիոյ մայրաքաղաքը)։

Ի՞նչ պայմաններ առաջարկած է Գերմանիա

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Գերմանիա հետեւեալ պայմանները առաջարկած է չեխական կառավարութեան.—

1.— Ճանչնալ Սլովաքիոյ ինքնորոշման իրաւունքը։

2.— Պաշտօնէ արձակել պատերազմական նախարարը՝ Զօր. Սիրովի եւ ներքին նախարարը՝ Տոքթ. Ֆիշեր։

3.— Երաշխաւորութիւններ տալ Բոհեմիոյ եւ Մորավիոյ գերման փոքրամասնութեանց։

Առաջին պայմանը կրնայ յանգիլ անկախութեան հռչակման, Սլովաքիոյ խորհրդարանին բացառիկ մէկ նիստին մէջ, որ պիտի գումարուէր երէկ։

Չեխական կառավարութիւնը գղալով կացութեան ծանրութիւնը, ազատ արձակեց Թիսօյի գահլիճին երկու անդամները, որոնք բանտարկուած էին, գերապայծառին պաշտօնանկութեան ատեն։ Փրակա պատրաստ է նաեւ գոհացում տալու Գերմանիոյ երկրորդ պայմանին, փոփոխելով դահլիճը։

Կը թուի թէ մեծ պետութիւնները, մասնաւորապէս Անգլիա եւ Ֆրանսա չէզոք պիտի մնան, եթէ Սլովաքիոյ խորհրդարանը անկախութիւն հռչակէ։ Այս է եղած, կ՚ըսեն, արտաքին նախարար Գ. Պոնէի եւ Փարիզի անգլիական դեսպանին տեսակցութեան եզրակացութիւնը։ Երկու դիւանագէտները այն տեսակէտն ունին թէ Միւնիխի համաձայնութեան ատեն Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ խոստացած երաշխաւորութիւնը չի պատշաճիր ներկայ հանգամանքներուն, հետեւեալ պատճառաբանութեամբ,— Առաջին՝ Չեխոսլովաքիա յարձակում չի կրեր օտար պետութեան մը կողմէ, այլ կը լուծուի ինքն իր մէջ։ Երկրորդ՝ Երաշխաւորութիւնը պիտի ըլլար չորս պետութեանց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՐԻ ՆԱԽԱ՞ՆՁ ԹԷ...

— • —

Քաշանէն հայրենակից մը կը տրտնջայ.

— Անցի օր բռուցիկ մը անցաւ ձեռքս. « Նախաձեռնող Կրթական Մարմին » մը ձեռնարկեր է բանալու հինգշաբթի օրերու հայերէնի դասընթացք մը։ Ուրեմն այս մարդիկը չե՞ն գիտեր որ Պանթէօ-Քաշանի շրջանը արդէն ծաղկոց մը կը պահէ տասը տարէ ի վեր, հովանաւորութեամբ «Ցառաջդիմասիրաց» Միութեան եւ իբրեւ ուսուցիչ ունենալով գրագէտ մը, Նշան Պէշիկթաշլեան։ Մեր աշակերտներուն թիւը 80էն պակաս եղած չէ։ Անշուշտ շատեր կան որ կը զրկուին այս բանկացին պատեհութենէն, իբրեւ ենտեւանք դասարանի անյարմարութեան։ Արդ, եթէ այդ «Կրթական Մարմին»ին միտքը բարի է, ինչո՞ւ չեն միանար մեզի, որպէսզի մեր պակասները լրացնենք եւ 80ը կանանայ 180։ Մեր ալ նպատակը չէ՞ է հայ մանուկները հայ ոգիով եւ լեզուով դաստիարակել »։

— Երեւի դուք լաւ չէք ուսումնասիրած մեր ժամանակակից պատմութիւնը։ Ուր որ հայկական ձեռնարկ մը կատարուի, անոր դիմացը, անոր ճամբուն վրայ կամ ետեւէն պիտի բուսնի ուրիշ մը, ըլլայ իսկ պախարակի խանութ։ Չէ՞ք տեսներ Հայրենակցականները. միեւնոյն գիւղին զաւակ-ները անգամ տըլիկ չեն ըներ, եւ կը բաժնուին վերի թաղի, վարի թաղի, աղբիւրի, լճակի, ծառաստանի կամ դաշտի...

— Ես կը կարծէի թէ գնէ՛ նոր սերունդին փրկութեան համար կարելի էր մէկ ճակատ կազմել, քանի որ բոլորիս ալ նպատակն է փշուր մը հայերէն սորվեցնել. իսկ մեր դասընթացքը պարզապէս նախանձելի է, այս տեսակէտէն։

— Դու միայն կաս յիրուսաղէմ։ Հայաշինչ սարսափներուն առթիւ անգամ չկրցանք միացեալ ճակատ կազմել, այսքան տարի վերջը...

— Ուրեմն չարիքը անդարմանելի՞ է, մե՞նք ալ երկու ծաղկոց պիտի ունենանք միեւնոյն գիւղին մէջ, որ այնքան համերաշխօրէն կը գործէ տարիներէ ի վեր։

— Չեմ գիտեր. տեղեկութիւն ունի՞ք թէ ո՛վ է կանգնած այդ «Կրթական Մարմին»ին գլուխը կամ կռնակը։ Եթէ Բարեգործականն է, այն ատեն...

— Այն ատեն ի՞նչի կը ծառայեն իր գործակցութեան կոչերը, յանուն հայկական մշակոյթի, դպրոցի, լեզուի եւայլն։

— Ուրեմն ճար չկա՞յ։

— Ճար կայ, ճար ճարող չկայ։

— Խնդրեմ, արձանագրեցէք բողոքս։

— Արձանագրեցի։ Մի՛ վհատիք, քանի որ ժողովուրդը ձեզի հետ է, այսքան տարիէ ի վեր։

ՎԱՀԷ

Որքան պոլշեւիկներ կան զանազան երկիրներու մէջ

— - oo —

Բոլշեւիկեան 18րդ համագումարին առթիւ, Կոմինտէրնի ընդհ. քարտուղար Մանուիլսքի իր զեկուցման մէջ մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց կուսակցութեան աճման մասին։ Ըսաւ թէ հինգ տարի առաջ, 17րդ համագումարին ատեն, Գ. Միջազգայինը ունէր 860.000 անդամներ, դրամատիրական երկիրներու մէջ, իսկ այժմ ունի 1.200.000։ Երիտասարդ համայնավարներու թիւն ալ 110.000էն բարձրացած է 746.000ի։ Ուրեմն համագումար մօտ երկու միլիոն հոգիներ բանակ մը, առանց հաշուելու այն բոլշեւիկները որ գաղտնի կը գործեն եւ չեն կրնար մտնել վիճակագրութեանց մէջ։

Սպանիոյ բոլշեւիկներուն թիւը, որ 800 էր 1931ին, 300.000ի բարձրացած է 1939ին։

Ֆրանսայի բոլշեւիկներուն թիւը հինգ տարուան մէջ 40.000էն բարձրացած է 270.000ի։ Ֆրանսայի կեդրոնական օրկանին (Իւմանիթէ) տպաքանակը 120.000էն բարձրացած է 350.000ի, Գաւառական մամուլին տպաքանակին թիւը հասած է 470.000ի։ 1936ի երեսփոխանական ընտրութեանց մէջ բոլշեւիկները շահած են 1.500.000 ձայն, այսինքն 90 առ հարիւր աւելի՝ նախորդ ընտրութեանց վրայ։

Մ. Նահանգներուն մէջ բոլշեւիկեան կուսակցութեան անդամներուն թիւը 20.000էն բարձրացած է 90.000ի։ Զեկուցաբերը այս առթիւ դիտել տուաւ թէ ամերիկեան հատուածին տկարութիւնը այն է որ սերտ կապ չէ հաստատած գիւղացիական զանգուածներուն եւ գիւղացիական շարժման հետ։

Անգլիոյ մէջ բոլշեւիկներու թիւը 6000էն բարձրացած է 18.000ի, բայց եւ այնպէս այս հատուածը ամէնէն տկարն է եւ չէ թափանցած զանգուածներուն մէջ։

Գերմանիոյ մէջ, հակառակ այնքան ծանր հարուածներուն, բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը կրցած է պահել իր կազմակերպութիւնը եւ միակ հակաֆաշական կազմակերպութիւնն է որ քաղաքական զանգուածային աշխատանքներ կը կատարէ։

Իտալիոյ մէջ, կուսակցութիւնը չէ կրցած հզօր եւ գաղտնի կազմակերպութիւն մը գլուխ հանել, եւ լուրջ աշխատանք կատարել արհեստակցական եւ ուրիշ զանգուածային կազմակերպութեանց մէջ։

Զեկուցաբերը այս առթիւ քննադատեց զանազան երկիրներու համայնավար կուսակցութիւնները եւ շեշտեց.— « Այդ կուսակցութիւնները տակաւին չեն սորված պէտք եղածին պէս պայքարիլ ֆաշական ամբոխավարութեան դէմ։ Անոնք չկրցան ձախողեցնել Գերմանիոյ ձեռնարկը, երբ ան կ՚օգտագործէր Սարի, Տանցիկի, Զուտէթեան շրջանի ազգային հարցը»։ Եւ յանձնարարեց որ բոլշեւիկները պահանջեն բարելաւել գաղթային ժողովուրդներու ճակատագիրը։ Ցետոյ ձաղկեց Մեծն Բրիտանիոյ քաղաքին դասուն ճաւազակային ծրագիրները»։

———

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կրթական նախարար Ժան Զէյ օրինագիծ մը ներկայացուց երեսփ. ժողովին, շարժանկարներու մասին։ Եթէ այս օրինագիծը քուէարկուի, Ամերիկայէն շարժանկարի ներածումը 80 առ հարիւր պիտի կրճատուի։ Անկէ զատ՝ օրինագիծը կը տրամադրէ, որ սինէմաները կրճատեն ցուցադրութիւնը եւ տան ընդամէնը 3200 մէթր ժապաւէն, մինչ այժմ շատ անգամ երկու շարժանկար կը ներկայացնեն, որոնց իւրաքանչիւրին երկայնութիւնը միջին հաշուով 2500 մէթր է։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ քաղաքապետ Լա Կարտիա մայիս 15ին քաղաքապետներու համաժողովին հրաւիրեց Ֆրանսայի երեսփ. ժողովի նախագահ Գ. Էրիօն, «Եւրոպայի երիցագոյն քաղաքապետը (Լիոնի) աշխարհի մէջ»։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ Նիւէէ, Սահարայի մէջէն, երկաթուղի մը շինելու ծրագիր կը մշակուի։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՅՆ ՀՈՂՆ ՈՒ ՆՈՅՆ ՊԱՏՐԱՆՔԸ

»»» · «««

Գալքանեան Համաձայնութեան Պուքրէշի խորհրդաժողովը իր նախորդներէն կը տարբերի նաեւ ուրիշ պատճառներով

Առաջին յօդուածով մատնանշեցինք՝ Փոքր Համաձայնութեան քանդումով՝ պատուարին բարձումը՝ Գալքանեան Համաձայնութեան եւ Կեդր. Եւրոպայի միջեւ. Մինչեւ Աւստրիոյ կցումը Գալքանները անհրաժեշտութիւն չէին զգար խումբ մը ունենալու: Իտալական թափանցումի եւ ազդեցութեան քաղաքականութիւնը կար, ճիշդ է: Բայց, չկար Առանցքը, որ նաեւ աշխարհագրական կերպով միացուցած է այժմ Գերմանիան եւ Իտալիան, եւ որուն դոփիւնները հիմա լսելի կ'ըլլան ոչ միայն Պուքրէշ, Պելկրատ եւ Աթէնք, այլեւ մինչեւ Էնկիւրի…

Ասկէ, — Առանցքը անցած է նուաճումի քաղաքականութեան:

Գալքանեան Համաձայնութեան ամէնէն հզօր պետութիւնը՝ Եուկոսլաւիա, կը գտնուի Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ: Ստոյատինովիչի օրով ան սկսած էր հակիլ Առանցքին: Կը յուսացուէր, նոյնիսկ, որ լծակ մը կը դառնայ: Լոնտոն – Փարիզ առանցքը խրուաթական խնդիրը արծարծեց ու նետեց Ստոյատինովիչը: Այս խաղը, որ զուգընթաց տեղի ունեցաւ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ մէջ ղեկերու վերահաստատումին հետ, շատ բան փոխեց, գոնէ առ այժմ, ընդհանրապէս Արեւելեան Եւրոպայի, ու մասնաւորապէս Գալքաններու մէջ: Եուկոսլաւիոյ նոր դահլիճը լծակ մը չէ Հռոմ – Պերլին առանցքին: Իսկ այդքանը բաւական էր, որ Գալքանեան Համաձայնութիւնը փորձէր ոտքի մնալ՝ ընդդէմ Առանցքին: Պուքրէշի խորհրդաժողովին « Գալքանները՝ Գալքանցիներուն » պնդումը առով պէտք է բացատրել:

Խնդիր է, սակայն, թէ Եուկոսլաւիոյ քաղաքական դիրքը դահլիճի՞ խնդիր է, թէ աշխարհագրական: Տարիներ առաջ, միայն Իտալիան, — երբ դեռ այսօրուան չափ ուժեղ չէր եւ ոչ ալ Գերմանիոյ դաշնակից, ու կար Աւստրիան — չափազանց կը նեղէր Եուկոսլաւիան: Ու, այն օրերուն, ինչ էր որ Խրուաթները կը դրդէր Պելկրատի դէմ, — ինչ որ ըրաւ Լոնտոն՝ Եուկոսլաւիա ղրկելով Քէնթի դուքսը: Հիմա որ Առանցքը այնքան զօրացած է ու գրեթէ աքցան մըն է Եուկոսլաւիոյ շուրջ՝ այս վերջինը ի վիճակի պիտի ըլլա՞յ դիրք բռնելու անոր դէմ: Իր տնտեսական ու աշխարհագրական – քաղաքական պայմանները կը թելադրեն իրեն Առանցքին « ջուրին երթալ » ու նուաղ: Ճանի Թղթակիցը կը կասկածի նոյնիսկ որ « Պուլկարիոյ հետ՝ ճամբայ պիտի տան Գերմանիոյ՝ մինչեւ Սեւ ծով »:

Այս հիմնական կէտը ճշդելէ ետք, որովհետեւ Եուկոսլաւիոյ դիրքը վճռական նշանակութիւն ունի Գալքանեան Համաձայնութեան որոշումներու գործադրութեան տեսակէտէն: Ոչ մէկ կասկած, որ Հռոմ ու Պերլին բոլոր միջոցները ի գործ պիտի դնեն՝ Պուքրէշի ու Պելկրատի իրենց նախկին դիրքը ապահովելու համար: Օրուան իշխանաւորներու համար՝ լռութիւնն այդ խաղերուն՝ պիտի նշանակէր երկիրը օրէ օր մատնել ներքին վտանգաւոր խռովումներու: Եուկոսլաւիա իր կարգին, վաղը կըրնայ « խնամակալ » պետութիւն ունենալ՝ Չեխոսլովաքիոյ նման, ու ենթարկուիլ նոյն փորձերուն, եթէ չանայ թիավարել Հռոմի եւ Պերլինի դէմ: Նոյնն է պարագան Ռումանիոյ, որ հազիւ յաջողած է կախարդիչը փակել՝ եռացող կաթսայի վրայ, սահմանակից է զօրացած եւ Առանցքին միացած Հունգարիոյ՝ եւ մանաւանդ Գերմանիոյ, որ իր ունելին երկարած է Ուքրանիոյ պահակներուն …

Ահա թէ ինչո՛ւ, մեր կարծիքով Փոքր Համաձայնութեան խորտակումէն վերջ եթէ իրապէս Գալքանեան Համաձայնութիւնը միակ կարեւոր խմբաւորումը կը մնայ, պատուհանը գիրծ այդ իսկ պատճառով, կը դառնայ առաջին ու վերջին թումբը՝ Գերմանիոյ դէպի Արեւելք յառաջխաղացումին: Այս իրողութիւնը անհամեմատ չափով կ'աւելցնէ անոր դժուարութիւններն ու մտահոգութիւնները: Իսկ դժուարութիւններու այդ յաւելումը կը նուազեցնէ անոր որոշումներու գործադրութեան կարելիութիւնները … : Որով եւ՝ իրաւացի էր դատումը Հիւսէյին-Ճահիտի, երբ կը գրէր վերջերս թէ « Եուկոսլաւիոյ ապահովութիւնը մե՛ր ալ ապահովութիւնն է »: Զմոռնանք որ տոռը հակառակը եւս նոյնքան ճշմարիտ է, եւ աւելի՛ հաւանական…

Գալքանեան Համաձայնութեան համար անկիւնադարձ մը եղաւ Պուքրէշ նաեւ ուրիշ տեսակէտէ: Ցարդ՝ անիկա « Մօնրոյի վարդապետութեան » կը հետեւէր՝ արտագալքանեան հարցերուն մէջ, ու իր գինակցական նպատակը ներգալքանեան էր: Այսօր ճիշտ հակառակ ուղիի մը վըրայ կը գտնէ ինքզինքը: Կ'ուզէ ներգալքանեան կատարեալ համաձայնութիւն մը (ներս առնել Պուլկարիան) եւ թոյլ չտալ որեւէ արտաքին ուժի, որ խախտէ Գալքաններու անկախութիւնը: Մ. Զէքէրիա « խոր անհրաժեշտութիւն մը կը նկատէ Պուլկարիոյ մուտքը Գալք. Համաձայնութենէն ներս »: Եռնուս Նատի « Ճումհուրիէթ »ի մէջ, « Գալքանեան պետութեան մը կազմութենէն կը խօսի: Թուրքերէն Թան « սահմանները վերցնելու » առաջարկը կ'ընէ՝ « ընտանեկան համար 70 միլիոննոց պետութիւն մը »: Եւ վերջապէս, Թուրք մամուլը անընդհատ կը յուզէ « բարկարոսներէն կլլուելու » վտանգը, կը խոստովանի թէ « ամէն մարդ զարմանքի կը մատնուի, հարցնելով թէ ո՞վ դէմ պիտի դնէ այս ուժին (« Ճումհուրիէթ », 17 Մարտ 1938), ու կը կարծէ՞ թէ « Գալքանեան պետութեան մը կազմութեան շնորհիւ ոչ ոք կրնայ մագլցիլ Կարպատները, ու Դանուբի վրայ վեր-վար սահիլ »: Չի խօսիր, անշուշտ, Վոսփորի ու Սեւ ծովու մասին, թէեւ բուն ցաւը հոդ է … :

Այս կերպով, Գալքանեան Համաձայնութիւնը, կամայ, ակամայ, դիրք բռնած կ'ըլլայ Առանցքին դէմ, — անկէ վտանգուած զգալով ինքզինքը:

Արդ, խնդիր է թէ այդ խմբակցութեան մաս կազմող ամէն պետութիւն որքա՛ն պիտի ուզէ եւ մանաւանդ որքան պիտի կարենայ տոկալ Առանցքին դէմ: Ցետոյ, եթէ Առանցքը իր ընդհանուր ձգտումին մէջ իրապէս կ'ուզէ իրեն ենթարկել Գալքաններէն մինչեւ Ասիա, արդեօք այդ խմբակցութեան ամէն մէկ անդամի հանդէպ միեւնոյն նպատակն ու նոյն ձեւի ծրագիրներ ունի՞: Օրինակ՝ Իտալիա հողային միտում չունի Յունաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ հանդէպ: Բայց՝ ունի Թուրքիոյ մասին: Գերմանիա չի ձգտիր Եուկոսլաւիան անդամատելու՝ եթէ անիկա արգելք չըլլայ իրեն, բայց ամէն միջոց ի գործ պիտի դնէ Ներքին – փոքրամասնական խնդիրներ ստեղծելու, եթէ իրեն հակառակի, այսինքն՝ եթէ Պելկրատ կռուան մը ըլլայ Գալքանեան Համաձայնութեան: Ստոյատինովիչի յաջորդը եւս պիտի ջանայ, անշուշտ, իր երկիրը, ապահովել ոչ թէ դէմ երթալով Առանցքին, այլ՝ լեզու գտնելով անոր հետ: Ու մօրթի փրկութեան սկզբունքը ինքնին պղծանեան խմբակցութեան սկզբունքը լքել պիտի տայ … : Աւելի փափուկ է Ռումանիոյ պարագան, ինչպէս ըսինք:

« Փէթիթ Լոյտ » անցեալ ամառ, գերլուծելով Իտալիոյ ձգտումները, կ'ըսէր թէ « Գալքանեան Համաձայնութիւնը այլեւս որեւէ ազդակ չէ հաւաքական ապահովութեան. այլ՝ խմբաւորում մը, որ սահպուած է աշխատիլ թէ Անգլիոյ եւ թէ Իտալիոյ մերձենալու »: Աւելցուցէք, այժմ, « նաեւ Գերմանիոյ »: Ուրիշ խօսքով, այն կազմողները ունին հակադիր դիրքեր ու հակադիր շահեր: Զմոռնանք նաեւ որ Համաձայնութեան հիմնական յօդուածները չեն Ռախտանեն հաւաքական ընդդիմութիւն՝ ոչ գալքանեան ուժի մը դէմ: Թուրքիա երկար ատեն փորձեց Յունաստանի հետ գինակցիլ՝ ոչ – գալքանեան յարձակումի մը դէմ, ու չի յաջողեցաւ: Հիմա կ'աշխատի ամբողջ Համաձայնութիւնը դնել այդ յանձնառութեան տակ: Ու կրկին պիտի չյաջողի: Էնկիւրի երէկ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ « սահմանները վերցնել » կ'ուզէր: « Երկու երկիրներու միջեւ սահմանները ջնջելու ժամանակը հեռու չէ », — կ'ըսէր Աթաթիւրք: Իսկէթ, աւելի թթու՝ քան իր նախորդը, համաձայն է վերցնելու սահմանները նա՛եւ միւսներուն հետ: Թէեւ զարմանալի՛ պարագայ, աշխարհագրական քարտէսը կ'ըսէ թէ Թուրքիա սահմանակից է … միայն Յունաստանի ու Պուլկարիոյ: Իսկ այս վերջինը հողային կապն է Թուրքիոյ եւ իր ախոյեաններուն: Ահա հանգոյցը Գալքաններուն որ կռուան մը կրնայ ըլլալ Առանցքին համար: Թուրքիա ապահովաբար պիտի ուզէր բաւարարել Պուլկարիան, բայց երաշխիքը չունի թէ զօրանալէ վերջ ընդարձակուելիք Պուլկարիա մը իրենց հետ ու մանաւանդ Առանցքին դէմ պիտի ըլլայ…

Ինչ որ ալ ըլլան, ուրեմն, Պուքրէշի մէջ տրուած որոշումները, ըստ-ւոյդ է որ Գալքանեան Համաձայնութիւնը Գալքաններէն ներս (Պուլկարիա) եւ Գալքաններէն դուրս ունի՝ իր դէմ՝ պահանջներ ու ձգտումներ որոնք այժմ ուղղակի կը բախին իրեն: Անդամներէն ամէն մէկը անջատ-անջատ կը զգայ այդ ճնշումները՝ համաձայն իր ներքին ու արտաքին պայմաններուն: Իտալական ձգտումը կամ գերմանականը հաւասարապէս վտանգներ չեն Ռախտի անդամներուն բոլորին համար ալ, ինչ որ արգելք մըն է հաւասարապէս իրենց դէմ հանելու զանոնք:

Միւս կողմէ, պուլկար մամուլը սկսած է վրդովումի արտայայտութիւններ ունենալ, ինչ որ նոյնքան վրդովիչ է Համաձայնութեան համար:

Թուրքիա, թէեւ երկարած Գալքաններէն, ի զուր կը փորձէ թումբ մը բռնել յառաջացող ուժին դէմ: Այդ ուժը քանի մօտենայ, իր երազած ճամբան այնքան պիտի տարրալուծուի: Որովհետեւ, ամէն մէկը իր գլուխը փրկելու պիտի աշխատի: Ամերիկա կը զգայ նաեւ ինքը՝ Էնկիւրի, որ Գալքանեան Պետութեան մը կազմութեան պատրուակին տակ կը ճգնի ծածկել նաեւ Փոքր Ասիոյ ափունքի մասին օրէ օր աճող վտանգը՝ միեւնոյն Առանցքէն, — Իտալիայէն: Այդ է պատճառը, որ Գալքանեան Համաձայնութենէն միայն Թուրքիա կը փչէ Իտալիոյ դէմ, մինչ միւսները կը ջանան սիրաշահիլ զայն ու Գերմանիան: Անթալիան հեռու չէ Տիպրալթարէն Ու Էնկիւրի իրաւունք ունի մտատանջուելու թէ Միջերկրական ափերը կրնան բախիլ Անթալիոյ ափերուն:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԿՈՉԸ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

Բարեգործականը վերջերս Հայրենակցականներուն ուղղած է կոչ մը, որով կ'առաջարկէ անոնց գործակցիլ իրեն՝ այս անգամ ոչ թէ Հայաստանի շինարարութեան օգնելու, այլ արտասահմանի հայութեան պէտքերուն հոգացում տալու համար:

Քանի որ Հայաստանի օգնելու հարց չկայ այլեւս, կը արամաբանեն Բարեգործականի վարիչները, ուրեմն, պէտք է մեր ուշադրութիւն եւ ոյժը այսուհետեւ կեդրոնացնենք արտասահմանի մեր գաղութներուն վրայ :

Աւելի քան 15 տարի պէտք եղաւ, որպէսզի Բարեգործականի Թամկավար վարիչները հասկնային վերջապէս, որ նիւթական եւ բարոյական միջոցներու աններելի վատնում է Խորհրդային ռէժիմի տակ արտասահմանէն Հայաստանի շինարարութեան օգնելու ո եւ է ձեռնարկ, քանի որ Խորհրդային կառավարութիւնը սկիզբէն իսկ մէկ ձգտում ունեցած է միայն այս խնդրին մէջ, այն է՝ չահագործել արտասահմանի հայութեան հայրենանուէր զգացումները եւ նիւթական ու բարոյական զոհողութիւններու մեծ զայն՝ բայց ոչ թէ Հայաստանի վերաշինութեան նպաստելու, այլ բոլշեւիկեան պրոպագանդ ընելու եւ բոլշեւիկեան դաւեր նիւթելու համար մեր գաղութներու մէջ :

Սակայն, երբ մենք այս զասն ճըշմարտութիւնները տարիներ շարունակ կ'ըսէինք անդադար՝ միամիտ հասարակութեան աչքերը բանալու համար, մեր հակառակորդները, մէջէրն ըլլալով նաեւ Բարեգործականի վարիչները, կը մեղադրէին մեզ հակահայաստանեան քաղաքականութիւն վարելու մէջ :

Ուրախ ենք, որ, թէեւ այսքան ուշ, բայց գէթ այժմ իրենք ալ եկած են, վերջապէս, այն եզրակացութեան, թէ ներկայ պայմաններու մէջ անկարելի է արտասահմանէն նիւթապէս օգնել Հայաստանի վերաշինութեան : Ուրախ ենք, որ անոնք ալ մեզի պէս այժմ ազգային շահերու տեսակէտով լաւագոյն գործ կը նկատեն կեդրոնանալ արտասահմանի հայութեան տոհմային պէտքերուն վրայ :

Կը յուսանք, սակայն, թէ այլ եւս անոնք չեն խորհիր թէ՝ մեր գաղութներու կենսական կարիքներուն նուիրուիլը հակահայաստանեան գործ մըն է :

Բարեգործականը կ'ուզէ , որ Հայրենակցականները այսուհետեւ իրեն հետ միասին զբաղին գաղթահայ երեք գլխաւոր գործերով՝

ա) Նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութիւն.

բ) Նոր սերունդի կազմակերպութիւն ընկերութային, մարմնակրթային եւ այլ մարզերու մէջ եւ.

գ) Անապաստան չքաւոր հայ ընտանիքներու տեղաւորում գլխաւորապէս Յունաստանի եւ Սուրիոյ մէջ :

Գաղտնիք չէ, որ Հայրենակցականները քանի մը տարի առաջ պառակտուեցան ճիշդ այն պատճառով, որ Բարեգործականի այժմ առաջարկած գործերով զբաղիլ կ'ուզէին միայն Դաշնակցականները, մինչդեռ Բարեգործականի բարեկամ հակադաշնակցականները ատիկա կը նկատէին հակահայաստանեան ընթացք մը եւ կը պահանջէին Հայրենակցականներու բոլոր միջոցները նուիրել «Հայաստանի շինարարութեան» :

Ցայտնի է, որ Հայրենակցականներու պառակտումէն յետոյ, այդ միութեանց Դաշնակցական հատուածները տարիներ շարունակ զբաղեցան գլխաւորապէս գաղթահայ նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութիւն տալու, գաղթակայաններու մէջ ապրող չքաւոր Հայերուն օգնելու, անապաստան տարագիրները տուներու մէջ զետեղելու գործերով: Մինչդեռ միեւնոյն ատեն Հայրենակցականներու հակադաշնակցական հատուածները իրենց միջոցները տրամադրեցին Հայաստանի մէջ իրենց քաղաքներու կամ գիւղերու անունով աւաններ կամ տուներ շինելու գործին միայն, թէեւ պարզ էր արդէն, որ իրականին մէջ այդ միջոցները կը վատնուէին արտասահմանի մէջ բոլշեւիկեան պրոպագանդ մղելու եւ Խորհրդային դաւեր նիւթելու գործին վրայ :

Այսօր, երբ Բարեգործականը հիմնովին փոխած է իր երէկուան դիրքը եւ կ'ըսէ ու կ'առաջարկէ ընել այն , ինչ որ երէկ կ'ըսէին ու կ'ընէին Դաշնակցականները, պէտք է յուսալ, որ Բարեգործականի գաղափարակից ռամկավարներն ալ զգալապէս փոխած են իրենց դիրքը: Որով՝ իրականին մէջ ո եւ է հիմնական տարակարծութիւն չկայ այլեւս Հայրենակցականներու Դաշնակցական եւ ռամկավար հատուածներուն միջեւ իրենց գործունէութեան անմիջական նպատակներու մասին:

Հետեւաբար , ո եւ է արդարանալի պատճառ չկայ այլ եւս, որ անոնք պառակտուած մնան եւ միացեալ ոյժերով չգործեն մեր նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան եւ անապաստան չքաւոր տարագիրներու տեղաւորման համար :

Հարկաւ, ոչ ոք կրնայ պահանջել որ մեր քաղաքական կուսակցութիւնները այսուհետեւ եւս չուզեն ու չձգտին իրենց գաղափարական ազդեցութեան ենթարկել մեր նոր սերունդը: Սակայն, ոչ մէկ բանաւոր պատճառ կայ որ անոնք միացեալ ոյժերով չաշխատին մեր նոր սերունդին գէթ տարրական դաստիարակութիւն մը տալու հայ լեզուով եւ հայ ոգիով :

Արդարեւ, ի՞նչ բանաւոր հիմ կրնայ ըլլալ որ գէթ փոքրահասակները Դաշնակցականներու թէ Ռամկավարներու երեխաներ անխտիր, միայն հայերէն գրել կարդալ չսորվին հայ գրականութենէն ու պատմութենէն տարրական գիտելիքներ միեւնոյն Դաշնակցական կամ Ռամկավար ուսուցչէ մը :

Այսօր, երբ Հայաստանին նիւթապէս օգնելու խնդիրը դադրած է խաւրելու ըլլալէ հայ քաղաքական կուսակցութիւններու միջեւ, միայն անվերապահ անհերքելի պիտի ըլլայ գէթ գաղութահայութեան օգնելու համար անոնք ընդունակ ըլլան ընդհանուր գետին մը գտնելու:

(Խմբագրական «Հայրենիք»-ի)

ԲԱՆՔ ՀՆԳՆԱԿԱՆՔ

Տարիխապատում

— Ես պիտի ըսէի՞ գուն կանխե-ցիր, կ'ըսեն յաճախ այն ոչ – ինքնավստահները որ, գաղափար մը կը զղանան, բայց դուրս տալու արագութիւնը կը պակսի իրենց :

Եւ ահա յանկարծ, ուրիշ մը բերան կը բերէ զայն՝ իրենցմէ առաջ.

Գարագան նոյնը բերաւ վերջերս ինծի, երբ «Յառաջ»ի «Օրը - Օրին» կը ստորագրէր Արազ՝ «Քանի՞ տարեկան էք» վերնագրով:

Շատեր, մանաւանդ անոնք որ ձեռնմէ քանի մը տարի ուշ են սեւած մազ կարարծին երեսը, կը հպարտանան վերէն կը նային ձեր վրայ

Անոնք, իրենց տարիքը կը չափեն Հիւսէյին Էֆէնտիին Նուփուսի վրայ գրած տարական թուանշաններով եւ ծննդեան վկայաթուղթով, առանց երիտասարդներս, դուք տղեկներս նման հրթիռներ նետելով ձեզի դէմ

Ցաճախ վէճի բռնուած եմ այս մնացածներուն հետ, նոյնիսկ մրցում առաջարկած եմ անոնց ո եւ է ասպարէզի մէջ:

Բայց անոնք, փոխանակ փորձառութեան դաշտը իջնելու, բաւականացած են իրենց փողկապին հանգոյցը ամրացնելով հեծանելու :

— Քանի՞ տարեկան էք :

— Դուք քանի՞ տարեկան կորող ունիք…

Ահա հարցում մը որ գեղձարութիւնը հրապարակ դրաւ վերջերս , մխիթարութիւն կանխածիններու.

Ո՞վ է երիտասարդը :

Սա կորաքամակ եւ ամգոյն երեսնամեա՞նը որ, ձեռնափայտի հասուռութեամբ սրունքներով քանի մը հարիւր մէթր ճամբան հեւալով կը վերջացնէ: Կամ սա մի՞նսր որ ձագերը իսդամեմի, ճնճղուկի վանդակ մեծութեամբ լանջքով, պարապս․ նրա տախտակամածները կը …

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

~ — ∞ — ~

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ձէ, բարեկամ, դառնութիւն չի կարող լինել իմ խօսքերում, քանի որ քո գալուստը լցրել է իմ սիրտը ուրախութեամբ… Եւ այդպէս, Գէորգ իշխան, դու ուրեմն ինձ մօտ, իմ տանն ես, մենք դարձեալ միասին ենք . . Ի՞նչպէս ուրախ եմ … Տո՞նդ, ընտանի՞քդ, որդի՞դ, առողջ են բոլորը, այնպէս չէ՞: Գոռը անշուշտ մեծացել է, սուր ու վահան է կրում …

— Այո՛, Տէր, քո բարի օրհնութեամբ:

— Աստուծոյ ողորմութեամբ … Եւ բոլորն այժմ գտնւում են Երազգաւորո՞ւմ:

— Ո՛չ, Գառնիում, Թագուհու մօտ:

— Թագուհո՞ւ․․ իմ Սահականո՞ւշի՞ ․․

Այդ բոպէին Սեւանայ իշխանի դէմքը վայրկեանապէս այլայլուեց․ կարծես թէ յանկարծ մի սուր ցցեցինին կողքի մէջ, բայց իսկոյն էլ իրան զսպելով՝ նախկին հանդիսա կերպարանքն առաւ եւ շարունակեց․

— Իմ Սահականոյշն էլ առողջ է, այնպէս չէ՞:

— Այո՛, իշխան, ես նրան շատ առողջ թողեցի Գառնիում :

— Շատ առո՞ղջ … այդ լաւ է․ շատ լաւ է… ես չէի կարծում… ընդհատելով պատասխանեց Սեւադան, կարծես թէ չկամենալով որ Մարզպետունին այդպիսի լուրհաղորդէր իրան: Որովհետեւ ծանր էր դալիս նրան լսել, թէ իր Սահականոյշը առողջ է այնպիսի մի ժամանակ, երբ նրա հայրն ու եղբայրը կալանաւոր, նստած էին Գարդմանում … Չէ՞ որ այդ դժբախտութեան հանդիպել էին նրանք նոյնիսկ այդ Սահականոյշի երջանկութեան արգելքները բառնալու պատճառով…

Հազուադէպ են աշխարհում այնպիսի մարդիկ, որոնք իրանց կոչման վերաբերեալ մի որեւէ պարտաւորութիւն բարեխղճաբար կատարելուցյետ, եթէ մանաւանդ այդ պարտաւորութիւնը լինում է բոլորանուէր մի անձնազոհութիւն, չպահանջէին, որ մարդիկ անմոռաց պահեն յիշողութեան մէջ իրանց արածը, կամ յաւիտեան երախտապէտ լինեն իրանց: Մեծամասնութիւնը, ընդհակառակը, առնում է այդ պահանջը նոյնիսկ իւր հատուցման պարտաւորութիւնը բարեխղճաբար կատարած ժամանակ: Եւ կարծես հէնց մարդկանց այդ բընական ցանկութիւնը խեղդելու համար է որ աշխարհում, ընդհանրապէս, ոչ միայն երախտապէտ չեն լինում անձնուէր մարդկանց, այլեւ նրանց ծառայութիւնը փոխարինում են մեծ անտարբերութեամբ:

Սեւադայ իշխանի համար ծանր էր, արդարեւ, հաւատալ թէ՝ Սահականոյշը կարող էր մի վայրկեան անգամ հոգւոյ խաղաղութիւն ունենալ այն օրից յետ, որ իւր հայրն ու եղբայրը կուրացել էին իւր պատճառով. թէ նա կարող էր ժպտալ, ծիծաղել, ուրախանալ… թէ ամէն առաւօտ ծագող ոսկեշող արեւի ճառագայթները չէին համակել նրա սիրտը տխրութեամբ, յիշեցնելով նրան, որ իւր հայրն ու եղբայրը զրկուած են այդ ճառագայթներից յաւիտեան․․ .

Ահա այդ պատճառով նրա վրայ անախորժ տպաւորութիւն արաւ Մարզպետունու այնպատասխանը թէ՝ « Սահականոյշին շատ առողջ թողեցի Գառնիում »:

Բայց Գէորգ իշխանը ոչ մի յուզման նշան չնկատեց Սեւադայի վրայ : Նրան զբաղեցնողն այդ բոպէին Սեւադայի հոգեկան աշխարհը չէր, այլ այն միտքը թէ՝ ի՞նչ պիտի պատասխանէ իշխանին, եթէ նա իւր այստեղ գալու մասին հարցնէ: Արդեօք ուտ պատճառներ յօրինէ՞, թէ անկեղծութեամբ խոստովանէ ամէն բան:

Եւ ահա նա դեռ այդ վարանման մէջ էր, որ Սահակ իշխանն ասաց.

— Մի լաւ սովորութիւն կայ մեր ժողովրդի մէջ, իշխան. երբ հեռու երկրից մի հիւր է գալիս դրանց մօտ, չեն հարցնում ոչ անունը, ոչ գիւղն ու քաղաքը՝ որտեղից գալիս է նա, ոչ գործը՝ որի համար եկել է, մինչեւ որ մի հարուստ ճաշով կամ ընթրիքով չեն հիւրասիրում նրան: Այդ սովորութիւնը իւր շահաւոր պատճառներն ունի, որոնք յայտնի են քեզ: Բայց ես, այժմ, հիւրասիրական այդ պարտաւորութեան պատկառ մնալ չեմ կարող․ առաջին՝ որ մենք ստարներ չենք, եւ շատ տարօրինակ կը լինէր, եթէ մի վայրկեան առաջ չի կամենայինք տեղեկութիւն առնել միմեանց այն խնդիրների մասին, որոնք հետաքրքրում են մեզ․ եւ երկրորդ՝ այն օրից ի վեր որ այս դժբախտութիւնն ինձ պատահեց, ես դիւրագրգիռ եւ անհամբեր եմ դարձել … Անհամբեր, չե՞ս զարմանում․ կոյրն իրաւունք ունի՞ անհամբեր լինելու… Բայց ես այդպէս եմ․ եւ ինձ թւում է թէ՝ դրա պատճառն այն է, որ իմ հոգին աշխոյժ եւ աննկուն է դեռ, ուստի իմ անգործունէութիւնն աւելի եւս դրգռում է իմ մէջ գործելու եռանդը… Այո՛, այդ օրից ի վեր, ասում եմ, ես անհամբեր եմ դարձել․ ուրեմն ասա՛, սիրելի իշխան, ի՞նչ է պատահած, ի՞նչ պատահար բերաւ քեզ իմ ամրոցը եւ այն՝ այս տարաժամին… Անշուշտ քեզ առաջնորդել է դէպի իմ տունը մի բարի նպատակ: Մարզպետունի իշխանն, գիտեմ, չէն զբաղեցնում անձնական գործերը: Հայրենիքն ու նրա գահը են, որ ոյժ կամ յուսահատութիւն են բերում նրա վրայ․ այժմ ասա՝ ի՞նչ ցաւ դարմանելու համար ես շնորհ բերել մեզ մօտ:

Գէորգ իշխանի տխրամած դէմքը պայծառացաւ․ կարծես թէ Սեւադան իւր ձեռքը զարնելով դուրս հանեց նրան մի խաւարչտին անդունդից․ իշխանի խօսքերը բացին նրա առաջ փակուած ճանապարհը եւ նա արդէն ազատօրէն խօսել․

— Շնորհակալ եմ, Տէր իշխան, որ այդքան լաւ կարծիք ունիս իմ մասին․ դու արդէն գուշակեցիր իմ գալստեան պատճառը եւ լաւ ասացիր թէ՝ անձնական գործերն ինձ չեն զբաղեցնում: Այո՛, անձնական գործի համար չէ այժմ Գարդմանում: Երկիրը, իշխան, դարձեալ տագնապի մէջ է․ թշնամին նորից յարձակման համար զարմանքներ ․․ մեր հարազատները ճանապարհներ են պատրաստում․ եկել եմ քո օգնութիւնը խնդրելու առաջիկայ ընդհարումների առաջն առնելու համար․

(Շար․

...րամբը քանի մը ժամ — ներկայիս ...ակ համանիշն ու փառաց ժերիտա... ...րդ» բառին ։

...յս երանելիները ոչ միայն «երի... ...ատրդ» բառին Փիզիքական արժէ... ...ն գորկ են, այլեւ իրենց մաքի չա... ...րդն ալ շատ հեռու է այդ բառին ...ասող արտայայտելէ ։ — Բացա... ...թիւնները Թող պատին տակ քաշ... ...ւին

...ն ...երս չափ պահպանողական են ...ւթիւնը ։

...գրպատավաճառ վաթսունինոց Ալ... ...տր քեռիին պէս, արհամարհոտ ...ողք կը նային՝ երբ իրենց հետ խօ... ...ր եւ է գեղարուեստական կամ ...ային նիւթի շուրջ, ետեւէդ ալ ...ելու ձեւով մը իրենց գլուխնե... ...կը շարժեն քով ։

...անց երիտասարդութեան սահմա... ...ը կը սկսի կիսախուսի աչքով կնիկ ...ին ու կը վերջանայ ջուրը քամ... ...ան կիտրոնի կեղեւի մը պէս ինքն ...մէջ սմքելով ։

...գ նախատեսեմ ։ Օր մը, ծննդեան ...կայականով տարիք չափելու սովո... ...մենք պիտի անանկանայ՝ տեղ ...ով նորպղիւտ գործիքի մը, որուն ...ան մը կանուխ ծնածներու ...ներ պիտի զարդարուին նա... ...ով, իսկ անդին, քանոն ...եւսուն Ջատիկ տեսածները, ...ան նաբին ժամուն բանկալը՝ ձեռ... ...ուրին վրայ հանգոյց շինած . .

...դ երջանկաբեր դարուն, «ծննդ... ...ն վկայականի» տեղ պիտի պահան... ...ննուԹակութեան Վկայագիր , ...պիտի նշանակուին հետեւեալ տե... ...թիւնները —

...ուն — Ազատ Կեանքուն ։

...ավայր — Երկրաւան ։

...ն՝ արեւալրջան տեսած է . — ...ում .

...նութիւն — 22 տարեկա...

...ամ հակադարձաբար ,

...րջան — Քսանըհինգ ։

...նութիւն — Ցիսուն տա... ...ւն՞ ։

...ւք տեսա՞ծ էք մաղերուն սեւու... ...տեղի տուածներ, որոնց քանի ...րիտասարդ աւելի կեանք ու կը... ...ունին, որոնց ետեւէն հազիւ հե... ...ան հասնիլ քսաննոց «ծե... ...նրը ...

...տեսածներէս հատ մը օրինակ ...ի, որուն հանդիպած եմ ...ի մէջ, քանի մը ամիս ա...

...մէկը եկած էր հոն իբրեւ թէ ...մը հանդիսա դողնալու համար ։ ...ա թէ ինչպէս կը հանգչէր ան ։ ...ուան Ցէն մինչեւ կէս օր ժո...

...օրին պարտադիր ճաշ համակի... ...թնը, որուն սեղանը բեռնա... ...էր արեւելեան եւ արեւմտ... ...երակուրներու ներկայացուցիչ... ...որոնց ամէն մէկէն՝ առիպ... ...էր քանի մը պատառ ծամել ։

Կէսօրէ ետքը ուրիշ ժողով մը, ուր ...էր գոհացում տալ տղոց բոլոր ...ներուն եւ լուսաբանել դա...

...ին պարահանդէս, ի նպաստ ...անման գործին, ուր եւս ...էր խօսիլ, համոզելու ...ենքներուն պատշաճները ...կայանելու օպասաղ անհամ... ...րիտասարդութիւնը թէ Հայը ...պահելու համար, պարելէ զատ ...աւելի լուրջ միջոցներու ալ

Խազախները այլ ազատութիւն կ'ուզեն

Մարտ 4ին տեղի ունեցաւ Ազգայնական Խազախներու հրապարակային բանախօսութիւնը։ Այս առթիւ երկար ճառ մը խօսեցաւ Խազախներու Ազգային Կեդրոնի նախագահ զօրավար Ֆօնօվարոֆ ։

« Մենք ազգայնական Խազախներս, այսուհետեւ կարող ե՞նք ունենալ անկեղծ զգացումներ աշխարհակալ Մեծ Ռուսիոյ հանդէպ։ Մենք այդպիսի զգացում դարերու ընթացքին չենք ունեցած եւ չենք ալ ունենար, որովհետեւ Խազախները Ռուս կայսրերու օրով չեն եղած ռուսական պետութեան հաւատար անդամը, այլ միայն հպատակները։ Մեծ Ռուսաստանի սէրը Խազախներու հանդէպ եղած է արհեստական եւ պղատոնական։ Անոնք այդպիսով յաջողած են, մեր քաջամարտիկ ժողովուրդը օգտագործել իրենց վեհապետական եւ նուաճողական նպատակներու համար։ Մեծ – Ռուսիոյ (Վելիկօռօսիա) ցարերը, սկսեալ Միխայէլ – Ալեքսանդրէն, մինչեւ Պետրոս – Մեծը եւ միւսները, իրենց արեւելեան գաղթավայրերու նուաճումները իրականացուցին Խազախներու թափած արեան գնով, փոխարէնը ոչինչ հատուցանելով։ Անոնք ճնշեցին մեր ժողովրդի ազատատենչ ոգին եւ թմրեցուցին մեր մտաւոր զարգացման կարողութիւնները, մեզ զարձուցին կայսերական ժանտարմներ եւ հալածող խարազաններ։ Սակայն այսօր ազգերու ինքնորոշման նշանաբանի տակ մենք եւս կը պահանջենք — բաւական են 200 տարուան ընթացքին Խազախներու կրած շղթաները ... այսուհետեւ մեր հայրենի լայնատարած դաշտերուն մէջ մենք կ'ուզենք ապրիլ անկախ եւ ազատ ։ Այսօր գեմոկրատ Միլիւկովէն մինչեւ «Վօզրօժդենիա» թերթի շուրջը համախմբուած կայսերապաշտ Ռուսերը՝ ապարդիւն ճիգեր կը թափեն վերականգնանելու համար պատմականօրէն փլած «Ռուսիա»ն եւ անբաժանելիութեան սկզբունքը, որոնք երբեմն ալ մեր նախնի չէին։ Մենք, ազգայնական Խազախներս կը մերժենք անոնց քաղաքական ծրագիրները։ Մենք, Խազախներս կը մերժենք անոնց քաղաքականութեան ծրագիրները։ Միութիւնը ... սրտի պայքարենք յանուն Խազախներու Ազգային Անկախութեան։ Մենք կը մերժենք նաեւ արտասահմանի քանի մը Խազախ զօրավարներու այն կարծիքը թէ նոր Ռուսիոյ մէջ մեզ կը սպասեն լայն իրաւունքներ, որովհետեւ, նախ չենք հաւատար կայսերական Ռուսաստանի կրկին յայտնութեան եւ չենք ալ ուզեր, յետոյ, քաղաքականապէս մենք այնքան հասուն ենք, որ արդէն ընդունակ ենք հաստատելու Խազախներու Անկախ եւ Ազատ պետութիւնը ։ Ռուսիոյ գերիշխանութիւնը այլեւս անտանելի է ... մեր հայրենի հողին վրայ մենք կ'ուզենք ապրիլ առանց շղթայի՝ ինչ ձեւով ալ պատրաստուած ըլլայ »։

Այնուհետեւ բանախօսը երկար կանգ առաւ Խազախներու, Ուկրայնայի, Հայաստանի, Վրաստանի եւ Լեհաստանի ժողովուրդներու ... եւ յայտնեց թէ այդ ժողովուրդներու անկախութեան միակ երաշխիքն է փոխադարձ համագործակցութիւնը եւ ազգային – քաղաքական պայքարի համագործակցութիւնը ։

Ցատկապէս Հայաստանի մասին ըսաւ .

— « Ազատատենչ հայ – ժողովուրդը, Արեւելքի մէջ միշտ հանդիսացած է լուսատու – ջահակիր ։ Մենք միշտ հիացումով հետեւած ենք անոր ազգային – ազատագրական հերոսական պայքարին, որ շնորհիւ արիւնարբու սուլթանական եւ ռուսական նենգ քաղաքականութեան, անյաջողութեան մատնուեցաւ։ Սակայն, հայ – ժողովուրդի արդեղրած անկախութեան դարաւոր տենչը միշտ կը մնայ իրական եւ արդար, որովհետեւ ազգ մը որ ունեցեր է իր ոսկեդարը, Բագրատունիները, Տիգրան Մեծը, ապա 19 եւ 20րդ դարու մշակոյթը, ազգային հերոսամարտերը եւ բիւրաւոր նահատակները, անվերապահօրէն իրաւունք ունի սահմանելու իր ազգային, պետական անկախութիւնը եւ — կ'ունենայ ։ (Ծափեր)։

« Պէտք է ըսել, որ Խազախներս լախտակից ենք Հայերուն, քանզի մեր վիճակը ... Համաշխարհային պատերազմին մէջ Թրքական ռազմաճակատին վրայ ինկած Խազախ եւ Հայ զինուորներու եղբայրական ոսկորները։ Մենք, Դոնի Խազախներս ի սրտէ կը բաղձանք շուտով տեսնել, Դոնի – Խազախներու եւ Հայաստանի, եղբայրական անկախ պետութիւնները։ Ուստի, ըլլանք արի եւ պատրաստ վճռական օրերու համար.. կեցցէ՛, անկախ ժողովուրդներու եղբայրութիւնը »։

Հ. Ս.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով ։

...աչքով ալ տանի, չկենասկոյր պահել վերշին բարի տղոց անոր ...

Հետեւեալ առտու, կանուխէն, պէտք էր ներկայ ըլլար նոյնիսկ օթեւանը, արժէքաւոր Հայու մը գամբարանը բանալու եւ քանի մը խօսքով նիրջնելու ներկաները ։

Նոյն օրը, ուրիշ սիրուած Հայրենակցի մը եւ բարեկամի մը դագաղին հետեւելու պարտականութիւնը զինք կը կանչէր արուարձան մը, ուր արտասանեց վերջին «երթաք – բարով»ը ։

Եւ այս բոլորին համար ոչ միայն միտք եւ սիրտ՝ այլեւ Փիզիքական ոյժ պէտք էր սպառել ...

Եթէ միայն այս չափով մնար, կըրնայինք կասկածիլ իր երիտասարդութեան վրայ ։

Ան, ժամանակ կը գտնէր քաղաքին «օփերաներ»ի պէս շքեղ սրճատուններն ալ սպասելու եւ հոն՝ նուագախումբին La Capitaineին ճկունութիւնն ու ճպոտին շնորհը՝ գարնանատի երիտասարդի մը նախանձը շարժելու չափ զգալու եւ գնահատելու ...

Եւ այս մարդը ամէն օր գիր կը գրէ ։

Ուրեմն հիմա, իրաւունք կուտա՞ք «Հայ – Բոյժ»ապետ Նարդունիին եւ ինծի թէ՝ կենսունակութեան տարիքը « ի Ծնէն » է, եւ ոչ թէ Օսման է — Ճէնտիին գրած — մրոտած նուփուսի քուղթին կամ ծննդեան վկայագրին մէջ ...

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

«Դուն առև ես» կ'աղաղակեն Սթալինին

Ինչպէս գրած էինք, մարտ 10ին Քրեմլինի նախկին գահերու պալատին մէջ բացուեցաւ համայն կոմունիստական կուսակցութեան 18րդ համագումարը։ Սթալին մեծ ցոյցերու արժանացաւ, երբ մտաւ ներս։ Ցոյցերը կրկնուեցան, երբ սկսաւ խօսիլ ժամը 6.30ին, պարզելու իր ծրագիրը, որ օրէնքի ոյժ ունի ինքնին, մինչեւ որ ինք փոխէ զայն։ Անոր ճառը տեւեց մօտ 4 ժամ ։

Համագումարին կը մասնակցին 2000 պատգամաւորներ։ Նիստերը տեղի կ'ունենան գոնփակ ։ Միայն քանի մը թղթակիցներ ընդունուած են ժողովէն ներս ։

Ասիկա 1934էն ասդին առաջին համակուսակցական համագումարն է ։ 1934էն ի վեր արդէն կատարուած է ընդհանուր «մաքրագործում» կուսակցութեանէն ներս եւ ո եւ է ընդդիմութեան, ձախ կամ աջ, հետքը մնացած չէ ։

Այս անգամուան պատգամաւորները համեմատաբար երիտասարդ տարրեր են, բոլորն ալ մարզուած «Սթալինեան խորհրդային մեծ հայրենիքի» շունչով ։ Խորհրդաժողովը պիտի տեւէ երկու շաբաթ։ Շատ ճառեր պիտի խօսուին, բոլորն ալ վեր հանելու համար կուսակցութեան «Սթալինեան գիծը» ։

Ուրբաթ օր, մարտ 10ին, արդէն Մոսկուա հասած էին 1950 պատգամաւորներ, որոնց շատերը առաջին անգամն է որ մեծ քաղաք մը ոտք կը դնեն։ Մեծ մասը տեղաւորուած են Մէթրոփոլ հիւրանոցի մէջ, որ օտարականներու նախասիրած հիւրանոցն է։ Միւս բոլոր հիւրերը դուրս հանուեցին, որպէսզի պատգամաւորներուն տեղ բանան ։

Ոչ մէկ օտարականի թոյլ չեն տար, որ հիւրանոցէն ներս մտնէ։ Նոյնիսկ հիւրանոցին մօտերը շրջագայիլ չեն արտօներ ։

Պատգամաւորներու մէջ կան ամէն ցոյնի եւ տարազի մարդիկ։ Հետաքրքրական են իրենց երկայն վերարկուներով Ուզպէկները, Թիւրքմէնները, որոնք ձիւսորի տարազ կը կրեն, բայց ծիծաղելի երեւոյթ առած են առանց ձիու, մոնկոլական տիպարներ՝ հնաւոր արջային լօտիներէ, որոնք եղնիկի մորթ միայն հագած են։ Մէկ խօսքով՝ մարդկային ձեւերու եւ տարազներու ցուցահանդէս մը։

Այսօր բոլոր թերթերը հրատարակեցին համագումարի «առօրադրութեան նշանակը », Սթալինին ուղղուած երգ մը, 450 տողնոց, զոր ընտրագրած են 500.000 Ուզպէքներ ։ Այս երգը յօրինած են 10 բանաստեղծներ «հաւաքական» աշխատանքով ։

Ահա քանի մը տող այդ երգէն . —

Ի՞նչպէս կրնամ չգիտնալ, որ արեւը դուն ես, Լենինի ժառանգը, մեզ համար Իլիչը դու ես :

Առաջնորդէ՛ մեզ, ո՛վ վո՛յտ (Տիւշէի համազօր Ուզպեկութեամբ)։ առաջնորդէ՛ մեզ դէպի վերջնական գըրոհը :

Քաղաքատանի պատկաւոր բանաստեղծը՝ Ճամպուլ «Փրաւտայի» մէջ հրատարակած է 100 տողնոց բանաստեղծութիւն մը, նոյնպէս Սթալինը փառաբանող ։

« Իզվէստիա» առաջնորդող յօդուածի մը մէջ կը գրէ .

— « Չկայ աւելի ամուր ու վստահելի ժողովուրդ քան այն, զոր ձեւակերպած է Սթալին։ Անոր շուրջերը իրարու միաձուլուած են մեծ ուխտով մը։ Անոր հզօր կամքը կը քշէ պատմութիւնը դէպի յառաջ, մօտեցնելով համայնավարութեան յաղթանակը ։ Եւ այս ժողովուրդին առջեւէն կը քալէ Սթալին, գիտունի մը գլուխով, աշխատաւորի մը դէմքով, զինուորի մը նման հագուած, մարդոց մէջ ամէնէն մեծը ու ամէնէն պարզը։ Թո՛ղ Սթալինին պայծառ անունը շողայ իբրեւ առաջնորդող աստղ բոլորի՛ս համար »։

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆԻ ԱՌԱՍՊԵԼԸ

Մադրասի (Հնդկաստան) ամերիկեան եպիսկոպոս Պ. Քըրբիս Ճօրտան, ստորագրելով Ամերիկայի «Հայրենիք» օրաթերթի խմբագրութեան հասցէին, էմիրխանեան խաբեբայի կտակ–հարստութեան մասին, ի մէջ այլոց կը գրէ .

« Հիւպատոսարանս այս հարստութեան խնդրոյ մասին իր առաջին պաշտօնական տեղեկութիւնը ստացաւ Մադրասի շրջանային դատաւորէն, որ կը յայտնէր թէ տիկին Մարօ Ճանիկեան, ներկայացնելով ինքզինքը իբրեւ Թոռը հանգուցեալին, դիմում կատարած էր տէր ըլլալու անոր սեփականութեան եւ դոյքերուն, եւ թէ օրինական ծանուցումն ալ եղած էր ։ Եւ որովհետեւ հակառակ դիմումներ չկային, 1932 սեպտեմբեր 21ին աղերսարկութիւն շնորհուեցաւ ժառանգութիւնը յանձնանձնելու իրաւունք ։ Կ'ըսուի որ աղերսարկուն գոյքերու ցուցակի համար թուղթ չներկայացուց։

Ցետոյ հիւպատոսարանիս տեղեկացուեցաւ թէ Մարօ Ճանիկեանի պահանջները մէկզի դրուեցան դատարանին կողմէ, քանի որ ան անկարող եղած էր մահէն առաջ հարստութեան ցուցակը ներկայացնել ։

Հիւպատոսարանս, աւելի վերջը, հաղորդակցութեան մտաւ Մադրասի Բարձր Դատարանի Դիւանապետին հետ, ի մասին այս հարստութեան եւ 1935 սեպտ. 12 թուակիր նամակով մը տեղեկացաւ թէ ուրիշ աղերսագիր մը վերոյիշեալ անձին հարստութեան եւ գոյքերու յանձնանձման արտօնութիւնը կը խնդրէր 1934 սեպտեմբեր 10ին, յանուն Շաքօ Էմիրխանի, Աւոլաս Էմիրխանի եւ Ի. Սըրջի պէյի, եւ թէ այս աղերսագիրը մերժուած էր 1935 յուլիս 23ին, ծախսերով միասին, փառնզի աղերսարկուները անկարող էին երեւան բերել գոյքերու ցանկը կամ հարստութեան վերաբերեալ այլ տեղեկութիւն ։

Նոյն աղերսարկուները 1936 օգոստ. 28ին այդ հարստութեան յանձնանձումը ձեռք բերելու համար, նոր աղերսագիր մը տուին եւ դատը նորէն ունկնդրուեցաւ դատաւոր Լաքսմանա Ռաօյի առջեւ, 21 սեպտեմ. 1935ին։ Այս աղերսագրին կ'ընդդիմանային Սեդրակ Արզարեան, եւ Կարապետ եւ ... միջամտողներ։ Աղերսարկուները երդումով կ'ըսէին թէ հարստութեան զուտ արժէքը 8000 ռուփի է (մօտաւորապէս 2800 տոլար) եւ ընդհանուր արժէքը 10.000 ռուփի (մօտաւորապէս 3600 տոլար)։

Այս դատին աղերսարկուներու եւ հակառակորդներու ոչ մէկ կողմը կըցաւ կտակ մը կամ ժառանգաւորութիւններ տալ հարստութեան մասին ։ Մադրասի Բարձր Դատարանը այդ ունկնդրութեան ատեն հարստութիւնը յանձնանձնելու իրաւունք չշնորհեց, այլ յետաձգեց ունկնդրութիւնը մինչեւ 12 դեկտ. 1935։ Այդ թուականէն ասդին շահեկան իրադարձութիւններ պատահած չեն ։

Աղերսագրին մէջ կ'ըսուի որ 10.000 ռուփի գումար մը կայ ի հաշիւ (Մ. Էմիրխանի) հարստութեան՝ Մադրասի Իմփիրըրալ ավ Ինտիա դրամատան մէջ։ Այսուհանդերձ, Մադրասի ականաւոր իրաւագէտներու տուն մը տեղեկացուցած է հիւպատոսարանիս թէ ստուգած է որ այս գումարը գոյութիւն չունի եւ չեմ կարծեր թէ բուած հարստութեան հետքը կարելի է գտնել։ Աւելին, իրաւագէտներու այս տունը խորհուրդ չի տար ո եւ է կարեւոր ծախսերու ենթարկուիլ այդ հարստութեան կապակցութեամբ ։

Եթէ աւելի նոր տեղեկութիւններ կը փափաքիք, կը թելադրեմ որ հաղորդակցութեան մտնէք պարոններ Քինկ եւ Փաթրիճի հետ, որոնք փաստաբաններ են Մադրասի (Հնդկաստան) մէջ »։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՎԻԷՆ — Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները եւ գայլուկները շատ կոկիկ եւ լաւ խնամուած երեկոյթ մը տուին, մարտ 4ի գիշերը, Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» ակումբին մէջ։

Վարագոյրը բացուելով, Հանդիսականները գոհունակութեամբ տեսան, խումբ մը կայտառ սկաուտներ, իրենց պաշտօնական գրօշին ծփանքներուն տակ։ Անոնք խմբովին երգեցին «Ցաւազ Նահատակը»։ Ցետոյ խումբին նախագահը Հ. Կ. Տէրմոյեան խօսեցաւ նոր սերունդի դաստիարակութեան մասին, շեշտելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի արժէքը ։ Նախագահին խօսքէն վերջ, առաջին անգամ ըլլալով գայլուկները երգեցին իրենց պաշտօնական քայլերգը ։

Սկաուտ Պ. Ղեւոնդ Տէրտէրեան արտասանեց «Հայ արիները», Պ. Ռ. Ուզունեան ըրաւ փանթէզի մը, Տիկին Դարմէն Քէշիշեան (Փրանսացի) ջութակով նուագեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի քայլերգը ։

Կարճատեւ վիճակախաղէ մը վերջ, ներկայացուեցաւ «Բարեկենդանի Անկուտինները» կատակախաղը, մէկ արար։Թատրերգութիւնը շատ յաջող անցաւ։ Սկաուտները գիտցան մագնիսացնել ներկաները կուշտ ու կուռ խնդացնելով, ջերմ ծափերու մէջ ։

Կը լսեմ թէ սկաուտական խումբի վարչութիւնը սկսած է պատրաստել աւելի մեծ թատերական ներկայացում մը, որ հաւանաբար տեղի ունենայ յառաջիկայ ամսուն, Ապրիլին ։

*** Դերասան Ց. Ղազարեան երկու ներկայացումներ տուաւ գաղութիս մէջ։ Առաջինն էր «Ալուր Ղարիպ »ը, շատ յաջող, որմէ գոհ մնացին թէ ժողովուրդը եւ թէ ինք, իսկ վերջինը՝ «Ակամայ բժիշկը»։

Կէտ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՅԱՌԱՋԻ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋՈՀԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

— Առաւօտ պակաս չանի, մեր խումբը քսաներչորս հոգի ենք. եթէ մի քանի գիշեր թափուինք չորցած ...իւններու վրայ՝, կարող ենք փատ ...ել, եւ չարել չինութեան տակ։ ...յսպէսով բանուորի ահագին խնայո... ...թիւն արած կը լինենք։

— Կեցցե՛ս Թաչիկ, ես իմ հոգին, ...լաւ առաջարկ է եւ միանգամայն ...բճալի ժամանց, ըսաւ Բալոյի Մինասը։

—Մի քիչ էս վարծապետներու փա... ...ձեռները կը տրորուին, բայց ...չունի, թող վարժուին, ըսաւ ...Մելիքի Նշանը։

— Դէ՛ լաւ, հէնց այս գիշերը կա... ...ենք սկսել։ Մի քիչ կարճ կապէք ...մեր ժողովը, վեր կենանք, գնանք, ըսաւ Սպարկերտցի Մանուէլը։

— Շատ լաւ, գէնքի հարցը վճռուած ...։ Ձէնք չունեցող ընկերները կարող են այս խմբին անդամակցիլ այն ժամանակը, երբ կը ներկայացնեն իրենց զէնքը, կամ գանձապահին կը ներկայացնեն զէնքի արժէքը, վճռեց իմ․ Միքայելը։

— Մէկ էլ անդամավճարի հարցն կայ — ըսաւ գանձապահը — այն ալ վերջացնենք, յետոյ։ Շատերը դեռ երկրորդ ամսականն էլ չեն վճարած։

— Տա՛նք, տանք ախպէ՛ր, տա՛նք, յացականչեց Մկլօն — մեր հոգու պարտքը լինի . այսօր կարեւոր գործ ունենք. եկէ՛ք։

— Հէնց որ հարցը ամսավճարին կուգայ, վեր կը կենաք, բողոքեց գանձապահը — հապա ե՞րբ պիտի վըճարենք։

— Ընկերնե՛ր, եկող շաբթու ամէնքդ էլ ձեր ամսավճարները միասին կը բերէք, ըսաւ խմբապետը։

— Մէկ–մէկ կուռուշ էլ գինու փող, չմոռանաք։ Եկող շաբաթ օր Տէր Բարսեղի Նշաննեց վերնայարկը քէյֆ պիտի անենք, յիշեցուց Մկլօն ծիծաղելով, եւ խումբը դուրս եկաւ դէպի Թափայէլենց շինութիւնը։

Ավօյի – Դարէն շուռ եկանք դէպի Սօլխու Նորատունկը. այդ տեղ էր, գոլտի բերանը, Թափայէլի կիսատ մնացած շէնքը։ Լուսնկայ գիշեր էր, բարակ զեփիւռ մը բարտիներու սաղարթներէն մեղմ սօսափիւն մը կը բարձրացնէր։ Թարմ օդին մէջ թեթեւութիւն մը զգացինք եւ ուրախ տրամադրութեամբ գործի կպանք։ Հազարաւոր շրջուած ու յուլիսեան արեւով թրծուն աղիւսները ծածկեր էին ճամբան։ Շարուեցանք կարգով, իրարմէ մէկ կանգուն հեռու եւ բռնեցինք ձեռքէ–ձեռք փատ անել փոխնի փոխ քաշուելու եւ կէս աղիւսները չէնքին տակ։ Առաջին կեցողը Կոլօտ Միհրանն էր, որ մի փոքր ծըռելով՝ գետնէն կը վերցնէր աղիւսներն ու արագ քովինին կը պարզէր։ Այսպէսով աղիւսները ձեռքէ–ձեռք անցնելով, կը հասնէին պատին առջեւը կեցող Կլազլուի Թաչիկին, որ լաբար կ'անէր պատի երեսն ի վեր։

— Ա՛ռ քեզ պիւիւն, Ղեւո՛նդ։ Առ քեզ հրաըմ, Բունեայ, ա՛ռ, Թումա՛ս, ա՛ռ Փիրի՛կ, ա՛ռ վարժապե՛տ։ Հազիւ ձեռքիս աղիւսը կը յանձնէի Բալոյի Մինասին, որ ամէն անգամին մէկ զուարճալի կատակով մեզ կը ծիծաղեցնէր, ահա Մկլօն ձեռքի աղիւսը կը պարզէր — ա՛ռ վարժապետ։

— Կ'ասեն վարժապետները բանել չեն գիտեր։ Ես իմ Աստուած, ամէնէն աւելի կակուղ կ'ասնեն ու կուտան, կ'ըսէր Մինասը ու եռ թուլցած աղիւսը ձեռքէս բաց կը թողնէր խումբին աղմկելու պատճառ դառնալով։

— Ա՛ռ, վարժապե՛տ, ա՛ռ Հայրիկ, ա՛ռ Նշան ։

Մեր խմբի մէջ երեք Նշան կար, երեք Միհրան եւ երկու Հայրիկ։ Անուններու այս նոյնութիւնը պատճառ էր եղեր եւ Մինասը ամէն մէկին մէկ մականուն կը կպցնէր։

— Ա՛ռ Կոլօ՛տ, ա՛ռ Տախկալ, ա՛ռ Գէրխօտի։ Վերջինս Իսրայէլեան Ռուբէնն էր, որի մականունը իր հաստկի երկարութիւնը կը բնորոշէր։

Երկու ժամուան եռանդուն ու զըւարճալի աշխատանքէն յետոյ, դադար մերկացաւ աղիւսներէն։ Կէս–գիշեր անց էր, երբ ձեռներս ու քրտնած երեսներս առուի զով ջուրով լուացինք ու ցրուեցանք, լաւ գործ մը կատարած ըլլալու գոհարթ տրամադրութեամբ։

— Տօ՛, Նալլուի Թաչի՛կ, էս խելքը որ քու գլուխն էր, հապա էտ ուրիշակդ ինչո՞ւ չէս նորոգեր, թողեր ես քարուքանդ Անիի աւերակներուն նման, ըսաւ Մելիքի Նշանը։

— Անորն էլ ժամանակ կայ, բարով երեխաներս մեծանան, կը սարքեմ։

Իսկ Մկլօն այսպէս կը գանգատուէր. — « Խալապէս չեմար եմ եղեր, ինչո՞ւ չմնացի, Սօլխու մէկ աղիւսն էլ ես չառի, հիմա Նորատունկի մէկ ճակատն էլ իմ Էէօլ – Սարան կը կանգնեցնէի։»

— Տուէ՞ն, որ չառիր, ըսաւ Կալօյի Թումասը ծիծաղելով։

Մէկ գիշեր, երբ դարձեալ կարգով շարուած, Թափայէլի աղիւսները փատ կ'անէինք տեսանք, Արամը, մեզ անծանօթ մարդու մը հետ, գալտի կողմէն դէպի մեզ առաջացաւ ու,

— Տղե՛րք, էդ ի՞նչ էք անում կէս գիշերով։

— Աղիւսները կը հաւաքենք, Պ. Արամ, ըսաւ Նալբանդ Նշանը, սա էլ մեր դրօշակն է։

Մկլօն անդիէն ձայնեց — « Ես մի բաղէք անենք, Պ. Արամ, մենք սոցիալիստ բանուորներ ենք եւ աշխատավարձի յաւելում կը պահանջենք։ Էս Թափայէլը մեզ միայն մէկ կուռուշ գիշերավարձ կուտայ։ Մենք գործադուլ պիտի յայտարարենք վաղուընէ, եթէ մեր գիշերավարձը երկու կուռուշ չանի, եւ մէկ էլ չաբաթ գիշերները մեզ գինի պիտի խմցնէ, ձեթէ փիլաւն էլ մնաց իր սարիֆաթը։ Ահա մեր պահանջը »։

Արամը հասկցաւ ամէն բան եւ դառնալով ըսաւ անծանօթին.— «Ընկեր Մերեժեան, ծանօթացէք, սրանք մեր լաւագոյն ընկերներիցն են. այս չինութիւնը նրանցից մէկին է։ Խումբը եկել է իր աշխատակցութեամբ թեթեւացնելու նրա բեռը։

— Հապա էն երիտասարդն ի՞նչ էր բողոքում։

— Դա կատակ էր, ընկեր Մկլօն սիրում է կատակ անել։

— Կատակ չեմ աներ, պարոն Արամ, յարեց Մկլօն, բանուորները յաւելեալ արժէքի պահանջ կը դնեն, մենք էլ յաւելեալ քրտինքի արժէքը կը պահանջենք, միթէ մեղաւոր ենք, ա՛ռ, վարժապետ, առ Համիսի լաճ, առ քաթիպ Նշան, վաղ գինու հետ ձէթէ փլաւ էլ կ'ուտես ...

(3) (Շար.)

պայմանագրութեամբ (Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Իտալիա)։ Արդ, վերջին երկուքը մինչեւ հիմա յետաձգած են իրենց երաշխաւորութիւնը, առարկելով թէ Չեխոսլովաքիա հաստատուն վիճակ չունի տակաւին։

Կ՚ըսուի թէ Պերլին վերջնագրի ձեւով հաղորդած է իր պայմանները։

*** Պերլինի պաշտօնական շրջանակները բացարձակ լռութիւն կը պահեն, իսկ Հռոմի մէջ մամուլը կը պաշտպանէ գերմանական տեսակէտը։

Լեհաստան ինչ՞ր կը պահանջէ

Լեհաստանի արտաքին նախարար գնդ. Պէք ընդարձակ ճառ մը խօսեցաւ Ծերակոյտին մէջ եւ շօշափեց հետեւեալ խնդիրները.— Լեհաստանի դերը Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ, գաղթային խնդիր, Լեհաստանի յարաբերութիւնները Խ. Ռուսիոյ հետ եւ հրէական արտագաղթի հարց։

Նախարարը ըսաւ թէ Լեհաստան կը համակրի Սլովաքիոյ անկախութեան՝ ինքնավար դառնալու, բայց կը պահանջէ որ Ռութենիա ամբողջութեամբ կցուի Հունգարիոյ։

Յետոյ բացատրեց թէ Լեհաստանի համակցողութիւնը Ռումանիոյ հետ աւելի խորացած է. իսկ «Խ. Ռուսիոյ հետ կը մշակենք բարի դրացիական յարաբերութիւններ եւ փոխադարձ յարգանք իրարու շահերուն հանդէպ»։ Գ. Պէք աւելցուց, թէ անցեալ սեպտեմբերին երկու երկիրներու միջեւ ծագած ձգտումը անհետացած է։

Ճառին մեծագոյն մասը յատկացուած էր գաղթային հարցին, «որով խորապէս շահագրգռուած ենք», որովհետեւ Լեհաստան հում նիւթերու պէտք ունի, ինչպէս նաեւ հողամասերու, որպէսզի իր բնակչութեան աւելորդը տեղափոխէ այնտեղ։ Լեհական կառավարութիւնը տակաւին մշակեալ ծրագիր մը չէ ներկայացուցած այս խնդրի մասին, բայց երբ խորհրդաժողով մը գումարուի, պիտի պահանջէ որ իր ձայնը լսուի։ Նախարարը յարեց նաեւ որ հրէական խնդիրը սերտօրէն կապուած է գաղթային հարցին հետ։

Գնդ. Պէք Ապրիլին պիտի այցելէ Լոնտոն եւ այս հարցերու մասին պիտի բանակցի անգլիական կառավարութեան հետ։

Ֆրանքօ պիտի գրաւէ՞ Մատրիտը

Վերջին լուրերու համաձայն, Զօր. Ֆրանքօ կը պատրաստուի Մատրիտի վրայ յարձակելու։ Արդէն իսկ մեծաքանակ ռազմանիւթ եւ պաշար ամբարուած է քաղաքին գլխաւոր ճամբաներուն վրայ։

Մատրիտէն կը հաղորդեն թէ կացութիւնը խառնակ է տակաւին, բայց բոլշեւիկեան ըմբոստութիւնը զսպուած է ամբողջովին։ Ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը պատժական խիստ միջոցներ ձեռք առած է բոլշեւիկ պետերուն եւ ուրիշ պաշտօնական անձերու դէմ։ Ուրիշ լուրի մը համաձայն, բոլշեւիկները գրաւած են Կարթագինէն, հանրապետական բանակին նաւահանգիստը, ուր արիւնալի ըմբոստութիւն մը ծագած էր տասը օր առաջ։

*** Իտալական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, որուն համաձայն իտալացի կամաւորները հետեւեալ կորուստները ունեցած են Սպանիոյ մէջ, քաղաքացիական պատերազմին սկիզբէն ի վեր — Սպաննուած՝ 3065, վիրաւորուած՝ 10.708, անհետացած՝ 214, գերի՝ 366, ուրեմն համագումար 14.253 սպայ եւ զինուոր։ Այս թիւէն դուրս կը մնան կորսուած օդանաւորդները։

*** Ներքին նախարարը վարչապետին ներկայանալով, հաղորդեց թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, արագօրէն պարպելու համար Սպանիոյ փախստականները։ Սահմանագլուխի բացումէն անմիջապէս վերջը կարելի պիտի ըլլայ ամէն օր վերադարձնել 8000 փախստականներ։

ՁԱՆԱԶԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՏԱՐ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐԸ պարտաւոր են իրենց բուն անունով գործել, համաձայն երեսփ. ժողովին ներկայացուած օրինագծի մը։ Անոնք որ կը փոխեն իրենց անունը եւ մականունը, ենթակայ պիտի ըլլան 1000էն 5000 ֆրանք տուգանքի։ Եթէ մէկ ամիս ուշացնեն իրենց սխալին սրբագրութիւնը, տուգանքը պիտի բարձրանայ 500էն մինչեւ 10.000 ֆրանքի, վեց օրէն մինչեւ մէկ ամիս բանտարկութեամբ։

ՓԱՐԻԶ – ԹՈՒԼՈՒԶ ՃԵՊԸՆԹԱՑԸ վաճառաբարձ կառախումբի մը զարնուեցաւ Շաթոռուի մօտ։ Տասը հոգի մեռան, 20 հոգի վիրաւորուեցան։

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉ ԴԵՂԵՐՈՒ մաքսանենգութեան առթիւ, որուն հետեւանքով 15 հոգի ձերբակալուած եւ 60 հոգի ամբաստանութեան տակ առնուած են, կ՚ըսուի թէ կարգ մը օտար դիւանագիտական ներկայացուցիչներ ալ մեղսակից են, իրենց անձեռնմխելի պայուսակները տրամադրած ըլլալով։

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ֆլանտէն ճառ մը խօսելով Տիժոնի մէջ, բողոքեց երկիւղալի լուրերու տարածման դէմ։ Իր կարծիքով, Գ. Լէպրէօն պէտք է վերընտրուի իբրեւ նախագահ, իսկ Գ. Տալատիէ պէտք է մնայ վարչապետ։

ՑԵՏԱԶԳՈՒԵՑԱՒ հանրակառքերու գիներուն յաւելումը, որ տեղի պիտի ունենար Ապրիլ 1էն։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը խստացուց իտալեւֆրանսական սահմանագլուխի հսկողութիւնը, որովհետեւ հազարաւոր Հրեաներ կը փորձէին ներս մտնել։ Ցարդ միայն հարիւր Հրեաներ յաջողած են ներս մտնել։ Կառավարութիւնը արտօնեց որ անոնք մնան։

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ բանտարկուած 200 —300 քաղաքական յանցաւորներ, բոլորն ալ արիական, ազատ արձակուեցան Աւստրիոյ կցումի տարեդարձին առթիւ։

ԻՐԱՔԻՆ բազմաթիւ քաղաքական փախստականներ անցան Պէյրութ։ Ըստ անոնց տուած տեղեկութեանց՝ դաւ մը սարքուած էր տապալելու թագաւոր Կազին եւ անոր տեղ գահ բարձրացնելու Անդրյորդանանի էմիր Ապտուլլահի եղբայրը՝ էմիր Զէյտը։ Դաւին վարիչներն էին նախկին նախարար Սէիտ Հիքմէթ եւ բանակէն սպաներ։ Դաւադիրներէն շատեր բանտարկուած են։

ԳԵՐՄԱՆ նաւատորմի ընդհ. հրամանատար ծովակալ Ռէտէր Հերոսներու օրուան առթիւ ճառ մը խօսեցաւ եւ ըսաւ, թէ Գերմանիա ու բովանդակ աշխարհ պէտք ունին խաղաղութեան, իսկ գերմանական զինեալ ուժերը այս խաղաղութեան կը նպաստեն։ Ծովակալը չյիշեց, թէ նախկին մեծ պատերազմին թափուած արիւնը ոչ մէկուն փառք եւ շահ բերաւ։

Տարեկան պարահանդէս

Կազմակերպուած ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, ի նպաստ իր Օգնութեան սնտուկին

Այս Ուրբաթ, 17 Մարտ, ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ

Cercle Militaireի շքեղ սրահներուն մէջ. Place St. Augustin

Ճոխ գեղարուեստական բաժին, հայ եւ օտար երգեր, եւ պարեր, ընտիր նուագախումբ, պաղ պիւֆէ, պառ, մուտք 30 ֆր.

ԳԱՆՁԱՐԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ

Անգուգական գործին գ. գիրքը. 140է աւելի չայտատնեան եւ ազգային ծին են նոր ձայնագրեալ երգերով. Ցեղինակներու յառանկարներով եւ կենսագրական գիծերով: 120 մեծադիր էջեր. ընտիր թուղթ եւ գեղարուեստական տպագրութիւն. գործը պիտի ամբողջանայ 6 գիրքով: Ամբողջ գործին համար՝ Արտասահման՝ 30 շիլին. Ամերիկա՝ 8 տոլար. Ֆրանսա՝ 300 ֆ. ս. գ. կանխիկ. Ցուցուած՝ ապահովեցէք. դիմել՝ Imprimerie «Vosgeiar», rue Galal. Le Caire. (Egypte)

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

«ՀՕՄԱԶԳԵՑԻՆ»Ի ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Գ. Ա. ՀԱՆՃԵԱՆ — ԿԸ ԽՕՍԻՆ Գ. Ա. ԽԱՆՉԵՏԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ա. ԲՕՒԴՈՒՂԵԱՆ

Կը ներկայացուի՝ առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի մէջ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ՔԱՋ ՆԱԶԱՐԸ

Ծաղկապէս պատրաստուած մասնաւոր տէքօրներ

ԱՆՄԱՀ ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏ ԱՂԵՔՍ. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆԻ ՉԱՐ ՈԳԻՆ

Կը մասնակցին՝ Գ. Գ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ԼԱՖԱ, Տիկ ԱԶՆԻՒՈՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Օրիորդներ՝ ԱԶՆԻՒՈՐ, ԳԸԼԸՃԵԱՆ եւ ՄՈՒՇԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի Սանուց Թատերասիրաց խումբը։ Բեմադրութիւն եւ բեմազարդութիւն Գ. Ս. ԼԱՖԱՅԻ

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին՝ «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատանց, Յ. Սամուէլ գրատուն, 51 rue Mr. Le Prince Paris-6, Մ. Գարագաշեան գրատուն. 46, rue Richer, Paris-9, Ե. Յարութիւնեան. 13, rue d'Orsel, Paris-18.

Հ. Յ. Դ.

Գ-ՈՂԱՄ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Ենթ. կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները, 15 Մարտ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Լաֆայէթ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն անպայման ներկայ գտնուիլ:

Ձեկոյց ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆԷ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները, 18 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը Ուրբաթ օր, 17 Մարտ իրիկուան ժամը 9ին, իր ակումբին մէջ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԺՕՆԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

19 ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Օրուան հրատապ հարցերը»

Ընկերամշակութային բանախօսութիւն

Փետր. 18ի առթիւ

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՐ ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԳԻ ԱՐԱՄ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ

18 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149, rue d'Argenteuil։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այս Հինգշաբթի 16 Մարտ երեկոյեան ժամը 9ին Հ.Յ.Դ. Տան սրահը

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Օրուան հրատապ հարցերը»

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, Դաշնակցութեան անդամները ու համակիրները:

«ՐԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը 16 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մեթրօ Cadet։

Կը դասախօսէ Գ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ ձախողեցաւ հայկական դատը»։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲ – ՓԱՐԻԶ

Հերթական դասախօսութիւնը 15 Մարտ, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, Ծ Րիւ Գոմիէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Գ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Միսաք Մեծարենց»։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հերթական դասախօսութիւնը Ուրբաթ, 17 Մարտ երեկոյեան ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ։ Կը դասախօսէ Գ. ՍՕ. ՄԻԼՏՕՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Մարսիլիահայ գաղութը եւ նոր ուղղութիւններ 1923-1939»։

Բացման հանդէս

Օ. ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՆՈՐԱԿԱԶՄ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

18 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին 16 rue J. B. David

Իւնիոն տէ Ռէֆիւժիէներու սրահին մէջ

Կը նախագահէ Դր. Հ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ — Կը խօսի Գ. Փ. ԽՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, զուգերգ, արտասանութիւն եւ նուագ Միութեան անդամներու կողմէ

Կը ներկայացուի ՇԱՏԱԽՕՍ ՍԱՓՐԻՉԸ (զաւեշտ)

Կովկասեան պարեր Գ. Խ. ՊԱԼՕՅԵԱՆի կողմէ

Հանդէսէն վերջ նորաձ. պարեր մինչեւ լոյս, ընտիր նուագախումբ։ Ճոխ պիւֆէ զիջամտալի գիներով

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՍԱՆՈՒՀԵԱՑ կազմակերպած հանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Մարտ 19ին, յետաձգուած է Ապրիլ 23ին։

Դերասան Թագօշի բատեր. ներկայացումները

Մարսէյլի, Վալանսի եւ Լիոնի միացեալ թատերախումբով Ցաքսիմի մէջ.— Նախաձեռնութեամբ ՀԱՄԱԵՐԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

19 Մարտ, Կիրակի

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԽԱՉԱԳՈՂՆԵՐ

Վալանսի մէջ. 1 Ապրիլ. Լիոնի մէջ 2 Ապրիլ. Տեսինի մէջ 2 Ապրիլ

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN | Téléphone : GOBelins 15 - 70
Rédaction et Administration | Chèque Postal Paris 1678 - 63
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՄԱՐՏ — JEUDI 16 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3990

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՀՈՎԵՐՈՒՆ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿ ՍՈՅԼԸ

— ∞ —

Անցեալ օր յիշեցինք զանազան թելադրութիւններ եւ ծրագիրներ, օտարականներու ներգաղթի, տեղաւորման, հպատակութեան, առեւտրական ձուլման եւ ուրիշ հարցերու մասին, ամփոփելով «Թան»ի մէկ խմբագրականը, որ ոչ առաջինն է, ոչ ալ վերջինը :

Նորագոյն տեղեկութիւններ կամ առաջադրութիւններ կ՚ապացուցանեն թէ հետզհետէ նոր քաղաքականութիւն մը կը մշակուի, պրկելու համար օղակները : Ամէն պարագայի մէջ, խորթ հով մը կը փչէ, բոլոր ճակատներուն վրայ :

Ահաւասիկ վերջինը : Ինչպէս հաղորդեր էինք երէկ, երեսփ. ժողովին յանձնուած է օրինագիծ մը, որով օտարականներուն կ՚արգիլուի ֆրանսական կամ ֆրանսացած անուններ գործածել, առեւտուրի, արհեստի եւ ճարտարագործութեան մէջ :

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, օրինագիծը ստորագրած են ոչ միայն աջակողմեան երեսփոխաններ, այլեւ նախկին նախարարներ Ֆրոսար (անկախ ընկերվարական), Լուի Լուէն եւ ուրիշ երեւելիներ :

Օրինագծին պատճառաբանութեան մէջ, հեղինակները կ՚ըսեն թէ «ինայելու համար հակօտար տագնապ մը Ֆրանսայի մէջ», անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռք առնել, հակակշռելու համար եկուորներու «գործունէութիւնը» եւ մասնաւորապէս խուսափելու համար «անոնց անուղղամիտ մրցակցութենէն» :

Աւելի բաց խօսելով, օրինագծին հեղինակները կը բացատրեն թէ շատ մը օտար առեւտրականներ, արհեստաւորներ եւ գործատէրեր աւելի դիւրաւ յաճախորդ շահելու համար, իրենց արհեստը ի գործ կը դնեն փոխ առնուած անուններու տակ, ֆրանսական՝ ձեւով թէ հնչումով : Ցետոյ, կը հաստատեն առեւտրական ընկերութիւններ ֆրանսական «ֆիրմա» գործածելով, պարտկելու համար իրենց բուն ծագումը :

Անոնք անհրաժեշտ կը գտնեն նոր օրէնք մը, վերջ տալու համար այս «խարդախութեանց» : Այս առթիւ խորհրդակցած են նաեւ արհեստակցական եւ արհեստապետական կազմակերպութեանց հետ :

Ուրեմն նոր կաշկանդում, պաշտպանելու համար բուն Ֆրանսացիներու անհատական շահերը :— Գործէ՛ քու սեփական հայրանունով, փոխանակ Ֆրանսացի ձեւանալու եւ յաճախորդները հրապուրելու, մոլորեցնելու :

Մասնաւորապէս տասը տարի կ՚ընէ որ օղակները կը պրկուին այս երկրին մէջ ալ, յանուն ազգ. տնտեսութեան եւ աշխատանքի պաշտպանութեան :

Նախ հաստատուեցաւ տասը առ հարիւրի օրէնքը, օտար աշխատաւորներու մասին, անելի մատնելով հազարաւոր եկւորներ, անտեսական տագնապի եւ գործազրկութեան ամէնէն տաք շրջանին :

Ցետոյ նոյն միջոցները ձեռք առնուեցան, զանազան մանր արհեստներու պաշտպանութեան համար : Եւ դեռ կան որոշումներ ու ծրագիրներ՝ օտարականներու առեւտրական եւ ճարտարագործական իրաւունքներու մասին (սահմանափակում) :

Այս անցուդարձին մէջ, հրապարակ դրուեցաւ նաեւ 1928 մարտ 31ի որոշումը, հայրենազուրկ օտարականներու զինուորագրութեան մասին : Օրէնք մը որ այժմ անբաւական կը համարուի եւ պիտի ընդարձակուի, մէկ միլիոն նոր զինուոր ապահովելու համար Ֆրանսայի :

Ահա այսպէս, ամէնէն ազատ համարուած երկիրն ալ կը դիմէ ինքնապաշտպանութեան, բոլոր ճակատներուն վրայ :

Անշուշտ լեռ ու ձոր կայ այս տնօրինութեանց եւ ուրիշ երկիրներու մէջ հաստատուած բիրտ, յաճախ տմարդի եւ խափանարար կաշկանդումներուն միջեւ :

Եւ սակայն, Ֆրանսայի մէջ մարդիկ վարժուած ըլլալով լայն ազատութեան մը, բնականաբար կ՚ազդուին, երբ նորանոր դժուարութիւններ կը տեսնեն իրենց ճամբուն վրայ :

Մարդիկ դժուար կ՚ըմբռնեն, նաեւ, թէ՝ երբ օտարական ես, եւ մանաւանդ չունիս իրաւազօր պետութիւն, ճակատագիրդ կախում ունի հիւրընկալ երկրին բարեացակամութենէն եւ պետութեան գերագոյն շահերէն :

Տեսէք, զինուորագրութիւնն անգամ չօգնեց կարգ մը առաւելութիւններ ապահովելու : Եւ իրենց շրջանը լրացնողներն անգամ կարգի կը սպասեն, քաղաքացի դառնալու համար :

« Կը ծառայենք, բայց փոխադարձաբար կը խնդրենք որ...» : Այդպիսի պայման չեն կրնար ընդունիլ պետութիւնները : Շատ - շատ, ձեր երեսին կու տան թէ ահա այսքան տարի է որ կը վայելէք այս երկրին օդն ու ջուրը, կը շահիք, ազատօրէն ծաղկելով : Եթէ դժուար կուգայ ձեզի,— երթա՛ք բարով : (Այդպէս ալ ըսին, երիտասարդներու զինուորագրութեան առթիւ, ազդարարելով մէկ տարի առաջ) :

Այս տարրական բացատրութիւնները կու տանք ոչ թէ վհատեցնելու, այլ պարզապէս լուսաբանելու համար հանրային կարծիքը, որպէսզի մարդիկ իրարու հետ չշփոթեն բաղձանքն ու իրականութիւնը, հաւատալով անպատասխանատու շաղակրատանութեանց :

Երեսփ. ժողովին ներկայացուած նոր օրինագիծն ալ ազդանշան մըն է, սթափեցնելու համար անոնք որ օրօր կը կարդան տարիներէ ի վեր, թուղթ մրոտելով :

Աչօք - բացօք տեսնենք թէ ի՛նչ կ՚անցնի կը դառնայ, որպէսզի կարենանք զանազանել ցանկալին եւ կարելին :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԼՈՎԱՔԻԱ ԵՒ Կ. ՈՒԿՐԱՅՆԱ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ ՀՌՉԱԿԵՑԻՆ

— - ∞ —

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ ՈՉ ԵՒՍ Է

— ∞ —

Գերմանական զօրքը Չեխիա մտաւ, Հունգարականը՝ Կ. Ուկրայնա

Ինչպէս կը նախատեսուէր արդէն, Սլովաքիոյ պաշտօնանկ վարչապետը, գերապայծառ Թիզօ Հիթլէրի հետ խորհրդակցելէ անմիջապէս վերջը, երեքշաբթի առտու իր երկիրը վերադառնալով խորհրդարանին առաջարկեց անկախութիւն հռչակել : Այս պատմական որոշումը տրուեցաւ միաձայնութեամբ, 62 երեսփոխաններու կողմէ : (Բուն թիւը 66 է, բայց չորսը բացակայ էին) : Սլովաքեան պահակները շրջապատած էին խորհրդարանը, իսկ 30.000 հիթլէրական Գերմանացիներ ամբողջովին զինուած՝ կը շրջէին մայրաքաղաքին մէջ, Պրաթիսլավա : Միեւնոյն ատեն գերմանական մեքենայացեալ զօրամասեր կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին Դանուբի կամուրջին միւս ափը :

Այսպէս լուծուեցաւ 20 տարուան կապակցութիւնը՝ չեխական պետութեան հետ :

Խորհրդարանին բացումէն անմիջապէս վերջը, վարչապետը ծեկուցանելով իր տեսակցութիւնը՝ Հիթլէրի հետ, ըսաւ.

— «Պերլինի մէջ ինծի ըսին որ եթէ Սլովաքները կ՚ընդունին ինքնորոշման իրաւունքը, պիտի վայելեն Գերմանիոյ պաշտպանութիւնը : Իսկ եթէ կը մերժեն, թող իրենց գլխուն ճարը նային » :

Այս զեկուցումէն վերջը, բանաձեւ մը ներկայացուեցաւ, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— Կ՚ուզէ՞ք սլովաքեան անկախ պետութիւն մը, այո կամ ոչ :

Երեսփոխանները «այո» պատասխանեցին իրենց նստած եւ ձեռամբարձ : Ցետոյ թնդաց Սլովաքներու ազգ. քայլերգը, «Հէյ Սլովաքիս», եւ անմիջապէս հաղորդուեցաւ նոր դահլիճին կազմը, նախագահութեամբ գերապայծառ Թիզոյի եւ մասնակցութեամբ պաշտօնանկ եւ բանտարկուած նախարարներու. Կը կարծուի թէ նոր նախագահին ընտրութիւնը պիտի կատարուի երկու շաբթէն : Խորհրդարանը պիտի շարունակէ գործել իբրեւ նոր պետութեան սահմանադիր ժողովը, մինչեւ նոր սահմանադրութեան հռչակումը : Գերապայծառին պաշտօնանկութենէն վերջը նշանակուած վարչապետը, Սիտոր, ստանձնեց ներքին նախարարութիւնը, իսկ Տոքթ. Տուրքանսքի, որ Վիէննա փախած եւ ապստամբութեան կոչ մը ուղղած էր, նշանակուեցաւ արտաքին նախարար :

Նոր դահլիճը գիշերանց նիստ գումարելով, հրամայեց դրամատուները փակել երեք օր : Անոնք որ Մորավիա եւ Պոհեմիա կ՚երթան, չեն կրնար 500 քուրոնէն աւելի դրամ առնել : Արտաքին նախարարը իր առաջին յայտարարութեան մէջ ըսաւ թէ Սլովաքիա ամբողջովին պիտի ապաւինի Գերմանիոյ պաշտպանութեան :

Միեւնոյն օրը ուրիշ ճակատագրական դէպք մըն ալ պատահեցաւ, փակելով Չեխոսլովաքիոյ պատմութեան վերջին արարը : Այդ խճանկար պետութեան երրորդ երկրամասը, Կարպաթեան Ուկրայնա (Ռութէնիա) նոյնպէս անկախութիւն հռչակեց, մինչ հունգարական զօրքը ներս կը մտնէր : Այստեղ ալ գերապայծառ մը կը գործէր, իբրեւ վարչապետ, Վոլոշին, որ անմիջապէս Հիթլէրի օգնութեան դիմեց հեռագրով : Ցետոյ առժամեայ կառավարութիւն մը կազմուեցաւ, նախագահութեամբ գերապայծառին :

Անդին, բուն Փրակայի կառավարութիւնը խորապէս յուզուած, Պերլին ղրկեց հանրապետութեան նախագահը, Պ. Հաշա եւ արտաքին նախարարը, Պ. Շվալքովսքի, որոնք ունկնդրութեան ընդունուեցան Հիթլէրի կողմէ : Նախագահը կարգ մը առաջարկներ կը տանէր, բայց այլեւս կորսնցուցած էր իր իրաւասութիւնները, քանի որ երկիրը ամբողջովին կը կազմալուծուէր :

Մինչ այս մինչ այն, գերմանական զօրքը բուն չեխական հողը մտաւ, Պոհեմիա եւ Մորավիա. Այս առթիւ Հիթլէր կոչ մը ուղղեց բանակին, ըսելով թէ Չեխիան կազմալուծուած եւ Գերմաններու դէմ գործութիւնը տարածուած ըլլալով, Գերմանիոյ պարտքն է պահել բարեկարգութիւնը հոն : Կոչը կը յանձնարարէ իբր հայրենակից վարուիլ ժողովուրդին հետ, իսկ ընդդիմութիւնը խստօրէն ջախջախել : «Դուք կը կոխէք չեխական հողին վրայ իբրեւ ներկայացուցիչները Մեծն Գերմանիոյ» :

Ուրեմն Չեխիան կը դառնայ գերմանական նահանգ մը, ինչպէս պատերազմէն առաջ :

Գերմանական զօրքին ժամանումէն առաջ, 10.000 Չեխեր հաւաքուեցան կեդրոնական հրապարակին վրայ, հոն ուր անցեալ սեպտեմբերին խոնուեր էին Չեխոսլովաքիոյ անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը պաշտպանելու համար : Տեսնելով պետութեան կազմալուծումը, լատեր կուլային, ուրիշներ իրենց զայրոյթը կը յայտնէին Գերմաններուն որոնք հեգնութեամբ կը դիտէին տեսարանը. Շատեր ալ կ՚ծու խօսքեր կ՚ուղղէին Հրեաներուն. Բաղմութեան վերեւ կ՚երեւային չեխոսլովաք եւ հիթլէրական դրօշներ : Եւ վերջապէս կային քաղաքացիներ որ հիթլէրական բարեւ կու տային...

Փրակայի պաշտօնական անթելը զեկոյց մը հաղորդեց որ կ՚ըսէ.

— « Մեր պետութեան յարաբերութիւնները վեր ի վայր շրջուեցան քանի մը ժամուան մէջ : Մենք այլեւս անկարող ենք տնօրինելու մեր ապագայ ճակատագիրը, մինչեւ որ յստակ յարաբերութիւններ չհաստատենք մեր մեծագոյն հարեւանին՝ Գերմանիոյ հետ, որուն հետ սահմանակից ենք աւելի քան 4)5 համեմատութեամբ » :

Ի՞նչ պիտի ընեն Հունգարները եւ Լեհերը

Սլովաքիոյ անկախութեան հռչակումէն վերջը, հունգարական կառավարութիւնը վերջնագիր մը ուղղած էր Փրակայի, որպէսզի ետ քաշէ չեխական զօրքը՝ Կարպաթեան Ուկրայնայէն : Չեխական կառավարութիւնը կը պատ—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԻԿԻՆ ՋԱՊԷԼ ԹԻՒ 2

— • —

Նորէն ամերիկահայ թերթերն են որ կը պատմեն.

— «Մանօթ երգչուհի Տիկ. Զապէլ Արամ, որ անդամ է Հանրապետական Սպանիոյ բժշկական օգնութեան յանձնախումբի կիներու բաժնին, տանէ տուն պտտած եւ ստորագրութիւն հաւաքած է Հանրապետական Սպանիոյ դէմ դրուած զինաբառնման արգելքը վերցնելու համար :

Տիկինը եռանդով կը մասնակցի նաեւ ճափոնական ապրանքները պոյքոթի ենթարկելու համար Միացեալ Նահանգներու մէջ մղուած պայքարին» :

Ուրեմն, Զապէլ թիւ 2 :

Առաջինը. Տիկին Եսայեան, գլուխը աջ զարկաւ, ձախ զարկաւ, եւ վերջապէս ինկաւ Երեւան, անհուն խանդավառութեամբ :

Այնքան ուրախ էր որ, եռուէն կ՚արգահատէր մեզի : Եւ իրապաշտական կոչեր կ՚ուղղէր մինչեւ Փարիզ, յառաջամարտիկ երիտասարդութեան, որպէսզի իրեն հետեւին :

Քանի մը տարիէն ամէն ինչ շոգիացաւ : Եւ աստղ մըն ալ գրագիտուհին քշեցին բանտ, իբրեւ... դաւաճան եւ լրտես :

Ձեր մէջէն կա՞յ մէկը որ գիտնայ թէ ի՛նչ եղած է այդ օրէն ի վեր, իր միւս բանտակիցներուն հետ, որոնց ոչ յանցանքը գիտենք, ոչ ալ համբանքը :

Եւ քանի որ կը կը գտնուինք անլուր դժբախտութեան մը առջեւ, այլեւս Լարն կը կապեմ :

Շատ աւելի պատկերալից է թիւ 2 Զապէլի պարագան :

Ուրկէ՞ուր այս խնամութիւնը, հանրապետական Սպանիոյ դատին :

— Չե՞ս գիտեր որ իր աղջիկը, պարուհի, հարսն է սպանիացի ասպետի մը. եւ այժմ կը կոչուի Տիկին Օրթէրօ : Երկրորդ Տիկին Զէյմպըլէն ընդունելութիւն մը սարքած էր, ուր Տիկ. Անդրինա Օրթերօն ալ փայլեցաւ, «պատիւ բերելով իր ազգին», ինչպէս գրեցին թերթերը :

— Իսկ եռուուր ճափոնը ի՞նչ գործ ունի Տիկին Զապէլ Արամի հետ :

— Մոռցա՞ր որ Տիկինը Պարտիզակցի է :

— Ըսել կ՚ուզես թէ Ցատկան ջուրէ՞ն խմած է :

— Ատոր պէս բան մը :

— Եւ սակայն Ցատկան ջուրն անգամ, որքան ալ քմահաճ, իր որոշ « օրհանքով»ն ունի : Օրինակ. չի ցատկեր դէպի Սպանիոյ լիճը :

— Իմացիր որ աշխարհը վեր ի վայր շրջուած է այժմ. քու գիտցածդ պատմութեան կը վերաբերի :

— Քանի որ այս խնդիրն ալ բերիր պատմութեան կալուածին, լսէ՛.— Պարտիզակը ունի նաեւ Դեղնիքան աղբիւր մը. չե՞ս կարծեր որ Տիկին Զապէլ Արամ հաւատարիմ՝ իր աղբիւրներուն, ցատկռտելով, ոստոստելով եկած հասած է Դեղնութեան աղբիւրը :

— Այդ ալ տեսակէտ մըն է :

ՎԱՀԷ

ԽՈՐՀ. Ք ՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ՞

Մոսկուայի համայնավար համագումարին մէջ, Սթալինէն ու Մանուիլսքիէն ետք, խօսեցաւ համայնավար կուսակցութեան երկրորդ քարտուղար (Սթալինն է առաջին քարտուղարը) Անդրիէվ, որ ըսաւ թէ Խ. Միութեան մէջ «Մենոլորտը մաքրուած եւ նորոգուած է», վերին վարչական խաւերու եւ ճարտարարուեստական շրջաններու մէջ կատարուած մաքրագործումներէ ետք :

Խօսեցաւ նաեւ Չեկայի վարիչ Բերիա (վրացի) եւ ըսաւ.— «Սխալ պիտի ըլլայ ըսել, թէ խորհրդային ճարտարարուեստի ձախողումը միմիայն թշնամիներու վնասարարութեան հետեւանք է : Այս ձախողանքը պէտք է վերագրել որոշ չափով մեր ժողովրդի անձեռնհասութեան՝ գործի մէջ» :

Բերիայի ճառէն որոշ կ՚երեւար թէ Խ. Ռուսիոյ ընկերային եւ ճարտարարուեստական հարցերը լուծելու համար տարբեր ուղեգիծ մը պիտի բռնուի համագումարին մէջ : Բերիա յաջորդեց Եժովին, որու անունը չկայ համագումարին մէջ, թէեւ տակաւին ջրային փոխադրութեան վարիչ է ի պաշտօնէ եւ դեռ քանի մը ամիս առաջ կը կոչուէր «Սթալինի աջ բազուկը» :

*** Մարտ 14ի նիստին մէջ խօսեցաւ Վրաստանի ներկայացուցիչը, Չէկովի, փառաբանելով իր երկրին ճարտարագործական յառաջդիմութիւնը եւ մասնաւորապէս մանկանէջի արտադրութեան յաւելումը : Այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեց Սթալինի, անոր ընծայած աջակցութեան համար : Արտաքին առեւտուրի գործավարը Միկոյեան, պարզեց իր ճիւղին մէջ կատարուած նուաճումները : Հրամանատար Շթէրն մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց զինուորական կազմակերպութեան մասին. Իսկ Ուկրայնայի ներկայացուցիչը. Խրուշչեւ, յայտարարեց

— « Ընկեր Սթալինի ղեկավարութեամբ մենք խորտակեցինք թշնամիներու դիմադրութիւնը, ոչնչացուցինք Թրոցքի - Պուխարինեան աւազակները, բազմապատկեցինք ընկերվարական շինարարութիւնը : Մենք պէտք է միշտ արթուն մնանք : Խորհրդային Ուկրայնան անսպառ հարստութիւններ ունի,— հանքածուխ, մանգանէզ, ցորեն, ճակնդեղ, բամպակ : Բայց իր գլխաւոր հարստութիւնը ուկրայնացի ժողովուրդն է որ կը սիրէ ազատութիւնը : Երկար տարիէ ի վեր ամէն տեսակ արկածախնդիրներ կ՚երազեն ստրկացնել ուկրայնացի ժողովուրդը, բայց տեւտոնեան կարգի ասպետներուն (ռուսերէն՝ գերման շուներու) ճակատագիրը եւ լեհ հողատէրերու ձախողանքը կ՚ապացուցանեն թէ ինչ ամօթալի պարտութեան պիտի մատնուին անոնք» :

Այս ճառախօսը եւ վրացի ներկայացուցիչը բարձրաձայն յայտարարեցին թէ Ուկրայնա եւ Վրաստան Խ. Միութեան անպարտելի մարտկոցներն են :

Նոր ծրագիր Պաղեստինի մասին

Անգլիական դահլիճի մասնաւոր յանձնախումբը, բաղկացած վարչապետ Չէյմպըլէնէ, արտաքին նախարար Հըլիֆաքսէ, գանձային նախարար Սըր Ճ. Սայմընէ և գաղթային նախարար Մաքտոնալտէ, վերջնապէս մշակեց Պաղեստինի ծրագիրը, զոր պիտի ներկայացնէ Արաբներուն ու Հրեաներուն : Այս ծրագիրը վերջնական է եւ անփոփոխելի :

Արաբները ընդհանրապէս գոհ են ծրագրէն ու պիտի ընդունին, թէեւ կ՚առարկեն թէ Պաղեստինի անկախութիւնը կ՚ուշացնէ Անգլիա : Իսկ Հրեաները խիստ դժգոհ են եւ յոյս չկայ, որ ընդունին : Հրեաներու գլխաւոր առարկութիւնը այն է, թէ այս ծրագրով Հրեաներու ներգաղթը Պաղեստին կը սահմանափակուի տարեկան 10.000 հոգիի մէջ, մինչ ասկէ առաջ միջին հաշուով տարեկան 15.000 հոգի կը մտնէին Պաղեստին : Հրեաները կը պահանջեն ոչ թէ սահմանափակել, այլ աւելցնել ներգաղթը : Հրէական պատուիրակութեան պետ Վայզման Փարիզէն մեկնեցաւ Լոնտոն :

— ∞ —

ՍՈՒՐԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ, որ դեռ նոր կազմուած էր, հրաժարեցաւ առջի օր : Տագնապը կ՚ըստտականայ օրէ օր :

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Թ.

ՆՈՐԷՆ ԶԱՐԱՇՈՒՔ ԽԱՂԵՐ ՀԱՅԵՐՈՒ ԳԼԽՈՒՆ

Նախկին վարչապետին խոստովանութեամբ Մեծն Բրիտանիա, ճարահատ, տեղի պիտի տար Նեղուցներու հոգատարութեան հարցին մէջ եւ պիտի ընդունէր Լոնտոնի խորհրդաժողովին որոշումը: Անփառունակ նահանջ մըն էր որ կատարուէր՝ Դաշնակիցներու միացեալ ճակատը անվթար պահելու մտահոգութեամբ: Գերմանական հաշուեյարդարը ստեղծած էր այնպիսի կացութիւն մը, որ ձեռնտու չէր վէճը ծայրայեղութեան տանիլ:

Եւ սակայն, ըստ ընկալեալ սովորութեան, այդ անխուսափելի նահանջն ալ պատշաճ եղանակով կատարելու եւ ապագայ դէպքերու պատասխանատուութիւնը թօթափելու համար, Լոյտ Ճորճ անգամ մը եւս պիտի դատապարտէր Թուրքը Վոսփորի եւ Տարտանէլի ափերէն չհեռացնելու ֆրանքօ-իտալական քանձեւը զոր « Ն. Վ. կառավարութիւնը ի սատարումն քայլ մը » չնկատելով, կ'ընդունէր « դժկամակութեամբ, վարանումով ու երկիւղով »: Ետոյ վարչապետը պիտի վերյիշէր Թուրք ժողովուրդին « բարեմասնութիւնները », թերեւս վասն մխիթարութեան վշտացելոց...

Սուլթանը Պոլսէն վտարելու ծրագրին դէմ յարուցուած առարկութիւնները տեսական արժէք ունէին, դիտել կուտայ վարչապետը: Թուրքը Եւրոպա կը գտնուի հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր եւ միշտ եղած է անէծք մը, հարստահարող մը ու շարունակ տագնապ ստեղծած է: Չէ եւրոպականացած, չէ իւրացուցած Արեւմուտքի քաղաքակրթութիւնը: Երանի անոնց որ կը հաւատան թէ Թուրքին խառնուածքը կրնայ փոխուիլ: Ետոյ, Պոլիսը ուրիշ մայրաքաղաքներու չի նմանիր. Փարիզը ֆրանսական է, Լոնտոնը՝ անգլիական, Հռոմը՝ իտալական, բայց Պոլիսը Թրքական չէ. բնակչութեան մեծամասնութիւնը կազմուած է ոչ-Թուրքերէ: Ուրեմն, եթէ Դաշնակիցները Պոլսոյ մէջ պահեն Սուլթանը, շեղած պիտի ըլլան այն սկզբունքներէն որոնց հիման վրայ անոնք կ'աշխատին լուծել բազմաթիւ խնդիրներ: Օտար վեհապետ մըն է որ պիտի շարունակէ իշխել քրիստոնեայ ժողովուրդներու վրայ: Սուլթանը Պոլիս մնալով վէճեր, մրցակցութիւններ ու ցաւեր պիտի ստեղծէ արեւմտեան պետութիւններուն միջեւ: Լոյտ Ճորճ կը հաւատար թէ անոր ներկայութիւնը Վոսփորի ափերուն վրայ միջոց մը պիտի ըլլայ Դաշնակիցներուն ձեռքը, իրենց հակակշիռին տակ առնելու համար Փոքր Ասիան: Խորհրդաժողովը իր այդ որոշումով խնդիրը խառնաշփոթ պիտի չըլլայ եւ ընդհանրական գետին պիտի պատրաստէ աւագոյ բարդութեանց:

Ինչ կը վերաբերի Նեղուցները միջազգային վարչութեան մը յանձնելու ծրագրին, Դաշնակիցները բացարձակօրէն համաձայն են թէ կարելի չէ Վոսփորն ու Տարտանէլը վստահիլ Թուրքերուն: Անգլիան, Ֆրանսան, Իտալիան ու Միացեալ Նահանգները պիտի ապահովեն այդ կենսական ճամբաներուն ազատութիւնը: Բայց հակակշիռի ձեւին մասին տարակարծութիւն կը տիրէ խորհրդաժողովին մէջ: Ֆրանսա, որ տնտեսական կարեւոր շահեր կը հետապնդէր Թուրքիոյ մէջ եւ Օսմ. կայսրութենէն կը պահանջէր մօտ 115 միլիոն սթերլին՝ առանց հաշուելու անուղղակի պարտքերը, կ'ուզէ եղբայրական ու վարչական հակակշիռ մը հաստատել Թուրքիոյ մէջ, պայմանաւ, սակայն, որ ան խոհեմութեամբ գործադրուի, «որովհետեւ Թուրքերը պչրոտ ժողովուրդ մըն են եւ պէտք է յարգել իրենց նախապաշարումները»: Որքան ատեն որ Քլեմանսօ էր Ֆրանսայի ճակատագիրը վարողը, տնտեսական նկատումները Թրքական հարցին մէջ՝ վարագոյրին ետեւն էին, դիտել կուտայ Լոյտ Ճորճ:

Բայց Միլրանի կառավարութիւնը սերտ կապեր ունենալով երկրին պահպանողական ու դրամատիրական շրջանակներուն հետ, ստիպուած պիտի ընդունէր աւելի եսասիրական քաղաքականութիւն մը, որ հետզհետէ վնասակար դեր մը պիտի կատարէր՝ անուղղակի քաջալերելով Թուրքերուն ընդվզումը դաշնագրին դէմ: Միլրան այնքան « մատը պիտի փաթթէր » փոխատուութեանց ու մենաշնորհներու խնդիրը որ, մէկ հարուածով զամբիւղը պիտի նետէր ուրիշ ամէն նկատում: Լոյտ Ճորճ չի վարանիր ըսելու թէ Ֆրանսայի նոր վարչապետը « երբեք Քլեմանսոյի բարեացակամ վերաբերումը ցոյց չտուաւ հելլենական կամ հայկական պահանջներուն հանդէպ. Ֆրանսա իրականին մէջ մէկ շահ կ'ակնկալէր եղատակ ցեղերու ազատագրութեան հարցին մէջ»:

Միւս կողմէ Անգլիա բոլորովին հակառակ էր եղբայրական ու վարչական հակակշիռի այդ ձեւին, որ դրական արդիւնք մը չէր կրնար յանգիլ: Եթէ Թուրքիա չյարգէր միջազգային Յանձնախումբի մը անօրինութիւնները, ուրեմն պետութիւնները պիտի ստիպուէին զինուորական միջոցներ ձեռք առնել: Պատերազմէն առաջ ալ Եւրոպան այդ յաւակնութիւններով ճամբայ ելած էր, պարզապէս « ծաղրանքի առարկայ » ըլլալու համար: Անգլիան ու Ֆրանսան խոշոր յանձնառութեանց տակ մտած ըլլալով ամէն տեղ, երբեք պիտի չուզէին խիստ քաղաքականութիւն մը վարել Թուրքիոյ դէմ՝ պարտադրելու համար Յանձնախումբին հրահանգները: Իտալիոյ պատուիրակը համաձայն էր այդ տեսակէտին:

Իտալական քաղաքականութիւնը նոյնպէս որոշ բարեփոխումներ կրած էր: Նախորդ վարչապետը՝ Սոնինօ կը պահանջէր հարաւային Անատոլուն — Ադալիան ու Իզմիրի նահանգը — համաձայն Սէն Ժան տը Մօրիէնի դաշնագրին (17 Ապրիլ 1917): Հռոմի հին կայսրութիւնն էր որ պիտի վերականգնէր ան Փոքր Ասիոյ ամայութիւններուն վրայ: Սակայն Նիթթիի նոր կառավարութիւնը հրաժարած էր այդ յանդուգն ծրագրէն: Իտալիան պէտք ունէր միայն հում նիւթերու զոր կրնար առնել առանց նոր հողամասեր գրաւելու:

Բացայայտ է որ 1920ին, երբ Թրքական դաշնագրին խմբագրութիւնը օրուան կարգի անմիջական նիւթն էր, Ֆրանսա եւ Իտալիա կ'աշխատէին պահպանել Թուրքիոյ հողային ամբողջութիւնը: Իրենց հիմնական նպատակն էր անշուշտ տնտեսական նոր շահեր ապահովել այդ երկրին մէջ ու մենաշնորհներ առնել: Անգլիոյ Թրքասէր հոսանքներն ալ խոհեմութիւն կը քարոզէին, ըստ Լոյտ Ճորճի վկայութեան: Հալածական բազմութիւններու ազատագրման հարցը հետզհետէ մոռացութեան պիտի տրուէր. չարագուշակ դաւեր կը սարքուէին Փարիզի կամ Հռոմի մէջ մանաւանդ: Իսկ Ամերիկան ասպարէզէն քաշուած էր արդէն եւ կը հետեւէր կրաւորական քաղաքականութեան մը: Գաղափարապաշտ նախագահը հիւանդ էր:

Եւ ահա, երբ օրուան յաղթականները ակադեմական վէճերով կը զբաղէին, անդին, Անատոլուի բարձունքներուն վրայ հետզհետէ կը ծաւալէր « ապստամբ » Մուսթաֆա Քէմալի շարժումը: Դաշնակիցները պիտի ըմբռնէին յանկարծ: Փետրուար 28ին Արտաքին Նախարար Լորտ Քըրզըն շահեկան տեղեկութիւններ պիտի հաղորդէր խորհրդաժողովին: Թուրք կառավարութիւնը մեղսակից է ապստամբներուն հետ, պիտի հաւատէր ան. Մ. Քէմալը Էրզրումի կառավարիչ նշանակուած էր. բայց Էրզրումը մաս պիտի կազմէր Հայաստանի: Ուրեմն... Նոր պետութիւնը ինչպէ՞ս կրնար յաջողիլ: Լոյտ Ճորճ աւելի չարաշուք լուրեր պիտի տար իր պաշտօնակիցներուն — Ֆրանսական ուժերը կը պարպէին Մարաշը, Թուրքերը ջարդեր էին 15էն 20.000 Հայեր այդ շրջանին մէջ. Ֆրանսա հազիւ 12.000 զինուոր ունէր Կիլիկիոյ մէջ, մինչդեռ ապստամբ Քէմալը սահմանագլուխին վրայ համախմբած էր 30.000նոց բանակ մը: Կացութիւնը շատ ծանր էր եւ Դաշնակիցներուն հեղինակութիւնը վտանգի տակ: Թուրքերը պիտի չյարգէին դաշնագրին տրամադրութիւնները: Տնտեսական առանձնաշնորհներու պահանջը ներկայացնող պետութիւնները պէտք է միջամտեն՝ կացութիւնը փրկելու համար: Անգլիա Մուսուլի քարիւղն է որ կը պահանջէ, բայց եւ այնպէս պատրաստ է ամէն զոհողութիւն ընելու՝ տեղացիներու պաշտպանութեան համար: Որքան ատեն որ բրիտանական ուժերը Մարաշ էին, անդորրութիւնը կատարեալ էր, սակայն երբ Ֆրանսան գրաւեց այդ շրջանը, Միլլի շարժումը ծաւալեցաւ հետզհետէ եւ այսօր լուրջ սպառնալիք մը դարձած է: Անօգուտ է դաշնագրին յօդուածներուն մասին վիճիլ. անհրաժեշտ է նախ կացութիւնը դարմանել: Գլխաւոր պատասխանատուն է Ֆրանսան, բայց միւս պետութիւններն ալ պարտաւոր են օժանդակել իրեն: Անգլիա Ֆրանսայի պնդումներուն վրայ էր որ հեռացաւ այդ շրջաններէն, հաւատալով թէ Ֆրանսացիները պիտի պաշտպանէին Հայերը: Փարիզի կառավարութիւնը ի՞նչ պիտի ընէ հիմա՛ Հայերը փրկելու եւ Դաշնակիցներուն հեղինակութիւնը վերահաստատելու համար: Մուսթաֆա Քէմալ որ, հաւանաբար, պատասխանատու է Կիլիկիոյ ջարդին, բարձր պաշտօն մը ստացած է Պոլսոյ կառավարութենէն: Սուլթանը Պոլսոյ մէջ պահելու ծրագրին բուն նպատակն էր Եւրոպայի հակակշիռին ենթարկել զինք: Հետեւաբար Դաշնակիցները պէտք է շարժին. բաւական չէ ազդարարութիւն ուղղել Թուրքերուն:

Լոյտ Ճորճ կուտայ ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ: Ֆրանսա Կիլիկիոյ մէջ ունէր 5000 Սենեկալցի զինուոր, իսկ իր բանակին մնացեալ մասը կազմուած էր Հայերէ, Ֆրանսացի զինուոր գրեթէ չկար: Երբ խորհրդաժողովը տեղեկութիւններ կ'ուզէ Փարիզէն, յայտնի կ'ըլլայ որ նոյնիսկ զօրավար Կուրօ հաւաստի լուրեր ստացած չէր Կիլիկիոյ անցուդարձերուն մասին: Դաշնակից մեծ պետութիւնները գաղափար անգամ չունէին Մ. Քէմալի շարժումին յաջողութեան մասին: Բրիտանական Ինթելիճընսին թուանշաններն անգամ ենթադրութիւններու վրայ հիմնուած էին. 30 հազար զինուոր ունի, կ'ըսէին Ֆրանսացիները, ո՛չ, 50.000, կը պնդէին Անգլիացիները. Իտալացիները, աւելի յոռետես, մինչեւ 150.000 կը համրէին: Ինչ կը վերաբերի Մ. Քէմալի հեղինակութեան, խորհրդաժողովը աւելի շօշափելի տեղեկութիւններ ունէր այդ մասին: Ապստամբ զինուորականը կացութեան տէրն ու տիրականն էր եւ ինքն էր որ տոն կուտար Պոլսոյ դաւերուն շարժումներուն: Իր պնդումներուն վրայ էր որ Տամատ Ֆէրիտ փաշան հրաժարած էր. նոր վարչապետը՝ Իզզէթ փաշան միլլիական համակրութիւններ ունէր:

Այս պայմաններուն մէջ, ուրեմն, ինչո՞ւ յառաջ մղուեցան դաշնագրին կազմութեան աշխատանքները:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԱՇԽԱՐՀԻ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ»

(Գրեց՝ Վ. Նաւասարդեան)

Ամէն ժողովուրդի մէջ, քաղաքական խնդիրները միշտ ալ հետաքրքրութիւն կը շարժեն: Ամէն ուր որ քանի մը հոգի կը հաւաքուին, իրենց խօսակցութիւնը կուգայ, կը յանգի քաղաքական նիւթերու: Եւ զարմանալին հոն է որ, այս նիւթով կը հետաքրքրուի ամէնէն շատ ռամիկը, որուն համար այս խնդիրները ըլլալով քիչ մը անմերձենալի, ունին քաշողութիւն մը:

Եթէ կազմակերպուած պետական կեանք, հայրենիք, երկիր ունեցող ժողովուրդներուն մէջ առաւելապէս ներքին քաղաքականութիւնն է որ կը շահագրգռէ հասարակութիւնը, մեզի պէս հայրենազուրկ ժողովուրդ մը գերազանցապէս միջազգային քաղաքականութեամբ կը հետաքրքրուի. որովհետեւ դարեր շարունակ ապրեր ենք արտաքին օժանդակութեան մը յոյսով, ուղղակի թէ անուղղակի: Մենք մեր կարելիութիւններէն, մեր միջոցներէն հրաժարած՝ սպասեր ենք օտարին օգնութեանը: Եւ այս պարագան մեզ դարձուցեր է « հմուտ քաղաքագէտ » միջազգային խնդիրներու համար...

Երբ կ'ըսեմ հմուտ քաղաքագէտ, անպատճառ հեգնելու համար չէ: Եթէ բաղդատենք հայ անհատ մը (ժողովրդական շարքերէն), իրեն համարժէք Ֆրանսացիին կամ Իտալացիին հետ, պիտի տեսնենք թէ Հայը շատ աւելի բան գիտէ միջազգային կացութեան մասին քան իր օտար ընկերը: Ան գիտէ թէ՝ օրինակ՝ ո՛ւր եւ երբ խօսեցաւ Լոյտ Ճորճ, թէ ինչ ըսին Ռոզվէլթ կամ Իտըն, բայց որովհետեւ չի կրնար ամէն բան կարդալ ու կազմել ընդհանուր գաղափար մը անցած-դարձածին մասին, իր քաղաքագիտութիւնը կը տարուի զգացումներէ: Եւ իր միտքին մէջ կ'ընէ այնպիսի քաղաքական վերլուծումներ որոնց շնորհիւ կը կարծէ ազատել հայրենիքը, ազգը:

Բնական է այսպիսի քաղաքագէտները յուսախաբ կ'ըլլան դէպքերու հակառակ ընթացքէն:

Քաղաքականութիւնը բան մըն է որու մասին ամէն մարդ կը խօսի, սակայն շատ քիչերն են որ բան մը կը հասկնան:

Ճիշդ, այս չհասկցող բազմութեան համար գրուած գիրք մըն է Վ. Նաւասարդեանի նոր հրատարակութիւնը: Սակայն այս խօսքը չի նշանակեր թէ քաղաքականութենէ հասկցողներուն ալ ուղղուած չէ այդ գիրքը:

Քաղաքականութենէ ճաշակ ուզողները, որոնք բան չեն հասկնար նոյն այդ քաղաքականութենէն, այդ գիրքով պիտի ուսանին ու տեսնեն այն բոլոր մանուածապատ ճամբաները որոնք իրենց աչքէն վրիպած էին:

Վ. Նաւասարդեան, վերլուծելով վերջին վեց, եօթը ամսուան քաղաքական անցքերը, աւելի քան 300 էջերու մէջ կը բացատրէ անոնց ներքին ծալքերը, ապագայ դասաւորումները « աշխարհի նոր բաժանում »ին մասին: Ան՝ նորեկին ձեռքէն բռնած կը պտտցնէ, վստահ քայլերով, քաղաքական լաբիւրինթոսին մէջ, անոր ցուցնելով յաճախ ապշեցուցիչ տեսարաններ:

Իսկ քաղաքագէտին համար սոյն երկը կը կազմէ տեսակ մը յուշարար, իր առաջին բաժինին մէջ, անոր յիշողութիւնը թարմացնելով եւ որոշ կէտեր ուշադրութեան յանձնելով: Իսկ վերջին բաժինով ան կուտայ մտածելու առատ նիւթ քաղաքագէտին:

Նաւասարդեանի գլխաւոր արժանիքը հոն է որ այս գիրքով կը ներկայացնէ կատարուած իրողութիւնները, հաւանական իրադարձութիւնները եւ սակայն՝ վարպետ գրիչ՝ չի հաներ որեւէ եզրակացութիւն եւ որեւէ ըղձանքալից գաղտնիք չի պարզեր, ինչպէս կարգ մը հրապարակագիրներ:

Իւրաքանչիւր ընթերցող, լաւ մը տեղեկանալէ վերջ կացութեան, իր խառնուածքին համեմատ պիտի գայ եզրակացութեան, ինչ որ մեծ առաւելութիւն մը կը կազմէ նման գործի մը համար: Ուրեմն չկայ կանխակալ կարծիք, այլ առատ «տօքիւմանթասիոն» ճարտար դասաւորութեամբ մը, որ ընթերցողը կ'առաջնորդէ տրամաբանական եզրակացութեանց:

Եթէ չվախնայի աւելի առաջ երթալու, այս գիրքէն պիտի հանէի սա եզրակացութիւնը թէ, պատմութեան մէջ բացուած է նոր դարաշրջան մը, « անարիւն » գրաւումներու շղթան Եւրոպայի համար:

... « Մենք, ականատես վկաներ ենք, թէ ինչպէս անարիւն միջոցներով երկիրներ են մեռնում եւ երկիրներ ծնւում: Նոր է այս բառը… ընդամէնը եռամեայ անցեալով… այս անարիւն փոխանցումներու… սկիզբը դրաւ Ֆրանսա 1935 Յունուար… 7ին. Ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեամբ, Իտալիոյ զիջելով… հազար քառ. քիլոմ. տարածութիւն Ափրիկէէն: Նոյն ձեւի անարիւն փոխանցումներ տեղի ունեցան յետագային: Առանց մէկ գնդակ արձակելու Աւստրիան տուաւ Գերմանիոյ, Սանճաքը տուաւ Թուրքիոյ, մէկ ամբողջ հողամաս Հունգարիոյ, մէկ հողամաս Լեհաստանի, Սուտեթեան հողերը՝ Գերմանիոյ: Եւ խօսք է նաեւ այն մասին, որ Յունաստան, Ռումանիան, Եուկոսլաւիան եւ… փոխադարձ համաձայնութեամբ… հողեր պիտի տան Պուլկարիոյ… երկիրը եւս Պալքանեան Ուխտի… առնելու համար: Եւ դեռ յայտնի… թէ խորհրդաւոր լռութեան մէջ… նոր — եւ շատ աւելի մեծ ու… նակալից — անակնկալներ են պատրաստում մարդկութեան համար »

Այս միտքը մեզ կը տանի բնական եզրակացութեան մը.

... « Ինչո՞ւ անհաւատալի նկատել որ Լենինի նման՝ Ստալինը եւս կարող է համակերպուել մի նոր Պրէսթ-Լիթովսքի գաղափարին — … գտնել Հիթլէրի հետ եւ խաղաղութեամբ նրա հետ Ռուսաստանը բաժանել, ինչպէս որ կռահում է… րինչներից մէկը՝ Ն. Ալեքսինսկի: Եթէ համայնավար Ռուսաստանը իր… տասնեակ տարուայ անցեալին մէջ Պրէսթ-Լիթովսքին չունենար՝ այսօր թերեւս… ելի չլինէր այդ մասին խօսել… կայն երբ գիտենք որ նա այդ փորձը ունեցած է, երբ գիտենք թէ բոլշեւիզմը իր իշխանութիւնը պահելու համար ընդունակ է ամէն զոհողութեան, երբ անվիճելի է որ բոլշեւիզմի գլխաւոր նպատակն է իշխանութիւնը, իսկ նրանից դուրս ամէն բան… նաեւ ժողովուրդ եւ հայրենիք) պարզ միջոցներ են, այդ դէպքում ինչո՞ւ չընդունել, որ անցքերի անհրաժեշտ դասաւորումով մի նոր Տրոցկի կարող է դարձեալ կեանքի կոչել… նշանաբանը — « առանց պատերազմի եւ առանց խաղաղութեան » — եւ մի նոր Պրէսթ-Լիթովսքի մէջ կրկին վաճառքի հանել Ռուսաստանը »

Հեղինակին այս խօսքերը մասնաւոր նշանակութիւն կը ստանան ռուս եւ գերման վաւերաթուղթերու ընթերցումով.

... « Ռուսական առաջին յեղափոխութիւնից յետոյ, ցարական գիւտ… ներուն ծանօթանալով՝ Քերենսկի… յնդում էր որ Ռասպուտինը,… կան արքունիքին տիրացած այս… … գերմանական գործակալ էր...

... Այժմ իր յօդուածի մէջ… Լենինին գրում էր.

« Որքան նման գործակալներ… այսօր վխտում են Ստալինի հաստատութիւններու շարքում»:

Իսկ գերման բանակի նախկին… ներից է. Վոլքներ «Կարմիր բանակը զուտ… յետոյ » խորագրով… վերջին յօդուածի մէջ արձանագրում է.

« Բանակի հրամանատարական կազմի ծաղիկը ոչնչացուած է. »

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Իմ օգնութի՞ւնը... իշխա՛ն:

— Այո՛, քո օգնութիւնը:

— Դու առողջ աչքեր ունիս, Տէր Մարզպետունի, անկարելի է որ ճանապարհից մոլորուած լինես, ժըպտալով պատասխանեց Սեւադան:

Իշխանի այդ հեգնութիւնը խոցեց Մարզպետունու սիրտը, բայց նա չվրդովուեցաւ:

— Եթէ մինչեւ անգամ զուրկ լինէի այդ պիտանի զգայարանքից, այնուամենայնիւ կարող էի դարձեալ իմ հոգւոյ աչքերով գտնել այն ճանապարհը, որ հանում է դէպի Գարդմանայ իմաստուն եւ հայրենասէր իշխանի դղեակը: Ես, գուցէ, շատ անգամ մոլորուել եմ ճանապարհից, բայց այս անգամ ճիշդ հասել եմ այնտեղ, ուր որ իմ ցանկութիւնն ու սրբազան պարտքը առաջնորդում էին:

— Գարդմանայ իշխանը խելացուրկ մարդ չէ, այո՛, եւ դու չէիր հաւատալ, եթէ ես այդ անունը տայի ինձ. բայց նա՝ իշխան, այլեւս հայրենասէր չէ. մի՛ պատուիր նրան այդ անունով:

— Նա չի կամենալ որ Հայոց արքայական գահը վտանգուի. ես այդ հաստատ գիտեմ, եւ եթէ ինքդ իսկ հակառակը պնդես, ես չեմ կարող հաւատալ:

— Սեւադան մի չարագործ է արդէն, իշխան, հաւատա՛ ինձ:

— Ո՛չ, նա միայն վրդովուած է, նա սրտմտած է հարազատի անիրաւութեան դէմ... բայց նա այդ ժամանակաւոր զայրոյթի պատճառով չի պատժիլ Հայրենիքը, զրկելով նրան ծառաներէն իսկ իմաստուն խորհուրդները:

— Խորհուրդնե՞ր, դու ինձ մօտ խորհրդի՞ ես եկել, իշխան, կարծես զարմանալով հարցրեց Սեւադան:

— Այո՛, Տէր իշխան. Ցլիկ-Ամրամը, Ուտիքի վերակացուն, ապստամբել է արքայից: Բոլոր Ուտիքը, Արցախու եւ Գուգարաց մեծ մասը զէնք են բարձրացրել իրենց թագաւորի դէմ: Եկայ խորհուրդ հարցնելու հնաւուրց զօրավարից թէ՝ ի՞նչ միջոցներ գործ դնենք, որպէսզի կարողանանք ճնշել այս ապստամբութիւնը առանց եղբայրասպան կռիւ մղելու:

— Դու ծաղրո՞ւմ ես ինձ, իշխան, լրջութեամբ հարցրեց Սեւադան:

— Ի՞նչպէս կը համարձակեմ:

— Լսի՛ր, Տէր Մարզպետունի. ես իրաւունք չունեմ ստիպել քեզ՝ բանալ քո սիրտը իմ առաջ: Դու հայրենիքին նուիրուած մարդ ես, քո Թագաւորի հաւատարիմ պաշտօնեան ես, Սեւադան պարտաւոր է քեզ յարգել: Ես չեմ նեղանում, մինչեւ անգամ, որ դու ազատօրէն չես կշտամբում ինձ թէ՝ ինչո՞ւ միացել եմ ես Ցլիկ-Ամրամի հետ... քաղաքավարութիւնը, գիտեմ, օտար ուժակութիւն չէ Մարզպետունեաց նախարարական տան ժառանգի համար: Բայց Սահակ Սեւադան իրաւունք չունի ծածկել իւր գործերը: Գարդմանայ տէրը չի կարող իւր թշնամութիւնը բարեկամութեամբ վարագուրել... Ես, այո, Ցլիկ-Ամրամի հետ եմ. դու այժմ թէպէտ քո անձնական բարեկամի, բայց քո Թագաւորի թշնամու տանն ես, խօսի՛ր ինձ հետ ինչպէս արքայի հակառակորդի հետ. դրա համար ես միայն կարող եմ շնորհակալ լինել քեզ:

Մարզպետունի իշխանը հանգիստ շունչ քաշեց. նա կարծես թեթեւցաւ իւր սիրտը ճնշող ամենածանր ծանրութիւնից էլ:

— Եւ այդպէս, ուրեմն, Գարդմանայ տէրը ապստամբների հե՞տ է, հարցրեց իշխանը խաղաղ ձայնով:

— Ոչ թէ միայն ապստամբների հետ է, այլեւ նա ինքն է ապստամբութիւնը վառել, բորբոքել:

— Այդ անկարելի է: Չարիքը գուցէ իւր խաւարից ասպել է սրտմտութեամբ Սեւադայի, բայց Սեւադան ինքը այդ չարիքը չէր ստեղծել:

— Այո՛, ես ինքս ստեղծեցի:

— Դու ի՞նքդ:

— Այո՛:

— Պատճա՞ռ:

— Որպէսզի իմ վրէժխնդրութեան ծարաւը յագեցնեմ:

— Բայց...

— Ի՞նչ էր մտածում Աշոտ Երկաթը որ կուրացնում էր Սեւադային: Մի՞թէ կարծում էր թէ մարմնոյ կուրութիւնը կարող է արգիլել նրան հոգով տեսնել ամէն օր իւր առաջ չարագործի արիւնաշաղախ ձեռքերը եւ վրէժխնդրութեան բոցով չմորմոքուել: Ի՞նչ չարիք էի հասցրել ես նրան. ի՞նչու նա իմ տեսութիւնը խաւարեցրեց. ինչո՞ւ ինձ դատապարտեց կենդանի մարմնով յաւիտեան գերեզմանի մէջ խարխափելու...:

— Բայց դու, իշխան, չէ՞ որ ապստամբեցիր նրանից եւ քեզ հետ էլ միւսներին բոլոր հիւսիսային գաւառներն ապստամբեցրիր. դու սպառնում էիր ամբողջութեան ամբողջութիւնը քայքայել, դու արքունական գահի պատուանդանն էիր փորում. մի՞թէ Թագաւորը պարտաւոր չէր պաշտպանել աշխարհը քո փառասիրական ոտնձգութեանց դէմ... Ներէ՛ր, որ ես այս խօսքն արտասանում եմ. բայց դու սիրում ես անկեղծութիւնը:

— Այո՛, այո՛, անկեղծ եղի՛ր. Ի… խանդն մարդուն անվայել է… հրութեան գլխաւորներով ծածկ… ր. բայց աշխատիր որ անկեղծութեան անժոյժ եռանդը մինչեւ… պարտութեան սահմանները… քեզ...

— Զրպարտութի՞ւն, Աստուած… պաշտպան:

— Այո՛, դու ինձ զրպարտեցիր հէնց այս վայրկեանին:

— Ի՞նչպէս. սաստ՛, ես ներողութիւն կը խնդրեմ:

— Ասացիր որ ես թագաւոր… պաշտպանում էր աշխարհը իմ փառասիրական ոտնձգութեանց դէմ:

— Այո՛, ասացի. դու անարդարեցի… նախկին հայութեան ժամանակ… ուած քո երդման գիրը եւ երկրորդ… գամ ապստամբեցար. մի՞թէ փառասիրութիւնը չէր մղում քեզ դէպի… օրինակ ուխտադրժութիւն:

— Ուրախ եմ որ կարողանում… այդպէս անկեղծօրէն խօսել. երկիւ… մարդկանց տանել չեմ կարող,… մինչեւ այն ժամանակ, տխրում եմ,… այդքան անծանօթ ես դու… ութեանը:

(Շար.)

ԿԱՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Նախարար Սըր Ճոն Անտէրսըն, Անգլիոյ կրաւորական պաշտպանութեան վարիչն է, խորհրդարանին մէկուկէս ժամ տեւող մանրամասն զեկոյց մը, որուն կարեւոր մասերը կ'ամփոփենք ստորեւ.—

Ամէնէն առաջ նախարարը ըսաւ, թէ 1941ին համար մշակուած քաղաքային պաշտպանութեան ծրագիրը ամբողջութեամբ պիտի իրագործուի այժմէն. Ամէն աշխատանքի թափ տրուած է. ամէն ինչ արագացուած է: Կառավարութեան կոչը կամաւորներու համար ակնկալուած չափով ընդառաջ գտած է ամէնուրեք: Մինչեւ այժմ արձանագրուած են 1 միլիոն 250.000 հոգի: Վայրեր կան, ուր երկրորդ եւ երրորդ կարգի պահեստի կամաւորներու ցուցակը լեցուած է։

Շատ գոհացուցիչ արդիւնք տուած է նաեւ կիներու հոգատարութեան ծրագիրը։ Արձանագրութիւն կատարուած է Լոնտոնէն եւ ուրիշ մեծ քաղաքներէն դուրս բնակող միլիոնաւոր ընտանիքներու մօտ, թէ մանուկները պարպումի պարագային ո՛վ ոգատարութիւնը պիտի ստանձնէ եւ պարպումէ ի՛նչ ձեւով տեղի պիտի ունենայ մեծ քաղաքներէն։ Այս պաշտպանութեան ծրագիրը լրիւ գլուխ հանուած է։

Մինչեւ այժմ ժողովուրդին բաշխուած են արդէն 50 միլիոն կազարգելիչ դիմակներ կամ շնչափողներ։ Իսկ օդային ռմբակոծման պարագային ծառայող կամաւորներու եւ ուրիշ աշխատաւորներու համար յատկացուած են 940.000 արհեստական շնչափողեր։ Ընդամէնը 1.300.000ի պէտք ունեցող շուտով մնացեալն ալ պիտի աւարտուի։ Քանի մը ամիսէն պիտի ամբողջանայ նաեւ ծծկեր երախաներու եւ փոքրահասակ մանուկներու յատուկ շնչառական մասնաւոր գործիքներու հայթայթումը։

Ցարդ բաշխուած է 127 միլիոն պարկ աւազ։ Այս աւազը բերուած է Ֆրանսայէն։ Հնդկաստանէն պիտի ներածուի քանի մը ամիսէն 200 միլիոն պարկ եւս։

Մասնաւոր ուշադրութիւն դարձուած է պայթումէ, հրդեհէ, չնչիճքերու խորտակումէ եւ հրդեհէ պաշտպանուելու հարցը։ Գետնափոր նկուղներ կամ ապաստարաններ կառուցանելը ամէնէն նպատակայարմարը համարուած է։ Այս գործն ալ շուտով գլուխ պիտի հանուի։ Նոյնպէս երկաթեայ ապաստարաններու ծրագիրը խնամով կիրարկութեան դրուած է, թէեւ այս մասին ճարտարապետներու եւ փորձագէտներու միջեւ լիակատար համաձայնութիւն չկայ տակաւին։ Երկաթեայ ապաստարանները ապահով են այն օդանաւերու դէմ որոնք 500 ոտնէն ծանրութեամբ ռումբ կը ձգեն։ Սպանիոյ կռիւներու փորձով հաստատուած է այս իրողութիւնը։ Իսկ 1914ի մեծ պատերազմին անդլիական օդանաւերը յաջողեցան նետել մինչեւ 1500 ոտնէն ծանրութեամբ ռումբեր։ Ասոնց դէմ երկաթեայ ապաստարանները ապահովութիւն կը ներշնչե՞ն։ Այս հարցը մասնագէտն կը քննուի։

Նախարար Անտէրսըն ըսաւ նաեւ թէ կրաւորական պաշտպանութեան տեսակէտէ Անգլիա բաժնուած է 12 շրջաններու եւ իւրաքանչիւր շրջանի համար նշանակուած է վարիչ մը, որ պիտի մնայ կացութեան տէրը պատերազմի պարագային։ Մէկ վայրի մը կացութիւնը բնականօրէն տարբեր պիտի ըլլայ միւսէն, քանի որ օդային ռմբակոծման ենթակայ շրջաններու հարցերը նման չեն իրարու, որոնց գերծ պիտի մնան ռմբակոծումներէ եւ պարտաւորուած պիտի ըլլան կատարել ուրիշ տեսակ աշխատանքներ, օրինակ՝ մանուկներու հոգատարութիւն, մեծ քաղաքներէն պարպուած ժողովրդական զանգուածներու տեղաւորում, հանրային կայաններու կառուցում, քէմբեր եւն.։

Նախարարը չկրցաւ թէ այս հսկայական գործը կը տարուի երկու հիմնական սկզբունքով. առաջին՝ պատերազմի պարագային թոյլ չտալ, որ ժողովուրդին մէջ տեղի չափով տեղ գտնէ պարտուողական հոգեբանութիւնը կամ սարսափահար խուճապութիւնը. երկրորդ՝ խաղաղութեան ժամանակ այս մեծ գործը գլուխ հանել առանց երկիրը գինապաշտութեան մոլուցքին մէջ մխրճելու։

Գալով մանուկներու պաշտպանութեան խնդրին՝ տունէ տուն արձանագրութիւն կատարուած է երկու ամսուան մէջ, ճշդելու թէ մեծ քաղաքները պարպելու առեն ի՞նչ պէտք է ընել դպրոցական երախաները։ Պարզուած է որ 16 միլիոն ժողովուրդ կայ այն վայրերու մէջ, որոնք պարպելի գօտիի մէջ չեն իյնար։ Ասոնցմէ 8 միլիոն ընտանիքներ պատասխանած են արդէն եւ տրամադրութիւն յայտնած, որ իրենց մօտ կը տեղաւորեն պատերազմի պարագային, 1 միլիոն 100.000 մանուկներ։ Ասոնք իրենց հետ պիտի ունենան իրենց ուսուցիչները եւ դպրոցական պէտքեր.

Գարպելի շրջաններու՝ Լոնտոնի եւ ուրիշ մեծ քաղաքներու մէջ կան 11 միլիոն բնակիչ, որոնց մէկ հինգերորդը կամ մինչեւ մէկ չորրորդը ի հարկին պիտի տեղափոխուի կամ պարպուի։ Ասոնք պիտի ղրկուին միւս 16 միլիոնի շրջանները։ Այս վերջիններն ալ բաժնուած են խոցելի, չէզոք եւ ընդունող շրջանակներու։

Վիրաւորներու խնամքը եւս զանց առնուած չէ։ Պիտի հաստատուին կէս միլիոն անկողիններ հիւանդանոցներու մէջ։ Պատերազմի յայտարարութենէն 24 ժամ ետք Անգլիա պատրաստ պիտի ունենայ առնուազն 120 հազար անկողին՝ վիրաւորները ընդունելու։ Կան 100.000 հիւանդապահուհիներ. ծրագիր մշակուած է այս թիւը աճեցնելու արագօրէն, բստ պահանջի։ Արդէն ցուցակագրութիւնը լրացած է։ Հոգացուած են նաեւ հիւանդանոցային մթերքներ, բացի 100 հազար անկողիններէ, պատրաստ են 550.000 վերմակ, 225.000 վիրաւոր փոխադրելու դահաւորակ, 12 միլիոն վիրակապ, 1.500.000 ասեղնամի եւն.։

Պատերազմի համար անհրաժեշտ փոխադրական միջոցներու կարգադրութիւնը եւս գլուխ հանուած է այնպիսի ձեւով որ խուճում եւ խառնաշփոթ չպատահին։

ԳԻՐՃ

Մարզպետի յիշատակին

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի, 5 Մարտ, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Մարզպետ» խումբի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած էր յիշատակի օրը։

Առաւօտեան, Սէնթ-Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցին մէջ տեղի ունեցաւ պատարագ – հոգեհանգիստ, որուն իրենց գնահատելի մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ Մարզպետի հայրենակիցները, ի դէմս «Թոմարզայի եւ շրջաններու» հայրենակցական եւ «Թալխան»ի միութեանց։ Թաղին քահանան կարդաց ատուր պատշաճի ուղերձ մը։

«Իսկ կէսօրէ ետք տեղի ունեցաւ «Մարզպետ»ի յիշատակին նուիրուած հաւաքոյթը։ Իրենց ներկայացուցիչները ղրկած էին «Վռամեան», «Քիբրաստ», «Հայաստան» ենթակոմիտէները եւ «Ռոստոմ» խումբը։ «Վարանդեան» խումբը դրաւոր ուղերձ մը ղրկած էր, որ կարդացուեցաւ հաւաքոյթին մէջ։ Ընկեր Ազգին Մարտիրոսեան հանդէսը բացուած յայտարարելով, առաջարկեց յոտնկայս յարգել հայ ազատագրական շարժումին համար իրենց կեանքն ու արիւնը զոհաբերած բոլոր հայ նահատակներու յիշատակը։ Յետոյ նուագուեցաւ «Մշակ բանուոր»ը յոտնկայս ունկնդրութեամբ։

Օրուան բանախօսն էր ընկերուհի Ն. Քիպրիթճեան, որ խնամուած ճառով մը ոգեկոչեց յիշատակը Մարզպետի, տալով անոր հակիրճ կենսագրականը, ներկայացուց Մարզպետը իբրեւ գաղափարական գործիչ, հայդուկ եւ մտաւորական, իբրեւ բարեխիղճ ուսուցիչ եւ անձնուէր Հայ։ Մանաւորապէս իր ճառին մէկ մասը խորապէս յուզեց եւ ներկաներէն շատերուն աչքերէն արցունքներ խլեց։

Հետզհետէ մթնոլորտը սկսաւ տաքնալ ու մտերմիկ դառնալ։

Սեղանապետ ընկերոջ հրահանգով, ընկերներ, բարեկամներ եւ սեղանակիցները կարգով պատեհութիւն ըստացան արտայայտուելու։

Աղդային, գեղջկական եւ հայրենական երգեր սկսան վերյիշել տալ մեզ մեր վերջին յիշատակի անօրինակ տառապանքներն ու զոհողութիւնները. մեր յոյսերն ու պայքարները, մեր պարտութիւնն ու յաղթանակները։ Արտասանեցին ընկերներ Գ. Միւճէրէյթեան, Վ. Ցակոբեան, Ց. Դաւիթեան, Ց. Մկրտիչեան, Գ. Ա. Երիմեան եւ Օր. Շուշիկ Էլմասեան։ Ընկեր Տ. Մանուկեան իր սրինգով, քանիցս մեզ յիշեցուց մեր հայրենի օրերու յուզումները։ Երգեցին ընկերներ՝ Ա. Ուէյիզեան, Սերոբ, Սահակ Ցարութիւնեան, Հմայակ Երէցեան, Մերկեր Սուքիասեան, Ս. Թորոսեան, Յակէկ Մխիթարեան, ընկերուհիներ՝ Լուսիկ Կարապետեան եւ Ն. Քիպրիթճեան եւ ուրիշներ։

Երկրորդ բանախօս ու սեղանապետն էր ընկեր Ազգին Մարտիրոսեան, որ քաղաքական ներկայ անցուդարձերու մասին հակիրճ տեղեկութիւններ հաղորդելէ ետք, մատնանշեց Հայաստանի եւ գաղութներու ներկայ վիճակը, չէշտեց կազմակերպուելու, միանալու անհրաժեշտութիւնը, թուեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութեան կենսական կէտերը եւ անոր վերապահուած դերը։ Մէկիկ մէկիկ թըւեց նաեւ Դաշնակցականի մը յատկութիւններ եւ առաքինութիւնները։ Հայ ժողովուրդը նմանցուց Արարատին եւ փաստեց թէ մեր ազգն ալ իր հայրենի խորհրդանիշ, Մասիսին պէս անխորտակելի է եւ յաւիտենական։ Եւ իր խօսքը վերջացուց Մալխէսի կեանքէն դրուագ մըպատմելով—«Եթէ կ'ուզէք իրականացած տեսնել «Անկախ ու միացեալ Հայաստան»ի մեծ խոլեալը, կազմակերպուեցէք ու համախմբուեցէք։ Սորվեցուցէք ձեր զաւակներուն, նոր սերունդին, որ ան պատրաստուի է, «Գերասեն»։

Ընկերոջ ճառը խոր տպաւորութիւն գործեց։

Դարձեալ երգեր, զուարճախօսութիւններ, ուղերձներ, արտաքոյ խօսքեր, թելագրանքներ։ Խօսք առաւ ընկերներ Ա. Անտոնեանի, Դր. Մանուկեանի, Մ. Թաշճեանի, Տիգրան Ստեփանեանի, Ն. Մանուկեանի եւ առաա թաղին ուսուցչին, Թաղ. խորհուրդի անդամ Գ. Հանըի Իլքնեանին, Մարզպետի հայրենակից ծերուկ Նշան Թորոսեանին եւ ուրիշներու, որոնց կարգին նաեւ Հնչակեան Գ. Սարգիս Այմազանեանի, որ Սեբաստացի Մուրատի կեանքէն դրուագ մը պատմեց, ներկայացնելով Մուրատը իբրեւ անձնուէր, բարեխիղճ, յարգանքի արժանի եւ գերազանցօրէն քաջ հերոս մը, որուն անձնական քաջութեան եւ անձնուիրութեան շնորհիւ, անգամ մը փրկուած են 25000 հայ գաղթականներ (մեծ պատերազմի ընթացքին)։ Ցիշեալը ի վերջոյ յայտարարեց,— «Կը խոնարհիմ հայ ժողովուրդի ազատութեան համար կռուող եւ զոհուողներու յիշատակին առաջ»։

Արդէն ուշ էր, բայց ոչ ոք կը մըտածէր մեկնելու մասին։ Ընկեր Ազգին շնորհաւորեց «Մարզպետ» խումբի ընկերները իրենց կատարած աշխատանքներու եւ ձեռք բերած յաջողութեան համար։ Շնորհակալութիւն յայտնեց «Թոմարզայի» եւ «Թալխան»ի հայրենակցական միութեանց, Սէնթ – Անթուանի Թաղ. խորհուրդին, օրուան բանախօս ընկերուհիին, հեռաւոր շրջաններէն եկած ընկերներուն եւ բոլոր սեղանակիցներուն եւ յոյս յայտնեց թէ մօտ ատենէն «Մարզպետ» խումբը պիտի դառնայ ենթակոմիտէ։

Երեք թեկնածուներու ցանկ մը ներկայացուեցաւ, որոնց երդման արարողութիւնը տեղի պիտի ունենայ ուրիշ առիթով մը։

Թղթակից

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆՈՐ ՀՈԳ ՄԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Կանոնաւոր հպատակութիւն չունեցող օտարականներուն մասին ճշդըւած 10.000, 2000, 1000 եւ 500 լէյի նոր տարեկան տուրքը Նանսէնեան անձնագիր կրողներուն վրայ ալ տարածուած ըլլալով, Ռումանահայ միութեան կողմէ դիմում կատարուած էր ներքին նախարարութեան մօտ՝ որպէսզի անոնցմէ զերծ կացուցուին Հայերը։

Ռումանահայ միութիւնը ներքին նախարարութենէն ստացաւ 22 փետր. թուակիր եւ 4772 համար պաշտօնագիր մը որով կը հաղորդուի թէ Հայերը զերծ պիտի կացուցուին այս տուրքէն՝ որ միայն ի վիճակի եղողներուն համար է։

Ռումանահայ Միութիւնը մայրաքաղաքէն թէ գաւառներէն ամէն օր դիմումներ կը ստանայ որոնց համաձայն ստուար է թիւը այն հայ հայրենակիցներուն որոնք առանց չքաւոր ըլլալու բացարձակապէս ի վիճակի չեն վճարելու 10 հազար լէյի տարեկանը, որ կը պահանջուի ոչ միայն մեծ ֆիրմաներու տէրերէն, այլեւ խանութպաններէն, պաշտօնեաներէն, շրջուն վաճառորդներէն, եւայլն։

Միութեան կեդր. վարչութիւնը նոր դիմում մը պիտի կատարէ արդար տնօրինութիւն մը խնդրելու համար պատականեալ իշխանութիւններէն անոնց մասին եւս։

*** Նանսէնեան վկայականներու տարեկան վերաքննութիւնը սկսած է։

Այս տեսակ վկայական ունեցող ազգայինները պէտք է դիմեն ուղղակի օտարականներու հաշուեկշիռի պաշտօնատունը (Թոնթրոլուլ Սթրէյնիլօր) եւ յանձնեն իրենց բնակութեան թղթիկը ստանալով առժամանակեայ հաստատագիրը (ատէվէրինցա)։

Անոնք որ ի վիճակի չեն վճարելու Նանսէնեան դրոշմաթուղթը, պէտք է դիմեն Միութեան որ իրենց պիտի տայ հարկ եղած վկայականը, զերծ մնալու համար վերոյիշեալ տուրքէն։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Շաբաթ իրիկուն տեղի ունեցաւ Իսիի Հայ Երիտ. Միութեան թէյասեղանը, Երիմեան սրահին մէջ։ Որոշուած ժամուն կոկիկ բազմութիւն մը ներկայ էր։ Ժողովին նախագահ՝ Գ. Հ. Ծափունճեան ճառի մը խօսքով բացատրեց միութեան նպատակը եւ այն պայմանները որոնցմով կազմուեցաւ այն միութիւնը։ Շեշտեց թէ երիտասարդական միութիւններու գործն է նորահաս սերունդը փրկել ձուլումի վտանգէն եւ անոնց սրտերուն մէջ վառ պահել հայկական կոչումը։ Ապա կոչ ուղղելով ներկաներուն, խնդրեց որ անվերապահ իրենց բարոյական մասնակցութիւնը բերեն այս միութիւնը կանգուն պահելու համար։

Օրուան բանախօսն էր Գ. Աստուր, որ կուռ եւ համոզիչ փաստերով հաստատեց թէ շատ ազգեր եկան ու գացին, սակայն հայ ազգը կ'ապրի եւ կը մնայ։ Ցորդորեց չվհատիլ ամուր պահել Հայու զգացումը եւ կառչիլ հայկական գարաւոր խօսքին, այն է՝ մեր սերունդը ստորացումէ հեռու պահել եւ դայն օր մը տանիլ եւ հաստատել իր սեփական հայրենիքին՝ Հայաստանի մէջ։ «Երիտասարդներ, բարձր բռնեցէք ձեր ճակատները հպարտ զգացէք որ հայ ծնած էք, անոր համար որ դուք մեծ ազգի մը արժանաւոր ժառանգորդներն էք եւ անվհատ կատարեցէք այն պարտականութիւնները որ ձեզ ձգեց ազատագրական պայքարը»։

Արտասանեցին միութեան անդամներէն Գ. Գ. Դ. Տաղլեան, Տէր Գրիգորեան, Մաթէոսեան, Մ. Գեւորգեան, փոքրիկն Հնդիկեան, երգեց՝ Վ. Նազարեան։ Կ'արժէ յիշել նաեւ Իսիի հայ սրխակը Գ. Փօղոսեան, որ հմայիչ ձայնով երգեց հայկական եւ իտալական երգեր, կրկնապատկելով հանդէսին փայլը. Միջանկեալ խօսք առին Գ. Գ. Հրաչ Նանոյեան, Եղիազար, Մինասեան, Հապէշեան եւ Գասմաճեան։ Գ. Օնոսեան ջանք չէր խնայած հանդէսին յաջողութեան համար։ Թէյասեղանը չարունակուեցաւ ընտանեկան տաք մթնոլորտի մէջ մինչեւ կէս գիշեր եւ ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեան տակ, յաջողութիւն մաղթելով նոյն երիտասարդներուն։

Հ. Շիճարար

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԻՐՈՒՆԻ

ՏԷՍԻՆ.— Փետրուար 25ին ցաւով իմացայ մահը մեր սիրելի ընկեր Մաքսուտ Թորոսեանի, Այստանի մէջ։

Հանգուցեալը 17 տարեկանէն մըտած էր Դաշնակցութեան մէջ, Վան, եւ խումբի գործօն անդամներէն էր։ Արհեստով կօշկակար էր։ Վան ու Արտամէտ այցելող գործիչները ծանօթ էին իրեն։ Կարեւոր դերեր կատարած է իբրեւ բանբեր եւ գործակատար։ Օգնած է Աղթամարի կռիւներու առեն, որ ներ մնացած թէ․ սայլներուն ուտելիք հասցուի, ինչպէս նաեւ օգնած է Կարկառի յայտնի Գալուստին բանտէն փախչելու։

1915 Ապրիլ 7ին մեծ դեր կատարած է իր գիւղի ինքնապաշտպանութեան կռիւին մէջ։ 1917 — 18ի պայքարներուն եւս բերած է իր մասնակցութիւնը, միշտ մնալով իր պարտականութեան գլուխ եւ կռիւի առաջին գծերուն վրայ, Ռստան, Սալմաստ, Ուրմի եւ անկէ Պաղտատ, Նահրէլ Օմար, Ալթուսան։

1924 Մայիս 29ին մենք իրարմէ բաժնուեցանք, աչքերը արցունքով ողջերթ մաղթեց։

Հողը թեթեւ գայ վրադ, սիրելի ընկեր եւ հայրենակից։

Օ. Նաւոեան

ԱԶԳ. ՎԱՐԴԵՐԱՄԱՂԸ

Ազգ. վիճակահանութիւնը նոր փոփոխութեանց ենթարկուած է 4րդ շարքին սկսեալ։

4րդ շարքն ալ պիտի ունենայ 1.500.000 տոմսակ, շահող տոմսակներուն արժէքն է 90 միլիոն Ֆրանք։ Շահող տոմսակներուն մէջ պիտի գտնուին վեց հատ, որոնց իւրաքանչիւրը պիտի շահի 200.000 ֆրանք, իսկ 100 հազար շահող տոմսակներուն թիւը բարձրացուած է 15էն 90ի, 50.000 շահող տոմսակներուն թիւը՝ 30էն 90ի, 20.000 շահող տոմսակներուն թիւը՝ 60էն 900ի։

Ուրիշ հայրենիքի դաւաճաններ, ճիշտ այն մարքճախոսները եւ զօրավարներ, որոնք քանակին մէջ ամենատռամ կողմնակիցներն էին գործօն քաղաքականութեան ընդդէմ գերմանական եւ ճապոնական ֆաշականութեան... »

Բայց հոս միտք չունիմ, գիրքին 300 էջերը ընդօրինակելու, թէեւ եթէ ուզէի չմնամ, պիտի տարուիմ ընել, որքան անոնք իրարու շղթայուած են եւ շահեկան։

Ես հոս շատ անձնական մէջբերումներ եմ ընտրած եւ ներկայացուած բաղդատման խնդիրներէն մէկուն։ Մըղնցածը ոչ նուազ հետաքրքրական է։ Այսպիսի գիրք մը, օտար լեզուով, հասնած պիտի ըլլար մեծ յաջողութեան. Անշուշտ հայ ընթերցողը, որուն մէջ միշտ կը մնայ քաղաքագէտը պիտի տայ վայել ընդունելութիւն մը անոր։

Ի՜նչ մեծ բախտ, մեր բոլոր մեծ ու փոքր քաղաքագէտներուն որ նման գրուածք մը լոյս կը տեսնէ հայերէն։

ԳԻՐՃ

ԱՐԱՐԱՏԻ ԴԱՇՏՈՒԱՆՔՆԵՐԸ

ՋՈՀԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

Ամէնքս ծիծաղէն թուլացանք, եւ խաղանքը կանգ առաւ։

— Ի՞նչ պրոֆեսիայի մարդիկ են սրանք, ընկեր Արամ հարցուց Միրիմանեանը։

— Ա՛ս հասարակ արհեստաւոր են, միայն երկուքը ուսուցիչ են, մէկն էլ խանութպան, միւսները՝ հողագործ, ոսկերիչ, դերձակ, կօշկակար, դարբին, հիւսն եւն. եւն.։

— Քաֆիլ էլ ունինք, Գ. Արամ, սպիրտ մարդ չենք, մեզ մէկ ձեռքով մի բռներ, կրկին կատակեց Մկլօն։

— Իսկ ընտանեկան ու տնտեսական պայմանները։

— Բացի երկուքէն՝ մնացածները ամուսնացել են ու մի քանի երեխաներ ունեն։ Այս քաղաքում հաղուագիւտ են սեփական տուն չունեցողները, պէտքերին անգամ մի խոչընդոտ չունեն։ Իսկ անհասօրէն՝ համարեա ապրուստ ունին։

— Ի՞նչ կ'ասես, պարոն Արամ, մեզ կը վիրաւորես, Մ'ըր ես տեսեր, որ մենք առանց փոխվարձի սեղան ենք նստեր։

— Մկլօ՛, հերիք է, ըսաւ Արամը ծիծաղելով։

— Բանից դուրս է գալիս, յարեց ընկեր Միրիմանեանը, որ ամէնը եկել են օգնելու իրենց մէկ ընկերոջ տան շինութեանը։

— Այո՛, այդպէս է։

— Զարմանալի է, իսկապէս, շատ զարմանալի, համագործակցութեան եւ եղբայրութեան մի շատ գեղեցիկ նմոյշ։ Հիմա ես կը հաւատամ, որ դուք կարող էք գլուխ բերել ձեր ձեռնարկած «Ազատութեան — Լոյսի» ընդարձակ շինութիւնն եւ թատերաբեմը, քանի որ զոհաբերութեան ոգին ինքնաբուխ գործում է ձերոնց մէջ։ Կեցցէ՛ այս ժողովուրդը։

— Ես ձեզ բացատրում էի, իսկ դուք յոռետես էիք։ Այդ շէնքի համար, մենք ոչ մի ֆոնտ չունինք, բայց այս ժողովրդի եւ մասնաւորապէս մեր կուսակցութեան զոհաբերող ոգին։

Ես հիմնում եմ այս ժողովրդի կենսունակութեան վրայ, որի մասին մենք, հեռու նստողներս ճշգրիտ գաղափար չունինք։

Ես շատ կը փափաքէի, ընկեր Արամ, մի սենեակ ունենալ այս շինութեան մէջ, որ ընկերական սիրոյ մարմնացումն է իմ աչքիս առջեւ բարձրացած։

— Ո՞վ է այս ընկերը, Գ. Արամ, հարցուցինք։

— Ընկեր Միրիմանեանը մեր կովկասի գործիչներից է, մեզ մօտ օդափոխութեան է եկել մի քանի ամսով, ինքը ինժիներ է։

— Ինժիներ, այսինքն ի՞նչ։

— Ինժիներ նա է որ կարող է չինել ճամբաներ, կամուրջներ, թատրոն, պալատ, եկեղեցի, եւայլն որոշ յատակագծով։ Նա կարող է մանրամասն հաշուել, թէ օրինակ՝ այս շէնքի համար քանի՞ հազար աղիւս, քանի գերան, քար, երկաթեղէն կը պէտք, առանց մի մեխ աւել — պակաս տանելու, եւ յետոյ՝ թէ քանի ոսկով կը շինուի։

— Կ'երեւի այս մարդը մեր ուսթա Սախակէն էլ վարպետ է, կատակեց այս կողմէն Մկլօն կամացուկ։ Ուսթա Սախակը, երբ Շամիրամայ – Տակի Թուքքերուն մի տուն շինէ, սկիզբը յիսուն ոսկու ծախս ցոյց կուտայ, բայց վերջէն հարիւր յիսուն ոսկով գլուխ չի գար, մարդն իսկական վարպետ է։

—Իմ գլուխս էլ այդպիսի փորձանք եկաւ,— դանդաղօրէն Ռաֆայէլը,— Հիւսն ու որմնադիրը միասին հարիւր ոսկու հաշիւ ցոյց տուին, եօթանասուն ոսկին պատրաստ ունէի, մնացածն էլ, ըսի, կ'աշխատիմ, կը լրացնեմ։ Բայց ծախսը հարիւր յիսունն անցաւ ու ես պարտքի մէջ խրուեցայ։

— Մի՛ վախենար, Ռաֆայէլ, ըսաւ Արամը, քանի այսպիսի ընկերներ ունիս, պարտքդ էլ կուտաս, տունդ էլ կը շինես, կը վայելես։

Դէհ, արի, ընկեր Միրիմանեան, թող սրանք իրենց տունը շինեն, մենք էլ երթանք մեր ազգի տան շինութեան մասին հոգալու։

ԸնկերՄիրիմանեանը սիկարը փաթթեց, կպցուց եւ առաջին շունչով սիկարի կէսն այրեց ու հեռացաւ Արամի հետ։

Ռաֆայէլն իր տունը շուտով աւարտեց եւ արեւահայեաց մէկ սենեակ էլ յատկացուց ընկեր Միրիմանեանին։

— Դաշտի հանդիպակաց կողմը, հեռուն, ծառերի մէջէն մի բարձր շէնքի պատերն են փայլում։ Ռաֆայէլ, դա ինչ շէնք է — հարցուց օր մը ընկեր Միրիմանեանը։

— Դա Հաջի – Բաբըրի զօրանոցն է։

— Օ՛, էտ մէկը լաւ չեղաւ. տունդ ամառանոցի սիրուն դիրք ունի, դաշտի բերանը, բայց վտանգի տակ է։ Կռուի դէպքում զօրանոցից կը ռմբակոծեն, ու երկու ժամուան մէջ հողին կը հաւասարցնեն։

— Ողջ մնայ մեր կուսակցութիւնն ու իմ ընկերները, ինչպէս շինութեան մէջ օգնութեան հասան ինձ, այնպէս էլ տանս պաշտպանութեան մէջ ինձ կ'օգնեն։

— Էտ է, թնդանօթային կռուի մասին գաղափար չունէք եւ կարծում էք թէ հրացանով կարելի է կռուել թնդանօթի դէմ.

— Կը սխալիք, ընկեր Միրիմանեան, մենք երեք անգամ լսեր ենք թնդանօթի որոտը մեր գլխու վրայ։ Թուրքի թնդանօթի ատամները լաւ ենք համբել։

Անցան մի քանի կարճ տարիներ եւ, ինչպէս նախազգացեր էր Դաշնակցութիւնը, թրքական թնդանօթները պայթեցան պրոտացին հայկական թաղերու վրայ։ Հայ երիտասարդութիւնն ալ վերցուց իր հրացանն ու կըռուի դուրս եկաւ անվախ այդ թնդանօթներուն դէմ։ Ափսոս, որ ընկեր Միրիմանեանն այդտեղ չէր, որպէսզի իր աչքով տեսնէր, թէ հայ ադէքը ի՜նչ հրաշք գործեցին իրենց հրացաններով։ Ընկեր Միրիմանեանը պէտք էր այնտեղ լինէր, որպէսզի անոր հոգին թրթռէր Այգեստանի հերոսամարտի էջերին մէջ, եւ ամբողջանայ անոր հաւատքը Դաշնակցութեան մասին։

Գ. Միրիմանեանը եթէ Վան մնացած լինէր, նա հանդիսատես պիտի լինէր նաեւ ուրիշ հրաշքի մը։ Պիտի տեսնէր, որ Ռաֆայէլի տան մէկ ադիւսն անգամ չխախտեցաւ իր տեղէն, մէկ ամսուան անհաւասար ռմբակոծութեան ընթացքին։

[illegible]

(4) (Շար.)

բաստուէր գոհացում տալու, երբ տեղի ունեցաւ Կ. Ուկրայնայի անկախութեան հռչակումը։ Անկէ առաջ կուիւ մը ծագած էր եւ հունգարական զօրքը եւ մղուած ։

Այժմ որ բոլորովին նոր կացութիւն մը ստեղծուած է, Լեհերն ալ զօրք համախմբած են սահմանագլուխին վրայ եւ կ'ուզեն միանալ հունգարական զօրքին հետ, միացնելու համար երկու երկիրներուն սահմանները։ Արդ, Գերմանիա հակառակ է այս սահմանակցութեան, որ պիտի փակէ իր ճամբան՝ դէպի արեւելք։ Ռումանական կառավարութիւնն ալ զինուորական միջոցներ ձեռք առաւ, քանի որ վտանգը մօտեցած է իր սահմաններուն ։

ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԸՆԹԱՑՔԸ

Մէկ խօսքով, խառնակ եւ անստոյգ վիճակ մը, որ կրնայ նոր բարդութիւններ ստեղծել, եթէ ելք մը չգտնուի, բոլոր շահակիցները գոհացնելու համար։ Բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն այս նոր եւ ծանրակշիռ տագնապի ելքին։ Ֆրանսա եւ Անգլիա սա այժմ չեն ուզեր միջամտել ։

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, աշխատաւորական ներկայացուցիչը նեղացուցիչ հարցումներ ուղղեց Պ. Չէմպըրլէնի, որ անակնկալի եկած՝ երբեքտրամադրութիւն չունէր խօսելու։ Ի՞նչ միջոցներ ձեռք առած էք, հարցուց երեսփոխանը ։

— «Ոչ եւ է միջոց ձեռք առած չեմ, պատասխանեց վարչապետը, որովհետեւ խնդիրը չէ քննուած տակաւին։

— Կառավարութիւնը պարտաւո՞ր չէ երաշխաւորելու Չեխոսլովաքիոյ ամբողջութիւնը, Միւնիխի համաձայնութեամբ

— Ձեմ ուզեր որ եւ է կարծիք յայտնել, առանց լրիւ տեղեկութեան։ Ենթադրելով իսկ թէ ճիշդ է Սլովաքիոյ անջատումը, պատճառ չկայ երաշխաւորութիւնը գործադրելու ։ Երաշխաւորութիւնը նախատեսուած էր նախայարձակման պարագային։ Այդպիսի յարձակում կատարուած չէ տակաւին։

Կին երեսփոխան մը, Օր. Ուիլքինսըն հարցուց.

— Նախայարձակում չէ՞ տեղի տալ երկրի մը անջատման ։

Պ. Չէմպըրլէն կը վարանէր պատասխանելու, երբ ատենապետը օգնութեան հասաւ իրեն, փակելով խնդիրը։ Օր. երեսփոխանը զայրացաւ եւ հարցուց թէ ատենապետ մը իրաւունք ունի՞ խափանելու վարչապետին պատասխանը։ Ատենապետը յայտարարեց թէ ժողովը գերագոյն իրաւասուն է օրակարգէն դուրս հանելու համար որ եւ է հարց, եթէ այդպէս յարմար դատէ ։

*** Հռոմի մէջ յարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին, «երկրորդ Միւնիխ» մը նախատեսելով։ Մամուլը այլեւս ոչնչացած կը նկատէ Չեխոսլովաքիան եւ անտարբերութեամբ կ'արձանագրէ այս պարագան։ Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Գերմանիա նոր հողեր պիտի գրաւէ Պոհեմիայէն, իսկ Լեհաստան եւ Հունգարիա պիտի իւրացնեն Կարպաթեան Ուկրայնան։ Ֆաշական շրջանակներու մէջ համակրութեամբ կը դիտեն Սլովաքիոյ անկախութիւնը, բայց որոշ վերապահութիւն կը տիրէ միւս հարցերու մասին։ Կ'ըսուի թէ Հռոմի հունգարական դեսպանը կոմս Չիանոյի ներկայանալով, բարոյական աջակցութեան հաւաստիքներ ստացած է ։

Անբաղձալիներ դէպի Թաղաղական ովկիանոս

Ներքին նախարարը Պ. Ալպէռ Սառօ երեսփ. ժողովին մէջ պատասխանելով Սպանիոյ փախստականներու մասին եղած հարցումներու, յայտարարեց թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, օր առաջ վերադարձնելու համար զանոնք ։ Մօտաւոր հաշիւներով, 20—30.000 հոգի պիտի մնան Ֆրանսա։ Այս առթիւ որոշ զտում պիտի կատարուի, եւ մէկ մասը կրնայ մնալ, բայց «կը խորհի անբաղձալիները ղրկել Խաղաղականի մեր գաղթավայրերէն մէկը, ամայի կղզի մը, ուր պիտի տեղաւորուին, եւ մենք ալ պիտի օգնենք որպէսզի աշխատանք եւ ապրուստ ճարեն »։

Նախարարը այս առթիւ բացատրեց թէ կարելի էր Քաթալոնիոյ սահմանէն ետ մղել փախստականները, բայց Ֆրանսայի աւանդութիւններուն հակառակ է սահմանագլուխը փակել գնդացիրներով, փախստական բազմութեանց առջեւ ։

*** Նոյն նիստին մէջ միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ ծերացած բանուորներու հանգստեան թոշակի օրինագիծը, որ 5.000.000.000 ֆրանքի ծախք մը կը նշանակէ։ Այս գումարին միայն մէկ միլիառը պիտի ճարէ պետութիւնը։

*** Բոլշեւիկ երեսփոխան Անտրէ Մարթիի խնդիրը յետաձգուեցաւ։ Ազգայնական երեսփոխան Իպառնէկարի իր բարեկամներուն ըսած է թէ քառասուն նոր վկայութիւններ ճարած է, իր վիրջին հարցապնդումէն ի վեր։ Այդ բարեկամներէն Կալանտիա Տիւֆ, սեւամորթ երեսփոխանը, երկուշաբթի գիշեր փողոցէն անցած ատեն յարձակում կրեց խումբ մը անծանօթներէ ։

Աշխատավարձի յաւելում Իտալիոյ մէջ

1929էն ի վեր ապրուստը աստիճանաբար սղած է Իտալիոյ մէջ, ինչ որ պատճառ դարձած է որ աշխատաւորական խաւերու մէջ որոշ դժգոհութիւն խմորուի։ Այս պարագան նկատի ունենալով՝ Արհեստակցական Խորհուրդը որոշեց 50 միլիոն ռոլարի յաւելում կատարել բանուորներու աշխատավարձերուն վրայ։ Անկէ առաջ Մուսոլինի հրահանգ տուած էր, որ Խորհուրդը ուսումնասիրէ կացութիւնը եւ միջոցներ ձեռք առնէ, վերցնելու համար 1929ի եւ այժմեան միջեւ գոյացած տարբերութիւնը ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ միջերկրականեան նաւատորմիղը մեկնեցաւ Թուլոնէն դէպի հարաւային ջուրերը, ծովային ռազմափորձեր կատարելու համար։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ վարչապետ Քէօսէիվանով ենկիւրի կ'երթայ այսօր, 16 մարտ։ Այս այցելութեան գլխաւոր նպատակն է նորոգել 1925ին կնքուած Թուրքկարեւթուրք ոչ – յարձակման դաշինքը ։

ԱՆԾԱՆՕԹՆԵՐ բանալով Ալեքսանդր Թագաւորին եւ Պ. Պառթուի աճառեկիւթին՝ Քալէմէնի գերեզմանը (Մարսէյլ), գագաղը խորտակած եւ առամնաչարը գողցած են։ Պարզ գողութի՞ւն թէ անարգանք ։

Տարեկան պարահցիկ ցերեկոյթ

Կազմակերպուած ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, ի նպաստ իր Օգնութեան սնտուկին

Այս Ուրբաթ, 17 Մարտ, ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ

Cercle Militaire գեղեց սրահներուն մէջ. Place St-Augustin

Ճոխ գեղարուեստական բաժին, հայ եւ օտար երգեր, եւ պարեր, ընտիր նուագախումբ, պաղ պիւֆէ, պառ, Մուտք 30 ֆր.

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի սինեմա ALHAMBRAի մէջ, երեքշաբթի 21 մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին :

Կը ցուցադրուին՝ ԳԵՂՋԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն)։ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊՕՆԱՓԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Gancei գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ ։

ՍԱՔՍՕՖՕՆԻ երաժշտական կտոր մը, Ամերիկեան ծովայիններու առլըթներու խարէմին մէջ, (կէս ժամ անընդհատ խնդալ)։

Հաղորդակցութեան միջոց.— Մէթրօ Mairie d'Issyէն, տասը քայլ հեռու կը գտնուի սինէման ։

Նիոկայացումին օրը խճողումի տեղի չտալու համար կանխաւ ապահովեցէք ձեր տոմսերը. Իսիի հայ սրճարաններէն եւ «Յառաջ»ի գրասենեակ Պ. Աւետիսեանէն։

Մուտք՝ 7, 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք :

Հ. Յ. Դ.

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ատիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները, 16 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայանալ անզամատոմսով ։

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը ուրբաթ օր. 17 Մարտ իրիկուան ժամը 8ին. իր ակումբին մէջ։

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը ուրբաթ 17 Մարտ իրիկուան ժամը 8ին իր ակումբին մէջ։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը շաբաթ 18 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, սովորական վայրը կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները ներկայ ըլլալ ։ Կ. Կ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Այանեան եւ զաւակունք (Ս. Շամօն), Տէր եւ Տիկին Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Ղարիպեան, Տէր եւ Տիկին Հովիւեան(Վիէն), Տէր եւ Տիկին Այանեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Այրի Տիկին Մարգարեան (Լօրէթ), շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով կամ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց սիրելի աղջկան, եղբօր աղջկան, ... քեռորդ աղջկան եւ ազգականուհին՝

Օր. ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԱՅԱՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ 4—5 օրուան մէջ շիջեցաւ 14 տարեկան ... գիւղ հասակին մէջ։ Թաղումը կատարուեցաւ Մարտ 6ին, եւ մարմինը փոխադրուեցաւ Ս. Շամօնի գերեզմանատունը ։

Ս. Շամոն, 7 մարտ 1939

ՕՐԱՑՈՅՑ

ԱՒՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ... թիւն Լիոնի Հ. Յ. Դ. «Ա...» ... խումբի կողմէ 17 Մարտ ... երեկոյ ժամը 8.30ին ... կանի սրահին մէջ, 202, ... յու Կը խօսի Տոքթ. Սէֆէրեան

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER HAGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՄԱՐՏ
VENDREDI 17 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3991

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԶԳ ՄԸ՛Ն ԱԼ ԹԱՂՈՒԵՑԱՒ...

— oo —

Դէպքերու ընթացքը այնքան չանթահարիչ է, որ չի կարօտիր ակադեմական լուսաբանութեանց :

Մէկ խօսքով, ազգ մը կամ ազգեր են որ կը թաղուին, նորէն, տեղի տալով բռունցքին առջեւ :

1938 Սեպտեմբերին անխնայ անդամատուելէ, երեք պետութեանց միջեւ բաժնուելէ վերջ, մնացեալ Չեխոսլովաքիան ալ ահա պատմութեան կ'անցնի, ո՛վ գիտէ ո՛րքան ժամանակի համար :

Միւնիխի համաձայնութեամբ, նորէն երեք թեւաբեկ երկիրներ կը կազմէին միացեալ հանրապետութիւն մը, ենթակայ՝ գերմանական ազդեցութեան: Սլովաքիան անկախութիւն հռչակեց երեքշաբթի օր, Հիթլէրի յանձնարարութեամբ: Բուն Չեխիան (Պոհեմիա եւ Մորավիա) ինկաւ Գերմանիոյ զինուորական գրաւման տակ, «իր ճակատագրին տնօրինութիւնը յանձնելով Հիթլէրի»: Իսկ երրորդ երկրամասը, Կարպաթեան Ուկրայնա կամ Ռութենիա ապահովաբար պիտի բաժնուի Հունգարիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ, եթէ Գերմանիա նոր անակնկալ մը չառնէ վերջին պահուն, ազատ ճամբայ մը ապահովելու համար դէպի Պալքանները եւ Սեւ Ծով, Ռումանիոյ ճամբով :

Եւ այս ամբողջ վերիվայրումը տեղի կ'ունենայ ընդամէնը վեց ամսուան մէջ,— 15 օր ալ պակաս, հաշուելով Միւնիխի համաձայնութենէն:

Մինչեւ 1938 մարտ 13 Չեխոսլովաքիան կը մնար այնպէս ինչպէս կազմակերպեր էին յաղթականները, Վերսայլի մէջ իրարու միացնելով տարբեր ժողովուրդներ ու երկիրներ, օղակելու համար Գերմանիան :

Պատռելով դաշնագրին բոլոր հիմնական սկզբունքները եւ ուրիշ միջազգային կաշկանդումներ, հիթլերական Գերմանիան 1938 մարտ 12ին գրաւեց Աւստրիան (անշլուս) :

Վեց ամիս վերջը, միշտ պահանջկոտ եւ կազմ եւ պատրաստ, Հիթլէր իր ծրագիրը յաջողցուց նաեւ Չեխոսլովաքիոյ անդամատման համար, զօրաշարժի եւ ի հարկին պատերազմի սպառնալիքով: Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը նախատեսելով հետեւանքները, ճարահատ կոչ մը ուղղեց Մուսոլինիի: Եւ տեղի ունեցաւ Միւնիխի ժողովը, մասնակցութեամբ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ վարչապետներուն (1938 սեպտեմբեր 28) :

Այդ համաձայնութեան պատմութիւնը ծանօթ է արդէն: Գերմանիա կցեց Զուտէթեան շրջանը,— ստանալով աւելին քան կը յուսար: Լեհաստան եւ Հունգարիա եւս կորզեցին ինչ որ կրնային:

Կը թուէր թէ մնացեալ Չեխոսլովաքիան պիտի կրնայ հանգիստ ապրիլ, բոլորովին փոխելով իր ուղեգիծը եւ յարելով գերմանական քաղաքականութեան :

Եւ ահաւասիկ նորագոյն անակնկալը,— այն ինչ որ մանրամասնօրէն պիտի կարդաք օրուան լուրերուն մէջ:

Վերսայլը ոչ միայն քանդուած, այլեւ կեզը. Եւրոպայի քարտէսն ալ հիմնովին վեր ի վայր շրջուած է: Եւ տակաւին դժուար է նախատեսել բոլոր անակնկալները, նոյնիսկ մօտաւոր ապագան:

Այս անգամ ալ, ինչպէս Միւնիխի համաձայնութեան առթեն, մեծերէն, յաղթականներէն, զինակիցներէն անոնք որ կրնային դեր մը կատարել, նախընտրեցին իրենց պատեանին մէջ քաշուիլ, «ի սէր խաղաղութեան» :

Բանաձեւը մէջտեղն է արդէն,— ոչ Ֆրանսա, ոչ ալ Անգլիա իրենք զիրենք պարտաւոր չեն զգար միջամտելու, պատճառաբանելով թէ ներքին խնդիր է,— Սլովաքիան ինք անկախութիւն հռչակած է, չեխական կառավարութիւնը ինք հաւանութիւն յայտնած է գերմանական արշաւանքին եւն. :

Իսկ բուն յաղթականը, Գերմանիա, նոյնպէս պատրաստ բանաձեւ մը ունի ձեռքը,— իմ ազգակիցներս կը հարստահարուէին, չեխական կառավարութիւնը չլսեց բազմաթիւ ազդարարութիւններ, յետոյ ինք ապաւինեցաւ իմ պաշտպանութեանս ...

Նորէն եւ նորէն, «Հայոց պատմութիւն»ն է որ կը կրկնուի:

Այդպէս տեղի չունեցա՞ւ Հայաստանի եւ միւս դրացի հանրապետութեանց նուաճումն ալ, խորհրդային իշխանութեան կողմէ :

Իբրեւ թէ գիւղացիներն ու բանուորները իր օգնութեան դիմած էին, եւ կարմիր բանակը ճամբայ ելաւ Բագուէն, եղբայրական աջակցութիւն ընծայելու համար: Մինչ անդիէն նոյնքան «եղբայրական» Թուրքիան անարգել կը խլէր իր աւարը,— շատոնց խոստացուած՝ նոյն ինքն Մոսկուայի կողմէ:

Այդ օրերուն, մենք ալ ունէինք բարեկամներ, նոյնիսկ դաշնակիցներ: Բայց բոլորը մէկ դարձան անճար, ինչպէս Փոքր Ասիոյ աղէտին առեն: Ինչպէս, այնուհետեւ, Մանչուրիոյ, Եթովպիոյ պարագային: Մինչեւ անգամ Ալեքսանտրէթի հարցին մէջ...

Ի՞նչ կը հետեւի այս ողբերգութիւններէն :

— Այն որ միջազգային կացութիւնը իսկապէս շատ ծանր է, խորապէս վրդովիչ: Եւ, Մեծ Պատերազմին յաղթականները ամէն բանէ առաջ կը մտածեն իրենց ստացուածքներու, դիրքերու, շահերու պահպանման մասին: Ա՛յս է որ կը կոչուի խաղաղութիւն, հոգ չէ թէ անտէր ժողովուրդներ զոհուին այդ սեղանին վրայ :

Ամէն պարագայի մէջ, Եւրոպան է որ կը սարսի պատերազմէն 25 տարի վերջն ալ, իբրեւ հետեւանք մէկ մասին վճռականութեան եւ միւսին տեսակ մը անդամալուծման :

Նորէն յիշեցնէ՞նք թէ մօտաւոր հեռանկարն իսկ այնքան մութ է, որ մեզի կը մնայ մէկ նշանախօսք,— ոչ միայն արթնութիւն, այլեւ ներքին համախմբութիւն: Միացեալ ճակատ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ԳՐԱՒԵՑ ՉԵԽԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ

ՀԻԹԼԷՐ ԻՐ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԻՆ ՀԵՏ ՀԱՍՏԱՏՈՒԵՑԱՒ ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԱՍԱՐԻՔԻ ՊԱԼԱՏԸ

Քարտէսները անմիջապէս փոխուեցան.-- Փարիզ եւ Լոնտոն մտահոգ

Հիթլերական Գերմանիան նոր եւ ծանրակշիռ անակնկալի մը առջեւ դրաւ Եւրոպան, ոչ միայն անջատել տալով Սլովաքիան, այլեւ քարտէսէն սրբելով չեխական պետութիւնը եւ զայն վերածելով գերմանական նահանգներու, վարչական ինքնօրինութեամբ : Գերմանական բանակը արդէն գրաւած է Չեխերու ամբողջ երկիրը, Պոհեմիան եւ Մորավիան, ինչպէս եւ Սլովաքիոյ զանազան մասերը: Կարպաթեան Ուկրայնայի մէջ ալ գերմանական զինուորներ երեւցած են, թէեւ Հունգարները եւ Լեհերը արդէն յառաջ կը խաղան, միացեալ սահմանագլուխ մը կազմելու համար:

Հիթլէր իր անձնապահ գունդին եւ սպայակոյտին հետ Փրակա երթալով, տեղաւորուեցաւ Պոհեմիոյ նախկին արքայական պալատին մէջ: Չեխական բանակը անմիջապէս զինաթափ եղաւ, բոլոր զօրանոցները եւ օդանաւային կայանները անցան գերմանական բանակին ձեռքը :

Այս բոլոր դէպքերը տեղի ունեցան կայծակի արագութեամբ, խոր մտահոգութեան մատնելով Գերմանիոյ դրացիները, ինչպէս եւ Ֆրանսան եւ Անգլիան :

Փորձենք ամփոփել դէպքերու ընթացքը —

Մարտ 14ին (երեքշաբթի) իրիկուան ժամը 10.40ին *Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան նախագահը, Պ. Հաչա եւ արտաքին նախարարը Պերլին գացին:* Ժամը 11ին *նախարարը առանձնազրուցեցաւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին քով:* Կէս գիշերին, ժամը 12.15ին *Ֆոն Ռիպպէնթրոփ այցելեց Պ. Հաչայի եւ արտաքին նախարարին:* Գիշերուան ժամը 1ին *նախագահը եւ իր նախարարը առանձնազրուցեցան Հիթլէրի քով:*

Նոյն գիշերը ժամը 3.15ին *նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ Փրակայի մէջ: Նախագահ Հաչա հեռաձայնին գլուխը անցնելով հաղորդեց իր տեսակցութեանց արդիւնքը: Հիթլէր պարզապէս անձնատուութիւն կը պահանջէր եւ նախագահը հարկադրուած էր պայմանագիր մը ստորագրել, յայտարարութիւն մը ուղղելով չեխ ժողովուրդին: Այդ յայտարարութեամբ նախագահը կը յայտնէր թէ* չեխ ազգին ճակատագիրը կը յանձնէ Հիթլէրի ձեռքը :

Ժամը 4.15ին *Չեխոսլովաքիոյ ճակատագիրը կնքուած էր,* ժամը 3.55ին հրատարակութեան տրուած ըլլալով անձնատուութեան պայմանագիրը :

Չորեքշաբթի առտու ժամը 6ին գերմանական բանակը սկսաւ յառաջ խաղալ դէպի Պոհեմիա եւ Մորավիա, գրաւելով բոլոր ռազմական դիրքերը եւ գերմանական դրօշը պարզելով բոլոր հանրային շէնքերուն վրայ: Ժամը 6.35ին գերմանացի սպայ մը ներկայանալով չեխական Դ. զօրաբանակին հրամանատարութեան, գրաւեց երկու քաղաքներ: Ժամը 6.55ին ուրիշ զօրամասեր գրաւեցին երեք նոր քաղաքներ: Ժամը 7ին գերմանական զօրքը նոր քաղաքներ գրաւեց, ընդհանուր յառաջխաղացութիւն մը կատարելով: Ժամը 8ին Հիթլէր իր զօրքին միացաւ, նախ հասնելով Մորաւսքա - Օսթրավա, ուր կը գտնուէր իր անձնապահ գունդը: Ժամը 9.30ին գերմանական գլխաւոր բանակը Փրակա հասած էր, հակառակ սառնամանիքին եւ ձիւնախառն փոթորիկներու.

Ժամը 10ին գերմանական հրամանատարութիւնը Սլովաքիոյ արտաքին նախարարութենէն արտօնութիւն խնդրեց գրաւելու սլովաք - մորաւեան սահմանագլուխը, ապահովելու համար գրաւման բանակին կողերը: Յետոյ գերմանական զօրքը անցաւ սահմանագլուխը, առանց արտօնութեան սպասելու :

Ժամը 10.30ին սկսաւ բուն Փրակայի արշաւը, *ամէնէն առաջ գրաւելով անթելի կայանը: Գերմանական քայլերգը արդէն կը թնդար մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ: Քիչ վերջը երեւցան գնդացիրներ, հրասայլեր եւ թնդանօթներ՝ Փրակայի գլխաւոր հրապարակին վրայ: Փրակայի քաղաքապետական խորհուրդին նախագահը եւ Գերմաններու ներկայացուցիչը գերման զօր. Հէփները ընդունեցան Փրակայի դղեակին մէջ: Այդ միջոցին անթելը անընդհատ կը բանէր, հանդարտութեան յորդոր կարդալով: Ժամը 11ին հանրապետութեան նախագահը եւ արտաքին նախարարը մեկնեցան Պերլինէն, Փրակա վերադառնալու համար :*

Այս դէպքերէն անմիջապէս վերջը գերմանական ընդհ. սպայակոյտը գեկոյց մը հրատարակեց, հետեւեալ բովանդակութեամբ —

Իբրեւ պետը Պոհեմիոյ գործադիր իշխանութեան կը հրամայեմ.—

1. Կոնրադ Հէնլայն նշանակուած է վերատեսուչ (*քոմիսէր*) եւ շրջանապետ: Հետեւաբար անոր իրաւասութեան տակ կ'իյնան ամբողջ վարչութիւնը, մէջն ըլլալով Փրակայի կեդրոնական վարչութիւնները :

2. Ամբողջ վարչական իշխանութիւնը պէտք է շարունակէ գործել ինչպէս առաջ, մասնաւորապէս ոստիկանութիւնը, քղքատարական սպասարկութիւնը, երկաթուղիները եւ ուրիշ հանրային հաստատութիւններ :

3. Տնտեսական կեանքը պէտք է շարունակուի անարգել: Թող ամէն մարդ իր գործին գլուխը գտնուի եւ աշխատի :

4. Բացարձակապէս անհրաժեշտ է հնազանդիլ իմ հրամանիս տակ աշխատող վարչութեանց հրամանագիրներուն: Թող բոլորն ալ հպատակին անոնց հրամաններուն, ծառայելով հանրային բարօրութեան: (Ստորագրութիւն եւ թուական. 15 մարտ 1939) :

Հիթլէր Փրակա մտաւ Մարտ 15ի իրիկունը, ժամը 6ին, իր մասնաւոր ինքնաշարժը նստած :

Աւելորդ է բացատրել թէ այս ծանրակշիռ դէպքերը չանթահարեցին չեխ ժողովուրդը: Ամէն տեղ քաղաքացիները իրենց տուները քաշուած էին, երբ գերմանական զօրքը երեւցաւ: Փրակայի կեդրոնական հրապարակին վրայ շատեր ազգային քայլերգը կ'երգէին, ուրիշներ կուլային, կը հառաչէին: Ծափահարողներ ալ պակաս չէին: Քանի մը մանր ընդհարումներ պատահեցան, բայց ընդհանուր բարեկարգութիւնը չխանգարուեցաւ: Գերմանական իշխանութիւնը հրամայեց տուներէն դուրս չելլել ժամը 9էն վերջը:

Փրակայի գրաւումէն անմիջապէս վերջը Հիթլէրի դրօշը պարզուեցաւ նախագահներ Մասարիքի եւ Պենէշի բնակարաններուն վրայ: Մեռելական լռութիւն կը տիրէր քաղաքին մէջ, ուր անընդհատ ձիւն կը տեղայ, եւ միայն զինուորական կառքերու ժխորը կը լսուէր :

Գերմանական գրաւումը անակնկալ մը չեղաւ Չեխերուն համար, քանի որ ձայնասփիւռը վայրկեանը վայրկեանին կը հաղորդէր բանակին յառաջխաղացութիւնը: Գերմանական յառաջապահներուն երեւումը Փրակայի կեդրոնական հրապարակին վրայ՝ ընդունուեցաւ քար լռութեամբ: Երթեւեկը դադրեցաւ անմիջապէս եւ քանի մը հարիւր քաղաքացիներ վերջին անգամ երգեցին չեխական քայլերգը,— «Ո՞ւր է իմ հայրենիքս»: Այս առթիւ սուլումի ձայներ ալ լսուեցան, երբ կը թնդային գերմանական եւ հիթլերական քայլերգները :

Զինուորական յառաջխաղացութեան հետ միաժամանակ, Պերլինի քարտզութեանց նախարարութիւնը գործի ձեռնարկած էր, նոր քարտէսներ պատրաստելու համար: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ երկու գրաւեալ նահանգները, Պոհեմիա եւ Մորավիա պիտի կառավարուին մասնաւոր ներկայացուցիչներու կամ մարզպաններու միջոցաւ եւ միայն վարչական եւ մշակութային ինքնօրինութիւն պիտի տրուի Չեխերուն: Նշանակալից է որ նոր քարտէսները այլեւս ազգային սահմաններ չեն ցուցներ Գերմանիոյ եւ Չեխերու երկրին միջեւ: Ուրիշ նշանակալից պարագայ մը եւս,— Պերլինի Կէսթափոյին (գաղտնի ոստիկանութիւն) եւ բուն ոստիկանութեան վարիչները Փրակա գացած են Հիթլէրի հետ: Բոլշեւիկները, ընկերվարականները եւ Հրեաները արդէն փախած կամ արգելքի տակ առնուած են :

Հունգարները եւ Լեհերն ալ իրենց կարգին

— oo —

Մինչ այս դէպքերը տեղի կ'ունենային բուն Չեխիայի մէջ, անդին հունգարական զինուորները յառաջ կը խաղային դէպի Կարպաթեան Ուկրայնա կամ Ռութէնիա: Հունգարական կառավարութիւնը երկրորդ վերջնագիր մը ուղղած էր չեխական կառավարութեան, որպէսզի զօրքը քաշէ Կարպաթեան Ուկրայնայէն: Վերջնագրին պայմանաժամը լրացաւ չորեքշաբթի գիշեր, բայց չեխ հրամանատարը մերժեց ետ քաշել, առարկելով թէ իր զօրքը մաս կը կազմէ գերմանական բանակին: *Կարգ մը գրոյցներու համաձայն, Հունգարները սկսած են նահանջել, այս նոր կացութեան առջեւ: Փէշթայի մէջ այս նահանջը կը վերագրեն օդին խառնութեան :*

Հունգարական յառաջխաղացութեան առեն բուռն ընդհարումներ պատահեցան չեխական զօրքին հետ: Միւս կողմէ լեհական զօրքն ալ կը յառաջանար, գրաւելով Կարպաթեան Ուկրայնայի հիւսիսային շրջանը: Չեխական բանակին հրամանատարը մասնաւոր յայտարարութեամբ մը ազդարարեց թէ այսուհետեւ իր հրամանները պիտի ստանայ գերմանական սպարապետութենէն: Հունգարները կէս ճամբու վրայ պիտի դիմաւորէին լեհական զօրքը, երբ հրատարակուեցաւ այս յայտարարութիւնը: Անոնք արդէն գրաւած էին մօտ 100 գիւղեր, բայց ոչ մէկ կարեւոր քաղաք, բացի Մուգաչէն, որ կը գտնուի հունգարական սահմանին վրայ: Այս առթիւ կռիւներ տեղի ունեցան ռումանական սահմանագլուխին վրայ :

Ռումանական կառավարութիւնն ալ զօրք համախմբած է սահմանագլուխին վրայ, խորապէս ազդուելով դէպքերու ընթացքէն: Պաշտօնապէս կը հերքուի այն լուրը թէ ռումանական զօրքը անցած է սահմանը: Երբ կացութիւնը պարզուի, կը կարծուի թէ ռումանական զօրքը պիտի գրաւէ սահմանամերձ ռազմագիտական դիրքերը եւ այն գիւղերը որ իրեն ձգուած են Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ կողմէ :

Բուռն յարձակումներ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին վրայ

— oo —

Ինչպէս ըսինք, չեխական ողբերգութիւնը ծանր տպաւորութիւն գործեց Փարիզի մէջ: Երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբը անմիջապէս նիստի հրաւիրուեցաւ, բացատրութիւններ պահանջելու համար արտաքին նախարարէն: Երեսփոխանները ուժգնօրէն քննադատեցին Պ. Ժորժ Պոնէի եւ վարչապետին քաղաքականութիւնը, այս բոլոր աղէտները վերագրելով Միւնիխի (30 սեպտեմբեր 1938) *եւ Ֆրանքօ-գերման համաձայնութեան* (6 *դեկտեմբեր): Պ. Ժորժ Պոնէ պատասխանեց թէ Չեխոսլովաքիոյ խոստացուած երաշխաւորութիւնը պիտի գործադրուէր չորս պետութեանց կողմէ, բայց Իտալիա եւ Գերմանիա տակաւին համաձայնութիւն չէին յայտնած: Այս առթիւ կրկնեց Փարիզի գերմանական դեսպանին մէկ յայտարարութիւնը, որուն համաձայն Գերմանիոյ միջամտութիւնը կատարուած է համախորհուրդ Փրակայի կառավարութեան հետ :*

Այս բացատրութիւնները գոհացում չտուին ալ թէ ձախ երեսփոխաններու: Աջերէն Քէրիլլէս պոռաց .

— Կառավարութիւնը նահանջէ նահանջ խուսափելով պարտութեան եւ կործանումի առաջնորդեց Ֆրանսան: Վախը երբեք բան չի շահեցներ: Այժմ ամբողջովին մէջտեղ պիտի դրուի իտալական պահանջներու խնդիրը: Երբ դուն կը դաւաճանես զինակիցդ պէտք չէ զարմանալ որ ուրիշներ ալ քեզ լքեն: Մենք հանդիսատեսներն ենք կռփամարտի մը ուր ժողովրդավար երկիրները բոլոր հարուածները կ'ընդունին, առանց իրենք ալ հատ մը զարնելու: Հիթլէրի այս նոր յաջողութիւնը պիտի խանդավառէ Մուսոլինին եւ Ֆրանքոն: Պարզ է որ

(Շարունակութիւնը կարդալ Բ. էջ)

Ի՞ՆՉ ԿԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՑՐՈՒՌՈՒՄ ԵՒ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄ

»»» · «««

1. ԼՌՆՑՈՒՄ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

1938 Դեկտեմբերի վերջին Թղթակցութեան մէջ, գիտել կուտայի թէ Նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւ լայն մաքրագործում մը սկսած է պետական բոլոր մեքենաներուն մէջ եւ թէ հետեւանքը կրնայ շատ մեծ ըլլալ, խորապէս փոխելով պետութեան դիմագիծը։

Պէտք է խոստովանիլ թէ դէպքերը ընթացան կարծուածէն շատ աւելի մեծ արագութեամբ, ուղղակի շշմեցուցիչ, կատարեալ փոթորիկի մը պատկերը պարզելով. Եւ փոթորիկը այնքան զարհուրելի է, որ մարդ չի կրնար նախատեսել թէ ո՞ւր պիտի յանգի, ի՜նչ անակնկալներ պիտի բերէ։

Արդարեւ, տեղի ունեցածը վարչական պարզ փոփոխութիւն մը չէ, այլ իրական շարժ մը, վերէն վար, լայնքին ու երկայնքին։ Փոխուեցան գրեթէ բոլոր նախարարները, նախարարական խորհրդականները, երեսփոխանները, դատաւորները, կուսակալները, բարձր պաշտօնեաները, եւն. եւն.։ Եւ շարժը դեռ կը շարունակուի

Ի՞նչ է իրական իմաստը այս խոշոր անցուդարձերուն։

Անտարակոյս, սխալ պիտի ըլլար մէ՛կ պատճառի վերագրել։ Որովհետեւ, փոփոխութիւնները ո՛չ միաժամանակ եղան, ոչ ալ մէկ տեսակ են։ Պաշտօնատարներէն ոմանք վար նետուեցան իրենց գործի՛ն համար, այսինքն իբրեւ անբաղձալի քաղաքականութեան հետեւող։ Եւ վերջապէս, ուրիշներ ալ զոհ գացին անձնական վրէժխնդրութեան։ Այնպէս որ, կացութեան հարազատ պատկերը գծելու համար, հարկ է մասերու բաժնել լընորհազրկումները եւ ներկայացնել լուսաբանչիւրին փուլերը։

Անկէ առաջ, սակայն, աչք մը նետենք ընդհանուր կացութեան վրայ, հասկնալու համար թէ որո՞նք մեկնեցան եւ որո՞նցմով փոխարինուեցան։

×

Նախ՝ դահլիճը։

Վարչապետն ալ հաշուելով, Թրքական դահլիճը կը բաղկանայ 12 անդամէ։ Արդ, մօտ երկու ամսուան ընթացքին, դահլիճը գրեթէ ամբողջութեամբ պարպուեցաւ, զրկուելով 7 հոգիէ, որոնք եթէ քանակով պարզ մեծամասնութիւն են, որակով արդէն կը կազմեն ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը։ Աւելի ճիշտ՝ ինքը դահլիճը, քանի որ ամէնէն կարկառուն դէմքերն են։

Եթէ նախարարական կազմը ամբողջովին փոխուէր մէ՛կ անգամէն, շատ խնդիր չէր մնար։ Հանրապետութեան նոր նախագահ եկած է եւ բնական է որ փոխէ իր աշխատակիցները, պիտի ըսէինք։ Այսինքն կ'ուզէ նոր քաղաքականութիւն վարել նոր մարդոցմով։

Ճիշդը հոն է որ, փոփոխութիւնը եղաւ մասնակի։ Եւ ժամանակին ալ իր կարգին կատարուեցաւ, ՀԻՆԳ ԻՆԳԱՄԷՆ կատարուելով։

Այսպէս, 11 Նոյեմբեր 1938ին, Աթաթիւրքի մահուան յաջորդ օրը, դահլիճէն հանուեցան արտաքին եւ ներքին նախարարները՝ Տօֆթ. Րիւշտիւ Արաս եւ Շիւքրիւ Գայա։

28 Դեկտեմբեր 1938ին, կը հրաժարէին կրթական նախարար Սաֆֆէթ Արըգան եւ տնտեսական նախարար Շաքիր Քէսէպիր, առաջինը՝ «Թանսիօնի անկումի եւ սաստիկ խոնջէնքի», երկրորդը՝ «մաղձափամփուշտի բորբոքման» հետեւանքով, ինչպէս կը հաղորդէր Անատոլու գործակալութիւնը, նոյն թուակիր զեկոյցով մը։

3 Յունուար 1939ին, կը հրաժարէր զատական նախարար Հիլմի Ուրան, որ Նոյեմբերին անուանած էր դահլիճին մէջ, այսինքն երկու ամիս իսկ չէր բոլորած։

16 Յունուար 1939ին, կը հրաժարէր պատերազմական նախարար զօրավար Քեազըմ Էօզալփ։

Եւ վերջապէս, 25 Յուն. 1939ին, ամբողջ դահլիճը կը հրաժարէր։

Պարզ է, ուրեմն, որ գործին մէջ կեր կը խաղային մասնաւոր ցնցումներ, ուղղակի անձերու հետ կապուած որոշ դէպքեր։ Այսպէս, ինչո՞ւ հինգ իրերայաջորդ գործողութիւն՝ 12 հոգինոց դահլիճի մը վրայ։

Այս մասնակի տեղատւթիւններուն պատճառները քննելէ առաջ, յիշենք նաեւ այլ փոփոխութիւններ։

Դահլիճը չհրաժարած, Իսմէթ Ինէօնիւ երեք կարեւոր որոշում առաւ.—

1. Լուծել ներկայ խորհրդարանը, որուն օրինական նստաշրջանը (չորս տարի) կ'աւարտէր առաջիկայ Յունիսին։

2. Լուծել Հալք կուսակցութեան վարչական խորհուրդը։

3. Իրարմէ անջատել կուսակցութիւնը եւ կառավարութիւնը, որոնք միացուած էին 1936ին։

Աւելի առաջ ալ, վերէն վար փոխած էր Գեռական Խորհուրդը, որ շատ հիմնական օրկան մըն է, իբրեւ տեսակ մը կեսուր դահլիճին վրայ։ Որովհետեւ, անոր անդամները ուղղակի խորհրդարանէն կ'ընտրուին եւ հետեւաբար չեն կրնար փոխուիլ կառավարութեան կողմէ։ Որոշումներն ալ վերջնական են եւ միայն խորհրդարանին կողմէ կրնան բեկուիլ։

Ցայտնի է, դարձեալ, որ բոլոր օրինագիծները կ'անցնին Գեռական Խորհուրդէն եւ կրնան մերժուիլ, երբ սահմանադրութեան հակառակ բան մը պարունակեն։

Եւ վերջապէս, դահլիճին կողմէ արձակուած կամ պատժուած պաշտօնեաները իրաւունք ունին դիմելու Գեռական Խորհուրդին եւ բողոքելու։ Եւ շատ անգամ իրենց իրաւունքներուն մէջ, հակառակ ներքին կամ զատական նախարարին բացարձակ ընդդիմութեան։

Ահա այս կարեւոր հաստատութիւնն է որ վերակազմուեցաւ հիմնովին։ Ի մէջի այլոց փոխուեցաւ ընդհանուր նախագահ Րէշիտ Միմարօղլուն, որ ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ Պոլսոյ ոստիկանութեան քաղաքական ճիւղի (Գրան սիասի) հռչակաւոր տնօրէնը, որ այնքան հայ մտաւորականներ աքսորեց 1915ին։

Տարիներով այդ բարձր պաշտօնը վարելէ վերջ, Րէշատ այս անգամ չընորհազուրկ եղաւ, դառնալով պարզ երեսփոխան մը։

×

Փոփոխութիւն նաեւ կրթական-մշակութային գետնին վրայ։ Լեզուական եւ պատմական միութեանց, ինչպէս նաեւ լեզուական եւ պատմական համալսարաններուն նախագահները — բոլորն ալ երեսփոխան — հրաժարեցան։

Դեռ առանց յիշելու նախարարական խորհրդականներու, ոստիկանական տնօրէններու, կուսակալներու, Տէնիզպանքի (ծովային դրամատուն), նման պետական հաստատութեանց պաշտօնատարներու ընդհանուր պաշտօնանկութիւնը։

Այս ձեւով, պետական մեքենան փոխուած կ'ըլլայ վերէն վար, սկսեալ դահլիճէն մինչեւ կուսակալութիւնը, կուսակցութեան վարիչ մարմնէն մինչեւ խորհրդարանը։

Ինչո՞ւ այս հիմնական լուծումը։

Հիմնական պատճառը՝ քաղաքական է։ Ուժեղ եւ փառամոլ մարդ, Իսմէթ չուզեր հետեւակը դառնալ մէկու մը, որուն դէմ պայքարեցաւ ամբողջ 16 տարի։ Այլ կը փափաքի ունենալ իրեն յատուկ քաղաքականութիւն մը։ Առաջ, երբ կը փորձէր անկախ շարժիլ, միշտ դէմը կը գտնէր Աթաթիւրքը, որ բռած-թողածին գիտակցութիւնը չունէր, իբրեւ տեւականօրէն գինով։ Եւ որովհետեւ դիմացինը կատարեալ կուռք մըն էր, չէր կրնար աւելի առաջ երթալ, այլ կը գոհանար զայրելով զայն, կամ ժամրդ ընելով աշխատելով, ինչպէս եղաւ իսկ պաշտօնաթող 1937ի աշնան, վարչապետութենէն հրաժարեցուած ժամանակ։

Հիմա որ չկայ «գինով ծը», այլեւս կրնայ ազատօրէն շարժիլ։ Բայց ատոր համար, անհրաժեշտ էր նախ փոխել մեքենան, որուն կազմութեան մէջ մեծ դեր խաղացած էր Քէմալի պարզ քմահաճոյքը։

— Տեսսը չտեսնեմ, կ'ըսէր յանկարծ ամենաբարձր պաշտօնատարի մը, օրինակ խորհրդարանի նախագահին կամ նախարարի մը, եւ վարչապետ Իսմէթ ստիպուած էր տեղի տալ։

— Այսինչը նախարար թող ըլլայ, կը հրամայէր գինարբուքի մը առեն, եւ Իսմէթ հարկադրուած էր համակերպիլ։

Բնականաբար, այս ձեւով ամէն ճիւղի մէջ կազմուած էին խմբակներ, որոնք ուղղակի Քէմալի խամաճիկներն էին։ Ոմանք ալ՝ թիկնապահներ, ի հարկէ զինեալ, յաճախ 2-3 արձանակով։ Յիշենք երեսփոխաններ Գըլըճ Ալին, Սալիհ Պօզօքը, Ճէվատ Ապպասը, Նուրին, եւն. եւն.։

Ազատօրէն գործելու համար, անհրաժեշտ էր նախ մաքրել հրապարակը, ցախաւելով դուրս նետելով հոն որջացած տարրերը։ Ցետոյ կազմել սփափական մեքենան, իրեն կապուած բոլորովին նոր մարդիկ պաշտօնի կոչելով։

Պարզ խօսքով, ծրագիրը կը բաղկանար երկու գլխաւոր մասէ. — լուծում եւ վերակազմութիւն։

Հանրապետութեան նախագահ ընտրուելուն պէս, Իսմէթ ձեռնարկեց առաջին մասին գործադրութեան, հոգ տանելով որ լուծումը ըլլայ աստիճանաբար եւ առանց ցնցումի։ Եւ իբրեւ հիմնական քայլ, փոխել տուաւ կանոնագիրը եւ ՑԿՍԱՆՍ ՆԱԽԱԳԱՀ ընտրուեցաւ կուսակցութեան

Ցաւալիօրէն կը գլխագրեմ, որովհետեւ այս երեւոյթը աննախընթաց է, չկար Աթաթիւրքի շրջանին։ Այս ձեւով, Իսմէթ ուզեց գերծ մնալ ապագայ անակնկալներէ, ունենալ տիտղոս մը որ իրեն թոյլատրէ բռնի ուժի դիմել ի հարկին։

Երկրորդ անխուսափելի քայլն եղաւ հալէքի վարչութեան լուծումը։ Այո՛, ցկեանս նախագահ է, բայց աւելի լաւ է որ կուսակցական այդ վերին մարմինը ընտրուի բոլորովին նոր անձերէ։ Մանաւանդ որ խորհրդարանական նոր ընտրութիւն պիտի կատարուի։

Ասոր ալ տրամաբանական վախճանն էր խորհրդարանին լուծումը, որպէսզի նոր անձեր գան կազմելու օրէնսդրական եւ կուսակցական մարմինները։

Միացած պաշտօնեաներու փոփոխութեան, այս լուծումները կուգան պետական կեանքը վերածելու մաքուր տախտակի մը, որուն վրայ նոր դիկտատորը կրնայ ուզածը գրել։

Դ.Տ.

ԳԱՐՈ՞ՒՆԸ ԳԻՒՂԻՍ...

Գարո՞ւնը իմ հայրենի գիւղիս։ Շուշանափայլ հարսի մը քնքոյշ գեղեցկութեամբ, կամաց-կամաց մեր գիւղէն ներս կը մտնէր, ամօթխած, եւ արբունքի եկած մեր աղջիկներուն նման, կարմիր խնձոր կարած մեր հարսներուն պէս, երբ ծաղկազարդ ծառերուն տակ իրենց սէրերուն սէրը կը յայտնէին...

Մեծափառ արեւը, իր սոխեփայլ հագուստով թագաւորի մը ծանր ու պատկառելի դիմագիծով իր լոյսը կը տարածէր, լեռներուն ու հովիտներուն, սարերուն ու ձորերուն, տուներուն եւ տանիքներուն, ծառերուն ու ծաղիկներուն վրայ։

Գարո՞ւնը գիւղիս կը դառնար լուսավառ արքայատուն մը, ուր ցնծութեան եւ խրախճանքի հարսնիքին կարմիր գինին, փարչերէն ու սափորներէն կը թափթփէր։

Ո՛վ քաղցրաբոյր անմահական գարունը իմ գիւղիս, կոյսերուն կոյսն էիր դուն եւ հայ կուրծքներուն՝ վահանդեան կուրծքերը կը հիւծէի՜ն ի խնդիր սիրոյ եւ մեղրանուշ համբոյրի։

Գիւղիս կոյսե՞րը։ Հայո՛ց աշխարհի աղջիկնե՞րը։ Ո՛վ երկինք, ուժ տո՛ւր իմ երեւակայութեան, նկարագրելու համար քաղցրանոյշ ժպիտները անոնց. Նուրբ եւ վարդանման այտերը անոնց, կլոր ու ճերմակ ոտնչի պտուղին գլուխներով կուրծքերը պինդ, որ հովերուն մէջ, հովերուն հետ, թիթեռնիկի թեւերով մեր հրաշափառ ծաղկաստաններուն մէջ, սիրոյ եւ գեղեցկութեան, հեշտանքով կ'արբենային...

Մեր գիւղին ծառերը կը ծաղկէին. ճերմակամանիշակագոյն շահպրակներով. որոնց տեսարանը կը նմանէր ճերմակներ հագած Հայոց Աշխարհի մեր անմեղ աղջիկներուն որ իրենց մեղրամո՛ւշ ժպիտներով դրախտ կը դարձնէին խաղաղ ու բարի մեր գիւղաշխարհը։

Ծիծեռնակներուն ճռուողները, կասկոյտ եւ ջինջ ջուրերուն վրայ, երբ մայրամուտ է արդէն՝ կիսամութի մէջ — հարսնիքներուն հարսնիքը կ'ըլլէին, կարծես իւրաքանչիւր մէկմէկ հարսնեւորներ ըլլային։ Իմ գիւղին բարի ու ազատ մանուկներն ալ կ'ուզէին ծիծեռնակներ դառնալ, եւ միջոցին մէջ թռչիլ, ուրախ, ծիծեռնակներուն հետ թեւ-թեւի...

Հայրենի գի՜ւղ, հայրենի գի՜ւղ, իմ ամայի ու պաշտելի վարդաստան, ուր տղան ալ իր կլորիկ թաթիկներով, քու ծոցիդ մէջ թաղող անմեղ ծիծեռնակներուն քարեր կը նետէր...

Մթնշաղը կ'իջնէր գիւղին վրայ, մաղ-մաղ։ Բայց չէր ուզեր գիշերային թագուհին իր մարգարտափայլ աստղերով, որ եթերի կապոյտ ծովուն մէջ, արծաթայլի մը գեղեցիկ պայծառ կուտար։

Պատուհանէ պատուհան, իմ անդրանիկ գիւղիս պլպլուն ճրագները կը վառէին։ Եթերին անշէջ մոմերն ու գիւղիս ճրագները կայծկլտուն էին, սիրեցերական եւ մարդկային։

Գիւղը կը քնանա՛ր, խորունկ եւ անձայն, խաղաղութեան ծոցը։ Սակայն աւա՜ղ, գիւղիս գարունը տրտմեցաւ, անճանաչելի դարձաւ։

Արեւը արիւն արցունք կուլար ցաւագին։ Աղբիւրներուն եւ առուներուն կլկլուն ձայները լռեցի՛ն...

Կարմիր գինին, փարչերուն եւ սափորներուն մէջ կարմի՛ր արեան փոխուեցաւ եւ թշնամին անդրդ զարկու իր շրթներով կը խմէր արիւնը հայ...

Ծիծեռնակները ալ չերեւցան գիւղիս մէջ։ Իրենց ճռուողը ալ չլսուեր։

Միայն, հեռաւոր լեռան մը կատարէն, ողբաձայն ճիչեր կը լսուէին...

Գիշերային թագուհին, ի տես այն եւ բոցավառ հրդեհին, ամօթէն եւ կարմրած ամպերուն ետեւ պահուըտեցաւ իր հալած աստղերով ամբողջ։

Գի՛ւղս Սողոմ Գոմորի վերածուեցաւ։

— Գի՛ւղ, գի՛ւղ, հայրենի գիւղ, ցեղիս ծաղուկները, ծաղիկները, տարաշխարհ աստղերու տակ, իրենց աչքերով, վերադարձին սպասելով տիրանում քեզի, հաւատա՛։

Ո՛վ իմ ազատ եւ անգին գիւղ

Ս. ՀՐԱՆԴ

Խաղաղութեան նախանշանները Եւրոպայի մէջ

Անգլիոյ ազգային պաշտպանութեան յատկացուած գումարները մեծ տպաւորութիւն ձգած են ամէն կողմ։ Այս տարի պիտի ծախսուի 580 միլիոն սթերլին։ Անցեալ տարի ծախսուած էր 405 միլիոն։

Այս յաւելումը չի նշանակեր թէ անգլիական կառավարութիւնը իր քաղաքականութիւնը փոխած է, ոչ. այլ պարզապէս գործադրութեան կը դրուի սպառազինման այն ծրագիրը, որ մշակուած էր խնամքով։ Կասկած չկայ թէ 1940ին այս ծախքերը աւելի պիտի մեծնան, եթէ անսպասելի մեծ դէպքեր չխանգարեն կացութիւնը աշխարհի մէջ։

Այս հսկայական զինաւորումը գըլուխ կը հանուի առանց խախտելու Մեծն Բրիտանիոյ ելմտական վարկը եւ առանց աւելորդ զոհողութիւններ պարտադրելու երկրին, ինչ որ նշան է անգլիական տնտեսութեան աչքանչելի կազմակերպութեան։

Այլեւս անտարակուսելի է որ Իտալիա չի կրնար այսպիսի չափերով մրցիլ Անգլիոյ հետ, սպառազինման այս ոսկեայ մրցումին մէջ։ Մուսոլինիի նաւային ծախքերը միշտ ալ աննշան եղած են բաղդատմամբ բրիտանականին եւ այժմ հազիւ անոր մէկ հինգերորդին կը հասնին, եթէ նոյնիսկ հաշուի առնենք Իտալիոյ աշխատավարձերուն սակաւութիւնը։ Իտալիոյ մէջ օդային սպառազինման թափն ալ ոչ միայն աճած չէ, այլ նուազած է։ Եթովպիոյ, Լիբիոյ եւ Սպանիոյ մէջ երեք մեծ բանակներ պահելու բեռը թոյլ տուած չէ, որ Հռոմ աւելին կարենայ ընել։

Այդքանը ընելն ալ արդէն զարմանալի պէտք է նկատել Իտալիոյ համար։ Անոր համբերատար, ժուժկալ, չանասէր ժողովուրդը անտարբեր զոհողութիւններէ անցած է՝ հայրենասիրական մեծ հպարտութեամբ մը։ Միջին եւ բարձր դասակարգերը աղքատացած են, իսկ դուրսէն նախանձելի թեր հայթայթելու դժուարութիւնը քամած է երկրին աղբիւրները։ Որոշ է թէ դալ տարի Իտալիա ծովային եւ օդային ուժի տեսակէտով շատ պիտի մնայ Մեծն Բրիտանիայէն Մ. Նահանգներէն։

Եթէ պատերազմ ծագի, Գերմանիա պիտի պարտաւորուի իր ... վրայ առնել Իտալիոյ բեռը ... մեծ չափերով քան ըրաւ 1914ի ... տերազմի պահուն, Աւստրիոյ-Հունգարիոյ հանդէպ։ Ասկէ զատ՝ Իտալիոյ համար խոցելի երկիր մըն է երեք կողմէն եւ չի կրնար դուրսէն՝ Ամերիկէն ... կամ այլուր բանակներ պահել ... Միջերկրականին կարելի պաշտպանել առանց ... Ասկէ աւելի եւս պիտի ծանրանայ Գերմանիոյ բեռը։

Սառնցքին յոյսը խարսխուած Գերմանիոյ վրայ, որ ամէնէն ... է։ Ուշադիր վերլուծում ցոյց կուտայ թէ այս տարի եւս Գերմանիա ... աւր գումար կը ծախսէ զինաւոր... վրայ։ Հաշիւ եղած է որ 1938 ... յաջորդին Գերմանիա պիտի ծա... 1.150.000.000 սթերլինի ... գումար մը։ Արդէն նախկին երեք ... ըննուած անոր ծախքը մէկ միլ... սթերլինին պակաս եղած չէ։ Գերմանիոյ ազգային եկամուտին 26 տ... ... կը յատկացուի սպառազինման։ Ասիկա աճառ բաւ մըն է։ Անոր բեռը այնքան ծանր չէ։ Անոր ծանր... համեմատելով իր եկամուտին ... Գերմանիոյ տոկոսին հազիւ կէս... կազմէ։ Ասոր պատճառը այն ... Գերմանիա ցամաքային մեծ ... կը պահէ, մինչ Անգլիա այդ ... դերծ է։ Օդային սպառազինման ... Անգլիա կը ծախսէ Գերմանիոյ ... իսկ ծովային զինաւորման մէջ ... աւելի։

Ի՞նչ եզրակացութեան կը ... մեզ այս իրողութիւնները։ Երկու ... բանկայութեանց Առաջին՝ Անգլ... կարողութիւնը սպառազինուելու ... տակարդ չափերով յաղթանակ ներ... ած է ամէնուրեք եւ պարտադր... որ յարգեն իր կամքն ու իրաւու... ները։ Երկրորդ՝ Անգլիոյ սպառազ... ման հետանքները ապագային ... են տակաւին։ Արդիւնքը վերջն ... տեսնուի։ Հունձքը տակաւին քաղ... ուած չէ։ Մինչ Գերմանիա՝ սպառ... զինման սկսելով չորս տարի առաջ ... այդէն քաղած է հունձքը։

Այս փաստերը չեն նշանակեր ... վասնզի անհետացած է եւ Անգլ... կը մղէ կանխելու պատերազմ ... Փորձի եւ տագնապի օրեր պիտի ...

ԳԵՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Անզարմանելի մի վիճակ է այդ ինձ համար ... Ես չեմ վիճառնում որ Հայոց աշխարհն այդ կարծիքն ունի իմ մասին, բայց վկայում եմ, որ Արքունիքի ամենամօտ անձը, Աշոտ Թագաւորի մտերիմը, Մարզպետունեաց Գէորգ իշխանը նոյն կարծիքն է տածում ... Եւ ուրեմն Սեւադան ապստամբել էր այն ժամանակ Թագաւորի դէմ իւր փառասիրական ձգտումների՞ն հետեւելով ... Միթէ՞ պիտի զարմանամ, եթէ Հայոց ազգի պատմութիւնը գրող վարդապետներն էլ անարդանաց այդ գրոշմը դնեն իմ ճակատի վրայ ... Ո՛, ծանր, շատ ծանր զրպարտութիւն է այդ, իշխան

— Ի՞նչն էր ուրեմն քո այն ժամանակուայ առաջին եւ երկրորդ ապստամբութեանց պատճառը։

— Ի՞նչը ... Այո՛, այդ պիտի հարցնես, այդ դու պարտաւոր ես իմանալ, եթէ դեռ չգիտես։ Բայց ամենից առաջ ասա՛ ինձ, կը կամենայի՞ ես դժբախտացնել իմ հարազատ դուստրը, որ Հայոց Թագուհին էր եւ որին սիրում էի ես աւելի քան իմ զոյգ աչքերի լոյսը։

— Ո՛չ։

— Կը կամենայի՞ խռովել նրա հանգստութիւնը, նրա արքունիքը, եւ, վերջապէս, վտանգել իմ Թագաւոր փեսայի գահը։ Միթէ՞ անձնատուութեան հաւասար մի յանցանք չէր լինել դա ինձ համար։

— Անշուշտ։ Մենք էլ հենց դրա համար էինք զարմանում, որ Սեւադայ իշխանը ապստամբութեան դրօշ էր պարզում իւր դստեր եւ փեսայի դէմ։

— Եւ դրա պատճառն էլ իմ փառասիրական ձգտումնե՞րն էին համարում։

— Ուրիշ բան մտածել չէինք կարող։

— Լաւ. ուրիշ ի՞նչ փառք էր ինձ հարկաւոր ... Աղջիկս Թագուհի, փեսաս Թագաւոր, ինքս Գարդմանում ազատ, հարուստ եւ զօրեղ իշխան։ Միթէ՞ իրաւունք ունէի այս բոլորից յետոյ մի ուրիշ պահանջ անել իմ բաղդից։

— Հարկաւ, ոչ։

— Եւ վերջապէս, միթէ՞ Սահակ Սեւադան մի հասարակ զինուորի չափ էլ հայրենասիրութիւն չունէր. միթէ՞ ես անծանօթ էի իմ ազգի պատմութեան եւ չգիտէի թէ՝ որպիսի թանգ գոհաբերութեան գնով ձեռք բերուեցաւ Բագրատունի թագաւորութեան գահն ու թագը, որ ես թոյլ տայի ինձ փառասիրութեան ձգտումներով այդ գահի հաստատութիւնը խախտելու։

— Բայց ի՞նչ էր, վերջապէս, այն ժամանակուայ քո ապստամբութեան պատճառը։

— Իմ ապստամբութեան պատճա՞ռը, այո՛, այդ կարող ես հարցնել. այժմ այլեւս ծածկելու կարիք չկայ .. Բայց, կարծեմ, այդ մասին դու շատ բան գիտես։

— Դու ոչինչ չգիտեմ։

— Ոչինչ չգիտես, ուրեմն լսիր. — Ես քո արքայից առաջին անգամ ապստամբեցայ՝ նրան չար ճանապարհից դարձնելու համար. երկրորդ անգամ ապստամբեցայ՝ Հայոց արքայական գահի պատիւը փրկելու համար. իսկ այժմ ապստամբել եւ Ցլիկ-Ամրամին էլ ապստամբեցրել եմ՝ իմ եւ իմ որդւոյ անձնական անարգանաց վրէժը լուծելու համար։

— Ինձ դեռ առաջ բացատրիր նախկին ապստամբութեանդ պատճառը։ Ի՞նչ կը նշանակէ, թէ կամենում էիր Արքային չար ճանապարհից դարձնել. ի՞նչ չար ճանապարհ էր այդ։

— Ինչ չար ճանապա՞րհ ...

— Այո՛։

— Քեզ հօ յայտնի էր, որ նա մի ժամանակ սիրում էր Սեւորդեաց Գէորգ նահապետի աղջկան։

— Այո՛, մի ժամանակ. բայց այդ շատ առաջ էր։

— Ամուսնութիւնից առաջ, այնպէս չէ՞։

— Այո՛։

— Երբ մարդ ամուսնանում է, պէտք է որ պատկառ մնայ իւր ամուսնական պարտաւորութեանց, Աստուծոյ եւ աշխարհի առաջ արած երդման, իւր կնքած ուխտին, այնպէս չէ՞։

— Անշուշտ։

— Եթէ այդպէս անում է հասարակ մարդը, ռամիկը, գեղջուկը, որքան աւելի պարտաւոր է անել Թագաւորը, ժողովրդեան հայրը եւ առաջնորդը, նա՛, որին Թագադրութեան ժամանակ եպիսկոպոսն արքայական մառանին հաղցնելով՝ ասում է.

«Ա՛ռ գմատանի՛ առհաւատչեայ արդարութեան Թագաւորութեան քո, զանզի այսօր օրհնեալ ես իշխան եւ Թագաւոր ժողովրդեանս։ Հաստատեալ եւ օծեալ քրիստոնէութեան եւ քրիստոնէից հաւատոյ, զի փառաւորեսցես ընդ Թագաւորին Թագաւորաց ...»։ Արդ, նա որ կոչուած է՝ ոչ միայն քրիստոնէական հաւատոյ մէջ հաստատ մնալու, այլեւ այդ հաւատոյ պահպանութեան հսկելու եւ իւր ժողովրդի համար արդարութեան ու առաքինութեան օրինակ հանդիսանալու, կարո՞ղ է եւ իրաւունք ունի՞ արդեօք անարգել այդ հաւատը եւ այլաւկրութեան քար դառնալ ժողովրդի համար։

— Հարկաւ, ո՛չ։

— Բայց Թագաւորն այդպէս էր ... Նա ամուսնացաւ իմ դստեր հետ, բայց Սեւորդեաց նախկին ... չմոռացաւ։ Այն օրից որ ... Ցլիկ-Ամրամին կարգեց Ուտիքի ... րակացու, սա տուաւ Աստուծոյ ... եւ աշխարհի առաջ արած իւր երդ... մը. Նա մոռացաւ իւր օրինաւոր ... ամուսնուն, անարգեց նրա մաքուր ... նուրբ եւ խանդակաթ սէրը ... դարձաւ Ցլիկ-Ամրամի կնոջ սիր... հարը ... Ցայտնի չէ՞ն միթէ քեզ ... պատմութիւնները։

— Ցայտնի են. բայց ...

— Բայց դատապարտելի չեն քո ... թւում, այնպէս չէ՞։

— Աստուած մի՛ արասցէ, որ ... ամբարշտութեան գործերը ... տեմ ... բայց կամենում էի ... մարդկանց չպէտք է խառնել ... դատել, առանց նրանց ... պատճառները խղճի մտօք քննելու ...

— Երբ ես կը խնդրեմ քեզ ... պանել քո Թագաւորին, այն ժամանակ ... կը պաշտպանես. այժմ դու ինձ ...

(Շար.)

...ռակարին, եւ յայտնի չէ թէ այդ ...ակնախ պատերազմով կը վերջա... ...յ թէ իրարու ուժը չափելու մէջ ...սառանձնապակուի։

...ակարին ամէն մարդ կը սպասէ, ...ն յայտնի իր պահանջները ձեւա... ...Ֆրանսայէն։ Ցակարին Իտալիոյ ...իրանիոյ միջամտութեան խըն... ...մանիոյ մէջ չէ կարգադրուած։ ...Ափրիկէի մէջ զինուո... ...պատրաստութիւնները կ'ու... ...թէ Իտալիա եւ թէ Ֆը... ...Անկուշտ առանց լուրջ պատ... ...չէր որ նախագահ Ռուզվէլթ ...կալից իր գրօսապտոյտները ...վրայ Ուաշինգթոն ան ճշգրիտ ...կութիւններ կը ստանայ եւրո... ...գործերու մասին եւ քան այնմ ...վարուի։ Առնչ բոլորը նշան են, ...աշխարհի ժամանակները ան... ...չէն։

Բայց, առանց զիմաց, կան արեւել... ...Եւրոպայի մէջ, հաստատուն ...ակնեւ նշաններ։ Պալթի... ...մինչեւ Սեւ Ծով տարածուող եր... ...վրայէն անցած է հականա... ...մը, որ մղած է զանոնք ա... ...ըլլալու գերման ծաւալակա... ...ռանդէպ։ Պալքանեան պըլ... ...երկիրներու եւ Թուրքիոյ մի... ...պաշտպանողական դա... ...խաղաղութեան տարր մըն է։ ...նոր կառավարութիւնը ...լեզու գտնելու Յրուսիա... ...հետ։ Նաեւ ան գիտակից է որ ...վինք կը կապէն Ռումա... ...Նոյնիսկ Հունգարիա արեւմտ... ...ներ ցոյց կուտայ։ Իսկ Լե... ...մէջ պատահած ցոյցերը ...են։

...արեւելեան Եւրոպայի մէջ ...այժմ ինքնապաշտպանման ...մը։ Չեխոսլովաքիոյ ճա... ...ոչ թէ յուսահատութեան ...կերպութեան ...ած է, այլ ...պաշտպանութեան։

...զատ կայ Յ. Ռուսիան։ ...մեզ համար դժուար է կըշ... ...անոր տարողութիւնը, բայց որոշ ...որ այդ ծանրութիւնը նետուած է ...խաղաղութեան կողմը։ Վար... ...Չէմպըրլէյնի այցելութիւնը ...խորհրդ. դեսպանատունը ...է թէ Անգլիա շատ աւելի լըջօ... ...նոտաքրքրուած է ռուսական հա... ...գործակցութեամբ եւ առեւտուրով։

...ուրեմն յուսալից կերպով ...զէպքերու զարգացումը արե... ...Եւրոպայի մէջ, ինչպէս նաեւ ...Ատլանտեանի միւս ...(Ամերիկա)։ Առանց երաշխիք... ...են որոշ չափով, որ այս խախտա... ...տարուան մէջ տեղի չունենայ այն ...որ կը կոչենք քաղաքակրթութեան ...։

ՈՒԻՆՍԹԸՆ ՉԸՐՉԻԼ
(Նախկին Նախարար)

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԳԱՆԿ ՄԸ, ՈՐ 130.000 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻ

...մէջն 80 մղոն դէպի հարաւ արեւ... ...Մոնթէ Ցիրչէօի մէջ, քարան... ...մը մէջ գտնուեցաւ մարդկային ...գանկ մը, որ ... փրոֆ. Սէրկիի ...ին, 80.000 — 130.000 տար... ...հնութիւն ունի։ Այսգանկինմըրայ ...հնաքեր կան, որոնք ա... ...կը նկատուին թէ հեթանո... ...շրջաններուն մարդակերու... ...արարողութեանց առարկայ ե... ...է։ Մոնթէ Ցիրչէօ վայր մըն է, ...կը կարծուի թէ Ոդիսականի մէջ ...յիշատակուած է։

Նոր պեղումներ Վանի մէջ

ԱՐՔ. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԱՏ ԵՒ ՆՈՒՐԲ ԱՆՑԵԱԼ

Միացեալ Նահանգներու Պրաուն համալսարանի հնագիտութեան փրոֆեսորներէն Րապըրթ Փ. Պէյսի, որ անցեալ ամառ Փէնսիլվանիոյ եւ Պրաուն համալսարաններու հնէաբանական արշաւախումբերուն հետ մասնակցեցաւ Վան քաղաքի պեղումներուն, մեծապէս հետաքրքրական յայտնութիւններ ըրաւ Վանեան Թագաւորութեան մայրաքաղաքին մասին՝ հիմնուած անցեալ ամառ կատարուած պեղումներու արդիւնքին վրայ։

Վաղեմի Վանեան Թագաւորութեան մայրաքաղաքը՝ Վան կը գտնուէր Վանայ լճին արեւելեան ափին եւ ներկայ Վան քաղաքին մօտ։ Արշաւախումբը իր գիտական աշխատանքները կեդրոնացուցած է Վանի բերդին վրայ, որ ակրոպոլիսեան ձեւով բլրագօտի մը կը կազմէ հին քաղաքի կարծեցեալ վայրի երկայնքին։

Ամէնէն հետաքրքրական յայտնութիւնները կատարուած են բերդին հիւսիսային կողմը։ Այստեղ գտնուած են քարէ դարատափ մը, արարողութեանց յատուկ բեմ մը եւ բեկորները սեւնուազն երեք կոթողներու՝ սեպագիր արձանագրութիւններով ծածկըւած, ինչպէս նաեւ հիմերը հսկայական Վանեան բերդի մը։

Պեղումներու ընթացքին գտնուած են նետերու ծայրեր, քերիչներ, սադափեան կամ հրաբխային քարէ շինուած կացիններ, շատ գեղեցիկ կերպով շինուած եւ շատ սուր բերանով։ Գտնուած են նաեւ զանազան գործիքներու բեկորները։

Շնորհիւ նորագոյն լուսանկարչական գործիքներու, կարելի եղած է ստանալ գունաւոր նկարներ ամաններու, պատերու եւ Վանեան քարայրներուն սենեակներուն եւ դռնակներուն։

Վերը յիշուած քարէ դարատափը 40 ոտք լայն եւ 100 ոտք երկար է։ Այս դարատափին արեւմտեան կողմը գտնուած է բարձրադիր բեմ մը, որուն ջրուղին եւ այլ յատկանիշները նմանցնել կուտան թէ ան կը գործածուէր իբրեւ զոհասեղան։

Դարատափին ու զոհասեղանին յարդարումները, ըստ փրոֆ. Պէյսի, կը թելադրեն այն գաղափարը թէ՝ այստեղ Վանեան պալատականներու մէջ հաւաքավայրն եղած է։ Իբրեւ փաստ մը այս եզրակացութեան, ան յիշեց նախապէս յայտնուած կոթող մը եւ թագաւոր Սարդուրիս Երկրորդի արձանագրութիւնը, որոնք ... հնագէտներու կողմէ գտնուած էին բերդին արեւմտեան մէկ անկիւնը։

Հնագէտները այս դարատափին եւ զոհասեղանին կից գտած են ինկած զարդարուն պատ մը, շինուած կանաչ եւ սպիտակ քարերով։ Հաւանական կը նկատուի որ այս պատը փլած է Քրիստոսէ վեց դար առաջ։ Այս պատին քարերուն տակ գտնուած է կմախք մը ընկողմանած դիրքով։ Կմախքը, գլուխով միասին, կատարեալ վիճակի մէջ էր։

Դարատափին վերեւէն ու արեւմտեան կողմէն երկարող խրամատ մը ցոյց կուտայ թէ շինութիւնները կը պատկանին երկու շրջաններու։ Առաջին շրջանի քարերը աւելի խոշոր են եւ աւելի զգուշաւոր կերպով կոփըւած ու կոփուած։

Այլ խրամատ մը որ կ'երկարի բերդին գագաթէն մինչեւ յատակը, ցոյց կուտայ զանազան շրջաններու ճարտարապետական հետքերը, բայց Վանեան պարիսպները, կամ պատերը բարձրացուած են դարակներու վրայ, որոնք ուղիղ գծով կտրուած են ...ժայռերէն։

Խրամատին կէս երկայնքին գտնըւած են «հիմնական ամրութիւններ», որոնք երեւութապէս կը բաղկանան ներքին ու արտաքին պարիսպներէ, որոնց արեւմտեան կողմը յայտնուած է աշտարակ մը։

Հնէաբաններու կարծիքով այս մնացորդները ապացոյցներ են հիւսիսային ամրութեանց, որոնք թոյլ կուտէին ու արշաւող բանակները, ինչպէս Սարկոնի բանակները (714 Ն.-Ք.), հասնին բերդին գագաթը, ուր հաւանաբար կը խռնուէր Վանայ ժողովուրդը՝ պաշարումներու ժամանակ։

Պեղումները երեւան բերած են նաեւ հարիւրաւոր ամաններու կտորներ։ Ամաններն շինուած են եղեր զանազան գոյներով ու ձեւերով։ Ամաններէն ոմանք կարմիր են, ուրիշներ՝ դեղին եւ սեւ՝ մոխրագոյնի վրայ։

Պրաուն եւ Փէնսիլվանիոյ համալսարաններու հնէաբանական արշաւախումբը արտօնութիւն ստացած թուրք կառավարութենէն այս պեղումները կատարելու, երեւան բերելու համար աւելի քան 2.500 տարի առաջ գոյութիւն ունեցող Վանեան քաղաքակրթութեան մնացորդները։

Վանեան Թագաւորութիւնը գլխաւոր հիւսիսային մրցորդն էր Ասորական կայսրութեան։ Այս թագաւորութեան պատմութիւնը կը սկսի Ն. Ք. 1որդ դարուն (ըսել է աւելի քան 3200 տարի առաջ) եւ կործանած է Մարերու կողմէ վեցերորդ դարուն (Ն. Ք.)։

Պեղումներու արդիւնքները ցոյց կուտան թէ Վանեան Թագաւորութիւնը ունէր մշակութային բարձր մակարդակ մը։

Նախնական պեղումներու գործին հսկած են Հարվըրտ Համալսարանի Նկեղեցական Պատմութեան եւ Ս. Գըրական Գրականութեան երբեմնի փըրոֆէսոր Քիրսօփ Լէյք եւ իր կինը՝ Տիկ. Լէյք, որ անդամ մըն է Փէնսիլվանիոյ Համալսարանի թանգարանի կաճառին։

Վանի պեղումները պիտի շարունակուին յաջորդ ամառ։ Յուզարկուները կը հաւատան թէ աւելի կարեւոր գիւտեր պիտի կրնան ընել ապագային։

ՀՍԿԱՅ ՓԱՐՈՍԸ

Ատլանտեան ովկիանոսի մէջ, Պրէսթի մօտ, շինուած է աշխարհի ամենամեծ փարոսը, ծովէն երկու հարիւր ոտք բարձր, որ ուղեցոյց պիտի ... ովկէանոսէն դէպի Մանշի Ջրանցքը մտնող նաւերուն։ Այս տեղէն տարեկան 50.000 նաւեր կ'անցնին։ Այս փարոսին անունն է Քէօան — Քրէյաչի փարոս։ Ունի 500 միլիոն մոմի ոյժ եւ իր լոյսը կը տարածէ 29 մղոն հեռաւորութեան վրայ։ Տարիէ մը պիտի աւարտի այս փարոսին ամբողջական շինութիւնը։ Փարոսին լուսարձակը զետեղուած է երկու ելեկտրաշարժ պատուանդաններու վրայ եւ ունի 25 թոն ծանրութիւն։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 14 Մարտ (Ցառաջ) — Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան մասնաճիւղը անցեալ կիրակի կէսօրէ վերջ «Արմէնեան» սրահին մէջ կազմակերպած էր ընկերահամակրական դասախօսութիւն մը։ Դասախօսն էր գնդապետ Տիգրան Բաղտասարեան, նիւթը՝ «Քաղաքական կացութիւնը եւ մենք»։ Ցարգելի դասախօսը մէկուկէս ժամ տեւողութեամբ խօսեցաւ, օրինակներ բերելով անցեալէն։ Ցիշեց չինեւճապոնական պատերազմը ծայրագոյն Արեւելքի մէջ, սպանիական պատերազմը եւ Հռոմ—Պերլին առանցքի ձգտումները Միջերկրականի մէջ։ Խօսեցաւ նաեւ Սանճաքի մասին որ կը հետաքրքրէ Թուրքիան, Սուրիան, Ֆրանսան, Իտալիան եւ Անգլիան։

Դասախօսը վերջացուց իր խօսքը յորդորելով ազգային մէկ ճակատ կազմել։

Եղան զանազան հարցումներ որոնց սիրով պատասխանեց գնդապետը։ Ցանկալի է որ Կամաւորական Միութիւնը յաճախ կազմակերպէ նման դասախօսութիւններ։

Կամաւոր

ԱՄՆՈՒՎԻԼԻ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Կազմուած 1938 Դեկտեմբեր 11ին, «Ժառանգորդըն» ներկայացուցմով, այս Միութիւնը ունեցած է բաւական բեղուն գործունէութիւն։ Թէյասեղաններ, դասախօսութիւններ եւ ղասընթացքներ սարքած են, ուր կը յաճախեն իրենց հայերէն չգիտցող անդամները։ Ուսուցիչն է Արնուվիլի քահանան։

Այս կիրակի տուին իրենց անդրանիկ պարահանդէսը, որ շատ յաջող անցաւ։ Երգեցին, պարեցին, արտասանեցին, ու Փարիզէն Գ. Գ. Արամ Գեւորգեան եւ Սուրէն Սարգիսեան իրենց ճաՆ ըէզներով զուարճացուցին ժողովուրդը։ Միութեան անդամները խմբուած իրենց նախագահին շուրջ, որ անխոնջ աշխատող մըն է, ջանք չէին խնայեր, հիւրերը գոհ ձըգելու համար։ Կ'իմանամ թէ Միութիւնը հիմնուած առեն 30 հոգի են եղած միայն, իսկ հիմա արդէն յիսուն, եւ կը յուսան հարիւրի բարձրացնել։

Տղաք, թող ձեր հաւատքն ու խանդավառութիւնը միշտ վառ մնան։ Աշխատեցէք ձեր ազգին արժանի զաւակները ըլլալ, առանց վհատելու։

Պետրոս

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄԱՍՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ

Անցեալ Շաբաթ գիշեր տեղի ունեցաւ հացկերոյթ մը զոր Ֆրանս — Արմէնի մասոնական Օթեակը սարքած էր ի պատիւ հայ ազատ — որմնադիրներու վեթերան եւ նոյն օթեակի պատուակալ նախագահ Վեր. Մ. Մարաշեանի գործունէութեան յիսնամեակի, Օթեակի հաստատման քառասնամեակին առթիւ։

Առաջին անգամ Օթեակի արդի նախագահ Գ. Թէրզեան խօսք առնելով օթեակի գործունէութեան պատմականը ըրաւ եւ իր սրտագին շնորհաւորութիւնները յայտնեց Գ. Մարաշեանի։ Հետզհետէ խօսեցան Գ. Գ. Ներսէսեան, Քըլըճեան, Ըրնար, և արդ որոնք իրենց կարգին խանդավառ բառերով Գ. Մարաշեանի դըրուատիքը ըրին եւ յիշեցին վերջ անոր կատարած դերը իրարու յաջորդող վերջին քսան տարիներու ընթացքին, իրենց բաժակը պարպեցին անոր կենացը։

Կրանտ Օրիանի ներկայացուցիչ Վեր. Սուփրէ որ կը նախագահէր հացկերոյթին, խօսք առնելով ի մէջ այլոց ըսաւ թէ յարգանքի այս համակրալից եւ խանդավառ արտայայտութիւնները ոչ միայն Մարաշեանի անձին կ'ուղղուին, այլ եւ բոլոր հայ մասոններուն եւ շահեկան դրուագներ պատմեց, իբրեւ ականատես վկայ Կիլիկիոյ պարպումին։

Հացկերոյթէն վերջ Ֆրանս—Արմէնի օթեակը պղինձէ գեղեցիկ յիշատակ մը նուիրեց իր պատուակալ նախագահին որ զգածուած շնչահերով իր խորին շնորհակալիքը յայտնեց եւ եղբայրական ողջագուրեց օրուան նախագահը։

Ա.

ՁԱՅՆԵՐ՝ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ԿՆՈՒՆՔԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ — Երջ. Կոմիտէի կազմակերպած հանդէսը, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 11ին, շաբաթ գիշեր, առիթ մը տուած էր բազմաթիւ հայրենակիցներու, ունկնդրելու համար ընկեր Վ. Իշխանեանի այնքան շահեկան բանախօսութիւնը։ Նախագահ ընկեր Ներսէս Մոմճեանի բացման խօսքէն վերջ, ընկեր Իշխանեան Փետրուար 18ի պատմական արժէքը բացատրելով, կանգ առաւ միջազգային անորոշ կացութեան վրայ։ Բացատրութիւններ տուաւ աշխարհակալներու սարքուած խաղերու մասին։

Դժուար է երկու ժամէն աւելի տեւող բանախօսութիւնը գրի առնել ու հանրութեան ծանօթացնել։ Բանախօսին եզրակացութիւնն էր պատրաստուիլ, գալիք անակնկալները դիմագրաւելու համար։

Հանդէսէն վերջ ունեցանք խնջոյք մը Բարեգործականի սրահին մէջ։ Դժբախտաբար կազմակերպութիւնը լիերի էր այս անգամ։

*** Բացառիկ պատեհութիւն մը Լիոնի գաղութին համար։ Տաղանդաւոր ջութակահար Ֆիլիպ Աղազարեան կազմակերպած է նուագահանդէս մը այս շաբաթ երեկոյ, 18 Մարտ, Լիոնի ամէնագեղեցիկ սրահներէն Salle Molière երաժշտանոցի սրահին մէջ։ Անշուշտ գաղութը պիտի փութայ գընահատել միջազգային համբաւի արժանացած մեր երիտասարդ արուեստագէտը։

Իսկ յաջորդ օրը, կիրակի 19 Մարտ, Կ. Խաչը կազմակերպած է հանդէս մը Լըպիլ Ջօլայի սրահին մէջ, ղեկավարութեամբ դերասան Ղազարեանի։ Հաստարակութեան կը մնայ ոյժ տալ այս երկու ձեռնարկներուն։

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ARMENIA, իտալերէն ամսագրի Բ. թիւը, շահեկան բովանդակութեամբ։ Այս թիւը կը պարունակէ նաեւ յօդուածներ Շամիլի (Հիւս. Կովկաս) եւ Վրացիներու մասին։

ՆԻՒԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՀԱ—

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԶԻՆԱԹԱՓՄԱՆ ԴԷՄ ՉԷ, ԵԹԷ...

Գերման կիսապաշտօնական զեկոյցը, ուղղուած օտար մամուլին, ցոյց կուտայ թէ Գերմանիա պատրաստակամ է ընդ առաջ երթալու Անգլիոյ թելադրութեան՝ սպառազինումներու սահմանափակման հարցին մէջ, պայմանով որ ժողովրդավար պետութիւնները չհակառակին Պերլին — Հռոմ առանցքի քաղաքականութեան։

Այդ զեկոյցը կը շեշտէ, թէ իրական խաղաղութեան նախաձեռնութիւնը պէտք է գայ արեւմտեան մեծ պետութիւններէն, մինչ իրողութիւնը ասոր հակառակն է։ Փարիզ եւ Լոնտոն մերժած են ճանչնալ Զօր. Ֆրանքոյի յաղթարարած ծովային պաշարումը, ինչ որ նշան է թէ ժողովրդավար մեծերը խոչընդոտներ կը յարուցանեն Պերլին Հռոմ առաջ ... քաղաքականութեան առջեւ։ Նոյնպէս նախագահ Ռուզվէլթ, ... դիրքը խաղաղութեան չի նըպաստեր։ «Սպառազինումներու սահմանափակման հասնելու լաւագոյն ճամբան է գոհացում տալ կարգ մը պահանջներու, որոնք կը դրուին դժգոհ պետութիւններու կողմէ։

— • —

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ 1939 յունուար 31ին կային 10.645.000 անգործներ։ Նոյն թուականին՝ աշխատողներու ընդհանուր թիւն էր 43.667.000։

ՀԻԹԼԷՐ Ապրիլ 20ին յիսուն տարեկան պիտի ըլլայ։ Այս առթիւ Պերլինի մէջ պիտի կատարուին հանդիսութիւններ։ Առնուազն 40.000 հոգի պիտի մասնակցին թափորներու։ Այդ օրը ինքը Հիթլէր ճառ պիտի խօսի եւ պիտի դրուատէ պատերազմական նահատակներու յիշատակը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՉ

ԽՄԲ. — Լիոնէն ստացած ենք հետեւեալ կոչը, հրատարակութեան խնդրանքով։ Մանրամասնութիւններուն ծանօթ չենք։

ԼԻՈՆ. — Ռօնի, Իզէրի, Լուարի, Տրոմի եւ Էնի նահանգներու բոլոր քաղաքներու եւ գիւղերու հայութիւնը կը հրաւիրուի —

Ա. — Ընտրել տեղական մարմին մը։

Բ. — Ցարաբերուիլ Լիոնի եւ շրջակայից հայերու իրաւունքներու պաշտպան առժամեայ կոմիտէին հետ։

Գ. — Անմիջապէս մեզի տեղեկացնել բոլոր մասնաւոր պարագաները որ գոյութիւն ունին վերջին հրահանգներու համաձայն ի մասին ապրիցաններու, քօմէռսաններու, մառշան-ֆորէններու եւ ալտիւզաններու։

Հետեւիլ մեր կոչերուն եւ յայտարարութիւններուն, տեւական կապ պահելով մեզի հետ, որպէսզի մեր կարգին մենք ալ ի հարկին կարենանք փոխադարձ կապ հաստատել Փարիզի եւ Մարսէյլի հետ։

Առժամեայ կոմիտէ

ՄԱՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ — ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ Մարսէյլի ազգ. կեդր. վարչութեան 1938 տարեշրջանին, ուղղուած թեմ. երեսփ. ժողովին։

ԱԶԳ. ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԻ ԴՐԴԱՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ ԺԹ. ԴԱՐՈՒՄ. գրեց՝ Ա. Գիւլխանդանեան։ Նոր մասնաւոր թիւ 1։ Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 5 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ՝ 7 ֆրանք։ Կը ծախուի նաեւ «Ցառաջ»ի խմբագրատունը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՉՈՀԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

Այդ հրաշքը գործեցին մի քանի ...բաց քաջեր — Ալէօ, Լոմթօ, ...կից, Խանի Միհրան եւ ու... ...ներ — որոնք կանգնեցան Հայի... ...զօրանոցը Ռաֆայէլի տունէն ...պատին կեդրոնը, մի պատի ...եւ բուն թշնամուն. «երբ կարո... ...խախտել մեզ մեր դիրքէն, ա... ...իրաւունք կ'ունենաս Ռաֆայէլի ...տիրանալու»։ Եւ ամբողջ մէկ ա... ...թշնամին ամբարտօնեց այդ ցեխ ...բայց չկարողացաւ ընկճել ...պաշտպան հերոսներու արիու... ...եւ Ռաֆայէլի տունը մինչ ...կանգնած՝ հեգնեց ապիկար ...թշնամուն։ Ռաֆայէլի դիրքը պաշտ... ...խմբին մէջ կային իր ընկեր... ...բայց ոչ ինքը, նա, որպէս շրջ... ...պարտաւորուած էր հակե... ...մի շարք դիրքերը։

— Ընկեր Գրիգոր, ի՞նչ կը լինի, ...մէկ օր էս հաստավիզերէն մէ...

կին ուղարկիր մեր դիրքը, հրացանը սամ ձեռքը, կանգնեցնեմ պահակ, նա գողայ, իսկ ես կուշտ մը ծիծաղեմ — կ'ըսէր Բալօյի Մինասը Բուլղարացուն, երբ նա աչքէ կ'անցընէր դիրքերը։

— Անոնք արժանի չեն այս պատուին, պատասխանեց Գրիգորը, մեր յեղափոխական ընտրանին միայն իրաւունք ունի գրաւելու այս մարտակոցներու բարձր դիրքերը։ Այսօրուան մեր մարտկոցները պատմական պիտի լինեն, ինչպէս Աւարայրն ու Տղմուտը։ Անմահներու տողանցքին մէջ վախկոտները տեղ չունին։ Հայ ժողովրդի ինքնապաշտպանութեան գործին մէջ մեզանից շատերը գուցէ կուտեն իրենց կեանքի թելը, բայց անոր վրայ կը գնեն անմահութեան կնիքը։

Եւ այդպէս ալ եղաւ...

Տասնեակ տարիներ անցան այդ օրերէն եւ այսօր երբ շուրջս կը նա—

յիմ, այդ քաջերէն եւ այդ ժողովրդանուէր գործիչներէն ոչ մէկը չեմ տեսներ։ Անոնք ընկան, մաս մը կռիւներու մէջ, մաս մըն ալ յեղափոխական տաժանելի աշխատանքի մէջ քայքայելով իրենց ֆիզիքականը։

— Ափսո՜ս զանոնք, որ մահացան, — ոչ երբեք։ Անոնք պէտք էր որ մեռնէին, որպէսզի յետնորդներու համար սքանչացման առարկայ դառնային։ Որպէսզի անոնց օրինակով հրապուրուած յառաջիկայ սերունդին մէջէն ծնէին նորանոր հերոսներ, միշտ Ցիսուսի խօսքին նման. «եթէ հատն ցորենոյ անկեալ յերկիր ոչ մեռանի, ինքն միայն կայ, ապա եթէ մեռանի, բազում արդիւնս առնէ»։

— Իսկ ես ինչո՞ւ կ'ապրիմ. միթէ անոր համար, որ մեռնողներու գովքն ընեմ։

— Ո՛չ երբեք։

Կա՞յ աւելի մեծ պատիժ, քան ներկայ ամայութեան մէջ ապրիլ։ Ցեղափոխական գործերու մէջ, հերոսական մահ գտնելու պատեհութենէն զուրկ մնացողները ամայութեան մէջ ապրելու եւ հետզհետէ աւելի նսեմանալու պատիժը կը կրեն։ Եւ քանի՜ մարդիկ կան այսօր, որոնք թէ ժամանա—

կին մեռնիլ գիտնային, ամէնէն փայլուն հերոսներու կարգը կը դասուէին ու կ'ազատուէին խաւարէն։

Եթէ չեմ սխալիր, մեզ ծանօթ Միքայէլեանն էլ կ'ապրի դեռ «Աւերհրայքին դրախտին» մէջ։

— Ի՞նչ իմաստ ունի նաեւ անոր ապրիլը։ Միթէ՞ անոր համար, որ տեսնէ թէ, ի՜նչ ողբալի սարկութեան է մատնուեր Հայաստանը, այն Հայաստանը որուն անկախութեան անդրանիկ վարչապետը եղաւ ինքը, երբ ոչ թէ Միքայէլեանն չէր, այլ՝ Ցովհաննէս Քաջազնունի։

Քաջազնունին բաց աչքերով պէտք էր տեսնէր այն աւերը, որ կը գործուի այսօր Հայաստանի մէջ կոմունիստներու ձեռքով, որպէսզի խորապէս համոզուէր, թէ որքան յարաչար սխալ էր այն վճիռը զոր արձակեց, վերջին անգամ Հայաստան մտնելէն առաջ։ Անպայման անոր հոգեկան կեանքն այսօր աւելի դառն լեղի ունի, քան մերը։ Տասնեակ տարիներ Հայաստանը գլխաւորող կոմունիստները վերջ ի վերջոյ ինկան որպէս Դաշնակցական, Սթալին — Բերիա — Միկոյեան գնդակներով։ Այդ գնդակները տէկին-մէկին Թաւալեցան Գ. Քաջնունիի սրտին մէջ, անոր սովորեցնելու համար, թէ Դաշնակցութիւնը դեռ անելիք ունի, ինչ որ խոստովանեց խորհրդային Հայաստանի նոյն քան դժբախտ դիկտատորը՝ Խանջեանը ըսելով. «Մեզանից յետոյ հարկաւ Դաշնակցականները տէր պիտի կանգնին Հայաստանի»։

Այս ճշմարտութեանց խնլամուտ է բարեբախտաբար դաշնակցութեան հաւատութիւնը, որ, հակառակ Քաջազնունիի վճիռին, քան տարիէ ի վեր անդադար կը խոսացնէ Դաշնակցութեան շարքերը, հասնելու համար մի օր կոմունիստներէն ամայացած Հայաստանին օգնութեան։

... «Ա՛ռ Արշակ, ա՛ռ Արամ, ա՛ռ վարժապետ»...

Դեռ ականջներուս կը հնչէ իմ անմահ ընկերներու այս զուարթ կանչը, որ չափ կուտար անոնց փութաջան աշխատանքին մեր ընկերոջ շինութեան առջեւ։

Այդ ազնուական կանչը աւելի բարձրաղաղակ կ'արձագանգէ սրտիս մէջ այսօր, տասնեակ տարիներ վերջ, երբ աշխարհիս մէջ շատ բան փոխուած է, եւ ճիշդ ատոր համար, ես

այդ կանչին կարօտը կը քաշեմ...

Այո, ընկերներ, տուէք մեզ աղիւս, տուէք մեզ նիւթական եւ բարոյական տաղձ, որ շարենք, որ կառուցանենք մեր նիւթական ու բարոյական շէնքերը։ Շինարարութեան այդ շարժումը, շաղախուած զոհաբերութեան ոգով, թող կանգ չառնէ մեր մէջ բընաւ։ Ճիշդ է, կայ նաեւ մի կոյլտուր մեր աշխարհի մէջ, որ կը քանդէ ինչ որ հազարաւոր տարիներէ ի վեր կառուցեր է Հայութիւնը, բայց վերջ ի վերջոյ մեր շարժումը պիտի յաղթանակէ, որովհետեւ մենք կը խառնենք մեր շինարարական տաղձին հետ բարոյական ու գաղափարական շաղախը։ Այդ շաղախը, իր սեփական տունը շինելէ առաջ, ընկերոջ տունը, ազգին տունը շինելու մղումն է, զոհաբերութեան ոգին է։

Քանի այդ ոգին է ներշնչարան մեր մայր — կազմակերպութեան, անմահ է մեր հայրենիքն ու իր ազատութեան գաղափարը։

— Ա՛ռ, Նշան, ա՛ռ Միհրան, ա՛ռ, ա՛ռ...։

(Վերջ)

ԱՐՄ. ՓՈԽԱՐԵԱՆ

Գերմանիա փոխանակ արեւելքի մէջ գործելու, դէպի արեւմուտք դարձած է, Մուսոլինիի եւ Ֆրանքոյի միջնորդութեամբ։ Գալով Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ, անոնց հանդարտութիւնը ապահովելու համար է որ Գերմանիա առանց կը նուիրէ Կարպաթեան Ուկրայնան։ Ձեր քաղաքականութիւնը ճախողեցաւ եղերականօրէն, աղէտէ աղէտ առաջնորդելով Ֆրանսան։ Նոր մարդիկ պէտք են մեզի։ Ֆրանսա պէտք է փոխէ իր հոգին ։

Ուրիշ ազգայնական երեսփոխան մը նոյնքան ուժգնօրէն յարձակելով, աղաղակեց.

— Եթէ մենք չունենանք կառավարութիւն մը որ վայելէ ազգին միաձայն հաւանութիւնը եւ արտասահմանի մէջ խօսի վճռական լեզուով մը, շատ չանցած Ֆրանսան պիտի անհետանայ, արժանանալով ամբողջ աշխարհի արհամարհանքին ։

Համայնավար ներկայացուցիչը խստօրէն ճաղկեց Միւնիխի քաղաքականութիւնը, անոր վերագրելով այս բոլոր աղէտները։ Ընկերվարական ներկայացուցիչը նոյն մեղադրանքներն ըրաւ, չէզոքելով թէ այս դէպքերը չարաչուք հակազդեցութիւններ պիտի ունենան Լեհաստանի, Պալքաններու եւ Սպանիոյ մէջ։

Դալատիէն քաղաքականութեան հաւանութիւն յայտնեցին միայն արմատական երեսփոխան մը եւ Նախկին վարչապետ մը, Ֆլանտէն։ Ընդդիմադիրները ծաղրեցին այս վերջինը, ըսելով թէ անշուշտ պիտի փութայ նոր հեռագիր մը ուղղել Հիթլէրի, շնորհաւորելով այս նոր յաջողութիւնը, ինչպէս ըրաւ Միւնիխի համաձայնութեան առթիւ։

Իբրեւ եզրակացութիւն, պահանջուեցաւ հաւատարմութեան քուէ կառավարութեան, երեսփ. ժողովին մէջ։

« Իւմանիթէ » իր երէկուան խմբագրականին մէջ կը պահանջէ Ճամբրէ Տալատիէ-Պոնէ դահլիճը, երկուքն ալ յանցաւոր եւ պատասխանատու հռչակելով այս ողբերգութեանց։ «Ֆրանսան 1938 Սեպտեմբերի վերջը զոհ գնաց ամէնէն վիթխարի խաբէութեան։ Այդ խաբեբաները կը կոչուին Տալատիէ – Պոնէ»։

Չէմպըրլէն խաղաղութիւն կը խօսի

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ ալ յուզումնալից վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ, չորեքշաբթի օր։ Վարչապետը պատասխանելով, պաշտպանեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը։ Բացատրեց թէ Անգլիա չի կրնար միջամտել ներկայ պարագային ։

— « Մեր կարծիքով, կացութիւնը արմատապէս փոխուեցաւ, երբ Սլովաքիոյ խորհրդարանը անկախութիւն հռչակեց։ Այս յայտարարութիւնը իրականին մէջ կը նշանակէր Չեխոսլովաքիոյ ներքին անդամատումը։ Միւնիխի համաձայնութիւնը կը կազմէր չորս պետութեանց կողմէ ընդունուած կարգադրութիւն մը։ Ան կը նախատեսէր Չեխոսլովաքիոյ ապագայ սահմաններուն ճշդումը եւ կը դնէր գերմանական գրաւման սահմանները։ Գերմանական կառավարութիւնը, որքան գիտեմ՝ առանց նուազագոյն զեկուցումը հաղորդելու միւս երեք պետութեանց, զօրք ղրկած է դծուած սահմաններէն անդին։ Նոյնիսկ այն պարագային ուր կրնայի ըսել թէ այդ գործողութիւնը կատարուած է չեխոսլովաք կառավարութեան հաւանութեամբ, ես չեմ կրնար Միւնիխի համաձայնութեան համապատասխան գտնել այս փոփոխութիւնները։ Մինչեւ հիմա, գերմանական կառավարութիւնը իր ցեղային հակումներով շրջանակը տարածելով, կը պատճառաբանէր թէ Գերմանիոյ կը միացնէ ցեղակից գրացիներ։ Այժմ, առաջին անգամ ըլլալով ցեղային գրաւման կ'ենթարկէ այնպիսի երկրամասեր որոնց ժողովուրդներուն հետ ցեղային որ եւ է կապ չունի։ Անշուշտ այս դէպքերը չեն կրնար չխռովել միջազգային կացութիւնը։ Անոնք պիտի խախտեն վստահութիւնը, եւ այս պարագան ցաւալի է մանաւանդ անոր համար որ վստահութիւնը դեռ նոր սկսած էր վերածնիլ ։ Բնականաբար դառնօրէն կը ցաւիմ եղածին վրայ. բայց այդ պատճառ պէտք չէ ըլլայ մեր ընթացքէն շեղելու։ Ցիշենք թէ աշխարհի բոլոր ժողովուրդները խաղաղութիւն կ'ուզեն։ Այս կառավարութեան նպատակն է, ինչպէս միշտ, օգնել այդ բաղձանքին իրականացման եւ բռնութեան տեղ հաստատել խորհրդակցութեան մեթոտը։ Կարելի է որ երբեմն ձախողանքներ եւ յուսախաբութիւններ ունենանք, բայց առաջադրուած նպատակը այնքան մեծ է մարդկութեան բարօրութեան համար որ չենք կրնար զայն լքել թեթեւօրէն »։

Նոյն իմաստով խօսեցաւ արտաքին նախարարը, լորտերու ժողովին մէջ։

Ուրիշ տեղեկութիւններ նոյն հարցի մասին

Հռոմի մէջ մամուլը գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ չեխական հարցին արմատական լուծումը եւ մանաւանդ Սլովաքիոյ անկախութիւնը։ Սրբոյ վերապահում կը տիրէ Կարպաթեան Ուկրայնայի մասին ։

Մ. Նահանգներու մէջ մեծ մտահոգութիւն պատճառեց Չեխոսլովաքիոյ կործանումը։ Ամերիկայի քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ Հիթլէր կանգ պիտի չառնէ, թէ Եւրոպայի կացութիւնը վտանգաւոր է եւ թէ Մ. Նահանգները պատրաստ են փութացնել սպառազինութիւնները ։

Տանցիկի եւ Մէմէլի մասին ալ վրդովիչ զրոյցներ կը շրջին։ Այդ երկրամասերու հիթլէրական գործիչները «անտանելի» գտնելով կացութիւնը, ինքնորոշման իրաւունք իր պահանջին ․․

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԻՆ հրաժարումը հետեւանք է ընդհանուր գործադուլի եւ բուռն ցոյցերու, որոնք ուղղուած էին Ֆրանսայի դէմ։ Տասը հազար ըմբոստներ ցոյց մը կատարեցին Քիւրտ Տաղի մէջ, Սուրիոյ տիրապետութեան դէմ։ Սուրիոյ ազգայնականները կը պահանջեն ջնջել փոքրամասնութեանց իրաւունքներու մասին մարզպանին հաշակած հրամանագիրը, դադրեցնել Ալեքսանտրէթի երկրին, ճէպիրէի եւ ճէպէլը Տրիւզի անջատական շարժումները եւն.։

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ մէջ, Վորոշիլով ճառ մը խօսելով, ըսաւ թէ խորհրդային բանակը այսօր չորս անգամ աւելի զօրաւոր է քան 1934ին։ Այս առթիւ աղդարարեց թէ «սկսած է աշխարհակալներու նոր պատերազմը, բաժնելու համար աշխարհը»։

ԻՐԱՆԻ գահաժառանգին եւ Եգիպտոսի Թագաւորին քրոջ ամուսնական պայմանագրութիւնը ստորագրուեցաւ մարտ 15ին, Գահիրէի մէջ, աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ։ Հարսնցուն տեղ ըլլալով իր սենեակը քաշուեցաւ արարողութիւններէն վերջը, որոնց կը մասնակցէին 5000 արիներ ։

ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ 4 հոգի գլխատուեցան օտար երկրի մը օգտին լրտեսութիւն կատարած ըլլալու յանցանքով։ Լրտեսութիւնը վերջերս յաճախադէպ դարձած է Գերմանիոյ մէջ, հակառակ անողոք պատժարկութեանց. Այս տարուան ընթացքին գլխատուած են 12 հոգի, այսինքն՝ միջին հաշուով շաբաթը մէկ լրտես։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կառավարութիւնը մշակած է ծրագիր մը, որուն համաձայն Աղեքսանդրիոյ նաւահանգիստը պիտի խորացուի 3 միլիոն ոսկիի ծախքով, որպէսզի ամենամեծ մարտանաւերն ալ կարենան մտնել այնտեղ։ Պիտի հաստատուին քարիւղի շտեմարաններ եւ նաւաշինարան մը։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ արտաքին գործավար Լիթվինովի եւ ճափոնական դեսպան Թոկոյի միջեւ բանակցութիւնները վերսկսան՝ Ծայրագոյն Արեւելքի ձկնորսութեան վէճին շուրջ։ Յոյս չկայ որ համաձայնութիւն մը գոյանայ ։ Երկու կողմերն ալ անհաշտ են եւ կը վախցուի որ ծովային ընդհարումներ պատահին։

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական կառավարութիւնը կազմեց վեց անդամէ բաղկացեալ արտակարգ դատարան մը, որ պիտի դատէ քաղաքական յանցաւորները։ Դատի պիտի քաշուին ժողովրդական ճակատի այն բոլոր յանցագործները, որոնք մինչեւ 1936 Յուլիս զանազան չարագործութիւններ կատարած են քաղաքական կեանքի մէջ։ Ազգայնականները կ'ըսեն թէ մինչեւ այդ թուականը հետեւեալ ոճիրները գործուած են, — 160 եկեղեցիներ աւերուած, 69 սպանութիւն, 1287 հոգի վիրաւորուած, 69 շէնքեր քանդուած, 113 ընդհանուր գործադուլ եւ 228 մասնակի գործադուլներ կազմակերպուած, ինչպէս եւ 146 ռմբարկածութիւններ ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ «Տէր Աոլէր» թերթը, որ մարաջախտ Կէօրինկի հովանաւորութեան տակ կը գտնուի, կը գրէ թէ Գերմանիոյ օդային ուժերը կը գտնուին զօրավարներու հրամանատարութեան տակ, որոնք կը մնան երեք կեդրոններու մէջ՝ Պերլին, Պրունշվիկ եւ Միւնիխ։ Անոնք հրամանատարներն են արեւելքի, հիւսիսի եւ արեւմուտքի օդային պաշտպանութեանց ։ Երկիրը բաժնուած է օդային պաշտպանութեան ութ գօտիներու ։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

«ՀՕՄԱՐԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԿԵԴ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ռ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ա. ԲԱԲԻԳԵԱՆԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի մէջ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ **ՔԱՋ ՆԱԶԱՐԸ**

Յատկապէս պատրաստուած մասնաւոր աէքօրներ

ԱՆՄԱՀ ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ **ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ**

ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏ ԱՂԵՔՍ. ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ **ՉԱՐ ՈԳԻՆ**

կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ԼԱՔԱ, Տիկիններ ԱԶՆԱՒՈՐ և ԱՆՆԱ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Օրիորդներ՝ ԱԶՆԱՒՈՐ, ԳԸԼԸՃԵԱՆ և ... ՄՈՒՇԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի Սանուց Թատերասիրաց խումբը ։ Բեմադրութիւն եւ բեմազարդութիւն Պ. Ս. ԼԱՔԱՑԷ

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին՝ «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատուներ. Թ. Սամուէլ գրատուն, 81 rue Mr. Le Prince Paris-6, Պ. ... գրատուն, 46, rue Richer, Paris-9, Ե. Տարօնթիւնեան, 13, rue d'Orsel, Paris-8.

Հ. Յ. Դ.

[illegible]

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը 20 մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին դպրոցի սրահը։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ ռազմիկ, ցա ... ու եւ Հ. ... ի ... ։ 19 մարտ, կիրակի ժամը 2,30ին, ընկ. Արփիար Մարտիրոսեանի բնակարանը, 26 ... [illegible]

Գ ... [illegible]

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները, 18 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով ։

ՑԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը յաւելուած 18 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին, ... վայրը կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Երյ. կոմիտէն բոլոր ընկերները կը հրաւիրէ ընկերական դասախօսութեան, 21 Մարտ երեքշաբթի գիշեր ժամը 9ին գրադարանին մէջ։

կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, նիւթ՝ Դաշնակցութեան ծրագիրը։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

Մայթ. Կրթ. Միութեան սրահին մէջ

19 ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

կը նախագահէ ընկ. Յ. ԱՃԷՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Ընկերամշակութային հանդիսութիւն Փետր 18ի առթիւ

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԲԻ ԱՐԱՄ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ

18 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149, rue d'Argenteuil.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Ռ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ**

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հերթական դասախօսութիւնը Ուրբաթ, 17 Մարտ երեկոյեան ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ։ Դասախօսէ Պ. ՍՏ ՄԻԼՏԸՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Մարսիլիահայ գաղութը եւ Նոր ուղղութիւններ 1923-1939»։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իր դպրոցին մէջ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Պիւֆէ։ Մուտք 2 ֆրանք

ԱՄՍՕՐԵԱՅ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ եւ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

19 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 6էն մինչեւ կէս գիշեր, իրենց ակումբը՝ 8, rue Gosselet փարիզ։ Օրքեսթր եւ ճոխ պիւֆէ։

Մուտք 3 եւ 6 ֆրանք։

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՌՕՄԷՆՎԻԼ-ՄՈՆԹՐԷՕՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ընտիր նուագ.

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊՍԻԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ազգ. Վարժարանի մէջ

Մասնակցութեամբ Ազգ. վարժարանի եւ Թուլուզեան վարժարանի երկսեռ աշակերտութեան

կը նախագահէ Տէր Ն. ՔԷՀՐԻԹՃԵԱՆ կը խօսի Պ. Լ. ՔԱՄԲԱՐՃՈՒՄԵԱՆ

Մուտքը ազատ է։

ԿԻՍԱԴԻՄԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷ[Ս]

(Bal des loups)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕԳՆ. Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈ[ՂՄԷ]

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆԻՆ

18 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 22ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle Hocheի ՄԷՋ, **9 Ave. Hoche, Paris 8**

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ Լ. ՊԱՓԱԶԵԱՆԻ

Առաջնակարգ նուագախումբ, ընտիր պիւֆէ-պառ

աննախընթաց անակնկալներ

ՄՈՒՏՔ՝ 30 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵԿՈՅԹԻ ՋԳԵՍՏ ՀԱԳՆԻԼ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ Է

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ

ՆՈՐ ԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ջութակի ջութակահար վիրթիոզ

ՖԻԼԻՓ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

Շաբաթ, 18 Մարտ երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին

Սալ Մոլիէր Փալէ տիւ Քոմերսի ... մէջ 18-20, Quai de B[ondy]

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերու համար դիմել Maison Béal 15, Rue de la République ...

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Էմիլ Զոլայի սրահին մէջ, 229 Rue Boileau, Լիոն

Ղեկավարութեամբ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆի կը ներկայացուի

« ՍԱՅԵԱԹ ՆՈՎԱ »

Գիներ՝ 7, 5 եւ 4 ֆրանք, փոքրիկներու համար 1 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Ամասիոյ – Մարզուանի Հայր. Միութեան կողմէ

18 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ ։

ՍԱԼՈՆ ՖԼՈՐԻՏԻ ՄԷՋ, 7 ՌԻՒ ՎԱՆԹՈՒՌ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Աչքերու գեղեցկութեան մրցում։ Կը ներկայացուի ՆԱՄՈՒՍԷՑ ... Եւրոպական պարեր՝ ընկերակցութեամբ 6 հոգինոց ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ ... խումբի ։ Ճոխ պիւֆէ Մուտք 8 ֆր.

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի սինէմա ALHAMBRAի մէջ, երեքշաբթի 21 մարտ իրիկուան ժամը 8.30ին ։

կը ցուցադրուին՝ ԳԵՂՋԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏ[ԱՆԻ] ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն)։ ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՈՆԱՓԱՐ[Թ] ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Gance-ի գլուխգործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵ[ՐՈՒ] ԵՐԿԻՐԸ։

ՍԱՔՍՕՖՕՆԻ երաժշտական կտոր մը, Ամերիկեան ծովայիններ ... ներ եարէմին մէջ, (կէս ժամ անընդհատ խնդալ)։

Հաղորդակցութեան միջոց.— Մէթրօ Mairie d'Issyէն, ... կը գտնուի սինէման ։

Ներկայացման օրը խճողումի տեղի չտալու համար կանխաւ ... վերցնել ձեր տոմսերը, Իսիի հայ սրճարաններէն եւ «Յառաջ»ի ... ։

Մուտք՝ 7, 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք ։

Դերասան Թրագօշի թատր. ներկայացումներ

Մարսէյլի, Վալանսի եւ Լիոնի միացեալ թատերախումբ[ը] Մարսէյլի մէջ.— Նախաձեռնութեամբ ՀԱՄԱՍԵՒԱՍՏԱՑԻԱՑ ՄԻՈՒ[ԹԵԱՆ] 19 Մարտ, Կիրակի

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ԽԱՉԱԳՈՂՆԵՐ**

Վալանսի մէջ՝ 1 Ապրիլ. Լիոնի մէջ՝ 2 Ապրիլ. Տէսինի մէջ ...

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ Դասախօսութիւն Լիոնի Հ. Յ. Դ. «Աւետիս Ահարոնեան» խումբի կողմէ 17 Մարտ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Բարեգործականի սրահին մէջ, 202, Ռիւ Պօլօ։ Կը խօսի Տոքթ. ՍԷՓԷԹՃԵԱՆ։

ՓԱՆԵԷՕ ԳԱՇԱՆԻ «Յառաջդիմասիրաց» դասախօսութիւնը 18 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր դպրոցին մէջ։

Կը դասախօսէ Պ. Թադէոս Մելէտունեան։ Հարաւային Ամերիկայի հայ գաղութի մասին։

Կը հրաւիրուին հայրենակիցները։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ... հիներու Միութեան բացման ... գեր Թէյասեղանը 19 Մարտ ... կի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ... Վարանդեան սրահին մէջ։

Կը հրաւիրուին ... անդամուհիները։ Կը խնդրուի ... խայ չլսել։

Le Gerant : H. STEPHAN[IAN]
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.296

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameseme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 18 ՄԱՐՏ
SAMEDI 18 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3992

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞Ւր ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻ ՃԱՐՃԱՏՈՒՄԸ

Ո՞ւր կանգ պիտի առնէ,— այս հարցումը կ'ուղղեն բոլորը, դիւանագիտական թէ անպաշտօն շրջանակներու մէջ, ի տես գերմանական գրոհին, որ 24 ժամուան մէջ քարտէսէն սրբեց քսանամեայ պետութիւն մը, Չեխոսլովաքիա:

Հարցումը ինքնին կը մատնէ խորունկ անձկութիւն մը, որ կը նուաճէ օրէ օր: Ոչ միայն արեւմտեան Եւրոպայի եւ Պալքանեան երկիրներու, այլեւ հեռաւոր Ամերիկայի մէջ:

Արդարեւ, դէպքերը այնպիսի ընթացք մը ստացած են, որ խելքի պտոյտ կը պատճառեն նոյնիսկ ամէնէն լաւատեսներուն, կամ օրինակ, «Միւնիխցի»ներուն:

Չեխոսլովաքիոյ կործանումէն անմիջապէս վերջը, հարցումներ ուղղեցին Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, եւ խաղաղութեան պատմական «Հովանոցը», Պ. Չէմպըրլէն, գոհացաւ «այո» կամ «ոչ»ով: Կարճ՝ խուսափողական պատասխաններ տուաւ: (Երէկ պատրաստուած էր ճառ մը խօսելու իր ծննդավայրին մէջ, պարզելու համար իր տեսակէտները):

Մնաց որ, վարչապետը արդէն բացատրեց կառավարութեան դիրքը,— ոչ մէկ միջամտութիւն: Երկիր մը պաշտպանութիւն խնդրեր է զօրաւոր հարեւանէ մը, ան ալ զօրք ղրկեր եւ գրաւեր է, մենք ի՞նչ գործ ունինք: Մանաւանդ որ, ոչ յարձակում կատարուած, ոչ ալ խաղաղութիւնը խանգարուած է ...

Այս համոզումը այնքան տիրական է Լոնտոնի մէջ, որ կառավարութիւնը մինչեւ անգամ պարտք չէ սեպած բողոքագիր մը ուղղել Գերմանիոյ: Այլ պարզապէս Լոնտոն հրաւիրած է Պերլինի բրիտանական դեսպանը, լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալու համար:

Բայց եւ այնպէս, մտահոգութիւնը օրէ օր կ'աճի Լոնտոնի մէջ, եւ մարդիկ արդէն բացէ ի բաց կը խօսին պարտաւորիչ զինուորութեան մասին,— խնդիր մը որ միշտ կը խրտչեցնէ Անգլիոյ հանրային կարծիքը:

Մտահոգութիւնը շատ աւելի խոր է Փարիզի մէջ: Վկայ՝ խորհրդարանին իրարանցումը: Արտաքին Նախարարը հարկադրուեցաւ իրարու ետեւէ զեկուցումներ տալ երեսփ. ժողովի եւ ծերակոյտի արտաքին գործերու յանձնախումբերուն, քանիցս օրուան մէջ: Եւ կառավարութիւնը անմիջապէս հաւանութիւն յայտնեց լսելու հարցապնդումները, այսօր իսկ:

Գալով հանրային կարծիքին, կը բաւէ կարդալ Փարիզի թերթերը, իմանալու համար համատարած անձկութեան խորութիւնը: Պուլվառի թերթ մը, «Փարի - Սուար»ն անգամ, որ մասնագէտ է շռնդալից հրատարակութիւններու եւ որ տարին երկու խմբագրական իսկ չի տպեր, երէկ պարտք համարած էր առաջնորդող մը նուիրել օրուան ապշանքին: Այս առթիւ կ'արտատպէր, սթափեցնելու համար դրացի դաշնակիցը.

— «Անգլիոյ պատերազմական նախարարը յայտարարեց թէ 19 զօրաբաժին պիտի ունենան վեց ամիսէն, կազմ եւ պատրաստ՝ Ֆրանսայի օգնութեան հասնելու, եթէ վտանգուին անոր կենսական շահերը: Ո՛չ. վեց ամիսը շատ է: Վեց ամիսէն շատ ուշ մնացած պիտի ըլլանք: Անմիջապէ՛ս: Իսկ ո՞ր օրուան կը սպասէք, պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատելու համար»:

Երբ շողշողուն «Պուլվառ»ն անգամ լեզու է ելեր, կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ կը խորհին այն թերթերը որ կը կոչուին գաղափարական կամ կուսակցական, կառավարութեան բարեկամ ըլլան թէ ընդդիմադիր.

Այդ լրագիրներէն շատերը վտանգներ կը նախատեսեն մինչեւ անգամ Ալզաս - Լորէնի համար, այլեւս չհաւատալով բոլոր հաւաստիքներուն կամ 1938 դեկտեմբեր 6ի Ֆրանքօ-գերմանական համաձայնութեան:

Խորունկ յուսախաբութեան մը մատնուած է Փարիզի կիսապաշտօնական օրկանն ալ: Իր երէկուան խմբագրականին մէջ, «Թան»ը, որ ամէն մէկ բառն ու ստորակէտը կշռելով կը տպէ, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ, դառնօրէն.

— «Երբեք հաւանական չէ որ Գերմանիոյ ծաւալականութեան քաղաքականութիւնը սահմանափակուի Աւստրիոյ, Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ կցումով եւ Սլովաքիոյ ստրկացումով: Առաջնորդը քաղաքականութիւն մը մշակած է երկար ատեն [illegible] ցուցաբար գործադրելի, միշտ ուշադրութեամբ հաշուե[illegible] թեան պատեհութիւնները եւ վտանգները: Անկարելի [illegible] նախնկալներ: Առաջին գաղափարը որ մտքի առջեւ կուգայ՝ Մէմէլի եւ Տանցիկի վերադարձն է Գերմանիոյ, եւ թերեւս Գերմանիոյ անուղղակի խնամակալութիւնը՝ Պալթեան երկիրներուն վրայ, որուն հետեւանքը պիտի ըլլայ Լեհաստանը պաշարել հիւսիսային արեւմուտքէն, ինչպէս հարաւ. արեւմուտքէն: Սակայն պէտք չէ ծածկել թէ հիթլերական Գերմանիոյ ընդարձակ ծրագիրներուն բուն նպատակն է եւ կը մնայ «Տրանկ Նախ Օսթէն»ը (դրոհ դէպի Արեւելք), Դանուբի ճամբով: Նոյնիսկ ընդունելով որ Լեհաստան եւ Հունգարիա պիտի յաջողին սահմանակից դառնալ շնորհիւ Չեխոսլովաքիոյ ներկայ դէպքերուն, ստոյգ չէ թէ այսպէս յարդարուած պատուարը պիտի բաւէ մեղմացնելու գերմանական ճնշումը եւ գործնապէս խափանելու գերակայութիւն մը որ կը սպառնայ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի բոլոր երկիրներուն անկախ գոյութեան»:

Ֆրանսայի մտահոգութիւնը աւելի է մանաւանդ անոր համար որ, իրազեկներ կարգը եկած կը նկատեն Իտալիոյ պահանջներուն, ուրիշ խօսքով՝ Միջերկրականի փոթորիկներուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

"ԱՆԿԱԽ,, ՍԼՈՎԱՔԻԱՆ ԱԼ ԴԱՐՁԱՒ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՀԱՆԳ

ՎԵՐՋ ԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱԶԱՐ ՄԻԱՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախկին Չեխիոյ (Պոհեմիա եւ Մորավիա) գրաւումէն վերջ, Սլովաքիան ալ, որ անկախութիւն հռչակած էր երեքշաբթի օր, ինկաւ Գերմանիոյ թեւարկութեան տակ, համաձայն իր վարչապետին՝ գերապայծառ Թիզոյի կողմէ Հիթլէրի ուղղուած հեռագրին: Ուրեմն անկախութիւնը տեւած եղաւ միայն 48 ժամ:

Հիթլէր Փրակայէն մեկնեցաւ հինգշաբթի իրիկուն, անցնելով Պրուն: Սլովաքիոյ թեւարկութեան հանդիսաւոր արարողութիւնը պիտի կատարուէր երէկ, ուրբաթ, Պրաթիսլավայի մէջ, որ այսուհետեւ պիտի կոչուի նախկին գերմանական անունով, Փրէզպուրկ, ինչպէս միւս բոլոր քաղաքները. Այսօր, շաբաթ, Հիթլէրի տեղ Վիէննա պիտի երթայ արտաքին նախարարը, տօնելու համար Աւստրիոյ կցման տարեդարձը:

Հիթլէր Փրակայի նախկին արքայական պալատին մէջ ընդունեցաւ չեխական պատուիրակութիւններ, բայց միայն մէկ անգամ երեւցաւ պատուհանէն, երբ Գերմանացիներ խռնուած էին դղեակին առջեւ, շնորհակալութիւն յայտնելու համար: Առաջնորդը քանի մը խօսք միայն ուղղեց, խաղաղութիւն եւ մշակութային յառաջդիմութիւն խոստանալով Պոհեմիոյ: Մեկնելէ առաջ, իրեն այցելեց չեխ. հանրապետութեան նախագահը, որ ընդունուեցաւ զինուորական պատիւներով:

Չեխիոյ զինուորական գրաւումէն անմիջապէս վերջը, գերմանական իշխանութիւնները գործի ձեռնարկեցին, երկրին վարչութիւնը յարմարցնելու համար նոր կացութեան: Արդէն իսկ երեք նոր զօրաբանակներ հաստատուած են գրաւեալ երկրին մէջ եւ պիտի մնան տեւականօրէն: Հիթլէր մասնաւոր հրամանագրով մը Գերմանիոյ թեւարկութիւնը հաստատեց Պոհեմիոյ, Մորավիոյ եւ Սլովաքիոյ վրայ, ինչ որ իրականին մէջ կը նշանակէ կցում: Ուղղակի Առաջնորդին կողմէ նշանակուած «Պաշտպան» մը (խնամակալ կամ մարդպան) պիտի վարէ նախկին Չեխիան:

Գերմանիոյ արտաքին նախարարութիւնը ուրբաթ [illegible] լինի չեխ. դեսպանատունը: Լոնտոնի չեխ. դեսպանատունն ալ կէս [illegible] դրօշը պարզեց: Ուաշինկթընի գերմանական դեսպանատան խորհրդականը պահանջեց որ իրեն յանձնուին չեխական դեսպանատունը եւ բոլոր հիւպատոսարանները, բայց չեխական դեսպանը մերժեց, առարկելով թէ հրահանգ ստացած չէ իր կառավարութենէն: Եւ պայման դրաւ որ նախագահ Հաշա գրաւոր հրահանգ մը ղրկէ իրեն: Մոսկուայի չեխական դեսպանն ալ կը մերժէ համակերպիլ նոր կացութեան:

[illegible] Լըպրէն Լոնտոն պիտի երթայ յառաջիկայ շաբթու

*** Անգլ. թերթերը կը գրեն թէ յառաջիկայ շաբթու խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարուի Լոնտոնի մէջ, մասնակցութեամբ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վարչապետներուն եւ արտաքին նախարարներուն: Այս այցելութիւնը պիտի զուգադիպի նախագահ Լըպրէնի ճամբորդութեան: Այս առթիւ երկու կառավարութիւնները պիտի ճշդեն իրենց նոր քաղաքականութիւնը, կասեցնելու համար Հիթլէրի յանդգնութիւնները: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը խոստովանին թէ մինչեւ հիմա կատարուած խօսակցութիւնները եւ ձեռնարկները չկրցան կեցնել Գերմանիոյ յառաջխաղացութիւնը: Անգլիա եւ Ֆրանսա այժմ կ'ուզեն աւելի գործնական միջոցներ գտնել: Եթէ Հիթլէր նոյն քաղաքականութեան հետեւի Պելճիոյ, Հոլանտայի եւ Ֆրանսայի հանդէպ, տարակոյս չկայ որ հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ: Նոյնքան վտանգաւոր է որ եւ է յարձակում Տանըմարքայի կամ Զուիցերիոյ դէմ: Բայց հաւանական չէ որ Մեծն Բրիտանիա գործնական միջոցներու դիմէ, պաշտպանելու համար Լիթուանիան, Հունգարիան, Ռումանիան, Լեհաստանը կամ Եուկոսլավիան, որոնք նոյնպէս վտանգուած կը համարուին, ներկայ՝ Հիթլէրի յարձակողական ծրագիրներուն:

Լոնտոնի մէջ տիրող կարծիքն այն է թէ Գերմանիա պիտի կրնայ կցել Մէմէլը եւ Տանցիկը, առանց գործօն պայքարի: Գալով Հունգարիոյ, կը կարծուի թէ Գերմանիա թոյլ կուտայ որ ան կլանէ Ռութէնիան, պարզապէս ինք մարսելու համար:

Պ. Իտըն, Անգլիոյ երբեմնի արտաքին նախարարը, մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին հետ: Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը [illegible] նկատի առած է նախկին նախարարին մէկ առաջարկը, որուն համաձայն Պետական Խորհուրդ մը պիտի կազմուի, մասնակցութեամբ բոլոր քաղաքական կուսակցութեանց, իբրեւ խորհրդատու կառավարութեան: Այդ պարագային հաւանական է որ Իտըն ալ մտնէ դահլիճին մէջ:

Դեռ աւելի կարեւոր պարագայ մը.— Անգլիոյ մէջ հետզհետէ կը տարածուի պարտաւորիչ զինուորութեան գաղափարը: Փարիզի թերթերն ալ այդպէս կը թելադրեն բրիտանական կառավարութեան, վախնալով որ ուշ մնացած կ'ըլլան:

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին ուրբաթ օրուան նիստին մէջ երեսփոխան մը հարցուց թէ կառավարութիւնը որ եւ է բողոքագիր ուղղա՞ծ է Գերմանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ գրաւման առթիւ

— Ո՛չ, պատասխանեց Պ. Չէմպըրլէն, չոր ու ցամաք:

— Կառավարութիւնը կը խորհի՞ բողոքագիր մը [illegible] գերմանական կառավարութեան:

Վարչապետը, որ յառաջիկայ շաբթու կը լրացնէ իր 70ամեակը եւ որ շատ յոգնած երեւոյթ մը ունի այս [illegible], խուսափողական պատասխան մը տուաւ, պահանջելով հարցումը ուղղել գրաւոր:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ, ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ։

Ինչե՛ր շահեցաւ Գերմանիա

Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ (Չեխիոյ) գրաւումով, Գերմանիա կցած կ'ըլլայ 49,362 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ երկիր մը, 6.800.000 բնակչութեամբ: Իր ձեռքը կ'անցնին հանքային անսպառ հարստութիւններ,— տարեկան 500 հազար թոն երկաթի հանածոյ, 10—12 միլիոն հանքածուխ, ինչպէս եւ կարեւոր քանակութեամբ ոսկիի եւ արծաթի հանքեր: Չեխիա ունի ճարտարագործական գործարաններու եւ մեքենաներու հրաշալի ցանց մը, երկաթի եւ պողպատի ապրանքագործութիւն, Շքոտայի եւ Պրնոյի զինագործարանները, բարեբեր երկրագործութիւն եւ հարուստ անտառներ:

Փրակայի չեխական դրամատան ոսկի պահեստը կը հաշուէին 17 միլիոն անգլ. ոսկի կամ 75 միլիոն տոլար: (Լոնտոնի սեղանաւորական օրկանը ամբողջ հարստութիւնը կը գնահատէ 60 միլիոն անգլ. ոսկի, հաշուելով նաեւ օտար դրամները եւն.: Փարիզի մէջ այս գումարը կը հաշուէին 10ուկէս միլիառ ֆրանք):

Զինուորական տեսակէտով, Գերմանիա կը ստանայ 1500 օդանաւ, 1000 հրասայլ, որոնք աւելի բարձր արժէք ունին քան գերմանականները, ռազմական իրեր՝ վերջին կատարելագործութեամբ: Մասնագէտներու կարծիքով, այս առաջին զէն ու զրահը, որուն լինելութիւնը երկուքուկէս տարի պիտի տեւէր Գերմանիոյ մէջ, բաւական է 40 նոր զօրաբաժիններ սպառազինելու:

Դարձեալ, Չեխիոյ գրաւումով իբր 500 քիլոմեթր կը կարճնայ Գերմանիոյ ռազմագիտական սահմանագլուխը, եւ իր ձեռքը կ'անցնին Լեհաստան եւ Ռումանիա տանող ճամբաները:

*** Շքոտայի աշխարհահռչակ զինագործարանը ունի 5000 բանուոր: Ուրիշ 35 զինագործարաններ կը շինեն թնդանօթներ, հրասայլեր եւ զրահապատ վակոններ:

Հիթլէրի հրամանագիրը
Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մասին

Չեխիոյ կցումէն անմիջապէս վերջը, Հիթլէր [illegible] հրամանագիր մը ստորագրեց, որ ձայնասփիւռով տարածուեցաւ արտաքին նախարարին կողմէ: Հրամանագիրը իր յառաջաբանին մէջ կ'ըսէ.— «Հազար տարի անխախտ[illegible] ղութեամբ Պոհեմիան եւ Մորավիան պատկանած են գերման ժողովուրդին, գոյութեան համար կենսական տարածութեան. բայց, բռնի ուժով եւ անմտութեամբ քմահաճօրէն խլուեցան իրենց պատմական շրջապատէն եւ ի վերջոյ կցուելով Չեխոսլովաքիոյ արհեստական կառուցուածքին, դարձան վառարան մը տեւական խռովութեանց: Տարուէ տարի աւելցաւ այն վտանգը որ կը ցուցնէր թէ այդ շրջանը պիտի դառնայ, ինչպէս եղած է անցեալին մէջ, նոր եւ ահարկու սպառնալիք մը Եւրոպայի խաղաղութեան համար, որովհետեւ Չեխոսլովաքիան եւ իր վարիչները չէին կրցած բանաւոր հիման մը վրայ կազմակերպել ազգային այլազան խմբակցութիւնները որոնք միացած էին քմահաճօրէն: Անոնք չէին յաջողած արթնցնել եւ արծարծել բոլոր մասնակիցներուն շահագրգռութիւնը՝ հասարակաց պետութեան համար: Չեխոսլովաք պետութիւնը այսպէս հաստատեց թէ չի կրնար ապրիլ ներքնապէս, եւ հետեւաբար կտոր կտոր եղաւ: Գերմանական պետութիւնը, իր իսկ խաղաղութեան եւ ապահովութեան համար, չէր կրնար հանդուրժել որ խռովութիւնները շարունակուին այս շրջանին մէջ, այնքան կենսական՝ ընդհանուր բարօրութեան եւ խաղաղութեան համար: Ուշ — կանուխ, այն պետութիւնը որ իր պատմութեամբ եւ աշխարհագրական դիրքով ամէնէն աւելի շահագրգռուած է, պիտի կրէր ամէնէն ծանրակշիռ հետեւանքները: Հետեւաբար, ինքնապաշտպանութեան պահանջին բերումով է որ գերմանական պետութիւնը վճռեց վերահաստատել բանաւոր կարգուսարքի մը հիմերը Կեդր. Եւրոպայի մէջ եւ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել: Շնորհիւ գերման ժողովուրդին զօրութեան եւ ընդունակութեանց, միայն Գերմանիան կրնար կատարել այս պարտականութիւնները

Այս յառաջաբանէն վերջ, Հիթլէր կը հրամայէ.—

1.— «Չեխոսլովաք նախկին հանրապետութեան այն մասերը զոր գերմանական բանակը գրաւեց 1939 մարտին, այսուհետեւ կը պատկանին մեծագոյն Գերմանիոյ եւ, իբրեւ «Հովանաւորեալ երկիր Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ», կ'անցնին իր պաշտպանութեան տակ: Համաձայն Գերմանիոյ պաշտպանութեան պահանջներուն, Առաջնորդը տարբեր կանոնագիր մը պիտի սահմանէ այդ հողերու զանազան մասերուն համար:

2.— Հովանաւորեալ երկրին Գերմանացիները կը դառնան գերման քաղաքացիներ, համաձայն 1935ի օրէնքին եւ կ'իյնան գերմանական իրաւասութեան տակ: Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ միւս բնակիչները պիտի դառնան հովանաւորեալ երկրին քաղաքացիները:

Հովանաւորեալ երկիրը ինքնավար է եւ իր գերիշխանութիւնը կը գործադրէ թեւարկութեան շրջանակին մէջ, համաձայն Գերմանիոյ քաղաքական, զինուորական եւ տնտեսական շահերուն: Գերիշխանութեան այդ իրաւունքները պիտի ապահովուին հովանաւորեալ երկրին սեփական օրկաններով եւ [illegible] Առաջնորդը յանուն Գերմանիոյ [illegible] մը (խնամակալ) կը նշանակէ Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ համար, պաշտօնատեղին հաստատելով Փրակայի մէջ: Պաշտպանը, իբրեւ ներկայացուցիչը Առաջնորդին եւ Գերմանիոյ կառավարութեան, պարտաւոր է գործադրել տալ Առաջնորդին քաղաքական ուղեցոյցը: Հովանաւորեալ երկրին կառավարութեան անդամները պիտի վաւերացուին Պաշտպանին կողմէ, որ կրնայ ետ առնել իր վաւերացումը: Պաշտպանը իրաւունք ունի հետեւելու հովանաւորեալ երկրին կառավարութեան բոլոր քայլերուն եւ խորհուրդներ տալու: Ան իրաւունք ունի բողոքելու որ եւ է տնօրինութեան դէմ որ կրնայ վնասել Գերմանիոյ շահերուն: Հովանաւորեալ երկրին արտաքին գործերը եւ մանաւանդ անոր քաղաքացիներուն պաշտպանութիւնը կը ստանձնէ գերման պետութիւնը. Հովանաւորեալ երկիրը գերմանական կառավարութեան մօտ պիտի ունենայ լիազօր դեսպան մը: Գերման պետութիւնը կը ստանձնէ հովանաւորեալ երկրին զինուորական պաշտպանութիւնը եւ այդ նպատակով պահակազօրքեր եւ զինուորական կայաններ պիտի պահէ հովանաւորեալ երկրին մէջ: Ներքին բարեկարգութեան համար հովանաւորեալ երկիրը կրնայ ունենալ իր սեփական կազմակերպութիւնները, որոնց ուժը եւ սպառազինութիւնը պիտի սահմանէ գերմանական կառավարութիւնը: Փոխադրա-

(Շար. [illegible] էջ [illegible])

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԹՈՒԼԻՍ

«ՄԺԵՂԸ ԿՐՆԱ՞Յ ՄՏՆԵԼ ՓԻՂԻՆ»

Մարտ 10ին Մոսկուայի մէջ բացուեցաւ բոլշեւիկեան համագումարը, աւելի քան 2000 ամէն գոյնի ու ասաբազի պատգամաւորներու մասնակցութեամբ։ Եկած են Խ. Միութեան ամէն անկիւններէն բազմապիսի ու լայնաբեղէտ մարդիկ, նորէն «փառաքեր» ու այլեւս արդէն հինցած մաշած փառաբանութիւններ հիւսելու իրենց «արեւ» կուռքին, որ կը կոչուի Սթալին։

Մէկ կողմ թողլով համայնավար կուսակցութեան ներքին կեանքին վերաբերեալ հարցերը, որոնք օրակարգի նիւթ կը դառնան այս համագումարին մէջ, մէկդի դնելով պատմութիւնը այն բոլոր «մաքրագործում»ներուն, որ ամայացուցին համայնավար կուսակցութիւնը իր նախկին ղեկավարներէն, մէկդի թողլով աղեխարշ ու անգութ եղեռնապատումը անոնց որ մեծ մասամբ «պառկած» են եւ կամ «նստած» երկրին ամէն մասերուն մէջ, քննենք այն խնդիրները միայն որ կապուած են Խ. Ռուսիոյ հետ՝ միջազգային քաղաքականութեան տեսակէտէն։

Արդէն համագումարին տուած է իր ընդարձակ զեկուցումը, այլեւս ճանճրացուցիչ դարձած խմալուր ծափ ու ծնծղայի մէջ, Ռուսիոյ ամենազօր «էրը»՝ Սթալին։ Այս զեկուցումը ուշագրաւ է երկու տեսակէտներով։

Առաջին՝ ան անգամ մը եւս կը հաստատէ, թէ Խ. Միութիւնը կը վարէ հաշտարար քաղաքականութիւն ամէն ճակատի վրայ։

Եւ արդարեւ, աշխարհի ամէնէն խաղաղասէր պետութիւնը տակաւին կը մնայ Խ. Միութիւնը, հակառակ այն իրողութեանց՝ որ Ճափոն ոչ միայն «անկախ» պետութեան է վերածած Մանչուքոն, այլ եւ գրաւած է Չինաստանի մօտ կէսը, Ռուսիոյ գինակից Չեխոսլովաքիան գոյութենէ դադրած է, միջին Եւրոպայի մէջ կեանքը կը խլրտի, արեւելեան ու հարաւային Եւրոպայի մէջ ազգեր ու ժողովուրդներ նորանոր յենարաններ ու կռուաններ կը փնտռեն, եւ, որ գլխաւորն է, ռուսական Ուկրայնայի անջատումը կամ անկախութիւնը գործնական քաղաքականութեան հարց է դարձած՝ Գերմանիոյ ուղղակի կամ անուղղակի պաշտպանութեան տակ։

Այս խաղաղասիրութիւնը կը բխի Ռուսիոյ կենսական շահերէ՞ն։ Ապահո՞վ է Խ. Միութիւնը իբրեւ պետական կառուցուածք եւ կամ իբրեւ աշխարհագրական միութիւն։ Ոչ։ Ռուսիոյ չուրջ, թէ՛ արեւմուտքէն եւ թէ՛ արեւելքէն, յարձակողական մեծ ուժեր կան, որոնք պատեհ առիթին պիտի չվարանին գրոհ տալ։ Ներսը՝ ազգային խմորումներ կան, որոնք պիտի պայթին, երբ արտաքին ճնշումը ըղձալի դառնայ։

Մոսկուա խաղաղասէր է,— ի՛նչ հեգնանք՝ համաշխարհային յեղափոխութեան փողը հնչեցնողներու բերնին մէջ՝ խաղաղութեան ջատագովումը— պարզապէս որովհետեւ տըկար է ամէն մարզի մէջ ու ամէն ճակատի վրայ։ Ուժեղ Ռուսիա մը չէր կրնար հանդուրժել, որ տեղի ունենային այն դէպքերը, որոնց ականատես եղանք վերջին 4—5 տարիներուն, նոյն իսկ աւելի առաջ։

Երկրորդ ուշագրաւ կէտը այն է, որ Սթալին կը հեգնէ Ուկրայնայի անջատման ծրագիրը եւ կը վճռէ, թէ 30 միլիոննոց ռուսական Ուկրայնայի փիղը կարելի չէ ամուսնացնել 700 հազարնոց Կարպաթեան Ուկրայնայի մժեղին կամ ճանճին հետ։

Եւ որպէսզի համաժողովին աչքերուն փոշի փչէ, դառն խօսքերով կը սաղէ ու կը մեղադրէ արեւմտեան ժողովրդավար ու մեծ պետութիւնները— իմա՛ Անգլիան ու Ֆրանսան— որոնք Սեպտեմբերի տագնապին Չեխոսլովաքիան նետեր են Գերմանիոյ երախին մէջ ու անկէ ի վեր ալ ամէն ջանք կը թափեն, որպէսզի Պերլինը մղեն դէպի Խ. Ռուսիա ու այսպիսով շեղեցնեն անոր ուշադրութիւնը գաղթավայրերէն։ Անգլիան ու Ֆրանսան են, ըստ Սթալինի, որ կը մղեն Գերմանիան ու Ճափոնը ծաւալականութեան դէպի Ռուսիա, որպէսզի իրենց կայսրութիւնները ապահովեն ու իրենց անդրծովեան հողամասերը ազատ պահեն։

Այս նոյն մեղադրանքը հաւատարմօրէն կրկնած է Կոմինթէրնի քարտուղար Մանուիլսքի, նոյն համագումարին մէջ։ Բայց, ըստ համայնավար վարիչներու՝ ձախողած է անգլօ-ֆրանսական այս սատանայութիւնը։ Ժողովրդավար մեծերը իրենց լարած որոգայթին մէջ իրենք ինկած են։ Հիթլեր գաղթավայրերու պահանջը դրած է ու Իտալիա կը մրրկէ Ֆրանսայի դէմ։

Ճի՞շդ է խորհրդային պետերու այս ախտաճանաչումը՝ Մինխէնի նախորդող ու յաջորդող իրադարձութեանց մասին։ Սխա՞լ է որ գերմանական ծաւալականութեան վտանգը դէպի Ուկրայնա գոյութիւն չունի։ Ճի՞շդ է որ այդ վտանգը ինքնաբուխ չէ։ Սխա՞լ է որ Պերլին տենչեր չունի հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մէջ եւ իր գլխաւոր, իրական քաղաքական նպատակն է ծաւալիլ դէպի նախկին գաղթավայրերը, դէպի Ափրիկէ։

Այս հարցերուն պատասխանը մօտաւոր անցեալի դէպքերը տուած են արդէն։

Եթէ այդպէս ըլլար, Պերլին երբեք ալ պատերազմի վտանգի իսկ գնով պիտի չփորձէր գլուխ հանել Աւստրիոյ ու Չեխոսլովաքիայի կցումը, պիտի չհրահրէր կամ պիտի չմիջամտէր Սլովաքիոյ եւ Ռութենիոյ խլրտումներուն եւ կամ պիտի չքաջալերէր, որ անոնք ալ անջատուին Չեխիայէն։

Այս փաստերը բացորոշապէս կ'ապացուցանեն թէ Գերմանիան դէպի արեւելք ծաւալելու ծրագիր ունի, եւ թէ այդ ծաւալականութեան վերջնական հանգրուանը ռուսական Ուկրայնան է։

Ի՞նչ կրնան տալ գերման ժողովրդին ափրիկեան անջրդի գաղթավայրերը, որոնց տիրացման համար Պերլին յանձն առնէր թշնամանալ Փարիզի ու մանաւանդ Լոնտոնի հետ։ Պատերազմէն առաջ Գերմանիա տէր էր այդ գաղթավայրերուն, բայց անոնք ճակատագրական պահուն ոչ մէկ օգուտ հասցուցին իրեն։ Գերմանիոյ նախանիւթի հսկայական պահանջը չեն կրնար գոհացնել այդ գաղթավայրերը։ Հիթլէրի քաղաքականութեան հիմնակէտը՝ Գերմանիան ծովերու վրայ անգամ մը եւս Մեծն Բրիտանիոյ մրցակից դարձնելը չէ։ Այս փորձը ըրաւ միապետական Գերմանիան 1914ին եւ ձախողեցաւ։ Պատմական ծանր փորձերէն դաս չառնելը միայն ռուս ժողովուրդին առանձնայատկութիւնն է։ Եւրոպացին իր ուզած-չուզածը, իր գործը աւելի լաւ գիտէ՝ քան կը պատկերացնեն Մոսկուայի բոլոր Սթալինները ու սթալինիկները։

Առանցմէ զատ՝ ընդունինք թէ ճիշդ են Սթալինի ու իր ժանկլաւիկներու մեղադրանքները, թէ արեւմտեան պետութիւններն են որ կը մղեն Գերմանիան դէպի Ուկրայնա, թէ գերմանական այդպիսի ծրագիր մը իրօք «մժեղի ու փիղի ամուսնութիւն է»։

Բայց այս պարագային՝ պէտք է հետեւողականօրէն ընդունիլ այժմէն, թէ ուրեմն Ուկրայնայի անջատումը ժամանակի խնդիր է, քանի որ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի հաւանութեան արժանացող Գերմանիա մը ոչ մէկ խոչընդոտի առջեւ կանգ չառնէր՝ իր «դէպի արեւելք գրոհը» յաջողութեամբ պսակելու համար։ Եւրոպայի քաղաքական շրջանակները մինչեւ այժմ կը մտածէին եւ տակաւին կը մտածեն, թէ Լոնտոն ու Փարիզ, նաեւ անուղղակի կերպով Ուաշինկթըն, դէմ են գերման այդպիսի ծաւալականութեան ու պիտի չկրնան հաշտուիլ ռուսական անդամատման հետ, կամ թոյլ չեն կրնար տալ որ այդքան մեծնայ ու աշխարհակալ կայսրութեան մը վերածուի արդէն իսկ հզօր, ցամաքային Եւրոպայի վրայ ամբողջ հասակով պառկած Գերմանիան, իր զինուորական ահռելի ուժով եւ ուժական, պայթուցիկ, միաժամանակ ամփոփ, խիտ ազգաբնակութեամբ։

Եթէ այժմ, ըստ Սթալինի, արեւմտեան մեծ պետութիւնները հաշտուած են գերման այս ծաւալումին հետ— նոյնիսկ եթէ իրենք չմղեն, չքաջալերեն— այն ատեն Խ. Միութիւնը չէ որ պիտի կարենայ թումբ կանգնել դէպի Ուկրայնա խուժող գերման վաղանդներուն առջեւ։

Ըստ երեւոյթին, դէպքերը կ'ընթանան այնպէս, որ վտանգը ամէն օր քայլ մը կը մօտենայ Մոսկուային։ Ինչքան ալ Սթալին ու իր փառաբանիչները ջանան շեղեցնել ռուս ժողովուրդի ուշադրութիւնը այս վերահաս վտանգէն, իրողութիւն է այսօր որ գերմանական ուղղակի ու բացայայտ ճնշումին տակ է, որ Սլովաքիա անկախութիւն կը հռչակէ, որպէսզի վաղը կարգը գայ Ուկրայնայի, որ գերման ծաւալականութեան բնական հանգրուանն է եւ ուրկէ միայն Գերմանիա կրնայ գոհացնել իր նախանիւթի յարաճուն պէտքերը։

Պերլին գաղթավայրերու վերադարձի հարցը դրած է, որպէսզի բա[illegible] Լոնտոնն ու Փարիզը, որ աչք գոցեն իր թափանցումին դէպի արեւելք։ Եւ կը թուի թէ պիտի գոցեն։ Մինխէնը առաջին պերճախօս ապացոյցը եղաւ։ Երկրորդ ապացոյցը՝ ահա Լոնտոնի ու Փարիզի անտարբերութիւնը՝ Սլովաքիոյ ու Ռութենիոյ անջատման հարցին մէջ։

Աշխարհը կ'անցնի անակնկալներէ։ Ինչ որ երէկ հրաշք կը թուէր, այսօր իրողութիւն է։

Ա. ԿԵՍԱՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

Ընկալեալ սովորութիւն է, գաղութի մը պատկերը տալու ատեն, սկսիլ՝ ազգային մեքենայէն, որ մեր օրերու բացատրութեամբ կը նշանակէ, ազգային վարչութիւն եւ առաջնորդարան։

Արդ, բուն իմաստով ազգային վարչական մեքենայ մը գոյութիւն չունի Աթէնքի մէջ՝ այժմ։ Կա՛ր ժամանակին, կա՛ր անցեալ տարի։ Գրքէսիլի Կեդր. Վարչութիւնը, օրինակի համար, որ կազմուած էր երեք հոսանքներու ներկայացուցիչներէն եւ միջոցաւ չէզոքներէ։ Այդ արժանաւոր վարչութիւնը կրցաւ լուծում տալ շատ մը կարեւոր հարցերու, մասնաւորաբար, դպրոցական տագնապին։ Անշուշտ, այս չի նշանակեր թէ, այլեւս վերջնական եւ բնականոն կացութեան մը մէջ կը գտնուի դըպրոցական հարցը։ Սակայն, շնորհիւ նախորդ վարչութեան ճիգերուն, եւ անշուշտ նաեւ կառավարութեան բարեացակամութեան, այսօր կը շարունակեն գոյութիւն ունենալ մեր վարժարանները, հայերէնի նուազագոյն ժամերով։

Մեր առաջնորդը կոնակը տուած Հօկի դիմակաւորներուն, որոնք ծըւարած են «Վերածնունդ» կոչուող քուրջին ետին, ամէն միջոցի դիմեց դժուարութեան մատնելու համար Կեդր. Վարչութիւնը, զգուեցնելով մասնաւորաբար չէզոքները։

Ու հասաւ իր նպատակին։ Նախորդ վարչութիւնը հրաժարեցաւ, եւ գաղութը այժմ կը կառավարէ Մաղլըմեան, աջ ու ձախ հրամաններ եւ հրահանգներ տեղացնելով։

Դպրոցական տարին կը լրանայ արդէն։ Յառաջիկային համար պէտք է այժմէն լծուիլ գործի։ Նոյնիսկ՝ անւական եւ տանելի վիճակ մը ունենալու համար, անհրաժեշտ են լայն աշխատանքներ։ Կայ տեղաւորման տըխուր պատմութիւնը։ Կայ թաղերու կազմալուծումը։ Ո՞վ պիտի զբաղի վերջապէս։ Յառաջիկայ տարի ազգային դպրոցները պիտի բացուի՞ն։ Եթէ այո, ի՞նչ պայմաններու տակ։ Ո՞վ պիտի դիմէ կառավարութեան որ միշտ ալ բարեացակամ է, մեր փափաքներն ու տեղական եւ պետական պարտադրութիւնները հաշտեցնելու համար իրարու հետ։

Մեր առաջնորդը երբեք ալ չի մտածեր այս հարցերուն մասին։ Կը բաւէ որ ինք հրամայէ միայն։ Եկած է ժամանակը— հիմա որ համերաշխական իրական եւ անկեղծ տրամադրութիւն եւ մթնոլորտ ալ ստեղծուած է— որ հզօր լըջօրէն մտածուի Աթէնահայ ազգային մեքենային կազմակերպութեան եւ դպրոցներու տեւականացման մասին։ Եթէ քիչ մը ուշացանք կամ դանդաղեցանք, դատը կորսուած կ'ըլլայ, եւ հազարաւոր հայ աշակերտներու դժբախտութիւնն ալ մեր հաշւոյն կ'արձանագրուի։

Մենք համոզուած ենք, որ կառավարութիւնը, ինչպէս միշտ, եւ մասնաւորաբար Օգոստ. 4ի ազգային պետութիւնը, առանց վնասելու հելլէնական շահերուն, գոհացում պիտի տայ, մեր դպրոցները դնելով վերջնական եւ որոշ կացութեան մը մէջ։ Պէտք է խօսիլ նաեւ նիւթական կացութեան մասին, որովհետեւ, փաստօրէն մեր ուժերէն վեր է հասնիլ պետական այն ասկերուն, որոնք հաս ու հոն արդէն սկսած են պարտադրուիլ։ Այս մասին ալ որոշ եւ հեղինակաւոր կերպով արտայայտուելու համար, Աթէնքը պէտք ունի գործակցական զօրաւոր Կեդր. մարմնի մը։

Ինչ կը վերաբերի զետեղման հարցին, դժբախտ խնդիր մըն ալ այդ է— ըլաւ։ Ազգ ու ազինք, Բարեգործականն ու Նանսէնեան Օֆիսը միացած կրցան շինել 150ի մօտ տնակներ, կառավարութեան կողմէ տրամադրուած հողերուն վրայ։ Այս տնակները, ըստ պայմանագրութեան պիտի տրամադրուէին իրական չքաւորներու։ Հազիւ թէ տուներու առաջին մասին շինութիւնը աւարտած էր, հազիւ թէ Բարեգործականն ու Նանսէնեան Օֆիսը կրցած էին զատել չքաւորները, ահա կրկին մեր առաջնորդը հրապարակ իջաւ։ Ան ամէն իրաւասութիւն կեդրոնացուց իր ձեռքը, շնորհիւ Բարեգործականի Փարիզի կեդրոնին, որ միամտութիւնը ունեցաւ խաբուելու իր խաղերէն։

Եւ եղաւ խայտառակութիւն մեծ։ Մաղլըմեանին կատարած բաշխումին դէմ քարերն իսկ լեզու ելան ու բողոքեցին։ Ու հիմա գործը կը մնայ հոն, ուր որ էր։ Տուները շինուեցան, եւ անձրեւներէն՝ նոյնիսկ ողողուեցան ու խարխլեցան, առանց բնակութեան։ Մաս մըն ալ շինուելու վրայ է։

*** Քանի մը տող ալ հանրային–մշակութային աշխատանքներու մասին։ Գաղութը, իր ուժերուն սահմանին մէջ, որոշ ճիգեր կը յայտնաբերէ այս ուղղութեամբ։ Այս տարին մանաւանդ, քիչ մը աւելի բեղուն տարի մը եղաւ։

Նախ՝ ունեցանք երկու անցորդներ, որոնցմէ օգտուեցաւ գաղութը։ Առաջին՝ Կ. Սասունի, որ տուաւ երկու խնամուած դասախօսութիւններ.— «Սասնոյ Ծռեր» եւ «Գրիգոր Զոհրապ»։ Երկրորդը՝ Մ. Մարութեան, տաղանդաւոր դերասանը, որ Եգիպտոսէն քաղաքս եկաւ, եւ յաջողապէս ներկայացուց — Օթէլլօ, Տրիլբի եւ Քորրատօ, ջերմապէս ընդունուելով գաղութէն, ինչպէս եւ Հելլէն գրական եւ թատերական շրջանակներէն։ Մարութեան դասախօսեց նաեւ հայ թատրոնին ծագումն ու զարգացումը նիւթին շուրջ։

Հապա — «Արմէնիկի Մուսա՞»ն, քնքոյշ եւ սիրուած հելլէն բանաստեղծ Քոլին Ալեփիսի թարգմանութեամբ, եւ Վազգէն Եսայեանի ամբողջական գործակցութեամբ։ Այս հատորին Ա. տպագրութիւնը ծանօթ է «Յառաջ»ին։ Այժմ լոյս տեսած է Բ. տպագրութիւնը, որովհետեւ, ոչ միայն առաջինը շուտով սպառեցաւ, այլեւ ունէր պակաս դէմքեր։ Նոր տպագրութեան մէջ աւելցած են հիներէն՝ Սիամանթօ, Ա. Իսահակեան, Ե. Թումանեան, Ա. Զօպանեան եւ Լ. Եսաճանեան։ Իսկ՝ նորերէն՝ Մանուկ Ա. Մանուկեան եւ Անտոն Կազէլ։ Վստահ ենք, որ այս հատորն ալ շուտով պիտի սպառի, աւելի խորացնելով այն հետաքրքրութիւնն ու համակրանքը, զոր այս գիրքը ստեղծեց մեր մասին հելլէն գրական շրջանակներու մէջ։

Մոտերս, մարտ 25 — 26, Աթէնքը կ'ունենայ նաեւ Գիրքի ցուցահանդէս մը։ Անշուշտ հայ գիրքի։ Գործին գլուխը անցած են երիտասարդներ, պատրաստուած եւ խանդավառ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ի ՊԷՏՍ ՉԱՐԳԱՑՆԵԼՈՒ

Սիբիլի Արագ.— Առակ — կարող… ընդունակ, կը գործածուի մեր… բայց գործածութենէ դադրած է… ը՝ առակել, եւ գէշ չէ եղած. Միայն… մեր մանկութեանը՝ տուներուն… մեծերուն բերանը կար.— գործել… «չեմ առակեր» բացատրութիւնը… անշուշտ «չեմ կարող ըլլել մէջի… նշանակէր Աճատակ — անկարող… անընդունակ։

Մաշարայակալ ախտ — հիւծախտ… — Ղօղիլ — պահուըտիլ, ծածկուիլ… դադրած է գործածութիւնը — Մո… վասար, կրնա՞ս ըսել — Խրոխտ… ձեւ է։ Պատասխան.— Անցեալ գարն… ձեր տուած բացատրութեան համա… ձայն, նախ ըսեմ թէ առիկա բայ մը… է, անցեալ կատարեալ եզ. գ. դէմ… քանի որ միավանկ է եւ առջեւը սաստ… է Ե, եւ ոչ Է, որովհետեւ բայը բաղա… ձայնով կը սկսի։ Միայն չեմ գիտեր… թէ ո՞ր բայէն կուգայ։— Ազնիւ Ու… զասար, պէտք եղածէն աւելին իսկ… ըսիր։ Մնացածը թող քեզ կարօ Մ… Պատասխան.— Երարծ կուգայ հրաժ… նալ բայէն, որ կը նշանակէ վերցնել… վրան առնել, բառը ամէնէն կուգա… բարձրանալ՝ նմանապէս, ինչպէս… բարձր, որուն Բ գիրը ինկած է բա… ձունքին մէջ։— Շատ լաւ կ'երթայ… այսպէս։— Ջանխուլ — վաղուր… ծածուկ, դադրած է գործածութենէ… ինչպէս՝ յաղագս՝ պատճառաւ, համ… մար։ Բայց տեղ տեղ կը գործածուի… «աղագաւ» ձեւը — օրինակի աղա… գաւ, որ երթալով կը ցանցառի… պիտի դադրի։

Վարկանել — սեպել, համարիլ, իբ… րեւ բառ դադրած է, բայց ոսկէ… գործածուի լայնօրէն վարկ, որ ծա… նօթ է ամէնուն։— Վաղնջուց, վաղն… ջի, վաղնջական — հին, վերջին եր… կու ձեւը մանաւանդ աւելի գործած… կան է եւ իրաւունքով։— Իբրեւ յա… տուկ անուն՝ մոռցուած է Տաճատ… հի, նաեւ Արշամոյլ (Արշակամոյլ… որ շատ աւելի կ'արժէ քան բազմաթ… Հրանոյշներ, Սիրանոյշներ, անթի… անհամար։— Երարձ — քուրձ, ա… ռաջինը գրեթէ գործածութենէ դադ… րած, բայց նոյնքան լաւ է կրօնաւոր… խարազնազգեստ, որքան քրձազգեստ… — Բոկ — կ'ըսուի աւելի բոկիկ կամ… բոպիկ։— Հարցում.— Խառամբե… րութիւն ի՞նչպէս կազմուած է։ Պա… տասխան.— Նախ՝ «խիտտ», յետոյ… «ամբեր», որ համբերելէն կուգայ… Այս վերջինին համ մասնիկն ալ… հանելով կը մնայ «բերել», որ տա… նիլ, համբերել կը նշանակէ։ Համբե… րել, բերել, բառնալ, համբառնալ — բոլոր ասոնք միեւնոյն արմատակա… նէն ծնունդ կ'առնեն։— Խառամբերու… թիւն՝ ըստ քերականութեան բաղադ… ծանց բառ է, խառամբեր՝ բարդ ու… իւն մասնիկով ալ ածանցուած։— Իմաստ — հետ, նոյնարմատ բա… ռեր, ինչպէս՝ խորոտ, յոխորտ — Զարմանալի չէ՞ արդեօք որ կուսակ… ցութիւններուն եւ կուսակցականներ… րու այնքան վարժ ըլլալով հանդերձ… կուսակցիլ բայը չենք գործածեր… Պէտք չէ երկմտիլ այսուհետեւ։ Այս… բայը Խորենացին իսկ կը գործածէ… Կողմ բռնելէն աւելի լաւ է կուսակցի… լ։— Ցամել — ուշանալ, հաւանա… բար արմատականն է ամ, ժամ, ժա… մանակ, տարիներ անցնի, համեմա…

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

«Հայ լինելուց առաջ, բարեկամ, ես մարդ եմ եւ միեւնոյն ժամանակ սիրող հայր։ Ձեզ ծածկում իմ փառասիրական փափաքը. ես կամենում էի, որ Հայոց թագաւորը փեսայանար ինձ, մանաւանդ որ տեսնում էի թէ՝ իմ գեղանի դուստրը հիացած է նրանով. իսկ իմ աղջկան սիրում էի եւ կաթոգին՝ եւ իմ ուրախութիւնը գտնում էի նրա ուրախութեան մէջ. այդ պատճառով էլ աշխատեցի, որ Աշոտ–Երկաթը ամուսնանար նրա հետ։

«Աշոտը կարող էր բացէ ի բաց մերժել այդ միութիւնը. ոչ ոք իրաւունք չէր ունենալ չըթայել նրա սիրտը իւր կամքի հակառակ։ Բայց երբ մի անգամ կապուեցաւ նա իմ դստեր հետ սուրբ ամուսնութեան կապով, ապա պարտաւոր էր պատկառ մնալ Աստուծոյ եւ մարդկանց բերանով երդնուած այդ միութեանը։

«Բայց նա անարգեց այդ միութիւնը։ Կը ներէ՞ք նրան Աստուած թէ ոչ, այդ ես չգիտեմ. դուք էլ, մարդիկ, տեսնում եմ, չէք կամենում խստութեամբ դատել նրան, բայց ի՞ս... ես հայր եմ. սիրտ եւ զգացմունք ունեմ, եւ դրա հետ միասին էլ Գարդմանայ տան հպարտ իշխանն եմ... Ես չէի կարող անտարբերութեամբ նայել իմ սիրելի դստեր դժբաղդութեան վրայ եւ, միեւնոյն ժամանակ, երբեք եւ ոչ մի պայմանով թոյլ չէի տալ, որ երկրիս ամենազօրեղ մարդն անգամ անպատուութեան դրոշմ դնէր իր ճակտին։ Ես մի հարուածով կը ջախջախէի այն ձեռքը, որ կը մօտենար իմ [illegible] անարատ անունն արատաւորելու։ Ես այդ կարող էի անել։ Բայց ամէնից առաջ լսեցի խոհեմութեան ձայնին։ «Ոչ ոքին դեռ յայտնի չէ իմ դստեր դժբաղդութիւնը — մտածեցի ես,— նա ինքը, նոյնպէս, ոչինչ չգիտէ այդ մասին. ինչո՞ւ ուրեմն հրապարակ հանենք ժահահոտ վէրքը. նրան կարելի է բուժել նաեւ մի ծածկարանում, թող հանգիստ մնայ իմ դստեր սիրտը եւ անարատ՝ արքայական գահի պատիւը»։ Այդպէս մտածեցի ես եւ դիմեցի արքային։ Խօսեցի նրա հետ հայրաբար. յորդորեցի նրան չափաւորել իւր խանդն ու ախտը, սանձահարել կրքերը. հեռանալ անպատուութեան ճանապարհից. աղաչեցի, թախանձեցի, որ նա խնայէր իմ դստեր քնքուշ, դիւրաբեկ եւ վըշտերի անսովոր սիրտը, որ նա խնայէր, վերջապէս, Հայոց արքայական թագի պատիւը... Նա առաջ չկամեցաւ խոստովանել իւր յանցանքը. ծիծաղեց դառն փորձերից խրատուած հօր կասկածների վրայ եւ կամեցաւ իւր ճարտար լեզուով նկարել իմ առաջ կասկածի ճիւաղային կերպարանքը՝ նրանից ինձ հեռու փախցնելու համար... Այն ժամանակ ես ապացոյցներ դրի իւր առաջ։ Նա չկարողացաւ հերքել նրանց եւ շուարեց։ Օ՜, չկայ աւելի ծանր պատիժ առաքինի մարդու համար՝ քան յանցապարտ ու ամօթահար տեսնել իւր առաջ այն տղամարդին, որի մէջ յարգում էր նա երբեմն առաքինութիւնը, որի մէջ ամփոփում էր նա իւր լաւագոյն յոյսերը, որին նա իւր հերոսը, իւր դիւցազն էր համարում... Ես այդ ծանր վիշտը կրեցի իբրեւ հայ մարդ. իսկ յետոյ տանջուեցայ իբրեւ ծնող՝ երբ իմ դստեր տկար սրտին հասնելիք հարուածի ծանրութիւնը կշռեցի։

«Վերջապէս թագաւորը խոստովանեց ինձ իւր թուլութիւնը եւ խոստացաւ խզել Ցլիկ-Ամրամի տան հետ ունեցած բոլոր կապերը։

«Ես ուրախացայ եւ վերադարձայ Գարդման։ Բայց ահա գալիս է ամառը եւ նա թագուհուն ուղարկում է Սիւնեաց ամարանոցները, իսկ ինքը գնում Ուտիք, շաբաթներով նստում Սեւորդեաց լեռներում Ցլիկ-Ամրամի վրանների տակ, Աստուած իշխանուհու գրօսավայրերում...։ Ես այնուհետեւ համբերել չկարողացայ։ Նախատական մի գիր գրեցի նրան եւ սպառնացի, որ եթէ անմիջապէս չի հեռանայ Սեւորդեաց աշխարհից, ես ինքս իմ Գարդմանացի գնդերով կ'երթամ եւ կը հալածեմ նրան իւր սիրած հովիտներից։

«Թագաւորը ոչ միայն անուշադիր էր թողել իմ նամակը, այլեւ ծիծաղել էր իմ սպառնալիքի վրայ։

— «Այդ ի՞նչ է. միթէ Գարդմանացիք սիրահարների դէ՞մ էլ են պատերազմում՝ հեգնելով ասել էր նա իմ հաւատարմին։

«Բայց ես, որ ի բնէ կատակ անել չէի սիրում, որոշեցի խրատել իմ տաահակ փեսային։ Միայն թէ՝ իսկոյն եւեթ չգործադրեցի այդ որոշումը, որովհետեւ դեռ պէտք է խնայէի աղջկանս սիրտը պատրաստէի իւր դժբաղդութիւնը լսելու։ Եւ այս մի ծանր պարտաւորութիւն էր սիրող հօր համար՝ գուժել ինքն իրեն բաղդաւոր համարող զաւակին իւր դժբաղդութիւնը։

«Մինչ այս, մինչ այն, Արաս արքայեղբոր եւ նրա անհրոջ դաւադրութիւնը երեւան եկաւ, որից սարսափած, ինչպէս գիտես, թագաւորը քաշուեցաւ Ուտիք։ Եւ ահա մի գեղեցիկ օր նամակ եմ ստանում իմ դստեր դայեակից թէ՝ թագուհին մերձ ի մահ հիւանդ է Տաւուշ բերդում եւ կամենում է ինձ տեսնել։

«Իսկոյն եւեթ շտապում եմ Տաւուշ։ Տեսնում եմ աղջիկս հոգեկան ծանր տագնապի մէջ։ Հարցնում եմ հիւանդութեան պատճառը. եւ նա տանջուելով, դառնապէս արտասուելով պատմում է ինձ իւր դժբաղդութիւնը...։

«Ի՞նչ անէի ես. չէ՞ որ էլ համբերելու տեղը չէր։ Հասկացրի աղջկանս որ չվրդովուի, եթէ իմ եւ արքայի մէջ բռնկող մի պատերազմի լուրն իմանայ։ «Այս միջոցը, ասեցի, գործ եմ դնում ամուսինդ ուղղութեան բերելու համար, բայց արիւնահեղութիւն չպիտի անեմ»։ Եւ այդ նպատակով էլ հէնց Տաւուշի մէջ կշտամբեցի թագաւորին ամենածանր, նախատական խօսքերով եւ իւր երկիրը աւերելու սպառնալիքը կարդալով նրան՝ հեռացայ։

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ [illegible]։

...ապար ուշանալ Ցաւազնել բայլին մէջ ... կարելի է գտնել այստ (տեղը, վեր– ...) Հին ատենները կը ... մակայը.— ... գործածուէր միայն «աշխարհագիր» , ... գրականին մէջ բոլորովին գաղ– ... է եւ կը գործածուի «վինակա– ... » «վինակագրութիւն» միայն :— ... հինգած է, գիւղի, ... համար կ'ըսուէր · իբրեւ ... խնամքով, ձեռքի (գաւառ, ...) աշխատութեամբ շինուած ...

... Մշակոյթին երկու նահապետ– ... Մեսրոպ էր որ Վրացիներուն ... այբուբենը, անոնց խօսած ... հանգամանքներուն համա– ... Թորենացին յայտնապէս կը վը– ... Մեսրոպի այս վեհանձնութեան ... ազգին ալ (Վիրք) օգտակար ... եւ այս պարագան պէտք է ... մասնաւորապէս յանձնել Թու– ... ներուն ոգեր ու տիրական Գ. ... ուղղագրութեան, եւ Մեսրո– ... իր ցեղին ընծայուած գի– ... սահանջել , խնդրել, ... թէ ինք աւելի գլուխ ... է Հայուն, քան թէ Հայը ... հաշուակցութիւն մը ... այսուհետեւ Հայ գը– ... ի լուր եւ ի յուշ Մես– ... Որ– ... ըլլաք, ահա Խորենա– ... մասին իր բառերով եւ ան– ... — « Իսկ Մեսրո– ... երեւալ յաշխարհն Վրաց, առնէ ... նշանագիրս, հանդերձ Ջա– ... թարգմանու հելլէն եւ ... լինելով արքայի ... Բակուրայ եւ եպիսկոպոսին Մով– ... եւ ընտրեալ մանկունս եւ յեր– ... ժամնեալ գաւառս, եւ վարդա– ... բաղու Ռոգա յաշակերտաց ի– ... զՏէր Խորձենացի եւ զՄուշէ Տա– ...ոնցի ».

Մեսրոպի ձեռքով Վրացիներուն ... պատրաստութիւնը ար– ... ոչ միայն քրիստոնէական եղ– ... յութեան, այլ եւ քաղաքական ... ընտիր երաշխիք ... է

Կը թարգմանենք յաջորդով :

ՏԱՐԱՋ

Հայկ. գիւղ մը Իտալիոյ մէջ

Wiener Journal-ի մէջ լոյս տեսած է ... գեղեցիկ գրութիւնը՝ «Հայ ... Ագուլիայ մէջ» վերնագրով , ... օրաթերթին՝ Փարիզի ... —

Ս. Ղազարի գեղատեսիլ կղզին, ... Փայրընի երբեմնի սիրական օ– ..., ծանօթ է արդէն իբրեւ հայ Մխիթարեան աբեղաներու բնակա– ..., որոնց հայկական մեծ գրադա– ... նկարագրուած է : Բայց ... քան խոպաքէտներն ալ չփո– ... կը մտնուին, երբ իրենց ... կ'ըլլայ հայկական երկրորդ ... մը մասին, որ մօ– ... հազար այր ու կին, մանչ ... կը պարունակէ եւ «Նոր Հա– ...» անունը կը կրէ արժանա– ... Գիւղին պաշտօնական անունը «Նոր Արաքս» է, Հայոց համանուն ... գետին յիշատակով :

«Նոր Արաքս» Փարիզէն քանի մը քիլոմեթր հեռու է, ուր իրենց հայրե– նիքէն դուրս հանուած Հայեր կ'ապ– րին, երջանիկ՝ ապրիլ կարենալու հա– մար ափ մը հողի վրայ, ուր անվրդով կ'աշխատին : «Նոր Հայաստանի» երե– ցագոյն բնակիչները ապրած են Ապ– աուլ Համիտի ջարդերն ու փախուստ դէպի ռուսական հողերը : Հայաստա– նի անկախութեան ժամանակ ալ, երկիրը ռուս-խորհրդային արիւնե– ղութիւններու ասպարէզի մը վերած– ուած էր եւ այդպէս ալ կը մնայ մին– չեւ այսօր : Հայաստանի «ինքնավա– րութիւնը» Թուրքերուն համար միայն օդային գաղափար մըն էր եւ արդէն Իրականին մէջ չառնոց ընջուած է :

Տասնուչորս տարի առաջ իտալա– կան ընկերութիւն մը Մուսոլինիի ա– ջակցութեամբ հող մը տուաւ տասնմա– նափակ թուով հայ փախստականնե– րու : Այս ձեռնարկը միակ շօշափելի օժանդակութիւնը կը մնայ, զոր ոչ այլեւ այլ համաշխարհային օգնու– թեան մարմինները եւ ոչ ալ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ըրած է երբեք :

Տուչէն ժամանակին փախստական– ներուն հողեր տրամադրեց Փարիզի մօտ եւ հող տուաւ, որ պարզ բայց հաճելի տուներ շինուին անոնց վրայ : Հայերը բնականաբար բոլորովին ըն– չազուրկ եկած էին, բայց ունէին ան– բուռնդ ակրուկդ մնացած արհեստ մը — գործաշինութիւնը : Առով պիտի հանէին անոնք իրենց ապրուստը եւ Առաջնորդն անոնց 200 հազար լիրէ կը տրամադրէր տրամադրեց գործի ըս– կիզբը :

Այսօր, տասնուհինգ տարի վերջ, կրնանք ըսել թէ փորձը յաջողու– թեամբ պսակուած է, որուն իբրեւ վկայ՝ Իտալիոյ արքայազուն իշխա– նուհին «Նոր Արաքս» հովանաւորու– թիւնն ստանձնած է :

Ջիթենիներով եզերուած ճամբան՝ Փարիզէն «Նոր Արաքս» կ'երկարի հե– ռուէն կը տեսնուի օտարատիպ ոճով եկեղեցի մը — Նոր Արաքսի կեդրոնը : Իտալացիները զայն «Թուսայ եկեղե– ցի» կ'անուանեն, ինչպէս առհասա– րակ Հայերը, ուզեն չուզեն, «քրիս– տոնեայ Թուրքեր» կը համարուին : Նոր Արաքսի Հայերը Ս. Ղազարի կրօնա– ւորներուն պէս միացեալ չեն, այլ ինքնավար քրիստոնեաներ, որոնց բարձրագոյն կրօնապետն է կաթողի– կոսը, զոր քանի մը ամիս առաջ սպան– նած են Սովետները :

Նոր Արաքսի մէջ աչքի կը զարնէ տուներու եւ բնակարաններու մաք– րութիւնը : Փախստականներու սովո– րական պարաէներ չեն անոնք, այլ ի– րական տնակներ, խնամեալ բանջա– րանոցներով շրջապատուած : Բայց բնակիչներուն գլխաւոր զբաղումը որոգաշինութիւնն է, որուն կը մաս– նակցին ընտանիքին բոլոր անդամնե– րը : Հանդարտ, կենսուրախ այրեր , մեծամասնութեամբ աղ– ջիկներ եւ նոյնիսկ տղաք համբերա– տար եռանդով կ'աշխատին ու թոփչք– ներով լեցուն սանդուղագործութիւններ կ'արտադրեն, որոնք նախ քան այդ՝ Կեսարիայէն, Սեբաստիայէն , Կարի– նէն ու Իզմիրէն կուգային : Նոր Ա– րաքսի Փարիզի տնտեսական վերելքին կարեւոր մէկ պայմանը դարձած է այլեւս · ամբողջ Իտալիոյ շուկի պա– հանջը կը գոհացնէ եւ նոյնիսկ կ'ար– տածէ :

Փոքրերը ոչ միայն գործաշինու– թեամբ կը պարապին, այլեւ դպրոց կը յաճախեն, ցերեկը իտալական , իրիկունն ալ հայկական :

Հայերէն ներկայացում Ժընեւի մէջ

ԺԸՆԵՒ.— Մեր գաղութին համար հազուադէպ է տեսնել հայերէն ներ– կայացումներ : Քոչարեան ամոլին կը պարտինք երկու ներկայացումներ , մէկ ամսուան ընթացքին :

Անցեալ յունուարին Իրանէն ժընեւ եկած Տէր եւ Տիկին Քոչարեան եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, Ցունուար 18ին ներկայացուցին «Ա– շուղ Ղարիպ»ը, տեղացի երիտասարդ ոյժերու աջակցութեամբ :

Ներկայացումը յաջող անցաւ եւ հանդիսականները, որոնց մէջ մեծ տեղ մը կը գրաւէր Ժընեւի Իրանեան գաղութը, շատ լաւ տպաւորութեան տակ բաժնուեցան :

Երկրորդ ներկայացումը տեղի ու– նեցաւ փետրուար 25ին, Քազինօ տը Սէն Փիէրի մեծ սրահին մէջ, նմանա– պէս շատ յաջող :

Այս անգամ թատերախաղն էր «Ար– շին մալ ալան», որ ոգեւորութիւն մը յառաջ բերաւ Ժընեւի Իրանեան գա– ղութին մէջ մանաւանդ : Ներկայա– ցումէն վերջի պարահրէն երգերը սանուոր գնահատանքի արժանա– ցան :

••• Այս զոյգ ներկայացումները ին– ծի թելադրեցին կարգ մը խորհրդա– ծութիւններ : Առաջին՝ Ժընեւի հայ գաղութը ի վիճակի է ամիսը գոնէ մէկ թատերական ներկայացում ա– պահովելու :

Երկրորդ՝ կարծեմ հայ թատերա– կան խաղացանկը ունի շատ մը տոհ– միկ կտորներ, որոնց ներկայացումը աւելի նպատակայարմար է, հայ ար– ուեստը օտարներուն ծանօթացնելու համար : Կը մտածեմ թէ «Ժուրնալ տը Ժընեւ»ի թղթակիցը՝ որ «Արշին մալ ալան»ի ներկայացման եկած էր, ի՞նչ խորհեցաւ յայտագրին մէջ կարդալով «Մուլէյման», «Սուլթան պէկ», «Թէլ– լի», «Վէլի» անունները...

Դժբաղդաբար հայ ըԱԱՄ չի նշանա– կէր թէ ներկայացուած թատերախա– ղը մաս կը կազմէ հայկական թատ– րոնին :

Օտարին առջեւ պէտք է հրապարակ հանել զուտ հայկական ստեղծագոր– ծութիւններ, գրականութիւն, երա– ժշտութիւն թէ թատրոն :

Երրորդ խորհրդածութիւնս այն էր թէ Ժընեւի մէջ անյետաձգելի է Մշա– կութային կեդրոնի մը հաստատումը, թէ ներքին՝ հայկական եւ թէ արտա– քին տեսակէտէն :

Պատահական, անցորդ արուեստա– գէտներու բերած ոգեւորութիւնը պի– տի մարի՞ իրենց մեկնումին հետ :

ԳԵՐԾ

Իսկապէս կառք մը Հայաստան կայ ... [illegible] ... անոնց մէջ կայ յոյսի եւ խրախոյսի հոգի մը, որ կ'ըսէ · «Հայկի որդինե– րը (ինչպէս Հայերը իրենք զիրենք կը կոչեն) վերստին հայրենիք մը գը– տան» :

Թարգմ. ԱՐՓԻԱՐ

ՄԱՄՈՒԼ

« ՀԱՅԱՍՏԱՆ »

« Ցուսաբեր » հետեւեալ խորհր– դածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, փրանսերէն « Հայաստան »ի հրատարակութեան առթիւ (2 մարտ).

— « Ծաւալով փոքր է դա, 16 էջ , բայց անհրաժեշտ ձեռնարկ մը, որ կոչուած է նշանակելի դեր կատարե– լու, ոչ միայն Ֆրանսահայ ու Ֆրան– սախօս երիտասարդութեան, այլեւ օ– տարներուն մօտ :

Խմբագրութիւնը պարզելով իր ծր– ագրական, «Նոր սերունդը» խորա– գրով կը յայտնէ՝ որ Հայաստանի մէջ թէ դուրսը, այսօր ունինք մեծ պա– տերազմի վերջաւորութեան ծնած սե– րունդ մը, որ չափահասութեան եկած է : Այս սերունդը, հասակ առած օ– տար միջավայրի մէջ եւ կրթուած յա– ճախ օտար դպրոցներուն մէջ, կ'ան– գիտանայ բոլորովին հայ կեանքը՝ պատերազմէն առաջ եւ պատերազմի ընթացքին · չի գիտեր թէ՝ ա) Իր ժո– ղովուրդին մէկ երրորդը բնաջնջուած է մեծ ջարդի օրերուն · բ) Պատմա– կան Հայաստանի հողերուն աւելի քան երեք չորրորդը կորսուած է · գ) Հայ– կական անկախութիւն հաստատուած է 1918 Մայիս 28ին եւ ապա 1920 Դեկտեմբեր 2ին խորտակուած է ան, սովետական իշխանութեան կողմէ · դ) Եւ վերջապէս, իբրեւ հետեւանք այս բոլորին, մօտ մէկ միլիոն հայու– թիւն ցրուած է աշխարհի չորս ծագե– րուն :

Ահա այն «ժառանգութիւնը» զոր ունի իր առջեւ հայ նոր սերունդը այ– սօր, երբ կեանքի սեմին կեցած, կը պատրաստուի գործի անցնելու :

Ցետոյ, ընդլայնելով այս կէտերը, թերթը կուգայ ճշդելու իր ուղղու– թիւնը, յայտնելով թէ ինչ ոգի պիտի հետապնդէ · ինչ պիտի ընէ եւ ինչ պիտի չընէ : Կը յայտարարէ նախ՝ թէ նպատակ չունի ողբալու եւ ներկայա– ցնելու հայ ժողովուրդին կրած դժբ– ախտութիւնները · թէ՝ պիտի չար– ծարծէ ամուլ ու անօգուտ առելու– թիւնները բոլոր անոնց դէմ, որոնք մեր դժբախտութեանց պատճառ եղած են · եւ վերջապէս պիտի աշխատի ճանչցնել հայ նոր սերունդին՝ ոչ մի– այն Թուրքիան եւ Ռուսիան, այլեւ մեր բոլոր դրացի ժողովուրդները, ո– րոնք մինչեւ այժմ շատ քիչ ճանչցած են իրար, դարերէ ի վեր, եւ այս բո– լորին հետ «ՄԵՆՔ պիտի ուսումնասի– րենք, կ'եզրակացնէ թերթը, մանո– ւանդ մեր սեփական պատմութիւնը, մեր մշակոյթը եւ մեր քաղաքակրթու– թիւնը » :

Ինչո՞ւ այս ամէնը,— սրբէրագի ար– տասահմանի հայ երիտասարդութիւ– նը, իր խօսքերովն ու գործերովը, իր Նախնիքներուն արժանավայել կեր– պով, «կարենայ կրել ամէնուրեք եւ հպարտութեամբ Հայ տիտղոսը » :

... Մեր պատմութեան դժուարին հայկեաններէն մէկը կ'ապրինք · թե– րեւս ամէնէն մթինը, որ անշուշտ պի– տի յաջորդէ մեր ... մէկը կ'ապրինք · ին– ժողովուրդի մը ... արդէն պիտի մնայ այս, ինչ որ ... կրնայ ... պիտի ... [illegible] ... պանդուխտ · ... ու հայ– րենաբաղձ :

Անոնք այն հաւատքը՝ թէ պիտի փոխուի այս դաժան ճակատագիրը եւ Հայոց հայրենիքը, ինչպէս դարերով դարձեալ պիտի դառնայ իր զաւակնե– րուն վերադարձին ու աշխատանքո– կը :

Անոնք այս հաւատքը · բայց կը բա– ւէ՞ ունենալը, երբ կեանքը կը հոսի եւ սերունդը կը փոխուի · երբ օտարը, իր խօսքովը, բարքովը, զգացումովը եւ իր բովանդակ աշխարհովը մեր վը– րայ կը խուժէ, Հայոց աշխարհը ճզ– մելով, անոր պատկերը աղօտելով եւ աղճատելով եթէ ոչ այսօրուան, գէթ վաղուան սերունդին մէջ : Այս խու– ժումին առջեւն է որ պատնէշներ պէտք է կանգնել · եւ այս վտանգին դէմ է որ պէտք է պայքարիլ դէտ– նանք :

Այս պատնէշներէն, պայքարի այս զէնքերէն հզօրագոյնը՝ արտասահմա– նի մէջ հայութեան եւ հայրենիքի գիտակցութեան կենդանի պահպանումն է Նորահաս երիտասարդութեան մէջ :

Ամէն պատանիի ու երիտասարդի համար Հայը պէտք է դադրի պարզ ժողովուրդ մը ըլլալէ, դառնալու հա– մար կենդանի ու ստեղծագործ ազգ մը, որուն պատկանիլը պատիւ ու պարծանք ըլլայ · Հայաստանը դադրի աշխարհագրական շրջան մը ներկա– յացնելէ, դառնալու համար հինա– ւուրց քաղաքակրթութեան օրօրան մը, որ ազատութեան ու արդարու– թեան համար կը պայքարի դեռ :

Այս ոգին ու այս հասկացողութիւնը պէտք է ներշնչել հայ Նորահաս սե– րունդին, կարենալ փրկելու համար զայն համայնակուլ օտար ալիքներէ :

«Հայաստան»՝ Ֆրանսայի մէջ, «Հայրենիք շաբաթաթերթը»՝ Ամերի– կայի մէջ, ֆրանսերէն ու անգլերէն, այս զգացումը եւ այս համոզումը կը ներշնչեն մեր օտարախօս կամ հազիւ հայախօս երիտասարդութեան :

Հայ երկիրը, հայ պատմութիւնը եւ հայ մշակոյթը.— Թող ճանչցուին ա– նոնք իրենց բովանդակ արժէքին ու փայլին մէջ, որովհետեւ անոնցմով միայն հայ երիտասարդը կրնայ վեր բռնել իր ճակատը եւ հպարտօրէն կը– րել հայ անունը :

Ֆրանսահայ երիտասարդութեան օրգանը, որ վստահ ենք, թէ պիտի զօրգանայ հետզհետէ եւ պիտի հարս– տանայ թէ բովանդակութեամբ եւ թէ ծաւալով, այս նպատակին կը ձգտի , որ սիրելի է բոլորիս :

Նպատակ մը, որ սակայն զոհողու– թիւններու պէտք է մղէ մեզ եւ քաջա– լերութեան » :

ՍՏԱՄՈՔՍԸ

Անհրաժեշտ չէ Եսկուլապի աշա– կերտ մը ըլլալ համոզուելու համար , թէ ինչ մեծ դեր ունի ստամոքսը մար– դուն եւ անոր առողջ կենցաղին մէջ :

Տղան երբ կը ծնի, բերանը կը բա– նայ ուտելու համար եւ այդ անհրա– ժեշտ պէտքը կը շարունակուի մինչեւ որ ժամանակը գայ ու գոցուի այն սամբան՝ ուրկէ կ'անցնի պարէնը ապ– րեցնելու համար մարմինը :

Շատեր կարեւորութիւն չտալով ի– րենց կերածին, խառնիխուռն եւ վնա– սակար ուտելիքներով կը լեցնեն ի– րենց ստամոքսը, առանց առոր կծու հետեւանքներուն անդրադառնալու :

Այս պարագան լաւ գիտնալով է որ կարգ մը մեծանուն անձնա– ւորութիւններ, կը նախընտրեն աւելի իրենց միտքը լեցնել՝ քան ստամոք– սը : Այսպէս Հիթլէրի համար կ'ըսեն թէ թեթեւ ձուածեղ մը, քոմփօթ մը եւ երկու տեսակ պտուղով կը վեր– ջացնէ ճաշը : Գ. Չէմպըրլէն՝ կաթ, մածուն եւ պտուղներու քոմփօթ կը սիրէ ճաշակել եւ առոնցմով կը գո– հանայ : Ռօքֆէլլըր՝ Ամերիկացի մի– լիառատէրը, օրական մէկ լիթր կաթ հազիւ կ'առնէր իբր սնունդ : Կարմիր սուլթանին համար կը պատմուի թէ գառնուկի ուղեղն էր իր սիրական կե– րը՝ անշուշտ հայ գլուխներուն չկր– նալով ձեռք ձգել :

Գալով հայ համայնքին, անիկա որ– չափ չատակեր, սակայն ճաշակի սե– ւակէտով չափազանց նախանձախըն– դիր՝ գիտէ ընտրել ինչ որ պիտի ու– տէ, խակ անկէ դուրս եկածին կարե– ւորութիւն չի տար :

Առով Փարիզի հայ գաղութը իր տոհմիկ սովորութիւններով պատճառ եղած է որ տեղացին ալ մասնակցի ա– րեւելեան կարգ մը համեղ ուտեստնե– րուն որոնց մէջ յիշատակելի է փի– լաւը :

Ամէն ճամբայ թէեւ Հռոմ կը տանի, սակայն ամէն բրինձով փիլաւ չըլլար : Իտէալ, հատիկաւոր եւ համեղ բրինձ ձեռք ձգելու համար պէտք է այցելել Գ. Հրաչեանի նպարեղէնի վաճառա– տունը՝ թիւ 6, Rue Lamartine , ուր կը գտնուին Պոլսոյ եւ տեղական է՛ն ըն– տիր նպարեղէնները որոնց գործա– ծութիւնը պիտի հեռացնէ թժիշկը ըն– տանեկան շրջանակներէն :

Հարցուցինք Գ. ՀՐԱՉԵԱՆին, ինչ– պէս կ'ըլլայ որ ձեր գինները աւելի յարմար եւ աժան են բաղդատմամբ ուրիշ նոյնօրինակ ապրանքներուն : Հայկական տոհմային դէմքին վրայ ժը– պիտ մը յօրինելով, պատասխանեց գործին մարդը.— Սկզբունքս է դրա– մէ առաջ յաճախորդին գնահատումը շահիլ ... » :

Ս. Ճաշակաւոր

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԻՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՔՈՒԷԱՐԿԵՆ 1940ին

Քուէպահանջ կիներու Ազգային Միութեան նախագահ Դքսուհի տը լա Ռօշֆուքօ յայտարարեց, թէ 1940ին Ֆրանսայի կիները պիտի շահին քուէ– արկելու իրաւունքը : Եւրոպայի մէջ միայն Զուիցերիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Ֆրանսայի կիներն են որ այս իրա– ւունքէն զրկուած են տակաւին :

Դքսուհին այս յայտարարութիւնը ըրաւ 30 ծերակուտականներու այ– ցելելէ ետք :

ՀԻՔԻԱԹ

Պարոնայի մէկը մազերը երկարա– ... երեն Աւիէն յաջորդներից էր ... քաղաք էր եկել ... հետ, որպէս ուխ– ...

... յուութեամբ նա մի ... որպէս իր հե– ... համար եւ ար– ... եւ իշխանների ... պարգեւների · Թա– ... մէկը, որ ... դարձել ծովա– ... ասաց ·

... տոնի օրերին ... տեսել եմ : ... որ հաջի չէ : ... որ երբ նրա հայ– ... քրիստոնեայ է ... նա սուրբ տաճ– ... բացի, իր ար– ... իր հեղինակու– ..., դասն էն–

... ջանակծել ... նրան, իր սուտխօ–

...ութեան համար :

— Ո՛վ երկրի տէր, ասաց նա , Բայց սուտ մի խօսք էլ ասեմ, եթէ ստ էլ սուտ լինի՝ այն ժամանակ ինչ պա– տիժ էլ նշանակելու լինես՝ արժանի եմ :

— Ի՞նչ պիտի ասես, հարցրեց Թա– գաւորը · մարդն ասաց ·

Օտարական մարդիկ երբ քեզ մօտ են գան,
Վստահ եղիր, երկու ջուր է, մէկը թան ·
Ճշմարտութիւնն ինձնից լսիր այդ մասին,
Օրէնք է որ շրջած մարդիկ սուտ խօսին :

Թագաւորը ծիծաղեց եւ ասաց ·

— Քո ամբողջ կեանքում սրանից աւելի ճիշդ խօսք չէիր ասել : Հրա– մայեց վարձատրել նրան այնպէս, որ նա գոհ սրտով հեռանայ :

×

Թեթեւամիտներից մէկը, լսել եմ , հպատակների տունն աւերում էր , որպէսզի Սուլթանի գանձարանը լեց– նի, անտեղեակ իմաստուններ այն ասածին, որ ով մարդկանց դիւր գա– լու համար ամենաբարձրեալ Աստծուն վիրաւորի, Աստուած նոյն մարդկանց նրա դէմ դուրս կը բերի եւ ի վերջոյ կեանքից անհետ կը կորցնի :

Կրակի պէտք ունեցողը չի վառի խոտ, փշեղնայ,
Որովհետեւ նրա սիրտը այդ ծխին չի դիմանայ :
Ասում են կենդանական աշխարհում գլխաւորը առիւծն է, իսկ ամենաստո– րը՝ էշը : Իրականի մէջ բեռնակիր էշը աւելի լաւ է ու պիտանի, քան մար– դակեր առիւծը :
Աղքատ էշը թէպէտ խելքից զուրկ է, Բայց քանի որ բեռն է կրում՝ օգտա– կար է,
Սիրելի են կովն ու էշը մինչ աշխա– տող,
Քան թէ մարդը՝ մերձաւորին չարիք նիւթող :
Դատենք հէքիաթի լսրունակու– թեան · Թագաւորը կամեց վէզիրի դէպի ժողովուրդը ունեցած վերա– բերմունքի մասին ·
Մի կարծիք որ դու կարող ես թափել արիւն,

Եւ մարդկանցից բոլորովին մնալ թա– գուն :

Թագաւորը նրան զանազան տան– ջանքների ենթարկեց ու խոշտանգեց : Ասում են, նրա ձեռքից տուժողներից մէկը նրա տանջանքները տեսնելով ա– սել է ·
Ամէն անհատ երբ տիրանայ իշխանա– կան բարձր գործի,
Ժողովուրդի սրտացածը իւրացնել թող չփորձի,
Մի մեծ ոսկոր գուցէ եւ դու գիւրին կուլ տալ կարողանաս,
Սակայն փորդ կը պատռուի ու չես մարսել դու անմնաս :

×

Ջալինոսը մի անգամ տեսաւ, որ մի ապուշ մարդ մի գիտունի օձիքից բռնած՝ խայտառակում էր նրան : Ջալինոսն ասաց ·

— Եթէ նա իսկապէս գիտուն մարդ լինէր, այդ ապուշի հետ գործը մին– չեւ այդքան չէր հասցնի ·
Երկու գիտուն չեն պայքարի , ու չեն կռուի իրար հետ,
Ոչ էլ գիտունն վէճ կը բացի թեթեւա– միտ մէկի հետ,

Թէ ապէտը փորձէ նրան կոչս ու կո– ... [illegible] ...

×

[illegible]

Թարգմ. բնագրից՝
ԱՐԱՄ ՄԵԼԻՔ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

կան Թղթատարական եւ Հեռագրական վարչութեանց հսկողութիւնը անմի – ջապէս կ'անցնին գերմանական կառավարութեան ձեռքը, մաքսային վարչու– թիւնը՝ Գերմանիոյ մաքսային իշխանութեան։ Չեխական քուրոնը եւ գերմա– նական մարքը հաւասարապէս օրինաւոր են ցնոր սահմանին մէջ ։։

Այս հրամանագրին յայտարարութեան զուգընթաց, սրբէն սկսեր էին մաքրագործումները։ Տրուած լուրերուն համաձայն, առաջին առթիւ ձերբա– կալուած են 5000 հոգի, բայց այս թիւը կրնայ կրկնապատկուիլ ․

*** Լոնտոն հասան քանի մը չեխ պետական ղեկավարներ, ինչպէս Նախ– կին վարչապետ Զօր․ Սիրովի եւ ուրիշներ ։

*** Փրակայի փաստաբաններու կաճառին բոլոր հրեայ անդամներուն 24 ժամ միջոց տրուեցաւ, որպէսզի արիական փոխանորդներու յանձնեն իրենց գործերը։ Կաճառին գլուխն անցած են գերման փաստաբաններ ։

*** Առ նուազն 500 հոգի Անգլիա կը ապաստին Չեխիայէն։

Հունգարիա գրաւեց Կարպաթեան Ուկրայնան

Հունգարական զօրքը մարտ 16ին լրացուց Կարպաթեան Ուկրայնայի գրաւումը։ Հունգար յառաջապահները իրար ողջունեցին, իրականացնելով ե– րազուած սահմանակցութիւնը ։

Հունգարները Կարպաթեան Ուկրայնա կամ Ռութէնիա մտան երեքշաբթի օր, երբ կը փլէր Չեխոսլովաքիան։ Գրաւումը պիտի լրանար յաջորդ առտուն, երբ ուկրայնական զօրքը եւ չեխական – հրամանատարութիւնը դիմադրեցին, հրահանգի սպասելով գերմանական սպարապետութենէն։ Ձեռ հրամանատա– րը, Զօր․ Փրհլա Ռումանիա փախաւ, իսկ վարչապետը, գերապայծառ Վոլո– շին, որ անկախութիւն հռչակած էր եւ Գերմանիոյ պաշտպանութիւնը խնդ – րած, նոյնպէս Ռումանիա փախաւ, այդ երկրին միջամտութիւնը խնդրելով ։ Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Գերմանիա լռելեայն հաւա – նութիւն յայտնած է այս գրաւման ։

Ի՞նչ կ'ըսէ չեխական մամուլը

Լեհական մամուլը խանդավառութեամբ ողջունեց Սլովաքիոյ անկախու – թիւնը, «կեցցէ Սլովաքիան» աղաղակելով։ Միաժամանակ ուրախութիւն կը յայտնէ, որ Չեխերը խոնարհած են վերջապէս։

Թէեւ պաշտօնական շրջանակներու մէջ գոհունակութիւն կը յայտնեն որ Հունգարիա եւ Լեհաստան յաջողած են սահմանակից դառնալ Ռութէնիոյ մէջ, բայց լեհ ժողովուրդի վրայ ծանր տպաւորութիւն գործած է գերման յաղթ– խաղացութիւնը։ Ժողովուրդը դժուար կը մարսէ, թէ ինչպէս Գերմանիա յա– ջողեցաւ ութ միլիոննոց Չեխերը կլլել, երբ Միւնիխի մէջ Հիթլէր յայտարա– րած էր թէ այլեւս հողային պահանջ չունի Եւրոպայի մէջ ։

« Ո՞վ պիտի ըլլայ յաջորդը», ահա հարցումը զոր կուտան բոլորը։ Կը կարծեն, թէ յաջորդ զոհը պիտի ըլլայ Հունգարիա, յետոյ Ռումանիա, որով– հետեւ Գերմանիոյ իրական նպատակն է հասնիլ ռումանական քարիւղին, ինչպէս բսած է գերման օդային տորմիղի ղեկավարներէն մին։ Գերմանիա չուտով կ'ունենայ 6000 օդանաւ եւ քարիւղի սուր պէտքը ունի։

Կարմիր բանակին ուժը կրկնապատկուած

Խ․ Միութեան պաշտպանութեան գործավար մարաջախտ Վորոշիլով զե– կուցում մը տուաւ բոլշեւիկեան 18րդ համագումարին մէջ, եւ ըսաւ թէ խոր– հրդային բանակը կրկնապատկուած է հինգ տարուան մէջ։

Բանակին թիւը 1934էն ասդին կրկնապատկուած է, օդային ուժը աճած է 138 առ հարիւր, իսկ նաւատորմիղը շուտով կը դառնայ հզօր ույժ մը, ա – ռանձին գործավարի մը վարչութեան տակ։

Խորհրդային սահմաններու պաշտպանութիւնը հիմնապէս բարւոքած է եւ այս նպատակին յատկացուած բանակներու ույժը աւելցուած է ։

— « Եթէ Մեծն Բրիտանիան չհաշուենք, որ միայն չորս անգամ կը մեծցնէ իր բանակը պատերազմի պարագային, միւս բոլոր ազգերը կը մեծցնեն իրենց բանակները հինգ, վեց, եօթ եւ մինչեւ իսկ ինը անգամ »։ Կարմիր բանակը մեծցուած է 1934էն ասդին 130 առ հարիւր եւ հետեւակազօրքի մէկ զօրաբա– ժին այժմ ունի 18.000 զինուոր։ Այժմ կան տասը զօրաբաժիններ աւելի քան հինգ տարի առաջ։ Խորհրդային հետեւակազօրքի զօրաբանակ մը այժմ ունի 60.000 զինուոր եւ ի վիճակի է մէկ վայրկեանի մէջ 70 թոն ռումբ տեղալու, մինչ ֆրանսականը կը նետէ 54 թոն եւ գերմանականը՝ 53 թոն ։

Օդանաւերու ոչ միայն թիւը աճած է, այլ եւ անոնց արագութիւնը մեծ – ցած։ Խորհրդային ռմբաձիգ օդանաւերը կը սաւառնին ժամը 300 մղոն արա– գութեամբ ։

Հարցաքննութիւն Երեսփ. Ժողովին մէջ

Վարչապետը յօժարութիւն յայտնեց լսելու հարցաքննումները, ար – տաքին քաղաքականութեան մասին, այսօր իսկ։ Ընդհ․ կարծիքը այն է թէ վստահութիւն պիտի չահի նորէն, թէեւ ընդդիմադիրները չեն հանդուրժեր Պ․ Պոնէի ներկայութեան, վախնալով որ զիջումներ պիտի կատարէ Նախ– խոսլինոյ պահանջներուն հանդէպ։ Շատ մը երեսփոխաններ կը զգուշանան նախարարական տագնապէ մը, վախնալով որ Մուսոլինի քաջալերուելով, Հիթլէրի օրինակին կը հետեւի ։

*** Երեսփ․ Ժողովին անցի օրուան նիստին մէջ, 133ի դէմ 410 ձայնով քուէարկուեցաւ կառավարութեան պահանջած վարկը՝ Սպանիոյ փախստա – կաններուն համար։ Այս նիստին մէջ չարունակուեցաւ բոլշեւիկ երեսփոխան Մարթիի դէմ բացուած վիճաբանութիւնը։ Աջակողմեան երեսփոխանները նոր ամբաստանութիւններ ըրին Մարթիի դէմ, որ ուժգնօրէն պաշտպանեց ինք – զինքը, յօժարութիւն յայտնելով ներկայանալու քննիչ յանձնաժողովի մը առ– ջեւ։ Այս առթիւ ալ բուռն լուտանքներ փոխանակուեցան։ Աջերը «աւազակ, դաւաճան, մարդասպան» կոչեցին Մարթին, իսկ այս վերջինը «չնագայլեր եւ բռնեններ» անուանեց իր հակառակորդները։

ՉՄՆ ԱՅԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ այսօր այնքան զօրաւոր է որ կրնանք ամե – նայն վստահութեամբ ըսդունիլ որ եւ է ուղղակի մարտահրաւէր թշնամիներու որ եւ է խմբակցութեան կողմէ», յայտարարեց ծովային նախարարութեան խորհրդականը. Այս առթիւ 149 միլիոն ոսկիի (26.225 միլիոն ֆրանք) վարկ մը պահանջեց, 1939 — 1940 տարեշրջանին համար ։

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ զինուոր կը համախմբեն Մանչուրիոյ եւ Խ․ Միու – թեան սահմանագլուխին վրայ, ի նախատեսութիւն նոր դէպքերու ։

ԼԻԲԻՈՅ (Հիւս․ Ափրիկէ) իտալական զօրքը նորէն աւելցած ըլլալով, Հռոմի անգլիական դեսպանը բացատրութիւն պահանջեց։ Ֆրանսա եւս նոր զինուոր կը համախմբէ սահմանամերձ շրջանին մէջ եւ երկու պետութիւնները իրար կը մեղադրեն

ԻՏԱԼԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց թէ Հրեաներու արտաքսումի պայ– մանաժամը վերջնապէս լրացած է մարտ 12ին։ Մինչեւ այդ թուականը շատեր հեռացած են երկրէն, բայց տակաւին մաս մը Հրեաներ կը մնան։ Յայտնի չէ թէ անոնց մասին ինչ պիտի կարգադրէ կառավարութիւնը ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ստորերկրեայ հանքերուն մէջ աշխատողներու աշխատա – ժամը պիտի աւելնայ 45 վայրկեան ։ Փոխարէնը՝ պիտի ստանան 25 առ հա – րիւր [illegible] րձի յաւելում ։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԺՈՐԺ ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ

27 ՄԱՐՏ ԻԼ ՀԻՆԳՇ ԲԹ․ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին, Salle Gav[illegible] մէջ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
«ՀՈՄԵՆԷՏՄԷՆ»Ի ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
19 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ա. ՀԱՆԸՄ[illegible]ՆԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Ա. ԽՈՆ[illegible]ԷՏԵՆԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ա. ԲՕՒ[illegible]ԱՂԵԱՆ
կը ներկայացուին՝ առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի մէջ
ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ՔԱՋ ՆԱԶԱՐԸ
Թատերական պատրաստուած մասնաւոր տէքօրներ
ԱՆՄԱՀ ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ
ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏ ԱՂԵՔՍ. ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ ՉԱՐ ՈԳԻՆ
Կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ԼԱՔԱ, Տիկիններ ԱԶՆԱՒՈՐ և ԱՆՆԱ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Օրիորդներ՝ ԱԶՆԱՒՈՐ, ԳԸԼԸՃԵԱՆ և ՍԱ[illegible] ՄՈՒՇԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի Սանուց Թատերասիրաց խումբը ։ Բեմադրութիւն եւ բեմազարդութիւն Պ. Ս. ԼԱՔԱՅԷ ։
Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին՝ «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատունը, Յ. Սամուէլ գրատուն 81 rue Mr. Le Prince Paris-6, Մ. Պօլսեցեան գրատուն, 46, rue Richer, Paris-9, Ե. Յարութիւնեան, 13, rue d'Orsel, Paris-8.

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը 20 Մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին դպրոցի սրահը:

ԱԹԻՇ-ՄՈՆԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ողողի կը ճրա[illegible] [illegible] եւ Հ այր ի[illegible]ներ, 19 Մարտ, Կիրակի ժամը 2,30ին, [illegible] Մ[illegible] բ[illegible]արան ը, 26 պիս ռիւ տը [illegible] Բոռք, Աոնուէ ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս․ Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ․ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 18 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին [illegible] մէջ։

Գ[illegible]

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ․ Կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ․ ժողովի կը հրաւիրէ Մար– սէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները, 18 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատոմսով ։

ՎԱՍՈՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը շաբաթ 18 մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, [illegible] վայրը։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները: Ներկայ [illegible] ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

[illegible] կոմիտէն բոլոր [illegible] կը հրաւիրէ [illegible] 21 Մարտ երեքշաբթի [illegible] ժամը 9ին [illegible]

[illegible] ԻՇԽԱՆԵԱՆ [illegible]

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԱՅՍ ՏԱՐՈՒԱՅ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ
Մալթ Կրթ. Միութեան սրահին մէջ
19 ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ
Իր նախագահէ ընկ. Յ. ՌԱՃԷՄԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
գն արուեստական ճոխ բաժին:

Ընկերական եւ ազգային դասախօսութիւններ

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՍՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
20 Մարտ, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին
Ը ՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ
22 Մարտ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը [illegible]ին
Հ. Յ. Դ. Պատմութեան դասախօսութիւն
«Նիւթ՝ ինչ է Դաշնակցութիւնը»

Ընկերավարական դասախօսութիւն
Փետր 18ի առթիւ

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԹՈՒԼՈՆԻ ԱՐԱՄ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ
18 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149, rue d'Argenteuil։
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ԻՍԱՀ[illegible]

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ [illegible]

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ՄԱՍՆԱՃ[illegible]
19 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ [illegible]
ԿԸ ԽՕ[illegible]ԼՈՐ[illegible]
[illegible] ճոխ բաժին [illegible]

ԱՄՍՕՐԵԱՅ ՊԱՐ[illegible]

[illegible]կերպուած ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ [illegible]
ՄԻՈՒԹԵԱՆ [illegible]
[illegible] կէսօրէ վերջ ժամը [illegible]
[illegible]
Մուտք 3 [illegible]

Մ[illegible]ՆԱԻԿԱՆ[illegible]

[illegible]
19 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ազգ․ Վարժարանի Մասսա ցուցահանդէս Ազգ. Վարժարանի եւ Բողոքականաց վարժարա[illegible]
սեւ աշակերտութեան
Կը նախագահէ Տէ. Ն. ՔԷՉԷՐԻԹՃԵԱՆ Կը խօսի Պ. Լ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ[illegible]Ն
Մուտքը ազատ է։

Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Գամպուրեան, Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Գամպուր– եան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Գամպուրեան (Նախիջեւան), Տէր եւ Տիկին Ցա– րութիւն Պոտիկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս եւ Խաչատուր Գամպուրեան (Ռուսաստան) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, սանամօր եւ մեծ մօր՝

ՏԻԿ. ԱՂԱՒՆԻ ԳԱՄՊՈՒՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Մարտ 7ին, 71 տարեկան հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 8 մարտ, չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ իր բնակարանին մէջ, Գամփանիլ Փէրիէ (Մարսէյլ), ուրկէ մարմինը փո – խադրուեցաւ Սէնթ Անթուանի գերեզմանատունը ։

ԿԻՍԱՄԱՏԱ-ՄԱԿԱԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
(Bal des loups)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՊՈՍԿԱՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕԳՆ. Մ-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆԻՆ
18 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 22ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
Salle Hoche Ի ՄԷՋ, 9 Ave. Hoche, Paris 8
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՏԻԿԻՆ ՆՈՒՑԷՄԻ Լ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
Գեղարուեստական բաժին կը [illegible] հայ արուեստագէտներ օրիորդներ ԷՔԻՉԵԱՆ եւ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ
Նուագախումբ համբաւաւոր Jimmy's ընտիր պիւֆէ
անմոռանալի անակնկալներ
ՄՈՒՏՔ՝ 30 ՖՐԱՆՔ
ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԶԳԵՍՏ ՀԱԳՆԻԼ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
19 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Էմիլ Զոլայի սրահին մէջ, 229 Rue Boilau, Լիոն
Ղեկավարութեամբ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ կը ներկայացուի
«ՍԱՅԵԱԹ ՆՈՎԱ»
Գիներ՝ 7, 5 եւ 4 Ֆրանք, փոքրիկներու համար 1 Ֆրանք։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Ամասիոյ – Մարզուանի Հայր․ Միութեան կողմէ
18 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ ։
ՍԱԼՈՆ ՖԼՈՐԻՏԻ ՄԷՋ, 7 ՐՒՒ ՎԱՆԹԻՒՌ, ՄԱՐՍԷՅԼ
Աչքերու գեղեցկութեան մրցում։ Կը ներկայացուի ՆԱՄՈՒՍԸ [illegible] Եւրոպական պարեր՝ ընկերակցութեամբ 6 հոգինոց ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ նուագա– խումբի ։ Ճոխ պիւֆէ Մուտք 8 ֆրանք

Դերասան Թագօշի բանե. Ներկայացումներ

Մարսէյլի, Վալանսի եւ Լիոնի միացեալ Թատերախումբով
Մարսէյլի մէջ․— Նախաձեռնութեամբ ՀԱՄԱՍԵՐԱՍՏԻԱՑԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
19 Մարտ, Կիրակի
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԽՈՐՏԳՈՐԴԻՆԻ
Վալանսի մէջ․ 1 Ապրիլ, Լիոնի մէջ՝ 2 Ապրիլ, Տէսինի մէջ՝ 2 [illegible]

ԷԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille
Tél. Colbert 74—31, 47—32
[illegible] դրամներու փոխանակութիւն [illegible] կը ստանայ [illegible]
Ցամաք։ կը գնէ եւ կը ծախէ ոսկի դրամներ
ԼԱՒ ԳԱՌԱՄՆԵՐ.

ՇԻՐԱԿ

Արեւելքի միակ իսկական օղին է
Անզուգական, Անմրցելի [illegible]
Առաջնակարգ զօրացուցիչ [illegible]
բեր, պատրաստուած [illegible]
[illegible] Հայ [illegible]

Կը հրաւիրուին հայրենակից[illegible]
Ֆ. Կ. ԽԱ[illegible] ՄԷՅԼԻ [illegible]

[illegible]

Ֆ. [illegible]
[illegible]
[illegible] Լիոնի [illegible]

ՂՕՒՇԱ ԵՏԻ

ՔՆԵՆՑԻ ՓՏՏ Ա․ «Յառաջ»ի ա– սիրոգօք դասախօսութիւնը 18 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ի ակու– [illegible] մէջ։

Կը դասախօսէ Գ․ Ցաղէսս [illegible] [illegible] Ո[illegible]կ– կայի հայ գաղութի մասին։

[illegible] կէսօրէ [illegible]
Eclipse, «Շահրիկեան» [illegible]
[illegible]
[illegible] ութիւնը [illegible]

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
[illegible] Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՄԱՐՏ DIMANCHE 19 Mars 1939

ԺԶ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3993

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳՈՐԾԵԼՈՒ ԱՆՍԱՀՄԱՆ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՆՉԵՒ ՆՈՅ. 30

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Կ'ՈՒԶԷ ԳՈՐԾԵԼ ԳԱՂՏՆԻ ԵՒ ԱՐԱԳ. ԶՕՐԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Իր ծանրակշիռ յայտարարութիւնները միջազգային կացութեան մասին

Նախարարական խորհուրդը անցի օր բացառիկ նիստ գումարելով, միաձայնութեամբ որոշեց անսահման լիազօրութիւն պահանջել մինչեւ յառաջիկայ նոյեմբեր 30, բոլոր անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու եւ ազգ. պաշտպանութիւնը աճեցնելու, զօրացնելու համար գաղտնապէս եւ արագ:

Վարչապետը այս որոշումը անմիջապէս հաղորդեց երեսփ. ժողովին, ճիշդ այն պահուն երբ հարցապնդումներ անդի կ'ունենային արտաքին քաղաքականութեան մասին: Թէեւ Պ. Տալատիէ չյայտնեց իր գործունէութեան ծրագիրը, բայց բրագէներ կը հաւաստեն թէ աչքի առջեւ ունի հետեւեալ առաջադրութիւնները

1. Աւելցնել աշխատանքի ժամերը, անգամ մը եւս վերահաստատելով 40 ժամուան օրէնքը, մասնաւորապէս ազգ. պաշտպանութեան վերաբերեալ ճարտարագործութեանց մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ փութացնել երկրին վերազինումը եւ նուազեցնել Գերմանիոյ գերազանցութիւնը, հիմա որ Չեխոսլովաքիան ալ մաս կը կազմէ այդ երկրին:

2. Մինչեւ 1942 երկարաձգել ներկայ խորհրդարանը, որուն շրջանը կը լրանայ 1940ի գարնան: Այսքան արմատական միջոց ձեռք առնուած չէ խաղաղութեանատեն, բացի Մեծ Պատերազմի շրջանէն, երբ յետաձգուեցան ընտրութիւնները:

Կառավարութեան ժառանգութեանց խորութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել որ Պ. Տալատիէ ուրբաթ օր խորհրդարանին յանձնելով լիազօրութեան օրինագիծը, պահանջեց անմիջապէս քուէարկել, իսկ ծերակոյտին վաւերացման ենթարկել այսօր իսկ, կիրակի: Երեսփ. ժողովին յատուկ յանձնախումբը անմիջապէս քննելով օրինագիծը, վաւերացուց 17ի դէմ 26 ձայնով: Միայն մէկ հոգի բացակայ էր, իսկ բոլոր ընկերվարական եւ համայնավար անդամները դէմ քուէարկեցին:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ՝ կառավարութիւնը լիազօրութիւն ստանալով, պիտի կրնայ փոխել պահեստիներու զօրակոչի շրջանները եւ երկարաձգել զինուորական ծառայութիւնը, համաձայն կացութեան պահանջներուն: Ան ձեռք պիտի առնէ բոլոր միջոցները, առաւելագոյն չափին հասցնելու համար սպառազինութեանց արտադրութիւնը: Եթէ չկամութեան հանդիպի, պիտի կրնայ հարտարագործական զօրաշարժ յայտարարել եւ գրաւել գործարանները, զինուորական արտադրութեանց յատկացնելու համար զանոնք եւն.:

Ձախակողմեան երեսփոխանները եւ թերթերը ուժգնօրէն կը քննադատեն կառավարութեան քաղաքականութիւնը, «անձնական դիկտատուրա» կոչելով զայն: Բոլշեւիկներու կեդրոնական օրգանը, «Իւմանիթէ», երէկ առաջին էջին վրայ, վեց սիւնակ խորագրով մը կ'ազդարարէ.

« Հիթլերի շուքին տակ.— Հանրապետութիւնը վտանգի մէջ.— Տալատիէ կ'ուզէ խախտել ժողովրդապետական ազատութիւնները եւ խորհրդարանական կարգուսարքը.— Կ'ուզէ փակել մամուլին բերանը եւ խեղդել գումարման իրաւունքը »:

Ընկերվարական պաշտօնաթերթն ալ, «Լը Փոփիւլէռ», նոյն ահազանգը հնչեցնելով, կը ծանուցանէր գարձեալ առաջին էջին վրայ, խոշոր խորագիրներով.

— « Հանրային ազատութիւնները ծանրապէս վտանգուած են.— Կառավարութիւնը կ'ուզէ պաշարման վիճակի կարգուսարք մը հաստատել:

Երկու կուսակցութեանց խորհրդարանական խմբակցութիւնները կոչեր ուղղեցին ժողովուրդին, ժամանչելով «մեծ վտանգը» եւ «քաղաքացիական քաջութեան» հրաւէր կարդալով, յանուն հանրապետական ազատութեանց պաշտպանութեան:

Պ. ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՎՃՌԱԿԱՆ ԽՕՍՔԵՐԸ

Երեսփ. ժողովի հարցապնդումներու ընթացքին, առաջին անգամ խօսեցաւ Պ. Ֆրօսար, նախկին նախարար, որ բացագանչեց.

— « Կա՞յ մէկ հատիկ Ֆրանսացի որ հաւատայ Հիթլերի խօսքին եւ ստորագրութեան: Հիթլեր միշտ դրժեց իր խոստումները եւ ստորագրութիւնները: Ո՞ւր կանգ պիտի առնէ Գերմանիա: Վաղը կարգը պիտի գայ Մէմէլի եւ Տանցիկի: Եւ կարելի՞ է հաւատալ թէ Պ. Մուսոլինի հաստուցում ապահոված չէ: Եթէ վաղը ան մեզի ներկայացնէ իր պահանջները, «ոչ» պիտի ըսե՞նք: Ժամանակը եկած չէ՞ ֆրանսական միութիւնը հաստատելու:

Եզրակացնելով, ընկերվարական երեսփոխանը առաջարկեց որ վարչապետը նախաձեռնութիւնն առանձնէ ազգային ուժերը համախմբելու, յանուն Ֆրանսայի փրկութեան:

Ազգայնական երեսփոխան Պ. Իպարնէկարի (Հրեղէն Խաչ) իր կարգին չեշտեց թէ հնչած է սթափումի եւ վճռականութեան ժամը.

— « Հիթլեր, 1914ի պարտեալը, իր օրէնքը կը պարտադրէ յաղթականներուն եւ Եւրոպայի: Այլեւս մեռած է Միւնիխի եւ Փարիզի համաձայնութեանց քաղաքականութիւնը: Հիթլեր այնպէս կը չարժի իբրեւ թէ մենք գոյութիւն չունենայինք: Ան չատ լաւ պահած է գաղտնիքը: Երբեք չէ եղած ժամանակ մը ուր կառավարութիւնները այսքան անտեղեակ ըլլային անցած-դարձածին: Պէտք է վերջ տալ վախկոտութեան քաղաքականութեան:

Լէոն Պլում խօսելով յանուն իր կուսակցութեան, դիտել տուաւ թէ Հիթլեր նոյնիսկ պատրուակ ալ չփնտռեց, Չեխոսլովաքիան գրաւելու համար: Եւ չեշտեց թէ անհրաժեշտ է «ազատ, քաջ դիւանագիտութիւն մը, սեղմելով գինակցութիւնները եւ բարեկամութիւնները»:

Այդ միջոցին բուռն տեսարաններ պարզուեցան ժողովին մէջ: Նախագահը, Պ. Էռիօ, ազդարարեց.

— « Մի՛ մոռնաք որ արտասահմանը մեզ կը դիտէ »:

Լէոն Պլում շարունակելով, հարցուց թէ նախարարները կը հաւատա՞ն որ իրենք ընդունակ են աշխարհի առջեւ ներկայացնելու Ֆրանսայի կամքը եւ փրկելու խաղաղութիւնը: Այս խօսքին վրայ նորէն փոթորիկ մը փրթաւ եւ քիչ մնաց որ ընկերվարականները յարձակէին ազգայնական երեսփոխանի մը վրայ:

Ընդհանուր ժխորին մէջ խօսք առաւ Պ. Տալատիէ, եւ բացատրելով կացութեան ծանրութիւնը, դիտել տուաւ թէ ժամանակը չէ բանավէճեր յարուցանելու, այլ անհրաժեշտ է գործել ուժգնօրէն եւ արագ.

— « Անհրաժեշտ է կարճ կապել այս վիճաբանութիւնները: Հանրապետական ազատութիւնները վտանգել չի նշանակեր, երբ կառավարութիւնը կ'ուզէ պայքարիլ գոնէ հաւասար զէնքերով այն երկիրներուն հետ որոնց ամբողջ ուժը կը կայանայ արագութեան եւ գաղտնապահութեան մէջ: Ես ժամանակին ըսած եմ թէ կարելի չէ երկիրը փրկել, եթէ մենք ալ չունենք փորձեր այն ճիգը զոր կը կատարեն միահեծան երկիրները: Այն ատեն դուրս նետեցիք զիս: Բայց այդ անցեալն է: Ես կ'ուզեմ վերսկսիլ այն ինչ որ ըրած եմ եւ ծանրացնել զայն, որպէսզի Ֆրանսան դառնայ աշխատանքի ընդարձակ հնոց մը:

Ընկերվարական երեսփոխան մը ընդմիջեց: Պ. Տալատիէ զայրանալով յայտարարեց.

— « Ես ձեզմէ հրաման առնելու պէտք չունիմ: Ես ձեզի կ'ըսեմ ինչ որ կը խորհիմ ընել: Միւնիխի համաձայնութիւնը քննադատեցին եւ ըսին թէ դաւաճանութիւն կատարուեցաւ անոր դէմ: Անցեալ սեպտեմբերին զօրաշարժ կատարուեցաւ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ: Բանակցութիւններ ալ կատարուեցան եւ հաստատուեցաւ թէ անկարելի է պահպանել Չեխոսլովաքիոյ համակեցութիւնը: Ես չեմ ըղձար խաղաղութեան սիրոյն կատարած ջանքերուս համար եւ պիտի չարունակեմ զանոնք, ցորչափ կարելի է փրկել խաղաղութիւնը: Դուք զիս կը մեղադրէք Ֆրանքօ-գերման համաձայնութեան համար: Եթէ մենք ստորագրած չըլլայինք զայն, այսօր ձեզմէ չատեր պիտի չփորձուէի՞ն մեզ մեղադրել թէ խուսափեցանք համաձայնութենէն: Պ. Ֆրօսար միութիւն կ'առաջարկէ: Եթէ հաւատայի թէ կարելի է, պիտի կատարէի այսօր իսկ: Եթէ ես համոզուէի թէ իմ մեկնումս օգտակար է երկրին համար, րոպէն վրայ պիտի չգտնուէի այս պահուն: Ես ամէն կողմէ համակրանքի վկայութիւններ կը ստանամ ժողովուրդին համեստ խաւերէն եւ ատոր համար է որ կը մնամ. Ուրեմն կը մնայ որ տապալէք զիս, եթէ կրնաք: Կառավարութիւնը ծրագիր մը մշակած է որ կը ձգտի ամրապնդել եւ աւելցնել Ֆրանսայի ուժը: Աւելորդ է այս րոպէին մանրամասնել ծրագրուած տնօրինութիւնները: Ես կ'ուզեմ ազատ ըլլալ զինուորական միջոցներ ձեռք առնելու արագօրէն: Ահա թէ ինչո՛ւ կառավարութիւնը այս օրինագիծը կը ներկայացնէ ձեզի: Ընդհանուր վտանգին առջեւ Ֆրանսան ալ պարտաւոր է գործել գաղտնօրէն եւ արագ: Ահա թէ ինչու կառավարութիւնը ժամանաւոր լիազօրութիւններ կը պահանջէ, որոնց շնորհիւ միայն կարելի է փրկել խաղաղութիւնը եւ երկիրը: Այս առթիւ, անգամ մը եւս կը յայտարարեմ թէ՝ ըլլայ բանի ուժի, ըլլայ նենգութեան առջեւ, մենք ոչ մեր իրաւունքներէն կտոր մը, ոչ ալ մեր երկրէն թիզ մը հող պիտի զիջինք: Կը կրկնեմ ինչ որ ըսի Ալժէի մէջ, կշռելով իմ խօսքերուս չեշտը: Մենք հայրենասէրներ ենք եւ կը պայքարինք խաղաղութեան համար, որ կը կազմէ հայրենիքներու մեծութիւնը: Բայց մենք խաղաղասէրներ ենք եւ պատրաստ՝ ամէն զոհողութեան, ի սէր հայրենիքի մը որ ազատ քաղաքացիներ դարձուցած է մեզ»:

ՉԷՅՄՊՐԼԷՆ ԽՈՐԱՊԷՍ ՑՈՒՍԱԽԱԲ ՀԻԹԼԵՐԷՆ

Պեռլինի դեսպանը ետ կանչուեցաւ

Անգլիոյ վարչապետն ալ նոյնքան ծանրակշիռ ճառ մը խօսեցաւ նոյն օրը, Պիրմինկէմի մէջ, Չեխոսլովաքիոյ կործանման առթիւ: Իր խօսքերը բացորոշապէս կ'ապացուցանեն թէ այս անգամ բոլորովին յուսախաբ եղած է Հիթլերէն: Ճառը ձայնասփիւռով կը լսուէր ամբողջ աշխարհի եւ մասնաւորապէս Ամերիկայի մէջ: Պ. Չէյմպըլէն յայտարարեց.

— « Համաշխարհային կարծիքը բուռն ցնցում մը կրեց, որուն նմանը չէր պատճառած նոյն իսկ Գերմանիոյ ներկայ կարգուսարքը: Ըսին թէ Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը ուղղակի հետեւանքն է իմ անցեալ աշնան կատարած ուղեւորութիւններուս: Ըսին նաեւ թէ քանի որ Հիթլերի հետ ունեցած հանդիպումներս կը բխէին անձնական քաղաքականութենէ մը, ես եմ պատասխանատուն Չեխոսլովաքիոյ ճակատագրին: Բոլորովին անարդար է այս եզրակացութիւնը: Կը յիշեցնեմ ձեզի թէ ես Գերմանիա չգացի ժողովրդականութիւն շահելու համար: Ես հոն գացի ամէն բանէ առաջ անոր համար որ, կացութիւնը յուսահատական էր այն ատեն եւ թէ այդ էր միակ պատեհութիւնը, խուսափելու համար եւրոպական պատերազմէ մը: Իմ ուղեւորութեանս առաջին նպատակը յաջողեցաւ: Եւրոպայի խաղաղութիւնը փրկուեցաւ: Առանց այդ ուղեւորութեան, հարիւր հազարաւոր ընտանիքներ սուգի մատնուած պիտի ըլլային այսօր: Մենք, Ֆրանսան եւ Ռուսաստանը պիտի չկրնայինք որ եւ է բան ընել Չեխոսլովաքիոյ արշաւը եւ կործանումը խափանելու համար: Իմ երկրորդ նպատակս էր զարգացնել խաղաղեցման քաղաքականութիւնը: Եթէ այդ քաղաքականութիւնը պիտի յաջողէր, էական պայման էր որ ո եւ է պետութիւն չփորձէ ձեռք ձգել Եւրոպայի ամբողջ տիրապետութիւնը: Իմ խօսակցութիւններս Հիթլերի հետ՝ պաշտօնական բանակցութիւններէն դուրս, գնահատելի եղած էին: Պ. Հիթլեր ամենայն անկեղծութեամբ ինծի կրկնեց ինչ որ ըսած էր արդէն Սփորթփալասթին մէջ: Ան ինծի ապահոված էր թէ այդ իր վերջին հողային պահանջն էր Եւրոպայի մէջ եւ թէ միտք չունի Գերմանիոյ կցելու ոչ-գերմանական ցեղէն տարբեր ժողովուրդներ: Ան այս հաւաստիքը հաւ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

"ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ„Ը ԵՒ... ՓՈԹՈՐԻԿ

Մշակոյթի Օր է այսօր, նուիրուած՝ Հայկական Թատրոնին, նախաձեռնութեամբ «Համազգայինի» Կեդր. Վարչութեան: Եւ ցաւալ, որ այնքան պատրաստուած է այդ Օրին ժողովրդականացման համար, այսօր ալ որոշած են ամբողջ թիւը յատկացնել Հայկական Թատրոնին:

Եւ ահա, Բ. եւ Գ. էջերը հազիւ խմբագրուած՝ համապատասխան գրութիւններով, կացութիւնը խորապէս տաղնապալի հանգամանք մը ստացաւ վերջին ժամուան մէջ:

Եթէ ոչ եղերական, գէթ ճակատագրական օրեր կ'ապրինք արդէն: Վկայ՝ օրուան լուրերը, որոնց խառացումն իսկ տեղ չձգեց ոչ շարք մը պատկերներու, ըլլալով Պետրոս Ադամեանը, ոչ խմբագրականի, ոչ ալ ուրիշ որ եւ է յօդուածի:

Ուրեմն, Հայկական Թատրոնի պանծացման համար մեր պարտականութիւնը կատարած կ'ըլլանք երկու էջերով եւ ցիրուցան պատկերներով: Իսկ երկու խօսք, ի՜նչ աւելի պատկերալից՝ խառացնելու համար հայ դերասանին ճիգն ու տառապանքը, քան սա հառաչանքը Պետրոս Ադամեանի.

.. Կ'անհետանայ ինչ հետ համբարն, եւ զգիմակ
Կ'առնէ հողոյն սեւ նրբի

Օրուան փոթորիկը արգելք մը չէ հանդիսաւորապէս տօնելու հայկական բեմին փառքը, երբեւ լրացուցիչ մասը մեր սեփական Մշակոյթին, որ ինչքան ալ ամգոյն երեւայ, կը կազմէ իրական պարծանք մը:

Հայկական ճիգը լեռ ու ձոր կտրած է նաեւ այս ճակատին վրայ, եւ եթէ անոնք բան մը կ'արժեն, պէտք է ծառայեն միշտ վառ պահելու կրակը, ընդհանրական եւ արագ արագ աջակցութեամբ, հակառակ բոլոր փոթորիկներուն:

Թուրքիա կ'ուզէ զինացնել Պուլկարիան ի հաշիւ Ռումանիոյ եւ Յունաստանի

Պուլկարիոյ վարչապետ Քէօսէիվանով ենթի հասաւ եւ ընդունուեցաւ զինուորական պատիւներով: Պիտի մնայ երեք օր: Կը կարծուի թէ պուլկար վարչապետին եւ թուրք կառավարութեան միջեւ կարեւոր խօսակցութիւններ պիտի դառնան Գերմանիոյ դէպի արեւելք յառաջխաղացման մասին: Այս խօսակցութեանց գլխաւոր նպատակն է ստեղծել պալքանեան ճակատ մը, որ կարենայ վեց միլիոն սուին հանել ի պաշտպանութիւն պալքանեան պետութեանց: Այս պետութիւնները այժմ վստահութիւն չունին ոչ մեծ պետութեանց վրայ, ոչ ալ իրենց նախկին համաձայնութիւններուն հանդէպ: «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ թէ Չեխոսլովաքիոյ օրինակը մղած է որ Թուրքերը եւ Պուլկարները աւելի դիւրաւ հասկնան իրար այժմ եւ ջանան կազմել պալքանեանհորդաշնակցութիւն մը, բաղկացած Թուրքիայէ, Պուլկարիայէ, Եուկոսլաւիայէ, Ռումանիայէ եւ Յունաստանէ, որ կարենայ կասեցնել Գերմանիոյ գրոհը դէպի Ռումանիա: Այս նպատակին մէջ յաջողելու համար Պալքանեան Դաշնակցութեան պետութիւնները այժմ տրամադիր են ամէն զիջում կատարելու, որպէսզի Պուլկարիան ալ առնեն դաշնակցութեան մէջ: Թուրքիա իր միջամտութիւնը եւ ազդեցութիւնը գործ պիտի դնէ, որ Ռումանիա եւ Յունաստան բարեկամաբար գոհացում տան Պուլկարիոյ հողային պահանջներուն:

ՊԱՂԵՍՏԻՆ ԱՆԿԱԽ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻԷՆ

Հրեաները ընդդէմ գործադուլ կը հռչակեն

Անգլիական կառավարութիւնը Լոնտոնի խորհրդաժողովի հրէական ու արաբական պատուիրակութիւններուն ներկայացուց կառավարութեան վերջնական ծրագիրը Պաղեստինի մասին, առաջարկելով ընդունիլ կամ մերժել զայն

Այս ծրագրին էական կէտը այն է, որ Պաղեստին պիտի վերածուի անկախ պետութեան մը տասը տարի վերջ, կապուած դաշնագրով Մեծն Բրիտանիոյ: Մինչեւ այդ՝ Պաղեստինի վարչութիւնը պիտի անցնի երեք շրջաններէ. առաջին՝ անգլիացի մարզպանին Խորհրդատու ժողովին պիտի մասնակցին Հրեաներ եւ Արաբներ, իրենց թիւին համեմատութեամբ ներկայացուցիչներով: Այս մարմնի մէջ Արաբներու թիւը պիտի ըլլայ Հրեաներու թիւին կրկինը: Այս մարմնին մէջ Պաղեստինցիներու թիւը աւելի մեծ պիտի ըլլայ քան Անգլիացիներունը: Գործադիր Խորհուրդին մէջ եւս պիտի առնուին Արաբներ եւ Հրեաներ, այնպէս որ Անգլիացիներու եւ Պաղեստինցիներու թիւը հաւասար ըլլայ այս մարմնին մէջ, որ իրական կառավարութիւնը պիտի հանդիսանայ: Երկրորդ՝ երկու տարիէն պիտի կազմուի ընտրովի խորհրդարան մը, նոյնպէս Պաղեստինի բնակչութեան թիւին համեմատական անդամներով: Երրորդ շրջանին՝ կառավարական գործերը աստիճանաբար պիտի յանձնուին Պաղեստինցիներուն:

Պաղեստինեան ծրագրին երկրորդ մասը կը վերաբերի հրէական ներգաղթին: Յառաջիկայ հինգ տարիներուն ներգաղթը պիտի սահմանափակուի 75.000 հոգիով:

Այսպէս Հրեաներու թիւը հինգ տարի ետք պիտի հասնի 525.000ի: (Այժմ 450.000 է եւ կը կազմէ Պաղեստինի ընդհանուր բնակչութեան մէկ երրորդը): Ծրագրին երրորդ մասը յատկացուած է հողերու վաճառումին: Մարզպանը իրաւասու պիտի ըլլայ ճշդելու Հրեաներուն ծախուելիք հողերուն քանակը: Ան Պաղեստինը պիտի բաժնէ երեք շրջաններու. առաջին՝ ազատօրէն հող գնելու շրջան. երկրորդ՝ սահմանափակ կերպով հող գնելու շրջան, եւ երրորդը՝ շրջաններ, ուր Հրեաները հող չեն կրնար գնել:

Հրէական պատուիրակութիւնը միաձայնութեամբ որոշեց մերժել անգլիական ծրագիրը եւ մեկնեցաւ Պաղեստին: Արաբները առկախ կը բանակցին եւ կը կարծուի թէ անոնք ալ պիտի մերժեն, որովհետեւ դժգոհ են թէ արաբական պետութիւն ստեղծելու խոստում չի տրուիր, ինչպէս նաեւ հրէական ներգաղթը ամբողջովին արգելքի տակ չառնուիր:

*** Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Հրեաներու ազգ. խորհուրդը որոշեց ընդհանուր գործադուլ հռչակել 24 ժամուան համար: Գործադուլին պիտի մասնակցին բոլոր Հրեաները: Գործադուլը պիտի սկսի երկուշաբթի օր: Առաջին վճռական ձեռնարկն է այս որ կը կատարուի բրիտանական ծրագրին դէմ:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԸ

Հայ Թատրոնը ի պատուի է այս տարի. Համազգայինի հեզը. Վարչութիւնը գովելի գաղափարը ունեցած է, Հայ Մշակոյթի Օրը նուիրել այս անգամ Հայ Թատրոնին. Պարոնեանի, Շիրվանզադէի, Դերենիկ Դեմիրճեանի Թատերգութիւնները պիտի ներկայացուին այսօր Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ. պիտի խօսուին ճառեր պանծացնելու համար Հայ Թատրոնին կենսունակութիւնը, անոր կատարած եւ կատարելիք դերը, վերջապէս պիտի փառաբանուի մեր ինքնուրոյն բեմը այս հրաշափառ հանդէսին մէջ.

Ուրեմն տօնն է այսօր Հայ Թատրոնին, հայկական դարաւոր եւ կենսայորդ բեմին, կապուած հայ ժողովուրդին սրտօրէն. Մխիթարական է այս երեւոյթը, որովհետեւ տօները անպայման, կեանքի ընթացքին վերանորոգում, վերապրում կը նշանակեն, ցեղին մշտահոլով եւ մշտանորոգ արժէքները կը փառաբանեն, հաւատքի մեծ երակը կը թրթռացնեն: Մօտենանք Հայ Թատրոնի տօնին երկիւղած յոյսերով, այսօրուան մեր դաժան կեանքին անհաղթահարելի փոթորիկներուն մէջէն.

Գրական եւ գեղարուեստական սեռերուն մէջ Թատրոնը ամէնէն մօտիկն է ժողովուրդին, իբրեւ խտացումը կեանքի բանաստեղծութեան: Ինքնուրոյն Թատրոն չունեցող ազգերը դիմագիծ չունին, անոնց ստեղծագործութեան Թափը, արուեստի ճախրանքը թեւատ կը մնայ, եւ քաղաքականօրէն ստրուկ մնալու չափ վտանգաւոր է ուրիշներուն մշակոյթին եւ արուեստին գերին դառնալը:

Հայ ցեղը ունեցած է եւ ունի իր Թատրոնը, հին միսթիք սաղմոսերգուներէն մինչեւ նորագոյն Թատերագիրները: Հայ Բեմը տուած է մնայուն եւ յատկանշական գործեր, ցեղին արգասանդ եւ ստեղծագործ արգանդէն մեծ արժէքներ ծնուած են Հայ ժողովուրդին յոյսերն ու յոյզերը, տառապանքներն ու ժպիտը արձանացնող:

Թատրոնը, իրական Թատրոնը կրօնք մըն է, եւ պատմական իրողութիւն մը նկատուած է որ Թատերական արուեստը լաւագոյն կերպով կը նուիրէնուի երբ նպատակի մը կը ծառայէ եւ կը հպատակի իր խորքին մէջ որոշ խորհրդապաշտ հաւատքի մը:

Հին յունական Թատրոնը տեսակ մը տաճար էր, նուիրուած Դիոնիսին, որուն խորանը գեղազարդուած էր որթատունկի ոստերով եւ ծաղկաբեռնուած պտուղներով, որ կանգնած էր նուագախումբին մէջտեղը: Հոն Թատերական ներկայացումներ տեղի կ'ունենային կրօնական արարողութիւններու ջերմեռանդ վերացումով: Կը նախագահէր քրմապետը, ներկայացումները՝ ըլլային ողբերգութիւններ թէ կատակերգութիւններ, ժողովուրդը երկիւղած կ'ունկնդրէր նիւթին խորհրդաւոր հաղորդութեամբ մը եւ կը խանդավառուէր, կը յուզուէր, կուլար, կը սարսափէր, կ'անիծէր, կամ կը զուարճանար անպատում երանութեամբ մը ապրումներով:

Եսքիլէսի, Սոփոկլէսի գլուխ գործոցները, Եւրիպիդէսի [illegible] ողբերգութիւնները, Արիստոփանի տարականոն խնդկատակութիւնները հաւատարապէս կը վերացնէին ամբոխը: Անոնց մէջ խորունկ մտածումներու եւ զգայացունց յուզումներու [illegible] շեշտը կը դնէին այդ նախնական հանճարները.

Յետոյ դարերու հոլովումէն աղաւաղուած է Թատրոնը եւ մտած զանազան փուլերու մէջ: Լատին ողբերգակները Անտրոնիկոս, Պլաւտոս եւ ուրիշներ կրօնական միսթիքականութեամբ կապուած են հաւատացեալներուն. յաջորդաբար Քալտերոն, Սէրվանթէս, անոնց խորհրդաւոր կեանքերու եւ վանական շունչի երկնառաք մտածումներով, սրբագործած եւ բիւրեղացուցած են աստուածային պատգամները. Միջին դարը եւ իր սրբազան գաղտնաբանութիւնները Թատրոնին տուած են կրօնաշունչ բոյր մը, եւ այդ շրջանին Թատերագիրները պարզաբանած են հաւատքի եւ երկնային կիրքերու կնճիռը բեմին վրայ: Աւետարանին գլուխները ծառայած են Թատերական նիւթերու ընտրութեան, շարականներու քնարական կշռոյթով երգած են աղօթքներու պաղատանքը, եւ բազմահազար հաւատացեալներ եկեղեցիներու հրապարակը խռնուած են մատնելու համար միջին դարու այդ կենսատուածները որոնք բեմին վրայ հրաշքներ կը պատմէին: Մինչեւ է որ Թատրոնը երկար ատեն չմնաց կրօնական միսթիք շունչին տակ, արդէն միջին դարը ինքն իր մէջ փոխակերպումներ բերաւ, սակայն յետոյ Շէքսփիր, Մոլիէռ, Ռասին, Քորնէյլ, Կէօթէ եւ ուրիշներ դարերէ վերջ կրկին յեղաշրջեցին Թատերական ոգին եւ սկզբունքները. բայց տեսակ մը կրօնքներ դարձան անոնք, որովհետեւ ամբողջ ազգեր հաղորդուեցան անոնց գործերով: Այդ վարպետները, այդ աշխարհական քուրմերը այնպիսի զգացումներ եւ մտածումներ արտայայտեցին՝ որ ժողովուրդները խանդավառուեցան: Անոնց Թատերգութիւնները կիրքեր հրահրեցին, անոնց ստեղծագործ հանճարը մարդկային հոգիները նուաճեց, ցեղային սահմանները անցան եւ համամարդկային արուեստով տիրականացան միտքերն ու զգացումները: Անոնք տեսակ մը կրօնք ստեղծեցին, աշխարհական կրօնք մը եւ դարձան աշխարհական մարգարէներ, հոգիներու փրկիչներ: Ամէն մէկ Թատերագիր որոշ վարդապետութեան մը մոգը դարձաւ, մէկը սէրը ոգեկոչեց, միւսը հերոսութիւնը, ուրիշներ զգայականութիւնը, հաւասարութիւնը, ժառանգական կիրքերը, դրամապաշտութիւնը, նախանձը, բարութիւնը, եւայլն, այսինքն բարձրագոյն ճշմարտութիւններուն առաքեալները դարձան կամ հաւատքի մը Թարգմանները: Ուրեմն բոլոր իրական հանճարները իբրեւ կրօնք մօտեցած են Թատրոնին, ժողովուրդները ազնուացնելու եւ ընկերութեան բարոյական մակարդակը բարձրացնելու համար եւ սրբէն բոլոր կրօնքներու դերը այդ չէ՞ եղած միթէ:

Անշուշտ դիտել պիտի տրուի թէ, Թատրոնը միա՞կն է այդ պաշտօնին սահմանուած, ուրիշ արուեստներ ալ չե՞ն կատարեր միեւնոյն դերը: Բանաստեղծը, վիպասանը, արձանագործը, երաժիշտը, ճարտարապետը չե՞ն կերտեր սերունդներուն զգայական աշխարհը, միայն Թատերագի՞րն է մարգարէ եւ ստեղծագործ քուրմ:

Անշուշտ ոչ, սակայն Թատրոնը այս բոլոր արուեստներուն համադրութիւնն է եւ իբրեւ ստեղծագործող արուեստ լաւագոյնը որ կրնայ ընկերային հաւատքը պատուել եւ իր բարձրութեանը հասցնել: Թատրոնը ունի այդ մասնայատուկ իրաւունքը: Արձանագործութիւն է ան, դերասաններու խաղարկութեամբ, եւ անոնց շարժական դիմախաղերով. նկարչութիւն է հագուստներու եւ դեկորներու պատկերացումով, ճարտարապետութիւն է բեմայարդարին ինքնաշէն կառուցուածքով. երգ է լոյսերու եւ ստուերներու երանգներով. իրականութիւն է իր նիւթով եւ գաղափարական տեսութիւններով. երաժշտութիւն է իր թռիչքներով և պար՝ իր բառերու հոլովումներով. վիպասանութիւն է իր տրամախօսութեամբ եւ բանաստեղծութիւն է իր յուզումներով եւ զգացումներով:

Ուրեմն Թատրոնը տաճարն է. իսկ դերասանները անոր կրօնապետները: Վերացման եւ ինքնամոռացման երկար պահեր կուտայ Թատրոնը ժողովուրդներուն. կ'ազդէ հոգիներուն, կախարդական ծզողութիւն մը ունի ամբոխին վրայ, անհատին մէջ ալ-րեցնելով իսկական մարդը: Ահա թէ ինչո՞ւ համար Թատրոնը աշխարհիկ լաւագոյն տաճարն է,

Հայ Թատրոնը եղած է հայկական մշակոյթին սիւներէն մէկն, եթէ ոչ վերձաղեղ տաճար մը, բայց անկասկած գեղեցիկ մատուռ մը միջազգային լայնատարած հրապարակին վրայ: Ունեցած ենք մեր սիրական քուրմերը, նուիրուած այդ չքնաղ մատուռին պաշտամունքներուն:

Պարոնեան, Սունդուկեանց, Շիրվանզադէ, Լեւոն Շանթ, Դեր. Դեմիրճեան, Մելոյեան, Օշական, Զաեան եւ տակաւին շատ ուրիշներ, ունեցած ենք զմայլելի դերասաններ եւ դերասանուհիներ եւ մանաւանդ ունեցած ենք խանդավառ ամբոխ մը, հաւատացեալներու անպարտ զանգուած մը:

Հայ ստեղծագործ հանճարը Թատերական մարզին մէջ եւս տուած է նուիրական նշխարներ, որոնք հայ կեանքին բոցավառ եւ երանգաճոխ լուսակերտումը բրած են, անոր տառապանքը պատկերացուցած են, ցեղին կիրքերն ու ապրումները արձանացուցած են: Գուրգուրանք անոնց վրայ եւ պատուենք զանոնք, մանաւանդ ճոխացնենք, եւ հրաշափառ երկունքով Թափ տանք այսօր մեր երեւակայութեան եւ մեր հաւատքին:

Հայ Թատրոնին տօնն է այսօր:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

«Ո՞Ր ՄԵԿՈՒՆ ԵՏԵՒԷՆ»

Գաւառական գրականութեան ինքնատիպ վարպետը, Թլկատինցին, մեր Թատերական գրականութեան ալ տուած է իր տուրքը, քանի մը Թատերգութիւններով:

Առաջին անգամ, 1902ին, Իզմիրի «Արեւելեան Մամուլ» շաբաթաթերթին մէջ լոյս տեսած է իր շա՛տ ծանօթ ենդի դէմքը: Զալըմ տղան, հինգ արարուած՝ 1904ին Թիֆլիսի «Մուրճ» ամսագրին մէջ: Այս երկու Թատերգութիւններն ալ տպուած են Թլկատինցին եւ իր գործը անունով հատորին մէջ, որ լոյս տեսած է Թլկատինցիի Սաներու Միութեան գուրգուրանքին եւ հոգածութեան շնորհիւ, 1927ին Պոսթոնի մէջ. հատոր մը, ուր կը գտնենք ողբացեալ գրագէտին Էրիկները, Նորավէպերը, գիւղի Նամակները, Խոհերը ու Թատերգութիւնները, Գ. Արշակ Չօպանեանի ընդարձակ յառաջաբանով:

Թատերգութիւններու բաժնին մէջ մեր յիշած երկու կտորներէն զատ, կը գտնենք Ճամբորդն ու ճամբեցնողները (մէկ արարուած), Կրակը (մէկ արարուած), եւ Դէպի տրտասահման (մէկ արարուած, երկու պատկերով): Ասոնցմէ զատ, Թլկատինցին իբրեւ ուսուցիչ, բազմաթիւ Թատերական փոքրիկ կտորներ ալ գրի առած է, դպրոցական հանդէսներու ներկայացնելու համար, որոնք կը թուի թէ կորսուած են դժբախտաբար:

Ո՞ր մէկուն ետեւէն յիշուած հատորին մէջ առնուած չէ, այն պատճառով, որ առանձին հատորով լոյս տեսած էր ատենին, պակաս մը սակայն, որ զգալի է նահատակ գրողի մը ամբողջական գործին մէջ:

Այդ Թատերգութեան ձեռագիրը կարդացեր եմ տարիներ առաջ, երբ Խարբերդի կուսակալանիստ քաղաքը՝ Մէզրէ կը գտնուէի, իբրեւ ուսուցիչ Կեդր. վարժարանին մէջ, ուր կը գումարուէին ուսուցչական համագումարներ ժողովին նախագահն էր Թլկատինցին, եւ այս տողերը գրողն ալ՝ քարտուղարը

Այն ատեն ձեռագիրը Պոլսեցի վարժապետը անունը կը կրէր: Չեմ գիտեր ինչ պատճառներով, հեղինակը նոր անունով մը մկրտեց զայն:

Շատ պարզ բովանդակութիւն մը ունի հինգ արարուածով այս Թատերգութիւնը:

Գաւառէն Թաղական խորհուրդ մը, Պոլսեցի ուսուցիչ-տնօրէն Միհրան Սէլիմեանը գաւառ կը հրաւիրէ, ժողովրդական դպրոց մը կարգի բերելու եւ կրթութեան վառարան մը դարձնելու ակնկալութեամբ:

Միհրան Սէլիմեան գաւառ կուգայ, եւ սովորութեան համաձայն առաջին անգամ կ'ընդունուի Թաղական խորհուրդի ատենապետ Պետրոսի կողմէ, եւ շուտով կ'ենթարկուի անոր անմիջական շրջապատին ազդեցութեան: Միհրան կ'ամուսնանայ ատենապետին առաջին ամուսնութենէն ունեցած աղջկան՝ Լուսաբերին հետ:

Թաղականութեան երկու ազդեցիկ անդամները, ատենապետ Պետրոս եւ ատենադպիր Մելքոն, իբրեւ պետութեան գործակալներ, աչքը եկած կը նկատեն, երբ Միհրան տեղ-տեղ կ'ըլլայ, նախկին տնօրէն-ուսուցիչը Հրանդը մատնելու կառավարութեան, իբրեւ կասկածելի յեղափոխական եւ խառնուածքով ըմբոստ: Հրանդ բանտ կը նետուի:

Ժողովրդական դպրոցը սակայն անկիրարան վիճակի մը կը մատնուի: Աշակերտները եւ ուսուցիչները կը հեռանան: Տնօրէն Միհրան Սէլիմեան անձնատուր կ'ըլլայ արբեցողութեան, իր մէջ կ'արթննայ բնազդը, կը չէտուին ուրիշ կիրքեր: Ընտանեկան կեանքը դժոխքի կը վերածուի: Կ'որոշէ ձգել ու փախչիլ դէպի Պոլիս:

Որդը մէջը ինկած էր արդէն, երբ նախկին սիրահարը Պոլսէն նամակներ կը տեղացնէ: Միհրան Սէլիմեան ունի սակայն իր անդրանիկ զաւակը, Արտեմիսը, որուն ներկայութիւնն ալ անկարող կը դառնայ ընտանեկան յոյսը խաղաղեցնելու: Միհրան Սէլիմեան կ'որոշէ հեռանալ եւ գիշեր մը ծպտուած, կուգայ հրաժեշտ առնել Լուսաբերէն, որուն սիրող սիրտին համար զաւկին հարուածէն աւելի ծանր կը կշռէ այդ յայտնութիւնը: Արտեմիս հիւանդ է, շա՛տ ծանր, մահուան դուռը հասած: Կնոջ հառաչանքներէն ազատելու համար, բաժանումի այդ գերագոյն րոպէին, Միհրան կը մարէ լոյսը եւ դուրս կը նետուի: Նոյն պահուն կը մարի նաեւ պզտիկին ճրագը: Դժբախտ Լուսաբերը, զաւկին կսկծալի մահուան առջեւ, կ'անդրադառնայ ահաւոր իրականութեան, մեռած հոգեհատորը թեւերուն մէջ գրկած՝ կը գոչէ.

— «Միհրանի՞ս խռուէն, Արտեմի՞ս խռուէն, թէ բախտիս խռուէն, ա՞հ, զալը՞մ տղայ, զալըմ ճակատագի՞ր»:

×

Ինչպէս կը տեսնէք չկան բարդ հիւսուածքներ, և հոգեբանական խոր վերլուծումներ: Հեղինակին սիրած միջավայրն է գաւառը եւ իր դպրոցը: Եւ որովհետեւ Թլկատինցին գրագէտ ըլլալով մէկտեղ ուսուցիչ էր, իր մորթին վրայ զգացած էր Թաղական անունը կրող մարդերուն ժամանակավրէպ սովորութիւններն ու բարքերը: Այդ է պատճառը որ պարզ, հասարակ ու սովորական դէպքերն ու անցքերը ներկայացուցեր է բաւական կենդանի կերպով:

Տիպարները շատ են այս Թատերախաղին մէջ: Առաջին տեղը կը բռնեն Թաղականները, յետոյ կուգան անոնց անմիջական ազդեցութեան ենթակայ ուսուցիչները, որոնց մէջ դժբախտաբար Հրանդները քիչ են: Ամէնէն վերջը կուգան կին տիպարները, Պետրոսին կինը, Նազիկ եւ աղջիկը՝ Լուսաբեր: Հրանդի տիպարը անշուշտ այսօր ալ կայ, հոն ուր հայկական դպրոցը կը պահէ իր գոյութիւնն ու աւանդութիւնները: Շատ հեռաւոր անցեալի մը չի պատկանիր այն ուսուցիչը, իր ըմբոստ նկարագրով եւ յեղափոխական խառնուածքով, որ դպրոցական վարիչներուն աչքին փուշն է, հալածուած եւ պաշտօնանկ ըլլալու սպառնալիքին ենթակայ միշտ:

Թաղականներուն մէջ Թլկատինցին դրած է արհեստաւոր տիպարներ ալ, որոնք ունին տարբեր հոգի մը, — այն չհասկցուած, արտայայտուիլ ու պաշտպանուիլ չգիտցող, երկչոտ հոգին, — որ չի կրնար ձայն բարձրացնել անարդարութիւններու դէմ, երբ կը զգայ ու կը տեսնէ ամէն բան: Պաշտօնական անձերուն մէջ գոյութիւն ունեցող նկարագրի եւ խառնուածքի այս երկուութիւնը, ինչո՞ւ չէ, կը յայտնուի նաեւ հին եւ նոր ուսուցչին միջեւ. Միհրանը հինին ներկայացուցիչն է: Հրանդը՝ նորին: Ապրած ըլլալով յատկանշական տիպարներու հետ, Թլկատինցին կրնար աւելի ցայտուն կերպով երեւան հանել մարդկային այդ տիպարին, որ հայ ուսուցիչն է, բացառիկ վիճակները, բացասական ու դրական բոլոր գիծերը: Միհրանին ու Հրանդին հոգիին պատկերը շատ աղօտ կերպով վերարտադրուած կը գտնենք:

Հրանդի տիպարով սակայն մեր առջեւ կը կենդանանայ հեղինակն իսկ իր դպրոցական եւ եկեղեցական [illegible] մէջ: Ճիշդ է, Թլկատինցին խառնուածքով յեղափոխական մը չէր, սակայն նկարագրի [illegible] հոգեկան ըմբոստումներու եւ գաղափարներ արտայայտելու ինքնատիպ [illegible] բուն մէջ ցոյց կուտար յանձն իր [illegible] ղութիւն եւ գաղափարի անկախութիւն.

Թլկատինցին իր պատմուածքներուն մէջ գաւառի կեանքին հոգին աւելի լաւ ըմբռնած ու վերլուծած [illegible] լալ կը թուի, քան հոս՝ Ո՞ր մէկուն ետեւէն Թատերգութեան մէջ: Պատմուածը ընդհանուր է, որովհետեւ Թատերական արուեստն աւելի խտացում [illegible] հանջ է: Ուրիշ ազդակներ ու գործօններ անհրաժեշտ են: Լայն հորիզոն, արուեստագէտի նուրբ հոտառութիւն, մարդկային հոգիի ճանաչողութիւն, Թատերական կառուցուածքի ճարտարութիւն, որոնք միանալով [illegible] եւ հեգնութեան [illegible] գրականներուն, ստեղծագործութիւն մը երկար ժամանակի համար կ'ապրեցնեն: Թլկատինցիին լեզուն, երբ կը խօսեցնէ գաւառի տիպարները, շատ հարազատ է, կենդանի, պատկերաւոր, արեւոտ: Ունի [illegible] սրամտութիւն եւ հեգնանք, [illegible] րեն, բայց այս երկու գործօնները պիտի չբաւէին Թատերական գործ արժեւորելու:

Այս Թատերախաղին կին տիպարները, Պետրոսին կինը, Նազիկ ու աղջիկը՝ Լուսաբեր, գաւառացիի միամտութեամբ եւ միամտութեամբ կը յայտնուին: Անոնք ընդունակ չեն կարդալու եւ քննելու իրերուն խորքը եւ վերլուծելու դէպքերուն պատճառները: Իրենց հոգին եւ անկեղծութեանը վստահած՝ չեն կրնար հաւատալ թէ այրերը չարութիւն կրնան որոճալ իրենց դէմ: Լուսաբերը [illegible] մաքուր մայրը կորսնցուցած, թերի կրթութիւն մը հազիւ առած, [illegible] անմիջական ազդեցութեանը ենթարկուած, կամքէ զուրկ էակ մըն է, [illegible] ինչպէս իր սեռին բիւրաւոր ներկայացուցիչները, երբ իրենց մէջ չի գործեր բանականութեան ձայնը: Անգամ մը Լուսաբեր կ'ըսէ. — «Էհ՞, ո՞վ գիտէ ամէն կին խեղճ, ամէն կին [illegible] ուած, իր ալ լաչակը դրած ու [illegible] կը կալսէ ու անցնողը [illegible] րաքէ ու հերտրկի»: Սակայն այս խօսքերը չեն բխիր գիտակցութենէն, ներքին համոզումէ: Դժբախտութեան ու յուսահատութեան գերագոյն պահուն երբ Միհրան իր կինն ու զաւակը կը ձգէ ու հեռանալ կ'ուզէ, ընտանեկան [illegible] եւ մարդկային [illegible] սիրոյ առջեւ ամէն զոհաբերութեան պատրաստ Լուսաբերները [illegible] մայրերն ու քոյրերը հետեւաբար նոյնքան խո՞ր գիտակցութեամբ գիտեն պաղատիլ.

— «Մատաղ էր ուզածդ ըր, հոգիդ կուտայի — չէ՞, թէ որ [illegible] էր ուզածդ, արեւս ըլլէր քեզի. [illegible] ինչո՞ւ յանձնեցիր կծիկդ, ինչո՞ւ [illegible], ես ե՞րբ օր մը [illegible] երեսիդ ելայ, [illegible] ըրի. [illegible] ցաւցուցի, դուն միթէ [illegible] Աստուած գիտէ, մէկ ալ ես գիտեմ թէ ի՞նչ կրակներ կը վառէիր [illegible]»:

Հոս Թլկատինցին շատ հարազատ է, որովհետեւ իսկական հայ կնոջ հոգին հաւատարմութիւնն ու անձնուրա[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

«Ահա այդ էր պատճառը, որ Գարդման հասնելով՝ զօրքերս ժողվեցի եւ եկայ Ուտիքի մի քանի գաւառները գրաւելու: Բայց որպէսզի համոզուես թէ՝ ես այդ ցոյցն անում էի միմիայն Թագաւորին ուղղութեան բերելու նպատակով, կ'ասեմ, որ Թագաւորը դեռ նոր էր իր բանակը Շիրակից հանել, որ ես ծածուկ սովորեցրի Սիւնեաց Սմբատ եւ Բաբգէն իշխաններին՝ գալ եւ իրանց կողմից հաշտութեան միջնորդ հանդիսանալ մեր մէջ: Նրանց հետ միացել էիր եւ դու, այլ եւ մի քանի ուրիշ իշխաններ:

«Եթէ մինչեւ ձեր հասնելը ինքս հնարներ գործ չդնէի ընդհարումը դիտմամբ ուշացնելու, Ախաչեան գիւղի առաջ երկու կողմից էլ մեծ կոտորած պիտի լինէր: Բայց դուք հասաք եւ գործն ուրիշ կերպարանք առաւ:

Սիւնեաց իշխանները ոչինչ չէին յայտնել ձեզ իմ գաղտնի նպատակի մասին, ուստի ձեզանից շատերն այն կարծիքին էին՝ թէ Սահակ Սեւադան փառասիրական ձգտումներից մղուելով է ապստամբել Թագաւորի դէմ: Ես հարկաւոր չհամարեցի հերքել այդ կարծիքը, որովհետեւ աւելի գերադասում էի այն, որ իմ դաւաճանութիւնն անծանօթ մնայ հայ իշխանական տներին եւ արքայի անունը չարատաւորուի, քան թէ ես պատճառ լինեմ այն մեղադրանքից թէ՝ փառասիրական ձգտումներ ունեմ,

«Եւ ես հրապարակով մշտական նախատութեան երդումն արի եւ դաշնագիր ստորագրեցի: Այդ դուք բոլորդ տեսաք: Բայց դուք չլսեցիք այն խոստովանութիւնը, որ Աշոտ Թագաւորն արաւ իմ եւ Սիւնեաց եպիսկոպոսի առաջ եւ այն որոշումը՝ որ նա երդուեց՝ Թողնել յաւիտեան Ապերամ իշխանուհու հետ ունեցած մտերմական յարաբերութիւնները եւ ուղիղ սրտով ու մաքուր սիրով վերադառնալ իւր օրինաւոր ամուսնու գիրկը:

«Այո՛, ինչպէս որ իմ այս ապստամբութեան իսկական պատճառը ոչ թէ փառասիրութիւնս, այլ Թագաւորն ուղղութեան բերելու ցանկութիւնս էր, այնպէս էլ մեր հաշտութեան իսկական պայմանը, եւ աւելի սրբազան երդումը ո՛չ թէ այն էր, որ դուք իշխաններդ վաւերացրիք, այլ այն, որ կնքուեցաւ արքայի, Սիւնեաց եպիսկոպոսի եւ իմ մէջ:

— Այժմ կատարելապէս ծանօթացայ քո առաջին ապստամբութեան շարժառիթների հետ. երկրորդն ի՞նչ պատճառներից յառաջացաւ, հարցրեց Մարզպետունի իշխանը:

— Երկրո՞րդը:

— Այո՛:

— Նրա պատճառներն աւելի ծանրակշիռ են:

— Պատմէ՛ր համառօտ, եթէ չես ձանձրանում:

— Ձանձրանա՞լ. ոչ. Մարզպետունու իշխանի հետ խօսակցելը՝ ձանձրոյթ չի պատճառիլ ինձ, պատասխանեց Սեւադան եւ սկսեց իւր երկրորդ զրոյցը:

— Ես կարծում եմ, ասաց Սեւադան, կարելի է միշտ ներել այն յանցաւորին, որ կամ հանգամանաց բերմամբ, կամ սեփական Թուլութիւնից գործում է մի յանցանք, բայց ունի կենդանի խիղճ, դիւրազգաց սիրտ, ճանաչում է իւր յանցանքը եւ զղջում է սրտանց: Բայց ներել այն յանցաւորին, որ ոչ միայն չէ խոստովանում յանցանքը, այլ եւ գրաւատում է նրան իբրեւ մի առաքինութիւն, գայթակղեցնում է անփորձ սրտերը՝ իւր օրինակին հետեւելու, կամ իւր յանցանքի մեծութիւնը ծածկելու համար՝ զրպարտում է իւր շրջապատողներին՝ մեղադրելով նրանց ծանրագոյն յանցանքների մէջ, այդպիսի յանցաւորին, ասում եմ, ոչ միայն չպէտք է ներել, այլեւ անհրաժեշտ է պատժել ամենածանր պատիժներով. Հակառակ դէպքում մի հատ չարիքը հազարաւոր չարիքներ կը ծնէ...:

«Իմ եւ քո Թագաւորը, բարեկամ, այս վերջին տեսակի յանցաւորներին էր պատկանում: Ես պարտաւոր էի նրան պատժել. այդ պահանջում էր իմ արժանապատուութիւնը, իմ ծնողական եւ մարդկային պարտաւորութիւնը: Ես պէտք էր միանգամայն վերցնէի նրան աշխարհի երեսից, այդպիսով գայթակղութեան քարը վերցուած կը լինէր մէջտեղից... Եւ այդ դժուար գործ չէր ինձ համար: Ես մի՞թէ կարծում ես թէ՝ մեծ կորուստ կ'ունենայինք. բնաւ. Հայոց արքայական գահը, միմիայն եղեր, Թափուր չէր մնալ: Թագաւորը, միեւնոյն է, ժառանգ չունի. նրա աթոռը, վաղ թէ ուշ պիտի իւր եղբայր Աբասը պայազատէ. ուրեմն որքան շուտ, այնքան լաւ: Գուցէ այդպիսով շատ բան դէպի լաւը փոխուէր: Բայց ես յիմարացայ: —«Պաշտպանենք դեռ գահը վտանգից, մտածում էի ես ինձ. վատ գործը ամէն վայրկեան կարող ենք անել. պատիժը ամէն րոպէ կարող ենք չափել. աշխատենք դեռ գահի փրկութեան համար...»:

Եւ ես յետաձգեցի պատիժը: Կարծում էի թէ՝ դժուարին չէ «ընծու [illegible] եւ Ներ[illegible] [illegible]...»: Կարծում էի թէ՝ իմ ներողամտութեամբ, իմ անյիշաչարութեամբ կարող եմ կակղեցնել ապառած սիրտը, կամ յարութեան [illegible] մեռած ու [illegible] խղճին. [illegible] հա երբ ես այս մտքերով էի զբաղուած՝ Աշոտ-Երկաթը կալանաւորեց Սիւնեաց Վասակ իշխանին, իմ [illegible] րեկամին, եւ դրաւ նրան իւր կալանա[illegible] բերդում:

— Ի՞նչ էր նրան կալանաւորելու պատճառը, [illegible], Տէր Մարզպետունի. անշուշտ քեզ, իբրեւ արքայի մերձաւորին, յայտնի է այդ խորհրդաւոր պատճառը:

— Իսկ քեզ մի՞թէ անյայտ է:

— Ես կամենում եմ որ ինքդ [illegible]

— Սիւնեաց Վասակ իշխանը [illegible] էր Արքայի կեանքի դէմ լարուած դաւադրութեան մէջ:

— Ո՞ր դաւադրութեան:

— Այն՝ որ Աշոտ-բռնաւորը, [illegible] Թագաւորի եղբայր Աբասը եւ նրա աներ [illegible] Գուրգէնը կազմել էին մի[illegible] [illegible] ին:

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

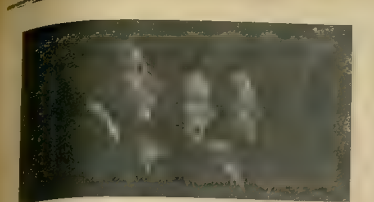

ՍԵՒՈՒՄԵԱՆ, ԶԱՐԻՖԵԱՆ, ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ

ՍԵՐՈՎԲԷ ՇԻՇԷՃԵԱՆ

Վարդովեան մեծ թատերախումբը կը գործէր Կէտիկ Փաշայի նորաշէն թատրոնին մէջ, իրեն առաջին դերասանուհին ունէր խոալացի վաստակաւոր ծերունի մը՝ Ասոփ, որ տարիներով աշխատեցաւ Հայոց մէջ, արուեստագէտ։

Ասոփ կը մեռնի. Վարդովեան փոխանակ գտնելու տեղական ոյժ մը՝ մէկի տեղ երկու նոր դերասանուհի բերել կուտայ Իտալիայէն. Սոնէ, հայր ու որդի։

Ու այսքանով ալ չի բաւականանար, կը բերէ ուրիշ արուեստագէտ մըն ալ, գեղարուեստի նոյն մեծ երկրէն — հրաշալի գէտ մը՝ Փոսքինի, ամէն ջութակահար մը՝ Մէնկոլի եւ մեծահռչակ բեմանկարիչ մը՝ Մերլօ։

✕

Վարդովեանի եւ Մերլոյի միջեւ եղած պայմանագրութեան մէջ յօդ մը կար։ Վարդովեան պայմանաւորած էր որ Մերլօ իր քով ունենայ աշակերտ մը։ Գործի մարդ էր, ունէր իր հաշիւները, որոնք նպատակաւոր ալ էին հայ գեղարուեստին համար։ Կ'ուզէր Հայ մը հասցնել բեմանկարչութեան մէջ եւ, օր մը, օգտուիլ անկէ։

Այն ժամանակ, ազգ. վարժարաններու մէջ, գծագրութեան ծանօթ ուսուցիչ մըն էր Տելեմաքը։ Վարդովեան կը դիմէ անոր՝ խնդրելով որ գծագրութեան մէջ յառաջացած աշակերտ մը ներկայացնէ իրեն։ Տելեմաք կը ներկայացնէ Սերովբէ Շիշէճեան անուն պատանին։

Ծարդ չէ գրուած Շիշէճեանի կենսագրութիւնը, ինչպէս գրեթէ չէ գրուած իր մասին։ Ա. Անտոնեանի ալպոմ-հանդէսին մէջ անոր պատկերը տպուած է, իր աշխատանքով)։

Սերովբէ Շիշէճեան Սամաթիացի էր եւ որդին Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ ժամկոչին։

Սերովբէ ամէնէն ընդունակն էր Տելեմաքի բազմաթիւ աշակերտներուն մէջ։

Վարդովեան Մերլոյի քով աշակերտութեան ատենները կը պատկերացնէ

կը դնէ Սերովբէն, անոր յատկացնելով ամսական, ինչպէս եւ ցոյց տալով հայրական հոգածութիւն։

Տաղանդաւոր ուսուցիչը կ'ունենար տաղանդաւոր աշակերտ մը։

Մերլօ հռչակ ունէր իր երկրին մէջ, ինչպէս իր երկրէն դուրս։ Արուեստի բարձրագոյն գործեր եղած են իր արտադրութիւնները, իր նկարներէն շատ մը զետեղուած են Լոնտոնի ազգ. Նկարահանդէսին մէջ։

Մերլօ, Պոլսոյ մէջ, բազմաթիւ բեմանկարներ արտադրեց։ Պոլսոյ գործոց մըն էր դժոխքի տեսարանը «Ռոպէռ Դիապլ»ին մէջ։

Պոլիս այցելող ֆրանսական եւ իտալական թատերախումբերը երբեք չեն ունեցած այնքան կատարեալ եւ շքեղ բեմականներ՝ ինչպէս ունէր Վարդովեան թատերախումբը, նախ շնորհիւ Մերլոյի եւ յետոյ իր հայազգի աշակերտին։

Մերլօ տեսնելով իր աշակերտին բացառիկ յատկութիւններն եւ ուշիմութիւնը, ինչպէս նաեւ անոր համակրելի բնաւորութիւնը, հայրական ըսուելու չափ ազնիւ վերաբերում մը ունեցաւ անոր հանդէպ եւ բացաւ բոլոր գաղտնիքները արուեստին, բացատրելով ներկերու բաղադրութիւնը, գոյներու ներդաշնակութիւնը, ճարտարական կառուցումները, ընդլայնելով անոր երեւակայութիւնը եւ նորոգելով խանդը։

Շիշէճեան յառաջացաւ։ Եթէ իր հակոտին չուրջ դաժնեռերեւները եկան պատկ մը կազմել, իր վարպետին գլխուն չուրջ ալ իր յաջողութիւնները կը շինէին լուսեղէն բրաբիոն մը։

Եւ երբ մեռաւ Մերլօ, թողուց արժանաւոր յաջորդ մը։

Մերլոյի արտադրած բեմական վարագոյրներուն նորոգութիւնը տեսակ մը մենաշնորհի վերածուած էր։ Միայն Շիշէճեան կը կատարէր այդ աշխատանքը։

Միայն նորոգիչ մը չէր սակայն ան։ 1883ին, Պոլսոյ մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, պիտի ներկայացուէր «Այտա»ն, Վերտիի մեծ գործանախագը, Թէաթրօ Ֆրանսէզի մէջ, Լապրունայի իտալական խումբին կողմէ։ Այդ բեմադրութեան համար պէտք կար 162 կտոր վարագոյրներու, որոնք ներկայացնէին բուրգերը, Սֆինքսը, պալատներ, մեհեաններ, դահլիճներ, բնանկարներ, արձաններ եւ այլն։ Վարագոյրներու պատրաստութիւնը կը դրուի մրցումի, որուն կը մասնակցին Պոլսոյ իտալացի եւ յոյն արուեստագէտները, ինչպէս նաեւ Հայ մը — Շիշէճեանը։ Խումբին տնօրէնը կը հաւնի Հայուն գծագրութիւններուն, մեծապէս գնահատելով անոր խնկատպութիւնը, վեհութիւնը, եւ եւակայութիւնը, նորահրաշ տեսիլները։ Ու անշուշտ գործը կը յանձնուի անմիջապէս Շիշէճեանի, որ կը վաւերացուի իբրեւ մեծ արուեստագէտ։

Տասը տարի վերջը, երկրորդ անգամ ըլլալով, Պոլիս կ'այցելէր, աշխարհահռչակ Սառա Պէրնարը, բոլորելու թատերաշրջան մը։ Պոլսոյ քաղաքապետ Րըտվան փաշայի(*) կողմէ մոխիրի վերածուած էր Ֆրանսական թատրոնը։ Թամպուրիտեր անուն Ցոյնը որ Սառան Պոլիս բերողն էր, ստիպուած էր Օտէօն թատրոնը տրամադրել ֆրանսական խումբին։ Անդլանիկ ներկայացումն էր Վիքթորիէն Սարտուի «Թոսքա»ն, որ առաջին անգամ ըլլալով պիտի բեմադրուէր Պոլսոյ մէջ։ Այս խաղին համար անհրաժեշտ «Սալոն Ֆէրմէ»նները եւ միւս տեսարանները կը պակսէին։

Թամպուրիտեր (այրել տրուած ֆրանսական թատրոնին վարձակալն ըլլալով) վարագոյրներու պատրաստութիւնը կը յանձնէ Շիշէճեանի։

Ներկայացման գիշերը, Սառա Պէրնար, ըստ իր սովորութեան, երբ առաջին վարագոյրը հրացուած, անցած մը ուշէ կ'անցընէր բեմը, կը մնայ յափշտակուած տէքոռին մէջ ու անմիջապէս կը դիմէ առաջին մեքենագործ Անճէլոյի ու կ'ըսէ.

— Ո՞վ է այս տէքոռները պատրաստող արուեստագէտը։ Պէտք է հիացումս յայտնեմ իրեն։

Անճէլօ, որ ազգակիցն էր Մերլոյի ու միւս կողմէ բարեկամն ու համակիրը Շիշէճեանի, կը պատասխանէ.

— Հայ արուեստագէտ մըն է, Շիշէճեան։

Ու մասնաւոր հպարտութեամբ մըն ալ կ'աւելցնէ.

— Պէտք չէ զարմանալ։ Ան մեր նշանաւոր Մերլոյին աշակերտն է եղած։

Ու կ'երթայ փնտռել Շիշէճեանը եւ կը ներկայացնէ արուեստագիտուհիին որ ուժգնօրէն կը սեղմէ Հայուն ձեռքը, կը շնորհաւորէ ու կ'ըսէ.

— Ձեզ գիտեր որքան ուրախ եմ Պոլսոյ մէջ գտնելով ձեզ նման տաղանդաւոր արուեստագէտ մը։

(Շիշէճեան սահուն կերպով կը խօսէր ֆրանսերէն, ինչպէս նաեւ իտալերէն։ Վերջին լեզուն սորված իր վարպետէն)։

Հայ արուեստագէտին կը յանձնուի նաեւ, Ծըլտըզի ձմեռնային եւ ամառնային թատրոններուն բոլոր վարագոյրներուն շինութիւնը։

Աւելի մը վերջը, պալատական Թուրք նկարիչները ապարդիւնքներ ըրած էին առաջ Հայուն, անոր գործերով զարդարելու համար «Միւզիքայի հիւմայունի» բեմը, Կարմիր Սուլթանին պարծենալով թէ իրենց են հեղինակները։ Այսպէսով ոչ միայն Հայուն տեղը կը կորէին պալատէն, այլեւ իրենք կը ստանային նիւթական մեծ նուէրներ, մինչեւ անգամ պատուանշաններ։

1890ին Մնակեան թատերախումբը, ազատելու համար թատերատէրերու շահագործումէն, վարձած էր Գատը գիւղ, Գուշտէլիի թատրոնը, որ զուրկ էր բեմանկարներէ։ Շիշէճեան, բոլորովին չնչին գինով մը, պատրաստած էր անհրաժեշտ վարագոյրները, իր ամբողջ արուեստին շնորհները ջլմիժելով անոնց մէջ։

Քիչ վերջ Սէլանիկի ֆրանսական թատրոնին տէրը, Հրեայ մը, Էլիյէթօ, Պոլիս կուգայ իր թատրոնը հրաւիրելու համար Մնակեան խումբը։ Երբ կը տեսնէ Շիշէճեանի գեղեցիկ բեմանկարները, խորամանկ յաւակնորդին պայման կը դնէ որ այդ վարագոյրներն ալ խումբը հետը ունենայ։ Խումբը կը մեկնի Սէլանիկ, Շիշէճեանի արտադրութիւններով։ Երբ թատերաշրջանը կ'աւարտի՝ Հրեային առաջին գործը կ'ըլլայ պարտք խօթել Հայերը ու նկարները բռնագրել։ Կ'ուզէ գնել։ Խումբին գործադիր մարմինն ու դերասաններուն մէջ վէճ կը ստեղծուի։ Ծախելուն դէմ ամէնէն աւելի կը հակառակի Մնակեան։ Գործադիր մարմինը կը ծախէ, խեղճ գինով մը, բեմանկարները, առարկելով որ կրկին Շիշէճեանն ամենով շինել կուտան։ Պոլիս, երբ արուեստագէտը կ'իմանայ կատարուած խայտառակութիւնը, կը մերժէ կրկին նկարել, կը ցաւի խորապէս ու կ'ըսէ.

— Մնակեան խումբը շատ պիտի փնտռէ զանոնք։

Խումբը Ցոյնի մը կը յանձնէ նոր վարագոյրներու պատրաստութիւնը։ Ոչ ոք գոհ կը մնայ շինուածներէն։ Ու տարիներով վէճը կը շարունակուի դերասաններուն եւ գործատէրին միջեւ։ Օր մըն ալ կը փակուի վէճը, քանզի հրդեհի մը զոհ գացած էր Իւաքէլյագիին թատրոնը եւ Շիշէճեանի գլուխ-գործոցներն ալ մոխիր էին դարձած։

Շիշէճեան ամուսնացած էր։ Ունէր երկու զաւակներով։ Նեղ անչուշտ չէր կրնար ապրիլ տարին 10 — 15 վարագոյր նկարելով, մանաւանդ որ կը շահագործուէր Թուրք թատերատէրերու կողմէ։

Զքաւորութեան մէջ կը քաշքշուէր։ Օր մըն ալ կաթուած կ'ունենայ եւ վեց տարի կը գալարուի, սեւ թշուառութեան մէջ։

Իր դուստրը, Ծագինէ աշխատակիցն էր իր հօրը։ Եւ հիւանդութեան շրջանին հայր ու աղջիկ երբեմն միասին կ'աշխատէին։

Հիւանդութիւնը հետզհետէ կը սաստկանար, բոլորովին անդամալուծելով զինքը։

1910ին աւանդեց հոգին։

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

(*) Այս Ներոնիկը Օշմանոր թատերատեսց մը եղած է։ Իր զաւակը, Րէշատ Րըտվան Ճիշդ հակառակը՝ թատերագէտ – դերուսոյց, եւրոպական մայրաքաղաքներու մէջ լրջօրէն ուսումնասիրած թատ. արուեստը։

Ն. Փ.

Վարդովեան Մերլոյի քով աշակերտութեան ատենները կը պատկերացնէ։

Այս անկեղծ, տաք, գուրգուրալից տողերէն յետոյ, զուր է փնտռել պատճառներ, եւ քննադատութեան անտեղի պատասխանին ենթարկել այս թատերախաղը, որ հեղինակին գրական գործունէութեան մէկ սահմանագիծը կը ներկայացնէ։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

ՍՈՒՐԸ

Դ.

Նաչսյդ առտուն Սասմայ աշխարհ
Կատաղի հազաւ ձիւնէ պատատ։
Փոթորիկներ գոռ ու խելառ,
Չար ոգիներ առեղծվառ,
Անհետ ըրին դուրսն ինչ որ կար։
Տուներէն ներս ծնաւ խինդ, պար,
Սասմայ ծեր, աղջ, կին ու այր՝
Ինչխի եկան միասնաբար.
—Իրենց երկիրն էր առասպար,
Դաւիթ, բողիկ է՞ր գիմանար.
Ո՛չ թէ՝ կօչիկ անոր համար՝
Այլ եւ սուր մը, նուէր յարմար
Իրենց պարտքն էր նախամեծար։
Բարիքն երբեք պէտք չէր մնար՝
Չարափոխուած ու անվճար։ —
Ու իրենց քով ինչ զարդ որ կար,
Նրկաթ, պղինձ, արծաթ, կապար,
Հնոց բերին, զրահ, ասպար։
Ի՞նչ վահաններ դեռ անվթար,
Սուլե՞ր. տեսած մարտի պայքար.
Գերի ինկած կամ արիաբար
Հին քաջերու կայծակնահար,
Բեկ բեկ սուրեր հոն անհամար։

Ու գարբիններ աշխուժաբար.
Կը կոփէին հոն անդադար,
Ցերեկ, գիշեր ամրան երկար։
Ոչ ոք գործէն անմաս մնար.
Կ'ուզէին որ՝ սուրն ունենար
Շուն ու հոգի, անմահ ըլլար,
Որ՝ կայծակին վստահ դէմ տար.
Փաշակորով ու միշտ արդար
Քաջաց քաջին Դաւիթի յարմար։
Կարպետները որքա՞ն ճարտար
Բայց սուրը այնքան կ'ուշանար։
Մեծ ու պզտիկ խրար հարց տար
— Հաւատքէն ո՞վ կը թերանար։
Մատաղ ըրին ինչքան սեւ գառ,
Ի՞նչ հերիսա, իրր գեղ, ճար
Որ հրաշէկ գանգը երկար
Հոգի առնէր պաղպատ դառնար։
Չէին գիտեր ի՞նչ կը պակսէր,
Մատնի կնիք, ոսկի օղեր.
Հմայեակներ երջանկաբեր.
Դոյն գոյն քարեր ուժով տարբեր.
Ալ կամարներ չքեղ զարդեր,
Ու մասունքներ սրբանուէր
Չէին զօրեր. չէին զօղեր։
Մէկը կ'ըսէր իրենց պէտք էր
Վեր Ցարդգողէն բուռ բուռ աստղեր
Միւսն անդիէն կը խրատէր
Ժամ մը շինել, իրենց մեղքն էր,
Սուրը մեռնայ հոգի կ'առնէ՞ր։
Ու մինչ այսպէս կսկիծ, կասկած
Ամբերկրեայ դարբնոցն յանկարծ
Իր հիմերէն գոռաց, դողաց.
Երբ էակ մը բազկատարած
Դէմքը թախիծ, ներմակ հագած.
Զի՞ւնը նեղքեց, թէ իջաւ ցած
Աստղի պէս, տեսան կանգնած
Իբրեւ հարցուկ արձանացած։
Փինի՞կ էր թէ՝ կրկներեւոյթ,
Անձնիւթական, շուրջին անփայթ
Անխօս ձայնով հարցուց ընդփոյթ,
— «Մինչեւ ե՞րբ դուք այսպէս անգութ

Պիտի ծեծէք ձեր սալը բութ.
Երբակի օր, հաստաքով սուտ
Դուք նզովքին կուտաք յագուրդ,
Արեան մնայ միշտ խոր անդունդ...։
Բայց թէ կ'ուզէք երկաթի սուր
Ձեր թշնամեաց գլխին պանդոյր
Անոնց յագեցող ու առաջուր
Սաւր ու Մհերի ինչպէս բորբ հուր՝
Արժանի էք իմ յարուցեան,
Ահա եղէք իմ զօրութեան,
Իմ օրհնութիւն ձեզի ես տամ
Կը սրսկեմ ես անվարան
Դարերու ոգին հայկական
Ձեր յանեցած սուրի վրան
Շղթայաքերծ Արտաւազդեան»։
—... Բոց նյաներ ընդ եղեցան։ —
Դարբնոցն եղաւ ծով անհման
— ... Երկներ հոն ծովը ծիրան —
Երկինքէն աստղեր վար իջան
Ու գետնէն բոցեր անհման
Փայլատակեց սուր արեգակ
Հոն բոլոր ծունկի եկան
Եւ ճանչցան էակն այն
— «Սասնամայր մեծ տաճարն
Ի երկրպագենք քեզ յաւիտեան»։
Ռսին ու լոյս աշխարհ եկան
Պացին բացին ժամու խորան
Ու հոն դրին սուր սրբազան
Ոսկի խաչին դէմ յանդիման
Սպասելով գալիք օրուան
Գալիք օրուան ու Ցագրութեան։
Դաւիթ անդին ամրան նման
Կը քնանար խոր անկենդան
Տեսիլքի մը գիրկն անսահման...։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱԾԱՆԻ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՍՈՒՐԷՆ ՄԷՋ-ՊՈՒՐԵԱՆ հաճոյքով կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ զաւկին՝ ԱՐԱՔՍԻի։

Villemomble (Seine), 14 մարտ 1939

ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

(Հատուած չորրորդ արարէն)

—— oo ——

Վանահայրը. — (Կուգայ խորքէն ներս ու տխուր։ Բոլորը գլուխ կու տան լուռ, երկար նայուածք մը կը նետէ խումբին վրայ) բոլո՞րդ էք։

Ձայն մը. — Այո՛, վանահա՛յր։

Վանահայրը. — (Ըը նստի բարձր աթոռի մը Սպասողական լռութիւն։ Եան ունիմ ձեզի ըսելու։ (Կը ժամանէ կը տեսնէ՞ք այս եկեղեցին, որ դարերէ աւարտած է արդէն եւ ուր ժամանակէ ի վեր մեր առաջինները կը խնկէինք մեր Աստուծոյն, ... այս եկեղեցին նորոգուած չէ մեր Աստուծոյն։

Ընդհանուր զարմանք ու շարժում։

Ծերուն վանականը. — Ի՞նչ ըսիր, վանահայր։

Վանահայրը. — Այս եկեղեցին նորոգուած չէ մեր Աստուծոյն։ Այս եկեղեցին, երբ ես կը շինէի, ես դեռ ճանչցած չէի աշխարհքէն... (Շշուկ — Նէ, ես կը կարծէի թէ կարուած եմ։ Մենք բոլորս ալ, որ թողեր ենք աշխարհը ու եկեր անապատ, մեր հոգին խորքը դեռ մեծ կտոր մը աշխարհք էինք բերեր մեզի հետ, ներքին վայելքի ծածուկ կարօտ մը, մեր անցած կեանքի, կուի ու յուզումներու ամբողջ նուրբ ու կպչուն ցանց մը, եւ անհամար վերյիշումներ։ Այս բոլորը դեռ մեզի հետ էր, երբ այս եկեղեցին կը շինէինք։ Այդ ծածուկ, քողարկուած յուզումներն են շիներ այս եկեղեցին, աշխարհքէն անապատ եկած, մեզի հետ ներս սպրդած աշխարհի այդ կտորն է շիներ այս եկեղեցին։ Աշխարհինն է այդ եկեղեցին, մեր Աստուծոյնը չէ։ Անոր կամարներուն տակ մենք այլեւս աղօթել չենք կրնար. այդ կամարները պէտք է քանդուին։

Ձայներ. — (Ապշած, սարսափած) քանդուի՞ն... քանդուի՞ն։

Ադամ վանականը. — Մեր եկեղեցին քանդուի՞։

Երիտասարդ վանական մը. — Մե՞ր նոր եկեղեցին քանդուի՞։

Վանահայրը. — Այո, պէտք է քանդենք ու շինենք նորը։

Ձայներ. — (Զարմանք ու հեգնութիւն) նո՞րը ... նո՞րը ...

Վանահայրը. — Նո՛րը։ Եւ այդ նոր եկեղեցին պիտի շինենք մենք ինքներս։ Աշխարհքէն եկած դրամը աշխարհիկ զգացումներու նուէրն է, աշխարհքէն եկած վարպետները աշխարհիկ հասկացողութիւն է, աշխարհի արուեստը։ Մաքուր ինք միայն կրնայ շինել իր Աստուծոյն նուիրուած տաճարը, իր մէջքովը, իր ձեռքերովը, իր խելքովը։ Թէ ինչ ձեւ է ունենալու մեր նոր եկեղեցին, դեռ ես ինքս ալ որոշ չգիտեմ, այլ, կը նստինք միասին ու կը խորհինք. կը խորհինք ու կը ստեղծենք։

Ծերունի վանականը. — (Հեգնոտ) մենք ի՞նչ արհեստաւորներ ենք, վանահայր. մենք ի՞նչ կրնանք շինել, գիտենք, եթէ ուզենք ալ։

Վանահայրը. — Կա՛մքը, ծերունի՛. ուզէ ու կը շինես, եթէ ժամանակի չափ համբերութիւն ունենաս քու կամքիդ։

Ծերունի վանականը. — Լաէ՛, վանահայր, լաէ ինծի, ես ծերունի մարդ եմ։ Դուն չատ ես կարդացեր ու խաւարներ ես ուղեղդ։ Քու բռնած ճամբադ ծուռ ճամբայ է։ Մի շարժարիր գլուխդ, այդ ճամբան հերետիկոսներուն ճամբան է։

Վանահայրը. — (Հպարտ) այդ ճամբան առաքեալներու ճամբան է. այդ ճամբով է անցեր ինքը Քրիստոս։

Ղազար վանականը. — Ո՞ւ... կը լսէ՞ք։

Շշուկ ու վրդովում։

. . . .

Վանահայրը. — (Նախ չուարածի պէս է այս տարափին տակ, նոյն գլուխը վեր կ'առնէ, կը նայի շրջապատողներուն տեսակ մը պաշտութեամբ) դո՞ւք... հա իմ շուրջս, ի՞մ... հա հեռացած ձեր մէջէն... ես ձեր վանահայրը, դուք իմ միաբանութիւնս, էի եւ հիմնած։ (Ժպտուն) միաբանութիւն, ի՞նչ միութիւն ձեր ու իմ մէջ... (Աչքերը չփելով) կարծես կապը կ'իյնայ աչքերէս։ Ի՞նչպէս է եղեր, որ ես չեմ հասկցեր այսքան պարզ բանը, այսքան ակնյայտնի։ Մինչեւ հոս, մինչեւ անապատ եկեր ենք մենք միասին։ Մինչեւ հոս ես կրնայի բերել ձեզի, մինչեւ հոս կարելի է բերել մարդը, բայց հոսկէ անդին... հոսկէ անդին մարդ ինքը պիտի երթայ։ Ճշմարիտը դուք էք. այդ եկեղեցին պէտք է, որ մնայ, ան է ձեր եկեղեցին, գացէք, գացէք ներս, ան կուտայ ձեզի անվերջ աղօթքներ ու մխիթարանք, ան կը բանայ ձեզի արքայութեան դռները, կ'ազատէ ձեզի բոլոր սատանաներէն, ան ձեզի ձեր հացն ալ կուտայ ու ձեր հանգիստը. գացէք, գացէք ներս ու խաղաղութիւնը թող ըլլայ ձեզի հետ։ Իսկ իմ փնտռածս ատիկա չէ. իմ փնտռածը աշխատանքն է, ներքինանդուլ ու անկաշկանդ որոնումը, ներքին անվերջ նուաճումները բարձունքէ բարձունք, պարիսպէ պարիսպ, տարակոյսներու անդունդին վրայէն, ելքերով ու անկումներով. անդադար խոյանք մը դէպի վերին. ամժանակիր աշխատանք մը դէպի ճշմարտութիւնը։ Գացէք, գացէք ներս դուք ձեր եկեղեցին, ես ալ երբեմն չինեմ իմ եկեղեցիս, բայց այս անգամ ես, միայն ես, եւ կերտուածք մը, որ վայել ըլլայ իմ Աստուծոյս բնակութեանը, որուն կամարներուն տակ իմ խնկելիք աղօթքիս ոչ մէկ բառը կեղծ չի հնչէ, ոչ մէկ բառի արձագանգը դատարկ չի հնչէ։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

—

ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ, (1829—1868). — Մին Թրքահայ թատրոնի հիմնադիրներէն եւ վաստակաւոր թատերագիր։

ԳԱԲՐԻԷԼ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑ, (1825—1911). — Հայր արեւելահայ թատերական գրականութեան եւ հեղինակ «Պէպօ»ի։

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ, (1842—1891). — Հայ երգիծական գրականութեան անմահը։ Հեղինակ «Պաղտասար Աղբար», «Արեւելեան Ատամնաբոյժը» եւ «Շողոքորթը» կատակերգութեանց։

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ, (1851—1872). — Հեղինակ ինը ողբերգութիւններու։

ՊԵՏՐՈՍ ԱԴԱՄԵԱՆ, (1849—1891). — Հայ բեմի մեծ փառքը։ Անմահ՝ Համլէթի, Քինի, Քորրատոյի, Օթէլլոյի, Արքայ Լիրի մէջ։

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, — Վարպետ թատերագիր եւ հեղինակ «Պատուի համար», «Չար Ոգի» թատերգութեանց։

տաանց Պերլինի մէջ խօսած ճառով մը: Բայց եւ այնպէս ես չթուլցուցի զգուշական միջոցները: Հետեւաբար փութացուցինք մեր ազգային պաշտպանութեան պատրաստութիւնները՝ Մինիխէն վերջ: Այսօր՝ ես ինքս ալ մասնակից եմ բրիտանական ժողովուրդին յուսախաբութեան եւ զայրոյթին, տեսնելով որ թեթեւօրէն խորտակուեցաւ այդ յոյսը: Ինչպէ՞ս կարելի է այս շաբթուան դէպքերը հաշտեցնել Մինիխի մէջ տրուած հաւաստիքներուն հետ: Իրականին մէջ, իբրեւ մէկը ստորագրողներէն, ես իրաւունք ունէի պահանջելու որ խորհրդակցէին ինծի հետ, եթէ Պ. Հիթլէր կը կարծէր թէ հարկ է փոփոխել համաձայնութիւնը: Բոլոր անոնք որ կը յիշեն Աւստրիոյ Հրեաներուն եւ քաղաքական բանտարկեալներուն ճակատագիրը, պէտք է համակուին մտահոգութեամբ եւ դառնութեամբ: Ո՞ւր մնացին այն հաւաստիքները, որոնց համաձայն Գերմանիա հողային նոր տենչեր չունէր: Այս դէպքերուն մէջ ո՞ւր մնաց ազգերու ինքնորոշման սկզբունքին պահպանումը: Կ'ըսեն թէ նոր թեւարկութեան հաչակումը հետեւանք էր խռովութեանց որոնք կը սպառնային խաղաղութեան եւ Չեխոսլովաքիոյ դրացի պետութեան ապահովութեան: Եթէ խռովութիւններ ծագած են, արդեօք դուրսէն սարքուած չէ՞ն: Գերմանիան իր ներկայ կարգուսարքով շարք մը անակնկալներ պատճառեց աշխարհի. — Հռենոսեան շրջանի գրաւում, Աւստրիոյ կցում, Զուտէթեան երկրամասի անջատում: Այս բոլորը խորապէս ցնցեցին աշխարհի կարծիքը: Կը մնայ գիտնալ թէ այս շաբթուան դէպքերը վախճա՞նն են հինաւուրց արկածախնդրութեան մը, թէ սկզբնաւորութիւնը նոր արկածախնդրութեան մը: Վերջին հանգրուա՞նն է այս փոքր պետութեան մը դէմ, թէ ուրիշներ ալ պիտի յաջորդեն: Փա՞յլ մըն է այս դէպի աշխարհի տիրապետութիւնը, զէնքի զօրութեամբ: Ահա ծանրակշիռ խնդիրներ: Ես այս գիշեր պիտի չպատասխանեմ անոնց, բայց գիտեմ թէ անոնք մանրակրկիտ քննութեան մը կը կարօտին, ոչ միայն Գերմանիոյ դրացիներուն, այլեւ միւս պետութեանց եւ թերեւս Եւրոպայէն դուրս եղած պետութեանց կողմէ »:

Չէմպըրլէն եզրակացնելով, համակրանքի խօսքեր ուղղեց զինակից Ֆրանսայի: Յետոյ ազդարարեց թէ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է ամէն զոհողութեան, խաղաղութիւնը պահպանելու համար, մէկ բացառութեամբ,— ազատութիւն, «զոր կը վայելենք դարերէ ի վեր եւ զոր երբեք պիտի չզոհենք: Մենք պատրաստ չենք ուղեր, բայց մեր բոլոր ուժով պիտի դիմադրենք » եւ է մէկուն որ ասպարէզ կը կարդայ մեր ազատութեան»:

*** Պերլինի անգլիական դեսպանը, որուն դէմ դժգոհութիւններ ալ կային, Լոնտոն կանչուեցաւ, բացատրութիւններ տալու համար: Հաւանական է որ Լոնտոնի գերմանական դեսպանն ալ ետ կանչուի, ինչ որ պիտի նշանակէ տեսակ մը խզում՝ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ:

Անձնասպանութիւններ եւ ձագարաւոր ձերբակալութիւններ

Զինուորական գրաւումէն ետք, անձնասպանութեանց հոսանք մը ծայր տուած է Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մէջ, ինչպէս եղաւ Աւստրիոյ մէջ: Անձնասպանութեան դիմողները մեծ մասով Հրեաներ են: Փրակայի մէջ փակուեցաւ հրէական արտագաղթի պաշտօնատունը եւ շատեր կը խռնուին անգլիական հիւպատոսարանը պաղատելով՝ — « Մենք կ'ուզենք հեռանալ այս երկրէն »: Կէյսթափօ (գաղտնի ոստիկանութիւն) ցարդ ձերբակալած է 5000 հոգի, իսկ մօտ 200.000 Հրեաներ, ընկերվարականներ ու համայնավարներ թաքստոցներու մէջ մտած են: Չեխերը չեն ծածկեր իրենց ատելութիւնը Գերմաններուն հանդէպ, թէեւ անկարգութիւններ պատահած չեն:

*** Չեխոսլովաքիան գրաւող գերման բանակի թիւն է 200.000, որոնց 25.000ը կը մնան Փրակայի մէջ: Դպրոցները եւ հիւրանոցները յատկացուած են զօրքին:

Խրուաթիան եւ Ալպանի՞ան ալ

Լոնտոնի մէջ կը կարծեն, թէ Գերմանիա պիտի յառաջանայ դէպի հարաւ եւ պիտի իջնէ շուտով Ադրիական ծով: Այս քայլը առնելու համար ան պիտի օգտագործէ Խրուաթներու դժգոհութիւնները: Բարեկարգութիւնը հաստատելու համար, ան պիտի միջամտէ եւ «ինքնավարութիւն» խոստանալով անոնց, պիտի անջատէ զանոնք Եուկոսլաւիայէն: Այսպիսի շարժում մը անհաճոյ պիտի ըլլայ Հռոմի, թէեւ այս վերջինը չի կրնար ո եւ է բան ընել, քանի որ կապուած է Հռոմ-Պերլին առանցքով: Կ'ըսուի թէ այս հաւանականութիւնը նկատի առնելով Մուսոլինի այժմ կը զօրացնէ իր դիրքը Ալպանիոյ մէջ, ի հարկին զայն գրաւելու համար:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻԹԼԷՐ Վիէննա գնաց արտաքին նախարարին հետ, մասնակցելու համար Աւստրիոյ կցման տօնակատարութեանց, որոնք յետաձգուած էին:

ՊՈՀԵՄԻՈՅ ԵՒ ՄՈՐԱՎԻՈՅ վերակազմութիւնը յառաջ կը տարուի արընթաց ուժգնութեամբ: Գերմանիոյ խորհրդարանը արտակարգ նիստի պիտի հրաւիրուի, վաւերացնելու համար Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը:

ԿԱՐՊԱԹԵԱՆ ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ զանազան մասերուն մէջ կռիւները կը շարունակուին, թէեւ հունգարական զօրքը մինչեւ լեհական սահմանագլուխ հասած է: Ռումանիա զինուոր կեդրոնացնելով Կարպաթեան Ուկրայնայի արեւելեան սահմանին վրայ, գրաւեց շարք մը գիւղեր, պաշտպանելու համար իր ազգակիցները:

ՓԱՐԻԶԻ ՉԵԽԵՐԸ խոր սուգի մատնուած ըլլալով, կէս գրօշ պարզեցին իրենց գրասպասոյալի գրասենեակին առջեւ, որուն ճակատը կ'երեւան ողբի խօսքեր՝ Երեմիա մարգարէէն.— «Երբուցան ըրին իմ անդամները եւ իմ ցաւիս մէջ մինակ էի, առանց բարեկամի»: Ուրիշ խօսք մը.— «Ինչպէս մարմինները, պետութիւններն ալ կը մեռնին: Ի՛նչպէս հոգիները, ազգերն ալ յարութիւն կ'առնեն»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ գերմանական դեսպանը անձամբ ներկայանալով, պահանջեց իրեն յանձնել չեխական դեսպանատունը եւ հիւպատոսարանը: Չեխական դեսպանը պատասխանեց թէ բոլոր թուղթերը վառած է, եւ ճամբեց, երկրորդական պաշտօնեայի մը դրկելով գերմանական դեսպանը: Ուաշինկթընի դեսպանն ալ կը մերժէ յանձնել դեսպանատունը եւ հիւպատոսարանը, իսկ Փարիզի դեսպանատունը յանձնուեցաւ գերմանական դեսպանին, հակառակ եղած բողոքներուն:

Ընկերական եւ ձրապարակ. դասախօսութիւններ

ՑԷՄԻՆԻ Հ. Ե. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
20 Մարտ, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ Վ.ԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ
22 Մարտ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին
Հ. Ե. Դ. Պատանեկան Միութեան դասախօսութիւն
«Նիւթ՝ «Ի՞նչ է Դաշնակցութիւնը»»

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
19 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իր դպրոցին մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ ՓԼՕՐԱ ԱՆՕՀԻՏ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Թէյ: Մուտք՝ 2 ֆրանք:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
19 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Ա. ԽԱՆԷՅԱՆԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ա. ԲՕՒԴՈՂԵԱՆ
Կը ներկայացուին՝ առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի մէջ
ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ՔԱՋ ՆԱԶԱՐԸ
Յատկապէս պատրաստուած մասնաւոր դէքօրներ
ԱՆՄԱՀ ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ
ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏ ԱՂԵՔՍ. ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ ՉԱՐ ՈԳԻՆ
Կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ԼԱՖԱ, Տիկիններ ԱԶՆԱՒՈՐ և ԱՆՆԱ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Օրիորդներ՝ ԱԶՆԱՒՈՐ, ԳԸԼԸՃԵԱՆ և ՍԱ ՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի Սանուց Թատերասիրաց խումբը: Բեմադրութիւն եւ բեմազարդութիւն Պ. Ս. ԼԱՖԱՅԷ:
Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆրանք
ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ. ԿԱՏԱՐԵՑԷՔ ՁԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆԵՐԿԱՅ ԳՏՆՈՒԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍԻՆ.

ԱՄՍՕՐԵԱՅ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ Եւ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Կ գմէ
19 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 6էն մինչեւ կէս գիշեր, իրենց կեդրոնը՝ 8, Ռիւ Գուսիէ Փարիզ: Օրքեսթր եւ ճոխ պիւֆէ:
Մուտք 3 եւ 6 ֆրանք:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՒԱԼԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցի շէնքին մէջ, 13 Rue de Paris, Gentilly
ԴԱՍԱԽՕՍ Պ. ՇԱՀՆՈՒՐ Նիւթ՝ «ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ»:

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՌՕՄԷՆՎԻԼ-ՄՈՆԹՐԷՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11
4. Place Jeanne d'Arc, Noisy-le-Sec
Կը նախագահէ՝ Պ. Ս. ԱՂԱՊԱԼԵԱՆ
Կը խօսի՝ Տիկին ԼԻԼԻԹ ԲԻՒԶԱՆԴ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին կը ներկայացուի զ ւեչտ մը
Մուտք 6 ֆրանք
Հաղորդակց. միջոցներ — մէթրօ Mairie des Lilasէն առնել 95 A օթօպիւսը Jaurèsէն 21 c օթ պիւսը

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի սինէմա ALHAMBRAի մէջ, երեքշաբթի 21 մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին:

Կը ցուցադրուին՝ ԳԵՂՋԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն): ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՕՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Gancei գլուխգործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ,

ՍԱՔՍՕՖՕՆԻ երաժշտական կտոր մը, Ամերիկեան ծովայիններու սուլթանին հարէմին մէջ, (կէս ժամ անընդհատ խնդալ):

Հաղորդակցութեան միջոց — Մէթրօ Mairie d'Issyէն, առաջ քայլ հեռու կը գտնուի սինէման:

Ներկայացման օրը խճողումի տեղի չտալու համար կանխաւ ապահովեցէք ձեր տոմսերը, Իսիի հայ սրճարաններէն եւ «Յառաջ»ի գրասենեակէն՝ Պ. Ս. Ճեւահիրեանէն:

Մուտք՝ 7, 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք:

ԿՈՒՆԱՏԵՍԻԿ

Ֆ. Կ.ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սանուհիներու Միութեան բազմամ հանդէս Թէյասեղանը 19 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պամանի Վարժարանի սրահին մէջ:

Կը հրաւիրուին ծնողները եւ անդամուհիները: Կը խնդրուի երաժշտ չերել:

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայր. Միութեան Մարսէյլի Վարչութիւնը Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր գործօն եւ օժանդակ անդամները 19 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 5 Rue Eclipse, «Շահրիկեան» սրահը: Այս ժողովին օրակարգը կը առիպէ մեզ գործօն եւ օժանդակ անդամներու ներկայութիւնը պարտաւոր նկատել:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՏԻԿ. ԱՆՆԱ ԲՈՒՏԱՂԵԱՆԻ
16 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Mutualitéի մեծ սրահին մէջ, 24 Rue St. Victor, Paris 5
Կը ներկայացուի
ԱԿԱՆԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹԻ ԳԼՈՒԽ-ԳՈՐԾՈՑԸ
«ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»
Պատմական դրամ Կիլիկիոյ 14րդ դարու շրջանէն
ՕՇԻՆ ՊԱՅԼԻ դերին համար ՌՈՒԹԱյի դերին համար
Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՐՓԻՆԷ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ
Կը մասնակցին՝ Տիկիններ Վ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, ՍԵՏԷՖԵԱՆ, Պ. Պ. ՏԻՐՎԻՇԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆ, Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, ՄԱՆՔԱՇ ՄԻՆԷԼԵԱՆ, ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԿՈՏՈՍԵԱՆ, ԴԵՐՁԱԿԵԱՆ, ԺՊՏՈՒՆԻ, ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, ՏԱՐՕՆԵԱՆ, ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ, ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ եւ ուրիշներ:

Տոմսերը կը ծախուին — «ՅԱՌԱՋ»ի խմբագրատունը, 17 Rue Dameme (13), «ԱՊԱԳԱՅ»ի խմբագրատունը, 4 Rue Saulnier (9), Հ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼի գրավաճառատունը, 5 Rue Mons le Prince (6), «ՇԻՐԱԿ» նպարավաճառատուն 26 Rue de Trévise (9), Տպարան VICTOR, 83 Ave. d'Italie սափրիչ ԱՐՇԱԿ, 50 Rue St. Georges:
ԳԻՆԵՐԸ՝ 10, 15 եւ 20 ՖՐԱՆՔ:

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : GOBelins 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա .... 265 ֆրանք 140 ֆրանք
Ուրիշ երկիրներ .... 215 ֆրանք 110 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՄԱՐՏ
MARDI 21 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3994
Խմբագիր՝ ՇԱՀԱՆ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱ

Դաշտօնական շրջանակները չեն գործածեր այս բառը: Կառավարութիւնն ալ չգործածեց, նկատի առնելով հանրային կարծիքը:

Եւ սակայն, իրականին մէջ տեսակ մը դիկտատուրա է որ կը հաստատուի, կառավարութեան արուած լիազօրութիւններով, ինչպէս կը պնդեն ձախակողմեան հոսանքները.

Այս վերջինները այժմէն վտանգուած կը նկատեն հանրապետութիւնը եւ ժողովրդապետական ազատութիւնները,— մամուլ, ժողովներ, արհեստակցական գործունէութիւն, ընկերային օրէնքներ եւն.

Այսպէս, երբ երեսփ. ժողովը քուէարկեց լիազօրութեանց օրինագիծը, ընկերվարական Փօփիւլէռը կ'ողբար խոշոր խորագիրներով.

— Երեսփ. ժողովը ստորագրեց իր ձեռնթափութիւնը.— Հակառակ ընկերվարական խմբակցութեան կորովի ճիգերուն, դատապաշտութիւնը արկածախնդրութեան ճամբան բացաւ Պ. Տալատիէի: Փոտփրաւ էր արդէն առաջնորդ բռնատիրութիւն կ'երազէ»:

Այս առթիւ, պատահական մըն ալ կը սահեցնէր ընկերվարական պաշտօնաթերթը.

— «Թող գիտնայ թէ քաղաքներու եւ գիւղերու ժողովուրդը պիտի պաշտպանէ, խորտակելու համար իր ազատասպան ծրագիրները»:

Նոյն գիծը բռնած է նաեւ բոլշեւիկ պաշտօնաթերթը:

Երեսփ. ժողովին վիճաբանութեանց ընթացքին, բոլշեւիկ ներկայացուցիչ Պ. Կապրիէլ Փէրի, հաւկցուց թէ կառավարութիւնը հետզհետէ պիտի ընդլայնէ համայնավար կուսակցութիւնը, յետոյ ընկերվարականը, յետոյ ծայր պիտի տայ հակասեմական շարժումը եւն.:

Անշուշտ անտեղի են այս մտավախութիւնները, քանի որ Պ. Տալատիէ լիազօրութիւն պահանջելով, ամէն բանէ առաջ կ'ուզէ զօրացնել ազգ. պաշտպանութիւնը, կարելի արագութեամբ եւ կատարեալ գաղտնապահութեամբ: Միայն թէ՝ շատ մը տնօրինութիւններ պիտի կատարուին համաձայն կացութեան պահանջներուն, ինչպէս բացատրեց երեսփ. ժողովին մէջ:

Ուրեմն, ո՛վ որ կը հպատակի հրամանագիր–օրէնքներուն եւ չի խանգարեր կառավարութեան գործունէութիւնը, վախնալու պատճառ չունի: Ֆրանսան ոչ Գերմանիա է, ոչ ալ Խ. Միութիւն:

Ամէն պարագայի մէջ, կը գտնուինք աննախընթաց կացութեան մը առջեւ,— «կացութիւն մը ծանրակշիռ, որ կրնայ դառնալ եղերական»:

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ռումանիան խնայուա՞ծ է

Նախորդ օր Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ զրոյց կը շրջէր թէ Գերմանիոյ տնտեսական պատուիրակութեան պետ Հէր Վօհլթաթ Պուքրէշի կառավարութեան տուած է վերջնագիր մը, պահանջելով որ Ռումանիա դադրեցնէ ճարտարարուեստական երկիր ըլլալու ամէն գործունէութիւն եւ դառնայ զուտ հողագործական երկիր մը: Այս վերջնագրով կը թելադրուի անմիջապէս փակել կարգ մը գործարաններ, իսկ աստիճանաբար սեղմել եւ փակել ուրիշներ, որպէսզի Ռումանիա դառնայ միմիայն հողագործական երկիր մը: Գերմանիա կը պահանջէ առանձնաշնորհ՝ գնելու Ռումանիոյ հողային բոլոր արտադրութիւնները, ինչ որ կը նշանակէ՝ նաեւ քարիւղը: Ասոնց փոխարէն՝ Պերլին կը խոստանայ երաշխաւորել Ռումանիոյ հողային ամբողջականութիւնը: Պուքրէշի կառավարութիւնը մերժեց այս վերջնագիրը:

Այժմ Ռումանիոյ մէջ կազմուած է ազգային սրբազան միութիւն՝ Թաթարեսքոյի գլխաւորութեամբ: Նոյնիսկ գահին հակառակորդ Մանիու կուսակցութեան անդամները իրենց ծառայութիւնը առաջարկեցին Թաթարեսքոյին: Պուքրէշի մէջ տեղի ունեցաւ արտակարգ ժողով մը, Թաթարեսքոյին նախագահութեան տակ, մասնակցութեամբ օրուան վարիչներուն եւ բանակին հրամանատարներուն:

Ռումանական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հերքեց գերմանական վերջնագրին լուրը, բայց Անգլիոյ արտաքին նախարարը վրդովիչ տեղեկութիւններ առած ըլլալով, հեռաձայնին գլուխը անցաւ եւ Լոնտոն հրաւիրեց վարչապետը: Պ. Չէմպըրլէն անմիջապէս ճամբայ ելաւ Պըրմինկհէմէն, ուր հանգստանալու գացած էր, եւ Լոնտոն վերադառնալով, արտակարգ նիստի հրաւիրեց նախարարական խորհուրդը: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն էր ռումանական տագնապը: Նախարարները խորհրդակցեցան թէ ժամանակը եկա՞ծ է Ֆրանսայի հետ միասին ազդարարութիւն մը ուղղելու Հիթլէրի, հասկցնելով թէ Ռումանիան իր երկրորդ Վաթէրլօն պիտի ըլլայ: Ժողովը տեւեց հինգ ժամ, թէժ ու դէմ վիճաբանութիւններով, բայց վերջնական որոշում չտրուեցաւ: Նախարարները Լոնտոն պիտի մնան այս շաբթու, եւ ոչ ոք տեղէն պիտի չշարժի, ինչպէս Ֆրանսայի մէջ: Պ. Չէմպըրլէն երէկ ճառ մը պիտի խօսէր երեսփ. ժողովին մէջ: Միեւնոյն ատեն բրիտանական կառավարութիւնը կը խորհրդակցի Գանատայի, Աւստրալիոյ, Նոր Զելանտայի եւ Հարաւ. Ափրիկէի գաղթապետութեանց հետ, ստուգելու համար թէ անոնք տրամադի՞ր են ի հարկին զօրքով եւ նիւթական միջոցներով ուժ տալու կեդրոնական կառավարութեան, եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա վճռեն պատերազմիլ Ռումանիոյ համար: Կառավարութիւնը Մ. Նահանգներուն տրամադրութիւններն ալ կը շօշափէ, Միացեալ ճակատ կազմելու եւ գերմանական արշաւը կասեցնելու համար.

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ երկու հոսանքներ գոյութիւն ունին բրիտանական դահլիճին մէջ,— առաջին՝ միացեալ ճակատ մը կազմել Խ. Միութեան հետ, Սեւ ծովէն մինչեւ Տարտանէլ եւ Միջերկրական, երկրորդ՝ (Լորտ Հալիֆաքս) ճակատ մը կազմել մէջն առնելով Լեհաստանը եւ Պալքանեան պետութիւնները (Ռումանիա, Յունաստան, Թուրքիա եւ Եուկոսլավիա): Քաղաքական շրջանակներու մէջ նշանակալից կը գտնեն Անգլիոյ համակրանքը Խ. Միութեան հանդէպ, ներկայ պարագաներուն մէջ: Այս առթիւ Լոնտոնի թերթերը կ'արտատպեն խորհրդային հրամանատար Դէմիրգովի մէկ ճառը, որ կ'ըսէ թէ խորհրդային օդատորմիղը լաւագոյնն է ամբողջ աշխարհի մէջ, առաւելեւ, համաձայն Սթալինի հրամանին, ամէնէն բարձր կը թռչին, ամէնէն արագ եւ աւելի հեռուն քան միւս բոլորը: Եթէ հարկ ըլլայ, խորհրդային ամբողջ օդատորմիղը պիտի իջնէ պատերազմի դաշտին գլխուն եւ պիտի փոշիացնէ զանոնք»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ԳՈՐԾԻ ՁԵՌՆԱՐԿԵՑ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՖՐԱՆՍԱ, ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՉԵՆ ՃԱՆՉՆԱՐ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ԿՑՈՒՄԸ

Անգլիա կ'ուզէ միացեալ ճակատ կազմել Պալքաններէն մինչեւ Ամերիկա

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը շաբաթ օր հեռագրական հրահանգներ ուղղեց Պերլինի դեսպանին, որպէսզի բողոքէ Չեխոսլովաքիոյ մէջ ստեղծուած կացութեան դէմ:

Ահաւասիկ դեսպանին կողմէ յանձնուած ծանուցագրին թարգմանութիւնը.

— «1939 Մարտ 15 թուակիր նամակով մը, գերմանական դեսպանը իր կառավարութեան հրամանով Ֆրանսական հանրապետութեան արտաքին նախարարին հաղորդած է բնագիրը համաձայնութեան մը որ կնքուած է մէկ կողմէ Գերմանիոյ Ատենապետ–վարչապետին եւ արտաքին նախարարին եւ միւս կողմէ Չեխոսլովաք հանրապետութեան նախագահին եւ արտաքին նախարարին միջեւ, մարտ 15էն 16 լուսնալու գիշերը:

«Նոյն գեկուցման մէջ կը ճշդուի թէ գերմանական զօրքը չեխական սահմանը անցած է առտուան ժամը 6ին եւ թէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուած են, ամէն դիմադրութեան եւ արիւնահեղութեան առաջքը առնելու համար, որպէսզի գրաւումը եւ խաղաղեցումը կատարուի բարեկարգութեամբ եւ հանդարտութեամբ:

Ֆրանսական դեսպանը պատիւ ունի Գերմանիոյ արտաքին նախարարին յայտնելու հանրապետութեան կառավարութեան բացորոշ բողոքը գերմանական դեսպանին գեկուցման մէջ յիշուած տնօրինութեանց դէմ:

Արդարեւ, հանրապետութեան կառավարութիւնը կը նկատէ թէ գերմանական կառավարութեան կողմէ Չեխոսլովաքիոյ դէմ ուղղուած գործողութեամբ, կը գտնուի 1938 Սեպտեմբեր 29ին Միւնիխի մէջ ստորագրուած համաձայնութեան բացայայտ բռնաբարման առջեւ, տառով թէ ոգիով:

Ֆրանսական կառավարութեան տեսակէտով, այն հանգամանքները որոնց մէջ մարտ 15ի համաձայնութիւնը պարտադրուած է չեխոսլովաք հանրապետութեան վարիչներուն, չեն կրնար իրաւապէս օրինականացնել այդ համաձայնութեան մէջ արձանագրուած դրութիւնը: Ֆրանսական դեսպանը պատիւ ունի տեղեկացնելու Գերմանիոյ արտաքին նախարարին թէ՝ այս պայմաններուն մէջ, հանրապետութեան կառավարութիւնը չի կրնար ճանչնալ Չեխոսլովաքիոյ մէջ ստեղծուած նոր կացութեան օրինականութիւնը»:

Պերլինի անգլիական դեսպանն ալ նոյնիմաստ ծանուցագիր մը ուղղեց, նոյն օրը: Յետոյ երկու դեսպանները իրենց երկիրները կանչուեցան, բացատրութիւններ տալու համար: Միւս կողմէ Փարիզի չեխական դեսպանը մերժեց պահելու իր դեսպանատունը, փոխանակ զայն յանձնելու գերմանական դեսպանին, ինչպէս պահանջուած էր:

Տարիներէ ի վեր առաջին անգամ է որ Ֆրանսա այսքան կորովի բողոքագիր մը կը յանձնէ Գերմանիոյ: Պերլինէն կը հեռագրեն թէ արտաքին նախարարին խորհրդականը ստանալով երկու կառավարութեանց բողոքագիրները, պարզապէս անտեղի գտած է զանոնք:

Վերջին լուրերու համաձայն, պաշտօնապէս հաղորդուած է երկու դեսպաններուն թէ գերմանական կառավարութիւնը չի կրնար նկատի առնել այդպիսի բողոքներ, քանի որ անոնք զուրկ են քաղաքական, իրաւական եւ բարոյական հիմնաւորումէ:

Աւելի երկար է Մոսկուայի բողոքագիրը, որ կը բաղկանայ 8 գլխաւոր կէտերէ եւ որ «կամայական, բռնի եւ յարձակողական» կ'որակէ Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը եւ յետագայ գործողութիւնները: Ծանուցագիրը կը հերքէ Գերմանիոյ այն տարաձայնութիւնը թէ Չեխոսլովաքիան տեւական խռովութեանց վառարան մըն էր եւ սպառնալիք մը Եւրոպայի խաղաղութեան համար: Յետոյ կը պատճառաբանէ թէ չկայ պետութիւն մը որուն վարիչը իրաւունք ունենայ ճնշելու իր անկախութիւնը, առանց ժողովուրդին հաւանութեան: «Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան նախագահը ստորագրելով մարտ 15ի թուղթը, լիազօրութիւն առած չէր իր ժողովուրդէն եւ կը գործէր բացորոշապէս հակասելով սահմանադրութեան եւ իր ժողովուրդի կամքին»:

Ուրիշ պատճառաբանութիւններէ վերջ, ծանուցագիրը կ'եզրակացնէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը չի կրնար Չեխիոյ եւ Սլովաքիոյ կցումը ճանչնալ իբրեւ օրինաւոր եւ համաձայն՝ միջազգային օրէնքներու եւ ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին: Յետոյ դիտել կուտայ թէ գերմանական կառավարութեան արարքները երբեք չեն հեռացներ որ եւ է վտանգ՝ ընդհանուր խաղաղութեան համար, այլ ընդհակառակն կը ծանրացնեն այդ վտանգը, խանգարելով քաղաքական կացութիւնը՝ Կեդր. Եւրոպայի մէջ եւ նոր հարուած մը տալով ժողովուրդներու ապահովութեան:

*** Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ կը պատրաստուի բողոքագիր մը յանձնելու, այս շաբթու, դատապարտելով Գերմանիոյ արարքը: Ամերիկայի մէջ կը խորհին տնտեսական եւ մաքսային խստութիւններ հաստատել Գերմանիոյ դէմ, իբրեւ բարոյական ճնշում: Կ'ըսուի նաեւ թէ Անգլիա նախաձեռնարկ պիտի ըլլայ խորհրդակցութիւն մը սարքելու, միացեալ ճակատ կազմելու համար Ֆրանսայի, Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներուն հետ:

ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ կարգ մը ընդդիմահարութիւններ կատարեց Կարպաթեան Ուկրայնայի մէջ, ուր ընդհարումները կը շարունակուին: Կ'ըսուի թէ Գերմանիա 18 — 22 զօրաբաժին կեդրոնացուցած է Չեխիոյ եւ Սլովաքիոյ մէջ:

ՊՈՀԵՄԻՈՅ ԵՒ ՄՈՐԱՎԻՈՅ «հովանաւորեալ երկիրներուն» խնամակալ (մարզպան) նշանակուեցաւ Ֆոն Նէօյրաթ, Գերմանիոյ նախկին արտաքին նախարարը: Չեխոսլովաքիոյ նախագահն ալ բարձր պաշտօն մը պիտի ստանայ:

Ծանրակշիռ ժամեր որ կրնան եղերական դառնալ

Երեսփ. ժողովը բուռն վիճաբանութիւններէ վերջ, քուէարկեց կառավարութեան պահանջած մասնաւոր լիազօրութիւնները, 264ի դէմ 321 ձայնով, ուրեմն 57 ձայնի մեծամասնութեամբ: Կիրակի օր ալ ծերակոյտը քուէարկեց լիազօրութիւն օրէնքը, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, 17ի դէմ 286 ձայնով: Եւ կառավարութիւնը անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, խմբագրելով հրամանագիր–օրէնքները, որոնց առաջին շարքը պիտի հրատարակուի այսօր իսկ, երեքշաբթի:

Ինչպէս ազդարարած էր Պ. Տալատիէ, կառավարութիւնը պիտի գործէ բացարձակապէս գաղտնի եւ արագ: Իր գործունէութեան ծրագիրը կ'ընդգրկէ հետեւեալ գլուխները.—

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ.— Ամէն միջոց ձեռք առնել երկրին պաշտպանութեան համար.— Առաւելագոյն չափին հասցնել ռազմական արտադրութիւնները.— Նախապատրաստութիւն զինուորական, ծովային եւ օդանաւային արտադրութեանց.— Պիտի վերակազմուին բանակին շարքերը, սպայ թէ զինուոր.— Պիտի զօրացուի սահմանագլուխներուն պաշտպանութիւնը.— Պիտի փութացուին ռազմական արտադրութիւնները եւ շինութիւնները.— Պիտի աւելցուին նախնիւթերու մթերքը եւ ռազմական գնումները՝ արտասահմանէն.— Ի հարկին արագօրէն պիտի ձեռնարկուի տրամադրելի մասնագէտներու զօրակոչին:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ.— Կացութեան պահանջներուն պիտի պատշաճեցնեն 40 ժամուան օրէնքը.— Աւելցնել աշխատանքի տեւողութիւնը այն բոլոր հաստատութեանց մէջ որ ուղղակի կամ անուղղակի կը գործեն ազգ. պաշտպանութեան համար.— Յաւելուածական աշխատանք բոլոր Ֆրանսացիներէն.— Աւելցնել բանուորներու թիւը:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ.— Գանձային դիւրութիւններ այն հաստատութեանց որ կը գործեն ազգ. պաշտպանութեան համար.— Մասնաւոր սնտուկ մը՝ զինուորական մեքենաներու եւ կազմածներու ծախքերը հոգալու համար.— Սովորականէն արտակարգ միջոցներ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ.— Զօրացնել այն օրէնքը որ կ'արգիլէ ազգ. պաշտպանութեան վերաբերեալ գաղտնիքներու յայտնութիւնը կամ տեղեկութեանց հրատարակութիւնը.— Միջոցներ՝ սուտ լուրերու հրատարակութեան դէմ.— Ի հարկին երկարաձգել երեսփ. ժողովին իրաւասութիւնը:

Ի պատասխան զանազան հարցումներու, վարչապետը յայտարարեց թէ պիտի չլուծէ համայնավար կուսակցութիւնը, եթէ ան մնայ օրէնքին եւ հանրապետական սկզբունքներու սահմանին մէջ:

Թէ երեսփ. ժողովին եւ թէ Ծերակոյտին մէջ Պ. Տալատիէ ուժգնօրէն պնդեց իր բանաձեւին վրայ, մերժելով որ եւ է բառ, նոյնիսկ ստորակէտ փոխել անոր բովանդակութենէն: Այնպէս որ, երբ ընկերվարականները եւ համայնավարները բարեփոխումներ առաջարկեցին, վճռապէս մերժեց, վստահութեան խնդիր յարուցանելով: Միեւնոյն ատեն վարչապետը անսահման ժամանակով յետաձգել տուաւ բոլոր հարցապնդումները՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին:

Երեսփ. ժողովին մէջ Պ. Տալատիէ կրկնելով իր նախորդ օրուան յայտարարութիւնները, շեշտեց.

— «Խօսքի ժամանակ չէ, ոչ ալ բիւզանդական բանավէճերու եւ բանաձեւերու: Ես որ եւ է յանձնառութիւն չունիմ ո եւ է մէկուն, ո եւ է կուսակցութեան հետ եւ պիտի շարունակեմ ճամբաս: Անհրաժեշտ է ձեռնարկել ծայրայեղ աստիճան արագ միջոցներու: Այս խօսքը կ'արտասանեմ առանց ապաւինելու բանուորներուն: Կառավարութիւնը յաջողեցաւ ետ վերադարձնել աւելի շատ միլիառներ քան փութանքաշէն ինքը: Ես բաց կը խօսիմ: Ես չեմ ընդունիր որ եւ է սահմանափակում: Ես կառավարութեան կեանքը կը կապեմ այս բանաձեւին, առանց բառ մը կամ ստորակէտ մը փոխելու: Ժամանակը թոյլատրու չէ այդպիսի բաներու: Անցած է ճառերու ժամանակը: Ֆրանսայի համար ոչ թէ ակարութիւն, այլ զօրութիւն է դառնալ ազատութեան զինուորը: Ես պիտի պաշտպանեմ այդ ազատութիւնը ինչպէս հայրենիքը: Իմ աչքերս ուղղուած են Ֆրանսայի սահմանագլուխներուն վրայ: Ես միայն մէկ նպատակ ունիմ,— աւելցնել Ֆրանսայի ուժը, որպէսզի կարենայ ի վիճակի ըլլալ փրկելու այն բոլոր ազգերը որ խաղաղութիւն եւ ազատութիւն կ'ուզեն»:

Ծերակոյտին մէջ ալ նոյն լեզուն գործածելով, Պ. Տալատիէ համակրանքի խօսքեր ուղղեց Չեխոսլովաքիոյ: Այդ պահուն բոլոր ծերակուտականները ոտքի ելան, իրենց յարգանքը յայտնելու համար իր ազատութենէն զրկուած ժողովուրդին: Վարչապետը զղջում չյայտնեց Միւնիխի համաձայնութեան համար, բայց խոստովանեցաւ թէ «այլեւս բան չէ մնացած ոչ այդ համաձայնութենէն, ոչ ալ դեկտեմբեր 6ի ֆրանքօ-գերմանական համաձայնութենէն»: Եւ շեշտեց.

— «Ֆրանսայի համար կարելի չէ հաւասար պայմաններով կռուիլ այն պետութեանց հետ որոնք մեր վրայ գերազանցութիւն կը վայելեն իրենց վճիռներուն բացարձակ արագութեամբ եւ գաղտնապահութեամբ. Լիազօրութեանց նպատակն է դիմագրաւել ծանրակշիռ կացութիւն մը որ կրնայ եղերական դառնալ: Հարկ է ապացուցանել Եւրոպայի թէ այժմ մեր կռնակը պատին զարնուած ըլլալով, այս կացութենէն կրնանք ազատիլ միայն դէպի յառաջ նայելով»:

Պ. Տալատիէ այս առթիւ գովեց այն բանուորները որոնք շաբաթը առնուազն 50 ժամ կ'աշխատին, կարգ մը պարագաներու մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒԺԵՂ ԸԼԼԱԼՈՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԸ

«Վէժմի վերջին թիւին մէջ, «Հայկական հարցը 19րդ դարուն խորագրին տակ գեղեցիկ ուսումնասիրութիւն մը ստորագրած է Ա. Կեսար, պատմական ակնարկ մը որ ինքնադատութեան յանդուգն փորձ մըն է։

Ահա գլխաւոր կէտերը.—

Նախապէս լուսաւորութեան, մշակոյթի մարզին մէջ ծնունդ առնող զարթօնքը, վերածնունդը Հայուն երբ նեղ գտնելով իր սահմանները ընդգրկեց քաղաքական սահմաններ, խակ էր տակաւին եւ անհաղորդ մնաց ընդհանրական հայութեան։ Հոծ հայկական զանգուածները ի վիճակի չէին ուժով ու կազմակերպութեամբ տէր կանգնելու մայրաքաղաքներու մէջ նստողներուն գաղափարական առաջնորդութեանց։

Ազատագրական շարժումը երբ ընկաւ, յեղափոխական կուսակցութիւնները բաւականաչափ ժամանակ չունենալով կազմակերպուելու իբրեւ գործօն ուժ, սպառեցին իրենք զիրենք մեծապէս գաղափարական տարածման աշխատանքով։

Պոլսոյ պատրիարքարանը Օսմ. կայսրութենէն անջատուելու, առանձին ամբողջութիւն կազմելու ոչ ձըգտում ցոյց տուաւ, ոչ ալ այս ուղղութեամբ ոեւէ քայլ առաւ։ Ան վերապահ գտնուեցաւ ռուս աշխարհակալութեան հանդէպ. հայկական գաւառներու Ռուսիոյ կողմէ գրաւման ոչ պահանջը դրաւ, ոչ ալ կամքը հետապնդեց։

«Հայ ժողովուրդին յեղափոխական պայքարը լուսաբաց էր եւ Օսմ. կայսրութեան ազատագրման ծառայող։

«Ան կռնակէն չզարկաւ Թուրքիոյ ոեւէ աթիւ։

«Նոյնիսկ 1914ին, ճիշդ չըրաւ նեցն պայթեցնելու պետութիւնը, զոր կրնար եւ պէտք էր ընէր։ Յեղափոխական շարժումը մնաց աւելի շատ գաղափարական շարժում եւ համայն երկիրը ընդգրկող, պետութեան դէմ ուժ ներկայացնող պատկառելի չափերու չհասաւ։

Եւ Ա. Կեսար շարունակելով կ'եզրակացնէ մրճահարող վանկերով.

«Պէտք է, անհրաժեշտ է որ պահանջողը թշնամանայ մերժող, ճնշող ազգին հետ, արիւնի պայքար մղէ, խղէ իր ճակատագիրը անորինէն որ պէտքը տեղ հասնի։ Այս գիծը պակսեցաւ հայկական շարժումին, դժբախտաբար։

«Հայութիւնը լաւ չըմբռնեց թէ ինք. Թուրքիոյ քրիստոնեայ ազգերը մէկիկ մէկիկ կ'ազատագրուէին թըրքական գաժան լուծէն, բայց անգատուելով միայն Օսմ. կայսրութենէն յեղափոխական ապստամբական նաւապարհով, ոչ թէ բողոքի ու լացի բանաձեւերով եւ կամ Եւրոպայի համակրանքը հրաւիրող ցոյցերով։

«Հ. Յ. Դաշնակցութեան ճիգերը ի զուր չեղան ազատագրական պայքարը միահամուռ յեղափոխական պայքարի վերածելու։

«Ոչ թէ յեղափոխութեան, այլ յեղափոխութեան ընդհանրական չդառնալուն մէջ է հայութեան աղէտի բանալին։

«Հայութիւնը չգիտցաւ իր սեփական ուժին արժէքը եւ զայն երբեք համայնօրէն կազմակերպելու ճիգը չըրաւ. յեղափոխական կուսակցութիւններու բոլոր փորձերը այս ուղղութեամբ լրիւ յաջողութեամբ չպսակուեցան։ Առօր պատասխանատուն ինքը՝ դուրսի բարձր ղեկավարութիւնն է։

Հայկական պահպանողական դասը, յետադիմականութիւնը, ոչ – յեղափոխականութիւնը, հակայեղափոխականութիւնը հանդիսացան զինակիցը Թուրքին։ Հ. Հանրապետութեան կազմաւորման շրջանին ալ այս մտայնութիւնն էր որ չգնահատեց նորաստեղծ պետութեան արժէքը. կուսակցազար (sic) կիրքով հեռու մնաց անկէ եւ զօրավիգ չհանդիսացաւ անոր։

Ասոնք են գլխաւոր կէտերը Ա. Կեսարի ժեղադրանքներուն։

Ինքնադատութիւնը լաւ բան է. ստյթագուժին պատճառները կը պարզէ։ Եւ դարմանները կամ դասերը կապուած են այդ պատճառներուն՝ որոնց ինքնաքննիչները զատ զատ պէտք է քննուին։

Արդարեւ, ամէն անգամ որ աչքերս սեւեռեմ իմ ազգային շարժումներու կէտերուն, գնահատութեան նժարը յանկարծ ինկեր է, կարծես թէ անդիմադրելի տպաւորուած ըլլար։

Անցեալի դասերը օգտակար են, բաւական չեն։ Պէտք է նաեւ խոր հմտութիւն ներկայի պայմաններուն եւ հետամտութիւն ապօրեայ նորանոր հաւանականութեանց։ Կառավարելը՝ նախատեսել է, սորված էինք։ Բայց այս սկզբունքը մեզի համար չէ կ'երեւի։ Հարցը հին մեթոտներուն վրայ վիճաբանիլ չէ, այլ պատահել այդ սնանկ վարդապետութիւնները։ Պէտք է ընդունիլ այս կէտը, ոեւէ քայլ առնուելէ առաջ։ Ճիշդ է, դաղափարը շատ ճամբայ է կտրած այդ յիշատակներէն ի վեր, բայց կ'երեւի թէ բոլորին ալ հանդանակը չէ դեռ, քանի որ կը տեսնենք մարդիկ, հանգիպակաց եզերքներու վրայ, զիրար կը դիտեն, կրկին պատուար քաշելու եւ մէկզմէկ ջլատելու պատրաստ։

Ա. Կեսարի յօդուածին ընթերցումը չար յիշատակներ արթնցուց նորէն։

Օ՛ այդ յիշատակները։ Տարիներով անընդհատ չարչարեր են մեր միտքերն ու սիրտերը, բնակեր են մեր հոգիին մէջ, ոչնչացնելով այնտեղ յոյսին անհաւասարելի յոյզը։

Չար յիշատակներ.... Բայց անոնք ամէնէն պահանջկոտ, ամէնէն կատաղի ու բարբարոս բռնապետներն են – ղած են մեր երիտասարդութեան, ադատատենչ եւ թեւաբախ՝ սակայն վհատեցնող համակերպութեամբ կոյարեկ։ Ցերեկը՝ իրականութեան հետ, Հացի կռիւին մէջ, փաթթոննե – րու քթին տակ, աղշըրի թագաւորութեան մէջ որ ամէն ձգտում կը թաղէ, գիշերը՝ անձնատուր երազին, ներքին մեղեդիին որ կը հասնի ականջներուդ .. եւ կամ, դպրոցին մէջ՝ մեղուաջան ու նուիրայիշատակ ուսուցիչներու թռիչքէն յափշտակուած, խոկ տան մէջ՝ խելօքութեան, հանդարտութեան հրաւէրներով։ Հանդէսի օրերուն ուրիշ ձայն մը, տաղաւարի օրերուն ուրիշ... —Այսպէս էր հակինդդէմ ուժերու գրգիռին նշաւակ ըստարեկ հայ երիտասարդութիւնը Պոլսոյ, նախապատերազմեան շրջանին։

Չար յիշատակներ... տառապեցուցին մեզ իրենց աչքերու մահամահիչ գրկին մէջ այնքան որ կ'ատենք ոչ միայն անապահով, այլ անարժէք վատնելը, զանցուկ բան մը կը թուի որ կրնար փիլէ, մէկ օրէն միւսը, ոչինչով։

Մեր երա՞զը այդ օրերուն... բաւուքն էր իրականութեան մը որ կըրնար գալ ու կը դժկամակէր, եւ ուղնեցաւ յանդգնութիւնը եւ յուզիչ դիւրաբեկութիւնը ղեռաբոյս աղուոր ծաղիկի մը որ ամենամեծ հովէն իսկ պիտի կքէր չուտով։

Մեր հոգի՞ն այդ օրերուն... կը տարուբերէր երկու հակընդդէմ հոսանքներու միջեւ, ի զուր փնտռելով խորհուրդ ու խիզախ կեցուածքի աղբիւրը որ չորուեցաւ իրեն, ընդհակառակն կարծես ամէն հիգ. թափուեցաւ իր երիտասարդի խոյանքը արգիլելու համար։

Այսօր, հասուն տարիքին, այդ չար յիշատակները ծածուկ պահուած դանձ մը կը դառնան որմէ ոչ մէկ հարկ պիտի կարենայ զանձել տարիներու անյագութիւնը. կը դառնան հայելի մը որուն մէջ կը ցոլան մեր յոյսերուն վերջին տժգոյն բոցերը

Դէպքերն են որ կը քշեն մեզ նորէն ու մենք անզիտակից ու ակամայ համաչխատանք կը մնանք վարիչ շրջանակներու ճշմարիտ սայթաքումին՝ իրերու ճակատագրականութեան առաջեւ։

Աւելի դիւրին է անշուշտ գործը գործէն անցնիլ վերջ յարմարիլ պատահածին քան թէ պատահումին առաջքն առնել։ Մեր մէջ ասոր կ'ըսեն կառավարել։ Մեզի համար կառավարելը սպասել է, ամէն մարդ կը սպասէ, միայն դէպքերն են որ չեն սպասեր։

Բայց մեր շուրջը ի՞նչ կը տեսնենք. այսօր պետութիւններն իսկ ընկերութիւններ կը կազմեն։

Մէթէրնիխ ըսած է.— «Կղզիացած պետութիւն գոյութիւն չունի այլեւս, պէտք չէ անտես առնել պետութիւններու ընկերութիւնը»։

Այս է ուժեղ ըլլալու հիմնական պայմանը։ Մեզի պէս անճարներն են միայն որ յոխորտ առանձնացման մէջ կը յամենան։ Թողունք օտարին հետ ընկերութիւնը, մեր մէջ իսկ ունի՞նք ընկերութիւն որ ազգութեան նշանաբանը պիտի բանաձեւէր։ Եւ նախ ՚ի առաջ, գիտե՞նք ընկերութիւն բառին ճշմարիտ իմաստը։

Կարելի չէ ըմբռնել ընկերութիւն մը սպասելու, բան մը չընելու, պարզ ափասանքներ փոխանակելու համար Շոգեկառքին սպասողները ընկերութիւն մը չեն կազմեր. ոչ ալ շոգեկառքը փախցնելու սովորութիւն ունեցողները։ Շատ շատ կրնան սկաղեմական տպաւորութիւններ հաղորդել իրարու։ Ընկերութիւն չկայ առանց առաջադրուած կարգի.ի դէպ հաւաքական գործի, դէպի որոշ նպատակ։ Կը տեսնենք թէ ընկերութիւն բառը միաբանութիւն կ'ենթադրէ։ Երբ չըկայ գործելու միաբանութիւն, հետեւաբար եւ չկայ մտածելու միաբանութիւն,— որովհետեւ գործ մը առաջադրող նպատակը կ'ենթադրէ մտածումը՝ գործին,— չկայ կարգ եւ ոչ ալ ընկերութիւն։

Ու եթէ իմ մտածումիս խորքը կ'ուզէք, ահաւասիկ,— Հայը ընկերութիւն մը չի կազմեր։

Ընկերութեան ծառին վրայ ներկայիս, Հայը տհաս պտուղ մըն է։

Ա. Կեսար մեր շատ մը խակութիւններն ու խոտորումները կը մատնանշէ։ Թերեւս ամէնքն ալ ճիշդ են, թերեւս միայն մէկ մասը։ Պատմութեան, վաւերագիրներու կ'իյնայ ճշդել այդ կէտը։ Բայց, իմ համեստ կարծիքով, Հայուն պատմական ամենամեծ, աններելի սխալը, զոր տակաւին այսօր չենք կրցած սրբել ու կը գործենք կրկին, եղաւ կարծել թէ կարելի է տեւական եւ օգտակար բնել ամուր համերաշխութիւններ բացասական եւ տարտամ նպատակներու շուրջ։

Ինչպէ՞ս բացատրել յաւիտենական մեր պահանջը սակայն միասին ապրելու, երբ իրականին մէջ ոչ կրնանք իրար հասկնալ, ոչ ալ հանդուրժել իրարու։ Բարեկամութեան նշանին տակ գալ իրարու քով, միասին վայելել բնութիւնը, կեանքը, մէկզմէկ՝ երազներուն ամենահին է, ամէնէն մանկամիտը, ամէնէն նորը սակայն, հօտը մը զոր դեռ ամէն օր կը տեսնենք եւ ամէն օր ալ կը խաբուինք։ Անոր համար թերեւս որ մարդերը չեն կրնար համաձայնիլ իրարու հետ առանց սոփյումի, եւ անոր համար թերեւս որ արժանի չեն ուրիշ ոեւէ բանի, բացի սոփյումէ, ճնշումէ, յանդատութենէ.

Եթէ արժանի են, թող բանն ուրեմն անյապաղ, որովհետեւ ժամանակը կ'անցնի։

ԱՐԱՄԱԶԴ

ՃՇՄ:ՐԻՏ ՎԱՅԵԼՔ ՄԸ

Մարտ 12ի գիշերը Մարսիլիահայ Երաժշտասիրաց Միութեան հովանաւորութեան տակ, քաղաքի լաւագոյն մէկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ջութակի նուագահանդէսը Ֆիլիփ Ազգարեանի, որ ցարդ այլուր եւ վերջերս Եգիպտոս խանդավառութեամբ ողջունուած էր։

Գովելի է անշուշտ Երաժշտասիրաց Միութեան նախաձեռնութիւնը։ Ան կը խորհի Մարսիլիահայ հասարակութեան եւ որոշ չափով մեր օտար բարեկամներուն ճանչցնել հայ տաղանդաւոր ջութակահար մը, որ իր արուեստին մէջ նուաճած է անվիճելի սիրականութիւն

Արդի կեանքի հեւասպառ թափը չի թոյլատրեր մարդոց իրենց մէջ կեդրոնանալու, եւ արուեստի բարձրագոյն արտայայտութիւններով հաղորդուելու։ Աստիճանաբար մարդիկ կ'ունենան ճշմարիտ արուեստէն։ Երաժշտութեան մարզին մէջ, ձայնագրի եւ ձայնասփիւռի համայնացումը դժբախտաբար մեքենական եւ չատափոս նուագի ճաշակը զարգացուց զանգուածին մօտ եւ խաթարեց բուն երաժշտական զգայնութիւնը ։

Այդ ժամանցային, խժալուր նուագի թռչուռչէն վեր կը տարածուի սակայն ներշնչուած, վերապրող երաժշտութեան մարզը,— տեսակ մը «եօթներորդ երկինք»— ուր ձայնական ճարտարապետութեան տիտան – ները ամէնէն անհունական պալատները կը յօրինեն։ Հոն կարելի կ'ըլլայ ունկնդրել «Հրեշտակներու բարբառը», ինչպէս ըսուած է եւ շնչել մարդկային հոգիին ամէնէն հոլանի, ամէնէն կոյս ծաղիկները։

Ֆիլիփ Ազգարեան մէկն է այդ անդրմարդկային կրօնքի մեծ քուրմերէն։ «Ճշմարիտ կախարդ» ըսուած էր իր մասին իրաւամբ։ Իրազեկներ կը պնդեն նոյնիսկ որ միջազգային արուեստագէտ ջութակահարներու շարքին մէջ պատուոյ տեղ մը ունի անիկա։

Մարսիլիոյ մէջ տուած իր նուագահանդէսը յայտնութիւն մը եղաւ մեզի համար. յայտնութիւնը՝ արուեստագէտին, եւ յայտնութիւնը՝ երաժշտական հրաշքին։

Ունկնդրութենէն առաջ, պահ մը կը խորհէի որ իր մասին իմացուած գնահատանքները կանխակալ նախապաշարումով պիտի չազդե՞ն արդեօք տպաւորութեանս վրայ։ Արդեօք հիացումի պատրաստակամութեամբ չէ՞ որ գացած էինք զինքը ծափահարելու։ Բայց ոչ։ Իր ներկայութեան, «նուագող Ազգարեանի դիւթանքին» առջեւ, բոլոր իմացուած կարծիքները, ի յառաջագունէ տրուած վճիռները կը ցնդին բոլորովին ու կ'ունենանք մէկը «հոգեկան այն բախումէն», զոր անակնկալը, հրաշալին, գերբնականը կուտան մեզ երբեմն,— ափսոս, հազուադիպօրէն

Այո, Ազգարեանի ունկնդրութիւնը տեսակ մը ներքին անձնատուութիւն է. ոչ միայն անհատական, այլ եւ խմբական։

Հոն, սրահին մէջ, կարելի կ'ըլլար ընդնշմարել բազմութեան միահամուռ համազգացութիւնը. իր ջութակէն ծորող մեղեդիներու կլոյթին համաձայն, կ'ուլէք, կը սարսռար մեր ալ, ամէնուս ալ հեւքը, զարկերակը, հոգեկան տրոփիւնը։ Անճար, ինքնամոռաց, թոյլ տուած էինք որ Ազգարեանի ճպոտը, ինչպէս իր ջութակէն, մեր ներքէն, անյայտ տարրերէն ալ դուրս խլէ անբացատրելի յուզում – ներ, աննախընթաց ապրումներ։ Դէմ դիմաց կուզայինք պահ մը — ո՞վ արուեստ հմայք,— մեր սեփական «ես»ին հետ, որ մեզ կը թուէր անծանօթ, եւ աւելի ազնուական քան ինչ որ ենք ընդհանրապէս։ Բարձրագոյն արուեստն մենաշնորհն է միայն մարդիկը բարձրացնել իրենց բնոյթից, միջին մակարդակէն, դէպի յեղակարծ սլացքներ ։

«Քանի մեզ աչէկներ»ը ձեռնահասօրէն, մասնագիտօրէն բրած են արդէն Ֆիլիփ Ազգարեանի նուագածութեան արուեստագիտական վերլուծումը ։ Բայց ի՞նչ հարկ առօր. գերազանց արժէքները ըմբռնել եւ ամառնելի կը մնան վերլուծումներու։ Քննական հայեացքը կը թափանցէ մինչեւ սահման մը, ու կանգ կ'առնէ հոն ուր կը սկսի գեղեցիկի եւ կատարեալի խորհուրդը ։

Ներհուն երաժշտագէտ ըլլալու հարկ չկայ անպայման, ըմբռնելու համար Ազգարեանի արուեստին տարողութիւնը եւ հորիզոնը ։

Իր յայտագրին քանի մը կտորներուն ունկնդրութիւնը կը բաւէ արդէն ի յայտ բերելու նախ եւ առաջ իր այն «Թէքնիք»ի կատարելութիւնը, որ կը յնորոշէ «վիրթիւոզ»ը։ Ասիկա ապահով եւ անթերի տիրականութիւնն է ճպոտին, ջութակին, կամ ինչ որ նոյնն է,— իր անձնական, բնախօսական միջոցներուն։ Ամէն արուեստ կը կառչի արդէն նիւթական նախապայմաններու եւ բնախօսական որոշ վարժութեան մը, որ «արհեստ»ի մասն է ամէն «արուեստ»ի։ Այդ մարզին մէջ որ եւ է վրէպ, որ եւ է տատամսում կրնայ խաթարել ամբողջ վերնաշէնքը։ Ազգարեանի «Թէքնիք»ը յաջողած է ընկճել նիւթին ընդդիմութիւնը։ Իր մատներու եւ ճպոտի խաղարկութիւնը մերթ անկարելի անպարտութեան տպաւորութիւնը կը թողու ։

Բայց «Թէքնիք»ը որքան անհրաժեշտ, բաւական չէ փրկելու արուեստագէտը. անիկա սառն, անյոյզ հասարակնութիւնն է մարդուն գործիքին հետ։ Այդ բազմին վրայ անհրաժեշտ է որ բոցավառի խաբրկը. ոչ միայն այդ, անհրաժեշտ է որ բոցավառի ինքը՝ արուեստագէտը Ամէն ներշնչում, ամէն յղացում, եւ արուեստագիտական ամէն արտայայտութիւնը ինքնազոհաբերութիւն մըն է ։

Ազգարեան գիտէ զգալ եւ արտայայտել երաժշտական ամէն կտորի յուզական իմաստը. կ'ապրի զանոնք ամբողջապէս, ինչպէս դերասան մը կ'ապրի իր դերը։ Այդ է պատճառը որ իր նուագածութիւնը ջերմ է եւ բարախուն, հաղորդական է եւ մարդկային

Ազգարեանի յայտագիրը, երանգաւոր եւ ներդաշնակ, կը մատնէ արուեստագէտին մտահոգութիւնը միշտ խմանալի, մատչելի մնալու ունկնդիրներու լայն խաւերուն, առանց շեղելու բնականաբար մաքուր արուեստի պահանջներէն։ Համակրելի արուեստագէտը դժուարութիւններու առջեւ ընկրկող նուագածուն չըլլալով հանդերձ, խուսափած էր չափազանց յուզուցիչ ձեռնածութիւններէ. նախընտրած էր այնպիսի կտորներ, ուր զգացական խորքը յորդ եւ գեղուն կը սպառուէր եւ կը փափկացնէ ձայնական հարստութիւնը։ Այդ պատճառով ժողովրդական հոգիի, տեղական գոյնի եւ կլիմայի հարազատ արտայայտիչ երաժշտագէտներու գործերը տիրական չէշտը կը կազմեն իր յայտագրին։ Փոխն ի փոխ իր ճպոտը կը բանար մեր առջեւ սպանիական տենդոտ երկինքը, ուր Կրանատոսի «Անդալուզա» արանկոնէզ եանս կամ Տը Ֆալլայի «մօթենան կը ծաղկէին տարալղար հիկ, զինով բոյսերու նման։ Մուսորկսքիի «Յօփագ»ը մեզ կը փոխադրէր դէպի սլաւական տափաստաններու մշուշները, մինչ Սարազատի «Զոն.ս.կան երգերը» արձագանգը կը բերէին մեզ վայրենի եւ տարփաւոր Գնչուներուն հեծեծանքին, Պոլսի «Նիկիեն»ը շեշտ մը ունէր հրէական սիսթիք մեղեդիներէն, մինչ իր իսկ Ազգարեանի «Հայկական Մեղեդին» թրթռուն էր մեր դարաւոր մելամաղձոտութեամբ ։

Ու իր յայտագիրը կ'ընդգրկէր, կը սաւառնէր այնուհետեւ յայտնի երաժիշտներու ենթակայական աշխարհը Մոցարտ, Գորելլի, Քրայզլէր եւ Վիենիավսքի կուզային յաջորդաբար յայտնուելու մեզ իբրեւ ձայնական պար, իբրեւ հոգեկան երեւոյթ որ անոնուն յոյզեր կ'արթնցնէ մեր իսկ անգիտակից ալքերուն մէջ։

Ազգարեանի նուագածութիւնը կը խաւալէր այդ գերաշխարհիկ գետնի վրայ մերթ մեղմ ու հեծեծագին մերթ գոռ ու տեղատարափ։ Ան գիտէր պոռթկալ եւ գիտէր ծիւրիլ անէանալ։ Անիկա կը խօսէր մեզ ալ... եւս բոլոր անիմանալի, անբացատրելի իրերու մասին, որոնց առջեւ մեր միտք կ'անճրկին։

Ափսոս, կեանքի եւ ճակատագրի պայմանները շարունակ մեզ կը ճնշեն եւ կը խեղաթիւրեն, ապրիլը կը վերածուի յամր, անփառունակ տեւողութեան մը։ Արուեստն է միայն որ մեզի ուժը կուտայ հակազդելու. մարդկային արժանաւորութեան եւ կեչումի գիտակցութիւնը կ'արթնցնէ մեր մէջ ...

Ազգարեանի նուագահանդէսը ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Բարեկամ, խիղճը մի կողմ թողնենք եւ խելքով դատենք։ Արասը եւ Գուրգէնը վաղուց միացած էին Թագաւորի դէմ. այդ յայտնի է. ինչպէս եւ յայտնի է դրա պատճառը.— Գուրգէն Ափխազի դուստրը, Արասս արքայեղբօր կինը, կամենում էր Թագուհի դառնալ դեռ իմ զօտեր կենդանութեան ժամանակ։ Հպարտ Ափխազուհին չէր կարողանում հաշտուել այն մաքի հետ թէ՝ Հայոց Թագուհին հայ իշխանական տան աղջիկ պիտի լինի եւ թէ ինքն արդէն գահ պիտի լինի նրանով, որ Թագաւորի հարսը եւ նրա եղբօր ամուսինն է ։

«Զէ, ինչպէ՞ս կարելի է. նա կամենում էր անպատճառ Թագուհի լինել։ Իսկ տղամարդիկ, հօ գիտես, կանանց ստրուկներն են. այդ ստրկութեան պայմանն արդէն նախահայր Ադամն է սատրագրել։ Եւ ահա երիտասարդ Արասը միանում է իւր աներոջ հետ՝ հարազատ եղբօրը դահընկէց անելու կամ նրան սպանելու համար ։ Արքայազնը, անշուշտ, շատ էր սիրում կնոջը. չէր կարող անկատար թողնել նրա խնդիրը։ Դրա հետ էլ միացրու այդ երիտասարդի բնական փառասիրութիւնը, եւ այնուհետեւ կը ստրդուի դաւադրութեան պատճառը։

«Փեսայ ու աներ, ինչպէս գիտես, իրանց զօրքերով գիմեցին Երազգաւորս Թագաւորին բռնելու կամ սպանելու։ Այդ չյաջողուեց նրանց։ Աշոտը օր առաջ տեղեկացել էր դաւադրութեան մասին եւ իւր ընտանիքով խոյս տուել Ուտիք։ Դաւադիրներն եկան եւ իրանց «խոփը քարին առած» տեսնելով՝ Երազգաւորսը աւարի առան եւ հեռացան։ Այդպէ՞ս է թէ ոչ։

— Այո, այդպէս է։

— Ի՛. Աշոտ—Երկաթը հօ չէր կարող այդ անարգանքը տանել. նա էլ գնաց Ափխազաց իշխանի երկիրներն աւերեց։ Երկու կողմից կռիւն անընդհատ շարունակուում էր։ Ճշմարիտ է՝ ամէն ճակատամարտում էլ Աշոտը յաղթող էր հանդիսանում, բայց այդ միեւնոյնն է. չէ՞ որ Հայոց զօրքերից էլ շարունակ ջարդւում էին. մանաւանդ որ Արասս արքայեղբայրն էլ աներոջ հետ էր եւ իւր զօրքերն էլ հայ կտրիճներից էին։

«Ահա այս անհրմանց ու կոտորածի առաջն առնելու համար իմ բարեկամ Վասակ իշխանը միջնորդ դարձաւ երկու պատերազմող կողմերի համար եւ ամէն ջանք գործ դնելով՝ հաշտեցրեց Թագաւորը իւր եղբօր եւ նրա աներոջ հետ։ Այդպէ՞ս է թէ ոչ։

— Այո՛, ա՛յդպէս է։

— Արդ, նոյն Վասակ իշխանը, որ ամէն նեղութիւն կրել, տասն անգամ մի բանակից միւսն անցել, յորդորել, համոզել, կրքերը խաղաղեցրել ու հաշտութիւն էր կայացրել, միթէ նոյն մարդը ինքը մի ուրիշ նոր դաւադրութեան կ'ընկերանա՞ր. այնինչ այն դաւադրութեան, որ Արասն ու Գուրգէնը կամենում էին կազմել Աշոտ բռնաւորի ընկերակցութեամբ....։

— Ո՛չ, չպէտք է ընկերանար, չէր կարող ընկերանալ. այդպէս էլ մենք ամէնքս էինք մտածում։ Բայց փաստը հակառակն ապացուցեց։ Վասակ իշխանի մօտ գտան Աշոտ բռնաւորի նամակը, որով նա շնորհակալութիւն էր անում իշխանին այն բանի համար, որ նա աշխատել էր կայացնել այդ հաշտութիւնը ա՛յն նպատակով, որ միջոց տայ Ափխազիոյ իշխանին եւ իրան ու Արասին հզօրապէս պատրաստուելու եւ միանգամայն Աշոտ Թագաւորին յաղթահարելու. որովհետեւ մինչեւ այն՝ իբրեւ թէ Թագաւորի զօրքը հակառակորդների անպատրաստութիւնից էր օգտւում եւ յաղթութիւն տանում։

— Դէ՛հ, այժմ քեզ եմ հարցնում, իշխան, կարելի՞ էր հաւատալ այդ նամակի իսկութեանը։ Աշոտ բռնաւորը պատերազմում էր Թագաւորի դէմ, որովհետեւ ինքն էր կամենում երկրին տիրել։ Արասն ու Գուրգէնը պատերազմում էին, պատճառը բացատրեցի թէ ինչո՛ւ։ Վասակ իշխանն ի՞նչ թշնամութիւն ունէր իր Թագաւորի եւ քեռու հետ։ Միեւնոյնը չէ՞ր նրա համար թէ քեռիներից ո՛րն է թագաւորում, Աշո՞տը թէ Արասը։ Չէ՞ որ նա աւելի անդրանիկ եղբօր եւ օրինաւոր Թագաւորի կողմը կը լինէր։

— Այդ այդպէս է. բայց նամակն ինքս կարդացի։ Նա Աշոտ բռնաւորի գրամն էր եւ խուզարկութեան ժամանակ Վասակ իշխանի գրամապանակից հանեցին։

— Դու բոլորն ասացիր. դէհ, այժմ ինձ լսիր։ Դա մի դրպարտութիւն էր, այո, չարահնար դրպարտութիւն։ Թագաւորը կամենում էր առակել Թագուհուն, իմ աղջկան. կամենում էր արտաքսել Գարդմանայ տան անբիծ անունը եւ ահա՛ նա այդ նըպատակին հասնելու համար աղարտեց եւ հայրենասէր Վասակ իշխանի համբաւը։

— Ի՞նչպէս. այս խնդրում Թագուհու անունը բառ չէ եղել բնաւ։

— Ձեզ համար, այո՛, միայն Վասակի դաւադրութեան խնդիրը կար. բայց ինձ համար պատրաստուած էր եւ մի ուրիշ խնդիր։

— Ի՞նչ։

— Թագաւորը յայտնում էր ինձ, որ իբրեւ թէ Վասակը մաքրմական յարաբերութիւններ ունի Թագաւ... հետ...

— Ի՞նչ յարաբերութիւններ։

— Սիրային... Տէր Մարզպետունի... սիրային յարաբերութիւններ... ... աղջիկը, իմ սուրբ, անարատ Սահ... կանոյշը... լսո՞ւմ ես, իշխան։

— Այդ անկարելի է։

— Անկարելի՛ է. այնպէս չէ՞. Բայց միթէ՞ միայն անկարելի. ... խօսք չէ՞ս ասում. չէ՞ որ դա մի ... կալի, մի զարհուրելի դրպարտ... թիւն է....։

— Այո՛, լսողի սարսափման ար... ժանի։

— Եւ նա այդ դրպարտութիւնը ... նարեց, հասկանո՞ւմ ես. կարողա... հնարել. խիղճը իւր սիրտը չխե... ... Եւ այդ խորհուրդը վարդ... էր յղացել։ Յիշո՞ւմ ես, հէնց յի... հաշտութիւնը կայացնելուց յետ՝ Վա... սակ իշխանը դադարեց Արքունիք ... ճախելուց։ Կաթուղիկոսը հարցրել ... նրան թէ՝ ինչու Թագաւորի մօտ ... գնում. Վասակը պատասխանել ... թէ՝ «Թագաւորը կասկածում է ... հաւատարմութեան վրայ». Եւ ... այդպէս էր։

(Շար.)

7—3—39

"Ordre de Léopold"ի …ԲԱՑՈՒՄԸ ՊՐՈՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

(…Գ. Վ. Խօրասանճեանի)

…ՊՐՈՒՍԷԼ.— Ինչպէս «Յառաջ» ծանուցած էր ժամանակին, Գ. Վ. Խօ… …, որ ծանօթ է մասնաւորաբար Մարսէյլի մէջ իր կառուցած … եկեղեցիով, իր որդւոյն … Պելճիոյ ալ ուղարկ… …յիշատակը յաւերժացնող … մը թողուլ, իբրեւ … չէնք մը գնած ու նը… «Ordre de Léopold»ի ընկե… …, կահաւորուած վիճակի…

…նք որ Պելճիոյ ազգային առա… …նշանն է «Ordre de Léo…» … համապատասխան Ֆրանսական … Լեգէոնին —, որով կը … ամէն անոնք՝ որ նշա… ծառայութիւն մը մատուցած … …թեան ու երկրին. Ընկերակ… … հիմնուած Ալպէր Թագաւո… կողմէ, իր մէջ կը համրէ երկ… …րոպի ընտրանին, թիւով 2700, … մէջ միակ հայ անդամն է մեր …նակիցը, ապրելով աստիճանով … այդ պատիւին 15 տարիէ … ի վեր երկրին ճարտարար… …ական ու առեւտրական ծառայ… … մէջ իր բերած նպաստին։

…Մարտ 12ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, … ունեցաւ շէնքին պաշտօնական … մը, մեծ շուքով եւ հանդիսա… …թեամբ։ Ներկայ էին Թագաւո… … թիկնապահը, Պելճիոյ վար… …, պատերազմական նախարա… … …րիչներ, զօրավարներ, ծե… …ականներ, երեսփոխաններ, … քաղաքապետը, չորս նա… …պետներ, եւն.։

Թագաւորին ներկայացուցիչը ող… …ունեցաւ ազգային քայլերգով։ … նախագահ Ջօր. Գիւքէօյք յա… …ն ընկերակցութեան շնորհակալու… …յայտնեց անոր, եւ խօսքը ուղ… …ելով Տէր եւ Տիկին Վ. Խօրասան… …ի վեր հանեց մեր հայրենակ… մատուցած ծառայութիւններուն …ը եւ նուիրատուութեան բարո… … նշանակութիւնը պերճախօս… …։ Ահաւասիկ հատ… …ած մը.

— «Ձեր հոյակապ «ժէսթը» պիտի … եւ մենք չենք անդիտանար … այդ իսկ է ձեր ըղձացած ամէնէն … գնահատութիւնը։ Բա… … զոհել՝ բարիքի սիրոյն համար … անզմուկ, ահա ընտրելագոյն … յատկանիշը ձեր նկարագիրին։ Ու… … գիտենք տակաւին, սիրելի Գ. Խօրասանճեան թէ ինչ անսպառ վե… …անձնութիւն սփռած էք 1914—1918, …թեան չորս տարիներու ըն… …ացքին. Գիտենք թէ ինչ երախտա… …ութիւն կը տածեն ձեզ հանդէպ … անոնք որ պիտի զոհուէին այդ …ակներու թշուառութեան, եթէ ամօթոյ ձեռք մը կարկառած չէիք իրենց»

Յետոյ Ջօր. Միքաթ, ի բացակայութեան Կարօլոս իշխանին, որ հարկադրուած էր Հռոմի մէջ արքունիքը ներկայացնել պապին գահակալութեան առթիւ, Թագաւորին կողմէ ջերմ բառերով շնորհաւորեց մեր հայրենակիցը եւ անոր կուրծքին կախեց «Հրամանատարի» փողկապն ու շքանշանը, ծափահարութիւններու եւ ընդհ. խանդավառութեան մէջ։

Գ. Խօրասանճեան յայտնապէս յուզուած, շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն ընծայուած այս բարձր շնորհին համար։ Հակիրճ կերպով յայտնեց միութեան եւ եղբայրութեան այն բարձր շարժառիթը, որ մտածումը եղած էր Ընկերակցութեան հիմնադիրին եւ որմէ հմայուած՝ իր մտքին մէջ բեղմնաւորուեցաւ անոր իրականացման ատաղձելու ջերմ ցանկութիւնը։

Ճառերու փոխանակութենէն ետք, հրաւիրեալները պատուաւորուեցան եւ առաջնորդուեցան շէնքին զանազան մասերը։ Յիշատակելի են մասնաւորապէս երեք վախճանեալ Թագաւորներու նկարները, ամէն մէկը յայտնի նկարիչներու գլուխ-գործոցներ։ Առաջին յարկի նախասրահին մէկ պատը ծածկուած է հսկայ որմանկարով մը, ուր այլաբանական խմբագրութեամբ կը խորհրդանշուի պելժիական միութիւնը օրէնքի եւ արդարութեան վրայ հիմնուած եւ ուր կ'երեւայ արձանիկները պատուող «Ordre de Léopold»ի շքանշանը՝ դիցանոյշներու գիրկին մէջ վերամբարձ։

Ընդունելութեան դահլիճէն զատ շէնքը կը պարունակէ՝ խորհրդարան, գրասենեակներ, խաղասրահ եւ ընթերցարան մը, որուն ատաղձը կը ներկայացնէ Պելճիոյ ինը նահանգները իրենց զինանշաններով։

Հրաւիրեալները երկար գրոյցներէ ետք, իրենց խանդավառ հիացումը յայտնելով Տէր եւ Տիկին Խօրասանճեանի, բաժնուեցան շէնքէն, որուն մարմարակերտ և սիւնազարդ մուտքի հանդիպակաց պատին վրայ կը կարդանք հետեւեալ արձանագրութիւնը ոսկեձեւ տառերով մարմար տախտակի վրայ.—

« Այս շէնքը **Ordre de Léopold** ընկերակցութեան նուիրուած ի

ԱՍՊԵՏ ՎԱՀԱՆ ԽՕՐԱՍԱՆՃԵԱՆ,

Առ ի երախտագիտութիւն իր որդեգրած հայրենիքին եւ ի յարգանս Ն. Վ. Լէոբոլտ Գ.ին» ։

Տեղական մամուլը գնահատական տողեր նուիրեց մեր հայրենակցին, տալով հանդէսին նկարագրութիւնը եւ հրատարակելով արարողութեանց պատկերները։ Գրեւէլի անթել կայան ալ, իբր արդիականութիւն, ձայնասփիւռով ներկայացուց հանդէսին ընթացքը, իսկ այս շաբթու պիտի ներկայացուի շարժանկարի պաստառներուն վրայ, արդիականութեանց բաժինին մէջ։

Աւելորդ է ըսել թէ սոյն ինքնաբուխ նուիրատուութիւնը կոչուած է խոր արձագանգ գտնելու Պելճիոյ պետական շրջանակներուն մէջ եւ աւելցնելու համակրական վերաբերումը՝ այս հիւրընկալ երկիրը բնակող Հայերուն հանդէպ։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

…Մայր իր ունկնդիրներուն կեան… …եան մէկ պահը որ չի մոռ… …եր ու իր բոլորը կը շարունակէ պա… …ել երկար ատեն. այդպիսի պատե… …ութիւններ հազուադէպ են եւ եր… …ին անվերադարձ։

Մարսիլահայ հասարակութիւնը … արժանաւորապէս գնահատ… … այդ առիթը։

ՍԱՐԱՍԱՆ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Նանսէնեան Օֆիսին լուծումին հետեւանքով, գաղթականներու նորակազմ տնօրէնութեան (Լոնտոն) Աթէնքի ներկայացուցիչ նշանակուած է Գ. Ալեքսանդր Բալիս։

Աթէնքի Նոր Օրը հետեւեալ տեսակցութիւնը ունեցած է նոր ներկայացուցիչին հետ.

— Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ տրուած որոշման մը համաձայն, գաղթականներու վերաբերեալ գործերով զբաղելու համար, նոր մարմին մը կազմուած է Լոնտոնի մէջ, որուն ատենայ ներկայացուցչութիւնը ստանձնած եմ։ Օֆիսը գաղթականներու իրաւական եւ քաղաքական իրաւունքներու պաշտպանութիւնը ստանձնած է, եւ պիտի շարունակէ նախկին մարմնին աշխատանքները։

— Վերջերս զբաղած էի՞ք գաղթականական գործերով։

— Անգլիական տնտեսական եւ քաղաքական ուսումնասիրութիւններ կատարող ընկերութիւն մը, անցեալ տարի մեծ անքէթ մը կատարեց։ Ինծի յանձնուեցաւ Միջնաւոր Արեւելքը, այցելեցի Թուրքիա եւ Սուրիա, մօտէն շփում ունեցայ գաղթականական շրջանակներու հետ։ Մեր կողմէ կատարուած ուսումնասիրութիւնները լոյս տեսան առանձին հատորով մը անգլիերէն։

— Յունաստանի հայ գաղթականներուն հելլենահպատակ դառնալու մասին, ի՞նչ է ձեր կարծիքը։

— Բոլոր երկիրներու մէջ գտնուած գաղթականներու համար անշուշտ աւելի ձեռնտու է ընդունիլ այդ երկիրներու հպատակութիւնը եւ վայելել աշխատանքի, ճամբորդութեան նոյն առաւելութիւնները։ Բայց, քաղաքական նկատումներով, բոլոր երկիրներն ալ, առ այժմ առկախ ձգած են այդ խնդիրը։ Կը կարծեմ թէ ժամանակը դեռ եկած չէ, հաւաքական հպատակութիւն տրուելու։

Մանրամասն տեղեկութիւններ կուտամ Յունաստանի Հայերուն կողմէ մինչեւ այժմ հպատակութիւն ընդունելու համար կատարուած դիմումներու մասին։ Կը կրկնեմ, մեր ժողովուրդին ջերմ փափաքը՝ Յունաստանի քաղաքացիներ դառնալու եւ կատարելու իրենց պարտականութիւնը այս երկրին հանդէպ։

Մեր տեսակցութեան ներկայ էր նաեւ Գ. Բալիսի մէկ բարեկամը, որ Թուրքիացի Հելլէն մըն է եւ կը հետաքրքրուի մեզմով։

— Գարոնը հարցումներ կ'ուզէ եւ կ'ուզէ տեղեկանալ գործերու, Գ. Բալիսը պիտի ներէ, եթէ ես ալ հարցում մը ընեմ ձեզի. ի՞նչ վերաբերում ունին Հայերը Յունաստանի հանդէպ։

Կը պատասխանեմ.

— Հելլէններէն յետոյ, Յունաստանը անկեղծօրէն եւ խորապէս սիրողը Հայերն են։ Պատմութեան մէջ բազմաթիւ դէպքեր կան երկու ժողովուրդներու հոգեկան, մշակութային ամուր կապերը ցոյց տուող։ Իսկ Յունաստանի ցոյց տուած ասպնջականութիւնը, անմոռանալի պիտի մնայ բոլոր Հայերու կողմէ։ Դուք, իբրեւ Թուրքիացի, հաւանաբար կասկած ունիք այդ ջերմութեան։ Գիտէք բացարձակ պատճառը։ Անցեալին, Սուլթանները, մասնաւորապէս Ապտիւլ Համիտ, երկու ազգերու հարուստները իրարու դէմ կը լարէր։ Իզմիրի մէջ կը քաղաքակերտէին հայ հարուստները, իսկ արեւելեան վիլայէթներու մէջ յոյն պաշտօնատարները։ «Բաժանէ որ տիրես» քաղաքականութիւնը յաջողութիւն գտած չէր ժողովրդական խաւերուն մէջ, անոնք միշտ համակրանք կը զգային իրարու հանդէպ։

Գ. Բալիսին, կը նուիրեմ «Արմէնի»ի Մուրատեան հատոր մը, ջերմապէս շնորհակալութիւն կը յայտնէ։

Պէտք է յիշեմ որ Գ. Ալեքսանդր Բալիս զաւակն է Հելլէն մեծահարուստի մը եւ մեծ մտաւորականի մը, որ Աւետարանը թարգմանած է Հելլէն ժողովրդական լեզուին։ Ջերմապէս ատյքարած է եւ ժողովրդական լեզուին գրականացումին առաջնորդներէն է։ Զաւակը, արժանի յաջորդն է իր հօր։ Աւարտած է Քէմպրիճի համալսարանը, երկար տարիներ Անգլիա ապրած է։ Անգլերէն լեզուով գրած է «Քաղաքական կացութիւնը վերջին տարիներուն Յունաստանի մէջ», իսկ յունարէն լեզուով ուսումնասիրութիւն Մեծն Աղեքսանդրի մասին, իր ամենավերջին գիրքն է — «Որպէսզի լաւ ճանչնանք «Անգլիան եւ Անգլիացիները»։

Գ. Բալիս անցեալին եղած է նաեւ յոյն գաղթականներու զետեղման յանձնախումբին նախագահ։ Մտաւոր բարձր կարողութիւններով օժտուած անձնաւորութիւն մըն է, համակրական զգացումներ ունի դէպի Հայերը, կը գնահատէ անոնց աշխատասիրութիւնը եւ կասկած չունինք թէ յարմարագոյն անձն է որ նշանակուած է այդ պաշտօնին եւ մեծապէս օգտակար պիտի ըլլայ հայ գաղթականներուն։

Գ. Լ.

ՅՈՒՇ ՄԸ ԾԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԷ

ՀԱՄԲՈՒՐԿ.— Մեր վերջին երգահանդէսի ոգեւորիչ տպաւորութիւնէն վերջ, երբ ընտանեկան տաք մթնոլորտի մը մէջ կը գտնուէինք, յանկարծ լսելի եղան Ա. Շահ-Մուրատեանի անմահ «Հայաստանը», «Մայր Արաքսին», «Քելէ, քելէ», «Վիրաւոր լօրիկը», նոյն ինքն «Տարօնի Սոխակը», այսօր վիրաւոր եւ դաժան ճակատագրի զոհ... Չկարենալով զսպել յուզումս, իմ շրջապատիս երկու խօսքով պարզեցի մեծ երգիչին կեանքն ու գործը, անոր տարած փառաւոր յաղթանակը, հայ գեղջկական երգերու տարածման մէջ։

« Տարօնի Սոխակը միակն էր, որ ընկերակցութեամբ հանճարեղ Կոմիտաս վարդապետի, կրցաւ մայրենի զողանջն ու քաղցրանուշ մեղեդիները հնչեցնել աշխարհէ աշխարհ .

Վերյիշումներուս սարսուռին տակ, մտքովս անցայ Հնդկաստան, յիշելով մեր վերջին տեսակցութիւնը հայ մեծ երգիչին հետ։

1933ի ամառնային սաստիկ տաք եղանակին, Ա. Շահ-Մուրատեան, երբ Կալկաթա հասաւ, ճիշդ այդ օրերը կը պատրաստուէի երգահանդէս մը տալու համար, սակայն երբ լսեցի այդ մեծ վարպետին, անմիջապէս յետաձգեցի մեր տալիք երգահանդէսը եւ անցայ աշխատանքի, օգտակար հանդիսանալու տաղանդաւոր երգիչին։ Նախ ծանօթացնելով յայտնի ընտանիքներուն հետ եւ ապա կազմակերպելով իր երգահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ ամենալաւագոյն սրահներէն մէկուն մէջ։ Ա. Շահ-Մուրատեանի երգահանդէսը իր պէսպիսուն ընտիր ձայնով յայտագրով, անցաւ արտակարգօրէն յաջող։ Կալկաթայի հայութիւնը բախտ ունեցաւ վայելելու «Տարօնի սոխակը»։ Անգլիական մամուլին ջերմ գնահատանքը պատիւ մըն էր հայ ցեղին։

Բայց աւաղ, երէկ էր այդ, երբ «Տարօնի սոխակը» կը դայլայլէր ամէն ուր որ լսուած էր հայ անունը, իսկ այսօր, ճակատագրական դաժան հարուածով մը ան լուռ է, այլեւս չի երգեր... Թախիծն ու խաւարն է պատեր չորս դին, տխուր է մեր սիրտը։ Կ'անցնին օրեր, կ'անցնին տարիներ եւ միայն հայ երգի հրապոյրն ու քաղցրութիւնը պիտի վերապրինք անցեալի, ցեղին փառքերը յիշելով..

Մտքովս անցաւ համախմբել Համբուրկի փոքրաթիւ հայ գաղութը, որ յաղթել անկումներ օգտակար է հանդիսացած շատ մը ձեռնարկներու եւ անոնց միջոցաւ օգնել տառապող հայ երգիչին։

Առաջին հանդիպած հայրենակիցս, Գ. Վարդան Մելիք-Ասլանեան, խոստացաւ իր նիւթական օժանդակութեամբ, փրկել տառապող հայ մեծ երգիչի կեանքը, եթէ կարելի է, դիտականօրէն։

ՀԱՅԿ ԱՐՄԻՐ

ԲՈՒՌՆ ՃԱՌ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԴԷՄ

Դամասկոսի թերթերը կը հաղորդեն թէ տեղւոյն Հայրենասէր Երիտասարդութեան միութիւնը տօնած է 8 Մարտ 1920ի տարեդարձը։ Ինչպէս յայտնի է, այդ թուականին էմիր Ֆայսալ հռչակեց Սուրիոյ անկախութիւնը

Հանդէսին ներկայ եղած են վարչապետ Լութֆի ալ Հաֆար, նախորդ վարչապետը, զատական ներկայ նախարարը եւ կարեւոր անձեր ազգ. խմբակցութենէն.

Ճառերէ եւ արտասանութիւններէ վերջ, խօսք առած է նաեւ Իսթիքլալ կուսակցութեան պետը՝ Նապիհ Ազմէ, եւ ի մէջ այլոց ըսած է.

— « Մենք 30.000 նահատակ տուինք մեր հայրենիքին անկախութեան համար։ Անոնք որ կը պնդեն թէ բարեկամ են մեզի, երեւան բերին իրենց իրական դիրքը։ Իրականին մէջ, անոնք մեր Թշնամիներն են եւ ամէն օր նոր զոհեր կը պահանջեն։ Անոնք քաջալերեցին դաւաճանութիւնը եւ ստորնութիւնը եւ փորձեցին ազգեր ու համայնքներ ստեղծել մեր մէջ ։

Այլեւս չենք կրնար սպասել, ոչ ալ հաւատալ անոնց խօսքին ու խոստումներուն, կամ բանակցիլ անոնց հետ ։ Մենք գիտենք թէ Ֆրանսա ուժեղ է, բայց գիտենք նաեւ թէ պիտի տկարանայ, անմիջապէս որ պատերազմ մը ծագի։ Մենք պատրաստ ենք կռուելու ամէնէն զօրաւոր ազգին դէմ, եթէ ան յարձակի մեր վրայ։ Մենք պատրաստ ենք մեր անկախութիւնը կառուցանելու մեր զաւակներու գանկերուն վրայ։ Եւ եթէ անցեալի դասերը բաւական չեղան անոնց համար որ կ'ուզեն գաղթավայր դարձնել մեր երկիրը, մենք վճռած ենք տալու նոր դասեր որ զիրենք պիտի ստիպեն տեղի տալ մեր կամքին առջեւ։

Եւ խօսքը Ֆրանսացիներուն ուղղելով ճառախօսը աւելցուցած է.

— « Գիտենք որ Սուրիա ձեզի դէմ չկռուեցաւ, բայց ինքզինքը զոհեց ձեր բարեկամութեան համար։ Այսօրուընէ սկսեալ, Սուրիա պիտի դառնայ ձեր թշնամին։ Գիտցէք որ այս ուժը եթէ ձեր բարեկամն է, սակայն մեծ բարիք մըն է ձեզի համար։ Եւ եթէ թշնամի է, պիտի կացինահարէ ձեր ազդեցութիւնը Արեւելքի մէջ ։

«Քրոնիկ» ուժգնօրէն կը քննադատէ Նապիհ Ազմէի ճառը, դիտել տալով թէ կարելի չէ բանակցիլ Ֆրանսացիներուն հետ, անոնց երեսին պոռալով թէ «կ'ատեմ ձեզ»։

Միւս կողմէ դիտել կուտայ թէ վարչապետին ներկայութիւնը այդ ժողովին՝ կրնայ պաշտօնական հանգամանք մը տալ եղած սպառնալիքին եւ ծանր հետեւանքներ ունենալ ։

« Երբեք, կ'աւելցնէ «Քրոնիկ», կացութիւնը այսքան ծանր եղած չէր, եւ Սուրիոյ անցուցած ժամերը ամէնէն եզերականն են զոր անցուցած ըլլայ 20 տարիէ ի վեր»։

---

150 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Մարտ 4ին Մ. Նահանգներու մէջ մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ առաջին խորհրդարանի բացման 150ամեակը։ Ուաշինկթընի մէջ ծերակոյտը եւ Երեսփ. Ժողովը միացեալ նիստ գումարեցին, ուր մեծ շուքով ընդունուեցաւ նախագահ Ռուզվէլթ եւ յատուկ պատշաճի ճառ մը խօսեցաւ։ Այս ճառով նախագահը ջերմապէս պաշտպանեց ժողովրդապետութիւնը եւ անհպատ ակնարկներ ուղղեց ոչ-ժողովրդապետական երկիրներու հասցէին, պաշտպանելով ուժգնօրէն մամուլի, հաւաքոյթներու, կրօնի եւ անհատի ազատութիւնները ։

Մ. Նահանգներու խորհրդարանը առաջին անգամ գումարուած է 1789 Մարտ 4ին, Նիւ Եորք քաղաքին մէջ ։ Այս նիստին ներկայ էին միայն 21 անդամներ։ Շատեր կը բացակայէին, որովհետեւ կը կարծէին թէ ամերիկեան հանրապետութիւնը ապագայ չունի եւ շուտով պիտի խորտակուի ։ Ներկաներէն 13ը ներկայացուցչական տան անդամներ էին, իսկ 8ը ծերակուտականներ։

Նոյն տարուան Ապրիլ 1ին միայն երեսփ. ժողովը կրցաւ մեծամասնութիւն գոյացնել եւ ընտրել ատենապետը։ Տակաւին երկիրը ոչ նախագահ ունէր, ոչ ալ փոխ-նախագահ։ Իսկ ծերակոյտը յաջողեցաւ մեծամասնութիւն գոյացնել Ապրիլ 6ին։ Այս թուականին է որ երկուքը միասին նիստ գումարեցին եւ համրեցին Մ. Նահանգներու նախագահի քուէները ։ Ընտրուած էր երկրին առաջին նախագահը՝ Ճօրճ Ուաշինկթըն։ Նոր կառավարութիւնը սկսաւ կամաց կամաց տեղաւորուիլ, կազմաւորուիլ եւ ինքզինք զգալի դարձնել։ Յեղափոխութեան եւ ազատագրական կռիւին յաջորդող վարանումները հետզհետէ վերջ գտան։ 1790 փետրուար 2ին նիստ գումարեց Մ. Նահանգներու Գերագոյն Ատեանը եւ յայտարարեց թէ ամերիկեան կառավարութիւնը օրինաւորապէս գործի գլուխ է Մարտ 4էն ի վեր ։

Երբ Ուաշինկթըն նախագահ ընտրուեցաւ, սուրհանդակ մը ղրկուեցաւ իրեն, որպէսզի պաշտօնապէս տեղեկացնեն իրեն իր ընտրութիւնը ։ Ուաշինկթըն անմիջապէս մեկնեցաւ Նիւ-Եորք եւ հազիւ Ապրիլ 30ին հասաւ, ու խօսեցաւ իր ընդունելութեան ճառը։ Այդ օրն ալ իր պաշտօնական երդումը կատարեց։

Այսօր, 150 տարի վերջը, պատկերը բոլորովին տարբեր է ։

…ԱՑ ԹԱՏՐՈՆԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

«ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ»

(Հատուած չորրորդ արարէն)

Տէր Վալդ— Բարեւ Տիկին։

Արմենուհի— Բարեւ Գարոն, խնդրեմ … Տիկին մի կանչէք, ըսէք միայն Արմենուհի կամ Լալիթա։

Տէր. Վալդ.— Ինչո՞ւ ոչ Տիկին։

Արմենուհի.. Տիկինը իր ամուսինը … …եմ, տիկինը պէտք է որ մայր … (պատուհանէն նայելով) է՛, … ինչ գեղեցիկ է լուսինը այս գիշեր, … ինչպէ՞ս սառն է, անտարբեր, … սիրտ չունի։

Տէր Վալդ— Դուք չա՞տ կը սիրէք … լուսնակ գիշերը։

Արմենուհի— Ո՛չ, ո՛չ, ես կ'ատեմ … լուսինը, ան տեսաւ ամէնը եւ բան մը … Կ'ատեմ բոլոր անոնք որոնք … տեսան ու բան մը չըրին. Կ'ատեմ … ծառերը, ժայռերը, գետին ալիքներ… … բոլո՜րը, բոլո՜րը… կը սիրեմ … ծաղիկները, անոնք կուլային այդ գի… …շեր, բայց շատ հեռու էին անոնք, բան մը չէին կրնար ընել։ Նայեցէք, նայեցէք (մատը դէպի երկինք) այն աստղը որ կը փայլի՝ իմ աստղս է։

Տէր. Վալդ— Ի՞նչ փայլուն է…

Արմենուհի.— Փայլո՞ւն … հա՛ հա հա՛ (խելագար ծիծաղ) դուք երջանիկ մարդ էք, դուք բարի մարդ էք, բայց սուտ կը խօսիք… (զովինին) բարեւ Շուշան։

Տէր. Վալդ— Ո՞րու հետ կը խօսիք Արմենուհի։

Արմենուհի— Ա՛, այսպէս լաւ է, Արմենո՞ւհի, ինչպէ՞ս, չէ՞ք ճանչնար Շուշանը, ծանօթացէք խնդրեմ, իմ աշակերտուհիս, պզտիկ Շուշան՝ Տօքթէօր Հարենցի աղջիկը, շատ ուշիմ է, դասարանին ամէնէն յաջողակը։

Տէր. Վալդ— Դուք ուսուցչուհի՞ էիք։

Արմենուհի— (Մտավոր նշան) Սո՛ւս … ոչ ոքի բան չըսէք… ես ուսուց… էի։ Ես Լալիթան եմ… կը տեսնէ՞ք Գարոն, դուք բան մը չգիտէք… ի՞նչ ձայն է այս…

Դուրսէն— Հա՛ հա՛…

Օսկար— (Որ մտիկ կ'ընէր դուռէն, կը մօտենայ Տիկ. Միւլլէրի հետ)։

Տիկ. Միւլլէր—Աղջի՛կս, Լալիթա՛։

Արմենուհի— Աղջիկս, աղջիկս (տեսնելով Տիկին Միւլէրը կը վազէ ընդառաջ) ես դաս կուտայի աղջիկներուն, դաս կուտայի ես աղջիկներուն… բայց բոլորը խլեցին ինծմէ… երթանք, երթանք ծաղիկներ տանինք անոնց գերեզմանին վրայ… օ՛, թառամած ծաղիկներ… (գետին կը նստի թոյլօրէն)։

Օսկար— (Նշան կ'ընէ որ ներս երթան. անոնք կը մեկնին)։

Օսկար— (Կը մօտենայ Արմենուհիի) Արմենո՛ւհի։ (Երկար լռութիւն)։

Արմենուհի— Ա՛հ, ի՞նչպէս լաւ ըրիք արտասանել իմ անունս։ Ի՞նչպէս լաւ կը զգամ զիս։ Կարծես բան մը փոխուեցաւ մէջս։

Օսկար— Որքա՜ն ուրախ եմ, որքան ուրա՛խ…

Արմենուհի— Ե՞րբ կը մեկնիք։

Օսկար— Մ՞ւ։

Արմենուհի— Ուրկէ որ եկաք։

Օսկար— Ա՛լ չեմ վերադառնար։

Արմենուհի— Դո՞ւք, ազա՞յ մը։

Օսկար— Ա՛լ չեմ։

Արմենուհի— Բայց չէք ուզեր շարունակել։

Օսկար— Ի՞նչը։

Արմենուհի— Զարդը։

Օսկար— Բայց չէք հարցներ թէ ինչո՞ւ եմ եկեր։

Արմենուհի— Ըսէ՛ք ինծի ծանուկ (կամաց) վերջացուցի՞ք։

Օսկար— Ի՞նչը։

Արմենուհի— Ձեր գործը ։

Օսկար— Պատերազմը կը շարունակուի։

Արմենուհի— Բայց ձեր միւս գործը։

Օսկար— Ինչո՞ւ չէք ուզեր լսել թէ ինչո՞ւ եմ եկած։

Արմենուհի— Կրնաք մեկնիլ։

Օսկար— Առանց ձեզմէ ներողութիւն խնդրելո՞ւ։

Արմենուհի— Հա՛յ կնոջմէ մը, հա՛ հա՛ հա՛…

Օսկար— Հաւատացէ՛ք խօսքերուս անկեղծութեան։

Արմենուհի—Հաւատա՞լ, հա՛ հա՛ հա՛։

Օսկար— Կը խօսիմ ձեզի հետ իբրեւ բարեկամի մը։

Արմենուհի— Ինչի՞ պիտի ծառայէ իմ ներելս։

Օսկար— Սփոփանք մը սրտի ։

Արմենուհի— Ես չեմ տառապիր ։

Օսկար —Մենք հոս երկու հոգի ենք։

Արմենուհի— Ինծի՞ համար կը տառապիք։

Օսկար— Ամէնքին համար։

Արմենուհի— Իսկ ո՞ւր են ամէնքը։

Օսկար— Մի՛ ստիպէք ինծ կարմրելու։

Արմենուհի— Գացէք անոնց ոսկորներէն ներողութիւն խնդրեցէք։

Օսկար— Ես ձեզի կը խօսիմ։

Արմենուհի— Ես վաճառուած գերի մըն եմ, իսկ գերին չի կրնար ներել։

Օսկար— Հոս գերի մը չէք դուք։

Արմենուհի— Էի եւ եմ։

Օսկար— Կ'ուզեմ փոխել ձեր վիճակը։

Արմենուհի— Ժամանակը կը փոխէ իմ վիճակս։

Օսկար— Ըրէք բարի՛, Արմենուհի։

Արմենուհի— Գացէք, գացէք մեռելներէն ներողութիւն խնդրեցէք, …, հօրմէս, կարողներէս, …, ի՞նչ կ'արժէ իմ ներելս, ես կ'ապրիմ տակաւին։ Ես ողջ եմ տակաւին։ Ձեր ոտքերուն թափած իմ արցունքներս չազդեցին բնաւ ձեր վրայ։ Ի՞նչ կ'արժէ սրտուկի մը ներելը… շրթունք — ներս դեռ կարմիր էին. ա՛ ա՛ ի՞նչ կ'արժէ հիմա իմ ներելս…

Կը լսէ՞ք հոն, մանկիկիս ճիչը… (աչքերը լայն բացած) կը տեսնէ՞ք ինչպէս ան կը թպրտայ ժայռին վրայ մորթուած գառնուկի մը պէս… (բարձրաձայն) ինչո՞ւ կեցեր էք, գացէք, շուտ գացէք, ներողութիւնը իմ որդիէս պաղատեցէք, չէ՛, գացէք, գացէ՛ք… (կը հեռանայ աչքերը լայն բացած՝ բազուկները տարածած) գացէք…

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՕԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով ։

Բողոքի ցոյցեր Սուրիոյ մէջ

Դամասկոսէն կը հեռագրեն մարտ 18 թուականով.—

Փոքրամասնութեանց իրաւունքներու հրամանագրին գործադրութեան յետաձգումը զոր ծանուցած էր մարզպանը, որոշ թուլացում յառաջ բերաւ Իսլամներուն մէջ: Բայց առաւօտ խլրտում մը տեղի ունեցաւ Ֆրանսեւսուրիական դաշնագրի վէճին առթիւ: Ազգայնականները բուռն ճառեր խօսեցան մզկիթին մէջ, քանի մը հազար ունկնդիրներու առջեւ, քննադատելով հոգատարութեան քաղաքականութիւնը եւ դայն անհամապատասխան գտնելով 1936ի դաշնագրի պայմաններուն հետ: Կէս օրուան աղօթքէն վերջը ցոյց մը կազմակերպուեցաւ քաղաքին փողոցներուն մէջ: Ցուցարարները թափօր կազմեցին գլխաւոր հրապարակներուն վրայ, թշնամական աղաղակներ արձակելով, քարեր եւ հրթիռներ նետելով ոստիկաններու եւ խանութներու դէմ: Ժամը 4ին հանդարտութիւնը վերահաստատուեցաւ:

Նախկին նախարար Սաատուլլահ Ճապրի իր կարգին հանդարտութեան կոչ մը ուղղեց Հալէպի ժողովուրդին, որպէսզի երկրին քաղաքական վարիչները կարենան գիրք ճշդել կատարեալ ազատութեամբ:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, քաղաքական տագնապը վերջանալու վրայ է: Հանրապետութեան նախագահը նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Մազհար փաշա Ռասլանի, որ ներքին նախարար էր նախորդ կառավարութեան մէջ: Նոր վարչապետը անմիջապէս խորհրդակցելով, ապահովեց երկու նախկին նախարարներու՝ Ֆայէզ Խուրիի եւ Սէլիմ Ճամպարի, ինչպէս եւ Նէսիպ Պաքրիի գործակցութիւնը: Կը կարծուի թէ նոր դահլիճին կազմութեամբ մեծապէս պիտի թեթեւնայ մթնոլորտը Դամասկոսի մէջ:

ՃԱՆԱՃԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻԹԼԷՐ կարճ կապելով Վիէննայի տօնակատարութիւնները, Պերլին վերադարձաւ, ուր հանդիսաւոր ցոյցեր սարքուած էին, ի պատիւ նոր յաղթանակին: Այսօր ճառ մը պիտի խօսի այդ մասին:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը շարունակուին Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մէջ: Զոհերը մեծ մասով Հրեաներ են: Շաբաթ օր քան հոգի հիւանդանոց փոխադրուեցան յուսահատական վիճակի մէջ: Ականաւոր վիրաբոյժ մը, Մոյոլ եւ իր կինը թոյն առնելով մեռան, երբ գերման զօրքը կ'անցնէր Փրակայի փողոցներէն: Կին մը պատուհանէն կախուած՝ չուան մը կ'անցընէր իր վզին: Երբ հրշէջները օգնութեան հասան, կինը մեռած էր արդէն, իսկ տղան ուշաթափ ինկած սալայատակին վրայ: Ձեխ մը ինքզինքը վար նետեց Ռատիօ-Փալասի տանիքէն: Ուրիշ մը ատրճանակով անձնասպան եղաւ սրճարանին մէջ: Պաթա, կօշիկի հռչակաւոր գործարանատէրը, Պուքրէշ փախաւ.— Փրակայի անծանօթ զինուորի դամբարանը ուխտավայր մը դարձած է հազարաւոր Ձեխերու համար, որոնք երկիւղածօրէն կ'ողբան եւ կ'աղօթեն, գերման զինուորներու առջեւ:

ՆԱԽՈՐԴ ՆԱԽԱԳԱՀ ՊԵՆԷՇ, որ Մ. Նահանգները կը գտնուի, որոշեց առժամեայ կառավարութիւն մը կազմել, վերահաստատելու համար Ձեխերու անկախութիւնը:

ՄԱՏՐԻՏԻ ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը հաշտութիւն առաջարկեց Զօր. Ֆրանքոյի, պատուաւոր պայմաններով: Ֆրանքօ մերժեց, անձնատուութիւն պահանջելով:

ՀՊԱՏԱԿ ԴԱՐՁԱԾ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ միայն տասը տարի վերջը կրնան հանրային եւ պետ. պաշտօններու մէջ ընդունուիլ: Վիէնի երեսփոխան Մասօ տեղեկագիր մը ներկայացնելով, կ'առաջարկէ բացառութիւն հաստատել անոնց համար որ 1934 յուլիս 20էն առաջ հպատակ դարձած ըլլալով, Ֆրանսայի մէջ կատարած են իրենց զինուորութիւնը, անոնք որ առ նուազն հինգ տարի զինուորութիւն ըրած են, ինչպէս եւ Ֆրանսա ծնած եւ հպատակութեան արժանացած օտարականները, անոնց զաւակները, գաղթավայրերու հովանաւորեալ կամ հոգատարութեան ենթակայ երկիրներու Ֆրանսական հպատակները կամ պաշտպանեալները:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ տարեթոշակը 1.800.000 ֆրանքէն 2.400.000ի եւ ներկայացուցչական ծախքերը 900.000էն 1.500.000ի բարձրացնելու համար, օրինագիծ մը ներկայացուեցաւ Երեսփ. Ժողովին:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ վարչապետ Քէօսէիվանովին ի պատիւ սեղան մը սարքեց Թուրքիոյ վարչապետը, Տոքթ. Րէֆիք Սայտամ: Ներկայ էին աւելի քան 500 հոգի: Պուլկար հիւրը ունկնդրութեան ընդունուեցաւ նաեւ նախագահ Ինէօնիւի կողմէ, որ դայն ճաշի վար դրաւ: Թրքական մամուլը մեծ արժէք կ'ընծայէ այս այցելութեան եւ յոյս կը յայտնէ, թէ պիտի իրականանայ Պալքանեան դաշնակցութեան ծրագիրը, քանի որ այժմ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ բախտորոշ կացութիւն մը ստեղծուած է: Պուլկարիոյ վարչապետը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, որ անմիջապէս Թուրքերէնի թարգմանուեցաւ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ելմտական նախարարին հրահանգով դրամատուները դադրեցուցին չեխական դրամական պահեստներէն ոեւէ վճարում: Սեպտեմբերի ապգնայլին անգլ. կառավարութիւնը 10 միլիոն սթերլին վարկ բացած էր չեխական կառավարութեան, բայց մինչեւ հիմա գործածած է այդ վարկէն միայն 3 միլիոն սթերլինը: Մնացեալը պիտի չվճարուի:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ քաղաքական կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի մարտ 26ին: Ֆաշական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը հրահանգեց ժողովուրդին, որ ձայնասփիւռի վրայ լսեն Մուսոլինին: Իտալական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հերքեց այն զրոյցը, թէ Իտալիա զօրք կը հանէ Ալպանիա:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Լոնտոն կ'երթայ այսօր, երեքշաբթի, ընկերակցութեամբ արտաքին նախարարին եւ ուրիշ երեւելիներու: Պիտի վերադառնայ ուրբաթ օր: Աննախընթաց ընդունելութիւն մը սարքուած է Լոնտոնի մէջ:

200.000 ԶԻՆՈՒՈՐ համախմբուած է ռումանական սահմանագլուխին վրայ, ի նախատեսութիւն նոր անակնկալներու:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ մամուլը վերապահ լեզու մը կը գործածէ այս միջոցին, միեւնոյն ատեն դիտել տալով թէ ժողովրդավար երկիրները իրաւունք չունին խառնուելու Գերմանիոյ գործերուն: Թերթերը գանց առին Չէյմպըլէնի ճառին ամէնէն կարեւոր մասերը: Մուսոլինի շնորհաւորեց Հունգարիան՝ Կարպաթեան Ուկրայնայի գրաւման առթիւ:

ՄԷՄԷԼԻ ՇՐՋԱՆԸ եռուզեռի մէջ է: Նացիներու ղեկավար տոքթ. Նիւման տեսակ մը վերջնագիր տուած է լիթուանական կառավարութեան, որով կը պահանջէ անկախութիւն: Տոքթ. Նիւման դրդուիչ ճառ մը խօսեցաւ եւ յայտարարեց.— «Կ'ապրինք այնպիսի ժամանակի մը մէջ, որ արագ գործողութիւն կը պահանջէ. ես պարտաւորուած եմ առնել այն քայլերը, զորս յարմար կը նկատեմ: Ոչ մէկ ապառնալիք մեզ կրնայ ետ կեցնել մեր ընթացքէն: Մեր ետին կանգնած է Առաջնորդը (Հիթլէր):

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը ծրագիր մշակեց, 1940—43ին իրականացնելու համար երկաթուղիներու ամբողջական նորոգումը եւ պատշաճեցումը նոր պահանջներու: Ըստ փոխադրութեան նախարարին՝ մինչեւ 1943 պիտի շինուին 6000 շոգեշարժ մեքենայ, 10.000 ճամբորդի վակոն, 112.000 վաճառաբարձ վակոն եւ 17.300 մեքենաշարժ կառքեր: Այս բոլորին համար պիտի ծախսուի մօտ 300 միլիոն սթերլին:

Հ. Յ. Դ.

Գալաա

Ցէօրին Հ. Յ. Դ. Գառամնեկամ Միութեան դասախօսութիւնը 22 Մարտ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

«Նիւթ՝ «Ի՞նչ է Դաշնակցութիւնը»

Ընկերատնտեսական դասախօսութիւն

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

23 Մարտ, Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8,30ին, Գ. Թաղապետարանի դրադարանը:

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ մտահոգ է Թուրքիան»

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԵՒ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

16 Ապրիլ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Salle des Fêtesի մէջ

Rue du Casino Անկէն

Հովանաւորութեամբ Mr PATENOTRE DESNOYERի

(Անկ Նի քաղաքապետ)

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ Պ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Պար մինչեւ կէս գիշեր

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՌՈՄԷՆՎԻԼ-ՄՈՆԹՐԷՕՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11

4. Place Jeanne d'Arc, Noisy-le-Sec

Կը նախագահէ՝ Պ. Ս. ԱՂԱՊԱԼԵԱՆ

Կը խօսին՝ Տիկին ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ եւ Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը ներկայացուի գուեշտ մը:

Մուտք 6 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Մէթրօ Mairie des Lilasէն առնել 95 A օթօպիւսը. Jaurèsէն 21 c օթօպիւսը

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՅ ԱԿՈՒՄԲ — ՓԱՐԻԶ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը 21 Մարտ, Երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, Ծ Ռիւ Գօսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ՝ Պ. Ա ԶՕՊԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Նոհապետ Քուչակ»

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

8 ՌԻՒ ՊՕՍԻՒԷ, Մէթրօ Փուասոնիէռ կամ Կառ տիւ Նոռ

Փօքրիկն ՎԱՐԴ ԽԱՐԱՊԵՏԵԱՆ(գաշ.), նուագախումբ Michel Սահակեանի

Ճոխ պիւֆէ՝ գիւրամատչելի գիներով: Մուտք՝ 7 Ֆր.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

25 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 21էՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Aéro Club de Franceի շքեղ սրահներուն մէջ

6 Rue, Gallilé. Մէթրօ Boissière

Կը մասնակցին՝ AL' BERKA (danses exantriques)

Melle MYRTIS (danseuse acrobatique)

Orchestre MICHEL ՍԱՀԱԿԵԱՆ՝ իր ամբողջ խումբով

Առատ եւ ճոխ պիւֆէ — Թոմպոլա — Մուտք 10 Ֆր.

Նուագահանդէս

Հովանաւորութեամբ Office Théatrale Européenneի

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ Salle Chopin-Pleyelի ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 25ԻՆ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Մուտք՝ 10 եւ 40 Ֆր.

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

(1re Grand Prix Wicart de Marseille)

Մասնակցութեամբ ԿՈՄԻՏԱՍ-ԳՈՂԹԱՆ երգչախումբի

Պ. Պ. ՖԵՐԱՏԵԱՆԻ եւ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

25 Մարտ Շաբաթ ժամը 21ին Salle Rameauի մէջ.

31, Rue de la Martinière, Lyon

ՄՈՒՏՔ 10, 7 եւ 5 ֆրանք

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի սինէմա ALHAMBRAի մէջ, երեքշաբթի 21 մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին:

Կը ցուցադրուին՝ ԳԵՂՋԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն): ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՕՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Ganceի գլուխգործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ:

ՍԱՔՍՕՖՕՆԻ երաժշտական կտոր մը, Ամերիկեան ծովայիններու սալոնակի հարէմին մէջ, (կէս ժամ անընդհատ խնդալ):

Հաղորդակցութեան միջոց.— Մէթրօ Mairie d'Issyէն, տասը քայլ հեռու կը գտնուի սինէման:

Ներկայացման օրը խնդրումի տեղի չտալու համար կանխաւ ապահովեցէք ձեր տոմսերը. Իսիի հայ սրճարաններէն եւ «Յառաջ»ի գրասենեակէն Պ. Ա-ւետիսէն:

Մուտք՝ 7, 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ — Վ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

(Միւնիխի առիթով)

»»» · «««

Ընտիր թուղթ, մաքուր տպագրութիւն, էջ 323 (չորս քարտէսներով) տպ. «Յուսաբեր» 1939: Գին 30 ֆրանք: Արդիւնքը պիտի յատկացուի Հ. Յ. Դ. Թանգարանին: Փարիզի մէջ դիմել ընկեր Լ. Գեւոնեանի «Յառաջ»ի խմբագրատունը, գաւառներու մէջ տեղական մարմիններուն:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄ

(Ստալինեան Սահմանադրութեան առիթով): Հրատ. Հ. Յ. Դ. Արեւ. Եւրոպայի Կ. Կոմիտէի: Մաքուր տպագրութիւն, ընտիր թուղթ, էջ 55. Գին 5 ֆ.

«Հայաստան»ի ընթերցողներուն

»»» · «««

Սակաւաթիւ օրինակներ մնացած են:

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԹԻՒԸ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՍՊԱՌԱԾ է: Անոնք որ հաւաքածոյ չեն կազմեր, թող բարեհաճին վարչութեան դրկել այդ թիւը: Գործակալներուն կը յիշեցնենք այս պարագան, եթէ աւելցած թիւեր ունին:

Բոլոր այն բաժանորդները որ իրենց բաժնեգինը չեն վճարեր մինչեւ ... թիւը, այլեւս պիտի չստանան 3րդ թիւէն սկսեալ:

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԳԻՉ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

7 ՄԱՅԻՍ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ Salle Gaveauի մէջ.

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ՄԱՅՐԵ՛Ր

փրկեցէ՛ք ձեր տղոց ակռաները փտութենէ

Մանրիկ տուէք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները DOLINE ALCALINE ակռայի փոշիով (պատրաստուած Տօքթ. Արամ Ճինճեանի formuleին վրայ):

Doline Alcalineի

կանոնաւոր գործածութիւնը կ'արգիլէ ակռաներու փտութիւնը (caries) մանաւորաբար կրազրկութեան (décalcification) ենթականերու մօտ

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ

Դեղարաններէն Doline alcaline ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար, ան է որ կ'արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ բերնի թթուներու կազմութիւնը:

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ · ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ

Կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette. Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg:

ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒՔԵԱՆ

63 Rue Damremont, metro Lamarck, Paris (18), Tél. Montmartre 71-04

Կնոջական, միզասեռային եւ ընդհանուր հիւանդութիւններ:

Անդրմանիշակագոյն ճառագայթներ եւ ելեկտրաբուժութիւն.

Կ'ընդունի Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—5, եւ ժամադրութեամբ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e)

Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սգուառ Մօնթօլոնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅ ԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՐԱՖՖԻ

Փարիզի առաջնակարգ հայկական ճաշարանի տնօրէնութիւնը, գոհացում տալու համար իր սիրելի յաճախորդներուն եւ հայրենակիցներուն բաղձանքին, ամէն երեկոյ ժամը 7 — 12, կազմակերպած է հայկական եւ կովկասեան երաժշտութիւն, ղեկավարութեամբ

ՄԱՆՕԹ ԹԱՌԻՍՏ ԱԲԳԱՐԻ

եւ ընկերակցութեամբ յայտնի երգիչներու:

Հասցէ՝ 8, RUE MAUBEUGE, Métro Le Peletier, Cadet, N. D. Lorette

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մանուկեան եւ զաւակունք իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի հօր դառնաղէտ մահուան առթիւ: Մասնաւորապէս Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին եւ բոլոր ենթակոմիտէներուն եւ խումբերուն, ինչպէս նաեւ Վասպուրականի Հայր. Միութեան:

×

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ կը յայտնէ Տիկ. Արշալոյս Մինասեանի 50 ֆր. ..., որ փոխան ծաղկեպսակի համար կը նուիրէ. յատկացուելու համար Մանուկներու օգափոխութեան ֆոնտին, իր աշակերտուհի Օրիորդ Էօժէնի Դերձակեանի առթիւ, որպէս Դպրոցական ...ին շրջանաւարտներէն մէկին:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՄԱՐՏ — MERCREDI 22 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3895

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ՇԱՐՔԸ,- 16 ՀԱՏ

ՓԱՐԻԶ, ԼՈՆՏՈՆ, ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԻՆ ԴԷՄ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԽՐԱՐԱՆՑՈՒՄԸ

(Left column)

ԴԷՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ

Ցարաշունչ լռութիւն մը, առ այժմ։

Կը թուի թէ ժողովրդավար պետութիւններն ալ կը սպասեն Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի նոր ճառերուն։ Ուրիշ խօսքով՝ կ'ուզեն իմանալ անոնց վերջնական ծրագիրները, ճշդելու համար իրենց դիրքը։ Եւ մինչ այդ, յառաջ կը տանին դիւանագիտական խորհրդակցութիւնները, ի խնդիր միացեալ ճակատի մը, որ պիտի փորձէ կասեցնել գերմանական գրոհը, եթէ ոչ պարպել տալ Չեխոսլովաքիան։

Այս անստուգութեան մէջ, վրդովիչ հարցական մը կը կազմէ նաեւ Իտալիոյ դիրքը։

Հռոմի մամուլը պաշտպանելով հանդերձ գերմանական քաղաքականութիւնը, այնքան ալ բաց չի խօսիր, ինչպէս առաջ։ Անշուշտ մասնաւոր հրահանգ ստացած է այդպէս վարուելու, գոնէ մինչեւ Առաջնորդին ճառը (26 մարտ)։

Ինչպէս կը սպասուէր, թէ Պերլինի եւ թէ Հռոմի մէջ թերթերը ուժգնօրէն կը քննադատեն Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն ընթացքը, անոնց վերագրելով Միւնիխի համաձայնութեան խզումը։ Գերմանական թերթերը մասնաւոր խստութեամբ կը ձաղկեն Անգլիան, «կեղծաւոր» եւ նոյնիսկ «ստախօս» հռչակելով Չէմպըրլէնը։ «Մենք պատրաստ ենք վերցնելու ձեռնոցը» կը գրէ հեղինակաւոր թերթ մը։ «Անգլիա պէտք է պատասխանէ.— ինչո՞ւ է թէ մեզի դէմ, մեր իրաւունքներուն, մեր եւրոպական դիրքին դէմ է»։

Հռոմի մամուլը պաշտպանելով հանդերձ գերմանական քաղաքականութիւնը, մինչեւ անմիջապէս վերջը, Անգլիա եւ Ֆրանսա սկսան գործել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ, ձեռնարկեցին անհամբերութեամբ սպառազինութեանց, փորձեցին գրաւել միահեծան պետութիւնները Միջերկրականի եւ Հարաւ. արեւելեան Եւրոպայի մէջ, հակազդեցման ցոյցեր սարքել տուին Լեհաստանի մէջ, մերձեցան Մոսկուայի հետ, հեռացուցին Եուկոսլաւիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետները եւայլն։

Մէկ խօսքով, չարագանց լարուած մթնոլորտ մը որ կը պղտորէ միտքերը։

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ֆրանսական զինուորներ գրաւեցին Դամասկոսը

Դամասկոսէն կը հեռագրեն մարտ 20 թուականով.—

Վերջին օրերս շատ մը դէպքեր պատահած ըլլալով, մարզպանը հաղորդեց սուրիական կառավարութեան թէ իր պատուիրակին փոխանցած է ոստիկանութեան, ապահովութեան եւ ոստիկան - զօրքին իրաւասութիւնները։ Այս փոխանցումը կը տրամադրէ զինուորական դրաւում Դամասկոսի։ Բանակը դիրք բռնած է քաղաքին գլխաւոր հրապարակներուն վրայ եւ պաշտօնական շէնքերուն առջեւ։

*** Աւելի առաջ քաշուած հեռագրի մը համաձայն, խանութները փակուած կը մնան, համաձայն մասնաւոր գործակալներու հրահանգին։ Կիրակի առտու կարգ մը դէպքեր պատահեցան եւ ցուցարարները խափանեցին երթեւեկը։ Ոստիկանութեանց պահուն ատրճանակներ ալ պարպուեցան։ Մէկ հոգի սպաննուեցաւ եւ երկու հոգի ալ ծանրապէս վիրաւորուելով մնացին քիչ վերջը։

Հալէպի մէջ կացութիւնը հանդարտ է, ոստիկանութիւնը արգիլած ըլլալով գործադուլ հռչակած ուսանողներու ցոյցը։ Վերջապէս, սպաննելի մը ըմբռնումներէն վերադարձին ընդհարումներ ծագեցան ոստիկանութեան եւ ուսանողներուն միջեւ, որոնք բանի փակել տալ կ'ուզէին խանութները։

*** Ուրիշ հեռագիրներ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն.

— Դամասկոսի ազգայնական դիրքերը գրաւուեցան Ֆրանսական զօրքին կողմէ, երբեւ հետեւանք զանազան խռովութեանց որ կը տեւէին մէկ շաբթէ ի վեր եւ որոնց ընթացքին սպաննուեցան հինգ հոգի եւ վիրաւորուեցան 30 հոգի։ Մարզպանը Ֆրանսական իշխանութեանց յանձնեց ներքին բարեկարգութեան եւ ապահովութեան ամբողջ հոգը։

Սուրիոյ ազգայնականները ցոյցեր կատարած էին, դանդատելով թէ հոգատար իշխանութիւնը չի գործադրեր անկախութեան դաշինքը։ Այսօր ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ ամբոխին վրայ, երբ բազմաթի ցոյցեր կը կատարուէին կառավարական տնօրինութեանց դէմ։ Մարզպանը բացորոշապէս յայտնեց թէ ժամանակաւոր է ոստիկանութեան եւ ոստիկան զօրքին իրաւասութեանց փոխանցումը։

Նոր տնօրինութեանց համաձայն, յայտարարութիւններ հրատարակուեցան որոնք խստիւ կ'արգիլեն բոլոր ցոյցերը եւ թափօրները։ Մարզպանին պատուիրակը կոչ մը ուղղեց Սուրիացիներու իմաստութեան եւ հայրենասիրութեան, յիշեցնելով թէ միայն Ֆրանսա, խաղաղութեան ուանդական բարեկամը կրնայ ապահովել Սուրիոյ անկախութիւնը եւ միութիւնը։

Դաշինքին տագնապը կը շարունակուի տակաւին։ Մաղհար փաշա մերժեց կազմել նոր դահլիճը, որովհետեւ ազգայնականները որոշեցին գլանալ իրենց գործակցութիւնը կամ աջակցութիւնը որ եւ է դահլիճի որ անմիջապէս եւ ամբողջովին չի գործադրեր 1936ի ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը։

Կարգ մը թերթեր իտալական քարոզութեանց կը վերագրեն Սուրիոյ խռովութիւնները։

Հալէպը Թուրքիո՞յ պիտի կցուի

Անգարայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Դամասկոսէն հասած լուրերը կը յայտնեն թէ խիստ լարուած վիճակ կը տիրէ Սուրիոյ մէջ։ Կիրակի օր հազարաւորներ, մասնաւորաբար ուսանողներ, ցոյցեր կատարեցին եւ թափօր կազմեցին, պահանջելով կատարեալ անկախութիւն եւ Ֆրանսական հովանաւորութեան ջնջում։ Պաղեստինեան խորհրդաժողովին ձախողումը սրած է ջղագրգռութիւնը։ Ֆրանսայի զինուորական իշխանութիւնները կարգադրեցին, որ ամէն զինուոր մնայ զօրանոցի մէջ եւ ոչ ոքի դուրս ելլելու արտօնագիր չտրուի, որպէսզի անմիջապէս գործողութիւններու անցնին, երբ հարկը պահանջէ։

Պէյրութէն կը հաղորդեն, թէ Ֆրանսա եւ Թուրքիա շուտով բանակցութեան պիտի սկսին, որպէսզի թուրքեւսուրիական սահմանագլուխը սրբագրուելով ներթարկուի եւ Հալէպի շրջանը կցուի Հաթային (Ալեքսանտրէթի շրջան).

(Middle column)

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ - ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԳԱՂՏՆԻ ԿԸ ՊԱՀՈՒԻՆ.— Ի ՀԱՐԿԻՆ 60 ԺԱՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԶԻՆԱԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ.— ՀԱՒԱՆԱԲԱՐ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԱԼ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ.— ԳՈՐԾԱՋՈՒՐԿՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԲԱՆԻՆ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ.— ՇՐՋԱՆԸ ԼՐԱՑՈՒՑԱԾ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՆ ԱԼ ԿՐՆԱՆ ԿԱՆՉՈՒԻԼ.— ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱՐ։

Հանրապետութեան նախագահը Լոնտոն մեկնելէ առաջ ստորագրեց հրամանագիր - օրէնքներու առաջին շարքը, 16 հատ, որոնք հրատարակուեցան երէկ իսկ, պաշտօնաթերթին մէջ։ Նախարարական խորհուրդը այդ հրամանագիրները խմբագրած էր կատարեալ գաղտնապահութեամբ, իրեն վերապահելով մանրամասնութիւնները եւ մամուլին հաղորդելով միայն ցանկը։ Հրամանագիրներէն շորսը կը վերաբերին զինուորական տնօրինութեանց, ինը՝ ռազմական արտադրութեանց յաւելման, մնացեալները՝ զանազան տնօրինութեանց։

Զինուորական օրէնքներէն մէկը երկուքի կը բաժնէ վեցերորդ շրջանը (Մէց, գերմանական սահմանին վրայ)։ «Նիւ Եորք Հէրըլտ» կ'իմանայ թէ ինքնաշարժի կարգ մը մեծ գործարաններու մասնագէտներէն եւ ճարտարագէտներէն շատերը դրօշի տակ առնուած են արդէն եւ Մաժինոյի գիծը պիտի ղրկուին, բայց պաշտօնական շրջանակները բացարձակ լռութիւն կը պահեն բոլոր զինուորական կարգադրութեանց մասին։

Ուրիշ հրամանագիրներու համաձայն, կառավարութիւնը կրնայ դրօշի տակ առնել ոչ միայն պահեստիները, այլեւ այն նորագիր զինուորները որոնք իրենց շրջանը լրացուցած էին անցեալ տարի, ինչպէս եւ աւելցնել բանակին սպաներուն եւ ենթասպաներուն թիւը։

Ճարտարագործական հրամանագիրները կը տրամադրեն նախապատուութիւն տալ ազգ. պաշտպանութեան վերաբերեալ պայմանագիրներու եւ աւելցնել աշխատանքի ժամերը՝ սպառազինութեանց գործարաններուն մէջ։ Հրամանագիր մը կառավարութեան իրաւասութիւն կուտայ մինչեւ 60 ժամի բարձրացնելու շաբաթական աշխատանքը, սպառազինութեանց գործարաններուն մէջ։ Հրամանագիր մըն ալ կը տրամադրէ աւելցնել օդանաւային ուժերու վարչական պաշտօնէութիւնը։

«Զանազան» հրամանագիր - օրէնքներէն մին կը վերաբերի զինուորական տեղեկութեանց։ Կեդրոնական տեղեկատու դիւան մը պիտի հաստատուի վարչապետութեան մէջ, ինչ որ կը նշանակէ կառավարական հսկողութիւն զինուորական լուրերու վրայ։ «Գրաքննութիւն» բառը չէ յիշուած այս հրամանագիր - օրէնքին մէջ, բայց տեղական թերթերը կը կարծեն թէ այդ ալ կրնայ հաստատուիլ, դատելով ներքին նախարար Պ. Ալպէռ Սառոյի մէկ յայտարարութենէն։ Պ. Սառօ առջի օր երբ դուրս կ'ելլէր նախարարական խորհուրդէն, թղթակիցները շրջապատեցին զինքը։ Նախարարը աղաղակեց.

— «Խորհուրդ կուտամ ձեզի իրար չանցնիլ, իմանալու համար ժողովին մէջ անցած - դարձածը։ Նոյնիսկ աւելի ուժգնօրէն կը յանձնարարեմ լուրեր չհնարել, որովհետեւ այդ պարագային պիտի հարկադրուիմ խիստ միջոցներ ձեռք առնել»։

«Մաթէն» կը գրէ թէ գաղտնապահութիւնը այնքան բացարձակ է որ, կարգ մը հրամանագիր - օրէնքներ պաշտօնաթերթին մէջ անգամ պիտի չհրատարակուին։ Խիստ պատիժներ պիտի տնօրինուին, եթէ որ եւ է տեղեկութիւն դուրս հանուի այդ մասին։

Պ. Տալատիէ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ աշխատանքի նախարարին հետ, կարգադրելու համար աշխատանքի ժամերու յաւելման կանոնները, ինչպէս եւ հաւաքական նոր պայմանագրութիւններ կնքելու համար օդանաւային ճարտարագործութեան մէջ։

Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց նաեւ հրամանագիր մը, որուն համաձայն նպաստընկալ գործազուրկները պարտաւոր են ընդունիլ որ եւ է աշխատանք որ կ'առաջարկուի տեղաւորման գրասենեակի մը կողմէ, ազգ. պաշտպանութեան հաստատութեանց մէջ, ի'նչ որ ալ ըլլայ աշխատանքը եւ ուր որ ալ գտնուի հաստատութիւնը։ Այս աշխատանքը պիտի վճարուի սովորական սակով, համաձայն արհեստի եւ շրջանի։ Անոնք որ կը մերժեն ընդունիլ, մէկ տարի պիտի զրկուին գործազրկութեան նպաստէն։

*** Մասնաւոր հրամանագիր մը կը վերակազմէ Մարսէյլի վարչական իշխանութիւնը, արտակարգ եւ նշանակովի վերատեսուչ մը դնելով քաղաքապետութեան գլուխը, վեց տարուան համար։ Հրամանագիրը այս առթիւ կը թուէ Մարսէյլի քաղաքապետական իշխանութեան թերութիւնները։ Վերատեսուչին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ ապահովել տրուած որոշումներուն գործադրութիւնը, քաղաքապետական խորհուրդին հետ, կամ յետաձգել գործադրութիւնը, եթէ վնասակար նկատէ, վերջ տալ զեղծումներուն եւայլն։

Ուրիշ հրամանագիր մը կը ջնջէ 15 զանազան պաշտօնատուններ (օֆիս), որոնք հաստատուած էին բացառիկ պարագաներու մէջ։ Հրամանագիր մըն ալ խստօրէն կը սահմանափակէ պետական նոր պաշտօնեաներու թիւը։

*** Կառավարութիւնը մերժած ըլլալով ճանչնալ Չեխոսլովաքիոյ գրաւման օրինականութիւնը, որոշեց գերմանական դեսպանին չյանձնել Փարիզի չեխական դեսպանատունը եւ Ֆրանսայի չեխական հիւպատոսարանները։

Մ Է Մ Է Լ Ի մէջ կիրակի օր բուռն ցոյցեր կատարուեցան եւ Գերմանացիները պահանջեցին, որ Մէմէլ կցուի մայր երկրին։ Այս ցոյցերը կատարուեցան կայսր Ֆրէտէրիք Վիլհէլմի արձանին բացման հանդիսութեանց առթիւ։ Լիթուանիոյ կառավարութիւնը որոշեց որ Գերմանացիները այսուհետեւ արգած ձգուին զինուորական ծառայութենէ։ Լիթուանիոյ արտաքին նախարարը Պերլինէն անցնելով, այցելեց արտ. նախարարին։ Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը հակառակ չէ Մէմէլի Գերմաններու ինքնորոշման իրաւունքին։

(Right column)

ՓԱՐԻԶԻ, ԼՈՆՏՈՆԻ, ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Այս միջոցին դիւանագիտական տենդագին գործունէութիւն կը տիրէ մայրաքաղաքներու մէջ։ Լորտ Հըլիֆաքս յաջորդաբար տեսակցութիւններ ունեցաւ ֆրանսական, ռուսական, ամերիկեան, ռումանական, լեհական եւ ուրիշ դեսպաններու հետ։ Փարիզի մէջ ալ արտաքին նախարար Պոնէ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ լեհ դեսպանին հետ։ Կը կարծուի թէ ջանք պիտի թափուի զօրացնելու եւ աւելի ազդու դարձնելու Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը, ինչպէս եւ ի հարկին զինակցելու Լեհաստանի հետ։

Խորհրդային իշխանութիւնը առաջարկեց անգլիական կառավարութեան՝ անմիջապէս խորհրդաժողով մը հրաւիրել, խաղաղութեան զօրաւոր ճակատ մը կազմելու համար Գերմանիոյ դէմ, մասնակցութեամբ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Խ. Միութեան, Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ Պալքանեան փոքր պետութեանց։ Այս առաջարկը լորտ Հըլիֆաքսի յանձնուեցաւ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանին կողմէ։ Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը ոչ «այո» պատասխանած է, ոչ ալ «ոչ», բայց հասկցուցած է թէ անգլիական կառավարութիւնը ինք ալ կը խորհի կարգ մը առաջարկներ ներկայացնել։

Բրիտանական կառավարութիւնը կը շարունակէ շօշափել պալքանեան պետութեանց տրամադրութիւնները եւ շարունակ հաղորդակցութեան մէջ է Ռումանիոյ հետ, ստուգելու համար Գերմանիոյ բուն միտքը այդ երկրին հանդէպ։ Լոնտոնէն հարցումներ ուղղած են նաեւ Եունաստանի եւ Թուրքիոյ, հասկնալու համար թէ բրիտանական նաւատորմը ի հարկին պիտի կրնա՞յ ազատօրէն շարժիլ Միջերկրականի եւ Սեւ Ծովու մէջ, եթէ հարկ ըլլայ դիմադրել գերմանական յարձակման։ Փարիզի արմատական պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ Թուրքիա արդէն իսկ հաղորդած է իր պատասխանը, «գործակցութիւն խոստանալով անգլիական կառավարութեան որ եւ է ձեռնարկին»։ Գալով Լեհաստանի, Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ այդ երկիրը միշտ կը դժկամակի մասնակցիլ Գերմանիոյ դէմ ծրագրուած գործողութեանց, բայց պիտի կռուի, եթէ Գերմանացիները փորձեն գրաւել Տանցիկը։ Լեհերը համաձայն են որ Մէմէլը Գերմանիոյ յանձնուի, բայց կը կարծուի թէ պիտի դիմադրեն, եթէ Գերմանիա յարձակում կրէ Գերմանիոյ կողմէ, թէեւ լեհեւռումանական զինակցութիւնը ուղղուած է միայն Խ. Միութեան դէմ։ Վերջապէս, Լեհերը երբեք չեն հանդուրժեր որ ռուսական զօրքը անցնի լեհական հողերէն, ընդհարման մը պարագային։ «Թող անոնք իրենց սահմաններուն մէջ մնան, եւ մեզի օգնեն տարբեր միջոցներով»։

Անգլիական կառավարութեան կարծիքով, խորհրդաժողովը երկար կը տեւէ, եւ նախընտրելի է խորհրդակցութիւններ կատարել դիւանագիտական սովորական միջոցներով։ Պ. Չէմպըրլէն երեկ. ժողովին պիտի պարզէ թէ կառավարութիւնը ինչ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, եթէ Գերմանիա նոր արշաւանք մը կատարէ։

Մ. Նահանգներն ալ գործօն դեր կը կատարեն այս միջոցին։ Բայց անգլիական կառավարութիւնը կ'ուզէ նախապէս ճշդել թէ ամերիկեան կառավարութիւնը ո՛ր աստիճան պիտի գործակցի, որպէսզի անոր համեմատ մանէ նոր յանձնառութեանց տակ։ Լոնտոնի ամերիկեան դեսպանը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ ելմտական նախարարին հետ։ Կը կարծուի թէ այս առթիւ քննուած են Գերմանիոյ դէմ ձեռք առնուելիք տնտեսական կաշկանդումները։

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը ամէն օր ժողով կը գումարէ, ժամը ժամին հետեւելով կացութեան։ Վարչապետը եւ արտաքին նախարարը թագաւորին ալ ներկայացան, տեղեկութիւններ հաղորդելու համար։ Արտաքին նախարարը երեսփ. ժողովին մէջ մանրամասն զեկուցում մը կարդաց, անցեալ շաբթուան անցուդարձի մասին։ Իր զեկուցման համաձայն, ռումանական կառավարութիւնը հաւաստած է թէ Գերմանիա վերջնագիր չէ տուած եւ թէ բանակցութիւնները կը շարունակուին։ Նոյն նիստին մէջ առեւտրական նախարարը հաղորդեց թէ առեւտրական պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկուի Ռումանիա, բանակցութիւններ վարելու համար։ Ելմտական նախարարն ալ ըսաւ թէ օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ, որպէսզի կարելի ըլլայ Անգլիոյ մէջ պահել չեխոսլովաքական արժեթուղթերը եւ ոսկին, որոնց գումարը կը հասնի 225.000.000 տոլարի։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, Քէնթրպըրիի արքեպիսկոպոսն ալ խօսք առնելով յայտարարեց.

— «Մենք պէտք է ընդունինք Գերմանիոյ մարտահրաւէրը, եւ բռնութեան վարդապետութեան դէմ կազմենք իրաւունքի սկզբունքը։ Հակառակ Ռուսաստանի գործակցութեան մասին տիրող վերապահութեան, մենք պէտք է ընդունինք որ եւ է աջակցութիւն որ կ'առաջարկուի, երբ կը գտնուինք այնքան ծանրակշիռ հարցերու առջեւ»։

Լոնտոնի թերթերը չեն ծածկեր թէ իսկապէս որոշ վերապահութիւն կը տիրէ երկրին մէջ, Խ. Միութեան գործակցութեան մասին։

*** Լորտ Հըլիֆաքս իր ճառին մէջ ըսաւ թէ Գերմանիա այնպէս կը շարժի որ անկարելի կը դարձնէ որ եւ է յառաջդիմութիւն։ «Տակաւին կարելի չէ ճշգօրէն գնահատել գերմանական գործողութեան հետեւանքները։ Պատմութիւնը մեզի կը ցուցնէ տիրապետութեան շատ մը փորձեր Եւրոպայի մէջ։ Բայց այդ փորձերը վերջացած են անոնց հեղինակներուն կատարեալ ձախողանքով եւ երբեք կարելի չէ եղած խորտակել ազատ ժողովուրդներու ոգին։ Պատմութեան ընթացքին առաջին անգամ չէ որ այս յանդուգն, քաջ եւ գործօն ժողովուրդը, Չեխը կը կորսնցնէ իր անկախութիւնը, բայց երբեք չէ կորսն-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՍՏԵՂԾՈՒԻ ՆՈՐ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՃԱՆՉՆԱՆՔ ԹՈՒՐՔԻԱՆ, ԲԱՅՑ ՈՉ ՀԵՔԻԱԹՈՎ...

— · ∞ —

Առնէք մը ի վեր, արտասահմանի մեր թերթերը շատ կը գրաւին Թրքական անցուդարձերով:

Լա՛ւ նշան: Թուրքիոյ կարգին, Թուրքիան կը կազմէ առանցքը մեր զատին եւ հետեւաբար պէտք է գրաւէ մեր լուրջ ուշադրութիւնը: Մանաւանդ ճանչցուի մեր կողմէ:

Բայց որպէսզի ճանաչումը կարենայ բանի մը ծառայել, հիմը կազմել մեր գործելակերպին, անհրաժեշտ է որ ըլլայ ճիշդ, զերծ կողմնակալութենէ եւ մանաւանդ վիպականութենէ: Վերջ ի վերջոյ, եթէ հայկական դատը պայքար մըն է, ապա ուրեմն պէտք է չափել դիմացինին իրական վիճակն ու ույժերը, լաւ այնմ դասաւորելու համար կարելիութիւնները:

Այս դիտողութիւնը ընել ստիպուեցայ Թուրքիոյ մասին յօդուածաշարք մը կարդալով ամերիկահայ թերթի մը մէջ:

Յօդուածագիրը, երկու տարի առաջ Թուրքիայէն մեկնած հայրենակից մը, լաւ խորագիր մը ընտրած է. «Թուրքիան ինչպէս որ է»: Բայց պարունակութիւնը ճիշդ հակառակն է խորագրին, այսինքն չի ներկայացներ այդ երկրին իրական կացութիւնը:

Այսպէս, խօսելով Թրքական նորաստեղծ ճարտարարուեստի մասին, բոլորն ալ կը ներկայացնէ զաւեշտական վախճանով:

Շինուած ապակին՝ «Եւրոպայէն եկած ապակիին տեսքը չունի», շոքոլան՝ «սենեակին մէջ կեցած տեղը կը հալի», կերպասը՝ «ցնցոտիի կը վերածուի, երբ անձրեւէն թրջուի»: «Եւ այսպէս նաեւ միւս բոլոր արտադրութիւնները»:

Թուրք գործարանատէր մը գրպանի ելեկտրական լամբարներու յատուկ մարտկոց (պաթըրի) շինելու գործարան մը կը հիմնէ: Բայց մարտկոցները «ինքնաբերաբար կը սպառին ու կը հատնին»: Գործարանատէրը կ'երթայ Գերմանիա եւ կը հասկնայ թէ գաղտնիքը մեքենաներուն մէջ չէ, այլ «գիտական աշխատանոց»ին, ուր քիմիագէտներ կը պրպտեն անդադար:

Աւդին, շաքարի «հսկայ գործարան մը» կը հիմնուի Ալփուլլուի մէջ, բայց վնաս կ'ընէ հակառակ ամէն բանի: Պաշտօնեաներու թոշակները կը գեղչեն, ծախքերը կը կրճատեն եւ դարձեալ օգուտ չըներ: Պուլկարիոյ շաքարի գործարանը հիմնող հունգար ճարտարագէտը կը բերեն եւ ան կը բացատրէ գաղտնիքը:

— Մոռցեր են գործարանը առուակին եզերքը շինելու:

Հապա՞ լուցկիի շինութիւնը: Ի՞նչ կ'ըսեն, չըլլար: Լուցկին լաւ կը վառի... «բայց վառողին մատն ալ միասին կը վառէ»:

Թուրքիոյ բոլոր ծառերուն փայտերը կը փորձեն: Անօգուտ: Ի վերջոյ կը ստիպուին Շուէտէն փայտ բերել, բայց ասիկա աւելի սուղ կ'արժէ քան ուղղակի Շուէտէն լուցկի գնելը:

×

Պիտի յանդրադառնայի այդ յօդուածին, եթէ մնար տեղը, այսինքն առանց արձագանգի: Մինչդեռ ուրիշ թերթ մը անդրադարձած է անոր, այն ալ խմբագրականով եւ «շահեկան» պիտակով: Այլ խօսքով, հաւաստացած է անոր պարունակութեան եւ կը փորձէ հաւաստացնել նաեւ հասարակութեան, ի խնդիր Հայկական Դատի հետապնդումին...:

Ահա թէ ինչո՞ւ պէտք կը տեսնեմ քանի մը խօսք ընելու:

×

Ճիշդ է, Թրքական ճարտարարուեստը փայլուն անցեալ չունի, բայց ատոր պատճառները այլ են եւ կապ չունին յօդուածագրին յիշած պարագաներուն եւ մանաւանդ «գիտական աշխատանոցի գիւտ»ին, որ Ներլոք Հոլմսեան խորհրդաւորութիւնները կը յիշեցնէ:

Նպատակս չըլլալով քննել այդ պատճառները, մանրամասնութիւններ պիտի չհաղորդեմ. միայն ըսեմ թէ Թուրքիոյ մէջ շինուած նիւթերուն բացարձակ մեծամասնութիւնը շատ յաջող ու ընտիր է: Այսինքն՝ ոչ շոքոլան կը հալի կեցած տեղը, ոչ լուցկին կ'այրէ վառողին մատը, ոչ ալ ելեկտրական մարտկոցը ինքնաբերաբար կը սպառի:

Թուրքին ճարտարութենէ՞ն: Ամենեւին: Պարզ այն պատճառով, որ այդ բոլոր նիւթերը կը պատրաստուին Եւրոպական մեքենաներով ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋՈՑՈՎ:

Բոլո՛ր, բոլոր ճիւղերու մէջ կան բազմաթիւ օտար ճարտարագէտներ, շատ պարարտ թոշակներով, ամսական 500, 600 եւ մինչեւ իսկ 1000 ոսկի թոշակով:

Օրինակ, Թրքական լիքէօրը ուղղակի առաջնակարգ է: Ինչո՞ւ.— որովհետեւ օտար նշանաւոր մասնագէտներ են որ կը շինեն զայն Մէճիտիյէ գիւղին մէջ (Պոլսոյ մէկ արուարձանը, Շիշլիի կողմը):

Դարձեալ, Թրքական թերթերը հըրաշալի տպագրութիւն ունին. աւելի լաւ քան Ֆրանսականները: Ինչո՞ւ.— որովհետեւ 150—200հազար ոսկինոց մեքենաներ բերել տուած են Գերմանիայէն: Մասնաւոր ճարտարագէտներ ալ եկան, գետեղեցին մեքենաները եւ ամիսներով բանեցուցին:

Ձեմ գիտեր, կրնա՞նք հասկցուիլ: Ըսել կ'ուզենք թէ ճարտարութիւն չէ այսինչ նիւթը պատրաստելը: Թուրքին ըսածին պէս. «փարայի վէրէն՝ սիւտիւեյի չըլլար»: Երբ դրամ ունիս, կրնաս Եւրոպայէն ամէն բան բերել եւ պատրաստել տալ: Այլ խնդիր՝ թէ այս ձեւով հիմնուած ճարտարարուեստ մը կրնայ սուղ արժել եւ մանաւանդ չկարենալ մրցիլ եւրոպականին հետ, երբ մաքսային պատուարները քնչուին եւ օտար ապրանքները ողողեն հրապարակը:

Բայց մինչ այդ, շինուած ապրանքները լաւ են իբրեւ տեսակ, այսինքն ո՛չ «կը հալին» կեցած տեղը, ոչ ալ կը կոտրին:

Պարոն խմբագրապետը, որ խըրախուսած է այդ յօդուածը, եթէ չի հաւատար ինծի, թող հարցնէ Պոլսէն նոր եկած անձերուն եւ պիտի հասկնայ թէ Թրքական շոքոլան ամիսներով կրնայ մնալ առանց հալելու, լուցկին ալ փառաւորապէս կը վառի:

Քանի մը լեզի խօսք ալ՝ սա շաքարի մասին:

Յօդուածագիրը կ'ուզէ հասկցնել թէ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ շաքարի մէկ գործարան կայ (Ալփուլլուինը) եւ ան ալ զաւեշտական վախճան ունեցաւ, առուակէն հեռու շինուելով:

Մինչդեռ, ճիշդ ՉՈՐՍ շաքարի գործարան ունին.— Ուշաք, Ալփուլլու, Թուրհալ եւ Էսքի Շէհիր: Ասոնք ալ շինուած են զանազան ժամանակներու մէջ 1926էն սկսեալ:

Արդ, եթէ ամբողջ դժբախտութիւնը «առուակ»էն է, պէտք չէ՞ որ միւս գործարանները շինէին առուակներու եզերքը: Վերջ ի վերջոյ, որքան ալ ապուշ, մարդ խելքի կուգայ եւ երբեք անգամ չի կրկներ նոյն սխալը: Մանաւանդ որ հունգար ճարտարապետը աչքը կը խօթէ սխալը:

Ցաւոք, մնացեալ գործարանները պէտք է լաւ բանէին, չէ՞, քանի որ առուակի եզերքը շինուած են: Մինչդեռ, չորսն ալ չկրցան բանիլ: Ուրեմն, գաղտնիքը առուակին մէջ չէ, այլ աւելի խորերը թաղուած է: Եւ հասկնալու համար, հարկ է խորասուզուիլ գիտական պրպտումներու մէջ, փոխանակ լողալու ծանծաղ ջուրերու մէջ....

Անցողակի յիշեցնեմ թէ կառավարութիւնը երեք տարիէ ի վեր ձեռք առած է շաքարի գործը՝ չորս գործարանները վերածելով ընդհանուր ընկերութեան մը. բայց նորէն չկրցաւ նոր մը գտնել: Կը նշանակէ թէ պատճառները այլ են եւ մանաւանդ բարդ:

Եթէ իրապէս մտադրած ենք Թուրքիայով զբաղիլ, գոնէ գիտնանք թօթափել վիպականութիւնը եւ մանաւանդ սա հայկական ունակութիւնը, որով Թուրքին բոլոր քըածները անպայման գէշ կը տեսնենք: Թուրքիան տեսնենք «ինչպէս որ է», բայց ոչ միայն վերնագրին՝ այսինքն կազմին վրայ, այլեւ պարունակութեան մէջ:

Այլապէս, պիտի շարունակենք խարխափել մութին մէջ, չճանչնալ Թուրքը եւ անոր հետ նաեւ մեր Դատը, որ ճակատագրականութեամբ մը կապուած է այդ ազգին:

ԴԻՏ

Ց. Գ.— Թղթակցութիւնս աւարտած էի, երբ աչքիս զարկաւ «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէկ հրատարակութիւնը՝ շաքարի գործի մասին: Կը թարգմանեմ նոյնութեամբ.

— «Գրած էինք թէ պետական գանձը 830,000 ոսկի կ'ուզէ Թրակիոյ շաքարի լուծուած ընկերութենէն: Այս դատը, որ փոխանցուած էր առեւտրական դատարանին, մօտերս պիտի վերջանայ: Կառավարութիւնը շահատուրքի կարեւոր դատ մըն ալ բացած է յիշեալ ընկերութեան դէմ, 90,959 ոսկի տուրք պահանջելով: Ընկերութիւնը տուրք չվճարած եւ աւարկած ըլլալով, հարկ եղած է դատական ճամբով գանձել այդ դրամը: («Ճիւմհուրիյէթ», 23 փետր. 1939):

«Թրակիոյ լուծուած ընկերութիւն բաժնը՝ բուն իսկ Ալփուլուի շաքարի գործարանն է: Արդ, ինչպէս կը տեսնուի, անկախ ուրիշ բաներէ, մօտ մէկ միլիոն ոսկի կը պահանջուի անկէ, իբրեւ գործառնութեան (մուամէլէ) եւ շահի (զազանճ) տուրք:

Ահա գլխաւոր պատճառներէն մէկը՝ գործարանին սնանկութեան: Ապա թէ ոչ, «առուակ»ի պատմութիւնը ջուրի ձայն կուգայ մեզի, ինչպէս կ'ըսեն: Կամ՝ հեքիաթ ...:

Նոյն

ՄԵԾ ՍՈՒՐԲԻՆ ՄԵԾ ԵՐԱԶԸ

Ամէն տարի, այս օրը, չեմ գիտեր ինչո՞ւ աչքիս տարբեր կ'երեւի: Ցերեկը ծիրանի կը հագնի: Արեւը գեղեցիկ աղջկան մը պէս ոսկի մազերը լ'ել թել կը թափէ ուսերուն վրայ: Կը ժպտի: Ու մարդ նայելէն չի կշտանար:

Գիշերը, հակառակ իր գլխուն ձըգած սեւ շղարշին, նոր հարսի մը պէս ուրախութեան հրդեհ մը ունի իր սրտին մէջ: Երկինքը կապոյտ կը հագնի: Լուսինը, կ'ըսես՝ ժպիտ մը կ'եմքին, սովորականէն աւելի կը փայլի: Աչքերուն մէջ, մարդ տարբեր կայծեր կը տեսնէ, որոնք կրակէ բոցերու պէս կը վառին անդադար.

Մօտիկ ըրէք, մօտիկ ըրէք:

Ահա ամէն կողմէ կը հասնին ուրախութեան կանչեր: Երգ ու ծնծղաներ: Տեսէք, հաւատաւոր ուխտաւորներու ծով բազմութիւն մը քով քովի ուկանջ կուտայ այդ քաղցրանոյշ ձայներուն, որոնք մեղեդիի մը տպաւորութիւնը կը ձգեն խրախճանքին սրտին մէջ: Կ'ուրախանա՞ն: Վասնզի, Մեծ Սուրբին Մեծ Տօնն է այսօր:

Ու այսպէս, տասնըհինգ դարէ ի վեր, տարին մէկ օր մը:

Հայոց Աշխարհը: Հայ ժողովուրդը: Ազգ մը եղակի եւ գործունեայ: Արեւելեան երկիրներու մէջ, առաջին անգամ քրիստոնէութիւնը ընդունող եւ տարածող: Գահ եւ անկախ պետութիւն, որուն կեանքն ու գործը, մինչեւ այսօր, տակաւին, անհուն երկիւղածութեամբ մը կը պատմեն բոլոր հին ու նոր ազգերը:

Այս արագընթաց յառաջխաղացումը, յանկարծ, գրգռեց ազգերու ուշադրութեանը առարկայ կը դառնայ: Չար նախանձ մը կը ստիպէ, որ բնաջնջել զայն:

Շարժումը կը սկսի չորս կողմէն:

Արեւելքէն՝ Տիզբոնի, Արեւմուտքէն՝ Հռոմի եւ Բիւզանդիոնի յաջորդական հարուածներուն տակ, Արշակունեաց գահը կ'ընթանար դէպի կործանում: Հայ ժողովուրդը, որ դարեր շարունակ կրցեր էր պաշտպանել ինքզինքը, այդ օր կը գտնուէր սպառնացող վտանգի մը առջեւ: Անհանգիստ էին երկրին իշխանաւորները: Ելք մը կը փնտռէին խուսափելու համար բռնադատելու վտանգէն

Հայոց մէջ, ազգապահպանման գործը դարձաւ օրուան նիւթ:

Այս բոլոր դժուարութիւնները, որ անգթօրէն կը ճնշէին հայ ժողովուրդի սրտին վրայ, յառաջ եկած էին գիր ու գրականութիւն չունենալէն: Վասնզի, սկիզբէն մինչեւ այդօր, եկեղեցական արարողութիւնները, պետական թուղթերը յունարէն կամ ասորերէն կատարուած ըլլալով՝ օտարներ դիւրութեամբ կրցեր էին թափանցել նիրքին գաղտնիքներու մէջ:

Զարթնուք հով մը կը փչէր անընդհատ: Հայոց աշխարհը կը նմանէր ալեկոծ նաւու մը: Ծովին փրփրադէզ ալիքները ժամէ ժամ կը սպառնային խորտակել զայն: Ճարտար նաւապետ մը պէտք էր, նաւը խորասուզումէ ազատելու համար,

Պետական կազմը, Հոգեւոր դասը, մտաւորականներ եւ ամէնէն համեստ անհատը մէկ մտածում ունէին այդ օրը.— Փրկել ազգն ու պետական անկախութիւնը:

Հայոց Թագաւորը, Վռամշապուհ, առաջարկած էր ընդունիլ Դանիէլեան գիրերը: Սակայն կարգ մը գիրերու պակասութիւնը պատճառ դարձած էր որ լքեն զայն եւ, գտնեն բոլորովին նորը:

Սահակ եւ Մեսրոպ, օրուան երկու մեծ հանճարները, կը փորձեն անկարելին: Անօգուտ:

Վտանգը կը սպառնար: Պետական անկախութեան խորտակումը անխուսափելի կը համարուէր:

Մեսրոպի ճամբորդութիւնները նոյնպէս, որեւէ արդիւնք չեն տար: Բայց չի յուսահատիր: Կը փորձէ եւ մէկը, եւ միւսը:

Տառասունհինգերորդ օրը, Մաշտոց ամփոփուած ինքն իր մէջ, արցունքոտ աչքերը դէպի երկինք՝ կ'աղօթէ: Այդ երկունքի գիշերը, լոյս յոյսով եւ լոյսով, կը քնանայ: Ահա Մեծ Տեսիլքը: Ճաճանչոյն աւանդութեան Հրեշտակ մը լուսեղէն ամպերու մէջէն՝ Հայկական Տառեր կրակէ կայծերու պէս կը կաթեցնէ հատիկ, հատիկ, ԱԲԳ, ԲԷՆ, ԳԻՄ ...

Այս հրաշագեղ Տեսիլքին կայծերը, իսկոյն, լոյսէ պաստառի մը պէս բացուելով՝ կը տարածուին Հայոց Աշխարհին չորս կողմերը, 403 թուականին

Սահակ եւ Մեսրոպ անմիջապէս գործի կը լծուին: Կը ձգնին Հայ ժողովուրդին տալ գիր եւ գրականութիւն: Դարձնել անոնց սիրտն ու հոգին եւ, պատրաստել զուտ հայ:

Առաջին առթիւ այս երկու հանճարները կը հանդիպին մեծ դժուարութիւններու, առանց սակայն խորտակելու իրենց պողպատէ կամքը:

Մեսրոպեան տառերու գիւտով, ահա նոր դարաշրջան մըն էր որ կը բացուէր այդ օրերուն:

Այնուհետեւ, այս երկու Մեծ Միտքերը փայլուն լեզուով մը կը թարգմանեն Հին եւ Նոր Կտակարանը: Հետզհետէ կը հասնին Եզնիկ, Կորիւն, Ղազար Փարպեցի, Փաւստոս, Եղիշէ, Խորենացի, աւելի վերջը՝ Նարեկացի, Գրիգոր Մագիստրոս, Ն. Շնորհալի եւ Լամբրոնացիի նման նոր ուժեր որ, ո՛չ միայն գոյն ու ձեւ տուին հայկական մատենագրութեան, այլ եւ լայն տեղ մը գրաւեցին մարդկային քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ:

Թէեւ պետական անկախութիւնը կորսնցուած էր, սակայն Հայ գիրը հետզհետէ ձեւ ու մարմին առնելով՝ դարձաւ ազգապահպանման ամէնամեծ ազդակը:

Այնուհետեւ, Աւխոյ բարբարոս ազգերու ճնշումի փորձերը ապարդիւն անցան: Հայր շնորհիւ Մաշտոցեան տառերուն, մնաց Հայ: Գիրն ու գրականութիւնը, որ սկսած էին ծաղկիլ Մեսրոպեան դպրոցի աշակերտներուն շունչին տակ, առաւելապէս կը նըպաստէին հայութեան վերելքին: Հայ հոգին շունչ ու կորով կը ստանար, կը դառնուէր ազգասիրական կայծերով, դիմագրաւելու համար ապագայ բոլոր յարձակումներուն:

Հինգերորդ դարէն մինչեւ տասներորդ դարը լեզուն փոխանցման շրջան մը կը բոլորէ: Տասներկուերորդ դարու սկիզբը բոլորովին բարեփոխուած՝ կը դառնայ հիմնական լեզու:

Ու այսպէս մինչեւ տասնըհինգերորդ դար, յաջորդաբար կուգան ու կ'անցնին ընտիր ուժերու շարք մը. Կոստանդին Երզնկացի, Քուչակ, Մխիթար Աբբայ, Յակոբ Հոլով, Հ. Աւգերեան, Ջամչեան, Աւետիքեան, Ինճիճեան, Ա. Բագրատունի, Հիւրմիւզ եւ ուրիշ նորեր որ ծանօթ են ամէնուն:

Այս մեծագոյն հայ մտքերու անխոնջ ջանքերուն շնորհիւ, մեր մայր լեզուն կը դառնայ անսպառ գանձ մը:

Այսօր, ամէն բանէ աւելի պարտք կ'իյնայ մեզի ամբողջութեամբ նուիրուիլ հայ լեզուին, գրին եւ գրականութեան, եթէ կ'ուզենք ապրիլ ազատ մը զարկին մէջ:

Մեսրոպեան Գիր: Հայ Մտքի ճառագայթ ցոլացող Լոյս: Հաց անսպառ: Դուն իմ անշէջ արեւս կ'երդնում Օշականի մեծ գերեզմանին առջեւ՝ մնալ միշտ հաւատարիմ քեզի:

Քրքրենք, սերտենք, խնամենք մեր մայրենի լեզուն, որպէսզի մնայ միշտ գեղեցիկ, հզօր եւ բարձր:

ՏԱՏՈՒՐ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Քիչ մնաց որ Ֆրանսա պատերազմի բռնուէր

Ինչպէս կը բացատրէ անգլիական թերթ մը, 1871 — 1914, առ նուազն վեց անգամ մազ մնաց Ֆրանսա պատերազմի բռնուէր Գերմանիոյ: Զինուորական վարչութիւնները չէին գիտեր ցերեկ, ինչպէս անցեալ սեպտեմբերին, ինչպէս այսօր. համաշխարհային պատերազմը ոչ կը մասնաւորապէս կ'ուզէր, այլ կը տեւանքն էր զանազան երկիրներու մէջ տիրող վախին եւ կիրքերու պատահական շղթայազերծումին.

1914 Յուլիս 30ին փորձ եղաւ կանխելու այդ զարհուրելի սպանդը ուրիշ ուշ էր:

1938 Սեպտեմբերին Ֆրանսայի ճակատագիրը նորէն կշիռքի մէջ կը դրուէր: Այս նոր տագնապը, ոչ աւելի ծանր էր քան նախորդները, սակայն բարեբախտաբար կարելի եղաւ լուծել:

1875.— 1870ի պարտութենէն վերջ Ֆրանսան կրկին կը լծուի գործի: 1873 Սեպտեմբերին արդէն իր միլիառի պարտքը վճարած էր Գերմանիոյ: Պիզմարք չէր յուսար թէ Ֆրանսան այնքան շուտ ոտքի պիտի կանգնէր: Ան դարձեալ կռիւի պատրուակ մը կը փնտռէր եւ գտաւ ֆրանսական բանակին վերակազմութեան օրէնքը, որով Ֆրանսան պիտի կրնար պատերազմի ժամանակ հազարէ աւելի զօրք հաւաքել.

Գերմանիա ամէն միջոց ձեռք կ'առնէ որ իր ժողովուրդին միտքը թունաւորէ Ֆրանսայի դէմ. Մամուլը ապրիլին կը գրէր թէ Ֆրանսա կը պատրաստուի Գերմանիոյ դէմ, իր միակ նպատակն ըլլալով վրէժխնդրութիւնը եւ մինչեւ իսկ օտար երկիրներու մէջ գերման լրագրողները միտքերը կը գրգռեն Ֆրանսայի դէմ: Պիզմարք համոզուած թէ տակաւին ուժ կրնայ գնել եւ գերման զինուորականները նոր յաղթանակներ կ'երազէր Մայիս 5ին իշխան Հոհէնլոհէ շատ խիստ եւ սպառնալից կերպով կը դիմէ Տրքայի Ֆրանսան չուզեր համաձայնիլ...

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

— ∞ —

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Մի օր իշխանը Թագուհու հետ միասին եղած է լինում Դըւնոյ շուրջը զբօսանքի: Ի դարձին Թագուհին դիտողութիւն է անում նրան թէ՝ Մարիամ իշխանուհին գանգատւում է միշտ, թէ դու զբօսանքի չես եւ թէ երբեք չես ընկերանում իրան զբօսանքների ժամանակ: Ցայտնի՛ր իմ կողմից իշխանուհուն, որ դրա պատճառը ոչ թէ քո անզբօսասիրութիւնն է, այլ այն, որ ինքն աւելի գեղեցիկ չէ Թագուհուց...»:

— Եւ այդ խօսքերը կարողացե՞լ է Թագուհուն ասել:

— Վասակ իշխանը ինքը պատմեց ինձ այդ բանը վշտահար սրտով:

— Ա՞յդ էր ուրեմն պատճառը, որ Կաթողիկոսը վստահութեան գիր ուզեց Թագուհուց Վասակ իշխանի համար:

— Այո՛. իշխանն ասել էր Վեհափառին թէ «մինչեւ որ Թագուհին հրամայէ չհաստատայ թէ վստահանում է ինձ վրայ իբրեւ իւր հարազատի եւ հաւատարիմի վրայ, ես ոտքս արքունիք չեմ դնելու»: Եւ Կաթողիկոսն այդ երդմնագիրն առաւ նրանից: Իշխանն այնուհետեւ ազատ եւ անկախ եկեւմուտ էր անում Թագաւորի մօտ: Բայց ահա՛ մի օր հրամայեց կալանաւորել իշխանին եւ տանել Կայեան բերդը:

«Լսելով այդ լուրը, ես վրդովուեցայ: Իսկոյն եւեթ նամակ գրեցի նըրան եւ հարցրի թէ՝ ինչո՞ւ իմ բարեկամին եւ իւր հօրաքեռորդուն բանտարկել է նա: Ո՞րն է արդեօք իշխանի յանցանքը: Եւ նա, ահա՛ թէ ինչ է գրում ինձ:

Այս ասելով իշխանը ծափ զարկեց: Ներս մտաւ իսկոյն մի ծառայ:

— Կանչի՛ր այստեղ գրագրին, հրամայեց իշխանը:

Մի երկու վայրկեանից ներս եկաւ գրագիրը:

—Գնա, հանիր իմ գրապանակից Թագաւորի այն նամակը, որ կապած է սեւ երիզով եւ կնքած մոմով, եւ բե՛ր ինձ:

Գրագիրը գնաց եւ քիչ ժամանակից յետ բերաւ պատուիրած նամակը եւ տուաւ Սեւադայ իշխանին:

— Այժմ դու գնա,— հրամայեց իշխանը գրագրին, եւ նա հեռացաւ.— Ա՛ռ, բաց արա՛ այս նամակը եւ կարդա: Ես չեմ կամենում որ քո արտում կասկածի նշոյլ անգամ մնայ, ասաց իշխանը, նամակը Մարզպետունուն տալով:

— Քո խօսքն ինձ համար ճշմարտութիւն է. Ի՞նչ կարիք կայ հին գաղտնիքները քրքրելու. պատասխանեց Մարզպետունին, չկամենալով նամակը բանալ:

— Ո՛չ, իշխան. դու Թագաւորի մըտերիմն ես, իմ էլ, անշուշտ, անկեղծ բարեկամը. կը վայելէ որ դու իսկութեամբ ծանօթանաս մեր թշնամութեան պատճառներին, որպէսզի յետ այնուհետեւ մեր միջնորդ լինելու համար՝ աւելի հիմնաւոր միջոցների դիմես եւ ստիպուած չլինես հեռաւոր ճանապարհ գալ՝ Սահակ Սեւադայից խորհուրդ հարցնելու:

— Կը կարդամ, եթէ այդպէս հաճելի է քեզ, ասաց իշխանը, եւ նամակի լիքըն ու կնիքը լուծելով՝ բացաւ մագաղաթը:

— Բարձր կարդա, ես մի անգամ էլ եմ ուզում այդ խօսքերը լսել:

Իշխանը կարդաց հետեւեալը.

«Աշոտ Շահնշահ Հայոց Թագաւորից՝ Գարդմանայ Տէր եւ Իշխան Սահակ Սեւադային

Ողջոյն

«Ստացայ քո սիրելութեան գիրը, որով խնդրում ես ինձ տեղեկացնել քեզ իմ ազգական եւ քո բարեկամ Սիւնեաց Վասակ իշխանի կալանաւորելու եւ Կայեան բերդը ղրկելու պատճառը: Այդ պատճառը որքան որ ծանր է եւ բարեկացապարս մի հօր սրտի խաղաղութիւնը վրդովող. դարձեալ ես ստիպուած եմ յայտնելու, որովհետեւ այդ խնդրում է ինձանից իմ թագուհւոյ հայրը: Վասակ իշխանին կալանաւորեցի եւ մահուան պիտի դատապարտեմ իւր այն անարժան վարուց համար, որով նա իմ արքայական տան պատիւն արատաւորեց, վազուց ի վեր անպատշաճ յարաբերութեան մէջ լինելով քո դստեր եւ իմ ամուսնոյ հետ: Նրա յանցանքը ինձ ստուգեցի անձամբ, ուստի եւ կալանաւորել հրամայեցի՝ չարին չարով կործանելու համար: Բայց որպէսզի արքայական ընտանիքի պատիւը եւ Գարդմանայ հզօր իշխանի անունը չարատաւորուի աշխարհի առաջ, ես այդ իշխանին հրատարակեցի իբրեւ մասնակից Աբասեան դաւակցութեան եւ պատրաստել տուի գրա համար օրինական ապացոյց: Շնորհակալ պիտի լինիս որ այսքան հոգատար եմ քո տոհմական անունն անաղարտ պահելու մասին: Իսկ Վասակ իշխանի մեղսակցին եւ քո դստեր պատժելու իրաւունքը յանձնում եմ քեզ, իբրեւ մի արդարադատ հօր:

Աշոտ Բ. Թագաւոր Հայոց.

Մարզպետունին իշխանի վրայ արգործի այդ նամակը ամենածանր տպաւորութիւն արաւ: Այն Թագաւորը, որ մինչեւ այդ՝ այնքան բարձր եւ վեհ էր երեւում իւր աչքում, կարծես մի ակնթարթում գլորուեցաւ, ընկաւ այդ բարձրութիւնից. նրա վեհութիւնը ոչնչացաւ. նա երեւաց այժմ իբրեւ մի հասարակ, ամենօրեայ մարդ, որին կրքերը շղթայել, տարել են ամէն կողմ, որ գերի եւ բռնակ է դարձած մարդկային արժանիքը անսանձական բնազդին տարաժամ զգացմունքներին...:

Մինչեւ այդ Մարզպետունի իշխանը, արդարեւ, ներողամիտ էր դէպի Թագաւորը՝ նրա թուլութիւնները իւր բնական խառնուածքին վերագրելով: Նա շատ ընտիր մարդ էր ճանաչում, որոնք ազատ չէին այդ կիրքերից: Բայց նա երբեք չէր կարող հաւատալ թէ՝ Թագաւորը իւր այդ յանցաւոր թուլութիւնը վարագուրելու համար կը դիմէր անճշմարտութեան, կը զրպարտէր անմեղ եւ ազնիւ Թագուհուն, որին ինքը Մարզպետունի իշխանը շատ լաւ է ճանաչում. թէ նա Վասակ իշխանի նման հայրենասէր մարդուն գողի պէս կը կալանաւորէր՝ զրպարտութեամբ նրան չգործած յանցանքների մէջ:

— Ի՞նչ բանի վրայ ես տրտմած, իշխան, հարցրեց Սեւադան Մարզպետունուն, տեսնելով որ վերջինս լռել է արդէն նամակը կարդալուց յետ:

(Շար.)

…նուաստացումներուն եւ կը յայտ… թէ՝ պատրաստ է դիմադրաւելու … անձները։

…կը մէջմտէ, Ռուսիան իր … կ՚ուղարկէ Պերլին։ … վախը կ՚անցնի։ Ֆրանսան … մինակ էր զգար եւ կրկին կը …ունալ։

188.—21 Ապրիլին «Հավասի գոր-…թիւնը հետեւեալ տեղեկու-…կուտար— Բանէի սիւր Մոզէլ …րանին ֆրանսացի մասնաւոր … Գ. Շնապէլէ ձերբակալ-…է գերմանացի ոստիկաններու … կը կարծուի թէ մասնաւորա-… լարուած ծուղակի մը մէջ ինկած … Այս դէպքը կը յուզէ Ֆրանսայի … կարծիքը։ Զօրավար Պու-…յին կուսակիցները կ՚երգեր կը … Միւս կողմէ Գերմանիոյ … Պիզմարքի ձեռքը յարմար պա-…ակ մըն էր այս, յաջողցնելու …սպառազինութիւններու ծրա-…որ կը մերժէր Ռայխսթակը։ … պատճառով Շնապէլէն կ՚ամ-…սանն լրտեսութեամբ, մինչդեռ … Այր-սիւր-Մոզէլի գերման ոս-…պանապետին հրաւէրին պատաս-…անդրով մտած եւ անցած էր գեր-…ական հողը… թեան տակ գտ-… հողամասը, տեսակցելու հա-… ոստիկանապետ Գ. Կառւթօգի …

Մինչ այսպէս երկու երկիրներու …ազմալուանչ խիստ տրամադրու-…ներ կը տիրէին՝ Պերլինի ֆրան-…ան դեսպան եւ արտաքին նախա-… Ֆլորանս կը յաջողին առաջքը … պատերազմին։ Գ. Շնապէլէ … որ եօթ (ապրիլ 28ին) ազատ…կուի եւ խնդիրը կը փակուի։ …ալը թէեւ սատրիկ էր, բայց կը …ւէ չատ կարճ։

1888.— Կարմիր ծովու ափրիկեան …փերուն վրայ Մասովան պզտիկ քա-…մըն էր, երկու բուսաէ կղզեակնե-…վրայ շինուած, որ կը գրգռէ Ի-…ալիոյ աշխարհակալական տենչը։ …ալացիները կը գրաւեն Մասովան … կը ջնջեն օտարականներու յատուկ … Ֆրանսայի …ոսպանները կը բողոքեն եւ օգ-…թեան կը կանչեն մայր հայրենիքը։ …ալիոյ վարչապետը, Քրիսպի կը … կը զինակցի Գերմանիոյ … Պիզմարքին գործին կուգայ աղ-…ել վէճը։ Իտալիոյ սպառնալի-… դէմ Ֆրանսան կը պատրաստուի։ … գերման վարչապետը …ի ֆրանսական դեսպանին …նել կուտայ գեկոյց մը, որով …աւոր քաղաքականութեան մը … արտայայտելով հանդերձ, … յայտարարէ թէ զինեալ գործողու-…թեան մը պարագային Իտալիոյ կող-… պիտի ըլլայ իր ամբողջ ուժովը։ Մասովա անունը, որ մինչեւ այն … անծանօթ էր, կը հնչէ Եւրոպա-… դիւանական դիւաններուն մէջ, թեր-…րուն էջերուն վրայ։

…Քրիսպի ազդուած Ֆրանսայի ուժեղ …ումբէն եւ Ափրիկէի մէջ դէմ դի-… գալու անստուգութիւնէն, կ՚եր-… Գերմանիա, խորհուրդ հարցնե-… Պիզմարքի, որուն Ռուսիա տեղե-…ացուցած է թէ Ֆրանսայի հետ պիտի …յ պատերազմի մը պահուն։

Այն ատեն Պիզմարք կը խօսի Քրիս-…փին աւելի չափաւոր լեզուով մը, …փանելու համար բախումը։ Հռոմ … դառնայ նուազ յարձակողական եւ Մասովան կը վերստանայ իր բուսաէ կղզեակներուն վրայ պահակի դերը։

1898.— Ֆրանսացի երկրախոյզ մը, հարիւրապետ Մարշան, որ պետն էր «ըրշաւախումբի» մը, 10 յուլիս 1898ին Քոնկոյէն անցնելով Նեղոսի ճամբով, յանուն Ֆրանսայի կը գրաւէր Ֆաշոտան (Սուտան) երբ սպարապետ Քիչնըր, որ հրամանատարն էր Անգլօ-եգիպտական բանակի մը, ստանձնած կը գրաւէր ամբողջ Եգիպտական Սուտանը, յանուն Անգլիոյ։

Քիչնըրի եւ Մարշանի ճամբան իրարու հանդիպեցան 19 Սեպտեմբերին։ Անգլիացի հրամանատարը հրամայեց Մարշանի որ քաշուի։ Հարիւրապետ Մարշան պատասխանեց թէ կը քաշուի միայն իր կառավարութեան հրամանովը։

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կառավարութեանց միջեւ, կը սկսին բանակցութիւնները, որոնց ընթացքին Անգլիան նախապէս կը մնայ անդրդուելի։ Երբ ժողովուրդը կ՚իմանայ դէպքը, երկու երկիրներուն հանրային կարծիքը կը խռովի։ Երկուստեք ամբաստանութիւններ եւ գրգռիչ հրատարակութիւններ.

Տէլքասէ, արտաքին նախարարը, որ կ՚ուզէր Անգլիացիներէն լուծել Եգիպտոսի անգլիական տիրապետութեան վրէժը, կը դժկամակէր Մարշանը ետ կանչել, նկատելով նուաստացուցիչ արարք մը Ֆրանսայի համար։ Կը խորհէր թէ պատերազմը ընդունիլը աւելի լաւ պիտի ըլլար, քան անգլի տալը Անգլիոյ պահանջին առջեւ։

Բայց Ֆրանսա չատ աննպաստ պայմաններու մէջ կը գտնուէր այն ատեն, կարենալ պատերազմելու համար։ Երկար եւ վտանգաւոր բանակցութեան մը ընթացքին Տէլքասէ կը պատրաստուի նահանջելու եւ դեկտեմբերի սկիզբը Մարշանի կը հրամայէ ձգել Ֆաշոտան եւ հեռանալ Սուտանէն։

1905.— Մարտ 31ին Վիլհէլմ Բ. կը հասնի Թանժէր եւ նաւէն ելլելով ճերմակ ձի մը նստած, փայլուն զօրահանդէս մը կը կատարէ իր շքախումբով։

Փարիզի մէջ կը վրդովուին։ Այն հրէջանին Ռուսիան Ճափոնի հետ պատերազմի մէջ ըլլալով, Ֆրանսայի դիրքը տկարացած է։ Գերմանական կառավարութիւնը իրեն հետ ունենալով Մարոքի Սուլթանը, կը պահանջէր դեսպանախորհուրդ մը գումարել, որոշելու համար Մարոքի միջազգային գոյավիճակը։ Տէլքասէ կ՚ընդդիմանայ այս առաջարկին, մինչ Ֆրանսայի վարչապետը՝ Ռուվիէ կը յուսար ժողովի մը հրաւիրելով Մատրիտի դաշնագրի ստորագրող ուժերու հաւանութիւնները՝ ինդիրը կարգադրել խաղաղութեամբ.

Ալժէզիրասի ժողովը հաստատեց թէ վարչապետ ճիշդ է դատած։ Ֆրանսան կը գտնէ Անգլիոյ, Ռուսիոյ Միացեալ Նահանգներու, մինչեւ իսկ Իտալիոյ օգնութիւնը։ Ժողովը եթէ կարգ մը դժուարութիւններ կը յարուցանէ, բայց ի վերջոյ համաձայնութիւն կը գոյանայ։

1911.— Գերմանիան իր տարածուելու տենչին մէջ վիճելի կը գտնէր Ֆրանսայի իրաւունքները Մարոքի մէջ։ Կարգ մը խռովութիւններու հետեւանքով ֆրանսական զօրագունդ մը գրաւեց Ֆէզը, որ պարպուեցաւ, երբ անդորրութիւնը վերահաստատուեցաւ։ Գերմանիան այս պարագան կը նկատէր ոտնձգութիւն մը։ Միեւնոյն ատեն Փարիզի մէջ կը ծագէր նախարարական տագնապ մը։ Գերմանիան օգտուեցաւ, կարծելով թէ Ֆրանսայի մէջ կը տիրէ ներքին անմիաբանութիւն մը, ուստի յուլիս մէկին թնդանօթակիր մը ղրկեց Ակադիր։

Փարիզի մէջ կրկին մտահոգութիւն, կրկին ազգայնական քարոզչութիւն կ՚անցնի։

Երկար բանակցութիւններ կը սկսին եւ Անգլիան անգամ մը եւս զօրավիգ կը հանդիսանայ Ֆրանսայի, շարժման մէջ դնելով իր նաւատորմը։ Վերջապէս ձգտումէ մը ետք, երկու կառավարութիւնները նոյեմբեր 4ին կը ստորագրեն համաձայնութիւն մը, որով Ֆրանսան կը ստանայ Մարոքի վրայ ստոյգ թեւարկութիւն մը, թէեւ այս բառը դուրս ձգուած է դաշնագրէն։ Ասոր փոխարէն Ֆրանսան կը ստանձնէ անդորրութեան պահպանման ծանր հոգը, Գերմանիոյ կը ձգէ Քոնկոյէն մաս մը եւ քանի մը ափրիկեան ուրիշ հողեր։ Այսպէս կը փարատի պատերազմի վտանգ մը եւս։

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

ԹԱՖՖԻԿԸ ՊԻՏԻ ՆՈՒԱԳԷ...

Պէտք չէ աւելին ըսել, գովասանքով կը պզտիկնայ անոր արժէքը։

Երկու խօսք անոնց՝ որ դեռ չեն հըրապուրուած իրենց տասնըհինգ տարեկան, բայց մեծ Թաֆֆիկով։

Արուեստագէտ մը պիտի ըլլայ ինքնատիպ (Սօբի, գրի կամ գոյնի)։ Աշխարհահռչակ նուագող մը եթէ իրմէ բան մը չի տար արուեստին՝ կէս է անոր արժէքը։

Քիչերու տրուած է ճանչնալ ամէն հոգեկան լեզուն։ Թաֆֆիկը հինգ տարեկան, մարմնացումն էր այս բոլորին, հիմա տարիներու գիտակցութիւնն ալ տուած է Սօբերուն։

Ջայներու վաղանցուկ զգայնութիւն մը չի տար, կը տպաւորէ այնքան որ մարդ հիացումէն կրնայ մոռնալ ապրումը։ Քառասուն միլիոնով ժողովուրդ մը քիչ Թաֆֆիկներ կուտայ։

Թաֆֆիկը նուագէ՝ ու Հայ մը կարենա՞յ հեռու մնալ նոյն հանդէսէն։

Անմեղ տղայ մը, պարզ, իսկ հոգիներու ձայնին հետ կատարելութիւն մը։

Դաշնակին մօտ չարժում մը պատասխանատուութեան գիտակից, հոն կը մեծնայ ինքն իր մէջ՝ առաջին ապրումը տալով իր ունկնդիրներուն։ Նօթ մը— եւ կը սկսի նուագել, նուագել...

Չեմ մոռնար թէ ընտանեկան դաստիարակութիւնը մեծ դեր ունի Թաֆֆիկին յառաջդիմութեան մէջ։

Կ՚ուզէի որ Մարտ 25ին Շօփէնի սրահը այնքան լեցուէր որ առաջին դուրս մնացողը ես ըլլայի։

Կ՚ուզէք Հայը ծանօթացնել օտարին.

Խօշոր դաշնակ մը, քովը պզտիկ Թաֆֆիկը մեր, [illegible]։

ՁԱ — ՇԱ

*** Ինչպէս ծանուցուած է, Թաֆֆիկի նուագահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Մարտ 25ին, չաբաթ, գիշերուան ժամը 9ին, Շոփէն – Փլէյէլի սրահին մէջ, պերճ եւ դժուարին յայտագրով մը.— Շաման. Էթիւտ Սիմֆօնիք, Շոփէն՝ Պալլատ, փանթէզի եւ Փօլոնէզ.— Ֆօրէ՝ Նոքթիւրն, Էմբրոմբթիւ.— Տէպիւսի՝ Մինսթրել եւ Լիստ՝ Ռապսոտի Էսպանիոլ։

Այս առթիւ կազմուած է հովանաւոր մարմին մը՝ մասնակցութեամբ

Տէր եւ Տիկին Գ. ԶԻՄՊԻՐԼԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ զաւկին ՄԱՐԻ – ԺԱՆԻՆԻ։
Սէն Ռաֆայէլ (Վառ), 8 Մարտ 1939

Այս առթիւ (100) հարիւր ֆրանք կը նուիրեն Ֆ. Կ. Խաչի կեդր. վարչութեան։

Ֆրանսացի եւ հայ երեւելիներու՝ ատենապետական Անրի Պորտօ, Ջօր. Պոէմոն, Գ. Կիւսթավ Պրէ, Ջօր. Փօլ Մաւէշալ, Տիկին Կրիմալտի, ընդհ. քարտուղար երաժշտական մանկավարժութեան կաճառին, Գ. Նադայ, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Փան, Գ. Թիպէրժ (իր ուսուցիչը)։ Գ. Ֆիրմէն Թօզ, Գ. Գ. Զօպանեան, Մալէզեան, Ա. Համբարձումեան, Մարմարեան եւն.։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԻՐԱՆԻ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒՆ

Իրանի պատերազմական նախարարութիւնը հետեւեալ հրամանագիրը հրատարակած է, զոր նոյնութեամբ կ՚արտատպենք Թէհրանի «Ալիք»էն.—

Նկատի ունենալով, որ բացակայ զինուորցուներ եւ փախստական զինուորների մի մասը, անզրաղիտութեան կամ անհոգութեան հետեւանքով կարող է պատահել օգտուած չլինեն զինուորագրութեան 157րդ յօդուածի տրամադրած ներումից, պատերազմական նախարարութիւնը խնդրել է Ն. Կ. Մ. Շահնշահից՝ 6 ամիս եւս (մինչեւ 29 խորդադ, 1318) վերոյիշեալ ժամանակամիջոցին աւելացնել, որպէսզի յիշեալ զինուորները ներկայանան։ Խնդիրքը արժանացել է Ն. Կ. Մ. Շահնշահի հաւանութեան։

Ուրեմն բացակայ զինուորցուներն ու փախստական զինուորները ժամանակից օգտուելով՝ պիտի ներկայանան իրենց այս կարեւոր ծառայութեան, նկատի ունենալով, որ սա վերջին ժամանակամիջոցն է, որ շնորհուել է նրանց եւ եթէ այս անգամ էլ թերանան, զինուորագրութեան օրէնքի 155րդ եւ 156րդ յօդուածների առաջարկած պատիժներին պիտի արժանանան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԴՐՕՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐԸ

Հայաստանէն ստացուած նամակներու վրայ կը տեսնուին Խ. Հայաստանի Հանրապետութեան նոր նամակադրոշմները.

Կապոյտ գոյնով նամակադրոշմներուն վերի մասին վրայ կլորակ պատկերը՝ մեծ եւ փոքր Արարատները, որոնց վերեւ կը փայլի կապոյտ աստղ մը, բռնած ամբողջ հորիզոնը։ Աստղին չուրջը մուրճ մանգաղ։ Կլորակին ներքին մասի իւրաքանչիւր կողմը մէյմէկ ցորենի հասկ կը բարձրանայ դէպի աստղը, որմէ աղեղնաձեւ նշան մը, մուրճին կոթէն ուղղուած է Մեծ Արարատի գագաթին։ Լերան ստորոտը կոյտ մը խաղող, երկու կողմերը էրկերկու հասկերով։ Կլորակին բոլորը գրուած է՝ «Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւն»։

Կլորակին վարի մասին վրայ՝ «Պրոլետարներ բոլոր երկիրների, միացէք»։

Գեանիչի տակը գրուած է ռուսերէն՝ «Արմեանսկայա Սովետսկայա Ռեսպուբլիկա»։

ՄԱՄՈՒԼ

ՇԻՏԱԿ ՃԱՄԲՈՒ ՎՐԱՅ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Բարեգործականի վերջին որոշման առթիւ, որուն համաձայն Հայաստանի վերաբերեալ հանգանակուած գումարներ ժամանակաւոր պիտի գործածուին գաղութներու մէջ (9 Մարտ)։

— «Կարելի չէ գոհունակութեան խօսք չըսել այս կարգադրութեան համար, որ կուգայ երկարատեւ անգործութենէ եւ լռութենէ կամ անճարակ ու անտեղի ինքնապաշտպանութեան փորձերէ ետք։

Ինչո՞ւ անգործութեան դատապարտել գումարներ, երբ հազար վէրք ունինք բուժելի եւ բազմազան ցաւ ու կարիք գրեթէ բոլոր գաղութներուն մէջ,— գաղթականական, կրթական, մշակութային։

Առաջին անգամն է որ Բարեգործականը ձեռնարկ մը կ՚ընէ,— հոգ չէ թէ կաթիլ մը ըլլայ ան ովկիանոսի մը, — եւ կը դառնայ գնահատելի, իբրեւ գործնական ու օրուան պահանջներուն համապատասխան քայլ։ Իսկապէս. ինչո՞ւ դարակներու մէջ պահել գումարներ, երբ անոնք կրնան այսօր իսկ բարերար դառնալ եւ ցաւ մը մեղմել կամ վէրք մը բուժել։ Քիչ մը ողջմտութիւն, քիչ մը ըմբռնում իրականութեան եւ բարեացակամ ականջ ժողովուրդի պահանջներուն ու ճիչերուն եւ ահա նշանակելի գործ մը կը կատարուի եւ Բարեգործականը կը դառնայ ազգային օգտակար հաստատութիւն մը։ Երբեք նախատեսուած չէ, որ Բարեգործականը միշտ քննադատուի «իւրայիններուն» կամ ոչ-բարեգործականներու կողմէ։ Անկարելի է որ հանրային հաստատութիւն մը մաքուր խղճով ու տամարներով գործի լծուի եւ քննադատուի կամ ուրացուի. անկարելի է որ ժողովուրդի մը ցաւերուն նուիրուած Միութիւն մը դատափետուի, եթէ ան հաւատարիմ է իր կոչումին ու ծնունդին։ Անշուշտ, կրնան լսուիլ միշտ քննադատութիւններ վարչական չէմներու եւ գործելակերպի սայթաքումներու մասին, բայց անոնք չեն կրնար հասնիլ գործին էութեանը, եթէ ան մաքուր է, անշահախնդիր եւ ժողովրդանուէր։

Ծրագիրը՝ որ մէջտեղ դրուած է այսօր օգտակար է, գնահատելի եւ սրտապնդիչ։ Երբ Հայաստան չուզեր կամ պէտք չունի՞ եղեր, ինչպէս կ՚ուզեն հաւատացնել մեզ, հայ ժողովուրդը որ դուրսը կ՚ապրի՝ չատ պէտք ունի. այս պէտքերուն է որ պէտք է հասնիլ։ Եւ Բարեգործականը այս ըմբռնումով առաջին քայլը կ՚առնէ։

Բայց ինչո՞ւ այս առաջին քայլէն ետք, չառնել միւսները եւ նոյն ըմբռնումն ու հասկացողութիւնը չընդարձակել Բարեգործականի ընդհանուր գործունէութեան համար, մանաւանդ որ «ընդհանուր» Միութիւն մըն է ինք։

Հակառակ եղած բազմաթիւ գաղտնիքներուն, կէտ մը գոնէ գաղտնիք չէ. այն՝ որ Բարեգործականը տրամադրելի բազմաթիւ գումարներ ունի որոնք երկար ատենէ ի վեր «առկախ» կը պահէ, հակառակ որ Հայաստանի յատկացուած գումարներուն համար իրաւամբ կը յայտարարէ թէ «Կեդր. վարչական ժողովը հարկադրուած է գործադրել իր որոշումը, իրաւունք չունենալով աւելի երկար ատեն պահել իրեն վստահուած գումարները, երբ կարելի չըլլար ատոնք գործածել Հայաստանի մէջ»։

Մենք Բարեգործականի հաշիւները չենք գիտեր, ոչ ալ խորհրդաւոր տոմարներուն էջերը կրնանք թղթատել. բայց անկարելի է թէեւ պրպտումով մը հազարաւոր ոսկիներու բազմազան գումարներ մէջտեղ չհանել, որոնք երկար տարիներէ ի վեր տակաւին կը պահուին, չկրնալով զանոնք գործածել բուն նպատակին։

Ինչո՛ւ, օրինակի համար, կարելի է Սամուէլեան հիմնադրամի «դիզուած եկամուտներէն» Նուպարաշէնի մէջ մանկապարտէզի մը հաստատման յատկացուած, 1500 ոսկի առնել եւ յատկացնել Սուրիոյ, Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ նպաստընկալ վարժարաններու դրամագլխներու չինութեան եւ կարելի չէ Թուրքիոյ որեւէ մէկ գաւառի համար եղած կտակի մը «դիզուած եկամուտներէն» երկրորդ 500 ոսկի մը չառնել նման կամ մերձաւոր նպատակի մը յատկացնելու համար արտասահմանի մէջ։

Նման գումարներ ցարդ կան, որոնք դրամատուններու նկուղներուն մէջ կը սպասեն անորոշ եւ անիմաստ թուականներու, մինչ անդին, մեր օրերուն հայ բազմութիւններ կը տառապին, կ՚այլասերին իսկ հայ աղջիկներ կ՚անհետին ու կը քայքայուին։

Դիտելի երկրորդ կէտ մը կը կազմէ նաեւ այն բացառութիւնը՝ որ եղած է Հայաստանի համալսարանին յատկացուած Մելքոնեան վարկին համար։

Կարելի չէ՞, փոխանակ առկախ պահելու այդ գումարը— 3000 ոսկի— յատկացնել հայ մշակոյթի, մշակութային ձեռնարկներու եւ մասնաւորաբար հրատարակութիւններու, գրական, պատմական եւ այլ, որոնք նոյնքան խնամքի ու անմիջական հոգածութեան կը կարօտին։

Տարիներէ ի վեր մտմտուք կ՚առաջարկէ ու կը բանաձեւէ, օրինակի համար Հայոց պատմութեան մը կամ Հայ գրականութեան պատմութեան մը, Հայ լեզուի բառարանի մը անհրաժեշտութիւնը։ Ո՞վ կրնայ գլուխ հանել այս գերազանցօրէն ազգային ու բազմավաստակ ձեռնարկները, եթէ ոչ հանրային հաստատութիւն մը կամ Միութիւն մը, ինչպէս Բարեգործականը։

Զեկոյցին հրատարակած նոր կտակներու ցանկին մէջ իսկ գումարներ կան անորոշ այլ ազգային նպատակներու յատկացուած. այսպէս 300 ոսկի՝ Անդրանիկեանի կողմէ, իբրեւ յաւերժական անդամատուրք, 1000 տոլար՝ ամերիկուհիի մը կողմէ՝ իբրեւ համակրանք հայ ժողովուրդին եւ Բարեգործականի, 1400 տոլար՝ Գօթըլէն ազգայինի մը կողմէ «բարի նպատակներու» եւն., եւն.։

Կա՞յ աւելի «բարի նպատակ» քան հայ մշակոյթը, որ ամէնէն լքուածը, ամէնէն մոռցուածն է մեր օրերուն, ըլլալով հանդերձ ամէնէն անհրաժեշտը այս ժողովուրդի հոգեկան ու բարոյական կերպարանքին պահպանման ու մշակման համար։

Պիտի ուզէինք, որ Բարեգործականը մտածէր այս ուղղութեամբ, չարունակէր այս չիտակ ճամբան եւ կրկնապատկէր իր առաջին քայլերը, որոնք ոչ միայն հայութեան օգտակար պիտի ըլլային, այլեւ իրեն, իր յարգաւանութեան»։

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՈՍ ՄԸ - ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ՔԻՒՐԻ

Marie Curie, ո՞վ պիտի չուզէր գիտնալ պատմութիւնը այս կնոջ։ Եւ ահա իր կենսագրութիւնը գրուած, իր աղջկան, Եւա Քիւրիի կողմէ, գիրք մը բաղկացած 300 էջէ։

Կ՚ուզէի ամփոփել այդ գրքին բովանդակութիւնը, որքան թոյլ կուտան օրաթերթի մը պայմանները։

Լեհուհի մը՝ Մանիա Սքլոտովսքա, … գիտունը՝ ծնած է 7 Նոյեմբեր 1867ին Վարշաւիոյ մէջ, ծնողքը ուսուցիչ էին, հայրը ուսած էր Պետերսպուրկի համալսարանը, մայրը նոյնպէս որոշ զարգացում ունէր։

Լեհաստանի դրացի ազգերը՝ Գերմանները, Ռուսը եւ Աւստրիացին բաժնած էին երկիրը իրենց միջեւ, … դիմադրած էին թշնամիին, բայց անհաւասար կռիւ՝ եւ ապստամբութիւնը կը զսպուէր միշտ … կախաղան բարձրացումով։ 1831ին Ցար Նիքոլա ռուսական Լեհաստանի տէր, արձակած էր խիստ հրամաններ։ Բանտերը լեցուած էին բազմաթիւ հայրենասէրներով։

Շատեր արդէն աքսորուած դէպի ստանամանիքները Սիպերիոյ եւ չատեր ընչազուրկ էին։

Լեհաստան կը մերժէր հպատակիլ, մեռնիլ։

1863ին կրկին յեղափոխութիւն, եւ 18 ամիս դիմադրութիւն ցարական վայրագ տիրապետութեան դէմ։ Վարշաւիոյ մէջ 5 կախաղաններ կը բարձրանային, հինգ գլուխներ յեղափոխական ղեկավարներու՝ կ՚իյնային։

Ապստամբներ կալանաւոր՝ կրկին խումբ առ խումբ կը քշուէին Սիպերիա յաւէտ անհետանալու։ Լեհաստան կը վխտար լրտեսներով – մատնիչներով, ռուս ոստիկաններով։ Հալածանք կրօնքի եւ լեզուի դէմ, գրաքննութիւն թերթերու եւ գիրքերու եւ ամէն տեսակ հրատարակութեանց, ազգային լեզուի գործածութիւնը արգելքի տակ, տիրապետող լեզուն՝ ռուսերէնը.

Փակագիծ մը.—

Ըսէ՛ք դուք ո՞վ պաշտպաններ ներկայ խորհրդային կարգերու, թէ ինչո՞վ կը տարբերի հարիւր տարի առաջուան ցարերու բռնապետական կարգուսարքը ներկայ ստալինեան «սոցիալիստական» կարգ ու սարքէն։

Լեհ երիտասարդութիւնը հասակ կը նետէր վրէժխնդրութեամբ լեցուած։

Մանիա Սքլոտովսքա նոյնպէս։

Ջեռագործի պահու մը՝ որ սահմանուած էր լեհ ազգային պատմութեան՝ անշուշտ գաղտնի դպրոցի ռուս տեսչութենէն, Մանիա ոտքի՝ կը պատասխանէր ուսուցչուհիին հարցումներուն։

— «Ստանիսլաս Օգոստոս Պոնիաթովսքի, թագաւոր Լեհաստանի 1764ին ընտրուեցաւ եւ զարգացած մարդ մըն էր, բարեկամ գրագէտներու եւ արուեստագէտներու, գիտէր իր երկրին ցաւերուն դարման գտնել, բայց դժբախտաբար քաջ թագաւոր մը չէր։

«Դժբախտաբար քաջ թագաւոր մը չէր»։

Ամբողջ դասարանը կ՚իմանար այս խօսքը։ Եթէ Լեհաստան քաջ թագաւորներ ունենար, այսօր ազգային պատմութեան դասը բաց ճակատով եւ հպարտութեամբ պիտի աւանդուէր բոլոր դպրոցներու մէջ։

Ահա թէ ինչպէս կը դաստիարակուէր պատառատեանչ ժողովուրդի մը երիտասարդութիւնը, գովքը հիւսելով քաջութեան։

Ալեքսանդր Բ. Ցարին սպանութեան լուրը ուրախութեամբ ընդունեց ամբողջ Լեհաստան։

Մանիա այդ օրը՝ ոգեւորուած կը պարէր ուրախութենէն, վրէժի զգացումը կը յորդէր սրտին մէջ։

Ան սորված էր թէ թշնամին ատել առաքինութիւն մըն էր, իսկ հնազանդիլ անոր՝ վատութիւն մը, ամէն աղջի համար որ կը տանջուի օտարին լուծին տակ։

Մանիա տասնըմէկ տարեկանին կորսնցուց մայրը՝ թոքախտաւոր կին մը՝ զոր այնքան կը սիրէր։ Հայրը ընկճուած, նիւթական թէ բարոյական հոգերով, մնաց առանձին իր չորս որբուկներով, երեք աղջիկ եւ մանչ մը։ Փոքրիկ Մանիան զրկուած իր պաշտելի մօր խնամքէն, կը մեծնար համեմատաբար լքուած վիճակով։

1883ին կը լրացնէր ճեմարանի չրջանը ոսկի չքանչանով մը։ Տարի մը ամբողջ՝ յաջորդ տարին՝ գիւղ մը անցուց, որովհետեւ տկար էր եւ [illegible]։

Բազմանդամ էին, եղբայրը կ՚ուզէր բժիշկ դառնալ, կ՚ուսանէր, մեծ քոյրը նոյնպէս, բժշկական ուսանողուհի էր, ինք ալ կ՚ուզէր ուսանիլ, բայց հայրը բաւականաչափ չէր չահեր։

Մանիա կը խորհէր հօրը նեցուկ մը ըլլալ։ Գիւղէն վերադարձին ակամա մասնաւոր դասեր տալ։

Տասնըվեց տարեկան էր, դարձած էր ուսուցչուհի մը,— … պարէզ, յոգնեցուցիչ գործ։ Քաղաքին մէկ ծայրէն միւսը կ՚երթար, տունէ տուն, անձրեւին ու ցուրտին տակ։ Անհաճոյ, ծոյլ աշակերտներ ալ ունէր, եւ անփափկանկատ ծնողքներ որոնք յաճախ զինքը նրբանցքներու մէջ կը սպասցնէին այն տարօրութեամբ թէ իրենց փոքրիկը տակաւին պատրաստ չէր, թէ տունը չէր, թէ տրամադիր չէր դասը առնելու։ Խեղճ Մանիա գլխիկոր, վհատած տուն կու գար յաճախ։ Այն փոքրիկ գումարները որոնց գանձումին օրը օրին կը սպասէր անհամբեր, չատ անգամ չէր ստանար, պարզապէս անոր համար որ ծնողքները մոռցած կ՚ըլլային իրենց պարտքին վճարման օրը։

Կեանքը անհրապոյր էր Մանիայի համար։

Գոհացուցիչ չէր մասնաւոր դասերէ իր չահած գումարը, կ՚ուզէր աւելին չահիլ, եւ ինչո՞ւ չէ, կը յուսար օրին մէկը, եթէ կարենար խնայողութիւն մըն ալ մէկդի դնել, ուսանող դառնալ։

Մանկամարդ ուսուցչուհին կը գտնենք հարուստ ընտանիքի մը մօտ՝ իբրեւ օրիորդ այդ տան երախաներուն։ Գիւղ մըն է գտնուած տեղը, ամայի։ Դժգոհ է եւ նամակներուն մէջ կը գանգատի։

— «Թշնամիիս անգամ պիտի չմաղթէի ապրիլ այսպիսի դժոխքի մը մէջ. այնքան սառն են յարաբերութիւնները տան տիկնոջ հետ, կարելի չէ այլեւս հանդուրժել այս մարդոց։

ՀԵՐՄԻՆԷ

(1)

(Շար.)

ցուցած անկախութեան հիմը՝ ազատութեան սէրը։

*** Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ բողոքագիր մը ուղղեց Գերմանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ գրաւման առթիւ։ Իրազեկներ կ'ըսեն թէ երբեք այնքան ուժեղ բողոքագիր ուղղուած չէ Գերմանիոյ, խաղաղութեան ատեն։

Ի՞նչպէս ստորագրեց ցախն մահավճիռը

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը, վաւերական աղբիւրէ առնելով կը պատմէ, թէ ի՛նչ ձեւով Գերմանները Պերլինի մէջ հարկադրեցին չեխ նախագահ Տոքթ. Հաշան եւ արտաքին նախարար Շվալքովսքին՝ ստորագրել այն համաձայնագիրը, որով Չեխոսլովաքիա դրուեցաւ Գերմանիոյ պաշտպանութեան տակ»։

Մարտ 14ին, կէսօրէ ետք, Փրակայի գերման դեսպանը կը յայտնէ չեխ կառավարութեան, թէ Պերլին կը փափաքի որ Չեխոսլովաքիոյ նախագահը եւ արտաքին նախարարը անմիջապէս Պերլին մեկնին՝ բանակցութիւններ կատարելու համար գերման ղեկավարներու հետ։

Անոնք կը մեկնին եւ երբ Պերլին կը հասնին, կ'արժանանան զինուորական պատիւներու եւ կ'առաջնորդուին Վիլհէլմշթրասէի նոր վարչատեղին, ուր իրենց կը սպասէին Հիթլէր, մարաջախտ Կէօրինկ եւ արտաքին նախարար Ֆոն Ռիպպէնթրոփ։

Մէջտեղի սեղանին վրայ դրուած էր պաշտօնագիր մը, որ եթէ ստորագրուէր, Գերմանիա պիտի ստանար Չեխոսլովաքիոյ հովանաւորութիւնը։ Սեղանին վրայ կար երկրորդ գրութիւն մը եւս, որ կը ճշդէր Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ նոր կարգուսարքը։ Նախ եւ առաջ խօսք կ'առնէ Հիթլէր եւ կարճ եւ կտրուկ կ'ըսէ, թէ բանակցելու ժամանակը չէ, այլ պէտք է որ չեխ վարիչները ընդունին ինչ որ մշակած է գերման կառավարութիւնը եւ ստորագրեն սեղանին վրայի պաշտօնագիրը։ Հիթլէր կը յարէ նաեւ, որ գերման կառավարութեան որոշումը անդառնալի է, թէ գերման բանակը պիտի գրաւէ Փրական յաջորդ առաւօտ ժամը 9ին, Պոհեմիա եւ Մորավիա մաս պիտի կազմեն Գերմանիոյ, եւ ով որ ընդդիմանայ, ոտքի կոխան պիտի դառնայ անողոքաբար։ Հիթլէր կը ստորագրէ պաշտօնագիրը եւ կը մեկնի սենեակէն։

Ժամը առաւօտեան 1.30 էր։ Չեխերը կը բողոքեն դառնօրէն։ Կ'ըսեն թէ չեն կրնար ստորագրել, եւ եթէ ստորագրեն ալ, չեխ ժողովուրդը պիտի մերժէ իր հաւանութիւնը տալ։ Չեխ նախագահը կը պաղատի, ըսելով թէ ոչ մէկ ազնուական ազգ այսպիսի վերաբերմունքի առարկայ դարձած է եւն.։ Գերման նախարարները կը մնան անդրդուելի։ Եւ կազմակերպը, գրիչն ու պաշտօնագիրը անոնց առջեւ կը քշեն, պարտադրելով որ ստորագրեն։ Անոնք կ'ըսեն թէ Փրական երկու ժամէն մոխիր կը դառնայ, եթէ մերժեն ստորագրել, թէ ութ հարիւր օդանաւեր հրամանի կը սպասեն կրակ տեղալու եւ քարուքանդ ընելու համար։ Հրամանը պիտի տրուի ժամը 6ին, եթէ Չեխերը յամառին մերժել։

Տոքթ. Հաշա քանի մը անգամ կը նուաղի եւ յարակից սենեակի մէջ սպասող բժիշկներ կը սթափեցնեն զայն։ Ան վերջին ճիգ մը եւս կ'ընէ եւ կ'առարկէ, թէ չի կրնար ստորագրել առանց Փրակայի կառավարութեան համաձայնութեան։ Ասոր վրայ իրեն կ'ըսեն թէ կրնայ ուղղակի հեռաձայնով, զոր հաստատած էին գերման փորձագէտները քանի մը շաբաթ առաջ, խօսիլ Փրակայի հետ։ Ժամը 5.30ին նախագահ Հաշա դարձեալ կը նուաղի եւ այս անգամ անհրաժեշտ կը դառնայ ներարկումներ կատարել, որ սթափի։ Ցետոյ տեղի կ'ունենայ ստորագրութիւնը՝ եղերական պայմաններու տակ։ Չեխերը կը ստորագրեն յուսահատ եւ արտասուալից աչքերով։

Ի՞նչ կը մտածեն Հունգարիոյ մէջ

— ∞ —

Հունգար երեսփոխան մը կը գրէ կառավարական թերթի մը մէջ.

— « Պոհեմիոյ գրաւումը նախաքայլ մըն է միայն, ուրիշներ ալ պիտի գան։ Եւրոպական քաոսը մը անխուսափելի է, Գերմանները ուզեն թէ ոչ։ Անոնք չէին կրնար ձեռնածալ նստիլ, երբ ժողովրդավար պետութիւնները տենդագին կը սպառազինուէին եւ գերակայութիւն չահելու փորձ կը կատարէին։ Գալով Հունգարիոյ, որոշ է որ մենք պիտի կանգնինք Պերլին – Հռոմ առանցքին կողքին, երբ որոշուայ առաջին թնդանօթը։ Հունգարիա պարտաւոր է յաղթելու կամ պարտուելու վտանգը աչք առնել, քանի որ մեր շահերը զուգահեռ կ'ընթանան Գերմանիոյ շահերուն։ Գերմանիոյ շնորհիւ է որ մենք շահեցանք Սլովաքիոյ հունգարական շրջանները եւ Ռութէնիան։ Իսկ Պերլին – Հռոմ առանցքին կողմը բռնելու փոխարէն մեզի պէտք է տան ամբողջ Սլովաքիան։ Հունգարիոյ աջակցութեան գինը Սլովաքիան է»։

*** Հունգարիա զէնքի տակ կանչած է պահեստիները։ Մէկ մասը կը ղրկուի ռումանական սահմանը, իսկ միւս մասը կը պահուի զօրանոցներու մէջ։ Ռումանիա եւս զօրք կը կեդրոնացնէ ռութենական սահմանի վրայ։ Կ'ըսուի թէ 400.000ի կը հասնի Հունգարիոյ զինուորներուն թիւը. իսկ Ռումանիա 200.000ը պիտի բարձրացնէ 300.000ի։

Ի՞նչ պիտի ըլլան 270.000 Հրեաները

Հրէական համագումարին տեղեկատու օրկանը կը գրէ.— Անսահման թշուառութիւն մը, ահաւոր ողբերգութիւն մը պայթեցաւ Չեխոսլովաքիոյ հրէութեան գլխուն։ 250.000 այրեր, կիներ եւ մանուկներ, դեռ երէկ ազատ, այսօր վերածուած են փարիաներու վիճակի մը,— 87.113 Հրեաներ Պոհեմիոյ մէջ եւ Մորավիոյ մէջ, 69.527 Կարպաթեան Ուկրայնայի մէջ, 91.629 Սլովաքիոյ մէջ առաջին զոհերն են քաղաքական վերիվայրումին։ Այս թշուառներուն վրայ կ'աւելնան տակաւին 15.000 Հրեաներ, որոնք Զուտէթեան երկրամասին կցումէն վերջ, չեխական հողը ապաստանած էին, ինչպէս եւ 4000 գերման եւ աւստրիացի Հրեաները։ Անոնք ազատելով գերման ցեղապաշտութեան բանտերէն, այժմ կ'իյնան Գերմանիոյ տիրապետութեան տակ, զրկուած՝ փախչելու որ եւ է հնարաւորութենէ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Լոնտոն գնաց երէկ առտու, ընկերակցութեամբ արտաքին նախարարին։ Այս այցելութեան արժէքը մեծապէս աւելցած է, օրուան դէպքերուն հետեւանքով։

ԶՕՐ. ՖՐԱՆԳՕ հեռագիր մը ուղղեց Հիթլէրի, շնորհաւորելով «Գերմանիոյ կցումը գերմանական նախկին երկրամասի մը»։

ՓՐԱԿԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կեդրոնացման բանակատեղի մը հաստատուած է 80.000 կալանաւորներու համար։ Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, արդէն իսկ ձերբակալուած են 26.470 հոգի։ Ամէն օր բազմութիւնը պոռչ կը կազմէ պարենաւորման եւ հանդերձեղէնի խանութներուն առջեւ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ մտահոգութեամբ կը հետեւին օրուան դէպքերուն, վախնալով գերմանական ծաւալման հետեւանքներէն։

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ Նախագահը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ եւ յորդոր ուղղեց ժողովուրդին մնալ հանդարտ ու վճռական։ Ան շեշտեց թէ կառավարութիւնը վճռած է ի հարկին զէնքով պաշտպանել Զուիցերիոյ չէզոքութիւնը եւ անկախութիւնը։

ՌՈՒԹԵՆԻՈՅ նախկին վարչապետ գերապայծառ Վոլոշին, Ռումանիայէն մեկնելու առթիւ, ըսաւ թէ Հիթլէր հաւատացած էր թէ անկախ պիտի դառնան, մինչդեռ Հունգարացիները գրաւեցին իրենց երկիրը։ Գերապայծառ Վոլոշին որ Պուքրէշ ապաստանած էր, Եուկոսլավիա գնաց։

ՀՐԴԵՀ ՄԸ ՈՉՆՉԱՑՈՒՑ ՍԷՆ Քլուի շարժանկարի արհեստանոցները։ Մէկ հոգի մեռաւ, երեք հոգի վիրաւորուեցան։ Նիւթական վնասը՝ 20 միլիոն ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ»» Ենթակոմիտէի ընկ. Ընդհ. Ժողովը՝ 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին, Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

Տէսինի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան դասախօսութիւնը
22 Մարտ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
«Նիւթ՝ «Ի՞նչ է Դաշնակցութիւնը»

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. Կոմիտէի դասախօսութիւնը՝ 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, գրադարանին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ։ Կը խօսի՝ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ Հայրենի իրի մասին մեր ըմբռնումը։

Ընկերահաւաքական դասախօսութիւն

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
23 Մարտ, Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8,30ին, Գ. Թաղապետարանի գրադարանը։
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Նիւթ «Ինչո՞ւ մտահոգ է Թուրքիան»։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿ. ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՐԵՍՈՒՆՉՈՐՍ ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
25 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ,
5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ
Ընկերական զրոյցներ, գեղարուեստական խնամուած բաժին եւ յիշատակի ու յարգանքի խօսքեր
Ձախ պիւֆէ մատչելի գիներով Մուտք 2 Ֆր.

Ընկերահաւաքական խնջոյք Փեսր 18ի առթիւ

Հ. Յ. Դ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին
ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Ձախ պիւֆէ Մուտքը ազատ է

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը Հինգ., 23 Մարտ երեկոյեան ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue l'Eclipse, Մարսէյլ։ Կը դասախօսէ Գ. Մ ԹԱՇՃԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Թլկատինցին»։

Ցերեկոյթ-պարահանդէս

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ։ 26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր. 157bis, Jean Jaurès, Maison Alfort:
Խմբերգներ եւ հայկական պարեր ղեկավարութեամբ Գ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ։ Նուագախումբ ԳԱՐԻՕ ԳԱՆԹԻԻ։
Մատչելի պիւֆէ։ ԱՃՈՒՐԴ Չկայ։ Մուտք 6 Ֆրանք
ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Պասթիյէն առնել 81 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել վերջաւորութենէն 2 կայան առաջ, մեծ դպրոցին մօտ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Անիէռի Քաղաքապետարանի չքեղ սրահին մէջ։
Ղեկավարութեամբ ՄԻՇԱ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ, ԱՆԱՀԻՏԻ, ՎԱԴՈՒՀԻԻ, ՑԱՍՄԻԿԻ եւ Գ. Գ. ԴՄԲԷԹԵԱՆԻ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆԻ եւ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ։
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ
Արեւելեան երաժշտութիւն՝ Միշա Ազնաւորեանի։ Պար եւ զոլոներ։
Մուտք 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք։

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՌՕՄԷՆՎԻԼ-ՄՈՆԹՐԷՈՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11
4. Place Jeanne d'Arc, Noisy-le-Sec
Կը նախագահէ՝ Գ. Ո. ԱՂԱՊԱԼԵԱՆ
Կը խօսին՝ Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ եւ Գ. ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը ներկայացուի զաւեշտ մը։
Մուտք 6 ֆրանք
Հաղորդակց. միջոցներ — Մէթրօ Mairie des Lilasէն առնել 95 A օթօպիւսը Jaurèsէն 2nd ... [illegible]

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր
8 Ռիւ Փուասի, Մէթրօ Փուասոնիէր կամ Կառ տիւ Նոռ
Փոքրիկն ՎԱՐԴ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ (գաղ.)։ Նուագախումբ Michel Սահակեան
Ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով։ Մուտք՝ 7 Ֆր.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍՄԲԱՏԱՆ ԵՒ ՇՐՋԱԿԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
25 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 21էՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
Aéro Club de Franceի շքեղ սրահներուն մէջ
6 Rue Galilée, Մէթրօ Boissière
Կը մասնակցին՝ AL' BERKA (danses exentriques)
Melle MYRTIS (danseuse acrobatique)
Orchestre MICHEL ՍԱՀԱԿԵԱՆ՝ իր ամբողջ խումբով
Աժան եւ ճոխ պիւֆէ Թոմպոլա Մուտք 10 Ֆր.

Նուագահանդէս

Հովանաւորութեամբ Office Théâtrale Européenneի

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ Salle Chopin-Pleyelի ՄԷՋ
ՄԱՐՏ 25ԻՆ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
Յայտագիր.— ՇՈՒՄԱՆ, ՇՈՓԷՆ, ՖՕՐԷ. ՏԷՊԻՒՍԻ, ԼԻՍԹ
Մուտք՝ 10 եւ 40 Ֆր.

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ
(1re Grand Prix Wicart de Marseille)
Մասնակցութեամբ ԿՈՄԻՏԱՍ-ԳՈՂԹԱՆ երգչախումբի
Գ. Գ. ՖԵՐԱՏԵԱՆԻ եւ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ
25 Մարտ Շաբաթ ժամը 21ին Salle Rameauի մէջ.
31, Rue de la Martinière, Lyon
ՄՈՒՏՔ 10, 7 եւ 5 Ֆրանք

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՐԻՍ ՊԻՒՊԻՒԼԵԱՆԻ
3 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ [illegible]

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
2 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ
19, Rue Blanche, Մէթրօ Blanche կամ Trinité
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Առաջին անգամ ըլլալով, միջազգային մրցանակներու արժանացած հայ արհեստակիցներ, նախագահութեան ներկայութեան պիտի յարդարեն կանանց մազերը վերջին նորաձեւութեամբ որոնք պիտի ցուցադրուին արհեստակցական ժիւրիին յայտնի անձերու կողմէ։ Ճոխ պիւֆէ. Գօթիյեան եւ Թոմպոլա կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ ծանօթ ARMANDINOի օրքեսթր նուագին։
Մուտք՝ 10 Ֆրանք։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ
ԽՄԲԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐ
Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
55 Rue de la Sablière (Courbevoie)

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՄԱՐՏ
JEUDI 23 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3996

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԻՊՈՒԱԾԻ ԸՆԹԱՑՔԸ

—— ∞ ——

Չարաշուք լռութիւնը կը շարունակուի տակաւին, եթէ չհաշուենք Մէմէլի «փոխադրութիւնը», որ տեղի ունեցաւ անաղմուկ։

Փոքր եւ անճար երկիր, 55.658 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ եւ 255.000 բնակչութեամբ, Լիթուանիան ի՞նչպէս կրնար դիմադրել գերմանական գրոհին, երբ աւելի զօրաւոր Աւստրիան եւ Չեխոսլովաքիան անմիջապէս ընկճուեցան, արիւնալի արշաւանքի մը սպառնալիքին առջեւ։

Մնաց որ, «Մեծերն» ալ շատոնց համակերպած էին այս նոր նահանջին։ Թէեւ, լիջօրէն կը կասկածին թէ Գերմանիա պիտի չգոհանայ Մէմէլի գրաւումով եւ իր թեւարկութեան տակ պիտի առնէ այդ երկիրը եւս, խորտակելով հողամասի եւ Խ. Միութեան աղդեցութիւնը։

Այժմ աչքերը ուղղուած են դէպի Հունգարիա եւ Ռումանիա, որոնց առաջինը Գերմանիոյ զինակիցն է, իսկ երկրորդը գերագոյն ճիգեր կը փորձէ, թէ իր հողային ամբողջութիւնը պահպանելու եւ թէ գերմանական սպառնալիքէն խուսափելու համար։ Այս առթիւ, իր յոյսը դրած է արեւմտեան պետութեանց վրայ, որոնք տենդագին խորհրդակցութիւններ կը կատարեն այս միջոցին։

Մինչ այս մինչ այն, բոլորը անհամբեր կը սպասեն Ֆաշական Մեծագոյն Խորհուրդին վճիռներուն եւ մանաւանդ Մուսոլինիի ճառին, որուն բովանդակութենէն կախում ունի կացութեան մեղմացումը կամ ծանրացումը։

Ֆաշական խորհուրդը իր գործը ճշդած է արդէն, առաջին նիստին մէջ իսկ ընդունելով բանաձեւ մը, որ ոչ միայն «պատերազմի աղբիւր մը» կը նկատէ ժողովրդավար երկիրներու «միացեալ ճակատի» ձեռնարկը, «ընկերակցութեամբ համայնավարութեան», այլեւ «մասնաւորապէս այս պարագային կը շեշտէ իր լիակատար յարումը Հռոմ — Պերլին առանցքին»։

Ուրեմն, չէ թուլցած Առանցքին քաղաքականութիւնը, հակառակ այն իրողութեան որ Գերմանիա առհագին աւար առաջ ամօր չնորհիւ, իսկ Իտալիա դեռ կարգի կը սպասէ։

Այս առթիւ, յատկանշական է որ ֆաշական մամուլը կատաղի յեղու մը կը գործածէ Իտալիոյ դէմ։

Այսպէս, կիսապաշտօնական օրկան մը, «Ճիորնալէ տ'Իթալիա», կ'արտայայտէ աւելի օր.

— «Անցա՞ծ է վախերու շրջանը։ Իտալիա առանցքին կապուած կը մնայ սրտով եւ զէնքով։ Իտալիա դէպ ի պատերազմ չի խոյանար, բայց չի վախնար պատերազմէն, նոյնիսկ անոր կը սպասէ, եւ մանաւանդ կը կրծէ իր սանձը. եւ Եւրոպայ հանդիպիլ պատնէշէն անդին եղած անարգ ախոյեաններուն, որոնք ձայն կը բարձրացնեն Փարիզի կապելաններուն մէջ, թուղթի վրայ հաշուելով այն միլիոնաւոր զինուորները եւ հազարաւոր քիղանօթները զորս Մեծն Բրիտանիա, Մ. Նահանգները եւ նոյն իսկ խորհրդային Ռուսաստանը պիտի ընծայեն իրենց երկրին բայց ոչ իրենց արիւնին պաշտպանութեան համար։ Այդ ախոյեանները կրնան վստահ ըլլալ թէ իրենց խոյտառակ խօսքերը իբրեւ յաւերժալի նշանակ պիտի բարձրանան սուիններու ծայրերուն վրայ, հաշիւներու կարգադրութեան օրը»։

Հակառակ այս հիւանդագին երեւոյթներուն, կը կարծուի թէ բոլորովին փակուած չէ բանակցութեանց ճամբան, եւ նոյնիսկ Լաւալը Հռոմ գրկելու փորձեր կը հրէին։

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

»»» · «««

Խստիւ արգիլուած է զինուորական լուրեր տալ կամ տարածել

Անմիջապէս գործադրութեան յանձնուեցան ազգային պաշտպանութեան բացառիկ օրէնքները, որոնց գլխաւոր կէտերը հաղորդած էինք երէկ։

Պաշտօնաթերթը երկու նոր հրամանագիրներ հրատարակեց, ազգ. պաշտպանութեան ճարտարագործութեանց համար։ Առաջին օրէնքով, շաբաթական աշխատանքի տեւողութիւնը պիտի ըլլայ, առժամապէս, 60 ժամ, բոլոր այն հաստատութեանց մէջ որ կը բանին ազգ. պաշտպանութեան համար պետական թէ անհատական։ Ի հարկին աշխատանքի նախարարը կրնայ արտօնել 60 ժամէն ալ աւելի աշխատիլ։ 41րդ ժամէն սկսեալ, աշխատանքի ժամերը պիտի համարուին յաւելուածական, աշխատավարձքի յաւելումով։ Յաւելումը պիտի ըլլայ 10 առ հարիւր, մինչեւ 45 ժամը, իսկ 5 առ հարիւր՝ 45րդ ժամէն սկսեալ։

Ճարտարագործական հաստատութեանց վարիչներուն արգիլուած է պաշտօնեաներ եւ բանուորներ առնել այն հաստատութիւններէն որ կը բանին ազգ. պաշտպանութեան համար։ Տեղաւորման բոլոր գրասենեակները դրուած են աշխատանքի նախարարին իրաւասութեան տակ։

«Նիւ Եորք Հէրըլտ» կը գրէ թէ զինուորական հրամանագիրներուն արտադրութեամբ, խաղաղութեան ատեն բանակին թիւը 700.000էն պիտի բարձրանայ 1.000.000ի, իսկ սպաներուն թիւը, որ 30.638 է, պիտի բարձրանայ 31.060ի։ Ենթասպաներու թիւն ալ պիտի աւելնայ 2500 հոգի։ Հիւս. Ափրիկէի նկատմամբ զինուորներուն շարքերը պիտի լրացուին նոր զօրախումբերով։

Լիոնի, Մէցի եւ Սթրազպուրկի հրամանատարները պիտի կոչուին զինուորական կառավարիչներ։ Փարիզի զինուորական շրջանին հրամանատարը պիտի գործէ զօրավարի մը կամ մարաջախտի մը իրաւասութեան տակ, իբրեւ զինուորական կառավարիչ։

Խստիւ արգիլուած է որ եւ է զինուորական լուր դուրս հանել, տարածել, հրատարակել կամ արտատպել որ եւ է միջոցաւ, երբ կառավարութիւնը ինք չհաղորդած հանրութեան։ Այս արգելքին ենթակայ են բանակին, նաւատորմին վերաբերեալ տեղեկութիւնները, մէջն ըլլալով կրաւորական պաշտպանութիւնը, կառավարութեան քննած, ապսպրած կամ օգտագործած ռազմանիւթերը, կատարած շինութիւնները ամրարումները եւն.։ Անսաստողները պիտի պատժուին համաձայն 1934 յունուար 26ի օրէնքին 12րդ յօդուածին, եւ հարկին աւելի ծանր պատիժներ պիտի կրեն, համաձայն 1938 յունիս 17ի հրամանագիր — օրէնքին, որ կը վերաբերի լրտեսութեան։ Ստիպողական պարագաներու մէջ, կառավարութիւնը կրնայ վարչական միջոցով գրաւել ձեռագիրը կամ տպագիրը (Թերթ)։

Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ կառավարութիւնը ծրագիր մը կ'ուսումնասիրէ, անհետ դասերէն ճարելու համար բացառիկ ծախքերու մէկ մասը, մօտ 100 միլիոն տոլար (370 միլիոն ֆրանք)։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՄԷՄԷԼՆ ԱԼ ԵՏ Կ'ԱՌՆԷ

Նախապէս վերջնագիր մը ուղղուած էր

Լիթուանիոյ կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ Գերմանիոյ վերադարձնել Մէմէլի շրջանը (Քլայփէտա), վերջնագիր ստացած ըլլալով Պերլինէն։

Ինչպէս գրած էինք, Լիթուանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին կը գտնուէր քանի մը օր առաջ։ Այս առթիւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը 45 վայրկեան խօսակցելով իր պաշտօնակցին հետ, եւ պահանջած էր Մէմէլը, հակառակ պարագային գերմանական զօրքը պիտի արշաւէր, հինգ օր պայմանաժամ տալով։ Լիթուանիոյ արտաքին նախարարը իր երկիրը վերադառնալով, տեսակցեցաւ գերմանական դեսպանին հետ, յետոյ մանրամասն զեկուցում մը ներկայացուց իր կառավարութեան։ Իբրեւ եզրակացութիւն, խորհրդարանը անմիջապէս գաղտնի նիստի մը հրաւիրուեցաւ, քննելու համար Պերլինի առաջարկը։ Գերման երեսփոխանները չմասնակցեցան այս նիստին։ Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, որոշուեցաւ տեղի տալ, նաւահանգիստէն օգտուելու պայմանով, ինչպէս կը հաղորդէ Ռիւթէրի թղթակիցը։

Մէմէլի շրջանը, որ ունի 930 քառ. մղոն տարածութիւն, նախապէս Գերմանիոյ կը պատկանէր եւ Լիթուանիոյ յանձնուեցաւ դաշնակիցներուն կողմէ։ 1919էն 1923 այս շրջանը կառավարուեցաւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Ճափոնի դեսպաններէն կազմուած խորհուրդի մը կողմէ։ 1923ին, երբ «Չորս Մեծերը» կը ծրագրէին Մէմէլն ալ ազատ նաւահանգիստի վերածել, Տանցիկի պէս, Լիթուանիոյ զօրքը գրաւեց զայն։ Ցետոյ Ազգերու Դաշնակցութիւնը վաւերացուց այս գրաւումը։ Այդ ճանաչումէն վերջը, պայմանագիր մը կնքուեցաւ մէկ կողմէ Լիթուանիոյ եւ միւս կողմէ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Ճափոնի միջեւ, որով Մէմէլի շրջանը յայն ինքնավարութիւն պիտի վայելէր, քանի որ Գերմանացիները մեծ թիւ մը կը կազմեն այնտեղ։ Պայմանագիրը կնքուեցաւ 1924ին։ Իտալիա եւ Ճափոն Ազգաժողովէն քաշուած ըլլալով, միակ երաշխաւորները կը մնային Անգլիա եւ Ֆրանսա։ Հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, Գերմանիա միշտ կը գանգատէր թէ Լիթուանիա խախտած է Մէմէլի սահմանադրութիւնը եւ վերջին տարիներս պարբերաբար խռովութիւններ կը ծագէին, նախաձեռնութեամբ նացիներու առաջնորդին, Տօքթ. Նիւմանի։

Կ'ըսուի թէ Գերմանիա յանձն առած է երաշխաւորել Լիթուանիոյ հողային ամբողջութիւնը, իբրեւ փոխարինութիւն։

Անգլիա եւ Լեհաստան համակերպած կը թուին Մէմէլի գրաւման, բայց պիտի չհանդուրժեն որ Գերմանիա թեւարկութիւն հաստատէ Լիթուանիոյ վրայ, ինչպէս ըրաւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ։

Ռումանիոյ հոգերը եւ զգուշութիւնները

—— ∞ ——

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ երեքշաբթի օր, երբ ճաշ մը սարքուած էր ի պատիւ Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահին, Պըքինկէմի պալատին մէջ, ձայնասփիւռը հաղորդեց Գերմանիոյ սպառնալիքը՝ Մէմէլի մասին։ Բարեբախտաբար անթելի գործիք չէր դրուած ճաշասեղանին եւ պարասրահին մօտ, որպէսզի հիւրերը անհանգիստ չըլլան։

Այդ միջոցին ուրիշ լուր մը եւս տարածուեցաւ.— Լեհաստան կը փորձէ միջնորդել Ռումանիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ, որպէսզի պատերազմ չծագի երկու դրացիներուն միջեւ, հողային պահանջներու համար։ (Այդ պարագային Գերմանիա ուժ պիտի տայ Հունգարիոյ, իսկ Ռումանիա կրնայ հող կորսնցնել եւ Գերմանիոյ թեւարկութեան տակ իյնալ, եթէ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը օգնութեան չհասնին)։

Թէեւ թերթերը վերապահ են, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հունգարիա կը նեղէ Ռումանիան, եւ պահանջելով Թրանսիլվանիոյ ընդարձակ նահանգը, որ նախապէս կը պատկանէր Աւստրիա — Հունգարիոյ։ Այս վերջինը աւելի պահանջկոտ դարձած է, հիմա որ Գերմանիա գրաւած է Չեխոսլովաքիան եւ աւելի մօտեցած ռումանական սահմանին։ Ռումանիա ուրիշ հոգ մը եւս ունի.— Եթէ Ռուսերը օգնութեան հասնին, պիտի անցնին Պեսարապիոյ նահանգէն։ Արդ, ո՞վ կ'երաշխաւորէ թէ անգամ մը հոն տեղաւորուելէ վերջ, պիտի քաշուին։

*** Ռումանիոյ վարչապետութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որուն համաձայն դրօշի տակ առնուած են կարգ մը պահեստի զօրագունդեր, լրացնելու համար շարքերը։ Ռումանիա միշտ խաղաղասէր ըլլալով, այդ զօրագունդերը պիտի համախմբուին երկրին ներսերը, սահմանագլուխէն շատ հեռու եւ պարզապէս մարզանքներ պիտի կատարեն։ Երբ կարգ մը դրացի երկիրներ չեղեալ նկատեն զօրաշարժի կարգադրութիւնները, այն ատեն Ռումանիան ալ վախ չունենալով իր ապահովութեան մասին, իրենց զօրանոցները պիտի վերադարձնէ այդ զօրագունդերը։

Լոնտոնի եւ Պերլինի ռումանական դեսպանները Պուքրէշ կանչուեցան, տեղեկութիւններ հաղորդելու համար։

*** Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Փէշթայի անթելը շարունակ վերաքննութիւն կը պահանջէ Թրանսիլվանիոյ մասին։ Այդ քարոզութեանց հետեւանքով, կարգ մը ցոյցեր տեղի ունեցան Թիմիշվարի, Արատի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ, բայց ոստիկանութիւնը վերահաստատեց բարեկարգութիւնը։ Պուքրէշի մէջ ալ զինուորական միջոցներ ձեռք առնուեցան։

*** Ռումանական կառավարութիւնը որոշեց յետաձգել Գերմանիոյ հետ կնքուելիք առեւտրական դաշնագրին ստորագրութիւնը, նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը։ Իբրեւ հետեւանք այս որոշման, գերմանական պատուիրակը Պերլին պիտի վերադառնայ։ Կ'ըսուի թէ ծրագրուած դաշնագրով Ռումանիա յանձն առած է գոհացնել կարգ մը պահանջներ, բայց մերժած է իր քարիւղի մենաշնորհը տալ Գերմանիոյ։

ՖԱՇԱԿԱՆ ՄԵԾ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ գումարուեցաւ առջի օր։ Այս առթիւ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ ժողովրդապետական երկիրներու «միացեալ ճակատի կազմութեան սպառնալիքին առջեւ—որ պատերազմի աղբիւր մը պիտի դառնայ եւ ոչ թէ խաղաղութեան — Ֆաշական խորհուրդը կը յայտարարէ թէ ինչ որ պատահեցաւ Կեդր. Եւրոպայի մէջ, հետեւանք է Վերսայլի դաշնագրին»։ Խորհուրդը «մասնաւորապէս այս պահուն անգամ մը եւս կը հաստատէ իր կատարեալ յարումը Հռոմ — Պերլին առանցքին»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ...

—•—

Քաղաքական շռնդալից լուրերու ծխորին մէջ, «Օրը Օրին»ը կամացուկ մը պատն ի վեր քաշուեցաւ, կարգի սպասելով

Բարեբախտաբար ոչ օդանաւերը կը հռնչեն, ոչ ալ թնդանօթները կ'որոտան։

Միայն նախարարական ճառերն ու լրագրական ճամարտակութիւններն են որ իրար կը հրմշտկեն, ցնոր տեղօքնութիւն։

Օգտուելով քանըչորս ժամուան դադարէ մը, ահա քանի մը տող կը մրոտեմ, միեւնոյն ատեն տեղ բանալու համար... Անթիլիասի յուշարձանի ցանկին, որ նոյնպէս կարգի կը սպասէր։

Նորէն «աւուր պատշաճի» նիւթ մըն է որ կուգայ գրչիս տակ։

Սովորութիւն ունի՞ք հետեւելու երեսփ. ժողովին վիճաբանութեանց։

Խելքս չի հասնիր ոչ «պլօթ»ին, ոչ ալ «թավլու»ին։ Իբրեւ ժամանց, ես ալ աստ — անոր ճառերը կը կարդամ, պարապ ժամերուս։

Այսպէս, վերջին շաբթուան ընթացքին ծայրէ ծայր կարդացի շատ մը ատենագրութիւններ։

Ի՜նչ գոհարներ, ի՜նչ գոհարներ։ Ամէնէն լուրջէն, ակադեմականէն մինչեւ թեթեւն ու փողոցայինը։

— Դաւաճա՛ն, ծախուա՛ծ, լրտե՛ս, մարդասպա՛ն...

— Ստախօս, դասալիք, վարձկան..

— Գուրկոս գնա։

— Քու տեղդ Մոսկուան է։ Բոլշեւիկները գողեր եւ մարդասպաններ են...

— Պարոն նախագահ, այժմէն կ'ազդարարեմ թէ պիտի ապտակեմ այդ պարոնը, ժողովէն վերջը։ (Իսկապէս ալ բոլշեւիկ Ռընօ ժան առջի օր ապտակեր է վիէնի երեսփոխանը, Գ. Քոլամպ, որ անմիջապէս բողոքագիր մը ուղղեց Գ. Էռիոյի)։

Ցանկարծ ուրիշ մը տեղէն կը ցատկէ, խօյանալու համար հակառակորդին վրայ։ Բարեբախտաբար նախագահը կ'ընդհատէ նիստը, գլխարկը դնելով հանդիսաւորապէս.

Եւ իրարանցումը կը շարունակուի սրահը։ Հրմշտուք։ Փոխադարձ լուտանքներ։ Բռունցք։ «Դո՛ւն էիր.... »։

Բաժնեկամներ եւ բարեկամներ յառաջ նետուելով, կը հեռացնեն ռազմիկները։

Նիստը վերսկսած է։ Նախագահը կարգով կը կանչէ հարցապնդողները։

Ձայն մը.— Այդ ստահակին թոյլ մի՛ տաք որ խօսի...

Կարմիր երեսփոխան մը կ'անարգէ պատերազմի վիրաւոր մը, աչաղուրկ։

Նախագահը կարգի կը հրաւիրէ։ Աչաղուրկ երեսփոխանը կարն պաշտպան մը կուտայ.

— Պարոն Ռամէթ մէկ չքմեղանք ունի,— Պարոն Ռամէթ կը կոչուի։

Երեսփոխան մը հազիւ Լէոն Պլումի անունը արտասանած, ձախակին վայրենաբար կ'ընդմիջէ.

— Մի՛ անդրէք, ահա ես կ'ելլեմ կ'երթամ։

Եւ իսկապէս կ'առնէ կը քալէ։

Եւ տակաւին կ'ըսեն թէ Հայերը ետ մնացած են, ժողով ընել անգամ չեն գիտեր...

Դժբախտաբար Արազը հիւանդ է երկու շաբաթէ ի վեր. այլապէս հոգեբանախօսական դաս մըն ալ այս մասին կուտար։

ՎԱՀԷ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Բարձր. Հայր. Հայր. Միութիւն, Մարսէյլ	100
Տէր եւ Տիկին Գէորգ Զաքրեան	50
Տէր եւ Տիկին Կարապետեան, Մարսէյլ	30
Գումար	180
Մարտ 1ի գումար	1340
Ընդհ. գումար	1520

«ԷՋՄԻԱԾԻՆ» ԲԱՌԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Հայաստանի սահմանակից շրջանէ մը հասած նամակի մը մէջ կը կարդանք (8 մարտ).

— «Էջմիածին» բառը արգիլուած է։ Խորհրդային թերթերը զայն կը կոչեն «Նախկին վանք», որուն կառավարիչն է Չեկան։ Ոչ մէկ տեղեկութիւն Միաբանութեան մասին։ Կ'ըսուի թէ Մեսրոպ արք. Մագիստրոս կրօնական սքեմը ձգած ըլլալով, իբրեւ աշխարհական կ'ապրի եղբօրը քով։

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

—— ∞ ——

Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը եւ տիկինը Լոնտոն հասնելով, ընդունուեցան արտակարգ պատիւներով։ Անգլիոյ թագաւորն ու թագուհին, վարչապետը, արտաքին նախարարը եւ ուրիշ երեւելիներ կայարան գացած էին, դիմաւորելու համար հիւրերը։ Ճամբան տասնեակ հազարաւոր քաղաքացիներ խանդավառութեամբ կը ծափահարէին Ֆրանսայի նախագահն ու Տիկինը, որոնց կ'ընկերանար արտաքին նախարարը, բարձրաստիճան պաշտօնատարներու հետ։ Հիւրերը առաջնորդուեցան Պըքինկէմի պալատը, մինչ բազմութիւնը կ'աղաղակէր.— «Կ'ուզենք տեսնել նախագահը եւ թագաւորը»։ Հիւրը եւ հիւրընկալը հարկադրուեցան պատշգամ ելլել, տիկիններուն հետ, խանդավառ ցոյցերու մէջ։

Աւելորդ է ըսել թէ կատարուած փառաւոր ընդունելութիւնը չէր կրնար փարատել քաղաքական մտահոգութիւնները, որոնք այնքան ծանր համեմատութիւններ ստացած են այս միջոցին։ Ոչ միայն երկու երկիրներուն նախարարները, այլեւ թագաւորն ու հանրապետութեան նախագահը շարունակ այդ մասին կը խօսէին։ Արքայական պալատին մէջ սարքուած սեղանին առթիւ, Անգլիոյ թագաւորը իր բաժակաճառին մէջ փառաբանելով երկու երկիրներուն դարաւոր եւ փառաւոր պատմութիւնը, պանծացուց ժողովրդապետական կարգուսարքը, ազատութեան եւ արդարութեան գաղափարը։ «Երեսունեւհինգ տարի առաջ, ձեր երկիրը եւ իմ երկիրս միասին հաստատեցին թէ աշխարհագրութիւնը զիրենք դրացիներ դարձուցած ըլլալով, նախախնամութիւնն ալ կ'ուզէր որ անոնք բարեկամներ ըլլան»։ Ցետոյ փառաբանեց երկու երկիրներուն սերտ գործակցութիւնը, «որ մեծ ծառայութիւն մը մատուցած է եւ պիտի մատուցանէ խաղաղութեան դատին։ Մեր պետական վարիչները ջերմապէս կը բաղձան կարելին կատարել, բարեկամաբար լուծելու համար բազմաթիւ ծանրակշիռ խնդիրներ որոնք այսօր կը յուզեն ամբողջ աշխարհը։ Բայց անոնք պիտի չմոռնակցին որ եւ է կարգադրութեան որ կը խախտէ պետութիւններու յարաբերութեանց սկզբունքները։ Մենք կ'ըմբռնենք մեր ճամբուն վրայ եղած դժուարութիւնները, բայց ես համոզուած եմ թէ պիտի կրնանք վստահութեամբ նայիլ ապագային, գիտակից՝ մեր ուժին եւ իմացականու—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԻՆ ՏՆՏԵՍ. ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Գերմանիոյ հարուածը դէպի Արեւելք պիտի յանգի՞ արդեօք ընդհանուր պատերազմի։ Դիւանագէտներն անգամ այս պահուս ի վիճակի չեն որոշ պատասխան մը տալու։ Գալով նատարակութեան, ինրաքանչիւր մարդ, իր անհատական խառնուածքին կամ անձնական շահերուն համաձայն, տեսակէտ կը յայտնէ։

Անցեալ Սեպտեմբերին կատարուած «ձեռնասանրորդ ժամու» մէջ լամբութեան նման նախաձեռնութիւն մը կրնայ մեզ փրկել մօտալուտ պատերազմի մը արհաւիրքներէն։ Բայց, այն տնտեսական կորուստները՝ որոնց հիմնականէն իսկ ենթակայ կ'ըլլան ժողովուրդները Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, քիչ առնէն նոր հարուած մըն ալ պիտի տան Փողովուրդներու բարօրութեան։

Սպառազինութեանց յաւելում, առեւտրական յարաբերութեանց սեղմում, տուրքերու բարձրացում, դրամագլուխներու վատնում՝ հակատնտեսական ձեռնարկներու մէջ,— ահա առոնք են գլխաւոր հետեւանքները այն ընդհանուր կասկածոտութեան՝ որ այլեւս մշտապէս բոյն պիտի դնէ Եւրոպայի ծոցին մէջ։

X

Միջազգային Սակարանները վերջացող շաբթուան մէջ երեւան բերին ընդհանուր խուճապի մը բոլոր նշանները։ Փարիզի հրապարակը մասնաւորաբար անցեալ Հինգշաբթի օր մեծ յուզումի մատնուեցաւ։ Ֆրանսայի պետական պարտաթուղթերը քանի մը թիւ կորսնցուցին եւ առեւտրական, ճարտարարուեստական կամ դրամական մեծ հաստատութեանց արժեթուղթերը կարեւոր անկումներ ունեցան։

Լոնտոնի մէջ, զանազան արժեթուղթերու վաճառման քանակին բարձրանալը մեծ մտահոգութիւն պատճառեց, մանաւանդ անցեալ Ուրբաթ օրուան նիստին մէջ։ Ծախողներն ազդուեցանամէն կարգի թուղթեր,— նոյն իսկ ամերիկեանները։ Բայց, ամէնէն աւելի տուժողները բնականաբար եղը. Եւրոպայի հաստատութեանց թուղթերը եղան։

Նոյն խուճապը տեսնուեցաւ նաեւ Նիւ Եորքի մէջ, ուր Սակարանին մէջ ծախուած թուղթերու քանակը Չորեքշաբթի օր 40 առ հարիւրէն աւելի եղաւ բաղդատմամբ նախորդ երկու օրերուն (1,100,000 թուղթ՝ փոխանակ 700,000ի)։ Ուրբաթ օր, այս թիւը մէկուկէս միլիոնի հասած էր արդէն։

Տարակոյս չկայ թէ այս բոլորը հետեւանքն են միջազգային կացութեան խանգարման։

Խուճապը միեւնոյն ատեն նորանշան երեւոյթի մը հանդիսատես ըրաւ մեզ։ Գերմանիոյ դրացի փոքր պետութիւնները իրենց ոսկիի մթերքը ապահով տեղեր սկսան զետեղել։ Զուիցերիայի Դրամատունը իր մթերքին մէկ մասը արդէն Անգլիա ղրկած է, իսկ Հոլանտայի ազգային Դրամատունն ալ Միացեալ Նահանգները, ուր կը գտնուին նաեւ Անգլիոյ ազգային Դրամատան եւ Շուէտի պետական Դրամատան ոսկիներէն կարեւոր մաս մը։

Աւելի հետաքրքրական են Զուիցերիոյ ազգային Դրամատան ձեռք առած միջոցները։ Այս երկրին ոսկիի մթերքները, ինչպէս յայտնի է, կը գտնուէին Գէնուի դրահուած նկուղներուն մէջ, ուր պահուած կը մնային ցարդ։ Հիմա, անոնք այդ նկուղներէն հանուած են եւ պահուած, կ'ըսուի, անմատչելի տեղ մը. բայց, ո՞ւր, յայտնի չէ։ Ամէն պարագայի մէջ, լուրը յատկանշական է, որովհետեւ նշաններէն մէկը կը կազմէ վիճակի մը՝ որ շատ կը մօտենայ հին դարերու աւատական շրջանի մէջ նմանօրինակ պարագաներու տակ ձեռք առնուած միջոցներուն։

Որոշ է որ այս զգուշութիւններուն պատճառը գերմանական արշաւանքի վախն է։ Եւրոպայի մէջ միահեծան ըլլալու համար, Հիթլէրի երկու բան կը պակսի— ոսկի եւ ցորեն։ Ոսկին իր գրաւած վայրերուն դրամատանց մէջ կը յուսայ գտնել, եթէ մինչեւ այն ատեն փոխադրուած չըլլայ այս թանկագին մետաղը. իսկ, ցորենը կը յուսայ գտնել Հունգարիոյ եւ Թրանսիլվանիոյ արտերուն մէջ, եւ, ո՛վ գիտէ, թերեւս նաեւ ռուսական Ուկրայնայի մէջ։

X

Չեխոսլովաքիա՝ որ քանի մը օրէ ի վեր գերման տիրապետութեան տակ կը գտնուի, Մեծ Պատերազմէն առաջ մաս կը կազմէր Աւստրօ-Հունգարական կայսրութեան, որուն ճարտարարուեստին գրեթէ ամբողջութիւնը կեդրոնացած էր անոր սահմաններուն մէջ։ Այս երկրամասն էր որ կը հայթայթէր հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց ճարտարարուեստական վաճառքները։

Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը կարեւոր չափով մը կ'աւելցնէ ուրեմն Գերմանիոյ ճարտարարուեստական կարողութիւնը (փոթանսիէլ)։ Անշուշտ այս մեծ առաւելութիւն մը չէ Հիթլէրի համար։ Բայց, Չեխոսլովաքիա ունի նաեւ հանքածուխի, երկաթի, լինեիթի, քաոլինի եւ ռատիումի բաւական կարեւոր հանքեր եւ նոյնիսկ չարիւղի հորեր՝ որոնք, իբրեւ նախնական նիւթ, թանկագին օժանդակ մըն են գերման ընդհանուր տնտեսութեան համար։

Աւելի զատ.— ինչ որ այլապէս օգտակար է գերման ազգային տնտեսութեան համար— Սլովաքիոյ հողագործական եւ անտառային արտադրութիւններու բերելիք նպաստն է։ Արդարեւ, այս երկրամասը էապէս երկրագործական երկիր մըն է։ Շահագործուելով գերման գիտական եւ արհեստագիտական մեթոտներով՝ այս հողերը կրնան իրենց ներակայ արտադրութիւնները աւելցնել ամենամեծ չափերով։

Դարձեալ, ուշադրութեան պէտք է առնել այն իրականութիւնը, եւ ճարպիկ եղանակը՝ որով գերման մասնագէտները կազմակերպել գիտեն արտադրութեանց բաշխման գործը։ Արտադրուած ապրանքները ի՛նչ քանակով, ի՛նչ եղանակով, ո՛ր ատեն եւ ի՛նչ միջոցներով տեղէ տեղ փոխադրելու է, վաճառումի, ժամանակի կորուստի տեղի չտալու, փոքրագոյն քանակէն առաւելագոյն օգուտը ստանալու համար, ասիկա տնտեսական գործողութիւն մըն է՝ որուն գաղտնիքը շատ լաւ գիտեն գերման մասնագէտները։ Բաշխումի այս բանաւոր միջոցները համարժէք են արտադրութեան յաւելման, որովհետեւ կը ծառայեն բռնագրաւուած վայրերու նախնական նիւթերն ու երկրագործական բերքերը լաւագոյն կերպով օգտագործելու։

Եւ սակայն, այս բոլորը բաւական չեն— կը կարծենք— ապահովելու գերման գերակշռութիւնը Արեւելեան Եւրոպայի մէջ։ Ճիշդ է, Աւստրիայէ եւ Չեխոսլովաքիայէ կազմուած հողային զանգուածը տնտեսական եւ ռազմական ամբոց մը կը կազմէ Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, ամբոց մը՝ որ սակայն անզօր պիտի մնայ վերջնականապէս հաստատելու Հիթլէրի միահեծանութիւնը, եթէ պակսին ոսկին ու ցորենը։

Ըսինք թէ ոսկին փախչիլ սկսած է արդէն ամէն տեղէ։ Աւստրիոյ դեղին մետաղի մթերքէն Գերմանիա չէր կրցած օգտուիլ այն պարզ պատճառով որ խելամտապէս եւ տնտեսապէս կմախացած այս փոքր երկրին մէջ ոսկի մնացած չէր։ Իսկ Չեխոսլովաքիոյ թանկագին մետաղը շատոնց արդէն փոխադրուած էր Լոնտոն, այնպէս որ երբ Գերմանացիները Փրակայի ազգային Դրամատան արկղերը բացին, գրեթէ պարապ գտան զանոնք։

Ցորենին գալով՝ Հունգարիոյ, Թրանսիլվանիոյ եւ Ուկրայնայի շտեմարանները շատ մօտ չեն։ Մնաց որ, Գերմանիա պիտի կրնա՞յ մինչեւ վերջը արհամարհել ժողովրդավար պետութեանց զայրոյթը։

Դէպքերու արագաստահ ընթացքը կրնայ շատ եղերական հետեւանքներ յառաջ բերել։ Թողունք առ ու պահ մը լաւատես ըլլանք։ Բայց, նոյնիսկ այս պարագային, սա քանի մը օրուան պատահածները ուժգին հարուած մը տուին միջազգային տնտեսութեան։ Կը վախնանք որ այս հարուածը յառաջ բերէ համաշխարհային նոր տագնապ մը, ծնած՝ ապառազինութեանց յաւելումէն եւ տիրող ընդհանուր անվստահութենէն։

Հ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

ԵԵՏԻՆ ՄԻՏՔ

Ի՞նչ է իմաստը Ցետին միտք ասութեան։ Որքան որ կը յուսամ ըմբռնել զայն, կը նշանակէ ունենալ միտք մը, նպատակ մը եւ զայն պահել եւ քօղել ուրիշ պատշաճ կարծուած նախադասութիւն մը, զայն բացատրելու կամ պարակելու համար։

Այսպիսի ուղեղային խաղ մը անհրաժե՞շտ է ապրելու համար։ Եթէ անհրաժեշտ է, ո՞րն է անոր բարեքը եւ ինչպէ՞ս ապացուցանել զայն։ Իսկ եթէ անհրաժեշտ չէ, ի՞նչու պէտք ունենալ այդ անպարարութեան։

Իմ կարծիքով, մարդկային միտքի ունակութիւններէն մէկն է ան, որ յաճախ կը յփոթուի նրբին վերապահութեան հետ։

Նրբին վերապահումը կամ փափկանկատութիւնը անհրաժեշտութիւն մը կրնայ ըլլալ եւ պէտք է, դիմացինը չվիրաւորելու համար, երբ անոր հոգեկան տրամադրութեանց մէջտ թափանցել չի կրնար ըլլալ մարդ։ Այս պարագային նուրբ վերապահում մը, նուրբ խոհակցութիւն մը պայման է։ Բայց երբ վստահ ենք մեր խոհակցին կամ շուրջիններուն տրամադրութեանց, բացատրելու նրբութիւնը, գարձդարձիկ ձեւեր փնտռելու ճիգը ուրիշ արդիւնք չեն տար եթէ ոչ ուղեղային յոգնութիւն։

Անդրադառնալով Ցետին միտք ասութեան, մարդկային ուղեղը պէտք չէր որ նեղէր ինքզինքին այսպիսի ասութեան մը գոյութեան եւ մանաւանդ անոր կիրարկումին ընկերութեան ծոցին, թունաւորելով եւ վատթարացնելով փափկանկատներուն ղարկը։

Ցետին միտքը (arrière pensée) ինչպէս կը բացատրէ ասութեան առաջին բառը, արդեօք նշան չէ՞ յետամնացութեան, ստորին եւ ապականած, անկենդանակ ուղեղներու գործունէութեան։ Տեղ կ'ըլլայ արդեօք երբ այս կարգի ուղեղները զատենք մարդկային ընկերութեան վիժումներուն կարգին։ Անասուններու մտային մակարդակէն շատ աւելի վար իրողութիւն մը, ուրիշ խօսքով։

Ուղեղային այս ունակութիւնը, վարկաբեկիչ ազդակը պէտք է առ յաւէտ ջնջել, զտել եւ զգուշանալ այնպիսի մարդոցմէ որոնք իրենց արտայայտութեանց կ'ընկերացնեն Ցետին միտք։ Վնասակար է այդպիսիներու ընկերութիւնը։

Ցետին միտք՝ մարդկային ընկերութեան ամենօրեայ գործունէութեան ընթացքին, յետին միտք՝ ընտանիքէն ներս, ազգային գործերու մէջ, մարդկային գործերու մէջ, վերջապէս ամէն տեղ յետին միտք, ուր միամիտ շատերը անցընելու վախը կայ. միշտ արթուն ըլլալու անպատեհութիւնը։ Ցետին միտք, բացարձակ պայման, մանաւանդ դիւանագիտութեան մէջ։

Բայց կը ներէք, բառարանը մեզի կուտայ իմաստը դիւանագիտութեան,— կառավարելու արուեստը։ Եթէ ճիշդ է այս իմաստը, ո՞րն է արուեստին յետին միտքը, այդ արուեստը յետին միտք մը կրնա՞յ ունենալ։ Ինչ որ գոնէ մեր օրերուն դիւանագիտութիւն կը նշանակէ, կը տրամադրէ երբեք չըսել չէի չէտակ ինչ որ պէտք է ըսել, այսինքն գործածել յետին միտք մը։

Զեմ ուզեր աւելի ծանրանալ այս մասին, վասնզի իմ ազգակիցներս իրենց մորթին վրայ ճօտէն կրած են դիւանագիտութեան արուեստին բարիքները….։

Ցետին միտքը եւ զայն գործածելու պէտքը մարդկային ուղեղին հիւանդոտ վիճակն է։ Իսկ երբ այս յետին միտքը կը խորշէնայ, կը խորունկնայ եւ կը վարակէ մանաւանդ կառավարելու պաշտօն ունեցող անձնաւորութիւններու ուղեղները, այն ատեն կը դառնայ խոլոր վէրք մը ընկերութեան ծոցին մէջ։ (Մարդկութեան ապառնացող ընդհանուր եւ աղետալի պատերազմներու աղբաւրը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ դիւանագիտութեան արուեստը…):

Ցետին միտքը վիժած ուղեղներու արտադրութիւնն է, վախկոտութիւն եւ գերութիւն է, որովհետեւ ուղեղով ուժով, մարմնով ուժով մարդը պէտք չունի դիմակի, յետին միտքի։ Եթէ հակառակորդին առջեւ է, կը հանէ խելքի իր զէնքը, եթէ անասունի մը առջեւ է՝ կը հանէ երկուքն ալ, թէ խելքը եւ թէ իր բազուկները։ Այս կարողութեան համար է որ ան կրցած է ինքզինքը անասուններէն վեր դասել…։ Որով եթէ պիտի չկարենայ գործածել իր ուղեղին ուժը, պիտի դիմէ վախկոտի իր ուղեղին եւ պիտի ցոլացնէ յետին միտք մը, քաղաքականութիւն մը, ըստ ոմանց ճարպիկութիւն մը, պարզապէս խուսափելու համար յարձակումէն։ Իսկ չվախցող մարդը, իր ուղեղին տէր, իր արտայայտութիւնը կլոռ եւ զայն ուժով գտնող մարդը բացէ ի բաց կ'ըսէ իր բանլիքը, առանց յետին միտքի, առանց դիւանագիտութեան դիմելու։

Պղտոր ջուրի մէջ ձուկ բռնել ուզող փիլիսոփաներ, մեծ մտաւորականներ կը վխտան մեր դարուն մէջ։

Ուրեմն սատանայ մը կայ եւ ան ալ մարդկային ուղեղին ալեկոծ վիճակն է, խորհելու տագնապն է, երկչոտութիւնն է, տկարութիւնն է, պատասխանատուութեան թուլութիւնն է, եւ իբրեւ հետեւանք՝ յետին միտքի ունակութիւնը, որուն պատճառած վէրնաները վերի վայր կը շրջեն մարդկութեան ճակատագիրը, պատերազմներու, բնաջնջումներու տեղի տալով։

Գ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

Շանկհայի Հայոց Ազգ. Տան հիմնարկութիւնը

Շանկհայի Հայոց համար Ազգային Տուն մը հիմնելու անդրանիկ գաղափարը յղացողը եղած է Ծայրագոյն Վրեւելքի Հայոց Առաջնորդ Առողիկ վարդապետ Ղազարեան։

Այդ գաղափարին առաջին սերմը ցանուած է տեղւոյն հայ գաղութին մէջ երբ առաջին անգամ ոտքը ցամաք դրաւ Շանկհայ 1937ի գարնան։ Այդ թուականին էր որ Առողիկ վարդապետ Չինաստան ժամանեց հաւանութեամբ Ամենայն Հայոց Սրբազան Հայրապետ երջանկայիշատակ Խորէն կաթողիկոսի եւ Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ արքեպիսկոպոս Գուշակեանի իբր հովիւ Արեւելքի,— Չինաստան, Մանչուքօ, Ճափոն։

Եւ ահա այսօր ազգօգուտ այդ գաղափարին շօշափելի արդիւնքն է Շանկհայի հայ օրրանին մէջ Ազգային Տան հիմնարկութիւնը։

Նորակառոյց, երկյարկանի եւ քարաշէն Հայոց Տունը կը գտնուի 269 Monsignor Maresca, Shanghai։

Առողիկ վարդապետի ներշնչման տակ իրենց նիւթական առատաձեռն նպաստակցութիւնը բերած են ազգասիրաբար Գ. Գ. Հայկ Աստուրեան, Վարդան Զաքալեան եւ ուրիշներ։

Մեր ազգակից Հայկ Աստուրեանի մասին որքան գրուի քիչ է։ Եղիպտահայ այս ազնուականին անունը զինք ճանչցողներուն — հայ թէ օտար — սրտին մէջ թագաւորի համազօր է. այժմ յարմար առիթն է զինք Շանկհայի Հայոց բարերար արքան հռչակելու։

Հայ ազգը որ Խտիվներու երկրին կյարգեւած է հայ եւ որդի Նուպար փաշաներ՝ կրնայ վերստին պարծենալ յանձին Գ. Հայկ Աստուրեանի։

Ինչպէս աւելի առաջ յիշած ենք, Շանկհայի պէս միջազգային կեդրոնի մը մէջ հիմնած է Forum անուն հսկայ շէնքը որ ժամադրավայրը է Սպանական Hai Alai կոչուած խաղին, նման շէնք մըն ալ կառուցած է Թիէնցին։

Իր վերջին ձեռնարկերան ու պարծանքն է Շանկհայի Հայոց Ազգային Տան կառուցումը, անգլերէն յորջորջուած The Armenian Relief Society։

Տան հիմնադիրներէն Վարդան Զաքալեան նմանապէս ծանօթ է ամէնուն։ Կարնեցի Զաքալեաններու հաւատաւոր գերդաստանին շառաւիղը, միայն արդեամբ սատարած է Տան կառուցման, այլեւ ի սպաս կը դնէ իր տարոյական օժանդակութիւնը՝ դասախօսութիւններով,— թէ հայերէն եւ թէ ռուսերէն լեզուով։ Ան կը կազմակերպէ նաեւ երեկոյթներ եւ զբօսանքի տերուեղին համար երաժշտութեան եւ պարի դասընթացքներ։

Ազգային Տան նպատակն է նաեւ նիւթական օգնութիւն մատակարարել Շանկհայի կարօտ Հայերուն. յետոյ ըլլալ գաղութին մշակոյթի կեդրոնը հայթայթելու անոր թէ կրօնական եւ թէ լեզուական պէտքերը, նոր սերունդին համար կազմակերպել աթլեթիկ խաղեր, մէկ խօսքով կրօնական ու ազգային պաշտօնական մարմինը ըլլալ։

Տան մէջ ունին աղօթատեղի որու բացումը վէմ քարով կատարած է Առողիկ վարդապետ, հերու՝ Հոկտեմբեր 22ի Շաբաթ երեկոյեան, նոյնպէս եւ օծումը երկու սուրբերու խորանի պատկերներուն,— Սուրբ Աստուածածնի խաչելութիւնը, Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ։ Ցետոյ իր քարոզին մէջ խորհուրդ տուած է ազգային նոյն վայրին վրայ շինելու եկեղեցի մը երբ որ իրենց նիւթական պայմանները ներեն։

Հետեւեալ օր Կիրակի, առաջին պատարագը կը մատուցանէ նորաշէն աղօթատեղիին մէջ որ կը գտնուի շէնքին ետեւի կողմը։ Նոյն երեկոյ, ընդունելութիւն կողմանէ հաշկերոյթ մը կը տրուի, որու միջոցին Հայր Սուրբ երիտասարդներու խրատական մը կուտայ եւ կ'օրհնէ բոլոր ներկաները։

Շանկհայի Ազգային Տան ընթացիկ ծախքերն են ամիսը 300 չինական տոլար, որ մասամբ կը հոգացուի անդամավճարներէ, կարեւոր բաժինը գրեթէ կէսը, կը հոգայ Գ. Հայկ Աստուրեան ազնուօրէն եւ ազգասիրաբար։

Երիտասարդ – երիտասարդուհիներու համար գիշերային հայերէն դասընթացքի վարժարանին ռոճիկն ալ կը հոգայ դարձեալ նոյնինքն Գ. Հայկ Աստուրեան։

Շանկհայի Հայերը դեռ ի վիճակի չեն մնայուն եկեղեցական մը հրաւիրելու իրենց կրօնական պէտքերուն համար, վասնզի իրենց նպատակն է նախ ունենալ եկեղեցի մը կամ պարզ աղօթատեղիի, եւ յարմար նկարան մը՝ հրաւիրուելիք եկեղեցականին համար եւ այդ երկու պէտքերը միաժամանակ շատ ծանր կու գան իրենց։

Պատահական մկրտութիւններն ու պսակները Առողիկ վարդապետ կը կատարէ տարին մի քանի անգամ Հարպինէն Շանկհայ այցելութեան ընթացքին։ Իսկ պատահական մահերու պարագային, որոնք տեղի կ'ունենան իր բացակայութեան՝ …

«ՑԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ» (47)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Ոչ մի բանի վրայ։

— Այդ զարմանալի է։

— Այո՛, երբ սուրը խօսում է սիրտը, այն ժամանակ ուղեղը դադարում է մտածելուց… Դու սուր ցցեցիր իմ սիրտը, իշխան։

— Վշտացար, այնպէս չէ՞. կարեւէր խօսուեցար… Օ՛, այդ դեռ դու ես, դու՛, որ միայն թագաւորի գինակից եւ հայրենիքի մի զինուորն ես, դու վշտացար այնքան որ ուղեղդ դադարեց մտածելուց՛։ Հապա եթէ զինակից ու զինուոր լինելուց զատ լինէիր նաեւ սիրող հայր… Եթէ յանկարծ տեսնէիր որ տարիների ընթացքում մեծամեծ աշխատութեանց ու զոհաբերութեանց գնով սիրածդ ստեր համար ստեղծած փառքն ու երջանկութիւնը ջախջախուած ընկած են քո առաջ… Թէ դրա հետ միասին փշրուած են նաեւ քո լաւագոյն յոյսերը, անդարձ կորած՝ սրտիդ անդորրութիւնը, հոգւոյդ ուրախութիւնը, արտասուքում՝ տոհմիդ պատիւը… ի՞նչ կ'անէիր դու այն ժամանակ…

— Միթէ՞ ընդհանուր հայրենիքի համար զգացած վիշտը դառնագոյն չէ, քան թէ այդ բոլորը։

— Բայց եթէ ընդհանուր հայրենիքի համար զգացածդ վշտի վրայ աւելանային մ՞յս վշտերը…

— Հարկաւ, անտանելի կը լինէին նրանք…

— Այո՛, իշխան. եւ պակաս հայրենասէր չէի, եւ հէնց այդ էր պատճառը, որ այդ անխիղճ ու զրպարտ նամակն ստանալուց յետ՝ ձի չնստայ իսկոյն, չթռայ դէպի Շիրակ եւ սրի մի հարուածով չջախջախեցի մեղապարտի գլուխը. այլ երկրորդ անգամ ապատամբութեան դրօշ պարզեցի, հետեւութեամբ որոշելով թէ՝ այս անգամ մի փոքր աւելի խստութեամբ կը վարուեմ արքունական կալուածների եւ ժողովրդի հետ, գուցէ դրանով կարողանամ ազդել թագաւորի քարացած սրտի վրայ, ճանապարհ բերեմ մոլորեալին եւ ազատեմ զահը դերահաս վտանգից։

«Եւ ահա՛ այդ նպատակաւ, ինչպէս գիտես, վերցրի Գարդմանում պատրաստ ունեցած զօրքս, որոց թիւը հազարի էր հասնում եւ դիմեցի ուղղակի Զօրափոր։ Առաջին գործս եղաւ Կայեան բերդը պաշարելն ու առնելը։ Այնտեղ Վասակ իշխանի հետ միասին պահեստի մէջ գտնւում էին նաեւ մի քանի ապստամբ նախարարներ կանայք։ Վասակ իշխանի հետ միասին նրանց էլ ազատեցի. եւ մտադիր էի շտապել միայն այդքանով, մինչեւ թագաւորը Ախիւրեայից կը վերադառնար իր զօրքերով։

«Բայց Կայեան բերդից հեռացած զինուորները միացան մօտակայ գիւղերի բնակիչների հետ եւ իմ հանդէպ գտնուող լերան մէջ ամրանալով ըռկան իրենց ապաստանիներով ամէն հանդիստ անել իմ զօրքերին։ Ստիպուած յարձակուեցի դրանց վրայ, եւ որովհետեւ դրանք տեղի չտուին, ստիպուած մի քանի հարիւր հոգի ջարդեցի. իսկ գիւղացիներին խրատելու համար, որ միւս անգամ չհամարձակուէին իշխանների կուռին խառնուելու, հրձիգ տուի նրանց արտերը, կրակի մատնեցի եւ ապա հեռացայ Գուգարաց լեռները։

«Ահա՛ այս գործի համար էր որ մեր իշխանները սկսան ինձ մեղադրել, ինչպէս իբրեւ իրանք այդպիսի դէպքերում տատանապատիկ աւելի չարիքներ են հասցրել։

— Ո՛չ, քեզ աւելի մեղադրում էինք նրա համար, որ ապստամբութեան դրօշ էիր պարզել այնպիսի մի ժամանակ, որ թագաւորը Ախիւրեայում պատրաստւում էր Գուրգէնի դէմ կռիւ մղելով։ Մենք արդէն յայթել էինք նրան։ Վրաց Ադրներսէհը միջնորդում էր խաղաղութեան համար, եւ արդէն դաշնագիրն ստորագրելու վրայ էին, երբ գուժկան հասաւ եւ յայտնեց թէ՝ Սահակ իշխանը կրկին ապստամբելով՝ պետութեան զաւառները աւերում է։ Թագաւորը եւ մենք տեղահատուեցանք, մնացինք շուարած. ոչ ոք չէր կարող հաւատալ թէ՝ դու կը դիմէիր քո երդման եւ բոլորիս ներկայութեամբ կնքած ուխտին. բայց իրողութիւնն անհերքելի էր։ Ադրներսէհ թագաւորն ինքը խորհուրդ տուաւ Արքային կիսատ թողնել Գուրգէնի հետ կապելիք դաշնադրութեան գործը եւ շտապել Գուգարք, քո աւերումների առաջն առնելու։

— Ես ապստամբական դիրք էի առել եւ ոչ մի աւերմունք չպիտի անէի. ի զուր էր ձեր շտապելը։ Բայց թէ ինչո՞ւ արքայի բացակայութեան ժամանակ ապստամբութեան դրօշ պարզեցի, դրա պատճառն այն էր, որ չէի կամենում որեւէ ընդհարում ունենալ արքայական զօրքի հետ. չէի կամենում կոտորածի պատճառ դառնալ։ Ես մինչեւ անգամ յոյս ունէի թէ՝ Ադրներսեհ թագաւորը կամ դուք իշխաններդ կը համոզէիք թագաւորին բանակը չշարժել իմ դէմ, այլ խորհուրդ կը տաք իրան միայնակ առնելու ինձ հետ եւ հաշտուել իբրեւ որդի՝ իւր հօր հետ։ Այն ժամանակ ի հարկէ ես նրա հետ կը խօսէի ինչ որ պէտք էր, եւ գուցէ, չահաւոր ընթացք առնէր գործը։ Բայց թագաւորը զայրացած հեղեղի նման հասաւ Գուգարք. նրան այլեւս քաղցրութեամբ դիմաւորել անկարելի էր։

— Այդ կէտում դու անարդար ես իշխան։ Առաջին՝ մենք ամբողջ բանակը չշարժեցինք քո դէմ, այլ միայն մի քանի գնդերով եկանք…

— Այդ ինձ յայտնի չէր. ինձ թւում էր թէ զօրքի մեծ մասը դիմում էք դրել։

— Ասում եմ այդպէս է. եկանք միայն մի քանի գնդերով։ Եւ երկրորդ թագաւորը բանակի եպիսկոպոսի դարկեց քեզ մօտ պատգամաւոր… ութիւն խնդրեց. ինչո՞ւ չկամեցար հաշտուիլ, այլ ասել էիր եպիսկոպոսին թէ՝ «դու կա՛ց այստեղ իմ վրէժ… նում, ես կ'երթամ եւ նրան իմ վրէժ կը տամ պատասխան»։

— Այդ ճիշդ է. այդպէս ասացի… պիսկոպոսին։ Բայց ինչո՞ւ. իմ… այժմ, այո՛, զղջում եմ, բայց… չ մարդ էի, չկարողացայ վայրկեանական զայրոյթս զսպել— եպիսկոպոսին… ինձ մատնացոյց արաւ իմ երդման… րը, որ թագաւորը կապել էր… բլթի վրայ՝ իւր զօրքի առջեւ կախ… նեցրած խաչի պատուանդանին… ասում էր ինձ եպիսկոպոսը։ Եւ… ժում եմ այն երդմնազրին… չհաշտուես, աշխարհը քեզ պիտի… տապարտէ իբրեւ ուխտադրուժ…

(Շար.

... ցուցմունքներուն։ Բայց աւաղ, ... են եկեղեցիին չինութիւնը ... ցնել անպայման այս տարի, եւ ... տօնը կը յուսան կատարել Ծննդ... Տօնին ։

Հայաստանեայց Եկեղեցի եւ Ազգա... Տուն՝ ահա զոյգ անյողդողդ հի... որոնք զօրավիգ պիտի ըլլան ամ... վտարանդի հայ բեկորներուն, հոգ... գանուին անոնք նոյնիսկ Հեռա... Չինաստանի ։

...Մ՝ — Այս տեղեկութիւնները կը ... Ֆէնդիկ Ըրգի, «Հ. Կոչ» ... Ժէջ (4 մարտ)։ Այս առթիւ եր... ուած է նաեւ խմբանկար ... Ժէջ կ'երեւան Գ. Գ. Հ. Ա... Միհրան Թորոսեան (...եցի), Եդուարդ Համամճեան (...), Պետրոս Ջաֆալեան, ... անդամները վար... Միքայէլ (Մելիք) Նուպար... Կոստանդին Եկիֆ... Ալեքսանդրապոլցի, Ապրէսեան, ... Ջաֆալեան, Տիկին Մարիամ ... (77 տարեկան, իր թոռնի... հետ), Խօսրով Ջորպաճեան (Պոլ...ցի), Լեւոն Սարգիսեան (ուսուցիչ ...), Թիֆլիսի Ներսէսեան ճե... Առոյեան, Լեւոն Ցով... (վարիչ երգչախումբի), ... Մարի Լ. Սարգիսեան, Օնագ... (Իրանցի), Գ. Գ. Պէկիրեան ...։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ... իրենց գրութիւնն... գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ... եւ մելանով ։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐՍԷԼ. — « Համազգայինի մը դասախօսութիւնը, որ յատկացուած էր Սեն Մեսրոպի մահուան 1500ամեակին, տեղի ունեցաւ մարտ 11ին։ Բացումը կատարեց մասնաճիւղի քարտուղարը, տեղեկութիւններ հաղորդելով կատարուած աշխատանքներու մասին։ Ցետոյ նախագահը, Գ. Վ. Յարճանեան յանուն կեդր. վարչութեան գոհունակութիւն յայտնեց կատարուած աշխատանքներու մասին։ Այս առթիւ բացատրեց Համազգայինի նպատակը, ի նպաստ ընդհանուր կրթութեան եւ մշակոյթի զարգացման ։

Ապա բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, Գ. Հրաչ Զարդարեան, որ ընդզայուն շեշտերով խտացուց Դ. եւ Ե. դարերու քաղաքական եւ մտաւորական պատկերը։ Մանաւորապէս ծանրանալով Ս. Մեսրոպի կատարած գործին վրայ — տառերու գիւտ — շեշտեց. — « Ահա այդ թուականներէն ի վեր ունինք ինքնուրոյն տառեր, հարուստ լեզու եւ մշակոյթ։ Այն ատեն տարբեր էին պայմանները, իսկ այսօ՞ր ինչու պիտի չկրնանք իրար հասկնալ եւ համախմբուիլ մէկ դրօշի տակ, մշակութային-կրթական դետնի վրայ, ուր որ ալ ըլլանք։ Հիմա գիրը՝ մեզ բոլորիս է, լեզուն ու մշակոյթը՝ մէնուս»։

Այս առթիւ թելադրեց ջանք չխնայել, ստեղծելու համար համերաշխ եւ ներդաշնակ գործակցութիւն, դնելով զայն անխախտ հիմերու վրայ ։

Գամառ — Քաթիպայէն մաքուր առոգանութեամբ արտասանեց պատանի մը, Կարպիս Մնացականեան, որ հազիւ մէկ երկու ամիսէ ի վեր կը հետեւի հայերէնի։ Քանի մը կտոր կարդացուեցաւ Սիամանթոյէն, քարտուղարին կողմէ, առաջին՝ «Տեսիլքը» նուիրուած Մեսրոպի, եւ «Մայրը իր զաւկին»։

Ներկաները Գ. Ծարճանեանէ լուսաբանութիւն խնդրեցին նոր օրէնքներու մասին, յետոյ նախագահը գոհունակութեամբ փակեց երեկոյթը, մաղթելով կրկնապատկել եռանդ եւ կորով։ Բոլորս մեկնեցանք ուրախ տպաւորութեամբ ։

Ունկնդիր մը

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ՄԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

ԺԸՆԵՒ. — « Կաթողիկէ առաքելութեանց ընդհանուր միութիւնը» իր երկար տարիներու գործունէութիւնը տօնեց 12 օրեր ճառախօսութիւններով եւ ցուցահանդէսով մը, քաղաքիս կեդրոնական պալատներուն մէկուն մէջ։ Իբրեւ փակումն այս հանդէսներուն, Միութիւնը փափաքած էր որ արեւելեան ծէսով պատարագ մը մատուցուի Ժընեւի մէջ, եւ առաջարկած էր Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերուն, որոնք սիրայօժար յանձն առած էին։

Մարտ 11ին Ժընեւ հասան Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհ. Աբբահայրը, Սրապիոն վարդապետ Ոսկունեան, իր երկու քարտուղարներով, Հ. Եղիա Վ. Փէչիկեան եւ Հ. Միքայէլ Ցովհաննէսեան, իսկ Փարիզէն հրաւիրուած էր Հ. Ցակոբոս, Վ. Բասպըլըքեան՝ ուսումնապետ Սեւրի Մուրատեան վարժարանին։

Մարտ 12ի առաւօտ խուռն բազմութեան մը փութացած էր ծայրէ ի ծայր լեցնել Ս. Անտօն եկեղեցին։ Երգեցողութիւնները պիտի կատարէր քաղաքին Քրաֆթ Գոնարի երգարանին հայ երիտասարդներու Միութիւնը ։

Ներկայ էր հայ գաղութը եւ Մուրատ — Ռափայէլեան Նախկին աշակերտներէն ոմանք ։

Ժամը 9.30ին սկսաւ հանդիսաւոր պատարագը։ Հայ արտի լարերն էին որ կը թրթռային օտար երկինք տակ, հայկական անոյշ մեղեդիներու ձայնին էր որ կ'ելնէր այդ բուռ մը հայերուն սրտին մէջ։

Աւետարանի ընթերցումէն վերջ, ժողովրդապետը համառօտիւ բացատրեց ծէսին եւ արարողութեանց իմաստը։ Ցետոյ լսուեցաւ կոմիտաս վարդապետի « Տէր ողորմեա»ն, այդ հայ երիտասարդներուն սրտերը լեցնելով յոյսով եւ կարօտով իրենց հայրենիքին ։

Գ. Կոսէլ, Զուիցերիացի մը, Հայուհիի մը հետ ամուսնացած եւ քաղաքին երիտասարդ Հայերուն հոգին, պատարագի երգերը կառավարեց վարպետօրէն։ Անոյթեաք հայերէն կը խօսէր։ Իրիկունը Մխիթարեան Հայրերը հիւրասիրուեցան Հայ երիտասարդներու «Հայաստան»ին մէջ (այսպէս կոչած են իրենց տունը), ուր տաք մթնոլորտի մը մէջ երկար խօսակցութենէ վերջ երգուեցան հայրենաշունչ երգեր։ Ժամը 20ին Մխիթարեան Հայրերը բաժնուեցան, տանելով իրենց հետ այդ հայորդիներուն համակրանքը։ Լսելով թէ Հ. Եղիա վարդապետ «Բազմավէպ»ի խմբագրապետն է, յանձնեցին իրենց դրկել միութեան Ս. Ղազարի պաշտօնաթերթը։ Վարդապետը խոստացաւ կատարել անոնց փափաքը ։

Ականատես մը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. — Մեր քաղաքը Լիոնէն 120 քիլոմեթր հեռու է, շրջապատուած Ալպեան լեռներով, ունի 95 հազար բնակիչ եւ անթիւ հարստութիւններ ։

1923ի վերջերը հոս ալ տարագիր հայեր եկան, հաստատուելու քաղաքին եւ արուարձաններուն մէջ (Ֆը-ռասա Ռուժ)։ Այժմ 650 — 700 հայութիւն կայ, մեծ մասը կ'աշխատին ալիւմինիոնի գործարանին մէջ։ Ունինք 4 սափրիչ, 4 կօշկակար, մէկ մառ-ղործ, 5 դերձակ, մէկ գլխարկավաճառ, մէկ ածխավաճառ եւայլն։ Եօթը հայրենակիցներ ալ հանրակառքի պաշտօնեայ են (4 մեքենավար եւ 3 տոմսակավաճառ)։

Բարեբախտաբար մեր հայրենակիցները շատ սիրուած են ընկերութեան կողմէ եւ իրենց գործը կը շարունակեն անարգել։ Անգործ չունինք բացի 2—3 հոգիէ որոնք տարուան ընթացքին աշխատանքներ կը ճարեն։ Իբրեւ կազմակերպութիւն ունինք Հ. Ց. Դ. «Եօթնեղբայրեան» կոմիտէն, Ջ. մը, Կ. Խաչ։ Երեւանի արոշումէն վերջը հօկը լուծուեցաւ։ Եօթը տարիէ ի վեր ապրիլ 11 — 24ը չէր տօնուեր Կրընոպլի մէջ։ Նորակազմ Ջօմին առաջին գործը եղաւ տօնել Համազգային օգատօնը, Խորհրդի մեծ սրահին մէջ։ Կը մաղթենք որ ամէն տարի կատարեն այս պարտականութիւնը ։

Ունինք ազգային միութիւն մը որ երկու երեք ամիսը անգամ մը Լիոնէն քահանայ կը բերէ, հոգեւոր մխիթարութեան համար։ Միութիւնը ամէն տարի մասնաւոր հրաւէր կը ստանայ Կրընոպլի քաղաքապետութենէն՝ մասնակցելու նոյեմբեր 11ի զինադադարին։ 1938ին ալ խմբովին գացինք անծանօթ զինուորին գերեզմանը, տարագիր եռագոյնով եւ ֆրանսական դրօշով մը։

Բացի «Ցառաջ»էն դրեթէ ուրիշ թերթ չի գար։ Դպրոցը կը վարէ Կ. Խաչը։ Արհեստաւորներու համար մասնաւոր դժուարութիւն չկրեցինք։ Ինքնութեան թուղթերը փոխած ատեն անոնք որ զինուորութեան տետրակ ունէին դրամ չվճարեցին, բայց յետոյ հօտ կանչելով պահանջեցին ։.

Վաչէ

ԶԻՆՈՒՈՐԻ ՄԸ ՈՂԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀԸ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ (Մարսէյլ). — Անգութ մահը յափշտակեց բոժնեց մեզմէ համակրելի երիտասարդ զինուոր մը, Վահան Նշանեան ։

Ծագումով Ուրֆա... Պանտրմայի Հայ Գիւղը 1909 փետրուար 12ին։ Մօտաւորապէս 12 — 13 տարիէ ի վեր կը բնակէր քաղաքս, ուր իր աշխատութեամբ հիմնած էր ընտանեկան համեստ բոյն մը։ Ամուսնացած էր 1937ին եւ այժմ իր ետին կը ձգէ այրին, Տիկին Մարի, եւ մէկ տարեկան երեխայ մը, Նշան։ Վահան Նշանեան կը պատկանէր 1938ի դասին եւ դարձած էր հաւատարիմ եւ տիպար զինուոր մը, Հոկտեմբեր 4էն ի վեր։ Արհեստով սափրիչ էր։ Մարտ Շին կէս օրուան ճաշէն վերջ իր խըմբապետը կանչել կուտայ զինքը ածիլելու համար։ Վահան խեղճն կը հնազանդի եւ կը ներկայանայ իր մեծաւորին։ Ճիշդ այդ պահուն ատրճանակի պայթում մը եւ Վահան կ'իյնայ գետին։ Գնդակը մխուած էր Վահանի ձախ կողը։ Վիրաւորը կը փոխադրուի հիւանդանոց, ուր հոգին կ'աւանդէ չորս օր վերջը։

Ցուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուեցաւ Մարտ 15ին ։

Հակառակ օդին անյարմարութեան, կոկիկ բազմութիւն մը կը հետեւէր մեռելակառքին։ Ծաղկեպսակ ղրկած էին Հ. Ց. Դ. Սէնթ Մարկրիթի «Համազասպ» խումբը, թաղիս 18 — 20 տարեկան խումբ մը երիտասարդներ եւ հայ հասարակութիւնը։ Մարմինը զետեղուեցաւ Սէն Փիէռի գերեզմանատան, զինուորական յատուկ բաժնին մէջ։

Մեր ցաւակցութիւնները իր բոլոր սուրերին։

Սիրելի Վահան, քու քաղցր յիշատակդ յաւէտ վառ պիտի մնայ մեր սրտերուն մէջ։ Հանգիստ ոսկորներուդ ։

Մ. Մատոյեան

ՍԱՄՈՒԼ

ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆՔ ՍԱՆՃԱՔՈՎ

«Ազդակ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 Մարտ).

— «Ինչպէս գիտել կուտայինք երէկ, նպատակ չունինք արուեստականօրէն սեւցնելու կացութիւնը, անխուսափելի հռչակելով Սանճաքի կցումը Թուրքիոյ։ Բայց եթէ վարել կը նշանակէ նախատեսել ու կանխել, պէտք ուրեմն մեր ազգային մարմինները պատրաստ են հիմակուընէ իսկ անցնիլ «Ցիմար կոյսերու» դիրքին չմատնուելու համար վաղը։ Աւելի ճի՞շդ՝ իրար անցնելու էին ամիսներ առաջ, երբ Փարիզի մէջ հիմը կը լուծէր նոր խորհրդակցութեանց եւ ծրագիրներու։

Մէջտեղն է ուրիշներու օրինակը։ Լրագրական ամենապարզ լուր մը — յաճախ վրանբացօրէն սուտ — բաւական կ'ըլլայ ամբողջ պետական մեքենաներ շարժման մէջ դնելու, ի խրնդիր դիմումներու եւ բողոքներու։

Իսկ մենք՝ ճի՛շդ հակառակը կ'ընենք, անկասկած թողլով ոչ միայն պարզ զրոյցները, այլեւ ամէնէն ահաւոր իրողութիւնները։

Ահա ամէնէն թարմ փաստը, Ֆէզասի վերջին դէպքը։ Հալէպի մեր թըղթակիցը բան չխնայեց, արժանահաւատ դարձնելու համար պատմութիւնը։ Ցիշեց թէ լուրը կը քաղէ «ամէնէն վստահելի աղբիւրէ մը», խոկալու հրաւիրեց բոլորը եւ նոյնիսկ «անտարբեր ուրացումի» համար հաւաքոց ունէ կասկած «լուրին ամենաճշգրիտ վաւերականութեան համար»։

Արդի՞ւնքը Կ'ամչնանք խոստովանելու։

Օտարները ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԵՑԱՆ, անշուշտ իւրաքանչիւրը իր հայեցողութեան համաձայն։ Կարգ մը շրջանակներ, որոնք բարեացակամ են մեզի հանդէպ, առին հարկ եղած մանրամասնութիւնները եւ ստուգելէ յետոյ տեղեկագրեցին «առ որ անկ է»։

Թուրքերուն ըրածն ալ գիտենք։ Փութկոտութեամբ մը, որ շատ խօսուն կը համեմատի աւանդական հավաշ խայտին, երեւակայական «Հայ մը» առաջ քշեցին եւ անոր բերնով «սուտ խօսող» հռչակեցին Ազդակը։ Եւ զոյգ սիւնակներու վրայ, խոշոր վերնագրերով, որպէսզի փարատեն լուրին ցաւագին տպաւորութիւնը։

Իսկ մերինները անտեղուա՞նքն անհոգութեամբ.— դագէթային լուր է, գամ չեղան, միշտ նոյն տնաքանդ անկարեւորութեան տալը չէ....։

Եւ վերջապէս, միայն մենք չէ որ վրդովիչ կը տեսնենք կացութիւնը։ Դամասկոսի թերթերը, որոնք մօտիկ կապեր ունին կառավարական շրջանակներու հետ, ինչպէս նաեւ թղթակիցներ Սանճաքի մէջ, մէկ երկու շաբաթէ ի վեր անդադար խօսքը կ'ընեն Սանճաքի կցման եւ թրքական այլ ծրագիրներու։ Մասնաւորաբար դրօշակի ծանօթ միջադէպին առթիւ ըրին հրատարակութիւններ, որոնք շատ բան կը հասկցնէին։ — «Սուրիոյ հայերը որոշած են ի հարկին զէնքով փմաքել, թրքական տիրապետութեան չենթարկուելու համար»։

Եթէ արենակցութեան պարագան չէր պարտադրեր մասնաւոր քննութիւն մը, գոնէ օտար մամուլին այս հրատարակութիւնները ստիպելու էին մեզ հետաքրքրուիլ թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ սա շրջանին մէջ, ուր ունինք աւելի քան 20,000 հայրենակիցներ։ Մանաւանդ հասկնալ թէ ի՞նչ պատճառ է այս, որ ատեն մը հանդարտ մնալէ յետոյ, Թուրքերը պէտք տեսան վերսկսելու հին սպառնալիքները եւ պարպելու ծանօթ սպառնալիքները.

— «Կեավուռներուն համար կապարը աւելորդ է... ձեզ այսպէս պիտի սատկեցնենք...»։

Անցածը անցած է, սակայն։ Աշխատինք գոնէ արթուն մնալ ասկէ վերջ, երբ կրնան քակուիլ աւելի փորձանաւոր կծիկներ, եթէ այսպէս մունջ մնանք հարսի պէս, ամէն բան յանձնելով նախախնամութեան։

Մոռնալու չէ որ լուռ համակերպութիւնը ուղղակի ինքնասպանութիւն է։ Թշնամին կը քաջալերէ աւելի գոռոզ ու անձնրաց դառնալու, իսկ բարեկամը ուղղակի կը վհատեցնէ։ Անհրաժեշտ է ձայն բարձրացնել, մէկը զինաթափելու, միւսը զինելու համար, եթէ ներելի են այս բացատրութիւնները։

Անտարակոյս, պատրանքներ չէ որ կը սնուցանենք. բայց հաւատացած ենք թէ ազդուին կատարուելիք ձեռնարկներ կրնան բաւական բան փրկել, եթէ մանաւանդ հարկ եղած արձագանգը տրուի անոնց։

Նոյթին փափկութիւնը թոյլատու չէ մանրամասնութեանց։ Միայն դիտել տանք թէ կացութեան փափկութիւնն ալ թոյլատու չէ ռեւէ նոր ձըգձգումի։ Անհրաժեշտ է շարժիլ օ՛ր առաջ, եւ ազդուի՛ն, առանց կուսակցական կամ յարանուանական խտրութեան։ Որովհետեւ, վտանգը որ վաղը կրնայ ափ առնել մեր դուռը, համազգայի՛ն է ու համատարած»։

ՌԱԶՄԱՓՈՐՁ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԷՋ

« Նոր Կեանք » (8 մարտ) կը գրէ. — Երէկ առաւօտ ժամը 10ին Ալեքսանտրէթի Փինար Պաշի վայրին վրայ տեղի ունեցան մեր բանակի թնդանօթաձգութեան ռազմափորձերը։ Ռազմափորձերուն հրաւիրուած էին երեսփոխանական ժողովի նախագահը, վարչապետը, Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի թրքական հիւպատոսները, Պէյրութի յունական հիւպատոսը, եւն. Քոլէ եւայլն, որոնք հեռադիտակներով հետեւած են ռազմափորձերուն

Նշանակէտ ընտրուած էր լերան վրայ նշանակուած կէտ մը։ Թնդանօթի հարուածներուն ընկերացան զընդացիրներուն համազարկները եւ դէպի առաջ քալող մեր զինուորները յաջողութեամբ հասան իրենց նպատակներուն ։

Ներկաներուն կողմէ գնահատուեցան այս ռազմափորձերը ։

*** Վերջին երեք ամսուան ընթացքին Սանճաքէն Թուրքիա ղրկուած է մօտ երկու միլիոն քիլօ նարինջ, 150 հազար ոսկի արժէքով։ Թուրքիա ղրկուած է նաեւ թուզ, օճառ, սոխ եւն., կը գրէ « Նոր Կեանք»։ 3 ամսուան ընթացքին արտածուած ապրանքներուն փոխարժէքը կը հաշուուի մէկ միլիոն 200.000 ոսկի ։

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻՆ. — ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ ՔԻՒՐԻ

— oo —

Հարուստի տուն մը՝ շռայլօրէն կը վառեն դրամը եւ կը խնայեն այն — նիւթ բաներու որոնց համար խնայողութիւն ընելը անտեղի է, Հինգ ծառայ կը գտնուի տան մէջ։ Սկսայ հասնիլ թէ ինչ է մարդ ըսուածը, լաւ ըմբռնել թէ վէպերու մէջ նկարագրուած անձեր ինչպէս գոյութիւն կրնան ունենալ։ Հեռու անոնցմէ ո— րոնք հարստութեան երեսէն անբարոյական են դարձած եւ սրտով նենգ.

Տարի մը վերջ կը հեռանայ անոնց տունէն.

Սորվուած էր աշխատիլ։ Նոյն պաշտօնով ուրիշ տան մը մէջ կը տեղաւորուի Մանիայի ։

Գարապոյ ժամերը կ'անցընէր կարդալով, միշտ ինքնազարգացման հետամուտ, յետոյ կազմակերպեր էր իրերէնի դասընթացք մը գիւղին փոքրիկներուն համար։ Գաղտնի զանազան սենեակի մը մէջ տասնըվեց աշակերտներու կը սորվեցնէր իրենց մայրենի լեզուն։

Հոս կեանքը աւելի տանելի էր, հըստարտ իր աշակերտներով։ 19 տարեկան Մանիան հպարտ էր որ հայրենասիրական գործ կը կատարէր, գոնէ այս կերպով իր ճնշուած հայրենիքին օգտակար կ'ըլլար։

Բայց իր երազը ուրիշ էր, կ'ուզէր ինք աշակերտ ըլլալ, կ'ուզէր փոխանակ ուսուցանելու ինք ուսանիլ։ Իրիկունները սենեակը քաշուած՝ կը տարուէր երազներով։ Գիտէր թէ համալսարան երիտասարդներ կային մեծ քաղաքներու մէջ որոնք ներկայ կ'ըլլային դասախօսութեանց, կ'աշխատէին տարրալուծարաններու մէջ, ի անդարաններու, հիւանդանոցներու մէջ, կը սորվէին, կը զարգանային, իսկ ինք հակառակ իր երազներուն եւ փափաքին՝ փակուած կը մնար տան մը մէջ, անծանօթ գիւղի մը անկիւնը ի խնդիր քանի մը հաւիւր րուբլիի։ Գիտէր թէ հեռուն, Փարիզ կայ համալսարան մը՝ Սոր — պոն, ուր կ'աւանդուին շարք մը գիտութիւններ, կենսաբանութիւն, ուսողութիւն, ընկերային գիտութիւններ, տարրաբանութիւն, բնագիտութիւն։ Կ'ուզէր Ֆրանսա երթալ, ուր ազատութիւն կար եւ ուր ամէն տեսակ հալածականներ ապաստանութիւն կը գտնէին։

Թէեւ վհատած՝ բայց կորովի բնազդէ մը մղուած գիշերները կ'առանձնանար իր սենեակը։ Հատորներու դէզ մը կար սեղանին վրայ, կը կարդար, կը սորվէր անվերջ։

Գեղեցիկ էր ան, տասնը ինը տարեկան, շնորհալի աղջիկ մը, գրաւիչ ուշքեր, թարմ մորթ մը. սիրուն խարտեաշ մազեր, նուրբ սրունքներ։ Զնքոյշ էր Մանիա եւ հրապուրիչ իր խօսուածքով եւ շարժուձեւերով։

Հրաշալի կը պարէր, գիտէր ձի հեծնել, թիավարել։ Կը սիրէր նաեւ բանաստեղծութիւնը, ունէր գրած ոտանաւորներ։ Տարբեր էր վերջապէս գիւղի աղջիկներէն։

Նշմարեց այդ՝ տան երէց տղան, երբ դպրոցէն արձակուրդով տուն եկաւ։ Մանիայի տարեկից էր։

Երիտասարդը սիրեց Մանիան, իսկ Մանիա տարուեցաւ երիտասարդ ուսանողէն։ Առաջին անգամն ըլլալով կը սիրէր։

Անողոք վճիռ մը կուգար վերջ դնել իր սիրոյն։

Տղուն ծնողքը չուզեցին Մանիան, ոլորմէ աղքատ էր։ Աղքատ աղջկան մը հետ կարելի չէր ամուսնանալ։ Վերջապէս Մանիա իրենց տան երախաներուն վարժուհին էր։

Ուրեմն սիրած տղան կը լքէր զինքը։

Մանիա դառնացած կեանքէն՝ կը գրէր իր մէկ քրոջը.

— «Մ՛ի՛ղք որ մարդոց մասին լաւ գաղափար ենք կազմած։ Եթէ չեն ուզեր աղքատ աղջկանց հետ ամուսնանալ, թող մեզ հանգիստ ձգեն, ինչո՞ւ վրդովել խաղաղութիւնը անմեղ սըրտերուն»։

Կ'ուզէ հեռանալ այդ ընտանիքէն քովէն. յուսահատ՝ կը գրէ իր եղբօրը.

— «Կ'ուզէի քանի մը օր գալ Վարշաւա, ձեզ մօտ, կարօտցած եմ ամէնքըդ, մանաւանդ հայրս։ Կ'ուզէի հեռանալ այս տառած մթնոլորտէն, առնուած եւ ատուցեալ։ Միշտ քննադատութիւն, միշտ պէտք է զգոյշ ըլլամ խօսքերուս, դէմքի արտայայտութեանց եւ շարժուձեւերուս մէջ։ Այլօտան կեանքի մը կարօտն ունիմ, հաւանաբար՝ մօտերս ձեզ պիտի չկրնամ գրել տօներէն առաջ։ Վերջին դրոշմաթուղթս է որ պիտի փակցնեմ նամակիդ վրայ. դրպանս պարապ է, եթէ պատահմամբ ձեռքս անցնի դըրոշմաթուղթ մը կը գրեմ ձեզ կրկին»։

Երեք միօրինակ տարիներ կ'անցնին այսպէս. Մանիա մեծ խնայողութեամբ կ'ապրի։

Եւ ահա լուր մը Փարիզէն — բժըշկական ուսանողուհի քրոջմէն՝ որուն Մանիա չորս տարի անդադար իր խընայողութիւններէն բաժին կը հանէր։ Այս անգամ քոյրը իր կարգին պիտի օգնէր Մանիան այդ «սատանի եւ սաուցիչ» մթնոլորտէն։ Ան Փարիզ, իր քով կը կանչէր զինքը։

Քոյրը կ'աւետէր թէ լրացուցած էր ուսանողական շրջանը, բժշկուհի դարձած եւ թէ բժիշկ Լեհ ուսանողի մը հետ նշանուած ըլլալով, մօտերս պիտի ամուսնանային։

Մանիա այլեւս անծանօթ գիւղի մը անկիւնը նետուած պիտի չապրէր, Սորպոնի սեմէն ներս իրեն կը սպասէր անծանօթ՝ բայց յուսալից ապագայ մը։

Անձրեւոտ օր մը ծերունի հայրը կուրծքին սեղմած իր աղջիկը ողջերթ կը մաղթէր։ Ցուզուած էր ան, հազիւ լսելի կ'ըլլան «Մանիա, լաւ աշխատէ, յաջողութիւն, մի մոռնար մեզ եւ հայրենիքդ»։

Փարիզ։ Առաջին անգամն էր որ Մանիա կը շնչէր օդը ազատ երկրի մը եւ իր ոգեւորութեան մէջ ամէն ինչ իրեն հրաշալի կը թուէր։

Համալսարանը իր մուտքին մէջէն կը ժպտէր իրեն։ Եւ ի՜նչ համալսարան։ Հոն պիտի յաճախէր շնորհիւ իր խընայած փոքրիկ գումարին, նաեւ օժանդակութեամբ իր հօր եւ քրոջ։

Քանի մը օր վերջ Սորպոնի սեմին վրայ է։ Գալատ մը ուկեթաթախ այնքան հրապուրիչ չէր իրեն համար որքան այդ պարզ շէնքը։

Արձանագրութեանց օրն է, պատին վրայ կը կարդայ.— Դասաւանդութիւնները կը սկսին 3 Նոյեմբեր 1891։ Աւելի վերջը, աղքատօրէն հագուած, ամօթոյն դէմքով, խարտեաշ մազերով, Մանիա ամէն անգամ երբ անցնէր Սորպոնի նրբանցքներէն, երիտասարդներ իրարու կը հարցնէին թէ ո՞վ էր այդ նոր ուսանողուհին։

ՀԵՐՄԻՆԷ

(2)

(Շար.)

թեան ու նկարագրի այն անմահ յատկութիւններուն որ կը յատկանշեն մեր երկու ժողովուրդները եւ որ կը յայտնուին մանաւանդ վտանգի պահուն»։

Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահն ալ փոխադարձաբար փառաբանելով երկու երկիրներուն սերտ գործակցութիւնը, շեշտեց.

— « Երկու երկիրները տոգորուած են պատիւի, արդարութեան, մարդկային արժանապատուութեան նոյն ըմբռնումով, դաշնագիրներու եւ տրուած խօստումին նոյն յարգանքով, խորհելու, խօսելու եւ գրելու ազատութեան նոյն սիրով, ուրիշ պետութեանց ներքին գործերուն չխառնուելու նոյն զգուշութեամբ, խաղաղութեան նոյն սիրով։ Ամէն անգամ որ անոնք ճախողանքի մը կը հանդիպին աշխարհի որ եւ է մէկ մասին մէջ, մեր հանրային կարծիքը խորապէս կը յուզուի, եւ կառավարութենէն կը պահանջէ զօրացնել զինուորական ուժերը, ամրապնդելու համար երկրին ապահովութիւնը եւ նոր նպաստ մը բերելու համար ընդհանուր խաղաղութեան »։

Լրագրական ճակատամարտը

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼ

« Իզվէստիա », Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, խօսելով վարչապետ Չէյմպըլէնի ճառին վրայ, կը գրէ.

— « Ի՞նչ է արժէքը լացուկոծին ու աւաղումին, զոր ցոյց տուաւ վարչապետ Չէյմպըլէն Պըրմինկէմի մէջ իր խօսած ճառով։ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ պետական վարիչները երախաներ չեն. Մ իւնիխականները գիտէին թէ որու հետ գործ ունէին եւ կը դաւակցէին, թէ Եւրոպան կը նետէին ծաւալականութեան եւ ազէտի քաոսին մէջ։ Աչ – միջամտութեան վտանգաւոր քաղաքականութեան հեղինակները այժմ կը քաշեն իրենց ընթացքին նոր պտուղները ».

Կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրավտա» եւս նոյն յանկերգը կը կրկնէ, աւելցնելով թէ խորհրդային կառավարութիւնը երբեք պիտի չճանչնայ Չեխոսլովաքիոյ «աւազակային գրաւումը »։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Իտալական մամուլը կը շարունակէ իր յարձակումները Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու դէմ, ըսելով թէ անոնք իրենց անեղապէն սպառնալիքներով կը վրդովեն աշխարհի խաղաղութիւնը եւ կը ջանան նոր զինակցութիւններով երկաթէ օղակի մէջ առնել Գերմանիան։ Շողշողուն եւ շռնդալից վերնագիրներ կը զարդարեն թերթերու առաջին էջերը, խոշոր տառերով։ Օրինակ՝ «Ճիօռնալէ տ'Իթալիա» կը գրէ.— « Խաղաղութեան եւ կարգ կանոնի հակառակ՝ Լոնտոն ու Փարիզ կը գործեն՝ Գերմանիան պաշարելու եւ օղակելու համար»։ «Լավօրօ Ֆաշիստա»․— « Լոնտոն կը ջանայ օղակել Գերմանիան. դեմոկրատիական – գաղթապետական աշխարհը հակառակ է Առանցքին խաղաղ զարգացման ու զօրացման։ «Թրիպունա»․— « Լոնտոն կ'առաջարկէ զինակցիլ Մոսկուայի հետ»։ «Մէսաճէրօ»․— «Լոնտոն կը ճգնի ստեղծել ժողովրդապետական միացեալ ճակատ. Մ. Նահանգներ, Ռուսիա, Լեհաստան եւ Պալքանեան Համաձայնութիւնը թերեւս մտնեն այս ճակատին մէջ»։ «Աթամփա»․— « Պատերազմական տենդ ժողովրդավար երկիրներու մէջ»։

« Թրիպունա» իր առաջնորդող յօդուածը կը նուիրէ Լեհաստանի եւ կ'ըսէ թէ այսօր Լեհաստանի մէջ բոլորն ալ լրջօրէն կը խորհին ու կը մտածեն, ինչպէս Իտալիոյ մէջ, որովհետեւ այժմ գոյութիւն ունի նոր մթնոլորտ մը, երիտասարդ Եւրոպան, ուր Հռոմ կապուած է Վարշաւայի սերտ կապերով։ Լեհաստան հակահրէական է, ան կը պահանջէ գաղթավայրեր, ինչպէս նաեւ Հրեաներու հեռացումը։

«Ճորնէլէ տէլլա Սէրա» ուրախութիւն կը յայտնէ որ Չեխոսլովաքիա անհետացած է. ան թշնամին էր Իտալիոյ։ «Այժմ անոր հողերուն մէկ մասը գրաւած է մեր բարեկամ Հունգարիան»։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Պերլինի մէջ այժմ հանդարտութիւն կը տիրէ։ Շէնքերը, որոնք զարդարուած էին դրօշներով շաբաթէ մը ի վեր, այժմ բնականոն վիճակ ստացած են։ Բոլորը կը յուսան, թէ երկարատեւ դադարի մը շրջանը սկսած է։ Առաջնորդ Հիթլէր կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարեց պետական ու զինուորական վարիչներու հետ։ Լաւատեղեակ շրջանակներ կը յայտնեն թէ մարաջախտ Կէօրինկ գացած է Սան Ռէմօ, ուր պիտի տեսակցի Մուսոլինիի հետ։ Գերման մամուլը որ եւ է տող գրած չէ, գանգատելով թէ Մուսոլինի չէ շնորհաւորած Մորավիոյ եւ Պոհեմիոյ գրաւումը, մինչ շնորհաւորեց Հունգարիան՝ Ռութէնիան գրաւած ըլլալուն առթիւ։

Գերման մամուլը աւելի անզուսպ լեզուով մը կը յարձակի ժողովրդավար երկիրներու, մասնաւորաբար Անգլիոյ վրայ, շեշտելով «ժողովրդավար երկիրներու անամօթ ստախօսութեանց արշաւը Գերմանիոյ դէմ»։ Ըստ Տոքթ. Կէօպէլսի օրկան «Անկրիֆի», «ստախօսութեան նոր պատերազմ մը բացուած է Գերմանիոյ դէմ» եւն.։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հեռագրեն թէ քաղաքին զինուորական գրաւումը կատարուեցաւ հանդարտօրէն, բացի փոքր միջադէպէ մը, ուր խումբ մը ցուցարարներ քարկոծած ըլլալով զինուորական շղթան, ցիրուցան եղան։ Զինուորները գրաւած են բոլոր պողոտաները, հանրային շէնքերը, եւրոպական թաղերը եւ ամբոխներ կը շինեն։ Առտուն կանուխ զինուորական իշխանութիւնը ձերբակալեց Սուրիոյ ազգային շարժման գլխաւոր վարիչները,— Նասիփ էլ Ազմ, Մունիր Ռայէս, (երիտասարդ հայրենասէրներու ազդեցիկ անդամը), Մէհտի Մուրթատա եւն.։

ՄՈՐԱՎԻՈՅ կօշիկի մեծ հաստատութիւնը, Պաթա, պիտի փոխանցուի անգլիական ընկերութեան մը։ Այս հիմնարկութիւնը Ռումանիոյ մէջ պիտի բանայ կօշիկի գործարան մը։

ՔԱՆԱՏԱՅԻ վարչապետ Գ. Քինկ յայտարարեց խորհրդարանին մէջ թէ Քանատա պիտի կանգնի Մեծն Բրիտանիոյ կողքին, պատերազմի մը պարագային։ Աւելցուց թէ վարչապետ Չէյմպըլէնի բանակցութեանց կը մասնակցի նաեւ քանատական կառավարութիւնը։

ԱՆԳԼԻՈՅ պահլիճին մէջ քննուեցաւ պարտաւորիչ զինուորութեան խնդիրը։ Ո եւ է որոշում չտրուեցաւ

Ցերեկոյթ պարահանդէս

Ֆ. Հ. Կապոյտ խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ։ 26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, 157bis, Jean Jaurès, Maison Alfort:

Խմբերգներ եւ հայկական պարեր ղեկավարութեամբ Գ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի։ Նուագախումբ ԳԱՐԻՕ ԳԱՆԹԻԻ։

Մատչելի պիւֆէ։ ԱՃՈՒՐԴ Չկայ։ Մուտք 6 ֆրանք

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Պասթիյէն առնել 81 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել վերջաւորութենէն 2 կայան առաջ, մեծ դպրոցին մօտ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԵՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկ. Ընդհ. ժողովը՝ 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅի «Վռամեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովին կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը, կիրակի 26 մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՍԷՆ-ԺԻՐՈՒՄի (Մարսէյլ) «Հայաստան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Յարդանի, Նօթր-Տամի, Լէզօլիվի եւ Սէն-Ժերոմի ընկերները 24 Մարտ Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին, Գ. Տ. Գասպարեանի սրահը՝ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՊՈՒԷ ԼԻՒՁի (Մարսէյլ) «Մ. Վարանդեան» խումբի ստիպողական ընդհ. ժողովը 24 Մարտ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Արապեաններու բնակարանին մէջ։

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ «Առաջ» խումբի ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական ընդհ. ժողովի. 25 մարտ Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՎԻԷՆՆ «Անի» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 26 Մարտ Յաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, խաժակ Ակումբը։

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. Կոմիտէի դասախօսութիւնը՝ 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, դրադարանին մէջ, 181 Քուր Լաֆայէթ։ Կը խօսի՝ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ Հայրենիքի մասին մեր ըմբռնումը։

Ընկերաժամանակական դասախօսութիւն

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

23 Մարտ, Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8,30ին, Գ. Թաղապետարանի գրադարանը

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ «Ինչո՞ւ մտահոգ է Թուրքիան»։

Ընկերաժամանակական դասախօսութիւն

Պանեէօ-Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէի կողմէ

25 մարտ, Շաբաթ երեկոյ իր Ակումբին մէջ

Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ «Ինչո՞ւ ձախողեցաւ հայկական դատը»։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽ. ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՐԵՍՈՒՆՔՈՐՍ ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

25 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Rue de l'Eclipse. Մարսէյլ

Ընկերական շրջանակ, գեղարուեստական խնամեալ բաժին եւ յիշատակի ու յարգանքի խօսքեր

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով — Մուտք 2 ֆր.

Ընկերաժամանակական խնջոյք Փեսր 18ի առթիւ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ճոխ պիւֆէ — Մուտքը ազատ է

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը Հինգ., 23 Մարտ երեկոյեան ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue l'Eclipse, Մարսէյլ։ Կը դասախօսէ Գ. Մ. ԹԱՇՃԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Թլկատինցին»։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ՇՔԵՂ ԿԵՐՊՈՎ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

եւ Ֆ. Կ. Խաչի տասնամեայ գործունէութիւնը

ԿԻՐԱԿԻ. 2 ԱՊՐԻԼ 1939, ԺԱՄԸ 15-24

AÉRO-CLUBի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 6, Rue Galilée - métro Boissière

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

8 Ռիւ Գոսիէ. Մէթրօ Փուասոնիէռ կամ Կառ տիւ Նոռ

Փոքրիկն ՎԱՐԴ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ (դաշ.), Նուագախումբ Michel Սահակեան

Ճոխ պիւֆէ՝ վիւրամատչելի գիներով. Մուտք՝ 7 ֆր.

Նուագահանդէս

Հովանաւորութեամբ Office Théâtrale Européenneի

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ Salle Chopin-Pleyelի ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 25ԻՆ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Յայտագիր.— ՇՈՒՄԱՆ, ՇՈՓԷՆ, ՖՕՌԷ, ՏԷԳԻՒՍԻ, ԼԻՍԹ

Մուտք՝ 10 եւ 40 Ֆր.

ԾՈՒՑԱՏԵՏՐ

Akademia Raymond Duneauի մէջ. 31, rue de Seine, մէթրօ Odéon. 24 Մարտ ժամը 5ին Գ. Յ. ՁՕՊԱՆԵԱՆ կը խօսի հայ բանաստեղծութեան եւ երաժշտութեան մասին։ Կը մասնակցին, Օր. Զարոփեան (դաշնակ) եւ Իրիս Պիւզպիւլեան (երգ)։

ՓԱՐԻԶԵԱՆ շրջանի Վասպուրականի Հայր. Միութեան, Հրապարակային դասախօսութիւնը, 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 բիւ Գոսիէ, Բարեգործականի տան մէջ։ Կը դասախօսէ Գ. Ա. Սաֆրաստեան, նիւթ ունենալով «Հայ ազգի ամենահին պատմութիւնը եւ արուեստը, համաձայն հնագիտական նորագոյն պեղումներու»։

ՎԱՂԱՆԵՐ Համախարբերդցիական Միութեան ընդհ. տնդամական ժողովը 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՌՕՄԷՆՎԻԼ-ՄՈՆԹՐԷՕՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11

4. Place Jeanne d'Arc, Noisy-le-Sec

Կը նախագահէ՝ Գ. Ս. ԱՂԱՊԱԼԵԱՆ

Կը խօսին՝ Տիկին ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ եւ Գ. ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. կը ներկայացուի զաւեշտ մը

Մուտք 6 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Մէթրօ Mairie des Lilasէն առնել 105 օթօպիւսը։ Jaurèsէն 21 c օթօպիւսը։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԵՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆԻ ԿԱՊՈՅՏ Խ ԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վեր! ժամը 2.30ին Անիէռի Քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ։

Ղեկավարութեամբ ՄԻՇԱ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ, ԱՆԱՀԻՏԻ, ՎԱԴՈՒՀԻԻ, ՅԱՍՄԻԿԻ եւ Գ. Գ. ԳՄԲԵԵԱՆԻ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆԻ եւ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ Միշա Ազնաւորեանի։ Պար եւ սոլոներ

Մուտք 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՖԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

23 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն կէս գիշեր

Petit Journalի սրահին մէջ. 21. Rue Cadet

կը ներկայացուի ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Մանրամասն ւթիւններ մօտ օրէն.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

25 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 21ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Aéro Club de Franceի շքեղ սրահներուն մէջ

6 Rue, Gallilé. Մէթրօ Boissière

Կը մասնակցին՝ AL' BERKA (danses excentriques)

Melle MYRTIS (danseuse acrobatique)

Orchestre MICHEL ՍԱՀԱԿԵԱՆ՝ իր ամբողջ խումբով

Աժան եւ ճոխ պիւֆէ — Քոթիյոն — Մուտք 10 Ֆր.

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	205 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՄԱՐՏ VENDREDI 24 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3997 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ_ՕՐԷՆՔ
ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՒ ՕՏ.Ր ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Պաշտօնաթերթը երէկ օրէնք մը հրատարակեց, որ կը փոփոխէ 1928 մարտ 31ի օրէնքին 64րդ յօդուածին տրամադրութիւնները, հետեւեալ.ձեւակերպութեամբ.—

Պատերազմի ատեն, ամէն Ֆրանսացի որ զօրակոչի ենթակայ չէ կամ տակաւին ենթարկուած չէ, կրնայ, նոյնիսկ հակառակ իր զինուորական կացութեան տրամադրութեանց, կամաւոր արձանագրուիլ իր նախընտրած զօրագունդին մէջ, պատերազմի ամբողջ տեւողութեան կամ անոր մէկ մասին համար: Այս յանձնառութիւնը որ կրնայ կատարուիլ խաղաղութեան շրջանէն, մէկ ամիսէն պակաս պէտք չէ ըլլայ: Ցանձնառութիւնը կրնայ ջնջուիլ պատերազմական նախարարին կողմէ, ի պաշտօնէ, կամ ենթակային խնդրանքին վրայ.

Բանակէն դուրս ձգուած քաղաքացիները կրնան, պատերազմական կամ ծովային նախարարներուն արտօնութեամբ, ներկայ յօդուածով նախատեսուած յանձնառութիւնը կնքել, թեթեւաղէն հետեւակազօրքի վաշտերուն մէջ:

Առնուազն 17 տարեկան օտարականները կրնան արտօնուիլ զինուորութեան յանձնառութիւն մը կնքելու պատերազմի տեւողութեան համար, ֆրանսական բանակի որ եւ է մէկ զօրամասին մէջ:

Այս յօդուածին գործադրութեան պայմանները եւ կամաւորներուն հանգամանքը պիտի ճշդուին հրամանագիրներով:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը, որ Փարիզ պիտի վերադառնայ այսօր, ուրբաթ, երկրորդ օրն ալ շքեղ ընդունելութեանց արժանացաւ Լոնտոնի մէջ: Թագաւորն ու թագուհին նախ Օփէրա գացին Տէր եւ Տիկին Լէպրէնի եւ միւս հիւրերուն հետ: 1908էն ի վեր առաջին անգամ էր որ շքեղ ներկայացում մը կը տրուէր ի պատիւ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին (1908ին նոյն պատիւը եղաւ Նախագահ Ֆալիէռի): Ներկայացուած պարախաղն էր «Քնացող իշխանուհին»: Նոյն օրը ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանատան մէջ, ի պատիւ Անգլիոյ թագաւորին, իսկ Լոնտոնի քաղաքապետական խորհուրդը շքեղ սեղան մը սարքած էր, ի պատիւ հանրապետութեան նախագահին: Ճաշացուցակին գլուխը կը գտնուէր կրիայի աւանդական ապուրը, որուն համար 60 ընտիր կրիաներ բերուած էին Հնդկական ովկիանոսէն: Այս առթիւ Լոնտոն քաղաքի բոլոր աւանդական հանդիսութիւնները կատարուեցան, զօրահանդէսներով եւ ուրիշ արարողութիւններով:

Հանրապետութեան նախագահը 500 ոսկի նուիրեց Լոնտոնի աղքատներուն:

Բոլոր արարողութեանց մասնակցելով հանդերձ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը շարք մը տեսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Չէմպըրլէնի եւ լորտ Հալիֆաքսի հետ: Այս առթիւ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ ոչ միայն երկու երկիրներուն, այլեւ Անգլիոյ եւ իր դաշնակցութեանց միջեւ:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ կոչ մը ուղղելով գործատէրերուն եւ բանուորներուն, յորդորեց մոռնալ բոլոր վէճերը եւ նուիրուիլ ազգ. պաշտպանութեան զօրացման: «Պարագաները կը պահանջեն զօրաշարժ ոչ միայն զէնքերու, այլ եւ միտքերու: Ներկայ խռովայոյզ ժամանակները կը պահանջեն որ Ֆրանսացիները հաշտուին իրարու հետ: Երբ վտանգը մեր դուռը հասած է, պէտք է խորհինք միայն մեր հասարակաց հայրենիքին համար»: Այս առթիւ գործատէրերուն կը յանձնարարէ ներս առնել արձակուած բանուորները:

ԿԱԶՄԱԿԵԼ ԴԻՄԱԿՆԵՐԸ ձրի բաժնելու համար 180 միլիոն ֆրանք տրամադրեց Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդը: Թերթերը կը գրեն թէ այս գումարը անբաւական է, եւ շատեր ծանր ծախքերու պիտի ենթարկուին, դիմակ ճարելու համար:

ՄԱՐԱՇԱԼ ՓԷԹԷՆ, որ Սան Սէպասթիանօ գացած էր, իբրեւ դեսպան, տակաւին կը սպասէ, Զօր. Ֆրանքոյի ներկայանալու համար: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ այս յապաղման պատճառն է հաղորդակցութեանց դժուարութիւնը, քանի որ ճամբաները փակուած են ձիւնով, իսկ իրազեկներ կը հաւատան թէ զօր. Ֆրանքօ պահանջած է որ նախ իրեն յանձնուին Թունուզ ապաստանած սպանիական մարտանաւերը, որպէսզի կարենայ ընդունիլ դեսպանը: Վարչապետը խորհրդակցութիւններ կը կատարէ, ելք մը գտնելու համար:

ԻՏԱԼԻԱ զէնքի տակ առաւ 1901ի, 1902ի եւ 1903ի պահեստիները, ինչպէս եւ շարք մը մասնագէտներ: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ այս որոշումը հետեւանք է ուրիշ երկիրներու զօրաշարժին եւ թէ պահեստիները պարզապէս մարզանքներ պիտի կատարեն, նոր զէնքերուն վարժուելու համար:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ վարչապետը ուռկնդրութեան ընդունելով իտալական դեսպանը, գիտողութիւն ըրաւ սահմանագլուխի վրայ քին յաւելման դէմ: Եթէ յաւելումը շարունակուի, Եգիպտոս ալ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, իր զինակցին՝ Անգլիոյ հետ: Դեսպանը Հռոմ կանչուեցաւ, տեղեկութիւններ տալու համար:

ԻՍԼԱՆՏԱՅԻ վարչապետը յայտարարեց թէ Գերմանիա առաջարկած է օդանաւային կայաններ հաստատել Իսլանտայի մէջ, հիմնուելով հին դաշնագիրներու վրայ: Մօտերս գերմանական դրահաւոր մը պիտի երթայ Իսլանտա:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մեծ մուֆթին, որ անցեալ տարի Երուսաղէմէն փախչելով Սուրիա հաստատուած էր, նորէն փախաւ, իմացած ըլլալով թէ պիտի ձերբակալուի:

ԽՐՈՒԱԹՆԵՐԸ կը պահանջեն դաշնակցային պետութեան վերածել Եուկոսլաւիան, անփոփոխ պահելով սահմանները եւ արքայական տունը:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահին հաւանութեամբ արտաքին փոխ-նախարար Ուելլըզ Ուէլս հրատարակեց պաշտօնական յայտարարութիւն մը, որով ուժգնօրէն կը ձաղկէ Գերմանիոյ արշաւանքը Չեխոսլովաքիոյ մէջ եւ կը յայտնէ թէ Ուաշինկթըն կը մերժէ ճանչնալ Չեխոսլովաքիոյ կցումը գերման պետութեան: Այս յայտարարութիւնը Ուաշինկթընի գերմանական դեսպանատան դռնապանին յանձնուեցաւ հեռախօսով մը միջոցաւ, փոխանակ ուղղակի գործակատարին հաղորդուելու, ինչ որ մեծ զայրոյթ պատճառեց Գերմանիոյ մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԸ ՊԻՏԻ ՅԱՋՈՂԻ

»»» · «««

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԿԸ ՎԱՐԱՆԻՆ

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները անընդհատ կը խորհրդակցին Լոնտոնի մէջ, կազմելու համար մեծ եւ փոքր պետութեանց միացեալ ճակատը՝ գերմանական արշաւին դէմ: Վերջին լուրերէն դատելով, համաձայնութեան ճամբան բոլորովին հարթուած չէ տակաւին: Երկու գլխաւոր պետութիւնները, Խ. Միութիւնը եւ Լեհաստան, որոնց վճռական դեր կ'իյնայ, եթէ Ռումանիա յարձակում կրէ, վերջնական պատասխան տուած չեն տակաւին: Մասնաւորապէս Լեհաստանի համար կը կարծուի թէ որոշ յանձնառութեան տակ պիտի չմտնէ, մինչեւ որ արտաքին նախարարը Լոնտոն այցելէ, ապրիլ 1ին:

Պատասխանելով անգլիական կառավարութեան հարցումներուն, Լեհաստան յայտնած է թէ սկզբունքով համաձայն է միացեալ ազդարարութիւն մը հրատարակելու, բայց կը նախընտրէ այդ յայտարարութիւնը խմբագրել աւելի բացորոշ: Վարշաւա բելադրած է մտնել զինուորական փոխադարձ յանձնառութեանց տակ: Անգլիական կառավարութիւնը ապահոված է թէ համաձայն է այս թելադրութեան՝ ազդարարութեան մասին:

Թուրքիա առանց վերապահութեան ընդունած է Անգլիոյ թելադրութիւնը: Բանակցութիւնները Խ. Միութեան հետ կը շարունակուին:

Պ. Տալատիէ եւս յայտնած է իր տեսակէտները անգլիական ծրագրի մասին, թէ Փարիզի մէջ անգլիական գործակատարին եւ թէ արտաքին նախարար Պոնէի միջոցաւ որ այժմ Լոնտոն կը գտնուի: Անգլիական կառավարութեան մշակած ծրագիրը այն է, որ Թուրքիայէն աղին պետութիւններու պատուար մը հաստատուի Գերմանիոյ շուրջ, մէջն առնելով Լեհաստանը, Ռումանիան եւ Եուկոսլաւիան: Գերմանական գրոհ մը այս վերջին երեք երկիրներու հողամասերուն մէջ՝ պատճառ պիտի դառնայ նոր պատուարին զինուորական ընդդիմութեան:

Անգլիական առեւտրական պատուիրակութիւնը, Պ. Հըտսընի նախագահութեան տակ, երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ լեհ վարչապետին, առեւտրական նախարարին եւ ուրիշ վարիչներու հետ: Այս պատուիրակութեան բանակցութիւնները սահմանափակուեցան առեւտրական խնդիրներու շուրջ, բայց գնդ. Պէք, արտաքին նախարարը, լուր ղրկեց թէ ինք ուրախ պիտի ըլլայ քաղաքական բանակցութիւններ եւս վարելու Անգլիոյ հետ, երբ Լոնտոն այցելէ: Կը կարծուի, թէ Լեհաստան պիտի դժկամակի մտնել պետութեանց ո եւ է խմբակցութեան մէջ, որ կը ճգնի պաշարել Գերմանիան: Պ. Հըտսըն իր առաքելութիւնը աւարտելով Վարշաւայի մէջ, Մոսկուա գնաց:

«Մաթէն» կը գրէ թէ Խ. Միութիւնն ալ երկդիմի դիրք մը բռնած է: Անցեալ ուրբաթ օր, երբ մտահոգութիւնը ծանրացած էր Անգլիոյ մէջ, Ռումանիոյ մասին, բրիտանական կառավարութիւնը հետեւեալ բացորոշ հարցումը ուղղեց Մոսկուայի.— «Եթէ Ռումանիա արշաւանքի մը ենթարկուի, Խ. Միութիւնը պատրա՞ստ է օգնելու»:

Արդ, Մոսկուա փոխանակ որոշ պատասխան տալու, առաջարկած է միջազգային խորհրդաժողով մը գումարել Պուքրէշի մէջ: Մնաց որ, ոչ Ռումանիա, ոչ ալ Լեհաստան տրամադիր են խորհրդային օգնութեան ապաւինելու, աչքի առջեւ ունենալով Սպանիոյ օրինակը: Երկուքին ալ ուզածը այն է որ, բացորոշ խոստում տրուի թէ իրենց կռնակէն զանակ պիտի չմխեն, եթէ յարձակման ենթարկուին:

Խորհրդային աջակցութեան մասին վերապահութիւն կը տիրէ ոչ միայն Անգլիոյ, այլ եւ Ֆրանսայի կարգ մը շրջանակներուն մէջ: Այս առթիւ ալ, ընդդիմադիրները իրենց յոյսը դրած են Պ. Չէմպըրլէնի վրայ, որուն համար կ'ըսեն թէ այնքան զգոյշ մարդ է որ նոյնիսկ օդը լաւ եղած ատեն հովանոցը ձեռքէն չի ձգեր:

«Տէյլի Մէյլ» կ'իմանայ թէ անգլիական կառավարութիւնը տեսնելով որ մեծ դժուարութեանց կը հանդիպի միացեալ ճակատի ծրագիրը, տրամադիր է խորհրդաժողով մը հրաւիրելու Լոնտոնի կամ Փարիզի մէջ, մասնակցութեամբ շահակից երկիրներու:

Պ. Չէմպըրլէն երէկ պիտի ճշդէր Անգլիոյ դիրքը, ճառ մը խօսելով երեսփոխանական ժողովին մէջ:

*** Մոսկուա պաշտօնական զեկոյցով մը կը հերքէ այն լուրը թէ Խ. Միութիւնը իր զինուորական աջակցութիւնը առաջարկած է Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ, եթէ առնոնք զոհ դառնան գերման ծաւալականութեան: Ոչ Ռումանիա, ոչ ալ Լեհաստան դիմած են Մոսկուայի օժանդակութեան:

Ռումանիոյ մտահոգութիւնները

Պուքրէշէն կը հեռագրեն մարտ 22 թուականով.—

Պուքրէշի մէջ կաթը սովորաբար կը բաժնուի գիւղացիներու կողմէ, բայց այսօր չհասաւ, որովհետեւ զինուորական իշխանութիւնը գրաւած է կաթնավաճառներուն ձիերը եւ կառքերը: Սակաւաթիւ ձիերն ալ (Թաքսի) ցանցառ կ'երեւան փողոցներու մէջ, շատերը զինուորական նպատակներու յատկացուած ըլլալով:

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Գերմանիա պիտի ճնշէ Հունգարիոյ վրայ, որպէսզի եա կանչէ սահմանագլուխին վրայ համախմբած զօրքը: Այդ պարագային Ռումանիան ալ պիտի քաշէ իր զօրքը: Գերմանիոյ գործակցութեան այս յոյսը հիմնուած է աա իրողութեան վրայ թէ գերման-ռումանական բանակցութիւնները նպաստաւոր ընթացք առած են եւ կը յուսացուի համաձայնութեան մը յանգիլ: Թերթերը կը ջանան հանդարտեցնել հանրային կարծիքը, շեշտելով թէ Ռումանիա կ'ուզէ բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատել իր բոլոր դրացիներուն հետ: Հունգարական կառավարութիւնը հերքեց այն լուրերը թէ Փէշթայի անթելը հակառումանական քարոզութիւններ կը կատարէ: Հավասի թղթակիցը վտարուեցաւ Պուքրէշէն, լուրեր հաղորդած ըլլալով հունգարական զօրաշարժի մասին:

Պուքրէշի կառավարական թերթը կը գրէ.

— «Ռումանիա պատերազմ չուզեր. բայց եթէ հարկադրեն, պատրաստ է կռուելու ո՛ր ոք ալ ըլլայ, որ եւ է տեղ կամ ո եւ է մէկուն դէմ»:

ՀԻԹԼԷՐ ՄԷՄԷԼ ԳՆԱՑ ՄԱՐՏԱՆԱՒՈՎ

»»» · «««

Խոր տպաւորութիւն Լեհաստանի մէջ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Լիթուանիա տեղի տալով գերմանական սպառնալիքին առջեւ, որոշեց Գերմանիոյ յանձնել Մէմէլը (Քլայփէյտա): Լիթուանական զօրքը եւ նաւատորմը (մէկ պահականաւ, 500 թոն) անմիջապէս քաշուեցան, իրենց տեղը տալով գերմանական զօրքին: Հիթլէր երէկ Մէմէլ գնաց «Տէօյչլանտ» մարտանաւով, իսկ Տոքթ. Կէօպէլս հրամայեց դրօշազարդութիւններ եւ լուսավառութիւններ կատարել: Հիթլէրի կ'ընկերանար այն շքախումբը որով Փրակա մտաւ անցեալ շաբթու: Միայն արտաքին նախարարը Պերլին մնաց, բանակցելու համար Լիթուանիոյ արտաքին նախարարին հետ, որ Գերմանիա թռած էր օդանաւով, Մէմէլի յանձնումին պաշտօնական ձեւակերպութիւնները կատարելու համար:

Մէմէլի գրաւման առթիւ խանդավառ ցոյցեր կատարուեցան ոչ միայն ամբողջ Գերմանիոյ, այլեւ Տանցիկի մէջ: Քաղաքը դրօշազարդուեցաւ գերմանական դրօշներով եւ դպրոցականներուն արձակուրդ տրուեցաւ: Պերլինի մէջ կասկած չունին թէ Տանցիկն ալ Գերմանիոյ պիտի վերադարձուի խաղաղօրէն, Մէմէլի պէս: Թերթերը կը գրեն թէ Հիթլէր այժմ աւելի շատ զբաղած է ժողովրդավար պետութեանց միացեալ ճակատի ծրագրով եւ շարունակ յարաբերութեան մէջ է Մուսոլինիի հետ, որպէսզի Առանցքը միշտ կազմ եւ պատրաստ եւ ամուր մնայ: Պերլինի իտալական դեսպանը Հռոմ գնաց, տեղեկութիւններ հաղորդելու համար: Կ'ըսուի թէ դեսպանը եւ մարաջախտ Կէօրինկ որոշ առաջարկներ պիտի ներկայացնեն յանուն Հիթլէրի. Պերլինէն մեկնելէ առաջ, Կէօրինկ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի հետ: Խօսակցութիւնը տեւեց քանի մը ժամ: Ներկայ էին նաեւ արտաքին նախարարը, Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ նոր «խնամակալը» եւ ուրիշ երեւելիներ: Իրազեկներ կը հաւատան թէ Կէօրինկ Գերմանիոյ կատարեալ աջակցութիւնը պիտի խոստանայ Մուսոլինիի, իտալական պահանջներու մասին: Գերմանիա ի հարկին պատրաստ է խզելու անգլօ-գերմանական նաւային դաշինքը, եթէ միացեալ ճակատ կազմուի Հռոմ-Պերլին առանցքին դէմ:

Պերլինի եւ Հռոմի մէջ ձախողած կը նկատեն միացեալ ճակատի փորձը, միեւնոյն ատեն սպառնալիքներ տեղալով:

*** Մէմէլի կցումը խոր տպաւորութիւն եւ յուսախաբութիւն պատճառեց Լեհաստանի մէջ: Թերթերը թէեւ վերապահ դիրք մը բռնած են, բայց չեն ծածկեր թէ Գերմանիա իրարու ետեւէ գրաւելով Աւստրիան, Չուտէթեան երկիրը, Չեխոսլովաքիան եւ Մէմէլը, «այժմ իր խեղդիչ օղը կը սեղմէ Լեհաստանի վրայ»: Ուրիշ թերթ մը կը գրէ թէ Մէմէլի գրաւումով երկիր մը կը զրկուի ծովային ելքէն, քանի որ Լիթուանիոյ առեւտուրին 90 առ հարիւրը այդ նաւահանգիստին միջոցաւ կը կատարուէր:

*** Մէմէլ հիմնուած ԺԳ. դարուն: Զգալի նաւահանգիստ մըն է եւ ունի 30.000 բնակիչ, 2450 քառ. քիլոմեթր տարածութեան վրայ: Իր դիրքով բանալին է Պալթիկ ծովուն, տեսակ մը Ճիպրալթար: Նաւահանգիստը սառելու վտանգէն ազատ ըլլալով, ամէն տարի միջին հաշուով 800 նաւ կ'ընդունի եւ արագ յարաբերութեան մէջ է Քէօնիկսպէրկի, Տանցիկի եւ Համպուրկի հետ:

Մէմէլի շրջանը ունի անհամար անտառներ որոնք շատ լաւ կը շահագործուին, 140 սղոցարան, ցէլիւլոզի մեծ գործարան մը, նաւային մթերանոցներ եւայլն:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅԵՐՈՒ ՀԵՌԱԳԻՐԸ
ԻՐԱՆԻ ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԻՆ

Իրանի գահաժառանգ Շահփուր Մոհամմէտ Րիզայի ամուսնութեան առթիւ Մարսէյլի Պարսկահայերու նախաձեռնութեամբ եւ 600 Պարսկահայերու կողմէ նախկին հիւպատոս Պ. Ե. Միրզայեանցի ստորագրութեամբ հեռագիր մը ղրկուած է Եգիպտոս, շնորհաւորելով գահաժառանգին ամուսնութիւնը եւ արեւշատութիւն ու երջանկութիւն մաղթելով նորապսակ ամոլին:

— ∞ —

Հիթլէրական հարուածին ազդեցութիւնը Հռոմի մէջ

Արտասահմանի թերթերու գրածները Հիթլէրի հարուածին անդրադարձումներուն մասին Իտալիոյ վրայ՝ մեծ հետաքրքրութիւն առթած են Հռոմի մէջ: Այդ անդրադարձումը կարելի է խտացնել երեք կէտերու մէջ.—

Առաջին.— Գերմանիոյ վերջին քայլը մեծ անձկութիւն պատճառած է Իտալիոյ հանրային կարծիքին: Կառավարութիւնը պիտի օգտուի Ֆրանսայի կողմէ մասնաւոր ներկայացուցիչ մը ղրկուելու պատեհութենէն եւ խաղաղ բանակցութիւն պիտի կատարէ Փարիզի հետ:

Երկրորդ.— Պերլին – Հռոմ առանցքը ստացաւ այնպիսի հարուած մը, որմէ դիւրաւ չի կրնար ապաքինիլ:

Երրորդ.— Գերմանիա չէ յարգած իր յանձնառութիւնները Իտալիոյ հանդէպ, այս պատճառով ալ Իտալիա պարտաւորուած է իր պահանջները իջեցնել նուազագոյնի, այսինքն՝ բաժին առնել Սուէզի ջրանցքի ընկերութեան արժեթուղթերէն, Ճիպութին վերածել ազատ նաւահանգիստի եւ Թունուզի Իտալացիներուն իրաւական վիճակը ճշդել:

Պ. Կայտա վերջերս գրեց թէ Իտալիա կը սպասէ գրական առաջարկներու Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ կողմէ, փաստելու համար թէ իրենք Իտալիոյ բարեկամներն են:

Իտալիոյ ժողովուրդը շատ ազդուած է Հիթլէրի յանկարծական հարուածէն Չեխերու գլխուն, ինչպէս նաեւ այդ հարուածին առթած դառն տպաւորութենէն արտասահմանի մէջ:

Կառավարութիւնը կարգ մը պահեստիներ զէնքի տակ կանչած է, ինչ որ շատերուն մտածել կու տայ, թէ «մենք գիտենք մեր գլխուն գալիքը, եթէ անջատուինք Գերմանիայէն»: Կառավարութիւնը սակայն կացութեան տէրն է եւ հանրային կարծիքը ի վիճակի է ձեւաւորելու իր ուզածին պէս:

Մամուլը կը շարունակէ իր յարձակողականը: «Ճիռնալէ տ'Իթալիա» կը գրէ.— «Սատանայի եւ Հրեայի դաշնակցութիւն կը կազմուի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ»: «Լա Թրիպունա» կ'ըսէ.— «Լոնտոն նետած է իր դիմակը, ան յարձակման կը պատրաստէ»: «Իլ Թէլէկրաֆօ», որ կոմս Չիանոյի օրկանն է, կը հաւատացնէ, թէ ժողովրդավար երկիրներու փորձը՝ ընդարձակ օղակ մը կազմելու Գերմանիոյ շուրջ, ձախողած է: Լեհաստան չի կրնար մտնել հակագերման խմբակցութեան մէջ, իսկ Եուգոսլաւիոյ զինուորական գործակցութիւն մը պարզ ցնորք մըն է: «Իլ Թէվէրէ» կ'ըսէ թէ սկանտինաւեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԻՆՉ ԿԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՑՐՈՒՌՈՒՄ ԵՒ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄ

ԱԳԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Ըսինք թէ նախագահ Իսմէթ մտադրած էր ստորճանապար եւ տանց ցնցումի գործադրել իր ծրագրին երկու մասերը — լռեցում եւ վերակազմաւորութիւն։

Խորհրդարանը եւ Հալքի վարչութիւնը լռեցնելէ յետոյ, երեսփոխանական նոր ընտրութեանց պիտի ձեռնարկէր եւ այս կերպով բոլորովին նոր մեքենայ մը պիտի կազմէր, փոխելով նաեւ կառավարութիւնը, որուն բառ օրէնք կրնան անդամակցիլ միայն երեսփոխանները։ Եւ որովհետեւ ինքն է որ պիտի նշանակէ երեսփոխանական թեկնածուները, բնականաբար իր ուզած անձերն պիտի հաւաքուէին խորհրդարանը, կառավարութիւնը եւ Հալքի վերին մարմինը։

Միւս կողմէ, որպէսզի կարենայ համապատասխանութիւնը պահել, կառավարութիւնը եւ կուսակցութիւնը անջատեց իրարմէ։ Այս ձեւով, պետութիւնը դրուած կ'ըլլայ հաստատուն հիմ մը վրայ եւ հետեւաբար աւելի ամուր կը դառնայ։

Ամբողջ ընթացքին գործադրութեամբ, այս ծրագիրը ոեւէ ցնցում պիտի չպատճառէր։ Բայց դէպքերը շեղթայազերծուեցան եւ առիթները մէկ ու մէկ բնականացնել ամբողջ վրայ բաժնուած ծրագիրը։

Կ'ակնարկենք վերջին զեղծումներուն, որոնք սանձէն պէտ բռնած իրարու եռաց, տակնուվրայ ընելով ամբողջ երկիրը։

Իսմէթ չէ՞ր գիտեր որ չարաշահութիւններ կան։ Անտարակոյս գիտէր, իրրեւ 15 տարուան վարչապետ։

Պետութիւնը դարձած ըլլալով խոշոր վաճառական մը, որ ձեռքն առած է բոլոր առուտուրները, սկսեալ ծխախոտէ, ալքոլէ, շաքարէ եւ այլ մենաշնորհներէն մինչեւ ամէն կարգի ներածումը եւ արտածումը, մինչեւ նոյնիսկ բանջարեղէնի ու պտուղի վաճառումը, բնականաբար գեղծումներ անպակաս պիտի ըլլար։ Մանաւանդ որ բազմաթիւ օտար ընկերութիւններ բռնագրաւուեցան, հարիւրաւոր նոր պաշտօնեաներու նշանակումով։ Օրինակ, միայն նաւային գործերու համար հաստատուած Տէնիզբանքը տարեկան չորս ու կէս միլիոն ոսկի կը վճարէ իր պաշտօնէութեան, որպէս թոշակ։

Իսմէթ գիտէր այս բոլորը, գիտէր թէ սկսեալ բոլոր պաշտօնեաներէն մինչեւ նախարարները, գործ կ'ընեն, հազարաւոր ոսկիներ կը ստանան իրրեւ կաշառք։ Գէ՞ որ պետութիւնը դարձած է վաճառական, իսկ օրէնք է գնումներու առեն միջնորդչէք կամ շահաբաժին տալ գործը յաջողցնողին։

Օրինակ, եր եղբայրը՝ Թոփալ (կաղ) Իհսան, բազմաթիւ գործարաններ ունի։

Բայց հանրապետական Թուրքիոյ մէջ ի պատուի է պարտական օրէնք մը։ Գող ես միայն այն առեն, երբ կը բռնուիս, օձիքդ ձեռք կուտաս։ Հակառակ պարագային, կը համարուիս ճարպիկ մարդ եւ կրնաս ուզածիդ չափ կապել բերը...

Այնպէս որ, կը պատժուին միայն անոնք որ անպատեհիլի կը դարձնեն գայթակղութիւնը։ Այդ պարագային, կառավարութիւնը գործի կ'անցնի, հարցաքննութիւններ կը կատարէ, դատեր կը սարքէ։ Բայց այս բոլորը պարզապէս ձեւ բանի համար, երեւոյթները փրկելու նպատակով։ Որով, հիմնական նպատակն է փակել խնդիրը, կամ գոնէ նուազագոյնին իջեցնել պատիժը։

Այս անյեղլի կանոնը կիրարկուեցաւ նաեւ այս անգամ։ Հետաքննեալ նախարարները պիտի փոխուէին յառաջիկային, իբրեւ անխուսափելի բնութիւնը Իսմէթի նոր քաղաքականութեան, բայց գայթակղութեանց պոռթկումը փութացուց անոնց տապալումը։

Օրինակ, Ներքին նախարար Շիւքրիւ Գայա եւ պատերազմական նախարար զօր. Քեազըմ Էօզալփ շուտ պաշտօնանկ եղան, որովհետեւ պայթեցաւ առեւտրականներու գայթակղութիւնը։

Երբ Թերթերը արծարծեցին այդ գործը, վարչապետ Ճէլալ Պայար պաշտօնապէս յայտարարեց թէ եղածը սովորական խաչագողութիւն մըն է, որուն արժանը պէտք է փնտռել ոչ թէ ներսը՝ Թուրքիոյ մէջ, այլ դուրսը։ Միջազգային խմբակ մըն է որ կեղծած է պատերազմական նախարարին ստորագրութիւնը եւ նախարարին կնիքները, իսկ էֆրէմ Քէօնիկ եւ Բուհի գործիք եղած են անոնց։

Ըսել կ'ուզէր թէ զեղծումին մէջ գործ չունին զօր. Քեազըմ եւ Շիւքրիւ Գայա, որ զեղծումի շրջանին ոչ միայն Ներքին Նախարար էր, այլեւ Արտաքին փոխ-Նախարար։

Բայց շատ չանցած, վարչապետը ստիպուեցաւ հերքել իր ըսածները, ու յանկարծ ընդունիլ թէ զեղծումը կապ ունի նախարարներու եւ բարձրաստիճան անձերու հետ։

Արդարեւ, Հալքի խորհրդարանական խմբակի 10 Յունուար 1939ի նիստին, սաւառնակի խնդիրը պարզած ատեն, Ճէլալ Պայար կ'ըսէր.

— Հաստատուած է որ դէպքը երկրին մէջ սովորական գործ մը չէ, այլ չարաշահութիւն մըն է, կատարուած ծանօթ անձերու կողմէ։ Կառավարութեան պարտականութիւնն է չթողուլ որ կարգ մը հայրենակիցներու պատիւը շահագործուին (ըսփէքիւլասիոն) իբր նիւթ ծառայէ։ (Անատոլու գործակալութեան գեկոյց, 10 Յունուար, 1939)։

Նոյն նիստին, դատական նախարարն ալ վճռապէս կը յայտարարէր թէ սխալ է «որ ներկայիս երեսփոխան եղող կարգ մը անձեր դեր ունին գործին մէջ»։

Մէկ շաբաթ յետոյ, Յունուար 17ին, նոյն վարչապետը կը յայտարարէր նոյն խմբակին.

— Անցեալ նիստին, երբ բացատրութիւն կուտայի սաւառնակի մասին խնդրի մասին, նախարարներէն մէկը շեշտեց թէ անիրաւ ծեծ է պատերազմական նախարարին հրաժարումը, որպէսզի դատական քննութիւն մը տեղի ունենայ կատարեալ ազատութեամբ։ Պատերազմական նախարար զօր. Քեազըմ Էօզալփ երբ բաժանեցաւ, պարզապէս տապալեւ համար գտնուելու կանգնութիւնը։ (Անատոլու գործակալութիւն, 17 Յունուար 1939)։

Զոտո՞ւն չէ՞ հակասութիւնը։ Յունուար 10ին կը պնդէ թէ զեղծումը հասարակ է, գործ չունի կառավարութեան հետ, իսկ Յունուար 17ին կը խոստովանի թէ յատուկ է, կայ ունին բուն իսկ պատերազմական նախարարին հետ։

Բայց աւելի յատկանշական պարագայ մը։

Յունուար 10ի նիստին աղեկատուութիւն ըրած ժամանակ, կառավարական գեկոյցը կ'ըսէր.

— «Շատ մը ճառախօսներէ վերջ, վարչապետը կրկին բեմ բարձրացաւ։

Բայց թէ ի՛նչ ըսած են այդ «ճառախօսները», գեկոյցը լուռ կը մնայ։ Յունուար 17ի գեկոյցէն միայն կ'իմանանք թէ այդ ճառախօսներէն մէկը պահանջած է պատերազմական նախարարին հրաժարումը, այսինքն բացէ ի բաց ամբաստանած է զայն։

Կը տեսնէ՞ք։ Շաբաթ մը առաջ, հայոյ չեն եղեր, չեն յիշեր երեսփոխաններուն ըրած գանգատները, այն յոյսով որ խնդիրը կը փակուի։ Շաբաթ մը վերջ կը յայտնեն մէկ մասը, երբ այլեւս անպարտկելի կը դառնայ։

Արդ, իրաւունք չունի՞նք հետեւցնելու թէ կան բազմաթիւ այլ ծալքեր զոր ծածուկ կը պահեն, հանրութիւնը չգայթակղեցնելու համար։ Որովհետեւ, որքան ալ ճարպիկ, էֆրէմ Քէօնիկ մը չի կրնար առանձինն յաջողցնել այդքան մեծ գործ մը։ Խաղալիկ չէ, արդարեւ, 50 սաւառնակ պատրաստել Թուրքիոյ անունով եւ յետոյ ծախել հանրապետական Սպանիոյ։

Այսպէս է որ «Ընի Սապահ» գրել կուտայ իրաւամբ (21 յունուար)։

— Էֆրէմ Քէօնիկի խնդիրը շատ ընդարձակ գործ մըն է։ Հաւատալ թէ անձ մը, առանց պաշտպանութիւն ունենալու, արտաքին նախարարութեան պաշտօնեայի մը միջոցով կրնայ մարել մաքսանենգութեան այդքան մեծ ցանց մը, կը նշանակէ շատ միամիտ ըլլալ։ Տարակոյս չկայ թէ Էֆրէմ Քէօնիկ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԱԾ է։

Որո՞նք են հովանաւորները։ Նախ՝ պատերազմական նախարարը, որ «ելքը» գտաւ։ Երկրորդ՝ նախորդ Ներքին նախարար Շիւքրիւ Գայան, ինչպէս բացէ իրաց հասկցուած են Թուրք Թերթերը։ Օրինակ, «Ընի Սապահ» հրատարակեց լուսանկար մը, ուր կ'երեւին Շիւքրիւ Գայա, Գալաս Ռախորդ ամենազօր կուսակալ Մուհիտտին եւ անոնց մէջտեղն ալ՝ Էֆրէմ Քէօնիկը։

Միւս կողմէ, հաստատելու համար Շիւքրիւ Գայայի սերտ կապը այս խաչագողին հետ, Թերթերը հրատարակեցին 1932—33ին տեղի ունեցած դէպք մը։ Ներքին նախարարը ձեռնարկողով Անգարա կը տանի Թուրք խմբագիր մը՝ Թահիր եւ սատարել կը ծածէ, պարզապէս անոր համար, որ կարգ մը ակնարկութիւններ ըրած էր Էֆրէմ Քէօնիկի հասցէին։

Ինչո՞ւ այսքան բացայայտ եւ աղօրինի պաշտպանութիւն մը։ Որովհետեւ, Էֆրէմ Քէօնիկ գործի եւ հաճոյքի ընկերն էր նախարարին, նման Սպահուր Սամիներու եւ այլ բախտախնդիրներու, որոնք լեգէոններ կը կազմեն։

Պատերազմական նախարարին հրաժարումը ծանրացուց նաեւ դիրքը վարչապետ Ճէլալ Պայարի, որ փորձած էր պարտկել խնդիրը եւ մասնաւորապէս ծածկել բարձր անձնաւորութեանց մեղսակցութիւնը՝ սաւառնակի մաքսանենգութեան։ Բայց մահացու հարուածը պիտի կրէր ուրիշ զեղծումէ մը՝ Էմլիէքի խնդրէն, շատ աւելի մեծ ու գայթակղալից։

Այդ մասին՝ յաջորդով։

ԴԻՏ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

«Ցառաջ»ի վերջին թիւերից մէկում Թեհրանում դատապարտուած յիսուն եւ երեք համայնավարների դատաւարութեան մասին տրուած լուրի մէջ յիշուած էր Օրբելեանի, կեղծ անունով Արարատի անունը։ Լուրը կարդացողը այն տպաւորութիւնն է ստանում, թէ այս վերջինն էլ դատապարտուածների թւում է։

Նախ՝ ասեմ, որ վերոյիշեալ դատապարտուած յիսուն եւ երեք համայնավարների թւում ոչ մի Հայ չը կայ։

Արարատը (Երուանդ Օրբելեանը) Իրանի համայնավար կուսակցութեան ղեկավարներից էր եւ գտնւում է Մոսկւայում։ Իրանում ապրել է երկար ժամանակ։

Հայաստանի խորհրդայնացումից մի քանի ամիս յետոյ Թեհրանում հաստատւեց Խորհրդային Հայաստանի դիւանագիտական ներկայացուցչութիւն՝ Ցայտնի Լեւոն Սարգսեանը, որ իրան անկախ ընկերվարական էր համարում, եղաւ Խորհրդային Հայաստանի առաջին եւ վերջին դեսպանը Իրանում։ Երուանդ Օրբելեանը նրա դեսպանատան թարգման-քարտուղարներից մէկն էր։ Հազիւ մի տարի, տարի ու կէս պաշտօնավարելուց յետոյ Սարգսեանը յետ կանչուեց։ Նրան Թեհրանից տանելու համար առանձնապէս ուղարկուած էր մի չեկիստ, Ներսէս, որ մի ժամանակ անգլիական բանակում թարգմանութիւն էր կատարում եւ բոլշեւիկների կողմից Գիլանը գրաւուելուց յետոյ անցել էր բոլշեւիկների կողմը, որոնց վստահութիւնը վայելելով մի ժամանակ անգլիերէն լեզուի ուսուցչի պաշտօն վարեց Երեւանում եւ մեծ ծառայութիւններ մատուցանելով իր նոր տէրերին, չեկիստի պաշտօն ստացաւ։

Արդեօ՞ք Երուանդ Օրբելեանը Սարգսեանի դեսպանատունը չեկիստի պաշտօն ունէ՞ր թէ չէ։ Դժուար է այդ ասել, բայց Աղաբէկովը իր գրքում գրում է, որ նա իր լաւ եւ եռանդուն գործակալներից է եղել, ունեցել է շատ տեղացի գործակալներ գրեթէ բոլոր ցեղ թէ շատ աչքի ընկնող շրջաններում եւ շատ գգուշութեամբ է վարել իր գործը։ Մի դաղափար տալու համար, թէ Օրբելեանը ի՛նչքան ճարպկութեամբ եւ զգուշութեամբ էր տանում իր գործը, ասեմ միայն, որ նրա կինը, մի Ռուսուհի, մինչեւ Աղաբէկովի գրքի հրատարակութիւնը հաւատացած էր, որ իր ամուսինը մի պարզ սովետական պաշտօնեայ է եղել յարունակ։

Խորհրդային Հայաստանի դեսպանատան իր պաշտօնը թողնելուց յետոյ, Օրբելեանը մօտ երկու տարի անգործ է մնում եւ, ըստ երեւոյթին, նիւթական ծանր կացութեան մէջ է ընկնում, բայց ի վերջոյ նշանակւում է Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան (Տասս) Թեհրանի տեղեկատուի (պարսկերէն եւ ռուսերէն) խմբագիրը։ Նա իր այդ պաշտօնի մէջ էլ մնաց մինչեւ Թեհրանից հեռանալը։ Թեհրանում ոչ ոք չէր հաւատում որ նա Չեկայի հետ կապ ունի։

Որպէսզի հայկական ծագումը թաքցնի իր մուսուլման ընկերներից, նա Արար Ալի մուսուլման անունն է գործածում նրանց շրջանում, ինչպէս անում էր այդ Մարաղացի Սուլթանեանը (նախկին հնչակեան), որ Իրանի համայնավար կուսակցութեան մէջ գործում է Սուլթանզադէ անունով եւ միաժամանակ նոյն կուսակցութեան ներկայացուցիչն էր Գ. Միջազգայինում։ Միթէ՞ նոյնը չէին անում եւ չեն անում շատ հրեաներ, որոնք իւրեանց վստահութիւն ներշնչելու համար ռուսական յայտնի ընտանիքների ազգանուններով էին գործում, (Զինովիեվ, Տրոցկի եւայլն)։ Միթէ՞ վրացի Ջուղաշվիլին մինչեւ այժմ էլ ամբողջ աշխարհին չի ներկայանում ռուսական ազգանունով (Ստալին)։ Բնական եւ հետեւողական էր, որ հայ Օրբելեանը Արարատի, Սուլթանեանն էլ Սուլթանզադէ դառնային իրենց պարսիկ ընկերներին ու հետեւողներին հաւատացնելու համար, որ իրանք էլ մուսուլմաններ են։

Երկրորդ՝ ասեմ, որ Թեհրանում դատապարտուած յիսուն եւ երեք համայնավարների մէջ նմոյշի համար գոնէ մի հատ բանուոր չկար։ Ճիշդ է, նրանց թւում կան մէկ երկու արհեստաւորներ, որոնք կարող էին փրկել կացութիւնը, բայց դրանք էլ խորհրդային հաստատութիւնների մէջ, լաւ ռոճիկ ստացող մարդիկ էին (յանուն Ստալինի Օսոմսբիլի գործարանի ներկայացուցչութեան մէջ եւայլն), այլ խօսքով, այս արհեստաւոր համարուածներն էլ խորհրդային գանձարանից վարձատրուած մարդիկ էին։ Դատապարտուածները բացառութեամբ մէկ երկու ուսանողի մեծ մասամբ լաւ վարձատրուած մտաւորականներ էին, նրանց մէջ կան համալսարանաւարտներ (դոկտոր Եզանի, Բոզրաթի եւայլն, Պրոֆէսորներ (Արանին եւայլն)։

Ինչպէս բոլոր երկիրների համար, նամար կոմունիստական կազմակերպութիւնները, Պարսիկ մի քանի մտաւորականներից կազմուած սոյն համայնավար կազմակերպութիւնն էլ թէ հրահանգները եւ թէ դրամը ստանում էր Մոսկուայից, հրահանգները ուղղակի, դրամը Փարիզի վրայով։ Դրամը ծախսւում էր պրոպականդայի համար։ Բայց թէ պրոպականդան եւ թէ կազմակերպելու նրանց ջանքերը եւ ծախսուած հսկայական գումարները բանուորների մէջ նրանց ցանկացած արդիւնքը չէին տուել եւ դրա ամենալաւ փաստը այն է, որ ձերբակալուածների եւ դատապարտուածների մէջ բանուորներ չըկային։

Տարիներ առաջ խորհրդային կառավարութիւնը իր բոլոր ճիւղերով, Հօկ, Գ. Միջազգային, Հայաստանի Բարեկամների Միութիւն եւայլն շատ դրամ ծախսեց եւ շատ աշխատանք գործ դրաւ հայ բանուորութիւնը իրենց ազդեցութեան ենթարկելու համար։ Խորհրդային հաստատութիւնների մէջ պաշտօնավարող եւ լաւ ռոճիկներ ստացող իրենց պաշտօնեաների ճիւղ կազմեցին «բանուորական միութիւններ», որոնց մէջ հազիւ մի երկու բանուոր կային, բանուորական խորհրդային հաստատութիւնների մէջ. Փարթեան եւ կազմակերպութեան ծախսուած գումարները անցան նոյն լաւ վարձատրուած պաշտօնեաների ձեռքով։ Հայ բանուորներն «բանուորական միութիւններ» բռնեցին ժխտական դիրք, մանաւանդ Ֆռուցիկներ ալ հրատարակեցին...

Իրանք իրանց բանուորական միւթիւն կոչող խորհրդային հաստատութիւնների պաշտօնեաները Թէհրանի տպարաններին եւ ... նում նրանց, որ խորհրդային հաստատութիւնները նրանց ... չեն տալ, եթէ նրանք ընկերվարական բանուորական ... թռուցիկները տպեն, եւ շատ ... րանները հրաժարւում են նոյն ... ցիկները տպելուց։

Իրանում հայ եւ պարսիկ բանուորութիւնը չուզեց հետեւել ... ներին, որովհետեւ Իրան ... սահմանակից խորհրդ. երկիրների չարաչուք ճշգրիտ տեղեկութիւններ էին ստացւում նոյն երկիրների ... կաղների միջոցով։ Բացի այդ ... հրդային երկիրների գործակալներ այս երկրում գործադրում էին ... նաագին միջոցներ իրենց դաւաճանական հակառակորդների ... փախցնել, տպարաններից ... յօդուածներ գողանալ, ... տէրրորի ենթարկել եւայլն ... դը շատ քիչ բան է պատմում ... գործունէութեան մասին ... բայց եւ այնպէս նրա գրքում ... մեղադրանքներ կան արուած ...

Բնականաբար Իրանի կառավարութիւնը լաւ տեղեկացած պիտի ... գործուած բոլոր խայտառակ ... տանքների վերաբերմամբ եւ ... ւել առաջին առաւ օտարների ... առւթեան այս երկրի ներքին գործերին։

Ռուս համայնավարները ... չկամեցան ձեռք քաշել այս երկրի ... ուր խաղաղութիւն ու անդորրութիւն է տիրում եւ փորձեցին այս ... արտասահմանում սովորած ... ւարդներին պատրաստել եւ ... նակ գումարներով նրանց ...

Բոլշեւիկեան բարքերի խայտառակութիւնը աւելի ակնյայտնի ... ցանելու համար յիշեմ նաեւ ... փաստը.—

Մի քանի ամիս առաջ Թէհրանում ձերբակալուեցան մի քանի հոգի, որոնք մարդ էին սպանել, ... դատաւ մուրացկանուհու էին ... նրան կողոպտելու նպատակով ... ղութիւններ էին արել, գէնք ... էին կողոպտել եւայլն։ Թէհրանի լրագրերում տպուեցան այդ ... կանց պատկերները եւ ամէն ... տարած յանցանքը։ Դատարանում ... չումով մի քանիսը, որոնք ... գործածել եւ մարդ էին սպանել ... ուան դատապարտուեցան։

Փաստը շատ սովորական է ... մի դատարան իր երկրի ... հոմաձայն պատժում է քրէական ... ցուորներին, իրանեան դատարանը ... նոյնն է անում։ Բայց ... երկիրներում, մասնաւորապէս ... սահմանակից մասերում՝ մի ... քրէական յանցաւորների դատա... րութեան քաղաքական գոյն ... լիս, պատժի ենթարկուած ոճրա... ներին յայտարարում են իբրեւ ...

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

«Ես զայրոյթից կատաղեցի. քո Թագաւորը իւր ձեռքում ունէր իմ երդման յանկարը եւ նրան տարածում էր խաչի վրայ. դիմանով կամենում էր աշխարհի առաջ դատապարտել ինձ իբրեւ ուխտադրուժ, ես ի՛նչ անէի, ասա՛, ո՞րտեղից գտնէի Սիւնեաց եպիսկոպոսին եւ նրա ներկայութեամբ Թագաւորի արած երդումները գրի անցնելով՝ տարածէի խաչի վրայ, որպէսզի աշխարհը տեսնէր թէ՝ ո՞վ է ուխտադրուժը, ո՞վ է ուխտադրուժը։ Ի՞նչ անէի, կարո՞ղ էի նոյնիսկ այս նամակը բանալ եւ կարդալ նրա զօրքի եւ իշխանների առաջ... Թագաւորը շոշափելի եւ տեսանելի ապացոյցներ ունէր ձեռքին. ես ոչինչ չունէի. ինձ մնում էր գալ եւ սրով պատառել նրա սիրտը, որպէսզի անիծեալ գալրս հանէի իւր ինձ տուած երդման յանկարը եւ ցոյց տայի աշխարհին. ուրիշ բան չէի կարող անել։ Միթէ արդէն անխոհեմ զայրոյթի ապացոյց չէ՞ր այն, որ ես փոխանակ իմ բազմաթիւ զօրքն առաջ մղելու եւ ձեր մի քանի հարիւրից կազմած գունդն ընդայտապուր ջնջելու, սուսերամերկ զօրքի առաջն ընկայ եւ միայնակ դէպի բլուրը բարձրացայ։ Վերեւից յարձակուող զօրագունդն ինձ շրջապատեց։ Որդիս Թողեց ճակատը եւ վազեց դէպի ինձ. նա տեսնում էր որ ես զայրոյթից խելագարուած՝ մահուան դէմ էի գնում, եկաւ ինձ ազատելու, բայց ձեր անպահ գունդն աւելի քաջ գտնուեցաւ. նա մեզ երկուսիս էլ մէջ առնելով գերի բռնեց. իսկ Վանանդացի հրամանները յառաջացան Գարդմանեցիների ճակատը։ Ազատուած, այո՛, Աստուած ինձ մօտեցնեց ինձ իմ Թշնամու ձեռքը. նա կամեցաւ պատժել ինձ իմ գործած յանցանքների համար... Այո՛, Աստուած, եւ ոչ թէ Աշոտ Թագաւորն ընկճեց Սեւադային։

«Ինչ ասում ես, որ ձեր բանակը Թողել էիք Ափխազիայում եւ միայն մի քանի հարիւր հոգով եկել Գուգարք. ուրեմն այդ մի քանի հարիւր հոգին չէին կարող Գարդմանացոց ուժ հազար հոգուց կազմուած բանակը ջախջախել։ Բայց Աստուած ինձ եւ իմ որդուն մատնեց ձեր ձեռքը, եւ զօրքն անառաջնորդ մնալով ցրուեցաւ։ Այդպէ՞ս է թէ ոչ։

— Այդպէս է։

— Լա՛ւ, այժմ ինձ ասա՛, եթէ Թագաւորը կամենում էր հաշտուել ինձ հետ, եթէ նա փախուստ էր տալիս արիւնահեղութիւնից, ինչո՞ւ ուրեմն չազատեց իւր ձեռքը արիւնով հէնց այն ժամանակ, երբ այլեւս ոչ մի տեղից վտանգ չէր սպառնում նրան։ Նա որդին գերի էր վերցրել ինձ եւ որդուս, Գարդմանայ զօրքերը ցրուել էին անհամար ուխտաւորների պէս. ի՞նչն ուրեմն ստիպեց նրան կուրացնել ինձ եւ Գրիգորին՝ իւր հօրը եւ եղբօրը... Մարդո՞ւ, թէ գազանի սիրտ էր ապրում նրա կրծքի տակ...

— Վախենում էր պարզապէս ապստամբութիւնից, ապագայ վրէժխնդրութիւնից։

— Ինչո՞ւ էր վախենում։ Փառք Աստուծոյ, Հայոց Թագաւորը շատ ամրոցներ ունէր. կարող էր մեզ դնել նրանցից մէկի մէջ եւ պահապաններ կարգել մեզ վրայ. ի՞նչու անպատճառ կուրացնել, ի՞նչու երկու մարդու, իւր իսկ հարազատների արիւնը յափշտակ խաւարեցնել... Ի՞նչպէս կարողացաւ նա դահիճին այդ անարգ հրամանը տալ... Ես, դեռ ոչինչ. հասակն առած մարդ եմ, շատ բաղդաւոր օրեր եմ տեսել. երջանիկ ժամանակ եմ անցրել եւ վերջապէս յանցանքներ եմ գործել, որոնց համար գուցէ արժանի էի պատժի. բայց իմ խեղճ զաւակը, երիտասարդ, ծաղիկ հասակում, դեռ նորապսակ, դեռ սիրտը յոյսերով լի, դեռ փառքի հետամուտ, ի՞նչու, ի՞նչու նրան էլ կուրացրաւ, չէ՞ որ նա ոչ մի յանցանք, ոչ մի մասնակցութիւն չունէր այն դժոխային խռովութիւնների մէջ, որոնք ալեկոծում էին իմ Թշուառ եւ իր զաւած սիրտը, եւ որոնք մեզ մինչեւ դէմ գէնք զինեցին։ Միթէ, վերջապէս, նա ամենափոքր գո՞ւթ անգամ չունէր իւր Թագուհու եւ ամուսնու իմ անբաղդ դստեր վրայ, նրա, որ այնքան ջերմագին սիրում էր իրան...

«Ասում ես որ կասկածում էր ապագայ ապստամբութիւնի՞ց... Լաւ, միթէ կոյրը չէ՞ր կարող վրէժխնդիր լինել։

— Ձեր ապստամ...

— Ձե՞ր ապստամ, լա՛ւ, այժմ Թող տեսնէ, թէ ի՞նչ կարող է անել կոյր վրէժառուն։ Գնա՛ եւ յայտնի՛ր Թագաւորիդ, որ ես սանձւում էի իւր յաջողութիւնները լսելով։ Երբ իմացայ որ իւր Աբաս եղբօր եւ Աշոտ բանաւորի հետ հաշտուել է եւ նրանց հետ միասին Նորէն Դուինը գրաւելով՝ ուխտաւորութեան տօնախմբութիւններ է կատարում, բորբոքուեցայ չարախնդրութեան կրակով. սիրտս «վրէ՜ժ» էր գոռում, եւ ես լսեցի նրա ձայնին։ Հրաւիրեցի ինձ մօտ Ցլիկ-Ամրամին. յայտնեցի նրան իւր կնոջ եւ Թագաւորի՝ միմեանց հետ ունեցած սիրահարական գաղտնիքները. վառեցի, բորբոքեցի նրա սրտում Թագաւորի նախանձ, Թշնամութեան եւ վրէժխնդրութեան անշիջանելի բոցը, պատմեցի նրան անօրէն Թագաւորի դէմ. միացայ նրա հետ եւ մեզ հետ կը միանան շատերը։ Այն ժամանակ Թագաւորը պիտի բանէ իւր գահի... նէ թէ կոյր վրէժառուի բազուկը սասանե՞ց նրան թէ ոչ...

— Այդպիսով դուք ձեր վրէժը լուծէք միայն ազգից եւ ոչ թէ Թագաւորից. վշտահար նկատեց Սահակ իշխանը։

— Ո՛չ, մենք մեր վրէժը ծանք միմիայն Թագաւորից։

— Թագաւորը չի յաղթահարուիր. Այժմ նա գալիս է Ծղխրացոց զօրքերով եւ անպատճառ կը ... Ցլիկ-Ամրամին, կը ջարդէ նրա զօրքերը, որոնք դժբաղդաբար այն Հայեր են։ Գուցէ նաեւ կը ... նէ քո Դաւիթ որդուն, որ այժմ ... րամին զինակից է դարձել։

— Ո՛չ, արդարադատ Աստուած կը յաջողէ նրան. ես գուշակում ... դու կը տեսնես, որ այս ... գոնէ, Աստուծոյ բազուկը կը ... նրան...

ՍԱՆՃԱՔԻ ԽՆԴԻՐԸ

«Բան մը փոխուած է Ֆրանսայի եւ Անգլիայի մէջ»

ԱՄԲ.— Պէյրութի Լը Ժուռ թերթը ապա 12րդ ուշագրաւ խմբագրական ուտաբաւից Սանճաքի հարցի Աառաւարկ ամփոփումը.

— «Տնտեսական եւ գործնական արգելքները որոնց կը հանդիպի Թըրքական դրամի ապօրինի շրջաբերութեան Անտիոքի եւ Աղեքսանտրէթի գաւառին մէջ, դժուարութիւնները որոնց կը յարուցանէ նախկին դրուժամթուղթերու փոխարինութիւնը Հաթայէն դուրս, եւ վերապահ դիրքը զոր մէկ Մուսայի մէջ եւ այլուր կը գտնեն Թրքական հողային ցանկութիւնները, բոլոր ասոնք բարենշան կը թըւին սեղի եւ կը կազմեն առաջին փաստերը յետս առումի մը, վերականգնումի մը, ինչ որ ուրախալի է։

Ներկայիս, Թրքական դրամին Հաթայի մէջ շրջաբերութիւնը հեռու է ունենալէ Ֆրանսական իշխանութեանց հաւանութիւնը եւ կախուած է անձնական հայեցողութենէն անոնց, որոնց կը ներկայացուի։ Վաճառականներ կը համակերպին, ուրիշ մը կը մերժէ։ Բայց փոխադարձութենէ վախցողները չեն թերանար քանի մը վայրկեան յետոյ, օրինակ Հալէպի հրապարակին վրայ, Թրքական դրամը փոխելու սուրիական լաւ դրամին հետ, որ ապահով է, քանի որ վերահսկելի է Ֆրանսքի եւ հետեւաբար երաշխաւորուած Պանք տը Ֆրանսի ոսկի պահեստովը։

Ուրեմն ալ խօսք, ոստիկանական հսկողութիւնը բան մը չի կրնար ընել անմտական օրէնքներու ճակատագրականութեան դէմ։ Սուրիական հսկողութիւնը բան մը չի կրնար ընել

«փախուստներու դէմ, որ անխուսափելի են շանծի հակակշիռին ենթարկուած երկիրներուն համար, երբ ատենափոքր բացումներ մը առաջ դալ դէպի դուրս։ Իրաւական հակակշռի ենթակայ երկիր մը՝ դրամական տեսակէտով պէտք է ըլլայ ամբողջական շրջանակ մը։ Արդ, հաթայեան կուսակցին (ափանուրս) եղանական յուրջ կոանց մը կը ներկայացնէ Թուրքիոյ համար, քանի այս վերջինը չըլլալ ուղէ վերահաստատել մաքսային պատուարները զոր ջնջեց այնքան արագօրէն»։

Գալով դրուժամթուղթի խնդրին, «Ժուռ» դիտել կուտայ թէ Սանճաքի կանոնադրութեան 54րդ յօդուածը կը յայտնէ որ Սանճաքը իրաւունք ունի միայն ներքին գործածութեան համար մասնաւոր դրուժամթուղթ մը հրատարակելու, իսկ արտաքին թղթակցութեանց համար պէտք գործածէ սուրիական դրուժամթուղթերը։ «Հոս ալ — կ'աւելցնէ — ուղիղէն նկատի չառնել օրէնքը եւ արտասահման դրկել Հաթայի դրուժամթուղթերով փակցուած նամակներ։ Ֆրանսական իշխանութիւնը չէր կրնար հանդուրժել կանոնադրութեան այս նոր բռնաբարումին։ Այս ձեւով դուրս ելած նամակներէն կրկնակի տուգանք կ'առնուի, որովհետեւ Հաթայի դրուժամթուղթերը Աղեքսանտրէթէն դուրս կրնան նըկատուիլ միայն իբրեւ անարժէք պատկերներ։ Այդ նամակները ընդունողները կը բողոքեն, ինչպէս նաեւ ղըրկողները։ Բայց ի վերջոյ ուժը պէտք է մնայ օրէնքին»։

Պարզ օրինակներ, բայց որքա՜ն նըշանակալից։ Ցանդգնութիւնը որով ոտնակոխուեցան վնռակամ արգելք՝ անոր, գաղափար մը կուտայ յայտնութեան մասին այն յաւակնութեանց որոնց վերջ մը կը դնէ ֆրանսական ընդդիմութիւնը։ ԱՆՍՊԱՍԵԼԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆ կարգ մը շրջանակներու մէջ, որոնք կը կարծէին թէ ամէն յետոյ ջնջուած է ամէն ընդդիմութիւն։ ՀԱՍՏԱՏԱՊԷՍ ԲԱՆ ՄԸ ՓՈԽՈՒԱԾ Է ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ (Լըվան)։

Աղեքսանտրէթի գործին Թուրքիոյ միջնորդութիւնը հիմնուած էր այն անդումին վրայ թէ անհրաժեշտ է սուրիական անհանդուրժելիութեան դէմ պաշտպանել Թուրք փոքրամասնութիւնը, այն պարագային երբ մեկնէր Ֆրանսա։ Այս միջամտութիւնը կը կորսնցնէ իր գոյութեան իրաւունքը, եթէ ԻՆՔՆԱՎԱՐ ՍԱՆՃԱՔԸ, ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱԿԱԿՇՌԻՆ ՏԱԿ, ՄԱՍ ԿԱԶՄԷ ՍՈՒՐԻՈՅ ԲՈԼՈՐ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ։

Ինչ հրաշալի առիթ սուրիական կառավարութեան, մօտալուտ օր մը ընելու համար։

«Սուրիական վեհապետութեան ենթակայ Սանճաքի ինքնավարութիւնը մեր կողմէ բացառապէս տարբեր չի նկատուիր վարչական – կրթական ինքնավարութիւններէն, զոր կը շընորհենք մեր միւս նահանգներուն։ Ալավիներու շրջանին, Ճէպէլ Տրիւզի եւ Ճէզիրէի հանդէպ մեր ցուցուցած հանդուրժողութիւնը, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի ներկայութիւնը զոր կըդնահատենք իր իրական արժէքովը, ԱՆՕԳՈՒՏ ԿԸ ԴԱՐՁՆԵՆ ԱՄԷՆ ՆՈՐ ՋԻՋՈՒՄ ԱՂԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ»։

Որպէսզի ամէն ինչ չկորսուի, պէտք է այժմէն շարժիլ, որ կարենա ամէն ճիշդ է, չի խորհուիր անդրադառնալ կրնայ վերաշահուիլ։

Նայ այսուհետեւ ի զօրու պայմանագրութեանց։ Էականը՝ ոգին է որով պիտի կիրարկուին այդ պայմանադրութիւնները։ Այս կերպով, կարելին կը մնայ շատ ընդարձակ։ ԿԱՐԵԼԻՆ ԱՆՀԱԳԻՆ Է։

Ինքնավար Սանճաքի մը համար տեղ չկար չափազանց կեդրոնացեալ Սուրիոյ մէջ։ Ապակեդրոնացեալ (կամ համադաշնակցային) Սուրիոյ մը մէջ, Սանճաքը բնականաբար կ'ընդգրկուէր իր նոյն հանգամանքով, ինչ որ ունին փոքրամասնութիւններով լեցուած միւս բոլոր շրջանները»։

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՎԱՐԵՐԸ

Միւս կողմէ, «Լ'Օրեան» (13 մարտ) այս շատ յատկանշական վերնագրին տակ կը հրատարակէ հետեւեալ տողերը։

— Տեղեկութիւնները զոր Մեծմէջբրայի մէջ ունեցան Պ. Փիօ եւ Պ. Մասիկլի, անտարակոյս դարձան Ֆրանքեւ-Թուրք ներկայ յարաբերութեանց շուրջ։

Կը թուի թէ՝ հակառակ այն մտահոգութեան զոր կրնար ներշնչել Ֆրանսական եւ Թրքական իշխանութեանց միջեւ տիրող լարումը, որուն մեղմացում մը առաջ եկած է։

Մուսթաֆա Քէմալի անհետացումէն վերջ (յայտնի էր թէ, իր վերջին օրերուն, կայքն ունէր Հաթայի «մասլլկուածը»), հանդիսաւոր եղանք Թրքական քաղաքականութեան ստորքնական խոհականութեան։

Միջազգային կացութիւնը, գերմանական պահանջներուն վրդովիչ մըղումը Պալքաններու ուղղութեամբ, առապահովապար ստար չեն Թուրք կառավարութեան այս ընթացքի փոփոխութեան։ Թուրք կառավարութիւնը հաշուի կ'առնէ թէ Փարիզ — Լոնտոն առանցքը իրեն համար կը կազմէ վերջին թումբը՝ Հիթլերական գրաւումի մը դէմ, ՈՐՄԷ ՇԱՏ ԿԸ ՄՏԱՀՈԳՐԻՆ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ։

ՀԱԹԱՅԻ ՎԷՃԸ ԱՍԿԷ ՎԵՐՋ ԿԱՆՑՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ՎԸՐԱՅ։ ՔԱՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄՆԱՅ ՎՐԴՈՎԻՉ, ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԻՏԻ ՋԳՈՐՁԷ ՄԻՋԱՆԿԵԱԼ ՄԸ ՍՏԵՂԾԵԼ»։

«ԱՆԳԼԻԱ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԶԻՆՈՒՈՐ ՂՐԿԵԼ ՖՐԱՆՍԱ»

«Իլ Թէվէրէ», պատասխանելով Անգլիոյ ռազմական նախարար Հոր Պէլիշայի այն հաւաստումին, թէ Անգլիա 19 զօրաբաժին պիտի ղրկէ Ֆրանսա պատերազմի մը պարագային, կը գրէ — «Պատերազմի ժամանակ անկարելի պիտի ըլլայ Անգլիոյ համար ազատօրէն զօրք իջեցնել Ֆրանսա, ինչպէս եւ միաժամանակ իջել ծովերուն։ Որովհետեւ, այժմ կայ գերման օդային ուժը, որ ի վիճակի է ռմբակոծելու անգլիական զօրքը նաւահանգիստներու մէջ եւ արգիլելու անոնց ցամաք ելլելը։

Այլեւս անցած են այն օրերը, երբ Անգլիա կրնար անարգել զինուոր հանել Ֆրանսա»։ Իտալական թերթը այս տեսակէտը հիմնաւորող քարտէս մըն ալ հրատարակած է, ուր ցոյց կուտայ թէ անգլիական ո՛ր նաւահանգիստներէն զօրքը կրնայ ճամբայ հանուիլ, Ֆրանսական ո՛ր նաւահանգիստներու մէջ կրնայ ընդունուիլ եւ գերման օդատորմիղը ուր եւ ինչպէս կը ռմբակոծէ զայն։

որոնք իբր թէ պարսիկ աշխատաւորութեան ազատութեան համար են կռուել (Ճապոնական խանութներ, մուրացիկ մի կնոջ սպանել եւայլն հաճարում են Բագւում եւ այլ խորհրդային քաղաքներում կռիւ ի նպաստ աշխատաւորութեան), նրանց յիշատակին կրակոտ ճառեր են ասում եւայլն։

Եւ այս ոճրագործների յիշատակին ճառեր խօսող Ռուսաստանի համայնավար գործիչները ոչ մի լաւ խօսք չասացին իրենց դրամներով ու հրամանքներով եւ յանուն համայնավարութեան գաստակարուած յիսուն երեք հոգու մասին։

Խայլս ոչ մի զարմանալի բան չկայ. Խորհրդային գործիչների համար դէռ եկ է պէտք շահագործելու համար, Ֆինլանդ այդ դիակը ոճրագործների լինի, դիակ է պէտք, որպէսզի իրենց ընկերներին խաբեն, թէ դուրսը իրենց գործի համար նոյնիսկ մարդիկ մահուան են դատապարտւում, իսկ մի քանի հարիւր համայնավար բանտարկուածը այդ ոչինչ արժէք չունի, քանի որ այս բոլշեւիկ Ռուսաստանում բանտարկուած համայնավարների թիւը հարիւր հազարի է հասնում, սպանւածների թիւը մի քանի տասնեակ հազարների եւ ամէն օր էլ այդ թիւերի վրայ աւելանում են տասնեակներով ու հարիւրներով։

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Որքան երկարին մեր պանդխտութեան տարիները, այնքան աւելի մեր գոյութեան եւ ինքնապահպանման ծանր ժառանգութիւնը՝ մեծնալով մը դառնալ կը սկսի բոլոր անոնց համար որ կը հետաքրքրուին մեր ժողովուրդի ճակատագրով։

Այս մտահոգութենէն մղուած, Հ. Կ. Խաչի շրջանային վարչութիւնը, բեղմնաւոր տարեշրջան մը կը վերսկսի՝ կարգ մը օգտակար ձեռնարկներով։ Այս ձեռնարկներուն ամէնէն ուշագրաւը «Սանուհիներու Միութեան» կազմակերպումն է, որ արդէն՝ գնահատանքի տարիքայ դարձած է, տը այժմ Գօմոնի հայաշատ արուարձանին մէջ։ Բայց անոր յաջողութիւններէն քաջալերուած, քաղաքի եւ միւս արուարձաններու մէջ եւս պիտի ձեռնարկուի կազմակերպութեան։

Իրապէս, Հ. Կ. Խաչի վարչութիւնը իր նպատակներուն եւ անունին արժանի աշխատանք մըն է որ կը կատարէ «Սանուհիներու Միութեան» կազմակերպումով։ Այս աշխատանքը կը բովանդակէ երկու նպատակ։ Նախ՝ ապաքաղաքացումէ եւ ձուլումէ փրկել մեր 12էն 18 տարեկան քոյրերը, անոնց ձրիաբար տալով հայկական ուռոչ կրթութիւն, հայերէն, պատմութիւն, հայկական աւանդութիւններ եւայլն։ Երկրորդ՝ այս դաստիարակութեան միջոցաւ, զանոնք ընտելացնել հանրային աշխատանքներուն, պատրաստելով եւ ներարկելով անոնց մէջ զոհաբերող եւ բնատենչ հայ կնոջ ոգին, որպէսզի վաղը, անոնք ալ իրենց կարգին ջանադիր ըլլան հանրօգուտ աշխատանքներու նուիրուելու։

Ահա թէ ինչու բանիմաց եւ իրենց զաւակներու ապագայով իրապէս մտահոգ ծնողներու գնահատանքին արժանացաւ Հ. Խաչի այս ձեռնարկը, կազմակերպման առաջին ամիսներուն իսկ։

Հ. Խաչի վարչութիւնը արդէն յաջողած է, Գօմոնի մէջ, «Սանուհիներու Միութեան» շուրջ համախմբել մօտ 35 հայ օրիորդներ — 12–18 տարեկան — որոնց համար շաբթուան մէջ յատուկ օրեր տեղի կ'ունենան դասախօսութիւններ՝ հայերէն լեզուի, պատմութեան, աշխարհագրութեան եւ մեր գրական պատմութեան։

Հ. Խաչի վարչութեան դիմումին վրայ, այս դասախօսութիւնները ձրիաբար ստանձնած են Մշակութային Միութեան անդամներէն երեք հոգի, որոնք կանոնաւորաբար կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը։ Դասախօսները կը ջանան, արդիական ձեւով մը, հետաքրքրական եւ օգտակար դարձնել դասախօսութիւնները, իրենց կարողութեան սահմանին մէջ։ Այս աշխատանքին հետ, կը կատարուին նաեւ, կիրակի օրեր բացօթեայ մարզանքի դասեր — թէնիս եւայլն — մասնաւոր դաշտի մը վրայ։ Այսպէս աւելի հետաքրքրութիւն ստեղծելով միութեան անդամուհիներու միջեւ։

*** Հ. Խաչի սանուհիներու միութեան բացման առթիւ, ծնողներու եւ մտերիմներու հաճելի շրջանակի մը մէջ թէյասեղան կազմակերպուած էր 19 մարտ կիրակի, կէսօրէ ետք «Վարանդեան» սրահին մէջ։

Շատ ընտիր եւ ներկայանալի այս հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ չափազանց ջերմ եւ ոգեւորիչ մթնոլորտի մը մէջ, ներկաներու քաջալերանքին արժանանալով։ Ջանց առնելով շատ մը հաճելի մանրամասնութիւններ, պէտք է ըսել թէ իրապէս, մեր Հ. Խաչի տիկինները նման ձեռնարկներու պայծառութիւն տալ գիտեն, ձեռնարկը եւ նպատակը իրարու պատշաճեցնելով, ներդաշնակելով։ Ջերմապէս գնահատելի են այս մասին անոնց նախաձեռնողութիւնն ու գիտակցութիւնը։

Հաւաքոյթին յայտագիրը կը կազմէին պատկեր մը «Անուշէն», Սանուհիներու կողմէ, ժեններգներ, արտասանութիւններ, զուարճախօսութիւններ, պար, անակնկալներ եւ գնահատանքի ու քաջալերութեան խօսքեր ներկաներէն, ծնողներէն եւ սանուհիներէն։ Աւելորդ կը նկատեմ անուններով եւ մանրամասնութիւններով խճողել հաւաքոյթին նկարագրութիւնը, որ իր վայելուչ պարզութեամբ եւ հաճելի մթնոլորտով մեծ գոհունակութիւն պատճառեց ներկաներուն։

Նորանոր յաջողութիւններ Հ. Խաչի ջանադիր վարչութեան անդամուհիներուն, իրենց նպատակներու արդիւնաւորման համար։

ԱՍՈՒՊ

ՆՈՐ ԴԱՄԲԱՆ ՄԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Հին եգիպտական Թանիս քաղաքին աւերակներուն մէջ գտնուեցաւ նոր դամբան մը, ուր կային երկու դագաղներ, ոսկի դագաղ մը զետեղուած արծաթէ դագաղի մը մէջ եւ վրան՝ բեւեռագիր արձանագրութիւն մը, որմէ յայտնի եղաւ թէ այս դամբանը կը պատկանի 21րդ հարստութեան փարաւոններէն Պսու-Սէննէսի, որ կը կարծուի թէ Աստուածաշնչական Սողոմոն իմաստուն թագաւորին աներն էր։

Ասիկա երկրորդ զուտ ոսկեայ դագաղն է, որ երեւան կը հանուի Եգիպտոսի մէջ։ Առաջինը՝ հռչակաւոր Թութ – Անխ – Ամէնի դագաղն էր։ Թութանխամէն իշխած է Պսու-Սէննէսէն մօտ 300 տարի առաջ։

Այս նոր գիւտը կատարեց Սթրազպուրկի համալսարանի փրոֆէսէօր Մոնթէ։ Դագաղը կը գտնուէր հողէն 30 մէթր խոր սենեակի մը մէջ։ Սենեակի մուտքը փակուած էր երեք հսկայ ժայռերով։ Սենեակի մեծութիւնն է 15 × 8 ոտնաչափ։ Դագաղը ունէր եգիպտական Հոր աստուածին ձեւը՝ մարդկային կերպարանք բազէի գլխով։ Դագաղի ներքին մասը, ուր գրուած էր մոմիան, զուտ ոսկիէ շինուած է եւ գեղարուեստական սքանչելիք մըն է։

Դագաղին երկու կողմերը գտնուած էին կնոջ մը կմախքը՝ փոշիացած վիճակի մէջ, զանազան թանկագին քարերով զարդարուած, որոնք ցոյց կուտան կնոջ պարանոցին, բազուկին եւ ոտքին տեղերը։ Սենեակին մէջ կային նաեւ կանաչ գոյնով կաւէ արձանիկներ ծառաներու եւ պալատական բարապաններու, որոնք յարութիւն պիտի առնեն ու ծառայեն փարաւոնին անդրենականին մէջ։ Սենեակի մէկ պատին մէջ գտնուեցան տասը կաւէ ու մարմարէ սրուակներ կամ փարչեր, որոնցմէ մէկը միւսներէն աւելի մեծ ու կնքուած վիճակի մէջ։ Այս վերջինը տակաւին բացուած չէ, փրոֆ. Մոնթէ կը խորհի թէ անոր մէջ պապիրոս կայ։ Այս մեծ սենեակին կից կան ուրիշ սենեակներ ալ, որոնց մուտքերու տեղերը բացորոշ են։ Փրոֆ. Մոնթէ որոշեց յետաձգել գալ տարուան այս սենեակներու բացումը եւ այս տարի զբաղիլ այս դամբանի ուսումնասիրութեամբ։

Եգիպտոսի Թագաւորը անձամբ այցելեց այս նորագիւտ դամբանը, վերցնելով ոսկի դագաղի կափարիչը։ Ներսի արձանագրութենէն պարզուած է որ դագաղին մէջ պառկած մոմիան, ոսկեզօծ, ոչ թէ կը պատկանի փարաւոն Պէն–Սէննէսի, ինչպէս սկիզբը օրը սխալմամբ ենթադրուած էր, այլ 22րդ հարստութեան փարաւոն Շօշէնքի, որ յարձակեցաւ Երուսաղէմի վրայ, աւերեց Սողոմոնի տաճարը եւ, կողոպտելով գանձերը, տարաւ Եգիպտոս։ Սխալ ենթադրութիւնը ծագած էր անկէ, որ դամբանին պատկերուն մէջ կային փարաւոն Պսու–Սէննէսի պատկանող կապարճներ։

Մոմիային կափարիչը սպիտակ ոսկի է, բազէի գլուխի նկարով, եւ կուրծքը գոհարազարդ։ Դագաղին երկու կողմերը գրուած էին երկու սրբուակներ, բեւեռագրեալ, երկուքն ալ եգիպտական աստուածներու նկարներով։ Դամբանին պատերուն վրայ կան կիսա արձանագրութիւններ, պղնձէ մէդալեան ոճով, ոմանք ալ հելլէնհռովմէական ոճով, խոշոր եւ ցցուն։

Ֆարուք Թագաւորը այցելեց միւս ներքնասենեակներն ալ, չորս հատ, որոնցմէ մէկուն մէջ է Օսորքոն Ա.ի գիւտապետ Ամէնիի դագաղը, արդէն կողոպտուած, ինչպէս նաեւ Օսորքոն Բ.ի սարքերը, կապարճներ եւն.։ Այս երկու փարաւոններն ալ կը պատկանին 22րդ հարստութեան։ Գետնի վրայ ցիրուցան գտնուած են բազմաթիւ ոսկեղէն զարդեր, ինչպէս նաեւ հսկայ արձանի մը սրունքին կոտրտուած մասերը։ Ուրիշ ներքնասենեակներու մէջ եւս կան դագաղներ, որոնք տակաւին բացուած չեն եւ ցարդ մնացեր են անհպելի։

Կ'ենթադրուի թէ փրոֆէսէօր Մոնթէի գիւտը չափով մը լոյս պիտի սփռէ եգիպտական հին պատմութեան մէկ կարեւոր շրջանին վրայ, որ թանձր խաւարի մէջ կը մնայ ցարդ։ Թանիսի մէջ պահպանուող փարաւոններու շրջանը լաւ լուսաբանուած չէ պատմականօրէն եւ այդ շրջանն է որ սերտ կապ ունեցած է աստուածաշնչական դէպքերու հետ։ Շատեր կը կարծեն, թէ Իսրայէլացիները այս շրջանին էր որ փախան Եգիպտոսէն դէպի Քանանու երկիրը, Մովսէսի առաջնորդութեամբ։

Փարաւոն Շօշէնքի մասին յիշատակութիւն կայ հին Կտակարանի մէջ, արքայ Սաւաակիմ անունով։ Մնացորդացի գլուխ 12ի մէջ կը պատմուի թէ Ռոբովամի թագաւորութեան հինգերորդ տարին Եգիպտոսի փարաւոն Սաւաակիմ արշաւեց Պաղեստին, կողոպտեց Սողոմոնի տաճարը եւ գանձերը տարաւ Եգիպտոս, եւն.։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՈՍ ՄԸ - ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ ՔԻՒՌԻ

— «Զուարճալի մըն է, Մանիա Սքլոտովսքա, անուն մը որ կարելի է դիւրութեամբ արտասանել. միշտ բնագիտութեան դասին առաջին կարգին վրայ կը նստի։ Սակաւախօս է։

Մինչեւ որ անծանօթ աղջկան շնորհալի հասակը աներեւութանար նստարանքին մէջ, տղոց աչքերը կը հետեւէին անոր։

Ցետոյ իրարու կ'ըսէին — «Ի՞նչ գեղեցիկ մազեր ունի»։

Լեհուհին չէր հետաքրքրուեր։ Ցըրտագը իրեն համար ոչ մէկ հրապոյր ունէին։ Ինք եկած էր հոն միմիայն ուսանելու։

Կ'ուզէր իւրել գաղտնիքը գիտութեան այն խորհուրդ եւ խորհրդաւոր դէմքերէն՝ որոնք այնքան համառ կ'առանձնէին ամէն մէկ ճիւղը գիտութիւններու։

Սեւ հագած էին այդ մարդիկը։ Ճերմակ փողկապներ ունէին, սեւին վրայ միշտ կաւիճի հետքեր կային։ Լեհուհին կ'ուզէր ճանչնալ այն 23 ուսուցիչները որոնց անունը գրուած էր պատին վրայ։ Միայն այդ մարդիկը զինք կը հետաքրքրէին։

Միշտ առաջինն էր դասարան վազող։ Դրէյը ձեռքը, տետրակը միշտ պատրաստ՝ տրուած բացատրութիւնները վայրկենապէս արձանագրելու։

Գիտէ կրնա՞ր յագեցնել իր ծարաւը սորվելու եւ միշտ սորվելու։

Քանի մը ամիս քրոջը հետ ապրելէ վերջ, Մանիա որպէսզի մօտ ըլլայ համալսարանին եւ ժամանակ չվատնէ ճամբու, վարձեց փոքրիկ սենեակ մը համալսարանին մօտիկը։

Երեք տարի բոլորովին առանձնացած պիտի ապրէր, տարուած՝ իր դասերով, կեանք մը զոր երազած էր տարիներով։

Օրը միայն երեք ֆրանք ունէր, այդ դրամէն պիտի վճարէր վարձքը իր աղքատիկ սենեակին, պիտի սնէր իր ճաշերուն, պիտի հագուէր եւ պիտի հոգար դպրոցի ծախքերը։

Ահա այդ պայմաններով կը սկսէր ուսանողական շրջանը [illegible]։

Ձեղնայարկ մըն էր ապրած սենեակը։ Քառակուսի երկինք մը միայն կ'երեւէր իր պատուհանէն, չկար ոչ ջերմութիւն, ոչ լոյս, ոչ ալ ջուր։ Աղքատօրէն կահաւորուած սենեակ մը։ Իսկ սնունդը— քանի մը գաւաթ թէյ օրը, հացով, պանիրով։ Ժամերով ցուրտին կը նստէր, վառարան չէր վառեր, չէր բաւեր դրամը։ Կը գրէր – կը կարդար, թուանշաններով, հաշիւներով, կոտորակներով էջեր կը լեցնէր, առանց նշմարելու թէ մատները սառեր են եւ ուսերէն վար սարսուռ մը կ'իջնէր։ Միս դրեթէ ամիսներով չէր կերած, անմատչելի ըլլալով ճոխ քսակին։

Երբ օր մը ընկերուհիներէն մէկը եկած էր իրեն եւ կը խօսակցէին, Մանիա յանկարծ նուաղած գետին ինկաւ։ Անբաւարար սնունդը տկարացուցած էր զինքը։ Քանի մը ամիսներ վերջ, յաճախ երբ ոտքի կ'ելլէր նըստած տեղէն, աչքերը կը սեւնային, գլուխը կը դառնար, քանի մը վայրկեան աչքերը փակ կը պառկէր անկողնին վրայ, մինչեւ որ ինքզինքը ժողվէր։

Մանիա նուաղած էր այդ օրը, որովհետեւ բան չէր կերած։

Քանի մը շաբաթ քրոջը քով խնամուելէ վերջ, կը փութար տուն։ Քննութիւններու ժամանակ էր, կը մըխրճուէր կրկին իր դասերուն մէջ, վիճեր ցերեկ կ'աշխատէր։

1893ին կ'առնէր յաջողութեամբ իր բնագիտութեան վկայականը, իսկ 1894ին՝ մաթեմաթիքի վկայականը։

Ծերունի հայրը իրեն կը սպասէր, ծնդաւած հայրենիքը նոյնպէս։ Սէրը դէպի իր հայրն ու հայրենիքը, նուիրուած այդ երկուքին, ահա իր ամբողջ ներքին աշխարհը։

Պէտք էր իսկոյն դառնալ իր ծննդավայրը։

X

Փիէռ Քիւռի, գիտուն մը իր օրագրին մէջ գրած է— «Հանճարեղ կիներ հազուագիւտ են»։

Փիէռ Քիւռի ծնած 15 Մայիս 1859ին, Ալզասցի բողոքական ընտանիքէ մը որուն մէջ շատ մը գիտուններ կը համրուէին։

Փիէռ Քիւռի 16 տարեկանին պսակաւոր գիտութեանց, 19 տարեկանին օգնական էր գիտութեանց կաճառին մէջ եւ հնարեց նոր գործիքի մը որուն միջոցաւ կարելի է չափել ամենայն ճշգրտութեամբ ելեկտրականութիւն։ Ցետոյ հեղինակ զանազան գիւտերու, եւ բանաստեղծ։

Երիտասարդ գիտունը հանդիպած էր Մանիային յաճախ համալսարանին եւ քիմիական արհեստանոցին մէջ, խօսած էին իրարու հետ գիտական նիւթերու շուրջ։ Մանիա հարցումներ ուղղած էր եւ Փիէռ նկարագրած էր, մասնագիտական բառերով, զանազան երեւոյթներ. քիմիական բաղադրութեանց մասին խրթին տարազներով բացատրութիւններ տուած էր եւ Մանիա հեշտօրէն կը հասկնար այդ բացատրութիւնները։

Փիէռ իմացած էր թէ այդ ուժեղ աղջիկը տարիներով աշխատած էր իր ծննդավայրին մէջ, հայրը չանհելու համար, թէ ներկայիս դրամ չունէր, թէ առանձին ձեղնայարկ մը կ'ապրէր [illegible]։

Փիէռ Քիւռիի աչքին Մանիա իր փնտռած հանճարեղ կինն էր։

— «Պիտի մնա՞ք միշտ Ֆրանսա»։

— «Հաւանաբար ո՛չ, երբ լրացնեմ քննութիւններս, կը վերադառնամ Վարշաւա։ Ուսուցչուհի պիտի դառնամ մօտիկ ապագային, պիտի ջանամ օգտակար հանդիսանալ հայրենիքիս։ Լեհերը իրաւունք չունին իրենց երկիրը լքելու։

Երիտասարդը տխուր էր եւ դըժգոհ աղջկան պատասխանէն։

Հայրենասիրութիւն... չէր կրնար հանդուրժել որ այսքան ուժեղ աղջիկ մը նուիրուի իր ուժերը գործածելու ցարին դէմ, եւ ոչ թէ գիտութեան յառաջդիմութեանը։

Անուշ յամառութեամբ մը Փիէռ Քիւռի կ'ուզէր աւելի մտերմանալ այդ մանկամարդ աղջկան հետ, որ այնքան գրաւիչ էր։ Ի՞նչ խոհուն աչքեր ունէր, պարզունակ հագուստներն ու խօսելու եղանակը այնքան անսեթեւեթ՝ զինքը աւելի հրապուրիչ կը դարձնէին։

Փոխադարձ վստահութիւն եւ համակրանք մը կար երկուքին միջեւ։

Երիտասարդ գիտունը յափշտակուած յաճախ մտիկ կ'ընէր իր հիացած աղջկան յայտնած գաղափարներուն՝ գիտութեանց զանազան երեւոյթներու մասին։

ՀԵՐՄԻՆԷ

(3)

(Շար.)

երկիրները չեն մտներ ժողովրդավար խմբակցութեան մէջ եւ կը մերժեն Անգլիոյ շնորհը։ «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը հրատարակէ յօդուած մը Թունուզի մասին, ապացուցանելու համար թէ ան իտալական քաղաք է պատմականօրէն ։

*** Ինչպէս գրած էինք, Փաշական Գերագոյն Խորհուրդը որոշեց աւելի եւս սերտացնել կապերը Պերլինի հետ եւ ուժեղացնել Պերլին – Հռոմ առանցքը։ Հռոմէն հեռագիր մը կը յայտնէ, թէ ֆրանսական դեսպանին կցորդը մեկնած է Փարիզ, յայտնելու ֆրանսական կառավարութեան, թէ դեսպան Ֆրանսուա Փոնսէի հաճոյումով իտալական կառավարութիւնը տրամադիր է բանակցելու Ֆրանսայի հետ, եթէ այս վերջինը ներկայացնէ պատշաճ եւ որոշ առաջարկներ ։

Ի՞նչ կ՚ըսէ գերման մամուլը

Հականգլիական պայքարը կը շարունակուի գերմանական մամուլին մէջ։ Նախթառուսկայէի Թղթակիցը հարց կուտայ.— « Անգլիա ինքզինք Ն. Միութեան գի՞րկը կը նետէ ։ Եթէ Անգլիա ու Ֆրանսա զինակցին բոլշեւիզմին հետ, այն ատեն ամբողջ ժողովրդավար աշխարհը, մէջն ըլլալով նաեւ ռազմատենչ Բոզվէլթը, պիտի տեսնեն թէ ինչպէս Եւրոպայի մէջ պիտի խորտակուի ժողովրդապետութիւնը եւ ամենուրեք տիրական պիտի դառնայ նացիզմը»։ «Գէօրսէն Զայթունկ» կ՚ըսէ թէ Անգլիա կը կառչի խորհրդային շիւղին, ինչ որ պետական առողջ առաջնորդութիւն չէ, այլ անկարողութիւն եւ կեղծաւորութիւն։ Ուրիշ թերթ մը կը հեգնէ Անգլիոյ կարեկցութիւնը Չեխերուն հանդէպ, եւ կը յայտարարէ թէ Լոնտոնի արտաքին նախարարութեան պաշտօնատունը «ստախօսութեանց պայքար մը բացած է Գերմանիոյ դէմ»։

Մ. Նահանգներու հանրային կարծիքը Հիթլէրի դէմ

Մ. Նահանգներու հանրային կարծիքը գրգռուած է Հիթլէրի դէմ եւ այս զայրոյթը օրէ օր կ՚աճի։ Թերթերը իրենց առաջին էջերը մեծատառ վերնագիրներով կը նուիրեն Գերմանիոյ ծաւալականութեան եւ Մեծն Բրիտանիոյ ճիգերուն՝ պատուար մը ստեղծելու գերման գրոհին առջեւ։ Մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած է մամուլի մէջ այն պարագան որ Մուսոլինի շնորհաւորած չէ Հիթլէրը՝ չեխոսլովաքին արշաւանքին առթիւ։ Ցօղուածներ կը գրուին քննելու այն հարցը, թէ այժմ արդեօք կարելի չէ՞ Մուսոլինին հեռացնել Հիթլէրէն։ Ամերիկեան թերթերը կը գրեն նաեւ, թէ Մէմէլի Գերմանիոյ կցումը վերջացած խնդիր է եւ վախ կը յայտնեն, որ ամբողջ Լիթուանիան կը մտնէ գերմանական հովանաւորութեան տակ։ Ժողովրդական յուզումը այնքան մեծ է, որ սինէմաներու մէջ ցոյցեր եւ վիրաւորական բացագանչութիւններ տեղի կ՚ունենան Հիթլէրի դէմ, որ, Ամերիկացիներու աչքին, այժմ դարձած է «աշխարհի թիւ 1 թշնամին»։

Սլովաքիոյ նոր կարգուսարքը

Սլովաքիոյ արտաքին նախարար տոք. Տիւրչանսքի յայտարարեց, թէ Գերմանիոյ հովանաւորութիւնը Սլովաքիոյ վրայ պիտի չանցնի հողային ամբողջութիւնը երաշխաւորելու սահմաններէն անդին։ Սլովաքիա պիտի պահէ ինքնուրոյն ազգային բանակ մը, պիտի ունենայ ներկայացուցիչներ օտար մայրաքաղաքներու մէջ, համեստ ձեւով, նաեւ սեփական դրամ։ Գերմանիոյ հետ տնտեսական յարաբերութիւնները ձեւը պիտի որոշուի հետագային։ Թերեւս մաքսային միութիւն հաստատուի։ Ցարդ Սլովաքիոյ նոր դրօշակինակը ճանչցած են Հունգարիա եւ Լեհաստան։ Բանակցութիւն կը կատարուի այժմ, որ գերման բանակները հեռանան Սլովաքիայէն։ Սլովաքիա պիտի ունենայ իր ազգային դրօշը ։

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 1939ի 4րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի գիշեր, Փարիզ, Սէն Լազարի կայարանին մէջ։ Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 1.212.406 թիւը ։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1.000.000 ֆրանք.— 861.292, 725.186, 1.419.259, 199.649։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.— 1.400.411, 1.105.676, 004.637, 1.338.358, 790.045, 1.479.242։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 200.000 ֆրանք.— 905.039, 1.188.496, 482.649, 1.371.008, 1.076.519, 1.361.928։

10.320, 86.217, 41.037, 82.447, 42.369, 11.417 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք ։

61.970, 86.711, 73.803, 21.931, 92.196, 45.518 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք ։

1160, 2210, 8886, 9183, 6932, 4920 վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 ֆրանք ։

039 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք ։

667 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք ։

086 վերջացող թիւերը շահեցան 2000 ֆրանք ։

91 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք ։

0 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք ։

*** Ինչպէս գրած էինք, այս անգամ կարգ մը նորութիւններ հաստատուած էին վիճակահանութեան մէջ։ Առաջին անգամ ըլլալով գունդերը փոխանակ ձեռքով դառնալու, կը թաւալէին ելեկտրականութեամբ։ Նոյնպէս ելեկտրական հոսանքի մը շնորհիւ հանրութիւնը ինք կը քաշէր պարգեւները, վար ձգելով գնդակները։ Փոխուած էր նաեւ պարգեւներու բաշխումը, ինչպէս կ՚երեւայ վերի ցուցակէն։ Ջնջուած են 1000 եւ 80.000 ֆրանքնոց պարգեւները եւայլն ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐ. ԿԱՄԼԷՆ, որ քննական պտոյտ կը կատարէ այժմ Ֆրանսայի արեւելեան սահմանագլուխի պաշտպանութեան գիծերուն վրայ, իր խոր գոհունակութիւնը յայտնեց Մաժինոյի գծին ամրութեանց մէջ տիրող բարեկարգութեան համար։ Կը հերքուին այն զրոյցները թէ սահմանագլուխի դիմացը անհդատ գործունէութիւն կը նշմարուի Գերմանիոյ կողմէ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ պատուիրակութեան անդամները, որոնք Պերլին գացեր էին առեւտրական բանակցութիւններ վարելու համար, վերադարձան Փարիզ։ Անգլիական կառավարութիւնն ալ ընդհատեց բանակցութիւնները ։

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ չեխ դեսպանը յայտնեց լեհական կառավարութեան թէ կը մերժէ պարպել դեսպանատունը եւ յանձնել զայն գերման դեսպանին, եւ թէ բռնի ուժով միայն կարելի է զինք վտարել դեսպանատունէն ։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ պատմագիր Փոլթնի Պիկլօ, 84 տարեկան, յայտարարեց թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա պարզապէս պլըֆ է որ կ՚ընեն, թէ Հիթլէր շատ ուժեղ դիրք ունի Եւրոպայի մէջ եւ թէ Գերմանիա այնքան հզօր է, որ պատերազմի պարագային կրնայ մէկ ամիսէն Փարիզ մտնել։ Կ՚ըսէ նաեւ թէ կարգը Լեհաստանի եկած է...

ՊԱՂԵՍՏԻՆԷՆ ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎ նոր ջրանցք մը շինելու համար, ընկերութիւն մը կազմուած է Երուսաղէմի մէջ, 60 միլիոն ոսկի դրամագլուխով։ Շինութիւնը պիտի տեւէ հինգ տարի, սկսելով Ռաֆայէն (Կազայի մօտ, Միջերկրականի վրայ) յանգելու համար Աքապա, անցնելով անապատէն։ Կ՚ըսուի թէ այդ շրջանին մէջ պիտի հաստատուին 85.000 հրեայ գաղթականներ ։

ՊՈՒԷՊՐԻՇԻ գերման դեսպանատան քարտուղար Շմիթ փորձեց անձնասպան ըլլալ թոյն առնելով։ Քարտուղարը Աւստրիացի է եւ նախապէս Նիւ Եորքի աւստրիական հիւպատոսն էր ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ – ԳՈՒԱՔՈԼՈՆԳԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընկ. Ընդհ. ժողովը՝ 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը կիրակի 26 Մարտ կէսօրէ ետք ժամը 5ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։ Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. Ս. ՊԱՊԻԿԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Երջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Մարտ» խումբի ընկերուհիները. կիրակի 26 Մարտ, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, «Շահրիկեան» գրադարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. Գ. ՑԱԿՈՐԵԱՆ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՑՑՕի «Վռամեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը, կիրակի 26 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՍԷՆ-ԺԷՐՕՄԻ (Մարսէյլ) «Հայաստան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սարգանի, Նօթր Տամի, Լէզօլիվի եւ Սէն-Ժերոմի ընկերները 24 Մարտ Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին, Գ. Մ. Գասպարեանի սրահը։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՍՈՒՆ ԼՈՒԻՋի (Մարսէյլ) «Մ. Վարանդեան» խումբի սովորական ընդհ. ժողովը 24 Մարտ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Օհանջանեաններու բնակարանին մէջ։

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ «Յառաջ» խումբի ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական ընդհ. ժողովի, 25 Մարտ Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Երջ. Կոմիտէի դասախօսութիւնը՝ 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, դրադարանին մէջ, 181 Cours Lafayette։ Կը խօսի՝ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ Հայրենիքի մասին մեր ըմբռնումը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նօթր-Տամի պատանիներու ժողովը՝ 25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին։ Ներկայ կ՚ըլլայ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ։

Ընկերանամակրական դասախօսութիւն

Պանթէօ-Քաշանի «Արծիւ» Ենթակոմիտէի կողմէ

25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ իր ակումբին մէջ

Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ «Ի՞նչու Զախողեցաւ հայկական դատը»

Ընկերհամակրական խնջոյք Փետր 18ի առթիւ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ճոխ պիւֆէ Մուտքը ազատ է

Հրապարակային դասախօսութիւն

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Փօն տը Շէրիւիի «Մուրատ» խումբին կողմէ

26 Մարտ, կիրակի. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ

Կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ի՞նչ յոյսեր ունինք Հայաստանի մասին»։

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սէն Մորիսի «Յառաջ» խումբի կողմէ

25 Մարտ, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, դպրոցի սրահին մէջ

Կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հայաստանի ներկան եւ ապագան»։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

(1er Grand Prix Wicart de Marseille)

Մասնակցութեամբ Պ. Պ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ եւ ՖԵՐԱՏԵԱՆԻ եւ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի ղեկավարութեամբ Պ. Գուլամանեանի

Յեսարան մը ԱՆՈՒՇ օփերայէն

25 Մարտ Շաբաթ ժամը 21ին Salle Rameau-ի մէջ,

31, Rue de la Martinière, Lyon

ՄՈՒՏՔ 10, 7 եւ 5 ֆրանք։ Տոմսերը կը ծախուին Ժիւտէջեան մօտ, 67, rue Rabelais; Lyon.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»Ի Ա. ԹԻՒԸ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

«Ազգային շարժումների դրդապատճառները 19րդ դարում»

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., ուրիշ երկիրներ 7 ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել՝ Տիկ. Հ. Գիւլխանդանեանի, 30 Rue Lucien Perquel, Montmorency (S. et O.), M Barsamian-ի, 46 Rue Richer, Paris, կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տոքթ. Պօղոսեան, Վարդանեան, Թէրզիպաշեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ 26 Մարտ, Կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, րիւ Ժան Կուժոն, պատարագէն վերջ, տեղի կ՚ունենայ հոգեհանգիստ ողբացեալ Տիկին ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ յիշատակին։ Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները ։

×

Ճիւէճեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ 26 մարտ, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Փարիզ Հայոց եկեղեցին մէջ, 15, րիւ Ժան Կուժոն, տեղի կ՚ունենայ հոգեհանգիստ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝ ողբացեալ ՄԿՐՏԻՉ ՃԻՏԷՃԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հայրենակիցները ։

Նուագահանդէս

Կազմակերպուած Office Théâtrale Européenne-ի

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (13 ՏԱՐԵԿԱՆ)

ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ Salle Chopin-Pleyel-ի ՄԷՋ, 8, rue Daru métro T...

ՄԱՐՏ 25ԻՆ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

(Սրահին դուռները պիտի բացուին ժամը 8,30ին)

Կը գաշնակահարէ Շումանի էթիւտ սէնֆոնիկը, Շոբէնի Գալլադը ..., թէգին եւ Բոլոնէզը, Ֆորէի Նոքթիւրնը եւ իմբրոմթիւն, Տէպիւսիի Մինուէ... ը եւ Լիսթի Ռաբսոտի էսպանեոլը։

Գիները՝ 40, 30, 20 եւ 15, Պալքոն 10 ֆրանք ։

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

Ֆ. ԿԱՊՈՅՑ ԽԱՉԻ ՌՕՄԷՆՎԻԼ-ՄՕՆԹՐԷՕՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11

4, Place Jeanne d'Arc, Noisy-le-Sec

Կը նախագահէ՝ Պ. Մ. ԱՂԱՊԱԼԵԱՆ

Կը խօսի Պ. ԼԵՒՈՆ ՉԱՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը ներկայացուի զաւեշտ մը ղեկավարութեամբ Պ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ. Claquettes par M. Louis Col.

Մուտք 6 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԷՌ – ԳՈՒԱՔՈԼՈՆԳԻ ԿԱՊՈՅՑ Խ ԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Անիէռի Քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ։

Ղեկավարութեամբ ՄԻՇԱ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ, ԱՆԱՀԻՏԻ, ՎԱԴՈՒՀԻԻ, ՑԱՍՄԻԿԻ եւ Պ. Պ. ԳՄ... ԵԱՆԻ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆԻ եւ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ։

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ Միշա Ազնաւորեանի։ Պար եւ այլն։

Մուտք 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ԵՐԶՆԿԱՅ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

25 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 21էՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Aéro-Club de France-ի շքեղ սրահներուն մէջ

6 Rue, Galilé. Մէթրօ Boissière

Կը մասնակցին՝ AL' BERKA (danses excentriques)

Melle MYRTIS (danseuse acrobatique)

Orchestre MICHEL ՍԱՀԱԿԵԱՆ՝ իր ամբողջ խումբով

Աժան եւ ճոխ պիւֆէ Թոմպոլա Մուտք 10 ֆր.

ՌՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

8 ՌԻՒ ՔՈՍԻՒԷ, Մէթրօ Փուասոնիէռ կամ Կառ տիւ Նոռ

Փոքրիկն ՎԱՐԴ ԽԱՐԱՊԵՏԵԱՆ (դաշ.). Նուագախումբ Michel ...

Ճոխ պիւֆէ՝ գիւրամատչելի գիներով։ Մուտք՝ 7 ֆր

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ շրջանի Վասպուրականի Հայր. Միութեան, հրապարակային դասախօսութիւնը, 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 րիւ Գոտիէ, Բարեգործականի տան մէջ ։ Կը դասախօսէ Պ. Ա. Սաֆրաստեան, նիւթ ունենալով «Հայ ազգի ամենահին պատմութիւնը եւ արուեստը, համաձայն հնագիտական նորագոյն պեղումներու»։

ՎԱՂԱՆԻ Համախարբերդցիական Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 24 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Սէն-Ժերոմի Մասնաճիւղը ընկերահամակ. հաւաքոյթ մը կը հրաւիրէ իր անդամուհիները Կիրակի 26 Մարտ. Ծայլեաններու բնակարանը։ Պիտի խօսի Տիկ. ԲԻՊ. ՐԻԹՃԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Երիտասարդ... կան Ընկերակցութեան ... սութիւնը, այսօր Ուրբաթ, ... 9.30ին, Բարեգործականի ... մէջ։ Կը խօսի Պ. ԵՆՈՎՔ ... Նիւթ՝ «Նաւարկութենէն ...»

ՍԱՐՍԷԼԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱ... րակազմ Միութեան բացման ... ը՝ 25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ... 8.30ին, Սալ տը Նօսի մէջ. ... ղանով մը (81 Rue de Paris) ... բանախօսէ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱ... ԼԵԱՆ։ Գեղարուեստական ճոխ ... ժին, երգ, արտասանութիւն ... Շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նօ... սամը 18.50, 18.55, 19.10, 19.25

ԱԶԴ

26 Մարտ, Կիրակի առաւօտ ... մը 9-11։ Իսի լէ Մուլինօյի ... եան դպրոցին մէջ 2 սիւ տը ... ֆանս, տեղի պիտի ունենայ ... ցական արարողութիւն։ Կը ... ուի բարեպաշտ հասարակ...

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Daguerre, PARIS (13e) (ԽՐԹԵՒԵՑԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 25 ՄԱՐՏ
SAMEDI 25 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3998

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԻՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ

Անգլիոյ վարչապետը տակաւին կը վարանի հրապարակ հանել իր յայտարարութիւնը, բուն բառով՝ տեսակ մը ազդարարութիւն Գերմանիոյ, որպէսզի դադրեցնէ իր աննախընթաց արշաւները։

Բացատրութեան չի կարօտիր այս վարանումը։ Պ. Չէմպըրլէն կ'ուզէր միացեալ ճակատ մը կազմել բոլոր վտանգուած պետութիւններէն, բայց մինչ հիմա իր ձեռնարկին հաւանութիւն յայտնած են միայն Ֆրանսա, Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիա։ Միւսները կը խուսափին, չգրգռելու համար Գերմանիոյ թշնամութիւնը։

Ուրեմն կը մնայ երկրորդ ծրագիրը,— միջազգային խորհրդաժողով մը, մասնակցութեամբ վտանգուած պետութիւններու։ Բայց, ոչ Լոնտոնի, ոչ ալ Փարիզի մէջ գոհացուցիչ ելք մը կը սպասեն այսպիսի ժողովէ մը, քանի որ նախորդ ուրիշներ սերունց հանգամանք ստացած են։

Այս բոլորին մէջ անշուշտ վճռական դեր մը կրնայ կատարել Իտալիոյ պահանջներու խնդիրը, որ հաւանաբար յայտնուի վաղը, Մուսոլինիի ճառով։

Ցատկանշական պարագայ մը, այս առթիւ.—

Հեղինակաւոր թերթ մը, «La Tribune des Nations», որուն կ'աշխատակցին նախարարներ եւ երեսփոխաններ, վերջերս յօդուածաշարք մը սկսած է հրապարակել Իտալիոյ պահանջներու մասին։

Յօդուածագիրը, Պ. Անտրէ Ֆրիպուրկ, նախկին դեր-նախագահ երեսփոխանական արտաքին գործերու յանձնախումբին, իր վերջին գրութեամբ կը յայտարարէ.

– Իտալիա ի՞նչ միջադրանք կրնայ բանաձեւել Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դէմ: Մենք կատարեցինք մեր յանձնառութիւնները: Եթէ Իտալիա կը զգայ այսօր Թունիսոյ իր բաժինը ձգած ըլլալուն համար, ազատ է նորէն զօրք հանելու Լիպիա, Մաքրի, Պոտրում, Գուշ Ատասի, Այէյ եւ գրաւելու Գոնիան․․

Ի՛ՆՉ ԿԸ ՄՏԱԾԷ ԹՈՒՐՔԻԱ

— ∞ —

«Վտանգը Թուրքիոյ դուռը կրնայ հասնիլ»

— · ∞ —

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Անգարայէն.—

Գերման նոր յարձակողականի մը հանդէպ միացեալ ճակատ կազմելու անգլիական առաջարկին՝ թրքական պատասխանը կարելի է խտացնել հետեւեալ ձեւով.— «Եթէ մէկը բռէ ժողի, ես զօրաւոր եմ, միացիր ինծի, եւ կամ, ես իրաւունքի ու արդարութեան կողմն եմ, ինծի հետ եղիր, մեր պատասխանը պիտի ըլլայ՝ այո՛։ Բաւական են երազային խոստումները։ Մենք կ'ուզենք իրական քաղաքականութիւն մը»։

Դալով Ռումանիոյ զինուորական աջակցութիւն տալու հարցին, Անգարայի պաշտօնական շրջանակներ կը յայտարարեն, թէ Թուրքիա պիտի կատարէ իր յանձնառութիւնները Պալքանեան Համաձայնութեան մէջ, որ կը միացնէ Ռումանիան, Թուրքիան, Յունաստանը եւ Եուկոսլաւիան՝ փոխադարձաբար իրար պաշտպանելու։

Միեւնոյն ատեն, Թուրքիա կ'ընդարձակէ եւ կ'արագացնէ իր զինուորական ուժը։

*** Թուրքերէն «Թան» խմբագրական մը հրատարակեց, «Մեր տեղը հասարակաց ճակատին մէջ» խորագրով։ Թուրք թերթը կը բացատրէ թէ Թուրքիա բարոյապէս եւ նիւթապէս հարկադրուած է մասնակցելու Գերմանիոյ դէմ սարքուած հասարակաց ճակատին, որովհետեւ «Դրանկ նախ Օսթէնի (դրոհ դէպի Արեւելք) ծրագրին իրականացումը մասնաւորապէս կը սպառնայ Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ։ «Այդ երկու պետութեանց ջախջախումը ամբողջապէս պիտի կործանէ Պալքանները եւ այն ատեն վտանգը պիտի հասնի Թուրքիոյ դուռներուն առջեւ»։

Թուրք թերթին կարծիքով, Պալքանեան եւ ժողովրդավար պետութեանց միացեալ ճակատին իրականացումը պիտի ջլատէ ֆաշական պետութիւնները որոնք պիտի հարկադրուին հրաժարիլ իրենց յաւակնութիւններէն, իրենց առջեւ գտնելով խմբակցութիւն մը որ գերազանց է թիւով, սպառազինութեամբ, ծովային եւ օդային ուժերով եւ դրամագլուխներով։

Նոր թելադրութիւններ օտարներու մասին

1914ի պատերազմին մասնակցող սպաներու ազգ. ընկերակցութիւնը դեկոյց մը հրատարակեց, որուն մէջ կ'ըսէ.

— Ֆրանսայի ռազմիկ սպաները, որոնք մինչեւ 1914ի պատերազմը եւ գրեթէ բոլորը պիտի մտնեն յառաջիկայ պատերազմը, յաղթելու նոյն վճռականութեամբ, չեն կրնար հանդուրժել որ մինչ իրենք հայրենիքը պիտի պաշտպանեն, մեր հողին վրայ հաստատուած օտարականները շարունակեն իրենց գործերը, իրենց առեւտուրները եւ գործառնութիւնները, ֆրանսական կուրծքերու պաշտպանութեան տակ։ Ռազմիկ սպաներու ազգ. ընկերակցութիւնը կը պահանջէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, որպէսզի զօրաշարժի պարագային Ֆրանսա բնակող կարգ մը օտարականներ որոնք չեն կրնար պատասխանել իրենց բուն երկրի զօրակոչին, ենթարկուին զինուորական նոյն պարտաւորութեանց ինչ որ տարեկից Ֆրանսացիները, ի հարկին օտար լեգէոնի շարքերուն մէջ»։

*** Խորհրդարանի Ռամկավար Դաշնակցութեան (Ֆլանտէն) գործադիր կոմիտէն առջի օր ժողով գումարելով, քննեց միջազգային կացութիւնը եւ բանաձեւ մը քուէարկեց, որուն մէջ կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ հետեւեալ կէտերուն վրայ.—

1.— Վտանգաւոր է 250.000 սպանիացի զինուորներու ներկայութիւնը մեր երկրին մէջ, պէտք է առիթողաբար վերադարձնել զանոնք։

2.— Անհրաժեշտ է մեծ քաղաքներէն եւ մանաւանդ Փարիզի շրջանէն հեռացնել անբաղձալի կամ կասկածելի օտարականները որոնք ճգնաժամի պահուն կրնան դառնալ վտանգաւոր խռովարարներ, ուղղակի կամ անուղղակի ծառայելով օտար պետութեանց։ Այս առթիւ կը խնդրէ որ մաքրագործումի գործնական միջոցներ ձեռք առնուին Փարիզի մէջ՝ ոստիկանական վերատեսչութեան, գաւառի մէջ ալ՝ վարչական իշխանութեանց միջոցաւ։

Ցետոյ, նկատելով որ արտաքսումը պարզապէս տեսական հանգամանք ունեցած է (ըսել կ'ուզէ՝ թուղթի վրայ կը մնայ), կը պահանջէ որ կեդրոնացման կայաններ հաստատուին երկրին մէջ, հոն տեղաւորելու համար անբաղձալի կամ անկանոն օտարականները։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ԿԸ ԿՆՔԷ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ

— ∞ —

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԻ ՁԵՌՆԱՐԿԻՆ ԿԱՊՈՒԱԾ ԵՆ ՄԻԱՅՆ ԱՆԳԼԻԱ, ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի պաշտպանեն Հոլանտան, Պելճիքան եւ Զուիցերիան

Հինգշաբթի օր Գերմանիոյ կարգ մը նոր ձեռնարկները մեծ սրտնեղութիւն պատճառեցին Լոնտոնի մէջ։

Նախ պաշտօնապէս հաստատուեցաւ թէ Ռումանիա առեւտրական դաշնագիր մը ստորագրած է Գերմանիոյ հետ, լիովին գոհացում տալով անոր պահանջներուն։ Յետոյ Գերմանիա դաշնագիր մը կնքեց Լիթուանիոյ եւ Սլովաքիոյ հետ, իր պաշտպանութեան տակ առնելով զանոնք։ Եւ վերջապէս, հաստատուեցաւ թէ Ռումանիա, Լեհաստան, Եուկոսլաւիա եւ ուրիշ կարգ մը երկիրներ կը դժկամակին մասնակցիլ Անգլիոյ ծրագրած միացեալ ճակատին, չգրգռելու համար Գերմանիոյ թշնամութիւնը։

Լոնտոնի մէջ կատարուած բանակցութիւնները մինչեւ հիմա յանգած են հետեւեալ գործնական եզրակացութեանց.—

Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայն են միացեալ յայտարարութիւն մը ուղղելու, յանուն վտանգուած պետութեանց։ Խ. Միութիւնն ալ իր հաւանութիւնը յայտնած է այս ծրագրին։ Եւ սակայն, ինչպէս կը պատմէ «Փարի-Սուառ»ի մասնաւոր թղթակիցը եւ ինչպէս կը հաստատեն ուրիշ թերթեր ալ, Պ. Չէմպըրլէն վհատած է, տեսնելով որ վտանգուած պետութիւնները կը վարանին ստորագրել յայտարարութիւնը եւ վերապահումներ կը յայտնեն իրարու ետեւէ։ «Ի՞նչ օգուտ ունի հրապարակ հանել յայտարարութիւն մը որ պարզապէս պիտի դառնայ ֆրանքօ-անգլիական արտայայտութիւն մը»։

Անգլիոյ վարչապետը առջի օր նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ, որ հաղորդեց թէ Պ. Տալատիէ իրեն պաշտօն յանձնած է Ֆրանսայի անվերապահ հաւանութիւնը յայտնել Մեծն Բրիտանիոյ նախաձեռնութեան։ Միեւնոյն ատեն Ֆրանսա գրաւորապէս յանձն կ'առնէ օգնել Անգլիոյ, եթէ Հոլանտա եւ Պելճիա յարձակման ենթարկուին։ (Անգլիան ալ իր կողմէ յանձն կ'առնէ օգնել Ֆրանսայի, եթէ յարձակումը կատարուի Զուիցերիոյ դէմ)։ Արդ, ամէնէն վճռական ազդակը, Լեհաստան այնպիսի պատասխան մը տուած է որ եթէ վերջնական մերժում չէ, ամէն պարագայի մէջ համաձայն չէ ոչ կարեւորը։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Պ. Չէմպըրլէն խորապէս ազդուած՝ կացութեան անստուգութենէն, միջանկեալ հարցուցեր է Ֆրանսայի արտաքին նախարարին.

— Ի՞նչ վիճակի մէջ է ձեր օդանաւային ուժը։

Պ. Պոնէ բացատրեր է թէ այժմ աւելի շատ օդանաւ կ'արտադրեն, բաղդատելով վերջին ամիսներու հետ։

Չէյմպըրլէն.— Բաւական յառաջ գացեր էք, բայց մենք կը գերազանցենք ձեզ. մեր գործարանները այժմ 680 օդանաւ կ'արտադրեն ամէն ամիս։

Այս դիտողութեան վրայ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը փափկութեամբ հասկցուցեր է թէ Անգլիա ո՞ր օրուան կը սպասէ, պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատելու համար ...

Պարտաւորիչ զինուորութեան խնդիրը լրջօրէն կը քննուի Անգլիոյ մէջ, բայց ոչ սովորական հասկացողութեամբ։ Արտաքին նախարարը արդէն համաձայն է։ Չէյմպըրլէն եւս սկզբունքի վրայ դրած է զայն, եւ առջի օր, երբ աշխատաւորական պատուիրակութիւն մը կը պահանջէր աւելի վճռական քաղաքականութեան մը հետեւիլ, գիտել տուաւ, հեգնութեամբ

— Շնորհակալ եմ ձեր թելադրութեանց համար։ Բայց շատ աւելի օգնած պիտի ըլլայիք ինծի, եթէ ընդդիմութիւն չյարուցանէիք, պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատուած ատեն...

Աշխատաւորականները ափ ի բերան մնացին։

*** Երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով զանազան հարցումներու, Պ. Չէյմպըրլէն խուսափողական խօսքեր ըրաւ։ Աշխատաւորականներու մէկ հարցումին առթիւ, գոհացաւ յիշեցնելով Պըրմինկէմի մէջ խօսած ճառը՝ Չեխոսլովաքիոյ գրաւման մասին։ Յետոյ շարունակեց նոյն զգուշութեամբ.

— Եթէ գերմանական կառավարութիւնը կը փորձէ յաջորդական ձեռնարկներով իր տիրապետութիւնը հաստատել Եւրոպայի վրայ եւ աւելի հեռուն, այն ատեն Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը պարտաւոր է ըսել թէ հետեւանքը պիտի ըլլայ յաղթական դիմադրութիւնը այս երկրին եւ ուրիշ երկիրներու որ կը գուրգուրան իրենց ազատութեան վրայ։ Պէտք է բացորոշապէս յայտարարեմ թէ կառավարութիւնը երբեք չուզեր արգելք հանդիսանալ Գերմանիոյ բանաւոր ճիգերուն՝ զարգացնելու համար իր արտածման վաճառականութիւնը, ոչ ալ կը խորհի Եւրոպան բաժնել երկու հակամարտ խմբակցութեանց, տարբեր գաղափարներով՝ իրենց ներքին վարչութեան մասին։ Մենք պարզապէս չենք կրնար հանդուրժել այն եղանակին որով անկախ պետութիւններ այնքան ճնշումի կ'ենթարկուին որ կը հարկադրուին լքել իրենց անկախութիւնը։ Մենք վճռած ենք մեր բոլոր միջոցներով ընդդիմանալ այն փորձերուն որ կրնան կատարուիլ, այդպիսի ճնշումներ ի գործ դնելու համար»։

Այս յայտարարութիւնը մեծ դժգոհութիւն պատճառեց Պերլինի մէջ, եւ թերթերը վերսկսան իրենց յարձակողականը։

»»» · «««

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ Նախագահը Լոնտոնէն վերադարձաւ երէկ, խանդավառ ցոյցերու մէջ։ Ամբողջ քաղաքը դրօշազարդուած էր։ Նախագահը հինգշաբթի օր իր չքախումբով հանդիսաւորապէս ընդունուեցաւ Ուէսթմինսթրի պալատին մէջ, լորտերու եւ երեսփոխաններու կողմէ, ինչ որ առաջին անգամ կը պատահի 700 տարիէ ի վեր։ Նախագահը այցելեց նաեւ արտաքին գործերու պաշտօնատունը, եւ ճաշի հրաւիրուեցաւ Ուինզըրի պատմական դղեակին մէջ։

Գերմանիա ի՛նչեր կը շահի Ռումանիոյ մէջ

— ∞ —

Քաղաքական շրջանակներու մէջ շատ մեծ կարեւորութիւն կու տան այն դաշնագրին, որ ստորագրուեցաւ Պուքրէշի մէջ, մարտ 23ին, Գերմանիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ։ Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ այս պայմանագրութիւնը անտեսական ամենալայն դաշնագիրն է զոր երբեք կնքած ըլլայ Գերմանիա. Դաշնագրին տրամադրութեամբ, գերման ճարտարագէտներ պիտի կրնան շահագործել պղինձի, քրոմի, մոնկանէզի եւն. հանքեր։ Գերմանական պատուիրակութիւնը Պուքրէշ գացած էր երկրաբանական քարտէսներով որոնք շինուած էին Մեծ Պատերազմին ատեն, երբ Գերմանիա գրաւեց Ռումանիան։ Այդ քարտէսներուն համաձայն, գերման ճարտարագէտները պիտի կրնան պեղումներ կատարել եւ ապահովել քարիւղի պահանջը, այնպէս որ Գերմանիա պիտի չկարօտի օտար քարիւղի։

Դարձեալ, դաշնագրին տրամադրութեամբ, գերման ճարտարագէտներ մօտերս խճուղիներ պիտի շինեն Կարպաթեան կիրճերուն մէջ, ուր գերմանական բանակը ամիսներով կեցաւ, Մեծ պատերազմին ատեն։ Պիտի շինեն նաեւ նաւային մթերանոցներ եւ սրընթաց նաւեր՝ բանելու համար Դանուբէն Սեւ ծով։ Յետոյ, Քրուփի եւ Շքոտայի զինագործարանները ռազմանիւթ պիտի ճարեն հարաւային - արեւելեան Եւրոպայի ամէնէն զօրաւոր բանակին։

Դաշնագիրը լիովին կ'ապահովէ Գերմանիոյ ներածման պէտքերը, հիմնուելով Ռումանիոյ երկրագործութեան վրայ։ Գերմանիոյ աջակցութեամբ պիտի աւելնան Ռումանիոյ խոտի, իւղաբեր հունտերու, հիւսուածեղէնի յատուկ բոյսերու եւ անտառային արտադրութիւնները, մեքենաներ պիտի ճարուին հանքային ճարտարագործութեան համար, գերմանեւռումանական ընկերութիւններ պիտի կազմուին, ազատ գօտիներ եւ առեւտրական մեծ մթերանոցներ պիտի հաստատուին եւն․․

Միւս դաշնագիրներուն տրամադրութիւնները

— ∞ —

Բաղդատելով ռումանականին հետ, նուազ շահեկան են Գերմանիոյ կողմէ Սլովաքիոյ եւ Լիթուանիոյ հետ կնքուած դաշնագիրները, բայց եւ այնպէս մեծ կարեւորութիւն ունին, քանի որ կը ծառայեն Գերմանիոյ ծաւալման կամ «կենսական տարածութեան» ծրագրին, դէպի արեւելք։ Այսպէս, Լիթուանիոյ հետ կնքուած դաշնագրով, այդ երկիրը 99 տարուան համար ազատ գօտի մը պիտի վարձէ Մէմէլի նաւահանգիստին մէջ, կրճատեալ տուրքերով. իսկ փոխադարձաբար ոչ-յարձակման յանձնառութիւն մը պիտի ստանձնէ Գերմանիոյ հանդէպ։ Այս յօդուածին տրամադրութեամբ, երկու երկիրներէն մէկն ու մէկը թոյլ պիտի չտայ որ երրորդ պետութիւն մը յարձակի, իր հողին վրայէն։ Աւելորդ է ըսել թէ այս յանձնառութիւնը ուղղուած է Լեհաստանի եւ Խ. Միութեան դէմ։

Սլովաքիոյ հետ կնքուած դաշնագիրը չի խօսիր տնտեսական գործակցութեան մասին, որ ապահովուած է արդէն, քանի որ այդ երկիրը կը գտնուի Գերմանիոյ թեւարկութեան տակ։ Դաշնագրին տրամադրութեամբ, Գերմանիա իրաւունք ունի ամրացնելու Սլովաքիոյ եւ Մորավիոյ զինուորական գօտին։ Դաշնագրին ամէնէն կարեւոր յօդուածը այն է որ Սլովաքիա իր բանակը եւ արտաքին քաղաքականութիւնը պիտի կազմակերպէ «համախորհուրդ Գերմանիոյ հետ»։

*** Բուռն կռիւներ ծագեցան Սլովաքիոյ մէջ, հունգարական զօրքին հետ, բայց Գերմանիա արդէն դաշնագիր կնքած ըլլալով Սլովաքիոյ հետ, հունգարական զօրքը քաշուեցաւ, որպէսզի չստիպուի կռուիլ գերմանական զօրքին դէմ։ Որոշուեցաւ խառն յանձնաժողով մը կազմել, սահմանագլուխները ճշդելու համար։

Իտալիոյ թագաւորին ճառը Ֆրանքօ-իտալական վէճի մասին

Իտալիոյ նոր խորհրդարանը, որ հիմնուած է ֆաշական դրութեամբ, հանդիսաւորապէս բացուեցաւ մարտ 23ին։ Այս առթիւ աւանդական գահաճառը խօսեցաւ Վիթթորիօ Էմմանուէլէ թագաւորը, ակնարկ մը նետելով միջազգային կացութեան վրայ։ Գահաճառը ցնորք մը համարելով մշտնջենական խաղաղութիւնը, կ'ըսէ թէ Իտալիա կ'ուզէ կարելի եղածին չափ երկարատեւ խաղաղութիւն մը, զարգացնելու համար իր կայսրութիւնը։ Արտաքին յարաբերութեանց մասին գահաճառը կ'ըսէ.

— «Եւրոպայի մեծ պետութեանց մէջ, Գերմանիոյ հետ է որ իմ կառավարութիւնս 1936 հոկտեմբերէն սկսեալ հաստատեց քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային գործակցութեան ամենասերտ յարաբերութիւնները։ Այդ յարաբերութիւնները, որ կ'ամփոփուին «Հռոմ-Պերլին առանցք» բացատրութեամբ, յաջորդաբար ընդարձակուեցան համաձայն երկու ժողովուրդներու կենսական պահանջներուն, յանգելով ամենալայն համաձայնութեանց՝ դաշնագրի մը միջոցաւ որ զանոնք կը միացնէ Թոքիոյի, Փէշթայի եւ Մանչուրիոյ հետ»։

Յետոյ յիշելով անգլեւիտալական համաձայնութիւնը, եւ Իտալիոյ «մասնաւորապէս բարեկամական» յարաբերութիւնները Ալպանիոյ, Հունգարիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Լեհաստանի եւ Զուիցերիոյ հետ, հետեւեալ յայտարարութիւնը կ'ընէ Ֆրանսայի մասին.

— «Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի, իմ կառավարութիւնս անցեալ դեկտ. 17ի պաշտօնական զեկոյցով մը ճշդած է այն խնդիրները որ այս պահուն կը բաժնեն երկու երկիրները»։

Այդ պաշտօնական զեկոյցը այն նամակն է որով Իտալիա չեղեալ կը նկատէր 1935 յունուար 7ի ֆրանքօ-իտալական համաձայնութիւնը։ Կը նշանակէ թէ Իտալիա պատրաստ է բանակցելու, եթէ Ֆրանսա կ'ընդունի այս տեսակէտը։

Գահաճառին միւս մասերը կը վերաբերին ներքին քաղաքականութեան։

*** Նոր խորհրդարանով, կը փակուի նախկին սահմանադրութեան շրջանը։ Նոր խորհրդարանը հիմնուած է ֆաշական կազմակերպութեանց եւ արհեստակցութեանց վրայ եւ կը բաղկանայ 682 անդամներէ։

»»» · «««

ՄԱՐԱՋԱՒՏ ՓԷԹԷՆ, ազգ. Սպանիոյ ֆրանսական դեսպանը, մէկ շաբաթ Սան Սէպասթիանոյի մէջ սպասելէ վերջ Պուրկոս գնաց, ներկայանալու համար Զօր. Ֆրանքոյի։ Կը կարծուի թէ ելք մը պիտի գտնուի, Թունուզ ապաստանած սպանիական մարտանաւերը Զօր. Ֆրանքոյի յանձնելու համար։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՌՈՒՅԾ

ՆՈՐ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Նոր Գերմանիոյ պատմութեան մէջ Մարտ ամիսը բախտորոշ նշանակութիւն մը ունեցած է։

1935 Մարտ 16ին էր որ Հիթլէր վերահաստատեց զինուորական ընդհանուր պարտաւորիչ ծառայութիւնը, որ խափանուած էր Վերսայլի դաշնագրով։ 1936 Մարտ 7ին էր որ մերժեց Հանձնալ Վերսայլը եւ Լոքարնօն եւ հրամայեց Հռենոսեան շրջանի զինուորականացումը։ 1938 Մարտ 11ին էր որ կցեց Աւստրիան եւ 1939 Մարտ 15ին ալ Մեծն Գերմանիոյ «հովանաւորութեան» տակ առաւ Բոհեմիան, Մորավիան ու Սլովաքիան՝ որոնք Ռութէնիոյ հետ միասին կը կազմէին չեխոսլովաքեան հանրապետութիւնը, թոյլ տալով որ վերջին հողամասը գրաւուի իր անմիջական դրացիին՝ Հունգարիոյ կողմէ, անշուշտ Լեհաստանի եւ մանաւանդ Իտալիոյ ճնշումներուն տակ։

Նացի Գերմանիոյ այս արագ, հեղինակային արշաւանքը դէպի Չեխոսլովաքիա՝ յանկարծ յուզեց, վրդովեց ոչ միայն Եւրոպայի, այլեւ բովանդակ աշխարհի քաղաքական խիղճը։ Պահ մը բոլորը մնացին ցցուած ու շշմած։ Ոչ միայն ժողովուրդները, այլեւ բարձր խաւերը, պետական վարիչ շրջանակներն իսկ չփոթի մատնուեցան Հիթլէրի այս բիրտ եւ չանխատեսելի հարուածին առջեւ։ Մարտ 14ին Պերլին բանակցութեան հրաւիրեց չեխ Նախագահն ու արտաքին Նախարարը եւ Մարտ 15ին գերմանական մեքենայարժ բանակներն ու օդատորմիղը արդէն մտած էին Փրակա եւ այլուր։ Չեխ վարիչները, եղերական պայմաններու մէջ դրած էին իրենց ստորագրութիւնները պայմանագրի մը տակ, որ վերջ կը դնէր Չեխոսլովաքիոյ անկախ գոյութեան եւ քսան տարիէ ի վեր ազատ պետականութիւն վայելող ժողովուրդ մը կ'ենթարկէր օտարի լուծին։

Աղեխարշ էր տեսարանը եւ ողբերգական՝ պատկերը։ Փոքր ու անզօր ժողովուրդ մը կը զրկուէր իր ազգային պետական ինքնուրոյն կեանքէն, մտնելու համար, ակամայ եւ ույժի հարկադրանքին տակ, ահաւոր հարեւանի մը «հովանաւորութեան» տակ։

Այս «հարուածային» քայլով Հիթլէրի Գերմանիան շատ բան շահեցաւ։ Ան տիրացաւ 49,362 քառ. քիլոմեթր հողամասի մը, 6,800,000 բնակչութեամբ, առանց հաշուելու Սլովաքիան։ Ան ձեռք ձգեց ճարտարարուեստական հարստութիւններ՝ տարեկան 500.000թոն երկաթի հանածոյ, 10—12 միլիոն թոն հանքածուխ, երկրագործական կարեւոր աղբիւրներ ու անտառներ։ Զինուորական տեսակէտէ՝ առացաւ չեխոսլովաք պետութեան ամբողջ ռազմական մեքենան, ամենէրի վիճակի մէջ, մօտ 1500 օդանաւ, 1000 հրասայլ, ռազմական անչափ իրեր, 40 զօրաբաժին սպառազինելու չափ զէն ու զրահ, կատարելագործուած զինարաններ ու զինագործարաններ, եւն.։

Չեխոսլովաքիոյ՝ իբրեւ ինքնուրոյն պետութեան՝ անհետացումը աշխարհի քարտէսէն երրորդ խոշոր դէպքն է Եւրոպայի նորագոյն պատմութեան մէջ։ Եթէ չյիշենք Եթովպիան, որ ինկաւ Առանցքի երկրորդ բաժնեակին հարուածներուն տակ, առաջինը եղաւ Աւստրիան, որ քարտէսէն սրբուեցաւ գերմանական գրոհին տակ։

Հիթլէրի եթէ ոչ անակնկալ, գէթ վաղաժամ վերջին քայլը ընդհանուր տագնապութեան մղած է աշխարհի միւս մեծերը, որոնք ապշահար՝ մինչեւ հանդիսատես կրցան ըլլալ այս տեսարանին։ Եւ այս մտահոգութեամբ ալ՝ ահա՛ դիւանագիտական ուենդագին, անհատնում եւ անդադրում գործունէութիւն, ջղագրգիռ եռուզեռ՝ բոլոր մայրաքաղաքներու մէջ։

Եռուզեռի ամէնէն մեծ կեդրոնն է Լոնտոն, որ կը թուի թէ այլեւս վճռած է կասեցնել գերմանական գրոհը եւ փորձ կը կատարէ նոր օղակ մը հիւսելու Մեծն Գերմանիոյ շուրջ։ Այս նպատակով՝ ան կը ջանայ համախմբել Ռուսիան, Ֆրանսան, Ռումանիան, Լեհաստանը, Եուկոսլաւիան, Թուրքիան ու Յունաստանը մէկ ընդհանուր պաշտպանողական ճակատի տակ եւ թումբ կանգնել Հիթլէրեան նոր յառաջխաղացութեան առջեւ։ Չէմպըրլէնի թախծոտ ճառը Պիրմինկհէմի մէջ՝ նշան է, թէ Մեծն Բրիտանիոյ մէջ կոտրած է վստահութիւնը Գերմանիոյ դիտաւորութեանց հանդէպ, քանի որ Անգլիոյ վարչապետը բացէ ի բաց կը մեղադրէ Հիթլէրը, իբրեւ խոստմնադրուժ։ Խախտած է վստահութիւնը նոյնպէս Փարիզի ու Մոսկուայի մէջ։ Վարչապետ Տալատիէ համարձակ ու անսեթեւեթ խօսքերով յայտարարեց, թէ այլեւս մեռած են Միւնիխն ու գերմանեւ-ֆրանսական համաձայնագիրը, իսկ Ս. Ռուսիա սկիզբէն ի վեր երբեք ալ ունէր վստահութիւն տածած չէ Պերլինի հանդէպ, թէեւ վարած է խաղաղասիրական քաղաքականութիւն, բայց մաս չէ առած Չէմպըրլէնի խաղաղեցման քաղաքականութենէն, հեռու մնացած է Միւնիխէն եւ թերահաւատ վերաբերում ունեցած է ժողովրդավար պետութեանց ուղեգծին հանդէպ։

Օւզումը համատարած է ու խոր։ Վտանգը ակներեւ է ու առիկա կը տեսնեն բոլորն ալ։ Ահա՛ Ֆրանսան, որ, երկու օրուան մէջ, յաջողեցաւ խորհրդարանէն անցընել անսահման լիազօրութեանց օրինագիծը, եւ առով անգամ մըն ալ փաստեց թէ ճակատագրական վայրկեանին գիտէ չարժիլ՝ ինչպէս վայել է մեծ, հանճարեղ ու ներքնապէս հզօր պետութեան մը։

Ահա՛ Ռումանիան, որ Լոնտոնի ու Փարիզի դուռները ափ կ'առնէ, կը սերտացնէ իր կապերը Մոսկուայի եւ Լեհաստանի հետ, որպէսզի չենթարկուի Չեխոսլովաքիոյ ճակատագրին, քանի որ գերմանական գրոհին յաջորդ կայանը ինքն իսկ է։ Եւ Պուքրէշ, որ միշտ ալ գիտցած է ի հարկին դիւանագիտական կարողութիւն ու ճկունութիւն երեւան բերել պատմական կարեւոր պահերուն, ահա՛ Պերլինի հետ կը բանակցի առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու համար, — առանց Գերմանիոյ տալու բացարձակ մենաշնորհը իր քարիւղային հարստութեան կամ երկրագործական հարստութեանց։

Այս պայմանագրութիւնը շունչ ու պատեհութիւն կուտայ հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն, որ ինքնապաշտպանութեան միջոցներ որոնեն ու նոր կացութեան առջեւ մեծերու հետ նոր դաշնաւորումներ սարքեն։

Միւս կողմէ՝ կը թուի թէ Պերլին, այս դղրդագին հարուածէն ետք, ժամանակաւոր դադարի շունչ մը կ'առնէ, ինչպէս սովոր է ընել Հիթլէր, իր իւրաքանչիւր չնդալից քայլէն ետք։ Այս դադարը ինչպէս Գերմանիոյ, նոյնպէս անոր հակառակորդ ուժերուն պատեհութիւն կ'ընծայէ չափելու իրերու խորքը, կշռելու կացութիւնը իր բովանդակ տարողութեամբ, եւ մէկ կողմէն դիրք ճշդելու, միւս կողմէն ալ պատրաստ ըլլալու ապագայ հաւանականութեանց առջեւ։ «Թան», որ իր գրածը լաւ գիտէ, կ'ըսէ.

— «Երբեք հաւանական չէ որ Գերմանիոյ ծաւալականութեան քաղաքականութիւնը սահմանափակուի Աւստրիոյ, Բոհեմիոյ եւ Մորավիոյ կցումով եւ Սլովաքիոյ ստրկացումով։ Առաջնորդը (Հիթլէր) քաղաքականութիւն մը մշակած է երկար ատենի համար, յաջորդաբար գործադրելի։ Անկարելի չեն ուրիշ անակնկալներ»։

Եւ այդ անակնկալներէն առաջինն է Մէմէլը, որուն վերադարձը Գերմանիոյ՝ տեղի ունեցաւ առանց մեծ աղմուկի։ Մէմէլը Գերմանիոյ կցուած պէտք է նկատել այլեւս։

Ի՞նչ պիտի ընէ Լեհաստանը, որ բռնուած է սալին ու մուրճին միջեւ։ Մէկ կողմը՝ ահռելի Գերմանիան, Տանցիկի հարցէն դժգոհ ու իրաւապահանջ, միւս կողմը՝ Ռուսիան, ուրիշ ահաւոր ուժ մը։ Անդին՝ մեծ դաշնակիցները՝ որոնք դանդաղ կը շարժին ու հազար կը չափեն, մինչեւ մէկ կտրեն։

Ի՞նչ պիտի ընէ Ռումանիան, ուր կան այլացեղ ժողովուրդներ։ Թրանսիլվանիոյ մէջ արդէն, հունգարական գիւղումով, խլրտումներ ծայր տուած են։ Առիկա չարաշուք նշան է։ Պուքրէշ երբ կը շարժի, պէտք է ընդունիլ որ Պերլինը կայ իր թիկունքին։

Ի՞նչ պիտի ընէ Եուկոսլաւիան, որ խրուաթեան հարց ունի եւ արդէն ըսկսած է ծանրօրէն զգալ գերմանական ճնշումը՝ իր հիւսիսին վրայ։

Ի՞նչ պիտի ընեն պալքեան փոքր ազգերը, որոնք, սեղմուած հսկայ դրացիներու միջեւ, հանգիստ շունչ առնելու հնարաւորութիւնը կորսնցուցած են։

Այս բոլորին պատասխանը պիտի տան շուտով Լոնտոն, Փարիզ ու Մոսկուա, գլխաւոր երեք մեծերը, որոնք Մ. Նահանգներու բարոյական ու նիւթական սերտ աջակցութեամբ ուժեղացած՝ իրենց առանցքին շուրջ պիտի համախմբեն փոքրերու, վտանգուածներու շարքը, կազմելու համար Արեւ. Եւրոպայի մէջ նոր տեսակի «հաւաքական ապահովութեան» գօտի մը։ Ազգերու Դաշնակցութեան ծոցին մէջ կազմուած հաւաքական ապահովութիւնը սնանկացաւ։ Այժմ նորատեսակ «հաւաքական ապահովութիւն» մը, որուն գլուխը կեցած են ոչ թէ 52 պետութիւններ, այլ

Անգլիա ու Ֆրանսա

Բայց ի՞նչ պիտի ընէ Իտալիա, ի տես այս իրադարձութեանց։ Ահա ամէնէն կարեւորը։ Կը թուի թէ եւրոպական կացութեան բանալին այսօր առաւելապէս Մուսոլինիի ձեռքն է։ Ան վաղը պիտի խօսի այն պատմական ճառը, զոր կը սպասէ իրմէ ատենէ մը ի վեր ոչ միայն իտալացի ժողովուրդը, այլ եւ ամբողջ քաղաքական աշխարհը։ Պիտի դնէ՞ իր պահանջները՝ Ֆրանսայէն յստակ կերպով, թէ պիտի բաւականանայ ընդհանուր խօսքերով։ Ի՞նչ չափերով Պերլին տրամադիր է զօրավիգ կանգնելու իրեն Հռոմ մտահոգ չէ՞ գերմանական գրոհին այս արագութենէն։ Կեդրոնական եւ ճարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մէջ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ շահերը ամէն մարզի մէջ զուգահեռակա՞ն կ'ընթանան։

Ասոնք են գլխաւոր հարցերը, որոնց պատասխանները պիտի փնտռենք Մուսոլինիի վաղուան ճառին մէջ, որմէ, ըստ երեւոյթին, կախում պիտի ունենայ գլխաւորաբար սա հարցը թէ ո՞ւր կ'երթայ Եւրոպա, դէպի պատերա՞զմ թէ կան տակաւին յոյսեր, հակառակ Հիթլէրի դղրդագին հարուածին՝ Չեխերու գլխուն։

Ա. ԿԵՍԱՐ

ՊԱՅՔԱՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԹԵՄԻ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ ՊԱՇՏՕՆԻՆ ՇՈՒՐՋ

Էջմիածին, Խորհրդային կառավարութեան ճնշման տակ, յամառօրէն կը մերժէ վաւերացնել Գարեգին արքեպ. Յովսէփեանը իբր Առաջնորդ Հայաստանեայց Եկեղեցիին Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ։

Ամերիկահայ գաղութի հակադաշնակցական հատուածը, որ իր Երեւանեան ժողովին մէջ անցեալ տարի ընտրեց զայն, սկսած է անհանգստութեան ակներեւ նշաններ ցոյց տալ։ Այդ հատուածի օրգաններէն մէկուն՝ Պոսթընի Բամկավար թերթին համաձայն, հասարակութիւնը «զբըղուած է այդ յապաղումեն, որում կախուած է Գարեգին Սրբազանի վաւերացումը»։

Սակայն, միայն այս յապաղումը չէ, որ կ'անհանգստացնէ եւ կը դրդէ հակադաշնակցական հատուածը։ Ըստ յիշեալ թերթին, կայ ուրիշ կարեւոր պատճառ մըն ալ, ու այդ՝ այն է, որ «Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդարանը կորսնցուցած է իր հեղինակութիւնը եւ կը գտնուի այնպիսի տեկազմալերպ վիճակի մը մէջ, ուր՝ անբաղձալի անուանական գոյութիւն մը՝ ծախսալից ըլլալու ողորմելի վիճակն ալ կը ներկայացնէ»։

Այս վիճակը, կը շարունակէ թերթը, «յառաջ բերած է ներքին ցաւ մը, եւ այս ցաւին կտտանքներէն է որ ժողովուրդին մէջ ծնունդ առած է եւ հոգեհետէ կը զօրանայ բողոքի եւ սրտառ ըմբոստութեան ճանրային շարժում մը»։

Ռամկավար թերթը շատ որոշ կերպով կը հասկցնէ որ եթէ Էջմիածին շուտով չվաւերացնէ Գարեգին Սրբազանը եւ ուղէ ամէն գնով Ամերիկահայութեան վզին փաթթել Գալֆայեան Եպիսկոպոսի պէս մէկը, այն ատեն ոչ մէկ իմաստ կայ պահելու «ծախսալից Առաջնորդարան մը», երբ կարելի է տնտղապահութիւնն յանձնել արժանաւոր քահանայի մը, որ ոչինչ ունի եօվրակաւն պաշտօն մը»։

Արդէն, անկասկած, հոգեւ քողարկուած սպառնալիք մըն է ոչ միայն Էջմիածնի «Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին», այլ եւ Գալֆայեան Եպիսկոպոսի պաշտպաններուն։

Գաղտնիք չէ այլեւս, որ հակադաշնակցական հատուածը ներքնապէս բաժնուած է այժմ երկու մասի։ Մէկը անկեղծօրէն կ'ուզէ Գարեգին Սրբազանը իբրեւ Առաջնորդ ունենալ, իսկ միւսը դաւադրական ամէն միջոցներով կը ձգտի վիժեցնել անոր վաւերացումը, որպէսզի իր նախասիրած Գալֆայեան Եպիսկոպոսը դարձնէ այս թեմի Առաջնորդ։ Եւ Գարեգին Սրբազանի կողմնակիցները կը սպառնան բոլորովին վարկաբեկել Գալֆայեան Եպիսկոպոսը, եթէ վերջինս կամ անոր պաշտպանները շարունակեն իրենց էնթրիկները Գարեգին Սրբազանի դէմ։

Իբր նմոյշ Գալֆայեան Եպիսկոպոսը վարկաբեկելու աշխատանքին կրնայ ծառայել Պոսթընի Ռամկավար թերթին հետեւեալ ծանր ակնարկը, որ դժուար չէ հասկնալ թէ անոր հասցէին է ուղղուած.

— «Եպիսկոպոսներում մէջ կան, որ չեն գիտեր նոյնիսկ մեր եկեղեցւոյ օրէնքները ու կանոնները եւ շատ թեթեւօրէն կը վարեն իրենց պաշտօնը։ Աժան փոլիթիքոսութիւն մը բաւական է, ատոնց համար, ատենի մը համար ժողովրդականութիւն շահիլ եւ կաբեւոր անձնաւորութիւն երեւնալ դուրսը եւ հեռուն գտնուողներուն։ Եպիսկոպոսներ ունինք, որոնք քահանաներուն չափ հմտութիւն չունին, բացի ընկարագրի պակասներէն, որոնց ժողովուրդը վարժեցուցած են մեր կարգ մը կուսակրօնները իրենց անբարոյիկ արարքներով»։

Գարեգին Սրբազանի կողմնակիցները չեն բաւականանար, սակայն, Գալֆայեան եպիսկոպոսը վարկաբեկելու եւ նիւ Եորքի իրենց Առաջնորդարանը փակելու սպառնալիքով միայն։ Գալֆայեան եպիսկոպոսը չէզոքացնելու եւ Էջմիածնի դիրքը փոխել տալու համար, անոնք կ'ուզեն դիմել ուրիշ միջոցի մըն ալ՝ այն միամիտ համոզումով թէ այդ միջոցը կախարդական ազդեցութիւն մը պիտի ձգէ Էջմիածնի «Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդ»ին եւ անոր ետեւ կանգնած Խորհրդային վարչակարգի ղեկավարութեան վրայ։ Այդ նպատակով անոնք սկսած են ամերիկահայ գաղութին մէջ «տասնեակ հազարաւոր» ստորագրութիւններ հաւաքել ի նպաստ Գարեգին Սրբազանի, որպէսզի այդ տեսակ հանրաքուէով մը «յինուած» պահանջեն անոր վաւերացումը։

Սակայն, այդ հանրաքուէին դիմողները կը մոռնան, որ աւելի քան 15 տարիներէ ի վեր Աստրախանի թեմը միաձայն եւ միահամուռ կերպով Էջմիածնէն կը պահանջէ Ներսէս արքեպ. Մելիք-Թանգեանի վաւերացումը իբր Առաջնորդի եւ Էջմիածին յամառօրէն կը մերժէ վաւերացնել զայն՝ ամէն տարի թափուր յայտարարելով Աստրախանի Առաջնորդի պաշտօնը, թէեւ Ներսէս արքեպիսկոպոս Մելիք-Թանգեան ժողովուրդի կամքով այդ պաշտօնի վրայ է շարունակ։

Ցայտնի իրողութիւն է, որ Էջմիածինն ինքը ոչինչ ունի Ներսէս արքեպ. Մելիք-Թանգեանի դէմ, որ կարող եւ առաջինի հոգեւորական մըն է, սիրուած ամբողջ ժողովուրդէն։ Սակայն, Էջմիածին չի կրնար վաւերացնել զայն, չի յանդգներ [...] ռ-ձնական յարաբերութեան մէջ [...] նել անոր հետ, որովհետեւ Խորհրդային կառավարութիւնը [...] է անոր եւ կ'ուզէ զայն ամէն [...] քշել Աստրախանի Առաջնորդ[...] պաշտօնէն։

Ցայտնի իրողութիւն է նոյնպէս [...] Խորհրդային կառավարութեան [...] եւ անոր հրամանին ենթակայ [...] ծինը, եթէ ուզէ իսկ, չի կրնար [...] ղովուրդի ձայնին մտիկ ընել [...] հարկադրուած է շարժիլ Խորհրդ[...] կառավարութեան շահերուն կամ [...] ղեներուն համաձայն։

Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք է որ [...] ներուն համար իսկ պարզ ըլլա[...] եթէ Գարեգին Սրբազան ցարդ չ[...] րացուեցաւ Ամերիկայի Հայոց Առաջ[...] նորդի պաշտօնին վրայ, առիկա [...] կուտայ աներկբայելիօրէն, որ Խ[...] հրդային կառավարութիւնը իր [...] նպատակներուն համար զայն բաւ[...] կանաչափ յարմար գործիք մը [...] կատեր Ամերիկայի մէջ։

(Խմբագրական ՀԱՅՐԵՆԻ[...])

Ի ՊԵՏՍ ՀԱՅՐԵՆ[...]

Սիրելի Արազ.— Ուրեմն, մեր [...] շակոյթը կը տեսնենք այսօր ձեզի [...] պատմական նոր կերպարանքի [...] տակ.— Հայաստան, Մեսրոպի [...] քով, նշանագիր պարգեւած է Վրա[...] տանի։ Եթէ ուրիշը մեզի պարգեւ [...] անձնական բան մը ընէ կամ ըրած ըլ[...] կը սպասէ որ յաւիտենապէս օգ[...] մեզմէ կամ մենք երախտապարտ [...] լանք իրեն, միշտ կը ջանայ [...] մեզ իր լուծին տակ, այսպէս թէ [...] պէս։ Թող որ մենք այնպիսի ազգ [...] ենք որ օտարին կողմէ մեզի եղա[...] եւ է բարիք կամ պարգ[...] բնաւ չենք մոռնար, եւ կամ [...] կով կամ արդիւնքով [...] հատուցանել կը ջանանք։ Բաւական [...] սակայն որ մենք մեր մէջ ... [...] բան մնանք։ Ուրիշին հանդէպ [...] օգտակար ըլլալու կամ եղած ըլլ[...] լուն խօսքն ալ չենք ըներ, [...] համեստ եւ համակերպող ենք. [...] կան է որ մենք իրարու հանդէպ [...] ամբարտաւան եւ դժխեմ ըլլանք [...]

Տեսէք, ողջ, ըստծի ազգ[...] այն է որ Վրաստանին գիր տուա[...] լալու չափ կարեւոր պարագայ [...] նոթ չէ ձեզի, չէք գիտեր տակա[...] մինչ ձեր մէջ կան տարբեր ար[...] քով, հմտութեամբ ու տարիքով [...] տուած անձեր։ Վիրերը իրենց [...] հաւանաբար գիտեն, բայց չեն [...] ամէն ազգ մեզի պէս թուլերուն [...] Ահա գիշեր ցերեկ Երեւանի մէջ [...] ւրջակայքը՝ Հայերը բառի [...] խանդավառ կրակ կը բորբո[...] վառեն եւ ի պատիւ Մեծի Արք[...] Աթալինայ, բայց այս վերջինը [...] կողմերը չի նայիր բնաւ, այլ կը [...] որ ինչպէս ընէ ննջութեան եւ [...] կրակ մը վառէ Հայաստանի մէջ

Բայց մեր այսօրուանը ուրիշ [...] չէր, եթէ ոչ՝ թարգմանաբար [...] զորդել ձեզի Խորենացիին հատուածը [...] Վրաստանի Մեսրոպեան բարիքին [...] րաբերեալ։ Ո՞ն ուրեմն.—

Մեսրոպ Վրաստան գնաց իրեն [...] առնելով հայ եւ հելլէն լեզուներ[...] թարգման մը, Ջաղա անունով, [...] Վրացիներուն համար այբուբէնը [...]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ
(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

ԺԱ.
ԿՈՅՐ ԱՉՔԸ ԿԸ ՆԵՐԷ,
ԿՈՅՐ ՍԻՐՏԸ ՉԻ ՆԵՐԻԼ

Սեւադայ իշխանի խօսքերը ծանր տպաւորութիւն արին Մարզպետունի իշխանի վրայ։ Ձևայելով որ նա բոլորովին գրգռուելով սպառնաց իշխանին թէ՝ «ահա թագաւորը կը գայ Եգերացոց զօրքերով, կը վանէ Ցլիկ-Ամրամին, կամ կը սպանէ Դաւիթ որդուդ, եւ այլն», այնուամենայնիւ, Սեւադայի վերջին զուշակութիւնները երկիւղ ազդեցին նրա սրտին։ Նա որքան քաջ, նոյնչափ եւ բարեպաշտ ու երկիւղած էր. Նա հաւատում էր որ Աստուած լսում է կոյր ծերունիներին եւ կատարում է, օրհնութեամբ կամ անէծքով, նրանց հայցած խնդիրները։ Այդ պատճառով մի դաղտնի եւ, մինչեւ այն իրան անծանօթ, կասկած պաշարեց իւր սիրտը։ Նախազգացմո՞ւնք էր այս, թէ՞ նախապաշարման ազդեցութիւն, հարկաւ, նա չէր կարող որոշել. բայց նա գիտէր, որ թագաւորը յանցաւոր է, եւ որ Աստուած, թէպէտ երբեմն ուշ, բայց եւ այնպէս պատժում է յանցաւորներին... Նա մտածում էր որ թագաւորը կարող էր յաղթուել, որ ապստամբները կարող էին ցրել Եգերացիներին... Եւ այդ մի անպատուութիւն կը լինէր հայոց արքայի համար, որ եկել էր իւրայիններին հետ պատերազմելու՝ օտար զօրքերով...։ Իսկ այս անպատուութեան կը յաջորդէին, անշուշտ, նոր կոտորածներ, նոր աւերումներ...։

Այս մտքերը սարսափեցրին իշխանին։ Բայց նա լաւ նստած սպասում էր՝ թէ ուրիշ ինչ պիտի ասէ Սեւադան։ Նա որոշել էր չհակառակել այլեւս նրան, չգրգռել վիրաւոր հոգին, այլ խոնարհիլ եւ խօսել հետը ողոքանօք. «Գուցէ այդպիսով ամոքեմ կարծրացած սիրտը, կենդանացնեմ ընդարմացած խիղճը եւ նրա արդար ցասումից Հայրենիքին սպառնացող վտանգը հեռացնեմ», մտածում էր նա։

Այդ միջոցին ներս մտաւ ծառաներից մինը եւ ջուր բերաւ հիւրին՝ լուացուելու համար։ Մարզպետունին ակնարկեց նրան՝ նախ Սեւադայ իշխանին մատուցանել կոնքը, որովհետեւ իրան, իբրեւ տարիքով նրանից փոքրին, վայել չէր առաջ լուացուել։

Սեւադան, որի ուշադրութիւնից ոչինչ չէր վրիպում, ժպտալով նկատեց.

— Զարմանում եմ որ թագաւորը մանկութիւնից սկսած մեծացել է քեզ հետ, բայց պատուասիրաց օրէնքները յարգելու մասին ոչինչ չէ սովորել քեզանից։

— Բայց նա ունի եւ ուրիշ շատ առաւելութիւններ, որոնց համար կ'արժէ ներել իւր փոքրիկ թերութիւնները... մեղմութեամբ պատասխանեց Մարզպետունին։

Երբ նրանք լուացուեցան, երկու ուրիշ ծառաներ ներս բերին ընթրիքը, որ պատրաստուած էր երկու արծաթեայ դրուագազարդ խանչի մէջ, ոչոնցից մինը դրին Մարզպետունու եւ միւսը Սեւադայի առաջ։

Մանկահասակ ծառաներից մինը չոքեց Սեւադայի հանդէպ, որպէսզի օգնէ նրան կերակուր առնելու. իսկ միւսը կանգնած եւ արծաթէ սրուակը ձեռքին գինի էր մատուցանում ինչպէս իւր տիրոջ, նոյնպէս եւ հիւրին։

Բայց Մարզպետունին յուզուած էր և. գրեթէ ոչինչ չէր ճաշակում։ Սեւադան այդ իմացաւ մատռուակի մի պատասխանից եւ ժպտալով ասաց.

— Տեսնո՞ւմ ես, իշխան, հասարակ ժողովուրդն աւելի խելօք է վարւում։ Մի ժամ առաջ տասցի թէ նա իւր սանը մտնող հիւրի զալստեան պատճառները չի քննում, մինչեւ որ նրան կուշտ չի կերակրում։ Բայց ես չկամեցայ նրանց նմանուել։ «Մենք օտարներ չենք, ասացի. տարօրինակ կը լինէր, եթէ մի վայրկեան առաջ չյանկանայինք տեղեկութիւններ առնել իրարից՝ մեզ հետաքրքրող խնդիրների մասին...»։ Այժմ տեսնում եմ, որ սխալուել եմ։ Եթէ ես քո գալստեան պատճառը հարցրած եւ քեզ պատասխաններ տուած չլինէի, այժմ դու ախորժանօք կերակուր կը վայելէիր իմ տանը։

— Այդպէս է, իշխան, կեղծել չեմ կարող, պատասխանեց Մարզպետունին. լաւ չէ, որ մենք առհասարակ չենք հետեւում մեր փորձուած պապերի խրատներին։

— Այո՛, համաձայն եմ քեզ հետ. այդ խրատները սուրբ խրատներ են, երբեք չպիտի մոռանանք նրանց։

— Բայց մենք մոռանում ենք հէնց ամէնից կարեւորները։ Այդ խրատներից մինն այն է, որ ասում է՝ «զուգութիւն է մայր բարեաց, անզուգութիւն՝ ծնող չարեաց...»։

Սեւադան մի վայրկեան լռեց եւ ապա ժպտալով դարձաւ խօսակցին։

— Դու ինձ կշտամբում ես, Տէր Մարզպետունի, եւ իրաւունք ունիս։ Բայց ես խնդրում եմ, որ ընթրիքդ վայելես. այդ ինձ աւելի կ'ուրախացնէ, քան թէ «զուգութիւններից» առաջացող բարիքները, որոնց շատ անգամ մենք չենք կարողանում բուն չարիքներից զանազանել...։

Իշխանը լռեց, որ որոշել էր չհակառակել, ուստի լռեց եւ սկսաւ ուտել։ Բայց նրա վրայ, արդարեւ, ծառայի օգնութեամբ [...] Նրա ազդեցութիւն էր անում Սեւադա իշխանի՝ ծառայի օգնութեամբ [...] լակրուելը։ Միայն այդ տեսար[...] ներկայ չլինելու համար նա կը [...] կամէր, որ երբեք մտած չլինէր [...] ման։ Չէ՞ որ նա տեսել էր այդ [...] խանին առողջ ժամանակ, երբ նա [...] մում էր իւր առաջ ինչպէս մի [...] կայ, կրակոտ աչքերով, հպարտ [...] ուածքով, դէմքի վէս արտայայտու[...] թեամբ... Իսկ այժմ... Այժմ կը [...] կուած էր նա տախտի մի անկիւնում [...] ինչպէս պառամեալ ծերուկ, [...] րացած, դալկադէմ, եւ միայն [...] էր որ չէր ճնշւում նրա մէջ մարդ[...] կրած զրկանքներից։

Երբ ընթրիքը վերջացաւ, Մարզ[...] պետունին հարցրեց թէ՝ ինչո՞ւ Գր[...] իշխանը չէ կամենում գալ [...] մօտ։

— Գրիգորը նոյնպէս Ամրամի [...] է, պատասխանեց Սեւադան։ Աշոտ [...] որդիս առաջնորդում է [...] գնդերին, իսկ Գրիգորը՝ Գարդման[...] ցիներին։

— Առաջնորդում է Գարդմանց[...] ների՞ն... զարմացած հարցրեց Մարզ[...] պետունին։

(Շար.)

ըաւոնց, փոխադարձ օժանդակու–թեան անոնց իրական Թագաւորին եւ իշխանութ եպիսկոպոսին։ Ետքոյ յաջորդող տպագրութ. ընտրելով եւ զա–տորոշելով կարգի բաժնելով, իր ա–ռաջնորդութեան անոնց համար ուսուցիչ ու վարդապետ Թորգոմեանցիներ եւ Տարօ–նացի Սուրէն։

Այս առթիւ փակագծի մը՛ն ալ. — Այդ առաջին երգասա առօթններուն ւարդ ...անդ սոր կազմութեան մը, թէեւ հայ–կական եւ մայրենի յօրինուածներով, ի... նէր, որ գեղեցիկ յատուկ անուն ...ն է, Սարգիսի կողմէ Վրաստանի ...ւ կարգուած անձը, որուն եղ–...ւթիւն կը Մուշէ։ Ծղաթ, ի՞նչ– ...ս ասր ձեռնարկներուն մէջ թոյլ ...րտաք ոչ–հայկական այնպիսի ա– ...ւններ, որոնք, Թորենացիէն ըստ ծին ...ւս «կոկորդախօս», «աղխագուբ» ...ւոս, խորաթ), «ժխական» եւ «խեցբեկ» (կոտրած, կցկտուր) են։

Քանի որ մեր Մշակոյթին նախա–գուղը համարեցինք (կարելի է՞ր որ զերծ կերպով վարուէինք) Հայ Լե–զուն, գիրը կամ նշանագիրներու յիշատակն ալ պէտք է տարրական ըլլայ հայ կարդալ ուսուցումին եւ ուսումին հե–տեւողներուն խոր ուշադրութեան։ ...նարիէը, քանի գտրիչը եղած է Մես–րոպ, իր առանձին ծանօթ բոլոր նշա–նագիրներու հայ քննիչը, համեմատու–թիւն եւ, ապա, նորագոյն մեթոտով եւ ...րապափոխութեամբ, Հայկական Նշ–անագիրներուն ճարտարը, ճարտա–րապետը։ Բայց պէտք է գիտնալ թէ Հայկեան հին Բարբառը, որ Հինգե–րորդ Դարուն գրական այնքան մեծ արժանութեան մը ժամանեց, չէր կր–նար առանց Նշանագրի ըլլալ։ Ինչպէս Աստուծոյն եւ Հելլէնը, ինչ ալ դիր, տառ ...նէր, բայց ի հարկէ անբաւական նոր պէտքերուն, նոր միջավայրին եւ Թորենացիին պատմածը հիմ ըըն–նելով, յայտնի է թէ աւելի ձայնաւոր տառերուն ծուլումովը եւ թերեւս բա–րեփոխութեամբը զբաղեցաւ եւ լիո–վին յաջողեցաւ Մեսրոպ։ Կը թուի թէ Սեմական լեզուներուն սովորական ձեւին պէս Հայկեան Բարբառն ալ լոկ բաղաձայններով կ՚ընթանար դպրու–թեան մէջ, ձայնաւորները իբրեւ նշ–ան կամ, նոյնիսկ, առանց նշանի, յատկան հնչումով խառնելով բաղա–ձայններուն հետ կամ մէջ, ինչպէս գիտենք թէ կ՚ըլլայ եբրայեցերէնին եւ արաբերէնին համար։ Նորեկները այս մեթոտին աւելի ընդունակ դարձնելու համար, գտնենք թէ hmp·կը գրուէր բայց «համար» կը կարդացուէր, ինչպէս մինչեւ այսօր ունինք յաճախ երկու բաղաձայններու միջեւ զօրու–թեամբ (virtuellement) կամ լռելեայն հնչուած (բայց չգրուած, բաց ի ո–տանաւորի պարագայէն, ուր համրե–լու համար գրուած), զոր օր. դպ, էջ, ... եւն. եւն. բաղաձայններուն միջեւ հնչուած ը ձայնաւորը։

Բայց որովհետեւ Հայը օտարին կողմէ իրեն եղած փոքր օժանդակու–թիւնը անգամ չի մոռնար, տեսնենք թէ օտարներէն ո՞վ կամ որո՞նք քիչ ...ւ օգնեցին Հայ տառերու Հերոսին։

ՏԱՐԱԶ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնն–երը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հայկական բեմը, որ կենդանի փա–րոսը կը հանդիսանայ ազգային մշա–կոյթին, կարծես մոռացութեան մատ–նուած էր նախընթաց շրջաններուն։ «Համազգային»ի Կեդր. Վարչութիւ–նը այդ զանցառութիւնը դարմանելու համար, ղովելի գաղափարն ունեցած էր այս տարուան «Մշակոյթի օր»ը յատկացնելու Հայկական Թատրոնին։

Նախագահ Ա. Հանըմեանի աւուր պատշաճի բացման խօսքէն ետք, հեր–թը եկաւ Ա. Խանճեանեանի, որ պատ–մականն ըրաւ հայ բեմական շարժ–ման, հեթանոսական շրջանէն մինչեւ մեր օրերը։ Իր զեկուցումը ամփոփ էր եւ լաւ ուսումնասիրուած։

Իրեն յաջորդեց Տիկին Ա. Բուզաղ–եան, որ իբրեւ Կովկասի Թատերական շարժման գործօն դէմքերէն մէկը, կարդաց ուսումնասիրութիւն մը, ար–ժանի՝ տեղ գրաւելու գեղարուեստա–կան հանդէսի մը մէջ, բայց խիստ եր–կար եւ յաճախ խճողուած աւելորդ մանրամասնութիւններով։

Ցաւալի է որ այս կարեւոր հանդէ–սին, եթէ ոչ անպայման իրենց մաս–նակցութիւնը բերելու, այլ գոնէ յա–կանէ անուանէ ժողովուրդին ներկա–յացուելու համար, ամենեւին նկատի առնուած չէին անոնք, որ այս վերջին տարիներուն, հոս, Փարիզի մէջ, բան մը ըրած էին հայ Թատրոնը վառ պա–հելու համար, բեմական թէ գրական մարզերուն մէջ . .

Ցայտագրին մէջ բնականաբար ա–մէնէն կարեւոր տեղը յատկացուած էր Թատրոնին։ Առաջին անգամ բե–մադրուեցաւ Ց. Գարոնեանի «Պաղ–տասար աղբար»էն մաս մը։

Անմահ երգիծաբանին այս երկը կ՚ընդգրկէ այն երանելի շրջանը, երբ Պատրիարքարանի ատեանաչնարհն ունէր պսակ ու պատշաճը տնօրինելու ամուսնաթող ամոլներուն, նոյն իսկ յանտարկելու ղպրեւոր հատատու–թեան նկուղներուն մէջ.... Դիւրին է եւ եւակայել երգիծանքը որ կրնայ ստեղծել Պաղտասարի պէս տղէտ ու միամիտ էակ մը, երբ սատանորդի Ե–ւայի մը ձեռքէն խուսափելու համար, կ՚ապաւինի «Դատաստանական Խոր–հուրդի կամ շտա, կնամոլ եւ կաշա–ռակեր անդամներուն։

Ժողովրդական դերասան Ա. Գըմ–բէթեան այս անգամ եւս ինքզինքը արժեցուց Պաղտասար աղբօր դերին մէջ։ Ծոխ դիմախաղ, բնական շար–ժուձեւ եւ զուարճալի խաղարկու–թիւն։ Այս դերը կարելի է դասել իր լաւագոյն ստեղծագործութիւններու կարգին։ «Դատաստանական Խոր–հուրդի Նախագահ Թորոս էֆ.ի դե–րին մէջ, ծանօթ գեղանկարիչ Լաքան Մեղի ընդունմարել տուաւ ազգային ջո–ջի մը իրական սիլուէթը, որուն այն–քան յաճախ կը հանդիպինք Պոլսոյ մէջ։ Ցաջող էր նաեւ Հ. Տարօնեան, Պաղտասար աղայի փաստաբանի դե–րին մէջ։

«Ջար ողին» Բ. արարը կը կազմէր երկրորդ ներկայացումը։ Դժբախտ էակի մը պատմութիւնը, ի ծնէ տէր ծղիւային հիւանդութեան մը, որուն յարդ ոչ մէկ հայ հեղինակ մօտեցած է։ Խման Հայր մը, Նախապաշարում–ներ եւ դաւեր, որոնք ի վերջոյ դա–տակնիքը կը գնեն լուռօտ աղջկան կեանքին։ Ծիրվանզադէի լեզուն ճոխ եւ սահուն է, տիպարները կենդանի, բայց իրը նիւթ անշահ եւ խիստ լալ–կան։

Օր. Ա. Աղնաւորեանի վիճակած էր ներուագծելու Սոնայի ցաւագին սիլ–ուէթը։ Փորձերու ընթացքին արդէն իսկ առիթն ունեցած էի գնահատելու իր Թատերական բնազդը։ Նորատի գե–րասանուհին, աղջիկը արուեստագէտ ընտանիքի մը, իրապէս երեւան բե–րաւ խիստ զգայուն եւ բնական խա–ղարկութիւն մը։ Միակ «կափ»ը եղաւ նոր գօտին պատէն վար առնելը։ Մաղթենք որ մայրենի բեմը իրեն ա–պահովէ Փրանսականին համահաւա–սար յաջողութիւն։

Նալպանտ Ռօկանի դերին մէջ, Լա–քան տարբեր գոյն մը եւս առաւ իր բուեստակից երփնազան երանգա–պնակէն։ Ալքոլամոլ, չարախօս եւ անխիղճ ժողովրդական տիպար մը։ Ցաջող էր նմանապէս Ա. Գմբէթեան (Գիժ Դանիէլ), որ այս անգամ իր սաղը փոխարինած էր սրինգով մը....։ Տիկին Ա. Սարգիսեանի (Շուշան) խաղարկութեան մէջ կարծես կըզգա–ւէր մայրական ինքնաբուխ արտայայ–տութիւն։

«Քաջ Նազար»ի Ա. արարը հուսկ յանգը եղաւ Հայ Թատրոնի օրուան։ Հէքեաթը մեր մանուկ օրերուն, այս վերջին տարիներուն բոլշեւիկ կառա–վարութենէն դուրս բերուած փոշոտ դիւանատուններէն, որովհետեւ բաց կ՚ են ան կը խորհրդանշէ վախկոտ, այլ «Աւանտուրիստ» հանրային կործիչը....։ Տեսակ մը Տոն Քիշօթ, որ սակայն չունի Սերվանթէսի մտա–ռիպարին գործունէութիւնը, ոչ ալ իր «Տիւլսինէա»ի աչքին դիւցազն ապրուս մը երեւալու փառասիրութիւնը։ Հայ–րենի տունը, մանաւանդ ջայլամի փե–տուրներով անկողինը իր մոգական շրջանակն է, որմէ դուրս չելլեր ա–ռանց կնոջ, բայց եւ այնպէս առանց դայն պաշտպանելու յաւակնութենէն հրաժարելու ....։ Ծոյլ անհոգ կեանք մը կը վարէ, ապարէզ կը կարդայ հանճերուն, աստպատակներուն, աշ–խարհին, սակայն կը վախնայ կնոջ հոգանէն, կը վախնայ իր հարազատ բարեկամներէն, որոնք իր աչքին կ՚ե–լլեւին իբր Տազատանցի յուղկահար–ներ։ Երազին մէջ միայն կը տեսնէ իր փառասիրութեան պսակումը, կը բարձրանայ մինչեւ արքայական գա–հը.... Երկայնականջ էշը «Սակի հէք–ևաթ»ը կը դառնայ իր անուրջներուն, նորշաւասոյր բեղաւը իր հերոսական սրացքներուն։ Ուստիան կը խլէ զինքը իր ցնորական երազներէն, գլխուն տր–ուած չերեփի հարուածով մը ...

Գ. Լաքա, թարգմանը Դ. Դեմիր–ջեանի կրաւորական հերոսին, կենդա–նութիւն տուաւ խաղին իր աչխոյժ եւ բնական խաղարկութեամբ։ Շատ հա–ճելի էր իր բարբառը, որ մտանաւոր հմայք մը կ՚ընծայէր Թատերգու–թեան։ Այս յաջողութեան մէջ ոչ նը–ւազ դեր ունէր նաեւ դիւթական պա–ճաճանքը, գործ իր սեփական վրձի–նին, ինչ որ կրկնապէս բարձրացուց իր արուեստագէտի արժանիքը։

Ուստիանի դերին մէջ, Տիկին Ք. Աղնաւորեան իրականին մէջ աւելի քաջ էր քան իր պզերդ ամուսինը, որ հա–զար կտոր կ՚ըլլար այդ հանգամանքը արժեցնելու համար... Ա. Գմբէթ–եան՝ սեւագդաց Տիրացուն, փորձիչ սատանան դարձաւ Նազարի Տօն Քի–շոթեան բնազդներուն։

Միւթիւալիթէի բեմին վրայ, չնոր–հիւ քաջ Նազարի հրաշագործ «Դա–կանակ»ին, արկածեան տոխակը հոր–թի մը կերպարանքը առած էր....։

Մեր Թատերական հատուածութիւնը դժբախտաբար զրկուեցաւ այդ «գե–ղանի Սամթենիկ»ին գիլ ձայնէն, որ իր քաշաշարժ տիրոջ սիրազեղ փոխասա–ցութիւնով, ամենայն հաւանականու–թեամբ կրնար Գեթհողենեան հոյա–կապ հանդանուագի մը վերածուիլ...։

ԱՐԱՄ ԳԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այս առթիւ Գ. Գմբէթեանէ ստացած ենք նամակ մը, որ հետեւ–եալ գիտողութիւնը կը ներկայացնէ (ամփոփուած)։

Շատ գեղեցիկ գաղափար մըն էր որ յղացած էր այս անգամ Համազ–գայինը, Հայ Թատրոնին յատկացնե–լով Մշակոյթի Օրը, սակայն ցաւ է որ պէտք է ըսել, որ այդ ձեռնար–կատարութեան մէջ յայտնապէս կը բացակայէին Թատրոնի մշակները, ո–րոնց ուսերուն էր որ պէտք էր ծան–րանար այդ օրը պանծացնելու պար–տականութիւնը։

Այդ օրուան ձեռնակատարութիւնը, ուրեմն, նմանեցաւ առանց տէրտէրի հարսանիքի, եւ եղաւ աններելի զըր–կանք մը հայ դերասանին համար, որ հեռուէն դիտեց իր օրուան հանդիսու–թիւնը, առանց կարենալու գործնա–պէս մասնակցիլ տօնին։

Բայց միայն այսքան չեղաւ հայ դե–րասանին զառնութեան ատթողը։

Ճառերու բաժնին մէջ, Գ. Խանճ–եանեան շատ արտօրեալոր եւ մանրա–մասն կերպով կարդաց իր պատրաս–տած մէկ ուսումնասիրութիւնը արեւ–մտահայ Թատրոնի մասին։

Սակայն հոգ ալ զրկանք մը կրեց Փարիզահայ դերասանը,— երբ կար–գը եկաւ Փարիզահայ Թատրոնի գոր–ծունէութեան, իբրեւ այս գաղութի Թատրոնի մշակները, հազիւ չորս–հինգ անուններ յիշուեցան, անշուշտ ոչ թէ չկամութեամբ, այլ իբրեւ ար–դիւնք մոռացման։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 21 Մարտ, (Ցա–ռաջ)— Անցեալ կիրակի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած էր հանդէս մը Կ. Խաչի օրուան առթիւ, դպրոցի սրահին մէջ, որ լեցուած էր մանուկներով եւ մայրերով։ Փոքրա–մասնութիւն կը կազմէին այրերը։ Ժամը 4ին խաչուհի Ա. Կարմիրմօ–րուքեան բանալով հանդէսը, տեղե–կութիւններ տուաւ Կ. Խաչի գործու–նէութեան շուրջ եւ ապա կարդաց դպրոցին վերջամսեայ տեղեկագիրը։ Դպրոցը ունի 144 աշակերտ, որոնց 27ը անկարող են ամսավճար տալու, իսկ մնացեալները կը վճարեն որոշ սակ մը, ամսական 4 ֆրանք։ Դպրոցը եղած է ինքնաբաւ, բաց չունենալով։ Տեղեկութիւններ տրուեցան նաեւ սը–րահին ընդարձակման մասին։ Սրահը ընդարձակուած է արդէն, բեմը գրեթէ լրացած։ Հանգանակութենէն կը մնայ 1200 ֆրանքի գումար մը։ Կը մտածեն հանգանակութիւնը շարունակել եւ նոր աթոռներ գնել։

Բազմաթիւ խօսքէն վերջ, դպրոցի ա–շակերտներու խումբ մը երգեց «Մեր հայրենիք» եւ «Ով է պարզը», եւ յետոյ պարեցին հայկական պարեր հայկական տարազով։ Օր. Ս. Շահին–եան արտասանեց «Հովիկ հայրենի»։ Օրիորդներ Զապէլ Դաւիթեան եւ Լիւսի Գորգիկեան երգեցին «Փառք աղ–րէրի մօտեց։

Սրբուան բանախօսուհին, Օր. Տըլ–լա Անդոնեան խօսեցաւ Կ. Խաչի ընդ–հանուր գործունէութեան մասին,— դպրոցներ, բուժարաններ, օգնութ–իւնեան կայան եւ հայ կնոջ մտային զարգացում. «Մեզ շատն թէ ժամա–նակ չունինք Կ. Խաչի գործերով զբա–ղելու, անուամբ ձեր շրջանը լ տա–րին լրացուց եւ դուք արդէն կը տես–նէք թէ եղական անող եւս եթէ կամք ունենայ կրնայ հանրային աշխատան–քի համար ժամանակ գտնել»։ Ետքոյ օրինակներ բերաւ 16րդ դարէն, ուր հայ կինը դժնդակ պայմաններու մէջ կրցած է չայել Հայ պահել, հոր որ այսօր երկիր մէջ ենք, ի նչու պիտի չկրնանք նոր սերունդը հայ պահել։ Ետքոյ Կ. Խաչի գանձապահուհի Տի–կին Պոյհուկ Ցակոբեան կարդաց Կ. Խաչի միամեայ հաշուեկշիռը։ 800 ֆրանք վճարուած է Շրջանային վարչութեան, 300 ֆրանք հիւանդի, 100 ֆրանք հիւանդանոցի այցելու–թեան, 50 ֆրանք Սուրիա հաստատ ուելու դարձեալ եղած մանր ծախք, 600 ֆրանք դպրոցի սրահի վարձքի բա–ժին, եւայլն։ Ելք 5595, մուտք 7161 ֆրանք, գանձը պատրաստ գումար 1566 ֆրանք։

Գատաւի Գողոսեանի «Հայաստանը» փայլ մը տուաւ հանդէսին։ Շավիլէն Գ. Շիմաւոն Գալեան ջութակի վրայ նուագեց հայկական երգեր։

Խօսեցաւ նաեւ ձեր թղթակիցը, դպրոցի վարչութեան կողմէ եւ այս առթիւ ըրաւ կարգ մը դիտողութիւն–ներ որ յաճախ ալ կրկնուած են, բայց ծնողները անտարբեր մնացած են մինչեւ։ Ամէնէն վերջ ձայն տրուեցաւ ընկեր Հրաչ Հանտալեանի որ ըսաւ,— «Մեր նոր սերունդը կորսուելու վը–տանգի տակ է։ Ահա Կապոյտ Խաչը այդ ահազանգն է որ կը հնչեցնէ ամէն օր եւ ամէն տեղ իր դպրոցներով։ Բայց միայն Կապոյտ Խաչի վարչու–թեան աշխատանքը չի բաւեր։ Երբ կ՚ըսենք թէ 144 աշակերտ ունինք, ո՞ւր են անոնց ծնողները, ինչո՞ւ չեն միացներ իրենց ջանքերը եւ վերջա–պէս ի՞նչ կը բանին անոնք որ ներկայ չեն այսօր, պէտք էր որ այս սրահը նեղ գար։ Ետքոյ փափաք յայտնեց որ Կապոյտ Խաչը միաձուլուած հասատ–ուէ Կարմիր Խաչին հետ։

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 6ուկէ–սին։

Թղթակից

ՏԻՐՈՒՆԻ

Վերջերս Քանատայի Թորէնթօ քա–ղաքին մէջ մեռած է Գ. Գէորգ Գա–պաքեան, փաստաբան եւ եղբայրը Գ. Լեւոն Գապաքեանի, 76 տարեկան հա–սակի մէջ։

Հանգուցեալը՝ 1896էն առաջ՝ 5—6 տարիներ՝ Պոլսոյ նշանաւոր եւ համ–բաւաւոր իրաւագէտներէն մէկը եղած էր ու Ցուսա փաշայի եւ Թունուզլու Ֆեհմիլ պէյի ու Գարակէօզեանց դա–տերը վարած է մեծ յաջողութեամբ։ 1896էն վերջ՝ Պուլկարիոյ, Ռումա–նիոյ եւ Ֆրանսայի ճամբով Քանատա գացած էր եղբօրը թելադրութեամբ եւ կը բնակէր Թորոնթօ, անոր մօտ։ Հոն գրաւած է ակիզբները Քանատայի հանքերու գործերով։ Վերջին 15 տա–րիներու միջոցին գրեթէ բոլորովին քաշուած էր գործէ, վայելելով եղբօ–րը հոգածութիւնը մինչեւ վերջին օ–րերը։

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՄԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ (Ցապաղած)— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ալֆորվիլի սկաուտները ի–րենց տարեկան հանդէսը տուին կի–րակի, 5 Մարտ Հայ Ակումբի սրահին մէջ։ Ժամը 2էն սկսեալ հոծ բազմու–թիւն մը կը խուժէր դէպի սրահ, ըն–կաւոր ծնողքներ, համակիրներ, ու–հայրենակիցներ, իրենց զաւակներուն ձեռքէն բռնած, փոքրերու առմաթ կը խնդրէին։ Սրահը լեցուն էր, նստելու տեղերը անբաւարար, սակայն սկա–ուտներու հակողութեամբ, փոքրերու յատուկ տեղ մը յատկացուեցաւ, իսկ մեծերէն շատեր ոտքի վրայ մնացին։ Ներկայ էին Շրջ. պետ, եղբայր Վ. Անդրէասեան ինչպէս նաեւ տեղւոյն Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը իր կազ–մով։

Ժամը 3ին հանդէսը բացուեցաւ «Ցառաջ նահատակով», որուն յա–ջորդեցին գայլիկներու եւ սկաուտնե–րու կողմէ ներդաշնակ չափական եւ շուէտական մարզանքներ։ Շրջ. պետը եւ փոխ–պետը կարգով խօսք առին եւ շեշտեցին սկաուտական շարժման անհրաժեշտութիւնը։ Ետքոյ բեմա–դրուեցան սկաուտական կեանքէ զա–ւեշտական կտորներ, բոլորն ալ յա–ջող։

Դադարէն վերջ տեղի ունեցաւ ար–տասանութիւն եւ փոքրիկ զաւեշտ մը, որուն յաջորդեց շրջ. պետի կողմէ պատրաստուած շարժանկարը, ար–ժանանալով ջերմ ծափերու։ Այս առթիւ մօտ ատեններ մը նոր սկա–ուտներ արձանագրուեցան։ Մնաց մը՝ այսպէս կ՚արտայայտուէր.

— «Այսօր մենք արձանագրեցէք, որպէս առիթով ալ պզտիկս կ՚արձա–նագրէք»։

••• Փարիզի թաղամասերուն մէջ բնակողներու արձանագրութեանց համար, գրել Գ. Ա. Սերճանեանի, 22 Rue Carnot, Gagne (S. et O.)։

Ս. Սերովբեան

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՍԵՂՄՈՒՄՆԵՐ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

Աւստրիոյ բարձր յանձնակատար հէր Պէրքէլ կոչ ըրաւ Վիէննայի բոլոր ոչ–հրեայ առեւտրականներուն, որ չկիրարկեն հրէական գէշ մեթոտները առեւտուրի մէջ եւ գիները ամեն պա–հեն։ Աւելցուց թէ խիստ քննութիւն պիտի կատարէ կառավարութիւնը եւ ապրանքի գիները բարձրացնողները պիտի պատժուին։ Կ՚ըսուի թէ հիւսի–սային Գերմանիոյ մէջ հաւկիթի սով կը տիրէ, եւ Աւստրիոյ ագարակա–պանները կը մերժեն ծախել իրենց հաւկիթը տեղական շուկային մէջ, կառավարութեան որոշած գնով, որ–պէսզի ղրկեն Գերմանիա եւ աւելի սուղ գին առնեն։

ՇՆԱՔԱՂՑԻ ՆՄՈՅՇ ՄԸ

Երիտասարդ կին մը, Քանսաս Սի–թիի մէջ (Ամերիկա) անընդհատ կ՚ու–տէ եւ չի կշտանար։ Բժիշկները կը կարծեն թէ պանգրէատի եւ աղիքի գեղձերու խաթարման հետեւանքով առաջ եկած հիւանդութիւն մըն է այս։ «Ես միշտ ուտել կ՚ուզեմ. կրնամ ամբողջական ճաշ մը ընել եւ տասը րոպէ վերջ դարձեալ անօթի զգալ», կ՚ըսէ այս կինը։ Հիւանդը գէր ալ չէ, հակառակ այսքան շատակերութեան. կը կշռէ միայն 104 լիպրա։ Բժիշկնե–րը կը կարծեն, թէ այս շնաքաղցը պատճառ պիտի դառնայ, որ հիւանդը մեռնի շուտով։

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՈՍ ՄԸ - ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ ՔԻՒՌԻ

— oo —

Օր մը տեսաւ որ տարրալուծարա–նին մէջ կ՚աշխատէր լռիկ՝ ծռած գոր–ծիքներուն վրայ։ Աղջկան գեղեցիկ ձեռքերը արդէն այրուած էին թթու–ներէն։

Փիէռ Քիւռի պահ մը դիտելէ վերջ իր սիրած աղջիկը, ըսաւ.

— «Պէտք չէ որ թողուք գիտութիւ–նը, իրաւունք չունիք։

Որքան պիտի ուզէր աւելցնել, եթէ ունենար այդ համարձակութիւնը— «թէ իրաւունք չունիք զիս լքելու...

X

1895 Յուլիս 26ին Մանիա եւ Փիէռ ամուսնացած՝ կ՚ուղղուէին Լիւքսէն–պուրկի կայարանը, Սօի շոգեկառքը նստելու համար, ուր կը բնակէր Փիէռի ծնողքը։

Երկու գիտունները երջանիկ են ի–րարմով։

1897ին Մառի Քիւռի ունէր իր գիտական աշխատանոցը, ունի իր ա–մուսինը, ունի նորածին մը, ունի իր բոյնը։ Մայր մըն է հիմա եւ միան–գամայն կին մը նուիրուած գիտու–թեան։ Օրուան մեծ մասը ամուսնոյն հետ կ՚անցընէ աշխատելով տարրա–լուծարանին մէջ։

Նուիրուած գիտական պրպտումնե–րու, զրկուած՝ նիւթապէս եւ ֆիզի–քապէս, երկու գիտունները կ՚աշխա–տին անվերջ։

1898ին Մառի եւ Փիէռի ստորա–գրութեամբ կը հրատարակուի հե–տեւեալը.

«Զանազան պատճառաբանութիւն–ներէ վերջ որ թուեցինք հոս, կը հա–ւատանք թէ նոր «radioactive» նիւթը կը պարունակէ նոր տարր մը, որուն կը թելադրենք «radium» անունը տալ։

— Փիէռ եւ Մառի Քիւռի գտած էին ռատիոմը։

Ապացուցանելու համար ռատիոմի գոյութիւնը, համոզելու համար աշ–խարհի անհաւատները թէ նոր տարր մը գտնուած է, այր ու կին, երկու գիտուններ, դժուարին պայմաններու մէջ չորս տարի եւս անդադար պիտի աշխատէին։

Մառի տարիներ վերջ կը գրէր.

— «Դրամ չունէինք եւ ոչ ալ տար–րալուծարան, նիւթապէս ոչ մէկ օգ–նութիւն ոչ մէկէն։ Մեր ըրածը կը նմանէր ոչինչէն բան մը յառաջ բե–րելու։ Կրնամ ըսել առանց չափազան–ցելու թէ 1898էն 1902 ամուսնոյս եւ ինծ համար եղաւ հերոսական շրջան մը լի զոհողութեամբ։ Իբրեւ տարրա–լուծարան ունէինք հին մարագ մը, ամայամար վայր մը մեր գիտական աշխատութեանց համար, տեղ մը որ իր ամբողջ անյարմարութիւններով պատճառ կը դառնար թէ ժամանակի եւ թէ մեր ուժերու կորուստին։ Ահա այս պայմաններուն մէջ տարիներու անվկանդ աշխատանք մը՝ որ ծնունդ տուաւ զանազան գիւտերու, ի մէջ այլոց ռատիոմի։

Հրաշագործ ռատիոմը։ Ձերմակ փոշի մը գտուած վիճակին մէջ որ նը–ման է խոհանոցի աղի։ Իր յատկան–շական երեւոյթները հրաշալի են, իր շղարձակումը կ՚անցնի ամէն նախա–տեսութիւն, ճառագայթները նոյնիսկ ամէնէն անթափանցելի առարկաներէ կը թափանցեն։ Բժշկութեան մէջ ռա–տիոմը կը բուժէ խլիրդը եւ մարմ–նոյն հիւանդ բջիջները կը մեռցնէ։ Ռատիոմը կը գործածուի նաեւ լու–սանկարչութեան մէջ։

Ռատիոմի գիւտէն վերջ յանկարծ հետաքրքրութիւն մը ծայր կուտայ աշխարհի ամէն կողմէն դէպի Քիւռի–ները։ Լրագրողներ, լուսանկարիչ–ներ կը վխտան անոնց տանը շուրջ։ Շնորհաւորական հեռագիրներ, նա–մակներ կը տեղան իրենց հասցէին։

Այր ու կին, շատ համեստ, կ՚ուզէին առաջուան պէս անծանօթ մնալ, որ–պէսզի կարենան շարունակել իրենց աշխատանքը։

Կառավարութիւնը որոշ գումար մը կը յատկացնէ երկու գիտուններուն, որոնք քիչ մը տանելի պայմաններով կը շարունակեն իրենց աշխատանքը։

Փիէռ Քիւռի դասախօս է Սորպոնի մէջ, Մառի աղջկանց բարձրագոյն դպրոցի մը մէջ կը դասաւանդէ։ Բա–ցի գիտական աշխատանքներէ, գի–տունները կ՚աշխատին իրենց ապ–րուստը ճարելու համար։

Օտար զանազան երկիրներէ հրա–ւէրներ կը տեղան, գիտական հաս–տատութեանց մէջ գոհացուցիչ վճար–ներով պաշտօններ կը խոստանան, բայց Մառի եւ Փիէռ Քիւռի կը մը–նան իրենց տեղը։

1903ին Սթոքհոլմի Գիտութեանց Կաճառը Նոպէլի բնագիտական մըր–ցանակին կէսը կը յատկացնէ Մառի Քիւռիի։

1904ին Մառի երկրորդ աղջիկ մը եւս ունի, իր փոքրիկ Եւան, ապագայ կենսագիրը։

Փիէռ եւ Մառի մարդոցմէ հեռու պարզ կեանք մը կը վարեն։ Երջանիկ են իրարմով, ընտանիք մը ուր կ՚իշ–խեն սէրն ու համերաշխութիւնը։ Մա–ռի տունը զբաղած է իր երախան–րով, իսկ դուրսը իր դասերով եւ իր տարրալուծարանով։ Նիւթապէս հա–մեմատաբար բարելաւ վիճակ մը ու–նին։ Փարիզ՝ լաւագոյն թաղի մը մէջ լաւ կահաւորուած յարկաբաժին մը կը բնակին։ Հազարումէկ նեղութիւն–ներէ, զրկանքներէ, տառապանքներէ վերջ՝ շնորհիւ իրենց անվկանդ կամ–քին, յաջողութեամբ պսակուած է ի–րենց աշխատանքը։

X

Սեւ օր մը՝ 1906 Ապրիլ 19ը, աշ–խարհահռչակ գիտնականներուն հա–մար։

Հինգշաբթի է, Փիէռ ճաշի է հրա–ւիրուած, Սորպոնի ուսուցչապետնե–րու կողմէ։ Իսկ Մառի տունը այդ պահուն [illegible] քիչ վերջ պիտի միանար ամուսնոյն.

Անձրեւոտ օր մը, Փիէռ ճամբուն դիմաց անցած պահուն, կը սահի եւ կ՚իյնայ բեռնատար կառքի մը անիւ–ներուն տակ։ Գիտունին գանկը կը վըշրուի։

Մահը անմիջական կ՚ըլլայ։

Առանձին իր երկու որբուկներով, որոնք դեռ շատ փոքր են, Մառի այ–րի է, հազիւ 39 տարեկան։

X

Ցուսահատիլ չէր գիտեր այդ աղա–ւոր կինը։ Տարրալուծարանը իրեն կը սպասէր։ Սորպոնի մէջ Փիէռի թափուր թողած աթոռը իբրեւ դասա–խօս տուին իրեն։ Ունէրարդէն զանա–զան դասաւանդութիւններ, յետոյ ըն–տրուած էր իր գիտական փնտռ–տուքները առաջ տանիլ։ Զբաղած էր այն աստիճան որ ցերեկները յաճախ ժամանակ չունէր ճաշի համար տուն երթալու եւ տարրալուծարանին մէջ ոտքի վրայ քիչ մը հացով պատառ կ՚ուտէր։ Ամէն օր մութին տուն կը դառնար, յոգնած օրուան աշխատան–քէն։

ՀԵՐՄԻՆԷ

(4)

(Շար.)

Լեհաստանի մտահոգութիւնները

Վարչապետ Ձէյմպըլէն մէկ ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարար Պոնէի հետ, որ յետոյ հեռաձայնով խօսեցաւ երկարօրէն վարչապետ Տալատիէի հետ։ Այս խօսակցութիւնը դարձած է միացեալ ազդարարութիւն մը հրատարակելու խնդրին շուրջ։ Կը հաղորդուի թէ Լեհաստան կը զգուշանայ միանալէ այսպիսի յայտարարութեան մը, որովհետեւ կը վախնայ որ այդ քայլը զինք կը թշնամացնէ բացէ ի բաց Գերմանիոյ հետ։ Այդ ազդարարութեան միանալու համար Վարշաւա կը պահանջէ որ Փարիզ եւ Լոնտոն զինուորական գործօն աջակցութեան խոստում տան։

Կը կարծուի թէ այս պայմաններուն տակ, ազդարարութիւն հրատարակելու ծրագիրը մէկ կողմ թողուած է եւ այժմ փորձեր կ'ըլլան խորհրդաժողով մը գումարելու։

*** Վարշաւայէն կը հեռագրեն.— Փոկումինէն այստեղ հասնող ճամբորդները կը պատմեն, թէ խիստ քախումներ պատահած են այդ քաղաքին շուրջ։ Յայտնի չէ սակայն թէ որոնք են կռուողները, Լեհերը Գերմաններո՞ւ դէմ թէ Լեհերը՝ Չեխերու դէմ։ Փոկումին Թէշէն – Սիլէզիայի միջեւ երկաթուղիի կարեւոր կեդրոն մըն է եւ կը գտնուի Գերմանիոյ, Մորավիոյ եւ Լեհաստանի սահմանագլուխներուն վրայ։

Մէմէլի գրաւումը Գերմաններու կողմէ խոր մտահոգութիւն, չըսելու համար խուճապ պատճառած է Լեհերուն։ Վարշաւայի մէջ կը մտածեն, թէ արդէն պալթեան փոքր պետութիւնները՝ Էսթոնիա, Լաթվիա, Լիթուանիա եւ Ֆինլանտա ինկած են գերմանական ազդեցութեան, եթէ ոչ հովանաւորութեան տակ։ Լեհ թերթերը մանրամասնօրէն կը հրատարակեն Լիթուանիոյ արտաքին նախարարին յայտարարութիւնները, թէ Գերմանիա սպառնացած էր օդատորմիղով քարուքանդ ընել Քովնոն (մայրաքաղաք), գրաւել ամբողջ Լիթուանիան եւ Կէօթափոյի (գաղտնի ոստիկանութիւն) միջոցաւ կարգը հաստատել, եթէ Լիթուանիա մերժէր յանձնել Մէմէլը։

Վարշաւայի մէջ կառավարութիւնը վերակազմելու ծրագիրը ձախողած կը թուի։ Նախկին ներքին գործոց Մաքիէվիչ այսօր աքսորուեցաւ դէպի կեդրոնացման կայան մը, որովհետեւ արտաքին նախարար գնդ. Պէքի վրայ յարձակած էր իր թերթին մէջ։

Անգլիական պատուիրակութիւնը Մոսկուայի մէջ

»»» · «««

Խ. Միութեան մայրաքաղաքին մէջ մեծ պատուով ընդունուեցաւ անգլիական առեւտրական պատուիրակութիւնը, որ Մոսկուա հասաւ հինգշաբթի օր։ Թէեւ ժողովուրդը տակաւին շատ բան չի գիտեր այս մասին, բայց քաղաքական շրջանակներ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս առաքելութեան։ Ռուսական կառավարութիւնը սահմանագլուխ ղրկած էր մասնաւոր կառախումբ մը, Անգլիացիները առաջնորդելու մայրաքաղաք, իսկ կայարանին մէջ ընդունած են զանոնք արտաքին առեւտուրի գործավար Միկոյեանի փոխանորդ Սթեփանով եւ արտաքին նախարարի փոխանորդ Փոթէմքին։

Պատուիրակութեան նախագահը, Պ. Հըտսըն պիտի այցելէ Միկոյեանի եւ Լիթվինովի։ Խօսակցութիւնները կը սկսին այսօր, շաբաթ։ Ուրբաթ օր մեծ ընդունելութիւններ սարքուեցան պատուիրակութեան, (օփերա, պալէ եւն.)։ Պ. Հըտսըն պիտի ընդունուի նաեւ վարչապետ Մոլոթովի կողմէ։

Մէմէլը գրաւումը Գերմաններու կողմէ յուզած չէ Մոսկուան։ Այնտեղ արդէն կը նախատեսուէր այդ քայլը։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ նոր կառավարութիւնը չէ կազմուած տակաւին։ Հանրապետութեան նախագահը դահլիճին կազմութիւնը առաջարկեց Մուսթաֆա Պարմատայի եւ նախկին նախարար Նասուհի Պուխարի, բայց երկուքն ալ մերժեցին, իրենց բարեկամներուն հետ խորհրդակցելէ վերջ։ Կացութիւնը հանդարտ է Դամասկոսի մէջ, բայց խանութները գոց են։

ԻՏԱԼԱՑԻ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ խմբովին կը հեռանան Թունուզէն։ Մարտ 23ին մեկնեցան 40 ընտանիքներ, երէկ՝ 100, վաղն ալ 130 ընտանիքներ ճամբայ պիտի ելլեն դէպի Իտալիա, (համագումար 300 ընտանիք կամ 1600 հոգի)։ Այս առթիւ իտալական թերթերը կը գրեն թէ վերջին ամիսներու ընթացքին մայր հայրենիք վերադարձած են 25.000 Իտալացիներ։

ՄԷՄԷԼԻ գրաւման առթիւ Հիթլէր այդ քաղաքը գնաց մարտանաւերու շքախումբով մը։ Գերմանական զօրքը արդէն գրաւած էր քաղաքը։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց,— «Ահա ձեզ վերստին կ'առաջնորդեմ այս հայրենիքը զոր չէիք մոռցած եւ որ չէր մոռցած ձեզ։ Նախկին Գերմանիան դաւաճանեց ձեզի։ Այժմ կը միանաք հզօր Գերմանիայի մը, որ վճռած է ինք դարբնել իր ճակատագիրը, նոյնիսկ եթէ այդ բանը հաճելի չըլլայ ուրիշներուն։— Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը մերժեց ճանչնալ Մէմէլի գրաւումը։

ՀԻՆԳ ՌՈՒՄԲԵՐ պայթեցան Լոնտոնի, երկու հատ ալ՝ Պըրմինկէմի մէջ, Իրլանտացի յեղափոխականներու միջոցաւ։

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 450 քիլօ չէտիթ գրաւեց Իլ Սէն Տընիի մէջ, ձերբակալելով երկու մեղսակիցներ։ Գաղտնի ոստիկաններ պայթուցիկ գնելու գացեր էին եւ այդ կերպով ծուղակը ձգեցին դաւադիրները։ Գաղտնիքը չէ պարզուած տակաւին։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՆԱԽԿԻՆ վարչապետ Շուշնիկ, որ արգելափակուած էր մէկ տարիէ ի վեր, աղատ արձակուեցաւ։

ՏՈՔԹ. ՇԱԽԹ, Գերմանիոյ նախկին տնտեսական նախարարը, որ հրաժարած էր, Պերլին կանչուեցաւ։

ՀԱՅ. Դ.

Գաւառ

ՑԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընկերական դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 27 Մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Ե. ջ. կոմիտէի ընկերական դասախօսութիւնները. 28 Մարտ, երեքշաբթի երեկոյ. Նիւթ՝ «Մեր կազմակերպական ոգին եւ պայմանները»։ 29 Մարտ, չորեքշաբթի երեկոյ. Նիւթ՝ «Դիկտատուրա, դեմոկրասի եւ դաշնակցութեան պետական աշխարհայեացքը»։ Կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը կիրակի 26 Մարտ կէսօրէ ետք ժամը 3ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տրդ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Տարօ» խումբի ընկերուհիները. կիրակի 26 Մարտ, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, «Շահրիկեան» գրադարանը։ կարեւոր օրակարգ. Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Պ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ։

ՊՕՄԻԼԻԷՐ ՑԷՍԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը, կիրակի 26 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին ծանօթ հասցէին։

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ «Քառաչ» խումբի ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական ընդհ. ժողովի. 25 Մարտ շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, ծանօթ հասցէին։ կը խօսի՝ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նոթր–Տամի պատանիներու ժողովը՝ 25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին։ Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ։

Ընկերամշակութային դասախօսութիւն

Գանէօ-Բուշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէի կողմէ

25 Մարտ, շաբաթ երեկոյ իր ակումբին մէջ

կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ «Ի՞նչու ձախողեցաւ հայկական դատը»

Ընկերամշակութային խնջոյք Փետր. 18ի առթիւ

Հ. Յ. Դ. ՑԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ճոխ պիւֆէ Մուտքը ազատ է

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿ. ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՐԵՍՈՒՆՉՈՐՍ ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

25 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ,

5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ

Ընկերական շրջանակ, գեղարուեստական խնամեալ բաժին եւ յիշատակի ու յարգանքի խօսքեր

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով Մուտք 2 Ֆր.

Հրապարակային դասախօսութիւն

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Փոն տը Շէրիւիի «Մուրատ» խումբին կողմէ

26 Մարտ, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Թէյլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ

Կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ի՞նչ յոյսեր ունինք Հայաստանի մասին»։

ԹԷՅ ԱԽՈՍԱՐԻԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սէն Մօրիսի «Քառաչ» խումբի կողմէ

25 Մարտ, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, դպրոցի սրահին մէջ

Կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հայաստանի ներկան եւ ապագան»։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍՄԱՅԻՌՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

25 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 21ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Aéro Club de Franceի շքեղ սրահներուն մէջ

6 Rue, Gallilé. Մէթրօ Boissière

Կը մասնակցին՝ AL' BERKA (danses excentriques)

Melle MYRTIS (danseuse acrobatique)

Orchestre MICHEL ՍԱՀԱԿԵԱՆ՝ իր ամբողջ խումբով

Աժան եւ ճոխ պիւֆէ Քոթիյոն Մուտք 10 Ֆր.

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

(1re Grand Prix Wicart de Marseille)

Մասնակցութեամբ Պ. Պ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ եւ ՖԵՐԱՏԵԱՆԻ եւ ԽՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի ղեկավարութեամբ Պ. Գուլամանեանի

Յեսապան մը ԱՆՈՒՇ օփերայէն

25 Մարտ Շաբաթ ժամը 21ին Salle Rameau-ի մէջ,

31, Rue de la Martinière, Lyon

ՄՈՒՏՔ 10, 7 եւ 5 Ֆրանք։ Տոմսերը կը ծախուին Ժիւտէքսի մօտ, 67, rue Rabalais; Lyon

Ցերեկոյթ–պարահանդէս

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ։ 26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, 157bis, Jean Jaurès, Maison Alfort:

Խմբերգներ եւ հայկական պարեր ղեկավարութեամբ Պ. Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆի։ Նուագախումբ ԳԱՐԻՕ ԳԱՆԹԻԻ։

Մատչելի պիւֆէ։ ԱՃՈՒՐԴ Չկայ։ Մուտք 6 Ֆրանք

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Պաթէյէն առնել 81 թիւ «Թօպիւս» եւ իջնել վերջատուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տոքթ. Գողոսեան, Վարդանեան, Թէրզիպաշեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ 26 Մարտ, Կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, րիւ Ժան Կուժոն, պատարագէն վերջ, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ ողբացեալ Տիկին ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆի յիշատակին։ Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

×

Ճիտէճեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ 26 մարտ, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Փարիզ Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, րիւ Ժան Կուժոն, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝ ողբացեալ ՄԿՐՏԻՉ ՃԻՏԷՃԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հայրենակիցները։

ՆՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ նորակազմ Միութեան բացման հանդէսը՝ 25 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Սալ տը Նօսի մէջ, գինետանով մը (81 Rue de Paris)։ Պիտի բանախօսէ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն եւայլն։

Շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նօռէն, ժամը 18.50, 18.55, 19.10, 19.25։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԸ

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ

Յակոբ Մարաթեան, Պոլիսէն, իր մայրը՝ Աղաւնի Մարտիկեանէն։

Հռիփսիմէ Տէրտէրեան, Ցունաստանէն, ապահովագրեալ։

Միհրան Մելոյեան, Պուլկարիայէն։

Նուպիկ Պէզիրճեան, Ռումանիայէն։

Արտաշէս Մանուկեան, Յունաստանէն։

Կարապետ Գրալեան, Սուրիայէն։

Հայկ Ֆրէնկեան, Ռուսճուք, Պուլկարիայէն։

ՍՋԴ

26 Մարտ, Կիրակի առաւօտ ժամը 9-11։ Իսի լէ Մուլինոյի Արմենեան դպրոցի դէմէ 2 րիւ տը լա Ֆէֆան, տեղի պիտի ունենայ եկեղեցական արարողութիւն։ Կը հրաւիրուի բարեպաշտ հասարակութիւնը։

Նուագահանդէս

Կազմակերպուած Office Théâtrale Européenne-ի

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (13 ՏԱՐԵԿԱՆ)

ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ Salle Chopin-Pleyel-ի ՄԷՋ, 8, rue Daru, métro Ternes

ՄԱՐՏ 25ԻՆ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

(Սրահին դուռները պիտի բացուին ժամը 8,30ին)

Կը գործադրէ Շումանի Էթիւտ սէնֆոնիկը, Շոփէնի Պալլատը, Տաքքին եւ Բոլոնէզը, Ֆորէի Նօքթիւրնը եւ Էմփրոմփթիւն, Ֆէզիւսի Միեզը եւ Լիսթի Ռափսոտի էսպանեոլը։

Գիները՝ 40, 30, 20 եւ 15, Պալքոն 10 Ֆրանք։

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՌՈՄԷՆՎԻԼ–ՄՈՆԹՐԷՕՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11

4, Place Jeanne d'Arc, Noisy-le-Sec

Կը նախագահէ՝ Պ. Մ. ԱՂԱՊԱԼԵԱՆ

Կը խօսի Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ կը ներկայացուի զաւեշտ մը, ղեկավարութեամբ Պ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի. Claquettes par M. Louis Col.

Մուտք 6 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԷՌ – ԳՈՒԱԹՈԼՈՆՊԻ ԿԱՊՈՅՏ Խ ԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Անիէռի Քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ։

Ղեկավարութեամբ ՄԻՇԱ ԱՋՆԱՒՈՐԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Տիկիններ՝ ԱՋՆԱՒՈՐԵԱՆԻ, ԱՆԱՀԻՏԻ, ՎԱԴՈՒՀԻԻ, ՅԱՍՄԻԿԻ եւ Պ. Պ. ԳՄԲԷԵԱՆԻ, Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆԻ եւ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՇԱՀ ՇԻՒՆ ՄԻՒԼ ԱԼԱՆ

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ Միշա Աջնաւորեանի։ Պար եւ տոմբոլա

Մուտք 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

8 ՌԻՒ ԳՈՍԻԻԷ, ՄէԹրօ Փուասոնիէռ կամ Կառ տիւ Նոռ

Փոքրիկ ՎԱՐԴ ԽԱՐԱՊԵՏԵԱՆ (դաշ.), Նուագախումբ Michel Սահակեան

Ճոխ պիւֆէ՝ մատչելի գիներով։ Մուտք՝ 7 Ֆր

Le Gerant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	315 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 26 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 3999

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՄՆՕՐԵԱԿ ՄԸ ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ...

Լման տասը օր հեւ ի հեւ կարդացինք բոլոր անհրաժեշտ ման - րամասնութիւնները՝ Կեդր. Եւրոպայի սրտին վրայ պայթած նոր փոթորիկի մասին: Ալեկոծութիւն մը, որուն անմիջական հետե - անքները տեսանք, բայց մնացեալը կը կազմէ ահաւոր հարցական մը

Ամէն պարագայի մէջ, տագնապին առաջին շրջանը հազիւ բո - լորած, երկրորդն է որ կը բացուի այս շաբթու, երբ սպարէզ պի - տի իջնէ Իտալիան, իր պահանջները ներկայացնելու համար :

Մուսոլինին իր այսօրուան ճառո՞վ պիտի յայտնէ այդ պա - հանջները, թէ դիւանագիտական ճամբով,— երկրորդական խնդիր , այդ. էականը այն է որ կարգը եկած է Իտալիոյ: Եւ, կը թուի թէ Դուչէն չունի պիտի առնէ առեն մը, յառաջ քշելու համար իր գի - տակիցը, որ մինչեւ այսօր ուրիշ բան չշահեցաւ եթէ ոչ Եթովպիոյ աւազանի բեռը:

Դարձեալ այս շաբթու, հաւանաբար չորեքշաբթի օր ծայնաս- փիւռ ճառ մը պիտի խօսի Ֆրանսայի վարչապետը, վեց լեզունե - րով,— ֆրանսերէն, անգլիերէն, գերմաներէն, իտալերէն, սպանե- րէն եւ արաբերէն :

Լեզուներու այս այլազանութիւնն ալ կ՚ապացուցանէ թէ Գ. Տալատիէ կ՚ուզէ բացորոշ խօսքեր ուղղել բովանդակ աշխարհի, պարզելով իր կառավարութեան քաղաքականութիւնը՝ օրուան դէպքերուն առթիւ :

Յայտարարութեան բարեկամ ըլլալով հանդերձ, վարչապետը ան - շուշտ ամէն բանէ առաջ նորէն պիտի յիշեցնէ թէ Ֆրանսա երբեք պատրաստ չէ զոհելու ոչ ափ մը հող, ոչ ալ որ եւ է իրաւունք , ինչպէս յայտարարեց զանազան առիթներով :

Արդ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի վարչապետներուն ճառերը, այս - պէս արագօրէն իրարու յաջորդելով, կրնան նոր լոյս մը ցանել կացութեան վրայ :

Ուրիշ խօսքով, այդ ճառերուն չէ շատ կախում ունի կա - ցութեան մեղմացումը կամ ծանրացումը, նոյն իսկ այս շաբթուան ընթացքին :

Դէպքերը ճչցուած են արդէն, կարգ մը հիմնական կէտերու մասին, որոնք այնքան իրարանցում պատճառեցին վերջին տասը օրերու ընթացքին :

Գերմանիա քարտէսէն սրբեց նորազատ Չեխոսլովաքիան, (15 մարտ.), բուն Չեխիան վերածելով երկու հովանաւորեալ նահանգ - ներու, Պոհեմիա եւ Մորավիա, իսկ Սլովաքիան իր թեւարկու - թեան տակ առնելով իբրեւ կիսանկախ պետութիւն :

Միեւնոյն ատեն, Հունգարիան ալ առիթէն օգտուելով, գրա - ւեց Կարպաթեան Ուկրայնան կամ Ռութէնիան, որուն կը ցանկար գեռ անցեալ սեպտեմբերէն: Այսպէս Լեհաստան եւ Հունգարիա դարձան սահմանակից :

Այս բուռն եւ արընթաց գործողութիւնները արդար մտահո - գութիւններ պատճառեցին սահմանակից Ռումանիոյ, որ անմիջա - պէս պլուշական միջոցներ ձեռք առաւ, միեւնոյն ատեն շարունա - կելով տնտեսական բանակցութիւնները՝ Գերմանիոյ հետ :

Պահ մը վախցուեցաւ թէ Ռումանիա կրնայ յարձակում կրել Հունգարիայէն, որ չէ մարսուած Թրանսիլվանիոյ կորուստը եւ հաճելի չէր գտներ նոյնիսկ Ռութէնիոյ գրաւումը՝ հունգարական զօրքին կողմէ :

Բարեբախտաբար, Պուքրէշ չափաւոր դիրք մը բռնեց, խուսա - փելով որ եւ է ընդհարումէ՝ հունգարական զօրքին հետ: Այլա - պէս, անխուսափելի կը դառնար պատերազմը, ինչպէս պատգամա - բեր Հունգարիոյ արտաքին նախարարը, կոմս Ցաքի, խորհրդարա - նին առջեւ.

— « Ես չծածկեցի թէ հունգարական զօրքին վրայ յարձակիլ՝ առանց տեղի տրուելու, պիտի նշանակէր պատերազմ»:

Մեծ պետութիւնները, Ֆրանսա, Անգլիա, Խ. Միութիւնը եւ Մ. Նահանգները Չեխոսլովաքիոյ կործանումէն քանի մը օր վերջը ծանուցագիրներ ուղղեցին Գերմանիոյ, բողոքելով բռնագրաւման դէմ եւ չեղեալ համարելով զայն: Ցետոյ Մեծն Բրիտանիա ձեռ - նարկեց միացեալ ճակատ մը կազմակերպելու գերմանական ար - շաւին դէմ, բայց իր առաջարկին հաւանութիւն յայտնեցին միայն Ֆրանսա, Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիա: Միւսները, մասնաւորա - պէս Լեհաստան եւ Ռումանիա նախընտրեցին չէզոք մնալ, կամ սպասել դէպքերու ընթացքին: Առաջինը, Լեհաստան, խուսափե - լու համար կը պահանջէ որ Անգլիա ի հարկին զինուորական աջակ - ցութիւն խոստանայ, իսկ Ռումանիա արդէն ստորագրած ըլլալով տնտեսական դաշնագիրը, չէր կրնար Գերմանիոյ դէմ դառնալ :

Մինչ այս մինչ այն, Գերմանիա Մէմէլն ալ գրաւեց, իր սովո - րական մեթոտներով,— վերջնագիր մը եւ անձնատուութիւն (22 մարտ),

Եւ հիմա, ինչպէս ըսինք արդէն, կարգը եկած է Իտալիոյ, — անտարբեր կամ փոթորկաբեր :

Այս ամբողջ ալեկոծութեան մէջ, ամէնէն կսկծալի պարագան այն է որ, անգամ մը եւս կը զոհուին, կը տրորուին տկարները, ան - հարները, տեղի տալով Մեծերու մէկ մասին աշխարհակալութեան խաղերուն եւ միւսներու բռունցքին առջեւ :

Եւ այս ողբերգութիւնը՝ բուն իսկ Եւրոպայի սրտին վրայ , բոլոր քաղաքակիրթ եւ յաղթական պետութիւններու աչքին առ - ջեւ.

Ալ ինչո՞ւ զարմանալ որ մենք նահատակուեցանք խաւարա - կուռ Ասիոյ ձորերուն եւ անմատչելի Կովկասի լեռներուն մէջ, մինչ այն պահուն երբ յաղթականները աշխարհ կը սարքէին, քարտէսներ կը փոխէին, կը խոնարհեցնէին 65 միլիոննոց Գերմա - նիան եւ պատգամներ կ՚արձակէին բոլորին, բաց ի... սապետա - կա՞ն Թուրքիայէն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ՃԱՌԵՐ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Այսօր՝ Մուսոլինի, չորեքշաբթի՝ Տալատիէ

Երեւութական հանդարտութիւն մը՝ առ այժմ, սպասելով Մուսոլինիի բանախօսութեան, որ պիտի կատարուի այսօր, կիրակի, ի լուր աշխարհի: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հիթլէր ալ դադարի շրջան մը պիտի բոլորէ մին - չեւ ապրիլ 20, երբ կը տօնուի իր ծննդեան յիսնամեակը .

Ձայնասփիւռ ճառ մըն ալ պիտի խօսի Գ. Տալատիէ, չորեքշաբթի օր , պարզելով Ֆրանսայի տեսակէտները ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Ճառը անմիջապէս պիտի թարգմանուի անգլիերէնի, գերմաներէնի, իտալերէնի, ֆրանսերէնի եւ արաբերէնի: Ուրեմն տեսակ մը բազմալեզու - եան քարոզութիւն Ֆրանսայի թշնամիներուն եւ բարեկամներուն: (Այս առթիւ նորէն մէջտեղ դրուած է քարոզութեանց նախարարութեան մը հաստատումը):

Հանրապետութեան նախագահը վերադարձած ըլլալով, նախարարական խորհուրդը պիտի քննէ կացութիւնը եւ այս առթիւ պիտի լսուի մասնաւորա - պէս արտաքին նախարարին զեկուցումը: Այս առթիւ նախագահը պիտի ստո - րագրէ կարգ մը նոր հրամանագիր-օրէնքներ, աշխատանքի ժամերու դասա - ւորման եւն. մասին: Ներքին նախարարն ալ վաւերացնել պիտի տայ Գ. Սիւբ - լոյի անուանումը, իբրեւ արտակարգ վարիչ Մարսէյլի քաղաքապետութեան, որ խնամակալութեան տակ առնուած է, վեց տարուան համար: Ծովային նա - խարարը նոր վարկեր պիտի պահանջէ ծովեզերքներու նաւային եւ օդային պաշտպանութեան համար: Իսկ զաւառական նախարարին համար կ՚ըսեն թէ ծրագիր մը պատրաստած է, անուղղակի հսկողութեան կամ պետական զեկա - վարութեան տակ առնելու համար մամուլը:

Պաշտօնաթերթը առջի օր հրատարակեց մանրամասնութիւններ՝ ազգ. պաշտպանութեան վարկերու մասին,— 2515 միլիոն բանակին համար, 1188 միլիոն՝ նաւատորմին, 2307 միլիոն 500 ֆրանք՝ օդային ուժերու, մէկ միլիառ ալ՝ յաւելուածական , ուրեմն համագումար 7 միլիառ ֆրանք: Այս պատկա - ռելի գումարը պիտի աւելնայ տակաւին, նոր հրամանագիրներով:

Գերմանիոյ դէմ ծրագրուած միջոցներ

Անգլիա եւ Ֆրանսա կը շարունակեն խորհրդակցիլ Գերմանիոյ դէմ ծրա - գրուած միջոցներու մասին: Երէկ երկու նոր յուսախաբութիւններ արձանա - գրուեցան,— Լեհաստանի դիրքը եւ գերմանօ-ռումանական դաշնագիրը :

Կը հաստատուի թէ Լեհաստան պատասխանած է որ կը նախընտրէ չէզոք մնալ առ այժմ, իսկ Ռումանիա Գերմանիոյ հետ կնքած դաշնագրով արդէն իր դիրքը ճշդած կ՚ըլլայ: Արդ, երբ Լեհաստան եւ Ռումանիա, երկու վճռա - կան ազդակները ձեռնպահ կը մնան, Գերմանիոյ դէմ միացեալ ճակատ մը կազմելու անգլիական ծրագիրը ջուրը կ՚իյնայ առ այժմ: Լեհաստան կը վարա - նի, որովհետեւ Գ. Չէմպըրլէն չուզեր յանձնառութեան տակ մտնել, զինուո - րական աջակցութեան համար :

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը խոստովանին թէ գերման - ռումանական դաշնագիրը թէեւ առեւտրական է, բայց Ռումանիա այսպէս կամ այնպէս Գերմանիոյ տնտեսական եւ քաղաքական ազդեցութեան տակ ին - կած ըլլալով, այլեւս չի կրնար անոր դէմ դառնալ :

Մինչեւ հիմա բրիտանական ձեռնարկին յարած են Ֆրանսա, Խ. Միու - թիւնը եւ Թուրքիա, յանձն առնելով ստորագրել ծրագրուած յայտարարու - թիւնը: Կ՚ըսուի թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը տրամադիր է զոհացում տալու Լեհաստանի զինուորական աջակցութեան պահանջին, բայց այդ յանձ - նառութեան հակառակ են վարչապետը, նմտական եւ ներքին նախարարները, որոնք «սպասենք – տեսնենք»ի դպրոցին կը պատկանին: Լոնտոնի լեհական դեսպանը հաղորդելով իր կառավարութեան պատասխանը, հաստատած է թէ արտաքին նախարարը Լոնտոն պիտի այցելէ ապրիլի սկիզբը:

Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Լեհաստան եւ Ռումանիա ոչ միայն չեն ուզեր թշնամանալ Գերմանիոյ հետ, այլեւ կը մերժեն ապաւինիլ Խ. Միութեան աջակցութեան, նիւթական ըլլայ թէ բարոյական: Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ ալ զօրաւոր հոսանք մը կը նշմարուի Մոսկուայի աջակցու - թեան դէմ :

Պարտաւորիչ զինուորութեան խնդիրն ալ մեծ դժուարութեանց կը հան - դիպի Անգլիոյ մէջ: Կարգ մը նախարարներ կը խորհին պարտաւորիչ ծառա - յութիւն հաստատել տասը ամսուան համար, բայց գետինը հարթուած չէ տակաւին: Աշխատաւորականներու վարիչը առջի օր ճառ մը խօսելով, ընդդի - մացաւ պարտաւորիչ զինուորութեան եւ ըսաւ թէ միայն իր կուսակցութիւնը կրնայ փրկել կացութիւնը, ազգ. դահլիճին հօթնամեայ ձախողանքներէն վեր - ջը: Ցետոյ պահանջեց համաշխարհային խորհրդաժողով մը գումարել, քննե - լու համար պատերազմին հիմնական պատճառները :

Անգլիոյ ազգ. պաշտպանութեան յանձնախումբը ժողով մը գումարեց, քննելու համար զինուորագրութեան խնդիրը :

*** « Տէյլի Մէյլ » կը գրէ թէ Գերմանիա զէնքի տակ առած է 500.000 զինուորներ, երկամսեայ մարզանքի մը համար:— Չեխոսլովաքիոյ գրաւու - մով, Գերմանիա կը լրացնէ ծանր թնդանօթներու եւ հրասայլերու մթերքը , որ տկար կը համարուէր: Առ նուազն 36 զօրաբաժինի սպառազինութիւններ անցած են Գերմանիոյ ձեռքը, իսկ ծանր թնդանօթներու մթերքը կրկնապատ - կուած է :

Ձօր. Էփ, Գերմանիոյ գաղթային ընկերութեան նախագահը, ճառ մը խօ - սելով յիշեցուց թէ այժմ կարգը եկած է գաղթավայրերու հարցին: «Արեւել - եան եւ հարաւ. արեւելեան Եւրոպայի մէջ մեր շահած յաջողութեանց պատ - ճառած արանեղութիւնը չի կրնար խափանել մեր գաղթային պահանջներուն գոհացումը: Իբրեւ Եւրոպայի ամէնէն մեծ քաղաքակիրթ ժողովուրդը, մենք ալ իրաւունք ունինք բաժին ստանալու աշխարհի հարստութենէն »:

— ∞ —

ՄԱՏՐԻՏԻ անձնատուութեան մասին կը խօսուի քանի մը օրէ ի վեր: Առջի օր երկու պատուիրակներ օդանաւով գացին Ջօր. Ֆրանքոյի մօտ, անմիջա - կան անձնատուութիւն առաջարկելով: Ազգայնական բանակը Մատրիտ մտած պիտի ըլլար երէկ :

ՀԱՆԳԻՍՏ ՎԱՀԱՆ Ա. ՔԱՀԱՆԱՅ ԽՈՅԵԱՆԻ

Վերջին պահուն ցաւով կ՚իմանանք մահը Վահան Ա. քահանայ Խոյեանի, որ յանկարծամահ եղած է ուրբաթ գիշեր: (Երիցուհին ալ վերջերս մեռած էր) :

Ողբացեալ հոգեւոր հովիւը, Տրապիզոնցի, 85 տարեկան էր, եւ բոլորին ծանօթ, իր հայրենասիրութեամբ եւ բարեխղճութեամբ: Հակառակ իր յառա - ջացած տարիքին, միշտ կը մասնակցէր ազգային գործունէութեան, եւ դեռ այս կիրակի ներկայ էր Մշակոյթի Օրուան: Երիտասարդութեանը եղած է Դաշնակցական, եւ բանտարկուած՝ Պահրի փաշայի ահաբեկման առթիւ: Իր վկայութիւնը վճռական դեր կատարեց նաեւ Ճիվանշիրի ահաբեկման դատին առթիւ, Պոլսոյ մէջ:

Իր կեանքն ու գործը՝ յառաջիկային: Մեր վշտակցութիւնները՝ իր զա - ւակներուն եւ պարագաներուն :

Ի՞ՆՉ Կ՚ՄԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

»»» · «««

Մարզպանին վճռական ազդարարութիւնները

Դամասկոսի զինուորական գրաւումէն առաջ, մարզպանը հետեւեալ ձայ - նասփիւռ կոչը ուղղեց Սուրիացիներուն ·

— « Սուրիացիներուն խոստացած էի ճշմարտութեան լեզուով խօսիլ ի - րենց: Հետեւաբար, անգամ մըն ալ խօսքս կ՚ուղղեմ իրենց, իբրեւ անկեղծ բարեկամ՝ մը: Այն պահուն երբ կը պատրաստուիմ Ֆրանսա մեկնելու՝ ինծի յանձնուած քննութեան մասին հաշիւ տալու համար իմ կառավարութեան , վստահիլ, հրաժարեցաւ եւ մամուլի մէջ հրատարակուած նամակով մը Ֆրան - սուրիական դահլիճը, որուն աշխատակցութեան վրայ կը յուսայի թէ կրնայի սայի ներկայացուցչին վրայ կը բեռցնէ այդ հրաժարման պատասխանատւու - թիւնը: Եւ որովհետեւ կը սիրեմ պարզ կացութիւնները, կ՚ուզեմ ներկայա - ցնել իրողութիւնները

Իր կազմութենէն անմիջապէս վերջ, սուրիական դահլիճը ինծի խօսեցաւ զանազան հարցերու մասին որոնց կարգադրութիւնը կ՚ուզէր ՝ Ֆրանսա մեկ - նելէս առաջ: Անոնց ոչ մէկը մեծ կարեւորութիւն մը կը ներկայացնէր , բայց կը յարուցանէին նոյն խնդիրը, շրջանային բաժանման խնդիրը: Բոլորն ալ քննեցի անկողմնակալ ոգիով, աշխատելով գտնել շահակից ժողովուրդնե - րու պահանջները գոհացնելու միջոցները, միեւնոյն ատեն այդ ժողովուրդները պահելով սուրիական միութեան շրջանակին մէջ, որուն անոնք համակերպե - ցան որոշ պայմաններով եւ Ֆրանսայի երաշխաւորութեամբ :

« Ծրագրուած լուծումները սուրիական դահլիճին կողմէ մերժուեցան, այն միակ պատրուակով թէ անոնք յանձնարարուած էին հոգատար պետու - թեան ներկայացուցչին կողմէ: Ասիկա բարեկամական համագործակցութեան ճշմարիտ կամքի նշա՞ն մըն է: Սուրիական դահլիճը կ՚ուզէ այժմէն իսկ գործ ունենալ Ֆրանսայի դեսպանին եւ ոչ թէ մարզպանին հետ: Ասիկա յաւակնու - թիւն մըն է որ կ՚անցնի տրամադրութիւններ 1936ի դաշնագրին, զոր կ՚ոգե - կոչէ սուրիական կառավարութիւնը: Որովհետեւ, նոյն իսկ այն պարագային երբ ամբողջովին գործադրուի այդ դաշնագիրը, դարձեալ կատարելապէս ի զօրու պիտի ըլլայ միայն 1 յունուար 1940ին: Այդ թուականին է որ Ֆրանսայի Ներկայացուցիչը Սուրիոյ նախագահին պիտի յանձնէ իր հաւատարմագրերը՝, իբրեւ դեսպան :

« Սուրիացիներէն ուզածս այն է որ, պարզապէս նկատի ունենան իրողու - թիւնները, առանց տենդի, առանց անհամբերութեան եւ առանց պարապ երե - ւակայութիւններու: Կ՚ըսեն թէ անկախութիւնը չի տրուիր, կ՚առնուի: Ես պիտի ըսեմ թէ Սուրիոյ անկախութիւնը ոչ կ՚առնուի, ոչ կը տրուի, այլ պէտք է ստեղծուի ինքնին: Եւ ան կրնայ ծնիլ միայն Ֆրանքօ-սուրիական բարեկա - մութեան մէջ :

« Վերջին ճամբորդութիւններուս ընթացքին իմ տեսածներս եւ լսածներս այն համոզման բերին զիս, թէ երկրին այդ բոլոր մասերուն մէջ միայն Ֆրան - սան է որ կ՚ապահովէ սահմաններու ամբողջականութիւնը: Կարգ մը շրջաննե - րու բաժանումը, որմէ կը վախցուի, իրական վտանգ մը պիտի ըլլայ այն ա - տեն, երբ այդ շրջաններու բնակչութիւնները երես դարձնեն Ֆրանսայի եւ միայն իրենց վստահին: Կը կարծեմ թէ այս տեսակէտով սերտօրէն միացած են Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ շահերը: Կը մաղթեմ որ Դամասկոսի մէջ բոլորը ըմ - բռնեն ասիկա. որովհետեւ միայն այս պայմանով է որ այս գեղեցիկ քաղաքը պիտի դառնայ մայրաքաղաքը անկախ եւ Ֆրանսայի զինակից Սուրիոյ:

« Միաժամանակ կ՚ուզեմ հաւաստիքներ տալ Իսլամներուն՝ Անձնական կանոնադրութեան հրամանագրի մասին: Կը յիշեցնեմ թէ սուրիական կառա - վարութիւնը տեղեակ էր անոր տրամադրութեանց, եւ եթէ սուրիական դահ - լիճը կրօնական առարկութիւններ ըրած ըլլար, Գ. տը Մարթէլ պիտի չհրա - տարակէր այդ հրամանագիրը: Հրատարակութիւնը տեղի ունեցաւ անցեալ դեկտեմբերին եւ մինչեւ վերջին շաբաթները տեղի չտուաւ ո եւ է բողոքի :

« Սուրիական կառավարութիւնը կազմած է յանձնաժողով մը որ պէտք է իր կարծիքը յայտնէ այդ հրամանագրի մասին: Կը սպասեմ որ հաճի այդ կար - ծիքը հաղորդել ինծի, ճշգրտօրէն իմացնելով նաեւ իր տեսակէտը: Մինչ այդ՝ հրամանագիրը պիտի չգործադրուի «սիւննի» համայնքին համար: Հետեւաբար Իսլամները պէտք է վստահին սուրիական կառավարութեան, որ իր պատաս - խանատուութիւնը պիտի ստանձնէ հանդէպ Ֆրանսայի: Ես չեմ ուզեր մանա - ւանդ թողուլ որ արմատ գտնէ այն գաղափարը թէ իմ նախորդիս ձեռնարկին մէջ կայ թշնամական ամենափոքր գիտում մը իսլամութեան դէմ: Ֆրանսա միշտ յարգանք եւ համակրանք ցուցուցած է Մարգարէի կրօնքին հանդէպ: Փարիզ, քաղաքին կեդրոնին մէջ, կը բարձրանայ մզկիթ մը որ Արեւելքի մզ - կիթներուն ամէնէն մեծն է: Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, Իսլամներուն թիւը կ՚աճի տարուէ տարի եւ ո եւ է արգելք չկայ ոչ անոնց կրօնքին, ոչ ալ անձնա - կան կանոնադրութեան կիրարկումին դէմ »:

Իտալիա Առաջին ճիշդ է

Չեխոսլովաքիոյ հարուածը ո եւ է կերպով փոխած չէ Մուսոլինիի դիրքը Առանցքին հանդէպ: Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդի ընդունած բանաձեւը այս մասին շատ պերճախօս է: Հռոմի եւ միւս կեդրոններու մամուլը անսանձ յարձակումներ կը գործէ Անգլիոյ դէմ, շեշտելով թէ ան կը ջանայ անջատել Իտալիան Գերմանիայէն: Ֆաշական կուսակցութեան նախկին քարտուղար

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ժ.

ԿԸ ԾՐԱԳՐԵՆ, ԿԸ ՎԻԺԻՆ, ՆՈՐԷՆ ԿԸ ԼՔԵՆ ...

Եթէ Սեվրի դաշնագրին պատրաստութեան աշխատանքները շարունակուեցան մինչեւ Օգոստոս, հակառակ միլլիական յարձակման սպառնալիքին, պատճառը այն էր որ օրուան Մեծերը չհրցան պէտք եղած կերպով գնահատել ապստամբութեան տարողութիւնը։ Խորհրդաժողովը կիսակատար տեղեկութիւններ ստացած էր Անատոլուի դէպքերու մասին, ինչպէս կը խոստովանի Լոյտ Ճորճ, առանց բաները ծածկելու։ Եւ յետոյ, կ՚աւելցնէ նախկին վարչապետը, Դաշնակիցները նպատակ չունէին Թուրքիան դրկելու այն հողամասերէն որոնց բնակչութեան ստուար մեծամասնութիւնը Թուրքերէ կը բաղկանար։ Բացառութիւն կը կազմէին Կիլիկիան ու Ատալիան։ Արաբիոյ, Սուրիոյ, Պաղեստինի եւ Միջագետքի մէջ Թրքութիւն չկար, իսկ Իզմիրի շրջանին մէջ ոչ–իսլամներուն համրանքը աւելի մեծ էր՝ հակառակ ջարդերու ու տարագրութեանց։ Թրակիան այլազան ցեղերու համախմբում մըն էր, բայց այնտեղ եւս քրիստոնեաները մեծամասնութիւն կը կազմէին։ Կիլիկիան զուտ Թրքական նահանգի մը վերածուած էր շնորհիւ Հայերու աքսորին եւ սպանդին։ Ֆրանսա, որ Սայքս–Փիքօ համաձայնութեան վրայ կը պահանջէր այդ շրջանը մինչեւ 1920, հետզհետէ հրաժարեցաւ այդ ծրագրէն եւ ի վերջոյ պարպեց զայն, որովհետեւ նոր բարդութիւններ պիտի ստեղծէր իր վարիչներուն համար՝ առանց նիւթական շօշափելի շահեր ապահովելու։ Լոյտ Ճորճի կարծիքով, շատ մը դժուարութիւններ խնայուած պիտի ըլլային, եթէ Փարիզի կառավարութիւնը ժամանակին լքած ըլլար Կիլիկիան։ «Ֆրանսայի պարտութիւնը զօրկ տուաւ Քէմալի հեղինակութեան, քաջալերութիւն մը եղաւ Միլլիճիներուն համար՝ նոր յարձակումներ գործելու գրաւուած հողամասերուն վրայ եւ փարատեց ամէն վախ զոր մեծ պատերազմի յաղթականներու անպարտելի զօրութիւնը կը պատճառէր նախապէս։ Ֆրանսա մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայէր Ալէքսանտրէթին, բայց տրամադիր էր նահանգին մնացեալ մասը լքելու, թէեւ կ՚աշխատէր մենաշնորհներ ստանալ։

Եւ սակայն, դիտել կուտայ Լոյտ Ճորճ, Ֆրանսական ոչ մէկ կառավարութիւն քաջութիւնը ունեցաւ Կիլիկիայէն հեռանալու կամ, ընդհակառակն, պաշտպանելու իր դիրքը այդ շրջանին վրայ։ «Դաշնակիցներուն կողմէ ներկայացուած պահանջներուն մէջ Կիլիկիան քաղաքական ու ռազմագիտական տեսակէտներով ամենէն տկար կէտն էր։ Կիլիկիայէն սկսաւ այն շարժումը որ յետագային քարուքանդ պիտի ընէր Փոքր Ասիոյ եւ Թրակիոյ խնդիրները՝ ցեղերու ինքնորոշման սկզբունքին համաձայն կարգադրելու ծրագիրը»։

Գալով Ատալիոյ հարցին, Իտալացիները ցեղագրական տեսակէտէն որ եւ է իրաւունք չունէին այդ հողամասին վրայ։ Բայց ան ամայացած շրջան մը ըլլալով, ամէն պատեհութիւն կը ներկայացնէր նոր գաղութներ հաստատելու համար։ Հռոմէական կայսրութեան օրերուն բարգաւաճ այդ նահանգը, համատարած աւերակ մը վերածուած էր Թուրքերու տիրապետութեան տակ։

Եւ սակայն Իտալիան յոգնած էր ու բոլորովին անկարող՝ նոր արկածախնդրութիւններու մէջ մտնելու։ Նիթթիի դահլիճը հակառակ էր բանի ուժով գաղթավայրեր ձեռք ձգելու քաղաքականութեան։ Ֆիումէն աւելի հետաքրքրական էր քան Փոքր Ասիոյ բարեբեր տարածութիւնը։ Միւս կողմէ, սակայն, Լոնտոնի դաշնագիրը Իտալացիներուն կուտար Ատալիան ամբողջութեամբ՝ ի վարձատրութիւն իրենց ծառայութեան Դաշնակիցներու կառքին։ Նախորդ վարչապետը՝ Սոնինօ աշխատած էր Իզմիրի նահանգն ալ կցել այդ շրջանին։ Նիթթի չէր համարձակեր հրաժարիլ այդ հողամասէն։ Հանգոյցը պիտի լուծէր Մուսթաֆա Քէմալը՝ յունական բանակներուն դէմ տարած էր ջախջախիչ յաղթանակով կամ թերեւս Ֆրանսան ու Իտալիան պիտի լուծէին զայն՝ վարելով քաղաքականութիւն մը որ Թրքասիրական էր եւ հակաբրիտանական՝ իր խորքին մէջ։ Մուստաֆա Քէմալի բանակը դժուար թէ Իզմիր հասնէր, եթէ Փարիզն ու Հռոմը զինուորական օժանդակութիւն չտային իրեն։

×

Մինչեւ հոն ուր թղթատեցի Լոյտ Ճորճի հատորին էջերը, Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական դէպքերը հեռուէն հեռու կապ ունէին մեր Դատին հետ։ Բայց արդէն հեղինակը մասնաւոր բաժին մը կը յատկացնէ Հայաստանի անկախութեան հարցին՝ ամբողջութեամբ նկարագրելու համար եղերական պատմութեան մը ծալքերը։

Հայաստանի խնդիրը բացառիկ դժուարութիւններ կը ներկայացնէր, կ՚ըսէ Լոյտ Ճորճ։ Մինչեւ սերունդ մը առաջ այդ երկրին մէջ կ՚ապրէր ժողովուրդ մը որ ցեղով ու կրօնքով տարբեր էր Թուրքերէն։ Հայերը քրիստոնեաներ էին։ Տխրահռչակ Աբտիւլ Համիտն էր որ հիմը դրաւ քաղաքականութեան մը որ կը ձգտէր արմատախիլ ընել այս հինաւուրց ժողովուրդը։ Եւ այդ քաղաքականութիւնը յաջողեցաւ մասնաւանդ Հայաստանի բարեբեր շրջաններուն մէջ, «Դաշնակից պետութիւնները միաձայնութեամբ այն կարծիքը ունէին թէ Թուրքը պէտք չէ օգտուի քաղէր իր գործած խժդժութիւններէն. Հայ ազգը պէտք է ամբողջութեամբ ստանար իր հին օրերու ժառանգը եւ պատեհութիւն պիտի տրուէր իրեն՝ վերականգնելու համար իր զօրութիւնը իր նախահայրերուն հայրենիքին մէջ»։

Հայ ժողովուրդը այս գթառա՜տ ու [illegible] հոգածութեան կ՚արժանանար մանաւանդ Միացեալ Նահանգներուն մէջ ուր Թրքական բարբարոսութիւնները բուռն զայրոյթ առաջ բերած էին», կ՚աւելցնէ հեղինակը։ Դաշնակիցները կը սպասէին [illegible] գործնական աջակցութեան. Ընդհակառակն հետզհետէ յայտնի կ՚ըլլար թէ Ամերիկան կ՚ուզէ որ Եւրոպայի ուժասպառ ազգերը վրէժ լուծէին Թուրքերէն։

Այս անստոյգ կացութեան մէջ էր խորհրդաժողովը, երբ յանկարծ Միացեալ Նահանգներու Ծերակոյտը կը մերժէր Ուիլսընի կողմէ իրեն ներկայացուած Վերսայլի դաշնագիրը։ Ամերիկան չէր ուզեր այլեւս գործակցիլ իր դաշնակիցներուն հետ եւ կը հեռանար Գերագոյն Խորհուրդէն։ Ուրեմն մեր Նոր Աշխարհի բարեկամները այլեւս մասնակցութիւն չէին կրնար ունենալ Թրքական դաշնագրի պատրաստութեան մէջ։ Բնականաբար ոչ ոք կ՚արգիլէր որ անոնք շարունակէին իրենց պատուելիական ճառերն ու վարդագոյն խոստումները։

Եւ սակայն, հակառակ այդ պարտութեան ու հակառակ մանաւանդ իր տառապական վիճակին, Նախագահ Ուիլսըն, աւելի մարդասէր ու գաղափարապաշտ, պիտի չմոռնար Թրքական դաշնագիրը եւ յուշագիր մը պիտի ղրկէր Եւրոպա՝ պարզելու համար իր տեսակէտները այն պայմաններուն մասին զորս Յաղթական Մեծ պետութիւնները պիտի պարտադրէին բարբարոս Թուրքերուն։ Լոյտ Ճորճ կը հաւաստէ թէ ճանչուած գաղափարապաշտին յուշագիրը զարմանք պատճառեց Դաշնակիցներուն։ Ուրեմն, Ուիլսըն տակաւին կը հետաքրքրուէր հալածական քրիստոնեաներու ճակատագրով։ Վաւերաթուղթը ստորագրած էր իր արտաքին նախարարը, բայց տարակոյս չկար որ նիւթը եւ բառերը տուած էր ինքը։ Նրբմիտ վարչապետը ամբողջութեամբ կ՚արտատպէ յուշագրին պատճէնը, բայց կը քաղէ միայն այն մասերը որ կը շօշափեն մեր հարցը։

— Կասկածի տակ դնել կարելի չէ Ամերիկեան կառավարութեան անկեղծ շահագրգռութիւնը Հայաստանի Անկախութեան Հարցին մէջ, կը յայտարարէ Ուիլսըն։ Քաղաքակիրթ աշխարհը կը սպասէ եւ կը պահանջէ լայնամիտ վերաբերում մը այս դժբախտ ժողովուրդին հանդէպ։ Հետեւաբար Հայաստանի սահմանները պէտք է որոշուին այնպիսի եղանակով մը որ հայ ժողովուրդին օրինական պահանջները գոհացում ստանան եւ երկիրը ունենայ անարգել ճամբայ մը դէպի ծով։ Այդ ճամբան անհրաժեշտ է Հայկ. շահերուն տեսակէտէն. Լազիստանի հողերէն տրուելիք ճամբայ մը — նոյնիսկ մասնաւոր իրաւունքներով — չի կրնար ապահովել այդ շահերը։ Նկատի ունենալով որ Տրապիզոնը անցեալին մէջ ալ եղած է Հայաստանը կապող առեւտրական ճամբուն վերջակէտը, նկատի ունենալով մանաւանդ որ Վէնիզէլոս այդ շրջաններու Յոյներուն դատը պաշտպանելու ատեն նախապատիւ համարեց կապեր ունենալ Հայաստանի քան թէ Թուրքիոյ հետ, Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը յոյս ունի որ Դաշնակիցները Տրապիզոնի նաւահանգիստը պիտի տան Հայերուն։

Նախագահը տակաւին կը յայտնէ շարք մը բաղձանքներ ու տեսակէտներ Իզմիրի, Թրակիոյ, Գաղեանթէփի, Միջագետքի, Սուրիոյ եւ առհասարակ Թուրքիոյ ապագայի մասին, բայց չի խոստանար որ եւ է յանձնառութիւն։ Բացայայտ է որ Ուիլսըն չէր կրնար նոր պատասխանատուութիւններ բարդել Ամերիկայի ուսերուն, առանց Ծերակոյտին հաւանութեան։ Միեւնոյն ատեն, սակայն, ո՛չ Թրքական հանգոյցը կը լուծուէր ակադեմական ճառերով, ո՛չ ալ Հայաստանը կրնար ստանալ իր անկախութիւնը։

Յուշագիրը անպաստ տպաւորութիւն մը կը գործէ Դաշնակիցներուն վրայ։ Լոնտոնի եւ Փարիզի վարիչները դրական առաջարկներ ու թելադրութիւններ կը սպասէին Ամերիկայէն, մինչդեռ այս վերջինը ծրագիր մը կը ներկայացնէր միայն. Ամբողջ բեռը պիտի տանէին Դաշնակիցները, Լոյտ Ճորճի համոզումով, իսկ Ուաշինկթընի կառավարութիւնը անկիւն մը պիտի քաշուէր։ Եթէ Հայաստանի խնդիրը պիտի կարգադրուէր համաձայն արդարութեան օրէնքներուն, այն ատեն Անգլիան ու Ֆրանսան պիտի հաւանէին բարոյական ու նիւթական նոր զոհողութիւններու։ Բայց երկու պետութիւններն ալ յոգնած էին այլեւս ու երբեք տրամադիր չէին «հայասիրութիւնը» այդ աստիճան յառաջ տանելու։ Ուրեմն աւելի լաւ էր զոհել «պզտիկ Դաշնակիցը»։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՂԲՐՏԻՔ

ՊՈԼՍԵՑԻՆ

«Զո՞րն տամ կամ զո՞րն խոստովանիմ»

Բաբելոնէն Բիւզանդիոն գաղթած վհուկ մը, տարօրինակ հաւաքածոյ մը կը կազմէ՝ ի մի բերելով Կեսարացիի մը գլուխը, Ակնցիի մը ուղեղը, Վանեցիի մը ջիղերը, Կարնեցիի մը բերանը, Խրիմցիի մը կոկորդը, Խարբերդցիի մը ճկունութիւնը, Պիթլիսցիի մը արիւնը, Պրուսացիի մը կուրծքը, Զէնկիւլէրցիի մը ձեռքը, Կիլիկեցիի մը սիրտն ու լեզուն եւայլն, եւայլն, եւայլն։

Դժոխքէն թարմ կրակ բերել կուտայ, որուն վրայ կը զետեղէ ահագին կաթսայ մը, մէջը լեցնելով առատ Տէրքոզի ջուր եւ իր ժողովածոն կը թափէ ու կը խառնէ։ Եփ մը գալէ վերջ՝ կ՚աւելցնէ Ճենովացիի մը աչքն ու ականջը, քիթն ու քիմքը եւ երիկամունքը, Եէնիչէրիի մը խուլափողն ու ստամոքսը, ինչպէս նաեւ Ֆրէնկի մը փայլուն մորթը, սատանայի մըն ալ պոչը, ու կը սկսի խառնել։

Ու մեր թուած նիւթերով կազմուած մածոյցէն՝ Բաբելացի վհուկը կը յինէ մարդ մը որուն անունն է Պոլսեցի։

Երբ կը ծնի զաւառակազմ Պոլսեցին՝ իր առաջին ու սրբազան պարտականութիւնը կ՚ընէ չհաւնիլ իր նախահայրը եւ նկատել ինքզինքը Նոյէն, տաշեալ, եփեալ ու աղեալ կատարելատիպ Հայը։

Եթէ յանուն գիտական հետազօտութեան, պատռենք Պոլսահայուն մարմինը, նայելու համար թէ «ի՞նչ կերած է», պիտի գտնենք ահագին քանակութեամբ մահալլէպի, անուշապուր, գէրտէ, փիլթէ, որթի տերեւ, ամբուկ, բրինձ, առատ լուբիա, փայլամուտ, ջուր, օղի, նորէն օղի ու նորէն ջուր, հազար, վարունգ, եւ գաւառացիի միս։

Պիտի տեսնենք որ Պոլսեցին առաւելին կերած կամ կլլած է ընթերցասիրութիւնը, եղբայրասիրութիւնը, բայց մանաւանդ հայրենասիրութիւնը։

×

Պոլսահայը շատ կը սիրէ Աստուածամայրը, բնութիւնը եւ օղին։

Կը սիրէ Աստուածամայրը, ինչ գոյն ալ ունենայ ան։ Արաբ Աստուածամայր, Թուխ Աստուածամայր, կաթի կամ ոսկիի պէս Աստուածամայր։

Պոլսեցին եթէ Աստուածամօր նայի՝ միտքը կ՚իյնայ օղին։ Իսկ եթէ օղի խմէ, ամէն կին իրեն Աստուածամայր կ՚երեւի։

Իսկ եթէ բնութեան մէջ ըլլայ՝ կ՚աղաղակէ յափշտակուած.

— Ծօ՛, աս ինչ աղուոր տեղ է հոս։ Մէ՛ղք, մէ՛ղք, մէ՛ղք։ Շիշէ մը օղի, սնակ մը տոլմա եւ Աստուածամայր մը եթէ ըլլար, հիմա աստեղը հանդիսաւոր պատարագ մը կ՚ընէինք։

Պոլսեցին Աստուածամայրը հեթանոսացուցած է, հեթանոսութիւնը յաջողապէս քրիստոնէացնելու համար։ Ու վասն թողութեան մեղաց։

×

Պոլսեցին կամ պաշտօնեայ է — պանքայի գրագիր — կամ արհեստաւոր եւ կամ արուեստագէտ։ Վերջին երկու պարագային ալ ծոյլ։ Երբ գործէ, կ՚աշխատի արագ ու լաւ։

Աստուած վեց օր աշխատած է երկինքն ու երկիրը ստեղծելու համար, իսկ ամբողջ օր մը տուած է միայն Պոլիսը շինելու համար իր հէքեաթական ջուրերով, կղզիներով, պարտէզներով ու լուսախաղերով։ Այս մոգական միջավայրին մէջ ծնած ըլլալով՝ բանաստեղծ է Պոլսեցին։ Ու չկայ Պոլսեցի մը որ սիրային ոտանաւոր մը գրած ու զայն տասը օրիորդի նուիրած չըլլայ։

Պոլսեցին բացառիկ ընդունակութիւն ունի երաժշտութեան համար։ Չկայ Պոլսեցի մը որ դաշնակի վրայ անխնայ զարկած չըլլայ Շօփէնը, Շումանը, Շուպէրթը, Պախը, Պէթհովէնը եւ Շահիր Գիւրհան պէյի կտորները։

Անկարելի է գտնել Պոլսեցի մը որ չունենայ դերասանական տաղանդ։ Ահա թէ ինչու հայ թատրոնի պաշտօնական ծագումն ու ծաղկումը տեղի ունեցած է Պոլսոյ մէջ։ Ճշգագոյնը ըսած կ՚ըլլանք, եթէ արձանագրենք որ Պոլսեցին կեանքի գերագոյն դերասանութեան անընդունակներն է որ յանձնած է թատերական բեմին։

×

Հակառակ իր ունեցած շնորհաց ծաղիկներուն՝ գաւառացի մեր քոյրերն ու եղբայրները, ընդհանրապէս եւ բնականաբար, չեն սիրեր Պոլսեցին։ Եւ սակայն շուտ կը սիրահարին իրենց չսիրած Պոլսեցիին։ Եւ ասիկա կեանքի առեղծուածներէն չէ։ Կը սիրահարին, գիտնալով որ Պոլսեցին անառակ որդին է ազգին։ Աւետարանի անառակ որդիին պէս խոզարած չէ սակայն Պոլսեցին։ Ան ալ խոզ ունի հարկաւ. միայն թէ Պոլսեցին խոզը իր ներսը կը պահէ կամ կ՚արածէ։

×

Քանի մը տարի առաջ լուր եկաւ թէ [illegible]

[illegible] ցիկ է, որքան ատեն որ հեռու է իրմէ։

Պղատոնական յուզիչ սիրով մը ան, մերթ ընդ մերթ, ինքզինքը կապուած կը զգայ «երիտասարդ» կամ [illegible] Հայաստանին։

Իսկ եթէ մտնենայ տեղին Հայաստանին, նորէն կը սիրէ անշուշտ, [illegible] ոչ նախկին [illegible] թափով եւ ոչ ամէն օր։

Պոլսեցիին համար «յաւիտենական» սէրէն աւելի տաժանելի բան մը կայ։ Ցմահ սէրը զինքը կը տանի միօրինակութեան։ Եւ Պոլսեցին անօրինակ Հայ մըն է։

Ան քաջառողջ է իբրեւ Բիւզանդացի, հիւանդ է իբրեւ Հայ ու [illegible] զինքը իբրեւ Հայաստանցի։

Կրնայ յարութիւն առնել, իբրեւ հայ քրիստոնեայ, եթէ կազմուի [illegible] Հայաստան մը, ամէն յարմարութիւններով, բոլոր հանգստաւէտութեամբ, Սանկ երիտասարդուհի Հայաստան մը, ընկողմանած սնդուսներու, մետաքսներու, ժանեակներու եւ [illegible] մէջ։ Ահա այն ժամանակ Պոլսեցին կ՚երթայ Հայաստան իբրեւ կնամեծար կամ շրջիկ. կը յուզուի, կը վզձկի, կը գրէ ոտանաւորներ, նուէրներ ալ կ՚ընէ, եւ քաջաբար [illegible] մըն ալ քաշել կուտայ այնտեղ իր արիւնով ալ ոռոգած ըլլալու համար իր «անուշիկ» հայրենիքին հողը։

Պոլսեցիին բերնին մէջ Հայերէնը նուրբ է, անոյշ եւ մշակուած, [illegible] անշուշտ գրական լեզուով կը խօսի։ Իր [illegible] ամէնէն ներկայանալի մասն է ան։ Մեղք սակայն որ Պոլսեցիին [illegible] եւ իր անհամ Հայերէնը շատ [illegible]։

Պոլսեցին երբ ըսէ.

— Հայերէնը դժուար կը խօսիմ

Ըսել կ՚ուզէ.

— Ֆրանսերէնը սահուն կը խօսիմ.

Իսկ երբ ըսէ.

— Հայերէն չեմ գիտեր.

Ըսել կ՚ուզէ.

— Լեզուագէտ եմ։

Ճիշդ է որ Պոլսեցին [illegible] լեզուագիտութեան մէջ, ինչպէս [illegible]։

×

Պոլսեցին երկար բարակ բաներ ունի։ Հասակը երկար է, միտքը [illegible] երկար է, ձայնը երկար է, [illegible] է ու մարմինը համաչափ [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Այո՛, առաջնորդում է։ Միթէ՞ այդ խօսքը զարմացնում է քեզ։ Դու անշուշտ մտածում ես թէ՝ ինչպէս կարող է կոյրը առաջնորդել. այնպէս չէ՞։ Բայց իմ գործերը պատերազմի համար ուրիշ առաջնորդներ ունին։ Գրիգորի ներկայութիւնն անհրաժեշտ է բանակում նրա համար, որ Գարդմանացիք ամէն բոպէ աչքի առաջ ունենան իրանց կոյր իշխանին եւ սրտերի մէջ վառ պահեն վրէժխնդրութեան կրակը։ Ոչ մի զօրապետի խրախոյսը այնքան չի գրգռել իմ զօրքերի քաջութիւնը, որքան իմ որդւոյ կուրութիւնը... Նրանք տխրասէր են եւ չեն հանգստանալ, մինչեւ որ իմ եւ նրա վրէժը չառնեն Թագաւորից։

Մարզպետունին զարմանում էր, որ Սեւադան բանում էր նրա առաջ իւր սիրտն անկեղծօրէն, իւր [illegible] դիտաւորութիւնները. եւ այդ անում էր առանց քաշուելու կամ նոյնիսկ վախենալու թէ ինքը, Մարզպետունին, իբրեւ արքայի հաւատարիմ ու զինակից, կարող է խոչընդոտ լինել իրան՝ իւր նպատակներն իրագործելու։ Սեւադայի այս վարմունքն աւելի եւս երկիւղ էր ազդում Մարզպետունու սրտին։

— Եւ այդպէս. դու ուրեմն հոգացել ես, որ Գարդմանացոց վրէժխնդրութիւնը լինի անշիջելի, իսկ ապստամբութիւնը՝ համաճարակ եւ կործանի՞չ, հարցրեց իշխանը յուսահատ ձայնով։

— Այո՛, Տէր Մարզպետունի, ուրիշ կերպ վարուել չէի կարող. անիծի՛ր ինձ, եթէ կամենում ես, բայց գիտացի՛ր, որ երբ բաժակը լցւում է, այն ժամանակ այլեւս անկարելի է աւելացնել նրա վրայ ուրիշ մի քանի կաթիլ եւ պահանջել, որ նա չթափուի....

Մարզպետունին զգաց, որ հասել է արդէն ժամանակը՝ գործադրել այն զէնքերը՝ որոնցով միայն հնարաւոր էր անողոք իշխանին սիրտն ամոքել. — այդ զէնքերը, իւր խնդիրներն ու աղաչանքներն էին։ Այդպիսի զէնքերով, ի հարկէ նա չէր հայցել օտարից, նոյնիսկ Հայրենիքի փրկութիւնը, բայց մի ներքին խռովութիւն դադարեցնելու համար նա չէր քաշւում աղաչել հարազատին, որովհետեւ դրանով նա չպիտի նուաստացնէր իրան, այլ պիտի բարձրացնէր նոյնիսկ Սեւադայի աչքում։ Այդ պատճառով ասաց.

— Եթէ ես ծունր չոքէի քո առաջ, Սեւադայ իշխան, եւ համբուրէի քո ոտքերը եւ աղաչէի, որ խնայես դու եղբարցդ ու որդկերանցդ արիւնը... արգիլես այն կոտորածը, որ մի օրուայ մէջ անթիւ ընտանիքներ պիտի կործանէ, բիւրաւոր մանուկներ պիտի որբացնէ, կանայք ու հարսունք պիտի այրիացնէ..., եթէ յիշեցնէի քեզ նախ քրիստոնէի եւ ապա Հայ մարդու սրբազան պարտքը. որ է՝ չարին չարեաւ չհատուցանել եւ Հայրենիքը կործանելու գնով՝ անձնական վրէժխնդրութիւնը չյագեցնել... ի՞նչ կ՚անէիր դու, Սեւադա իշխան, միթէ՞ անողոք կը մնայիր իմ աղաչանքներին, իմ արտասուքների առաջ... —

— Ո՛չ մի խօսք այդ մասին, Տէր Մարզպետունի։ Բնութիւնն ուրիշ կերպ է ստեղծել մարդուն, իսկ մենք այլ կերպ ենք հասկանում նրան։ Ապստամբած սիրտը չի հնազանդիլ ուրիշի հրամանին. ի զուր ենք մենք այդ մասին խրատներ կարդում մեզ եւ ի զուր էլ քրիստոնեաներ անւանում. մենք մեր կրքերի հպատակներն ենք եւ ոչ թէ Քրիստոսի աշակերտներ։ Քրիստոնեայ մարդ չկայ աշխարհում։ Քրիստոսի պատուէրը կարդում են միայն նրանք, որոնք զրկանք չեն կրել ապերախտ ընկերից, կամ եթէ կրել են, չեն կարողանում «ակն ընդ ական եւ ատամն ընդ ատաման» փոխարինել։ Բայց նրանք, որոնք ոյժ ունեն փոխարինելու՝ փոխարինում են զրկանքը. եւ այդ աւելի բնական է, քան քրիստոնէաբար ներելը։

— Իսկ նրանք, որոնք ոյժ ունեն վրէժխնդիր լինելու եւ սակայն ներում են...

— Եթէ կան այդպիսի մարդիկ, ապա նրանք գերբնական արարածներ, ճիշդ Քրիստոսի աշակերտներ են, բայց ես այդպիսիներին չեմ ճանաչում։

— Դու եղի՛ր նրանցից մէկը, Սեւադայ իշխան. միթէ՞ քո սիրտն աւելի չի հպարտանալ այն ժամանակ, երբ կարծես թէ՝ կարող էիր վրէժխնդիր լինել եւ սակայն ներեցիր, քան այն ժամանակ, երբ վրէժխնդիր լինելով, շուրջդ աւեր ու սրածութիւն սփռես։ Ով որ գիտէ թէ ո՛րն է բարին եւ լաւագոյնը եւ սակայն գործում է հակառակը, նա մի չարագործ է։ Անշուշտ Գարդմանայ տէրը չի ցանկանալ, որ մեզանից մէկը համարձակուի նրան այդ անունը տալ։

— Գարդմանայ տէրը, դժբաղդաբար, մի հասարակ մարդ է. բնութիւնը նրա կրծքի տակ դրել է այնպիսի մի սիրտ, որպիսին եւ ունին ուրիշները. նա չի կարող զգալ այն, ինչ որ չեն զգում իւր նմանները։

— Ո՛չ, Գարդմանայ տէրը մի սովորական կամ գռեհիկ մարդ չէ, որ չճանաչէ առաքինութիւնը. նա գիտէ թէ որքան քաղցր է ներելն ու պիտի ներէ անշուշտ։ Ես խնդրում եմ քեզանից որ շնորհը այն մայրերի եւ կանանց [illegible], որոնց որդիներն ու ամուսինները պիտի զոհուին քո վրէժխնդրութեանը։

— Տէ՛ր Մարզպետունի, դու [illegible] զինաթափ ես անում. քո խօսքերը [illegible] իմ սիրտը, որովհետեւ [illegible] նստած ես այժմ իմ առաջ եւ ես [illegible] եմ քո կենդանի [illegible] երբ դու հեռանաս եւ ես մնամ մենակ, երբ այս ահագին սրահի [illegible] ճրագները գան ինձ ընկերանալու, երբ առաւօտեան արեւը բերէ ինձ [illegible] խաւարը՝ ինչ որ բերել էր գիշերը [illegible] երբ երկու քայլ փոխելու համար [illegible] բռնեմ իմ ծառաների շնորհին [illegible] տենչանօք տենչում, բայց չկարողանամ լսել իմ լծակցի մխիթարական խօսքը եւ մտածեմ որ քո թագաւորի անողորմ հրամանը զրկեց նրան՝ այն ամուսնական կեանքից [illegible] որդիասէր ծնողին... Երբ [illegible] թշուառ հարսի տխուր երգերը [illegible] կոյր ամուսնոյ սեւ բաղդը լացող [illegible] ողբերը... երբ Գրիգորի որդին [illegible] Սեւադան, գայ [illegible] անգամ ինձ հարցնելու թէ՝ [illegible] դու ծերացար»։

(Շար.)

ՏԱՐԱՍ ՇԵՒՉԵՆԿՕ

Մարտի 9ին Խորհրդային Միութեան մէջ հանդիսաւոր եւ արտակարգ շուքով տօնուեց Ուկրայինայի հանճարեղ բանաստեղծ Տարաս Շեւչենկոյի ծննդեան 125ամեակը։

Թէեւ այդպիսի մի ոչ-կլոր տարեթիւ սովորաբար պատրուակ է ծառայում միայն սահմանափակ վերյիշումների այս կամ այն ականաւոր գործչի մասին, բայց քաղաքական դիտումներով Ստալինեան միահեծանութիւնը կանգ չառաւ նոյնիսկ նկատումների առջեւ ու Շեւչենկոյի 125ամեակին տուեց հարիւրամեայ յոբելեաններից աւելի փայլուն եւ զանգուածային հանգամանք։ Մեր ժամանակներում բռնակալութիւններն իսկ իրենք զիրենք յայտարարել են ազգերի ինքնուրոյն գոյութեան պաշտպաններ։ Բռնակալութիւններից վատթարագոյնը, տրորելով հանդերձ ենթակայ փոքր ժողովուրդներին, չի փախչում ընդունելի նկատած առիթը, ցոյց տալու անպատկառօրէն, թէ յարգում է նրանց մշակութային արժէքները։

Այդ պատճառով ռուսական բազմաթիւ յոբելեանների շարքում — Տոլստոյ, Պուշկին, Իգորի գնդի պատմութիւնն եւ այլն, նա յարմար դատեց տեղ տալ եւ վրացի Ռուսթաւելուն, Ուկրայինցի Շեւչենկոյին, հայ Սասունցի Դաւթին, Ազրբէյջանցի ... երեւան է հանուած մի բանաստեղծ, որի նոաբերումակը պիտի տօնուի գալստարի, անունը չեմ յիշում, ապա հերթը կու գայ անդրկասպեան ժողովուրդներին։

Որքան էլ բռնազբօսիկ է Շեւչենկոյի «125ամեակի» տօնակատարութիւնը Խորհրդային երկրում, այնուամենայնիւ նա մեզ առիթ է տալիս ծանօթացնել հայ ընթերցողին բախտակից ժողովրդի ամենասիրուած երգչի հետ, որի կեանքի պատմութիւնը բնորոշ է Ռուսաստանի ոչ միայն անցեալ, այլ եւ այսօրուան բռնակալութեան համար։ Ամենայն իրաւամբ կարելի է ասել, որ Խորհ. Հայաստանի բանաստեղծներից մի քանիսի վիճակն եթէ ոչ աւելի վատ, առնուազն տարբեր չի եղել «երկաթէ» ցար Նիկոլայ Ա.ի բանտերում հիւծուած Շեւչենկոյի վիճակից։

Մեծ Ուկրայինցու մի քանի ոտանաւորների ռուսերէն թարգմանութեան հին տպագրութեան մէջ գտանք նրա ինքնակենսագրութիւնը։ Ահա թէ ինչ է պատմում Շեւչենկօն իր մասին։

— «Ես ծնած եմ ճորտ Գրիգոր Շեւչենկոյի, ծնած 1814 թ. Փետրուար 25ին Հ. Տ. Բարոն Էնգէլգարդի կալուած Կիրիլովկա գիւղում (Կիեւի նահանգ)։

8 տարեկան զրկեցայ հօրից մօրից եւ պատսպարուեցայ գիւղի դպիրմօտ, իբրեւ ուխտեցեալ-աշակերտ։ Այնտեղ չունէի մէկը, որն իմ մասին հոգ տանէր, այդ պատճառով տարեկան հնազանդութեամբ եւ պատրաստ էի կատարել դպրի բոլոր քմահաճոյքները. իսկ նա չար մարդ լինելուց բացի եւ գարշելի արբեցող էր։ Այնուամենայնիւ երկու տաժանելի տարիների ընթացքին, այսպէս կոչուած դպրոցում, մի կերպ ծանօթացայ քերականութեան, ժամագրքի ու Սաղմոսի հետ։

Ուսման վերջին ամիսներին դպիրը յաճախ ուղարկում էր ինձ Սաղմոս կարդալ մեռելների վրայ եւ բարեհաճում էր ստացած վարձատրութեան տասներորդ կոպէկն ինձ տալ իբրեւ քաջալերանք։ Իմ օգնութիւնը հնարաւորութիւն էր տալիս ուսուցչիս իր մի բարեկամի հետ աւելի ազատօրէն նուիրուել սիրած զբաղումին — օղեմոլութեան. այնպէս որ, երբ վերադառնում էր աղօթարարական քաջագործութիւններից, ես գտնում էի երկուսին կիսամեռ փռուած։

Դպիրը դաժանօրէն էր վարւում ոչ միայն ինձ հետ, այլեւ բոլոր «դպրոցականների» հետ եւ մենք խորապէս ատում էինք նրան։ Այս առաջին բռնակալը դրեց իմ հոգում՝ մարդու իր նմանի վերաբերմամբ կատարած ամէն մի ճնշումի բուռն ատելութիւնը։ Մի օր երբ նա անզգայ արբեցած գետին էր ընկել, ես վերցրի նրա գրքերից նկարազարդ մի հատոր եւ փախայ Լիսեանկա գիւղը, աշակերտ մտայ այնտեղի դպրի մօտ, որ միաժամանակ եւ նկարիչ էր։ Սա ոչնչով չէր տարբերւում նախորդից, բայց ինձ հրապուրեց նկարչութեամբ։ Այդտեղից փախայ Տարասովկա գիւղը, որտեղի դպիրն անուն էր հանել իբրեւ լաւ նկարիչ։ Բայց նա ուշադրութեամբ զննեց իմ ձախ ձեռքս եւ յայտարարեց, որ ես ոչ թէ նկարիչ, այլ տակառագործ իսկ չեմ կարող լինել։ Կորցնելով ամէն յոյս հասարակ նկարիչ դառնալու, խորտակուած սրտով հայրենի գիւղը վերադարձայ, որ եւ է մէկի մօտ հօտաղ մնալու յոյսով։ Ցաւօք սրտի, որովհետեւ մեր կալուածատէրն իր նորաթուխ մինչեւ մի արտակարգ տղայ էր փնտռում տնային ծառայութիւնների համար։ Ինձ քաշ տուին նրա տունը։ Պարտականութիւնս էր լուռ եւ աննկատ կանգնել նախասենեակի անկիւնում ու սպասել, հէնց որ հնչէ աղայի կանչը մատուցանելու իրեն առաջ. ծխամորճի կամ ջրամանից ջուր լցնել բաժակի մէջ։ Հակառակ պարոն Էնգէլգարդի խիստ հրամանին, գաղտագողի մտ...ւ խոտով ընդօրինակութիւններ էի անում պատերից կախուած նկարներից։ Թուղթն ու մատիտը թռցնում էի կալուածի վարիչի պահարանից։ Շուտով պարոն ճանապարհորդութեան գնաց, ինձ էլ նստեցրեց կառապանից կողքին, որպէսզի տնից դուրս ես զրկուած չլինեի իմ «ծառայութիւններից»։

Մի օր Վիլնա քաղաքում, երբ պարոն գնացել էր պարահանդէսի թագաւորի անուանակոչութեան առթիւ, ես մի անկիւնում, ճրագի լոյսի տակ, նուիրուեցի իմ սիրած աշխատանքին — ընդօրինակումին զուգացած նկարներից մէկի ու չնկատեցի, թէ ինչպէս արագ ժամերն անցան։ Յանկարծ Պ. Էնգէլգարդը ներս մտաւ, թղթերս պատռեց ու ապտակներ տեղաց երեսիս։ Միւս օրը հրամայեց կառապանին ինձ ատրակահարել, որն եւ կատարուեցաւ սատոյջ եռանդով։

Արդէն 18 տարեկան էի. պարոն տեսնելով որ ինձանից ցանկացած ծառան դուրս չի գար, որոշեց օգտագործել իմ նկարչական հակումներս եւ չորս տարով տուեց ինձ Պետերբուրգի նկարչութեան վարպետ Շիրեաեւին։ Պարզւեց, որ Շիրեաեւն եւս ինձ նկարչութիւն սովորեցնելու միտք չունէր։ Գարնանային պայծառ գիշերներին փախչում էի տնից ամառային այգին (գրօսավայր Պետերբուրգում) ու նկարում այնտեղի արձանները։ Այդպիսի մի զբաղումի ժամանակ ինձ հետ ծանօթացաւ նկարիչ Սօշենկօն։ Նա ինձ խորհուրդ տուեց նկարել ջրանկարներով եւ կենդանի մարդու։ Առաջին մոդելս եղաւ նոյն պարոնի ծերտ կոզակ հայրենակիցս։ Պարոն Էնգէլգարդը պատահականօրէն տեսնելով ջրանկարս՝ շատ հաւանեց, ու հրամայեց նկարել իր մի քանի սիրուհիներին։ Սօշենկօն շարունակում էր հետաքրքրուել ինձանով։ 1837ին նա ինձ ներկայացրեց Գեղարուեստից Ճեմարանի քարտուղարին, Պ. Գրիգորովիչին ու խնդրեց ազատել ինձ ճորտի թշուառ վիճակից, Գրիգորովիչը դիմեց Թագաժառանգի դաստիարակին եւ անուանի բանաստեղծ Ժուկովսկուն։ Վերջինս վիճակահանութիւն կազմակերպեց եւ գոյացած 2500 ռուբլիով ինձ գնեց Պարոն Էնգէլգարդից 1838 ապրիլ 22ին։ Այնուհետեւ ես սկսայ յաճախել Գեղարուեստից Ճեմարանը եւ աւարտեցի զայն 1844ին ազատ նկարիչի տիտղոսով»։

Սակայն Շեւչենկոյի տաղանդը գերազանց զօրութեամբ դրսեւորուեցաւ ոչ թէ վրձինի, այլ գրիչի տակ։ Բանաստեղծական առաջին իսկ փորձերից մայրենի նրա Ուկրայինեան գեղջկական ոգին արտայայտելու աննախընթաց կարողութիւնը ու այն էլ — օ՜ տարօրինակ հերետիկոսութիւն — ուկրայիներէն լեզուով. մինչդեռ այն ժամանակուայ մեծ-Ռուսերի հասկացողութեամբ ուկրայիներէնը միայն գռեհիկ գաւառաբարբառ էր գրական միակ լեզուն՝ ռուսերէնի կողքին։ Իսկ Շեւչենկօն այն աստիճան հրապուրուել էր ուկրայիներէնով, որ իր հայրենակիցների հետ նամակագրութիւն իսկ հրաժարւում էր ռուսերէնով։

Նիկոլայ Ա. էլ ունէր իր [illegible], որոնց ուշադրութիւնից չէր կարող խուսափել «ազգայնական» Շեւչենկոն։ 1847ին ձերբակալւում են նրան առանց որ եւ է պատճառի եւ ցմահ աքսորւում Ուրալեան շրջանի Օրսկ ամրոցը։ Իշխանները չեն բաւականանում նրան միայն ֆիզիքապէս ազատազրկելով, այլեւ հոգեպէս — խստիւ արգիլում են գրել, կարդալ կամ նկարել։ Բարեկամներին ուղղուած գաղտագողի նամակների մէջ բանաստեղծը աղերսում է մի կերպ վերացնել գէթ պատժի այն մասը, որն «ամբողջովին խլել է իր ապրելու իմաստը» (անկասկած Ստալինեան բանտերում եթէ դեռ կենդանի են հայ բանաստեղծներ ու առհասարակ «ազգայնական» մտաւորականներ, նրանց եւս արգիլուած է որեւէ մտաւոր աշխատանք)։ Շեւչենկոյի նամակները բռնւում են, նրա վրայ բարդւում են չգրելու արգելքի խախտման աւելորդ մեղադրանքն ու խստացնում բանտարկութեան պայմանները։ Ամբողջ 9 տարի մեծ Ուկրայինցին մնում է դիմակնացած այս բիրտ ու տեւական կիսամահապատժով։ Վերջապէս Ռուսաստանի կայսրներից ամենադաժանը՝ Նիկոլայ Ա. չնչում է դժոխք, յաջորդը, Ալեքսանդր Բ., բազմաթիւ միջնորդութիւններից յետոյ, 1857ին, ներում է տալիս Շեւչենկոյին։ Բայց բանաստեղծի կեանքը խորտակուած էր արդէն եւ նա մեռնում է, հազիւ չորս տարի վայելելով ցարերի իշխանութեան տակ հնարաւոր ազատութիւնը։

«Ինչքան տարիներ փճացան, ինչքան ծաղիկներ թառամած», ակամայ յիշում ես իր խօսքերը։

Ինչո՞ւմն է Շեւչենկոյի հմայքի գաղտնիքը, ինչո՞ւ նա լայն զանգուածների համազգային բանաստեղծ է այն աստիճան, որ Ուկրայինայի անգրագէտ գեղջուկներն իսկ երգում են նրա «Կոբզարի» (աշուղ, գուսան) հատուածները։ Պատասխանը նոյն է, ինչ բոլոր համաժողովրդական մեծ բանաստեղծների համար — նա արտայայտել է իր հայրենակիցների տառապանքը մայրենի լեզուով, գեղեցկօրէն եւ այնպիսի պարզութեամբ, որ իր ոտանաւորներն ու քերթուածները չեն տարբերւում ժողովրդական բանահիւսութիւնից։

Ուկրայինցիները միշտ եղել են հողագործներ, շահագործուած միաժամանակ լեհական ու մասամբ ռուսական ազնուականութիւնից եւ հրեայ առեւտրական դասակարգից։

Շատ անգամ ճարահատ նրանք ապստամբել են եւ կոտորել իշխողների դէմ մերթ կրօնական պատճառներով — լեհերը յամառօրէն ձգտել են կաթոլիկացնել ուղղափառ Ուկրայինցիներին, — եւ մերթ տնտեսական։ Գայդամակների ուկրայինեան ֆէտայիների մղած արիւնոտ կռիւները հարուստ են հերոսական դրուագներով։ Շեւչենկօն երգել ու պանծացրել է դրանց բուռն ատելութեամբ, ընդդէմ «շլախտայի, մոսկալների ու ջհուդների», երբեք այլապէս նա չի կոչում լեհերին, ռուսերին ու հրեաներին, դնելով այս կոչումների մէջ արհամարհանք ու զայրոյթ։ Խորհրդային գրականագէտները ճգնում են կլորացնել անկիւնները, դուրս բերելով Շեւչենկոյին իբրեւ ցարականութեան դէմ պայքարող յեղափոխական։ Ի՞նչ կուզէք, բանաստեղծն ատել է ոչ միայն Ուկրայինայի վրայ բռնացող իշխանութիւնները, այլեւ ժողովուրդները։ Երկուսը հաւասարապէս թշնամի են իր երկրին։ «Կատերինա» քերթուածի մէջ Շեւչենկօն հակառուս է. «Գայդամակներ»ի մէջ հակալեհ, անկախ այն բանից, որ եթէ ցարը բռնակալ էր, լեհ թագաւորը խաղալիկ էր ազնուականների խորհրդարան Սէյմի ձեռքին։ Վարչաձեւերի դէմ չէ նրա ցասումը, այլ իր հայրենիքը ստրկացնող ազգերի։

Շեւչենկոյի աղաղակած այս ճշմարտութիւնը խստօրէն կը ծածկեն նրա յոբելեան տօնողները։ Բայց մինչեւ ե՞րբ։

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

Ե.

ՏԵՍԻԼՔԸ

Տեսիլքի մը գիւղն օրօրան՝
Դաւթի հոգին թափառական,
Կ'անցնէր, տեսնէր հովի նման՝
Փողաքները կիսակործան ։
Հիմնայատակ գիւղ ու աւան
Գալարուէին ինչպէս ծխան,
Տէրերն անոնց՝ շատոնց տեղեան ։
Ու կմախքներ հոն ցիրուցան
Նախնիք վկայ, մարդոց զազան ․
Մանուկը դեռ կառչած մօրկան
Եւ ածխացած՝ հայրն իր պաշտպան ։
Մահն անցած էր ապերասան ․
Լծվարն ինկած քովն իր եզան,
Խոփը կրծքին, արտը խոպան ։
Ու տաճարներ Ռուփրական
Դարձած դժոխք ու տանջարան ․
Փոխանակ ժամու դրան՝
Փշրուած զանկով կամ խաչաձեւ ։
Դեռ մորթազերծ որքա՞ն իշխան,
Անարգուած կիներ այնքա՞ն ․
Ցաւագալար ու ցցահան ։
Զոհեր կային հոն անկենդան
Իրենց կեանքի ազատութեան
Սիրոյն, պարտասած ախոյեան ։
Ու գլուխներ բրգաձեւ,
Մեծ ու փոքր շարան շարան ․
Պարիսպներու մուտքի դրան
Գուգուռէն մինչեւ Սիփան,
Վարդանակերտ Փայտակարան,
Ռիզուն դաշտերն Այրարատեան,
Ողողած էր գետ արեան ։
Եւ սուրբ թերթեր մեր դպրութեան
Դեռ բոցավառ անկերպարան,
Վեհ հոգիներ անհիւթական
Խարիխ ձգած Մասիսի նման
Թեւածէին երկրի վրան ։
Ձայներ չորս դին ինչպէս զուժկան,
Լալահառաչ ու հոգեհան
Զինք կանչէին իբրեւ պաշտպան ։
Փօթորկեցաւ Դաւիթ հսկան՝
Ու վեր թռաւ վիշապանման ․
Նին ցնո՞րք էր թէ իրակա՞ն ․
Տեսիլքն իջաւ սրտին խորան ։

Ու այսպէս միշտ հայ օրօրան
Չէ ունեցած երգ բնական
Դառն է եղեր կարթը մանկան ։
Հինէն ի վեր եկան անցան
Եւ իր երկրին փորձանք դարձան
Դաժան, վայրագ ազգեր այնքան
Որոնք հիմա կան ու չկան,
Տխուր յուշեր են պատմութեան
Մինչ Հայր ապրի յաւիտեան ։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄԱՆԻ

Պատուանդան մը որ պիտի ներկայացնէր Վլանկայի վարունգի արտը։ Անոր մէջ կանգնած Պոլսեցին։ Արձանները մերկ կը չըլլան ընդհանրապէս։ Իմ քանդակելիք Պոլսեցիս թէեւ Ադամի մը պիտի նմանէր իր բոպիկութեամբ եւ մերկանդամութեամբ, սակայն, հագած պիտի ըլլար վարտիք — շալիկ մը կամ գիշերանոց մը։

Վերամբարձ աջ ձեռքին մէջ պիտի ունենար բոցավառ եւ ջահաձեւ օղիի շիշ մը։

Ձախ ձեռքին մէջ անմահութեան բաժակը։

Պոլսեցին իր կռնակը դարձուցած պիտի ըլլար Արեւելքին... յանուն յառաջդիմութեան։

Բերանը բաց ու պոռալու ձեւ մը պիտի ունենար։ Իր աղաղակէն ուզողը իր ուզածը կրնայ հասկնալ. օրինակ՝

— Հրդե՜հ կայ...

— Կեցցէ՛ բլրուլ գետի քաջ խումբը...

— Մուխը կը մարենք այրողներուն...

— Անկցի՛ն գինետունին ապակիները...

Արձանին ներքեւի մասին մէջ պիտի քանդակէի hաննատէ Արթաքիի արեւելանուագի խումբը, բազմած ծաղկեայ անդանի մը առջեւ, կշռոյթ տալով Պոլսեցիին ձայնին ու քայլին։

Արեւելանուագին առջեւ պիտի պարէին, պորտախաղով, Ս. Սարգիսը եւ Ս. Կոյս Հռիփսիմէն։

Պոլսեցին կոխած պիտի ըլլար վիշապաձեւ փալամուտներու խումբի մը վրայ։

Ու իր ճակտին շուրջ պիտի ունենար պսակ մը՝ կազմուած փորը լեցուած սմբուկներէ, դդումներէ եւ լոլիկներէ։

Ափոքեղ։

ՆՇԱՆ ՓԻՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՈՍ ՄԸ - ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ ՔԻՒՌԻ

1907ին իր մէկ պատանեկան ընկերուհիին կը գրէր.

— «Փոխ. կեանքս, այլեւս անհնար է զայն վերականգնել, նոյնիսկ երազներս չեն կրնար իմ մէջ արթնցնել կեանքը, ուզածիս իմ անոնց առողջութեան, կ'ուզեմ որ առողջ մեծնան, դեռ շատ փոքր են. կեանքս [illegible] է, մեծ է վիշտս, այն [illegible] որ կը քալէ ուժ եւ աղուութիւն։

[illegible], նիհար ու քիչ մը ծերացած, Մառի ամէն առաւօտ կը մըտնէր [illegible], կ'առնէր գոգնոցը, կը քաշէր զայն իր սեւ հագուստին վրայէն եւ կը սկսէր աշխատիլ։

1910ին լոյս կ'ընծայէր գիրք մը՝ 971 էջերէ բաղկացած, «Traité de radioactivité»։

Մինչեւ այդ, արդէն քանի քանի [illegible] ունեցեր էր։

Իր չէ ունեցեր նախանձողներ, [illegible] թշնամիներ։ Մառի բացառութիւն պիտի չկազմէր, Նախանձողներ շատ ունէր, հետեւաբար եւ թշնամիներ։

Փափսուք մը ծայր կուտար. — Կիները չեն կրնար Ակադեմիային մասնակցիլ»։ Ուրիշներ, աւելի նեղմիտ, բերնէ բերան կը տարածէին թէ Մառի կաթոլիկ չէ, այլ հրէուհի մը։

1911ին Ակադեմիային նախագահը կը յայտարարէր.

— «Ակադեմիաները բաց են ամէնուն առջեւ, բացի կիներէ»։

Եւ Մառի Քիւռի մէկ քուէի տարբերութեամբ կը ձախողի ընտրութեանց մէջ, ակադեմական մը դառնալու համար։

Բարեկամները կը դառնանան, է սեւ եղած անիրաւութեանց։

Եւս Քիւռի կը գրէ.

— «Քիւռիներու պատմութեան մէջ միշտ օտարներն են կարծես որ կուզան արդարցնել Ֆրանսայի բանած դիրքը մօրս հանդէպ։ 1911ին Սթօքհոլմի Գիտութեանց Կաճառը մօրս կուտար, երկրորդ անգամ ըլլալով, Նոպէլի քիմիագիտութեան մեծ մըրցանակը։ Ու մէկ պսակաւոր՝ կին թէ այր, չէ արժանացած երկու անգամ այդպիսի վարձատրութեան մը։

Շուէտի Թագաւորը հացկերոյթ մը կուտար ի պատիւ կին գիտունին. ամբողջ քաղաքը խրախճանքի մէջ էր, հարիւրաւոր կիներ տեղական տարազներով կը դիմաւորէին հանճարեղ այրին։ Մառի բանախօսեց այդ օրը, ռատիումի մասին։

Գիտունը 44 տարեկան էր, եւ աշխարհ արդէն զինք կը ճանչնար։

Փարիզի մէջ կրկին հալածանք։ Նախանձն ու չար լեզուն կ'ընկճէին գիտունը։ Եղած հալածանքէն այնքան կը տառապէր որ լրջօրէն հիւանդացաւ։

Լրագրողներ կը գրէին Մառիի դէմ, անանուն նամակներ կը ստանար նոյնիսկ սպառնալով իր կեանքին։

Հեղինակը կ'ըսէ այս առթիւ.

— «Ցերեկը միայն այն պարագան որ նուազ վիրաւորական է, բայց ամենավատը որուն նշանակ դարձած էր Մառի Քիւռի։ Ամէն անգամ որ կ'ուզէին զրպարտել եւ տապալել այս հրաշալի կինը, կ'ըսէին թէ Ռուս է, Գերման կամ հրեայ եւ կամ Լեհուհի մը։ Ան «օտարական» էր որ Փարիզ էր եկած տիրանալու անիրաւօրէն բարձր դիրքի մը։ Բայց ամէն անգամ որ Մառի Քիւռիի օժտուած միտքին շնորհիւ գիտութիւնը կը փառաբանուէր եւ ամէն անգամ որ օտար երկրի մը մէջ կը խօսուէր աննախընթաց արգաւորութեամբ եւ երկիւղածութեամբ այնպիսի նշանակալ այրիին մասին, տեղական թերթերը կը գրէին խելոյն «Ֆրանսայի դեսպանուհին», «ազգային պարծանք մը»։

Մառի կ'առնէր փառքը, հալածուիլը։ Իր բաղձանքն էր անծանօթ մնալ։

Երկու հասանքներ կային թեր ու դէմ։

Իր վրայ հիացողներու պակասը չունէր։

Հալածանքի տարին Լեհ պրոֆեսորներու խումբ մը եկաւ Փարիզ եւ ներկայացաւ Մառիի։

Լեհ հանրածանօթ գրագէտը, Հենրիկ Սիէնքիէվիչ, հետեւեալ ուղերձը գրկած էր գիտունին.

— «Մեր ժողովուրդը կը հիանայ քու վրայ, կ'ուզէ քեզ ունենալ իր մէջ, իրեն հետ։ Դուն պէտք է աշխատիս հայրենիքիդ մէջ մեզ հետ. անխախտ ամբողջ ազգին փառքը այս է։ Քեզ Վարշաւիա մէջ ունենալով, մենք մեզ աւելի զօրաւոր պիտի զգանք։ Աւելի հպարտ։ Լոկ մեր ձայնը եւ եւ մի մերժեր մեր ձեռքերը որ դէպի քեզ կ'երկարենք»։

Հայրենիքը զինք կը կանչէր, ձայն մը անկէ հարազատ, հիացում մը անխարդախ ու անշահախնդիր։

Ահա առիթ մը լքելու Ֆրանսան եւ կռնակ դարձնելու այն ամէն զրպարտութեանց եւ անիրաւութեանց որոնց տարիկայ դարձած էր։

Բայց Մառի չէր կրնար սխալել մը դառնալ։ Ցեխոյ չիրիմ մը կար Ֆըրանսայի մէջ, Փիէռ Քիւռիի գերեզմանը։

Ոչ՛, Փարիզէն հեռանալ՝ կը նշանակէր ուրացնալ մեծ երազը Փիէռ Քիւռիի, — Փարիզի մէջ հիմնել [illegible] տարրալուծարան մը։

Մերժեց փոխադրուիլ Վարշաւա, բայց խոստացաւ հեռուէն իր ոյժ ցուցնելու իր գիտական հաստատութեան մը եւ զայն դրաւ իր երկու լեհ լաւագոյն օգնականներու հսկողութեան տակ։

1913ին Մառի Վարշաւա է։

Կը նախագահէ Radioactivité-ի առաջարկին բացման հանդէսին։

Եւ առաջին անգամ ըլլալով իմ կը բարձրանար իր հայրենի հողի վրայ, եւ մայրենի լեզուով՝ կ'ընէր գիտական դասախօսութիւն մը։ Սրահը լեցուն էր իր հայրենակիցներով, որոնք յուզուած եւ վերացած կը ծափահարէին զինք։

Յուզուած էր Մառին ալ։

Ծննդավայրը, տուներ, վայրեր, ծանօթներ ամէնքը կապուած իր մանկութեան հետ, յիշատակներ՝ անուշ թէ տխուր իր հետ կը քալէին։

1913ին Մառի կ'անցնի Անգլիա, յետոյ Զուիցերիա եւ զանազան տարածաններ — տիտղոսներ կը ստանայ։

Գիտունը ի պատիւ է ամէն տեղ, իսկ Ֆրանսայի մէջ արդէն մեղմացած է հալածանքը իրեն դէմ։

Փարիզի մէջ Փիէռ Քիւռիի երազած Ռատիումի կաճառին հիմը դրուած էր Rue Pierre Curie։

Շէնքին ծախքը 400,000ական ոսկի Ֆրանքով կը հոգային Համալսարանը եւ Փասթէօրեան Տարրալուծարանը։

(5)

ՀԵՐՄԻՆԷ

(Շար.)

Ֆարինաչչի յօդուածի մը մէջ կ'ըսէ թէ Լոնտոնի վարիչները ի զուր երկու – սարդութեան կը դիմեն պատերազմ մղելու, անգլիացի երիտասարդը չու – զեր կռուիլ։ Ան կը ժաղկէ նաեւ Գերմանիոյ կողմէ Ռումանիոյ վերջնագիր տալու սուտը. «Զախողութեան պիտի ենթարկուին Անգլիոյ խաղերը՝ սարսափ ստեղծելու Լեհաստանի, Եուկոսլավիոյ, Հոլանտայի, Պելճիքայի եւ նոյնիսկ սկանտինաւեան երկիրներու միջեւ։ Գալով Րօզվէլթի, ան դիւանագիտութեան մէջ յաջողեցաւ ստեղծել «դեսպաններու ճառիկ» խաղալու գուարճալիքը։ Իսկ Ֆրանսայի երիտասարդութի՞ւնը. ան պատրաստ է դիմելու Աստուծոյ եւ Սադայէլին քան թէ պատերազմի երթալու։ Ինչ կը վերաբերի Ռուսաստանին, անոր առաջին մտահոգութիւնն է աւիթէն օգտուիլ եւ իրեն համար գտնել ու – ժեր, որ իր ապահովութիւնը երաշխաւորեն։ Աւանց դիմաց՝ Իտալիան ամբո – ղջն կանգնած է Գերմանիոյ կողքին»։

Յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ թէ ժամանակը եկած է հաշիւները մաքրելու հզօր Պերլին – Հռոմ առանցքին եւ միւսներուն միջեւ, որոնք ապաւինած են փոքր ու ցիրուցան ժողովուրդներուն։

Լեհաստան կը կանչէ պահեստիները

——— ∞ ———

Լեհական կառավարութիւնը հրաման արձակեց, որ 1913ի եւ 1914ի պա – հեստիները զէնքի տակ առնուին անյապաղ, առժամեայ ծառայութեան հա – մար։ Աւելի դատ, Լեհաստան աւելցուցած է իր զինուորական ուժերը արեւ – ելեան Փրուսիոյ սահմանագլուխին վրայ եւ լեհական Նըրանցքին մէջ (Տանցիկ)։ Նախագահ Մոսիցքի երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ մարաջախտ Սմիկլի – Ռիծի, վարչապետ Սքլատքովսքիի եւ արտաքին նախարար Պէքի հետ։

Իտալիա եւ Ֆրանսա չեն բանակցիր

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Հռոմի թղթակիցը կը հերքէ այն զրոյցը, թէ Ֆրան – սական դեսպանատան կցորդ մը Լաւարտէլ Մուսոլինիի կողմէ մասնաւոր ա – ռաքելութեամբ մեկնած է Փարիզ, բանակցութիւններ սկսելու Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ։ Տը Լաւարտէլ երկար ատենէ ի վեր տեսնուած չէ Մուսոլինիի հետ, եւ անոր Փարիզ մեկնումը պաշտօնական հանգամանք չունի։ Հաւանական է, սակայն, որ տը Լաւարտէլ Հռոմ վերադառնայ հանրօգուտ շինու – թեանց նախարար տը Մոնզիի կողմէ որոշ առաջարկներով, որովհետեւ տը Մոնզի Հռոմի մէջ ճանչցուած է իբրեւ Իտալիոյ բարեկամ։ Իտալիա կը սպասէ, ինչպէս ցոյց կուտայ Թագաւորին ճառը նոր խորհրդարանին մէջ, որ Ֆրանսա պատասխանէ իտալական ծանուցագրին (դեկտեմբեր 17ի)։ Եթէ Ֆրանսա պատասխանէ, պէտք է որ որոշ զիջումներ ընէ։ Անկարելի է յուսալ որ ո եւ է կերպով հնարաւոր ըլլայ Իտալիան անջատել Գերմանիայէն։ Հռոմ զօրավիգ է Պերլինի քաղաքականութեան անվերապահօրէն։ Իտալիա կը բաղձայ նաեւ որ ժողովրդավար պետութիւնները հրաժարին Գերմանիան օղակելու ճիգէն։ «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ — «Պէտք էր որ մենք անմիջականօրէն խորտակէինք ֆրանսական եւ անգլիական յոյսերը, թէ Իտալիա կրնայ դաւաճանել Գերմանիոյ։ Այս էր որ ըրաւ Ֆաշական Մեծ Խորհուրդը, իր որոշումով»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՓԷԹԷՆ արտակարգ հանդիսաւորութեամբ ընդունելով Զօր. Ֆրանքոյի կողմէ, յանձնեց իր յանձնարարագիրները, իբրեւ դեսպան Ֆրանսայի։ Այս առթիւ սիրալիր ճառեր փոխանակուեցան։ Արարողութենէն վերջը մարաջախտը Սան – Սէպասթիանօ վերադարձաւ մասնաւոր ճեպընթացով մը, որուն մեքենավարն էր ազնուական մը, Սարակոսայի դուքսը։

ԽՐՈՒԱԹՆԵՐԸ հետզհետէ կը սաստկացնեն պայքարը, իրենց ինքնավարութեան համար, իբրեւ առաջնորդ ներկայացնելով Տոքթ. Մաչէքը։ Լոնտոնէն յանձնարարած են օր առաջ դոհացում տալ Խրուաթներուն, որպէսզի Եուկոսլավիան ալ զոհ չերթայ Գերմանիոյ կամ Իտալիոյ ախորժակներուն։ Հիթլէր ևըջօրէն կը դրադի այդ երկրին գերման փոքրամասնութեանց ճակատագրով։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց նաւթուղի մը հաստատել Սուէզէն Գահիրէ։ Այս որոշումը կարեւոր է այն տեսակէտէն, որ Եգիպտոս կախում ունէր ռումանական քարիւղէն, Աղեքսանդրիոյ նաւահանգստի վրայով, բայց կեդրոնական Եւրոպայի դէպքերը կը պարտադրեն զինք այժմ այս գիծը շինել եւ իր քարիւղի պէտքը հողալ հիւսիսային ու արեւելեան անկախ շուկաներէն։

ՄԷՄԷԼԻ մէջ գերման ոստիկանութիւնը կատարած է բազմաթիւ ձերբակալութիւններ։ Կ'ըսուի թէ կալանաւորներուն թիւը կը հասնի 10.000ի, որոնց 3000ը Հրեաներ են։ Ձերբակալուած է նաեւ նախկին պատերազմական նախարար Զօր. Տաքանթաս, որ Մէմէլի նաւահանգստի հրամանատարն էր։ Փախստականներու կարաւանները կը շարունակեն մեկնիլ քաղաքէն։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ չեխ դեսպանը նամակ մը դրեց գերման դեսպանին, որով կը մերժէ յանձնել չեխական դեսպանատունը, յայտարարելով թէ նախագահ Հաշայի կողմէ Չեխոսլովաքիոյ յանձնումը Գերմանիոյ հակասահմանադրական է։ «Ես ոչինչ կը յանձնեմ Գերմաններուն»։

ԲՈԼՈՐ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹԵՐԸ ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՆ Փրակայի մէջ, բացի գերմանական եւ իտալական լրագիրներէն։

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՀՐԷՇԻՆ, Վայտմանի համար մահապատիժ պահանջեց ընդհ. դատախազը, ուրբաթ օրուան դատավարութեան ատեն։ Միւս ամբաստանեալներուն պատիժն ալ պիտի պահանջէ դատախազին օգնականը։ Դատավարութեան ընթացքին, որ կը տեւէ երեք շաբաթէ ի վեր, Վայտման քանիցս նուաղեցաւ, լացաւ, նոր խոստովանութիւններ կատարեց կամ ժամերով լուռ մնաց, եւ յետոյ ամէն պատասխանատուութիւն ստանձնելով յայտնեց թէ կ'ուզէ մեռնիլ։

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐ հաստատուեցան Գերմանիոյ մէջ, ելեւմուտքը հաւասարակշռելու համար։

900 ՔԻԼՕ ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉ բռնուեցաւ Մարսէյլի մօտ, Ռօքվէրի ագարակին մէջ։ Ցանցաւորները ձերբակալուեցան։

50 ՔԱՆՈՒՈՐՆԵՐ ձիւնակոյտերու տակ մնացին Պիրէնեան լեռներուն մէջ, սպանիական սահմանագլուխին մօտ։ 35ը անմիջապէս ազատուեցան, իսկ միւսներու մասին մտահոգութիւն կը տիրէ։

Հ. Յ. Դ.

Գուալա

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընկերական դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 27 Մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին՝ կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Ց. Ջ. կոմիտէի ընկերական դասախօսութիւններ, 28 Մարտ, երեքշաբթի երեկոյ՝ նիւթ՝ «Մեր կազմակերպական ոգին եւ պայմանները»։ 29 Մարտ, չորեքշաբթի երեկոյ՝ կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

Մեր, Փարիզի Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ ժողովներու եւ պաշտօնէութեան կողմէ ցաւով կը ծանուցանենք Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ վաստակաւոր ատենապետին արժանապատիւ

ՏԷՐ ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ԽՈՅԵԱՆԻ

մահը որ տեղի ունեցաւ 24 մարտ, ուրբաթ գիշեր, իր բնակարանին մէջ, Սեվրան։

Օծման պատարագը եւ յուղարկաւորութեան արարողութիւնը տեղի պիտի ունենան 28 մարտ, երեքշաբթի առաւօտ ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ, 15 բիւ Ժան Կուժոն։

ԾԱՆ. — Մահագդ գրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։ Հանգուցեալ Տէր հօր ծուխերէն կը խնդրուի որ հաճին գալ իրենց վերջին յարգանքը մատուցանելու, եկեղեւոյ անխոնջ եւ արժանաւոր պաշտօնեային։ Կը խնդրուի նաեւ ներկայ մահագդը կարդացողներէն որ պարտականութիւն նկատեն, պատարագի ժամը իմացնելու հանգուցեալին ծանօթներուն։

Մնամ աղօթարար փոխ տեսուչ Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ
ՏԻՐԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Le Gerant : H. STEPHAN
17, Rue Dameme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՄԱՐՏ MARDI 28 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. [illegible]

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

4000

«Յառաջ»ի 4000րդ թիւն է որ լոյս կը տեսնէ այսօր։

Ուրեմն լման 4000 օր այս թերթը լոյս տեսաւ անխափան, Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ, 1925 օգոստոս 2էն մինչեւ 1926 դեկտեմբեր՝ իբրեւ եռօրեայ, 1927 յունուարէն մինչեւ այսօր՝ իբրեւ օրաթերթ։

Անապարծութիւնը չունինք այս իրողութիւնը արձանագրելու իբրեւ «չքեղ եւ աննախընթաց» դէպք մը։

Չորս հազար թիւը մեծ բան չէ թերթի մը կեանքին մէջ, ոչ ազգի, ոչ ալ ուրիշներուն համար։ Երբ աշխատանքի մը լծուած են, բնականաբար տարիները կը թաւալին եւ կը կազմեն թիւ, համրանք։ Եւ մանաւանդ երբ այդ աշխատանքին կապուած են գիտակցօրէն, խանդավառութեամբ եւ հաւատքով, հազարը կամ չորս հազարը չեն որ պարծենալու պատրուակներ պիտի ստեղծեն։

Բայց գոնէ մէկ պարագայ արդար գոհունակութեան մը իրաւունքը պիտի տար բոլոր անոնց որ խմբուեցան այս թերթին շուրջը, առաջին օրէն իսկ,— անոր անսասան գիծը եւ յարատեւութիւնը։

Եւ այդ գոհունակութիւնը մանաւանդ անոր համար որ, «Յառաջ» լոյս կը տեսնէր Եւրոպայի սրտին վրայ, լուսացնցուղ եւ հայաթափուլ ափերու վրայ, ուր մարդիկ առաջին օրէն իսկ ցնորք մը կը համարէին հայերէն օրաթերթի մը հրատարակութիւնը։

Կը յիշե՞նք, կը յիշե՞նք այն օրերը, երբ սրտցաւ բարեկամներ անգամ անկեղծօրէն խորհուրդ կու տային հրաժարիլ այս ձեռնարկէն, որ կրնար անելի մը մէջ խրել մեզ։

— «Ի՞նչ օրաթերթ, շատ-շատ շաբաթաթերթ մը, պարզապէս ազգային լուրեր հաղորդելու համար։ Մնացեալը պերճանք է այս գաղութին համար, մանաւանդ այս ոստանին մէջ որ կը կոչուի Լոյս-Քաղաք...»

Արդար ըլլալու համար, պէտք է խոստովանինք որ մենք ալ յափշտակուած չէինք վարդագեղ երազներով։

Նախ՝ միջավայրը, իր լրագրական եւ տեղեկատու կատարելութիւններով՝ բաւական էր պաղ ջուր լեցնելու շատ մը խանդավառութեանց վրայ։

Զարմանազան թերթեր՝ միլիոնաւոր տպագրութիւններով եւ ահագին հարստութեամբ, ամէն կերպով կազմ եւ պատրաստ՝ ժամը ժամին լուր տալու։ Ցետոյ անսպառ հնարաւորութիւններ՝ նոյն իսկ օտար բազմութիւնները հրապուրելու։ Ցետոյ ձայնասփիւռ եւ ուրիշ հրապոյրներ։

Հայերէն թերթ մը ի՞նչպէս կրնար դիմանալ այս շնդալից եւ շրջնթաց թաւալումին մէջ, իր քանի մը հազար ընթերցողներով․․

Ետն աւելի տարրական հոգ մը.— Ի՞նչպէս պիտի ծախուէր թերթը, քանի որ Պոլիս կամ Իզմիր չէինք, ժամը ժամին տարածելու համար զայն, ցրուիչներու միջոցաւ, ինչպէս Պոլսոյ մէջ, ուր լրագրավաճառները կարգի կը սպասէին գիշերանց, տպագրական մեքենային գլուխը։

Գործակալութեա՞ն մը յանձնել,— դիմեցինք Հաշէթի, եւ տասնամեայ պայմանագրութիւն մը առաջարկեց, այնքան պիրկ, որ յուսահատիլը բան մը չէր։ Ամբողջ վաճառքը, բաժնեգրութիւնը 30 առ. հարիւրով իրեն յանձնելէ զատ, պարտաւոր էինք իրեն վճարել օրական 60 ֆրանք, իբրեւ ծախք։

Բոլոր պրպտումները յանգեցան մէկ եզրակացութեան,— ամէն ինչ կազմակերպել սեփական միջոցներով,— թղթատար, հաւաքածու եւայլն։

«Յառաջ»ի բախտէն, երբեք չպակսեցան «կամաւոր ծառայութիւններ», ոչ միայն... թերթ ծալլելու, ծրար կապելու, կապոցներ փոխադրելու, այլեւ սրտանց աշխատակցելու համար։ Խմբագիր, վարչական պաշտօնեայ, տպագրիչ, գրաշար, աշխատակից բոլորը իրենց բուն գործէն զատ, պարտականութիւն կը սեպէին ընել ինչ ձեւով որ կրնային, որպէսզի թերթը ժամանակին հասնի եւ՛ թղթատարին եւ՛ լրագրավաճառներուն։

Եւ ունեցանք ոչ միայն աշխոյժ գործակալներ, այլեւ ֆրանսական կրպակներ, որոնք ինքնաբերաբար դիմում կը կատարէին, կամ կը տրտնջային, եթէ թերթը ուշ մնար կամ պակաս գար։

Այս առթիւ, յիշե՞նք նաեւ այն մրցակցութիւնները, որ կատարուեցան պաղշուն անուններով, կէս ճամբան ձգելու կամ վարկաբեկելու համար այս թերթը...

Յիշե՞նք, դարձեալ, այն զարշելի փսփսուքները որ կ'ըլլային բերանացի թէ գրաւոր, «Յառաջ»ի նիւթական աղբիւրներու մասին։ (Խ. Հայաստանը օրը ցերեկով գրեց թէ «Յառաջ» դրամ կը ստանայ Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունէն, ինչպէս այսօր ծածկանուն իժեր կը գրեն թէ... Հիթլէրի դրամով կը հրատարակուի «Յառաջ»ը)։

Եւ ի՞նչ։ Բոլոր մեծ ու փոքր մրցակիցները, վարկաբեկիչները, զրպարտիչները, աւելի բախտաւորներ, իրական հովանաւորներ եւ գործակալներ մնացին կէս ճամբան, իսկ «Յառաջ» ահաւասիկ իր 4000րդ թիւն է որ կը հրատարակէ, նոյնքան ինքնավստահ եւ խանդավառ։ Միշտ պատրաստ՝ անկեղծօրէն ծառայելու տարագիր բազմութեանց շահերուն, ինչպէս իր լուսաղբիւր կուսակցութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւն։

Այս առթիւ, սրտագին շնորհակալութիւն բոլորին, ընթերցող բաժանորդ, գործակալ, ընկեր, բարեկամ, աշխատակից թէ աշխատաւոր, որոնք իբրեւ տեսակ մը ընտանիք, իրենց կարելին տրամադրեցին եւ կը տրամադրեն, աւելի զարգացնելու եւ զօրացնելու համար այս թերթը։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ԿԸ ՅԱՅՏՆԷ ԻՏԱԼ. ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

— oo —

ԹՈՒՆՈՒԶ, ՃԻՊՈՒԹԻ, ՍՈՒԷԶ

«ՋԻՆՈՒԻԼ, ՋԻՆՈՒԻԼ ԱՄԷՆ ԳՆՈՎ»

— oo —

Կիրակի օր Մուսոլինի խօսեցաւ իր այնքան անհամբերութեամբ սպասուած ճառը, ֆաշական մարտական խումբերու հաստատման 20րդ տարեդարձին առթիւ։ Այս առթիւ ժամեւոր կառախումբերով Հռոմ փոխադրուած էին բոլոր վեթերան ռազմիկները, 60.000 հոգի, որոնք պատուոյ տեղերը կը գրաւէին ընդարձակ մարզարանին մէջ։ Հակառակ տեղատարափ անձրեւին, առտուն կանուխէն 200.000 հոգինոց բազմութիւն մը խռնուած էր ճամբուն վրայ, դիմաւորելու համար Առաջնորդը։ Ամբողջ քաղաքը դրօշազարդուած եւ տօնական երեւոյթ մը ստացած էր։ Ներկայ էին կառավարութեան բոլոր անդամները։ Ամբոխը մասնաւորապէս ծափահարեց ազգայնական Սպանիացիներու փաղանգը։ Առտուն ժամը 11ին անձրեւը դադրեցաւ, իսկ ժամը 11.26ին Մուսոլինի մարզարան մտնելով, ողջունուեցաւ ֆաշական քայլերգով, շնդալից «կեցցէ»ներու մէջ։Շքանշաններու բաշխումէն եւ կարգ մը արարողութիւններէ վերջ, Մուսոլինի ժամը 11.30ին ամպիոն բարձրանալով, խօսեցաւ իր ճառը, որ ձայնասփիւռով կը տարածուէր ի սփիւռս աշխարհի։

Ճառին առաջին մասը փառաբանութիւնն էր ֆաշական յեղափոխութեան.

— « 1919 Մարտ 23ին մենք պարզեցինք ֆաշական յեղափոխութեան սեւ դրօշը, պատգամաբերը Եւրոպայի վերանորոգման։ Այդ դրօշին շուրջը համախմբուեցան խրամներու վեթերաններէն եւ բոլորովին երիտասարդներէ կազմուած սեւ մարտական շարքերը եւ մենք վճռեցինք քալել տկար կառավարութիւններու դէմ, արեւելեան կազմալուծիչ տեսութիւններու դէմ, ժողովուրդը ազատելու համար 1789ի աշխարհին սկզբունքներուն չարաչուք ազդեցութենէն։ Այդ դրօշին տակ ինկան, կռուելով իբրեւ հերոսներ՝ հռոմէական իմաստով, հազարաւոր ընկերներ Իտալիոյ փողոցներուն եւ հրապարակներուն վրայ, Ափրիկէի եւ Սպանիոյ հողին վրայ։ Յեղափոխութիւնը չէ վերջացած, այլ բարքերու, նկարագրի եւ ընկերային յառաջդիմութեան տեսակէտով հազիւ սկսած է։ Ես ուրիշներուն կը ձգեմ կազմել ֆաշականութեան առաջին քսան տարիներուն մեր կրած տառապանքին հաշուեկշիռը։ Վիթխարի է այդ հաշուեկշիռը։ Ինչ որ կատարեցինք՝ սահմանուած է մնալու դարերով եւ պիտի մնայ։ Չեմ ուզեր աւելի ծանրանալ բաղդատութիւն մը կատարելու համար 1919ի եւ 1939ի Իտալիոյ միջեւ.— առաջին շրջանին յուսախաբ, մտահոգ, անկարգ, բոլշեւիզմով վարակուած, ոչ թէ իբրեւ յաղթական ազգ մը, այլ իբրեւ պարտեալ. իսկ այսօր խիտ, կարգապահ, մարտունակ եւ կայսերական։ Բայց թերեւս կ'արժէ յիշեցնել թէ քանի՛ քանի՛ անգամներ ժողովրդապետական, արծաթապետական խանութը, յաղթապանծ ստախօսութեան խանութը իր բթացած ոչխարներու հօտին հաղորդեց ֆաշական Իտալիոյ մահալուտ, առոյգ կործանումը, որովհետեւ ան իր արիւնը կորսնցուցած էր Ափրիկէի եւ աւելի շատ Սպանիոյ մէջ եւ հետեւաբար առիպողական պէտք ունէր փոխառութեան մը որ բնականաբար միայն անգլիական կրնար ըլլալ (Սուլումներ եւ գոռում-գոչում)։ Ինչպէս ճիշդ է այս, նմանապէս ճշմարտօրէն ճիշդ է որ ֆաշական Իտալիան տակաւին անծանօթ երկիր մըն է օտարոյի օրերուն ալ, ինչպէս աշխարհի ամէնէն հեռաւոր շրջանը։ Ինչ որ կատարած ենք կարեւոր է, բայց ինչ որ պիտի կատարենք շատ աւելի կարեւոր է եւ պիտի կատարենք, որովհետեւ իմ կամքս արգելք չի ճանչնար եւ անվթար կը մնան ձեր խանդավառութիւնը եւ զոհաբերութեան ոգին։ Դուք իմ անձնապահ գունդս չէք, այլ մանաւանդ ֆաշական յեղափոխութեան եւ կարգուսարքին պահակները։

Մեր նաւարկութեան ճամբան որոշուած է եւ մեր սկզբունքները յստակ են, դուք զանոնք պիտի լսէք անհրաժեշտ ուշադրութեամբ եւ խոհականութեամբ.—

ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ ՄԵՐ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ

1.— Թէեւ արհեստով խաղաղասէրները մասնաւորաբար անհամարհելի մարդիկ են ու թէեւ «խաղաղութիւն» բառը այսուհետեւ քիչ մը մաշած է չափազանց գործածութենէն եւ երկդիմի ձայն կը հանէ ինչպէս կեղծ դրամը, թէեւ մարդիկ գիտեն որ մենք մշտնջենական խաղաղութիւնը կը նկատենք աղէտ մը քաղաքակրթութեան համար, բայց մենք կը խորհինք թէ երկարատեւ խաղաղութիւն մը անհրաժեշտ է ապահովելու համար Եւրոպայի քաղաքակրթութեան զարգացումը։ Թէեւ վերջերս խնդրուեցաւ մեզմէ, բայց մենք որ եւ է նախաձեռնութիւն պիտի չստանձնենք, մինչեւ որ մեր սրբազնագոյն իրաւունքները չճանչցուին։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱՆ ԱՐԺԱՆԻ ԷՐ ԻՐ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ

2.— Վերջնապէս անցած է վալսի շրջանը, զայն միայն յիշեցնելն իսկ նախատինք մըն է մեզի եւ բոլոր Իտալացիներուն համար։ Հռոմ-Պերլին առանցքը պայթեցնելու կամ ճեղքելու փորձերը տղայական են (ամբոխը կը մռնչէ.— Հիթլէ՜ր, Հիթլէ՜ր)։ Առանցքը ոչ միայն յարաբերութիւն մըն է երկու պետութեանց միջեւ, այլ եւ հանդիպումը երկու քաղաքակրթութեանց որոնք յայտնապէս կը հակադրուին ժամանակակից քաղաքակրթութեան միւս սկզբունքներուն։ Այդտեղ կը կայանան Առանցքին ուժը եւ անոր տեւողութեան պայմանները։ Բայց, քանի որ ամէն գործողութեան մէջ շարք մը ժամկերեւային պատճառաբանութիւններ կան, այստեղ կը յայտարարեմ ամենայն բացորոշութեամբ թէ ինչ որ տեղի ունեցաւ կեդր. Եւրոպայի մէջ, պիտի կատարուէր ճակատագրականօրէն։ Կը յայտարարեմ ձեզի որ եթէ մեծ ժողովրդապետութիւնները դառնօրէն կ'ողբան իրենց սիրելի արարածին կանխահաս եւ կերպով մը անպատիւ վախճանին վրայ, առիթս աքանչելի պատճառ մըն է որ մեզ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՏՐԻՏ ՄԵՐԺԵՑ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ ԸԼԼԱԼ

— oo —

Զօր. Ֆրանքոյի նոր յարձակողականը

Երկու օրէ ի վեր Մատրիտի անձնատուութեան կը սպասուէր, բայց վերջին պահուն բանակցութիւնները խզուեցան, Զօր. Ֆրանքօ մերժած ըլլալով ընդունիլ ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդին պայմանները։

Մատրիտի ազգ. խորհուրդը հետեւեալ պայմանները առաջարկած էր, անձնատուութեան համար.—

1.— Ազգ. կառավարութիւնը պիտի յարգէ Սպանիոյ հողային ամբողջութիւնը։

2.— Այն անձերը, քաղաքացի թէ զինուորական, որ մասնակցած են պայքարին, պէտք է վայելեն առաւելագոյն յարգանքը։

3.— Պէտք է երաշխաւորել թէ որ եւ է վրէժխնդրական տնօրինութիւն պիտի չկատարուի այդ անձերուն դէմ եւ թէ միայն կանոնաւոր դատարանները պիտի դատեն յանցաւորները։

4. 5 եւ 6.— Պէտք է յարգել զինուորականներու, պահակներու եւ պետական պաշտօնեաներու կեանքը, ազատութիւնը եւ շահերը։

7.— Նուազագոյն 25 օր պայմանաժամ՝ որպէսզի փափաքողները կարենան արտասահման երթալ։

8.— Իտալացի եւ Մարոքցի զինուորները պէտք է քաշուին Սպանիայէն։

Զօր. Ֆրանքօ մերժելով այս պայմանները, հրամայեց իր բանագնացներուն Պուրկոս վերադառնալ օդանաւով։ Մատրիտի ազգ. խորհուրդին քարտուղարը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, «ի լուր աշխարհի եւ բոլոր Սպանիացիներուն» յայտարարեց թէ աւելի քան երկու տարիէ ի վեր տիրող սպանդին երկարաձգման պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ ազգայնական կառավարութեան վրայ։ «Մեր ուղեգիծն եղած է միշտ բանակցիլ հաշտութեան համար եւ մեր բոլոր ջանքերը այդ նպատակին նուիրուած էին»։ Քարտուղարը աւելցուց թէ երեք անթել հեռագիրներ փոխանակուեցան Պուրկոսի կառավարութեան հետ։ Հեռագիրներէն մէկը կ'առաջարկէր Պուրկոս ղրկել Մատրիտի օդատորմիղը, իբրեւ խորհրդանշան անձնատուութեան, երկրորդ հեռագիրը տրամադրութիւն կը յայտնէր յանձնելու օդանաւային ուժերու մէկ մասը, երրորդը պատասխանն էր Զօր. Ֆրանքոյին, որ կը պահանջէր անմիջապէս յանձնել բոլոր զէնքերը եւ սպիտակ դրօշ պարզել ամէն տեղ, եւ կամ յանձն առնել ընդհանուր յարձակողական մը բոլոր ճակատներուն վրայ։ Ազգ. խորհուրդը չէր կրնար այս պահանջները ընդունիլ անմիջապէս, եւ առանց ապահովելու պատուաւոր հաշտութեան մը պայմանները։

Ազգայնական բանակը արդէն իսկ յարձակողականի ձեռնարկած է Խաէնի դէմ, որ հանրապետական զօրքին հաղորդակցութեանց գլխաւոր կեդրոնն է, Անտալուզիոյ ճակատին վրայ։ Վերջին լուրերու համաձայն, ճակատը խրցուած է արդէն։ Քորտովայի ճակատն ալ վտանգուած է։ Կ'ըսուի թէ 10.000 հանրապետական զինուորներ գերի բռնուած են։

Զօր. Ֆրանքօ գերագոյն կոչ մը ուղղեց «կարմիր շրջանի Սպանիացիներուն», ազդարարելով թէ պատերազմը շատոնց կորսնցուցած են եւ պարտաւոր են անձնատուր ըլլալ։ «Հայրենիքին առջեւ ամէն անձնատուութիւն պատուաւոր է։ Ով եւ է յապաղում ձեր կողմէ անհամապատասխան է պատերազմի պահանջներուն եւ հայրենիքի շահերուն։ Ուստի, նոր յարձակողական մը պիտի կատարուի եւ այլեւս աւելորդ է ծայրայեղութեան տանիլ դիմադրութիւնը։ Դուք պարզապէս քանի մը օր ուշացուցած պիտի ըլլաք այն ինչ որ կատարուած իրողութիւն է»։

Մատրիտի ազգ. խորհուրդը պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առաւ, այս վերջնագրին առջեւ։

*** Ֆրանսական կառավարութիւնը հաւանեցաւ Զօր. Ֆրանքոյի յանձնել Թունուզ ապաստանած 11 հանրապետական մարտանաւերը։

Սեղմումներ մամուլի մասին

Կառավարութիւնը այս միջոցին կը քննէ դատական նախարարին մէկ հրամանագիր-օրէնքը, որով մամուլը պիտի ենթարկուի որոշ սեղմումներու։ Տեղական թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն ծրագրուած սեղմումներու մասին.—

Աւելցնել պատիժը անոնց, որ կ'անարգեն օտար կառավարութեանց վարիչները (վարչապետ)։

Պատիժի ենթարկել այն թերթերը որ քարոզութիւն կը կատարեն օտար դրամով։

Պատժել այն թերթերը, որոնք թշնամական քարոզութիւն կը մղեն երկրին բնակչութեան որոշ համայնքներուն դէմ, եւ պառակտում կը սերմանեն Ֆրանսացիներու միջեւ։

Այս վերջին յօդուածին նպատակն է կասեցնել հակահրէական պայքարը որ սաստկացած է կարգ մը թերթերու մէջ։

Այս առթիւ իրաւատու շրջանակներէ կը հաղորդեն թէ նոր հրամանագրի մը պէտք չկայ, օտար կառավարութեանց պետերուն դէմ եղած թշնամանքը զսպելու համար, որովհետեւ այդ մասին պատիժներ կը տրամադրէ արդէն 1935 հոկտեմբեր 30ի հրամանագիր-օրէնքը, փոփոխելով 1881 յուլիս 29ի օրէնքին 36րդ յօդուածը։ Այդ հրամանագրին համաձայն, «օտար պետութեանց վեհապետներուն, վարչապետներուն եւ արտաքին նախարարներուն դէմ եղած հրապարակային նախատինքը կը պատժուի երեք ամիսէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեամբ եւ 100էն մինչեւ 3000 ֆրանք տուգանքով, կամ այս երկու պատիժներէն միայն մէկով»։

Անգլ. պատուիրակութիւնը Մոսկուայի մէջ

Անգլիական առեւտրական պատուիրակութեան պետը, Գ. Հտտսըն այցելեց խորհրդային արտաքին առեւտուրի գործավար Միկոյեանի եւ ձեռնարկեց բանակցութեանց։ Խորհրդային մամուլը լռութիւն կը պահէ մանրամասնութեանց մասին։ Անգլիական պատուիրակութիւնը ուրբաթ օր այցելեց Քրէմլինի պալատը, ուր ցոյց տրուեցան կարգ մը հետաքրքրական առարկաներ, օրինակ՝ «Ցարին զանգակը», որ ձուլուած է 1735ին եւ կը կշռէ 200 թօն, «ցարին թնդանօթը», շինուած 1585ին, այնքան մեծ որ անհնարին է կրակել անով, Նափոլէոնի բանակէն գրաւուած 975 թնդանօթներ եւն.։ Պատուիրակութիւնը այցելեց նաեւ Քրէմլինի թանգարանը եւ Լէնինի դամբանը։

»»» · «««

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ 1939 յունուար 17ի մարդահամարին համաձայն, Խ. Միութեան ամբողջ բնակչութեան թիւն է 170.126.000։ Վերջնական թիւերը պիտի հրատարակուին ապրիլին։

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՑՐՈՒՈՒՄ ԵՒ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄ

— oo —

ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ԿԱՇԱՌՔԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ուշագրաւ է որ կաշառակերութեան ամբաստանութիւնը մօտ մէկուկէս տարուան խնդիր է, բայց միայն վերջերս հրապարակուեցաւ։ Եւ անկասկած բնաւ պիտի չհրապարակուէր, եթէ Ճելալ Պայարի իշխանութեան գլուխ մնացած ըլլար։

Ասիկա ալ կը ցուցնէ թէ Անգարա որքան նախանձախնդիր է դայթակղութիւնները ծածկելու

Բայց դայթակղութիւններ կան որ անպարտկելի են։ Այս կարգէն է Իմփէքսի գործը, որուն մէջ դեր ունին Տէնիզպանքի բոլոր վարիչները, Տնտեսական եւ Ելեւմտական նախարարութեանց ներկայացուցիչները այդ հաստատութեան մօտ, բազմաթիւ այլ պաշտօնատարներ, եւ վերջապէս Տնտեսական նախորդ նախարար Շաքիր Քէսէպիրը։

×

Զեղծումին տարողութիւնը պարզելէ առաջ, նախ համառօտ պատմականը։

Ինչպէս յայտնի է, անցեալ տարի Անգլիա Թուրքիոյ տրամադրեց 16 միլիոն սթերլին, որուն 6ովը մարտամթերք պիտի գնուէին, իսկ մնացեալովը՝ չոգենաւ, մեքենայ, եւայլն։

Ծանօթ է, նոյնպէս որ Թուրք բանագնացներն էին Սումէր, Սանայը եւ Իշ դրամատուններու տնօրէնները։ Երեքն ալ պետական, առաջին երկուքը պաշտօնապէս, իսկ Իշը՝ անպաշտօն կերպով։ Փակագիծի մէջ ըսեմ թէ Իշը հիմնուեցաւ նախորդ վարչապետ Ճէլալ Պայարի տնօրէնութեամբ եւ Աթաթուրքն էր գլխաւոր բաժնետէրը։

Այս բանագնացները պայման կը դնեն եւ Անգլիան ալ կ'ընդունի որ Թուրքիա ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՈՒԶԱԾ ԳՈՐԾԱՐԱՆԷՆ ԿԱՏԱՐԷ ԳՆՈՒՄԸ։

Ահա այս դիտմամբ բաց պահուած դուռնէն է որ ներս մտած են Թուրք վարիչները եւ ձեռնարկած այդ մեծ զեղծարարութեան։ Ասոր համար, այդ բանագնացները, իրենց հետ առնելով Տէնիզպանքի վարիչները, Տնտեսական նախարարը եւ այլ անձեր, կը կազմեն Իմփէքս անունով ընկերութիւն մը, որպէսզի իրենց ուզած գործարանէն ընեն ապսպրանքները, հարիւրին 4—6 շահարաժին առնելով։

Կրնաք երեւակայել ցանցին լայնութիւնը, քանի որ այս կերպով պիտի կատարուէին 10 ՄԻԼԻՈՆ ՍԹԵՐԼԻՆԻ ԳՆՈՒՄՆԵՐ։ Եւ ցանցը լայն ըլլալուն համար, մէջը առած էին բոլոր իրաւասու անձերը եւ նոյնինքն վարչապետ Ճէլալ Պայարը, ինչպէս կ'ըսուի յամառօրէն։

Իբրեւ սկզբնաւորութիւն, խմբակը Տէնիզպանքի հաշուին 11 շոգենաւ կ'ապսպրէ անգլիական Հրնթըր ընկերութեան եւ կանխիկ կ'առնէ 150000 թրքական ոսկի, նոյնչափ ալ վերջը առնելու պայմանով։

Ինչպէս միշտ, այս զեղծումն ալ աղմուկ ծանուցուեցաւ։ Այսպէս, Տնտեսական նախարար Շաքիր հեռացուեցաւ 28 Դեկտ. 1938ին, երբ կը փորձէր վերջնականապէս վաւերացնել պայմանագրութիւնը։ Մինչդեռ Ճէլալ Պայար այդ մասին Հալքի ժողովին զեկուցում բրաւ 24 Յունուար, 1939ին, այսինքն մօտ մէկ ամիս յետոյ։

Եւ վարչապետը հրաժարեցաւ յաջորդ օրն իսկ (25 Յունուար), ինչ որ կը ցուցնէ թէ կապ ունէր զեղծումի խնդրին հետ, ուղղակի թէ անուղղակի։

Արդարեւ, համաձայն զրոյցի մը, Ճէլալ Պայարն ալ շահարաժին ունէր գործէն, յանձին իր տղուն՝ Րէֆի Պայարի, որ ընդհանուր տնօրէնն է Թուրքիոյ կրկնակ ապահովագրութեան (ռէասիւրանս) մեծ ընկերութեան։

×

Այլ առած։ Նոյն Տէնիզպանքը 11 շոգենաւ ալ կ'ապսպրէ Գերմանիոյ եւ բնականաբար նոյն ձեւով կ'եղծանէ։ Նաւերուն փոխարժէքը 14 միլիոն թրքական ոսկի է։

Եւ վերջապէս, նոյն այդ հաստատութիւնը Պոլսոյ ելեկտրական ընկերութենէն չէնք մը կը գնէ 250,000 ոսկիի, մինչ իրական գինը միայն 150,000 ոսկի է եղեր։

Կառավարութիւնը պաշտօնանկ ըրաւ մօտ 20—30 պաշտօնեաներ, որոնց մէջ կը գտնուին Տէնիզպանքի բոլոր վարիչները ինչպէս նաեւ Սումէր, Սանայը եւ Իշ դրամատուններու տնօրէնները։ Միւս կողմէ կը շարունակէ քննութիւնները։ Բայց եղած յայտնութիւնները այնքան գժնդակ տպաւորութիւն գործած են, որ ոչ մէկ կախակայումով կամ պատիժով կրնայ փրկուիլ կացութիւնը։ Որովհետեւ, մեղսակիցները սովորական անհատներ չեն, այլ պետութեան ամենաբարձր վարիչներ։ Կը նշանակէ թէ վարչաձեւը ապականած է վերէն վար եւ թէ հասարակ զողեր են եղեր այն մարդիկը որ տարիներէ ի վեր ազգասիրութենէ կը ճառեն։

Նկատի առէք նաեւ որ ասոնք հրապարակուածներն են միայն, իսկ երեւան չեկածները շատ աւելի խոշոր եւ բազմաթիւ են։ Այս կառավարական մեքենայի ո՛ր մասին ալ դպիք, անպատճառ ապականութիւն մը պիտի զտնէք տակը։

Հանրային կարծիքի յուզումը ուրիշ պատճառ մըն ալ ունի։ Իմփէքս ընկերութիւնը դիմած է անգլիական բոլոր ընկերութեանց եւ յայտնած թէ ինքը կրնայ ամէն գործ յաջողցնել, կը բաւէ որ միջնորդչէք տրուի…

Արդ, ասիկա կու գայ աշխարհի ցուցնելու թէ հանրապետական Թուրքիոյ մէջ կարելի է գնել ամէն ինչ, սկսեալ պատիւէն մինչեւ պետական գաղտնիքը։ Այսինքն նոր Թուրքիան Օսմանեան կայսրութենէն շատ աւելի ինկած է բարոյապէս։

Բայց ինչո՞ւ մենք խօսինք, երբ իրենք Թուրքերը աւելի յուզիչ շեշտերով կու լան այս ցաւը։ Ահա օրագրող Սուրատ Սէրթօղլու որ կը տրտնջայ.

— Էֆրէմ Քէօնիկ անուն դատարանապորտ մը, շահագործելով մեր երկրի անունը՝ սատանաներ ծախեց Իտալիոյ։

Հիմա՝ աւելի ծանր գործ մը, Իմփէքսի խայտառակութիւնը։ Այս գործը միւսէն շատ աւելի տգեղ ու զզուելի է։

Կացութիւնը քննենք։ Այս մարդիկը կ'երթան մեզի զէնք ծախող երկրի մը անդամաւորական ամենամեծ մարդոց եւ կ'ըսեն.

— Եթէ դրամ տաք մեզի, Թուրքիոյ բոլոր դուռները կը բանանք։

Անոնք կը պնդեն թէ Թուրքիոյ մէջ կարելի է ամէն բան ընել կաշառքով։ Ասիկա չենք կրնար ըմբռնել, որովհետեւ կործանելու դատապարտուած է երկիր մը, ուր կաշառքով գործ կը կատարուի։

Յիշեցի Մարաշալ Ֆէ Պօնոյի գիրքը, որուն գլուխը գրուած է, «Մենք Իտալացիներս կաշառքով գրաւեցինք Եթովպիան»։

Ահա Իմփէքսի այդ լիրբ մարդիկը երբ Լոնտոնի մէջ կը յայտնեն թէ կաշառքով ամէն գործ կը քալէ Թուրքիոյ մէջ, յայտնած կ'ըլլան թէ մեր նուիրական ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԿՐՆԱՅ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՆՄԱՆ ԾԱԽՈՒԻԼ ՔԱՆԻ ՄԸ ԱՂՏՈՏ ԹՂԹԱԴՐԱՄԻ ՓՈԽԱՐԷՆ (Ենի Սապահ, 30 Յունու. 1939)։

Երբ լրագրող մը կը համարձակի այսքան բան գրել, կրնաք երեւակայել թէ ինչե՛ր կ'ըսէ ժողովուրդը։ Եւ ժամանակ ի՛նչ դառն խորհրդածութեանց կը մղուի, որքա՜ն կը յուսահատի։

Արդէն, ուրիշ լրագրող մը՝ «Սօն Փօսթա»յի խմբագրապետ Մուհիտտին Պիրկէն գաղափար մը կու տայ այս մասին, Յունուար 20ի առաջնորդող յօդուածին մէջ։ Ըսելէ յետոյ թէ ժազերը կը փչաքաղին՝ երբ կը կարդայ Սուրիոյ թերթերուն գրածները Ֆէօնիկի զեղծումին մասին, գիտել կու տայ.

— Շատ գէշ բան է մեր շուրջը զեղծումի ցանց տեսնելը։ Ցաւ եւ յուսահատութիւն կը պատճառէ մեզի։ Եթէ երկիրը այսքան ապականութեան մէջ լքուած ըլլար, 15 տարուան ընթացքին այսքան չէր յառաջդիմեր։

Իբրեւ եզրակացութիւն, կրնամ հաստատել կարգ մը գէշութեանց, բայց չեմ կրնար ընդունիլ թէ ատոնք այն աստիճան սխալ են որ կրնան ցեխով ներկել ամբողջ մեքենան։ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՈՒՆԻ ՄԱՔՈՒՐ ՈՒԺԵՐ։

Գերճախօս չէ՞ խոստովանանքը։ Ուրեմն Թուրք խմբագիրը չի ժխտեր ապականութեան տարածումը. միայն գիտել կու տայ թէ դեռ կան մաքուր ձեռքեր…

Գալով ժողովուրդին, ան արդէն տուած է իր վճիռը, երկու յանկաւոր բառով.— Ցրուածութիւն եւ քայքայում (տագընըգլըգ վէ չէօզիւլիւ)։

Առաջինով ըսել կ'ուզեն թէ Իսմէթ Ինէօնիւ կը ցրուէ հին ուժերը, քար քարի վրայ չի թողուր։ Երկրորդով ալ թէ՝ վարչաձեւը կը քայքայուի իբրեւ ապականած, փտած։

«Ցրուում»ը յայտնի է։ Պետական օրէնսդիր չմնաց որ չլուծուէր, սկսեալ Ժողովէն մինչեւ խորհրդարանը։

Գալով «քայքայման», յամառ զրոյց կը շրջի թէ հին տարրը պիտի վերահաստատուին, կրօնքի դաս պիտի տրուի դպրոցներու մէջ, կնոջական իրաւունքները պիտի սահմանափակուին, եւն.։ Մէկ խօսքով՝ Քէմալական յեղափոխութիւնը պիտի թաղուի Քէմալի հետ։

Զրոյցները այնքան զօրացան, որ նոր ընտրեալ վարչապետ Տօքթ. Րէֆիք պէտք տեսաւ հերքելու զանոնք։ Բայց ի՞նչ կ'արժէ հերքումը, երբ իրերը կ'ընթանան դէպի քայքայում, թէ՛ իսմէթի նոր քաղաքականութեան, թէ՛ անհամար զեղծումներու բերումով։

Արդէն, «լեզուական յեղափոխութիւն»ը պաշտօնապէս մեռած հռչակուեցաւ եւ շուտով պիտի նետուին արաբական բառերը, զոր Քէմալ թխել տուաւ, անլեզու Թուրքը լեզուանի դարձնելու համար։

Բայց կ'արժէ առանձին խօսիլ այս ուշագրաւ թաղումի մասին։

ԴԻՏ

ԻՏԱԼԻԱ Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՏԱՑԱՒ ԵՒ ՑԵՏՈՅ ԼՔԵՑ ԻՐ ԲԱԺԻՆԸ ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ՄԷՋ

— - oo —

ԽՄԲ.— Ինչպէս յիշեր էինք շաբաթ օր, Ֆրանսայի երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին Ռոխորդ դեր-նախագահը, Պ. Անտոն Ֆրիպուրկ, ուսումնասիրութիւն մը կը հրատարակէ «La Tribune des Nations»ի մէջ իտալական պահանջներու մասին։ Այդ ուսումնասիրութեան 7րդ գլուխը կը վերաբերի Տալմացիոյ, Ալպանիոյ, Երկաթուղիի կեդրոններու եւ մասնաւորապէս Փոքր Ասիոյ բաժանման (23 մարտ)։ Կը թարգմանենք այս վերջին մասը (5րդ կէտ).—

Լոնտոնի դաշնագրին 9րդ յօդուածը կը նախատեսէ Իտալիոյ յատկացնել ազդեցութեան շրջան մը Փոքր Ասիոյ մէջ։ Դաշնագիրը կ'ըսէ.

— «Ընդհանուր առումով, Մեծն Բրիտանիա եւ Ռուսիա կ'ընդունին թէ Իտալիա շահագրգռուած է Միջերկրականի հաւասարակշռութեան պահպանումով եւ թէ՝ Ասիական Թուրքիոյ ամբողջական կամ մասնակի բաժանման առթին պէտք է արդար բաժին մը ստանայ Ատալիայի նահանգին մէջ, ուր Իտալիա արդէն ստացած է իրաւունքներ եւ շահեր որոնք առարկայ դարձած են անգլօ-իտալական պայմանագրութեան մը։ Այն շրջանը որ յետագային Իտալիոյ պիտի յատկացուի, պիտի սահմանագծուի յարմար ժամուն, նկատի առնելով Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ շահերը»։

Բայց օսմանեան կայսրութիւնը կրնայ անվթար պահուիլ։

Դաշնագրին 9րդ յօդուածը այդ պարագան ալ կը նախատեսէ.

— «Իտալիոյ շահերը նմանապէս նկատի պիտի առնուին, երբ օսմանեան կայսրութեան ամբողջութիւնը պահպանուի եւ փոփոխութիւններ կատարուին պետութեանց շահերու շրջաններուն մէջ։ Եթէ Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա եւ Ռուսիա հողեր գրաւեն Ասիական Թուրքիայէն, պատերազմի տեւողութեան ընթացքին, Միջերկրականի այն շրջանը որ դրացի է Ատալիոյ նահանգին, վերը նշանակուած սահմաններով, պիտի վերապահուի Իտալիոյ, որ իրաւունք պիտի ունենայ գրաւելու զայն»։

Սէն-Ժան տը Մորիէնի խօսակցութեանց ընթացքին (1917 ապրիլ 19), Պ. Սոնինօ չափազանց լայն ախորժակ մը կը ցուցնէ։ Պ. Փուանքարէ կը պատմէ իր հատորին մէջ — «Խռովայոյզ Տարին»— թէ «ան կ'ուզէր ամէն բան ստանալ, առանց որ եւ է ճիգի»։

Իտալիա այլեւս չի գոհանար Ատալիայով։

Ան կը պահանջէ Փոքր Ասիոյ ամբողջ հարաւային եւ արեւմտեան մասը։ Կը պահանջէ Մերսինը, Ատանան, Իզմիրը… և այնքան կը պնդէ որ իրեն կը ձգեն Փոքր Ասիոյ թերակղզիին երեքէ կէսը։ 1917 օգոստոս 8ի յուշագիրը, հետեւեալ կերպով կը ճշդէ Իտալիոյ ինկած բաժինը.—

ա) Կապաչ գօտի մը բոլորովին ազատ, չորրհարտը ծոցէն մինչեւ Մերսին, դուրս ձգելով այս քաղաքը եւ սաչ ըլլալով Իզմիրը։

բ) Ազդեցութեան գօտի մը, Պրուսայէն մինչեւ Աֆիօն Գարահիսար եւ Գըզըլ Ըրմաք (Ալիս)։

Այսպէս ձեռք ձգուած իտալական շրջանը ահագին տարածութիւն կը ներկայացնէր։ Անգլիական կառավարութիւնը տարապայման կը գտնէ զայն։ Ան կ'ուզէր որ Փոքր Ասիոյ յետագայ բաժանման մէջ «նկատի առնուին այն զոհողութիւնները զորս կատարած է պետութիւններէն իւրաքանչիւրը, Թուրքիոյ յաղթելու համար»։

Սոնինօ, որ մէկ հատիկ զինուոր չունէր ռազմադաշտին վրայ, բնականաբար կը մերժէ։ Անգլիոյ համար հաճելի չէր իր զինուորները սպաննել տալ, աւելցնելու համար աւարին իտալական բաժինը։ Եւ սակայն տեղի կու տայ։

Բայց, մինչ այս մինչ այն, Ռուսաստան կը փլի։ Ուրեմն կարելի չէր իր հաւանութեան ենթարկել համաձայնութիւնը։ Ռուսաստանի բացակայութեամբ, 1917 օգոստոս 8ի յուշագիրը իրապէս չեղեալ կը դառնայ։

Հաշտութեան բանակցութիւններ կը կատարուին։ Իտալացիները, որոնք չեն մասնակցած ասիական ճակատին կործողութեանց, պահանջներկը գնեն աւելի քան երբեք։ Այդ պահանջները կ'ընդհարին յունական պահանջներուն։

Հիմնուելով Լոնտոնի դաշինքին 9րդ յօդուածին վրայ — պատերազմը վերջացած էր — իտալական զօրքը 1919 մարտ 29ին կը գրաւէ Ատալիան, մինչեւ ծոցը, Գոտրումը՝ Իզմիրի հարաւակողմը, Մաքրին՝ Հռոդոսի դիմաց, Ալէյը՝ Տաւրոսի ստորոտը։ Յետոյ կը մխրճուի դէպի ներս, կը հաստատուի Գոնիայի, Էսկիշէհիրի, Իզմիտի ծոցին մէջ, այսպէս գրաւելով Տաւրոսի ամբողջ երկաթուղին։ Ուրեմն իրենց հաշիւն կ'անցընեն գերմանական մեծ երազը՝ Պաղտատի երկաթուղիի մասին։

Գրաւումը կը կատարուի առանց նախապէս լուր տալու Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի։ Այդ այն պահն էր երբ Պ. Պ. Օրլանտօ եւ Սոնինօ պահանջելով Ֆիումէն, հակառակ Լոնտոնի դաշնագրին, կը զայրանան առնելով որ դաշնակիցները չեն ուզեր իրենց զոհել Եուկօ-Սլաւները եւ կ'առնեն կը քալեն հաշտութեան խորհրդաժողովէն։

1920 օգոստոս 10ին կը ստորագրուի Սէվրի դաշնագիրը, պատշաճեցնելով անգլօ-ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեան մը եւ իտալօ-յունական պայմանագրութեան մը։

Համաձայնութիւնը իբրեւ Իտալիոյ անտեսական ազդեցութեան գօտի կ'ընդունի ոչ միայն Ատալիոյ շրջանը, համաձայն Լոնտոնի դաշնագրին, այլ եւ Սէն-Ժան տը Մորիէնի մէջ նշանակուած երկու գօտիները։

Միւս կողմէ, Իզմիրը Յոյներուն ձգուած ըլլալով, Իտալացիները Զոնկուլտաքի հանքային աւազանին մէջ (Ֆրանսական) կը ստանան բոլոր արտօնութիւնները, փոխադրութեան եւ շահագործման բոլոր միջոցներով։ Նաքուած համաձայնութեամբ, Իտալիա Տոտեկանէսի կը վերադարձնէ Երկոտասան կղզիներուն 12 կղզիները եւ կը պահէ Հռոդոսն ու Քասթէլլորիզոն։

Այսպէս Իտալիա Փոքր Ասիոյ մէջ Դաշնակիցներէն կը ստանայ ամէն ինչ որ կը յուսար։ Կը գրաւէ իրեն սահմանուած բաժինը։ Իր զինուորները ցամաք կ'ելլեն 1919 մարտ 29ին եւ կը տեղաւորուին առանց գնդակ արձակելու, քանի որ Թուրքերը պարտուած էին Անգլիացիներէն եւ Ֆրանսացիներէն։

Բայց ահա 1919 յուլիսէն սկսեալ Մուսթաֆա Քէմալ կը սկսի գործել «արշաւողներուն» դէմ։ Ան ունի միայն 50.000 կանոնաւոր զինուոր։ Պէտք է ճակատի Իտալացիներուն դէմ հարաւային եւ հարաւային արեւմտեան շրջանին մէջ, Ֆրանսացիներու եւ Հայերուն դէմ հարաւային արեւելքի մէջ, Հայերուն դէմ՝ որոնց կօգնէ Անգլիացիները՝ հիւսիսային-արեւելքի մէջ, Յոյներուն դէմ՝ արեւմուտքի մէջ։

Շատ չանցած կացութիւնը ծանրակշիռ հանգամանք մը կը ստանայ։ Զօր. Տիւֆիէօյի ֆրանսական զօրքը որ Կիլիկիոյ մէջ հաստատուած ըլլալով հիւսիսէն կը պաշտպանէր Սուրիան, տաժանելի հարուածներ կը կրէ։ Կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենան 1920 յունուարին եւ փետրուարին, Մարաշի եւ Այնթապի մէջ։ Տիւֆիէօյի զօրաբաժինը կը կորսնցնէ 1200 սպաննեալ եւ վիրաւոր, այսինքն իր զօրքին մէկ քառորդը։ Փետրուար 5ին բուն Գոնիայի մէջ, «Իտալացիներու բարեացակամ աչքերուն առջեւ», գնդ. Ֆախրէտտին, Թրքական 12րդ բանակին հրամանատարը կը հաւաքէ զօրքն եւ պահեստի պաշարները, ծանուցանելու համար յառաջիկայ յարձակողականը Ֆրանսացիներուն դէմ։

Ապրիլ 11ին տեղի կ'ունենայ Ուրֆայի ջարդը։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԴԱՂՏՆԻ ԿԱՅԱՆԸ ԳՏՆՈՒԱԾ Է

Ատենէ մը ի վեր անթելի խորհրդաւոր կայան մը հակաֆրանսական լուրեր կը տարածէր Սուրիոյ մէջ, գրգռելով սուրիական ժողովուրդը Ֆրանսայի դէմ։

Բոլոր փնտռտուքներն ու հետախուզումները կը մնային ապարդիւն։ Կարգ մը թերթեր ալ գրեցին թէ այդ գաղտնի կայանին կեդրոնը Դամասկոս կը գտնուի եւ թէ շարժուն կայան մըն է այդ։

Վերջապէս ստուգուած է այդ խորհրդաւոր կայանին կեդրոնը։ Վերլեր իր գրգռիչ լուրերը տարածելէ առաջ այդ կայանին ազդարարը յայտարարած է թէ ժամը 6.30 է։ Շուտով ստուգուած է, սխալին անդրադառնալով, ազդարարը 6.30ը փոխած է 8.30ի։

Արդարեւ, այդ միջոցին Սուրիոյ երկիրներու մէջ ժամը 8.30 էր։ Նկատի ունենալով որ Իտալիոյ եւ Սուրիոյ ժամերուն միջեւ 2 ժամ տարբերութիւն կայ, հասկցուած է որ այդ խորհրդաւոր կայանը կը գտնուի Իտալիոյ մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

— oo —

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Աստուած քեզ կուրացրեց. իսկ իմ հայրը ինչո՞ւ համար է կոյր… Ասա՛, Տէ՛ր Մարզպետունի, երբ այս բոլորը գան եւ աղմկե՛ն ու ղեղս, խռովեն հոգիս. երբ սիրտս անընդհատ գոռայ՝ «վրէ՛ժ, վրէ՛ժ անզգամին…», ի՞նչ անեմ ես այն ժամանակ…։

— Ինչ անես այն ժամանա՞կ։

— Այո՛, ասա՛, ես ինքս կամենում եմ ինձ յաղթահարել։

— Ի՞նչ արաւ Սմբատ թագաւորը, երբ իւր աշխարհի աւերումը տեսնելով՝ իջաւ Կապոյտ բերդից եւ իւր անձը մատնեց թշնամուն. ի՞նչ արաւ, երբ դահիճները իւր թաշկինակն առնելով՝ վարոցներով բերանը խրեցին. երբ կզակին գելարաններ գնելով՝ չուաններով պարանոցը պրկեցին. երբ ծանր քարեր գլխին թափելով՝ տաստակ հողի վրան նստեցին. երբ վերջապէս դիւցազնի շունչը հատցնել չկարողանալով՝ նրա անդամներն բոլորը յօշոտել եւ վերջը խաչի վրայ տարածել…

Սեւադան լուռ էր։

— Ոչինչ չարաւ. նա ասաց. «Տէ՛ր, ընդունի՛ր այս զոհը, որ բերում եմ իմ ազգի համար, եւ նրա փոխարէն՝ փրկի՛ր իմ ժողովուրդը պատուհասից…»։ Նա ասաց՝ «Լաւ է մեզ, գի այր մի մեռանիցի ի վերայ ժողովրդեանս եւ մի՛ ամենայն ազգս կորիցէ…», եւ յօժարութեամբ յանձն առաւ նահատակութիւնը։ Դու էլ, իշխան, ընդունի՛ր թէ՝ չարագործ Հազարացուն մինն է քեզ կուրացրել եւ այն ժամանակ անտրտունջ կարող ես կրկնել նոյն խօսքերը, երբ ահա միայնութիւնը, ցերեկուայ խաւարը, որբեցեալ ամուսնուդ յիշատակը, հարսիդ ողբերը եւ փոքրիկ Սեւադայի թոթովանքը կը գան քո սիրտը եւ հոգին վրդովելու…։ Հազարացի գազաններին աղաչել, համոզել անկարելի էր, նրանց հոգւոյ ծարաւը արիւնն էր զովացնում, բայց հայ իշխանին Աստուած այդ հոգին չէ տուել. ուրեմն նա պիտի լալ իւր եղծի ձայնին, պիտի լալ իմ աղաչանքին եւ հաւատայ, որ նոյնիսկ իմ բերանով խօսում է իւր հետ ազգի ամէն մի թշուառացող անդամ։

Սեւադան լուռ էր մի քանի վայրկեան. յանկարծ նա գլուխը բարձրացնելով հարցրեց.

— Ի՞նչ է քո պահանջն ինձանից, Գէորգ իշխան։

— Այն, որ հեռացնես Ամրամից քո զոյգ որդիներին եւ յետ կանչես Ուտիքից թէ՛ Աղուանից եւ թէ Գարդմանայ գնդերը։

Սեւադան կրկին գլուխը կախեց եւ սկսաւ մտածել։ Սենեակում մի առժամանակեայ լռութիւն տիրեց։

Բայց Գէորգ իշխանն զգում էր արդէն, որ իւր խօսքերը ցանկալի տպաւորութիւն արին Սեւադայի վրայ, ուստի արտաքուստ սպասում էր նրա համաձայնութեան։

Եւ ահա՛, վերջապէս, Սեւադան խօսեց.

— Դու ինձ համոզեցիր, Տէր Մարզպետունի. իմ մէջ շարժեցիր նախանձաւորութեան զգացում. ես չեմ կամենում որ դու հայրենասիրութեամբ գերազանցես ինձ։ Թո՛ղ այդպէս լինի. ես թողնում եմ վրէժխնդրութիւնը…։ Բայց բռնկած ապստամբութիւնը խափանելու համար կայ եւ մի ուրիշ արգելք, որ ես բառնալ չեմ կարող. այդ աշխատութիւնը դու պիտի յանձն առնես։

— Ամենայն ուրախութեամբ. աշխատութիւնից ես չեմ փախչում, միայն թէ ասա՛, ո՞րն է արգելքը։

— Ես իմ որդիներին կը համոզեմ եւ կը վերադարձնեմ զօրքերով. բայց Ծլիկ-Ամրամին համոզել չեմ կարող, որովհետեւ ինքս եմ թշնամութեան կրակը վառել նրա սրտում. այժմ ի՞նչպէս հակառակ խորհուրդ տամ նրան։

— Այդ նեղութիւնը ես յանձն կ'առնեմ, ասաց Մարզպետունին։

— Շատ գեղեցիկ. բայց իմացած եղիր, որ մինչեւ Ամրամը չհամոզուի յետ կանչել իւր մտադրութիւնից, ես իմ զօրքերը չեմ բաժանիլ նրանից։ Որովհետեւ խօսք եմ տուել աջակցել նրան ամէն դէպքում, ուրեմն եւ իմ խօսքին դրժել չեմ կարող։ Այժմ դու գնա՛ Ամրամի մօտ. աշխատի՛ր համոզել նրան, որ հնազանդէ իւր թագաւորին։ Եթէ կը յաջողես ձեռնարկութեանդ մէջ, սուրհանդակ ղրկիր ինձ եւ ես իսկոյն հարկ եղած հրահանգները կը տամ իմ որդւոց, որ հեռանան Ուտիքից իրանց զօրքերով։ Իսկ եթէ չես յաջողիլ, այն ժամանակ իմացիր, որ Աստուած չի կամենում անցնել վրիժառութեան բաժակը, եւ ուրեմն մեզանից մէկը պիտի դատարկէ նրան…։

Մարզպետունի իշխանը սաստիկ ուրախացաւ եւ իւր շնորհակալութիւնը Սեւադային յայտնելու համար առաւ նրա աջը եւ համբուրեց։ Իշխանի կարծիքով ամենամեծ դժուարութիւնն արդէն բարձուել էր։ Սեւադան, որ ամէնքից ճանաչուած էր իբր անդրդուելի մի քարաժայռ, ահա՛, համոզուել էր. ի՞նչ դժուարութիւն կար ուրեմն Ծլիկ-Ամրամին համոզելու. մի մարդու, որ յամառութիւն չունէր եւ որ ի բնէ ստեղծուած էր բարի սրտով։

Այս մտածմունքով հեռացաւ Սեւադայից իշխանը, եւ գնաց հանգստանալու դղեակի լաւագոյն քնարաններից մինում, ուր առաջնորդեց նրան իշխանի սենեկապետը։

Փափուկ անկողինը եւ հրճուանք լռութիւնը շուտով թմրութիւն բերին իշխանի յոգնած անդամներին եւ անուշաբար քունը նրա աչքերը փակեց։

Լոյսը դեռ նոր էր բացւում, երբ Մարզպետունի իշխանը հագնուելով իջաւ դղեակի բակը եւ ծառաներից մինին զարթեցնելով՝ հրամայեց իւր ձին թամբել։ Եղանակը ցուրտ էր եւ երկինքը ամպամած։ Աշնանային եղեամը ծածկել էր գետինը եւ ցնում էր մօտալուտ ձմեռը։ Սառն որ նոր էր առաջ անկողինից ելել, ցրտի ազդեցութիւնից կծկուած, դողդողում էր շատապով… գործը։ Իշխանը համբերել չկարողացաւ, վայրկեանները թանկ էին նրա համար.— Այդպէ՞ս են գործ կատարում այստեղ, կշտամբեց նա ծառային եւ նոյն առաջ քաշելով՝ արագ ամրացրեց թամբի կապերը

(Շար.)

Թոնրատան երգեր

Թոնրատան երգն է որ այսօր կ'ու- զեմ երգել :

Մանուկներ էինք եւ կատարեալ չա- րաճիններ, գիւղական վարժատունէն տուն դարձած, Թոնրատան մու- թին ու ծուխը մեզ կը պարուրէին ի- րենց խնկաբոյր ալացքներով : Մեր այդ մանուկներ օթոցնած հաց եփելով կը մայրերը ու իրենց աշխատութեան ե- լնդին բոլորին զմայլանքին կ'ար- ժանանային :

Մեր թոնիրը կը բանէր ամէն շա- բաթ օր Թոնրատան ձեղունը մգլո- ւած կը յորդէր բարձրացող ծուխէն ու մուխէն : Կծծի Թուրքն պատրաստ տաշտի մէջ թոնիրին գլուխն էր եւ արծրուն մարելուն կը սպասէր նկա- նակի անձկութեամբ : Մենք վարժա- տունէն դուրս ելլելով, կը սպասէինք ամէն լաւաշ հացին որ եփած դուրս գար ելլէր կարմիր կռան դարձած ալիւրէն : Կը խլէինք կծծի Թուրքին ձեռքէն այդ արեւահամ եւ կենսաբոյր հացը, բարկացնելով հացթուխ Թու- րքը : Իրօք ան չէր դիմանար մեր չա- րաճճութեան եւ ձեռքին երկաթեայ գործիքով կը գոթալէր (ծեծել) մեր ետե- ւէն, ու ինչո՞ւ չէ, մենք մեր բաժին թոնրատան վերջ քռքջալով կը խըն- դայինք, աւելի զայրացնելով հացա- թուխ պառաւը :

Մեր պալատելի բնակարանին մէջ ա- ռատ էր հացը, ոսկեն կուտար առանց հաշուի, ոչ թէ քաղաքցիներուն նման հաշուով, ինչ որ ժամանակ առօթ կը համարուի գիւղացիներու կողմէ :

Առատ լաւաշ հաց, եւ կենսատու գինին անպակաս մեր սեղաններու գըլ- խաւոր պերճանքն էին :

Թոնրատան երգերուն մէջ կը վեր- յիշեմ նաեւ գեղացիներու խնճոյքը, որ խանդավառ մթնոլորտ մը կը ստեղծէր Թոնրատան մէջ : Դրա- ցիներ ու բարեկամներ իրերօգնու- թեան համար, իրենց բարեացակամ օժանդակութիւնը չէին զլանար, խան- դավառ տրամադրութիւն, հէքեաթ- ներ պատմելով թոնիրին շուրջ, կը քա- ղէին խնճոյքը եւ կ'ապրէին գիւղական գիւրահաղորդ կեանքը :

Այսօր չունինք ոչ թոնիր, ոչ ալ գիւղացին : Կայ միայն անոնց սրբա- զան աւանդը բազմադոյն, արժանի յուշերու դուրգուրանքին :

Ես փորձեցի կարօտի երգ մը երգել, իբրեւ նուիրական դեղահատ մը այս օտարութեան մէջ եւ թեթեւութիւն մը գտայ :

Հինցա՞ծ օրե՞ր, երբ ձեզ կը մտա- բերեմ ու կ'ոգեկոչեմ, հոգիս կը թե- ւածէ մեր բնաշխարհի ոլորտներուն մէջ ու կը յագենայ ձեր սրբութիւն- ներով որոնք յաւիտենական դրոշմը դրած են արժենական ճակատին :

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

Եօզկաթցիներուն

Կը ներմենա՞նք :

Գինք է մեր պատմութիւն ալ գըր- ւի :

Տարիներ առաջ երկտողով մը փա- րած էի յայտնած որ Եօզկատի եւ գիւղերու պատմութեան համար նիւթեր հաւաքուին, յուշարձան մը պատրաստելու համար :

Քանի մը հոգիներ միայն լսեցին իր ձայնը : Անոնք ալ մեր երէցներէն, ազդրելով պատմութիւնը Եօզկա- թի հայ գաղութին, տեղաւորումէն մինչեւ ութսունական թուականները : Արժէքաւոր էջեր :

Որիշ նոյնքան արժէքաւոր աղբիւ- ր մը քաղեցինք, 1915ի աղէտէն ա- խատեր նիւթեր : Մեր անձնական բերուն հետ՝ այս գլուխը կը լրա- ցուի կարելի մանրամասնութիւններ :

Պատմութիւն մը՝ աւելի ճիշդ պատ- մական համար քաղուած նիւթերու հաւաքում մը — մանաւանդ մեր ե- կեղեցին պատմութիւնը — յաջողու- թեան չի մօտենար, եթէ ցոյց չտայ՝ իրենց գոյութեան համար մարտնչած պատուաւոր հայորդիներու հերոսու- թիւնները : Մէկ բառով՝ Հայու գի- տակցութիւն, ապրելու տենչը :

Մեր յուշարձանը բաց ունի գեռ եր- կու գլխաւոր գլուխներ,— Ա. Սահ- մանադրութեան շրջան, 1908—1914 ։ Բ. Ինքնապաշտպանութիւն 1915 :

Նախին Գարահիսարցիներ, Ուրֆա- ցիներ, Վանեցիներ, Ճէպէլ Մուսացի- ներ, իրենց արժէնական հերոսապատու- թիւններէն փառաւոր էջեր տուին ար- դէն :

Մ'ոգեւումը պիտի մնայ Ժիրայր- ներու, Զէյլէններու, Հաճի պէյ Փա- փազեաններու, Ակսաղի սարալանջէ- րուն վրայ, Անատոլուի անծանօթ ու վայրի կիրճերուն մէջ, ինքնապաշտ- պանութեան պատմութիւնը :

Պիտի իմացուի՞ մեր ձայնը :

Անգամ մըն ալ Ֆրանսայի ամէնէն ժողովրդական օրաթերթին էջերէն կոչ կ'ուղղեմ մեր հայրենակիցներուն թէ իրենց պարտականութիւնն է իրա- կանացնել այս գործը :

Եթէ չեն գրեր, չեն կրնար, պատ- րաստ ենք սիրով մարիկ ընելով գրի առնելու՝ ականատես կամ լրատու պատմողը : Թող բարի ըլլան իմացնե- լու մեզի :

Քանի մը շաբաթէն 24րդ տարեդար- ձըն է մեր եղեռնի օրերուն, Ապրիլ 11 — 24 : Այդ առիթով թերեւս մեր յուշարձանէն փրցուած գլուխներ ե- րեւան ,— « Եղեր հայաջինջ ատրսափ- ներէն » :

Մենք, մեր սերունդը մանաւանդ, պատասխանատու ենք պատմութեան առջեւ :

Գրիչ բռնող իւրաքանչիւր Եօզկատ- ցիի պարտքն է բառ մը, տող մը աւել- ցնել մեր անցեալի արիւնոտ ու եր- բեմն անհունօրէն մարդկային, գեղե- ցիկ, պատմութեան էջերուն վրայ :

Երբ այլեւս մենք ալ «կ'անցնինք ու կ'երթանք», հողը չիջած կատարենք, գոնէ մեր Եօզկատցիի, ու մանաւա- նդ յատկապէս հայորդիի պարտքը :

Հերոսները, ուր որ ալ ըլլան, կը պատկանին հաւաքականութեան, ազ- գին :

Մենք, վերապրողներս, պարտաւոր ենք գոնէ փունջ մը ծաղիկ նետել մեր նահատակներուն յիշատակին :

Կը սպասենք :

Ցրուած՝ բայց յուսահատ չենք դեռ :

Աւետիս Քէօսէեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայ- րենակցական Միութեան տարեկան խնճոյքը տեղի ունեցաւ 12 մարտի կի- րակի, Ճանըրեէան սրահին մէջ : Ներկայ էին բաւական թիւով հայրե- նակիցներ եւ զանազան շրջաններէ հայրենակցական ներկայացուցիչ- ներ :

Բացման խօսքը ըրաւ Ցոլ. Հացա- գործեան, եւ յոտնկայս յարգել տը- ւաւ յիշատակը մեր չորս հայրենա- կիցներու (Մկրտիչ Ճիւէչեան, Փա- րիզ, Մարտիրոս Մանուկեան Ռէս, Սարգիս Աղէչեան եւ Թովմաս Զրպաշ- եան, Մարսէյլ) :

Ընկեր Հացագործեան անդրադար- ձաւ երկրի 1895 — 1916ի ազգային ինքնապաշտպանութեան եւ մեր հերո- սական պայքարներու մէջ ունեցած անձնազոհութիւններուն :

Ան յիշատակեց մէկիկ մէկիկ այն մեծ գործը, զոր աւանդ ձգեցին Խը- րիմեան Հայրիկ եւ Փորթուգալեան, այն ճամբան, ուրկէ գացին Պետօ, Վաղչէն, Մարտիկ, Աւետիսեան 1896- ին, այն դիւցազնամարտը զոր մղե- ցին մեր հերոսները 1915ին, Վաամ- եաններ, Արամներ, Կայծակ Առաքել- ներ, Եկարեաններ, Գույումճեաններ, Թէոսներ, Ալէներ, Քոթոթներ եւ ուրիշներ, որոնք ինկան արիւնի ճամ- բուն վրայ : Ցետոյ ոգեկոչեց յի- շատակը՝ Շատախի հերոսներուն, ան- մահ Զոլոյեաններու, որոնք վաթսուն որ կուրծք տուին թշնամիին : « Պահ մը վերյիշենք մեր հայրենի աշխար- հը, Վարագը, Կարկառը, Ջրիկ Աղ- բիւրը, Աստղկան բերդը եւ մեր կա- պուտան ծովը, Աղթամարը, Նարեկի Ս. Աստուածածինն ու Տիրամայ- րը » :

Ցետոյ ըսաւ թէ Ամերիկայի Վասպուրականի միութեան հետ կապ ունին եւ անկէ ստացած են երեք շըր- ջաբերականներ եւ հրահանգներ : Ա- մերիկայի միութիւնը ունի այժմ հինգ սանոր Փէյրութի ճեմարանի մէջ եւ օգնութեան հասած է Հալէպի Վասպուրականցիներուն :

Ցետոյ խօսք տրուեցաւ մեր երկցա- կոյն անդամին, Գ. Ցարութիւն Շալ- ճեանի, որ օրինակներով բնորոշեց Վասպուրականցիի տիպը, պատմեց դրուագներ երկրէն եւ ունկնդրուե- ցաւ մեծ հետաքրքրութեամբ :

Արտասանեցին Օր. Փանոսեան՝ «Հայրենի աշխարհ», Օր. Ռոզա Եղեկ- եան՝ «Աշի Աշուղ առ Ջանկուլը», Օր. Եւա Անճէմեան՝ «Ախ իմ հայրե- նիք» : Երգեցին Ալվազեան եղբայր- ներ, Սիմէոն, Ցակոբ եւ Միսաք եւ արժանացան կեցցէներու , Օր. Լուիզ Հացագործեան դաշնակի վրայ նուա- գեց :

Ապա սկսաւ աճուրդը երկու նա- պաստակներու մաս առ մաս : Ընկեր Աւետիս Գրիգորեան շատ օգտակար եղաւ .

Մէջ ընդ մէջ եւրոպական պարեր :

Ապա ձայն տրուեցաւ Կարսոնի մեր հայրենակից Գ. Աւետիս Փանոսեանի, որ երկար կանգ առաւ ստարներու վը- րայ, որ մինչեւ այժմ հայ ազգը չէն ճանչնար, մանրամասնօրէն ըսելով ներկայ վիճակի ծանրութիւնները եւ լիայոյս վաղուան մասին, պատմեց դրուագներ իր կեանքէն :

Ապա շնորհակալութիւն յայտնեց կարգադիր յանձնախումբին՝ Գ. Գ. Մանուկ Գրիգորեանին (չոլ ազա), Սեդրակ Անճէմեանին, Բարթողին եւ Դաւիթին, որ ամէն ջանք չէին խնա- յած հանդէսի կանոնաւորութեան հա- մար : Նաեւ շնորհակալութիւն յայտ- նեց Տիկին Կայիպաէ Գրիգորեանի, Տիկին Հայկանուշ Անճէմեանի, Տիկին Բարթողին, Դաւիթի մօրը եւ բոլոր անոնց, որ իրենց մասնակցութիւնը բերած էին : Շնորհակալութիւն յայտ- նեց նաեւ տրատասողներուն, երգող- ներուն եւ Գ. Ցովհաննէս Զորպա- ճեանի, որ իր թառով մեզի տարաւ մեր հայրենի աշխարհը : Ամէնէն վերջ փոքր ծաղուէնի մը վրայ ցոյց տը- ուեցան Ամերիկեան յայտնի դերասան Չարլի Չէփլինի արկածները, որ մեծ ուրախութիւն պատճառեցին :

Փարոս

ՏՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԼԻՈՆ, 20 Մարտ.— Տր. Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ներկայա- ցում մը սարքած էր մարտ 19ին, «Է- միլ Զոլայի» թատերասրահին մէջ : Ներկայացումին նիւթն էր «Սայեաթ Նովա» օփերան, որուն ղեկավարու- թիւնը սիրայօժար ստանձնած էր դե- րասան Ղազարեան : Խաչին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Լիոնի լաւագոյն սիրողները ,— Տիկիններ Փէտար, Վարդենի Գրիգորեան, Գէոր- րոսեան եւայլն, պարոններ Թորոս- եան, Հացագործեան, Գրաթլեան, Ց. Հարէչեան : Երաժշտական բաժինը կը ղեկավարէր Գ. Գէորգ Գէորգեան (դաշնակ), իրեն կ'ընկերանային Ոս- կէն Գրիգորեան (ջութակ), եւ Գուր- գէն Ցովհաննէսեան (սրինգ) :

Անցնող տարուան ընթացքին, ինչ- պէս եւ այս տարի, ուրախալի է ար- ձանագրել որ, Տր. Կապոյտ Խաչի ձեռնարկները կը քաջալերուին հոծ յաջողութեամբ : Այս վերջին ձեռնարկն ալ փայլուն յաջողութիւն մը եղաւ ի- րենց համար :

« Սայեաթ Նովա» օփէրէթին նիւթը ծանօթ է հասարակութեան : Հաստ- րակ ներկարար – հնակարկատ մը աչքերուը կը սիրահարի մեծահարու- ստ մը գեղեցիկ տիկնոջը հետ, այս վերջինը թէեւ տատամսումով, բայց կը պատասխանէ իր սիրահարին կո- չին : Սիրողները միջնորդի մը միջո- ցաւ կը հանդիպին իրարու, կը խօսին, կը յայտնեն իրենց փոխադարձ սէրը եւ տապալանքները : Սիրողները, ի- րենց հանդիպումի գինովութեանը մէջ մոռցած էին ժամն ու ժամանակը, երբ վրայ կը հասնի տանտէրը, սիրո- ղին ամուսինը : Հանդիպումը կ'ըլլայ խիստ եւ ճակատագրական : Շատ չանցնիր, սիրահար տղան կ'ապաշ- խարէ, կը դառնայ արեղայ ու կը նը- ւիրուի տարբեր իտէալի մը : Սիրող տղջիկը կը բռնուի բարակ ցաւէ, կ'իյնայ անկողին, կը տառապի, կը գալարուի, ի վերջոյ, իր սիրած տղա- ղուն, արեղային ներկայութեանը, ա- նոր շունչին տակ կը մեռնի : Արեղան կը դառնայ մոլի կրօնական կ'արտասու- ւէ, կ'երգէ ու կ'աղօթէ :

Օր մը, սակայն, անհաւատ թշնա- միները, հայ գիւղերն ու քաղաքները ասպատակելէ վերջ, կը հասնին արե- ղայի մենաստանը : «Դուրս ելի» կը պո- ռան, «ղարձիր կրօնքիդ»կը սպառնան, բայց իր սիրոյն եւ կրօնին հաւատա- ւոր արեղան կը ձայնէ ,— «Զըրմա- նըմ ջիլխատէն, տէօնմանըմ Իմա- նան» : «Սայեաթ Նովա»ի դերը կա- տարեց Գ. Հացագործեան եւ անգամ մըն ալ հաստատեց թէ ինք Գ. Ցակոբ Թորոսեանի հետ Լիոնի լաւագոյն սի- րողներէն մէկն է : Երկուքն ալ ապա- պայ կը խօսէին, եթէ հետեւին բայց մանաւանդ ուսումնասիրեն ի- րենց խաղցած դերերը : Սօնա՝ Տի- կին Վ. Գրիգորեան, խիկապէս ապրե- ցաւ, պարկեշտ եւ տրամաբանող կնոջ մը բացառիկ ապրումները : Իր առա- ջին արտայայտութիւններէն մինչեւ մահուան անկողինը ցոյց տուաւ շնոր- հք, որ կրնար մինչեւ լալու աստիճան յուզել ներկաները : Տիկին Փէտար, ծանօթ Լիոնի բեմերուն վրայ, իր « Ալլոր – Շուշան » դերով, շատ յա- ջող խաղարկութիւն մը ունեցաւ : Տիկին Գ. Գէորգեան, իր զոյգ դե- րերով յաջող էր, Գրաթլեան (Գեւօ), Հարէչեան (թագաւոր), եւայլն, ի- րենց դերերը լաւ սորված էին :

Դերասան Ց. Ղազարեանի մասին շատ բան չունիմ ըսելիք, որովհետեւ ան ալմանց դերասան է եւ իր «Միսօի դերին մէջ կատարեալ «Ջէյիթ»ի մար- դը եղաւ : Միջին Ֆրանսայի հայ- կական շրջանները, իրենց բեմերով ու սիրողներով շատ բան կը պարտին այս վաստակաւորին :

Խաղը ընդհանուր առումով յաջող էր, բացի կարգ մը վրիպումներէ, մանաւանդ Բ. արարին մէջ :

Արձանագրեմ նոյնպէս որ ժրաջան խաչուհիները ամէն ճիգ փորձեցին սրահին կարգապահութիւնը պահելու համար : Գովելի էին նոյնպէս Գ. Գ. Մանուկեանի, Ջ. Վարժապետեանի, Խ. Գալուստեանի տքնաջան աշխա- տանքները : Այս ձեռնարկով, Տ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը նիւթական հա- մեստ գումար մը ապահովելէ զատ, բարոյական յաղթանակ մը տարած ե- ղաւ :

Հուրծատ Պատանի

ՄԱՄՈՒԼ

ԽԱՆԿԱԳԻՆ ԺԱՌԱՆԳԸ

«Ցուսաբեր» կարգ մը հատուածներ արտատպելով Սոֆիայի «Սլովօ» թեր- թին Հայերու նուիրուած բացառիկ թիւէն, զոր հրատարակած եմ ժա- մանակին, հետեւեալ խորհրդածու- թիւնները կ'ընէ այս խորագրով խըմ- բագրականի մը մէջ (11 Մարտ).

— «Ահա մէկ մասը վկայութիւննե- րէն, որոնք եթէ աչքով դիտուած ի- րողութիւններու, անաչառ դատողու- թիւններու արդիւնք են, գրուած են սակայն սրտով, հոգեկան ազնուական յուզումով :

Մենք մեզ անգամ մը եւս փայփա- յելու համար չէ որ յիշեցինք այս հատուածները, այլ ըսելու համար՝ թէ ուրիշներու կարգին, ազնուական, հիւրասէր եւ արի ու յեղափոխական ժողովուրդ մը, ինչպիսին է Պուլկա- րը, ի՛նչպէս կը գնահատէ հայ ժողո- վուրդը, անոր պատմութիւնն ու ա- ուրեայ կեանքը :

Ինչո՞վ բացատրել այս հանդամանք- ները : Մեր ծանօթութիւններո՞վը, մեր ժամանակի օժանդակութիւններովը կամ գործակցութեա՞մբը պուլկար կեանքին ու դատին մէջ : Անշուշտ, մեծ դեր ունին այս ամէնը, բայց ան- բաւական բացատրելու երեւոյթը :

Աւելի խոր պատճառներ պէտք է փնտռել, որոնց կարգին առաջիններէն մըն ալ հաստատեց թէ ինչ Գ. Ցակոբ ... է մեր ճակատագիրներու նմանութիւ- նը, եթէ ոչ նոյնութիւնը :

Ձեն մոռցուիր վէրջի ու տառա- պանքի օրերը : Չեն ուրացուիր այն յարեկամութիւնները՝ որոնք կը պարզուին հալածանքի եւ դժբախ- տութեան ժամերու մէջ :

Հայերու բարեկամութիւնը այս- ովին թուականներէ կը սկսի : Պուլ- կարը իր իսկ հողին վրայ տեսած է թէ Հայը ի՛նչ խորութեամբ զգացած է պուլկար հայրենիքի վիշտը, ի՛նչ անձ- նուիրութեամբ գործակցած պուլկար կեանքին զարգացման, տնտեսական մարզէն մինչեւ ազատագրական պայ- քարները, եւ ի՛նչ հրճուանքով հետե- ւած անոր ազգային վերելքին ու բար- գաւաճման :

Այս բոլորը անշուշտ բաժին մը ու- նին պուլկար ժողովուրդի ու մտաւո- րականութեան անուցած համակրու- թեան մէջ : Բայց սխալ պիտի ըլլար մեզ համբէպ եղած համակրանքը փո- խադարձութեան տուրք մը կամ հա- տուցում մը նկատելը :

Ցայտնուած համակրանքը հոգ գնա- հատութիւն մըն է, պատճառաբան- ւած, եւ վկայեալ, եւ այդ պատճա- ռով է որ նշանակութիւն կ'առնէ ան : Հայը պարկեշտ է, օրինապահ քաղա- քացի, աշխատասէր ու շինարար, պատուաւոր ու տէր արժանապատ- ւութեան : Առաքինութիւններ՝ որոնք դժուար կ'աճին մասնաւորաբար բախ- տագուրկ ու հալածական ժողովուրդ- ներու մէջ :

Հոգեկան ի՛նչ հարստութիւն ու ո- յժեր. ցեղային ի՛նչ ազնուականու- թիւն Հայուն մէջ, ոչ միայն այդ բո- լորը պահելու, այլեւ զարգացնելու համար : Օտար ժողովուրդները այդ առաքինութիւննե՛րը կը գնահատեն հայ բեկորներուն մօտ, որոնք երկար ժամանակներէ, յաճախ դարերէ ի վեր, կ'ապրին օտար երկինքներու տակ :

Առաքինութիւններ՝ որոնց վրայ պէտք է աւելցնել սակայն մէկ ուրիշ տարր, արժէքով անհուն, որ բազմու- թիւնները ազգ կը դարձնէ, եւ մար- դերը՝ հերոս ու դիւցազն : Հայրենա- սիրութի՛ւնն է այդ տարրը, դերա- զանցը բոլոր մարդկային առաքինու- թիւններէն, որ դէմք ու կերպարանք կուտայ ազգի մը, զայն կը տանի բա- ւելծագործութեան, դիւցազնական մարտնչումներու եւ բարձրագոյն նը- ւաճումներու :

Իսկապէս, ի՛նչ պիտի արժէր ժողո- վուրդ մը առանց հայրենիքի. առանց հայրենիքի գաղափարին, որ եւ պատմութիւն է, եւ գիր ու գրակա- նութիւն, եւ գոյութիւն, ներկայ ու ապագայ :

Ու ի՛նչ պիտի արժէր մարդ անհա- տը առանց իտէալի, առանց ցեղային շունչի եւ հայրենիքի հանդէպ զգա- ցումի : Թիւ ու բազմութիւն, ան- շուշտ, ամբոխ, ապրուստի առօրեան մտահոգութիւններով լեցուած միշտ, որուն հանդէպ մեզ է յարգանքի ըզ- գացումը եւ անխմատ համակրանքի արտայայտութիւնը :

Պուլկար մտաւորականութեան ու ժողովուրդին համակրանքը կը բխի ոչ միայն երկու ժողովուրդներու նման ճակատագիրներէն, այլեւ անկէ՝ որ Հայն ալ կը պայքարի իր ազատու- թեան ու անկախութեան համար : Այս տրորուած ու հալածական ժողովուր- դըն ալ ունի հայրենիքի գաղափարը, որուն համար գիտէ զոհել, պայքարիլ եւ մեռնիլ ի հարկին. այսինքն՝ ունի արժանապատուութիւն կամ, ուրիշ խօսքով, ազգ է ան ալ, յարգուելու արժանի :

Զմոռնանք Փրոֆ. Ալեքս. Ցանքովի խօսքը.— « Ես կը համակրիմ բոլոր անոնց, որ կը պայքարին իրենց ազա- տութեան եւ անկախութեան համար » :

Զմոռնանք, որովհետեւ ճիշդ այդ պայքարով է որ գոյ ենք մենք եւ ա- նով է որ դարերէ ի վեր տէր դարձեր ենք հոգեկան ու ազգային հարստու- թեան մը, ժառանգութեան մը՝ որ ոչ միայն մեզի այլեւ օտարներուն հա- մար արժէք է ու նշանակութիւն ու- նի :

Պիտի կրնա՞նք մեր ցեղային առա- քինութեանց հետ, պահել հայրենիքի ու ազատութեան այս զգացումը, այս խանկագին ժառանգը՝ որ մեր գոյու- թեան խարիսխը կը կազմէ. պահել ու աճեցնել զայն — այն ատեն կրնանք ապահով ըլլալ ոչ միայն աշխարհի համակրանքին, այլեւ յարգանքին մասին :

Ու չմոռնանք, որ ազգի մը ապա- գան կախում ունի այն յարգանքէն, զոր ան կը պարտադրէ աշխարհի » :

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՈՍ ՄԸ - ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ ՔԻՒՐԻ

— oo —

Մառի յաճախ շէնքին վայրն է : Փարիզու կին մը, կ'ուզէ որ շէնքը ըլլայ տիպար տարրալուծարան մը, ունենայ մեծ սենեակներ, մեծ պա- տուհաններով սրահներ, արեւ ունե- նայ, ամէն յարմարութիւններով օժ- տուած ըլլայ, ունենայ վերելակ մը, պարտէզ մը : Ինք իր ձեռքով կը տնկէ ծառեր, վարդենիներ : Կը սիրէ աշ- խատիլ պարտէզին մէջ :

1914 Յուլիսին շէնքը լրացած էր : Հսկայ պատերուն առջեւ Մառի յա- ղթական կը դիտէր արձանագրու- թիւնը :

Շինուած էր տաճար մը իր նախա- ձեռնութեամբ՝ սահմանուած գիտու- թեան յառաջդիմութեան եւ մարդոց բարիքին : Փիէռ Քիւրիի երազն իրա- կանացած էր :

×

1914 Օգոստոս ամիսը՝ պատերազմ : Զօրաշարժ հրատարակուած, Գեր- մանացիները առանց պատերազմ յայ- տարարելու մտած են Պելճիքա, անց- նելու համար Ֆրանսա : Գրաւած են Լիէժստանը : Փարիզի կառավարու- թիւնը Պորտօ փոխադրուած է :

Մառի թանկագին շատ փոքրիկ ծը- րար մը ունի, որ պիտի փոխադրուի ապահով վայր մը :

Մէկ կրամ ռատիոմ է, իր առաջին փորձերուն արդիւնքը՝ որ կ'արժէ մէկ միլիոն ֆրանք, զոր նուիրած էր տարրալուծարանին :

Սեւեր հագած՝ շատ պարզուկ կնոջ մը տեսքն ունի ան շոգեկառքին մէջ : Ո՛չ մէկը կրնայ խորհիլ թէ այդ աղա- ւոր կինը կրնայ ըլլալ հռչակաւոր Մառի Քիւրին :

Կ'իջնէ Պորտօ, կը գտնէ դրամա- տուն մը ապահով, եւ հոն պահ կու- տայ իր փոքրիկ ծրարը :

Մէկ օր վերջ արդէն գտնուած՝ Մառի Փարիզ է, առանձին՝ իր տար- րալուծարանին մէջ : Աշխատակիցնե- րը մեկնած են բանակ :

Ծառայել իր երկրորդ հայրենիքին :

Որոշումը առած էր, վհատիլ չը- գիտցող կինը կը լծուի աշխատանքի :

Վիրաւորներուն պէտք էր հասնիլ, թէ ճակատ եւ թէ թիկունքի հիւան- դանոցները զուրկ էին Ռէօնթկէնի գործիքներէ : Ք. ճառագայթի կազ- մածներ քիչ թիւով կային, այն ալ կարեւոր հիւանդանոցներու մէջ մի- այն :

Վիրաւորները խնամելու առաջին քայլը պիտի ըլլար մարմնոյն մէջ գտնել գնդակին տեղը, վիրաբուժա- կան գործողութեան մը սկսելէ առաջ :

Ուրեմն ամէն զինուորական հիւան- դանոց պէտք էր ունենար Ք. ճառա- գայթի կազմած մը :

Զանազան հաստատութեանց մէջ ո՛րքան որ կային այդ գործիքներէն՝ հաւաքեց, հինները նորոգել եւ նորեր շինել տուաւ, զանոնք բաժնեց Փարի- զի շրջանի հիւանդանոցներուն :

Ֆրանսացի Կիներու Միութեան ծախքով կազմակերպեց շրջուն կայան մը, կառքին մէջ տեղաւորեց Ռէօնթ- կէնի գործիքներ եւ տինամօ մը որ կը բանէր կառքին շարժանիւին միջո- ցաւ, եւ որ կը հայթայթէր պէտք եղած ելեկտրական հոսանքը :

Այս շարժուն կայանը 1914 Օգոստո- սէն ի վեր կը շրջէր հիւանդանոցէ հի- ւանդանոց : Գիտունը հիւանդապա- հուհի մըն էր դարձած :

Մառին ճակատամարտի վիրաւոր զինուորները խնամուեցան այդ շըր- ջուն կառքով :

Մէկ հատիկ կառքը անբաւարար էր : Մառի կը դիմէ հոս հոն եւ կը ճարէ քսան նոր կառքեր, կը զետեղէ անոնց մէջ գործիքներ. կը գտնէ գործին յարմար անձեր եւ կը յանձնէ անոնց կառքերը :

Այսպէս ընդամէնը երկու հարիւր քսան շողարձակութեան սենեակներ կը հիմնէ հիւանդանոցներու մէջ եւ մէկ միլիոնէ աւելի զինուորներ կը խնամուին այս կերպով :

Ամիէն, Պուլոնեը, Ռէնս, Բալէ ,— Մառի ամէն կողմ է, ամէն ճակատի վրայ : Օրերով մոռցած իր անձը, կ'անցընէ հիւանդանոցներու մէջ :

Պատերազմը աւեր կը սփռէ ամէն կողմ :

Կառավարութիւնը փոխառութեան կը դիմէ, ժողովուրդը կուտայ առա- տօրէն, դրամ, ոսկի, զարդեղէն :

Մառի Քիւրի երկրորդ անգամ Նո- պէլի մրցանակէն ստացած գումարը պահ դրած է Սթօքհոլմի մէջ : Միայն այդ է ունեցած դրամը :

Այդ գումարը փոխադրել կուտայ Ֆրանսա եւ կը յանձնէ կառավարու- թեան :

Անդին ունի շատ մը ոսկի չքանշ- աններ, թէեւ յիշատակներ, բայց նիրկայիս անպէտ կը նկատէ զանոնք : Կը լեցնէ այդ յիշատակ ոսկիները պայուսակին մէջ եւ կը տանի Պանք տը Ֆրանս :

Պաշտօնեան կը վրդովուի, կը մեր- ժէ ծրարը :

Ինչպէ՞ս ղրկել ձուլարան այս ոս- կիները որոնց ամէն մէկը գիտունին փառքի օրերը կը յիշեցնեն :

Մառի ի լուր պաշտօնեային խօսքե- րուն,անհոգաբար ուսերը կը թօթվէ, տանջէտ ոսկիներուն նայելով :

Կ'առնէ այդ թանկագին հաւաքա- ծոն եւ տարրալուծարան կը տանի :

Մառի յոգնիլ չէր գիտեր :

Կը կազմակերպէ հիւանդապահու- թեան դասընթացք մը, կը հասցնէ հիւանդապահուհիներ, կը ղրկէ զա- նոնք ճակատ, պատերազմին կ'երթայ Պելճիքա, Իտալիա իբրեւ հիւանդա- պահուհի :

ՀԵՐՄԻՆԷ

(6)

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»

չխառնեն իրենց արցունքներուն, աւելի կամ պակաս վայելուչ ։ Կ'անլցնեմ որ եթէ խնդիրը բարոյական գետնի վրայ դրուի, ոչ ոք, կ'ըսեմ ոչ ոք իրաւունք ունի առաջին քարը նետելու, ինչպէս լայնօրէն կ'ապացուցանէ Եւրոպայի հին եւ նոր պատմութիւնը։ Կը յայտարարեմ թէ երբ ժողովուրդ մը որ ունէր բազմաթիւ զօրք եւ ահագին պատրաստականութիւն անկարող է որ եւ է շարժումնե փորձելու, ան հասունցած, չափէն աւելի հասունցած է իր նակատագրին համար։ Կը յայտարարեմ վերջապէս որ եթէ գլուխ պիտի ելլէ բազմացուած խմբակցութեան մը կազմութիւնը միահեծան իշխանութեանց դէմ, այս վերջինները պիտի ընդունին մարտահրաւէրը, պիտի անցնին պաշտպանողականի եւ հակայարձակողականի, բոլոր կէտերու վրայ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԵՏ ԵՂԱԾ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

3.— Ճենովայի ճառերուս մէջ ես խօսեցայ պատնէշի մը մասին որ կը բաժնէ Իտալիան եւ Ֆրանսան (Սուլում եւ գոռում – գոչում)։ Այդ պատնէշը բաւական քանդուած կրնայ նկատուիլ եւ քանի մը օրէն, թերեւս քանի մը ժամէն, ազգային Սպանիոյ սքանչելի հետեւակազօրքը վերջին հարուածը պիտի տայ անոր։ Մատրիտ, ուր ձախերը կը սպասէին ֆաշականութեան գերեզմանը տեսնելու, ընդհակառակն պիտի դառնայ գերեզմանը համայնավարութեան։

Մենք աշխարհի դատաստանին չենք սպասեր. բայց կ'ուզենք որ աշխարհը իմանայ.— 1938 Դեկտեմբեր 17ի իտալական ծանուցագրի մէջ բացորոշապէս պարզուած էին Իտալիոյ խնդիրները Ֆրանսայի հանդէպ, խնդիրներ որոնք գաղթային հանգամանք ունին։ Այդ խնդիրները կը կոչուին Թունուզ, Ճիպութի եւ Սուէզի ջրանցք։ Ֆրանսական կառավարութիւնը կատարելապէս ազատ է մերժելու այդ խնդիրներուն նոյն իսկ պարզ քննութիւնը, ինչպէս ըրած է մինչեւ հիմա իր չափազանց կրկնուած եւ թերեւս չափազանց բացարձակ «երբեք»ներով։ Բայց պէտք չէ տրտնջայ, եթէ այն փոսը որ այժմ կը բաժնէ երկու երկիրները, այնքան խորանայ, որ տաժանելի եթէ ոչ անկարելի դառնայ լեցնել զայն։ Ամէն պարագայի մէջ, դէպքերը ինչ ընթացք ալ առնեն, մենք կ'ուզենք որ այլեւս մեզի չխօսին եղբայրութեան, լատին քոյրերու, խնամութեան կամ ուրիշ ամէն խառնածին ազգականութեան մասին, որովհետեւ պետութեանց միջեւ եղած յարաբերութիւնները ուժի յարաբերութիւններ են, իսկ այդ ուժի յարաբերութիւնները՝ վճռական տարրերը անոնց քաղաքականութեան։

4.— Աշխարհագրականօրէն, պատմականօրէն, քաղաքականօրէն եւ ռազմայէս Միջերկրականը կենսական տարածութիւն մըն է Իտալիոյ համար։ Երբ մենք կ'ըսենք Միջերկրական, բնականաբար անոր մէջ կ'առնենք այն ծոցը որ կը կոչուի Ադրիական, որուն մէջ Իտալիոյ շահերը տիրական են, բայց ոչ միմիայն՝ Սլաւներու շահերուն, եւ ատոր համար է որ երկու տարիէ ի վեր խաղաղութիւն կը տիրէ այդ շրջանին մէջ։

5.— Եւ ահա վերջին կէտը հիմնական եւ նախորոշ.— Պէտք է զինուիլ։ Կարգախօսը այս է,— աւելի շատ թնդանօթ, աւելի շատ մարտանաւ, աւելի շատ օդանաւ, ինչ գինով ալ ըլլայ, ինչ միջոցով ալ ըլլայ, նոյնիսկ եթէ հարկ ըլլայ հարթել այն ինչ որ կը կոչուի քաղաքային կեանք։ Երբ մարդ զօրաւոր է, սիրելի կը դառնայ իր բարեկամներուն եւ երկիւղ կ'ազդէ իր թշնամիներուն։ Նախապատմութեան օրերէն մէկ աղաղակ հնչած է դարերու ալիքներուն եւ սերունդներու շարքերուն վերեւ,— Վա՜յ տկարներուն։

Հիմա որ ձեր քաջութեամբ, ձեր զոհողութեամբ, ձեր հաւատքով դուք հզօր մղում մը տուիք պատմութեան անիւին, հիմա ես կը հարցնեմ ձեզի, կ'ուզէ՞ք պատիւներ, վարձատրութիւններ, հեշտ կեանք (ամբոխը կը մռնչէ— ո՛չ, ո՛չ)։ Անկարելին գոյութիւն ունի՞ ձեզի համար (ո՛չ, ո՛չ)։ Ահաւասիկ մեր վարդապետութեան երեք նշանախօսքերը — հաւատալ, հնազանդիլ եւ մարտնչիլ։ Այս երեք բառերուն մէջ էր, է եւ պիտի ըլլայ բոլոր յաղթանակներուն գաղտնիքը»։

ՃԱՌԻՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐՏԱՍ ՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս կ'երեւայ, Մուսոլինիի ճառը չափաւոր է իր բովանդակութեամբ, թէեւ բուռն՝ իբրեւ ճարտասանական ձեւ։ Նշանակալից է որ ճառը որ եւ է խօսք չըներ Նիսի, Սավուայի եւ Քորսիքայի մասին, որոնց շուրջ այնքան շռնդալից հրատարակութիւններ կ'ընէին իտալական թերթերը։

Ֆրանսայի մէջ տեսակ մը սփոփանք պատճառեց ճառը, մանաւանդ որ վերջնագրի հանգամանք չունի եւ դուռը բաց կը թողու բանակցութեանց համար։ Թերթերը կը բացատրեն թէ ճառը այնքան ալ վրդովիչ հանգամանք չունի։ Փարիզի պաշտօնական շրջանակներուն կարծիքն այն է թէ Մուսոլինի եթէ ամբողջովին չի պարզեր միջազգային կացութիւնը, գոնէ աւելի չի ծանրացներ զայն։ Ճառին ոգիէն կը հետեւի թէ Մուսոլինի կ'ուզէ որ Ֆրանսա առաջարկներ ներկայացնէ, գոհացնելու համար Իտալիոյ գաղթային պահանջները, մինչդեռ Փարիզի մէջ կը սպասեն որ Իտալիան առանձնէ այդ նախաձեռնութիւնը, քանի որ ինք չեղեալ հռչակեց 1935ի համաձայնութիւնը։

Երէկ նախարարական խորհուրդը պիտի քննէր ճառը, որուն պատասխանը պիտի հաղորդէ վարչապետը, ձայնասփիւռ ճառով մը եւ վեց լեզուներով, հաւանաբար վաղը, չորեքշաբթի։

Անգլիոյ մէջ ալ բաղդատաբար նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեց Մուսոլինիի ճառը։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ այդ ճառը աւելի չի ծանրացներ միջազգային կացութիւնը եւ պատեհութիւն կ'ընձայէ բանակցութեանց։ Անգլիական կառավարութիւնը տրամադիր է կարելին փորձելու եւ բանակցութեանց ճամբան հարթելու, եթէ հրաւէր ստանայ երկու կողմէն ալ։

Գերմանիոյ մէջ զօրաւոր տպաւորութիւն գործեց ճառը, որուն բովանդակութեան համաձայն են իրաւասու շրջանակները, առանց վերապահութեան։ Այս առթիւ թերթերը անգամ մը եւս կը շեշտեն երկու պետութեանց կատարեալ համերաշխութիւնը։ Եւ կ'ուզեն որ Անգլիա եւ Ֆրանսա հասկնան թէ աւելի երկար չի կրնար տեւել ներկայ կացութիւնը։ Պերլինի արտաքին նախարարութեան օրկանը «բացորոշ ազդարարութիւն մը» կը նկատէ Մուսոլինիի ճառը։ Բոլոր թերթերն ալ ցնծութեամբ կը յիշեն Հիթլէրի շնորհաւորական հեռագիրը առ Մուսոլինի, ֆաշական քսանամեակին առթիւ։ (Այդ հեռագրով Հիթլէր ջերմապէս կը շնորհաւորէր Մուսոլինին, իբրեւ «յաղթական ստեղծագործը նոր եւ խրոխտ Իտալիոյ» եւ կը յայտնէր թէ «առողջուած՝ միեւնոյն իտէալներով, գերման ժողովուրդը իտալացի ժողովուրդի կողքին է միշտ»)։

Լեհաստանի բոլոր թերթերը ամբողջութեամբ հրատարակեցին Մուսոլինիի ճառը, մասնաւորապէս շեշտելով անոր երեք հիմնական կէտեր.— 1. Վերազինում.— 2. Հռոմ – Պերլին առանցքին ամրութիւնը։ 3.— Չափաւոր շեշտը՝ Ֆրանսայի հանդէպ։ Թերթերը կը գնահատեն նաեւ ճառին խաղաղասիրական ոգին։

Հայ մը կը վիրաւորէ իր կինը եւ մրցակիցը

Թուլուզէն կը հեռագրեն մարտ 26 թուականով.— Թուրք կօշկակար մը, Արթին Օհաննէսեան, 51 տարեկան, եւ իր կինը, Մարի Քըրլեան, 48 տարեկան, հարբենակից գրացի մը ունէին, Միսաք Սմբատեան Միհրան, 46 տարեկան։ Անենէ մը ի վեր կօշկակարը կնոջը արգիլած էր ընդունիլ իր դրացին։ Միհրան այսօր կէսօրէն վերջը անոնց տունը գացած ըլլալով, Օհաննէսեան հրաւիրեց որ դուրս ելլէ։ Միհրան ապառնալիքներ ուղղեց։ Ասոր վրայ ամուսինը ատրճանակը քաշեց եւ վեց գնդակ պարպեց իր կնոջը եւ Միհրանի վրայ։ Երկուքն ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան։ Օհաննէսեան յետոյ գնաց անձնատուր եղաւ։ Այս առթիւ յայտարարեց ոստիկանութեան տեսուչին թէ որոշած էր վերջ դնել, որովհետեւ իր մրցակիցը բաած էր.

— Ինչ որ ալ ընես, պիտի փախցնեմ կինդ։

Ինչպէս կը տեսնէք, տեղական թերթերը տակաւին չեն սորված զանազանել Հայն ու Թուրքը, շփոթելով ազգութիւնը եւ հպատակութիւնը։

Հ.Յ.Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին, Գայ ակումբին մէջ կարեւոր օրակարգ։

Գ ... ԼԱՌ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Յ ջ. կոմիտէի ընկերական դասախօսութիւնը 28 Մարտ, երեքշաբթի երեկոյ Դ. Թագալեստարանի գրադարանը։ Կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

Հրապարակային դասախօսութիւն

30 Մարտ, Հինգշաբթի գիշեր, ժամը 8,30ին Գ. Թաղապետարանի գրադարանին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ազգայնականութիւն եւ ընկերվարութիւն»։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑԱՅԻՆ ԱԿՈՒՄԲ – ՓԱՐԻԶ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը 28 Մարտ, երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, Ծ Ռիւ Գոտիէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ՝ Գր. ԽԱՏԻՍԵԱՆ։ Նիւթ «Հայաստանի հանրապետութեան ծագումը»։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Բաշաեան եւ պարագաները, շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի հօր եւ ազգականին՝ Գ. ՄԻՆԱՍ ԲԱՇԱԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։ Թաղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Մարտ 24ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Ալֆորվիլի գերեզմանատունը։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԺՈՒԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ

27 ԱՊՐԻԼ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին, Salle Gaveau-ի մէջ

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՀԱՅ ՈՒՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻԻՆ ԵՒ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ

2 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

42, Rue de Paradis, Paris — (Métro Poissonnière)

Նախագահութեամբ սկաուտական միջազգային գրասենեակի տնօրէն J. S. Wilson-ի որ յատկապէս կուգայ Լոնտոնէն

ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՈՒՄԲ — ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԴԻՐ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է Մասնակցութեան մասնակցութիւն 3 ֆրանք։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Պ. ԸՌԸՀԳՈՒՋԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

29 ԱՊՐԻԼ, Hôtel Bonaparte-ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

28 Ave. Friedland

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ

2 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՐԻԿԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Գ. Ղազարոս Դանիէլեանի «ԱՐԻՒՆԻ ՄԷՋԷՆ ԱՐԵՒԻ ՑՈԼՔԸ» (5 արար 2 պատկեր)

Ղեկավարութեամբ հեղինակին եւ տեղական կարող ուժերու

Կը խօսի Գնդապետ Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Մուտք՝ 5 ֆրա, ք. 5 տարեկանէն վեր փոքրիկներու 2 ֆրանք։

Կիրակի 14 Մայիս 1939, ժամը 15ին

Mutualité-ի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ ՀՕՐ ՀՕՐ ԱՂԱ

ՀԱՅԵՐԷՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

Տիգրան Չուխաճեանի այս անմահ երաժշտական ստեղծագործութիւնը աննախընթաց յաջողութեամբ բեմադրուեցաւ անցեալ տարի, մեծանուն երգահանին ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ։ Ընդհանուրի պահանջին վրայ, Մայիս 14ին պիտի կրկնուի միեւնոյն կազմով եւ ՀԱՅԵՐԷՆ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՆՈՐ թարգմանութեամբ՝ որ ամէն կերպով կը գերազանցէ թուրքերէն բնագիրը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, հանդարտութիւնը հետզհետէ կը վերահաստատուի Դամասկոսի մէջ։ Առեւտրականներու գործադուլը վերջանալու վրայ է։ Նպարեղէնի բազմաթիւ խանութներ վերաբացուած են։ Միւս կողմէ շատ մը խանութպաններ բողոքած են իրենց առեւտուրի բանի դաղարին դէմ եւ պատուիրակութիւն մը ղրկած են հանրապետութեան նախագահին, խնդրելով որ միջոցներ ձեռք առնէ։ Կը թուի թէ նախարարական տագնապն ալ պիտի լուծուի, չէզոք դահլիճի մը կազմութեամբ։ Կացութիւնը բարւոքած է նաեւ Հալէպի մէջ, ուր խանութները մասամբ վերաբացուած են, եւ Լաթաքիոյ մէջ, ուր բարեկարգութիւնը ամբողջովին վերահաստատուած է։ Սուրիոյ միւս քաղաքներն ալ, Համա, Հոմս, Մաարէթ եւն. Հալէպի օրինակին կը հետեւին։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ պատերազմական նախարարութիւնը ցեկոյց մը հրատարակեց, որ կը հերքէ պահեստիներու զօրաշարժի լուրերը եւ կ'ըսէ թէ Պուլկարիա պարզապէս իր բանակին վերակազմութեամբ զբաղած է, համաձայն Սելանիկի պայմանադրութեան։

ՀԱԿԱՇԻԹԼԷՐԱԿԱՆ հսկայ ցոյց մը կատարուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, մասնակցութեամբ 15 ազգութեանց ներկայացուցիչներու։ Այս առթիւ դրօշներու վրայ կ'երեւային հետեւեալ խօսքերը.— «Վերահաստատեցէք Չեխոսլովաքիան»— «Արգիլեցէք առեւտուրը Գերմանիոյ հետ.— Ամերիկայի դուռները բացէք փախստականներուն առջեւ.— Կեցուցէք Հիթլէրը» եւն.։

ՊԻՐԷՆԷԱՆ լեռներուն մէջ ձիւնակոյտերու տակ թաղուելով մեռան 27 հոգի։ Ուրիշ ձիւնակոյտեր ալ թափուած ըլլալով, ամբողջ թաղեր եւ գիւղեր պարպուեցան։ Թելուզին (Թէլէֆէրիք) անգամ կէս ճամբան մնաց, 2000 մեթր բարձրութեան վրայ (Արիէժի նահանգ)։ Նիւթական վնասը կը հաշուեն 1 միլիոն 500.000 ֆրանք։ Դեռ պատահելիք արկածներ կան։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ՇՔԵՂ ԿԵՐՊՈՎ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

եւ Ֆ. Կ. Խաչի տասնամեայ գործունէութիւնը

ԿԻՐԱԿԻ, 2 ԱՊՐԻԼ 1939, Ժ ՄԸ 15-24

AÉRO-CLUB-ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 6, Rue Galilée - métro Boissière

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Ղեկավարութեամբ գեղասան Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ Կ. Խաչի Մասնաճիւղի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ՝

ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ԵՐԿՐԱԶԱՓԸ - ԴԻԱԿԸ ԵՒ ԱԳՌԱՒՆԵՐԸ

Կ'երգեն՝ Տիկ. Le Roy (Աղապէկեան) եւ Պ. ՄԵՀՏԵՐԵԱՆ

Ջութակ՝ Տիկ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ ընկերակցութեամբ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի,

Ծայտնի ուժերու մասնակցութեամբ, երգով ու պարով կը ներկայացուի

ՀԱՅ ԳԱՒԱՌԻ ՀԱՐՍՆԻՔԸ

ԸՆՏԻՐ ԺԱԶ — Carlo-Canti ՄՈՒՏՔ 10 եւ 20 ֆրանք

ԽԱՉՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ՃՈԽ ՈՒ ՀԱՄԵՂ ԲՈՒՖԷ

Գեղարուեստ. բաժինը կը սկսի ճիշդ ժամը 3ին, կը խնդրուի ճշտապահ ըլլալ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

2 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle des Ingénieurs Civils-ի մէջ

19, Rue Blanche, Մէթրօ Blanche կամ Trinité

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Առաջին անգամ ըլլալով, միջազգային մրցանակներու արժանացած հայ արհեստավիրներ, Նաստրի կութեան ներկայութեան պիտի յարդարեն կանանց մազերը, փերիի հարաձեւութեամբ որոնք պիտի ցուցադրուին արհեստակցական միութեան յայտնի անձերու կողմէ։ Ճոխ պիւֆէ, Գոթիլեոն եւ թոմպոլա

Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական պարեր մ... ակցութեամբ ցրչապատ A~MANDINO-ի օրկեստրը նուագին

Մուտք՝ 10 ֆրանք։

ԳԱՆՁԱՐԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ

Անգուգական գործին Դ. Գիրքը։ 140է աւելի Հայաստանեան ... գային ցին թէ նոր ձայնագրեալ երգերով։ Հեղինակներու լուսանկարներով եւ կենսագրական գիծերով։ 120 մեծադիր էջեր, ընտիր թուղթ եւ գեղարուեստական տպագրութիւն։ Գործը պիտի ամբողջանայ 6 գիրքով։ Ամբողջ գործին համար՝ Արտասահման՝ 30 շիլին, Ամերիկա՝ 9 տոլար, Ֆրանսա՝ 30 ֆրանք, կանխիկ։ Ցապառումի ապահովիչեղ՝ դիմել՝ Imprimerie «Vosguedar», rue Galal, Le Caire, (Egypte)

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e)

Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սգուստ Մօնթօլոնի եւ բիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

ՅԱԿՈԲ ՉԱՔՐԵԱՆ

FABRIQUE DE PARFUMS

14 RUE CARLE-HEBERT, Courbevoie, Seine. Tél. Défense 10—56

Օ ՏԸ ՔՈԼՈՆԵԸ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

TCHAKER ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ

Կը ծախուին՝ Թուրա Քարթիկ, Պասմաճէ, Բրէճբան, Կալըբի Լաֆայէթ վաճառատուններն եւ 42 Bld. de Strasbourg:

Մէկ լիտրը՝ 75, ½ լիտրը՝ 40, ¼ լիտրը՝ 25 եւ 1/8 լիտրը՝ 15 ֆր.

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵԼԻՔԻ ԾՐԱՐՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ'ուղարկենք՝ բրդեղէններ, կօշիկներ, ճերմակեղէններ, թրիքոններ եւայլն, ամենաժամ գինով։ Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանքներու առաքումը։ Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմոյշները եւ մանրամասնութիւններ։

Կ'ուղարկենք դիւրատար (portatif) Underwood մեքենաներ։ Թուականներով, ամենաժան գիններով։

Դիմել American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél Opéra 67-77

ՐԱՖՖԻ

Փարիզի առաջնակարգ հայկական ճաշարանի տնօրէնութիւնը, գոհացում տալու համար իր սիրելի յաճախորդներուն եւ հայրենակիցներուն բաղձանքին, ամէն երեկոյ ժամը 7 – 12, կազմակերպած է հայկական եւ կովկասեան երաժշտութիւն, ղեկավարութեամբ

ՍԱՆՈՑ ԹԱԹՈՒՍ ԱԲԴԱՐԻ

եւ ընկերակցութեամբ յայտնի երգիչներու։

Հասցէ՝ 8, RUE MAUBEUGE, Métro Le Peletier, Cadet, N. D. Lorette

Le Gerant : H. STEPHAN

12, Rue Damesme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameune, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա .... 265 ֆրանք 140 ֆրանք
Ուրիշ երկիրներ .... 315 ֆրանք 110 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՄԱՐՏ
MERCREDI 29 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4001 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՆՉ ՓՈԹՈՐԻԿԸ Կ'ՈՌՈՏԱՅ...

Անցեալ տարի սեպտեմբերին աննախընթաց տագնապի մը մատնուեցաւ Եւրոպան։ Քիչ մնաց որ պատերազմ ծագէր։ Քսան չորս ժամ ալ, — եւ գերմանական զօրքը պիտի արշաւէր Չեխոսլովաքիա, երբ չորս վարչապետները Միւնիխ հաւաքուելով, կանխեցին վտանգը.

Խաղաղութիւնը փրկուեցաւ ի հաշիւ տկարին, Չեխոսլովաքիոյ, որուն վրայ Թափեցան ոչ միայն Գերմանիա, այլեւ Լեհաստան եւ Հունգարիա, կորզելով այն ինչ որ ծրագրած էին։

Այդ օրերուն, հայկական ճակատը կը յօրանջէր երանաւէտ անպրրութեան մը մէջ։ Շատ-շատ, — «պատերազմ պիտի ըլլա՞յ, պիտի չըլլա՞յ ..»։

Եւ երբ ամպերը փարատեցան, ամէն ինչ մոռացութեան տրուեցաւ։

Վեց ամիս վերջը, այս տարի մարտ 14 — 15ին նոր փոթորիկ մը պայթեցաւ նորէն Եւրոպայի սրտին վրայ։ Սլովաքիան «անկախ» հռչակուեցաւ։ Հունգարիա գրաւեց Կարպաթեան Ուկրայնան (Ռութէնիա), Գերմանիան ալ՝ մնացեալ մասը, բուն Չեխիան (Պոհեմիա եւ Մորավիա)։

Օրուան մեծերը իրար անցան։ Ուժգին ճառեր եւ փոխադարձ մեղադրանքներ։ Ցեռոյ բողոքագիրներ՝ կատարուած բռնագրաւման դէմ։ Հեռաձայն, հեռագիր, ժողով՝ միացեալ ճակատ կազմելու եւ Գերմանիան սանձելու համար։

Դարձեալ չարաշուք հարցումը, — «Պատերազմ պիտի ըլլա՞յ, պիտի չըլլա՞յ»...

Եւ նորէն նոյն երանաւէտ անշարժութիւնը հայկական ճակատին վրայ։ Յօրանջում եւ հառաչանք, ինչպէս եւ քնարեր հէքեաթներ՝ ոտքի վրայ, — Եթէ այսպէս ըլլայ, եթէ միւսը այնպէս ընէ..

Բարեբախտաբար պատերազմի վտանգ չկայ, գոնէ առ այժմ։

Ոչ թէ անոր համար որ աշխարհակալները չեն ուզեր, այլ ուրիշ աւելի լուրջ պատճառով մը, — պատրաստութիւնները լրացած չեն տակաւին։

Կրակուբոց Մուսոլինին անգամ հեգնելով հանդերձ «մշտնջենական խաղաղութիւնը», անհրաժեշտ կը գտնէ «երկարատեւ խաղաղութիւն մը, ապահովելու համար Եւրոպայի քաղաքակրթութեան զարգացումը»։ Եւ, այս խօսքէն անմիջապէս վերջը, կ'աղաղակէ.

— «Աւելի շատ թնդանօթ, աւելի շատ մարտանաւ, աւելի շատ օդանաւ, ինչ գնով ալ ըլլայ, ինչ միջոցով ալ ըլլայ, նոյն իսկ եթէ հարկ ըլլայ հարթել այն ինչ որ կը կոչուի քաղաքային կեանք»։

Միւսներն ալ ուրիշ բան չեն ըսեր, աւելի դիւանագիտական լեզու մը բանեցնելով, — զօրացնել ազգային պաշտպանութիւնը, ապահովելու համար խաղաղութիւնը։

— Բայց մենք ի՞նչ գործ ունինք այս ընդհանուր իրարանցումին մէջ։ Մեր կամքէ՞ն կախում ունի խաղաղութիւնը կամ պատերազմը։ Ի՞նչ հայկական ճակատի մասին է ձեր խօսքը ...

Շատ պարզ եւ շատ բնական։

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ ո՛րքան ողբալի վիճակի մը մատնուած պիտի ըլլայինք, եթէ իսկապէս պատերազմ ծագած ըլլար անցեալ տարի սեպտեմբերին, կամ այս անգամ։ Չէ՞ որ ոչ գլուխ ունինք, ոչ ալ ղեկավարութիւն։ Ոչ իսկ Ազգ. Խորհուրդ մը, գոնէ Ֆրանսայի համար։

Այո, կան կուսակցական կազմակերպութիւններ այստեղ եւ ամէն տեղ։ Ունինք Բարեգործական, զոյգ Օֆիսներ, եկեղեցական հոգաբարձութիւն եւ վարչութիւն, Մարտիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւն եւ ուրիշ գոյնզգոյն հաստատութիւններ, մէկը միւսէն պէխպաղէր։

Բայց, պահեցէք ձեր պաղարիւնը եւ պատասխանեցէք, — այս խառնուրդ բազմութիւնը ազգ. իշխանութիւն կամ ղեկավարութի՞ւն կը կոչէք դուք։ Այս խայտաբղէտ եւ երբեմն ճակա՞տն է որ պիտի դիմադրաւէ որ եւ է անակնկալ կամ փորձանք։

Ենթադրենք չարաշուք պատահականութիւն մը, — զօրաշարժ, փոթորիկ, պատերա՛զմ։

Ո՞ւր է հայկական ղեկավարութիւնը, այս երկրին մէջ, եթէ ոչ ամբողջ Եւրոպայի մէջ։

Մարդիկ որո՞ւ պիտի դիմեն, երբ հարկ ըլլայ խօսիլ Հայերու հետ, այս կամ այն հարցի մասին։

Ո՞վ պիտի յաւակնի պատասխանել յանուն Ֆրանսայի եւ արեւմտեան Եւրոպայի հայ գաղութին։

Ո՞վ պիտի ստանձնէ պատասխանատուութիւնը՝ զանազան հաստիքներու, բաղձանքներու կամ յանձնառութեանց։

Աւելի տարրական բան մը, — ո՞վ պիտի պատասխանէ զանազան հարցումներու, իբրեւ գաղութին տեսակէտը։

Կրնանք երկարել հարցումներուն շարքը, տարրականէն մինչեւ բարդագրեալը։

Ինչո՞ւ չէ, Թերեւս քաղաքական հարցեր ալ կը ծագին, եւ ատոր կանուխ արթնցողը կրնայ իր խելքին փչածը դուրս տալ, իբրեւ հայկական տեսակէտ ...

Եւ այն ատեն, ապահովաբար շատ աւելի տժգոյն, արտասանելի կացութիւն մը պիտի պարզուի, քան 1914 — 1920ին, երբ իրարու օրկաններ, Պատուիրակութիւններ, Կաթողիկոսութիւն եւ Պատրիարքութիւն, Երեսփ. Ժողով եւ ուրիշ բաներ ունէինք։ (Եւ ունենալով հանդերձ ի՛նչ ահաւոր վրիպումներ կամ յուսախաբութիւններ տեսանք...).

Ահա խորհրդածութեան անսպառ նիւթեր, ճիշդ այն պահուն երբ Եւրոպան ինք Թուխսի նստած է, գիշեր ցերեկ ծրագիրներ կ'որոճայ, հակառակ իր վիթխարի սպառազինութեանց եւ անհնարին կարողութեանց։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԻՐՔԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Ո՞վ պիտի ստանձնէ նախաձեռնութիւնը

Նախարարական խորհուրդը ժողով գումարեց երկուշաբթի օր, ճշդելու համար կառավարութեան դիրքը, քանի որ Մուսոլինի պաշտօնապէս յայտնեց Իտալիոյ պահանջները, — Թունուզ, Սուէզ, Ճիպութի։

Տիրող կարծիքը այն է թէ Մուսոլինի անուղղակի հրաւէր մը կ'ուղղէ բանակցելու, բայց ո՞վ պիտի ստանձնէ նախաձեռնութիւնը։ Նախարարներ կան որ կը պաշտպանեն թէ Ֆրանսայի կ'իյնայ նախաձեռնութիւնը. իսկ ուրիշներ բոլորովին հակառակ են այս տեսակէտին։ Քանի որ Մուսոլինի ինք չեղեալ հռչակեց 1935ի համաձայնութիւնը, ուրեմն իրեն կ'իյնայ ստանձնել բանակցութեանց նախաձեռնութիւնը։

« Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի տեղեկութեանց համաձայն, նախարարները երկու մասի բաժնուած են ճիշդ այնպէս ինչպէս Միւնիխի համաձայնութեան ատեն։ Արտաքին նախարար Պ. Պոնէ, հանրօգուտ շինութեանց նախարար Պ. Մոնզի եւ ուրիշներ համաձայն են որ Ֆրանսա ինք ստանձնէ նախաձեռնութիւնը, խաղաղեցնելու համար միտքերը։ Իսկ նյմտական նախարար Պ. Ռէնօ, գաղթային նախարար Պ. Մանտէլ եւ ծովային նախարար Պ. Քամփէնքի հակառակ են որ եւ է հաշտարար ձեռնարկի, առարկելով թէ Ֆրանսա չի կրնար բանակցութիւններ վարել Մուսոլինիի սպառնալիքներուն առջեւ։

Այսօր, չորեքշաբթի, նորէն ժողով պիտի գումարեն նախարարները, վճռելու համար այս խնդիրը. — Մուսոլինիի ճառը հրաւէ՞ր մըն է թէ մարտահրաւէր մը։ Այս նիստէն վերջն է որ ձայնասփիւռ ճառ մը պիտի խօսի վարչապետը, վեց լեզուներով (երեկուան)։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Տալատիէ իր ճառին մէջ պիտի կրկնէ այն ինչ որ ինք եւ Պ. Պոնէ չեշտեցին քանի մը անգամ, — Ֆրանսա ոչ թիզ մը հող, ոչ ալ որ եւ է իրաւունք պիտի զիջի։ Ֆրանսական կառավարութիւնը պատրաստ է բանակցելու, եթէ Մուսոլինի կ'ուզէ նոր իրաւունքներ ստանալ Թունուզի Իտալացիներուն համար, կամ աւզատ նաւահանգիստ մը Ճիպութիի մէջ, պայմանաւ որ դադրեցնէ սպառնալիքները։

Ֆրանսական մամուլին մեծ մասը հակառակ է որ Ֆրանսա ստանձնէ բանակցութեանց նախաձեռնութիւնը։ Միայն ազգայնական « Լը Ժուռնալ » է որ կը յանձնարարէ ընդ առաջ երթալ, մինչդեռ ուրիշ պահպանողական թերթ մը, «Ֆիկառօ», գրել կուտայ թէ քանի որ Մուսոլինի ինք չեղեալ հռչակեց 1935ի համաձայնութիւնը, իրեն կ'իյնայ ներկայացնել նոր առաջարկներ։ « Իտալական կառավարութիւնը դեսպան մը ունի Փարիզի մէջ, Ֆրանսականն ալ դեսպան մը՝ Հռոմի մէջ, թող բանակցին դիւանագիտական ճամբով»։

*** Պ. Կայտա, որ Մուսոլինիի բերանը կը համարուի, խմբագրականով մը կը բացատրէ թէ Իտալիոյ պահանջները գաղթային են եւ երբեք չեն ձգտիր «վեր ի վայր շրջել Եւրոպայի հողային կարգուսարքը»։ Իր բացատրութեանց համաձայն, Թունուզի, Ճիպութիի եւ Սուէզի ջրանցքի մասին տրուած պահանջները կը բխին 1915ին Իտալիոյ տրուած խոստումներէն եւ Եթովպիոյ գրաւումէն։ «Ոչ ոք — աւելի պակաս՝ միահեծան պետութիւնները — պատերազմ կ'ուզէ, քանի որ երկարատեւ խաղաղութիւն մը անհրաժեշտ է վերաշինութեան համար. բայց եթէ այդպիսի խաղաղութիւն մը պիտի հաստատուի, պէտք է հիմնուի բոլորին օրինաւոր իրաւունքներուն ճանաչման վրայ, բարոյական ըլլալ թէ նիւթական»։

Ցողուածագիրը չափաւոր համարելով Իտալիոյ պահանջները, դիտել կուտայ թէ «Փարիզի կառավարութիւնը նորէն նոյն անհաշտութիւնը կը ցուցնէ ինչպէս անցեալ դեկտեմբերին, իսկ այս պարագան ուրիշ ելք չի կրնար ունենալ եթէ ոչ ընդլայնել երկու երկիրներուն միջեւ բացուած փոսը, եթէ աւելի իրատես եւ պայծառատես միտքեր չմիջամտեն։ Ցորչափ իտալական պահանջները չեն ճանչցուիր, Իտալիա պիտի չմասնակցի որ եւ է միջազգային կազմակերպութեան՝ խաղաղութիւնը պաշտպանելու համար»

Խօսելով Միջերկրականի մասին, Պ. Կայտա կը բացատրէ թէ այդ ծովը «կենսական տարածութիւն մըն է Իտալիոյ համար ալ, քանի որ եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա ծովային հաղորդակցութիւններ ունին հոն, Իտալիան ալ ունի, իր 40.000.000 բնակիչներուն համար»։

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԽՈՐԱՊԷՍ ՄՏԱՀՈԳ

Տանցիկի խնդիր — հակագերման ցոյցեր

Ինչպէս գրած ենք այսօր, (Գ. էջ), Լեհաստան մասնակի զօրաշարժի մը ձեռնարկած է, իբրեւ հետեւանք միջազգային կացութեան։

Վերջին լուրերու համաձայն, Լեհաստանի նախկին սպաներու միութեան անդամները, աւելի քան 7000 հոգի, ժողով գումարելով բանաձեւ մը քուէարկած են, որ կ'ըսէ.

— « Ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը կը գտնուի ահարկու դէպքերու նախօրեակին։ Այսօր ալ, ինչպէս 1914ին, աշխարհ այլեւս չի հաւատար գերմանական խոստումներուն »։

Բանաձեւը կը չեշտէ թէ Լեհաստան այսօր միակ ամուր պատուարն է Գերմանիոյ արեւելեան գրոհին առջեւ եւ թէ այս պատմական պահուն, լեհ ժողովուրդը, ամբողջովին կազմ եւ պատրաստ, հանգստօրէն կը սպասէ դէպքերու ընթացքին։ «Ամէն Լեհ, հրացանը ձեռքը, պէտք է գտնուի իր դիրքին վրայ։ Այս է օրուան նշանախօսքը »։

Առջի օր կարեւոր ցոյց մը տեղի ունեցաւ Թէշէնի մէջ (լեհական Շլեզիա), նախաձեռնութեամբ տանտիրուհիներու ընկերակցութեան եւ ուսանողներու։ Այս առթիւ 14.000 հոգինոց թափոր մը կազմուեցաւ։ Դրօշներուն վրայ կ'երեւային հետեւեալ ազդարարութիւնները — «Լեհաստանը Չեխիա չէ, ոչ ալ Տանցիկը Մէմէլ »։

*** « Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի Թղթակիցը Պերլինէն կը հեռագրէ թէ Գերմանիա այսօր — վաղը կարգ մը ձեռնարկներ պիտի կատարէ, Լեհաստանի հակագերման ցոյցերը դադրեցնելու, ինչպէս եւ պահանջներ դնելու համար Տանցիկ-

(Ուրիշ շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

— o —

Երկուշաբթի առտու հազիւ խմբագրատուն հասած, գրաշար, մեքենագար, ցրուիչ, գրասենեակի պաշտօնէայ շրջապատեցին խմբագիրը։

Տողաշար Արամ — Վաղուան թիւը չորս հազար է. տեւապէս շարած եմ։

Մեքենավար Արրահամ — 1932էն ի վեր ես կը տպեմ թերթը, մինչեւ հիմա 14 միլիոն անգամ թերթ տուած եմ մեքենային։ Կիրակիները եւ յաւելումներն ալ հաշուելով, քառն միլիոն։ Օղի կ'ուզեմ...

Արամ — Ես 120 միլիոն տառ զարկած եմ տողաշարին վրայ, առանց հաշուելու 1925 օգոստոսէն մինչեւ 1932 մայիս ձեռքով շարածս։

Բարթող — Իսկ ե՞ս որ ամէն օր խոշոր բեռ մը կռնակս նետած, քաղաքին շրջանը կ'ընեմ, թերթ բաժնելու համար «քէօշքերուն»։

Փօլաս — Իմ տարած բեռս աւելի ծանր է, եւ պարտաւոր եմ ամէն օր ժամը 3ին, վայրկեանը վայրկեանին Նամակատուն հասցնել զաւառի ծրարները։ Միայն Մարսէյլի ծրարը քու տարածէդ աւելի ծանր է։

Աւետիս — Ձեր ալ ըրածը ի՞նչ է որ, պարզապէս նշանակուած տեղը կը փոխադրէք։ Իսկ ես տարածս կը ծախեմ, հասկցա՞ք, ամէն օր 180 — 200 ճառաշ կը ծախեմ. խեղճ Աւետիս կ'ըսեն, Գնուեին մեզի գրացի էր, Բարգէն Սիւնին ալ ամէն օր մեր տունը կուգար, — Հէ՛յ կեաք կեանքէր.

Բարթող — Ես ալ ամէն օր հարիւր հատ կը ծախեմ Ալֆորվիլի մէջ։

Եւ միտքս կուգան Յառաջի հրատարակութեան առաջին օրերը։ Սիայն մէկ տրամադրելի տպարան կար, բիւ Փասֆալ, սեփականութիւն Լանգուցեալ Ներսէսի, զոր կը կոչէինք «Ներսէս գեղեցիկ»։ Տպագրական նատարով սնած, առանց հետ ալ մեռաւ։

Խեղճուկրակ սենեակ մը տրամադրած էր մեզի, — մէկ սեղան եւ երկու աթոռ, ուր դէմ դիմաց կը նստէինք Հր. Սամուէլին հետ, քիչ անդին ալ Կարօ Ուշագլեանը, իբրեւ թղթատարական «նախարար»։

Այնքան շարժելու տեղ չկար որ, եթէ դուրսէն մէկը ներս մտնէր, ստիպուած էինք ոտքի ելլել, աթոռ մը նստելու համար։

Այդ ոչինչ։

Տպարանը շրջապատուած էր տնակներով։ Դրացիները կը տրտնջային մեքենայի ժխորէն։ Եւ ամէն օր վէճ ունէինք։

Թերթը պէտք էր հասնէր կէս օրին։ Երբ իրիկուն կ'ըլլար, տակաւին Բ. եւ Գ. էջերն անգամ պատրաստ չէին։

Գիշեր մըն ալ դրացիները տպարան խուժեցին, մեքենան քանդելու սպառնալիքով։

— Վերը հիւանդ մը պառկած է. մեռնելու կեցուցէք, եթէ ոչ...

Եւ թերթը Լիոն, Մարսէյլ կը հասնէր... երեք օրէն, Լոնտոն՝ հինգ օրէն։

Նոր տպարան մը պիտի բացուէր, « Մասիս »։ Նախապէս յայտներ էինք Ներսէս Գեղեցիկի, եւ երբ տեղափոխութեան օրերը մօտեցան, ազդ մը հրատարակեցինք, իր հաւանութեամբ։

Ցաջորդ առտու տեսանք որ ոչ գրաշար կայ, ոչ ալ տպագրիչ։

Ներսէս Գեղեցիկ նամրած էր գրաշարները, — «քանի որ աւելի լաւ տպարան գտեր էք, հոն գացէք»։

Եւ թուղթ գրիչ ժողվելով չուեցինք Ռիւ Լաֆայէթ, հասցնելու համար օրուան թերթը, ոտքի վրայ, քանի մը աթոռ ճարելով (դեռ պատրաստ չէր նմբողջովին)...

Բայց առեղը չէ «անէքտոդ»ներ պատմելու։

ՎԱՀԷ

Չէյմպըրլէն ճառը, Սթալինի փեսայ

Գերմանական թերթերը կը շարունակեն գնդասեղի հարուածներ տեղացնել Անգլիոյ գլխուն, այժմէն ձախողած հռչակելով անոր ծրագրած միացեալ ճակատը՝ ի խնդիր Գերմանիոյ պաշարման։ «Բէօրզէն Ցայթունկ » կը յանձնարարէ որ Անգլիա վարժուի կեդրոնական Եւրոպան, Գերմանիան եւ Պերլին-Հռոմ առանցքը նկատել առաջնակարգ եւրոպական ազդակ մը, «իրականին մէջ՝ ամենակարեւոր ազդակը, որ այլեւս չի լսեր ոչ Լոնտոնը, ոչ ալ Փարիզը։ Անգլիոյ հակագերման արբազան զինակցութեան ծրագրին տրուած պատասխանը պէտք է համոզէ նոյնիսկ Լոնտոնը եւ Փարիզը թէ նոր եւ բնական հաւասարակշռութիւն մը հաստատուած է Եւրոպայի մէջ։ Ամէն պարագայի տակ, պէտք չէ պատրանքներ սնուցանել Մեծն Գերմանիոյ եւ իր զինակցին՝ Իտալիոյ զարնելու կարողութեան մասին։ Նոր շրջան մը բացուած է։ Վերսայլի շրջանը մեռած է եւ պէտք է թաղուի »։

Ուրիշ թերթ մը հետեւեալ ծաղրանկարը կը հրատարակէ, — Պ. Չէյմպըրլէն ապխտակ շրջազգեստ մը հագած իբրեւ հարս, հովանոց մը՝ թեւին վրայ, արձանագրութեան դիւանը կ'առաջնորդուի Պ. Սթալինի կողմէ, որ լամբար գըլխարկ մը դրած եւ պաշտօնական հագուստ հագած է, իբրեւ փեսայ։ Չէյմպըրլէնի քղանցքը բռնած է Հրեայ մը, իսկ գետինը ծածկուած է դիակներով։

Փեսան, Սթալին կ'ըսէ.

— Աղուո՛ր տարրակս, մի նայիր մեր ճամբուն վրայ փռուած դիակներուն։ Թող անոնք չխանգարեն մեր հարսանեկան տօնը։

Հարսը, Չէյմպըրլէն, կը պատասխանէ.

— Հայրիկ, խօսքը մէջերնիս, բրիտանական կայսրութիւնը երբեք ընկրկած չէ արեան բաղնիքներէն։

Պերլինի տեղեկատու գործակալութիւնը հեռագիր մը կը հրատարակէ Պէյրութէն, որուն մէջ Անգլիան կ'ամբաստանուի թէ գաղտնապէս հակաթուրք քարոզչութիւն մը կը վարէ Սուրիոյ մէջ, միւս կողմէ ջանալով համոզել Թուրքիան որ հակագերման խմբակցութեան միանայ։

»»» · «««

ԹՈՒՐՔԻՈՅ երեսփ. ընտրութիւնները կատարուեցան կիրակի օր։ Անատոլուի գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Հալք կուսակցութեան բոլոր թեկնածուները ընտրուած են միաձայն։ Անկէ զատ չորս անկախներ կը մտնեն երեսփ. ժողովին մէջ։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը գնահատեն գործողութեանց արագութիւնը եւ կանոնաւորութիւնը, ինչպէս եւ ընտրողներուն փութաջանութիւնը։ Անոնք Պ. Իսմէթ Ինէօնիւի կողմէ նշանակուած թեկնածուներուն միաձայն քուէարկութիւնը ապացոյց մը կը համարին հանրապետական Թուրքիոյ ուժին։

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ընտրութեան պատրաստութիւնները կը շարունակուին։ Պ. Լէպրէն չուզեր նորէն թեկնածու ներկայանալ, թէեւ իր բարեկամները կ'աշխատին համոզել։ Ծերակոյտին նախագահն ալ մերժած է, իր տարիքին համար ծանր գտնելով այս բեռը։ Կը մնան հետեւեալ թեկնածուները — Պ. Քէօյլ՝ հողագործական նախարար. արմատական, Պ. Ժիւսթէն Կոտառ՝ նախկին նախարար, արմատական, Պ. Անրի Ռուա, դեր-նախագահ ծերակոյտին, արմատական, Պ. Ֆէրնան Պիւիսոն՝ նախկին նախագահ երեսփ. ժողովի, անկախ, Պ. Փիէթրի՝ նախկին նախարար, չափաւոր ազգայնական ։ Պ. Խափօ ալ կը վարանի։ Ընտրութիւնը պիտի կատարուի ապրիլ 5ին, այնպէս որ մինչեւ այն ատեն կրնան նոր թեկնածուներ ներկայանալ ։

ԻՆՉ ԿԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՑՐՈՒՈՒՄ ԵՒ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄ

ՋՆՋՈՒԱԾ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ԿԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Համոզուելու համար թէ քէմալական յեղափոխութեան կարգ մը մասերը աւազի վրայ հիմնուած էին եւ նոյնիսկ մահէն յետոյ հողին պիտի տրուէին, կը բաւէ նկատի ունենալ լեզուական ճիւղին մէջ ծայր առած հակազդեցութիւնը։

Զրոյցներու չէ որ կ'ակնարկեմ, այլ անվիճելի իրողութեանց։

Ամէնէն առաջ կրթական նախարար Սաֆֆէթ Արըգանի հեռացումը։

Այս խելօքիկ մարդը, որուն փոքր եղբայրը Անգարայի ընդհանուր դատախազութեան կարեւոր պաշտօնը կը վարէ, սկզբունքի նկատումով է որ պաշտօնանկ եղաւ։ Տեսնելով որ հարազատ Թուրքերէն լեզու չինելու մարմաջը, որմէ տարուած էր Աթաթիւրք, կատարեալ աղէտ մը դարձած է, Իսմէթ Ինէօնիւ վճռական որոշեց վերջ տալ անոր։ Ասոր համար ալ նախ փոխեց նախարարը, որ միաժամանակ նախագահն է Լեզուական Միութեան, որուն դերն է բառ չինել կամ օտար բառերը Թուրքերէն հռչակել։

Կրթական նոր նախարարին առաջին գործն եղաւ վերահաստատել քերականութեան (կրամէր) ուսուցումը, որ եօթը տարիէ ի վեր ջնջուած էր դպրոցներու մէջ, բուն իսկ ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՀՐԱՄԱՆՈՎԸ։

Ջնջումը տեղի ունեցաւ 1932ին, երբ Տոլմապահչէի (Պոլիս) լեզուական առաջին համաժողովը յայտարարեց թէ Թուրքերէնը մայրն է աշխարհի բոլոր լեզուներուն, եւ թէ հետեւաբար փոխարինելու է բոլոր արաբերէն ու պարսկերէն բառերը։ Եւ որովհետեւ բառերուն հարիւրին 90ը արաբերէն է եւ քերականութիւնն ալ արաբական կանոնով է, որոշուեցաւ դադրեցնել քերականութեան ուսուցումը, մինչեւ որ Թուրքերէն կանոններ հաստատուին։ Նոյն արմատէն ածանցուած բառերը, որոնք երբեմն մինչեւ 20—30ի կը հասնին, աշակերտը պիտի սորվէր իբրեւ իրարմէ բոլորովին անկախ բառեր։

Միւս կողմէ, պատրաստուեցան բառագիրքեր, որոնք լեցուն էին Թուրքերէն նոր բառերով։

Ստեղծուեցաւ կատարեալ Բաբելոն մը։ Ամէն կողմէ գանգատներ բարձրացան թէ ո՛չ տղաքը կը հասկնան, ո՛չ իսկ ուսուցիչները։ Բայց դիկտատոր Քէմալ մնաց անդրդուելի։ Ասաց եւ եղեւ...

Հիմա, Քէմալի մահէն հազիւ մէկ ու կէս ամիս յետոյ, յաջորդը վճռած է քանդել լեզուական շէնքը, որ նոր Թուրքիոյ ամենամեծ պարծանքը կը համարուէր։ Չէ՞ որ այս ձեւով Թուրք ազգը կը դառնար քաղաքակիրթ, ունենալով թ'ւ լեզու թ'ւ պատմութիւն։ Այն ալ՝ գերազգային տեսակէն։ Երկուքն ալ՝ մայր...

Այսպէս է որ, քերականութիւնը վերահաստատելէ յետոյ, Կրթական Նախարարը որոշած է առաջիկայ Յունիսին կրթական համաժողով մը գումարել Անգարայի մէջ, «մշակութային կեանքը շահագրգռող նոր որոշումներ տալու համար», ինչպէս կը ծանուցանէ «Սօն Փօսթա» (21 Յուն. 1939)։

Մինչ այդ՝ նախարարը սկսած է առնել դպրոցի տնօրէններու եւ ուսուցիչներու կարծիքը։ Անոր համար Պոլիս գնաց վերջերս, եւ անտարակոյս պիտի այցելէ նաեւ այլ նահանգներ։

×

Աւելի յատկանշական է մամուլի մէջ բացուած կատաղի պայքարը։ Բայց անկէ առաջ՝ Հիւսէյին Ճահիտի երեսփոխանութիւնը. Իթթիհատական այս նախկին պետը, որ տասնեակ տարիներէ ի վեր կը մնայ Թուրքիոյ ամենազօր գրիչը՝ թէ՛ իբրեւ գրագէտ եւ թէ՛ խայթող օրագրող, ժամանակին շատ քննադատեց քէմալական վարչաձեւը եւ աւելի վերջն ալ ընդդիմութեան առեանին յանձնուեցաւ, իբրեւ մասնակից Քէմալի դէմ սարքուած մահափորձին։

Ճիշդ է, կրցաւ ազատիլ կախաղանէն, բայց աքսորուեցաւ եւ արգիլուեցաւ լրագրութենէ։

Հետագային ներում ստացաւ, բայց հեռու պահուեցաւ մամուլէն։ Հակառակ ասոր, 1932ի Լեզուական համաժողովին խօսք առաւ եւ փափուկ այլ եղծու բառերով քննադատեց լեզուական նոր շարժումը, ահագին փոթորիկ բարձրացնելով, ինչպէս նաեւ ըմբռնելիքներու ենթարկուելով։ Եւ այս բոլորը՝ ի ներկայութեան Աթաթիւրքին։

Ահա այս անուղղելի եւ վտանգաւոր մարդն է որ այս անգամ երեսփոխան նշանակուեցաւ Իսմէթի կողմէ։ Նպատա՞կը.— որպէսզի իր սուր գրիչը շարժէ ի նպաստ նոր դիկտատորին եւ ընդդէմ հինին...

Այսպէս ալ ըրաւ Ճահիտ. Խմբագրականով մը (Ենի Սապահ, 20 Յունուար), ուղղակի ցեխին մէջ խոթեց Քէմալի լեզուական յեղափոխութիւնը, բացէ ի բաց յայտարարելով թէ ժողովուրդը խնդաց անոր վրայ եւ սնանկութեան դատապարտեց առաջին իսկ վայրկեանին։

— Ընթերցողները, կ'ըսէ, այնքան կը զզուէին իրենց տեսած գրութիւններէն, որ թերթ ձեռք չէին առներ։ Փորձը ցոյց տուաւ որ անձերը, որքան ալ իրաւասու ըլլան, չեն կրնար լեզուի յաջողութիւն ունենալ։ Անոնց ազդեցութիւնը՝ առաջարկի եւ հանգամանքէն անդին չանցնիր։ Եթէ զանգուածը չիւրացնէ, առաջարկը կ'անհետանայ հրապարակէն, ծնելէ առաջ մեռած երախայի մը նման։

Արուեստական ձեւով լեզուին տիրապետելու փափաքը՝ ՍՆԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆԳԵՑԱՒ խօսակցութեան լեզուին մէջ։

Հապա այս խայթող ակնարկութի՞ւնը։ Յայտնելէ յետոյ թէ արուեստական փորձը «հրդեհի մը անհաւասարութեամբ պատած է կրթական շէնքը», Ճահիտ կը հրաւիրէ կրթական նախարարութիւնը «անմիջապէս» մարել հրդեհը։

— Որովհետեւ, հանրային լեզուն ինքնինք պաշտպանած է եւ կը պաշտպանէ, բայց դպրոցները եւ հաստատութիւնները ստիպուած են հրամանով քալել։

Ըսել կ'ուզէ թէ պարզ ժողովուրդը, որուն կարելի չէ հրամայել, պատժեց Աթաթիւրքը, ծաղրի ու զզուանքի ենթարկելով անոր թխած լեզուն. բայց խեղճ ուսուցիչները եւ պաշտօնեաները ստիպուեցան ենթարկուիլ, անօթի չմնալու համար։

Ախտաճանաչում մըն է այս, որ կիրարկելի է բազմաթիւ այլ մարզերու մէջ։ Այսինքն, Թուրք ժողովուրդը չէ իւրացուցած քէմալական յեղաշրջումը եւ վախէն է որ ձայն չի հաներ։ Իսկ ինչ որ կը ներկայացուի իբրեւ հանրային հաւանութիւն, արուեստական է, պաշտօնական վարիչներու կողմէ սարքուած է։ Քիչ մը ազատութիւն տուր, եւ զանգուածը պիտի ապռթկայ, ինչպէս ապռթկաց Քէմալի եւ Իսմէթի դէմ, 1930ին, ընդդիմադիր կուսակցութիւն հիմնելու փորձին առթիւ։

Ինչ որ կը գրուի ու կը խօսուի իբրեւ փառաբանանք, գործն է խումբ մը ծրիակերներու։ Ծանօթ է Թրքական առածը.— փարայը վերէն տիւտիւյի չալար (դրամ տուողը կը փչէ սուլիչը)։

Ահա Ֆալիհ Րըֆքը Աթայը։ Երէկ պարզ խմբագիր մըն էր, բերանը կը հոտէր անօթութենէն։ Իսկ այսօր կը լողայ հարստութեան մէջ, ունենալով բազմաթիւ պաշտօններ, մէկը միւսէն իւղոտ։ Երեսփոխան է, պաշտօնաթերթ «Ուլուսի» խմբագրապետը, անդամ՝ Լեզուական յանձնաժողովին եւ այլ մարմիններու, շահակից՝ այլազան ընկերութեանց, որոնց հազարաւոր ոսկիներ կը յատկացուին։

Այս տեսակ մէկը բնականաբար լրբենաշուրթն պիտի փառաբանէր Աթաթիւրքի ամէն ըրածը եւ մանաւանդ լեզուական յեղաշրջումը։

Մինչդեռ ի՞նչ կը տեսնենք հիմա, դիկտատորին մահէն յետոյ։ Դէմ կը գրէ, առաջարկելով բարեփոխել լեզուն եւ հանգստեան կոչել Լեզուական Միութիւնը, որուն կերտողը եւ խնամողը բուն ինքն Քէմալն էր...

×

Դիմափոխութիւնը այնքան վրանքաց եւ գայթակղեցուցիչ էր, որ Թուրք ծանօթ օրագրողներէն Փէյամի Սաֆա ըմբոստացաւ «Ճումհուրիէթ»ի մէջ (26 Յունուար)։ Յօդուածը, ինքնին, ամբողջ ողբերգութիւն մըն է.

ՖԱԼԻՀ ՐԸՖՔԸԻ ԿՐՕՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ, (Իրթիտա)։

Այսքան ապշեցուցիչ խորագրէ մը յետոյ, հարկ կա՞յ ներկայացնելու նաեւ յօդուածին բովանդակութիւնը։ Չկայ, բայց քանի մը հատուած թարգմանենք, որպէսզի ոեւէ տարակոյս չմնայ.

Իր մէկ յօդուածին մէջ, Ֆալիհ Րըֆքը ըսած էր թէ ինք եւ Հիւսէյին Ճահիտ համաձայն են լեզուական խնդրին մէջ։ Պատասխանելով այս տողումին, Փէյամի Սաֆա գրած կուտայ.

— «Բոլորս գիտենք թէ Հիւսէյին Ճահիտ ի՛նչ ըսած է 1932ի լեզուական Համաժողովէն ի վեր։ Անոր կարծիքով՝ չափաւորութենէն հեռանալու չէ։ Բոլորս կը յիշենք թէ ասիկա որքա՛ն բարձրաձայն ըսաւ լեզուական Համաժողովին մէջ։ Մինչդեռ Ֆալիհ Րըֆքը, որ դեռ երէկ իր յօդուածներուն գլուխը կը դնէր Գալպէքթէ (Դէտ.— «խմբագրական»ին թուրքերէնը) այլանդակութիւնը, Ճահիտի նման կը խորհի եղեր եւ մենք քնա՛ւ, քնա՛ւ լուր չունինք եղեր...

Շատ լաւ, արժէքաւոր եւ սիրելի Ֆալիհ Րըֆքը։ Եթէ եօթը տարիէ ի վեր կողմնակից չէիք այդ լեզուական լրբութեանց, ինչո՞ւ չելաք եւ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ԲԱՌ ՉԸՍԻՔ ՑԱՋՈՐԴ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ։ Ուրի՞ք մէկ հատիկ յօդուած, որ իրաւունք տուած ըլլայ Հիւսէյին Ճահիտի։ Ինչո՞ւ չպաշտպանեցիք ձեր այս մարդիկը որ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԱՂԱՂԱԿԵՑ եւ ՄԻՆԱԿ ՄՆԱՑ, իսկ այսօր կը գրէք թէ համամիտ էք անոր։ Ընդհակառակն, այդ եօթը տարուան ընթացքին ստորագրեցիք յօդուածներ որոնք յարձակում էին Ճահիտի եւ ինծի նման խորհողներուն դէմ։ Աւելի ըլլալով, ԴՈՒՔ ՉԷ՞Ք ՄԷԿԸ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԷՆ այն դասագիրքերուն, որոնց աղճատ թուրքերէնը այսօր կը քննադատուի Ճահիտի կողմէ։ «Տղոց գլուխը փորձի տախտա՞կ է միթէ», ինչպէս վերջերս կը հարցնէր Աղչամ։

×

Հայելին է այս ամբողջ Թուրք մտաւորականութեան եւ վարիչներուն։ Որովհետեւ, չկայ մէկը որ Ֆալիհ Րըֆքըի չափ տարօրինակ վերելք արձանագրած ըլլայ, մէկ օրէն միւսը յանկարծակի անյայտութենէն բացարձակ համբաւի բարձրանալով։ Երէկ՝ կատարեալ թշուառ մը, այսօր՝ ճոխութեանց մէջ լողացող։ Միաժամանակ, Աթաթիւրքի աչքին լոյսն էր։

Երբ այսքան երախտաւորեալ մը կ'ուրանայ ամէն բան եւ «կրօնափոխ» կ'ըլլայ այնպիսի պահու մը երբ Քէմալը դեռ չէ թաղուած, ալ կրնաք երեւակայել անկեղծութեան աստիճանը միւս օրագրողներուն եւ վարիչներուն։

Ասիկա կը ցուցնէ թէ յեղափոխութիւնը այս մարդոց ստամոքսին մէջ է եւ ոչ թէ հոգիին։ «Փող ունի՞ս, քոնը կ'ընեմ»։ Ճիշդ Արշին մալ ալանի այս հոգեբանութիւնը։ Փողի, դիրքի համար է որ քէմալական էին։ Հիմա ալ նոյն նկատումներով Իսմէթական են, առանց մտահոգուելու թէ մէկը միւսին ժխտումն է։

×

Բայց մեր նպատակը չէ Թրքական նկարագիրը բնորոշել, այլ հաստատել թէ բան մը կը փոխուի վարչաձեւին մէջ։ Արդարեւ, երբ Ֆալիհի նման այնքան բարիք վայելած մէկը այսօր կը փոխէ «կրօնքը», կը նշանակէ թէ կը գնահատէ որ ա՛յս է օրուան պահանջը, որ Իսմէթը ուրիշ կրօնքի մարդ է։

Պարապ տեղը չէ որ ժողովուրդը իբար անցած է եւ կը պատրաստուի թաղելու շատ մը «արդիականութիւններ»։ Ան գիտէ թէ Հիւսէյին Ճահիտի երեսփոխանութիւնը իմաստ ունի, Իսմէթ հրապարակ քաշեց անոր գրիչը, քանդելու համար Քէմալի լեզուական շէնքը, եւ քանդումը ընդունիլ տալու համար նոյնիսկ Ֆալիհներու, որոնք հռչակաւոր պնակալէզներն էին մեռած դիկտատորին։

Ժողովուրդը գիտէ նաեւ Քեազիմ Գարապէքիր փաշայի երեսփոխանութեան իմաստը։ «Հայասպանի յաղթականը» ծանօթ էր իբրեւ թունդ կրօնասէր, այսինքն թունդ հակառակորդ աշխարհականութեան (լայիսիզմ), ինչպէս Ճահիտ կատաղի ընդդիմադիր մըն է լեզուական գետնին վրայ։ Որով, Գարապէքիր վաղը կրնայ երկրորդել Ճահիտին քայլը, «աղետալի» պանելով կիներու արձակ համարձակ ընթացքը եւ հրաւիրելով կառավարութիւնը քաշել անոնց փէշը...

Թող նոր վարչապետը ուզածին չափ ըսէ թէ ոեւէ շեղում չպիտի ընեն յեղափոխական սկզբունքներէն. կարելի է բան մը ընել, առանց բուն անունը տալու։ Այսինքն պահել պիտակը, միջուկը հանել նետելէ յետոյ իսկ։ Օրինակ, իր մահուան յօդուածին մէջ անգամ, Հիւսէյին Ճահիտ չի մոռնար ըսելու թէ քալելու է «Աթաթիւրքի ճամբով»։

Նոյն գործելակերպը կարելի է կիրարկել կրօնական խնդրին մէջ, Քէմալի անունով քէմալական շէնքը փլցնելու համար։ Ճիշդ ինչպէս ըրին սովետները, պարպելով Լէնինի բոլոր տոպրակները։

ԴԻՏ

ԻՏԱԼԻԱ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՅՑԱՑԱՒ ԵՒ ՑԵՏՈՅ ԼՔԵՑ ԻՐ ԲԱԺԻՆԸ ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ՄԷՋ

(Թ. եւ վերջին մաս)

Այն ատեն, տեսնելով որ կացութիւնը կը խանգարուի, Իտալացիները ուրիշ բան չեն ուզեր եթէ ոչ ազատել իրենց օձիքը։

Մինչ Յոյները իրենց ձախ թեւին վրայ, Ֆրանսացիները իրենց աջ թեւին վրայ կատաղօրէն կը կռուէին Թուրքերուն դէմ, անոնք, Իտալացիները ոչ միայն կը բանակցէին Թուրքերուն հետ, ոչ միայն կը պատրաստուէին պարպել իրենց գրաւած շրջանները ի փոխարէն տնտեսական հաստատուն առաւելութեանց, ոչ միայն իրենց շրջաններուն մէջ Թուրք ազաներուն թոյլ կուտան յարձակողականը պատրաստել մեզի դէմ, այլեւ Թուրքերուն կը ծախեն այն ռազմամթերքը զոր իրենց ճարած էին եւ զոր Թուրքերը մեզի դէմ պիտի գործածէին։

Այս խիստ ծանրակշիռ իրողութիւնները զոր կ'անգիտանան այսօր, ապացուցուած են զինուորական բազմաթիւ փաստաթուղթերով, առաջին զօրաբաժնի տեղեկատու դիւանին, Պէյրութի Ֆրանսական մարզպանութեան տեղեկատու դիւանին, Հալէպի Բ. զօրաբաժնի տեղեկատու դիւանին կողմէ եւն..

Կարդացէք Փօլ տիւ Վէօրի սքանչելի հատորը, «Կիլիկիոյ խաչելութիւնը», հարցուցէք այն ատենի հրամանատարներուն,— ամէն տեղ պիտի տեսնէք հաստատումը իտալական խաղին, որ սարքուած էր մեզի դէմ պայքարելու համար Փոքր Ասիոյ մէջ, 1919էն իսկ, նախ ծածկամտօրէն, յետոյ բացէ ի բաց. արիւնալի խաղ մը, քանի որ մեր վիրաւորները, մեր մեռելները մասամբ կ'իյնային Իտալացիներու կողմէ մեր հակառակորդներուն ճարուած ռումբերու, գնդակներու, թնդանօթներու, գնդացիրներու տակ։

— «Իտալացիները, կը գրէ Փօլ տիւ Վէօր, վերջնապէս կը համաձայնին Մ. Քէմալի հետ 1920 մարտ 15ին, յանձնարարելով Սան Ռէմոյի համաձայնութիւնները։ Փոխան առեւտրական առանձնաշնորհի մը զոր երկարեցին մինչեւ Ֆրանսական եւ անգլիական հոգատարութեան ենթակայ երկիրներու մէջ, անոնք մշտնջենապէս կը հրաժարին Ատալիայի եւ Սէլէֆքէի (Սելեւկիա) հոգատարութենէն։

Այդ համաձայնութենէն կը սկսի իրենց ռազմամթերքներուն խալամացութիւնը, որ այնուհետեւ ծաղկեցաւ Մերսին-Տարոս։ Անոնք պարպեցին Պոզանթին, զոր իրենց զունդերը գրաւած էին, մխալով քէմալական գունդերուն հետ։ Բայց իրենց դաւաճանութիւնը կ'ազատէր Թրքական այդ գրաւը, խզելով դաշնակիցներու ամբողջութիւնը, որուն մէջ առկախ կը ձգէր Սուրիան, իսկ Ֆրանսան կը դնէր վտանգաւոր շրջանին մէջ, հոն ուր ինք ալ վարպետ ըլլայ իր քաղաքականութիւնը, մինչ ենթակայ է հարուածներ ընդունելու»։

Այս դաւաճանութիւնը ամենածանր հետեւանքներ պիտի ունենար մեր գործին համար, մանաւանդ որ Իտալացիները չվարանեցան յետոյ Թուրքերուն ծախել իրենց ունեցած ռազմամթերքը։

Նորէն Փօլ տիւ Վէօրն է որ կը վկայէ.

— «Մեր «դաշնակիցներուն» դաւաճանութիւնը ահագին ճեղք մը բանար զօր. Տիւֆիէօյի զօրաբանակին եւ յունական բանակին միջեւ որ կը պաշտպանէր Իզմիրը։ Քէմալականները մխրճուեցան այդ ճեղքէն ներս եւ ամրացան, անոնք շահած էին իրենց դիւանագիտական առաջին յաղթանակը։ Իտալացիները յանձնուեցին ռազմամթերքի վաճառումը Թուրքերուն. այն ռազմամթերքը զոր գրաւած էին Աւստրիացիներէն եւ այն զոր իրենց ճարած էին Ֆրանսացիները եւ Անգլիացիները, պատերազմին ատեն, հասարակաց պաշտպանութեան համար։ Ատալիայէն 75նոց ռումբեր Գոնիա կը հասնէին ուղտերու վրայ բեռցուած եւ հոն քէմալականներ զանոնք կառախումբերու մէջ դնելով կը փոխադրէին Գարամանի պահեստ կամ Պոզանթիի առաջին գիծերը։

Այն ատեն Մ. Քէմալ սկսաւ իր յարձակողականը Պոզանթիի դէմ, արծուեբոյն մը լեռներու մէջ, ուր կը գտնուէին 550 Ֆրանսացի զինուորներ երկու հատ 65նոց թնդանօթներով։ Ասոնք հերոսաբար պիտի կռուէին եւ պիտի դիտէին նաեւ, օրինակի համար, թէ «դիմադրութեան թիկունքը», որ հաստատուած էր Ձախլըք վտակին վրայ, 300 Ֆրանսական ռումբ կ'ընդունի՝ Հարմէն եկած»։

Ամէն անգամ որ առիթ ունեցան Իտալացիները կը դիւրացնէին իր հակառակորդներուն գործը.— «Տասնըհինգ անհարկու խառովարարներ Մերսինէն կ'ելլեն Ատալիա, 1920 օգոստոսին։ Անոնց մէջ գտնուէին Ֆէթհի պէյ, որդի Իպրահիմ Բուսուրի, Ատանայի քաղաքապետութեան նախորդ Նախագահին զաւակը, Բարոն պէյ։ Ֆրանսական իշխանութիւնները զանոնք վտարած էին Պոլսէն, բայց Իտալացիները տեղ եղած էին անոնց անցագիր տալով Անատոլուի համար ուր գացին միացան քէմալականներուն։ Անոնք միասին տարած էին նաեւ իտալական ոսկի եւ հետագիծներ որոնք մեզի դէմ կը մղէին Մ. Քէմալը»։

Եւ սակայն, 1920 օգոստոս 10ին Իտալական կառավարութիւնը Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ ստորագրած

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այնուհետեւ նորից բարձրանալով վերին գաւիթը՝ զարթեցրեց Սեւադայի քաղաքապանին, իմանալու համար թէ արդեօք կարո՞ղ է տեսնել իշխանին։ Նրանց խօսակցութեան ձայնն առաւ սենեկապանը եւ դուրս եկաւ միջանցքը։ Նա զարմացաւ Գէորգ իշխանին այնպէս վաղ այնտեղ տեսնելով։

— Ի՞նչ էք հրամայում, իշխան, հարցրեց նա Մարզպետունուն։

— Եթէ կարող ես զարթեցնել իշխանին, յայտնի՛ր նրան, որ ես կամենում եմ գնալ եւ կ'ուզէի տեսնել իրան, ասաց իշխանը։

Սենեկապանը ներս մտաւ եւ մի քանի վայրկեանից վերադառնալով՝ յայտնեց որ իշխանն սպասում է իրան։

Մարզպետունին հետեւելով սենեկապանին եւ մի երկու փոքրիկ խուցեր անցնելով՝ մտաւ Սեւադայի ննջարանը եւ ողջունելով հանելով մօտեցաւ իշխանի մահճակալին։

Սենեակը լուսաւորում էր տակաւին փոքրիկ արծաթեայ կանթեղը. իսկ իշխանը նստած էր մահճակալի մէջ գիշերային լօդիկով։

— Ինչո՞ւ այդպէս վաղ, սիրելի իշխան, հարցրեց Սեւադան։

— Կամենում եմ այսօր եւեթ հասնել Ամրամի բանակը. ժամանակը թանկ է, պէտք է շտապել։

— Բայց դու գիտե՞ս թէ որտեղ է նա բանակած։

— Երբ շրջում էի Ուտիքում, ինձ ասեցին, որ նա անցել է Աղստեւ եւ գտնւում է Տաւուշ բերդի մօտ։ Իսկ այժմ ո՛րտեղ լինելը չգիտեմ. եկայ որ այդ մասին տեղեկութիւն առնեմ քեզանից։

— Երկու օր առաջ մեր գնդերը բանակած էին Սագամի ափին. իսկ Ամրամը գտնւում էր դեռ Տաւուշի մօտ։ Եթէ թագաւորի գալստեան մասին լուր առած լինեն, ուրեմն բանակները կը միացնեն... Գնա եւ այդ կողմերը կը պատահես նրանց։

— Իսկ դու չե՞ս կարող յայտնել, թէ ո՛րտեղ պիտի միանան բանակները, հարցրեց իշխանը ժպտալով։

— Ո՛չ, ես իրաւունք չունիմ յայտնելու։ Եւ դու, իշխան, այդ չպիտի պահանջես ինձանից։ Դու ինձ համոզեցիր եւ ես տուի քեզ իմ համաձայնութիւնը՝ հաշտուել թագաւորի հետ։ Այդ ես կարող էի անել։ Գնա՛ այժմ համոզիր Ցլիկ-Ամրամին. եթէ կը յաջողես, լաւ. եթէ ո՛չ՝ պատերազմը նրա կողմից անխուսափելի է. ուրեմն եւ բանակի գաղտնիքը քեզ բանալն՝ անկարելի։

— Շատ լաւ։ Թո՛ղ այդպէս լինի։ Շնորհակալ եմ սրտէն քո համաձայնութեան համար։ Այժմ տո՛ւր ինձ քո օրհնութիւնը եւ ես կ'երթամ։ Այդ օրհնութիւնը կը յաջողէ իմ ճանապարհը։

— Աստուած թող օրհնէ այդ ճանապարհը։ Դու խաղաղութեան եւ հաշտութեան միջնորդ ես, անկարելի է որ նախախնամութիւնը չյաջողէ քեզ։ Բայց եթէ նա կանխաւ որոշել է պատժել յանցաւորին...

— Ես կ'անեմ այն, ինչ որ հրամայում է ինձ իմ պարտքը եւ Հայրենիքը. իսկ Աստուծոյ կամքը... մենք միայն կարող ենք օրհնել։

Այս ասելով իշխանը մօտեցաւ Սեւադային, գրկեց նրան եւ համբուրելով՝ հեռացաւ։

Մի քառորդ ժամից նա Վահրամ բերդակալի մօտ էր։

Թանձր ու երկար այծենակազմի մէջ փաթաթուած եւ խոշոր գլուխը պողպատէ գլխանոցով ծածկած՝ անցուդարձ էր անում բերդակալը իւր գիտանոցի առաջ, երբ մօտեցաւ նրան Մարզպետունին։

— Գիտէի որ այդպէս վաղ պիտի բաժանուես իշխանից, ուստի լուսածագին դուրս եկայ տանից, որպէսզի հրամայեմ մարդոց դռները բանալու, ասաց բերդակալը իշխանին եւ մօտենալով նրան, հետաքրքրութեամբ հարցրեց, թէ արդեօք կարողացա՞ւ անծանօթ մնալ Սեւադայից, կամ թէ տեղեկացա՞ւ ցանկացած գաղտնիքներին։

Իշխանը պատմեց նրան համառօտ ինչ որ պատահել էր իրան, կամ ինչ որ խօսել էր Սեւադայի հետ եւ լսել նրանից, ծածկելով, ի հարկէ, այն ամէնը, ինչ ապստամբութիւնը գրգռող «ընտանեկան գործողութիւններին ու սիրային գաղտնիքներին» էր վերաբերում։ Այդ պատճառների հետ, իշխանի կարծիքով, անկարելի էր ծանօթացնել արտաքին պաշտօնեաներին։

Բարեսիրտ Վահրամը զարմացաւ՝ տեսնելով որ ինքն այնքան մօտիկ ապրելով Սեւադային, չէր կարողացել նրա գաղտնիքները ճանաչել, եւ դեռ մինչեւ այդ րոպէին չգիտէր թէ՝ Ցլիկ-Ամրամին ապստամբեցնողը Սեւադան է եղել։

Իշխանը կամեցաւ օգուտ քաղել այդ բանից՝ բերդակալի մտերմութիւնն աւելի վաստակելու համար։

— Ի՞նչ ես կարծում, բարեկամ, ասաց նրան ծիծաղելով, եթէ Սեւադան ճանաչած լինէր քեզ, միթէ՞ թոյլ կը տար, որ դու մնայիր այստեղ՝ այդ պաշտօնում։

— Ինչ. միթէ՞ նա գիտէ որ ես գահաւատարիմ եմ թագաւորին։

— Նա ամէն բան գիտէ. բայց նա ճանաչում է քեզ։

— Ինչպէս թէ ճանաչում է ինձ

— Նա գիտէ, որ դու նրան վնասել չես կարող։

— Ինչպէս թէ չեմ կարող. քանի միտքն է իմ մէջ պակաս, թէ՞ բազուկներս են ծերութիւնից թուլացել, ջերմութեամբ հարցրեց բերդակալը։

— Նա մինչեւ անգամ համոզուած է, որ դու թագաւորը պաշտպանել չես կարող, եթէ հարկը պահանջէ, յարեց Մարզպետունին, կամենալով գրգռել բերդակալի ինքնասիրութիւնը։

— Եւ նա այդ մասին խօսե՞ց քեզ հետ, յուզուած հարցրեց Վահրամը։

— Ո՛չ. յայտնապէս ոչինչ չասաց.

— Յայտնապէս ոչինչ չասա՞ց, հասկանում եմ. բայց ակնարկութիւնն դու այդ գուշակեցիր... Լաւ. ես կը սովորեցնեմ այդ մարդուն յարգել ինձ։

(Շար.)

համաձայնութիւն մը՝ իբրեւ յաւել– [illegible]ուած Թրքական դաշնագրին, համա– [illegible]այնութիւն մը որուն Գ. յօդուածով [illegible] պայմանագիր կողմերը յանձն կ'առ–[illegible] ին փոխադարձաբար ընծայել իրենց [illegible] գիւղատնտեսական աջակցութիւնը, [illegible] ապահովելու համար իրենց համապա– տասխան կացութիւնը այն շրջաններ– [illegible]ուն մէջ ուր ճանչցուած են իրենց [illegible]ւանաւոր շահերը ...

Զգալով որ քէմալական կառավա– [illegible]ութիւնը կը ժխտնայ եւ տանելով այն [illegible]ամանելի կռիւները զոր մղելու հար– կադրուած էին Ֆրանսացիները, Ի– տալացիները կը նախընտրեն առնել [illegible]ալ։ Մինչ Մարաշէն մինչեւ Միր– [illegible] մեր 412րդ վաշտը կորսնցուցած [illegible], 63 զինուոր եւ 17 սպայ՝ սպան– [illegible]՝ իսկ ալժերիական արձակազէն– [illegible]րու 17րդ վաշտը՝ 524 զինուոր եւ 7 [illegible] սպայ սպաննել, իտալական զօրքը Մ. Քէմալի հետ կը կնքէ 1920 մարտ 15ի համաձայնութիւնը։ Փոխան առեւ– տրական առաւելութեանց, Իտալա– ցիները կը պարպեն Գոնիան եւ կը քաշուին դէպի ծովափ, ինչպէս ըրին [illegible] Տրիպոլսոյ պատերազմին ատեն։

Այսպէս Իտալիա, որ չէ կռուած [illegible]րքերուն դէմ՝ պատերազմին ա– [illegible]ն որ 1919 ապրիլին յանկարծ գը– [illegible]ած է իր շրջանը առանց խորհր– [illegible]ակցելու Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ, [illegible] կրցին օսմանեան զէնքին ամ– բողջ ծանրութիւնը, Իտալիա յան– կարծ կը պարպէ Գոնիան եւ իր շրջա– նը։

1919 յուլիս 29էն իսկ, ան դաշնա– [illegible] Յունաստանի ձգած էր Իզմիրը։ [illegible] դաշնակիցները, իբրեւ փոխարի– [illegible]ութիւն, իր բաժինին վրայ աւելցու– ցած էին Զոնկուլտաքի հանքերը, եւ [illegible] 1921 մարտ 12ին կոմս Սֆոր– ցա Պէքիր Սամիի պէյ հետ կը կնքէր համաձայնութիւն մը, իբրեւ նախա– պատրաստութիւն իտալական շրջանի պարպումին։

Յունիս 24ին իտալական վերջին զօրքին վերջին մասը կը մեկնէր Ա– նթալիոյ քարափէն։

Հոկտեմբերին, Էնկիւրիի համա– ձայնութեամբ եւ նոյնինքն կոմս Սֆորցայի խոստովանութեամբ, «Ի– տալիա ինքն իսկ կ'անհետանայ Թուր– քիոյ քարտէզէն։ Ան փոխան հողային [illegible] որ կրնար քէմալական զօր– [illegible] յարձակման ենթարկել զինքը, ապահովէ առեւտուրի եւ ազդեցու– թեան համաձայնութիւն մը, աւելի [illegible]։

Այս բոլորը ճշմարտութիւն է։ 1922 Սեպտեմբեր 17ին Իտալիոյ արտաքին [illegible]արարութիւնը կը հաղորդէր անգ– լիական կառավարութեան թէ Իտա– լիա, այլեւս պիտի չմասնակցի Թուր– քիոյ դէմ ուղղուած որ եւ է գործո– ղութեան։

Ահա իրականութիւնը։

Նախապէս Իտալիան ի՞նչ մեղա– [illegible] որոնք կրնայ բանաձեւել Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դէմ։ Մենք կատարեցինք [illegible] տնտեսական յանձնառութիւնները։ Եթէ ան այսօր կը գգւայ Թուրքիոյ իր [illegible] ըլլալուն համար, ազատ [illegible] զինուոր ցամաք հանելու Ա– [illegible] Մաքրի, Գատրում, Քուշ Ա– [illegible] Այէյ եւ Գուլիան հոս անոնք փոք– [illegible] ..

Բայց այն բուռն քարոզութիւնը զոր կը կատարէ մեզի դէմ Սուրիոյ մէջ, Անգլիոյ դէմ՝ Պաղեստինի մէջ եւ Ան– դրյորդանանի մէջ, Դամասկոսի վեր– ջին խռովութիւնները որոնց մէջ բո– լորովին անմեղ չերեւար, մեզ կը մը– ղեն խորհիլ թէ Իտալիա հաճոյքով պիտի տեղաւորուէր Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հովանաւորած երկիրներուն մէջ, որոնք իր ձեռքն անցնելով, ու– րիշ առաւելութեանց հետ մէկտեղ պատեհութիւն պիտի ընծայէին արե– ւելքէն ալ սպառնալու Եգիպտոսի, ինչպէս կը սպառնայ արեւմուտքէն։

ANDRÉ FRIBOURG

Ժողովուրդը ձեր օրինակին կը սպասէ

Քիչ խօսիլ՝ շատ գործել առաքինութիւն մըն է կ'ըսեն, որ՝ դժբախտաբար շատ կը պակսի մեզի։ Կարդացէք մեր հանրային կեանքի բոլոր հաստատութիւններուն, նոյնիսկ հայրենակցական եւ բարեսիրական կազմակերպութեանց կողմէ հրատարակուած մամուլը, ամսաթերթ, օրաթերթ, պարբերական, ամէնը, ամէնը նոյն ահազանգն է որ կը հնչեցնեն, — Միանանք, միացնենք մեր պիտանի ուժերը, միացեալ ճակատ եւայլն։

Գրէ՛ ու գրէ. մելան շատ՝ գործ շատ։ Մասնանշուած վտանգները, ազգովին կազմակերպուելու առիթողութեան խօսքերը, այնքան պարզ են ու հասկնալի, որ՝ ո՛չ տարիներ պէտք են, ոչ ալ ամիսներ գործադրութեան անցնելու։ Բայց, վարէն մինչեւ վեր, ազգովին այնքան զգալի է մեր մէջ՝ «քիչ խօսիլ եւ շատ գործելու» առաքինութիւնը, որ ամէն անհատ, եւ յատկապէս հանրային գործիչ, եթէ այս ուղղութեամբ յօդուած մը գրեց կամ ճառ մը խօսեցաւ, արդէն ամէն ինչ ըրած կ'ըլլայ, իր պարտականութիւններէն թեթեւցած։

Տրամադրութիւններ պէտք է պատրաստուին նախապէս, կ'ըսեն։ Ու չեն հասկնար թէ՝ ինչո՞ւ համար տարիներ պէտք պիտի ըլլան՝ այդ «տրամադրութիւնները» պատրաստելու։ Ո՞ր Դաշնակցականը, Ռամկավարը, Հնչակեանը, բարեսէրը, միութեան մը անդամն ու չէզոքը, հակառակ է, անտրամադիր, մեր օգտագործելի ու ցրուած ուժերը միացնելու, համախմբելու եւ բոլորիս համար ալ, վտանգուած անակնկալներուն հանդէպ, օգտակար նպատակի մը ծառայեցնելու։

Բացարձակապէս չեմ հաւատար, որ այսպիսի դժուարին ու ծանր օրերու մէջ, գտնուի ինքզինքը եւ իր շրջապատը ճանչցող մէկ հայ անհատ, որ հակառակի նման կոչի մը եւ չուզէ իր լաւագոյնն ու կարելին տրամադրել նախաձեռնուած համազգային նպատակի մը համար։ Զգմնդանալու համար, կ'առարկուի նաեւ թէ՝ կանխակալ կարծիքներ, նախասիրութիւններ եւ անհաշտ տեսակէտներ կան, որոնց մասին գրել, խօսիլ, բացատրել անհրաժեշտ է։ Բայց ի՞նչ բանի մէջ կը կայանան այդ տեսակէտներու տարբերութիւնը, կանխակալ կարծիքները, որոնց մասին իրար հասկնալու համար, տարիներով գրել ու մելան սպառել հարկ պիտի ըլլայ եղեր։ Քաղաքական հարց մը, դաւանանքի խնդիր մը չէ մէջտեղ դրուածը։ Մեր հողին վրայ եւ մեր հայրենիքին մէջ ալ չենք, որ՝ գիրքի, աթոռի, փառքի ու տիրապետելու խնդիրներ յարուցուին, այլ, մեր տարտղնուած համայնքին եւ ցրուած ուժերուն համախմբումը, ներգաղթակուած ու կազմակերպուած հարցն է խնդրոյ առարկայ։ Թող չփորձուի նաեւ, ամէն ձախողած կամ յապաղած ձեռնարկի եւ նպատակի մեղքն ու պատասխանատուութիւնը մեր ժողովուրդի վզին փաթթելու, անոր «անմիաբանութեան» վերագրելով։

Ազգային ի՛նչ նպատակի համար մեր առաջնորդները միաձայն, հաշտ ու համերաշխ գործած եւ ժողովուրդը իր «անմիաբանութեամբ» չէ հետեւած, չէ զոհաբերած, չէ նուիրուած անոնց հրապարակ դրած գաղափարին, չէ արձագանգած անոնց կոչին։ Եթէ եղած են ժամանակներ, որ՝ մեր պարզ ու աշխատաւոր ժողովուրդը երկուքի բաժնուած է, կիրքերով եւ ատելութեամբ լեցուած մէկը միւսին հանդէպ, անհամերաշխ եւ անզիջող տրամադրութիւններով, պատասխանատուն ինքը ժողովուրդը չէ, եւ եթէ պէտք ըլլայ, յականէ յանուանէ ծանօթ են անոնք։ Ողջ ըլլան «բանը մեզ աղէկներն», «վերնատան ընտրեալները»։

Վաղը փորձ մը թող կատարուի, եւ մեր բոլոր կուսակցութեանց ու կարեւոր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները սեղանի մը շուրջ հաւաքուին, խորհին, մտածեն, որոշեն եւ հրապարակաւ մամուլի մէջ, միեւնոյն կոչը հրատարակեն, նպատակի մը, ձեռնարկի մը, գործակցութեան մը շուրջ, այն ատեն յայտնի պիտի ըլլայ թէ՝ յանցաւո՞ր է, «անմիաբա՞ն» է մեր ժողովուրդը։ Եւ այն ատեն դիւրաւ կը ճանչցուին պատասխանատուները։

Ահա ինչ որ կը պահանջեն ժամանակն ու դէպքերը՝ բոլորէս։ Ինքնարդարացման ո՛չ մէկ պատճառ եւ իրաւունք։ Քիչ մը անկեղծ սրտացաւութիւն կը բաւէ, փոխանակ ամիսներու եւ տարիներու, մէկ օրէն իրար հասկնալու, եւ մեր բոլոր կարելիութիւնները հրապարակ բերելու, ի խնդիր միայն մէկ նշանաբանի, պաշտպանութիւն ազգային ընդհանրական եւ գերագոյն շահերու։

Ովքեր որ վերապահումներ, կասկածներ եւ անտարբերութիւն կ'ունենան այսքան կենսական հարցի մը մէջ, թող գէթ մը անոնց անունին դիմաց, ու խաչ մը անոնց անունին տեղը։ Անկեղծ, ինքնավստահ, կորուկ եւ գիտակից նախաձեռնութիւն մը պէտք է, առանց ժամանակի կորուստի, առանց տատամսումի։

Զոր սեղան մը մէջտեղը, շուրջը աթոռներ եւ սեղանին վրայ մեր գոյութեան եւ ինքնապաշտպանութեան խնդիր հարցականը։ Ով որ սրտացաւ առաջարկ մը ունի, գաղափար մը գիտէ, ելք մը եւ եզրակացութեան մը կրնայ հասնիլ, թող հանէ իր տեղը բռնել շարուած աթոռներուն վրայ։ Բիւզանդական վէճերու, իրարու կալողութիւն չափելու ժամանակը չէ։ Բոլորին ալ գոյութեան հարցն է որ նժարի մէջ դրուած է։ Ո՛վ որ կը յաւակնի թէ՝ լաւագոյն ծրագիրը ունի այս մասին, թող յառաջ նետուի, ժողովուրդը պիտի գնահատէ ու ծափահարէ զայն։

Այսքան պարզ ու արտաքոյ ցանկութիւններէն յետոյ ալ, երբ չփորձուի, ինչքան կարելի է շուտ իրար հասկնալ, եւ բոլորին իղձը իրականացնել, ու դարմանել մեղադրանքներով եւ բամբասանքներով ժամավաճառ ըլլանք, այն ատեն կը նշանակէ թէ՝ իսկապէս նախաձեռնութեան, գիտակցութեան եւ գործակցութեան ոգին է որ կը պակսի եւ աւելորդ է այս ժողովուրդին ականջին տակ տասներկու ամիս բազմաձայն թմբուկներ հնչեցնել։

Նախաձեռնութեան փորձը թող ըլլայ վերէն, մեր առաջնորդներէն, եւ մասնաւորապէս կուսակցական ղեկավարներէն։ Իւրաքանչիւրը իր կարգին զիջողութեան եւ անկեղծ համերաշխութեան ոգի մը թող ցուցնէ, եւ վստահ եղէք, քանի չորս ժամը կը բաւէ համաձայնութեան ստորագրութիւնները փոխանակելու։

Վաղուան պատմագիրները իրենց անդառնալի վճիռը պիտի ունենան այսօրուաններուն մասին։ Որու մէջ որ պատասխանատուութեան զգացումն ու գիտակցութիւնը կը պակսին, թող քայլ առնէ դէպի մէջտեղի սեղանը։ Վաղը ուշ է եւ գործը անյետաձգելի։ Վայ չարամիտին եւ անտարբերին։

Բոլորն ալ իրենց տեղերը ունին սեղանին շուրջ։

Ամբողջ ժողովուրդը ձեր օրինակին կը սպասէ։

ԱՍՈՒԳ

ԸՆԿԵՐ ՄՈՍԻԿ

Վերջերս Տէտէ – Աղաճի մէջ (Յունաստան) մեռած է ընկեր Մոսիկ (Մովսէս Վարդանեան)։ Երիտասարդ Մշեցի մը։

Գարտաճանաչ Դաշնակցական, երկար ատենէ ի վեր հաստատուած էր Տէտէ – Աղաճի մէջ եւ կը վայելէր գաղութի համակրանքը, իր համեստ եւ չարքաշ բնաւորութեամբ։

Մեր կուսակցութեան վառվռուն անդամներէն էր։ 1926ին, եթէ չեմ սխալիր, թաղականական ընտրութեանց առթիւ էր որ իրմէ երկու անգամ յաղթանդամ մարդ մը հայհոյանք մը կը թողնէր բերնէն... Դաշնակցութեան հասցէին։ Հազիւ լսած բառը, Մոսիկ կը խոյանայ վրան, մէկ ձեռքով որ հազիւ կը հասնէր այդ յաղթանդամ մարդու վզին, կը բռնէ եւ ճարպիկ շարժումով մը կը սպրդի անոր ոտքերուն մէջտեղը։ Մարդը այլեւս չի կրնար իր հաւասարակշռութիւնը պահել եւ իր ամբողջ մարմնով կը փռուի տախտակամածին վրայ, ենթակայ Մոսիկի հարուածներուն, մինչեւ որ օգնութեան կը հասնին եւ կ'ազատեն։

Ուրիշ դէպք մըն ալ, նոյնքան պատկերալից.

Նաւահանգիստին մօտ, սրճարան մը կը բանեցնէր ընկեր Մոսիկ։ Իր յաճախորդներուն մէջ կը կազմէին նաեւ նաւահանգստի կառապանները։

Անգամ մը կը հաւաքուին Մոսիկի շուրջ եւ կը պահանջեն որ իրենցմէ որ եւ է մէկուն հետ կիւլէշի բռնուի։ Մոսիկ կարեւորութիւն չի տար եւ կը շարունակէ աշխատիլ։ Յանկարծ կառապաններէն մէկը կ'ըսէ.

— «Արդէն Հայերը վախկոտ են...

Մոսիկի աչքերը կը մթագնին։ Կարելի՞ էր հանդուրժել այդ նախատինքին։ «Ընտրեցէք ձեր կիւլէշի ախոյեանը»։

«Արապաճի Գիւպիւլը» եւ Մոսիկը հրապարակ կուգան։ Բայց երկար չի տեւեր արդէն կռիւը։ Մոսիկ հակառակորդին թեւերը այնպէս ուժով կը բռնէ եւ այնպէս կը ցնցէ, կը հրէ որ, Գիւպիւլը կէս մը խելագար եւ թմրած վիճակի մէջ, ինքզինքը չի կրնար ժողվել, քանի մը քայլ հոս հոս կուչայ եւ կը փլի ինքն իր վրայ, Մոսիկի սրճարանին պատին տակը։ Պատին ետեւը շարուած էին դաւաթներն ու պնակները որոնք ջնջուեցան ջարդուփշուր գետին կ'իյնան։

Մոսիկի տիպարը անմոռանալի պիտի մնայ մեր մտքին մէջ, իր խառնուածքով թէ բնաւորութեամբ։

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Մոսիկ։

Ն.

ՄԱՍՆԱԿԻ ԶՕՐԱՇԱՐԺ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Լեհաստանի մէջ տեղի կ'ունենայ գաղտնի ու մասնակի զօրաշարժ մը։ Զէնքի տակ պիտի հաւաքուին մէկ միլիոն զինուոր։ Կը թուի թէ ընդհանուր զօրաշարժի սկզբնաւորութիւնն է այս։ Ամբողջական զօրաշարժը զէնքի տակ պիտի համախմբէր չորս միլիոն զինուոր։ Տանցիկի մէջ, սակայն, հանդարտութիւն կը տիրէ։ Լեհ կառավարութիւնը ուշադիր կը դիտէ կացութիւնը Արեւելեան Փրուսիոյ մէջ, ուր, սակայն, գերման զօրքի կեդրոնացում տեղի ունեցած չէ։ Բայց Լեհական Նեղանցքին մէջ լեհ ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ կատարեց գերման հաստատութիւններու մէջ եւ երեւան հանեց զէնք ու ռազմամթերք։ Ձերբակալութիւններ ալ կատարուեցան։

Նախագահ Մոսիքի խորհրդակցութիւններ կատարեց նախարարներուն եւ զինուորական ղեկավարներուն հետ։ Կ'ուզեն ազգային միացեալ դաշլիճ մը կազմել եւ այսպէսով զօրացնել կառավարութեան դիրքը. Գիւղացիական ղեկավար Գ. Վիթոս, որ քանի մը տարի առաջ արտասահման փախաւ, պիտի վերադառնայ Վարշաւա, եւ տրամադիր է մտնելու նորակազմ կառավարութեան մէջ։ Գիւղացիական կուսակցութիւնը այժմ չի գործակցիր կառավարութեան եւ կը պահանջէ որ ներում շնորհուի Գ. Վիթոսին։

Կացութիւնը կը նմանի 1938 մայիսին, երբ Չեխոսլովաքիա Գէնլէյնի հրամանով մասնակի զօրաշարժ յայտարարեց. բայց շատեր կը կարծեն, թէ Հիթլեր այնպէս պիտի չվարուի Լեհաստանի հետ, ինչպէս վարուեցաւ Չեխերուն հետ, որովհետեւ Լեհերը չեն զիջիր ու պատրաստ են կռուելու։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԴԻՐՔԸ

Պուքրէշի մէջ մամուլը կը շեշտէ, թէ ռումանական անկախութիւնը մազաչափ խախտած չէ գերմանեւռումանական առեւտրական դաշինքով։ Իւնիվէրսուլ կ'ըսէ, թէ դաշնագիրը պիտի կրնայ օգտակար հանդիսանալ ու տնտեսական դառնալ, եթէ երկու կողմերն ալ հաւասար գետնի վրայ անկեղծօրէն գործադրեն զայն եւ յարգեն ժողովուրդներու բացարձակ անկախութիւնը։ Ռումանիա շատով ուրիշ երկիրներու հետ ալ առեւտրական պայմանագիրներ պիտի կնքէ, եւ այն ատեն աշխարհ պիտի համոզուի, թէ Ռումանիա ինկած չէ գերման այլամերժ ազդեցութեան տակ։ Հականացի տրամադրութիւնները կը շարունակուին եւ գերմանասէր քարոզութիւնը արգիլուած է։ Կառավարութիւնը հրահանգեց հսկողութեան տակ առնել երկու ականաւոր դէմքեր, որոնք համակրանք ցոյց տուած էին հիթլերականութեան հանդէպ։

Փարիզի մէջ կ'ըսեն, թէ գերման եւ ռումանական նոր դաշնագիրը ո եւ է կերպով չազդեր ֆրանքօ–ռումանական առեւտրական դաշնագրին վրայ, որուն տրամադրութիւնները անթերի պիտի իրագործէ Ռումանիա։ Սոյն դաշնագրով Ֆրանսա քարիւղ կը ստանայ Ռումանիայէն։

Գերմանիոյ ստանալիք քարիւղը չի կրնար արդիւնք ըլլալ ասոր, որովհետեւ Գերմանիա նոր բացուելիք հորերու քարիւղը պիտի գնէ, մինչ Ֆրանսա կը ստանայ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող հորերու արտադրութիւնը։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ՄՏԱՀՈԳ

Այս խորագրին տակ, Զէքէրիա Սէրթէլ հետեւեալը կը գրէ Թուրքերէն «Թան»ի մէջ.

— «Կեդր. Եւրոպայի վերջին դէպքերը մեր Պուլկար դրացիին մօտ մտահոգութիւն եւ շփոթութիւն առաջ բերած են։ Պուլկար մամուլը նոյնիսկ պէտք չտեսներ ծածկելու այս մտահոգութիւնը։ Նախապէս Գերմանիոյ կողմնակիցները իսկ, այսօր ի տես շօշափելի վիճակ մը ստացած վտանգին, կը մտածեն թէ ինչպէս կարելի պիտի ըլլայ պատուար մը քաշել գերմանական արշաւանքին դէմ։ Պուլկար շրջանակներու գտած միջոցն է, Պալթիկ ծովէն մինչեւ Եգէական ծով բոլոր երկիրները ի մի հաւաքել։

Պուլկարներու այս բաղձանքը, արդէն այսօր, փոքր բացառութեամբ մը, իրողութիւն մըն է։ Լեհաստան եւ Ռումանիա զինակիցներ են։ Ռումանիա Պալքանեան Ուխտի անդամ պետութիւն մըն է։ Ուրեմն, Պալթիկ ծովէն մինչեւ Եգէական ծով երկարող պաշտպանութեան շղթայ մը արդէն իսկ գոյութիւն ունի։ Միայն թէ այս շղթային մէկ օղակը պակաս է. — Պուլկարիա։

Այն ազդակները որոնք մինչեւ հիմա Պուլկարիան հեռու կը պահէին այս շղթային մաս կազմելէ, երեւացող մեծ վտանգին ի տես, իրենց արժէքը կորսնցուցած են։ Այսօր այլեւս ոչ թէ քանի մը քիլոմեթր քառակուսի հողամաս, կամ փոքրամասնութիւն կազմող քանի մը հարիւր հազար հայրենակցի ազատութիւնը, այլ երկիրներու ուղղակի ազգ. անկախութիւնները խնդրոյ առարկայ են։ Բնական է թէ ի տես մեծ վտանգներու, կ'անհետին փոքր պահանջները։

Պուլկարական մամուլի եւ քաղաքական շրջանակներու մէջ առաջ եկած այս փոփոխութիւնը՝ երբ Պուլկարիոյ Պալքանեան ուխտի մուտքը ապահովող երջանիկ արդիւնքի մը յանգի, բոլորս գոհ կ'ըլլանք։

Արդէն Պալքանեան պետութեանց եւ մասնաւորաբար Թուրքիոյ հինէն ի վեր պահանջածը այս է։ Այս դառին, ուշ կամ կանուխ, իրականացումը տեսնել, ամէնէն աւելի Թուրքիան կ'ուրախացնէ։ Պուլկար վարչապետին այսպիսի ատեն մը Անգարա այցելելն ալ, այս երջանիկ արդիւնքին իրականացումը դիւրացնող ազդակներէն մէկը կրնայ ըլլալ։

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՈՍ ՄԸ - ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ՔԻՒՐԻ

Զինադադար։ Տարրալուծարանին [illegible] է. գլուխը կախած գործիքներու [illegible], կ'աշխատի։

[illegible] կ'աւետէին բարի լուր [illegible] դրօշազարդել Institut de [illegible] Դրօշակները պատրաստ էին։ [illegible] գոյնով կերպաս առնել կուտայ։ [illegible] ժամ վերջ արդէն դրօշազար– [illegible]ուած էր հաստատութիւնը։

Մարիի համար երկու յաղթանակ [illegible] — Ֆրանսա որուն կողքին աշխա– [illegible] եւ շահած էր յաղթանակը, յե– [illegible] Լեհաստան մը կար հիմա, ան– [illegible] Լեհաստան մը, մէկուկէս դարու [illegible] վերջ։

Պատերազմէն նոր ոտք եկած՝ [illegible] աշխատող կինը կը սկսէր [illegible] հատոր մը. «Radiologie et la guer– [illegible]

[illegible] դար հետ ի հետ կեանք մը ալ [illegible] այս հրաշալի կինը նիւթապէս ա– [illegible] չէր։

Պատերազմի պատճառով ընդհատ– [illegible] դասերը վերսկսաւ, եւ եւ իր [illegible] լսարաններուն աշակերտները հոգալու համար։

Պատուէ, փառքէ խուսափող մըն էր ան, այնքան համեստ։ Երկու անգամ մերժած էր Պատուոյ լէգէոնը։ Կը խուսափէր հանրութեան ուշադրութիւնը իր վրայ հրաւիրելէ։

Բայց Մարի դառնացած էր, կ'ուզէր որ իրեն տային զինուորական աստիճան մը, ի յիշատակ պատերազմի միջոցին մատուցած ծառայութեանց։

Եւս Քիւրի կը գրէ.

— «Մօրս պատերազմի միջոցին կատարած դերը շաբաթներ վերջ մոռցուեցաւ եւ հակառակ անոր մատուցած բացառիկ ծառայութեանց, ոչ մէկը մտածեց Մարի Քիւրիի կուրծքը զարդարել զինուորական աստիճանով մը։

1921 ապրիլ 27ին Ռատիոմի հաստատութեան ի նպաստ երեկոյթ մը կար, սարքուած ի պատիւ Մարիի, անոր քանի մը շաբաթ Ամերիկա մեկնումին առթիւ։

Ականաւոր դէմքեր ներկայ էին այդ երեկոյթին, ողջերթի եկած։

Գիտունը իր երկու աղջիկներով կը հասնի Նիւ Եորք։ «Մարդկութեան մեծագոյն բարերարուհին» կը ծափահարուի քարափէն։

[illegible] ամէն կողմ, լրագրողներ, պատկերահաններ, շարժանկարի գործիչներ։

Եկած էին դիմաւորելու՝ արենոււներ, ուսանողուհիներ, երեք հարիւր կիներէ բաղկացեալ պատուիրակութիւն մը ճերմակ եւ կարմիր վարդի փունջերով։ Ամերիկեան, ֆրանսական եւ լեհական դրօշներ կը ծածանէին հազարաւոր գլուխներու վրայ։

Մասնաւոր կառախումբ մը կը սպասէր հռչակաւոր հիւրին համար։

Հացկերոյթ, ընդունելութիւններ ամէն տեղ։ Թերթերը էջեր նուիրեցին։

Նիւ Եորքի համալսարանական կիներու հսկայ ցոյց մը։ Վարդերով, շուշաններով կը դիմաւորեն զայն։ Ամերիկայի ընտրանին հոն է, պրոֆէսէօրներ, գիտական մարդիկ հոն են։ Ներկայ են նոյնպէս ֆրանսական եւ լեհական դեսպանները։

Հռչակաւոր այրին յոգնած եւ ամչոյն երեւոյթ մը ունի։ Անթիւ նուէրանքներ իրեն են ուղղուած։

Ուրիշ մեծ օր մը, 1921 Մայիս 20ին Ուաշինկթընի մէջ նախագահ Հարտինկ գիտունին կը նուիրէ մէկ կրամ ռատիոմ, որ կ'արժէ հարիւր հազար տոլար, հանգանակուած ամերիկացի կիներու կողմէ։ Աննախընթաց ընդունելութիւն մը «Սպիտակ Տան» մէջ։

Կը խօսի նախագահ Հարտինկ.

— «Կին մը անձնուէր, հոգի մը ազնուական, մայր մը գորովալից, գիտութեան նուիրուած կին մը ըլլալէ զատ կատարեց կնոջ մը ամէն պարտականութիւնները»։

Մարի յուզուած շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէնուն։

Հրաւիրեալներ մէկ – մէկ կ'անցնին իր առջեւէն։ Ինք յոգնած նստած է աթոռի մը վրայ, իր երկու աղջիկները կայնած իր կողքին կ'ընդունին շնորհաւորութեան խօսքերը, իսկ ինք նստած կը ժպտի իւրաքանչիւրին՝ որ կուգայ շնորհաւորել զինքը։

Իրեն նուիրուած ռատիոմը կը յատկացնէ տարրալուծարանին, օրինական ձեւակերպութիւնները իսկոյն կատարել կուտայ այն վայրկեանին, երբ թանկագին նուէրը իրեն կը յանձնուի։

Անձնական հարստութիւն մը չէ, այլ ինքն իր կարգին կը նուիրէ զայն մարդկութեան բարիքին համար։

Մարի ուր որ կ'ըլլայ կը լսուի ամերիկեան, ֆրանսական եւ լեհական ազգային քայլերգը։

Շիքակօ է. լեհական գաղութը, միմիայն Լեհերու համար կազմակերպած է ցերեկոյթ մը։ Մարիի համար յիշատակելի օր մըն է, լեհ գաղթականները իր մէջ կ'ողջունեն ոչ միայն գիտունը, այլեւ խորհրդանիշը հեռաւոր հայրենիքին։ Կը խօսի անոնց մայրենի լեզուով, կուգան համբուրել անոր ձեռքերն ու հագուստները, արտասուաթոր աչքերով։

Վերադարձ դէպի Ֆրանսա, 1921 յունիս 28։

Մարի իր այցելութեամբ շահած էր Ամերիկայի համակրութիւնը՝ դէպի Ֆրանսա եւ Լեհաստան։ Քաղաքական նշանակութիւն ունէր այդ եւ անոր համար ան գոհ էր իր այցելութենէն։

Նոյն ոգեւորութեամբ եւ պատիւներով Իտալիա, Հոլանտա, Անգլիա, Պելճիքա, Սպանիա եւ շատ մը ուրիշ երկիրներ հրաւիրուած եւ ընդունուած է գիտունը, թագաւորներ, գեսպաններ կ'ընդունէին զինքը։

1922ին Ազգերու Դաշնակցութիւնը զինքը կ'ընտրէ անդամ մտաւորական գործակցութեան միջազգային յանձնաժողովին։

Լեհաստան անկախ դառնալէ վերջ Մարիի միտքը կը զբաղեցնէ մեծ ծրագիր մը, — Վարշաւայի մէջ հիմնել ռատիոմի հաստատութիւն մը։

— «Գնեցէք աղիւս մը հիմնելու l'Institut Marie Sklodowska Curie»ն։

Ամբողջ Լեհաստան կը մասնակցէր հանգանակութեան։

1925ին Մարի Վարշաւա է, յաղթական այց մը։ Դրամը հաւաքուած է։

Արեւոտ առաւօտ մը մեծ հանդիսաւորութեամբ հիմը կը դրուի ծրագրուած գիտական հաստատութեան։

1932 Մայիս 29ին շէնքը արդէն լրացած է, Մարի կրկին իր ծննդավայրն է, ներկայ կ'ըլլայ բացման հանդէսին։

Հակառակ իր յառաջացած տարիքին եւ քայքայուած առողջութեան՝ անդադար օրը 12 — 14 ժամ կ'աշխատէր։

1934 Յուլիս 6ին Սոի գերեզմանատունը կը մտնէր դագաղ մը։ Մարի Քիւրին էր, գիտութեան հերոսը։

ՀԵՐՄԻՆԷ

(Վերջ)

կի, Վերին Շլեզիոյ եւ չեխական սարքի մէկ մասին համար։ Ամէն պարագայի մէջ, այս միջոցին Գերմանիոյ ուշադրութիւնը կեդրոնացած է Լեհաստանի վրայ։ Հիթլէր Միւնիխ գացած է, քարոզութեանց նախարարը՝ Տոքթ. Կէօպելս Փէշթա եւ Աթէնք, իսկ մարաջախտ Կէօրինկ Իտալիա կը գտնուի։ Հաւանական է որ Տանցիկի խնդիրը լուծուի դիւանագիտական բանակցութիւններով. բայց Գերմանիա աչք ունի նաեւ Վերին Շլեզիոյ, ինչպէս եւ չեխական Պոհումին քաղաքին վրայ, զոր Լեհաստան գրաւեց անցեալ Սեպտեմբերին։ Այս քաղաքը ոչ միայն ռազմագիտական դիրք մը կը համարուի Կարպաթեան լեռներուն մէջ, այլեւ հանգոյցն է Մորավիան, Պոհեմիան, Լեհաստանը եւ գերմանական Շլեզիան միացնող բոլոր երկաթուղիներուն։ Առանց Պոհումինի Գերմանիա չի կրնար իշխել արեւելեան – արեւմտեան միակ երկաթուղիին որ կ'երթայ Սլովաքիա եւ Ռումանիա։

Երկուշաբթի օր նորէն բուռն ցոյցեր կատարուեցան Լեհաստանի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, Գերմանիոյ դէմ։ Այս առթիւ գերմանական ձայնասփիւռը վրդովիչ տեղեկութիւններ հաղորդեց, ըսելով թէ «գերման մանուկներ եւ կիներ կը հալածուին եւ ծեծ կ'ուտեն, պարզապէս գերմաներէն խօսելուն համար»։

Անգլօ-ռուս բանակցութիւնները

—— oo ——

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ անգլիական պատուիրակութեան նախագահը, Պ. Հըտսըն նոր տեսակցութիւններ ունեցաւ արտաքին առեւտուրի գործավար Միկոյեանի, արտաքին գործավար Լիթվինովի եւ վարչապետ Մոլոթովի հետ։ Այս խօսակցութեանց ընթացքին քննուեցաւ երկու երկիրներուն առեւտրական յարաբերութեանց զարգացման խնդիրը։ Խորհրդային զեկոյցը կ'ըսէ թէ «երկու կողմերը պարզեցին իրենց դիրքը եւ այս առթիւ կարգ մը լուրջ անհամաձայնութիւններ երեւան եկան»։ Կը կարծուի թէ այդ անհամաձայնութիւնները պիտի հարթուին յառաջիկային, երբ նոր բանակցութիւններ կատարուին Լոնտոնի մէջ։ Երկու պետութեանց ներկայացուցիչները խօսակցութիւններ ունեցան նաեւ միջազգային կացութեան մասին, որ լրջօրէն կը զբաղեցնէ զիրենք։

Լոնտոնի թերթերը մեծ արդիւնք մը չեն սպասեր առեւտրական բանակցութիւններէն, դիտել տալով թէ խորհրդային շուկան շատ սահմանափակ է։ Մոսկուայի կառավարութիւնը միշտ կը խուսափի օտար երկրի մը դրամատիրական տիրապետութենէն, հետեւաբար սահմանափակելով իր արտածումները, ներածումներն ալ նուազագոյն աստիճանին իջեցուցած է։ Թերթ մը կը գրէ թէ խորհրդային անծայրածիր կայսրութեան ամբողջ ներածումները հազիւ կը հաւասարին փոքրիկ Տանըմարքայի ներածումներուն։ Միւս կողմէ, Մոսկուայի մէջ միշտ կասկածոտ են Անգլիոյ քաղաքական դիտումներու մասին։ Կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրավտա», կը գրէր առջի օր.— «Մօտաւոր ապագան պիտի ցուցնէ թէ բան մը փոխուա՞ծ է Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ, թէ պարզապէս վարպետ խաղ մը կը փորձուի, ուրիշի մը կռնակին վրայ եւ ուրիշի մը ձեռքերով»։ Այս առթիւ թերթը չարագուշակ ակնարկ մը կը նետէ Ռումանիոյ անձնատուութիւնը Գերմանիոյ։ «Այդ անձնատո՛ւութիւնը անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ փոքր պետութիւնները օգնութիւն չեն յուսար մեծ պետութիւններէն։ Գերմանիա կեդր. եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ շահած նիւթական նոր աղբիւրները պիտի ծառայեցնէ գաղթային նոր պահանջներ ուղղելու Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի»։

Սպանիական կռիւները վերսկսան

»»» · «««

Նորէն հակասական լուրեր կը շրջին Մատրիտի անձնատուութեան մասին։ Զրոյցի մը համաձայն Զօր. Ֆրանքոյի յառաջապահները արդէն հասած են Մատրիտի արուարձանները։ Ուրիշ լուրեր կ'ըսեն թէ Մատրիտի ազգ. խորհուրդը արձակելով բոլոր նորագիր զինուորները, սկսած է պարպել մայրաքաղաքը։

Ազգայնական զօրքը յարձակողական ձեռնարկած է նաեւ Թալավերայի եւ Թոլէտոյի ուղղութեամբ, միեւնոյն ատեն յառաջանալով դէպի Գորտովա։ Իրենց զեկոյցին համաձայն, այս ճակատին վրայ յառաջ խաղացած են 25 մղոն եւ գերի բռնած՝ 15.000 հանրապետականներ։ Մատրիտի դէմ գործողութիւն չեն կատարեր, նկատի առնելով քաղաքին մէջ ծագած խրարանցումը եւ անխուսափելի համարելով անձնատուութիւնը։

Սպանիոյ փախստականները օր առաջ վերադարձնելու համար, արտաքին նախարարը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ սպանիական դեսպանին հետ։ Զօր. Ֆրանքօ տակաւին կը մերժէ օրական 300էն աւելի նեքս առնել, ինչ որ անտանելի կացութեան մը կը մատնէ Ֆրանսան։ Նախարարը անմիջական կարգադրութիւն պահանջեց, իսկ դեսպանը խուսափողական պատասխաններ տուաւ։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ապայակոյտին նախագահը, Լորտ Կորթ, Ֆրանսա հասաւ երէկ։ Լորտը կարեւոր խորհրդակցութիւններ պիտի ունենայ ֆրանսական ապայակոյտին հետ եւ պիտի այցելէ Մաժինոյի գիծը։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ արաբ ապստամբներուն գլխաւոր վարիչը, Աբտիւլ Ռահիմ էլ Հաճ Մոհամմէտ սպաննուեցաւ անգլիացի զինուորներու կողմէ։ Ապստամբապետը վերջերս Սուրիա երթալով, տեսակցած էր մեծ միւֆթիին հետ եւ նորէն Պաղեստին վերադարձած։ Առջի օր պաշարուեցաւ տունի մը մէջ, եւ սպաննուեցաւ, երբ կը փորձէր փախչիլ։ Նոյն պահուն օգնականն ալ կրակի տեղային։

25 ԻՏԱԼԱՑԻ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐ, որոնք կ'աշխատէին Ասուանի քարահանքերուն մէջ (Եգիպտոս), ձերբակալուեցան եւ Գահիրէ փոխադրուեցան զինուորական հսկողութեամբ, լրտեսութեան կասկածով։ Ասուանի քարահանքերը կը գտնուին Նեղոսի Մեծ Թումբին մօտ, որմէ կախում ունի Եգիպտոսի հարստութեան մէկ մասը։

ԿՈՐՆԹՈՍԻ ջրանցքը նորէն փակուեցաւ նաւարկութեան առջեւ, իբրեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներու որոնք ահագին քարեր գլորած են ջրանցքին մէջ։

ՉԻՒԻՑԵՐԻՈՅ կառավարութիւնը զգուշական միջոցներ ձեռք առաւ, իմացած ըլլալով թէ ստուարաթիւ գերման զինուորներ համախմբուած են սահմանագլուխին վրայ։ Սահմանապահ զօրքը կրկնապատկուած է եւ սահմանամերձ ճամբաներն ու կամուրջները պաշտպանուած են ականներով։ Կառավարութիւնը յորդորեց որ ժողովուրդը չհաւատայ երկիւղալի զրոյցներու։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ Գերմաններու առաջնորդը, Ծերակուտական Կրաւէ, Պերլին հասաւ երկու հետեւորդներով, խորհրդակցելու համար կառավարութեան հետ։ Առաջին անգամ է որ փոքրամասնութեան ներկայացուցիչ մը Պերլին կ'երթայ Եուկոսլաւիայէն, ուր կը գտնուին 750.000 Գերմաններ, 83 առ հարիւր հողագործ։

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ԿԷՕՐԻՆԿ, որ Սան Ռէմօ գացած էր հանգստանալու համար, Լիպիա պիտի երթայ, կ'ըսեն, տեսակցելու համար իր մտերիմ բարեկամին՝ մարաջախտ Պալպոյի հետ։ Վերադարձին գերման մարաջախտը Հռոմ պիտի երթայ, տեսնելու համար Մուսոլինին եւ արտաքին նախարարը՝ Կոմս Չիանօ։

ՊՈՀԵՄԻՈՅ ԵՒ ՄՈՐԱՎԻՈՅ (Չեխիա) հրէական հարստութիւնները գրաւելու համար բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ Փրակայի մէջ, համաձայն հակահրէական վարդապետութեան։ Այս առթիւ բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները լուծուելով, միայն մէկ կուսակցութիւն պիտի կազմուի, այն ալ հիթլէրական։

Հ.Յ.Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին. հայ ակումբին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Շրջ. կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները. 31 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, «Զարդարեան» գրադարանը. 181, րուռ Լաֆայէթ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Սէնթ-Մարկըրիտ «Համազասպ» խումբի բոլոր ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Պ. Գէորգ Նշանեանի եւ իր պարագաներուն իր երիտասարդ եղբօր՝ ՎԱՀԱՆ ՆՇԱՆԵԱՆի եղերական մահուան առթիւ։ Վահանը ամուսնացած էր եւ կը թողու մէկուկէս տարեկան զաւակ մը։ Իր զինուորական սպարտականութիւնը սպանիական սահմանին վրայ կատարած ատեն, իր ընկերները սպանիացի փախստականներէն ատրճանակ մը կ'առնեն եւ հետը խաղացած ժամանակ գնդակ մը պայթելով կը սպաննէ դժբախտ ընկերը

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ս. Ս. Դ. Սէնթ Մարկըրիթի Համազասպ խումբի բոլոր ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Մարգար Միհրակեանին եւ իր Տիկնոջ, իր անդրանիկին զաւակին մահուան առթիւ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Սրբուհի Յարութիւնեան եւ Պ. Շահէն Ինճէեան 50 ֆրանք կը նուիրեն Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին, փոխան ծաղկեպսակի, Տէր Վահան Յակոբեանի հօրենական մահուան առթիւ։

ՄԱՐՍԷՅԼ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ՄԻՋՈՑԱՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Տիգրան Յովսէփեան, Ֆարղնցի, Տիգրանակերտ, Մարիամ Խաչատուրեանի կողմէ։ Աւետիս Կորկոտեան, Խոզաթցի, իր մօր կողմէ, Պոլիսէն։ Առաքել Խանճեան Տիգրանակերտցի։ Յովհաննէս Խանճեան, Տիգրանակերտցի։ Աննա Տէրտէրեան, Ծնեալ Խանճեան, Տիգրանակերտցի։ Սողոմոն Սարգիսեան, Եոզկատցի, իր մօր կողմէ, Ռումանիայէն։ Մկրտիչ Ղումրուեան, Կիւմիւշխանեցի։ Հայկանուշ, Վարդան, Յարութիւն, Սարգիս, Զարուհի եւ Իսգուհի Ղումրուեաններ։ Վերոյիշեալները ճանչցող–ները կը խնդրուի իրենց հասցէները հաղորդել Առաջնորդարան։ 1

Le Gerant : H. STEPHAN
17 Rue Damesme — PARIS (13)
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ — HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՄԱՐՏ — JEUDI 30 Mars 1939

15րդ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4002 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՄԵԶԻ ՉՍՊԱՍԵՐ

Երէկ պարզած եղանք ընդհանուր թմրութիւնը, հարցումներու անզատտ-ւթիւն մը տակ։

Այն ո՞ր միամիտն է որ պիտի կրնար համոզել թէ այս անտր-բերութիւնը անմիջապէս վերջ կը գտնէ, երբ իսկապէս ճգնաժամի մը առջեւ գտնուինք։

Պատերազմի մը պարագային — զոր երբեք չենք մաղթեր — պարագաներ, դժուարութիւններն անգամ կրնան խզուիլ երկիրէ երկիր եւ գաղութէ գաղութ։ Յետոյ, կը պատահին այնպիսի դէպքեր, որոնք երբեք չէին նախատեսուած։

Ո՞վ պիտի վարէ, որո՞ւ պիտի դիմենք, այդ պարագային։

Կարելի՞ է ղեկավարութիւն կազմել, պատահական մարդիկ արելով քովէ քով,— այս երեւելին, այն երեւելին, սա Միութիւնը, միւսը...

Ահաւասիկ յատկանշական լուր մը։

Երկու օր առաջ Փարիզի մէջ կազմուած է նոր միութիւն մը, «Ընկերակցութիւն Ֆրանսական Հանրապետութեան Բարեկամներու»։

Նպատա՞կը,— «ուսումնասիրել, յանուն Ֆրանսայի եւ հոս հաստատուած օտարականներու ընդհանուր շահերուն, այն բազմազան խնդիրները որ կը ծագին երբեւ հետեւանք աւելի քան 3.000.000 օտարականներու ներկայութեան մեր հողին վրայ»։

— «Ընկերակցութիւնը կ'առաջադրէ յիշեցնել Ֆրանսայի ասպնջական աւանդութիւնները, ինչպէս եւ անհրաժեշտութիւնը որոշ քանակութեամբ ներգաղթի, եւ միեւնոյն ատեն յայտարարել այն պարտականութիւնները որ կ'իյնան անոնց վրայ որ կ'օգտուին ֆրանսական հիւրընկալութենէն»։

Ընկերակցութեան պիտի կրնան անդամակցիլ Ֆրանսայի զանազան օտար գաղութներու ներկայացուցիչները։ Արդէն իսկ ընդունուած են 15 ազգերու ներկայացուցիչները։ (Ընկերակցութեան վարիչ անդամներուն մէջ կը գտնուին նախկին նախարար Պ. Իվոն Տէլպոս, Լէոն Լակուանժ, Ռէյմոն Միլլէ, Անրի Փիշօ եւ Անրի Թորէս, բոլորն ալ ականաւոր անձեր)։

Արդ, մեր պատուարժան գաղութն ալ տեղեկութիւն ունի՞ այս ձեռնարկին։ Եւ եթէ որ եւ է հրաւէր ուղղուած է, ո՞վ է պատասխանած։

Եւ ասիկա առաջին անակնկալը չէ։

Վերջերս մենք առիթ ունեցանք շօշափելու «Թանձր շարք մը խմբագրականներ, որոնք ուշադրութիւն կը հրաւիրեն օտարազգիներու ներգաղթի, բնակութեան, «Իւրացման» (ձուլում) եւ յարակից խնդիրներու մասին։

Մարտ 26ին Փարիզի կիսապաշտօնական օրկանը նորէն յուզելով այս հարցերը, մանաւորապէս կը ծանրանար զինուորագրութեան, հպատակութեան, ձուլման եւ «Մեր հողին վրայ կազմուած կարգ մը օտար գաղութներու» վրայ։

— «Պէտք է ստիպողաբար եւ ամէն գնով մեր օձիքը ազատել այս օտար խմբակցութիւններէն,— ազգեր, փաշտականներ, հակափաշտականներ կամ համայնավարներ, որոնց գործունէութիւնը, որ միշտ վնասակար է, ահարկու արիք մը պիտի դառնայ, եթէ Ֆրանսա հարկադրուի պատասխանել ոտնձգութեան մը»։

Անշուշտ մենք վախնալիք բան չունինք այս ճակատին վրայ։ Բայց անոնք հարցեր են որ չեն կրնար անտարբեր ձգել մեզ։ Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ »

Չարակոշկոծ բառ մը, որ շրջան կ'ընէ տարիներէ ի վեր, երկիրէ երկիր եւ թերթէ թերթ։

Նոյն հայկական ճակատին վրայ։

«Միացեալ ճակատ» յայտարարեցին «Հայաստանի բարեկամները», պայքարելու համար Դաշնակցութեան դէմ։

Եւ պայքարեցան արիաբար։ Նոյն լոզ ֆրոնտներէն, արաբերէն կամ ...երէն բառեցիկներ տպեցին եւ ...ութիւնը կանչեցին ամբոխիացի, ..., չինացի, իրլանտացի կամ ...ացի «հակաֆաշականներ», ...ինչ պահովաբար հայ ժողովուրդի ...ութենէն անգամ լուր չունէին։

Ճակատը իրեն իր մէջ լուծուեցաւ ...ով Ամերիկայէն, ուր այլեւս ոչ ... մնացած էր, ոչ ալ հաւար։

Եւ այսօր, բուն իսկ ճակատին անդամներն են որ կրակ եւ փրփուր կը ...ցան իրարու դէմ։

Միացեալ ճակատ մըն ալ քարոզ...ցաւ յանուն ազգային գերագոյն ...երու։ Խոկալանը։

Եւ ահա վայնասուն մը,— դաւա...ութի՜ւն, մեծատիրութի՜ւն։ Պէտք է քանդել...

«Քաջերը» ասպարէզ իջան բուռը ...ելու համար, իսկ խելօքները ...ուեցան իրենց պատեանին մէջ։

— Այո, համաձայն ենք, բայց...

Շատ ալ չեմ զարմանար։

Ահա «Քանի՛ մեզ աղէկներն» ալ կը ...որձեն միացեալ ճակատ կազմել յանուն խաղաղութեան, ամենոյն հաւաք գերմանական գրաւը։

Եւ ի՞նչ.

Լեհաստան.— Սկզբունքով համաձայն եմ, բայց...

Ռումանիա.— Ես չեմ ուզեր դրացիներուս թշնամութիւնը գրգռել...

Մեծն Բրիտանիա.—Պարզապէս հաւաքական ազդարարութիւն մը պիտի ուզենք։

Լեհաստան.— Ի հարկին մարտական աջակցութիւն կը տրամադրէ՞ք։ Լսպասեցէք, մեր արտաքին նախարարը Լոնտոն պիտի գայ ապրիլին, այնուհետեւ կը խօսինք։

Մեծն Բրիտանիա.— Իմացէք որ մեզի հետ են Ֆրանսա, Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիա։

Լեհաստան եւ Ռումանիա.— Ֆրանսան շատ հեռու է եւ ծանրաբեռնուած, Խ. Միութիւնը թող իրեն պահէ իր խունկն ալ, մոմն ալ։ Թուրքիան մեզի չափ մտահոգ է։

Մեծն Բրիտանիա.— Բայց այս ընթացքով Գերմանիա կը քաջալերուի եւ նոր արշաւներ կը կատարէ, այս անգամ ձեր գլխուն։

Միւսները.— Այն ատեն մենք կը կռուինք։ Աւստրիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ համար ալ յայտարարութիւն, նոյն իսկ երաշխաւորութիւն ստորագրուեցաւ. ո՞վ տեղէն շարժեցաւ...

Եւ բանավէճը կը շարունակուի, մինչ «Առաջնորդ»ները ամէն օր նոր խաղ մը կը սարքեն։

Մխիթարուի՞նք որ մեծերն ալ մեզի կը նմանին — կ'աներկի՜ն։

Բայց նոյն այդ աննպաստութիւնը չէ՞ր որ մինչեւ հոս բերաւ մեզ։

Նորէն եւ նորէն կարդացէք Լոյտ Ճորճի յուշերը։ Կարդացէք եւ պահեցէք։

Ո՞վ կ'ըսէ թէ նորէն առիթ պիտի չունենանք սերտելու զանոնք։

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՏՐԻՏ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ ԵՂԱՒ

Հազարաւոր փախստականներ լոյս աշխարհ կ'ելլեն իրենց թաքստոցներէն

Երեքշաբթի կէսօրէն վերջը ժամը 3ին Սպանիոյ ազգայնականները ամբողջովին տիրապետած էին Մատրիտի։ Քաղաքը արդէն բաց էր բանակին առջեւ, երբ հանրապետական եւ ազգայնական զինուորները դուրս ելլելով իրենց խրամներէն, գլանիկներ փոխանակեցին, ինչպէս եւ թերթ եւ ուտելիք։ Հանրապետական զինուորները գիշերանց պարպեր էին իրենց խրամները, իսկ գնդ. Քազատո, պատերազմական նախարարը, փախած էր Մատրիտէն։ Երբ արշալոյսը ծագեցաւ, Ե. զօրամասը, որ կը բաղկանար ազգայնականներու համակիրներէն, սկսաւ ազատօրէն երեւալ քաղաքին մէջ, իսկ ժամը 6ին պարզուեցաւ առաջին սպիտակ դրօշը, որ կ'երեւար քաղաքէն դուրս համախմբուած ազգայնականներուն։ Յետոյ անմիջապէս տեղի ունեցաւ իշխանութեան փոխանցումը։ Առաջին առթիւ փախան բոլշեւիկները, քաղաքէն հեռանալով կամ օտար դեսպանատուները եւ հիւպատոսարանները ապաստանելով։ Կէս օրին միայն արտաքին նախարարը, ընկերվարական Պէսթէյրօ մնացած էր, իբրեւ կառավարութեան անդամ։ Սպիտակ դրօշները հետզհետէ բազմացան, ճերմակ ամպի մը պէս ծածանելով քաղաքին վրայ։ Արտաքին նախարարը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, հանդարտութեան յորդոր կարդալով ժողովուրդին։ Եւ աւելցուց.

— «Հաւատարմօրէն պիտի գործադրեմ ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդին ծրագիրը։ Հասանք մեր նախատեսած վայրկեանին»։

Յետոյ անթելին գլուխը անցաւ գնդ. Փրատօ եւ յայտարարեց թէ Մատրիտ անձնատուր եղած է։ Այս աւետիսին վրայ, հազարաւոր դուռներ բացուեցան եւ բազմութիւնը փողոցները թափեցաւ արտասուելով, «Արրիպա Էսփանիա, վիվա Ֆրանքօ» աղաղակելով։

Ազգայնական զինուորները սկսան յառաջանալ համալսարանին աւերակներուն մէջէն, դէպի քաղաքին կեդրոնը, մինչ ժողովուրդը ցնծութեան կանչեր կ'արձակէր։ Երիտասարդները սկսան քանդել արձանները, որոնց շուրջը պատեր շինուած էին, պաշտպանելու համար թնդանօթաձգութեան եւ օդանաւերու դէմ։ Հազարաւորներ դուրս ելան թաքստոցներէն եւ նկուղներէն, իրենց տուները երթալով։ Ազգայնական փոքր դրօշներ անճրքի հանուեցան մինչեւ 50 փէզէթայի։ Բազմաթիւ մարդիկ որոնք հրապարակաւ չէին երեւցած պատերազմէն սկիզբէն ի վեր, խառնուեցան տանջահար բանուորներու հետ, փառք տալով Ֆրանքօյի, Աստուծոյ եւ Ս. Կոյսին։ Աննկարագրելի էր խանդավառութիւնը, բայց որ եւ է դէպք չպատահեցաւ։

Քաղաքական բանտարկեալները անմիջապէս ազատ արձակուեցան, իսկ փախստականները դուրս նետուեցան օտար դեսպանատուներէն։ Քիչ վերջը ազգայնական հրամանատար մը անթելին գլուխն անցնելով յայտարարեց.

— «Սպանիացիներ, Մատրիտը Ֆրանքօյի ձեռքն է։ Կեցցէ՛ Սպանիա»։

Յետոյ հանդարտութեան յորդոր կարդաց եւ խոստացաւ հաց եւ ուտեստ ճարել անմիջապէս։

Մատրիտ պաշարուած էր 2ուկէս տարիէ ի վեր։ Քաղաքին գրաւումով, հիմնովին կը ճեղքուի հանրապետական ճակատը մինչեւ Միջերկրական, գրեթէ երեք տարի անվթար մնալէ վերջ։ Այնպէս որ, այլեւս անյոյս է որ եւ է դիմադրութիւն։ Ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդը այժմ կը խորհրդակցի Վալենցիայի մէջ, ուր ապաստանած էր վերջին պահուն, այդ շրջանը եւ ուրիշ հողեր ալ յանձնելու համար։ Այսպէս ինքնին վերջացած պիտի ըլլայ պատերազմը։

Մատրիտի անձնատուութենէն անմիջապէս վերջը, մինչ եկեղեցիներու զանգակները կը հնչէին եւ ժողովուրդը կը ցնծար, ազգայնական օդանաւեր երեւցան քաղաքին կեդրոնական հրապարակին վրայ։ Առաջին անգամ քաղաք մտած զօրքին մէջ կարեւոր տեղ մը կը բռնէին իտալացի կամաւորները, հրամանատարութեամբ զօր. Կամպարայի։ Ազգայնական զօրքը քաղաք մտաւ երեք ուղղութեամբ, եւ անմիջապէս փոխուեցաւ քաղաքին վարչութիւնը։ Քաղաքէն դուրս, բոլոր ճամբաները խճողուած էին զինուորական կառքերով, ռազմամթերքով եւ ուրիշ իրերով, որոնք երեսի վրայ ձգուած էին խառն ի խուռն։ Հազարաւոր պահակներ անմիջապէս յանձնեցին իրենց զէնքերը եւ ճերմակ փողկապներ կապեցին իրենց հրացաններուն վրայ, ի նշան անձնատուութեան։

Քաղաքին համալսարանական սատանը, որ հերոսական դիմադրութեան գլխաւոր կեդրոնն էր աւելի քան երկու տարի, ամայի էր, մինչեւ որ հասան ազգայնական զինուորները։ Քաղաքին անձնատուութենէն վերջը ազգայնական զօրքը գրաւեց նաեւ մօտակայ աւան մը, Արանխուէզ, գերի բռնելով ամբողջ հանրապետական պահակազօրքը, 5000 հոգի։ Միեւնոյն ատեն հաղորդուեցաւ թէ հանրապետական դիմադրութիւնը խորտակուած է նաեւ Քորտովայի եւ Թոլէտոյի շրջաններուն մէջ, այլեւս անխուսափելի դարձնելով Վալենցիայի եւ Կարթագինէի եւն. ճակատներուն անձնատուութիւնը։

MՈՒՍՈԼԻՆԻ ԵՒ ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԵՆ

Մատրիտի անձնատուութեան առթիւ Մուսոլինի ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Սպանիոյ պատերազմը վերջացած է։ Այս առթիւ ըսաւ.

— «Ընկերներ, Ֆրանքօյի հետեւակազօրքը եւ մեր լեգէոնականները Մատրիտ մտած են։ Սպանիոյ պատերազմը վերջացած է։ Կը նշանակէ թէ բոլշեւիզմը պարտուած է։ Այսպէս պիտի վերջանան Իտալիոյ եւ Ֆաշականութեան բոլոր թշնամիները»։

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Մուսոլինի Փալացցօ Վենեցիայի պատմական պալատին պատշգամը ելաւ, բազմութեան կանչերէն եւ ծափերէն կէս ժամ վերջը։ Պալատին հրապարակը տոտուն խճողուած եւ երթեւեկը դադրած էր 18.000 օդանաւային զինուորներով, որոնց Մուսոլինի 22 ոսկի շքանշաններ բաշխեց, (16ը՝ Սպանիոյ մէջ մեռած օդաչուներու ազգականներուն)։ Արծաթ եւ պղինձ շքանշաններ ալ բաժնուեցան։

Հիթլէր ալ անմիջապէս հետեւեալ հեռագիրը ուղղեց Զօր. Ֆրանքօյի.

—«Սրտագին շնորհաւորութիւններս կը յայտնեմ ձեզի, ազգայնական զօրքին Մատրիտ մտնելուն առթիւ։ Ազգային Սպանիան վճռական յաղթանակ մը տարաւ բոլշեւիկութեան վրայ, որ քանդիչ տարրն է ժողովուրդներու մի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՌԻՄ ԿԸ ԽՕՍՈՒԻ ՆԱԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Միջազգային մամուլը կը շարունակէ զանազան ենթադրութիւններ ընել Իտալիոյ դիտաւորութեանց մասին։ Հռոմի թերթերը միշտ կը պնդեն թէ Միջերկրականը «կենսական տարածութիւն» մըն է Իտալիոյ համար, ինչպէս կեդր. Եւրոպան՝ Գերմանիոյ համար։ «Ոչ Անգլիա, ոչ ալ Ֆրանսա կրնան պնդել թէ նոյնքան շահեր եւ իրաւունքներ ունին Միջերկրականի մէջ որքան Իտալիա»

Հեղինակաւոր թերթ մը, «Ճիօրնալէ տ'Իթալիա», իր խմբագրականին մէջ կը սահեցնէ հետեւեալ խօսքերը.

— «Այս պատճառով է որ Իտալիա ուշադրութեամբ կը հետեւի հակակշռի եւ զինաւորման այն գործունէութեան զոր կը ցուցնեն Անգլիա եւ Ֆրանսա, արեւելեան Միջերկրականի մէջ օսմանեան կայսրութենէն անջատուած երկրամասերու վրայ»։

«Թան »ի թղթակիցը զարմանալի գտնելով այս արտայայտութիւնը, կը հարցնէ.

— «Ի՞նչ կայ այս տողերուն տակ։ Թրքական կայսրութեան վերյիշումը որ եւ է իմաստ ունի՞։ Նոր քաղաքականութի՞ւն մը կը հետապնդեն էնկիւրիի մէջ։ Չմոռնանք որ իտալական մամուլը նպաստաւոր դիրք մը բռնած է Սուրիոյ անկախութեան հանդէպ, այսինքն կ'ուզէ որ այդ երկիրը անջատուի Ֆրանսայէն եւ թէ Պաղեստինի գործերուն մէջ ալ Արաբներուն կողմը կը բռնէ։ Ամէն պարագայի մէջ, Իտալիա մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Սուրիոյ եւ Պաղեստինի կարգուսարքին, այն հասկացողութեամբ թէ այդ երկու երկիրները կը դիւրացնեն Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դիրքերը Միջերկրականի մէջ»։

*** «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ մարաջախտ Կէօրինկ Լիբիա (Ափրիկեան Տրիպոլիս) պիտի երթայ, այցելելու համար ռազմական դիրքերը, ուր գերման զինուորներ ալ կը գտնուին։ Իսկ Տոքթ. Կէօպէլս, քարոզչութեանց նախարարը, որ Փէշթա գացած է, Աթէնք ալ հանդիպելէ վերջ, պիտի այցելէ Հռոդոս (Տոդեկանեան կղզիներ)։ Բոլշեւիկ պաշտօնաթերթը կ'աւելցնէ.

— «Այս իտալական ստացուածքին մէջ, որ ռազմագիտական կարեւոր դիրք մը կը գրաւէ Եգէական ծովուն բերանը, նացի վարիչը տեղին վրայ պիտի ուսումնասիրէ զօրացումը եւ իտալօ-գերման գործակցութիւնը արեւելեան Միջերկրականի մէջ, այսպէս լրջօրէն սպառնալով Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ, ինչպէս եւ Թուրքիոյ հաղորդակցութեանց։»

Չէմպըրլէնի նոր ծրագիրը Հիթլէրի դէմ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, Պ. Չէմպըրլէն պատասխանելով զանազան հարցումներու, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ, գերմանական արշաւին դէմ ծրագրուած միջոցներու մասին.

— «Լիովին կ'ըմբռնեմ ժողովին օրինաւոր բաղձանքը՝ անցուդարձին տեղեակ մնալու մասին։ Բայց մինչ խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին, բացարձակապէս էական է յարգել գաղտնապահութիւնը։ Կը յուսամ թէ երեսփոխանները պիտի չպնդեն զեկուցումի մը մասին որ կրնայ կատարուիլ ըլլալ միայն այն ատեն երբ կառավարութիւնը իմանայ միւս պետութեանց վերջնական տեսակէտները»։

— «Նախապէս ըրած յայտարարութիւններէս կը հետեւի թէ մեր նախատեսած ծրագիրը կ'անցնի պարզ խորհրդակցութեանց սահմանը։ Բայց չեմ ուզեր այդ մասին մանրամասնութիւններ հաղորդել այսօր իսկ»։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ անգլիական կառավարութիւնը ժամանակը եկած կը նկատէ փոխելու իր աւանդական քաղաքականութիւնը, աջակցութիւն խոստանալով Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ ուրիշ վտանգուած երկիրներու, անշուշտ փոխադարձաբար օգնութիւն ապահովելով։

Ուրիշ աղբիւրի մը համաձայն, Չէմպըրլէն շուտեր կապուիլ Խ. Միութեան հետ, նախընտրելով զինուորական դաշինք մը Ֆրանսայի հետ, ինչպէս եւ պաշտպանողական դաշինք մը՝ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ միջեւ։ Կը թուի թէ Մոսկուայի մէջ ալ կռահած են այս պարագան։

Մինչ այս մինչ այն, պարտաւորիչ զինուորագրութեան խնդիրը կը շարունակէ յուզել Անգլիոյ հանրային կարծիքը։ Զինուորական մասնագէտներ կը հաշուեն թէ Անգլիա ունի մօտ 2.000.000 երիտասարդներ, 18 — 25 տարեկան, որոնք ուրիշ գործով պիտի չզբաղին, եթէ պատերազմ ծագի։ Պատերազմական նախարարութիւնը կը քննէ այս տրամադրելի ուժին օգտագործման խնդիրը, բազմապատկելու համար բանակը։ Շատեր կը հաւատան թէ կարելի է ի հարկին իրագործել այս ծրագիրը, կամաւորական դրութեամբ, թէեւ այս եղանակը շօշափելի արդիւնք մը չէ տուած մինչեւ այսօր։

Ներկայիս Անգլիոյ կանոնաւոր բանակը կը բաղկանայ 204.287 սպայէ եւ զինուորէ (18 — 20.000 պակաս՝ խաղաղութեան ատենի թիւէն)։ Պահեստիներու թիւն է 139.312, յաւելուածական պահեստիներ՝ 35.037, երկրապահ բանակ՝ 137.201։

Ռումանիա նոյնպէս մտահոգ

Ռումանիոյ վարչապետ Քալինէսքու ճառ մը խօսեցաւ Ազգային Վերածնունդի Ճակատին Գերագոյն Խորհուրդին առջեւ, եւ յայտարարեց.

— «Մենք պիտի կռուինք մեր բովանդակ ուժով, պահելու համար մեր երկրին ամբողջականութիւնը, որ մեր սրբազան ժառանգութիւնն է։

Վարչապետը յետոյ դառնօրէն գանգատեցաւ Հունգարիայէն, որ մինչեւ մարտ 14, այսինքն Գերմանիոյ վերջնագիրի օրը Չեխերուն, երախտագիտութիւն կը յայտնէր Ռումանիոյ որ չէզոք մնացած է, մինչ մարտ 14ին ինք համախմբած էր հինգ զօրաբանակ՝ ռումանական սահմանագլուխի վրայ։ Այդ օրէն սկսեալ հունգար մամուլը եւ ձայնասփիւռը սկսան անխնայ յարձակիլ Ռումանիոյ դէմ։ Ասոր վրայ՝ Ռումանիա պարտաւորուեցաւ ինքնապաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առնել եւ պաշտօնապէս տեղեկացուց իր դրացիներուն, ընդ որս եւ Հունգարիոյ, թէ զէնքով պիտի պաշտպանէ իր երկիրը, եթէ որ եւ է յարձակումի ենթարկուի։ Վարչապետը շեշտեց նաեւ թէ գերմանեւռուման առեւտրական դաշնագիրը որ եւ է կերպով ազդեր չի ձգեր Ռումանիոյ անկախութեան վրայ։

Պուքրէշէն հասած տեղեկութիւնները կը յայտնեն, թէ Ռումանիա անձկութեամբ կը սպասէ Անգլիոյ առեւտրական պատուիրակութեան այցելութեան։ Վարչապետ Չէմպըրլէն յայտարարեց խորհրդարանին մէջ, թէ Ռումանիա վստահեցուցած է Լոնտոնը, թէ գերմանեւռումանական դաշնագիրը քաղաքական որ եւ է տրամադրութիւն չի պարունակեր, եւ թէ Ռումանիա կորսնցուցած չէ իր տնտեսական անկախութիւնը։ Պուքրէշի կառավարութիւնը կը բաղձայ Մեծն Բրիտանիոյ հետ եւս կնքել առեւտրական նոր համաձայնութիւն մը, եւ այսպէս ընդարձակել իր ճարտարարուեստն ու առեւտուրը արտաքին աշխարհի հետ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԸ
ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ

Բոլշեւիկեան 18րդ Համագումարում Խ. Հայաստանի ներկայացուցչութեան գլուխ կանգնած էր Հայկոմկուսի քարտուղար Գ. Ցարութիւնեան կամ Արութինով, ինչպէս տպուած է Մոսկուայի պաշտօնաթերթերում: Մենք անձկութեամբ սպասում էինք նրա հրապարակ գալուն, որպէսզի թէկուզ միակողմանի, աղաւաղուած ու չափազանցուած՝ մի քանի նորութիւններ իմանանք մեր հայրենիքի մասին:

Մարտի 16ին վերջապէս Ցարութիւնեան խօսեցաւ, բայց, աւաղ, նա միայն հարեւանցի կանգ առաւ իր խնամքին յանձնուած «հանրապետութեան նուաճումներին» վրայ, ընտելացուած լինելով նախ եւ առաջ ըղբօղել մեծն Ստալինի փառաբանութեամբ, որպիսի կապկութիւնը պարտադիր օրէնք է խորհրդային համագումարներում ամբիոն բարձրացող բոլոր հռետորների համար:

Փորձենք Ցարութիւնեանի ճառից դուրս կորզել մի քանի թիւեր եւ փաստեր, որոնց իրական լինելու մասին ամէն մէկը կարող է կասկածել ցանկացած չափով:

— «Երկրորդ հնգամեակում Խ. Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան մէջ մուծուած է մօտ մէկ միլիար րուբլի, որից ճարտարարուեստի մէջ 455 միլիոն րբ., հանրապետութեան ամբողջ եկամուտի մէջ ճարտարարուեստին բաժին է ընկնում 72 տոկոս: Թէեւ Խ. Միութեան մէջ արդիւնաբերութեան միջին աճումը 17 տոկոս է, բայց Հայաստանում նա 34.8 է: Այս 1939 թուին կը սկսի գործել արուեստական ռետինի Սովպրէն ամենամեծ գործարանը, որին ըստեր հում նիւթ մատակարարելու է Դաւալուի կրաքարի հանքը իր անսպառ պաշարով: Սովպրէնում պատրաստուած մի քանի անիւ-ձգախէժներ յայտ են բերել արտակարգ դիմացկունութիւն: Նրանց գործածող [illegible] 30,000 քիլոմեթր անելուց յետոյ դեռ հեռու են անիւ փոխելու անհրաժեշտութիւնից: Խ. Հայաստանը նպատակ է դրել տալ Միութեան ազնիւ յատկութեամբ օժտուած ձգախէժ (կաուչուկ): Լենինականի հիւսուածեղէնի կոմբինատը (գործարանախումբ) կը սկսի շուտով արտադրել չարժմանմէջդնելով116հազար իլիկ, 2272 մեքենաների վրայ. կարելի պիտի լինի տալ օրական 50 հազար մեդր հիւսուածեղէն:

Պղնձարդիւնաբերութիւնը փայլուն վիճակի մէջ է. 1938ին երկու եւ կէս անգամ աւելի պղինձ է ձուլուած, քան 1933ին: Եւ դեռ մեծ հեռանկարներ են բացւում նոյն մետաղի հանքայնական հանքի յայտնագործումով Փիրղուղանում, միայն թէ Միութենական գունաւոր մետաղների ժողովրդական գործավարութիւնը պէտք է ուշադրութիւն դարձնէ նրա շահագործման վրայ:

Հայաստանի ճարտարարուեստն ապահովուած է աժան ելեկտրական ոյժով: Երեք պետական ելեկտրակայանները՝ Երզնկա առաջին, Երզնկա երկրորդ եւ Քանաքեռցէս գործում են. վերջինը — Քանաքեռցէսը տարեկան ընդարձակուելու է եւ 1940ին կ'արտադրէ լրիւ կարողութեամբ 88 հազար կիլովատ: Այս նպատակով աստիճանաբար աւելացւելու է Սեւանի լճից դէպի Հրազդան բաց թողնուելիք ջրի քանակը: Միաժամանակ Հրազդանի ջրի աւելանալով կարելիութիւն է ստեղծուում եւս երկու նոր ելեկտրակայաններ շինել՝ մէկը հէնց լճի մօտ, միւսը Գիւմուշում: Դրանից յետոյ Հայաստանը ոչ միայն իր կարիքներին կը բաւարարէ ելեկտրականութեան մէջ, այլ եւ աժան ոյժ կ'արտադրէ Անդրկովկասին:

Մեծ փոփոխութիւններ են կատարւել Հայաստանի գիւղատնտեսութեան մէջ: Վնասարարներին(?) յայտնաբերելուց ու ոչնչացնելուց յետոյ կոլխոզները յառաջադիմել են հսկայաքայլ: Բամբակի հեքտարագլուխ բերքը ծրագրուած էր 11,6 ցենտներ (կենդինար), մինչ 1938 թւին ստացել ենք 16.6 ցենտներ: Բամբակահաւաքման ծրագիրը անցեալ տարի Հայաստանը կատարել է 142 տոկոսով, խաղողինը՝ 135 տոկ. պտուղները — 125 տոկ.: Նոյն է եւ ծխախոտի ու բանջարների արտադրութեան գործում:

Անասնապահութեան ասպարէզում Խ. Հայաստանը պետական ծրագրի բոլոր առաջադրութիւնները կատարել է խոշոր յաւելումներով: Ինչ վերաբերում է խաղողի եւ պտղամշակութեան — մեծ են յառաջադիմութեան հնարաւորութիւնները, բայց պայմանով, որ կառուցւին փոքրիկ ջրանցքներ բաւարար թւով: Այն ինչ Միութենական հողային գործավարութիւնը շատ չի հետաքրքրւում համեստ շինարարութեամբ եւ տարւած է հսկայ, տխսան կառուցումներով, ոռոգումով դրաւելու մոլութիւնը բարեբախտաբար դատապարտուած էր երրորդ հնգամեակի ծրագրում: Հայաստանի բոլոր վայրերում կոլխոզները բնակարանային շինարարութեան մէջ հսկայական արդիւնքներ են ձեռք բերել: Հայ մեծամասնականները համոզուած են, որ առաջիկայ տարիներում նրանք Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութիւնը կը հասցնեն ամենածաղկեալ հանրապետութիւնների տնտեսութեան վիճակին:

Մշակութային ասպարէզում մեծ են Խ. Հայաստանի նուաճումները: Բարձրագոյն դպրոցներում այժմ ուսանում են 4900 հոգի: Երկրորդ հնգամեակում արհեստագիտական եւ բարձրագոյն վարժարաններից 9400 հոգի աւարտման վկայագիր են ստացել: «Նոր փոփոխութիւններ առաջ եկան Հայաստանի հակայաթիւ մտաւորականութեան շարքերում: Բոլշեւիկներս կենդրոնի եւ անձամբ Ստալինի ղեկավարութեամբ՝ ջախջախեցինք դաշնակցական — դրամատիրական ազգայնականների բոյները:

Այժմ ղեկավար աշխատանքի է կոչւած նոր, խորհրդային գաղափարակցութեամբ մեծացած երիտասարդ մտաւորականութիւնը եւ յաջողութեամբ կատարում է նա իր վրայ դրուած պարտականութիւնը »:

Ահա ամբողջը, ինչ մնաց Գ. Ցարութիւնեանի եռոյթից Ստալին՝Ստալին թթուն քամելուց յետոյ: Համեմատելով Հայկոմկուսի քարտուղարին այլ հանրապետութիւնների կուսակցական ներկայացուցիչների հետ, հիմք ունենալով համագումարում արտասանուած նրանց ճառերը, ակամայ պալիս ես մի տխուր եզրակացութեան, որ Ցարութիւնեանը ամենախեղճերից մէկն է եւ երբեւ այդպիսին սարկաւին կամակատարը վերին հրամայողների:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՈՏԱՐ
(ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ)
ԵՒ ՀԱԼԱԾԱԿԱՆ ԱԶԳԵՐԸ

Ինչպէս ծանօթ է ընթերցողներուն, յառաջիկայ ապրիլին՝ կ'աւարտի հանրապետութեան նախագահ Պ. Ալպէռ Լըպրէնի նախագահական եօթնամեակը: Ապրիլ 5ին, Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովը պիտի կատարէ յաջորդին ընտրութիւնը:

Ամիսներէ ի վեր, մրցաշքը պատրաստելու համար, քանի մը պետական [illegible] անձերու անուններ կը յիշուին, իբրեւ թեկնածու:

Ներկայ նախագահը մերժած է իր թեկնածութիւնը դնել վերընտրուելու համար: Մերժած են նաեւ Ծերակոյտին նախագահը, Պ. Ժանընի, իբրեւ ծերացած, ինչպէս եւ Երեսփ. Ժողովին նախագահը, Պ. Էռիօ: Անդին կը մնան Պ. Ֆ. Պիւիօն, երկրագործական նախարար Պ. Քէօյլ, եւ ուրիշներ:

Այս բոլոր թեկնածուներուն մէջ կը յիշուի նաեւ մեր ազնիւ բարեկամը, Պ. Ժիւսթէն Կոտար, ծերակուտական:

Քանի մը օր առաջ, անակնկալ պատիւը ունեցայ իր շնորհալի կնոջ՝ Տիկին Ժիւսթէն Կոտարի այցելութիւնը ընդունելու: Տիկինը եկած էր նոր լոյս տեսած գիրք մը նուիրելու, որ ձօնուած էր Պ. Ժիւսթէն Կոտարի, իր բարեկամներուն կողմէ՝ իր բժշկական կաճառի անդամ ընտրուելուն առթիւ:

Հատորը կը կրէր «Աշխատանքի եւ խաղաղութեան համար» տիտղոսը:

— « Այս գիրքին մէջ պիտի գտնէք, ըսաւ, Պ. Ժ. Կոտարի ամբողջ կեանքն ու գործը, ինչպէս եւ բաժին մը որ ձեզ կը շահագրգռէ: Ինչ որ հատանաբար մասնաւոր կերպով հաճոյք պիտի պատճառէ ձեզի, այն է որ այս հատորին պատկերազարդումին համար, նախապատուութիւն տուաւ ձեր պատրաստած լուսանկարին»:

Իրաւ ալ, հատորին սկիզբը կ'երեւար իր մեծադիր պատկերը որ բաւական էր խոսացնելու իր ազնուական ու լարի դիմագիծը:

Անչուշտ կը յիշէք Պ. Ժիւսթէն Կոտարի գեղեցիկ ճառերը մեր ազգային տօներու եւ հանդէսներու մէջ:

Դեռ արձագանքը չէ անհետացած իր այնքան սրտապնդիչ ու քաջալերական խօսքերուն, զոր կ'ուղղէր հայաբնադուրկ հայ գաղթականութեան:

Անգամ մը կ'ըսէր.

— « Դառնալով օրինապահ եւ պարկեշտ քաղաքացիներ ձեզ հիւրընկալող երկրին մէջ ու սիրելով զայն, մի մոռնաք սակայն ձեր լեզուն, ձեր ազգային աւանդութիւնները, ձեր սովորութիւնները, որպէսզի երբ ազատաբար ժամը հնչէ, կարենաք պատասխանել — պատրաստ:

Ուրիշ անգամ մը կը շեշտէր.

— « Այնքան ատեն որ կը տեւէ Արարատը իր վեհափառ գագաթով, հայ ժողովուրդն ու հայկական հարցը չեն մեռնիր»:

Բայց միայն հայ ժողովուրդի պաշտպանը չէ որ կը ներկայանայ ան: Բոլոր ընկճուած ու հարստահարուած ժողովուրդները կը վայելեն իր համակրանքն ու պաշտպանութիւնը: Բոլորին ճակատագրին միջամտման եւ կացութեան բարելաւման նպաստած է մեծ չափով:

Quai Voltaireի իր աշխատութեան սենեակին մէջ կը գտնուի սեղան մը, որուն վրայ ամփոփուած են ոսկեճիւս զարդեր, արկղիկներ, ձեռագրեր եւ ձեռագործներ որոնց բոլորը երախտագիտութեան վկայութիւններն են այն ժողովուրդներուն որոնց ձեռք երկարած է ան, ինչպէս Ալպանիա, Հայաստան, Պաղեստին, Սակեդոնիա եւն.:

Անհամբեր ու հաղճեպով կը թղթատեմ ուրեմն 200 էջնոց այս շքեղ հատորը, ամբողջական ընթերցումը վերապահելով յառաջիկային: Ակնարկս մասնաւորապէս կը դրաւէ 97րդ էջը, ուր հարստահարուած ժողովուրդներու մատուցած ծառայութիւններու գլուխին տակ, իր բարեկամները, հայկական բաժնին կը նշուիրեն հետեւեալ տողերը, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ կատարած իր առաջին ճամբորդութեան նկարագրութենէն կերջ:—

Առաջին անգամ, 1913ին է որ Ժ. Կոտար շրջեցաւ Պալքանները, այցելեց Սերպիա, Պուլկարիա, Ցունաստան եւ Թուրքիա, իբրեւ անդամ այն քննիչ յանձնախումբին որ կազմուած էր Պալքանեան պատերազմի վաղորդայնին, Քարնէկիի հաստատութեան նախաձեռնութեամբ, եւ որուն մէջ [illegible] կը ներկայացնէր Ֆրանսան:

Այդ շրջագայութեան ընթացքին էր, առաջին չփումը կատարեց Մերձաւոր Արեւելքի հալածական ժողովուրդներուն հետ, ծանօթանալով անոնց ճակատագրին ու դժբախտութիւններուն ու իր բոլոր տեսածները ամփոփեց գիրքի մը մէջ, ուր մասնաւորապէս կը ժառանշէր փոքրիկ Ալպանիոյ գլխուն սարքուած դաւերը մեծ պետութեանց կողմէ:

Բարեբախտաբար Ալպանիոյ ճակատագիրը բարեփոխուեցաւ եւ այդ երկիրը տիրացաւ իր անկախութեան: Դեռ վերջերս էր որ իր անկախութեան 25ամեակին առթիւ սարքուած խրախճանութիւններու եւ պաշտօնական հանդիսութեանց մէջ, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը կ'ընդունուէր մեծ պատիւներով, իբրեւ մէկը որ կարեւոր չափով նպաստած էր երկրին անկախութեան ու զարգացման:

Ալպանացիներու դիմագիծը տալէ վերջ, Հայերն է որ կը ներկայացուին հոն, ամէնէն փաղաքշական եւ պատուաբեր գնահատութիւններով:

— « Հայերուն մօտ ամէն ինչ նուրբ եւ զգուշաւոր է, պարզութեան, ազնուականութեան եւ խորհրդաւորութեան խառնուրդով որ իրենց բնածին յատկութիւնն է եւ որոնց հետ գնաց Նոյ նահապետը Արարատի լերան վրայ:

« Ժոռէսի նշանաւոր բանաձեւին նման, որ կը պատշաճեցնէր Հրեաներուն, Հայերը եղան Թուրքիոյ մեծագոյն հարստահարեալները, անխնայ չարչարուած, ջարդուած անգութ կեղեքիչներու կողմէ որոնք կը մեղադրէին զանոնք իրենց ազգային ու կրօնական հաւատարմութեան եւ իրենց անզուգական առեւտրական ձիրքերուն համար:

Ցետոյ համակրանքի տողեր՝ Ֆրանսահայ գաղութի մասին, քաղելով իր մէկ ճառէն.— « Ֆրանսա եղբայրական ասպնջականութիւն մը տուաւ տարագիր Հայերուն, իր հողին վրայ, Սուրիոյ մէջ եւ ամէն հոն ուր կարելի եղաւ: Փարիզի եւ Ֆրանսայի գաւառներուն մէջ անոնց թիւը կը հասնի 100.000ի: Այս թիւին աւելի քան մէկ երրորդը, անկախութեան ցանկացող, ինքնագլուխ գործի տէր են, ձեռներէց եւ պատասխանատուութիւններ ստանձնելէ չվախցող: Անոնց շնորհիւ, ուրեւելեան գորգերու շինութիւնը Ֆրանսայի մէջ դարձաւ արտածման ապրանք մը: Ասկէ զատ, օրավարձով աշխատող հայ աշխատաւորներու թիւը կը հասնի 12.000ի: Ամէն ինչ շարժման մէջ պէտք է դնել, զօրացնելու համար Ֆրանսայի եւ Հայաստանի մէջ աւանդական այս միութիւնը: Հայերը աշխարհի մէջ նշանակելի առեւտրականներ են եւ գիտեն ի հարկին դառնալ ճկուն դեսպաններ: Ֆրանսա իր վստահի իրենց ինչպէս որ իրենք ալ կրնան վստահիլ Ֆրանսայի վրայ»:

Իր գործը, իր ծառայութիւնները այսպէս մեծ ու բեղուն են իր սեփական հայրենիքին՝ Ֆրանսայի համար:

Ցառաջիկային՝ իր գործունէութեան գլխաւոր գիծերը, որոնք բաւական են արժեցնելու իր թեկնածութիւնը:

Գ. ՃՕԼՕԼԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԱՌԹԻՒ

Թուրքերէն Թան թերթը հետեւեալ խմբագրականը կը հրատարակէ «Մեր անձը հաստարակաց ճակատին վրայ» խորագրով.

— «Ժողովրդավար պետութիւնները որոնք մինչեւ հիմա պաշտպանողական դիրքը նախընտրած էին, Չեխոսլովաքիոյ գրաւումէն եւ Կեդր. Եւրոպայի մէջ արշաւել սկսող ուժին աւելի տարածուելու ընդունակութիւն ցոյց տալէն վերջ, յանկարծ ոգեւորուեցան, շարժումի անցան եւ աշխարհի սպառնացող մեծ վտանգին ի տես, հասարակաց ճակատ մը կազմելու ձեռնարկեցին:

Այս վտանգը նախապէս գոյութիւն չունէ՞ր: Հիթլէրի ծրագիրը տարիներէ ի վեր ծանօթ չէ՞ր: Ժողովրդավար պետութիւնները չէի՞ն գիտեր թէ Միւնիխի խորհրդաժողովը ժամանակ շահելու համար խաղացուած զաւեշտ մը տարբեր բան մը չէր: Անգլիոյ վարչապետ Չէյմպըլէն, որ Միւնիխի խորհրդաժողովէն աշխարհի խաղաղութեան աւետիսով վերադարձած էր, Լոնտոն սոյն կոխելուն պէս չէ՞ր հրամայած որ սպառազինութիւնը հաւիւրին հարիւր աւելցուի:

Այդ պարագային ժողովրդապետութիւնները ինչո՞ւ մինչեւ հիմա ձեռնարկ չէին կատարած հասարակաց ճակատ մը կազմելու համար:

Երբ կացութիւնը իրապաշտ ակնարկով մը դիտենք, հետեւեալը կը տեսնենք.—

Անգլիոյ վարչապետ Չէյմպըլէն, անոր կաբինէն Պահպանողական կուսակցութիւնը եւ կուսակցութեան վստահած անուանի «Միթինկ գիտէին թէ Միւնիխի խորհրդաժողովրդական

մըն էր: Բայց անոնց կեդր. Եւրոպայ[illegible] արդէն ձգած էին Գերմանիոյ [illegible] խակ Անգլիոյ վարչապետը ո՛չ [illegible] Կեդր. Եւրոպայի, այլ մինչեւ [illegible] Պալքաններուն գերման ազդեցութ[illegible] [illegible] մէջ գանուիլը [illegible] ուած բացայայտ կերպով ընկալ[illegible] [illegible] Ժողովին մէջ:

Անգլիոյ վարչապետը, դէպքե[illegible] այս ձեւով զարգացումին այն[illegible] ճան կը սպասէր որ, գերման բան[illegible] ներուն յանկարծակի Չեխոսլովա[illegible] գրաւելէն վերջ, երբ Երեսփ. Ժողով[illegible] մէջ յարձակում գործուեցաւ իր [illegible] բայ, առանց իր պաշարինը կոր[illegible] ցնելու — «Ես այսքանը չէի են[illegible] դրած» ըսելով բաւականացաւ:

Բայց Չեխոսլովաքիոյ աշխա[illegible] քարտէսէն վրայէն անհետացո[illegible] թէ Անգլիոյ եւ թէ ամբողջ աշխար[illegible] մէջ Անգլիոյ վարչապետին են[illegible] դրութենէն շատ մեծ արձագանգ [illegible] գործեց: Եւրոպայի մէջ, փոքր ա[illegible] տութիւնները իրենց ապահովութ[illegible] պտանգի մէջ գտնուիլը տեսնելու[illegible] իրար անցան: Սկսաւ տիրել այն [illegible] խր թէ, գերման բանակները, երբ [illegible] րենց դէմ արգելք մը չգտնէ, շարու[illegible] կելով իրենց ճամբան, Պալքանները[illegible] Սեւ ծով եւ դուրջ Մերձաւոր Արեւել[illegible] նեն. Ցանկարծ, ահաւոր պատերա[illegible] մը մթնոլորտը պատեց ամէն կողմ[illegible] Ամերիկա իսկ հեռուէն զգաց վտանգ[illegible] եւ [illegible] սկսաւ:

Գերմանիա Չեխոսլովաքիան գրա[illegible] ւելով, ինչո՞ւ չէր քալուած միա[illegible] իրար անցնելէ. Ասկէ ձեռք բեր[illegible] թարմ ուժերը ո՞ւր պիտի գործած[illegible].

Տարակոյս չկայ թէ իր նպատա[illegible] Չեխոսլովաքիան գրաւել չէր, [illegible] ւրն, դէպի Արեւելք կամ դէպի [illegible] մուտք յառաջանալու համար նա[illegible] ուած քայլ մը դէմ յանդիման [illegible] պտուղինք:

Անգլիական եւ համաշխարհային հանրային կարծիքին այս ճնշումին տակ, Անգլիոյ վարչապետը միայն [illegible] քանի օր յետոյ վտանգին թափանցեց եւ Պիրմինկհէմի մէջ խօսած իր ճառին մէջ, աշխարհի սպառնացող վտանգը մատնանշելով, զայն կանխելու համար հասարակաց ճակատի կազմութեան պէտքը մէջտեղ դրա[illegible].

Այս ճառէն վերջ, մեծ ու փոքր խաղաղական պետութիւններէ կազմուած մեծ ու հասարակաց ճակատի մը կազմութեան ձեռնարկուեցաւ: Հիմա բոլոր մայրաքաղաքներու մէջ [illegible] հնդոտ դիւանագիտական գործունէութիւն մը ծայր տուած է: Այս [illegible] պով, այլեւս Եւրոպայի մէջ քաղաքական խմբաւորումներ եւ իրական ճակատներ կը կազմուին եւ իւրաքանչիւր պետութիւն, այսօրուընէ [illegible] տիպուած է ճշդել թէ այս ճակատներէն որո՛ւն պիտի միանայ:

Այս հասարակաց ճակատին Թուրքիան ալ ստիպուած է միանալ [illegible] հետեւ Գերմանիոյ արշաւանքի [illegible] րագրին մէջ դէպի արեւելք խոյա[illegible] կալ: «Տրանկ Նախ Օսթէն» (Գրա[illegible] դէպի Արեւելք) ծամբուն վրայ, [illegible] ւոջեւը մեր գինակիցները՝ [illegible] նիան ու Եուկոսլաւիան կան: [illegible] Բուլկարիան՝ վտանգին Պալքանները [illegible] նելը եւ մեր սահմանները հասնի[illegible] նշանակէ: Մեր շահը կը պահանջէ [illegible] նոյն վտանգը աւելի հեռուէն կա[illegible] լենք:

Ցետոյ, Գերմանիա Կեդր. Եւրոպ[illegible] յի հարցը լուծելէ վերջ, հաւանա[illegible] է որ Իտալիա մէջտեղ նետէ Միջե[illegible] կրականի խնդիրը: Թէեւ մենք բոլո[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ
(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Գէորգ իշխան, ես այժմ ձեզ հետ եմ, — դիմեց նա Մարզպետունուն վճռական եղանակով— գնա՛, աշխատի՛ր որ նախ հաշտութիւնը կայանայ. իսկ եթէ այդ չի յաջողիլ, անմիջապէս ասուրհանդակ ղրկիր ինձ. հետեւեալ օրը ես քո մօտ կը լինեմ: Այս սուրը ճանապարհ կը բանայ իմ թագաւորի համար ինչպէս Ուտիքը, նոյնպէս եւ Գարդմանը նորից գրաւելու: Այս ասելու ժամանակ նա բացաւ լայնապրօշ այծենակաճը եւ զօրեղ ձեռքը դրաւ վաղակաւորի երախակալի վրայ:

Մարզպետունին ուրախացաւ իւր սրտում, որ կարողացաւ յուզել Վահրամին եւ այդ խոստումն առնել նրանից: Թագաւորը, արդարեւ, կարիք ունէր այդ միջոցին Վահրամի նման անձանց աջակցութեան: Նա ամենաքաջ ցեղի թուին էր պատկանում, որոնք սկզբում զգուշութեամբ են մօտենում վտանգին, բայց մի անգամ մօտենալուց յետ՝ այլեւս չեն վախենում նրանից:

— Տո՛ւր ինձ քո ձեռը եւ երդուի՛ր, որ ո՛ւր որ էլ լինեմ՝ պիտի գաս իմ լալին, թէկուզ մահուան դիմաւորելու համար, ասաց Մարզպետունին, իւր թափանցող հայեացքը սեւեռելով բերդակալի աչքերին:

— Երդւում եմ Լուսաւորչի Սուրբ Աջովը... յարեց իսկոյն Վահրամը եւ ձեռքը տուաւ Մարզպետունուն:

Վերջինս սեղմեց նրան ջերմութեամբ եւ ասաց.

— Շնորհակալ եմ, Վահրամ իշխան. մինչեւ այժմ ես իրաւունք ունէի մի միայն մի անձի վրայ, որին կարող էի դիմել Գահի եւ Հայրենիքի սիրոյն: Այս վայրկեանից ուրեմն իրաւունք եմ ստանում երկու անձի վրայ...

— Այո՛, Վահրամ Սեպուհը նոյնպէս քեզ է պատկանում. զոհի՛ր նրան երբ հարկը կը պահանջէ, միայն թէ Հայրենիքի փրկութեան սեղանի վրայ:

— Ես ուրիշ սեղան չեմ ճանաչում. եւ ահա՛ այս վայրկեանից քո ձեռն եմ յանձնում իմ յոյսը եւ հաւատը...:

Այս ասելով իշխանը գրկեց բերդակալին, համբուրեց նրան ջերմութեամբ եւ մի քանի ուրիշ պատուէրներ էլ տալով՝ աշտանակեց իւր նժոյգը եւ արշաւ դուրս եկաւ ամրոցից:

Իշխանի թիկնապահը, որ Գարդման աւանում անախորժ նորութիւններ էր լսել, եւ այդ պատճառով գրեթէ ամբողջ գիշերն անցրել էր անհանգստութեան մէջ, վաղ առաւօտեանից ելլելով՝ ուղղուեցաւ դէպի ամրոցը: Նա աշխատում էր մի վայրկեան առաջ հասնել այնտեղ, վախենալով թէ՝ գուցէ իւր տէրոջը մի վտանգ հասնի այստեղ իշխանից:

Բայց ո՛րքան մեծ եղաւ նրա զարմանքն ու ուրախութիւնը, երբ դեռ Գարդմանայ դեռակը չանցած՝ տեսաւ իշխանին, որ իջնում էր ամրոցի սարիվայրից:

— Ո՞ւր եւ ինչո՞ւ այդպէս վաղ, Եղնիկ, հարցրեց իշխանը իւր թիկնապահին, երբ նրանք մօտեցան միմեանց:

— Տէ՛ր իմ, եթէ մութով կարողանայի մտնել ամրոցը, նոյնիսկ այս գիշեր կը գայի քեզ մօտ, պատասխանեց թիկնապահը. բայց գիտէի որ Գարդմանը անմատչելի է ծակամուտների համար:

— Ի՞նչ կայ, ինչո՞ւ էիր շտապում:

— Նորութիւններ իմացայ. գալիս էի քեզ մօտ. վախենում էի թէ՝ գուցէ մի վտանգ հասնի քեզ իշխանից:

— Ես, փառք Աստուծոյ, ահա՛ ողջ առողջ նստած եմ Սեւուկիս վրայ. բայց դու ի՞նչ նորութիւններ լսեցիր:

— Անախորժ նորութիւններ. իմ հիւրընկալ քահանան ոչինչ չէր կասենում ասել:

— Ցետո՞յ:

— Բոլոր փողերս նրա տանը թողեցի: Մի մասը աջահամբոյր տուի իրան, մի մասը տիրուհուն ընծայեցի. մնացեալն էլ աղջկան տուի՝ իբրեւ ամուսնական նուէր:

— Իսկ աղջիկը գեղեցի՞կ էր:

— Օհ, տէր իմ, անչուշտ ուրախ է սիրտդ, որ Եղնիկի հետ կատակ ես անում. եւ իրաւ շատ գեղեցիկ էր. սեւաչեայ, կարմրաթուշիկ, երկայնահեր...

— Ինչո՞ւ չնշանուեցար:

— Հա՛, քահանային կաշառելու համար... Բայց ես նրան ուրիշ բանով կաշառեցի. խոստացայ թէ՝ «կը խնդրեմ իշխանին, որ քեզ տեղափոխէ իւր աւան Դուին»: Զարմանալի է. այդ պաշտօնն էլ է մայրաքաղաքում քահանայութիւն անել փափաքում:

— Դու չէի՞ր ուրախանալ, եթէ քեզ հարիւրապետ կարգէինք:

— Ինչո՞ւ չէ, բայց ես կարող էի աւուծի պէս կռուել:

— Ի՛հ, քահանան էլ կարող է մկրտել, պսակել, թաղել. մայրաքաղաքումն էլ մարդիկ այնպէս են ծնւում ու մեռնում, ինչպէս եւ գիւղերում:

— Այդպէս է, Տէր:

— Բայց դու ի՞նչ իմացար քահանայից.

— Արքայից պատուամբաւ են նաեւ Ապուանցիք ու Գարդմանացիք. եւ այդ արել է Սեւադան: Տէր-Հայրը պատմեց թէ՝ մի օր մեր գիւղապետն էկաւ եւ իշխանի հրամանով հրաւիրեց բոլոր գիւղացիներին եկեղեցի [illegible] կը եւ երդուեցրաւ նրանց զէնք [illegible] թագաւորի դէմ: Բոլորը երդուեց[illegible]: Միւս գիւղերում ու աւաններում նոյնն են արել: Երեք օրուան ընթ[illegible] քում, ասում էր Տէր-Հայրը, [illegible] հազար մարդ է հաւաքուել Գաւի[illegible] խանի դրօշակի տակ: Այդ բանակ[illegible] նա գնացել է Ուտիք: Իսկ գիւղ[illegible] մնացող ժողովուրդը երդուել է՝ [illegible] հաց անգամ չտալ արքայական զօ[illegible] քին:

— Այդ բոլորը ես գիտեմ, փակե[illegible] ի զուր ես վատնել, ասաց իշխան[illegible] Ապա հարցնելով նրան մի քանի [illegible] րեւոր նորութիւններ, հարցրեց.

— Ի՞նչ իմացար դու բանակի [illegible] ման մասին, արդեօք պատասխ[illegible] մինչեւ ո՞ւր պիտի դիմաւորեն [illegible] ւորին, կամ Գարդմանացիք [illegible] պիտի միանան Ուտիացիներին.

(Շար.)

«Էրզնկայի եւ Էրզրումի ազատագրումը»

«Հ. ՀԵՐԸ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՆՑՐԷԻՆ»

Զօր. Քեազըմ Գարապէքիր «Էրզն[կայի] եւ Էրզրումի ազատագրումը» [illegible] տակ յօդուածաշարք մը կը հրատարակէ «Ճէնի Սապահ»ի մէջ։ [illegible] Թիւ կը գրէ վերի խորագրին տակ.

«Երբ Կովկասեան Ա. զօրաբանակի [hր]ամանատար կոչուելուս վրայ, [...] մը տեւող ճամբորդութենէ մը Սիվասէն զօրաբանակին բանակեղին՝ Րէֆահիէ քաղաքը հասայ, յաջորդ օրը, իբրեւ առաջին գործ, բանակատեղին մէջ հիւրաբար գըտնուող ռուս զինադադարի մարմինը [տես]այ եւ անոնց հոգեկան վիճակը ուսումնասիրելու եւ իրենցմէ վերջին տեղեկութիւններ քաղել օգտակար պիտի ըլլար։ Այս մարմինը 14 Յունուար 1918ին Րէֆահիէ եկած հարիւրապետէ մը, բժշկապետէ մը եւ երկու հեռագրի պաշտօնեայէ կը բաղկանար։ Հրամէն իսկ զոհ մնացած այս Ռուսական հոգեկան վիճակը խիստ լմնցած էր Առանց բուի.

— Զինադադարի ստորագրուած օրէն, 18ի օրը, ժամը 3էն ի վեր անդադրութիւնը կը շարունակուի մեր ճակատներուն վրայ։ Այդ օրէն ի վեր խիստ զարգացած է շատ մը ռուս զօրքերու եւ մեր զինուորներուն մի- [?] բարեկամութիւնը։ Իմացանք թէ հացութիւնը խիստ ողբալի է։ Ձեր շատ մը զօրամասերը քաշուեր եւ բաց-ամիս սպաներ ալ սպաննուած են։

Այս խօսքերուս վրայ Ռուսերուն դէմքը գունատեցաւ։ Մահապարտի նման խղճալի երեւոյթ մը պարզել ըսկսան Իրենց խօսքերէն, դէմքերէն յուսահատութիւն կը հոսէր։ Այս մարդոց վիճակին ցաւեցայ եւ շարունակեցի.

— Պատւոյ վրայ կը խոստանամ թէ պիտի պաշտպանենք ձեր կեանքն ու պատիւը եւ ձեզ ձեր ուզած տեղը պիտի ղրկենք։ Այլեւս ո՛չ թէ թշնամի մարմնի մը, այլ զէնքի ընկերոջ մը նման խօսինք եւ այդպէս ապրինք։

Այսպէս՝ արձակուած դատապար- [...]

[...] միջնորդականեան պետութեանց հետ բարեկամական յարաբերութիւններ կը պահենք, բայց աշխարհ երկու հակայ խմբաւորումի բաժնուած եւ ճակատներ կազմուած ատեն, մեր չէ- [?] ժողովրդապետութեանց ճակատին վրայ կը գտնուի։

Ահա թէ ինչո՛ւ Անգլիոյ հաւասարակից ճակատ կազմելու գաղափարին առաջին անգամ իր հաւանութիւնը յայտնող պետութիւններէն մէկն ալ Թուրքիան եղած է։

Հաւասարակաց ճակատի կազմութենէն վերջ, այլեւս չէր վախցուեր միահեծան պետութեանց սպառնալիքներէն ու սպառնալիքներէն. որովհետեւ ժողովրդապետութեանց ճակատին վրայ հաւաքուած պետութիւնները թէ՛ զինուորական, ծովային եւ օդային ու- [...] տեսակէտէ, թէ՛ դրամով եւ թէ նախանիւթի տեսակէտէ միահեծան պետութիւններէն գերակշիռ դիրքի մը մէջ կը գտնուին։ Ի տես այս գերակշռութեան, միահեծան պետութիւնները ստիպուած են փոխել իրենց ծրագիրներն ու քաղաքականութիւնը։

ասկալներու նման ուրախացան։ Սըրտաբուխ խօսքերով շնորհակալութեան յայտնեցին եւ ինծի տուին շատ մը տեղեկութիւններ, որոնց ամփոփումը սա է.

— «Ռուսական բանակին մէջ ամէն սարք ուրոյն միութիւններ կը կազմեն։ Հայկական գունդերու սպաներուն մեծ մասը Ռուս են։ Իրենց ամենավերջին տեղեկութիւնը 11 օր առաջուան կացութեան կը վերաբերէր։ Այդ օրը Թուրքեստանի զօրագունդին ռուս սպայէ մը իրենց քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Երզնկա գըտնուող Բ. Թուրքեստանի զօրաբանակը եւ մեր հետը չփման մէջ եղող Դ. Թուրքեստանի զօրաբաժինը Էրզրում կացեր են։ Միւս զօրամասերը աւելի արեւելք քաշուեր են։ Երզնկայի մէջ 1Օրդ զօրագունդէն միայն 2 վաշտ մնացեր է։ Ամսոյս 28էն (այսինքն երէկ) ռուս զինուոր մը այս մարմին տրուելու համար նամակ մը բերեր է։ Կացութեան մասին ուրիշ փոփոխութենէ մը լուր չունին։

Ասոր վրայ անոնց հարցուցի.

— Ուրեմն մեր դէմը հայկական ուժերէ ուրիշ ռուս զօրամասեր չեն մընացած։ Թերեւս վարձուած կարգ մը ռուս սպաներ պիտի գտնենք։ Նամակին մէջ Հայերու ուրիշ մէկ շարժումին մասին բան մը չէ՞ գրուած։

Ռուսերուն դէմքը յանկարծ կարմրեցաւ։ Իրարու նայեցան։ Բայց ո՛չ մէկ պատասխան տուին։

Ես թափանցեցի այս լռութեան իմաստին։ Քիչ յետոյ հասած տեղեկագիրներէն իրականութիւնը իմացանք։ Դաշնակ Հայեր սկսեր են ջարդել Թուրքերը։

Նոյն շրջանին բոլշեւիկութիւնը յաղթանակած ըլլալով Ռուսիոյ մէջ, բոլոր ճակատներու վրայ քայքայումը սկսած էր։ Նոյն վիճակը մեր ճակատին վրայ ալ տեղի կ'ունենար, բայց այնպէս կը հասկցուէր թէ, Հայ եւ վրացի ուժերուն առատօրէն զէնք, ռազմամթերք եւ ռուս սպայ տրամադրելով, ռուսական ուժերուն թողած պարապը լեցնել կ'ուզուէր։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԻՇՏ ԴԺԳՈՀ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

Վերջերս Թրքական Թերթերը ահագին աղմուկ հանեցին, որ իտալական քարտէսի մը մէջ Թուրքիայէն ալ որոշ վայրեր նշանակուած էին իբրեւ իտալական հող։

Թուրքերէն «Թան» ի խմբագրապետ Զէքէրիա Սէրթէլի այս անգամ կը հարցնէ. — «Ինչո՞ւ ռատիօ Պարին թուրքերէն կը խօսի»։

Ցայտնելէ յետոյ թէ Պարիի իտալական անթել կայանը միջազգեա եւ զանազան լեզուներով քարոզութիւններ կ'ընէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ, Սուրիոյ, Թունուզի եւ ուրիշ գաղութներու մասին, ու ըսելէ վերջ թէ սոյն Թուրքերը չի հետաքրքրեր, Թուրք Թերթը կը գրէ.

— «Այն ինչ որ կը հետաքրքրէ Թուրքիան, Պարիի իտալական անթել կայանի Թուրքերէնի խօսիլն է։ Ինչո՞ւ Թուրքերէն կը խօսի Պարիի անթել կայանը։ Թուրքիայէն զատ ուրիշ տեղ Թուրքերէն չի խօսուիր։ Այս պարագային Թուրք ժողովուրդը չէ՞ իտալական այդ անթելի նշանակէտը։ Թուրքիան գաղթավայր չէ եւ պէտք չունի իտալական անթելի Թուրքերէն խօսելուն։ Թուրքիա Իտալիոյ հետ բնական յարաբերութիւններ ունի եւ Թուրքերը չեն շահագրգռուած Իտալիոյ ներքին խնդիրներով։ Իտալիա պետութիւն մըն է, որ երաշխիքներ տուած է Թուրքիոյ բարեկամութեան։ Այն ատեն ինչո՞ւ անթելի այս տեղեկատուութիւնները Թուրքերէնով։

Թուրք Թերթը իր յօդուածը կը վերջացնէ հետեւեալ խօսքերով.

— «Եթէ Իտալիան Թուրքիոյ բարեկամն է եւ եթէ այդ բարեկամութիւնը անկեղծ է, պէտք է ընդմիշտ վերջ գտնեն Պարիի անթելի կայանին Թուրքերէն տեղեկատուութիւնները»։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱՆՈՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, կառավարութիւնը հրամանագիր-օրէնքով մը արտակարգ վարիչ մը նշանակեց Մարսէյլի համար, որուն քաղաքապետութիւնը կը մեղադրուի իբրեւ բոյն մը անկանոնութեանց։

Այս առթիւ Թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն. —

1934ին քաղաքին փոխադրական միջոցները բաց ունէին միայն 3,200,000 ֆրանք եւ յոյս կար, որ բացը պիտի ջնջուէր յաջորդ տարիներուն։ Բայց 1935ին բացը բարձրացաւ 24.900.000ի, 1936ին 28 միլիոնի, իսկ 1937ին 47 միլիոնի։

Քաղաքին վարիչները կ'երպը գտած էին իրենց բարեկամները զետեղելու յաղաքապետութեան թոշակաւորներու շարքին մէջ։ Եւ քաղաքապետարանի 1931ին վճարած թոշակներու գումարը 1938ին աւելցած էր 36 առ հարիւր։ Գերեզմաններու պահապաններու թիւը աւելցած էր 85 առ հարիւր, իսկ փողոցի աւելածուներու թիւը՝ 75 առ հարիւր։

Քանի մը տարի առաջ քաղաքը պաշտօնի կը կոչէ 400 նոր մարդիկ հետեւեալ կերպով. — 1936 դեկտեմբեր 12ին քաղաքը մաքրողները գործադուլ կը հռչակեն։ Քաղաքը կը վարձէ 400 խանթողներ։ Յաջորդ օրը գործադուլը վերջ կը գտնէ, բայց նոր վարձուածները կը մնան իրենց գործերուն վրայ։

Կեդրոնական կառավարութիւնը, իր քննութեանց ընթացքին, երեւան հանեց որ նոր պաշտօնի կոչուածներու տասը առ հարիւրը քրէական անցեալի տէր մարդիկ են։ Ասոնք դատական վճիռներ առացած էին զանազան յանցանքներու համար, ինչպէս գողութիւն, բախտախաղի տուներ պահել, բանակէն դասալքութիւն, գողօն ապրանք ծախել ու գնել, եւն.։ Ասոնց մէկը թմրեցուցիչ դեղերու առեւտուրով զբաղած է, իսկ ուրիշ մըն ալ մարդասպանութեան համար հինգ տարի բանտարկութեան վճիռ առած։

Քաղաքը վարձած էր նաեւ հրշէջ գունդին համար անպէտ մարդիկ։ Ասոնցմէ մին թմրեցուցիչ ծախելու գործով զբաղած է, ուրիշ մը՝ անառակ աղջիկներու առեւտուրով։ Ուրիշ մը, որ ապօրինի շէէ մը գանձած էր, եւ մէկ ամիս բանտարկութեան դատապարտուած, իր բանտարկութեան պատիժը անցուց իր արձակուրդի օրերուն։

Կառավարութիւնը գտաւ նաեւ որ քաղաքը գործերը լաւ չէին ընթանար, ոգևտակ տասը որ այնքան առեւտրական պաշտօնեայ կը պահէին։ Ամբողջ 1930ին քաղաքը քուչարկեց 9.317.000 ֆրանք հրշէջ գունդի խոշակաւորաց համար, իսկ միայն 400.000 ֆրանք հրշէջ մեքենաներու համար։ Իսկ 1937ին ռոճիկը բարձրացած էր 10.720.000 ֆրանքի, իսկ կազմածներու համար յատկացուած էր միայն 300.000 ֆրանք։

Փրանսայի մէջ կեդրոնական կառավարութիւնը բնաւ մտադրութիւն չունի ձեռնառնելու այսպիսի ցեղծաբարութեան։ Նոր վարիչը պիտի գործէ վեց տարի, առնել բան կարգի դնելու համար։ Իր պարտականութիւնն է՝ մաքրել քաղաքը զեղծարարներէ եւ յելուզակներէ, անպիտան առակներէ եւ կաշառակեր դատաւորներէ, հաւասարակշռել ելեւմուտքը եւ վերակազմել հրշէջ խումբերը։ Վարիչը պիտի ունենայ երեք օգնականներ։ Փարիզի կեդրոնը կը յուսայ թէ վեց տարիէն պիտի բարեկարգուի Մարսէյլը։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պուլկարիոյ վարչապետ Քէօսէիվանոֆ Էնկիւրիէն վերադարձին հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ լրագրողներուն.

— «Զափազանց զգածուած եմ Թուրքիոյ մէջ գտած ջերմ ընդունելութենէս։ Թուրքիոյ մէջ մեր կատարած ճամբորդութիւնը այցելութեան մը սահմանէն անցնելով տօնի բնոյթ առաւ։ Գոհունակութեամբ տեսանք թէ Թուրք ազգն ալ ժամանակցեցաւ։

«Անգարայի շփումներուս արդիւնքը ընդհանրապէս Պալքաններուն եւ մասնաւորաբար Թուրքօ-պուլկար յարաբերութիւններուն ապագային համար յուսադրիչ հանգամանք մը ունենալով, քաջալերուած կը վերադառնամ երկիրս»։

Պ. Քէօսէիվանոֆ պատասխանելով իրեն ուղղուած սա հարցումին թէ «Պուլկարիա պիտի յարի՞ Պալքանեան Ուխտին», յայտարարեց.

— «Առ այժմ այդ խնդիրը չքննուեցաւ։ Թերեւս օր մը Պուլկարիա Պալք. Ուխտին պիտի մասնակցի։ Ասոր համար պէտք է որ ժամանակը եւ գետինը յարմար ըլլայ։ Անգարայի մէջ միայն միջազգային ընդհ. կացութիւնը եւ Պալքաններուն սպառնալու կարող վտանգները քննեցինք։ Ներկայիս վըտանգ մը գոյութիւն չունի Պալքաններուն համար, միայն պարզ վըրդովումներ կը շրջին, զորս պաշարինուած թեամբ պէտք է վերլուծել։ Այսուհանդերձ պէտք է միասնաբար աշխատիլ Պալքաններու ընդհ. շահուն համար»։

Հարցուեցաւ թէ ճի՞շդ է այն լուրը որուն համաձայն Պուլկարիա հրաժարած է հող պահանջելէ Ռումանիայէն։

Պուլկար վարչապետը պատասխանեց.

— «Ճափոնական առած մը կ'ըսէ. «Երբ մարդիկ սենեակի մը մէջ կը խորհրդակցին, մուկերը առաստաղին մէջ կ'աղմկեն»։ Ասոր աւելցնելիք խօսք մը չունիմ։ Միայն սա պէտք է յիշեցնեմ թէ Պուլկարիա պաշտօնապէս բան մը չէ պահանջած Ռումանիայէն, այնպէս որ չի կրնար հրաժարած ըլլալ իր չպահանջած մէկ բանէն»։

ԿՈՉ ԳՈՂԹՆԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԹԷՀՐԱՆ, 18 Մարտ. — Զօկի՛ր, ձեզ ենք դիմում եւ յուսով ենք, որ ում որ էլ լինի ձեզնից ամէն մէկը, կը շտապէ արձագանգ տալու մեր այս կոչին, որի նպատակը զուտ մշակութային է։

Թէհրանի մի խումբ Զօկեր (Անգուլիսի ու շրջակայ գիւղերի) միտք են յղացել հաւաքել նիւթեր Ագուլիսի բարբառի եւ անցեալ կեանքի բազմակողմանի ուսումնասիրութեան համար։

Անշուշտ, այս բարդ ու դժուարին գործին մենք չէինք ձեռնարկի, եթէ վստահ չլինէինք մեր հայրենակիցների համակրանքի, խրախուսանքի ու բարոյական աջակցութեան վրայ։

Մտադիր ենք կազմել եւ հրատարակութեան տալ ընդարձակ ծաւալով ու պատկերազարդ ժողովածու հաւաքուած նիւթերի։

Արդ, այսու խնդրում ենք ձեզ բարի լինել. —

ա) Հաղորդել մեզ որ առաջ ամփոփ տեղեկութիւններ ձեր մասին (անուն, հօր անուն, ազգանուն, ծննդեան թըւական ու վայրը (գիւղերից ո՞ր մէջ), ընտանեկան կազմ, կրթութիւն, կրթական կամ պաշտօն (զօկերէն խօսում էք թէ ոչ եւ հասցէ)։ Այս տեղեկութիւնները անհրաժեշտ են Զօկերի վիճակացոյցը կազմելու համար։

բ) Ուղարկել մեզ, եթէ ձեռքի տակ ունիք, Ագուլիսի եւ շրջակայ գիւղերի ընդհանուր տեսարանների եւ առանձին շէնքերի նկարները, ինչպէս եւ ն. կ. յայտնի անձերու լուսանկարները, օգտագործելուց յետոյ կը վերադարձնենք ձեզ շնորհակալութեամբ։

գ) Ուղարկել մեզ մինչեւ առաջիկայ ռնպտեմբեր մէկը, պատմուածքներ, բանաստեղծութիւններ, Թատերական գրուածքներ զօկերէն լեզուով, այլեւ նկարագրութիւններ զանազան սովորութիւնների, տօնակատարութիւնների, ուխտագնացութիւնների եւն. յուշեր, կենսագրական տեղեկութիւններ ձեզ ծանօթ զօկ գործիչների եւ ուշագրաւ զօկ ականաւոր անձերու մասին գրական լեզուով, եւ վերջապէս՝ առակներ, առածներ, աւանդութիւններ, հաւատալիքներ, նախապաշարումներ եւայլն։

Մեր հասցէն. — Téheran (Iran), Av. Ekbatan, Redaction «Navassarde», Hovsep Tadevossian.

Հայրենակցական ջերմ ողջոյնով՝ Սուշող Արտակ, Յովսէփ Թադէոսեան։

Ծանօթ. — Խնդրւում է միւս թերթերից բարի լինել արտատպել այս կոչը, որով մեծ ծառայութիւն մատուցած կը լինեն մի արժէքաւոր մըշակութային ձեռնարկի յաջողութեան։

ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Պոլսոյ մէջ յանկարծամահ եղած է Տոքթ. Յարութիւն Պազիրկեանեան, Շիշլիի ազգային հիւանդանոցին յուղարկաւորութեան մը ներկայ եղած միջոցին։

Տոքթ. Պազիրկեանեան, Բժիշկ. համալսարանէն շրջանաւարտ ըլլալէ վերջ (1907), իբր Թաղապետական բժիշկ պաշտօնի կը կոչուի Խարբերդ (Պանտրմա)։ Հոն, հակառակ իր երիտասարդութեան, պատասխանատու գործողութիւններ կատարելով բաղմաթիւ կեանքեր կը փրկէ։ Յետոյ, Էջ Պալքանեան եւ Թէ ընդհ. պատերազմին բանակին մէջ ծառայելու կը կոչուի եւ օգտակար գործունէութիւն մը կ'ունենայ։

Ընդհ. Պատերազմէն վերջ կը հաստատուի Պոլիս։

*** Վերջերս Աթէնքի մէջ մեռաւ ուրիշ բժիշկ մը, Տոքթ. Տիգրան Էնֆիէճեան, խոր ծերութեան մէջ։ Անդամ էր ռամկավար կուսակցութեան եւ մասնակցած է ազգային-վարչական գործերու։

✕

ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ լոյս տեսաւ Տ. Շեւչենկոյի «Կոբզար»ը հայերէն լեզուով։ Ցորելեանի օրերուն լոյս կը տեսնէ, Շեւչենկոյի ընտիր բանաստեղծութիւններու ժողովածուն երախտագիտութեան համար։ Միասնիկեան գրադարանի մէկ զեկոյցին համաձայն, հանճարեղ բանաստեղծին մի քանի ստեղծագործութիւնները հայերէնի թարգմանուած են 60 տարի առաջ, 1879ին։

ՀԱՐԱՒ. ԱՓՐԻԿԷԻ կառավարութիւնը միջազգային կացութիւնը նկատի առնելով, հրամայեց որ պաշտպանութեան ուժերը կազմ ու պատրաստ մնան։ Ո եւ է զինուոր եւ սպայ պիտի չբացակայի։ Օդանաւային պահեստներն ալ զէնքի տակ առնուեցան։

Ենհանէսպուրկի գերման ներկայացուցիչը ուժգին ծանուցագիր մը տըւաւ Հարաւ-Ափրիկէի կառավարութեան, բողոքելով թէ Հարաւ. Ափրիկէ խտրական ոգի ցոյց կուտայ գերման ներգաղթողներուն հանդէպ դէպի հարաւ. արեւմտեան Ափրիկէ, որ 1914էն առաջ գերման գաղթավայր էր։ Եթէ բողոքագիրը մերժուի, գերման կառավարութիւնը կը սպառնայ փոխադարձ միջոցներ ձեռք առնել։

ՄԷՔՍԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԸ Զօր. Ժիռօ ճառ մը խօսելով իր սպաներուն, ըսաւ. — «Ես ձեզ հաւաքեցի այստեղ, որպէսզի շնորհակալութիւններս յայտնեմ այն ճիգին համար, զոր դուք ըրիք Լօրէնի սահմանագլուխի այս հատուածը դարձնելու ամէնէն հզօր ամրութիւններէն մին։ Մենք պատրաստ ենք դիմադրելու ամէն պատահարի, հանդէպ այնպիսի հակառակորդի մը, որուն համար ամէն ինչ «Թուղթի կտոր» է։ Ես չեմ գիտեր թէ վաղը ինչ կը պատահի, բայց վստահ եմ որ յաջորդիս կը թողում այնպիսի զէնք մը, որուն կրնայ վստահիլ աշխարհը։ Մենք չենք վախնար գերման բանակէն, եւ, եթէ յառեղոյնը պատահի, ան պիտի ջարդէ իր ակռաները մեր ամրութեանց առջեւ»։ Զօր. Ժիռօ արձակուեցաւ Մէցի զինուորական կառավարիչի իր պաշտօնէն, զինուորական գերագոյն խորհուրդին անդամ կարգուած ըլլալով։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ երեսփ. ժողովը քուէարկեց օրինագիծ մը, որուն համաձայն պիտի վտարուին բոլոր այն օտարականները որ կը ջատագովեն Մ. Նահանգներու կառավարութեան տապալումը։ Կասկած կայ թէ կարգ մը պետութիւններ դրամով ու բարոյական միջոցներով կ'աջակցին ամերիկեան որոշ խմբակներու, հակապետական գործունէութիւն կատարելու համար։

ՀԱՅԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

— • ∞ —

Պատերազմից եւ ռուսական յեղափոխութիւնից յետոյ շատ զարգացաւ «յուշերի» գրականութիւնը։

Յուշեր են գրում ամէնքը՝ պետական եւ քաղաքական գործիչներ, զինուորական հրամանատարներ, յեղափոխականներ, դերասաններ, երգիչներ, պարուհիներ— մի խօսքով, ո՞վ ասես որ յուշեր չի գրում։ Շատ են մանաւանդ ռուս յուշեր յուշագրողները։ Եւ հասկանալի է։ Այնպիսի հսկայական վերիվայրումներ ապրեց Ռուսաստանը՝ աշխարհի մեծագոյն պատերազմից յետոյ մեծագոյն յեղափոխութիւնը։

Յուշեր են գրում նաեւ ռուսական ոստիկանները՝ ցարականները եւ բոլշեւիկեան չեկիստները։ Ռուսաստանը՝ ցարական թէ բոլշեւիկեան, ճերմակ թէ կարմիր այն երանելի երկիրն է, որի բազմամիլիոն բնակչութեան անլուր տառապանքների եւ ազատութեան համար թափած գերմարդկային ճիգերի խեղկատակ պատկերը կարող է տալ ռուս ոստիկանը եթէ նա... սգնիւ եւ անկեղծ լինի։ Ցաւակութիւններ, սակայն, որոնք քիչ անգամ կարելի է գտնել ռուս ոստիկանի, մանաւանդ ռուս նորագոյն ոստիկանի՝ չեկիստի մէջ։

Գրել է իր յուշերը նաեւ ցարական գաղտնի ոստիկանութեան պետերից մէկը՝ Գ. Գ. Զաւարզինը որ եղել է քիշինեւի, Դոնի շրջանի, Վարշաւայի եւ Մոսկուայի քաղաքական գաղտնի ոստիկանութեան պետ։ Իր պաշտօնին վերջ է դրել 1917ի յեղափոխութիւնը։

Իբրեւ Դոնի Շրջանի գաղտնի ոստիկանութեան պետ Գ. Գ. Զաւարզինը աշխատել է Ռոստով-Դոն քաղաքում, ուր հայկական մեծ եւ բարեկեցիկ գաղութ կար յեղափոխութիւնից առաջ։ Ռոստովին կից է Նոր Նախիջեւան, գրեթէ ամբողջապէս հայաբնակ քաղաքը։ Ռոստովում իր պաշտօնավարութեան շրջանին Գ. Գ. Զաւարզինը, իր գործի բերումով, բնականաբար առիթներ է ունեցել շփուելու Հայերի եւ հայ յեղափոխական կազմակերպութիւնների, եւ գըլխաւորապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ։

Ռոստովը եւ Նոր Նախիջեւանը Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութեան կարեւոր կեդրոններից էին։ Կովկասը Ռուսաստանի հետ կապող միակ երկաթուղագիծը անցնում է Ռոստովի վրայով։ Գ. Գ. Զաւարզինի Ռոստովում պաշտօնավարած տարին՝ 1906ին, երբ Կովկասում տեղի էին ունենում հայ-թաթարական կռիւները, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մեծ քանակութեամբ զէնք էր փոխադրում Ռուսաստանից Կովկաս Ռոստովի վրայով։

Ինչպէս միշտ եւ ամէն տեղ հայ յեղափոխականի անխուսափելի ուղեկիցն է հայ լրտեսը, մատնիչն ու դաւաճանը, այնպէս էլ եղել է եւ Ռոստովում։ Թաթարական հորդաների դէմ կեանքի եւ մահուան պայքար մղող հայութեան համար անգնահատելի զոհողութիւններով ձեռք բերուած զէնքերը հայ մատնիչները յանձնում էին ռուս ոստիկանութեան ձեռքը, մի քանի գարշելի ռուբլիների փոխարէն։ Գ. Գ. Զաւարզինի իր «Ոստիկաններ եւ յեղափոխականները» գրքի երկու գլուխների մէջ նկարագրում է իր հանդիպած հայ յեղափոխականին եւ հայ մատնիչին։ Նախ քան այդ երկու գլուխներին անցնելը, հետաքրքրական է ծանօթանալ Ռուսաստանի յեղափոխական կուսակցութիւնների այն բնոյթագրի հետ, որ տալիս է Զաւարզինը։ Պէտք է ասել, որ ցարական ոստիկանութիւնը (աւելի եւս այսօրուան Չեկան) յեղափոխականների դէմ իր պայքարի մէջ լայնօրէն օգտւում էր այսպէս կոչուած «պրովոկատորների» ծառայութեամբ։

«Պրովոկատորը ոստիկանական պաշտօնեայ է, որ յեղափոխականների հետ կապեր է հաստատում, վստահութիւն ձեռք բերում յեղափոխական շրջանակներում եւ իր հաւաքած տեղեկութիւնները հաղորդում ոստիկանութեան։ Պատահում է նաեւ, որ իրական յեղափոխականը, երբեմն ինչ ինչ դատաւորելով, կապ է հաստատում ոստիկանութեան հետ եւ յանձն է առնում լրտեսութիւն անել ոստիկանութեան համար, շարունակելով մնալ յեղափոխական կազմակերպութեան մէջ այնքան ժամանակ, որքան որ իր երկդիմի, յուդայական դերը չի պարզուել։ Ռուս յեղափոխական շարժման պատմութեան մէջ, ինչպէս յայտնի է, կայ մի չգերազանցուած հրէշ գեր-Յուդայ՝ Ազէֆը, որ մատնում էր սոցիալիստ-յեղափոխականներին։

Ցարական ոստիկանութիւնը, ինչպէս վկայում է Գ. Գ. Զաւարզինը, կարողանում էր հեշտութեամբ «պրովոկատորներ» գտնել ռուսական յեղափոխական կազմակերպութիւնների մէջ, մինչ նոյն բանը չէր յաջողւում կատարել փոքր ազգերի յեղափոխական կուսակցութիւնների վերաբերմամբ։

Ինչո՞ւ։

Դրա բացատրութիւնը տալիս է ինքը Գ. Գ. Զաւարզինը։

— «Մինչեւ 1917ի յեղափոխութիւնը Ռուսաստանում ամէնից գաղտնապահ կուսակցութիւնները նրանք էին, որոնք ստեղծուել էին ազգային բակքրունքի վրայ։ Կրօնը, ազգութիւնը, կենցաղը, ազգային հոգեբանութիւնը եւ դասակարգակութիւնը աւելի ուժեղ կերպով էին զօդում մարդկանց, քան դասակարգային պայքարի սկզբունքները։ Այդպիսի կազմակերպութիւնների շարքերում չափազանց դժուար էր գտնել լուրջ գաղտնի աշխատակիցներ, քանի որ նրանք պիտի լինէին չափազանց զուսպ եւ շրջահայեաց։ Ազգային կուսակցութիւնները շատ բծախնդիր էին իրենց ձեռնարկների անյաջողութիւնների վերաբերմամբ եւ այդպիսի դէպքերում, նրանք միշտ կասկածներ էին ունենում՝ թէ արդեօք «պրովոկատոր» չկա՞յ իրենց մէջ և աշխատում էին աւելի խստօրէն հսկել իրար վրայ եւ խորացնել գաղտնապահութիւնը։ Իսկ եթէ իրենց մէջ երեւան էին բերում «ոստիկանութեան աշխատակից»ին, նրան մահով էին պատժում, երբեմն նոյնիսկ անհաւատալի պայմանների մէջ։

«Իրենց գաղտնապահութեամբ եւ եռանդուն գործունէութիւնով աչքի էին ընկնում— 1) հրէական «Բունդ» կուսակցութիւնը, 2) հայկական «Դաշնակցութիւնը» եւ 3) լեհական Սոցիալիստական կուսակցութիւնը՝ Փ. Փ. Ս. (յեղափոխական հատուած)։

(1)

Վ. Ա.

(Շար.)

ջեւ, Գերմանիա այսօր ինծի հետ կը հիմնայ ձեր զօրքին աջանկելի քաղաքորթութեանց վրայ եւ համոզուած է թէ այժմ Սպանիոյ համար պիտի ծագի վերաձնութեան մը արշալոյսը, արդարացնելով կատարուած զոհողութիւնները եւ ջանքերը »:

Լեհաստան միշտ սպառնալիք

Լեհաստան անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առած է, ի հարկին դիմադրելու համար արտաքին ոեւէ է գրոհի, պաշտպանելու իր հողային ամբողջութիւնը եւ կենսական շահերը: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն, թէ Վարշաւա նոր քայլեր եւս պիտի առնէ եւ իր ուժերը պիտի միացնէ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի ուժերուն, արտաքին նախարար Պէքի Լոնտոն այցելութենէն վերջ, որ տեղի պիտի ունենայ Ապրիլի սկիզբները :

Երեքշաբթի օր Լոնտոնի լեհական դեսպանը այցելեց լորտ Հալիֆաքսի, հերքելու համար այն զրոյցը թէ Լեհաստան բանակցութեան մտած է Պերլինի հետ, Գերմանիոյ պահանջներուն շուրջ:

*** Վարշաւայի մէջ գայրոյթով կը հերքեն այն զրոյցները, որոնց համաձայն իբր թէ Տանցիկի գերման փոքրամասնութիւնները կ'ենթարկուին ճընշումներու եւ թշնամութեան, Լեհերու կողմէ: Լեհաստանի մէջ ամենուրեք տեղի ունեցան հայրենասիրական ցոյցեր, գերման քարոզութեան դէմ բողոքելու համար: Ո եւ է միջադէպ չպատահեցաւ: Գերման դեսպան Ֆոն Մոլթքէ Պերլին գնաց. Լոնտոնի մէջ կը հերքեն այն լուրը, թէ Գերմանիա պահանջած է լեհական կառավարութենէն, որ բանակցութեան սկսի Տանցիկը եւ Պոհումինը յանձնելու մասին, ինչպէս նաեւ թոյլ տայ որ Պերլին ինքնաշարժի ճամբայ մը շինէ Նըրանցքին մէջէն դէպի ծով: Կը հերքուին նոյնպէս այն լուրերը, թէ տարակարծութիւն կը տիրէ Վարշաւայի դահլիճին մէջ, եւ թէ մարաջախտ Սմիկլի – Ռիծ ատրճանակով վիրաւորած է արտաքին նախարար Պէքը, որ տրամադիր էր Տանցիկը յանձնելու Գերմանիոյ: Վարշաւայի հեռագիրները եւ մամուլը կը պնդեն թէ լեհ ժողովուրդն ու բանակը մէկ մարդու նման կանգնած են կառավարութեան կողքին: Շաբաթ մը առաջ բանակի զինուորներու թիւն էր 300.000, այժմ, պահեստիններու զէնքի տակ կանչուելով, այդ թիւը բարձրացած է 750.000ի:

ԼԵՀ ԿԻՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՇԱՐԺԻՆ

Վարշաւայի մէջ հաստատուած շարժում սկսած է կիներու կազմակերպելու ազգային պաշտպանութեան համար, նախագահ Մոսիքկիի տիկնոջ նախագահութեան տակ: Ան յայտարարեց, թէ «մեր շարժման նպատակն է պատրաստել լեհ կիները, որ գործակցին բանակին, պաշտպանելու մեր ազատութիւնն ու անկախութիւնը »:

Կարգադրութիւններ եղած են նաեւ երկրին տնտեսական կեանքը դնելու պատերազմական շրջանի առեն պահանջուած կացութեան մէջ: Բոլոր ինքնաշարժերը պէտք է դրուէին բանակին կողմէ, իսկ ռազմամթերքի գործարաններուն համար պէտք եղած նախանիւթեր կ'ամբարուին պահեստներու մէջ : Շուտով հրապարակ պիտի հանուին ազգային պաշտպանութեան փոխառութեան պարտամուրհակները, 40 միլիոն սթերլին արժէքով: Կ'ըսուի թէ մէկ միլիոն մարդ զէնքի տակ պահելու նիւթական բեռը ծանր կը կշռէ լեհ ժողովուրդին վրայ, եւ թէ գնդ. Պէք տնտեսական աջակցութեան հարց պիտի յարուցանէ Լոնտոնի մէջ:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ քուէարկեց համեմատական ընտրութեան սկզբունքը :

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ պիտի գումարուի յառաջիկայ չորեքշաբթի, 5 ապրիլ, Վերսայլի պալատին մէջ, ընտրելու համար հանրապետութեան նոր նախագահը :

ՀԻՆԳ ՆՈՐ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ – ՕՐԷՆՔՆԵՐ հրատարակուեցան ազգային պաշտպանութեան մասին: Այդ օրէնքները կը տրամադրեն.— 1) Աւելցնել նաւատորմի զինուորներու թիւը: 2) Փոխել նաւաղներ ընդունելու եւ նաւային պահեստի ուժեր կազմակերպելու օրէնքները: 3) Աւելցնել նաւային ճարտարագէտներու եւ արհեստագիտական խորհրդատուներու թիւը: 4) Զօրացնել սահմանամերձ շրջաններու պաշտպանութիւնը: 5) Ցանկուածական վարկեր սահմանել ճարտարարուեստական զօրաշարժի համար :

ՆԳԱՍՏԸՆԿԱԼ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ զինուորագրելու առաջարկ մը ներկայացուց Փարիզի երեսփոխան Գ. Շարլ Վալէն, նամակ մը գրելով վարչապետին: Այսպէս զօրակոչի ենթարկուած գործազուրկները կրնան բանուորական վաշտեր կազմել եւ կամ յատկացուիլ ուրիշ գործերու, թեթեւցնելով գործօն բանակին բազմազան հոգերը: Միեւնոյն ատեն կը նուազին ծախքերը:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՀԱԿԵԱՆ անուն յաղթանդամ Հայ մը, 29 տարեկան, որուն համար տեղական թերթերը կը գրեն թէ «հեծելանիւի գողութեան մասնագէտ մըն է», առջի օր խուզարկութեան ենթարկուեցաւ իր բնակարանին մէջ : «Փառի Միտի» կ'ըսէ թէ «չարագործը ոստիկանական տեսուչին վրայ խոյացաւ եւ փորձեց խեղդել զայն, երբ երկու ոստիկաններ կը խուզարկէին բնակարանը»: Ուրիշ ոստիկաններ օգնութեան հասնելով ձերբակալեցին Սահակեանը (13րդ թաղամաս):

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ՎԱՅՏՄԱՆԻ համար չորս պաշտպանողականներ խօսեցան, մէկը՝ փաստաբանուհի մը, Տիկին Ռընէ Ժաուէն, որ մէկուկէս ժամ պերճախօսութեան գոհարներ թափեց, փրկելու համար հրէշը: Ոճրագործը կուլար եւ կը հառաչէր. Վճիռը պիտի տրուի այս շաբթու :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գոյաճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գոյաճեան եւ զաւակունք իրենց վշտակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր Միհրան Նաճարեանին, իր տիկնոջ, զոքանչ մօր, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Նաճարեանի իրենց աղջկան, թոռնիկին, եղբօր զաւկին՝ ԳԵՂՈՒՀԻ ՆԱՃԱՐԵԱՆի մահուան առթիւ :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ընկեր Կարօ Ենթակոմիտէն եւ բոլոր ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր Միհրան Նաճարեանի եւ իր եղբօր Գ. Մանուկ Նաճարեանի ու բոլոր պարագաներուն փոքրիկն ԳԵՂՈՒՀԻ ՆաՃԱՐԵԱՆի (7 տարեկան) մահուան առթիւ :

ՎԱՂԱՆՍԻ ԶՈՄ եւ ԶՈՄ մարզականը իրենց խնդակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր Յակոբ Կօչկարեանի՝ իր աղջկան ՑԱՍՄԻԿի ծնունդին առթիւ :

Le Gerant : H STEPHAN

Imprimerie A.DER (ACOPIAN)

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 31 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր գրասենեակին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Թղթի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 2 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Գար Արարա, 6 ռիւ տէ Փըթիթ Մառի: Օրակարգի կարեւորութեան պատճառաւ կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները ներկայ ըլլալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնենք ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ նամակով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին մեր սիրելի եղբօր եւ հօրեղբօր՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԹՈՐՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցած է Փետր. 3ին, Ամասիոյ մէջ, իր ետին ձգելով այրի մը եւ 6 զաւակներ:

Տէր եւ Տիկ. Վ. Հիւսեան
Տէսին — եւ զաւակունք

Հ.Յ.Դ.

Գալստ

ԼԻՈՆի «Վարանդեան» Երջ. Կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները, 31 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, «Զարդարեան» գրադարանը, 181, րիւ տը Լաֆայէթ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

Հրապարակային դասախօսութիւն

30 Մարտ, Հինգշաբթի գիշեր, ժամը 8,30ին Գ. Թաղականարանի գրադարանին մէջ, Լիոն

Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ազգայնականութիւն եւ ընկերվարութիւն»:

«ՐՕՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 30 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet:

Կը խօսի Գ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ազգային սահմանադրութիւնը եւ անոր անդրադարձումը արեւմտահայերու ազգ. կեանքին վրայ»:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 30 Մարտ Հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին. Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Գասիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Միութեան անդամներէն Գ. ԳԷՈՐԳ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ֆրանսա Henri Troyat գրական գործը»: Ներկայ պիտի ըլլայ ինք

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 31 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ: Կը դասախօսէ Գ. Մ. ԹԱՇՃԵԱՆ: Նիւթ՝ «Թլկատինցին»:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	315 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 31 ՄԱՐՏ
VENDREDI 31 Mars 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4003

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՎՃՌԱԿԱՆ ԽՕՍՔԵՐԸ

«ՈՉ ԹԻԶ ՄԸ ՀՈՂ, ՈՉ ԱԼ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ԻՐԱՒՈՒՆՔ»

Ճառը անմիջապէս թարգմանուեցաւ անգլիերէնի, իտալերէնի, գերմաներէնի, սպաներէնի եւ արաբերէնի

Գ. Տալատիէ չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 7.45ին խօսեցաւ իր ձայնասփիւռ ճառը, որ անմիջապէս անգլերէնի, իտալերէնի, գերմաներէնի, սպաներէնի եւ արաբերէնի թարգմանուած ըլլալով, ժամը 8.30ին ամէն կողմ լսուեցաւ այդ լեզուներով: Բանախօսութիւնը տեւեց կէս ժամ, խոր տպաւորութիւն գործելով :

Ահաւասիկ վարչապետին յայտարարութեանց հիմնական կէտերը .—

1.— Ֆրանսա պիտի կռուի իր ազատութեան համար, եթէ հարկադրեն ընտրութիւն մը կատարել իր իրաւունքներուն եւ անպատուութեան միջեւ :

2.— Ֆրանսա երբեք այնքան միացեալ, վճռական եւ զօրաւոր եղած չէ որքան այս միջոցին :

3.— Ֆրանսա նոր առաջարկ պիտի չներկայացնէ Իտալիոյ, բայց պատրաստ է նկատի առնելու որ եւ է նոր առաջարկ՝ Հռոմէն :

4.— Ֆրանսա կը մերժէ այն փաստարկութիւնները որոնց հիման վրայ Իտալիա ժխտեց 1935ի Լաւալ–Մուսոլինի համաձայնութիւնները :

5.— Ֆրանսա տեղեկութիւն չունի Իտալիոյ բուն պահանջներէն, բայց ոչ թիզ մը հող, ոչ ալ մէկ հատիկ իրաւունք պիտի զոհէ :

6.— Ֆրանսա Գերմանիոյ «կենսական տարածութեան» հետապնդումը կը նկատէ արտայայտութիւն մը աշխարհակալութեան կամքի :

7.— Ֆրանսա գործակցութեան կը հրաւիրէ այն բոլոր պետութիւնները որ տոգորուած են խաղաղութեան, արդարութեան եւ ազատութեան միեւնոյն իտէալներով, դիմագրաւելու համար նախայարձակման :

Ճառին առաջին մասը յատկացուած էր ներքին քաղաքականութեան.

— «Մեզմէ իւրաքանչիւրը կը հարցնէ ինքնիրեն թէ երկիրը վտանգուած մ՞, թէ իր դրացիները վստահելի՞ են: Այս անստուգութիւնը կը ստիպէ կառավարութիւնները զգուշական միջոցներ ձեռք առնել: Դաշնագիրներ ստորագրուած են, սակայն դեռ գործադրութեան չյանձնուած, այլեւս երաշխաւորութիւն մը չեն ոմանց համար, ոչ ալ արգելք մը՝ ուրիշներու համար: Անոնք որ չեն գործեր, իրենց զիրենք մեղադրողները կը նկատեն բռնի ուժին, իսկ անոնք որ կը շարժին, կը վախնան այդ բռնի ուժը գրգռելէ: Այս պարագաներուն մէջ մարդիկ ի՞նչպէս կրնան տակաւին գործել եւ խորհիլ ազատօրէն: Այսպիսի ճակատագրականութեամբ մըն է որ, մտահոգութիւնը անստուգութիւն յառաջ բերելով եւ ապահովութիւնները վերապահումներու վրայ բարդուելով, պատերազմ պայթած է քանի քանի անգամներ: Այս կացութիւնը կը հարկադրէ զիս ձեզի ըսել այս իրիկուն թէ ի՛նչ կ'ուզէ Ֆրանսան եւ ի՛նչ է իր վճիռը:

Ի՞նչ կ'ուզէ Ֆրանսան.— խաղաղութիւն ազատ մարդոց:

Ֆրանսայի ո՞ւժը,— իր նիւթական եւ բարոյական միութիւնը, անգամ մը եւս իրականացած՝ վտանգին առջեւ:

Ֆրանսայի վճի՞ռը,— Պաշտպանել իր իրաւը եւ իրաւունքները:

Ֆրանսայի միութիւնը երբեք այնքան խոր ոչ ալ այնքան կատարեալ եղած է որքան այսօր: Ֆրանսան երբեք այսքան միացեալ, այսքան վճռական, ոչ ալ այսքան զօրաւոր եղած է: Ան կը յուսայ թէ խաղաղութիւնը պիտի փրկուի, որովհետեւ կ'ատէ պատերազմը: Բայց եթէ պատերազմ պարտադրեն, կամ եթէ պատերազմ առաջարկուի իբրեւ միակ ելքը անկումի եւ անպատուութեան միջեւ, Ֆրանսա ոտքի պիտի կանգնի իբրեւ մէկ մարդ, պաշտպանելու համար իր ազատութիւնը: Ան ի վիճակի է պահպանելու այդ ազատութիւնը: Արթնցած՝ Եւրոպայի եւ աշխարհի անկարգութիւններէն, Ֆրանսացիները հասկցան թէ իրենց փրկութիւնը ապահովելու համար, անհրաժեշտ էր մեծ ճիգ մը եւ կատարեցին այդ ճիգը: Յաւելեալ աշխատանք, առողջ եւ խիստ մատակարարութիւն հանրային ելեւմուտքի, անհրաժեշտ զոհողութեանց ընդունելութիւնը արդէն իսկ տուած էին օգտակար արդիւնքներ: Մեր տնտեսական կացութիւնը կը բարւոքէր: Ֆրանքը ամուր էր: Ազգային պաշտպանութիւնը ամրապէս երաշխաւորուած էր :

Այնպէս որ, միջազգային տագնապը չպայթեցաւ տկար եւ չուարուն Ֆրանսայի մը վրայ: Ընդհակառակն, եւ հակառակ միջազգային տագնապին, ան կը շարունակէ իր վերածնութիւնը: Իր արտադրութիւնը կ'աճի, գործազրկութիւնը կը նուազի: Դեռ այսօր չորս թոն ոսկի ստացանք »:

Գ. Տալատիէ այնտեղ բացատրեց թէ ինչո՛ւ մասնաւոր լիազօրութիւններ պահանջած էր խորհրդարանէն.

— «Անհրաժեշտ էր գործել եւ ոչ թէ խորհրդակցիլ. հարկադրուած էինք անհրաժեշտ բացառիկ միջոցները ձեռք առնել արագօրէն եւ լռութեամբ, ազգային պաշտպանութեան համար »:

Յետոյ փառաբանելով բանակին ուժը, երկրին հարստութիւնը եւ հողին բեղնաւորութիւնը, հողագործներուն յամառ աշխատանքը, ինչպէս եւ կայսրութեան բոլոր մասերուն ջերմ հաւատարմութիւնը, ուրիշ պետութեանց հետ կնքուած բարեկամութիւններն ու համաձայնութիւնները, շարունակեց.

— «Աշխարհի ներկայ անկարգութեանց մէջ, կեանքի նոր սահմանումներ կ'առաջարկուին անձկութեան մատնուած ժողովուրդներու, քողարկելու համար ամէնէն հին վարժութիւնները եւ հնարքները: Ստրկութիւնը ազատութիւն կը կոչեն: Բռնի հպատակութիւնը՝ կամաւոր յարում: Յուսահատութիւնը՝ ապրելու հպարտութիւն, մարդկային արժէքներու կործանումը՝ յառաջդիմութիւն: Մարդիկ դէպի կործանում կ'առաջնորդուին եւ այս կը կոչուի փրկութիւն: Թո՛յլ տուէք ըսել, յանուն Ֆրանսայի, թէ ի՛նչ է ճշմարիտ ծառայութիւնը հայրենիքին եւ մարդկութեան: Այդ ծառայութիւնը կը նշանակէ երբեք մարդիկը չզոհել ի զուր, երբեք զանոնք չորոշել հպարտութեան կամ բռնի ուժի տարփութեանց մէջ, կը նշանակէ թոյլ տալ անոնց որ, հայրենիքին խնամակալ ապահովութեան տակ, անոնք ապրին համաձայն իրենց կամքին, խորհին համաձայն իրենց հանճարին, գործեն համաձայն իրենց գիտակցութեան: Այս սկզբունքին հաւատալով է որ մենք երբեք պիտի չընդունինք որ ազգերու միջեւ յարաբերութիւնները կարգադրուին միայն բռնի ուժով: Մեզի, Ֆրանսացիներուս համար, այդ յարաբերութիւնները կը կարգադրուին նախ արդարութեամբ եւ օրէնքով, եւ միայն անոնց անհետացումէն վերջն է որ ասպարէզ կը նետուի բռնութիւնը, եւ այն ատեն անհրաժեշտ պարտականութիւն մը կը դառնայ բռնի ուժին դիմելը »:

Ֆրանքօ-իտալական յարաբերութիւնները

Գ. Տալատիէի ճառին հիմնական մասը կը կազմէր Իտալիոյ հետ ծագած վէճը: Վարչապետը բացատրեց թէ Ֆրանսա հանդարտութեամբ կը լսէ այն «աղմկալի պահանջները» որ երբեմն կը բարձրանան իր շուրջը, «որովհետեւ գիտէ թէ բանակցութիւնը ուրիշ բան չի կրնար ըլլալ եթէ ոչ հաստատել իր իրաւունքը եւ թէ ամէն բռնութիւն իրեն դէմ՝ պիտի ջախջախուի անմիջապէս »:

— «Ինչո՞ւ ճակատ ճակտի չքննել խնդիրները: Այս իրիկուն ամբողջ աշխարհ կը սպասէ որ խօսիմ Ֆրանքօ-իտալական յարաբերութեանց մասին: Պիտի խօսիմ ամենայն անկեղծութեամբ, կամ աւելի ճիշդ թոյլ պիտի տամ որ փաստերը իրենք խօսին: Վերջ տալու համար թիւրիմացութեանց որոնք չափազանց երկար տեւած էին, 1935 յունուար 7ին համաձայնութիւններ կնքուեցան Հռոմի մէջ: Այդ համաձայնութիւնները սահմանուած էին «վերջնապէս կարգադրելու եւ հաշուեյարդարի ենթարկելու» երկու երկիրներուն միջեւ տակաւին մնացած խնդիրները: Կարգադրութիւններ եղած էին, որոնց շնորհիւ Իտալիա սահմանագլուխի ուղղումներ եւ հողեր կը ստանար Ափրիկէի մէջ, ինչպէս եւ կարգ մը տնտեսական առաւելութիւններ, եւ Ֆրանսա յանձն կ'առնէր աստիճանաբար ձեւափոխել Թունուզի Իտալացիներուն իրաւական վիճակը, որոշ հանգրուաններով,— 1945, 1955 եւ 1965: Այս համաձայնութիւնները սկսան գործադրուիլ Ֆրանսայի կողմէ: Անոնք երբեք խնդրոյ առարկայ չէին եղած ոչ Եթովպիոյ նուաճման ատեն, ոչ վերջը, ոչ 1938ի գարնան կատարուած խօսակցութեանց միջոցին, ոչ իտալական կայսրութեան ճանաչման եւ Հռոմի մեր դեսպանին անուանումի պահուն: Միայն 1938 Դեկտ. 17ին էր որ Կոմս Չիանօ նամակով մը կը հաղորդէր մեզի թէ այլեւս վաւերական չի նկատեր 1935ի համաձայնութիւնները:

Արդ, Գ. Մուսոլինի իր կիրակի օրուան ճառին մէջ ըսաւ, բառ առ բառ.

— «Մենք աշխարհի գաւառը չենք խնդրեր. այլ կ'ուզենք որ աշխարհը իմանայ: 1938 Դեկտեմբեր 17ի ծանուցագրով բացորոշապէս ճշդուած էին իտալ. խնդիրները Ֆրանսայի հանդէպ: Գաղթային խնդիրներ են անոնք եւ կը կոչուին,— Թունուզ, Ճիպութի, Սուէզի ջրանցք »:

Այս յայտարարութիւնը մեծ զարմանք պատճառեց միջազգային կարծիքին մէջ: Դեկտ. 17ի նամակին մէջ եղած ակնարկը այն տպաւորութիւնը կը ձգէր թէ այդ պաշտօնագիրը կը ճշդէր Իտալիոյ պահանջները: Լրագրական պայքար մը այն կարծիքը կազմել տուաւ թէ Ֆրանսա նոյն թուականին տեղեկութիւն ստացած էր որոշ պահանջներու մասին, բայց պատասխան անգամ չէր տուած: Դեկտեմբեր 17ի նամակը հրատարակութեան պիտի տանք: Վաղն իսկ պիտի կարդաք թերթերուն մէջ, մեր տուած պատասխանին հետ: (ԽՄԲ.— Երկուքն ալ հրատարակուեցան երէկ): Բայց եւ այս իրիկուն իսկ կը յայտարարեմ թէ ան ոչ մէկ ճշգրիտ սահմանում կը պարունակէր, թէ անոր մէջ ոչ Սուէզի խնդիր կար, ոչ Ճիպութիի, ոչ ալ Թունուզի: Դեկտեմբեր 17ի նամակը պարզապէս կ'ըսէ թէ Իտալիա չեղեալ կը համարի 1935ի դաշնագիրը եւ կը փորձէ արդարացնել իր այս ընթացքը: Անոր էական փաստարկութիւնը կը կազմէ հետեւեալը,— Եթովպիոյ նուաճումը եւ իտալական կայսրութեան կազմութիւնը նոր իրաւունքներ կը ստեղծեն Իտալիոյ համար:

Պէտք չունիմ ըսելու թէ մենք չենք կրնար ընդունիլ այս փաստարկութիւնը: Ինչպէ՛ս, ի՛նչ կը նշանակէ այդ: Կը նշանակէ թէ ամէն նոր նուաճում կամ ամէն նոր զիջում նոր իրաւունքներ պիտի բերէ: Այսպէս, այն պահանջները որ կրնան ներկայացուիլ մեզի՝ իրականին մէջ անսահման պիտի ըլլան, քանի որ անգամ մը գոհացուելէ վերջ, իրենց կարգին ուրիշ պահանջներ պիտի բերեն ապագային: Մնաց որ, կը կրկնեմ, այդ պահանջներէն ոչ մէկը ներկայացուած չէ մեզի դեկտեմբեր 17ի նամակով: Պիտի ըսեն թէ այդ պահանջները մեզի ներկայացուած են թերթերու յօդուածներով կամ փողոցի աղմուկներո՞վ: Այդ պարագային, կը բաւէ որ յիշեցնեմ թէ Ֆրանսայի դիրքը անմիջապէս յայտարարուեցաւ : Ըսած եմ եւ կը կրկնեմ թէ պիտի չզոհենք ոչ մէկ թիզ հող, ոչ ալ մէկ հատիկ իրաւունք: Ֆրանսա ստորագրած է 1935ի համաձայնութիւնները: Հաւատարիմ՝ իր յանձնառութեանց, Ֆրանսա պատրաստ է շարունակելու անոնց կատարեալ եւ ուղղամիտ գործադրութիւնը: Այդ համաձայնութեանց ոգիով եւ այն հիմերուն վրայ զոր սահմանեցի եւ քիչ առաջ յիշեցի, Ֆրանսա երբեք չի մերժեր քննել իրեն ներկայացուելիք առաջարկներ:

Այս առթիւ, կ'ուզեմ ճշդել նաեւ այն առասպելները որ կը տարածուին Թունուզի մէջ 108.000 Ֆրանսացիներու եւ իր 2.500.000 իսլամներու հետ ապրող 94.000 Իտալացիներու կացութեան մասին: Կ'ըսեն թէ Իտալացիները կը նեղուին, եւ մինչեւ անգամ կը հալածուին Թունուզի մէջ: Առասպելներ են ատոնք: Ընդհակառակն Իտալացիները բոլոր ասպարէզներուն մէջ կը վայելեն ամենալայն իրաւունքներ: Թունուզ այցող բոլոր օտարականները կրնան վկայել այս մասին: Ես ինքս ալ կրնամ վկայել, քանի որ հիւսիսային Ափրիկէ կը գտնուէի անցեալ յունուարին »:

Այստեղ վարչապետը ջերմապէս ողջունելով Թունուզի մահմետական ժողովուրդները, հաւաստեց թէ Ֆրանսա միշտ իրենց «հաւատարիմ եւ արթուն պաշտպանը պիտի մնայ», եւ շարունակեց .

— «Եթէ հարկ ըլլար ապացուցանել Ֆրանսացիներու արդարամտութիւնը եւ փափկանկատութիւնը Իտալացիներու հանդէպ, ինչո՞ւ պիտի չյիշէի այն 900.000 Իտալացիները որ կ'ապրին մեր մայր – հայրենիքին, բուն իսկ Ֆրանսայի մէջ: Անոնք արտնջալու պատճառ ունի՞ն Ֆրանսական հիւրընկալութենէն: Անոնք երջանիկ չե՞ն որ կ'ապրին մեր օրէնքներուն եւ ազատութեանց պաշտպանութեան տակ»:

Գ. Տալատիէ յետոյ խօսեցաւ Միւնիխի համաձայնութեան վրայ, որուն «ծանր հարուած մը բխեցուց» Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը :

— «Տարիներով լսեցինք «ինքնորոշման իրաւունք» խօսքը, արդարացնելու համար կարգ մը արարքներ: Յետոյ լսեցինք «բնական սահմաններ» նշանախօսքը. եւ հիմա կը լսենք «կենսական տարածութիւն», որ ուրիշ բան չէ եթէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

— • —

Մեծ պետութիւնները *փէրշաֆ* կ'ընեն, այս պահուս, եւրոպեան թատերաբեմին վրայ: Ըմբշամարտի նախերգանքն է այս :

Մանկութեան օրերու մեր սիրելի մարզանքն էր ըմբշամարտը: Ի՞նչպէս ժամանակ անցընէինք, օրը ի՞նչպէս իրիկուն ընէինք՝ երբ, գիւղը պատկերի պէս մեր աչքին դէմ փռած, պահպանութիւն կ'ընէինք բոցաթեւ կեռասենիներուն կամ կարմրաթուշ խնձորի ծառերուն :

Երբեմն «դանակ կը խաղայինք»,— այս խաղին ամէնէն դժուար ձեւն է ակռաներով խածնել դանակին սուր ծայրէն, ծունկի գալ եւ գլխի շարժումով մը դանակը այնպէս մը նետել վեր, օդին մէջ, որ՝ վար ինկած ատեն՝ սուր ծայրը մխուի հողին մէջ եւ ցիցի պէս կենայ: Եթէ կորսնցուցիր խաղը, պարտիդ է սափորը լեցնել՝ իջնելով մինչեւ ձորը :

Ըմբշամարտը, սակայն, աւելի կը խօսէր մեզի: Որովհետեւ կ'ուզէինք մեծերուն պէս ըլլալ :

Ամէն Զատկի, Թուրքերը վար կ'իջնէին իրենց լեռներէն, գիւղ կուգային, ու կէս օրէ վերջ, երբ կը գոռար *տավուլը*, շրջանակ կը կազմէին վանքին հրապարակին վրայ: Բազմութեան մէջէն յանկարծ դուրս կը ցատկէր թուրք երիտասարդ մը, բոլորովին մերկ, միայն սեւ վարտիք մը հագած,— մարմինը եւ մէջքի կաշիէ գօտին իւղի մէջ թաթխուած, որպէսզի չկարենայ իրեն կառչիլ հակառակորդը: Ու մինչ առաջին Թուրքը շրջան կ'ընէր ցատկռտելով կամ ձեռքերը զիստերուն զարնելով, ուրիշ մը եւս դուրս կը խոյանար բազմութեան մէջէն, մերկ եւ իւղոտ: Գահ մը *փէրշաֆ* կ'ընէին, իրարու կը մօտենային, մէկը միւսին գլխէն կը բռնէր ու կը հրէր, երբեմն իրարու փաթթուելու կեղծ ձեւեր կ'ընէին, բայց յանկարծ կը լքէին ու ցատկռտելով կը հեռանային, ձեռքերը զիստերուն վրայ շափ – շափ: Ի վերջոյ իրարու կը պլլուէին օձի պէս, կը հեւային կովու նման, կը տապլտկէին գետինը: Յաղթականը կը ստանար... *քէֆիէ* մը: Մեր գեղին յաղթականը, Թորոս, քանի՛ քանի՛ թուրք տղաք գետին փռած է վանքին այդ հրապարակին վրայ :

Ճիշդ այդպէս, մեծերուն նմանելու փափաքով, մենք ալ կը մերկանայինք կեռասենիներուն տակ, յաճախ վարտիքն ալ նետելով,— որպէսզի չցեխոտի կամ խոտէն չկանանչնայ վարտիքը, եւ իրիկունը, մայրիկը կմիթ մը չդրոշմէ թմբուկին վրայ : Էանպաշեան Մանուկը, մանկութեան ընկերը, չէր գոհանար գօտեմարտելով մեզի հետ, եւ ըմբշամարտութիւն մըն ալ կը փորձէր... այծերուն հետ, նախ ձեռքը բարձրացնելով փաշական բարեւ մը տալու պէս՝ կռիւի հրաւիրելու համար զանոնք :

Ո՞վ կրնար երեւակայել, որ մանկութեան օրերու այդ մարզանքէն, ըմբշամարտիկի հին վարժութենէս ապացոյց մը տալ հարկ պիտի ըլլար տարի մը շաբաթ առաջ, Փարիզի մայթերուն վրայ, երբ գետին կը փռէի կուտը – պակաս մը: Այդ առթիւ յիշեցի դրուագ մը Աստուածաշունչէն (Գիրք Ծննդոց, Գլ. ԼԲ.) —

Յակոբ Նահապետ, գիշեր մը, մինակ կը մնայ լեռներուն վրայ: Հրեշտակ մը կը փորձուի ըմբշամարտիլ հետը: Եթէ հրեշտակները եսկաներ էին, Յակոբն ալ՝ գիւղացի էր, ինծի պէս: Այնպէս որ Յակոբ լաւ մը կը սփէ հրեշտակը: Թէեւ յետոյ կը կաղայ զիստին ջիղը կռիւին մէջ վնասուած ըլլալով, բայց այնքան նեղը կը ձգէ հակառակորդը, որ խեղճ հրեշտակը կը պաղատի խնդրելով ազատ ձգել զինք այլեւս:

Անշուշտ, զուարճալիք կարելի է համարել բոլոր այս ըմբշամարտերը, բաղդատմամբ այն ըմբշամարտին, զոր կը պատրաստեն մեծ ազգերը, ու մախնամ, նորէն, փոքր ժողովուրդներուն մէջ է որ պիտի կոտրի մեծ ըմբշամարտին մէջ :

ԱՐԱԶ

Յ. Գ.— Զարմանալի զրոյցներ յօրինուեր են այն «ըմբշամարտին» առթիւ, զոր ունեցանք կուտը – պակասի մը հետ, ու բարեկամներ, մինչեւ իսկ գաւառէն, նամակով հարցումներ կ'ընեն, ցաւակցութիւն կը յայտնեն, նոյնիսկ Զմունիք կ'առաջարկեն իրիկուն մը խմբական «փոխվրէժլուծութիւն» մը տալ կուտը – պակասին՝ իր իսկ սենեակին մէջ, Մեծ Պահքի ապաշխարանքի օրերը չլրացած: Զուր յուզում՝ զուարճալիքի մը առթիւ: Պատմեմ .—

Դժբախտ բեկոր մը, շնորհալի երիտասարդ եւ գրասէր, որ «Յառաջ»ի մէջ հիւրընկալուած ալ է երբեմն, վերջերս մտային հաւասարակշռութեան խանգարման նշան ցոյց կուտար, խմբագրատուն կուգար՝ պահանջելու համար «քաղաքական ու զինուորական գաղտնիքները»: Յետոյ սկսաւ նամակներով սպառնալ՝ ամբաստանելով մեզ, որ «գաղտնիքները» կը պահենք՝ որպէսզի փճանայ հայ ժողովուրդը: Շատ մտահոգ կ'երեւէր պատերազմի վախով: Իրիկուն մը, երբ ընկեր Գեւոնեանի հետ կը մեկնէինք խմբագրատունէն, մութ փողոցին մէջ անկիւն մը դարանակալ այս տղան մեր առջեւն յարձակում գործեց բռունցքով: Մութ էր եւ չճանչցանք: Ընկեր Գեւոնեան պատասխանեց կռուփով: Ես կոփամարտէն նախամեծար համարեցի ըմբշամարտը,— գլեցի, հասակը չափեցի մայթին վրայ, ըստ ըմբշամարտի օրէնքներուն՝ կռնակի վրայ: Երբ ոտքի ելաւ, լոյսին տակ տեսայ որ մեր խենթն է,— մե՛ղք, ըսի, ու ձգեցինք հեռացանք, առանց այլեւս ծեծելու, մանաւանդ որ ոտքի վրայ հիւանդ էի երկու օրէ ի վեր եւ աջ ձեռքս ալ ցաւցուցեր՝ զինք գետին ձգած ատենս :

Առաջին անգամ չէ որ գործ կ'ունենամ խենթերուն հետ: Բայց ասիկա համակրելի երիտասարդ մըն էր, ու կը մեղքնամ իր դժբախտութեան վրայ: Մեր բարեկամները կրնան ապահով ըլլալ,— անիկա անգամ մըն ալ չի փորձուիր գալ մեր կողմերը: Խենթերը լաւ գուշակներ են,— գիտեն թէ ի՛նչ վտանգ կը սպասէ իրենց՝ երբ գաղտնի կամ ոչ կը յաճախեն տեղ մը, ուր պատմութիւն են ունեցած :

Ա.

ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Գրիւֆսկլէն, Գ. Յովսէփի անուան տօնախմբութեան առթիւ .—

Տիգրան Զարմանեան	125.—
Օր. Մառի Մխիթարեան	37.50
Յովսէփ Ենկիկեան	37.50
Մարիամ Մուրատեան	25.—
Հրանտ Աղասեան	25.—
Գումար՝	250.—
Մարտ 23ի գումարը	1520.—
Ընդհ. գումար	1770.—

Ամբողջ Սպանիան անձնատուր

>>> · <<<

Մատրիտի անձնատուութենէն վերջը, իրարու ետեւէ անձնատուր եղան միւս հանրապետական շրջաններն ալ,— Վալենցիա, Լինէրաս, Ալմերիա, Ալիքանթէ եւն.: Մատրիտի ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդին բոլոր անդամները ձերբակալուեցան, բացի վարչապետ Զօր. Միախայէն որ Օրան փախած է եւ գնդ. Քազատօյէն որ անհետացած է: Փախստականները Ալժերիա հասած են 23 սաւառնակներով: Ամբողջ Սպանիոյ մէջ խանդավառ ցոյցեր կը կատարուին պատերազմին դադարման առթիւ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԺԱ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՍԱՆ ՌԷՄՈՅԻ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

1920ի Ապրիլին Դաշնակիցները խորհրդաժողով կը գումարէին դարձեալ, այս անգամ Սան Ռէմոյի մէջ։ Օրակարգի գլխաւոր նիւթն էր Հայաստանի խնդիրը։ Ուշագրաւ երեւոյթներ պատահած էին քաղաքական հորիզոնին վրայ։ Միացեալ Նահանգներու Ծերակոյտը վճռապէս մերժած էր վաւերացնել Վերսայլի դաշնագիրը կամ Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտը։ Միեւնոյն ժամանակ նախագահ Ուիլսըն յուշագիր մը կը հասցնէր Լոնտոնի եւ Փարիզի կառավարութեանց՝ պարզելու համար իր անձնական տեսակէտները Թրքական հարցի մասին։ Ցետոյ, Մ. Քէմալի ապստամբութիւնը աստիճանաբար կը ծաւալէր Անատոլուի լեռներուն վրայ։

Հայաստանի խնդրին կարգադրութեան առթիւ խորհրդաժողովը նկատի պիտի առնէր այս վերջին պարագան, կը չեշտէ Լոյտ Ճորճ։ Նկատի պիտի առնէր մանաւանդ աւելի կարեւոր հարց մը— Հայերը ի՞նչ միջոցներ ունէին բանակ մը կազմակերպելու եւ Մ. Քէմալի դէմ ճակատելու համար։ Եթէ անոնք որ եւ է հնարաւորութիւն չունէին զինուորական դիմադրութիւն մը ցոյց տալու, Դաշնակիցները իրենք ի վիճակի՞ էին արդեօք ստանձնելու այդ հոգը՝ հիմա որ Ամերիկան ասպարէզէն ետ քաշուած էր։ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա տակաւին բանակներ կը պահէին Հռենոսի շրջանին վրայ կամ Պոլսոյ, Պաղեստինի, Սուրիոյ եւ Միջագետքի մէջ։ Իրենց ժողովրդարանները պիտի հաւանէի՞ն նոր յանձնառութիւններու տակ մտնել ու Դաշնակից զինուորական ուժ մը դրկել Անատոլու՝ Հայաստանը պաշտպանելու համար։

— «Ես յոյս չունէի», կը խոստովանի Լոյտ Ճորճ։ Ու յետոյ, ընթերցողները լուսաբանելու մտահոգութեամբ կը ներկայացնէ Սան Ռէմոյի խորհրդաժողովին մէջ Հայկական Հարցի մասին կատարուած վիճաբանութիւններուն ամփոփումը։ Կը քաղեմ գլխաւոր մասերը։

Իտալիոյ պատուիրակը կ'առաջարկէ նախ քննել Թուրքիոյ ասիական ու եւրոպական սահմաններու հարցը որուն մաս կը կազմեն անշուշտ Հայաստանը, Իզմիրը, Թրակիան եւ ուրիշ շրջաններ։ Իր տեսակէտով սահմանագծումը պէտք է կատարել այնպիսի ձեւով մը որ գործնական ըլլայ եւ ընդունելի՝ Թուրքերուն, իսկ մերժումի մը պարագային Դաշնակիցները ի վիճակի պէտք է ըլլան պարտադրելու իրենց որոշումները, նոյնիսկ զէնքի ուժով, եթէ այդ տեսակ անհրաժեշտութիւն ծագի։ Ի՞նչ կարծիք ունին իր պաշտօնակիցները, կը հարցնէր Նիթթի։

Պատասխանը պիտի տար Լոյտ Ճորճ։

Անգլիոյ վարչապետը տարակոյս չունի որ Յոյները մեծամասնութիւն ունէին Թրակիոյ եւ Իզմիրի մէջ պատերազմէն առաջ։ Խորհրդաժողովին վիճակագրութիւնները թուականչկրելով, կրնան վէճի առարկայ ըլլալ, բայց եւ այնպէս շատ հաւանական է որ Թուրքերը իրենց ուզած ձեւով պատրաստած ըլլան վիճակագրական այն պատկերը զոր Գերագոյն Խորհուրդին ներկայացուցած էին։ Սոյն Հայաստանի պարագան լրջօրէն կրկնուիլ է։ Թուրքերն ու իսլամները մեծամասնութիւն կը կազմեն այնտեղ. հազիւ թէ ափ մը Հայեր մնացած են Էրզրումի մէջ։ «Այս մեծամասնութիւնը արդիւնք է ո՛չ պատերազմին, ո՛չ հայկական ջարդերուն, ո՛չ ալ վիճակագրական ցուցակներուն այլափոխման»։ Պատերազմէն ու ջարդէն առաջ ալ բնակչութիւնը բացարձակօրէն իսլամներէ կը բաղկանար։ Համաձայն Դաշնակից պետութիւններու կողմէ առաջադրուած սկզբունքներուն հիման վրայ խորհրդաժողովը չէ կրնար պաշտպանել՝ ճախճախիչ ներքով Մահմետական բնակչութիւն ունեցող երկիր մը Հայերուն յանձնելու ծրագիրը։ Եթէ Էրզրումը Հայաստանին կցեն, այն ժամանակ շատ դժուար պիտի ըլլայ համոզել Թուրքերը որ ստորագրեն դաշնագիրը։ Ազգերու ինքնորոշման սկզբունքը կը ջատագովեն իրենք. ուրեմն «ի՞նչ իրաւունքով» պիտի դիմադրեն այն չարաչուք հետեւանքները որոնք կրնան յառաջ գալ Թուրքիոյ մերժումէն վերջ. ենթադրելով պահ մը թէ Թուրքերը դաշնագիրը ստորագրեցին, ի՞նչ պիտի պատահի, կը հարցնէ Լոյտ Ճորճ։ Էրզրումը Հայերուն տուինք, շատ լաւ, կը կարծէ՞ք որ Թուրքերը, այդ շրջանին մէջ, նկատի պիտի առնեն երբեք Հայերը։ Դաշնագրին մէջ այդ տեսակ յօդուած մը դնելով, առիթ պիտի ստեղծենք նոր ջարդերու։ Ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնէ Հայաստանը։ Մէկ կողմէն իրեն սահմանակից է Ազրպէյճանը, կէս քաղաքակիրթ երկիր մը, միւս կողմէն դրացի ունի Անատոլցիները, իսկ հարաւէն Քիւրտերը։ Բացարձակօրէն անկարելի է սպասել որ Հայերը գրաւեն ընդարձակ հողամաս մը, երբ հազիւ թէ միջոցներ ունին պաշտպանելու համար փոքրիկ հայրենիք մը որ իրենց ձեռքն է հիմա։ «Մեծ Հայաստան մը ստեղծելու այս իրարանցումին բուն վտանգը հոն է որ Դաշնակիցները կրնան մղուիլ յիմարութիւններ գործելու՝ Թուրքերէն վրէժ լուծելու համար։ Նախագահ Ուիլսըն կը փափաքի որ Մեծ Հայաստան մը ստեղծուի, բայց իր նպատակն է որ ան յառաջանայ դէպի հարաւ, ո՛չ թէ դէպի արեւմուտք։ Դաշնակիցները չեն կրնար հիմնել ինքնաբաւ եւ ինքզինքը պաշտպանելու ընդունակ Հայաստան մը։ Իսկ սպասել որ Հայերը իրենք բաւականին ամբողջ բեռը՝ կը նշանակէ արհամարհել ազգային, ցեղային ու ռազմագիտական ամէն նկատում։

Լոյտ Ճորճ ցաւ կը յայտնէ որ իր տեսակէտները Հայկական հարցին մէջ՝ աններդաշնակ են իր արտաքին նախարարին ինչպէս նաեւ Լոնտոնի դաշնակից դեսպաններու խորհրդաժողովին տեսակէտներուն հետ. բայց եւ այնպէս ինք պատրաստ է պաշտպանելու զանոնք Անգլիոյ մէջ կամ այլուր։

Պերթըլօ՝ Ֆրանսայի պատուիրակը կը յայտարարէ թէ Լոնտոնի մէջ Հայաստանի սահմաններու քննութեան ընթացքին մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձաւ Էրզրումի պարագան։ Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը կը խորհէր Մեծ Հայաստանի մը մասին, սակայն գործադրելի չէին իր առաջարկները եւ իրականութեան չէին համապատասխաներ. ուրեմն խորհրդաժողովը ստիպուած էր հետեւիլ աւելի իրատես քաղաքականութեան մը։ Տրամաբանական էր նկատի ունենալ Ռուսական Հայաստանը որ արդէն ունէր 4—500,000 հայ բազմութիւն մը։ Առաջին վտանգ մը կար այդ փոքրիկ հանրապետութեան դէմ, սակայն պետութիւնը իրապէս գոյութիւն ունէր ու կը ներկայացնէր պատմական Հայաստանը։

Գալով Էրզրումի հարցին, Պերթըլօ համաձայն է Անգլիոյ առաջին պատուիրակին հետ թէ Հայերը մեծամասնութիւն չունին այնտեղ. եւ սակայն «հայկական հոծ զանգուած մը կար որ դժբախտաբար ջարդուեցաւ»։ Ուրեմն «բարոյական զօրաւոր պատճառներ կը ստիպեն որ Էրզրումը յանձնուի Հայերուն»։ Այդ քաղաքը անառիկ բերդ մըն է եւ եթէ Թուրքերու ձեռքը ըլլայ, Հայաստան ճամբայ պիտի չունենայ դէպի ծով։ Աւելի կարեւոր պարագայ մըն է Կարս-Էրզրում գիծը որ ուղղակի հաղորդակցութեան միակ ճամբան է։ Էրզրումը Թուրքերուն տալով այդ գիծը կտրած պիտի ըլլանք։ Եթէ Հայաստանը բոլորովին զրկուի ծով իջնելու կարելիութիւններէն, ի՞նչ կրնայ ընել։

Պերթըլօ դիտել կուտայ որ «հակառակ Լոյտ Ճորճի զօրաւոր պատճառաբանութիւններուն, իր կարծիքով գրեթէ անկարելի է հայկական նոր պետութիւն մը հիմնել առանց Էրզրումը Հայաստանին կցելու»։ Այո՛, կ'ընդունի որ դժուար հարցի մը առջեւ կը գտնուին, բայց եւ այնպէս պէտք է լուծել զայն, որովհետեւ «Դաշնակից պետութիւններուն պատիւն է որ խնդրոյ առարկայ է ամբողջ աշխարհի առջեւ»։ Էրզրումը պէտք է տալ Հայերուն, այլապէս «Դաշնակիցները շատ դժնդակ կացութեան մը պիտի մատնուին»։ Պերթըլօ համաձայն չէ Լոյտ Ճորճի այն տեսակէտին թէ Էրզրումը Հայերուն կցելով աւելի պիտի դժուարանայ դաշնագիրը Թուրքերուն ստորագրել տալու խնդիրը։ Էրզրումը Թուրքերուն վերադարձնելու մասին եղած պատճառաբանութիւնները որքան ալ զօրաւոր ըլլան, քաղաքը Հայերուն յանձնելու համար ներկայացուելիք պատճառաբանութիւնները շատ աւելի զօրաւոր են։ Պերթըլօ կ'ընդունի որ փափաքելի է կարգ մը զիջումներ կատարել Թուրքերուն՝ անոնց սիրտը առնելու համար — որպէսզի դաշնագիրը ստորագրեն — բայց եւ այնպէս ինք չի կրնար մոռնալ թէ «Դաշնակիցները պատւոյ խօսք տուած են որ Էրզրումը մաս պիտի կազմէ հայկական պետութեան»։

Ֆրանսական պատուիրակէն վերջ խօսք կ'առնէ Անգլիոյ Արտաքին նախարարը՝ Լորտ Քըրզըն, որուն նախագահութեան տակ գումարուած էր, դեռ քանի մը շաբաթներ առաջ, Լոնտոնի խորհրդաժողովը։ Ան ալ կը խոստովանի թէ կարգ մը դժուարութիւններու պիտի բախին Էրզրումի հարցին մէջ։ Պատերազմէն առաջ այդ նահանգին մէջ կ'ապրէին 360,000 Թուրքեր եւ **160,000** Հայեր։ Այս վերջիններուն համրանքը մեծ չափով նուազած էր՝ տարիներով իրարու յաջորդող ջարդերու պատճառով։ Սակայն Լոնտոնի խորհրդաժողովը չհամոզուած էր աւելի ռազմագիտական քան թէ բարոյական նկատումներով։ Էրզրումը տիրական դիրք մը կը գրաւէ եւ եթէ Թուրքերուն տրուի, անկարելի է ստեղծել Անկախ Հայաստան մը։ Գերագոյն Խորհուրդը պէտք է նկատի առնէ ապագայ բարդութիւնները որ առնչութիւն ունին այս հարցին հետ։ Կրնայ ըլլալ որ համիսլամական կամ համթուրանական շարժում մը սկսի Արեւելքի մէջ։ Լոնտոնի խորհրդաժողովը խորհեցաւ այդ մասին եւ որոշեց թէ փափաքելի էր պատուար մը կանգնել Թուրքիոյ իսլամներուն եւ Ասիոյ Մահմետականներուն միջեւ. այդ պատուարը պիտի ըլլար քրիստոնեայ Հայկական պետութիւնը։ «Ամէն մարդ գիտէ որ ժամանակին մեծ ու ընդարձակ Հայաստան մը գոյութիւն ունէր»։ Լոնտոնի մէջ նկատի առնուեցաւ մեծ Հայաստան մը ստեղծելու դժուարութիւնները, բայց հայկական խնդիրն ալ շատ նման էր Հրեաներու խնդրին — մենք երբեք չհարցուցինք կամ չհետաքրքրուեցանք թէ քանի Հրեայ կար Պաղեստինի մէջ։ Մնաց որ, Դաշնակիցներուն կողմէ Հայերուն տրուած հաւաստիքները գրեթէ խոստումներ են։ Երբ Գերագոյն Խորհուրդը Ազգերու Դաշնակցութեան առաջարկեց իր պաշտպանութեան տակ առնել Հայերը, Ժընեւի Մարմինը ուզեց իմանալ Հայաստանի սահմանները։ Լոնտոնի խորհրդաժողովը յայտնեց առժամեայ սահմանները միայն ու Ազգերու Դաշնակցութիւնը այդ հաւաստիքին վրայ էր որ տուաւ իր պատասխանը։ Հայերը՝ իրենք ալ ուզեցին գիտնալ իրենց երկրին ապագայ սահմանները ու Դաշնակիցները հասկցուցին իրենց թէ Էրզրումը հաւանաբար մաս պիտի կազմէր իրենց հայրենիքին. հետեւաբար անոնք ալ կը սպասեն որ այդ մասին յիշատակում ըլլայ դաշնագրին մէջ։

«Հայերը իրաւունք չունին այդ տեսակ անզղջարանալի յոյսեր սնուցանելու», կ'ընդմիջէր Լոյտ Ճորճ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՐՆԱ՞Ն ՊԱՀԵԼ ԻՐԵՆՑ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ. — Լոնտոնի պահպանողական մեծ օրաթերթին՝ Տէյլի Թէլէկրաֆի մէկ աշխատակիցը, որ վերջերս քննական պտոյտ մը կատարած էր Պալքաններու մէջ, կը գրէ իբրեւ եզրակացութիւն.—

Ես անցայ Եուկոսլավիոյ սահմանէն դէպի Ռումանիա, քանի մը օր առաջ ծէրը այն գէպքէն, երբ Տոքթ. Շախթի հեռացումը գերման ազգային դրամատան նախագահութենէն՝ ընկղմած էր Լոնտոնը յուսահատ ու մտահոգ ենթադրութիւններու բաւիղին մէջ։ Այնուհետեւ վեց շաբաթ շարունակ ապրեցայ, բացի Պուքրէշի մէջ կարճատեւ բնակութենէ մը, այնպիսի աշխարհի մը մէջ, ուր Գերմանիա տնտեսականօրէն տիրական վախեր կ'ազդէր եւ ուր մարդոց միտքերը զբաղեցնող հարցերը զուտ ներքին, տեղական նկարագիր ունէին։

Նոյնիսկ Պուքրէշի մէջ, Պալքանեան համաձայնութեան խորհրդաժողովի ընթացքին՝ փետրուարի կէսերուն, բոլորի մտահոգութիւնները կեդրոնացած էին բացառապէս Պալքաններու շուրջ։ Կասկածներ կային հաւատարմութեանը մասին Եուկոսլավիոյ, որ Պալքանեան պետութիւններու մէջ ամէնէն շատ կը ձգտէր սիրաբանել Բերլին — Հռոմ առանցքին հետ։ Եւ խորհրդաժողովի գլխաւոր գործը այն եղաւ, որ անգամ մը եւս հաստատեց Պալքաններու սահմաններուն անբռնաբարելիութիւնը։

Պուքրէշ սկսած էր ինքզինք գտնել այն խուճապէն, զոր առթած էին Միւնիխը եւ Ռումանիոյ ֆաշական «Երկաթեայ Պահակ» կազմակերպութեան պետին՝ Քոտրէանուի մահը։ Շուկային մէջ, ուր լէյը ինկած էր 2000ը մէկ սթերլինի արժէքին, լէյը բարձրացած էր 1600ը 1 սթերլինի (այսօր պաշտօնական սակն է 650 — 700ը մէկ սթերլին)։

Այս սեւ սակարանը հրէական յոյսերու եւ վախերու տարփողանչանն է։ Այս վախերու միւս տեսանելի նշաններն են Քոնսթանցայէն Պաղեստին ու միջին արեւելք մեկնող նաւերը։

Եուկոսլավիոյ մէջ օրուան խնդիրն էր խրուաթական հարցին լուծումը,— հարց մը, որով կը զբաղէին քիչերը անոնցմէ որ կը բաղձան ազգային ներքին միութիւն ստեղծել՝ արտաքին ապահովութեան մը առջեւ։ Սերպեր ու Խրուաթներ, բոլորը բացի աննշան փոքրամասնութենէ մը, Սթոյատինովիչի դահլիճին անկումէն վերջ, դուրս աշխարհ հանած էին քաղաքական վէճերը եւ իրարու կը նետէին անմիջօրէն իրենց փաստարկութիւնները, իբրեւ թէ առանձնաշնորհեալ ըլլալին այսպէս ընելու, առանց արտաքին միջամտութեան վախի։

Պուլկարիոյ մէջ կլանող խօսակցութիւնն էր՝ ծանր տուրքերը եւ կառավարութեան ոչ-ժողովրդավար նկարագիրը։ Ասոնց վրայ աւելցուցէք հարձարանային վերաքննականութիւններ։

Յունաստանի մէջ, որ միակ Պալքանեան երկիրն է վրդովուելու անմիջականօրէն իտալական տենչերէն, համոզուած են թէ միջերկրականեան ո եւ է պատերազմի առթիւ անհնարին պիտի ըլլայ չէզոք մնալ Յունաստանի նման երկրի մը համար, որ այնքան բազմաթիւ յարմար նաւահանգիստներ ունի։

Հակառակ Ջոր. Մէթաքսասի կառավարութեան գերմանասիրութեան, տիրող զգացումն այն էր թէ նախընտրելի է ունենալ Մեծն Բրիտանիան իբրեւ դաշնակից։ Բայց Յունաստան կ'ուզէր աւելի բացորոշ յանձնառութիւն մը Անգլիոյ կողմէ քան պարզ բարեկամեցողութիւն մը։ Կարեւոր նախարար մը գանգատեցաւ ինծի թէ Անգլիա կը նմանի չքեղ տիկնոջ մը, որ կը սիրէ ունենալ սենեակ մը լեցուն հիացողներ իր ձեռքը համբուրելու, բայց անոնցմէ ոչ մէկը չառներ իբրեւ իր սիրականը։

Պալքանները Միւնիխի համաձայնութեան այն հաւատքը ունեցան, ինչ որ վարչապետ Չէմպըրլէն։ Անգլիոյ վարչապետին նման, անոնք հաւատացին կամ նախընտրեցին հաւատալ, թէ Հէր Հիթլէր կատարեալ անկեղծութեամբ խօսեցաւ, երբ ըսաւ թէ այլեւս Եւրոպայի մէջ հողային պահանջներ չունի։

Այս բոլոր յոյսերը եւ կարծեցեալ ապահովութիւնը այժմ օդը ցնդած են։

Հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մէջ չկայ երկիր մը, որ բարձր արժէք չընծայէ իր ազատութեան։ Մանաւանդ գերման տնտեսական ծիրին մէջ ըլլալը ուրիշ բան է, Չեխիոյ նման մտնել անոր հովանաւորութեան տակ՝ ուրիշ։

Նոյնիսկ մինչեւ անցեալ շաբաթ [illegible] ցնցող եւ մարդոց աչքերը բացող դէպքը՝ Գերմանիոյ ուժը Պալքաններու մէջ տնտեսական էր, ոչ թէ զգացական։ Նոյնիսկ Պուլկարիա, 1915-18ի զինակիցը, ոչ չունի այնպիսի պետութեան մը հանդէպ, որ իր [illegible] յափշտակեց անցեալ պատերազմին, եւ այժմ, ուշացած ձեւով, [illegible] փոխարէն կուտայ վարկով ապրանքներ ու փոխադրական կազմածներ։ Հունգարիայէն անդին Գերմանիա նոր յաջողութիւններ կրնայ ձեռք ձգել միմիայն ճնշումով կամ բիրտ ուժով անոնց վրայ, որոնք կռուելու կամք ունին, եթէ արտաքին օգնութեան եւ վերապրելու յոյսերը ունենան։

Բայց իրենք իրենց մինակ ձգուած պալքանեան պետութիւնները [illegible] կարենալ պաշտպանուելու ցորենի, քարիւղի եւ հիմնական մետաղներու յափշտակիչի մը դէմ։ Վերջին 10 օրերու դէպքերն ալ բարելաւած չեն անոնց կացութիւնը, որովհետեւ անոնց զինարանը Չեխոսլովաքիան էր։ Երբ գերման սպառնալիքը Չեխոսլովաքիոյ՝ անմիջական դարձաւ, ներքին պայմանագիրներու մեծագոյն մասը փոխանցուեցաւ Սլովաքիա, իսկ Փիլզէնի գործարանները յատկացուեցան առաջին պայմանագիրներու։ Այստեղ տեսանելի է, ինչպէս եւ տեսայ Աւստրիոյ [illegible] առթին, թէ ինչպէս Կարօլ Թագաւորի մենագրութիւնը կը դրոշմուէր [illegible] վրայ, ինչպէս անհաստատ կրնան ըլլալ իրենց սկզբունքները կարել [illegible]։

Ռումանիա ամէնէն լաւ պարենաւորուած է պալքանեան պետութիւններու մէջ [illegible], որովհետեւ կը չինէ, Ֆրանսայի [illegible] ... Ան ունի նաեւ 30.000 [illegible] թնդանօթներ, ինչ որ պալքանեան չափանիշով մեծ թիւ է։ Թագաւորը իր մասնաւոր հոգածութեան առարկայ դարձուցած է բանակը, [illegible]։

Միւս կողմէ, ռումէն ազգին գիւղական բնակչութիւնը [illegible]։ Երբ ռումէն գիւղացի մը կը տրուի նոր զրահապատ ինքնաշարժ, կամ հրասայլ կամ թնդանօթ, ան կը քշէ չափազանց [illegible] մեքենայ [illegible]։

Ռումանիոյ արեւմտեան սահմանագլխուն վրայ Մաժինոյի գիծ չկայ բայց կան բազմաթիւ զօրաւոր [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Այդ մասին ոչինչ չիմացայ, չնայելով որ հէնց այդ նպատակով երկու ժամ էլ գինետանն անցրի։ Միայն թէ այնտեղ պատահեցի մի զառամեալ զինուորի, որ փախել էր Տաշրի ձորից։ Նա պատմում էր թէ՝ Ամրամի մի քանի խմբերը շրջում են Կուրի եղէգնուտներում եւ նպատակ ունին նետահար անել արքային, հէնց գետի վրայից անցնելու ժամանակ, որովհետեւ Ամրամը վախենում է Եգերացիներից եւ չի կամենում ազատ դաշտի վրայ ճակատել նրանց դէմ։

— Այդ նրանց չի յաջողիլ, նկատեց իշխանը մտահոգութեամբ. Թագաւորի թիկնապահները Վանանդացիք են. նրանց վահանափակը կայծակն անգամ չի թափանցիլ, ո՞ւր մնաց Ուտիացիների նետերը։

— Բայց եթէ Ափխազաց զօրքերը հասնին, ասում էր զառամեալը, այն ժամանակ Ամրամը համարձակ կը ճակատէ թագաւորի դէմ։

— Ի՞նչ, Ափխազաց զօրքե՞րը, կարծես լսածին չհաւատալով հարցրեց իշխանը։

— Այո՛, Ափխազաց զօրքերը։ Ցլիկ-Ամրամը խոստացել է Գուրգէնին Ուտիքը յանձնել, եթէ վերջինս կ'օգնէ իրան այս ապստամբութեան գործում։

— Որտեղից գիտէր զառամեալը Ամրամի այդ գաղտնիքը։

— Նա մի քանի օր շարունակ Ամրամի հետամուտների հետ միասին՝ շրջել է եղէգնուտներում։ Նրան Ուտիացիք խոստումներ են արել, թէ Ամրամ իշխանը իրան էլ իրանց հետ կը տանէ Ափխազիա, ուր ինքը Ցլիկ պիտի տեղափոխուի Ուտիքը Գուրգէնին յանձնելուց՝ եւ նրա փոխարէն՝ Ափխազիայում ուրիշ երկիր ստանալուց յետ։ Հէնց այդ խօսքումն էլ պատճառ է դարձել որ այդ զօրականը հեռացել է նրանից։ Պատուական հայ էր այդ զառամեալը։ «Եթէ Ամրամը պիտի հեռանայ Ափխազիա, մենք ինչո՞ւ նրա պատճառով կռուենք մեր Թագաւորի դէմ», ասում էր նա ինձ։

Իշխանի դէմքը մռայլուեց։ Թիկնապահի հաղորդածը երկիւղ ազդեց նրա սրտին։ Մինչեւ այդ՝ նա պարարում էր իրան այն յուսով թէ՝ գուցէ արքայի մեծ զօրքով երեւալն ստիպէ Ամրամին յետ քաշուիլ իւր ամրոցը եւ պատերազմը տեղի չունենայ։ Բայց այժմ երբ իմացաւ թէ Ափխազաց Գուրգէնն էլ խառն է գործի մէջ, չափազանց տխրեց։ Ամրամը սատարի այդ աջակցութեան վրայ վստահանալով կարող էր մեծ վնաս հասցնել երկրին։

Իշխանին մնում էր մի նուազ յոյս. այն է՝ պաշտպանել իւր կորովին եւ անձնախոստութեանը՝ ապստամբի սիրտը կակղեցնելու համար։ Դրանից զատ նա չգիտէր ուրիշ մի ելք, որով կարելի լինէր չարիքի առաջն առնել։

— Տէր իմ, Ափխազաց այդ հին չալըր մեզ շատ վնասներ հասցրել, ե՞րբ պիտի կարողանանք պատժել նրանց, հարցրեց Եզնիկն իշխանին։

— Երբ որ Աստուած կամենայ, անուշագիր եղանակով պատասխանեց իշխանը եւ սկսաւ ձիու ընթացքն արագացնել։

— Բայց մենք ո՞ւր ենք գնում, հարցրեց թիկնապահը՝ իշխանին հետեւելով։

— Մենք այսօր եւեթ պիտի աշխատենք հասնել Ամրամի բանակը. մեր կորցրած ամէն մի ժամը կարող է մի նոր վտանգ ծնել մեզ համար։

— Կ'երթանք առանց հանգստանալու։ Բայց ձիաներու ոյժը չի բաւիլ այդքան ճանապարհը մի օրում կտրելու։

— Ինչո՞ւ. քանի՞ փարսախ է այստեղից մինչեւ Տաւուշ։

— Հարիւրից աւելի։ Մենք հազիւ կարող ենք երեկոյեան Սագամի ձորն անցնել։

— Իսկ առաւօ՞տը։

— Այո՛, լուսաբացին կը մտնենք Տաւուշ։

— Այդ էլ բաւական է. շտապենք, ասաց իշխանը եւ մտրակը շարժեց։ Սեւուկն սկսաւ սուրալ հողմի պէս. թիկնապահը հետեւում էր նրան։

Երեկոյեան դէմ մեր ճանապարհորդները գտնւում էին Սագամի ձորում։ Գետափին հանգստացող մի քանի գիւղացիներ տեղեկութիւն տուին նրանց, որ Դաւիթ ու Գրիգոր իշխանների բանակը չուել էր այդտեղից հէնց միեւնոյն օրը եւ թէ Ամրամի զօրքերը գտնւում են այդ միջոցին Աղստեւ եւ Կուր գետերի խառնուրդի մօտ։

— Ցանկալի էր իմանալ թէ՝ ինչո՞ւ Ամրամը հեռացել է այդքան իւր ամրոցից, հարցրեց Եզնիկն իշխանին, երբ նրանք գետն անցնելով՝ դէմ դրին դէպի դաշտավայրը։

— Այդ նշան է, որ Ափխազցիները մօտենում են նրան։ Ահա Գարդմանացիք էլ այստեղից են չուել։ Կը նշանակէ նրանք միացնում են բանակները։

— Ուրեմն Թագաւորի գալստեան մասին լո՞ւր ունեն առած։

— Անշուշտ, ապա թէ ոչ ինչո՞ւ այդքան զօրքերը միասին կը խմբէին. չէ՞ որ մի քանի օրուայ մէջ բոլոր շրջակաների պաշարը կարող են նրանք սպառել։

— Տէ՛ր, ինձ թւում է թէ՝ մենք պատերազմին պիտի մասնակցենք եւ ոչ թէ հաշտութեանը, այնպէս չէ՞, հարցրեց Եզնիկը մի առանձին անհանգստութեամբ։

— Այդ Աստուած է յայտնի, տեսնենք թէ առաւօտը ի՞նչ որ կը ծագէ մեզ համար, պատասխանեց իշխանը ըստ երեւոյթին անփոյթ եղանակով, բայց նա իսկապէս տանջւում էր ոչ թէ իւր մտածմունքներից։ Մի ծանր նախազգացում ճնշում էր իւր սիրտը եւ կարծես այդ ճնշումից ազատուելու համար էր, որ նա շարունակ արագացնում էր ձիու ընթացքը։

— Իշխանն ու թիկնապահը անցան այդ գիշեր Սեւորդեաց ձորի գիւղերից մէկում։ Այդտեղ իմացան, որ Ցլիկ-Ամրամը իւր եւ իրան հետ եղող ապստամբ իշխանների ընտանիքները ուղարկել է Տաւուշ բերդում, իսկ ինքը առաջացել է դէպի Աղստեւ, որ Թագաւորին հանդիպէ [illegible] ցից հեռու։ Այդ նրահամար էր [illegible] նախ՝ պատերազմի արհաւիրքներից [illegible] ամրոցաբնակ [illegible] եւ երկրորդ՝ որ ինքն աւելի ազատ լինի իւր գործառնութեանց մէջ, [illegible] սինքն՝ եթէ պարտութիւն կրելու [illegible] նէր, կարող էր քաշուել լեռները [illegible] մինչեւ որ նորից կը կարգաւորէր [illegible] բանակը. իսկ եթէ Թագաւորը [illegible] պաշարել իւր բերդը, այն ժամանակ նա կը յարձակուէր ետեւից եւ այս [illegible] միջոցով կ'ազատէր բերդը պաշարումից։

(Շար.)

[illegible]

…տորոններու մէջ անոնց կը պակսի … լրջութիւնը եւ թէ' ան… պիտոյքը :

Պուլկարիա, որուն դեռ անցեալ … Սելանիկի մէջ, Նէօյիի դաշ- … հողին համապատասխան յօդուածին … բերմամբ, իրաւունք արուեցաւ վե- … զինուելու, ամէնէն գէշ վիճակը … Պատերազմ ծագելուն պէս, ա- … համար ամէնէն կարեւորը այն … ըլլայ որ կոնակէն չդաշունա- … իր պալքանեան դրացիները քան … գէշ պարենաւորուած ու աղատա- … զինուած զինուորներ ղրկէ լեռներէն … Ռումանիոյ ու Եուկոսլավիոյ … Թրակիոյ միսեր պարձողներու … սահմանները ապահովցնելու :

Յատկանշական է որ պուլկար … իր վերջին այցելութե- … նոր Անգարա, չեշտեց պալքան- … միութեան վրայ, եւ պատճառ … որ 4 եւ է մէկը տարակուսի իր … անկեղծութեան ;

Յունաստանի մէջ, ինչպէս Ռումա- … մէջ, Թագաւորը անգլիական նա- … պատուիրակութեան մը աջակ- … ութեամբ, երկրին զինեալ ուժերը … զօրացած է, անոնց հաղցուցած է … պարզ անգլիական տարազ, … զինուորին ռանիկը եւ … նուաստորմը, այսպիսի լեռնային … մը մէջ, կորուած իր հիւսի- … դրացիներէն՝ բացի Վարշարի … խիստ կարեւոր զէնք մըն է։ … բաղկացած է միմիայն … եւ սուզանաւե- … վերջերս պայմանագիր ըն- … չինելու … Թոր- …

Այս նաւատորմը հաւանաբար պի- … կարենալ ծովեզերքի վրայ անդէ … փոխադրել, իր պարտա- … գործադրելէ զատ։ … հետախուզական է իմանալ, … անոնց ու վստահելի՞ են զինքերն

ու կարողութիւնները այն ձկնորսնե- րուն, որոնցմէ կազմուած է նաւա- տորմի գրաւորութիւնը ։

Հիւսիսին նայելով Պալքաններու վը- րայ կարելի է զանազան եզրակացու- թիւններու հասնիլ: Իմ եզրակացու- թիւնս այն է, թէ անոնք առանձինն աւելին չեն կրնար ընել քան ուշացնե- լու կռիւ մը միայն, եւ պիտի մղեն այս կռիւը աւելի գէշ կերպով քան անցեալ պատերազմին մէջ, թէ նոյնիսկ ըլլալու պատուխաց խմբակցութիւն առնք, առանց Ռուսիոյ եւ աքսոր- ման ժողովրդավար պետութեանց ա- ջակցութեան, առհասարակ մէկ տար- րուսա բարացըն պիտի վերածուին խառնուր վրայ խմբագրի կռիւներ այսօր ուշացրու, եւ թէ, յաջողող պե- տութիւնը,— որ եթէ Մինխուինչէն ետքը դըրուի, շատ դժուարութեանց պիտի ենթարկուի — եթէ նոյնիսկ իր նպա- տակակէտներուն հասնի, պիտի չկր- նայ պահել զանոնք եւ միաժամանակ պահպանել իր հաղորդակցութեան գիծերը ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՃԱՌԸ

Թուրքիոյ Երեսփ. Ժողովին բնտ- րութեան աքիւ, Նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւ ճառ մը խօսեցաւ, Ներկայացնելով 424 թեկնածուները (բոլորն ալ ընտրուած են միաձայնու- թեամբ, ինչպէս կը հաղորդէր հեռա- գիրը) —

— « Սիրելի հայրենակիցներս, ձե- զի կը ներկայացնեմ թեկնածուներուն ցանկը, որմէ պիտի ընտրուին Ազգ. Մեծ Ժողովը կազմող երեսփոխաննե- րը։ Այս ցանկը ճշդուած առեն մենք առաջնորդուեցանք միայն մեր խղճի ձայնէն եւ մեր հայրենակիցներուն փափաքներէն ու ձգտումներէն։ Ազ- գին վստահութիւն ներշնչելու առակ անուններու ցանկ մը կարենալ ճշդե- լու համար ամէնէն գիտակից ուսում- նասիրութիւնները կատարեցինք կու- սակցութեան կազմակերպութիւննե- րուն եւ ժողովրդական խաւերուն մէջ, ինչպէս նաեւ խորհրդակցեցանք կուսակցութեան Բ. կարգի ընտրող- ներուն հետ եւ անոնց կարծիքը ա- ռինք։ Բացարձակապէս համոզուած ենք թէ յաջողած ենք պատրաստել ցանկ մը, որ ժողովուրդին ամենա- բարձր վստահութեան արժանի եւ ամբողջ չորս տարի հայրենիքին ճա- կատագիրը վարելու կարող երեսփո- խաններու ընտրութիւնը պիտի դիւ- րացնէ ։

Կ'ապրինք շրջանի մը մէջ ուր ներ- քին եւ արտաքին քաղաքականութիւ- նը ծանր պարտականութիւններ կը դնէ ազգին ծառայութեան նուիրուող- ներուն վրայ։ Բոլոր մարզերուն մէջ ալ դոհացում պահանջող բազմաթիւ պահանջներ ունի կենդանի զարգաց- ման մէջ գտնուող այս ազգը։ Կ'ուզենք որ լայնօրէն յառաջդիմէ վստահու- թեան ու շինարարութեան, զոր Հան- րապետութիւնը ապահոված հայրենի- քին։ Մեր պարտականութիւններուն գլխաւորն է փոխադարձ ապահովու- թիւնը եւ վստահութիւնը պահել հայ- րենակիցներուն միջեւ ։

« Հանրապետական Հայր կուսակ- ցութիւնը ամէն օր նոր յաջողութիւն մը կ'արձանագրէ իր պարտականու- թիւններուն գործադրութեան մէջ ։ Մեր ամենամեծ մտահոգութիւնն է ժողովուրդի կեանքի մը բարիքները ապահովել մեր բոլոր հայրենակիցնե- րուն ։

« Ձեր ուշադիր ակնարկներէն չի կրնար խուսափիլ թէ միջազգային կեանքի բարդ եւ կատաղի շրջանի մը մէջ կ'ապրինք։ Մարդկութիւնը ա- մէն առեն աւելի մեծ վտանգի մը առջեւ կը գտնուի։ Կարելի չէ հե- տականէն ճշդել թէ որոնք պիտի ըլ- լան Թուրքիոյ՝ մարդկային ընտանի- քին այս կարեւոր անդամին ապագայ պարտականութիւնները։ Բայց այս- պիսի վտանգի մը ներկայութեան կը- նանք ըսել թէ միայն զօրաւոր ազգերն են որ պիտի կրնան ապահովել միա- ժամանակ իրենց եւ մարդկութեան բարօրութիւնը ։ Զօրաւոր ազգ ըսելով կը հասկնամ խոր համոզումով եւ ամ- ճեղ կամքով տոգորուած ազգերը, ո- րոնց անդամները միացած՝ սիրոյ եւ վստահութեան մէջ, պատրաստ են ա- մէն զոհաբերութեան հայրենիքին գե- րագոյն շահերուն համար։

« Առանց վախի կը յայտարարեմ թէ այդ ազգերուն գլխաւորներէն ենք ։ Սրտակցութիւնը եւ վստահութիւնը, զոր ցոյց պիտի տաք ձեր քուէներով, այս ազգ. ուժին նոր մէկ ապացոյցը պիտի կազմեն։

« Հանրապետական վարչաձեւը պի- տի շարունակէ ընդարձակ չափով գործադրել իր շինարարական, մշա- կութային եւ ճարտարարուեստական ծրագիրները։ Բայց որոշած է մաս- նաւորապէս նուիրուիլ գիւղացի եւ հողագործ դասակարգին հասոյթնե- րուն յաւելման, ինչպէս նաեւ անոնց կեանքի պայմաններուն բարելաւման։ Այսպէս է որ կարելի է անոնց արդիւ- նաբերութեան զարկ տալ ։

« Ըստ իս ամէնէն կարեւոր եւ ամէ- նէն օգտակար տնտեսական միջոցն է ամբողջ վարչական իշխանութիւնը աշխատանքի լծել ժողովուրդին մէջ, անոր պահանջներէն ներշնչուելու հա- մար ։

Թուրք ազգը իր գոյութիւնը պար- տադրող իրականութիւն մըն է, որ միշտ կը յառաջդիմէ եւ կը բարձրա- նայ։ Կը հաւատամ թէ ինչ որ ալ ըլ- լայ պահանջներուն եւ հոգերուն ծան- րութիւնը, ինչ որ ալ ըլլան տագնապ- ներուն ծանրութիւնն ու բարօրութիւ- նը, Թուրք ազգը ճակատարաց դուրս պիտի գայ անոնցմէ, միշտ աւելի յար- գուած, միշտ աւելի ծաղկեալ »:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ինչպէս հաղորդած ենք օրը օրին, Ֆրանսական զօրքը մարտ 20ին գրա- ւեց Դամասկոսը, առժամապէս ըն- տանձնելով բարեկարգութեան եւ ա- պահովութեան հոգը։

Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկու- թիւնները կը հաղորդէ Պէյրութէն (21 մարտ) —

Ֆրանսական բանակին միջամը- տութիւնը ամբողջովին դադրեցուց խռովութիւնները։ Զօրամասերը կը շարունակեն գրաւուած պահել մայ- րաքաղաքին գլխաւոր փողոցները ։

Միւս կողմէ, զինուորական իշխա- նութիւնը կանխարգել միջոցներու դի- մեց, իմացած ըլլալով որ կարգ մը տարրեր աւելի մեծ դէպքեր կը պատ- րաստեն։ Երկուշաբթի լոյս երեքշաբ- թի գիշեր, ժամը 2 — 3, ֆրանսական ոստիկան — զինուորները ձերբակալե- ցին ծայրայեղներու գլխաւորները , որոնց մէջ կը գտնուին նաեւ Նաջիպ Սըմէ՝ Իսթիգլալ կուսակցութեան պե- տը եւ Գաղեառինի պաշտպան կոմի- տէի նախագահը, Սէյֆէտտին Մաա- մուն՝ հայրենասէր երիտասարդներու պետը, Միշէլ Իլեյեա՝ առաքինա- թեան քաղաքական ճիւղի նախկին պե- տը, եւ վերջապէս Պլօքի քարտուղար Մահմուտ Մուգթատար ։

Այս առաւօտ բանտարկուած Թուրքիկ- ներ որոնցմով ժողովուրդը կը հրա- ւիրուէր պոյքոթի ենթարկելու ելեկ- տրականութիւնը եւ հանրակառքը, ինչպէս նաեւ ֆրանսական ապրանք- ները ։

Ուրիշ Թուրքիկ մը, աւելի բուռն, կը հրամայէր անմիջապէս ջնջել լա- տինական վերտառութիւնները։ Ժո- ղովուրդին մէկ մասը պատասխանեց այս Թուրքիկին, որ կոչ կ'ընէր Սու- րիացիներու հայրենասիրութեան ։

Հակառակ անոր որ, շնորհիւ բա- նակին աչալրջութեան ապահովու- թիւն կը տիրէ ամէն կողմ, Միահամ փաշա փողոցին մէջ բազմաթիւ վա- ճառականներ ամբողջովին պարպե- ցին իրենց խանութները, լուր տա- րածուած ըլլալով թէ աւարառութիւն պիտի կատարուի ։

« Ժուռ կը հաղորդէ թէ ձերբակալ- ուածներուն թիւը 10չէ, այլ 60ի մօտ։

Թէեւ կարգ մը թերթեր գրեցին թէ ձերբակալուած է նաեւ նախորդ վար- չապետ Ճէմիլ Մէրտէմ պէյ, բայց սը- խալ է այդ լուրը ։

Մարզպանութեան պատուիրակ Գ. Հօթլօֆ հրաւիրեց մամուլի ներկայա- ցուցիչները եւ յայտարարութիւն մը ըրաւ կացութեան մասին։

— « Հանրութիւնը պէտք է համոզ- ուի թէ բանակը միայն առժամապէս գրաւած է փողոցները, քաղաքացի- ները խռովարարներէն պաշտպանելու եւ հանրային բարեկարգութիւնը ապահովելու համար։ Գահ մը խոր- հեցայ թէ համայնքներու կանոնա- գրութեան բարեփոխումը պիտի վե- րահաստատէ կարգը։ Ու իմ առա- ջարկին վրայ է որ մարզպանութիւնը կախակայեց անոր գործադրութիւնը։ Բայց չուտով հասկցայ թէ այդ կանո- նադրութիւնը միայն պատրուակ մըն էր քաղաքական գրգռութեան եւ ան- կարգութեան։ Բոլոր Սուրիացիները պէտք է համոզուին թէ Ֆրանսա միայն համակրանք ու յարգանք ու- նի իսլամութեան հանդէպ, հոս թէ հիւսիսային Ափրիկէի մէջ։ Մամուլէն կը խնդրեմ օգնել մեզի՝ հանդարտե- ցնելու համար գերագրգիռ միտքերը։ Բանակին դէմ ամէն յարձակում պիտի դատուի զինուորական ատեաններու կողմէ, իսկ մամուլի յանցանքները՝ խառն դատարաններու կողմէ»:

Պատասխանելով գիշերը կատար- ուած ձերբակալութեանց մասին ուղ- ղուած հարցումի մը, Գ. Հօթլօֆ ը- սաւ.— «Ես հրամայեցի այդ ձերբա- կալութիւնները »։

Սուրիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, նա- խորդ ներքին նախարար Ճապրի պէյ բողոքելով բանակի միջամտութեան դէմ , ըսաւ.

— « Պէտք է ըմբռնել մեզ ։ Մենք Ֆրանսայի թշնամիները չենք. բայց 1936ի դաշնագրին կնքումէն ի վեր հանդիպեցանք միայն անբաւական ըմբռնումի մը, որ դժուարացուց գործակցութիւնը։ Մեր եւ Ֆրանսայի շահերը նոյնն են։ Կ'ուզենք ըլլալ Ֆը- րանսայի բարեկամը եւ զինակիցը ։

«Թող վաւերացուի 1936ի դաշնագի- րը եւ հանդիսաւորապէս կը խոստա- նանք թէ Սուրիա ամէն առեն եւ ամէն տեղ պիտի գտնուի Ֆրանսայի կող- քին, խաղաղութեան թէ պատերազմի ժամանակ »:

ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅԱՆՊԱՍՏ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԻՒՆ»

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն են- սեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 փետր.) ·

— «Կը չակերտենք վերնագիրը, ո- րովհետեւ մեր ակնարկը արտաքին հայանպաստ քարոզչութեան մասին չէ, այլ է մասին ա'յն քարոզչութեան, որ պէտք է մղուի Հայոց մէջ ի նպաստ Հայկական Դատի, հայ մշակոյթի եւ հայ քաղաքակրթութեան։

Թող երբե՛ք տարօրինակ չթուի, ո- րովհետեւ Հայը շատ քիչ բան գիտէ իր մասին առաւել չափով շատ քիչ կը ճանչնայ իր երկիրը, մշակոյթը, քա- ղաքակրթութիւնը եւ իր քաղաքական սրունումները։

Ժամանակ մը ահագին գրականու- թիւն ստեղծեցինք մենք մեզ ճանչցնե- լու օտարներուն։ Բազմաթիւ լեզու- ներով գրքոյկներ, պարբերականներ եւ նոյնիսկ մեծահատոր գրքեր լոյս ընծայած ենք Հայը եւ Հայաստանը ծանօթացնելու Հին եւ Նոր Աշխար- հին։

Ապարդիւն չանցաւ մեր քարոզու- թիւնը արտաքին աշխարհի մէջ։

Իսկ ի՞նչպէս վարած ենք հայա- նպաստ քարոզութիւնը բուն հայու- թեան մէջ, ներքին ճակատին վրայ։

Աւելի ուղիղ կ'ըլլար հարցնել՝ երբ եւ ի՞նչ հայանպաստ քարոզութիւն մը- ղա՞ծ ենք հայութեան մէջ՝ Հայը Հա- յուն ճանչցնելու համար։

Դժբախտաբար, մեր պատասխանը խիստ ժխտական է։

Հայութեան շատ չնչին տոկոսը գի- տէ, թէ ի՞նչպէս ծագում առաւ հայ- կական Հարցը, ի՞նչ փուլերէ անցաւ եւ հիմա ի՞նչ փուլի մէջ կը գտնուի ։

Հայութեան խղճալի տոկոսին մի- այն յայտնի է, թէ մենք ի՞նչ փառա- ւոր անցեալ ունինք, ի՞նչ շքեղ ու փարթամ մշակոյթ եւ քաղաքակր- թութիւն ստեղծած ենք խաւարակուռ Ասիոյ մէջ։

Մեզմէ սակաւաթիւ երջանիկները միայն գիտեն, թէ հայ լեզուն, գրա- կանութիւնը, երաժշտութիւնը, ճարտա- րապետութիւնը որպիսի ինքնատպութիւն եւ ճոխութիւն ունին, մարդկային ըն- տեղծագործութեան բոլոր երանգնե- րով։

Հայութեան ո՞ր տոկոսին ծանօթ է, թէ Հայը պետական, զինուորական եւ յեղափոխական որպիսի՛ հոյակապ դէմքեր է տուած, որոնք շքեղօրէն կը շարդարեն ո՛չ միայն մեր, այլեւ մի- ջազգային պատմութեան էջերը։

Միթէ գաղտնի՞ք մըն է, որ մեր հանճարը լուսաւորած է Բիւզանդիո- նը, Եգիպտոսը, Իրանը, Թուրքիան, Ռուսիան, իր ճառագայթները հաս- ցնելով Պալքանեան թերակղզին ու մինչեւ Լեհաստան։

Հայութիւնը ինքզինք չի ճանչնար ու ամէնէն աւելի ան է, որ պէտք ու- նի «Հայանպաստ քարոզչութեան»։

Հայանպաստ կորովի քարոզչութիւն պէտք է մղել հայութեան մէջ անոր ըսելու համար, թէ ինքը մեծ է, փա- ռաւոր անցեալ ունի, պատմական խը- նըճռուած հաշիւներ ունի կարգադրե- լիք, թէ ինքը դատ մը ունի, որ դեռ անլոյծ կը մնայ, հայրենիք մը ունի որ կապտուած է, թէ ինքը մարդ է, ազգ է, իրաւունք ունի ազատ եւ անկախ ապ- րելու, թէ՝ վերջապէս, անյաջողու- թիւնները տեւական չեն եւ «ծմեռը օրերը ձմրան ձմռան կուգան ու կ'եր- թան» :

Ի՞նչպէս եւ ի՞նչ իրաւունքով ան- տեսել հայանպաստ քարոզչութիւնը հայութեան մէջ, երբ հայ անարժան ուսուցիչը կը վախնայ կամ կը զգու- շանայ աշակերտներուն սորվեցնել հայ մարտական եւ ռազմական յաղթ ու գոռ երգերը, զանոնք համարելով ոչ-ազգային։

Ինչո՞ւ հայանպաստ քարոզչութիւն չմղել հայութեան մէջ, երբ հայ կղե- րը հայրենասիրութիւնը աստուածա- հաճոյ եւ մարդահաճոյ զգացում չի տեսներ եւ եկեղեցական ծխականա- յութենէն զատ ուրիշ որ եւ է արբա- ցման նուիրում կ'անտեսէ։

Պէտք է հայութեան մէջ հայանը- պաստ քարոզչութիւն մղել, որովհե- տեւ նոյնիսկ հայ քաղաքական բազ- մաթիւ գործիչներ կան, որոնք խաչ հանած են Հայկական Դատը եւ զայն կ'անարգեն ու կ'ուրանան։

Եւ, վերջապէս, հայանպաստ քա- րոզչութիւն պէտք է մղել հայութեան մէջ ըսելու համար, թէ իր լեզուավ, իր տառերով եւ դրամով բազմաթիւ վերքեր, պարբերականներ եւ օրա- թերթեր լոյս կը տեսնեն իրեն հայհո- յելու չնշտակի նպատակով, իր անց- եալը ծաղրելու անարգ միտումով եւ իր դատը թաղելու ուրացումով։

Ինչո՞ւ եւ ի՞նչ իրաւունքով ծածկել հայութենէն, թէ իր մէջ բազմաթիւ ուրացողներ կան, որոնք Սահակն ու Մեսրոպը կ'ուզեն փոխարինել Լենին- Ստալինով, իր Քաջն Վարդանը՝ Պլիւ- խերով կամ Վորոշիլովով, իր Արով- եանը եւ Րաֆֆին՝ Պուշկինով եւ Լեր- մոնտովով եւ զանազան Կոզանովիչ- ներով եւ Իվաններով։

Այս արբազան քարոզչութիւնը նոր ներունդն է որ պիտի մղէ հայութեան մէջ, նախապէս ծանօթանալով իր պա- պերու անցեալին, անոր մեծութեան եւ փառքին» :

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԳՐԻԽՍԷԼԻ ՄԷՋ

ԳՐԻԽՍԷԼ.— Գեյժիոյ Գաղթ. վար- չութիւնը, իր տարեկան պարահան- դէսին տեղ, այս տարի կազմակերպեց թատերական երեկոյթ մը, որուն իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էր Գրիւսէլի Հայ Երիտ. Միութեան նւ բակազմ թատերական խումբը ։

Ներկայացուած կտորներ «Ձարշըլը Արթին աղա» ծիծաղաշարժ ծանօթ կատակերգութիւնը ։

Դերուսոյց Տիկին Իփէքեանի ղեկա- վարութեան տակ, կարճ ժամանակա- միջոցի մը մէջ դերակատարները յա- ջողած էին գնահատելի արդիւնք մը ձեռք բերել։ Մասնաւոր յիշատակու- թեան արժանի են՝ Օր. Ն. Սալեան (Էֆոիկ), Գ. Ա. Տէվլէթեան (Արթին աղա), Շ. Իսրայէլեան (Բժիշկ Շա- ւարշ), եւայլն։

Ներկայացումէն առաջ, յաջող ար- տասանութիւններ ըրին՝ Օր. Հուրի Իփէքեան, Օր. Նուարդ Սալեան, Գ. Պ. Ա. Տէվլէթեան եւ Յ. Խէկիւլեան։

Փափաքելի է որ Երիտ. Միութեան թատերական մասնախումբը շարու- նակէ իր սկսած գործը, առիթ ընծա- յելու համար մեր հայրենակիցներուն համախմբուելու եւ լսելու հայերէն թատերգութիւններ, առ այժմ նախա- պատուութիւն տալով զուարթ կտոր- ներու, որոնք աւելի դիւրին են եւ դիւրամատչելի ժողովուրդին ։

Թատրոնին հասոյթը պիտի յատ- կացուի գաղութիս կարօտեալներու անտուկին ։

Հ. Տ.

ՀԱՅԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

— • —

ԶԱՔԱՐԸ

1906ի ամառը մի երեկոյ ես նստած Թոստի քաղաքային ակումբի պար- տէզում սպասելով ընթրիքի, զրոյց էի անում բարեկամներիս հետ։ Հա- ճախ էր մոռանալ հետախուզական տեղեկատու աշխատանքը եւ հանգս- տանալ։

Բայց ահա գալիս է ակումբում ծա- ռայող ոստիկաններից մէկը եւ զեկուցում, թէ ինձ կանչում են հեռախօսի մօտ։ Ինձ հեռախօսով արտաքին հեղուստութեան վարիչ Սեմեոնովն է, որ կարե- ւոր գործով եւ շտապով ինձ կանչում է գրասենեակը, քանի որ եկել է մի գիւղացի որ ասում է, թէ ինքը բերել է շատ լուրջ տեղեկութիւններ, որ կարող է հաղորդել անձամբ միայն պետին՝ ինձ, Դրա հետ միասին Սեմ- եոնովը յայտնեց, որ այցելուն ան- կարգութիւն է անում եւ գերագրգիռ վիճակի մէջ է։

Թեկնում եմ դէպի պաշտօնատեղիս, մանում եմ ընդունարանը եւ տես- նում եմ մէկ անկիւնից միւսը քայլող միջակից բարձր հասակով մի երիտա- սարդի, 25 տարեկան, թխադէմ, խիտ, գանգուր մազերով, կանոնա- ւոր բայց մի քիչ սապատաւոր քթով, շիկացեկ դէմքով եւ թաւ բեխերով, մորթը բաց թխագոյն կարմիր երան- գով, աչքերը արնակալած եւ հայ- եացքը յուզուած ու դաժան։ Ինձ տեսնելով անծանօթը կանգ առաւ եւ կոտրատուած ռուսերէնով ասաց.

— Դո՞ւ ես պետը։ (Կովկասի աս- միկները յաճախ «դուք» դերանուան փոխարէն գործ են ածում դուն)։ Ես կարեւոր, շատ կարեւոր գործունէութեամբ հետ։ Ես հանգստ մարդ եմ, բայց տրաստ ինձ անարգեցին, խլեցին իմ գանակը եւ բրդուեթից սարքանակը։

Դրա վրայ Սեմեոնովը ընդմիջեց.

— Լա՛ւ, հանգիստ մարդ է։ Սպառ- նում է մեզ բոլորիս գնդակահարել, եթէ պետը անմիջապէս չգայ։ Ջորս հոգով դժուարութեամբ ենք զինա- թափ արել։ Հինգ րոպէ չկայ, ինչ սը- կսել է հանդարտել։

Նորեկը մի քիչ շփոթուեց եւ բաւա.

— Դա ոչինչ չի նշանակում, ես հանգիստ մարդ եմ։

Ես նրան տարայ իմ առանձնասեն- եակը, ուր եկաւ նաեւ Սեմեոնովը։

— Ձեզ ուզում խօսել այս մարդիկի հետ,— ասաց երիտասարդը— նա ու- զում էր իմ մասերը կտտրել, երբ բրաունինգս չէի տալիս։

Սեմեոնովը հեռացաւ.

— Իմ անունս Զաքար է. սպանդա- նոցում ոչխար եմ մորթում. եկել եմ քեզ մօտ կարեւոր գործով, պարո՛ն պետ։

— Դէ ուրեմն պատմիր քո գործը— պատասխանեցի ես ։

— Դաշնակցութիւն կուսակցութիւ- նը սկսել է Թոստի վրայով զէնք եւ փամփուշտ փոխադրել, բայց այնպէս ճարպիկ կերպով, որ ոստիկանութիւ- նը չգիտէ, այլ գիտէ Ղարադեանը, երկաթուղային պահեստապետը։ Ծա- ջարի տակառներով հրացաններ են փոխադրում։ Արկղներով սապոն են տանում, մէջն էլ փամփուշտներ... Բայց թէ ո՞վ է տանում եւ ի՞նչպէս

գտնել դրանց, ես հիմա չգիտեմ, սա- կայն կ'ասեմ յետոյ, եթէ լաւ վճա- րես ։

Պայմանաւորուեցինք։ Ես տուի նը- րան իր խնդրած 100 րուբլին եւ պիտի վճարէի նաեւ մէկական րուբլի իր միջոցով գտնուած ամէն մէկ հրացա- նի կամ ատրճանակի համար, իսկ փամփուշտների համար մէկ փութ- ին 50 կոպէկ։ Բացի դրանից գաղտ- նի ոստիկանութիւնը պիտի վճարէր նրան ամիսը 100 րուբլի, եթէ նա բա- րեխիղճ կերպով աշխատէր։

— Արդէն, եղիր, առաջնակարգ տեղեկութիւններ կը բերեմ, վստա- հութեամբ ասաց Զաքարը։

Լրտեսական բաժանմունքի գրա- սենեակում չէր կարելի ընդունել նը- րան, որովհետեւ վերոյիշեալ հայ յե- ղափոխական կուսակցութեան ան- դամները կարող էին հետապնդել նը- րան, իսկ այդ տեսակ անհատապա- կչիռ եւ անծանօթ մէկին ընդունել մեր գաղտնի բնակարանում, ես չէի վստահանում։ Որոշուեց մեր հանդի- պումները Զաքարի հետ կատարել փողոցներում, քէլ թէ շատ ամայի վայրերում։ Առաջին տեսակցութիւնը նշանակեցինք երեք օր յետոյ, Թոա- տովը Նախիջեւանին միացնող ճանա- պարհի վրայ։

Այսպիսով Զաքարը առաջարկեց իր ծառայութիւնը լրտեսական բաժան- մունքին իբրեւ գաղտնի աշխատակից եւ ընդունուեց իմ կողմից խարտեաշ կեղծանունով։ Ես համոզեցի Զաքա- րին հաշտուել Սեմեոնովի հետ։ Նա ոտքի ելաւ եւ հրաժեշտ տուեց ինձ ա- սելով, «ես շատ գոհ եմ քեզնից»։ Ա- պա ուղղակի մանկական ժպիտով դի- մեց ներս մտած Սեմեոնովին, եւ իր երկու ձեռքերը մեկնելով նրան ա- սաց թէ այլեւս չի բարկանում նրա վրայ։

Զնայած պարզ արհեստաւորի իր հագուստին, նրա ամբողջ արտաքինը, գլխի պահուածքը եւ դէմքը ուղղակի ապշեցնում էին իրենց շնորհալիու- թեամբ, առնականութեամբ եւ գեղեց- կութեամբ։ Մարդ ակամայից հարց էր տալիս իրեն միթէ՞ պղծիկ չահա- գրգռական ձգտումներն են, որ մղում են այդ գեղեցիկ երիտասարդին մատ- նել իր հայրենակիցներին։ Առաջին իսկ հանդիպումին այդպիսի հարցեր տալը վտանգաւոր է, որովհետեւ կա- րող է այնպիսի ներքին անդրադար- ձում տեղի ունենալ, որ այցելուն խղճի խայթից կամ այլ զգացումից մղուած, մէկէն դադարի խօսիլ։ Ես հետախուզական նպատակներ էի հե- տապնդում, ուստի եւ պարտաւոր չէի ձգտել ինձ դիմողի մէջ արթնացնելու բարոյական մղումներ, որոնք պիտի շեղեցնէին նրանց իրանց սկզբնական նպատակից։ Քաղաքական պայքարը բարդ բան է եւ, ի հարկէ, հիմնուած չէ զգացականութեան վրայ երկու հակառակորդ բանակների, որոնցից մէկը կազմուած է իշխանութեան թշնամիներից՝ յեղափոխականներից, իսկ միւսը՝ դրանց հակառակորդնե- րից, այն է՝ իշխանութիւնը պաշտ- պանողներից։

Սեմեոնովը դուրս հանեց Զաքարին լրտեսական բաժանմունքի գրասեն- եակից։ Նրան կրնկակոխ հետեւեցին երկու լրտեսներ, որոնք պիտի լրտե- սէին Զաքարին։ Գիշերուան ժամը եր- կուսն էր, երբ այդ երկու լրտեսները մերադարձան գեկոյց տալու։

Վ. Ա.

(2)

(Շար.)

ոչ յաւիտենական արտայայտութիւնը աշխարհակալութեան կամքին։ Այս կացութեան մէջ, Եւրոպան ի՞նչպէս կրնայ խաղաղութեան վստահիլ» :

Եզրակացնելով, վարչապետը շեշտեց թէ պատերազմը իրական աղէտ մը պիտի ըլլայ բոլոր ազգերուն համար, եւ յանուն Ֆրանսայի գործակցութեան կոչ մը ուղղեց բոլոր պետութեանց։ Այս առթիւ փառաբանեց Անգլիոյ հետ հաստատուած գործակցութիւնը եւ գնահատեց Մ. Նահանգներու բարեկամութիւնը :

— « Ֆրանսա իր բովանդակ ուժը, համդուռ եւ անվթար, կը դնէ ի սպաս խաղաղութեան :»

*** Վարչապետին ճառը մեծ տպաւորութիւն գործեց Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ։ Գերմանիա եւ Իտալիա բնականաբար դժգոհ են, եւ երէկ գրոյց կը շրջէր թէ Մուսոլինի անմիջապէս պիտի պատասխանէ :

Նոր եւ աւելի խիստ միջոցներ 3,500,000 օտարականներու հանդէպ

«Մաթէն» 3ուկէս միլիոն հաշուելով Ֆրանսայի օտարականներուն թիւը, կը գրէ թէ միայն Սէնի նահանգին մէջ կը գտնուին աւելի քան 400.000 օտարազգիներ, առանց հաշուելու մօտ 400.000 Սպանիացիները։ Այս առթիւ թերթը ներքին նախարարութեան դիմելով, հետեւեալ յայտարարութիւնը առած է.

— « Մենք այժմ տէրն ենք կացութեան։ 1938 Սեպտեմբերի ազդանշանէն ի վեր, բազմաթիւ խորհրդակցութիւններ կատարուած են ներքին նախարարութեան զանազան վարչութեանց եւ ոստիկանութեան միջեւ։ Կատարեալ ծրագիր մը մշակուած է, որ մաս կը կազմէ զօրաշարժի ընդհանուր ծրագրին եւ պիտի գործադրուի նոյն խստութեամբ :

Այդ ծրագրին համաձայն, պիտի բանտարկուին բոլոր օտար խռովարարները։ Ցանկերը պատրաստ են արդէն եւ ամէն օր կը ստուգուին։ Ձերբակալութիւնները պիտի կատարուին զօրաշարժի հրամանագրէն անմիջապէս վերջը։

Ցեղով, կասկածելի եւ անբաղձալի օտարականները պիտի արգելափակուին կեդրոնացման կայաններու մէջ, զինուորական հսկողութեան տակ։

Գալով այն օտարականներուն որոնք ոչ քրէական յանցանք են գործած ոչ ալ քաղաքական քարոզութիւն կատարած, անոնք պիտի գործածուին դաշտերու եւ գործարաններու մէջ, հանրօգուտ աշխատանքներու եւ ազգային պաշտպանութեան համար։

Կացութիւնը Սուրիոյ մէջ

— oo —

Դամասկոսէն կը հեռագրեն մարտ 29 թուականով — Քանի մը օր խորհրդակցելէ վերջ, Նասուհի Պուխարի հրաժարեցաւ դահլիճին կազմութենէն : Հանրապետութեան նախագահը վերսկսաւ իր խորհրդակցութիւնները։

Միւս կողմէ, հակառակ երկու շաբթուան քաղաքական տագնապին, Սուրիոյ խորհրդարանը երէկ նիստ գումարեց, թէեւ կառավարութեան անդամները բացակայ էին։ Նախորդ վարչապետ Ճէմիլ Մէրտամ խնդրեց ժողովէն ուրիշ նիստի մը մէջ լսել իր կառավարութեան գործունէութեան զեկուցումը։ Լութֆի Հաֆար, յաջորդ վարչապետը, բացատրեց թէ իր կառավարութեան գործակցութեան միակ նպատակը եղաւ 1936ի Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին գործադրութիւնը։ Եւ աւելցուց.

— « Սուրիա կ'ուզէ ճշմարիտ զինակցութիւն մը։ Կը պահանջէ անկախութիւն եւ զինակցութիւնը Ֆրանսական մեծ ազգին։ Բուն իսկ Ֆրանսայի շահը կը պահանջէ տալ այդ անկախութիւնը, որովհետեւ եթէ ան մեզի օգնէ, մենք պիտի կրնանք աւելցնել իր ազդեցութիւնը մօտաւոր Արեւելքի մէջ եւ զօրացնել իր դիրքը Միջերկրականի մէջ։ Դաշնագրին ընդունելութիւնը ամբողջ երկիրը պիտի դնէ մէկ ատրճանի վրայ, պատրաստ՝ պայքարելու օտար քարոզութեանց դէմ, բոլոր միջոցներով »։

Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ հաւանութիւն կը յայտնէ երկրին մէջ սարքուած ընդհանուր գործադուլին, ի նպաստ դաշնագրին եւ զինակցութեան :

Դամասկոս քաղաքը հանդարտ է։ Բազմաթիւ խանութներ վերաբացուած են։ Իսկ Հալէպի մէջ գործադուլը կատարեալ է։ Մարզպանը անհրաժեշտ կարգադրութիւնները տուաւ զօրքին, ապահովելու համար բարեկարգութիւնը :

ՊԱՅՔԱՐԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

— oo —

Փոխադարձ մեղադրանքներ եւ ազդարարութիւններ

Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան կիսապաշտօնական օրկանը հրատարակեց ազդարարութիւն մը՝ ուղղուած Լեհաստանին, հասկցնելու համար թէ «Գերմանիոյ բաղձանքներուն դիմադրելը վտանգաւոր է»։ «Արդէն ժամանակէ մը ի վեր դէպքեր կը պատահին Լեհաստանի մէջ, որոնք նշան են թէ 1934 Յունուար 26ին Հիթլէրի եւ Փիլզուտսքիի միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը դրժուած է որոշ շրջանակներու կողմէ։ Եթէ գերման մամուլը մինչեւ հիմա շատ չէ անդրադարձած այս դէպքերուն, պատճառը այն չէ որ անոնց արժէքը չընդունիր եւ կամ անոնք անկարեւոր են։ Այդ զգուշաւորութիւնը հետեւանք է այն յոյսին, թէ Գերմաններու դէմ արտայայտուած թշնամանքը ժամանակաւոր ազգ․ մոլեռանդութենէ մը կը բխի եւ թէ շուտով սոր պիտի յաջորդէ իրատես քաղաքականութիւնը։ Դժբախտաբար Գերմանիոյ յոյսերը չեն արդարանար, հակագերման քարոզութիւնը ոչ թէ չի նուազիր, այլ աճած է։Մեր առաջնորդը՝ Հիթլէր աշխատած է փաստել թէ անկախ եւ հզօր Լեհաստան մը անհրաժեշտ է արեւելեան Եւրոպան խաղաղեցնելու համար։ Բայց եթէ Լեհերը իրենք այս տեսակէտին հակառակ են եւ չեն յարգեր Գերմաններու կեանքն ու պատիւը, այն ատեն Գերմանիան շատ պիտի ցաւի»։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լեհական կառավարութիւնը գերման սպառնալիքին տուաւ իր առաջին պատասխանը, շարժման մէջ դնելով երկրին ելեւմուտքը ու ճարտարարուեստը։ Պատերուն վրայ փակցուեցան կառավարական ազդեր, որոնց մէջ բսուած է թէ Լեհաստան կ'ընդարձակէ իր օդային ուժը, թէ յարձակողական եւ թէ պաշտպանողական նպատակներու համար։Հրատարակուեցաւ նաեւ օդատորմիղի փոխառութեան հրամանագիրը։ Փոխառութեան պարտաւոր են մասնակցիլ բոլորը անխտիր, գործատէր ու աշխատաւոր։ Այս ձեւով պիտի գոյանայ 40—50 միլիոն սթերլինի գումար մը։

Բոլոր ռազմամթերքի ու օդանաւի գործարանները կը բանին օրական 24 ժամ։ Մօտ մէկ միլիոն մարդ զէնքի տակ է։ Ժողովուրդի գործունէութիւնը լարուած է բացառապէս ռազմական ուժերը կազմակերպելու։ Գերման դեսպան Ֆոն Մոլթքէ, որ շտապով Պերլին գնաց եւ վերադարձաւ, տեսակցեցաւ արտաքին նախարար Պէքի հետ։ Տանցիկի մէջ ջղայնութիւն կը տիրէ։ Վախ կայ որ գայն Գերմանիոյ կցելու ներքին շարժում տեղի ունենայ, ինչ որ շատ վտանգաւոր է Լեհերու այսօրուան հոգեվիճակին առջեւ։ Իշխանութիւնները խիստ միջոցներ ձեռք առին որպէսզի հակագերման ցրցումները չշարունակուին։ Սակայն Լեհերն ալ աններող են, եթէ Գերմանները ցրցումներ կատարեն Տանցիկի ու Նըրանցքի մէջ։ Կածէրա Փոլըքա կը գրէ — « Լեհաստան չի կրնար եւ պէտք չէ դառնայ Գերմանիոյ յառաջապահը դէպի Ռուսիա, ոչ ալ մենք կրնանք Սովէթներու յառաջապահը ըլլալ արեւելեան ու կեդրոնական Եւրոպայի մէջ։ Լեհաստան պէտք է վարէ թէ՛ Գերմանիայէն եւ թէ՛ Խ. Միութենէն անկախ քաղաքականութիւն մը»։

Հ.Յ.Դ.

Փարիզ

ԻՍԻԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները Շաբաթ, 1 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8,30ին Ալֆոնեան սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՑԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Մարզպետ» խումբի ընդհ. անդամական ժողովը 1 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկեր Մարգոսեաններու բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 2 Ապրիլ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը 4 Ապրիլ, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, Պիտի դասախօսէ ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ, Նիւթ՝ «Ի՞նչ է քաղաքական կուսակցութիւնը»։

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ «Յառաջ» խումբի ընկերները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին Շաբաթ, 1 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին։ Զեկուցում՝ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ։

ԼԻՈՆԻ «Առիւծ Գեւօ» խումբի ընկերական ժողովը 2 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, «Զարդարեան» գրադարանին մէջ, 181 Cours Lafayette։

ԼԻՈՆԻ «Մուսա-լեռ» խումբին անդամները ժողովի կը հրաւիրուին 2 Ապրիլ, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, 13, Quai Victor-Augagneur։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՎԻԷՆԻ Անի ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 2 Ապրիլ Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին Խմբակ սրահը։ Ներկայ կ'ըլլայ Ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ

2 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ԳԷՏԻԿԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Գ. Ղազարոս Դանիէլեանի «ԱՐԻՒՆԻ ՄԷՋԷՆ ԱՐԵՒԻ ՑՈԼՔԸ» (5 արար 2 պատկեր)

Ղեկավարութեամբ ջեղինակին եւ տեղական կարող ուժերու

Կը խօսի Գնդապետ Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Մուտք՝ 5 ֆրանք, 5 տարեկանէն վեր փոքրիկներու 2 ֆրանք։

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի տարեդարձը

Կը տօնուի Վիէնի մասնաճիւղին կողմէ, 1 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Թ. Ազատ. սրահին մէջ։

Կը նախագահէ՝ Հ. Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ։ Կը խօսի Գ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն, եւ հայկական պարեր, Կ. Խաչի դպրոցի սանուհիներու կողմէ։ Հանդէսէն վերջ խնջոյք, ճոխ պիւֆէ։ Մուտք 2 ֆրանք։

Պարահանդէս

կազմակերպուած Լիոնի Պօլսի եւ Շրջ. Վերջ. Հայր. Միութեան կողմէ

1 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս։ **Maison Wattelbled**ի **«Lugdunum»** շքեղ սրահներուն մէջ, Լիոն։

Կը նուագէ **Lugdunum «Jazz»**, զանազան պարերու ցուցադրութեամբ։ Farandole acrobatique, bataille de boules, սէրփանթէն, քոթիյոն։

Ճոխ պիւֆէ։ Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, կիներու՝ 8 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին միութեան անդամներուն մօտ եւ հանդէսին օրը կէշէն։

Դերասան Թուզօչի բաներ ներկայացումները

Վալանսի մէջ.— 1 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ա. Ռ. սրահին մէջ

ՍԻՆԷՄԱՑԱՋԷԻ ՊԷՊՕ (10 պարբ.)

կովկասեան երկսեռ պարողներ, Թառ

Լիոնի մէջ.— Նախաձեռնութեամբ Համախարբերդցիական Միութեան 2 Ապրիլ, Կիրակի ժամը 3ին։ Նոյնը։

Տէսինի մէջ.— Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, 2 Ապրիլ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին։ Նոյնը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 3ին, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Բաակէի սրճարանին մէջ, մէթրօ Բաակէ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պալուի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 2 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Գար Արտօ, 6 rue de Lépine Մաrse։ Օրակարգի կարեւորութեան պատճառաւ կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները ներկայ ըլլալ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Քրիստափոր» Ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Գ. Ցատ պարեկանի եւ պարագաներուն, Գ. ՎԱՀԱՆ ՆՇԱՆԵԱՆի եղբօրական մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 10 Մարտին, իր զինուորական պարտականութեան վրայ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ — Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտոյի «Վռամեան» Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Մ. Նաճարեանի եւ իր պարագաներուն, իրենց փոքրիկին դառնահոգին մահուան առթիւ։

×

Հ. Յ. Դ. Վալանսի «Քրիստափոր» Կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներուն կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ՝ Տէր եւ Տիկին ընկ. Խորէն Բէգմէզեանի, իր զաւակին ցաւալի մահուան առթիւ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ երկրապահ զօրքին թիւը կրկնապատկուեցաւ, բարձրանալով 340.000ի։ Պարտաւորիչ զինուորութեան խնդիրը մէկդի դրուած է առ այժմ։ Գ. Չէյմպըլէն յայտարարեց թէ կառավարութիւնը չի խորհիր զինակցութեան մը հրաւիրել Խ. Միութիւնը։— Կ'ըսուի թէ ելմտական եւ ներքին նախարարները պիտի հրաժարին, հակառակ ըլլալով Եւրոպայի հանդէպ յանձնառութիւններ ստանձնելու քաղաքականութեան։ Այս խնդրով ճառ մը խօսեցաւ Սըր Ճոն Սայմըն։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ վարչապետը Պերլին պիտի երթայ մօտերս։ Բոլոր աղբիւրները կը հաստատեն թէ Պուլկարիա կ'ուզէ ետ առնել Տոպրուճայի նահանգը, ճնշումի ենթարկելով Ռումանիան։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dumesme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)